

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

MAZLÛM
YÛSUF U ZÛLEYHÂ
(İNCELEME-TENKİTLİ METİN)

Munise KOÇ

Doktora Tezi

Ankara, 2018

MAZLÛM
YÛSUF U ZÛLEYHÂ
(İNCELEME-TENKİTLİ METİN)

Munise KOÇ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

Munise KOÇ tarafından hazırlanan "Mazlûm, Yûsuf u Züleyhâ (İnceleme-Tenkitli Metin)" başlıklı bu çalışma, 12.06.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

[İ m z a]

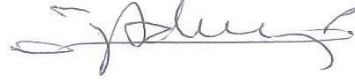
Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ (Başkan)

[İ m z a]

Prof. Dr. Osman HORATA (Danışman)

[İ m z a]

Prof. Dr. Özge ÖZTEKİN

[İ m z a]

Doç. Dr. Ayşe YILDIZ

[İ m z a]

Doç. Dr. Orhan KURTOĞLU

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezin/Raporumu yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

12/06/2018

Munise KOÇ

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, başlı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etseniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

Tezimin/Raporumuntarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

12/06/2018

Munise KOÇ

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof. Dr. Osman HORATA danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Munise KOÇ

ÖZET

KOÇ, Munise. “*Mazlûm, Yûsuf u Züleyhâ (İnceleme- Tenkitli Metin)*”, Doktora Tezi, Ankara, 2018.

18. yüzyıl şairlerinden Mazlûm’un *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisi üzerine hazırlanmış bu tez çalışması giriş ve dört ana bölümden oluşmaktadır.

Girişte Yûsuf kıssasının tarihî ve dinî kaynakları üzerinde durulmuş; dinî kaynaklardan *Kur’an* ve *Tevrat*’taki kıssanın özeti verilmiştir. Daha sonra Doğu ve Batı edebiyatlarında Yûsuf u Züleyhâ hikâyesini yazan şairler ve eserleri hakkında bilgi verilmiş; hikâyenin modern Türk edebiyatı, kültürü ve sanatı üzerindeki etkileri açıklanmıştır.

1. Bölümde kaynaklarda kendisi hakkında bilgi bulunmayan Mazlûm’un eserinden yola çıkılarak hayatı hakkında bilgi verilmiş; bilinen tek eseri *Yûsuf u Züleyhâ* ve nüshaları tanıtılmıştır.

2. Bölümde söz konusu mesnevi dışyapı, içyapı özellikleri ile içerdiği motif ve masal unsurları yönünden incelenmiştir. Dışyapıda mesnevinin nazım şekilleri, vezin, kafiye ve redif, dil ve üslûp, edebî sanatlar ile atasözleri ve deyimleri ele alınmıştır. İçyapıda mesnevinin özeti verilmiş; kişiler, anlatı öğeleri, anlatma yöntemleri incelenmiş; din, tabiat, sosyal hayat, insan gibi öğeler tespit edilmiş; daha sonra da hikâyede yer alan motifler ve masal unsurları verilmiştir.

3. Bölümde Mollâ Câmî’nin *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisi ile Mazlûm’un *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevileri bölüm başlıkları ile mukaddime, hikâye ve hatime bölümleri yönünden karşılaştırılmıştır.

4. Bölümde *Yûsuf u Züleyhâ*’nın iki nüshaya dayanılarak oluşturulmuş tenkitli metni verilmiş; devamında ise metin oluşturulurken izlenen yol anlatılmış; metnin imlâ özellikleri tespit edilmiştir.

Bu çalışmayla 18. yüzyılda Azerbaycan Türkçesi ile yazılmış *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisi ve müellifi Mazlûm mahlaslı şair Türk edebiyatına tanıtılmış ve kazandırılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Klâsik Türk Edebiyatı, Azerî Sahası, 18. Yüzyıl Mesnevileri, Yûsuf u Züleyhâ, Mazlûm

ABSTRACT

KOÇ, Munise. “*Mazlûm, Yûsuf u Züleyhâ (Analysis- Edition Critique)*”, PhD Thesis, Ankara, 2018.

This study deals with 18th-century poet Mazlûm’s masnavi *Yûsuf u Züleyhâ*. It consists of an introduction section and four main chapters.

The introduction focuses on Yûsuf’s story and related religious references including a brief overview of what the *Qur’an* and *Torah* tell about Yûsuf. It presents information on poets writing the story of *Yûsuf u Züleyhâ* in eastern and western literature and their works. It also discusses the effect of the story on the modern Turkish literature, culture, and art.

The first chapter attempts to provide information on the life of Mazlûm, about whom no information is available, on the basis of the author’s works. It introduces his only known work *Yûsuf u Züleyhâ* and its copies.

The second chapter involves an analysis of the masnavi including its structural and contextual properties, motifs, and fairy tale elements. The structural analysis deals with verse forms, rhymes, rhythms, language, style, figures of speech, proverbs, and idioms. The contextual analysis includes a summary of the masnavi and addresses characters, narrative items, methods of narration, religion, nature, social life, and human. It also presents motifs and fairy tale elements in the story.

The third chapter compares Persian poet Mollâ Câmî’s (also known as Djâmî) *Yûsuf u Züleyhâ* masnavi and Mazlûm’s *Yûsuf u Züleyhâ* masnavi in terms of chapter titles, introduction, story, and epilogue.

Finally, the fourth chapter involves an edition critique and analytical review of *Yûsuf u Züleyhâ* based on the two copies. It also explains the way by which the edition critique is formed and detects the spelling features of the text.

All in all, this study introduced the *Yûsuf u Züleyhâ* masnavi written in Azerbaijani Turkish in the 18th century and its author using the pen name Mazlûm to Turkish literature.

Keywords

Classical Turkish Literature, Azerbaijan Area, 18th-century Masnavis, *Yûsuf u Züleyhâ*, Mazlûm

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
ÖNSÖZ	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: MAZLÛM'UN HAYATI VE ESERİ	69
1.1. HAYATI	69
1.2. ESERİ	80
1.2.1. Yûsuf u Züleyhâ	80
1.2.1.1. Eserin Adı	81
1.2.1.2. Eserin Beyit Sayısı.....	82
1.2.1.3. Sunulduğu Kimse.....	82
1.2.1.4. Telif Tarihi	82
1.2.1.5. İstinsah Tarihi	83
1.2.1.6. Nüshaları	83
1.2.1.7. Eserin Düzenleniş Şekli	84
2. BÖLÜM: YÛSUF U ZÛLEYHÂ MESNEVİSİ'NİN İNCELENMESİ	91
2.1. DİŞYAPI	91
2.1.1. Nazım Şekilleri.....	91
2.1.2. Vezin	96
2.1.3. Kafiye ve Redif	101
2.1.4. Dil ve Üslup	109
2.1.4.1. Edebî Sanatlar	111
2.1.4.2. Atasözleri ve Deyimler	116

2.2. İÇYAPI.....	120
2.2.1. Olay Örgüsü	120
2.2.2. Kahramanlar	135
2.2.2.1. Birinci Derecedeki Kahramanlar	135
2.2.2.2. İkinci Derecedeki Kahramanlar	153
2.2.2.2.1. Yardımcı Kahramanlar ve Varlıklar	153
2.2.2.2.2. Karşı Güçler	172
2.2.2.3. Üçüncü Derecedeki Dekoratif Kahramanlar.....	183
2.2.3. Anlatı Öğeleri	184
2.2.3.1. Bakış Açısı ve Anlatıcı	184
2.2.3.2. Zaman	186
2.2.3.3. Mekân	187
2.2.3.3.1. Açık Mekânlar	188
2.2.3.3.2. Kapalı Mekânlar	198
2.2.4. Anlatma Yöntemleri	206
2.2.4.1. Anlatma-Gösterme	206
2.2.4.2. Diyalog.....	208
2.2.4.3. Geriye Dönüş	208
2.2.4.4. İç Çözümleme	209
2.2.4.5. Montaj	210
2.2.4.6. Özetleme	210
2.2.5. Din	211
2.2.5.1. Allah.....	211
2.2.5.2. Ayetler	215
2.2.5.3. Melekler	217
2.2.5.4. Peygamberler	219
2.2.5.5. Çeşitli Dinler ile İlgili Mefhumlar	224
2.2.5.5.1. Mescit	224
2.2.5.5.2. Secdeye Kapanma.....	225
2.2.5.5.3. Dua Etme	227
2.2.5.5.4. Zünnâr.....	228
2.2.5.5.5. Put.....	228

2.2.5.5.6. Şeytan	229
2.2.5.6. Şiilik.....	230
2.2.6. Tabiat.....	235
2.2.6.1. Kozmik Öğeler.....	237
2.2.6.2. Çiçekler, Ağaçlar, Bitkiler ve Meyveler	240
2.2.6.3. Hayvanlar	242
2.2.7. Sosyal Hayat.....	245
2.2.7.1. Devlet İdaresi	246
2.2.7.1.1. Şâh / Şehenşâh / Pâdişâh	246
2.2.7.1.2. Aziz.....	247
2.2.7.1.3. Devlet Törenleri.....	248
2.2.7.1.4. Kölelik Sistemi	249
2.2.7.2. Hukukun İşleyişi	250
2.2.7.3. Mektuplaşma.....	251
2.2.7.4. Eğlence Hayatı	253
2.2.7.4.1. Ziyafetler / Meclisler	253
2.2.7.5. Sihir ve Efsûn.....	255
2.2.7.6. Diğer Şahıslar	256
2.2.7.7. Evlilik.....	262
2.2.8. İnsan	263
2.2.8.1. Aşk.....	263
2.2.8.2. Âşık.....	266
2.2.8.3. Ayrılık.....	266
2.2.8.4. Güzellik.....	268
2.2.8.5. Kıskançlık	270
2.2.8.6. Gurbet-Vatan Hasreti.....	270
2.2.8.7. Hediye Verme / İhsanda Bulunma.....	272
2.2.8.8. Nasihat Verme	272
2.2.8.9. Yas	275
2.2.8.10. Cinsellik.....	276
2.3. HİKÂYENİN KURGUSUNDA ÖNEMLİ ROLÜ OLAN MOTİFLER	280
2.3.1. Rüya (F1063).....	280

2.3.2. Yan Yana Gömülen Sevgililer (E419.6.)	282
2.3.3. Formülistik Sayılar	282
2.3.4. Aldatma Motifleri	284
2.3.5. Esirler ve Kaçaklar Motifi	285
2.3.6. Gömlek	285
2.4. MASAL UNSURLARI	285
3. BÖLÜM: MOLLÂ CÂMÎ'NİN VE MAZLÛM'UN YÛSUF U ZÛLEYHÂ	
MESNEVİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	288
3.1. TERCÜME METODU VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE	
 TESPİTLER	288
3.2. BÖLÜM BAŞLIKLARININ KARŞILAŞTIRILMASI	289
3.3. MUKADDİME BÖLÜMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	290
3.4. HİKÂYE BÖLÜMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	295
3.5. HATİME BÖLÜMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	313
4. BÖLÜM: YÛSUF U ZÛLEYHÂ'NİN TENKİTLİ METNİ	316
 4.1. TENKİTLİ METNİN HAZIRLANMASINDA İZLENEN YOL	316
 4.2. TENKİTLİ METNİN İMLÂ ÖZELLİKLERİ	321
 4.3. YÛSUF U ZÛLEYHÂ - TENKİTLİ METİN	326
ÖZEL ADLAR DİZİNİ	689
SONUÇ	694
KAYNAKÇA	698
EKLER	706
 EK 1: YÛSUF U ZÛLEYHÂ'NİN G NÜSHASININ FOTOKOPİSİ	706
 EK 2: YÛSUF U ZÛLEYHÂ'NİN R NÜSHASININ FOTOKOPİSİ	799
 EK 3. Orijinallik Raporu	875
 EK 4. Etik Komisyon Muafiyeti Formu	877

KISALTMALAR

AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
bkz.	: Bakınız
Böl.	: Bölümü
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
DTCF	: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
ed.	: Editör
G	: Âstân-ı Kuds-Gevherşâd Câmii Kütüphanesi Nüshası
H.	: Hicri
haz.	: Hazırlayan
İA	: İslâm Ansiklopedisi
Ktp.	: Kütüphane
M.	: Milâdî
MEB	: Millî Eğitim Basımevi
m.h.	: Müstensih Hatası
MÖ	: Milattan Önce
No.	: Numara
öl.	: Ölümü
R	: Kitâbhâne-i Merkezî-i Âstân-ı Kuds-ı Rızevî Nüshası
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyaânet Vakfı
TÜBAR	: Türklük Bilimi Araştırmaları
TY	: Türkçe Yazmalar
Üniv.	: Üniversitesi
v.b.	: ve benzeri
Vol.	: Volume
Yay.	: Yayınları
YKY	: Yapı Kredi Yayınları
yy.	: Yüzyıl
Yz.	: Yazma

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: R Nüshasının Sayfalarının Reddade ve Konu Bütünlüğü Açısından Yeniden Sıralanması.....	87
Tablo 2: Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâ'sında Söylenmiş Gazeller.....	91
Tablo 3: M ve C'de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler.....	291
Tablo 4: M ve C'de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler.....	299
Tablo 5: M ve C'de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler.....	314

ÖNSÖZ

Yûsuf u Züleyhâların yazılış hikâyelerinin arkasında hep bir yalnızlık, üzüntü ve kimsesizlik vardır. Bu kıssayı kaleme alan şairler genelde kıssanın hüznüne yakın hayatlara sahip insanlardır. Hikâyenin hüznünlü tarafını görüp yazanlar gibi onun mutluluk veren tarafını görüp yazanlar da vardır. Hikâyenin her devre ve insana hitap etmesinin sebeplerinden birisi de bu yönüdür. Kıssa, iyi zamanlarda okunduğunda ders verici, kötü zamanlarda okunduğunda ise ümit ve mutluluk vericidir.

Hikâye Doğu edebiyatlarından Arap, Fars, Afgan, Urdu ve Türk; Batı edebiyatlarından Yunan, İspanyol, Fransız ve Alman edebiyatında ilgi görmüş ve kaleme alınmıştır. Bu kadar eski bir hikâyenin birçok millet tarafından sevilip günümüze kadar sürdürülmesinin ana sebebi şüphesiz ki kaynağının kutsal kitaplar olması ve insanın *kıskançlık*, *hasret-gurbet*, *aşk*, *evlat sevgisi* ve *affetmek* gibi en temel hasletlerini barındırıyor olmasıdır.

Levend, “Divan Edebiyatında Hikâye” adlı yazısında 33; Ayşe Yıldız, *Çâkerî Yûsuf u Züleyhâ* adlı çalışmasında 45; Ahmet Doğan, *Bağdatlı Zihni Yûsuf u Züleyhâ* adlı çalışmasında 46 Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinin olduğunu belirtir. M. Nuri Çınarcı’nın 2016 yılında hazırladığı *Şemsî Yûsuf u Züleyhâ* adlı kitap ve tarafımızdan hazırlanan *Mazlûm, Yûsuf u Züleyhâ (İnceleme-Tenkitli Metin)* doktora tez çalışması ile birlikte bu sayı 48 olarak belirlenmiştir.

Mazlûm’un *Yûsuf u Züleyhâ*’sından ilk defa Şadi Aydın *İran Kütüphaneleri Türkçe Yazmalar Kataloğu* adlı çalışmasında bahsetmiştir. Yazma, İran’ın Meşhed şehrinde bulunan Âstân-ı Kuds Kütüphanesinin Gevherşad Câmi’i kısmında 651 numarada kayıtlıdır. Eserin ikinci nüshasına Mahnaz Roohi Maleky doktora tez çalışması hazırlamak üzere yazma eser ararken rastlamıştır. Yazma, yine aynı kütüphanenin Kitâbhâne-i Merkezî-i Âstân-ı Kuds-ı Rızevî kısmında 19273 numarada kayıtlıdır. Son bahsedilen nüsha ilk nüshaya göre baştan ve sondan eksik ve daha yeni tarihlidir.

Söz konusu tez çalışması bu iki nüshanın tenkitli metni, incelemesi ve Mazlûm’un hayatından oluşmaktadır.

Tez çalışması uzun ve zorlu bir süreçti. Bu süreçte birçok kıymetli hocamdan ve arkadaşımından destek görüp; yardım aldım. Başta tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Osman Horata’ya sınırsız sabrı, titizliği, hoşgörüsü, yönlendiriciliği ve çalışmaya yaptığı muazzam katkılarından dolayı can u gönülden teşekkür ederim. Sayın Prof. Dr. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz’a yaz tatilinin önemli bir kısmını bana ayırdığı ve metnimde okumakta sıkıntı çektiğim yerleri okuduğu için; Doç. Dr. Ayşe

Yıldız'a bulamadığım kaynakları temin ettiği için; jüri üyelerimden Prof. Dr. Özge Öztekin'e ve Doç. Dr. Orhan Kurtoğlu'na öneri ve katkılarından dolayı teşekkür ederim. Mesnevinin şairi Mazlûm'un hayatı hakkında görüş, öneri ve kaynak teminleri için Prof. Dr. Vüsale Musalı'ya ve eşi Doç. Dr. Namık Musalı'ya teşekkür ederim. Tezin ilk nüshasının İran'dan getirilmesi için elinden geleni yapan Dr. Shahed Parvizikhosroshahi ve babası Emekli Öğr. Üyesi Mohammed Parvizikhosroshahi'ye; ikinci nüshasını getiren Mahnaz Roohi Maleky'e en içten duygularıyla teşekkür ederim. Tezin Arapça kısımlarının okunmasında yardımlarını gördüğüm Dr. Muhammed İnce'ye ve Öğr. Gör. Osman Aktaş'a teşekkür ederim. İş arkadaşlarımdan Arş. Gör. Necmiye Özbek Arslan'a, Arş. Gör. Pınar Sel'e, Dr. Öğr. Üyesi Hayrunisa Topçu'ya ve Dr. Fazile Eren Kaya'ya beni destekledikleri ve hep yanımda oldukları için teşekkür ederim. Beni sevmekten hiç vazgeçmeyen Annem, babam ve kardeşlerim Semra, Mehmet, Handan, Dilber ve Aliş Koç'a minnet duygularımı ve şükranlarımı sunarım. Son olarak doktora eğitimim için sağladığı maddi destekten ötürü TÜBİTAK'a (2211-A) ve araştırmacılara rahat bir çalışma ortamı sağlayan Millî Kütüphane Başkanlığı'na teşekkür ederim.

GİRİŞ

YÛSUF U ZÜLEYHÂ HİKÂYESİNİN KAYNAKLARI

Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında manzum ve mensur olarak birçok örneği verilmiş olan Yûsuf u Züleyhâ hikâyesi Orta Çağdan itibaren Batı'da da şairlere ve yazarlara ilham kaynağı olmuştur. Üç semâvî dinin kutsal kitaplarında yer alması ve *Kur'an*'da kıssaların/hikâyelerin en güzeli olarak nitelendirilmesi; insanî hasletler ile her devirde geçerli olan aşk, kıskançlık ve tutku gibi duyguları barındırması açısından bu kıssa birçok edebiyatta ve sanat dalında kendisine yer bulmuştur. Hikâye, tarihî ve dinî olmak üzere iki kaynaktan beslenir.

Tarihî Kaynaklar¹

Tevrat ve *Kur'an*'da *İncil* ve *Zebur*'a göre daha ayrıntılı olarak anlatılmış Yûsuf kıssasının başkahramanı Yûsuf'un tarihî gerçekliğine dair bir takım görüş ve deliller vardır. Daniel-Rops, Yusuf'u baş vezirliğe getiren firavunun bir yüzyıldan fazla Mısır'a hükmeden ve İbranilerle işbirliğine giren Sâmi kökenli Hiksoslardan olduğu tahmin etmektedir. Yusuf'un Mısır azizi olması ile baba ve kardeşlerini Mısır'a getirme hikâyesinin MÖ 17 veya 16. yüzyılda gerçekleşmiş olmasının mümkün olduğunu kaydeder. Bu yüzyıllarda Hiksoslar'ın Mısır'da saltanat sürdüğünü (MÖ 1700-1580) belirtir. Mısır'da bulunan bir sütunda, Yusuf'un tedbiri sayesinde halkın canının kurtulduğu yedi yıllık kıtlığa işaret edilmektedir (aktaran Settârî, 2014, s. 21-22).

Yûsuf'un hayatı ile hikâyesi arasında tarihî bir alaka olup olmadığı konusu birçok araştırmacı tarafından şüphe ile karşılanmıştır. Tell el-Amarna-Briefen'in mektuplarından, Mısır'da Filistinli bir anbar baş memuru tespit edilmiştir ve Hiksos devrinde kıtlık yıllarının birbirini takip ettiği belirtilmiştir (aktaran Dolu, 1953a, s. 3).

Mısır'daki yedi kıtlık yılını gösteren bir metin bulunmuştur. Eski Mısır metinlerinde *Sefalet yılları*, *Nil'in alçak olduğu bir yıl* şeklinde açlıktan sık sık bahsedilir. Bu metin, Nil'in alçak olduğu yedi yıldan ve kıtlıktan bahseder. Metin yaklaşık olarak MÖ II. yüzyılın sonlarından kalmadır. Metinde, Mısır firavunu ile bir din mümessili arasında imzalanan bir antlaşmaya göre

¹ Çalışmada esas olarak şu kaynaklar kullanılmıştır: Dolu (1953a); Settârî (2014).

bolluk yılları arkasından, takip edilecek yedi kıtlık yılından söz edilmiştir (aktaran Dolu, 1953a, s. 8).

Kur'an'dan sonraki İslâmî hikâyelerde ve Midrasch edebiyatında², hikâyeye, Yusuf'tan daha az emniyetle adı karışan şahıs Züleyhâ'dır. Züleyhâ kelimesi, ne *Ahd-ı Atik*'te ve ne de *Kur'an*'da zikredilmiştir. Bu adın ne zaman ve nereden meydana geldiği malum değildir. H. III. yüzyılda yazılmış olan *Târih-i Taberî*'de³, diğer İslâm tarih ve tefsirlerinde bu isme rastlanılır (Dolu, 1953a, s. 8-9).

Le Bon, *Ahd-ı Atik*'teki hikâyeden önce, MÖ 15. yüzyılda yazılmış olan bir Mısır hikâyesinin bu hikâyenin en eski hâli olabileceğini belirtir. "İki Kardeş Masalı" adlı bu Mısır hikâyesinin, Yusuf ile Potifar'ın karısı arasında geçen baştan çıkarma ve iftira motifinin, basit bir hâli olmasının mümkün olduğunu kaydeder (aktaran Dolu, 1953a, s. 12). Hikâyeye göre bir köylünün iki oğlu vardır. Köylünün ölümünden sonra büyük oğlu evlenir. Karısı, kocasının küçük kardeşini baştan çıkarmak ister fakat başaramaz. Kadın, kocasına çocuk hakkında iftirada bulunur. Çocuk, ağabeyinin kızmasından korkarak evden kaçar (Şipal, 2010, s. 35-47).

Settârî (2014), iki kardeş öyküsü ile Yûsuf u Züleyhâ hikâyesi arasında, evli bir kadının oğlu yerindeki bir gence âşık olması gibi temel unsur dışında ortak bir yön olmadığını belirtir. Üvey annenin kocasının oğluna; kadının kaynına âşık olması gibi muhtelif şekillerde rivayet edilen bu unsurun (*Şâhnâme*'de Siyavuş ile Sûdâbe hikâyesi ve halk hikâyelerinden Âşık Bülbül kıssası bu gruptandır) birçok milletin hamasî, destanî edebiyatında, mitolojisinde ve kıssalarında bulunabildiğini kaydeder (s. 44).

Dinî Kaynaklar

Kur'an'ın 12. suresi "Yûsuf Sûresi" dir. 111 ayetlik bu sûrenin başından sonuna kadar Yûsuf Peygamber'den bahsedilmektedir (Yazır, 2014, s. 279-292). Yine *Tevrat*'ta "Yaratılış Kitabı'nın 37-50.bölümleri arası (Kutsal Kitap, 2016, s. 38-55), *Zebur*'da "Mezmurlar Bölümü'nün 105. mezmurunda (Kutsal Kitap 2016: 636- 637) ve *İncil*'de ise "Elçilerin İşleri" bölümünün 7. babının 8-19.ayetlerinde (Kutsal Kitap 2016: 1166) Yûsuf Peygamber'in kıssası anlatılmaktadır. Yûsuf'un kıssasını *İncil*'den ve *Zebur*'dan daha ayrıntılı olarak anlatan ve mesnevilere kaynaklık eden kutsal kitaplar *Kur'an* ve *Tevrat*'tır. Bundan dolayı bu bölümde sadece bu kitaplar üzerinde durulacaktır. Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinin bu kutsal kitaplardaki metinlerle ne

² Tevrat tefsirlerinde

³ Ayrıntılı bilgi için bk.: Ebû Ca'fer Muhammed B. Cerîr et-Taberî (1980). Tarih-i Taberî tercümesi. C. 1. s. 222-238. Konya: Can Kitabevi Yay.

derece benzer olduğunu belirleyebilmek adına *Kur'an*'daki “Yûsuf Sûresi” ve *Tevrat*'ta Yûsuf Peygamber'in hikâyesinin anlatıldığı bölüm özetlenerek verilecektir.

Kur'an'daki Yûsuf Kıssası

Yûsuf Sûresi, Mekke döneminde inmiştir. 111 ayettir. Bu sûrede Yûsuf Peygamberin hayatta karşılaştığı sıkıntılar ve bunlara sabrederek nasıl başarıya ulaştığı anlatılmakta ve inananlar için faydalı öğütler, önemli mesajlar verilmektedir. *Kur'an*'da baştan sona kadar bir tek konuyu anlatan tek sûre budur. Sûrenin adı *Yûsuf Sûresi*'dir ve 12. sırada yer alır. *Kur'an*'daki kıssanın özeti şu şekildedir⁴:

Yûsuf, rüyasında on bir yıldız, güneş ve ayın kendisine secde ettiğini görür. Babası (Yakup), oğlunun rüyasının peygamber olacağına delalet ettiğini ve ona rüya tabir etme yeteneğinin verileceğini anlar. Oğlunu, rüyasını kardeşlerine anlatmaması için uyarır. Yûsuf'un kardeşleri, babalarının Yûsuf'u ve Bünyamin'i daha çok sevdiğini düşünerek kıskançlığa düşerler. Onlardan bir kişi Yûsuf'u öldürmeyi, daha sonra da tövbe edip salih kimselerden olmayı teklif eder. Kardeşlerden bir başkası ise Yûsuf'un öldürülmemesini, bir kuyuya bırakılmasını böylelikle gelip geçen kervanlardan birinin onu bulup alacağını söyler. Kardeşleri, babalarından (Yakup'tan) Yûsuf'u kendileriyle gezmeye götürmek için izin ister fakat Yakup kırdan Yûsuf'u kurdun yiyeceğinden korktuğu için izin verme konusunda gönülsüzdür. Bu gönülsüzlük üzerine Yakup'un oğulları, ona Yûsuf'u koruyacaklarına dair yemin ederler. Kardeşleri, Yûsuf'u kuyuya bırakıp akşamleyin ağlayarak babalarına gelirler. Oyun oynadıkları zaman eşyalarının yanında bıraktıkları Yûsuf'u kurdun yediğini söylerler ve babalarını inandırmak için üzerine kan bulaştırdıkları gömleği Yakup'a gösterirler. Yakup, oğullarının bu yalanına inanmaz ve kendisine düşenin sabretmek olduğunu belirterek Allah'ın yardımını diler.

Bir kervan gelir ve sucuları kuyudan su çekecekken kovanın içerisinde Yûsuf'u yukarı çeker. Yûsuf'u bir ticaret malı olarak saklarlar. Onu, değer vermedikleri için birkaç dirheme satarlar. Onu satın alan Mısırlı kişi (aziz), karısına Yûsuf'a iyi bakmasını, onun evlat edinebileceklerini söyler. Yûsuf, böylelikle Mısır'a yerleşir ve kendisine Allah tarafından rüya tabiri öğretilir.

Yûsuf'un evinde bulunduğu kadın, ona âşık olup evin kapılarını kilitler ve onunla birlikte olmak ister. Yûsuf, kadının kocasının kendisinin efendisi olduğunu, kendisine iyi baktığını böyle bir kötülük yaparsa iflah olamayacağını söyler. İki de kapıya doğru koşar ve kadın Yûsuf'un gömleğini arkadan yırtar. Kapının yanında kadının kocasına rastlarlar ve kadın ona Yûsuf'un kendisine kötülük ettiğini bundan dolayı da zindana atılması gerektiğini söyler. Bunun üzerine

⁴ Bu bölüm “*Kur'an-ı Kerim meâli*. (2011)” adlı çalışmadan özetlenmiştir.

Yûsuf, kadının kendisinden murat almak istediğini söyler. Kadının ailesinden biri: “Eğer gömlek önden yırtılmışsa kadının söylediği, arkadan yırtılmışsa da Yûsuf’un söylediği doğrudur.” der. Kadının kocası (aziz) gömleğin arkadan yırtıldığını görünce Yûsuf’un suçsuz olduğunu anlar ve ona bu olaydan kimseye bahsetmemesini söyler. Karısına da günahının bağışlanması için tövbe etmesini söyler. Şehirdeki birtakım kadınlar, azizin karısını, hizmetçisine âşık olduğu ve ondan murat almak istediği için ayıplarlar. Aziz’in karısı, bu dedikoduları duyunca bir ziyafet düzenler ve her birisine oturup yaslanacakları yerler hazırlayarak ellerine bıçak verir. Aziz’in karısı, Yûsuf’u kadınların karşısına çıkarır. Kadınlar onu görünce ellerini keser ve Yûsuf’un insan değil ancak bir melek olabileceğini söylerler. Bunun üzerine azizin karısı kendisini kınadıkları kimsenin Yûsuf olduğunu, ondan murat almak istediğini ama onun iffetinden dolayı buna yanaşmadığını, eğer istediğini vermezse onu zindana atacağını söyler. Yûsuf, Allah’a kendisi için zindanın daha hayırlı olduğunu söyleyerek dua eder. Allah, Yûsuf’un duasını kabul eder. Aziz, Yûsuf’un suçsuzluğunu bildiği hâlde bir süreliğine onu zindana atmayı uygun bulur. Zindana, Yûsuf’la beraber iki delikanlı daha girer. Biri rüyasında şaraplık üzüm sıkıldığını, diğeri ise başının üzerinde kuşların yediği bir ekmek taşıdığını gördüğünü söyler. İki delikanlı Yûsuf’tan onu iyi bir kimse olarak gördükleri için rüyalarını tabir etmesini isterler. Yûsuf, iki delikanlının rüyasını birinin efendisine şarap sunacağı, diğेरinin ise asılacağı ve kuşların başının etinden yiyeceği şeklinde tabir eder. Yûsuf, kurtulacağını düşündüğü kişiden efendisinin yanında kendisinden bahsetmesini ister fakat Şeytan ona bunu unutturur ve Yûsuf birkaç yıl daha zindanda kalır.

Bir gün kral rüyasında yedi semiz ineği yedi zayıf ineğin yediğini ve yedi yeşil başakla yedi kuru başak görür. Kralın düşünö kâhinler, karmakarışık düşler şeklinde niteleyerek yorumlayamazlar. Zindandan kurtulmuş kişi, nice zaman sonra Yûsuf’u hatırlar ve rüyayı yorumlatmak üzere zindana gider. Yûsuf rüyayı yedi yılın bolluk içerisinde geçeceği, ardından gelen yedi yılın ise kıtlık içerisinde geçeceği şeklinde yorumlar. Bolluk içerisinde olunan yıllarda ekinleri, yiyecekleri miktar dışında başaklarda bırakmalarını tavsiye eder ve yedi kıtlık yılından sonra yağışların ve bereketin bol olacağı bir yılın geleceğini söyler. Kral, Yûsuf’un tabirini beğenir ve elçisini onu getirmesi için yollar. Yûsuf, elçiye kralın ellerini kesen kadınlara dertlerinin ne olduğunu sormasını ister. Kral, kadınlara Yûsuf’tan murat almak istedikleri zaman dertlerinin ne olduğunu sorar. Kadınlar, Yûsuf’un bir suçunun olmadığını söyler. Aziz’in karısı ise Yûsuf’tan murat almak isteyenin kendisi olduğunu ve onun bir günahının olmadığını söyleyerek suçunu itiraf eder. Bunun üzerine kral, Yûsuf’u yanına çağırır ve onu yüksek makam sahibi eder. Yûsuf, kraldan ülkenin hazinelerine bakma görevini ister. Böylece Yûsuf, Mısır topraklarında güç ve mevki kazanır. Kardeşleri Yûsuf’un huzuruna gelince Yûsuf onları tanır ama onlar Yûsuf’u tanımaz. Yûsuf, kardeşlerinin yükünü hazırlatır ve onlara babaları bir olan kardeşlerini

getirmelerini yoksa bir daha kendilerine zahire vermeyeceğini söyler. Kardeşleri, babalarından onu isteyeceklerini söyler. Yûsuf, adamlarına kardeşlerinin ödedikleri bedelleri onların yüklerinin içine geri dönmeleri için gizlice koydurtur. Kardeşleri, babalarına eğer Bünyamin'i kendileriyle beraber götürmelerine izin vermezse onlara zahire verilmeyeceğini söyler. Onu koruyacaklarına dair söz verirler ama Yakup onlara güvenmez. Yükler açıldığında içinde ödedikleri parayı bulurlar. Kardeşleri, babalarına bu parayla daha fazla zahire alacaklarını, getirdiklerinin az olduğunu, Bünyamin'i koruyacaklarını söyleyerek ikna etmeye çalışırlar. Yakup, Bünyamin'i sağ salim getireceklerine dair onlara yemin ettirir ve gitmelerine izin verir. Onlara, hepsinin şehre aynı kapıdan değil ayrı ayrı kapılardan girmelerini tembihler. Yûsuf'un huzuruna geldiklerinde, Yûsuf Bünyamin'e gizlice kimliğini açıklar ve onu bağrına basar. Kardeşlerinin yüklerini hazırlattığı sırada su kabını kardeşi Bünyamin'in yüküne koydurtur. Yola çıkacakları zaman ise bir çığırtkanla onların kervanını hırsızlıkla suçlar. Kardeşleri, bu suçlamayı reddeder. Bunun üzerine suçlamada bulunanlar kardeşlere, eğer yalancı iseler bunun cezasının adetlerine göre ne olduğunu sorar. Onlar da, su kabı kimin yükünde bulunursa adetlerine göre o kişinin malını çaldığı kişiye köle olacağını söyler. Yûsuf, yükleri kontrol eder ve su kabını kardeşinin yükünden çıkarır. Kardeşleri, su kabının Bünyamin'in yükünden çıktığını görünce daha önce onun kardeşinin de hırsızlık yaptığını söyler. Yûsuf, bunu duyar ama kendisini tutar. Yûsuf'a, Bünyamin'in çok yaşlı bir babasının olduğunu, onun yerine kendilerinden birini alıkoymasını söylerler ama Yûsuf bunun adil olmayacağını söyleyerek öneriyi kabul etmez. Kardeşleri, Yûsuf'tan ümidi kesince kendi aralarında konuşmak üzere bir kenara çekilir. En büyükleri, kardeşlerine babalarına dönmelerini söyler ve Allah hakkında hükmedinceye kadar Mısır'dan ayrılmayacağını, babalarına oğullarının (Bünyamin'in) hırsızlık ettiğini söylemelerini ister. Kardeşleri, babalarının yanına dönüp ona olan biteni anlatır. Yakup, denilenlere inanmaz, kendisine düşenin sabır ve tevekkül olduğunu söyleyerek onlardan yüz çevirir. Yûsuf'a ağlamaktan Yakup'un iki gözüne ak düşer. Oğulları, Yakup'a hâlâ Yûsuf'u anıp durduğu için eriyip biteceğini söyler. Yakup, kendisinin Allah tarafından onların bilmediği şeyleri bildiğini, onların gidip Yûsuf ile kardeşini araştırmaları gerektiğini söyler. Kardeşleri, Mısır'a gelip Yûsuf'tan zahire ve sadaka ister. Yûsuf, onlara “ Henüz cahil kimseler iken Yûsuf ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?” diye sorduğunda kardeşleri “Yoksa sen Yûsuf musun?” diye sorarlar. Yûsuf, bunun üzerine kendisini onlara tanıtır. Kardeşleri, pişman olduklarını söyler Yûsuf da Allah'ın onları bağışlamasını kendisinin onları kınamadığını söyler. Yûsuf, kardeşlerine gömleğini vererek babalarına götürüp yüzüne sürmelerini böylelikle gözlerinin açılacağını ve bütün aileyi Mısır'a getirmelerini söyler. Kervan, Mısır'dan ayrılınca Yakup, Yûsuf'un kokusunu aldığını söyler. Müjdeci gelip gömleği Yakup'un yüzüne koyar ve gözleri açılır. Oğulları, babalarından suçlarını itiraf ederek af dilerler.

Yakup da Allah'a affedilmeleri için dua edeceğini söyler. Mısır'a gidip Yûsuf'un huzuruna çıktıklarında Yûsuf, anne ve babasını bağrına basarak onları tahtın üzerine çıkarır. Hepsi, Yûsuf'a saygı ile eğilirler. Yûsuf, babasına rüyasının gerçekleştiğini söyler.

Tevrat'taki Yûsuf Kıssası

Kutsal Kitap'ın Eski Antlaşma (*Tevrat* ve *Zebur*) kısmında Yaradılış başlığı altında 37-50. bölümler arasında bulunan Yûsuf kıssası *Kur'an*'da anlatılan kıssadan daha ayrıntılıdır. *Kur'an*'da 111 ayet olan kıssa *Tevrat*'ta 448 ayettir. *Kur'an*'da Yûsuf'un kardeşlerinin kendisine eğilmesiyle biten kıssa *Tevrat*'ta Yûsuf'un ölümüyle sonlanır. İki kıssa arasındaki farklara "*Tevrat* ve *Kur'an* Anlatımı Arasındaki Farklar" başlığında değinildiği için ayrıca burada bahsedilmeyecektir. *Tevrat*'taki kıssanın özeti şu şekildedir⁵:

Yûsuf, babasının karıları Bilha ve Zilpa'dan olan üvey kardeşleriyle birlikte sürü güder. Kardeşlerinin yaptıkları kötülükleri babasına ulaştırır. İsrail (Yakup), Yûsuf'u yaşlılık zamanında doğduğu için diğer oğullarından çok sever. Yakup, Yûsuf'a uzun, renkli bir giysi yaptırır. Babaları, Yûsuf'u kendilerinden çok sevince kardeşleri ondan nefret etmeye başlar.

Yûsuf rüyasında, tarlada demet bağladıklarını, aniden kendi demetinin kalkıp dikildiğini, kardeşlerinin demetlerininse kendi demetinin çevresine toplanıp önünde eğildiğini gördüğünü söyler. Kardeşleri bu rüyayı duyunca Yûsuf'a olan nefretleri daha da artar. Yûsuf bir rüya daha görür. Rüyasında, güneş, ay ve on bir yıldız önünde eğilir. Bu rüyayı babasına ve kardeşlerine anlatınca babası rüyanın karısı, kendisi ve diğer çocuklarının Yûsuf'a eğileceği şeklinde yorumlar ve Yûsuf'u azarlar. Kardeşleri Yûsuf'u kıskanmaya devam ederler.

Kardeşleri, babalarının sürüsünü gütmek için Şekem'e gider. Yakup, Yûsuf'u kardeşlerine ve sürüye bakıp kendisine haber getirmesi için Hevron Vadisi'nden Şekem'e yollar. Yûsuf, Şekem'e vardığında kardeşlerini bulamaz. Onları aradığı sırada etraftaki bir adamdan onların Dotan'a gittiğini öğrenir. Yûsuf artlarından gider ve Dotan'da kardeşlerini bulur. Kardeşleri, uzaktan Yûsuf'un geldiğini görünce onu öldürmek için plan yaparlar. Yûsuf'u öldürüp bir kuyuya atmayı ve vahşi bir hayvan tarafından yenildi yalanını söylemeyi planlarlar. Ruben bu planı duyunca Yûsuf'un öldürülüp kanının dökülmesindense bir kuyuya atılmasında ısrarcı olur. Amacı, Yûsuf'u oradan kurtarıp babasına götürmektir. Yûsuf yanlarına varınca, üzerinden renkli uzun giysiyi çekip çıkarırlar ve onu susuz, boş kuyuya atarlar. Yemek yemek için oturduklarında, Gilat yönünden Mısır'a giden bir İsmailî kervanını görürler. Yahuda, kardeşlerine Yûsuf'u öldürmekle bir şey kazanmayacaklarını ve onun kendi kanlarından olduğunu söyler. Onu, İsmailîlere satmayı

⁵ Bu bölüm "*Kutsal kitap (Tevrat, Zebur, İncil)*. (2016)" adlı çalışmadan özetlenerek alınmıştır.

önerir. Midyanlı tüccarlar oradan geçerken, ağabeyleri Yûsuf'u kuyudan çıkarıp 20 gümüşe İsmaililere satarlar. Kuyuya geri dönen Ruben, Yûsuf'u orada göremeyince üzüntüden giysilerini parçalar. Yûsuf'un diğer kardeşleri, bir teke keserek onun uzun renkli giysisini tekenin kanına bulayıp babalarına götürürler. Yakup giysiyi tanır ve Yûsuf'u vahşi bir hayvan parçalayıp yemiş olmalı diyerek üzüntüden giysilerini parçalar, oğlu için uzun süre yas tutar. Bu arada Midyanlılar Yûsuf'u Mısır'da firavunun muhafız birliği komutanı Potifar'a satarlar.

Yûsuf, Potifar'ın evinde onun hizmetindeyken Potifar ondan çok hoşnut kalır. Evinin ve sahip olduğu her şeyin idaresini ona verir. Yûsuf, güzel yapılı ve yakışıklı olduğu için Potifar'ın karısı onunla birlikte olmak ister ama Yûsuf onu reddeder. Potifar'ın karısı bir gün evde kimsenin olmayışını fırsat bilerek Yûsuf'un giysisini tutar ve ondan kendisiyle yatmasını ister. Fakat Yûsuf bu teklifi kabul etmez ve giysisini onun elinde bırakarak evden dışarı kaçır. Kadın, Yûsuf'un giysiyi bırakıp kaçtığını görünce tedirgin olur, hizmetçilerini çağırır ve Yûsuf'a kendisiyle yatmak istediği şeklinde iftira atar. Yûsuf'un giysisini Potifar gelinceye kadar yanında tutar ve o gelince aynı şeyleri ona da anlatır. Potifar, bunları duyunca öfkelenip Yûsuf'u kralın tutsaklarının olduğu zindana atar. Yûsuf zindandayken zindancıbaşı onu çok sever ve bütün her şeyin sorumluluğunu ona verir.

Mısır kralının sakisi ve fırıncısı efendilerini gücendirdikleri için Yûsuf'un olduğu hapse atılırlar. Zindancıbaşı, Yûsuf'u onların hizmetine atar. Bir gece ikisi de rüya görür. Yûsuf, sabahleyin yanlarına gidip de onları tedirgin görünce sebebini sorar. Onlar da rüya gördüklerini ama yorumlayacak kimsenin olmadığını söyler. Yûsuf, kendisine anlatmalarını söyler. Saki, düşünde üç çubuğu olan bir asmanın tomurcukların açılır açılmaz salkım salkım üzüm verdiğini, firavunun kâsesinin elinde olduğunu, üzümleri bu kâseyi sıkıp firavuna verdiğini gördüğünü söyler. Yûsuf rüyayı, sakinin üç gün içerisinde zindandan çıkarak firavuna yeniden sakilik yapacağı şeklinde yorumlar ve sakiden firavuna kendisinden bahsetmesini ister. Fırınacıbaşı, rüyasında başının üzerinde üç sepet beyaz ekmek olduğunu, en üstteki sepette firavun için pişirilmiş pastalar olduğunu ve kuşların başının üstündeki sepette pastaları yediklerini gördüğünü anlatır. Yûsuf, rüyayı fırınacıbaşının üç gün içerisinde firavun tarafından astırılacağı ve kuşların onun etini yiyeceği şeklinde tabir eder. İki rüya da Yûsuf'un tabir ettiği şekilde gerçekleşir. Saki yeniden sakilik yapar ama fırınacıbaşı astırılır. Fakat saki, firavuna Yûsuf'tan bahsetmeyi unuttur.

İki yıl sonra firavun bir düş görür. Düşte, firavun Nil'in kenarında durur. İrmaktan yedi semiz inek çıkarak sazlar arasında otlanır. Sonra yedi cılız inek çıkar ve yedi semiz ineği yer. Firavun bu rüyanın ardından uyanır ve tekrar uykuya dalıp bir düş görür. Düşte, bir sapta yedi dolgun başağın bittiğini, sonra yedi cılız başağın daha bittiğini görür. Cılız başaklar yedi dolgun başağı yutarlar. Firavun uyanır ve bu düşlerden kaygı duyar. Mısırlı büyücüleri ve bilgeleri düşlerini yorumlatmak için çağırır ama hiçbirisi bu düşleri yorumlayamaz. Bu sırada saki Yûsuf'u hatırlar

ve ondan firavuna, rüya yorumlayabildiği şekilde bahseder. Firavun, Yûsuf'u zindandan çıkartır ve rüyasını yorumlatır. Yûsuf, iki düşünde aynı anlamı taşıdığını, Mısır'da yedi yıl bolluk yedi yıl da kıtlık olacağını, bu konuda iki kez düş görmenin anlamının Tanrı'nın kesin kararını verdiğini ve en kısa zamanda uygulayacağı anlamına geldiğini söyler. Firavuna, bolluk yılları boyunca ürünün beşte birinin toplanmasını, kıtlık yıllarında ise bunların kullanılmasını tavsiye eder.

Firavun, bu tavsiyeleri beğenir ve Yûsuf'u bütün Mısır'a yönetici olarak atar. Yûsuf'un adını Safnat-Paneah koyar ve onu On Kenti kâhini Potifera'nın kızı Asenat ile evlendirir. Yûsuf, firavunun hizmetine girdiğinde 39 yaşındadır ve bütün Mısır'ı dolaşır. Yedi bolluk yılı boyunca depoları doldurur. Asenat, kıtlık yılları başlamadan Manaşşe ve Efrayim adında iki oğlan doğurur. Yûsuf'un dediği gibi yedi kıtlık yılı başlar ve onun aldığı tedbirler sayesinde ülke halkı açlık çekmez. Kıtlık dünyayı sardığı için, bütün ülkelerden insanlar buğday satın almak için Yûsuf'a gelirler.

Yakup, Bünyamin hariç diğer on oğlunu buğday almaları için Mısır'a yollar. Yûsuf kardeşlerini görünce onları tanır ama kardeşleri Yûsuf'u tanımaz. Yûsuf, onları casuslukla suçlar. Kardeşleri de kendilerinin 12 kardeş olduklarını, Kenan'da yaşayan aynı babanın çocukları olduklarını, en küçüklerinin babalarının yanında kaldığını bir kardeşlerinin de kaybolduğunu söylerler. Fakat Yûsuf onların küçük kardeşleri gelmeyene kadar ikna olmayacağını söyler. İçlerinden Şimon'u rehin tutar diğerlerini de küçük kardeşlerini getirmek ve ailelerine buğday götürmek üzere serbest bırakır. Kardeşlerinin torbalarının buğday ile doldurulup, paralarının da torbalara geri koydurulmasını ve yol için onlara azık verilmesini emreder. Kardeşleri bir konak yerinde paraların torbalara geri konulduğunu fark ederler ve Kenan'a gidince durumu babalarına anlatırlar. Benyamin'i götürmezlerse casuslukla suçlanacaklarını söylerler. Yakup, Benyamin'in başına bir felaket geleceği endişesiyle onu Mısır'a göndermek istemez ama kıtlığın şiddetlenmesinden dolayı buna razı olur. Yakup'un oğulları ile Benyamin, daha öncekinden iki kat fazla para ve hediyelerle birlikte Mısır'a giderler. Yûsuf, Benyamin'i görünce onun için bir ziyafet hazırlar ve kardeşleriyle birlikte evinde öğle yemeği yer.

Yûsuf, kâhyasına her bir kardeşinin torbasını buğdayla doldurup, paralarının da torbanın ağzına koymasını, en küçüğünün torbasına da kendi gümüş kâsesini koymasını emreder. Yûsuf'un kardeşleri sabah erkenden yola çıkarlar daha kentten uzaklaşmadan Yûsuf kâhyasına onların peşine düşmesini emreder. Kâhya, onları efendisinin kâsesini çalmakla suçlar. Kardeşler bunu inkâr eder ama kâse Benyamin'in torbasından çıkar. Yahuda ve kardeşleri bu olay üzerine giysilerini yırtarlar ve Yûsuf'un karşısına çıkınca hepimiz sana köleyiz derler. Fakat Yûsuf sadece kâsesini çalanı köle olarak tutacağını onlarınsa babalarının yanına dönebileceklerini söyler. Yahuda, babasına Benyamin'i koruyacağına dair söz verdiğini söyleyerek Yûsuf'tan kendisini

Benyamin'in yerine köle olarak tutmasını ister. Yûsuf, bunun üzerine dayanamayarak kardeşlerine kendisini tanıtır. Kardeşleri bu durumdan büyük şaşkınlık duyar. Yûsuf, kardeşlerini babalarını durumundan haberdar etmeleri ve Mısır'ın Goşen bölgesinde yaşamak üzere davet ettiğini bildirmeleri için Kenan'a yollar. Kardeşler bu durumu babalarına anlatınca Yakup duyduklarına inanmaz. Ancak, Yûsuf'un kendisi için gönderdiği arabaları görünce denilenlere inanır ve ölmeden önce Yûsuf'u görmek için Mısır'a gitmek ister. Yûsuf, babasını karşılamak üzere Goşen'e gider. Yûsuf, babasını görür görmez boynuna sarılır. Yûsuf babasıyla kardeşlerini Mısır'a yerleştirir. Yakup, Mısır'da 17 yıl yaşar ve 147 yaşında vefat eder. Ölmeden önce Yûsuf'tan kendisini Mısır'a gömmemesini, atalarının yanına defnetmesini ister. Yûsuf, babasının cesedini mumyalatıp firavundan izin alarak babasını gömmek üzere Kenan'a doğru yola çıkar. Yakup'u, Mamre yakınlarındaki Makpela Tarlası'ndaki mağaraya gömerler. Yûsuf, babasını gömdükten sonra kardeşleriyle Mısır'a döner. Yûsuf 110 yaşında ölür. Onu mumyalayıp Mısır'da bir tabuta koyarlar.

Tevrat ve Kur'an Anlatımı Arasındaki Farklar ⁶

Celal Settârî (2014), *Tevrat* rivayetini kuru, yumuşaklıktan, incelikten nasibini almamış olarak nitelendirir (s.18) ve *Tevrat* rivayetine göre Yûsuf hikâyesinin en ilginç özelliğinin *kıskançlık* olduğunu vurgular (s.22). Settârî (2014), Yûsuf'un başına gelen felaket ve sıkıntıların asıl sebebinin *Tevrat*'ta Yakup'un, Yûsuf'u diğer çocuklarından çok sevmesinden kaynaklı bir kıskançlık olduğunu kaydeder (s.23). Hayyampur (1945) ise, konu itibariyle her iki kitabın da hemen hemen birbirinin aynısı olduğunu belirtir. Fakat *Kur'an*'da konunun kısaltıldığını, birçok ayrıntının ortadan kaldırıldığını ve *Kur'an*'ın karakteristik vasfı olan veciz söyleme uygun olduğunu kaydeder (s.4). Konu itibariyle aynı olan hikâyenin *Tevrat* ve *Kur'an*'daki farklılıkları şu şekilde sıralanabilir:

1. *Tevrat*'ta kıssa, Yûsuf'un 17 yaşındayken kardeşleriyle birlikte sürü otlatmaya gitmesiyle başlarken; *Kur'an*'da bu kıssa Yûsuf'un rüyası ile başlar.
2. *Tevrat*'ta Yûsuf kardeşlerinin kötü sözlerini babasına aktarmaktadır. *Kur'an*'da böyle bir durum söz konusu değildir.
3. *Tevrat*'ta Yûsuf tarlada demetlerin kendisine eğilmesi ve ay, güneş ile yıldızların kendisine secde etmesi olmak üzere iki rüya görür *Kur'an*'da ise sadece son bahsedilen rüyayı görür.

⁶ Bu bölüm "Harman (2013); Hayyampur, A.T. (1945)" adlı çalışmalardan yararlanılarak oluşturulmuştur.

4. *Kur'an*'a göre Yakup, Yûsuf'a rüyasını kardeşlerine anlatmamasını emreder. *Tevrat*'ta ise böyle bir şey yoktur. Aksine Yûsuf bu rüyayı kardeşlerine anlatınca onlardan "Üzerimize kral mı olacaksın?"; babasına anlatınca da "Ben, annen ve kardeşlerin karşında yere kadar eğilmek için mi senin yanına geleceğiz?" azarını işitir.
5. *Tevrat*'ta göre Yakup, Yûsuf'u oğullarından ve sürülerinden haber getirmesi için kıra gönderir. *Kur'an*'da ise Yûsuf, kardeşlerinin babalarına ısrar edip izin alması üzerine kıra gider.
6. *Kur'an*'a göre Yakup, Yûsuf'u kıra gönderirken onu kurdun yemesinden korkar. *Tevrat*'ta böyle bir durum söz konusu değildir. *Kur'an*'da Yakup, Yûsuf'u kurdun yediğine inanmaz. *Tevrat*'ta ise Yakup, Yûsuf'un kanlı gömleğini görür görmez onun yırtıcı bir hayvan tarafından yenmiş olabileceğini söyleyerek bu iddiayı kendisi ortaya atmış olur.
7. *Kur'an*'da Yûsuf'un öldürülmesi veya bir yere atılması konusunda kardeşleri bu kötü işi yaptıktan sonra tövbe edip iyi kullar olacaklarını vaat ederler, *Tevrat*'ta ise böyle bir ifade yer almaz.
8. *Tevrat*'a göre Yûsuf'u öldürmeyip bir kuyuya atmayı teklif eden Ruben'dir. *Kur'an*'da ise belli bir isim verilmez, kardeşlerden birinin böyle bir teklifte bulunduğu anlatılır.
9. *Tevrat*'ta Yûsuf'u kuyudan kardeşleri çıkarıp Mısır'a giden bir kervana satar ve onun gömleğini kana bulayıp babalarına gösterirler. *Kur'an*'da ise Yûsuf'un kardeşleri önce gömleği Yakup'a gösterirler ve Yûsuf kervandan biri tarafından kuyudan çıkarıldıktan sonra kardeşleri tarafından kervana az bir bedele satılır.
10. *Tevrat*'a göre Yûsuf'u Mısır'da satın alan kişi Potifar'dır. *Kur'an*'da ise bu kişi "aziz" olarak nitelendirilmektedir.
11. *Tevrat*'a göre Potifar'ın karısı Yûsuf'un peşinden koşarken gömleğini arkadan tutar ve evin hizmetçilerini çağırarak ona iftirada bulunur. *Kur'an*'a göre de Yûsuf kaçarken azizin karısı gömleğini arkadan yırtar, ancak kapıda kocası ile karşılaşır.
12. *Tevrat*'a göre Potifar'ın karısı Yûsuf'u itham ettiği zaman, Potifar kızarak Yûsuf'u zindana attırır. *Kur'an*'a göre ise Yûsuf bu itham karşısında kadının ondan talepte bulunduğunu söyleyerek kendisini müdafaa eder. O sırada kadının ailesinden birisi gömlek önden yırtıldıysa Yûsuf haksızdır; arkadan yırtıldıysa kadın haksızdır diye şahadette bulunur. Aziz, gömleğin arkadan yırtıldığını görünce Yûsuf'un haklı olduğunu anlar. Bu kısımda Yûsuf efendisi tarafından değil efendisinin karısının ısrarı sonucu zindana atılır.
13. *Kur'an*'da azizin karısı kendisini kınayan kadınlara haksız ithamlarını göstermek için onları bir araya toplar ve ellerine bıçak verir. Kadınlara Yûsuf'un güzelliği karşısında ellerini keser ve azizin karısına hak verirler. Bu kısım *Tevrat*'ta yoktur.

14. *Kur'an*'da Yûsuf'la birlikte iki gencin zindana girdiği belirtilirken, *Tevrat*'ta onların daha sonra zindana konduğu ifade edilir. Yûsuf'un bu iki gence dinî nasihatte bulunması hususuna *Tevrat*'ta temas edilmez.
15. *Tevrat*'a göre firavunun rüyasını tabir etmesi için sakiler reisi Yûsuf'u firavuna hatırlatır; firavun da Yûsuf'u huzuruna istetip rüyasını tabir ettirir. Daha sonra onu zindandan çıkartıp Mısır'a hâkim kılar. *Kur'an*'a göre rüyanın tabirini Yûsuf'a soran sakinin kendisidir. Firavun tabiri duyunca Yûsuf'u huzuruna ister, fakat Yûsuf firavunun elçisinden ellerini kesmiş olan kadınların hikâyesinin araştırılmasını ister. Firavun bu olayı araştırır ve kadınlar da Yûsuf'un suçsuz olduğuna şahitlik ederler. Aziz'in karısı da suçunu itiraf eder. Bunun üzerine firavun Yûsuf'u huzuruna ister ve yüksek bir mevki verir.
16. *Kur'an*'a göre Yûsuf yedi sene bolluk ve yedi sene kıtlıktan sonra bir sene daha bolluk olacağını belirtir. Fakat *Tevrat*'ta bu son seneden hiç bahsedilmez.
17. *Tevrat*'a göre Mısır diyarını ve hazinelerini firavun kendi isteği ile Yûsuf'a teslim eder; *Kur'an*'a göre ise bunu Yûsuf firavundan ister.
18. *Kur'an*'a göre Yakup, oğullarını Mısır'a gönderirken onlara bir kapıdan değil ayrı ayrı kapılardan girmelerini tembihler. *Tevrat*'ta ise böyle bir durum yoktur.
19. *Tevrat*'a göre Yakup'un oğulları Mısır'a ikinci gidişlerinde; Yûsuf kardeşini gümüş kâseyi çalmış diye Mısır'da alıkoymak istediğinde, Yûsuf kardeşlerinin yalvarmalarına dayanamayarak kendisini kardeşlerine tanıtır. Yûsuf, kardeşlerinin üçüncü seferinde babalarını kendileriyle getirmelerini ister. *Kur'an*'a göre Yûsuf, ikinci seferde kendisini yalnızca öz kardeşine tanıttırır.
20. *Kur'an*'da, kâse Yûsuf'un öz kardeşinin yükünde çıkınca diğer kardeşleri “ Demek ki bu hırsızlık yaptı. Bunun kardeşi de önceden hırsızlık yapmıştı.” derler. Fakat Yûsuf bilmezlikten gelir ve hakikati söylemez. *Tevrat*'ta bu olay örgüsü yoktur.
21. *Kur'an*'a göre Yûsuf gömleğini kardeşlerine vererek “ Bu gömleği götürün babamın yüzüne örtün” der. Gömlek Yakup'un yüzüne örtülünce gözleri açılır ve görür. *Tevrat*'ta bu kısım yoktur.
22. *Kur'an*'a göre Yûsuf'un kardeşleri Mısır'dan Kenan'a döndükleri zaman Yakup, Yûsuf'un kokusunu aldığını söyler ve ona kavuşacağını umar. *Tevrat*'ta ise çocukları Yakup'a, Yûsuf'un sağ ve bütün Mısır diyarına hâkim olduğunu söylese de Yakup bu denilenlere inanmaz. Fakat Yûsuf'un gönderdiği arabaları görünce ruhu yeniden hayat bulur.
23. *Tevrat*'a göre Yûsuf'un annesi Rahel, Bünyamin'i doğurduktan sonra ölmüş ve Efrat yolunda defnedilmiştir. *Kur'an*'da ise böyle bir durum söz konusu değildir.

24. *Kur'an*'a göre Yûsuf'un anne ve babası Mısır'a vardıktan sonra Yûsuf onları tahta çıkarır ve onlar da oğulları ile hep birlikte Yûsuf'a secde ederler. Böylelikle Yûsuf'un rüyası gerçekleşir. *Tevrat*'ta ise böyle bir hadise yoktur.

DOĞU VE BATI EDEBİYATLARINDA YÛSUF U ZÛLEYHÂ HİKÂYESİ

Doğu Edebiyatlarında Yûsuf u Züleyhâ Hikâyesi

Arap Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ Hikâyesi⁷

Arap edebiyatında kaleme alınmış Yûsuf u Züleyhâ konulu eserler daha çok mensur olarak kaleme alınmış kısas-ı enbiya ve tefsirlerdir. Karahan (1985), mensur olarak işlenen bu eserlerin içine bazen küçük manzumelerin serpiştirildiğini belirtmiştir (s. 14). Muş (2000), hikâyenin peygamberler tarihi ve sîret kitaplarında da yer aldığını kaydederek nazım olarak daha çok Fars ve Türk edebiyatlarında mesnevi nazım şekliyle kaleme alındığını belirtir (s. 41). Muş (2000), bu konu üzerine hazırladığı tezinde Türkiye kütüphanelerinde bulunan Yûsuf u Züleyhâ konulu 54 çeşit eserin 53 tanesinin Yûsuf sûresi tefsiri, tefsir denemesi ya da daha önceki bir tefsire yapılmış haşiye olduğunu belirtir. Araştırmacı, Türkiye kütüphanelerinde edebiyat sahasına giren Arapça yazılmış tek eserin *Şeyh İsmail Ebu Hadra Et-Telebentî*'ye ait olduğunu belirtir (s. 42).

Gazalî - Bahrü'l-mahabba

Hikâyenin Arap edebiyatındaki ilk örneği Gazalî (öl.1111) tarafından *Bahrü'l-mahabba* adıyla yazılmıştır. British Museum'da bir nüshası bulunan eser, 1894'te Bombay'da, 1900'de Delhi'de basılmıştır (aktaran Muş, 2000, s. 43).

Ebü Hafs Siracü'd-dîn b. Ömer b. İbrâhîm el-Ensârî el-Avsî el-Malikî el-Müzekkir - Ez-Zehrü'l-Kimam fi Kıssati Yûsuf

1284 yılında yazılmış olan bu eser 1560 yılında (Muş, 2000, s. 43) Celâl-zâde Mustafa Çelebi tarafından *Cevâhirü'l-ahbâr fi Hasâilü'l-ahyâr* adıyla Türkçeye çevrilmiş ve II. Selim'e takdim edilmiştir (Furat, 2001, s. 443).

⁷ Bu bölüm hazırlanırken “Gökcan Türkdöğün (2008); Karahan (1985); Muş (2000); Yıldız (2013)” adlı çalışmalardan yararlanılmıştır.

Mollâ Muînî-i Cüveynî - Ahsenü'l-Kasas

15.asra kadar Arap edebiyatında yazılmış son Yûsuf u Züleyhâ hikâyelerindendir (aktaran Muş, 2000, s. 43).

Tâcü'd-dîn Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed Yezîd et-Tûsî - Câmî'u Letâifu'l-Besâtîn

Eser Muhammed b. Muhammed Altıparmak tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bu eserin İstanbul kütüphanelerinde nüshaları bulunmaktadır (aktaran Karahan, 1985, s. 15).

Şeyh İsmail Ebû Hadra et-Telebentî - El-Bedrü't-temmâm fî Kıssati Seyyidina Yûsuf Aleyhisselâm

Türkiye kütüphanelerinde edebiyat sahasına giren Arapça ve manzum olarak yazılmış tek Yûsuf u Züleyhâ konulu eserdir (Muş, 2000, s. 42).

Şemseddîn Abdurrahman b. Mervan - Kıssatu Yûsuf

198 sayfa olan eser nesih hatla yazılmış olup Nevşehirli Damat İbrâhîm Paşa Kütüphanesi Nu: 87'de bulunmaktadır (Muş, 2000, s. 44).

Fars Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ Hikâyesi ⁸

Doğu edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ hikâyesinin edebî eser olarak kaleme alınmış ilk örneğine Fars edebiyatında rastlanılır. Fars edebiyatında bu konudaki hikâyeler manzum, mensur ve manzum-mensur karışık olmak üzere üç şekilde yazılmıştır. Hayyampur (1945) elde olan ve olmayan olmak üzere toplamda 22 Farsça mesnevinin olduğunu (s. 20-83), Dolu (1953a) manzum şekilde kaleme alınmış müellifi tespit edilmiş hikâyelerin sayısının 29 olduğunu (s. 95), Nîkûbaht ve Yeşil (2012) Farsça yazılmış mesnevi sayısının toplamda 57 olduğunu elde olan mesnevi sayısının ise 33 civarında olduğunu belirtirler (s. 256).

Manzum Yûsuf u Züleyhâlar

Ebu'l-mü'eyyed-i Belhî - Yûsuf u Züleyhâ

Firdevsî'ye isnat edilen yazma nüshalardan birinin 75 beyitlik mukaddimesinde Samanîler devrinde yaşamış Belhî'ye ait bir Yûsuf kıssasının varlığından söz edilir. Eserin elde nüshası yoktur (Hayyampur, 1945, s. 71-72).

⁸ Bu bölüm hazırlanırken “Dolu (1953a); Hayyampur (1945); Yıldız (2013)” adlı çalışmalardan faydalanılmıştır.

Bahtiyâr-ı Ahvâzî - Yûsuf u Züleyhâ

Firdevsî'ye isnat edilen yazma nüshalardan birinin 75 beyitlik mukaddimesinde Belhî'den sonra (10.yüzyılda) yaşamış Bahtiyâr-ı Ahvâzî'nin Yûsuf u Züleyhâ yazdığı bilgisi vardır (Hayyampur, 1945, s. 71). Hayyampur (1945), şairin eserinden elde hiçbir numune olmadığını belirtir (s. 74).

Firdevsî - Yûsuf u Züleyhâ

Fars edebiyatına ait elde nüshası bulunan ilk Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi Firdevsî'nin eseridir. Ancak bu eserin gerçekten Firdevsî'ye ait olup olmadığı tartışmalıdır (Yıldız, 2013, s. 26). *Keşfü'z-zünûn* mesnevinin, Abbasî halifesinin emri üzerine yazıldığını bildirirse de eserin girişinde bu hikâyenin Ebû Ali Hasan b. Muhammed b. İsmail İskafî el-Muvaffak'ın isteği üzerine manzum olarak yazıldığı beyan edilmiştir (Dolu, 1953a, s. 101-102). *Şehnâme* ile *Yûsuf u Züleyhâ* arasında üslup farklarının bulunması kimi araştırmacıları mesnevinin Firdevsî'ye ait olmadığını yönünde bir itiraza sevk etmiştir (Yıldız, 2013, s. 27). Ethé, eserin Firdevsî'den başkasına ait olamayacağını; Mahmûd Han Şarânî, eserin Firdevsî'ye ait olamayacak kadar devir ve üslup farkı içerdiğini; Abd'ül-azim Karîb eserin 1091-92 yılında yaşayan bir şair tarafından yazıldığını; M. Minovî, eserin Firdevsî'nin ölümünden 60-70 yıl sonra kaleme alındığını belirtir. Tahircan, M. Minovî'nin tezini reddeder. Köprülü, Ritter ve Hayyampur da bu eserin Firdevsî'ye ait olmayacağı görüşündedirler (Dolu, 1953a, s. 106-108). Eserin ilk edisyon kritiğini 1888 ve 1908 yıllarında Ethé yapar. Mesnevi, 1889 yılında Arberry tarafından Almancaya çevrilir. Eserin 1871, 1873 ve 1930'da Hindistan'da, 1881'de Tahran'da tıpkıbasımları yapılmıştır (Dolu, 1953a, s.109).

Şihâbüddin A'mâk-ı Buhârî - Yûsuf u Züleyhâ

Hayyampur (1945), H. 5-6. asır (12.yy.) şairlerinden olan Buharalı A'mâk'ın manzum bir Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu ama bu eserin elde olmadığını belirtir (s. 75).

Rükneddin Mes'ûd b. Muhammed İmam-zâde - Yûsuf u Züleyhâ

Heratlı olan şairin manzum olarak kaleme aldığı Yûsuf kıssası tamamlanmamıştır. Dolu'nun (1953a) 1203-1227 yılları arasında yazılmış olabileceğini söylediği eser elde yoktur (s.113).

Âzerî-i Tûsî - Yûsuf u Züleyhâ

15. yüzyıl şairlerinden Azerî-i Tusî'nin mesnevisinin varlığından Abdülvahhâb Azzam haber vermiştir. Fakat Hayyampur (1945) ve Dolu (1953a) yaptıkları araştırmalar sonucu şairin böyle bir eserinin olduğuna dair bir bilgiye ulaşamadıklarını belirtmiştir (s. 76; s. 114).

Nûre'd-dîn Abdu'r-rahman İbn-i Nizamü'd-dîn Ahmed İbn-i Şemsü'd-dîn Muhammed el-Deştî el-Câmî - Beşinci Taht: Yûsuf ve Züleyhâ

1414 yılında Herat ile Havaf arasındaki Harcird kasabasında doğan Câmî 15.asırda İran'ın en büyük şair ve âlimlerinden biridir (Hayyampur, 1945, s. 59).Asıl lakabı İmâdü'd-dîn, meşhur olan lakabı ise Nûre'd-dîn'dir (Dolu, 1953a, s. 115). Algar (2016), şairin babası tarafından onun için asıl seçilen lakabın İmâdü'd-dîn (dinin direği) olduğunu belirtse de onun hayatı boyunca daha ziyade Nûre'd-dîn (dinin nuru) olarak bilindiğini kaydeder. Bu değişikliğin bizzat şair tarafından güçlü tasavvufî bağlarından dolayı yapıldığını, şair için dinin nuru olmanın dinin direği olmaktan daha uygun görüldüğünü düşünür (s.32). Hayyampur (1945), şairin Câmî mahlasını Harcird'in bağlı bulunduğu Câm şehrinde aldığını belirtmiştir (s. 59). Algar (2016) ise şairin Câmî mahlasını almasını şairin de şiirlerinde izah ettiği üç sebebe bağlar. Birincisi Câm yakınlarında bir köyde doğmasından; ikincisi Câm yakınlarında medfun olan Şeyh Ahmed Nâmekî Câmî'ye duyduğu hürmetten; üçüncüsü ise “câmî”nin Farsçada cins isim olarak “bir kadeh” anlamına gelmesinden dolayı olduğunu kaydeder (s. 33). Dolu'nun (1953a) aktardıklarına göre şairin babasının adı Nizamü'd-dîn Ahmed, Deştli olan büyük babasının adı ise Şemsü'd-dîn Muhammed'dir. Şair, Herat'ta 1492 yılında 81 yaşında iken vefat etmiştir. Câmî, tahsilini Herat ve Horasan'da yapmıştır. Herat ve İran'da gelişen tasavvufî, edebî ve dinî ekollere devam etmiş bilhassa Arap dili ve edebiyatına önem vermiş ve bu dilde şiirler yazmıştır. Ataları gibi âlim ve fazıl olarak yetişmiştir (s. 115). Hayyampur (1945), Câmî'nin mutasavvıf bir duruşunun olmasına rağmen cemiyet hayatında rint meşrep olduğunu belirtir. Câmî, musikî-şinastır ve muammacılığı çok sever. Hüseyin Baykara, şehzâdeler ve Alî Şîr Nevâî onu nimetlere gark etse de Câmî mütevazı bir şekilde yaşamıştır. Câmî ve Nevâî Timurular zamanında, Herat'ta oluşan Şarkî İran ile Türkistan kültürünü temsil etmişlerdir (s. 59). Dolu (1953a), Câmî'nin mensup olduğu hükümdarlardan başka Osmanlı ve Akkoyunlu hükümdarları ile de münasebette olduğunu belirtir. Rivayete göre Fatih (1451-1481) şairi İstanbul'a davet eder fakat o tarihte Câmî'nin Diyarbakır'a geçmiş olduğu söylenir. Bir diğer rivayete göre ise Fatih'in daveti üzerine Câmî, Konya'ya kadar gelir fakat padişahın o sırada ölmesi üzerine geri döner (s. 116-117). Câmî'nin edebî, tasavvufî, didaktik ve dinî mevzularda yazılmış mensur ve manzum eserleri pek çoktur (Dolu, 1953a, s. 117).

Eserleri:⁹

⁹ Bu liste hazırlanırken “Demir (2006); Hayyampur (1945); Okumuş (1993)” adlı kaynaklar kullanılmıştır.

Manzum Eserleri

Dîvân: Fâtihatü'ş-şebâb (İlk Gençlik) adlı ilk divanı 1479'da tertip edilmiş, ertesi yıl *Vâsîtatü'l-'ikd* (Gerdanlığın Orta İncisi) adlı orta yaş şiirlerini içeren ikinci divanı tertip edilmiş, *Hâtîmetü'l-hayât* (Hayatın Sonu) adlı yaşlılık zamanında yazdığı divanı ise 1491'de düzenlenmiştir (Okumuş, 1993, s. 97).

Heft Evreng: Büyükayı burcundaki yedi yıldızla Farsçada verilen isimdir. İran edebiyatında Nizâmî ile başlayan hamse geleneğine uyararak beş mesnevi (*Tuhfetü'l-ahrar*, *Sübhatü'l-ibrâr*, *Yûsuf u Züleyhâ*, *Leylî vü Mecnûn*, *Hired-nâme-i İskenderî*) nazmetmiş; daha sonra yazdığı *Silsiletü'z-zeheb* ve *Salamân u Absâl*'ı da ekleyerek bu isim altında toplamıştır. Hamsede bulunan eserler Nizâmî ve Emir Hüsrev-i Dehlevî'nin mesnevîlerine karşılık olarak yazılmıştır (Demir, 2006, s. 27).

Silsiletü'z-zeheb: 7200 beyit olan bu mesnevî felsefi, dinî bir mesnevîdir. Üç ciltten oluşur. Hüseyin Baykara'ya ithaf edilen birinci bölümde tasavvufî, ahlâkî konular işlenir; ikinci bölümde ilâhî aşk konusu sûfilerin menkıbeleri ve sözleriyle desteklenerek işlenir; üçüncü bölüm ise 500 beyitten oluşan kısa bir mesnevîdir ve II. Bayezid'e ithaf edilmiştir (Demir, 2006, s. 27).

Salamân u Absâl: Esası *Tevrat*'a dayanan hikâyede ruhun şehvet ve hazla mücadelesi işlenir. Salaman, hikmet, zekâyı; Absâl ise nefis ve şehvetin sebep olduğu karışıklıkları göstermektedir. 1130 beyit olan ve fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün vezniyle yazılan eser, 1489'da tamamlanmış; Akkoyunlu Sultan Yakup'a ithaf edilmiştir. Lamiî ve Abdulvehhab Tarzi tarafından Türkçeye, A. Bricteaux Fransızcaya, F. Falconer tarafından da İngilizceye tercüme edilmiştir (Demir, 2006, s. 27).

Tuhfetü'l-ahrar: 1481 yılında yazılan bu mesnevî Nizâmî'nin *Mîzânü'l-esrâr*'ı ve Emir Hüsrev-i Dehlevî'nin *Matlau'l-envâr*'ının üslubunda yazılmıştır. Müfte'ilün müfte'ilün fâ'ilün vezniyle 1710 beyitten oluşan eser, dinî, ahlâkî ve edebî konuları içeren 20 bölümden oluşur. Câmî eserini şeyhi Ubeydullah Ahrar'a ithaf etmiştir. Mesnevîyi, Türkçeye Bursalı Pîr Muhammed Rahmî Çelebi çevirmiş; Şem'i Şem'ullâh ise Farsça bir şerh yazmıştır (Demir, 2006, s. 28).

Sübhatü'l-ibrâr: Konu itibarıyla *Tuhfetü'l-ahrar*'a benzemektedir. 2700 beyitten oluşan eser fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün vezniyle yazılmış ve Hüseyin Baykara'ya ithaf edilmiştir. Dinî, tasavvufî

ve ahlâkî konuları işleyen 40 bölümden oluşur. İlk Kalkûta'da (1818) olmak üzere birkaç defa basılmıştır (Demir, 2006, s. 28).

Yûsuf u Züleyhâ: Câmî'nin Heft Evreng'i içinde beşinci, Hamse'si içinde üçüncü mesneviyi teşkil eden Yûsuf u Züleyhâ manzumesi, eserleri arasında en romantik duyguları ve tasavvufî fikirleri ihtiva eden lirik şiirine örnektir. Bu eseri 1435 yılında te'lif edilmiştir (Dolu, 1953a, s. 118). Hayyampur (1945), eserin “mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün” vezniyle yazıldığını; Câmî'ye kadar yazılmış olan Farsça ve Türkçe Yûsuf u Züleyhâ mesnevilerinin hiçbirisinin bu vezinde yazılmadığı hâlde, Câmî'den sonrakilerin çoğunun bu vezinde kaleme alındığını ve böylece şairin eserinin sonradan gelen Yûsuf u Züleyhâlar için konuda olduğu gibi, şekil ve vezinde de örnek olduğunu belirtmiştir (s.60). Câmî, Yûsuf u Züleyhâ mesnevisini 70 yaşlarında iken yazmıştır. Dolu (1953a), bu durum için ihtiyarlığın verdiği tasvir ve vakaların anlatılışındaki bazı uzatmalar eserde görülse de ihtiyar bir ruhun izlerinin eserin hiçbir yerinde görülmediği yorumunu yapar (s. 118).

Dolu (1953a), Câmî'nin eserinin Doğu'da ve Batı'da birçok dile tercüme ya da şerh edildiğini belirtir. Eserin Osmanlı şairlerinden Hamdullah Hamdî, Kâmî Muhammed el-Karamanî, Şeyh Ömer Halvetî Magnisavî, Kayserili İzzet Paşa, Köprülü-zâde Es'ad Paşa üzerinde etkisi olduğunu belirtir (s.120). Eser Batı dillerinden Almancaya V. Edlem von Rosenzweig tarafından serbest nazımla (1824); İngilizceye Ralph I. H. Griffith tarafından manzum bir şekilde (1881), A. Rogers tarafından manzum olarak; İtalyancaya F. Cimmino tarafından; Fransızcaya A. Bricteux (1927) tarafından tercüme edilmiştir (Dolu, 1953a, s. 121-122). Türkçeye ise Ali Nihat Tarlan tarafından tercüme edilmiştir. Tarlan, Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sını 14 Mayıs 1973 yılında tamamlar. Günay Kut, bu tarihi Tarlan'ın tercümenin sonuna düştüğü nottan belirler. Tarlan'ın vefatıyla tercüme basılmadan kalır. Bunun üzerine Günay Kut tercümenin basılması için Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 3898 numaralı nüsha, Damat İbrahim Paşa 983 numaralı nüsha ve Câmî, Heft Evreng (Hazırlayan Murtaza Müderris-i Gîlânî, 2.Basım, Tahran 1351 Şemsî [1972], s.578-748) adlı eser ile karşılaştırarak *Nureddin Abdurrahman İbni Ahmed-i Câmî Beşinci Taht: Yûsuf ve Züleyhâ* adlı eseri oluşturup basar (Tarlan, 2003, Önsöz). Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sının yurt dışı ve içinde olmak üzere birçok kütüphanede nüshası vardır.¹⁰

Leylî vü Mecnûn: Nizâmî ve Emir Hüsrev Dehlevî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'larına nazire olarak kaleme alınan bu mesnevî “mef'ülü mefâ'ilün fe'ülün” vezindedir. A. L. Chezy tarafından

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Dolu, H. (1953a). s. 122-135.

Fransızca'ya (Paris 1805), Hartmann tarafından Almancaya (Leipzig 1807) tercüme edilmiştir (Demir, 2006, s. 28).

Hired-nâme-i İskenderî: İsmi İskender'in akıl kitabı anlamına gelen mesnevî, Aristo, Eflatun, Sokrat gibi filozofların İskender'e öğütlerini, İskender ile bu filozoflar arasındaki konuşma ve mektuplaşmaları anlatır. Nizâmî'nin *İskendernâme*'sine nazire olarak yazılan mesnevînin vezni fe'ûlün fe'ûlün fe'ûlün fe'ûl'dür. Sultan Hüseyin Baykara'ya ithaf edilmiştir. Lâmiî Çelebi tarafından Türkçeye çevrilen eser Taşkent ve Leknev'de basılmıştır (Demir, 2006, s. 28).

Mensur Eserleri

Nefehatü'l-üns: Câmî'nin, erkek ve kadın büyük sûfilerin hâl tercümeleriyle tasavvufî terimlerin açıklamalarını ihtiva eden en önemli eseridir. Birçok yazma nüshası buluna eser, Lâmiî Çelebi tarafından çeşitli ilavelerle Türkçeye tercüme edilmiştir (Okumuş, 1993, s. 97).

Bahâristân: Sa'dî'nin *Gülistân*'ına naziredir. Câmî bu eserini oğlu Ziyâü'd-dîn Yûsuf için yazmış ve Hüseyin Baykara'ya ithaf etmiştir. Sekiz bölümden oluşur. Birinci bölüm tasavvufa, ikinci ahlâka, üçüncüsü siyasete, dördüncüsü cömertliğe, beşincisi aşka, altıncısı latîfeye, yedincisi şiire ve sekizinci bölüm hayvan hikâyelerine ayrılmıştır. Almanca, Fransızca, İngilizce ve Türkçeye çevrilmiştir (Demir, 2006, s. 28-29).

Şevâhidü'n-nübüvve: Peygamberliğin delilleri ve Hz. Peygamberin risaletinden, Ehl-i beyt, sahabe ve tâbiinden başlayarak din büyüklerinin hayat ve faziletlerinden bahseden eseri Câmî, Alî Şîr Nevâî'nin arzusu üzerine 1480 yılında te'lif etmiştir. Eser, *Nefehatü'l-üns*'ü tamamlar niteliktedir. Lâmiî Çelebi *Terceme-i Şevâhidü'n-nübüvve* adıyla Türkçeye çevirmiştir (Okumuş, 1993, s. 98).

Levâ'ih: Rubâilerle süslü olan bu eser, mistik nazariyelerden bahseder. Ayrıca *Şerh-i Rubâiyyât* ve *Levâmî* adlı eserleri de aynı tür ve konudadır. Bu üç eseri İstanbullu İsmail Müfid Efendi *Mecmû'â-i Molla Câmî* adıyla neşretmiştir. Aynı kişi *Levâ'ih*'i Türkçeye de tercüme etmiştir (Demir, 2006, s. 29).

Havârî - Yûsuf u Züleyhâ

Terbiyyet, Semerkantlı şairin Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu söylese de Hayyampur (1945) böyle bir esere araştırdığı hiçbir kaynakta rastlayamadığını belirtir (s. 137).

Hâce Mes'ûd el-Kummî - Yûsuf u Züleyhâ

15. yy. şairlerinden Mes'ûd Kummî'nin bitiremediği ve günümüzde elde olmayan bir Yûsuf u Züleyhâ'sı vardır. Eserin varlığından *Kâmûsu'l-alâm*, *Keşfü'z-zünûn* ve *Tuhfe-i Sâmî* gibi kaynaklar haber verir (Hayyampur, 1945, s. 76).

Muhammed Kâsım Hân Mevcî-i Bedahşânî - Yûsuf u Züleyhâ

Hayyampur (1945), 16. yüzyılda yaşamış şairin 6000 beyitlik bir Yûsuf u Züleyhâ'sını olduğunu kaydeder. Araştırmacı, eserin dilinin Farsça ya da Türkçe olduğuna dair kesin bir bilgi olmasa da eserin dilinin Farsça olma ihtimalinin daha kuvvetli olduğunu belirtir (s. 79).

Ahdî-i Sâvecî - Âdem ve Perî

16. yy. şairlerinden olan Ahdî-i Sâvecî'nin Farsça bir Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu Ethé haber verir. Elde mesneviye dair hiçbir örnek yoktur (Dolu, 1953a, s. 138; Hayyampur, 1945, s. 79).

Mîr Ma'sûm Safevî Nâmî - Hüsn ü Nâz

Ekber Şah zamanında (16. yy.) yaşamış olan şairin Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğu araştırmacılar tarafından belirtilmiştir (Hayyampur, 1945, s. 79; Dolu, 1953a, s. 139). Eserin nüshası mevcut değildir.

Takiyüddîn Avhadî - Ya'kûb ve Yûsuf

1565 yılında İsfahan'da doğan şairin (Dolu, 1953a, s. 139) *Kâmûsu'l-alâm*'ın bildirdiğine göre Ya'kûb ve Yûsuf adında bir Yûsuf u Züleyhâ'sı vardır. Eserin günümüzde nüshası mevcut değildir (Hayyampur, 1945, s. 80).

Mahmûd Big Sâlim-i Tebrizî - Yûsuf u Zelîhâ

Sadıkî ve Terbiyyet, 17.yüzyılda yaşamış şairin Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu belirtse de eserin nüshası mevcut değildir (Dolu, 1953a, s. 139-140).

Mahmûd Füsûnî - Yûsuf u Züleyhâ

Tebrizli olan Mahmûd Füsûnî 17. yüzyıl şairlerindedir. Ethé, Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu söylese de kayıtlarda bu esere rastlanamamıştır (Hayyampur, 1945, s. 79).

Nâzim-i Haravî - Yûsuf u Zelîhâ

Heratlı şairin 1648'de başlayıp 1661'de bitirdiği yaklaşık 5000 beyit tutarında bir Yûsuf u Zelîhâ'sı vardır. Eserin yurt dışında ve İstanbul'da birkaç yazma nüshası vardır (Dolu, 1953a, s. 141-142).

Mîrzâ Muhammed b. Muhammed Şerîf el-Hasan-ı Kazvinî - Yûsuf u Zelîhâ

Kâmûsu'l-alâm'da şairden Kazvinli olarak bahsedilse de Hayyampur (1945) bu bilginin yanlış olduğunu ve şairin Şirazlı olduğunu belirtir (s.80). 17. yüzyıl şairlerinden olan Mîrzâ Muhammed Mukîm/Mukîmî'nin bir Yûsuf u Zelîhâ mesnevisi vardır (Dolu, 1953a, s. 144). Hayyampur (1945), *Ateşkede*'den naklederek eserden bir beyit örnek verir (s.144). Bunun dışında eserin varlığına dair bilgi yoktur.

Mollâ Şâh Muhammed b. Muhammed - Yûsuf u Zelîhâ

Bedahşanlı, 17. yüzyılda yaşamış büyük bir Hint mutasavvıfıdır. Yûsuf u Zelîhâ mesnevisi vardır. (Dolu, 1953a, s. 144-145). Hayyampur (1945), eserin varlığının bazı kataloglardan anlaşıldığını kaydeder ve eserin başlangıç beytini örnek olarak verir (s. 81). Eserin günümüzde nüshası mevcut değildir.

Muhammed İbrâhîm Halîlullâh (İbrâhîm Halîfe) - Ahsenü'l-kasas

1676'da Dehlî'de doğan ve 1747'de ölen Halîfe İbrâhîm'in *Ahsenü'l-kasas* adıyla bir Yûsuf u Zelîhâ mesnevisi yazdığı H. Ethé'den öğrenilmektedir (Dolu, 1953a, s. 145). Hayyampur (1945), bu eserin elde olmadığını belirtmiştir (s. 81).

Salâhî - Yûsuf u Zelîhâ

Dolu'nun (1953a) belirttiğine göre, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi F. K. 1045'te kayıtlı bir nüshaya göre Salâhî'nin 1753'te kaleme aldığı Farsça bir Yûsuf u Zelîhâ'sı vardır. Bu eser Farsça divanıyla aynı cilt içerisinde (s. 146).

Lutf Ali Big Âzer - Yûsuf u Zelîhâ

Ateşkede tezkiresi müellifi, Yûsuf u Zelîhâ mesnevisini 1762-63 yılında te'lif etmiştir (Dolu, 1953a, s. 147). Şairden *Âzer Bekdilî* diye bahseden Hayyampur (1945), Yûsuf u Zelîhâ'dan 1000 kadar seçilmiş beytin *Ateşkede*'nin sonunda verildiğini belirtir (s. 82).

Mîrzâ Muhammed Sadik Musevî Nâmî-i İsfahânî - Yûsuf u Zelîhâ

Nâmî mahlasını kullanan şair aslen Musevî olup 1789 yılında ölmüştür. Kaynaklarda Yûsuf u Zelîhâ mesnevisinin olduğu (Dolu, 1953a, s. 147-148) söylene de eserin nüshası mevcut değildir (Yıldız, 2013, s. 29).

Mîrzâ Abdullâh b.Habîbullâh Şihâb-ı Turşizî - Yûsuf u Zelîhâ

Horasan'ın Turşiz şehrinde doğan şairin manzum bir Yûsuf u Zelîhâ'sı vardır. 1800'de vefat eden şairin ölüm tarihi *Ateşkede*'de 1802 olarak gösterilir (Dolu, 1953a, s. 148). Eserin günümüzde nüshası mevcut değildir.

Şevket - Yûsuf u Zelîhâ

Feth Alî Kaçar (1797-1834) zamanında yaşamış ve valilik yapmış Şevket'in 1817 yılında kaleme aldığı bir Yûsuf u Zelîhâ'sı vardır (Dolu, 1953a, s. 148-149). Eserin günümüzde nüshası mevcut değildir.

Haşmet - Yûsuf u Zelîhâ

Dolu (1953a), Feth Alî Kaçar (1797-1834) zamanında yaşamış Haşmet'in 1820 yılında yazmış olduğu bir Yûsuf u Zelîhâ'sının olduğunu; bir nüshasının Bankipare'da bulunduğunu kaydeder (s. 149). Eserin günümüzde nüshası mevcut değildir.

Şu'le-i İsfahânî - Yûsuf u Zelîhâ

Terbiyyet, 1844'te ölen Şu'le-i İsfahânî'nin Yûsuf u Zelîha yazdığını söylese de Dolu (1953a) böyle bir esere kaynakların hiçbirinde rastlayamadığını belirtmiştir (s. 149).

Nâzım Gulpayagânî - Yûsuf u Zelîhâ

Terbiyyet, şairin Farsça manzum bir Yûsuf u Zelîhâ yazdığını belirtse de Dolu (1953a), kaynaklarda böyle bir esere rastlayamadığını kaydeder (s. 150).

Cevherî-i Tebrizî - Yûsuf u Zelîhâ

Şairin Farsça bir Yûsuf u Zelîhâ yazdığını Terbiyyet haber verir ama Dolu (1953a) , kaynaklarda böyle bir esere rastlayamadığını belirtir (s. 150).

Seyyid Sefîr Ahmed Balgiramîoğlu - Yûsuf u Zelîhâ

Şairin 1861 yılında Firdevsî'nin eserinden müntehap olarak yazdığı bir Yûsuf u Zelîhâ'sı vardır (Dolu, 1953a, s. 150). Eserin günümüzde nüshası mevcut değildir.

Habîbî - Yûsuf u Zelîhâ

Manzum bir Yûsuf u Zelîhâ'sı olan şairin eseri 1921'de Delhi'de taşbaskı olarak yayımlanmıştır (Dolu, 1953a, s. 150).

Ha'îm Süleymân - Yûsuf u Zelîhâ

Modern İran edebiyatında Yûsuf u Zelîhâ adında piyes şeklinde Ha'îm Süleymân tarafından yazılmış matbu bir eser vardır. Dolu (1953a), bu eserin manzum ya da mensur olduğunu tasrih edemediğini belirtmiştir (s. 150). Yıldız (2013), eserin nüshasının mevcut olmadığını kaydetmiştir (s. 30).

Müellifi Bilinmeyen Manzum Yûsuf u Zelîhâ

19. yüzyılda Maverâünnehir'de istinsah edilmiş eserin müellifi belli değildir (Dolu, 1953a, s. 150).

Müellifi Bilinmeyen Manzum Yûsuf u Zelîhâ

İstanbul Bayezid Devlet Kütüphanesi 5372'de kayıtlı, H. 1133 / M. 1720-21 istinsah tarihli müellifi bilinmeyen manzum bir eserdir (Yıldız, 2013, s. 30).

*Mensur Yûsuf u Züleyhâlar**Şeyhü'l-islâm Hâce Ebû İsmâîl Abdullâh b. Ebû Mansûr Muhammed el-Ensârî-i Herâtî - Enisü'l-mürîdîn ve Şemsü'l-mecâlis*

1006 yılında doğan 1088 yılında vefat eden Heratlı şairin Farsça mensur, *Enisü'l-mürîdîn ve Şemsü'l-mecâlis* adıyla kaleme aldığı bir Yûsuf u Züleyhâ'sı vardır. 14 meclisten oluşan eserin yegâne nüshası India Office Nu:1458'de kayıtlıdır (Dolu, 1953a, s. 151).

Ebû Nasr Ahmed b. Ahmed b. Nasr el-Buhârî - Enisü'l-mürîdîn ve Ravzatü'l-muhibbîn

1082'de 40 meclis şeklinde kaleme alınan *Enisü'l-mürîdîn ve Ravzatü'l-muhibbîn* Yûsuf suresinin tefsiridir. Eserin yazma nüshası Bankipare VI 75 nu: 482 ve XIV 1 nu: 1111'de kayıtlıdır (Dolu, 1953a, s. 152).

Mahmûd b. Muhammed b. İbrâhîm - Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf

13. yüzyılda mensur yazılmış bu eser Süleymaniye Genel Kütüphane, Çelebi Abdullah Nu:19'da kayıtlıdır (Dolu, 1953a, s. 153).

Mu'inü'd-dîn Muhammed Emin b. Şerefü'd-dîn Hâcî Muhammed el-Ferahî - Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf

1501 yılında ölen Heratlı şairin mensur *Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf* adında bir Yûsuf u Zelîhâ'sı vardır. Eserin bir nüshası Bodleiane Elliott Nu: 409'da kayıtlıdır. Tahran ve Hindistan'da basma nüshaları vardır (Dolu, 1953a, s. 153-154).

İsamü 'd-dîn İbrâhîm - Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf

Hindistan'da Ekber Şah zamanında (1556-1605) yaşamış büyük bir âlimdir. Müzekkir-i Ahbâb'da *Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf* adlı bir eser yazdığı kayıtlıdır (Dolu, 1953a, s. 154). Yıldız (2013), bu eserin nüshasının olmadığını belirtmiştir (s. 31).

Mevlevî Seyyid Safder Ali b. Seyyid Haydar Ali el-Rızâvî el-Dihlevî - Ahsenü 'l-hada'ik

Yûsuf suresi tefsiri olan eser, Bankipore XIV 35 Nu: 1168'de kayıtlıdır. Eser 1837 tarihlidir (Dolu, 1953a, s. 154).

Abdü 'l-azîm Hüseyin-i İsfahânî - Ahsenü 'l-kısas

1824 tarihli mensur bir Yusuf hikâyesi olan eserin nüshası mevcut değildir (Dolu, 1953a, s. 155; Yıldız, 2013, s. 31).

Muhammed Hâdî Na'inî - Kitâb-ı Yûsufiyye

Eser, Hüseyin'in şehit olmasını tasvir eden bir hikâye ile birlikte mensur Yûsuf kıssasını da içermektedir. 1870'te İran'da basılmıştır (Dolu, 1953a, s. 155).

Abdü 'l-gafûr el-Hittalânî - Ahsenü 'l-kısas

Varlığı *Keşfü 'z-zünûn*'dan öğrenilen ve mevcut olmayan eserin devri tespit edilememiştir (Dolu, 1953a, s. 155).

Ya'kûb b. Osmân - Tefsîr-i Ya'kûb

Şair ve eseri hakkında fazla bilginin olmadığını belirten Dolu (1953a), eserin bir *Kur'an* tefsiri olduğunu belirtir (s. 155).

Müellifi Tespit Edilemeyen Mensur Yûsuf u Züleyhâlar

Kıssa-i Yûsuf

Nüshanın sahiplerinden birinin yazdığı Türkçe kayda göre nüsha 1492 tarihlidir. Eser 57 fasıllık mensur bir Kıssa-i Yûsuf'tur (Dolu, 1953a, s. 155-156).

Yûsuf ve Zelîhâ

Mecâlisü 'l-uşşâk'ta tasavvufî aşkı tasvir ve tebcil eden bir Yûsuf ve Zelîhâ hikâyesine rastlanır. Bu nüsha, Luknov'da tarihsiz taş baskı ile basılmıştır (Dolu, 1953a, s. 156).

Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf

Bankipore'den öğrenilene göre müellifi tespit edilemeyen mensur bir Yûsuf u Zelihâ hikâyesi vardır (Dolu, 1953a, s. 156).*Kıssa-i Yûsuf*

Storey'in *Persian Litteratur* adlı eserinde tespit ettiği *Kıssa-i Yûsuf* adlı altı ayrı eser daha vardır (Dolu, 1953a, s. 156).

Risâle-i İz Kala Yûsufu Li-abihi

Yûsuf'un rüyası hakkında yazılmış bir risaledir (Dolu, 1953a, s. 156).

Kelimât-ı Yûsufî

Yûsuf suresi hakkında yazılmış bir eserdir (Dolu, 1953a, s. 156).

Manzum-Mensur Yazılmış Yûsuf u Züleyhâlar

Cemâlî - Keşfü 'l-ervâh

Manzum-mensur karışık olarak 1461 yılında kaleme alınan bu eser Pîr Cemâlî diye tanınan bir şair tarafından kaleme alınmıştır. Eserin Bibliothèque Nationale'de müellifi meçhul diye gösterilen ve Blochet tarafından 15. yüzyılın ilk üçte birinde yazılmış diye tarihlendirilebilen bir nüshası vardır. Eserin, İstanbul Üniversitesi, F. Y. 516 ve 1092 numaralarda iki adet nüshası daha vardır (Dolu, 1953a, s. 157-158).

Halide Dolu (1953a), Bacher'e dayanarak, Şâhin adlı Fars kökenli Yahudi inancındaki bir şairin İbrânî harfleri ile Farsça bir Yûsuf u Züleyhâ yazdığını belirtir (aktaran Dolu, s. 95).

Afgan Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ Hikâyesi

Türk ve Fars Edebiyatında çokça örneği olan hikâyenin Afgan edebiyatında sadece bir örneği vardır.

Hoşhal Han Hattak'ın Oğlu Abdü'l-kadir - Yûsuf u Züleyhâ

Eser 1652 doğumlu Abdü'l-kadir adlı bir şair tarafından kaleme alınır. Şair eserini, Câmî'nin Farsça Yûsuf u Züleyhâ'sını Afgan nazmı ile tercüme ederek meydana getirir. Bu eser dil bakımından Afgan edebiyatının en iyi örneği olarak kabul edilir. Mesnevinin İngiltere ve Fransa kütüphanelerinde nüshaları bulunmaktadır (Dolu, 1953a, s. 159-160).

Urdu Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ Hikâyesi

Urdu edebiyatında Türk, Fars ve Arap edebiyatları kadar çok; Afgan edebiyatı kadar az olmasa da bu hikâyeye üç örnek verilmiştir.

Tapisch (Mîr Muhammed İsmail) - Yûsuf ve Zelîhâ

Aslen Buharalı bir Moğol ve orduya mensup zabıtlardan olan şairin ne sebepten olduğu bilinmese de Kalkûta'da hapsedildiği belirtilir. Tapisch, hapis sırasında rekhta şivesi ile bir Yûsuf u Zelîhâ kaleme alır. Tapisch'in mesnevisi, Seyyid Feth Ali'nin oğlu Mîr Gulam Hüseyin Şâ'ik'in *Külliyat-ı Şâ'ik* adlı eserinin içerisinde yer almaktadır (Dolu, 1953a, s. 161).

Mevlevî Sa'îd Ahmed - Nusha-i Sahiha-i Zuleyha Mutercem

Şair, Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sını satır arası tercüme yöntemiyle Urdu diline çevirmiştir. Eser, Câmî'nin mesnevisine ait haşiyelerle birlikte 1906 yılında Lucknow'da basılmıştır (Dolu, 1953a, s. 162).

Muhammed Ya'kûb - Yûsuf u Züleyhâ

Eser, Câmî'nin aynı adlı mesnevisinin manzum tercümesidir ve 1911 yılında Lucknow'da basılmıştır (Dolu, 1953a, s. 162).

Türk Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ Hikâyesi ¹¹

Mesnevi kelimesi edebiyat terimi olarak ilk defa İran edebiyatında kullanılmış olsa da bu nazım şeklinin ilk örnekleri Arap edebiyatında görülmektedir. Kendi arasında kafiyeli beyitlerden oluşan bu nazım şekli Türk edebiyatına İran edebiyatından geçmiş ve 11-19. yüzyıllar arasında bu türde sayısız örnek verilmiştir (Ünver, 2011, s. 430). Türk edebiyatında ilk mesnevi 11. yüzyılda kaleme alınmış *Kutadgu Bilig* adlı eser olsa da klasik tertip özelliklerini barındırması yönünden Türk edebiyatında bu eserden önce de mesnevi türünde bir eserin bulunabileceğini ihtimali vardır. Anadolu sahasında ise ilk mesnevi 13. yüzyıl sonlarında yazılır (Çelebioğlu, 1999, s. 22). Türk edebiyatında gerek telif gerekse tercüme pek çok konuda mesnevi nazım şekliyle eser kaleme alınmıştır. Ünver (2011) mesnevileri konularına göre 4 gruba ayırır. 1. grupta okuyucuyu eğitime amacı güden dinî, tasavvufî, aklakî ve ansiklopedik mesneviler; 2. grupta okuyucunun kahramanlık duygusuna hitap eden, konusunu menkabelerden veya tarihten alan mesneviler; 3.

¹¹ Bu bölümün hazırlanmasında "Dolu (1953a); Gökcan Türkoğlan (2008); Şentürk, Kartal (2009); Yıldız (2013)" adlı çalışmalardan yararlanılmıştır.

grupta edebî zevke hitap eden ana çizgisi ilâhî ya da mecâzî aşk ve macera olan mesneviler; 4. grupta şairlerin gördükleri ve yaşadıkları olayları anlatan mesneviler vardır (s. 438-443). Ünver'in bu gruplandırmasına göre çalışmanın konusunu oluşturan Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi 3. grupta yer alan bir aşk mesnevisidir.

Yûsuf u Züleyhâ hikâyesi Türk edebiyatında sıkça ele alınıp işlenmiş ve ilk örneği de 13. yüzyılda verilmiştir. Settârî (2014), bu hikâyenin bu kadar sevilmesinin sebeplerini *Kur'an*'da en güzel kıssa diye nitelendirilmesi, bir rivayete göre sahabelerin ve Hz. Ayşe'nin iç açıcı bir sure istemeleri üzerine indirilmesinden kaynaklı olabileceğini belirtir (s.14). Birçok araştırmacının hem fikir olduğu nokta ise kıssanın insanî ve evrensel değerler içermesinden dolayı sevilmesidir. Tolstoy (2007), yüce sanat yapıtlarının yüceliklerini bu yapıtları herkesin anlayabilmesine bağlar. Yûsuf hikâyesinin Çinceye de çevrilse Çinlileri etkileyebileceğini belirtir. Bu hikâyenin üstün ve iyi sanata örnek olduğunu, insana yüce duygular yaşattığını; eğitilmiş ya da eğitimsiz herkesin onu kolayca anlayabildiğini; kaynağı dinî olan bu hikâyenin özünün insanın Tanrı'yla olan ilişkisine dayandığı ve herkesin de Tanrı'yla ilişkisi aynı olduğu için anlaşılıp sevildiğini kaydeder (s. 111). Tolstoy (2007), Yûsuf öyküsündeki kıskançlık, azizin karısının Yûsuf'u ayartmaya çalışması, Yûsuf'un kardeşlerini her şeye rağmen bağışlaması gibi duyguların bir Rus köylüsü, Çinli, Afrikalı, genç, yaşlı, çocuk, eğitilmiş, eğitimsiz herkes tarafından anlaşılabilir duygular olduğunu söyler. Öykünün büyük bir tutumlulukla ayrıntılardan arındırılarak yazıldığı için her ülke ve ortamda herkes tarafından anlaşılıp ondan etkilenileceğini kaydeder (s. 185).

İlk dönem Yûsuf u Züleyhâ hikâyeleri *Kur'an* kaynaklı olduğu için Ertaylan'ın (1960) da belirttiği gibi Kıssa-i Yûsuf veya Kıssa-i Yûsuf u Züleyhâ şeklindedir. Bu dönemde yazılan Kıssa-i Yûsuf'lar halkın dinî duygularını kuvvetlendirmek için yazılmıştır (s. 19).

İlk dönem Yûsuf u Züleyhâ hikâyeleri Türk hikâyecilik geleneğinin ve şiir yazım şekli olan dördümlüklerin izlerini taşır. Çelebioğlu (1999), şekil itibarıyla dördümlük, kıta ve kaside tarzında yazılmış olmakla birlikte eda bakımından mesnevilere benzeyen manzum eserlerin de olduğunu belirterek bunlara Haliloğlu Ali'nin *Yusuf ile Züleyha*'sını örnek verir (s. 24).

Çelebioğlu (1999),

14. yüzyılda aruza hâkimiyetin sağlanmadığını belirtir ve mesnevileri halk tipi ile edebî ve ilmî mahiyetteki mesneviler olmak üzere ikiye ayırır. Halk tipi mesnevilerin beyit sayısı azdır; tek vezinde yazılan, kafîye ve redif bakımından daha kusurlu, tertip hususiyetleri daha basit olan, halk için yazıldığından sade, sanattan uzak dinî, ahlakî, hamasîdirler. Edebî ve ilmî mahiyetteki mesnevilerin beyit sayısı çoktur; tek vezinli olanların yanında on vezinli olanlar da vardır; kafîye ve vezin ihmalleri daha azdır; tertip hususiyetleri daha klasiktir; bu eserler dinlenmekten çok okumak içindir dolayısıyla sanatlı söyleyişler daha fazladır (s. 46-47).

14. yüzyılda tercüme mesneviler de daha çok olay örgüsü yönünden tercüme edilmiş, bunlar dil, ifade ve üslup hususiyetleri, çeşitli ilaveler, mevzulardaki tasarruflar ile tercümeden çok nakil

mahiyetinde ve aynı zamanda bir hayli telifi beyitleri de ihtiva eden eserlerdir (Çelebioğlu, 1999, s. 47).

13 ve 14. yüzyılda yazılan Yûsuf u Züleyhâlar Çelebioğlu'nun da işaret ettiği halk tipi mesneviler sınıflandırmasına uymaktadır. Bu hikâye bir *Kur'an* kıssası olduğu için halk meclislerinde okunmak için yazılmıştır. Şairlerin, şiirlerindeki ifadelerden bu istek anlaşılmaktadır. Ertaylan'ın (1960) da işaret ettiği gibi 13 ve 14. yüzyılda yazılmış Yûsuf u Züleyhâlar Câmî'nin mesnevisinden önce yazıldığı için dil, üslup ve sebep-i telif yönünden Câmî etkisini taşıyan sonraki dönem mesnevilerinden daha farklıdır (s. 46). Denilebilir ki 13 ve 14. yüzyılda yazılmış Yûsuf u Züleyhâ konulu eserler daha millî ve telifi özellikler taşımaktadır.

15. yüzyılda dönemin sosyal ve siyasal yönden istikrara kavuşması edebî hayatı da etkilemiştir. Edebî hayatta da mesnevilerin dil ile üslup özelliklerinin oturmasına ve işleniş yönünden klasik tarzın yer etmesine sebep olmuştur. Bu dönemden itibaren yazılan Yûsuf u Züleyhâlar üzerinde Câmî'nin etkisi başlamaktadır. 15. yüzyılda yazılan bu konudaki eserler içerisinde Hamdî'nin mesnevisi dönüm noktası sayılmakta ve Türk edebiyatında bu konuda yazılmış en iyi mesnevi kabul edilmektedir.

16. yüzyıl Türk kültürü ve medeniyetinin, buna paralel olarak da Türk sanatı ve edebiyatının hızla gelişerek mükemmeli yakaladığı bir dönemdir. Bu dönemde genel olarak Klasik Türk edebiyatı özel olarak da mesnevi hem şekil hem muhteva hem işleniş yönünden mükemmele doğru yol alır. Bunda Türkçenin, tam anlamıyla şiir dili hüviyeti kazanması, güçlü şairlerin elinde estetik değeri yüksek eserlerin verilmesinde kullanılması ve aruza uygulanmasında sıkıntı kalmaması etkilidir (Kartal, 2014, s. 380). Bu dönemde İran edebiyatının en önemli eserleri tercüme edilmiştir. Bilhassa aşk hikâyelerinin sayısında telif ve tercüme eserler olarak, bir artış gözlemlenmektedir. Mesnevilerin halk meclislerinde okunması geleneği artık kaybolduğu için *Divan şiirinin* süslü ve incelikli dili mesnevi edebiyatında da kendisini göstermektedir. İncelikli ve sanatkârane bir tarz dönemin tüm mesnevileri üzerinde etkilidir (Gökcan Türkdogan, 2008, s. 57). Gökcan Türkdogan (2008), bu dönemde yazılan Yusuf u Züleyha mesnevilerinin dil ve üslup özellikleri açısından önceki dönemlerden belirgin bir farkı olduğunu; Molla Câmî'nin etkisinin sürdüğünü; tahkiyede olay zincirinin halkalarının genelde aynı olduğunu; temel motiflerin de korunduğunu belirtmiştir (s.57).

17. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin siyasî, iktisadî ve içtimaî alanda kötüye gittiği bir devirdir. Bu kötüye gidış edebiyatta yeni arayışlara yönelme isteğini doğurmuş ve klasik mesnevi konuları bu dönemde fazla rağbet görmemiştir (Kartal, 2014, s. 447). Bu dönemde Sebki Hindî üslubu, Nailî, Fehim-i Kadim, Şeyhülislam Yahya Efendi gibi şairlerin de etkisiyle dönemin şiir estetiğini belirlemiştir. Divan şiirinde etkin olan üslup, mesnevi edebiyatında da kendini gösterir. Bu yüzyıl mesnevileri, derin anlamlar, geniş hayaller, ince ve özenli dil ve üslup anlayışını yansıtır (Gökcan

Türkdoğan, 2008, s. 66). Bu yüzyılda Yûsuf u Züleyhâ mesnevileri 16. yüzyıla göre sayı ve nitelik bakımından gerileme gösterir. Bu döneme gelinceye kadar bu konuda yazılan manzumeler belli bir gelişim çizgisi izlemiştir. Önce, *Kur'an* kıssasından bir ders çıkarma amacı güdülmüş; 15 -16. yüzyıllarda ise kıssa, entrik yapısı zengin, çift kahramanlı bir aşk hikâyesi olarak beğenilmiş ve gerek tahkiye, gerek dil ve üslup açısından zirve eserler verilmiştir. 17. yüzyıla gelindiğinde, artık, bu konu çok işlenmiş, çok söylenmiş bir başka şair tarafından aşılması güç bir noktaya çekilmiştir (Gökcan Türkdoğan, 2008, s. 66-67).

18. yüzyılın¹² başından itibaren, sosyal ve kültürel hayatta kendini göstermeye başlayan zihniyet çözümlüşünün edebiyata yansması daha uzun bir sürece yayılmıştır. Dönemin edebiyat hayatı, mahallî/folklorik üslubun ön plana çıkmasının dışında önceki asrın bir devamı olarak gelişimini devam ettirmiştir. Şeyh Galip'ten sonra, klasik edebiyat yeni bir hamle yapacak güçten mahrum kalmış ve çözümlüşün kendisini daha fazla hissettirdiği bir süreç başlamıştır (Horata, 2009, s. 14). Bu yüzyıl mesnevi yazma geleneği açısından önceki dönemlere göre oldukça zayıf bir dönemdir. Özellikle çift kahramanlı aşk ve macera konulu mesneviler itibardan düşmüş, yerine orijinal ve topluma mesaj da veren realist aşk hikâyeleri yazılmıştır (Kartal, 2014, s. 474). Horata (2009), bu dönemde kaleme alınan Yûsuf u Züleyhâ gibi aşk hikâyelerinin zayıf şairler tarafından kaleme alındığı için türünün zayıf örnekleri olduğunu belirtmiştir (s. 239). 18. yüzyıl Türk edebiyatı 16 ve 17. yüzyıldaki klasik tarzın ağırlıklı bir üslup özelliği olmaktan çıktığı; mahallî, bedî (sebk-i Hindî) ve hikemî üslupların yanında tâli bir çizgi şeklinde varlığını devam ettirdiği dönemdir (Yıldız, 2012, s. 307).

Kaynaklarda 18. yüzyılda yazılmış mensur Yûsuf u Züleyhâ'nın varlığına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır.

19. yüzyılda önceki asırda görülmeye başlanan gerileme ve zayıflama, bu asırda iyice kendisini hissettirmeye başlamış, bedî hüviyete sahip, sanat değeri olan eserler hiç verilmemiştir (Kartal 2014:508). *Hüsni ü Aşk*'in etkisine rağmen mesnevi türü bu asırda rağbetten düşmüş, hacimli mesneviler yazılmamıştır. Aşk ve macera konulu mesneviler de şairlerin ilgisini çekmez olmuştur (Horata, 2009, s. 265).

Bu yüzyılda Ahmet Cevdet Paşa tarafından *Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ* adıyla mensur bir eser yazılır. Eserin içerisinde Yûsuf u Züleyhâ hikâyesi yer alır.

¹² Mesnevinin şairi Mazlûm İran coğrafyasında yaşadığı ve dili de Azerbaycan Türkçesi olduğu için bu yüzyılda her iki ülkenin siyasî ve edebî durumu hakkında kısaca bilgi vermek gerekirse: 18. yüzyılda Safevî egemenliği yıkılmış, idare Kaçarların eline geçmiş, Kuzey Azerbaycan'daki hanlıklar ise bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Azerbaycan'ın siyasî hayatının çok karışık devirlerinden olan bu yüzyılda edebiyat hareketi durgun geçmiş, hemen bütün şairler Fuzulî tarzını devam ettirmişlerdir (? , 1950, s.427).

Türk edebiyatındaki manzum ve mensur Yûsuf u Züleyhâ hikâyelerinin yanı sıra halk hikâyesi tarzında da Yûsuf kıssası vardır. Elde bulunan 10 eserin ikisi taşbaskı sekizi ise matbudur.

Manzum Eserler

13. Yüzyıl

Kul Ali (Kul Gali) - Kıssa-i Yûsuf

Türk edebiyatında ilk “Yusuf u Züleyha” hikâyesi olduğu kabul edilen eser, “Ali”, “Harezmlî Ali”, “Kul Ali”, “Kul Gali” adlarıyla tanınan şair tarafından 13. yüzyılın ilk yarısında, H. 630 / M. 1232 yıllarında kaleme alınan “Kıssa-i Yusuf” tur (Gökcan Türkdoğan, 2008, s. 41).

Dolu’ya (1953) göre bu eser “...devir itibariyle eskiliği, ihtiva ettiği karışık gramer ve vokabüler hususiyetleri ve ayrıca şeklinin ve mevzuunun enteresanlığı bakımlarından, eski edebiyat tarihimizde çok mühim bir yer işgal etmekte olup kıymetini hâlâ muhafaza etmektedir” (s. 163).

Eser üzerine ilk çalışmayı Houstma yapmıştır. Daha sonra C. Brockelmann eserin dili üzerine bir inceleme yaparak “Ali’s Qissa-i Jûsuf der alteste Vorlauffer der Osmanischen Literatur” adı altında 1916 yılında yayımlamıştır (Uygur, 2003, s. 19).¹³

Türk Edebiyatında kaleme alınan Yusuf u Züleyha hikâyeleri içinde Hamdi’nin mesnevisine kadar yazılanlar (Ali, Haliloğlu, Ş. Hamza, S. Fakih) Câmi’nin mesnevisinden önceki döneme aittir ve Türkçe mesnevilerde çok belirgin olan Câmi çizgisinin dışındadır. Ali, Türk edebiyatında ilk defa olarak kaleme aldığı bu hikâyeyi doğrudan *Kur’an* ve tefsir’e dayanarak işlemiştir. Pek çok yerde *Kur’an* ayetlerinin meali alıntılanmıştır (Gökcan Türkdoğan, 2008, s. 42).

Nüshaları¹⁴

Yazma Nüshalar

Berlin Nüshası: Almanya Berlin Kütüphanesi 138 numarada kayıtlıdır.

Dresden Nüshası: Almanya Dresden Kraliyet Kütüphanesi 419 numarada kayıtlıdır.

Milli Kütüphane: Milli Kütüphane, Yz. A 7522/2 numarada kayıtlıdır.

Kazan Nüshası: Kazan’da 13 defa basılmıştır. Aslının nerede olduğu bilinmemektedir.

¹³ Kul Ali (Kul Gali)’nin Kıssa-i Yûsuf’u üzerine yapılmış çalışmalara “Cin (2011), s. 63-64-65” adlı eserden ayrıntılı olarak bakılabilir.

¹⁴ Liste oluşturulurken “Cin (2004b); Gökcan Türkdoğan (2008); Uygur (2003)” adlı çalışmalardan yararlanılmıştır.

Azerbaycan Nüshaları: Azerbaycan Nizami Müzesi B-3422 numarada kayıtlıdır.

Leningrad I. Nüshası

Leningrad II. Nüshası

Matbu Nüshalar

Manisa Nüshası: Manisa İli Genel Kitaplık Müdürlüğü 1401 numarada kayıtlıdır.

İstanbul I. Nüshası: İstanbul Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Katanof Kitaplığı 552 numarada kayıtlıdır.

İstanbul II. Nüshası: İstanbul Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Katanof Kitaplığı 171 numarada kayıtlıdır.

Kırımlı Mahmud - Yûsuf u Züleyhâ

Kronolojik olarak, Ali'nin *Kıssa-i Yusuf*'undan sonra Deşt (Kırım) dilinde yazılan Kırımlı Mahmut'un *Yusuf u Züleyhâ*'sı gelmektedir (Gökcan Türkdoğan, 2008, s. 43). Ertaylan (1960), Kırımlı Mahmut'a ait nüshanın bulunamadığını; eserin günümüzde mevcut nüshalarının Haliloğlu Ali adlı bir şair tarafından "Türki" dile çevrilen varyantları olduğunu belirtmiştir (s. 16-17).

Haliloğlu Ali - Yûsuf u Züleyhâ

Ertaylan, eserin Haliloğlu Ali adlı bir şair tarafından Kırım dilinden (Deşt dili) Türkçeye çevrildiğini; eseri Kırım dilinde yazanın "Kırımlı Mahmud" adında biri olduğunu; kıssayı bitirmeden öldüğünü belirtir (Ertaylan, 1949, s. 219). Dolu (1953), eser üzerine ilk çalışan kişinin Falev olduğunu kaydeder (s.176). Haliloğlu'nun tercüme ettiği eser, 7'li hece vezniyle ve dörtlükler hâlinde yazılmıştır. Prof. Hisamov, Haliloğlu'nun, vezin ve nazım şekli itibarıyla, Kaşgarlı Mahmud'un "Divan"ında, Ahmet Yesevi ve Süleyman Bakırgani'nin eserlerinde görülen şekil özelliklerini yansıttığını ifade etmektedir (aktaran Gökcan Türkdoğan, 2008, s. 44). Ertaylan (1960) eserin, Altınordu saltanatı dönemine ait olduğunu ve bu dönemde "en güzel kıssa" diye nitelendirilen *Kur'an* kıssasının İslam dinini yaymak amacıyla kaleme alındığını ve aynı amacı taşıyan Haliloğlu'nun da eseri Moğol hâkimiyeti altında yaşayan Oğuzların anlaması için Cenup Türkçesine 13. asırda tercüme ettiğini ifade eder (s. 18-19). Haliloğlu Ali'nin yaptığı tercümenin tarihi ve sahası kesin olarak belli değildir. Falev, yazılış tarihini 14. asır ve sahasını da Azerbaycan ya da İran; Ahmet Caferoğlu şivece Cenup Türkçesinin Azerî şivesine meyleden Dede Korkut karakterinde bir eser; Brockelmann, eserin şivesine bakarak Osmanlı edebiyatının ilk örneklerinden; Fuad Köprülü ise, bu eserin dilinin Cenup Türkçesi olduğunu belirtmektedir (Deniz, 1998, s. 14). Mustafa Argunşah (2013) ise eserin dilinin 14-15. yüzyıl Anadolu Türkçesi olduğunu kaydeder (s. 31).

Nüshaları¹⁵

Râsim Deniz Nüshası: Râsim Deniz Özel Ktp'de 79 numarada kayıtlıdır.

Raif Yelkenci Nüshası: Raif Yelkenci'nin hususi kütüphanesindeki bu nüshayı ilk defa İ. Hikmet Ertaylan tanıtıp faksimile hâlinde neşrini yapmıştır.

Âgâh Sırrı Levend Nüshası: Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi 57 numarada kayıtlı bulunan bu nüsha Raif Yelkenci Nüshasının aynısıdır.

Bibliothèque Nationale: Ancien Fond 319 numarada kayıtlıdır.

İzmir Hisar Kütüphanesi Nüshası: Halide Dolu (1953a), 349 numaralı bu nüshanın kendisi tarafından bulunduğunu belirtir (s. 180). Rasim Deniz (1998) adı geçen kütüphanenin yanması sonucu bu nüshaya ulaşamadığını; bazı kitaplar kurtarılmış olsa da yazışma ve aramalarının sonucu böyle bir kitabın mevcut olmadığını söyler (s. 80). Şahin Köktürk(2007) ise Rasim Deniz'in yangında yok olduğunu belirttiği nüshaya ulaştığını; bu nüshanın muhtemelen İzmir Millî Kütüphanesi'ne devredilmiş ve oradan da İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'ne geçtiğini kaydeder (s. 555).

14. Yüzyıl¹⁶

Şeyyâd Hamza - Dâsitân-ı Yûsuf Aleyhisselâm Ahsenü'l Kasasü'l-Mübârek

Şeyyâd Hamza, ilim âlemine Fuad Köprülü tarafından "Selçuklular Devrinde Anadolu Şairleri Anadolu I, Şeyyâd Hamza" adıyla yayımlanan makale ile tanıtılmıştır (Şentürk, Kartal, 2009, s. 145). Destân-ı Yûsuf, Anadolu sahasında manzum olarak yazılan ilk Yusuf ile Züleyha mesnevisidir. Şeyyâd Hamza'nın bu eseri, yazıldığı dönemin yani 13. yüzyılın son çeyreği ile 14. yüzyılın ilk yarısının din ve fikir hayatını yansıtmaya ve mesnevi tarzının Anadolu'daki ilk örneklerinden olması bakımından edebî yönden oldukça önemlidir (Eminoğlu, 2008, s. 15). Şeyyâd Hamza'nın hem aruzla hem de hece vezniyle yazdığı manzumeleri vardır. Manzumelerinde, dörtlük, mesnevi, gazel, kaside olmak üzere değişik nazım şekillerini kullanmıştır. Ancak, onun elde bulunan en ünlü eseri "Dâsitân-ı Yusuf Aleyhisselâm Ahsen'ül-Kasas'ül-Mübârek" adını taşıyan mesnevisidir. Eser, 1946 da Dehri Dilçin tarafından başında bir incelemeyle basılmıştır (Gökcan Türkoğan, 2008, s. 45). Dilçin¹⁷, TDK Kütüphanesindeki tek nüshadan yararlanarak yaptığı çalışmada, Şeyyâd Hamza ve eseri hakkındaki kısa bilgiden sonra

¹⁵ Liste oluşturulurken "Argunşah (2013); Deniz (1998); Dolu, H. (1953a) ; Köktürk (2007)" adlı çalışmalardan yararlanılmıştır.

¹⁶ Müstakil bir mesnevi olmamakla birlikte 14. yüzyılda Âşık Paşa'nın yazmış olduğu Garibnâme'de Yûsuf u Zelihâ kıssasını özet bir şekilde anlatan 26 beyitlik bir kısım vardır. Garibnâme'nin 8. babının 6. dâsitânında yer alan bu hikâye 6377-6402 beyitler (Yavuz, 2000, s. 329-330) arasında bulunmaktadır.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için " Dilçin (1946)" adlı esere bakılabilir.

Yusuf hikâyesinin *Tevrat*'taki ve *Kur'an*'daki şekillerini vermiş; Şeyyâd Hamza'nın Destân'ı Yûsuf'uyla Ali'nin Kıssa-i Yûsuf'u ve Sule Fakih'in Yusuf u Zelihâ'sının benzerliklerini kısaca belirtmiştir (Eminoğlu, 2008, s. 50). Aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla yazılmış olan mesnevi 1529 beyittir. Vezin uygulanışı yönünden zayıf olan eserin en önemli vasfı kendi türünde ilk örnek olmasıdır. Yusuf u Züleyha kıssası ilk defa olarak bu eserde mesnevi nazım şekli ve aruz vezniyle yazılmıştır (Gökcan Türkoğan, 2008, s. 45-46). Şair, dinî bir hüviyet taşıyan eserini, meclislerde rahatlıkla okunabilmesi için sanat gösterme kaygısından uzak bir şekilde kaleme almış, her türlü edebî sanattan, benzetmelerden ve edebî tasvirlerden mümkün olduğu kadar arındırmış ve sade bir dil kullanmıştır (Şentürk, Kartal, 2009, s. 146). Eserin tek nüshası, Türk Dil Kurumu Kütüphanesinde Yz. A. 301/2'de Dâsîtân-ı Yûsuf u Züleyhâ adıyla kayıtlıdır (Eminoğlu, 2008, s. 38).

Süle Fakih- Yûsuf ve Zelihâ

Şair ve eseri hakkında ilk tetkik ve izahı Halide Dolu¹⁸ yapmıştır. Dolu'dan önce de İsmail Hikmet Ertaylan (1960), şairin henüz basılmamış dört yazmasından (s. 211); Levend (1960) şair ile eserin adından ve eserin yazılış tarihinden (s. 26); Hayyampur (1945) ise şairin ve eserin adını vererek 14. asırda yazılmış bu eserin tek nüshasından bahsetmiştir (s. 93).

Eser üzerine doktora tez çalışması yapan Köktekin (1994), şairin adının Türk edebiyatında tam olarak kesinlik kazanmadığını belirttikten sonra İ. Hikmet Ertaylan'ın Süli Fakih, Vasfı M. Kocatürk'ün Süli Fakih, Haluk İpekten'in Sula (Suli) Fakih, Faruk K. Timurtaş'ın Suli Fakih, Alessio Bombacı'nın Sula Fakih, Agâh S. Levend'in Süle Fakih, Halide C. Dolu'nun Sula Fakih şeklinde şairin adını ifade ettiklerini söylemiş; kendisinin ise karşılaştığı üç nüshada da şairin adının Süle şeklinde geçtiğini belirtmiştir (s. 174).

13. yüzyılın sonu ile 14. yüzyılın başlarında yazılan ve geçiş dönemi eserlerinden biri olan Yusuf ve Zeliha'nın dili oldukça sadedir (Köktekin, 1994, s. 2). Süle Fakih'in mesnevisi kaynağını *Kur'an* ve *Tevrat*'tan almıştır. Ayrıca hadis rivayetleri ve İbn-i Abbas tefsiri şairin kendi saydığı kaynaklardandır (Gökcan Türkoğan, 2008, s. 46). Köktekin'in (1994) üç nüshayı esas alarak oluşturduğu metin 5005 beyittir (s. 505).

Eserin halk edebiyatı açısından önemli yanı, atasözleri ve deyimler gibi önemli dil malzemesini sunmasıdır. Mesnevîde, ayrıca çok sayıda arkaik kelimenin varlığı da dilin eski Anadolu Türkçesine yakınlığını göstermektedir. Mesnevi aruzun remel kalıplarından *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezniyle yazılmıştır (Gökcan Türkoğan, 2008, s. 47).

¹⁸ Halide Dolu, age, s.189.

Nüshalar¹⁹

Raif Yelkenci Nüshası²⁰

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Böl. Nu: 970

Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi M. Con Böl. Nu: 590

Millî Kütüphane F. Bilge Böl. Nu: 155

Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Nu: A 140, A 477

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Tarlan Böl. Nu: 46/1

Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kütüphanesi Nu: 813

Konya Büyük Şehir Belediyesi İzzet Koyunoğlu Şehir ve Müze Kütüphanesi Nu: 11403, 11366/1, 10045, 11846

Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Böl. Nu: 1965

Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Özege Kitaplığı, Agâh Sırrı Yazmaları Böl. Nu: 318

Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Özege Kitaplığı, Satın almalar Böl. Nu: 318

Erzurumlu Mustafa Darîr - Kıssa-i Yûsuf

Müellifin adı, eserlerinin çeşitli nüshalarında “ Mustafâ b. Yûsuf b. Ömeru'd- Darîr el-Erzenerrûmî, Darîr-i hakir Mustafa b. Yûsuf b. Ömeru'l-Mevlevî el-Erzenerrûmî, Darîr-i hakîr Mustafâ b. Yûsuf el-Mevlevî, Şeyh Darîr ebi Muhammed Mustafâ b. Yûsuf el-Erzenerrûmî” olarak geçmektedir. Buna göre asıl adı Mustafa, mahlası ise Darîr'dir (Karahan, 1985, s. 24). Karahan (1985), Darîr'in 1377'de kendisini geliştirip sultanlar meclisinde yer almak için Mısır'a gittiğini belirtir (s. 27). Daha ziyade “nâsir” olarak şöhret bulan Darîr'in asıl başarısı, en büyük eseri olan beş ciltlik *Sîretü'n-Nebî* adlı siyer kitabıdır. Siyerinde yer alan şiirleri bir hayli liriktir. Hz. Peygamberin mevlidini anlattığı manzum bölüm, Türk edebiyatında mevlid türüne ait ilk örnektir. *Yüz Hadîs Tercümesi* ve *Fütûhu'ş-Şam Tercümesi* adlı eserlerinin yanı sıra, *Kıssa-i Yûsuf ile Zeliha* adlı mesnevîsi de tanınmış eserlerindedir (Gökcan Türkdoğan, 2008, s. 48). Karahan (1985), Darîr'in sade bir dilinin olduğunu ve Memlûk Türkçesinin Oğuzcaya dayalı bir yazı dili hâline gelmesinde Darîr'in eserlerinin rolünün büyük olduğunu kaydeder (s. 32-33). Konusunu *Kur'an-ı Kerîm'den* alan ve Yûsuf Peygamber'in hayatını anlatan eser, aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla 1366-67 tarihinde kaleme alınmıştır. Sekiz meclis şeklinde tertip edilen eser, 2126 beyitten oluşmaktadır. İçerisinde Yûsuf ve Züleyhâ'nın ağzından 21 gazele de yer verilmiştir (Şentürk, Kartal, 2009, s. 180).

Eserin tek nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. 311 numarada kayıtlıdır (Karahan, 1985, s. 47)

¹⁹ Liste oluşturulurken “Gökcan Türkdoğan (2008); Köktekin (1994)” adlı çalışmalardan yararlanılmıştır.

²⁰ Köktekin, söz konusu kütüphanede eserin üç nüshasının olduğunu belirtmektedir.

Garîb - Yûsuf u Züleyhâ

Şair, şiirlerin sonunda genellikle Garîb ve daha az bir şekilde de Karîb mahlasını kullandığı için Halide Dolu (1952): “Müellif adını şimdilik büyük bir ihtiyatla Garîb olarak kabul etmek zorundayız.” demiştir (s. 435). Garîb’in kim olduğu, ne zaman ve nerede yaşadığı hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Tespit edilen tek eseri olan Yûsuf u Züleyhâ’ında da bu hususlara dair emarelerle karşılaşmak söz konusu olmamıştır. Buna karşın eserinin dil, söz varlığı ve diğer birtakım hususiyetlerinden hareketle Garîb’in 14. yüzyılda yaşamış olduğunu tahmin edilmektedir (Karakaya, 2012, s. 137). Eser üzerine, Burcu Karakaya (2012) 9 nüshayı karşılaştırarak bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (s. 93). Garîb’in Yûsuf u Züleyhâ’sı dört ayrı aruz kalıbıyla telif edilmiştir. Bu kalıplar, eserin 2746 beytinin yazıldığı remel bahrinin *fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün* kalıbı ve sair yerlerde toplam 176 beytin kalıbı olan, hezec bahrinin *mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün* ve *mefâ’ilün mefâ’ilün fe’ülün* kalıplarıyla yine remel bahrinin *fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün* kalıbıdır (Karakaya, 2012, s. 90). Karakaya (2012), her bir nüshaya göre farklılık arz eden beyit sayısının hazırladığı tenkitli metin sonucu 2926 olduğunu belirtmiştir (s. 59-60). Eser üzerine yapılmış bir diğer çalışma ise Kudret Safa Gümüş’ün yüksek lisans tezidir.²¹ Gümüş (2014), on nüshayı karşılaştırarak oluşturduğu tenkitli metnin 4402 beyitten oluştuğunu belirtmiştir (s. 541). Garîb’in mesnevisinin herhangi bir bölümünde eserin adının söylenmediğini belirten Karakaya (2012), esere Yûsuf u Züleyhâ adını verdiğini kaydetmiştir (s. 59). Eserin telif tarihinin müellifi tarafından mesnevinin herhangi bir yerinde ifade edilmediğini belirten Karakaya (2012), elinde mevcut olan nüshaların istinsah tarihlerinin 18-19. yüzyıllar olması, birtakım özellikleri itibarıyla Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait olduğu anlaşılan bu eserin telif tarihinin açıklığa kavuşturulmasına katkı sağlamadığını belirtmiştir (s. 61). Karakaya (2012), bununla beraber eserin beyit sayısının az olması, büyük çoğunluğunun *fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün* kalıbıyla yazılması, kafiye ve vezin bakımından ihmallerin bulunması, tertip hususiyetlerinin daha basit bir şekilde uygulanması, söz varlığı ve dil özellikleri yönünden 14. yüzyıla ait olduğunu düşünmektedir (s. 62-63-64-65). Türk edebiyatında 15. yüzyılda kaleme alınan Yûsuf u Züleyhâ mesnevileri arasında Nahîfi’nin Yûsuf u Züleyhâ’sından da bahsedilir (Yıldız, 2013, s. 38). Eser üzerine yüksek lisans çalışması yapan Mehtap Kaşkaya (2004), TDK tarafından Bosna Hersek’ten getirilen nüshanın fotokopisi üzerinden yaptığı çalışma sonucunda eserin Nahîfi adlı bir şaire ait baştan, sondan eksik ve dil özelliklerinden dolayı 15. yüzyıla ait bir eser bir Yûsuf u Zelîhâ olduğunu belirtmiştir (s.3). Sibel Üst (2007), TDK Kütüphanesindeki mikrofilme dayanarak yaptığı “Nahîfi’nin Yûsuf u Zelîhâ Mesnevisi” çalışmasında eserin dil özelliklerinden yola çıkarak 15. yüzyılda yazıldığını tahmin etmiştir (s. 823). Karakaya (2012) ise bu iki çalışmayı ele alarak:

²¹ Ayrıntılı bilgi için “Gümüş (2014)” adlı çalışmaya bakılabilir.

Yine eserin farklı bir nüshası (TDK) üzerine yapılan iki ayrı çalışmada da mesnevinin müellifinin adı Nahîfî olarak belirtilmiştir. Bu çalışmalarda, eserin müellifinin adının tespitine mesnet gösterilen beyit de yine şöyledir:

Añalar burada bu ben za'îfi
Diyeler kim İlâhî şol **nahîfî**
Kamu suçlarını 'afv eyle anuñ
Dağı niyyetin âsân eyle anuñ (s. 48-49-50)

diyerek bu çalışmalarda kullanılan nüsha ile elindeki nüshaları karşılaştırıp söz konusu mesnevinin 14. yüzyıl şairi Garîb'e ait olduğunu, mesnevideki *nahîfî* kelimesinin mahlas zannedilmesinden meydana gelen bir karışıklık olduğunu belirtmiştir.

Nüshalar:²²

Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, Milli Ktp. Arşiv No.06 Hk 5027/1

Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, Milli Ktp. Arşiv No. 06 Hk 2073/1

Bolu İl Halk Kütüphanesi, Milli Ktp. Arşiv No. 14 Hk 79/1

Mehmet Fatih Köksal Şahsî Kütüphanesi,131 M. 34

Mehmet Fatih Köksal Şahsî Kütüphanesi, 193/1 Mec. 52

Manisa İl Halk Kütüphanesi, Milli Ktp. Arşiv No. 45 Hk 8378

Ankara Milli Kütüphane, Milli Ktp. Arşiv No. 06 Mil Yz A 9318/2

Ankara Milli Kütüphane, Milli Ktp. Arşiv No. 06 Mil Yz A 8930

Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Milli Ktp. Arşiv No. 174/2

Fahri Bilge Şahsî Kütüphanesi

Türk Dil Kurumu Kütüphanesi

Özkul Çobanoğlu Nüshası

Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Nüshası Üniversite A 87

Ahmed - Yûsuf u Züleyhâ

Eseri ilim âlemine ilk olarak Halide Dolu tanıtmıştır. Eserin gramer özelliklerinden dolayı 13 ile 14. yüzyıl Anadolu edebiyatı mahsullerinden olduğunu düşünen Dolu (1953a), eseri yazanın ise Ahmed adlı bir şair olduğunu belirtmiştir (s. 206-207). Dolu'dan (1953a) öğrenilene göre eserin tek yazma nüshası Konya Âsâr-ı Atıka Müzesi 2327/39 numarada kayıtlıdır. Eserin sonundaki temmet kaydından anlaşılana göre eser birkaç ciltten oluşmaktadır. Günümüze ulaşan cilt ise eserin ikinci cildir. Eldeki nüsha 191 sayfa, 17 satır, başlıklar kırmızı mürekkeple Farsça yazılmış, tarihsizdir (s. 205-206).

²² Bu kısım "Karakaya (2012a); Gümüş (2014)" adlı çalışmalardan yararlanılarak oluşturulmuştur.

15.Yüzyıl

Tebrizli Ahmedî - Yûsuf u Zelîhâ

Şairden ilk defa Agâh Sırrı Levend, Ahmedî (ö. H. 815 / M. 1412) şeklinde bahseder. Levend (2015), bu kayda verdiği dipnotta da Latîfi'nin tezkiresinden Likâyî maddesine bakılmasını ister (s. 129). Latîfi, Likâyî (16.yy.) adlı şairi anlatırken Ahmedî'nin Yûsuf u Zelîhâ adlı bir mesnevisinin olduğunu söyler. Latîfi'ye göre Likâyî, Ahmedî'nin Yûsuf u Zelîhâ'sına nazire yazmıştır (Canım, 2000, s. 490). Azamat (1988), Levend'in şairi 15. yüzyıl şairlerinden olan Germiyanlı Ahmedî olarak göstermesinin sebebini Latîfi'nin tezkiresinde başka bir Ahmedî'nin olmayışına bağlar (s. 347). Şairi Tebrizli Ahmedî olarak niteleyen Gönül Ayan (2007b), onun 15.yy. Akkoyunlu dönemi şairi olduğunu belirtmiştir (s. 100). Eser üzerine yüksek lisans tez çalışması hazırlayan Salih Kayık (2007) şairin doğum ve ölüm tarihleri hakkında kesin bir bilginin olmadığını ama eserdeki beyitlerden Ahmedî'nin Yûsuf u Zelîhâ'yı Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın oğlu Yakup Han (saltanat yılları: 1478-1490) devrinde yazdığını anlaşıldığını belirtmiştir (s. XXVI-XXVII). Kayık (2007), eserde geçen bir beyte göre mesnevinin Tebriz'de, 57 günde 4035 beyit olarak yazıldığını; ancak eldeki nüshanın 102 yaprak ve 2986 beyitten ibaret olduğunu kaydeder (s. XXX). Ayan (1988), denilen beyit sayısı ile eldeki beyit sayısının uyuşmamasının iki sebebini olabileceğini söyler. İlk sebep bazı varakların kopup düşmüş olabileceğidir. İkinci sebep ise istinsah edilen nüshanın eksik olabileceği veya şairin eserini tamamlamamış olabileceğidir. Yine de başka nüshalar bulunana kadar bu konuda bir şey söylemenin mümkün olamayacağını belirtir (s. 357).

Eser aruz vezninin *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Ancak bazı beyitlerde vezin eksik veya fazla hecelerden dolayı aksamaktadır (Çeri, 2010, s. 27).

Nüsha

Eserin bilinen tek nüshası, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi Nu: 51'de Ahmedî adına kayıtlıdır (Kayık, 2007, s. XXX).

Şeyhoğlu Mustafa - Kısas-i Yûsuf

Agâh Sırrı Levend (1967), Tutmacı'nın *Gül ü Hüsvrev* mesnevisinde Şeyhoğlu Mustafa'nın *Yûsuf u Züleyhâ* yazdığı bilgisini kaydetse de eserin günümüze ulaşmış bir nüshası yoktur (s. 98). Söz konusu beyitler:

Dağı bir Şeyhoğlu Muştafâdur

Ki sözi kamu sözden murtażâdur

Düzüp durur güzîn mânend-i Cemşid
Cihânda tâze ter çün cām-ı Hurşid

Düzüpdür kışsa-i Yûsuf dağı hûb
Laţif ü nâzük ü zibâ vü maĥbûb²³

Kırımlı Abdü'l-Mecîd- Mûnisü'l-uşşâk

Keşfü'z-zünûn'dan şair hakkında bilgi aktaran M. Fuad Köprülü (2001) onun Abdul mahlası ile yazdığı gazelinden sanat değeri yüksek bir şair olduğunu belirtir. Şairin Kırımlı olduğunu, *Mûnisü'l-uşşâk* ismi ile bir Yûsuf ve Züleyhâ mesnevisi yazdığını; mesnevinin bugüne kadar yazılmış bu konudaki Türkçe eserlerin en güzeli olduğunu aktarır (s. 283). Yine Köprülü'den (2001) öğrenilene göre şair H. 814 / M. 1411-1412'den sonra da hayattadır (s. 283). Bu da şairi 15. yy. içerisinde değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır.

Ahmed/Ahmedî - Yûsuf u Züleyhâ²⁴

Şair, ilim âlemine Halide Dolu tarafından “Yûsuf Hikâyesi Hakkında Birkaç Söz ve Bazı Türkçe Nûshalar” adlı yazıyla tanıtılır. Şairin, Belh şehri muhasara altındayken Farsça bir Kıssa-i Yûsuf'tan Çağatay Türkçesine tercüme ettiği bir eserin olduğunu belirtir. Dolu (1952) bu yazıda eserin “Topkapı Sarayı, Revan Köşkü Kütüphanesi Nu: 832”de kayıtlı nüshasına dayanarak şairin mahlasının Hâmidî, eserin yazılış tarihinin 1469 olduğunu, Sultan Hüseyin Baykara'nın tahta çıkışından beş yıl sonra onun adına yazıldığını belirtir (s. 431-432-433).

Halide Dolu (1953b), bir yıl sonra yapmış olduğu “Sultan Hüseyin Baykara Adına Yazılmış Çağatayca Manzum Bir Yusuf Hikâyesi” adlı çalışmasında Çağatayca yazılmış bir Yûsuf u Zeliha'dan bahsedeceğini söyleyerek bu eserin üç ayrı nüshasının bulunduğunu ve ayrı ayrı şahıslara izafe edildiğini belirtir (s. 51).

Dolu'nun bahsettiği ve isimlendirdiği nüshalar:

Topkapı Sarayı, Revan Köşkü Kütüphanesi Nu: 832'de Kayıtlı Nûsha (Revan Nûshası):

Dolu (1953b), eserin Dâstân-ı Hazret-i Yûsuf aleyhi's-selâm ve Zelihâ adıyla kaydedildiğini, 1516 yılında Herat'ta istinsah edildiğini belirtir (s. 51).

Dolu (1952), eserin aşağıdaki beyitlerinden ötürü onun Hâmidî mahlaslı şaire ait olduğunu söyler:

²³ Beyitler “Solmaz (2007), s. 2.” adlı çalışmadan alınmıştır.

²⁴ Bu şairin biyografisi “Yıldız (2013), s. 39-40.” adlı çalışmadan yola çıkılarak hazırlanmıştır.

Qışsa-i Yūsuf' nı tamām eyle nazm
Bu iş ara kıl barı ‘azmingni cezm

Sindin ötüp Hāmīdī bil rūzigār
Qalğay ucun safhasıdın yādigār (s. 433)

E. Blochet'nin Bibliotheque Nationale Kataloğunda Kayıtlı Nüsha (Catalogue des manuscrits turcs, II, Paris 1933, 246, Suppl., Nu: 1365) (Bibl. Nat. Nüshası):

Dolu (1953b), eserin Doğu Türkçesi ile yazıldığını, 1563 yılında istinsah edilmiş bir Yūsuf u Zelihâ mesnevisi olduğunu belirtir (s. 51-52). Dolu (1953b), Blochet'in bu nüshanın “Câmi'-i Kur'an idi kân-i yakîn / İrdi ‘Alî şîr-i Hakk u şâh-ı dîn” beytinde geçen “Alî şîr-i Hakk” (Allah'ın aslanı Ali) ifadesindeki ‘Alî şîr kelime grubunu mahlas zannederek Ali Şîr Nevâî'ye ait olduğunu söylediğini belirtmiştir (s. 53-54). Zeynep Korkmaz (1968), Dolu'nun yazdıklarını onaylayarak bu yanlış sürdürülenler arasında Hasan Âli Yücel ve F. Karatay'ın²⁵ da olduğunu belirtir (s. 9).

Özbek Şairi Fitret'in Tanıttığı Nüsha (Fitret Nüshası):

Dolu (1953b), Özbek şairi Fitret'in tanıtarak örnekler verdiği eseri Dur Big'e izafe ettiğini belirtir (s. 52). Dolu (1952; 1953b), Fitret'in ve Köprülü'nün²⁶ Dur Big'e ait olduğunu söylediği nüshanın daha önce tetkik ettiği Hāmīdī adlı şaire ait olabileceğini ihtiyat kaydıyla söyler (s. 434; s. 52).

Fitret'in eserin Dur Big'e ait olduğunu mesnet ettiği beyit:

İrdi çū müsemmem bu ezm
Eyledi bu qışşani Dur Big nezm (Dolu, 1953b, s. 54)

Dolu (1953b) ise aynı beytin Revan ve Bibl. Nat nüshalarındaki şekillerini vererek bu eserin Dur Big'e ait olmadığını söyler.

Revan Nüshası:

İrdi çū kudretğa musammem bu ‘azm
Eyledi bu qışşanı türkige nazm

²⁵ Söz konusu çalışmalar: Yücel (1932), s. 130-131; Karatay (?), s. 107.

²⁶ Ayrıntılı bilgi için “Köprülü (2001).” adlı çalışmaya bakınız.

Bibl. Nat nüshası:

İrdi çū hatırğa musammem bu ‘azm

Eyledi bu kışşanı der silk-i nazm (s. 55)

Dolu (1953b), son mısradaki “ der silk-i” kelime grubunun Fitret nüshasında “ Dur Big” şeklinde gösterildiğini belirtir. Bu yanlışlığın ya müstensih tarafından ya da bizzat Fitret tarafından yapılmış olabileceğini kaydeder. Dolu’yu bu düşüncelere sevk edense “Dur Big” adında bir şaire kaynaklarda rastlanamamasıdır (s. 55).

Korkmaz (1968) ise bulduğu yeni bir nüsha ile bu eserin Ahmed/Ahmedî mahlaslı bir şaire ait olduğunu bir beyit ve temmet kaydı ile destekleyerek söyler (s. 11).

Zeynep Korkmaz (1968), “Hüseyin Baykara Adına Yazılmış Çağatayca Yûsuf ve Züleyhâ Mesnevîsinin Tanınmayan Bir Yazması ve Eserin Yazarı” adlı yazısında 4. bir nüshadan bahseder. Daha önce Halide Dolu’nun Hamidî’ye, Köprülü ve Fitret’in Dur Big’e, E. Blochet’in ise Ali Şîr Nevâî’ye ait olduğunu söyledikleri eserin Ahmed / Ahmedî adlı bir şaire ait olduğunu belirtir (s. 9-10-11).

4. V. Pertsch’in Berlin Yazmaları Kataloğu 385 (Sprenger 1650) (Berlin Nüshası)

Korkmaz (1968), bu nüshada müstensihin adının ve eserin yazılış tarihinin olmadığını belirtir. Cilt ve kâğıt özelliklerine bakılarak bu nüshanın 15. yy. sonlarına veya 16. yy. başlarına ait bir kopya olabileceğini söyler (s. 9).

E. Blochet’nin, Bibl. Nat. Nüshasını Ali Şîr Nevâî’ye izafe etmesi gibi Berlin Nüshası da Ali Şîr Nevâî’ye izafe edilmiştir. Korkmaz (1968), nüshanın ilk sahibi Sprenger’in yaptığı bu yanlışlığın E. Blochet’den geldiğini kaydetmiştir (s.9). Nüshanın diğer sahibi V. Pertsch, yazmanın hiçbir yerinde Ali Şîr Nevâî’ye ait olduğuna dair bir işaret bulamaz. Dolayısıyla Hüseyin Baykara’nın sarayında yer almış ve Yûsuf ve Züleyhâ hikâyesini yazmış olması muhtemel kimseler arayarak Hâce Mes’ud Kummî gibi kişiler üzerinde durması onun da yazmayı dikkatli incelmediğini gösterir (Korkmaz, 1968, s. 9-10).

Korkmaz’ın eserin Ahmed / Ahmedî mahlaslı şaire ait olduğunu söylediği beyit ve temmet kaydı:

Beyit:

Қалғай uçун шафһасыда ҫадиғар

Sindin ötüp *Ahmed* bil rüzigār

Temmet Kaydı:

Temmet bi’l-ḥayri ve’l-ḫafer Yûsuf Züleyhâ-i Türkî min teşânîf-i ḫazret-i mevlânâ *Ahmed*-i Câm-ı Jendebîl ḫaddese sırrahû’l-‘azîz.

Eser üzerine Şeyma Türk tarafından bir yüksek lisans tez çalışması yapılmıştır. Türk (2014), Özbek araştırmacıların ve Fuad Köprülü'nün Şâhrûh devri şairlerinden Dur Beg'e, Janos Eckmann'ın Hâmidî, E. Blochet'in Ali Şir Nevai, Halide Dolu'nun Hâmidî, Zeynep Korkmaz'ın Ahmed / Ahmedî'ye ait olduğunu söyledikleri eserin Hâmidî-i Belhi'ye ait olduğunu ileri sürerek Halide Dolu ve Eckmann'a katılır (s. 6-7).

Hamdullah Hamdî - Yûsuf u Züleyhâ

Emir Hüseyin Enisî'nin ifadesine göre H. 853 / M. 1449-1450 yılında Göynük'te doğmuştur (Onur, 1991, s. 13). 15. yüzyılın ikinci yarısında yazdığı mesnevileriyle tanınan Mehmet Hamdullah Hamdî, Fatih Sultan Mehmet'in hocalarından meşhur mutasavvıf Akşemseddin'in oğludur (Gökcan Türkdoğan, 2008, s. 51). Onur (1991), Enisî'nin *Menakıb* adlı eserinde Hamdullah Hamdî'nin, babasının ölümü esnasında 12 yaşında olduğunu belirtmesine rağmen Akşemseddin'in ölüm tarihi olan 1459'a göre Hamdî'nin o sıralarda 10 yaşında olması gerektiğini söyler (s. 13-14). Onur (1991), kabri Göynük'te babası Akşemseddin'in mezarı yanında bulunan Hamdî'nin ölüm yılı hakkında Latifi, Riyâzî ve Mecdî'nin H. 914 / M. 1508 yılını vermelerine karşın Enisî'nin *Menakıb* adlı eserindeki H. 909 / M. 1503 yılının ölüm tarihi olarak kabul edilmesi gerektiğini söyler (s. 16). Ertaylan (1948), 14. asır sonları ile 15. asır başlarında yazılmış pek çok Yûsuf ve Züleyhâ'nın olduğunu söyler. İlk örneklerin *Tevrat*'tan, *Kur'an*'dan faydalanarak, dini bir heyecan ve telkin amacıyla yazıldığını; Câmî'nin eserinden sonra birçoğunun ondan faydalandığını; ilk örneklerle Câmî'den sonraki örnekler arasında konuyu işleyiş ve sanat bakımından kıyas kabul edemez derecede farkların bulunduğunu belirtir (s. 212). Yine Ertaylan'a (1948) göre ilk örnekler üsluba, selikaya, hatta nazım kaidelerine pek önem vermedikleri hâlde, sonrakilerin vücuda getirdiği eserler edebiyat mefhumu bakımından mükemmel örneklerdir. Özellikle Akşemseddin'in oğlu Hamdullah Hamdî'nin *Yusuf ve Züleyha*'sının türünün şaheseri olduğunu belirtir (s. 213). Levend (1968), Hamdî'nin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinin sebab-i telif bölümünü inceler. Bu incelemeye göre, Hamdî'nin babası çocukları içerisinde en çok Hamdî'yi sevmektedir. Babasının ölümünden sonra kardeşleri Hamdî'ye eziyet ederler. Kardeşlerinden cefa gören Hamdî, yaşadıklarıyla Yûsuf'un başından geçenler arasında benzerlik görerek bu eseri yazdığını belirtiyor (s. 174). Onur (1991), Hamdî'nin mesnevisinin Câmî'nin eserinin bir tercümesi olduğu görüşünün yeterli bir tavsif olmadığını düşünür. Çünkü hareket noktası ve iskeleti aynı olan hikâyeyi birçok şair kendine göre yorumlamıştır. Öyle ki Yusuf'un başından geçenleri anlatan *Tevrat* ve *Kur'an*'daki ayetlerin şekilleri değişik olmakla birlikte ana temada değişiklik yoktur. Hamdî de kıssayı ele alarak ona şekil verip yorumlamıştır (s. 17). Hamdî, kendisinden sonra yazılan Yusuf u Züleyhalar üzerinde de etkili olmuş, şairler sebab-i telif bölümünde (Gubarı) veya mesnevi içinde (Şerifi) Hamdi

mesnevisini anmışlardır (Gökcan Türkdoğan, 2008, s. 52). Ertaylan (1948), Kemal Paşazâde'nin Hamdi'nin mesnevisini gördükten sonra “bunu evvelce görseydim kendiminkini yazmazdım” dediğini nakleder (s. 213). Onur (1991), Hamdî'nin mesnevisini H. 897 / M. 1491-1492 yılında tamamladığını; şairin Firdevsî ve Câmî'den ilham aldığını söylemesine rağmen kendisinden evvel yazılan Yûsuf u Züleyhâları da gördüğünü ve eserin 6241 beyit olduğunu belirtir (s. 22). Hamdî'nin mesneviyi bir önsöz ile II. Bayezid'e sunduğunu, umduğu yakınlık ve bağışı bulamayınca eserinden önsözü çıkararak zamanındaki anlayışsızlıktan, değer bilmezlikten yakınma yollu bazı parçalar eklediğini, Zâtî'den naklen Latifi ve Mecdî kaydetmiştir (Onur, 1991, s. 22-23). Eser içinde söylenen gazeller, hikâyenin akışında kahramanların aşk, hasret, ümitsizlik gibi coşkun duygularını dile getirir. Mesnevi boyunca yer yer karşılaşılan bu gazeller toplam 15 tanedir. Gazellerin dokuzu Züleyha'ya üç tanesi Yakub'a, biri Mısır halkına, diğer ikisi de Mâlik ile Bazığa'ya aittir. Mesnevi içinde yer alan bu gazeller Hamdi divanında mevcut değildir (Gökcan Türkdoğan, 2008, s. 53).

Yusuf ile Züleyha mesnevisinin yazma nüshalarının yurt dışındaki sayısı 22, yurt içinde çeşitli kütüphanelerdeki sayısı ise 86'dır (Onur, 1991, s. 24).

Hatâyî - Yûsuf u Züleyhâ²⁷

Hatâyî'yi edebiyat dünyasına Agâh Sırrı Levend (1967), M. Ali Terbiyet'in *Danışmandan-ı Azerbeycan²⁸* adlı eserine gönderme yaparak tanıtır (s. 99). Terbiyet, Hatâyî mahlasını kullanan Şah İsmail'i tanıttığı maddenin sonunda, Hatâyî ve Yûsuf u Züleyhâ mesnevîsi hakkında kısaca bilgi verir. Aynı mahlası kullanıyor olmalarından dolayı aynı madde içinde anılmış olmalıdırlar. Zira Yûsuf u Züleyhâ şairi Hatâyî, Şah İsmail değildir (Gökcan Türkdoğan, 2008, s. 54).

A. Hayyampur, Hatâyî hakkında Terbiyet'in verdiği bilgileri tekrar etmiş ve Terbiyet'in kütüphanesinde bir yazma nüshasının olduğunu bildirerek, mesnevîyi nüshası mevcut olmayan Yûsuf u Züleyhâlar arasında saymıştır. Demek ki, Terbiyet'te bulunan nüshanın akıbeti, en azından Hayyampur'un çalışması esnasında belli değildir (Demir, 2006, s. 22).

Hamit Araslı ise, Azerî Türkçesinde Ali'nin “rubai-koşma” tarzında yazdığı *Kıssa-i Yûsuf*'undan bahsettikten sonra, Hatâyî'nin eserinin Fars dilinde yazılan Yûsuf u Züleyhâlar seviyesine ulaşabilecek nitelikte ilk mesnevî olduğunu ileri sürer. Mesnevîden birkaç beyti de örnek olarak aktararak, eserin sade bir Türkçeye yazıldığına dikkat çeker (Demir, 2006, s. 22). Ahmet Caferoğlu (1988), Hatâyî'nin Sultan Yakub'a (1478-1492) ithaf ettiği Yûsuf u Züleyhâ'nın 15-16. yüzyılda yazılmış lirik nazmın ilki olduğunu belirtir (s. 167). Eser üzerine doktora tez çalışması yapan Demir (2006) tüm bu bilgilerden hareketle şair ve eseri hakkında şu sonuca ulaşır:

²⁷ Bu kısım hazırlanırken “Demir (2006)” adlı çalışmadan yararlanılmıştır.

²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Terbiyet (1314), s. 137”

Öyle anlaşılıyor ki, verilen bilgilerin tamamının kaynağı Terbiyet'in eseridir. Üzerinde çalıştığımız nüshalarda, mesnevînin Sultan Yakup'a ithaf edildiğine dair bir bilgi mevcut değil. Devrin kaynaklarında da Hatâyî ismi geçmemektedir. Ahmet Caferoğlu'nun, Hatâyî'yi saraya mensup şairlerden sayması da herhalde Terbiyet'in bildirdiği, eserin Sultan Yakup'a ithaf edildiği bilgisine dayanmaktadır. Yakup'un şair ve sanatçıları himaye eden bir hükümdar olduğu bilinmektedir. Ancak bir şairin hükümdar adına eser yazmış olması, o şairin saraya mensup sayılması için yeterli bir veri olmasa gerek. Devrin kaynaklarında saraya mensup olan bir şairin adının hiç geçmemesi de pek ihtimal dâhilinde görülmemektedir. Dolayısıyla şairin saraya mensup olduğunu söylemek için daha kesin bilgiler gerekmektedir. Buna göre, Terbiyet'in verdiği bilgiyi doğru kabul edersek, şimdilik yalnızca mesnevînin Sultan Yakup'un hükümdarlık yılları olan 1478-1490 yıllarındayazılmışolduğunosöyleyebiliriz (s. 22-23).

Eserin Yazma Nüshaları²⁹

Bakü Elyazmalar Enstitüsü b-3231 / 4856 B1

Bakü Elyazmalar Enstitüsü Ktb. B-1928 / 3553 B2

Bakü Elyazmalar Enstitüsü b-4441 / 6066 B3

Bakü Elyazmalar Enstitüsü b-5709 / 7334 B4

Bakü Elyazmalar Enstitüsü b-5460 B5

Bakü Elyazmalar Enstitüsü M-185 M

Çâkerî - Yûsuf u Züleyhâ³⁰

Kaynaklarda Çâkerî'nin doğum ve ölüm tarihi ile ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemektedir (Nalbat, 2012, s. 1). II. Bâyezid dönemi şairlerinden olan Çâkerî'nin asıl adının Yûsuf Sinan olduğu tahmin edilmektedir. Divanda ve mesnevide kendisinden Çâkerî Yûsuf olarak bahsetmektedir (Yıldız, 2013, s. 48). Eser üzerine en kapsamlı çalışmayı yapmış olan Yıldız (2013), şairin *Sehî Tezkiresi*³¹ ve *Osmanlı Müellifleri*'nde³² Çâkerî Sinân Beg olarak kayıtlıyken, *Kâfile-i Şu'arâ*³³'da Çâker, *Künhü'l-ahbar*³⁴ ve *Tuhfe-i Na'ilî*³⁵ Çâkerî olarak yer aldığını belirtir (s. 48). Yıldız (2013), şairin kullandığı mahlastan ve *Künhü'l-ahbâr*'da geçen *ebnâ-yı Abdullâh* kaydından dolayı onun kul sınıfından olduğunu düşünmektedir (s. 48-49). Latîfî de bu ifadeleri destekler nitelikte şairin kul sınıfından olduğu için Çâkerî mahlasını aldığını söyler (İsen, 1999, s. 149). Sehî, şairin İstanbul subaşı olduğu sonradan sancağa çıktığını belirtir (İsen 1998, s. 87). Aynur (1999), şehzadelerin hizmetinde bulunanlara "bey" unvanının verilmesinden dolayı, Çâkerî'nin II. Bâyezid'in özel hizmetinde olduğu görüşündedir (s. 1-2). Aynur'un bu görüşünü Yıldız (2013): "Gerçekten de Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sının sebep-i telif bölümünde

²⁹ Bu kısım hazırlanırken "Demir (2006), s. 23-25" adlı çalışmadan yararlanılmıştır.

³⁰ Bu kısım hazırlanırken "Nalbat (2012); Yıldız, A. (2013)" adlı çalışmalardan yararlanılmıştır.

³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: İsen (1998), s.87"

³² Ayrıntılı bilgi için bkz: Bursalı Mehmed Tahir (1333b). s. 134"

³³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Kutlar Oğuz, Çakır, Koncu (2017)"

³⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: İsen (2017)"

³⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Kocaaslan (2009)"

Sultan Alemşah'la birlikte at bindiği sırada, önce evliyalardan sonra peygamberlerden bahsedildiğini ve sözün Yusuf Peygamber'e geldiği sırada Sultan Alemşah'ın kendisinden bu mesneviyi yazmasını istediği şeklinde bir bilgi vardır." (s. 50) cümlesiyle desteklemektedir. Tezkirelerde II. Bâyezîd'le arasında geçtiği rivayet edilen anekdotun yer alması da onun Sultan Bâyezîd'in himaye ettiği şairlerden biri olduğunu doğrulamaktadır (Yıldız, 2013, s. 51). Latîfî'den özetlenerek alınan söz konusu anekdota göre; Çâkerî'nin sakalı gençliğinde geçirdiği bir rahatsızlıktan dolayı erken ağarır. Çâkerî bu duruma üzümlü sakalını boyatır. Bunu gören Sultan Bâyezîd nuru niçin karaya boyayıp rengini değiştirdiğini; aksakalının yüzüne kara çalıp suçlular gibi teşhir ettiğini sorunca Çâkerî kendi yaşını bildiğini ama sakalının yalan söylediğini bu yüzden onun yüzüne karalar çalıp onu küçük düşürdüğünü söyleyince bu nükte padişahın hoşuna gider ve ona ihsanlarda bulunur (İsen, 1999, s. 149). Kaynaklarda Çâkerî'nin ölümüyle ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak ölüm tarihinin H. 900 / M. 1495'ten- Yusuf u Züleyhâ mesnevisinin yazılışından- sonra olduğu düşünülmektedir (Aynur, 1999, s. 1). Çâkerî'nin varlığından emin olunan eserleri ise şunlardır: *Dîvân, Yusuf u Züleyhâ, Leylâ vü Mecnûn* ve *Zahîr-i Faryâbî*'ye nazire olarak yazdığı söylenen Farsça şiirleri. Bu eserler içinde *Leylâ vü Mecnûn* ile Farsça şiirler kaynaklarda belirtilmesine rağmen şu an için tespit edilebilmiş değildir (Yıldız, 2013, s. 54). Yıldız (2013), mesnevideki medhiye başlığından hareketle Çâkerî'nin Yusuf u Züleyhâ'yı II. Bâyezîd'in oğlu Alemşah adına yazdığını söyler (s. 51). Çâkerî'nin Yusuf u Züleyhâ'sı üzerine yüksek lisans tez çalışması yapan Muhammet Nalbat (2012) mesnevinin 4208 beyit olduğunu (s. 5), eser üzerine bir kitap çalışması bulunan Ayşe Yıldız (2012) ise eserin 4203+ (2) beyit olduğunu (s. 56) belirtir. Her iki çalışma da Milli Kütüphanede 2611 numarada kayıtlı olan tek nüsha üzerinden yapılmıştır.

Bihîştî Ahmed Sinân Çelebi - Yusuf u Züleyhâ

Sehî ve Latîfî şairin babası konusunda hem fikir olup ikisi de Karıştıran³⁶ Süleyman Bey'in oğlu olduğunu naklederler. Fakat Sehî isminin Ahmed olduğunu, Latîfî ise Sinan Çelebi lakabıyla tanıdığını söyler. Sehî Sultan Bâyezîd'in hizmetinde olan şairin küçük bir meseleden dolayı padişaha gücenip Acem şahı Sultan Baykara'nın yanına kaçtığını; Latîfî ise şairin kötü bir iş yaptığını ve bundan dolayı çok korkup İran'a kaçtığını kaydeder. Sehî şairin, Molla Câmî'nin sohbetlerinde bulunduğunu; Latîfî ise şairin Câmî'yle beraber Nevâyî'ye de hizmet ettiğini belirtir. Şair, Sultan Bâyezîd tarafından affedilmek için Sehî'ye göre Nevâyî ve Câmî aracılığıyla, Latîfî'ye göre de Sultan Hüseyin Baykara aracılığıyla bir mektup götürüp affedilmiştir (İsen, 1998, s. 172; İsen, 1999, s. 130-131). Bursalı Mehmed Tahir (1333), Bihîştî'nin İran'dan dönüşünden sonra Keban Beyliği hizmetine nail olduğunu belirtir (s. 96).

³⁶ Bursalı Mehmed Tahir " Karıştıran"ın Çorlu'nun bir köyü olduğunu belirtir (1333, s. 97).

Sehî, Sultan Bâyezîd'in kullarından olan Bihîştî'nin ilimleriyle sırasıyla gördüğünü; Nizâmî'nin hamsesini tamamen Türkçeye çevirdiğini; her konuda mahir ve marifetli olduğunu belirtir (İsen, 1998, s. 173). Latîfi ise, şairin Türkçe hamsesi, şiir ve nesir olarak birkaç parça risalesinin olduğunu belirttiikten sonra hamsedeki mesnevileri *Vâmık u Azrâ*, *Yûsuf u Züleyhâ*, *Hüsn ü Nigâr*, *Süheyl ü Nevbahâr* ve *Leylâ ile Mecnûn* şeklinde sıralar. Bihîştî, hamsesinin sonunda beşinci kitapta övünerek şöyle demiştir: “Dedim hele ben cevâb-ı hamse / Demedi bu dilde dahi kimse” (İsen, 1999, s. 131). Bursalı Mehmed Tahir (1333), Osmanlı şairleri arasında Acem şairlerini örnek alarak ilk defa hamse yazan kişinin Bihîştî olduğunu belirtir (s. 96). Şentürk, Kartal (2009), Bihîştî'nin eserlerinin bugüne kadar ele geçmediğini belirtir (s. 261).

Bekâyî - Yûsuf u Züleyhâ

Tanyıldız (2014), tezkirelerde ve diğer biyografik kaynaklarda 15. yy. Anadolu sahasında yaşamış Bekâyî mahlaslı bir şaire rastlanılmadığını kaydetmiştir. Şentürk (2002) *16. Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevilerinde Edebî Tasvirler* adlı çalışmasında Bekâyî'nin *Târîh*, *Yûsuf u Züleyhâ* ve *Vîs ü Râmîn* adlı eserlerinden söz eder. *Yûsuf u Züleyhâ* ve *Vîs ü Râmîn*'in yanına kayıp kaydını ekler (s. 11). Tanyıldız (2014), Şentürk'ün herhangi bir kütüphane kaydı vermeden Bekâyî'nin Manzûm *Târîh*'inin Konya İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi'nde bulunduğunu söylediğini fakat yaptığı taramalar sonucunda bu eserin 18. yy. şairi Darendeli Bekâyî'ye ait olduğunu tespit etmiştir.³⁷ Tanyıldız (2014), sıraladığı bu veriler ışığında 15. yüzyılda Anadolu'da yetiştiği düşünülen Bekâyî'ye dair (kayıp) notu düşülen üç eserinin ismi dışında herhangi bir bilgiye ulaşılamadığını belirtir.

Abdülvahhâb - Yûsuf u Züleyhâ

Karatay (1961), şairin Yûsuf u Züleyhâ adlı eserinin bir nüshasının Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı'nda H. 813'te kayıtlı olduğunu belirttikten sonra mesnevinin eski Osmanlı lehçesi ile yazılmış bir halk destanı olduğunu bildirir. Her faslın başının *Kur'an*'dan alınmış ayetlerle başladığını belirterek eser hakkındaki bilgileri sonlandırır (s. 100).

16. Yüzyıl

Kemâl Paşazâde - Yûsuf u Züleyhâ

Asıl adı Ahmed, lâkabı Şemseddin olan ve Kemal Paşa'nın torunu olduğu için Kemal Paşazâde ya da İbn Kemal diye anılan; Osmanlı İmparatorluğunun ve Kanunî Sultan Süleyman devrinin en ünlü şeyhülislâmlarından biri olduğu için “müftî's-sakaleyn” unvanını alan Kemal Paşazâde

³⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Paçacıoğlu (1993).

(1468-1534), Türk tarihinde ayrı bir yeri olan çok seçkin bir devlet ve bilim adamıdır (Kavcar, 1969, s. 227). Çeşitli devlet memuriyetlerinde görev aldıktan sonra şeyhülislâmlığa kadar yükselmiş olan Kemal Paşazade çok iyi Arapça ve Farsça bilen, âlim ve sanatkârdır. Arapça, Farsça, Türkçe çok sayıda eser yazmıştır. Tarihî, edebî ve dinî konularda eser vermiş olan Kemal Paşazâde'nin *Divân*'ı, *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisi, *Nigârîstân*'ı ve *Tevârih-i Âl-i Osman*'ı vardır (Gökcan Türkdoğan, 2008, s. 58). Levend (1969), Kemal Paşa-zâde'nin Yûsuf u Züleyhâ'sının Türkçe kaleme alınmış Yûsuf u Züleyhâ mesnevileri arasında önem bakımından Hamdullah Hamdî'nin eserinden sonra yer aldığını belirtir (s. 251). Kavcar (1969), orijinalite, lirizm, nazım tekniği bakımından Hamdî'nin eserinin Kemal Paşa-zâde'ninkinden daha başarılı olduğunu belirtir. Bu sonucu Hamdî'nin eserinin çok fazla ilgi görmesinden, yazma sayısının Kemal Paşa-zâde'ninkine göre fazla olmasından çıkardığını belirtir (s. 241). Kemal Paşa-zâdenin, Yûsuf u Züleyhâ'sı üzerine doktora tez çalışması ve bir de kitabı olan Mustafa Demirel (1983; 1980) eserin 7777 beyitten meydana geldiğini ifade eder ama eser hazırladığı tez çalışmasında 7729 beyittir (s. 11; 15). Kavcar, eserin Câmî'nin mesnevisinin etkisinde yazıldığını ve büyük ölçüde çeviri havasını veren 7777 beyitlik bir mesnevi olduğunu belirtir. Kavcar (1969), bölüm başlıklarının Câmî'deki gibi Farsça olduğunu belirttikten sonra eserin başında şaire ait olan uzun bir bölümün olduğunu kaydeder. Metin içerisinde Türkçe için çok değerli orijinal kelime ve deyimlerin olduğunu vurgular (s. 240).

Eser, bir münâcâtla başlar; ardından sırasıyla, Allah'ın sıfatlarını, varlığın delillerini açıklayan üç tevhid, münâcât, na't, dört halife methi, nasihatnâme, iki kaside, sebep-i telif, aşkın hâlleri ve Hz. Yusuf'un güzelliğinin dile getirildiği giriş mahiyetindeki bölüm yer alır; daha sonra hikâyeye geçilir. Hikâye daha ziyade Züleyha merkezlidir. Mesnevi boyunca araya konulan 23 tane gazelin tamamına yakını Züleyha dilinden söylenmiştir (Gökcan Türkdoğan, 2008, s. 58). Eserin vezni *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün*'dür.

Nüshalar³⁸

Süleymâniye Kütüphanesi Lala İsmail Efendi Nu:621.

Fâtih Millet Kütüphanesi Ali Emirî Efendi Nu: 1171.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Nu: 3697.

Erzurum Atatürk Üniversitesi Ağâh Sırrı Levend Kitaplığı Nüshası.

Londra British Museum Kütüphanesi, OR.12204.

Londra British Museum Kütüphanesi, ADD.7915.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Nu: 1811.

³⁸ Liste oluşturulurken: "Demirel (1983); Kavcar (1969)" adlı kaynaklardan yararlanılmıştır.

Yahyâ Bey - Yûsuf ve Zelîhâ

Şehî, şairden Arnavut asıllı, İstanbullu, güzel ve gösterişli gazelleri olan bir sipahi olarak bahseder (İsen, 1998, s. 248). Latîfi ise bu bilgilere Türkçe hamsesinin hatta yedilisinin olduğunu ekleyerek özellikle *Şâh u Gedâ* ve *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevilerinin meşhur olduğunu belirtir (İsen, 1999, s. 467). Bursalı M. Tahir³⁹, Yahya Bey'in, Muallim Naci'nin tespitiyle "Taşlıcalı" olduğunun öğrenildiğini söylemektedir (Gökcan Türkdoğan, 2008, s. 59). Divan sahibi olan Yahyâ Bey'in hamsesinin diğer üç mesnevisi *Gencîne-i Râz*, *Kitâb-ı Usûl ve Gülşen-i Envâr*'dır.

Bu eserlerden *Gencîne-i Râz*, Taşlıcalı Yahya'nın ilk mesnevisidir. *Kitâb-ı Usûl ve Gülşen-i Envâr* ile birlikte din, ahlâk, tasavvuf ve aşk konularında yazılmış küçük hikâyelerden oluşmaktadır. Yahya'nın mesnevilerinden *Şâh u Gedâ*, konusu İstanbul'da geçen te'lif bir hikâyedir. Kendisi de eserinin çeviri olmadığını belirtir. *Şâh u Gedâ*'da İstanbul'un bazı yerlerinin, Ayasofya, Sultan Ahmed Camii gibi tarihi eserlerin tasvirlerinin bulunması mesnevinin önemini artırmaktadır (Gökcan Türkdoğan, 2008, s. 59).

Şentürk, Kartal (2009), Yahyâ Bey'in Yûsuf u Züleyhâ'sının çağının konusunda en meşhur mesnevisi olduğunu; 5179 beyitten oluştuğunu, Mısır'da *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbıyla ileri yaşlarda şairin son eseri olarak yazıldığını belirtir (s. 368). Mesnevinin tahkiye, dil ve üslup yönünden bu kadar başarılı olmasının bir sebebi, belki de onun sanatının en olgun çağında ve hikâyenin cereyan ettiği coğrafyada yazılmış olmasından kaynaklanmaktadır (Gökcan Türkdoğan, 2008, s. 59).

Eserin başında yer alan münacatı, Allah'ın kuvvet ve kudretini ifade eden bir manzume takip eder. Sonra naat, miraciyye, Kanunî Sultan Süleyman Han vafındaki şiir ve sebab-i telif bölümü gelir. Aşkın faziletiyle alakalı manzumeyi müteakiben Yûsuf ile Züleyhâ arasındaki aşk anlatılmaya başlanmıştır. Eser Mehmed Çavuşoğlu tarafından yayımlanmıştır (Şentürk vd. 2009, s. 368).

Eserin Nüshaları ⁴⁰

Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi Manzum Eserler, 986 / 1

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY, 5682

British Museum Or. 1147

British Museum Or. 7222 (Gibb'in yazmaları arasında)

Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbi Efendi, 1730

Süleymaniye Kütüphanesi Hafız Mehmet Murad Efendi, 84

Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi, 3441

³⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Bursalı Mehmed Tahir (1338).

⁴⁰ Liste oluşturulurken "Çavuşoğlu (1979)"adlı çalışmadan yararlanılmıştır.

Akşehirli Abdurrahmân Gubârî - Yûsuf u Züleyhâ

XVI. yüzyılın önemli şair, hattat ve Nakşibendî şeyhlerindedir. Asıl adı Abdurrahman, babasının adı Abdullah'tır. Ne zaman doğduğu bilinmiyor. Doğum yeri konusunda ise farklı görüşler vardır. Gubârî, Latîfî'ye⁴¹ göre Lârendeli, Âşık Çelebi'ye ve Gelibolulu Ali'ye⁴² göre Hamidîlîli, Şemseddin Samî'ye⁴³ göre Aksaraylıdır. Fakat kendisinin *Kâbenâme* isimli eserindeki şu beyitlerde Akşehirli olduğu görülür (Ünlü, 2005, s. 16):

Mekke şehrin dilde çün berk eyledüm⁴⁴

Akşehri ol zaman terk eyledüm

Mevlidimdür gerçi ol şehr-i şerif

Lakin olmaz Mekke şehrine harif

İlk tahsilini Akşehir'de babasından aldıktan sonra İstanbul'a gelen Gubârî, dönemin meşhur müderrislerinden Kınalı-zâde Ali Çelebi ve Müslim Çelebi'ye intisap ederek onlardan dersler alır. Aynı zamanda meşhur hattat Şeyh Hamdullah-zâde Mustafa Dede'den "aklâm-ı sitte" adı verilen yazı türlerini meşk eder. Gubâr yazı türünde gösterdiği başarıyla büyük bir şöhret kazanır ve bunun üzerine şiirlerinde ve yazılarında Gubârî mahlasını tercih eder (Kaplan, 2014). Gubârî'nin Ka'be-nâme adlı eseri üzerine yüksek lisans tez çalışması hazırlayan Karadağ (1999), şairin doğum tarihinin kesin olarak bilinmediğini belirtir (s. :1). Parmaksızoğlu (1950), Gubârî'nin İstanbul'da tarikat erkânını öğrendikten sonra Akşehir'de Nakşibendî tarikatının temsilcisi olarak bulunduğunu; daha sonra şeyhi Abdülatif Efendi'nin tavsiyesi ile ve hac görevini yerine getirmek üzere 1537'de yayan Mekke'ye gittiğini ve bir müddet orada mücavir olarak kaldığı sırada *Ka'be-nâme* adlı eserini yazdığını belirtir (s. 348).

Kaplan (2014), Gubârî'nin 1546'ya kadar Mekke'de kaldığını, aynı yıl Kütahya'ya gidip Kanunî'nin oğlu Şehzâde Bâyezîd'in hizmetine girdiğini, kısa sürede kabiliyeti sayesinde Kanunî'nin gözüne girerek onun emriyle 1551'de *Şâh-nâme* adlı eserini yazmaya başladığını belirtir. Kutlu (1979), şairin Şehzâde Bâyezîd ile Şehzâde Selim arasında gerçekleşen çatışmalarda Bâyezîd yenilip İran'a kaçtığına tutuklanarak Yenişehir'a hapsedildiğini; daha sonra serbest bırakılıp Mahmil kadılığına getirilerek Mekke'ye gönderildiğini, orada eserlerini tamamlamaya çalıştığını ve sonra da vefat ettiğini belirtir (s. 375).

⁴¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: İsen(1999), s. 188"

⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz: İsen, M. (2017), s. 176"

⁴³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Şemseddin Sâmî (1314).

⁴⁴ Ünlü, bu beyitleri "Gubârî, Ka'be-nâme, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Nu:4952" nüshadan almıştır.

Aktaş (2006), Gubârî'ye ait olduğu tespit edilen altı eserinden beşinin dinî muhteva ve hüviyette olduğunu; bu durumun da şairin çoğunlukla dergâh, tarikat ve Hicaz toprağında geçen hayatıyla alakalı olduğunu belirtir. Şairin eserleri: *Şâh-nâme* (Süleyman-nâme), *Ka'be-nâme*, *Menâsikü'l-Hacc*, *Mesâhât-nâme*, *Şebistân-ı Hayâl ve Yûsuf u Züleyhâ* (s. 4-7).

Bursalı Mehmed Tâhir, Gubârî'nin *Tercüme-i Târih-i Cennâbî* adlı bir eseri olduğunu kaydeder ki 1588'de tamamlanıp III. Murad'a ithaf edilen bu eserin ona ait olması mümkün değildir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde⁴⁵ bulunan ve Gubârî'ye nisbet edilen *Na't-ı Şerîf*, Mîr Kâsım adındaki başka bir Gubârî'ye aittir. Aynı kütüphanede kayıtlı *Gazavât-ı Midilli*⁴⁶ adlı eser de 1501 tarihini taşıdığına göre yine başka bir Gubârî tarafından kaleme alınmıştır (Alparslan, 1996, s. 169).

Yûsuf u Züleyhâ üzerine yüksek lisans tez çalışması hazırlayan Aktaş (2006), eserin Molla Câmî ve Hamdî'nin aynı isimdeki mesnevilerine nazire olarak yazılan bir aşk mesnevisi olduğunu belirtir. Yine aynı araştırmacı, Gubârî'nin bu iki mesneviyi meşhur ve değerli bulduğunu ama sık sık konuyla alakasız bahislere girdikleri; tertip bakımından düzensiz oldukları için kendi eserini öz, akıcı, düzenli yazmak istediğini ifade eder (s. 6).

Aktaş (2006), mesnevi içerisinde yer alan tarih beytine dayanarak eserin H. 980 / M. 1572-1573 yılında Mekke'de yazılmış olduğunu ve Sultan II. Selim'e sunulduğunu belirtir. Araştırmacı, bu bilgilere şairin eserini üç aylar zarfında yazdığını da ekler (s. 6).

Hasan Aktaş'ın (2006) üç nüsha üzerinden yaptığı edisyon-kritikli çalışmaya göre mesnevinin beyit sayısı 2106'dır (s. V).

Eserin Nüshaları⁴⁷:

Millî Kütüphane A 8527

Manisa Muradiye Kütüphanesi 1215/6

Millî Kütüphane A 690

Medine Arif Hikmet Kütüphanesi Türkçe Yazmalar 207/811

Şerîfî - Yûsuf u Züleyhâ

Şerîfî'nin *Yûsuf u Zelihâ* adlı eseri üzerine bir kitap çalışması bulunan Zuhâl Kültüral (2001) şairin hayatı, eserin nerede yazıldığı ve kime sunulduğu hakkında bilgi sahibi olunmadığını fakat mesnevîde geçen bir beyitten eserin 1578'de yazıldığını ifade eder (s. V). Şairin eksik bir *Hilye*'sinden yola çıkarak onu araştırmaya başlayan Sadık Yazar şairin *Divan*'ına da ulaşır ve bu

⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Esad Efendi Nu:3486/1.

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yazma Bağışlar Nu:1285/1.

⁴⁷ Bu liste "Aktaş (2006), s. 54-56; Ünlü (2005), s. 18" adlı çalışmalar esas alınarak oluşturulmuştur.

iki eser üzerine 2006’da yüksek lisans tezi⁴⁸ hazırlar. Yazar (2009) yüksek lisans tezinde şaire aidiyetinden şüpheli olduğu *Fetihnâme-i Kıbrıs* adlı eseri de diğer iki eserle karşılaştırarak Şerîfi’ye ait olduğunu bildiren bir makale⁴⁹ ile ilim âlemine tanıtır (s. 1093). Yazar (2009), Zuhal Kültürâl’in *Şerîfi Yûsuf u Zelîhâ* adlı çalışmasını inceledikten sonra bu eserin de Şerîfi Mehmed tarafından yazıldığını tespit etmiştir (2009:1094).

Yazar (2007), Şerîfi’nin Hz. Peygamber’in soyundan geldiği için bu mahlası aldığını; şairin mahlası ve adı konusundaki en net bilgiyi oğlu Şerîf Mehmed’in yazdığı *Menâkıb-ı Şeyh Burhaneddin*⁵⁰’de: “Validüm Seyyid Mehmed Efendi merhûmun ekber evladı idi Ehl-i ‘ilm ü sahib-i ma ‘rifet safî-kalb ü Hatem-sîret sahî kimesne olup Şerîfi tahallus iderdi.” şeklinde bulunduğunu belirtir (s. 178).

Yazar (2009), Nev’î-zâde Atâyî’nin⁵¹ verdiği Şerîfi Mehmed’in 1542 tarihinde Abdülcebbâr el-Acemî’nin kızıyla evlendiği bilgisinden yola çıkarak şairin 20 yaşına yakın evlendiğini varsayarak onun 1520 civarında doğmuş olması gerektiğini belirtir (s. 1094). Onun ölüm tarihi de net olarak bilinmemekle beraber, 1586 tarihinde kaleme alınan *Kınalızâde Tezkiresi*’nde kendisinden merhum olarak bahsedilmesi ve Yûsuf u Zelîhâ mesnevisini de 1578 tarihinde yazmasından hareketle ölüm tarihinin en azından 1578 ile 1586 tarihleri arasında olduğu söylenebilir (Yazar, 2009, s. 1094-1095). Şerîfi’nin eserleri Sadık Yazar (2009) tarafından şu şekilde tespit edilmiştir: *Hilye-i Şerîfe, Fetihnâme-i Kıbrıs, Divan, Yûsuf u Zelîhâ, Şevâhidü’ş-şühedâ* (s. 1095-1097).

Zuhal Kültürâl (2001), Yûsuf u Zelîhâ’nın Londra British Library Or. 6240’da kayıtlı olan tek nüshasının, 38 varaktan ve 1172 beyitten meydana geldiğini belirtir. Her varakta 17 beyit ihtiva eden eser *mefâ’ilün mefâ’ilün fe’ülün* kalıbıyla yazılmıştır. Konusu itibariyle daha önceki Yûsuf u Zelîhâ hikâyeleriyle hemen hemen aynı olduğu ancak hikâyenin kuruluşu açısından diğerlerinden farklılıklar gösterdiği araştırmacı tarafından kaydedilmiştir (s. V).

Ziyâi Yûsuf (Yûsuf Cân) - Yûsuf u Züleyhâ

Yakın zamana kadar kaynaklarda “nüshası mevcut değildir” ibaresiyle verilen Ziyâi Yûsuf (Yûsuf Cân)’un Yûsuf u Züleyhâ’sı, Melike Gökcan (2015) tarafından Almanya Millî Kütüphanesi Ms. Or. Oct. 3691 numarada bulunup çalışılarak ilim âlemine kazandırılmıştır (s. 141).

Gökcan (2015), eserde kendisini “Yûsuf Cân” diye tanıtan şairin kimliğine dair bilgiye sahip olunmadığını; tezkirelerde ve kataloglarda bu isimde bir şair olmadığını; ilk anda müstensih ismi

⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yazar (2006).

⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yazar, S. (2007), s. 175-192.

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Şerîf Mehmed Efendi, *Menâkıb-ı şeyh Burhaneddin*, Süleymaniye / Hacı Mahmud 4552

⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Nev’îzâde Atâyî. (1989).

gibi görünen ibarenin mesnevinin giriş bölümünde şairin dilinden üç kere zikredilince şairin adı olarak doğrulandığını belirtir (s. 27).

*Hemişe zahm gerek cürme dermân⁵²
Anun derdinden umar “Yûsuf-ı Cân”*

*Umar lutfunla anda “Yûsuf Cân”
Ki zahm urmaya ana gürg-i isyân*

*Koma zindân-ı gamda “Cân-ı Yûsuf”
Sühan Mısır’ına şâh it anı Yûsuf*

Gökcan (2015), mesnevinin giriş bölümündeki Kanunî methiyesinden yola çıkarak eserin 16. yüzyılda yazıldığını belirtir. Eserini herhangi bir devlet adamına değil de padişaha sunan Yûsuf Cân’ın kim olduğu sorusunu soran araştırmacı Latîfi’nin, Yûsuf u Züleyhâ yazan şairler arasında Ziyâi Yûsuf Çelebi adlı bir şairden bahsettiğini belirtir (s. 27). Daha önce de Ağâh Sırrı Levend (1967), 16. yüzyılda Yûsuf u Züleyhâ yazan şairler arasında Ziyâi Yusuf Çelebi’yi göstermiş ve bakılması için Latîfi tezkiresine yönlendirmiştir (s. 99). Latîfi Tezkiresi’ne göre şair:

Vilâyet-i Hamîdden ve ehl-i ‘ilm tâyifesindendir. Bu devirde fevt oldu. Rengin elfâz u edâ ve hayâlât-ı dakika ile Süleymân Hân nâmına hikâyet-i Yûsuf u Züleyhâsı ve kabûle kâbil ebyâtla muhayyel ü musanna’ nazm-ı dilgüşâsı vardır. İsmi Yûsuf ve kendi dervîş-sîret ve bî-tekellûf kimesneydi. Fenn-i şi’ri çendân isti’ mâl ve kesret-i iştigâl gösterüp kendüye hâl idinmemişlerdür. Ammâ tarz-ı mesnevî’nün suhan-gûy u nükte-güzârı ve nazm-ı pâkûn nazım-ı kâmilü’l-iyâridur. Evâyilde Ziyâyî dirdi ba’dehu Selâmî tahalluş itdiler. Fetâhî gibi biriki mahlasda şi’r didiler. Kissa-i Yûsufî Hamdîden geçecek bundan eşbeh ü evceh dimiş yokdur. Nezâyirde nazm-ı garîb ve elfâz-ı dil-firîbdür. وشاورهم في الأمر. mücibince fevâyid-i müşâvere hakkında bu birkaç beyit ol kitâbındandır⁵³.

*Çün ire ‘âkile bir kâr-ı müşkil
Ki düşvâr ola andan kâr-ı ‘âkil*

*İde ‘aklına bir ‘aklı dahi yâr
K’ola âsân ana ol kâr-ı düşvâr*

*Çü rûşen olmaya bir şem’ ile ev
Uyar bir şem’ dahi ki arta pertev*

⁵² Beyitler “Gökcan (2015), s. 27” adlı çalışmadan alınmıştır.

⁵³ Bütün işlerde onlarla müşâvere et (Âl-i İmran - 159).

Veli hayr umma tedbir-i 'ıvedden

Ki keclük artar ancak iki kecden (Canım, 2000, s. 371).

Gökcan (2015), tezkirede Ziyâi Yûsuf'un mesnevisinden (kitabından) alıntılanarak verilen üç beytin adını Yûsuf Cân olarak tespit ettiği şairin mesnevisinde aynen geçtiğini belirtir. Araştırmacı, şairden bahseden kaynakların Latîfi'nin tezkiresindeki bilgilere dayandığını kaydeder (s. 27-28).

Latîfi Tezkiresi'nde geçen "İsmi Yûsuf ve kendi dervîş-sîret ve bî-tekellûf kimesneydi" cümlesinde şairin dervîş-meşrep olduğu ifade edilmektedir. Eserden yapılan çıkarımlar, Yûsuf Cân'ın "rindâne" söylemiyle, dinî tasavvufî kültürün uzağında olmamakla beraber, her hangi bir "tarik"e de mensup olmadığı yönündedir (Gökcan, 2015, s. 29).

Latîfi'nin şairin mahlas olarak *Ziyâi*, *Selâmî* ve *Fetâhî* isimlerini kullandığını belirtmesi ve bilinen tek eseri olan Yûsuf u Züleyhâ'da kullandığı *Yûsuf Cân* mahlasından bahsetmemesi Gökcan (2015) tarafından şaşırtıcı bir durum olarak nitelendirilmiştir. Araştırmacı inceleyip yayımladığı mesnevîde şairin birkaç beyitte kendisine *Selâmî* diye seslendiğini de kaydeder (s. 30).

Gökcan (2015), Yûsuf ile Züleyhâ'nın şairin yaşlılık zamanına denk geldiğini; Yûsuf Cân'ın mesnevisinde herhangi bir şairi anma ihtiyacı hissetmediğini ve mesnevisinin Molla Câmî'nin eserine çok benzediğini belirtir (s. 32-33-34).

Tek nüshası elde olan Yûsuf Cân'ın *Yûsuf u Züleyha* mesnevisi Almanya Millî Kütüphanesi'nde Ms. Or. Oct. 3691 numarada kayıtlıdır. Eser 192 yapaktır. Her sayfa iki sütun ve 13 satırdır. Mesnevi "mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün" vezniyle yazılmış olup 4792+2 beyittir.

Nimetullâh - Yûsuf u Züleyhâ

Levend, çift kahramanlı aşk hikâyelerinden Yûsuf u Züleyhâlardan bahsederken Nimetullâh adlı bir şairin de Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu belirtir. Bu bilgiye kaynak olarak da *Keşfü 'z-zünun* C. II s. 2055'i gösterir.

Söz konusu mesnevinin metni mevcut değildir. Mehmet Tahir'in *Osmanlı Müellifleri*⁵⁴, Nimetullâh maddesinde de, şairin bu adda bir mesnevisi olduğundan bahsedilmemiştir (Gökcan Türkdoğan, 2008, s. 64).

Celîli - Yûsuf u Züleyhâ

Agâh S. Levend (1967) 16. yüzyılda yazılmış Yûsuf u Züleyhâları sıralarken Bursalı Celîli'yi de kaydedip eserinin külliyat içerisinde bir fotokopisinin kendisinde olduğunu belirtir (s. 99).

⁵⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Bursalı Mehmed Tahir (1333a).

Şairin asıl adının Abdü'l-Celîl olduğunu; H. 893 / M. 1487'de Bursa'da doğduğunu kaydeden Ayan (1983) onun Hâmidî-i Acem veya Hâmidî-i İsfahânî olarak tanınan Mevlânâ Hâmidî'nin küçük oğlu olduğunu belirtir (s. 15). Kazan (2007), şairin şiirlerinde Celîlî mahlasını kullandığını kaydeder (s. 467). Beyânî, şairin *Gül-i Sad-berg* ve *Yûsuf u Züleyhâ* adlı eserlerinin olduğunu belirtir (Sungurhan, 2017, s. 48). Ayan (1983), Celîlî'nin Paris Millî Kütüphanesi'nde bulunan hamsesini inceler ve hamsesi içerisinde *Husrev ü Şîrîn*, *Leylâ vü Mecnûn*, *Gül-i Sad-Berg-i Bî-hâr*, *Hecr-nâme*, *Mehek-nâme* adlı mesnevilerin olduğunu belirtir. Araştırmacı, Beyânî'nin varlığından bahsettiği Yûsuf u Züleyhâ'nın kaynaklarda olmadığını ve bu kaydın bir istinsah hatasından kaynaklandığını kaydeder (s. 17-26).

Celîlî'nin, Firdevsî'nin *Şehnâmes*'ini manzum olarak tercüme ettiği rivayetini aktaran Bursalı Mehmed Tahir (1333) de Yûsuf u Züleyhâ'dan bahsetmez (s. 125).

Likâî - Yûsuf u Züleyhâ

Levend (1967), 16. yüzyılda Yûsuf u Züleyhâ yazan şairlerin listesini verirken Likâî'den de bahseder ve bakılması için Latîfî'nin tezkiresine yönlendirmede bulunur (s. 99). Latîfî'ye göre Likâî İstanbulludur; Sultan Selim devrinde ölmüştür; şiir yazan bir sahaftır ama şiirleri bu işin ustalarınca beğenilmez. Latîfî, Likâî'nin Ahmedî adlı şairin Yûsuf u Züleyhâ'sına nazire yazdığını; eseri sunduğu Sultan Bâyezîd'in mesneviyi beğenmeyip ateşe attırdığını söyler (İsen, 1999, s. 288-289). Şentürk, Kartal (2009), Likâî'nin çeşitli kaynaklarda Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu belirtmesinin rağmen eserin bugün için kayıp olduğunu belirtirler (s. 368).

Halîfe - Yûsuf u Züleyhâ

Levend (1967), şairin H. 980 / M. 1572'de öldüğünü belirtip ona ait bir Yûsuf u Züleyhâ'nın olduğunu *Keşfüz'z-zünûn*'u kaynak göstererek kaydeder (s. 99). Kâtip Çelebi (2017), eserin 7000 beyit olduğunu ve H. 970 / M. 1562-1563 yılında tamamlandığını belirtir (s. 1649). Şentürk, Kartal (2009), Halîfe'nin çeşitli kaynaklarda Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu belirtmesinin rağmen eserin bugün için kayıp olduğunu belirtirler (s. 368).

Karamanlı Kâmî Mehmed - Yûsuf u Züleyhâ

Sehî bu şaire, kendisine göre genç olan ve onlarda kabiliyet gördüğü yeni yetişen şairleri anlattığı 8. tabakada yer vermiştir. Buna göre Kâmî, Karamanlıdır. İlim ehliendir; faziletli ve şiir konusunda üstattır (İsen, 1998, s. 223). Sehî'den sonra Latîfî, verilen bilgilere ilave olarak şairin Câmî'den tercüme olan Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu belirtir (İsen 1999: 252). Kâmî'den Kınalızâde Hasan Çelebi de bahseder. Şairin Yûsuf u Züleyhâ'yı nazmettiğini ama bu eserin elde olmadığını belirtir (Sungurhan, 2009, s. 214). Beyânî de Kınalızâde'nin dediklerini tekrarlayarak

bu eserin Anka misali elde olmadığını belirtir (Sungurhan, 2017, s. 165). Şairin asıl adının Muhammed olduğu Kâtip Çelebi'nin (2017) verdiği *Kâmî Muhammed El-Karamanî* künyesinden anlaşılıyor. Bu bilgilerin devamında şairin H. 952 / M. 1545-1546 yılında öldüğü kaydedilir. Kâmî'nin bir Yûsuf u Züleyhâ yazdığı ve bu eserden 29 beytin *Zübdetü'l-Eş'âr*'da olduğu bilgisi verilir (s. 1649). Levend (1967); Beyânî, Riyâzî, Kafzâde tezkireleri ile *Keşfü'z-zünûn*'a göndermede bulunarak Karamanlı Kâmî Mehmet'in Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu belirtir (s. 99). Şentürk, Kartal (2009), Kâmî Mehmed'in çeşitli kaynaklarda Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu belirtmesine rağmen eserin bugün için kayıp olduğunu belirtirler (s. 368).

Şikârî - Yûsuf u Züleyhâ

Kâtip Çelebi (2017), Şikârî adlı bir şairin Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu kaydeder (s. 1649). Mehmed Süreyya (1996), Şikârî'nin asıl adının Ahmed olduğunu; Şemsî Paşa'nın torunu ve münzevi bir şekilde yaşayan bir derviş olduğunu belirtir. Şairin ölüm tarihi olarak da H. 992 / M. 1584-1585 yılını verir (s. 1601). Levend (1967), Şikârî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu belirttikten sonra bakılması için *Keşfü'z-zünûn*'a yönlendirir (s. 99). Şentürk ve Kartal (2009), Şikârî'nin çeşitli kaynaklarda Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu belirtmesine rağmen eserin bugün için kayıp olduğunu belirtirler (s. 368).

Manastırlı Kadı Sinân - Yûsuf u Züleyhâ

Beyânî'nin tezkiresinde Manastır kasabasından olduğu, Muallim-zâdeden mülâzım olduğu ve Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinin olduğu kaydedilmiştir (Sungurhan, 2017, s. 97). Kâtip Çelebi (2017), Kadı Sinân'ın Yûsuf u Züleyhâ'nın olduğunu belirtir (s. 1649). Levend (1967) de Beyânî ve Kâtip Çelebi'ye atıfta bulunarak şairin bir Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu belirtir (s. 99). Şentürk, Kartal (2009), Manastırlı Kadı Sinân'ın çeşitli kaynaklarda Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu belirtmesine rağmen eserin bugün için kayıp olduğunu belirtirler (s. 368).

Şemsî - Yûsuf u Züleyhâ⁵⁵

Yûsuf u Züleyhâ mesnevilerinden ve şairlerinden bahseden kaynaklarda varlığına dair bir bilgi bulunmayan Şemsî'den ve Yûsuf u Züleyhâ adlı mesnevisinden ilk defa Sadık Yazar (2011), doktora tez çalışmasında bahseder. Yazar, biri Türkiye'de Ankara Millî Kütüphanesi 06 Hk. 2646

⁵⁵ Kimi çalışmalarda (Gökcan Türkdöğün (2008), s. 65; Karakaya (2012a),s. 42; Gökcan (2015), s. 23.) 16.yüzyılda kaleme alınmış Yûsuf u Züleyhâ mesnevileri arasında Manastırlı Celâl'in *Hüsn-i Yûsuf* adlı eseri belirtilir. Fakat söz konusu eser sevgilinin güzellik unsurlarını anlatan, içerisinde Aksoyak'a (2007) göre 29, Erdoğan'a (2013) göre ise 30 gazel bulunan bir mesnevidir. Mesnevinin beyit sayısı da Aksoyak'a göre 412, Erdoğan'a göre ise 411'dir (s. 12; s. 568).

numarada biri de İran'da olmak üzere eserin iki nüshasının olduğunu belirtir. Araştırmacının belirttiğine göre eldeki iki nüsha da eksiklikler içermekte ve 8 meclisten oluşmaktadır (s. 292). Bu mesneviyi, İran'daki nüshaya dayanarak Mehmet Nuri Çınarcı bir kitap çalışması olarak hazırlamıştır. Çınarcı (2016), kitabın müellifi olan Şemsî hakkında Osmanlı ve Azerbaycan sahasında yazılan tezkirelerin hiçbirinde bir bilgiye ulaşılmadığını kaydeder (s. 13). Çınarcı (2016), çalışmasında II. Murad döneminden (1421-1451) 19. yüzyılın sonuna kadar yaşamış 15 Şemsî mahlaslı şairin biyografisini verir. Sıralamış olduğu Şemsî mahlaslı şairlerden hiçbirinin Yûsuf u Züleyhâ yazmadığını belirtir (s. 13-21). Eser 1525 yılında *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbıyla yazılmıştır (Çınarcı, 2016, s. 5-28). Mesnevi, Tebriz Millî Kütüphanesi'nde Nu: 2671'de kayıtlıdır. 107 varaktan oluşan mesnevi muhtelif satırlarla yazılmıştır (Çınarcı, 2016, s. 99). Çınarcı, eserin tek nüsha olduğunu ve 2429 beyitten meydana geldiğini belirtmiştir.

17. Yüzyıl

Bursalı Hevâî - Yûsuf u Züleyhâ

Bursalı Mehmed Tahir'in (1338) aktardıklarına göre asıl adı Mustafa'dır. Bursalıdır. Gülistan ve Bostan şerhleri vardır. Bunun dışında *Mürettep Dîvân'ı*, *Vâmık u Azrâ* ve *Yûsuf u Züleyhâ*'sı vardır. H. 1017 / M. 1608'de vefat etmiştir. Kabri Bursa'dadır (s. 488). Levend (1967) de Bursalı Mehmed Tahir'e atıfta bulunarak Yûsuf u Züleyhâ yazarlar arasında şairin adını anmıştır (s. 99). Yıldız (2013), şairin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinin nüshasının mevcut olmadığını bildirir (s. 41).

Bağdatlı Zihnî Abdü'l-celîl - Yûsuf u Züleyhâ

Ahdî (Solmaz, 2018, s. 159), Kınalızâde (Sungurhan, 2017, s. 377), Beyânî⁵⁶ (Sungurhan, 2017, s. 74), ve Riyâzî'ye (Açıkgöz, 2017, s. 157) göre asıl adı Abdü'd-delîl memleketi ise Bağdat'tır. Kâtip Çelebi (2017) ise Yûsuf u Züleyhâ yazar şairler arasında Bağdatlı olan Abdü'd-delîl'den bahseder ve parantez içinde "Abdü'l-celîl" ismini verir (s. 1649). Günay Kut (2005) eserin British Museum Or. 7229'da kayıtlı nüshasından hareketle şairin adını Abdü'l-celîl olarak tashih etmiştir (s. 63). Şairin, Yûsuf u Züleyhâ adlı eserinin varlığından ilk defa Riyâzî bahseder. Levend (1967) ise Riyâzî ve Kâtip Çelebi'ye atıfta bulunarak şairin bir Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu belirtir (s. 99).

Şairin Yûsuf u Züleyhâ'sı üzerine Ahmet Doğan bir kitap çalışması hazırlamıştır. Doğan (2014), Günay Kut'un tanıttığı "British Museum Or. 7229" numaralı nüsha ile Jan Schmidt'in "Catalogue o Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University and Other Collections in the Netherlands" çalışmasında tanıttığı "Groningen UB Hs. 489" numarada bulunan nüshayı

⁵⁶ Beyânî, şairin adından bahsetmeyip sadece memleketinin adını veriyor.

karşılaştırıp tenkitli metin hazırlamıştır (s. 127). Bu çalışmaya göre Zihni, eserini H. 1008 / M. 1599-1600 yılında kaleme almıştır. Eseri yazdığı sırada 50 yaşlarında olan Zihni'nin H. 1023 / M. 1614-1615 yılında 65 yaş civarında vefat ettiği kaydediliyor (Doğan, 2014, s. 41-42). Doğan (2014), bu mesnevinin *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbıyla yazıldığını; hazırlamış olduğu tenkitli metin sonucunda beyit sayısının 4778 olduğunu; eserin Kırım Hanı Gazi Giray'a sunulduğunu ve eserin Mola Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sının bir tercümesi olduğunu belirtir (s. 51-56).

Rif'âtî Abdu'l-hay - Yûsuf u Züleyhâ

Rızâ Tezkiresi (Zavotçu, 2017, s. 130) ve Osmanlı Müellifleri'nde (Bursalı Mehmed Tahir, 1333, s. 185) Yûsuf u Züleyhâ ile Leylâ vü Mecnûn mesnevilerinin olduğu kaydedilir. Levend (1967) de söz konusu iki kaynağa atıfta bulunarak şairin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinin bulunduğunu belirtir (s. 99). Bursalı Mehmed Tahir (1333), Rif'âtî'nin H. 1080 / M. 1669'da İstanbul'da vefat ettiğini kaydeder (s. 185). Yıldız (2013), Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinin elde olmadığını belirtir (s. 41).

Hulvî Mahmûd - Yûsuf u Züleyhâ

Hayyampur (1945), Halvetiye ariflerinden olan ve H. 1064 / M. 1653-54 yılında vefat eden şairin Türkçe bir Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu belirtir. Fakat bu Yûsuf u Züleyhâ'nın elde olmadığını da kaydeder (s. 140).

Şeyh Ömer Halvetî - Yûsuf u Züleyhâ

Kâtip Çelebi (2017); Şeyh Ömer el-Halvetî el-Manisayî'nin, Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sını Sultan II. Osman için H. 1030 / M.1620-21 yılında tercüme ettiğini kaydeder (s. 1649). Eserin nüshası mevcut değildir (aktaran Doğan, 2014, s. 34).

18.Yüzyıl

Nûr Muhammed Andelîb - Yûsuf-Züleyhâ

Aça'nın (2013) aktardıklarına göre, Andalîb'in hayatı hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olunmayışının sebebi şair hakkındaki bilgilerin yazılı olmaktan çok sözlü olmasındandır. Şair halk arasında çok sevilen birisi olduğu için hayatı hakkında oluşan efsaneler de çeşitlidir. Yaşadığı yer hakkındaki rivayetlere göre şair ilk olarak Daşhovuz'un Yılanlı bölgesinin Garamazı köyünde yaşamış, amansız bir hastalığa kapılması sonucu Ürgenç ve Hive bölgesine yerleşmiştir (s. 58-60). Ayan (2007a), Andelîb'in doğum tarihinin 1665 veya 1710 olarak tartışmalı olduğunu

belirtir. Şairin 17 ve 18. yy. Türkmen yazılı edebiyat tarihinde önemli bir yere sahip olduğunu; hem klasik Türkmen edebiyatının hem de Orta Asya Türklerinin klasik edebiyatlarının gelişmesinde büyük etkisi olan Arapça ve Farsça bilen Türkmen şairi olduğunu kaydeder (s. 33). Aça (2013), şairin *Andelîb* mahlasını almasının sebebinin Gül isimli bir kıza âşık olması olarak belirtir (s. 62). Nur Muhammet Andelip'in manzum-mensur olarak kaleme aldığı Yusuf-Züleyha en meşhur destanlarından (Ayan, 2007a, s. 34). Aça (2013), eserin birçok nüshasının olduğunu ama bunlardan en dikkat çekici olanın Magtımğulı Türkmen Dil ve Edebiyat Enstitüsü 1228 numarada bulunan nüshanın olduğunu belirtir. Bu nüshanın başında şair tarafından yazıldığı tahmin edilen H. 1122 / M. 1710 tarihinde eserin bitirildiği kaydı oluşu nüshayı önemli kılmaktadır (s. 74). Ayan (2007a), Yusuf-Züleyha'nın 27 beyitlik uzun bir mesnevi ile başladığını; çok hatalı bir şekilde *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla kaleme alındığını; eserin şair 55 yaşındayken yazıldığını belirtir (s. 34). Andelîb'in Yûsuf-Züleyhâ'sından başka *Leyli-Mecnun*, *Babarövsen ve Zeynelarap* isimli eserleri vardır (Aça, 2013, s. 71-75). Gökçimen (2011), şairin Türkmen edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ kıssasını en güzel işleyen şair olduğu; klasik bir şair olmasına rağmen yazdığı iki aşk hikâyesinde eserlerini halk hikâyesi formuna yaklaştırdığı tespitini yapar (s. 47). Yûsuf u Züleyhâ'nın tenkitli metni Geldi Nazarov tarafından yayımlanmıştır.⁵⁷

Bilâl - Kıssa-i Yûsuf

Bilâl'in Kıssa-i Yûsuf'u üzerine bir kitap çalışması bulunan Zehra Göre'nin (2009) aktardıklarına göre şairin hayatı hakkındaki bilgiler çok azdır. Doğum ve ölüm tarihi tespit edilemeyen şairin, mesnevisinde belirttiğine göre Trabzon ilinin Of ilçesine bağlı Bacan köyünden olduğu öğrenilmektedir. Yine eserde belirtilen H. 1177 / M. 1763 yazım tarihinden yola çıkılarak şairin 18. yüzyılda yaşadığı öğrenilmektedir (s. 95-96). Şairin isminin bazı kaynaklarda *Bilâl Efendi* olarak geçmesi; *Efendi* unvanının tahsil görmüş saygıdeğer ve itibar sahibi kimseler için kullanılmasından hareketle Zehra Göre (2009) şairin tahsil görmüş, döneminde saygıdeğer insanlardan olduğunu kaydetmiştir (s. 97).

Şairin eserlerini Zehra Göre (2009), *Kıssa-i Yûsuf, Kaside, Dinî Risale* (s. 97-98); Muhammet Kuzubaş (2010), *Kıssa-i Yûsuf u Zelîhâ, Kıssa-i Erve, Nasihatnâme* (s. 30-32) olarak belirtmiştir. Mesnevi, Zehra Göre'nin üç nüshaya dayanarak hazırladığı metne göre 1660 beyit; Muhammet Kuzubaş'ın iki nüshaya dayanarak hazırladığı metne göre ise 1636 beyittir.

⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Nazarov (1973).

Eserin Nüshaları:⁵⁸

Millî Kütüphane Türkçe Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 8421 (1614 beyit)

Millî Kütüphane Türkçe Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz B 1052 (1654 beyit)

Tunus Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları 12004

Millet Yazma Eser Kütüphanesi Ali Emirî Efendi Mtf. 7175 / 1 (1617 beyit, Matbu)

Zehra Göre (2009) 1, 2, 4 (s. 227); Muhammet Kuzubaş (2010) 1, 2. (s. 58); Selami Turan, Kamile Çetin (2010a) ise diğer iki araştırmacı tarafından temin edilemeyen 3. (s. 202) nüsha üzerine çalışmıştır.

Hevâî Abdurrahmân - Yûsuf u Züleyhâ

Bursalı Mehmed Tahir'in (1338) aktardıklarına göre asıl adı Abdu'r-rahmân'dır; âlim şairlerden olup İstanbulludur. H. 1122 / M. 1710-1711'de hac yolunda vefat etmiştir. *Mürettep Divân, Vâmık u Azra* ve *Yûsuf u Züleyhâ*'sının olduğu bilgisi verilmektedir (s. 489). Levend (1967) de Bursalı Mehmed Tahir'e atıfta bulunarak Hevâî'nin bir Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğunu belirtir (s. 99). Yıldız (2013), Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinin elde olmadığını belirtir (s. 42).

Köprülü-zâde Esad Paşa - Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ

Eser üzerine yüksek lisans tez çalışması hazırlayan Aktaş'ın (2003) aktardıklarına göre Esad Paşa; Sadrazam Köprülüzâde Fazıl Mustafa Paşa'nın oğludur ve Sultan IV. Mehmed zamanında yaşamıştır. Eğriboz ve Hanya valisi olarak görev yapan Esad Paşa'nın vezirliği alınmış yerine Resmo sancağı verilmiştir. Esad Paşa Resmo'da vefat etmiştir. Şiirlerinde Hâşim, Es'ad ve Hicrî mahlasını kullanan şairin gençliğinde iyi bir eğitim aldığı belirtilmiştir (s. LXVI-LXVIII).

Aktaş (2003), şairin *Divân'ı* ve *Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ* adlı mesnevisinin olduğunu belirtir (s. LXVIII). Eser, 919 beyit olup *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbıyla yazılmıştır (Aktaş, 2003, s. 101-102). Eserin yarım kalmış tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Lâleli Bölümü 1697'de kayıtlıdır (Aktaş, 2003, s. VI).

Ahmed Mürşidî - Yûsuf u Züleyhâ

Şairin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi üzerine yüksek lisans tez çalışması hazırlayan Ramadan Doğan (2005), Ahmed Mürşidî'nin 1688'de Diyarbakır'da doğduğunu; Osman Ağa adında birinin oğlu

⁵⁸ Bu kısım "Göre (2009), s. 223-226; Kuzubaş, M. (2010), s. 58-59; Turan, Çetin (2010a), s. 202." adlı çalışmalardan faydalanılarak hazırlanmıştır.

olduğunu; 1733 yılında hacca gittiğini; iki defa evlendiğini; hayatının sonuna doğru Ali Pınarı köyüne taşındığını ve 1761 yılında orada vefat ettiğini belirtir (s. 7-8). Şair, şiirlerinde Ahmed, Ahmedî ve Mürşidî mahlaslarını kullanmıştır (Kadioğlu, 2017, s. 8).

Ahmed Mürşidî'nin *Ahmediyye (Pendnâme), Mevlid-i Nebî ve Yûsuf u Züleyhâ*'sı vardır (Doğan, 2005, s. 12-15).

Ramadan Doğan 1, 2, 3 ve 4. nüshalar ile yaptığı edisyon kritik sonucu metni 2660 beyit olarak; Ali ihsan Yapıcı 2, 5, 6, 7 ve 8. nüshalar ile yaptığı edisyon kritik sonucu metni 2801 beyit; İdris Kadioğlu 8 ve 9. nüshalar ile yaptığı edisyon kritik sonucu metni 2590 beyit olarak tespit etmiştir.

Eserin Nüshaları:⁵⁹

Taksim Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmalar Bölümü K 144 (2650 beyit)

Ankara Üniversitesi DTCF, M. Özak Kitaplığı I. 764 (2448 beyit)

Irak Evkâf Kütüphanesi 9849, Süleymaniye Kütüphanesi MFA 2505

Afyon Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi 17169

Abdülkadir Gürer Özel Kütüphanesi Nüshası (2234 beyit)

Elazığ Palu Nüshası (2611 beyit)

Ankara Millî Kütüphane 60 Zile 402 Numaralı Nüsha (2543 beyit)

Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi 21 Hk 1892 Numaralı Nüsha (2479 beyit)

Yazar Esmâ Ocak Nüshası

Agâh Sırrı Levend Nüshası

*Molla Hasan - Yûsuf u Züleyhâ*⁶⁰

Levend (1967), Molla Hasan adlı bir şairin H. 1175 / M. 1761'de Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi yazdığını belirtir. Bu bilgilere kaynak olarak da eserin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nu: 264'te kayıtlı nüshasını verir (s. 99). Levend'in 18.yüzyılda Molla Hasan tarafından yazıldığını belirttiği eseri Hayyampur (1945) 14.yüzyılda Yûsuf adlı bir şair tarafından yazıldığını belirtir. Hayyampur, nüshanın sonunda müstensih tarafından "Mollâ Hasan te'lif kıldı" ibaresi yazılı ise de 11. varaktaki "Atam anam hem üstâdumdur anlar / Bu Yûsuf sağı komış o cânlar" beytinden hareketle eserin müellifinin Yûsuf olduğunu düşünür (s. 103). Hayyampur (1945), eserin 2500 beyit olduğunu ve içerisinde gazeller ile dörtlüklerin bulunduğunu belirtir (s. 103).

⁵⁹ Bu liste oluşturulurken "Doğan, R. (2005), s. 96-97; Kadioğlu (2017), s. 13; Levend (1967), s. 99; Yapıcı (2006), s. 4-5" adlı çalışmalardan yararlanılmıştır.

⁶⁰ Bu kısım "Yıldız (2013), s. 42" adlı eserden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Kerküklü Muhammed Nevrûzî - Yûsuf ile Züleyhâ

Nevrûzî'nin Yusuf ile Züleyha'sı üzerine kitap çalışması bulunan Çoban Hıdır Uluhan (2007) şairin hayatı hakkındaki bilgilerin çok az olduğunu belirtir. Araştırmacı, şair hakkında bilgi veren ilk kişinin *Kerkük Şairleri* adlı eserinde Ata Terzibaşı'nın⁶¹ olduğunu kaydeder. Uluhan, Nevrûzî'nin Kerkük'ün Piryadi mahallesinde oturan Nevrûz Ağa adında birinin oğlu olduğunu ; dönemine göre iyi bir eğitim aldığıın eserlerinden anlaşıldığını belirtir (s. 5-7).

Uluhan'ın tenkitli metin sonucu hazırlamış olduğu iki cilt hâlindeki Yûsuf ile Züleyhâ mesnevisi 7924 beyittir. Mesnevinin ilk yarısı *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbıyla ikinci yarısı ise *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır.

Eserin Nüshaları⁶²

Molla Yasin Nüshası (7670 beyit)

Dayı Ma'ruf Nüshası (6626 beyit)

Bağdat El Yazmaları Evi Nüshası, Nu:36028 (8057 beyit)

Seyyit Mehmet Bayramoğlu Nüshası (8315 beyit)

Ata Terzibaşı Kütüphanesi'nde Bulunan Nüsha

Mazlûm - Yûsuf u Züleyhâ

Türkiye'de yapılan çalışmalarda Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâ adlı mesnevisinin varlığından ilk defa bahseden Dr. Şadi Aydın'dır. Aydın (2008), mesnevinin kime ait olduğunu, hangi yılda ve kim tarafından istinsah edildiğini, eserin hangi kütüphanede bulunduğunu belirttikten sonra eserin satır sayısını, varak sayısını ve fiziksel özelliklerini belirtir (s. 121). Aydın'dan sonra Yazar (2011) doktora tez çalışmasında Aydın'ın verdiği bilgileri tekrarlar (s. 301).

Tezin konusunu oluşturan şair ve eseri hakkında ilerleyen bölümlerde detaylı bilgi verilecektir.

Müellifi Bilinmeyen Kıssa-i Yûsuf

Müellifi bilinmeyen ama müstensihî Muhammed bin Hüseyin adlı birisi olan eser, Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 9605 numarada kayıtlıdır. Eser üzerine yüksek lisans tez çalışması hazırlayan Didem Akyıldız (2012) son sayfanın alt köşesinde H. 1198 / M. 1784 tarihinden yola çıkarak eserin 18. yüzyılda yazıldığını belirtir. Eser *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla yazılmış 3485 beyitlik bir mesnevidir (s. 8-9).

⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Terzibaşı (1988), s. 61.

⁶² Bu kısım "Uluhan (2007), s. 21-24" adlı çalışmadan faydalanılarak hazırlanmıştır.

19.Yüzyıl

Mehmed İzzet Paşa-Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ

Mollâ Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sını tercüme etmiş olan Mehmed İzzet Paşa'nın, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, Manzum, No. 1172'de kayıtlı olan eseri, sonundaki "mâ-ba'di cüz'-i sâniidedür" ifadesinden anlaşıldığı üzere iki cilt hâlinde yapılan tercümenin birinci cildir ve içinde yer yer tercüme edilmemiş beyitler bulunmaktadır. Kütüphane kayıtlarında eserin ikinci cildine ait bir kayıt yoktur (Şanlı, 2010, s. 1335). Agâh Sırrı Levend (1967), şairin 1911'de öldüğünü belirterek eserinin bir formasının basıldığını kaydeder (s. 99).

Ref'et - Tercüme-i Yûsuf u Züleyhâ

Ref'et, Molla Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sının manzum tercümesini yapmıştır. Eser 1873 yılında İstanbul'da, Şeyhzâde Fehmî Efendi Matbaası'nda Tercüme-i Yûsuf u Züleyhâ adıyla basılmıştır (Demir, 2006, s. 28).

Müellifi Bilinmeyen Yûsuf u Züleyhâ

Hayyampur (1945), İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmalar 2033 numarada bulunan baştan ve sondan eksik olan, yarısı mesnevi nazım şekliyle diğer yarısı kaside nazım şekliyle yazılmış yaklaşık 1000 beyitlik nazımı meçhul Yûsuf u Züleyhâ'yı da Türk edebiyatındaki bu konudaki eserler arasında anar (s. 107).

Doğan (2014), Topkapı Sarayı Müzesi 1092 numarada kayıtlı bulunan eseri (s. 35) Türk edebiyatında yazılmış Yûsuf u Züleyhâ mesnevilerine ekler.

Gönül Ayan'ın (2005), özel kitaplığındaki bir nüshadan hareketle Diyarbakırlı Tâ'ib'e ait olduğunu söylediği; 1871'de istinsah edilmiş 2488 beyitlik bir Yûsuf u Züleyhâ daha vardır (s. 76). Ayan'ın (2005) belirttiğine göre Diyarbakırlı Tâ'ib 1789 yılında doğmuş; 1857 yılında vefat etmiştir (s. 74-75). Bu tarihlerden yola çıkılarak eserin 19. yüzyıl Yûsuf u Züleyhâlarından sayılması mümkündür. Fakat söz konusu nüshayı bir kitap çalışması şeklinde hazırlayan Şerife Akpınar (2016), Türk edebiyatında bu mahlası kullanan 20 şairin eserlerinin arasında Yûsuf u Züleyhâ kıssasına rastlanmadığını belirtmiştir. Akpınar, Diyarbakırlı Tâ'ib hakkında ayrıntılı olarak bilgi veren Ali Emîrî'nin de şairin *Kıssa-i Yûsuf* 'undan bahsetmemesine dayanarak ve eserin dil özelliklerinden hareket ederek bu eserin müellifinin Diyarbakırlı Tâ'ib olmadığını belirtmiştir (s. 63-66). Eserin müellifi Tâ'ib'in kimliğindeki belirsizlik ve eserin dil özelliklerinin karışık olmasından dolayı Akpınar (2016) eserin yazıldığı yüzyılın kesin olarak belirlenemediğini

ama şairin 14.yy. şairi Garîb'in Yûsuf u Züleyhâ'sından yüzlerce beyit iktibas etmesinden dolayı onun 14.yüzyıldan sonra yaşamış olduğunun düşünülebileceğini belirtir (s. 66).

Mensur Eserler

14.Yüzyıl

Rabguzî-Kısâsu'l-enbiyâ

Rabguzî'nin H. 710 / M. 1311'de yazdığı mensur *Kısâsu'l-enbiyâ* içindeki hikâyelerden biri de Kıssa-i Yûsuf'tur. Eser Nâsıru'd-dîn Tok Buğa'nın emriyle yazılmıştır. Harezmi Türkçesi özellikleri gösteren eserde yer yer Kutadgu Bilig tesiri hissedilir. Metin içine dörtlükler hâlinde aruz vezniyle yazılmış manzum parçalar serpiştirilmiştir (Karahan, 1985, s. 22).

Eser, ilk olarak Rus araştırmacı N. I. İlminsky tarafından 1859 yılında, Petersburg ve Kazan nüshaları ile bazı kişilerin elinde bulunan nüshaların karşılaştırmasıyla yayımlanmıştır. Alman Grönbech ise 1948 yılında eserin Londra nüshasını tekrar tıpkıbasım olarak neşretmiştir. Eser son olarak Aysu Ata⁶³ tarafından yayımlanmıştır (Şentürk, Kartal, 2009, s. 132).

Hamzavî - Kıssa-i Yûsuf

Ahmedî'nin kardeşi Hamzavî'nin mensur olarak yazdığı İskendernâme adlı eseri vardır (Şentürk, Kartal, 2009, s. 184). Dolu (1952), bu eserin Raif Yelkenci Hususî Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü'nde olduğunu belirtir. *Kıssa-i Yûsuf*'un ise eserin 226-316. sayfaları arasında olduğunu kaydeder (s. 423).

Aydınoğlu Mehmed Beg Nüshası

Aydınoğlu Mehmed Beg'in isteği üzerine 'Arâ'is adlı Arapça bir kitaptan tercüme olan *Kıssa-i Yûsuf* (TDK Kütüphanesi) başlıklı kısımlarda hikâye bütün olarak işlenmiştir (Dolu, 1952, s. 423). Eser, Anadolu sahasındaki kısas-ı enbiyâ tercümelerinin en eskisidir. *Kısas-ı Enbiyâ*'nın tespit edilebilen bir nüshası TDK El Yazması Eserler Kitaplığı veri tabanında A 145'te, bir başka nüshası da Bursa Ulucami Kitaplığı'nda 2474 numarada kayıtlıdır (Karakaya, 2012, s. 40-41).

⁶³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Ata (1997).

15. Yüzyıl

Şirvanlı Mahmud- Târîh-i İbn-i Kesir Tercümesi

Şirvanlı Mahmud, Sultan II. Murad devrinde (1421-51) devrinde yaşamıştır. İbn-i Kesir'in *El-Bidâye ve'n-Nihâye* adlı Arapça yazılmış, genel tarih özelliği taşıyan eserini Türkçeye tercüme etmiştir (Yelten, 1988, s. 157-159).

16. Yüzyıl

Celâl-zâde Mustafa Çelebi - Cevâhirü'l-Ahbâr fî Hasâ'ili'l-Ahyâr

Kanunî devri âlimlerinden Celâl-zâde Mustafa Çelebi (öl. 1567), Arap müelliflerinden Ebû Hafs 'Umar b. İbrâhîm el-Ensârî'nin Yûsuf kıssasını anlattığı *Zehrü'l-Kimâm* adlı eserini *Cevâhirü'l-Ahbâr fî Hasâ'ili'l-Ahyâr* adıyla Türkçeye tercüme etmiştir (Furat, 2001, s. 443).

Mehmed bin İbrâhîm - Ahsen 'ül-kasas-i Şerîfe

1585 yılında Mehmed b. İbrâhîm, Sultan III. Murad'ın silahtar ağası Halil Ağa için *Ahsen 'ül-kasas-i Şerîfe* adında mensur bir Yûsuf u Züleyhâ telif eder. Eserin bir nüshası Manisa Muradiye Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Nu: 1400'de, diğer nüshası ise Süleymaniye Genel Kitaplık, Yahya Efendi Kısmı Türkçe Basm. Nu: 4409'da bulunmaktadır (Dolu, 1952, s. 422).

17. Yüzyıl

Muhammed bin Muhammed Altıparmak - Terceme-i Sittîn li-Câmi'ü'l-Besâtîn

1621 senesinde Sultan Mustafa'nın ikinci defa tahta çıkması münasebetiyle Muhammed bin Muhammed Altıparmak, Tâcü'd-dîn Ahmed Ebû-bekr Ahmed b. Zeyd-i Tûsî'nin *Sittîn el-Cevâmî el-Besâtîn* eserini *Terceme-i Sittîn li-Câmi'ü'l-Besâtîn* adıyla tercüme etmiştir (Dolu, 1952, s. 422-423; Çiftoğlu, 2006, s. 16). Yusuf suresinin birçok ayetinin yanı sıra, *Kur'an*'daki diğer surelerden ayetler de ele alınmış, bu ayetlerde belirtilen olaylar, Hz. Muhammed'in yakınlarından ve İslâm büyüklerinden hikâye, rivayet ve nakiller de getirilerek geniş bir şekilde açıklanmıştır. Eser, altmış meclis ve bir hatimeden oluşur (Çiftoğlu, 2006, s. 3).

Eserin Nüshaları⁶⁴

Damad İbrahim Paşa (Süleymaniye Kütüphanesi) Nu: 767

Hacı Mahmud (Süleymaniye Kütüphanesi) Nu: 1924

⁶⁴ Liste "Çiftoğlu (2006). s. 5-8" adlı kaynaktan yararlanılmıştır.

Hasan Hüsnü (Süleymaniye Kütüphanesi) Nu: 97
 Hasan Hüsnü (Süleymaniye Kütüphanesi) Nu: 97 M
 Hacı Mahmud (Süleymaniye Kütüphanesi) Nu: 1627
 Hafid Efendi (Süleymaniye Kütüphanesi) Nu: 234
 Yazma Bağışlar (Süleymaniye Kütüphanesi) Nu: 639
 Yazma Bağışlar (Süleymaniye Kütüphanesi) Nu: 3355
 Asım Bey (Köprülü Kütüphanesi) Nu: 357
 Hafız Ahmed Paşa (Köprülü Kütüphanesi) Nu: 286

19.Yüzyıl

Ahmet Cevdet Paşa - Kısas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ

Yûsuf u Züleyhâ hikâyelerinin bir kısmı Kısas-ı Enbiyâ'lar içerisinde yer alır. Bunlardan biri de M. 1874-88'de Ahmet Cevdet Paşa'nın kaleme aldığı *Kısas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ* adlı eseridir. Eser Mahir İz tarafından sadeleştirilerek Kültür Bakanlığı'nca yayımlanmıştır (aktaran Karakaya, 2012, s. 44).

Türk edebiyatındaki manzum ve mensur Yûsuf u Züleyhâ hikâyelerinin yanı sıra halk hikâyesi tarzında da Yûsuf kıssası vardır. Elde bulunan 10 eserin ikisi taşbaskı sekizi ise matbudur.⁶⁵

Taşbaskı

Hikâye-i Zelîhâ ile Yûsuf Aleyhisselâm

Ankara Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege Bağış Kitapları Nu: 22653'te kayıtlı bulunan eser 48 sayfadır ve İstanbul'da Mahmut Bey Matbaası'nda basılmıştır (Daşdemir, 2012, s. 32).

Hazâ Kıssa-i Yûsuf Aleyhisselâm

Daşdemir'in (2013) aktardıklarına göre eser 79 sayfadır ve Özege'nin hazırladığı *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*'nun ikinci cildinde 10742 numarada kayıtlıdır (s. 32).

⁶⁵ Halk edebiyatındaki Yûsuf u Züleyhâ kıssalarının listesinin hazırlanmasında "Daşdemir (2012), s. 32-34" adlı kaynaktan yararlanılmıştır.

Matbu

Süleymân Tevfik Özzorluoğlu - Yûsuf ile Züleyhâ

Eser, İstanbul Akşam Matbaası'nda 1930'da basılmış ve içerisinde yedi resim bulunan bir kitaptır (Daşdemir, 2012, s. 32).

Muharrem Zeki Korgunal - Yûsuf ile Züleyhâ

Eser, İstanbul Kurtuluş Matbaası'nda 1931'de basılmış ve içerisinde çeşitli epizotlara ait dört resim bulunmaktadır (Daşdemir, 2012, s. 32).

Selâmî Münir Yurdatap - Yûsuf ile Züleyhâ Hikâyesi

Eserin başlangıç bölümünde hikâyenin mukaddes kitaplar ve enbiya tarihlerinden alındığı ifade edilmektedir. Kitap, İstanbul Bozkurt Basımevi'nde 1943'te basılmış ve içerisinde üç resim bulunmaktadır. Elips Kitap'ın 2011'de bastığı *Türk Halk Masalları*'nda yine bu metin yer almaktadır (Daşdemir, 2012, s. 33).

İstanbul Maarif Kitaphanesi ve Matbaası tarafından *Kıyas-ı Enbiya üst başlığı ve Âdem ile Havva-Şeytan ve Cennet-i Âlâ-Musa ile İsa-Mısır Saraylarında Yusuf ile Züleyha* alt başlıkları ile resimli bir kitap basılmıştır. Manzum-mensur karışık olarak kaleme alınan eserin iki farklı baskısı vardır. Yusuf ile Züleyha hikâyesi bu kitapların 125-164. ve 165-215. sayfaları arasında yer almaktadır (Daşdemir, 2012, s. 33).

Ziya Şakir Soko - Yûsuf ile Züleyhâ

Karşılıklı konuşmaların, *Kur'an* ve *Tevrat*'tan çeşitli ayet ve bölümlerin bulunduğu kitap Gün Matbaası tarafından 1944 yılında İstanbul'da basılmıştır (Daşdemir, 2012, s. 33).

Şevkî Berker - Hazret-i Yûsuf

Taberî Tarihi gibi çeşitli İslâmî kaynaklardan kaleme alınan eser Yeni Matbaa tarafından 1956 yılında Ankara'da basılmıştır (Daşdemir, 2012, s. 33).

Ergun Sav - Halk Hikâyeleri

İçerisinde 30 hikâyeye bulunan eser İş Bankası Kültür Yayınları tarafından 1974 yılında basılır. Yusuf ile Züleyha hikâyesi resimli olarak basılan kitabın 75-86. sayfaları arasında yer alır. Bu metin İş Bankası'nca fasikül olarak yayımlanan *Halk Hikâyeleri*'nde de *Karacaoğlan* hikâyesi ile birlikte yer alır. Fasikülde hikâyeye 11-15.sayfalar arasında İsmail Gülgeç'in çiziminden sekiz renkli resim ile birlikte yer almaktadır (Daşdemir, 2012, s. 33).

Muhammet Ertürk, Hasan Baştürk - Halk Hikâyeleri

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yayınları tarafından 2007 yılında İstanbul'da basılan, Behçet Mahir derlemesinden kaleme alınan eserin 136-152. sayfaları arasında bir Yusuf ile Züleyha hikâyesi yer almaktadır (Daşdemir, 2012, s. 33-34).

Batı Edebiyatlarında Yûsuf u Züleyhâ Hikâyesi

Yûsuf kıssasının kaynağı kutsal kitaplar olduğu için ister Batı isterse de Doğu edebiyatlarında olsun bu konuda kaleme alınan eserler bu kitaplarla muhakkak ilişkilendirilmiştir. Büyük bir kısmı Mısır'da meydana gelen *Yahudi Helenistik edebiyatta* da aynı durum söz konusudur. Fakat bu edebiyatta *Kitâb-ı Mukaddes* hikâyelerini o zamanın aydın Yunan zümrelerinde dolaşan eski Mısır hakkındaki muayyen fikirler ile bağdaştırma eğilimi vardır. Mesela Artapanus ve Abderalı Hekataios'un Mısır hakkındaki eserlerinde Yûsuf kültür ve tarihi temayüllere uygun olarak Mısır medeniyetinin kurucularından biri olarak gösterilmeye çalışılmaktadır. Bu eserlere göre Yûsuf, Mısır'a köle olarak gelmemiş; İsmailî hanedanı Yûsuf'u akrabaları olan Araplardan yardım istemek için Mısır'a getirmişlerdir (Dolu, 1953a, s. 56-57). Yine bu edebiyatın yazarlarından Châremon'a göre Yahudilerin ve ulemanın önderi olarak tavsif edilir. Bir başka yazar olan Philo'ya göre Yûsuf devlet ve siyaset adamı olup, danışman tipini temsil eder. Bu edebiyatın numunelerinden olan *Assenath* adlı romana göre Yûsuf, cinsî arzulara uymama fazileti ve eski dinine bağlılığın ideali olarak gösterilir. Josphus'ta ve diğer Yahudi Helenistik kaynaklarda *Kitâb-ı Mukaddes* takip edilir ve hikâye sanatkârane ilavelerle süslenir (Dolu, 1953, s. 57-58).

İncil'de de Yûsuf kıssasının yer almasından dolayı Hristiyan edebiyatına da Yûsuf mevzuu girmiştir. Bu edebiyatta Yûsuf'un şahsiyeti ve hikâyesi birçok rivayet ve gelenekle süslenmiştir. Hristiyan edebiyatında 15. yüzyılda yazılmış *Josef und Assenat* adlı roman İbranî esas ve geleneklerin Hristiyanlığa göre işlenmesiyle yazılmıştır. Eserde Josef: İsa ve Assenat: Meryem'dir. Hristiyan edebiyatında müstakil eserlerden başka Yûsuf'un, Potifar'ın karısının gayr-ı meşru isteklerinden kurtulmak için elbisesini bırakıp kaçmasına ima yollu yazılmış eserler vardır. J. Janin ve Arsène Houssaye'nin eserlerindeki fasıllar bu tarzdaki eserlere örnektir. Bunlardan başka 1767'de Bitaubé, Joseph adında mensur bir eseri; Rahip Genest, 1710 yılında beş perdelik manzum bir dinî trajedi olan Joseph'i, Thomas Mann ise 1929 yılında Yûsuf'a dair bir roman yazar (Dolu, 1953, s. 65-66). Mann'ın, dört ciltlik "Yusuf ile Kardeşleri" adlı mitolojik romanı, *Tevrat*'taki hikâyenin bir şerhi ve tefsiri olmakla beraber Mısır, Babil ve Asur kökenli dini ve mitolojik kıssalardan, göçebe Sâmi kabilelerinin hikâyelerinden, hatta *Kur'an*'dan ve bedevilerin naklettiği ilginç kıssalardan da yararlanılarak yazılmıştır (Settârî, 2014, s. 26).

Latin, Yunan ve Süryani dillerine çevrilmiş *Tevrat* kökenli olan bir hikâye Mesihîler zamanında düzenlenmiştir. Hikâyeye göre Asenat (Züleyhâ), Yûsuf'u görür. Ona âşık olmasıyla beraber putlarını kırıp onun dinine geçer ve onunla evlenir (Dolu, 1953, s. 67).

Bu hikâyenin, İspanyol edebiyatında Poema de José ve Leyendas de José adında iki farklı versiyonu bulunmaktadır. Poema de José, Ticknor adlı bir şahıs tarafından *İspanyol Edebiyatı*

Tarihi adlı eserinde zikredilmiştir. Her iki eser de Grünbaum tarafından incelenmiştir. Ticknor tarafından zikredilen ve 14.yüzyıla ait olan *Poema de José* aynı kafiye ile yazılmış dörder mısralı parçalardan oluşan, İspanyol dilinde Arap harfleriyle yazılmış bir eserdir. Eserde, Yûsuf'un hikâyesi, *Kitâb-ı Mukaddes*'in anlattıklarından farklı olup *Kur'an* ve *Kur'an* tefsirlerine uymaktadır. Bu özelliklerinden dolayı eserin Faslılar tarafından yazıldığı düşünülmektedir (Dolu, 1953, s. 67-68).

Fransız edebiyatında çeşitli dönemlerde Yûsuf'un hikâyesini işleyen opera ve tiyatro eserleri yazılmıştır. Alexandre Duval'ın üç perdelik *Joseph*, Bitaubé'in 1767'de yayımlanan *Joseph*, Abbé Genenest'in beş perdelik manzum *Joseph* ve Baour Lermian'ın *D'Omasts ou Joseph en Egypte* adlı eserleri buna örnektir (aktaran Öztürk, 1993, s. 12).

Alman edebiyatında da Yûsuf kıssasına rastlanmaktadır. Hintli Gâmî'nin eseri, Karl Friedrich Burkhard tarafından Alman Şark Cemiyeti Mecmuası'nda Latince tercümesiyle beraber neşredilmiştir (aktaran Öztürk, 1993, s. 13).

Modern Türk Kültür, Edebiyat ve Sanat Hayatında Yûsuf u Züleyhâ Hikâyesi

Çokça sevilen ve Türk edebiyatının her yüzyılında gerek klasik gerekse de halk edebiyatında örnekleri verilen Yûsuf u Züleyhâ hikâyesinin yansımalarını Modern edebiyatta da görmek mümkündür.

Yûsuf u Züleyhâ hikâyesini Batılılar genellikle *Tevrat*, Doğulular ise *Kur'an* ve *Kur'an* kaynaklı anlatılara dayanarak işlemişlerdir. Ancak buna rağmen kimi Müslüman edebiyatçılar *Tevrat*'tan da bazı motifleri alıp eserlerinde kullanmışlardır. Onuncu asırdan beri İslâm medeniyeti içinde etkin bir şekilde rol alan Türkler bu kıssayı *Kur'an*'a gönderme yaparak ve daha çok nazma dökerek üretmişlerdir (Çetin, 2014, s. 47-48). Klasik edebiyatta genellikle mesnevi zaman zaman da kaside ve gazel gibi nazım şekliyle kaleme alınan hikâye *Kur'an*'a bağlı kalınarak yazılmıştır. Bu mesneviler yıllar boyu İslâm toplumlarının roman ve hikâye ihtiyacını karşılamıştır. Şairler, edebiyatçılar bu tür metinler kanalıyla insanlara kıssadan hisse vermeyi, yaşanmış olaylardan ders çıkarmayı, ahlâkî telkinlerde bulunmayı amaçlamışlardır (Çetin, 2014, s. 54).

Tanzimat'tan günümüze kadar pek çok Türk şairi Yûsuf ve Züleyhâ hikâyesinin değişik özellik, motif, unsur, mazmun ve tiplerine göndermelerde bulunarak şiirlerini böyle bir kültürel arka plana yaslama ihtiyacını duymuşlardır. Kimi şairler bu hikâyeden yola çıkarak sahip oldukları sosyal ve siyasî düşüncelerini dile getirmişlerdir. Pek çok İslâmcı şair için Yûsuf'un hapisliği, kutsal bir dava için çekilen sıkıntıların ortak sembolü gibidir. Bu imge adeta mazmunlaşmıştır. İslâmcı düşünce ve edebiyatta haphane imgesi yaygın olarak *medrese-i Yûsufiyye* olarak algılanmıştır.

Modern şiirde bu kıssanın yansımaları en zor şartlarda bile umudunu kaybetmeme, peygamber bile olursa iftira ve kıskançlık sonucu özgürlüğün kaybedilebileceği, bütün bu olumsuzlukların üstesinden sabır ve tahammülle gelinebileceği şeklinde işlenmiştir. Şiirlerine Yûsuf u Züleyhâ hikâyesini bir veya birkaç yönüyle konu etmiş şairler şunlardır: Tevfik Fikret (3 şiir), Faruk Nafiz Çamlıbel (2 şiir), Arif Ay, Necip Fazıl Kısakürek, Edip Yüksel, Zemçi Çetinkaya (2 şiir), Bünyamin Doğruer, Nigâr Binti Osman, Arif Dülger, Arif Nihat Asya (2 şiir), Mehmet Yaşın, Cemal Süreya, Erdal Çakır, Mihriban Ersöz, Baki Süha Ediboğlu, Nazir Akalın, Taha Çağlaroğlu, Sıtkı Caney, Behçet Necatigil, Orhan Veli, Ahmet Talat Onay, Coşkun Ertepinar, Hicabi Kırılgaç, Cemal Kurnaz, A. Vahap Akbaş, Sezai Karakoç, Yaşar Bedri, Ziya Paşa (2 şiir), İsmail Karakurt, Bahaattin Karakoç, Tuğrul Tanyol, Mehmet Başaran, Alaaddin Soykan, Recâizâde Mahmut Ekrem, Yahya Kemal Beyatlı, Şükrü Karaca, Salih Zeki Aktay, Rahmi Kaya (Çetin, 2014, s. 55-93).

Modern Türk edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ konusunu hikâye, roman ve tiyatrodâ tamamen işleyen veya bu konuya göndermede bulunan yazarlar da vardır: Reşat Nuri Güntekin - *Eski Hastalık* (roman), Nazım Hikmet - *Yusufla Menofis* (tiyatro), Rasim Özdenören - *Kuyu* (hikâye), Nazan Bekiroğlu - *Yusuf ile Züleyha - Kalbin Üzerinde Titreyen Hüzün* (roman), Elif Şafak - *Şehrin Aynaları* (roman), Mehmed Paksu - *Mahremiyet Okulu I - Yusuflar Züleyhalar*, Necmettin Turinay - *Bir Yusuf Bin Züleyha*, Muzaffer Günay - *Yusuf ve Züleyha*, Şenol Koray Sakınmaz - *Züleyha-Aşkın Yeryüzündeki Sureti*, Abdülhakim Koçin - *Yûsuf ve Züleyha*, Zeki Bulduk - *Züleyha*, Fatma Temir - *Esaretten Sultanlığa-Güzel Peygamber Hz. Yusuf (a.s)'ın Hayatı*, Sibel Eraslan - *Külden Kadın: Züleyha" (Kadın Oradaydı Vahiy Sürecinde Kadın Rollerini)* (Çetin, 2012, s. 93; Daşdemir, 2012, s. 38, 110).

Yûsuf u Züleyhâ hikâyesinin yansımalarına edebiyat dışında sanatın başka alanlarında da rastlanır. Metin And (2015), *Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası* adlı eserinde "Hz. Ya'kûb, Hz Yûsuf ve Mucizeleri" başlığı altında *Siyer-i Nebi*, *Ravzatü's-şühedâ*, *Fal-nâme*, *Hadikatü's-süedâ*, *Zübdetü't-tevârih* ve *Kısasü'l-Enbiyâ* adlı eserlerden altı minyatür ve bunların açıklamalarına yer verir (s. 154-163). And (2015), "Klasik Aşk Hikâyeleri-Yûsuf u Züleyhâ" başlığında Hamdullah Hamdi'nin *Yûsuf u Züleyhâ*'sının Chester Beatty Library (Dublin) 428'de bulunan nüshasına dayanarak yedi minyatüre ve hikâyelerine yer verir. Bu bölümde *Kısasü'l-Enbiyâ*'dan da bir minyatür bulunmaktadır (s. 427-443).

Türk sinemasında 1970 yılında yönetmenliğini E. Koushan ve Türker İnanoğlu'nun yaptığı *Yusuf ile Züleyha / Hazret-i Yusuf*; 1973 yılında yönetmenliğini Nuri Akıncı'nın yaptığı *Hazret-i Yusuf* adlı filmler çekilmiştir (Daşdemir, 2012, s. 112).

Halide Edip Adıvar'ın hikâyenin *Tevrat*'taki aslını örnek alarak Suriye'de kaleme aldığı ve Vedit Sebra'nın bestelediği üç perdelik opera librettosu *Kenan Çobanları* Beyrut'ta 1916 yılında

sahnelenir. Baha Dürder, *Kenan Çobanları*'nın sahnelenmesini okul müsamesesinden ileri geçemediğini belirtir. Dürder, eserin geniş ve esnek bir tanımla opera olarak kabul nitelendirildiğini fakat opera kurallarından “manzum olma” özelliğini taşımadığını belirtir (Adıvar, 1968, s. 9-10). Okan Demiriş'in besteleyip sahnelediği üç perdelik *Yusuf ile Züleyha* adlı operasının 24 Mart 1990'da İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nce dünya prömiyeri yapılır. Operanın librettosunu hazırlayan Nezihe Araz (2008), hikâyenin opera olarak dünyaya sunma şansının Okan Demiriş'e nasip olduğunu belirtir (s. 11).

1. BÖLÜM

MAZLÛM'UN HAYATI VE ESERİ

1.1. HAYATI

Çalışmanın konusu olan eser, *Mazlûm* mahlaslı şaire aittir. Bu şair hakkında Anadolu, Azerbaycan ve İran sahasında yazılan tezkirelerde herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Mesnevideki bilgilerden yola çıkarak şairin biyografisini oluşturmadan evvel aynı mahlaslı şairlerin bilgisinin verilmesi uygun olacaktır. Aynı mahlası kullanmış kişilere rastlansa da bu kişilerin eserin müellifi olmadığı şairin kendisi hakkında verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır.⁶⁶

⁶⁶ Mazlûm mahlaslı şaire Anadolu sahasında yazılmış biyografik kaynaklarda ilk olarak Esrâr Dede'nin *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye* adlı eserinde "Derviş Mazlûm" şeklinde rastlanılır. Bu eser 1797 yılına kadar yaşamış Mevlevî şairleri ihtiva eden bir tezkiredir (İsen v.d, 2002, s. 125). Tezkirede Derviş Mazlûm'un, Konya'da yaşadığı, Mevlevî olduğu, Mevlana'nın türbesinde türbedar olduğu ve Mevlevihane'de neyzen başı olarak çalıştığı kaydedilir. Son olarak da H. 1072 / M. 1661-62 / 62 yılında vefat ettiği belirtilir (Genç, 2000, s. 478-479). Hâlbuki Yûsuf u Züleyhâ şairi olan Mazlûm Sebzevarlıdır. Anadolu topraklarında yaşamamış ve eserini 1771-72 yılında kaleme almıştır. Esrar Dede'nin bahsettiği Derviş Mazlûm ise 1661-62 yılında vefat etmiştir. Derviş Mazlûm bir Mevlevî dervişidir. Söz konusu Yûsuf u Züleyhâ'nın şairi olan Mazlûm ise Şii mezhebine mensuptur. Tüm bu bilgi uyumsuzluklarından yola çıkılarak Derviş Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâ şairi olan Mazlûm olmadığı söylenebilir.

İkinci olarak Fatî'nin *Hâtimetü'l-eş'âr* adlı tezkiresinde Mustafa Mazlûm Fehmî Beg isimli şaire rastlanılır. Fatî'nin aktardıklarına göre şair, Girit'te bulunan Kandiye'de doğmuştur. Sekiz yaşındayken annesiyle beraber 1819-20 senesinde tahsili için İstanbul'a gelmiştir (Çiftçi, 2017, s. 397). Bu da Mustafa Mazlûm Fehmî Beg'in yaklaşık olarak 1811 yılında doğduğunu gösterir. 1836-37 yılında Afyon müdürlüğüne, 1837-38'de Tophane müdüriyetine, 1839-40'ta Tersane Müsteşarlığına, 1840-41'de Meclis-i Vâlâ Azâlılığı'na tayin olur (Çiftçi, 2017, s. 397).

Üçüncü olarak, Fatî tezkiresindeki bilgileri *Son Asır Türk Şairleri* adlı tezkiresinde tekrarlayan İbnü'l- Emin Mahmud Kemal İnal ise bu bilgilere ilave olarak Mustafa Mazlûm Fehmî Beg'in 4 Haziran 1862'de vefat ettiğini kaydeder (Cunbur, 1999, s. 590). Yûsuf u Züleyhâ şairi Mazlûm'un mesneviyi kaleme aldığı 1771-72 senesinde dünyada bile olmayan, Girit'te doğan ve şiirlerinde "Fehmî" mahlasını kullanan Mustafa Mazlûm Fehmî Beg'in söz konusu eserin şairi olmadığı kesin bir surette söylenebilir.

Dördüncü olarak Mehmed Süreyya *Sicill-i Osmanî* adlı tezkiresinde künyelerinde Mazlûm ismi olan üç şairden bahseder. Bunlardan ilki Mazlûm Ali Ağa'dır. 1704-05 yılında topçu başı olan ve 1712 yılında ikinci defa atanan (Kahraman, 1996, s. 934) Mazlûm Ali Ağa Yûsuf u Züleyhâ şairi olan Mazlûm olamaz. Bunun sebebi ise söz konusu Yûsuf u Züleyhâ şairi Mazlûm'un eserdeki bilgilerden yola çıkarak elde ettiğimiz bilgilere göre 1726 yılında doğmuş olmasıdır. Mazlûm Ali Ağa'nın topçu başı olarak göreve başladığı yıllarda Yûsuf u Züleyhâ şairi Mazlûm henüz doğmamıştır. Mehmed Süreyya'nın bahsettiği ikinci isim ise Mazlûm Melek-zâde isimli kişidir. Bu kişinin adının Ahmed Efendi olmasından (Kahraman, 1996, s. 934) ve Yûsuf u Züleyhâ şairi Mazlûm'un isimleri arasında (Kerim Mîr Ali/ Kerim Mihrali / Kerim Mîr Mihrali) bu ismin olmamasından dolayı bu kişinin de söz konusu şair olmadığını söylenebilir. Mehmed Süreyya üçüncü olarak Mazlûm Mustafa Paşa'dan (Kahraman, 1996, s. 934) bahsetmiştir. Bu kişi *Fatî'nin Tezkiresi* ile *Son Asır Türk Şairleri*'nde bahsedilen Mustafa Mazlûm Fehmî Beg'dir. Bu şairin Yûsuf u Züleyhâ şairi Mazlûm olamayacağına gerekçeleri yukarıda sıralanmıştır.

Beşinci olarak *Tuhfe-i Nâilî*'de *Esrar Dede Tezkiresi*'nden aktararak Derviş Mazlûm'dan bahsedilir (Yuvacı, 2014, s. 301). Bu şairin Yûsuf u Züleyhâ şairi Mazlûm olmadığı, Esrar Dede Tezkiresi'nde kendisinden bahsedilen Derviş Mazlûm kısmında gerekçeleriyle açıklanmıştır.

Azerbaycan sahası tezkirelerinde Mazlûm mahlaslı şairden bahseden ilk tezkire Muhammed Kazım Esrar Alişah Tebrizî'nin *Behçetü's-şuarâ*'sıdır. Vüsale Musalı, M. Terbiyyet'ten aktararak Esrar'ın tezkiresinde 19. yüzyıl şairlerinden ve eserlerinden bahsettiğini kaydeder (Musalı, 2012, s. 239). Azerbaycanlı 86 şairin biyografisinin ve şiirlerinden örneklerin verildiği tezkirede 80. sırada "Mazlûm" adlı bir şair vardır. Fakat Terbiyyet'ten aktaran Musalı'nın da kaydettiği gibi bu tezkire 19. Yüzyılda yaşamış şairlerin ele alındığı bir tezkiredir. 1726 yılında doğduğu tahmin edilen Yûsuf u Züleyhâ şairi Mazlûm'un *Behçetü's-şuarâ*'da 80. sırada kaydedilen şair olmadığı söylenebilir.

Mazlûm'un yaşadığı yüzyıl ve sonrasında yazılmış biyografik kaynakların hiçbirisinde kendisine dair bilgi bulunamamıştır. Şair hakkında bilgi olmayışının birçok sebebi olabilir. Mazlûm'un çok iyi bir şair olmayışı, mesneviden anlaşıldığı kadarıyla herhangi bir hâmîsinin olmayışı buna sebep olarak gösterilebilir. Diğer tahminler ise Mazlûm'un edebî muhitlerden uzak oluşu ve bundan dolayı tanınmayışı olabilir. Bu durumda Turan ve Çetin'in de belirttiği gibi biyografi kategorisindeki eserlerden hakkında bilgi sahibi olunamayan şairleri yazdıkları eserlerden yola çıkarak (Turan ve Çetin, 2010, s. 610) tanımlayıp hayat hikâyelerini oluşturacağız.

Şairin adı Kerîm Mîr Mihralî ya da Kerim Mîr Ali'dir. Şair iki beyitte isminin Kerim olduğunu belirtir. Üç beyitte kendisinden Mîr Ali, bir başka iki beyitte ise kendisinden Mihralî olarak bahseder. Şair ilk olarak mesnevinin mukaddime kısmında adının Kerîm, soyunun da Şerîf olduğunu belirtir.

Adım *Kerîm*'dür aşlım Şerîf'dür
Egerçi mazlûmam tab'ım zarîfdür (98)

Mazlûm, yukarıdaki beyti hatime bölümünde 3495. beyitte yeniden yazar. Dolayısıyla Mazlûm'un isimlerinden birinin Kerîm olduğu kesinleşir. Mîr Alî / Mihralî konusuna gelince; Mazlûm mesnevinin 133, 3494 ve 3506. beyitlerinde kendisinden Mîr Alî olarak bahseder. Mîr kelimesi *emîr* kelimesinin başındaki elif harfinin düşmesiyle oluşmuş “bey, reis, baş; kumandan, bey, ağa” anlamlarına gelen Farsça bir unvandır. Bu unvanı hükümdarlar, şairler ve ediplerin yanı sıra Hindistan'da bulunan seyitlerin de kullandığı kaydedilmiştir (Levy, 2001, s. 344). Mazlûm'un da 98 ve 3495. beyitte belirttiği gibi soyu peygamber soyuna dayanmaktadır ve kendisi Şerîf'tir. Dolayısıyla Seyitlerin “Mîr” unvanını kullanması gibi Mazlûm'un da bu unvanı kullandığı düşünülebilir. Böylelikle Mazlûm'un isminin Kerîm Mîr Alî olduğu söylenebilir. Fakat 3269 ve 3275. beyitlerde hiçbir şüpheye yer bırakılmayacak şekilde *Mihralî* ismi yazılmıştır. Bu durumda da karşımıza iki ihtimal çıkıyor ya müstensih hatasından kaynaklı bir durum ya da Mazlûm'un bazen Şiiliğinden dolayı Hz. Alî'ye olan sevgisini belirtmek için kullandığı sanatlı bir kullanım olabilir. Her hâlükârda Kerîm ve Alî isimleri kesindir. Bu bilgilerden yola çıkarak,

Mazlûm mahlaslı şairden bahseden bir diğer Azerbaycan sahasında yazılmış tezkire *Seyyid Azim Şirvânî'nin Tezkiresi'dir*. Tezkirede verilen bilgilere göre Mazlûm, Karadağ vilayetinin beş bin haneli Eher adlı yerleşim birimindedir. Dönemin veziriyle düştüğü anlaşmazlık yüzünden Eher'den kaçıp Kirmanşah'ta yaşamaya başlamıştır (Bayram, 2005, s. 198-199). *Yûsuf u Züleyhâ* şairi Mazlûm Sebzevarlıdır ve Karadağ, Eher ile Kirmanşah'la alakalı mesnevide hiçbir bilgi yoktur. Dolayısıyla *Seyyid Azim Şirvânî'nin Tezkiresi'*ndeki Mazlûm'un da *Yûsuf u Züleyhâ* şairi olan Mazlûm olmadığı söylenebilir.

Mazlûm mahlaslı şairden bahseden bir başka Azerbaycan sahası tezkiresi Muhammed Ali Terbiyyet'in yazdığı *Dânişmendân-ı Âzerbâycân'dır*. Buradaki bilgilere göre şairin adı İbrahim'dir, Kerbelalıdır ve 19.yüzyıl Azerbaycan şairlerindedir (Terbiyyet, 1935, s. 349). *Yûsuf u Züleyhâ* şairi Mazlûm Sebzevarlı, asıl adı Kerim Mîr Alî / Kerim Mîr Mihralî olan 18. yüzyıl Azerbaycan şairidir. Dolayısıyla Terbiyyet'in bahsettiği şair de söz konusu eserin şairi Mazlûm değildir.

her ihtimali göz önünde bulundurarak ve ihtiyat kaydıyla Mazlûm'un isminin Kerîm Mîr Mihralî olduğu söylenebilir:

Ki her kim oğusun dil-şâd bolsun
Bu Mazlûm *Mîr 'Alî'*ni yâd kılsun (133)

Kelâm-ı Sebzevâr *Mîr 'Alî'*dür
Onıñ köñli temâm mihr-i 'Alî'dür (3494)

Ki her kim oğusun dil-şâd kılsun
Bu Mazlûm *Mîr 'Alî'*ni yâd kılsun (3506)

Bu nüshanı kılp gurbetde manzûm
Adı *Mîhr'alî-i meşhûr* [u] ma'lûm (3269)

Ki her kim oğusun dil-şâd olsun
Bu Mazlûm *Mîhr'alî'*ni yâd kılsun (3275)

Şairin mahlası Mazlûm'dur. Mahlasın ilk kullanıldığı yer ve beraberindeki kelimeler mahlasın seçilme hikâyesi hakkında fikir vermektedir. Mahlasın ilk kullanıldığı yer mesnevinin tevhit bölümünden bir beyit olan 22. beyittir ve mahlas *bende-i mehcûr* kelime grubuyla beraber kullanılmıştır. Mazlûm, her fırsatta dile getirdiği vatan hasretini ve gurbette oluşunu daha mahlasının ilk kullanımında bizlere hissettirmiştir. O hem bir kul / köle kadar yardıma muhtaç hem de memleketinden ayrılışın ve bir türlü oraya ulaşamayışından dolayı mehcûr ve Mazlûm'dur. Şair mahlasını mesnevi boyunca söylenmiş 82. gazelin son beytinde ve her olay örgüsü değişiminde kendisine “Gel ey Mazlûm” diye seslenerek birçok beyitte kullanır:

[H]uşşen bende-i mehcûr Mazlûm
Onı öz rahmetiñden [itme maħrûm] (22)

Gazellerin son beytinde mahlasını kullandığına dair örnek beyitler:

Ğurbete düşdiñ sen ey Mazlûm oldıñ bî-vañan
Dimediñ hergiz ki bir yâr u diyârım var meniñ (1.gazel, 49. beyit)

Çeng ü kumrîleri danukla çekerler feryâd

Diyecekdile ki Mazlûm-ı hoş-elhân hani (81. gazel, 3365. beyit)

Mazlûm, oğluna öğüt verdiği hatime bölümünde kendisinin 45, oğlunun ise 5 yaşında olduğunu belirtir. Mesneviyi H. 1185 / M. 1771-72 yılında kaleme aldığına göre Mazlûm'un 1726 yılında doğduğu söylenebilir:

Sağa kırh biş il oldı [vü] maña penc
Sağa kuvvet gelecekdür maña renc (3368)

Bu nüshanı kılop ğurbetde manzûm
Adı Mihr 'Alî-i meşhûr [u] ma'lûm (3269)

Min il ü yüz [ü] seksen biş giçende[n]
Muhammed Muştafa'nın hicretinden (3270)

Mazlûm'un doğum tarihi hakkında eldeki bilgilerden tahmin yürütülebiliyorsa da aynı durum ölüm tarihi için geçerli değildir. Şairin ölüm tarihi bilinmemektedir.

Şair, soyunda da şairlik olduğunu belirtir ve kendisinin de soyuna çektiğini söyler. Bu bilginin doğruluğunu kanıtlayacak bilgiler elde mevcut olmadığı için Mazlûm'un atalarının da şair olduğunu aksi ispatlanana kadar varsayılabilir:

Menim babalarımda vardı kāmī
Ki şā' ırlıkda varmışlar temāmī (99)

İlāhī merķad u me'vā-yı pür-nür
Kim enfāsından oldım bile meşhûr (100)

Hatime bölümünden tespit edilen bilgiye göre Mazlûm'un bir oğlu vardır. Fakat kız çocuklarından hiç bahsedilmemiştir. 224. beyitte çocuklarının tümünün ekmek istediğini, Şeytan'ın iman, Azrail'in ise can istediğini söyler. Buradan anlaşılana göre Mazlûm'un en az iki çocuğu vardır. Mazlûm'un 3368. beyitte oğluna seslendiği kanısına tercüme ettiği Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sının hatime bölümünde oğluna seslenmesi ve ona öğüt vermesinden varılır:

Uşâğlar hamusı isteyüban nân
Dahi Şeytân imân u Azrâ'il cân (224)

Sağa kırh biş il oldı [vü] maña penc
Sağa kuvvet gelecekdür maña renc (3368)

Şair, Şii mezhebindedir. Mesnevinin çeşitli yerlerinde Hz. Alî'den ve ona olan sevgisinden bahseder. Mesnevinin mukaddime bölümünde yer alan 12 imam övgüsünde Alî'yi "öncümüz" diye niteleyip bir mensubiyet bildirir. İlerleyen bölümlerde de Şiilerin korunması için ettiği dualar ve her defasında belirttiği aidiyet Mazlûm'un Şii olduğunu kanıtlar (Ayrıntılı bilgi için bkz: 2.2.5.7. Şiilik):

‘ Alî'den son Hâsan'dur pişvâmız
Hâsan'dan son Hüseyn'dür pişvâmız (55)

Mazlûm'un Hz. Ali'ye sevgisi olduğu kadar Hz. Muhammed'e de vardır. Bu sevgiyi belirtirken bile Mazlûm, Allah'tan kendisini Sebzevar'a⁶⁷ ulaştırmasını ister. Mazlûm bu konuda çok kararlı ve isteklidir. Yaşadığı yerler ne kadar güzel olursa olsun ille de memleketine gitmek ister:

Ki bizler Muştâfâ'nîñ ümmetimiz
‘ Aliyyü'l- Murtażâ'nîñ himmetimiz (558)

Olardan ötri bir imdâd eyle
Cehennemden bizi âzâd eyle (559)

Huşûşan bende-i bî-çâre Mazlûm
Onı öz raḥmetiñden itme maḥrûm (560)

İver onı Hudâyâ Sebzevâr'a
Ki belkim yetse ol yâr u diyâra (561)

Mazlûm, şiir ve gelenek çerçevesinde her ne kadar dindar bir portre çizse de isyankârdır. Allah'a şükretse de insanlığı dünyaya getirişinden ve bin türlü belaya müptela edişinden dolayı ona başkaldırır şekilde olmasa da sitem şeklinde kendisini/insanlığı dünyaya getirmemiş olmasını dilediğini belirtir. Bunun sebebi ise dünyanın bir mihnet evi olması ve Şeytan'ın sürekli insanlığı

⁶⁷ İran'ın Razavi Horasan Eyaleti'nde bulunan bir şehirdir. Eski adı Beyhak'tır. Eyalet merkezi olan Meşhed şehrinin doğusunda yer alır.

yoldan çıkarmak için hazır olmasıdır. Mazlûm, Şeytan’la baş etmek için nasıl ibadet edileceğini bilmediği için bu umutsuzluğa kapılır:

Ĥudāvendā ezelden vardıñ sen
Bizimle hem-dem ü dil-dārdıñ sen (215)

Yoh-idik biz ölümimizden ĥaberdār
Köçip dünyādan āĥir zār [u] nā-çār (216)

Getürdiñ sen bizi miĥnet-serāya
Giriftār eylediñ miñ miñ belāya (217)

‘ Adem yuĥusıdan bīdār kıldıñ
İl ü ayağlara çīdār kıldıñ (218)

N’olaydı sen bizi yaratmasaydıñ
Getürdiñ dünyāya ġāret’meseydiñ (219)

Ki bilmeñ biz nice itsek ‘ ibādet
Ki Şeytān itmesün imān[ı] ġāret (220)

Mazlûm, aslen Sebzevarlıdır fakat gurbettedir. Gurbete düştüğü 49. beyitte anlaşılmaktadır:

Ĥurbete düřdiñ sen ey Mazlûm oldıñ bī-vañan
Dimediñ hergiz ki bir yār u diyārım var meniñ (49)

Mazlûm, mesnevi boyunca yedi yerde Sebzevar’dan bahseder. İlk bahsettiği yer 97. beyittir. 49. beyitte Mazlûm’un gurbette olduğı anlaşıldıktan sonra 97. beyitteki “ġarīb yerde” ibaresi anlam kazanarak bize Mazlûm’un gurbette olduğunu bir kere daha anlatmaktadır:

Menem Mazlûm aşlım Sebzevār’dur
Ĥarīb yerde niġehdārım Ĥudā’dur (97)

Mazlûm’un Sebzevar’dan bahsettiği ilerleyen üç beyitte konu ayrılık, memleketine kavuşma dileğidir. Mazlûm bu üç beyitte de nerdeyse aynı kelimelerle Allah’tan kendisini Sebzevar’a

ulaştırmasını istiyor. Bu kadar tekrar ve ifadelerin vird-i zeban edilmesinden Mazlûm'un nasıl bir vatan hasretiyle yanıp tutuştuğu anlaşılabilir:

Yitürsün meni burdan Sebzevâr'a
Ki yetsem belkim ol yâr u diyâra (103)

İver omı Hudâyâ Sebzevâr'a
Ki belkim yetse ol yâr u diyâra (561)

Yetür omı Hudâyâ Sebzevâr'a
Ki belkim yetse ol yâr u diyâra (2120)

Geriye kalan son üç beyitte ise Mazlûm memleketinden kendisini Allah'ın ayırdığını ve yine onu kendisini vatanına kavuşturmasını ister. Sebzevarlı olan kendisinin gurbet illerinde bir değerinin olmadığını ve son beyitte ise kendisinin Sebzevar'ın sözü/kelamı olduğunu belirtir:

Bu Mazlûm'ı sen ayırdın diyârdan
Ĝarîb yerlerĝa saldıñ Sebzevâr'dan (3240)

Huşûşan Mazlûmî sen Sebzevârî
Ki ĝarîb yerde yoĝdur i' tibârî (3268)

Kelâm-ı Sebzevâr Mîr ' Alî'dür
Onıñ köñli temâm mihr-i ' Alî'dür (3494)

Mazlûm, gurbettedir ve bu durumdan hiç de memnun değildir. Bir an önce Sebzevâr'a ulaşmak için Allah'a dualar eder. Mesneviyi yazmaya başladığı zaman Habûşân'dadır⁶⁸:

Habûşân ülkesinde men ĝarîbem
Diyâr u yârdan men bî-naşîbem (101)

Hudâ virsün ĝarîblıkda necâtım
Bu ĝam u ĝuşşadan virsün berâtım (102)

⁶⁸ İran'ın Kuzey Horasan Eyaleti'nin Faruc Şehristani'nin bir bahşidir.

Yitürsün meni burdan Sebzevâr'a
Ki yetsem belkim ol yâr u diyâra (103)

Mazlûm, gurbet yolculuğuna Çenârân'da⁶⁹ devam eder. Burada bir süre kaldığını ve güzel zamanlar geçirdiğini söyler. Çenârân'ın halkını dindar ve akıl sahibi kimseler olarak niteler:

Niçe il meskenim oldu Çenârân
Niçe gün sürdüm onda yahşî devrân (104)

Onıñ halkı hamusı mü'min-i pâk
Bile şâhib-nemâz u' aql u idrâk (105)

Şair, Çenârân'dan sonra Zûrım⁷⁰ adlı yerleşim birimini gördüğünü ve orayı sevdiği için gidip orada yaşadığını söyler. Mazlûm, Zûrım'ın havasını, güzellerini, yaşamını sevmiştir. Hatta bu sevgisini mesnevinin ikinci gazelini Zûrım'a ayırarak dile getirmiştir. Bu gazele göre Zûrım; ferah, yeşillikleri ve dağları iç açıcı, hiçbir yerde benzeri olmayan, güzel sesli bülbül ve kumrulara sahip, halkı cömert, ağaçlıkları, çeşmeleri mutluluk verici olan bir yerdir. Mazlûm, buranın halkını Allah'ın korumasını diledikten sonra, bütün dertlerine burada derman bulduğunu ve buranın tarifinin mümkün olamayacağını söyler (106-109, 111-116. beyitler arası):

Niçe il son gidip Zûrım'ı gördim
Maña yahşî gelüp onda oturdum (106)

Hoş ol Zûrım hoş ol âb [u] hevâsı
İrem seyrinden artuğdur şafâsı (107)

Zûrım ne yahşîca yerdür ferah-fezâ
Bâğları hem hoş-hevâdur dağları hem dil-güşâ (112)

Mazlûm bir zâr u gârîbdür nâ-tüvân
Zûrım'da tapdı hamu derdleri devâ (116)

⁶⁹ İran'ın Razavi Horasan Eyaleti'nde bulunan bir şehirdir.

⁷⁰ Günümüzde *Zevare* olarak anılan bu yerleşim yeri İran'ın İsfahan Eyaleti'nin Ardistan Şehristan'ında bulunan bir bahşın (kısmın/bölümün) adıdır.

Mazlûm, Zûrîm'dan sonra İstahr'da⁷¹ yaşar. Buranın havasının İsfahan'ın havasından daha iyi bulur. Buranın halkını da beğenir ve sever. Suyunu tatlı, taze ve Kevser gibi bulur. Güzelleri ise peri ve huri misali tatlı dilli ve güler yüzlüdür. Burada dürüst, işinin ehli ve şefkatli Türklerin olduğunu, hepsinin de dindar, tatlı dilli ve hoş sohbet kimseler olduğunu belirtir. Mazlûm, Allah'tan dünya döndükçe buranın halkının her beladan ve kötülükten korunmasını diler (117-124. beyitler arası)⁷²:

Şora İştahr oldı mene imkân
Hevâsı yegrek ez-mülk-i Şifâhân (117)

Suyıñ şarşarı vardur âb-ı Kevşer
Şirîndür tâze vü kıand-ı mükerrer (119)

Ne yahşî vardılar Etrâk-ı şâdıķ
Tabîb ü mihrbân u yahşî hâzîķ (121)

Oları saħlasun Hâķ her belâdan
Huşûşan şerr-i ħalk-ı bed-gümândan (124)

Mazlûm, Habûşân'da başladığı mesneviyi Kûçân'a⁷³ baēlı İstahr'da bitirir. Mesneviyi H. 1185 / M. 1771-72 yılında tamamlar. Mesneviyi gurbette kaleme aldığını bir kere daha vurgular. Adının da Mihralî olduğunu söyler:

Huşûşan Mazlûmî sen Sebzevârî
Ki ħarîb yerde yoħdur i' tibârî (3268)

Bu nüşhanı kılup ħurbetde manzûm
Adı Mihr ' Alî-i meşhûr [u] ma' lûm (3269)

⁷¹ Bu yerleşim yeri günümüzde İran'ın güneyindeki Fars Eyaleti'nin sınırları içerisinde yer alan antik bir şehirdir.

⁷² Mazlûm'un İstahr'ın havasını İsfahan'ın havasından daha iyi bulması akla "Acaba Mazlûm İsfahan'da da mı yaşadı?" sorusunu getirmektedir. Fakat mesnevide sadece 117. beyitte geçen İsfahan ile İstahr'ın havasının karşılaştırılmasından başka bir yerde bu şehrin adına rastlanılmamaktadır. Dolayısıyla bu konu hakkında kesin bir yargıda bulunmak mümkün değildir.

⁷³ İran Razavi Horasan Eyaleti'nin 25 şehristanından biridir. Eyaletin merkezi Meşhed'e 120 km uzaklıktadır.

Min il ü yüz [ü] seksen biş giçende[n]
Muhammed Muştafâ'nıñ hicretinden (3270)

Vaţan İsteĥir idi mülk-i Kūçān
Hevāsı yegrek ez-mülk-i Ĥabūşān (3271)

Mazlûm'un, eserini kimseye sunmaması, din büyüklerinden başka kimseye övgüde bulunmaması ve sürekli gurbette oluşundan söz etmesi onun sürgünde olabileceği ihtimalini ihtiyat kaydıyla akla getirmektedir. Faruk Sümer'in *Safevî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü* adlı eserinde İstahr'dan üç kere bahsedilir. İlk bahsediş Yakup Bey'in 15. yüzyılın sonları 16. yüzyılın başlarında yeğenlerini ve annelerini İstahr kalesine hapsedmesi şeklindedir (Sümer, 1967, s. 14). Demek ki İstahr askerî bir bölge özelliği gösteren bir kale durumundadır. Bu da akla insanların buraya sürgüne gönderilebileceği fikrini getirmektedir. İkinci ve üçüncü bahsediş ise Yakup Han'ın 1591'de bu kaleye kapanması ve bunun üzerine Zülkadir ve Fars askerlerinin İstahr'i zapt etmeye yönelmesi şeklindedir (Sümer, 1967, s. 189-190). Mazlûm'un en son bulunduğu yerin İstahr olması ve sürekli gurbette oluşundan yakınması, İstahr'ı övse de sürekli Sebzevar'a gitmeyi dilemesi ihtiyat kaydıyla akla onun sürgünde oluşunu getirmektedir. Aşağıdaki beyitte vatanından koptuğunu, akbaba gibi virane olarak nitelendirdiği başka memleketlerde leş yiyici olarak yaşadığını söyler. Mazlûm, her ne kadar Habûşān, Zûrım, Çenârân ve İstahr'ı övse de her fırsatta Allah'tan kendisini memleketi olan Sebzevar'a ulaştırmasını ister:

Vaţanıñdan niçün bî-gāne oldıñ
Çi kerkes teg leş-ĥār u vîrāne oldıñ (198)

Mazlûm, bu beyitlerde her şairin zengin de olsa fakir de olsa geleneğin gereği olan *sızlanmayı* mı gerçekleştirmiş yoksa gerçekten ihtiyacı olan bir fakir mi? Bu soruların cevabı belki de Mazlûm'un bu mesneviyi kimseye sunmamasında ve kişiden değil Allah'tan ve din büyüklerinden istek ve merhamette bulunmasındadır. Mazlûm, bu verilere göre fakir, gurbette ve oturacak evi olmayacak kadar varlıksız olabilir:

Bu dünyāda meni bî-çāre kıldıñ
Diyār u yārdan āvāre kıldıñ (551)

Mene ne māl virdiñ ne menāli
Ne bir maħbūb var ola cemāli (552)

Daħı ne ħāne virdiñ ne ‘imāret
Ki bī-minnet otursam birce sā‘at (553)

Ĥudāvendā meñe vir bir penāhī
Kim onda eyleşem ‘özr-i günāhī (554)

Maña vir ĩn-ķadr sen māl-ı dūnyā
Ki minnet çekmim men maħlūķdan ašlā (555)

Mazlūm, her fırsatta garipliğinden Őikāyet eder:

Daħı ķalmadı bir Şabr u ķarārım
Āıħupdur öz ilimden iħtiyārım (1671)

Āam-ı hicrān maña çoħ ķār idūpdür
Āarĭblıķ derdi hem bīmār idūpdür (1672)

Vaṭandan ötri çoħ çoħ bī-dimāğım
Maña raħm eyle rūŐen ķıl ķerāğım (1673)

Mazlūm, mahlası gibi zulme uğramıŐ, gurbette kalmıŐ ve fakir olabilir ama gözü tok ve inançlıdır.
Her işini Allah’a havale eder:

Ki vardur ķün ġanĭmet bu iki ġün
Bugündür yā Őabāħ olur diğeri-ğün (1679)

Ki ne men var muna ne sen ne sākĭ
Ne bizden bir eŐer dūnyāda bākĭ (1680)

Gel ey Mazlūm iŐini ķoy Ĥudā’ya
Kim oldur reh-nümā her bī-nevāya (1681)

Çi ol hîç kimseni itmedi mağmûm
Seni hem eylemez elbette maħrûm (1682)

Mazlûm, her fırsatta Allah'tan merhamet diler ve kendisini Sebzevar'a ulaştırmasını ister:

Îlâhî her kimiñ bir maṭlabı var
Yetür maṭlûbına zînhâr zînhâr (2118)

Ḥuşûşan ' âşık-ı dil-ḥaste Mazlûm
Onı öz raḥmetiñden itme maħrûm (2119)

Yetür onı Ḥudâyâ Sebzevâr'a
Ki belkim yetse ol yâr u diyâra (2120)

Mazlum'un eğitimi hakkında elde herhangi bir bilgi yoktur. Dedelerinin de şair olduğunu belirtmesi, Farsça beyitler yazması ve Câmî'nin Farsça yazılmış Yûsuf u Züleyhâ mesnevisini Türkçeye tercüme edebilmesine dayanarak Mazlûm'un eğitimi bir insan olduğu söylenebilir.

1.2. ESERİ

1.2.1. Yûsuf u Züleyhâ

Mazlûm'un bilinen tek eseri *Yûsuf u Züleyhâ* adlı mesnevisidir. Yûsuf u Züleyhâ konulu mesneviler konularını *Tevrat*'tan ve *Kur'an*'dan alan, zamanla iki kaynaktan da olmayan *Tevrat* ve *Kur'an* kaynaklı tefsirlerden de epizotlar içeren eserler hâline gelmiştir. Eser mukaddime ve hatime bölümlerinde kısmî telif özellikler göstermesine rağmen konunun işlendiği asıl bölümde Yûsuf'un kardeşlerinin ve babasının Mısır'a gelmesi bölümü haricinde Câmî'nin eserinin tercümesidir. Eserin, üslûp, yapı özellikleri ile Câmî'nin eseriyle karşılaştırılması 2 ve 3. bölümde verilecektir. Bu başlık altında ise eserin adı, beyit sayısı, sunulduğu kimse, nüshaları, müellifi ve müstensihî tarafından kaleme alındığı tarihi ile düzenleniş şekli üzerinde durulacaktır.

1.2.1.1. Eserin Adı

Mesnevinin Mukaddime Bölümü'nün sebab-i telif kısmında gaipten bir ses Mazlûm'a *Yûsuf u Züleyhâ* yazmasını söyler:

Ki nâ-geh gaybdan geldi bir ilhâm
Niçün kaldıñ bile hayrân bed-kâm (75)

Gel aytur kışsa-ı Yûsuf Züleyhâ
Tûñiler teg[in] olgin ol şeker-hâ (76)

Mazlûm, Leylâ vü Mecnûn ile Hüsrev ü Şîrîn hikâyelerinin eskidiğini ve Allah'ın naklettiği bir hikâye olan Yûsuf u Züleyhâ'yı söylemek istediğini belirtir:

Sen ey Mazlûm kıl bir nağme âğâz
Bile bir ' andelîbler teg çek âvâz (569)

Kim oldu nevbet-i Leylî vü Mecnûn
Bizi Şîrîn ü Hüsrev kıldı maḥzûn (574)

Gel ey Mazlûm ayrı şâhdan aytur
Bular köhnedür ayrı mâhdan aytur (578)

Beyân kıl kışsa-ı Yûsuf Züleyhâ
Bile kim naql idüpdür Ḥaḳ te'âlâ (579)

Bu yeñi güllere kıldı temâşâ
Düzetdi kışsa-ı Yûsuf Züleyhâ (1934)

Mesnevinin Hatime Bölümü'nde Mazlûm mesnevinin adının *Yûsuf Züleyhâ* olduğunu belirtir:

Gel indi defteriñ adını aytur
Bu dimekden murâdlarına yetür (3483)

Murādım nüshadan zıkr-i Hudā'dur
Yūsuf Züleyhā bir özge hevādur (3484)

1.2.1.2. Eserin Beyit Sayısı

Mesnevinin tenkitli metni 3518 beyitten oluşmaktadır. Şair, mesnevinin herhangi bir yerinde beyit sayısından bahsetmemiştir. Mesnevinin beyit sayısına ek olarak müstensih tarafından eklenmiş bir temmet kaydı ve eserin müstensih tarafından hangi gün bitirildiğine dair Farsça iki beyit vardır.

1.2.1.3. Sunulduğu Kimse

Mesnevi, kimseye sunulmamıştır. Mazlûm'un mesnevisinde övdüğü yardım beklediği herhangi bir kişi ve kuruluş yoktur. Mazlûm, Hz. Alî, İmâm Rızâ, 12 İmâm, Hz. Muhammed ve Allah'tan başka kimseye övgüde bulunmamış ve yardım beklememiştir.

1.2.1.4. Telif Tarihi

Eser, müellifi Mazlûm tarafından H. 1185 / M. 1771-72 yılında gurbette, Kûçân'a bağlı İstahr adlı yerleşim biriminde kaleme alınmıştır.

Bu nüshayı kılup ğurbetde manzûm
Adı Mîhr' alî-i meşhûr [u] ma' lûm (3269)

Min il ü yüz [ü] seksen biş giçende[n]
Muhammed Muştafâ'nıñ hicretinden (3270)

Vaţan İstahr idi mülk-i Kûçân
Hevâsı yegrek ez-mülk-i Hâbûşân (3271)

1.2.1.5. İstinsah Tarihi

Temmet kaydı ve iki Farsça beyte göre mesnevinin istinsahı, Ramazan adlı bir müstensih tarafından H. 1261 / M. 1845 yılında Perşembe günü tamamlanmıştır. Eserin temmet kaydı şöyledir:

Temmeti'l-kitābu bi-^çavni'l-meliki'l-vehhāb be-dest-i faķīru'l-ħaķīru'l-keşīru't-taķşīr etrāb-ı aķdām zerre-i leālī ^çabd-i nisyān Ramazān Veled-i Kerbelāyī Meşhed-i meşhūr Bādellu sākin-i ķarye-i ^çAlī-ābad⁷⁴ (H. 1261)

Şod be-tevfīķ-i Ĥudā-yı lā-niyām⁷⁵
İn kitāb der-yevm-i penc-şenbe temām

Ĥaķ neveştem tā be-māned yādgār⁷⁶
Men ne-mānem Ĥaķ bemāned yādgār

1.2.1.6. Nüshaları

Mazlûm'un *Yûsuf u Züleyhâ*'sının iki nüshası vardır. Bu iki nüsha da İran'ın Meşhed bölgesinde bulunan Âstân-ı Kuds Kütüphanesi'ndedir. Telif ve istinsah tarihi bizzat mesnevinin içinde bulunan eski ve tam nüsha "G Nüshası" olarak adlandırdığımız Âstân-ı Kuds-Gevherşâd Camii Kütüphanesi Nüshası'dır. Nüshanın özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Nüsha, Ramazan adlı bir müstensih tarafından H. 1261 / M.1845 tarihinde istinsah edilmiştir.
- Nüshanın hattı nestalik-i şikestedir.
- Satır sayısı 17'dir (bu sayı bazı sayfalarda değişmektedir).
- Nüsha 94 varaktan oluşmaktadır.
- İlk varağın 1b yüzü tamamen, 2. varağın ise a ve b yüzlerinin alt kısımları tahrip olmuştur.
- Bu elyazmasının ebatları (16x11) (21x15,5) cm olup yazma meşin cilt içerisindeydir.
- Eser 651 numarada kayıtlıdır.

⁷⁴ Bağışı bol padişahın yardımıyla bu kitap; fakir, değersiz, taksiratı çok, ayakların tozu, incilerin zerresi, unutkan kul, Badellü soyundan Ali-abad köyünde oturan meşhur Meşhed'li Kerbelâyî'nin oğlu Ramazan'ın eliyle tamamlandı (H. 1261 / M.1845).

⁷⁵ "Her şeyi bilen Allah'ın yardımıyla bu mesnevi Perşembe günü tamamlandı."

⁷⁶ "Bu yazıyı yadigâr olsun diye yazdım. Ben kalmasam da yazdığım yadigâr kalsın."

- G nüshasının ilk 244 beyti R nüshasında, R nüshasının ise ilk 285 beyti G nüshasında yoktur.

Eserin “R Nüshası” olarak adlandırdığımız bir diğer nüshası yine Âstân-ı Kuds Kütüphanesi’nde Kitâbhâne-i Merkezî-i Âstân-ı Kuds-ı Rızevî kısmında bulunmaktadır.

Nüshanın özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Nüshanın, tanıtım fişinde eserin müellifi Sebzevârî (Mazlûm) olarak belirtilmiştir.
- Eserin içerisinde telif ya da istinsah tarihine dair bir bilgi yoktur fakat tanıtım fişinde eserin istinsah tarihi H. 1269 / M. 1852-53 olarak kaydedilmiştir. Bu bilgilere göre R nüshası, G nüshasından yaklaşık 7-8 yıl sonra yazılmıştır.
- Nüshanın müstensihî belli değildir.
- Nüshanın hattı nestalik-i şikestedir.
- Nüshanın satır sayısı 13 ila 19 arasında değişkenlik göstermektedir.
- Bu nüsha G nüshasına göre baştan ve sondan eksiktir.
- Nüsha 75 varaktır.
- Eser 19273 numarada kayıtlıdır.
- Nüsha büyük oranda ıslanmış sayfalara sahiptir.
- Nüsha, G Nüshasının aksine numaralandırılmıştır. Fakat ilk on varağı yanlış numaralandırıldığı için konunun akışına ve reddadelerin takibine göre yeniden düzenlenmiştir. İlk on varakta konunun akışının sekteye uğramasından dolayı eksik varakların olduğu düşünülmektedir.

1.2.1.7. Eserin Düzenleniş Şekli

Belli bir konuyu işleyen, bağımsız bir kitap olarak yazılmış mesnevilerin planları, genellikle birbirine benzer. Bu genel planda Mukaddime, Konunun İşlendiği Bölüm ve Hatime Bölümü olmak üzere üç bölüm vardır (Ünver, 2011, s. 432). Klasik mesnevi tertibine uyan Mazlûm’un *Yûsuf u Züleyhâ*’sında da bu üç bölüm şu şekilde tespit edilmiştir:

Mukaddime Bölümü: Mesnevi, yarısı eksik olsa da *besmele* ile başlar. 1-19. beyitler arasında Allah’ın zatından ve sıfatlarından bahseden *tevhîd*, 20-22. beyitler arasında *münacat*, 23-43. beyitler arasında ise *miraç* yer alır. Mazlûm *na’ t* bölümüne geçeceğini 44. beyitte belirtir:

Gel ey Mazlûm aytur vaşf-ı Aḥmed

‘ Alî kim var dur[ur] dāmād-ı Aḥmed (44)

45-49. beyitler arasında gazel nazım şekliyle söylenmiş bir *na't* vardır. Burada dikkat çekici nokta Mazlûm'un Hz. Muhammed'i anlatacakken bile kendisindeki Hz. Ali sevgisini her fırsatta belirtmesidir. Mazlum, na'ta kendi dilinden bir gazel ile devam eder. Bu gazelde Allah'a inandığı ve Muhammed gibi bir dert ortağı olduğu için şükreder; günahının çok oluşundan korkar ama Ali gibi bir yardımcısının olduğunu da bilir. Peygamberin yüzünü görmek ister ve gurbete düşmesinden ve vatansız kalışından dert yanar. Mazlûm 50. beyitte Hz. Muhammed'e dost olanlara selam ederek 51. beyitte Hz. Alî'nin övgüsüne geçeceğini bildirir ve *12 imam övgüsünü* 52-64. beyitler arasında yapar. *12 imam övgüsü* ve beyitlerin imamlara göre dağılımı: 50-55. beyit Hz. Alî, 56. beyit Hz. Hasan ve Hüseyin, 57. beyit Zeyne'l-abidin, 58. beyit Bâkır, 59. beyit İmam Cafer, 60. beyit Musa Kâzım, 61. beyit İmam Rızâ, 62. beyit Muhammed Taki ve Ali Nakî, 63-64. beyit Hasanu'l Asker, 12. imam Muhammed Mehdi'nin adı yazılmamıştır. 65. Beyitte 12. imamın lakaplarından olan *sâhib-zemân* ifadesi kullanılarak bu imama göndermede bulunulmuş ve "yüzünü görset" ifadesi ile Şii mezhebinde 12. imamın ölmediği ve bir gün gelip adaletsizlikleri düzeltereği inancına telmihte bulunulmuştur. Mazlûm, 65. beyitte ahının zalimden alınmasını dileyerek 66. beyitte *sebeb-i telif* bölümüne geçer. 66-80. beyitler arasında yer alan *sebeb-i telif* bölümünde mesnevinin *Yûsuf u Züleyhâ* olarak yazılmasının ve seçilmesinin sebepleri şu şekilde açıklanır:

Mazlum, bir gece evinde yapayalnız otururken kendisinden sonra yadigâr kalsın diye hangi hikâyeden söz edeceğini düşünür. Düşünür düşünmesine ama her hikâyenin söylenmiş olduğunu fark eder ve mutsuz olur. Ansızın gaipten bir ses işitir. Bu ses ona Yûsuf u Züleyhâ'yı yazmasını; kıssayı Câmî'nin daha önce yazmış olduğunu; Tatların⁷⁷ bu kıssayı çok yazdığını ama Türklerin yazmadığını; kıssayı Türkçe yazmasını söyler. Mazlum, gaipten bu denilenleri işitince çok hoşuna gider. Mazlûm, Türklerin kemal ehli ve güzel olduğunu belirterek 82-96. (92-93-94 hariç) beyitler arasında *takrîrât-ı tekvînât* bölümünü söyler. Bu bölümde, Hz. Âdem'den ilk önce türeyenlerin Acemlerin olduğunu; atlarının ve maiyetlerinin olduğunu, yerden göğe kadar her şeyi emirlerine alarak padişahlık yaptıklarını; Acemlerden sonra Arapların hükmettiğini ve büyük yapılar bıraktığını, Araplardan sonra Türklerin şah olup taht üzerinde oturduğunu, onlardan sultan, han ve şahların çok olduğunu, ordular içerisinde komutanlarının olduğunu ve savaşlarda aslan gibi olduklarını, Semerkant ve Keşmir Türklerinin kılıç kullanmakta mahir olduklarını, Hitay Türklerinin de yay kullanmakta iyi olduklarını ve hanlarının askerlerinin cesur olduklarını belirtir. Acemlerden olma Kürtlerin Kâbe örtüsü gibi görkemli olduklarını belirttikten sonra 92-94. beyitler arasında Mecnûn'un Kâbe örtüsünü görünce içerisinde Leyla'nın olduğunu hayal etmesi

⁷⁷ Tatlar, Azerbaycan'ın kuzeydoğusu ve Dağıstan'ın güneyi arasında yaşayan bir İran halkıdır. Bu halkın kökeni hakkında, tarihî Hazar İmparatorluğu'nu oluşturan Kuman Kıpçak Türk bakiyesi olduğu konusunda da tezler vardır. Bir kısmı Dağ Yahudileri diye anılmaktadır.

üzerine hâlinin daha kötü olmasını anlatan üç beyit yazar ve daha sonra Kürtlerin peri gibi güzel olduklarını ve Türkler gibi savaşçı olduklarını belirtir. Mazlûm *takrîrât-ı tekvînât* bölümünden sonra kendisinden ve hayatından bahsettiği 97-124. beyitler arasında yer alan *hasb-i hâl* bölümüne geçer. Bu kısım Mazlûm'un hayatı kısmında detaylı bir şekilde ele alındığı için kısaca bahsetmekle yetinilecektir. Mazlûm, aslen Sebzevarlı olduğunu ama gurbette yaşadığını söyler. Adının Kerîm, soyunun ise Şerîf olduğunu belirterek tabiatının ince olduğunu söyler. Babalarında/soyunda şairlik olduğunu, kendisinin de onlara çektiğini; Habûşân adlı yerde gurbette olduğunu ve Sebzevar'a ulaşmak istediğini söyler. Mazlûm, Çenârân, Zûrîm, Habûşân ve İstahr'da yaşar. Şair, tüm yaşadığı yerlere övgülerde bulursa da Zûrîm'ı çok sevmiş olacak ki bu yerleşim yeri için vezni saptanamayan bir gazel yazmıştır. 126-142. beyitte mesneviyi yazmasının sebebinin mecazî değil hakikî aşk olduğunu, kendisinden sonra bir yadîgâr bırakmak istediğini, mesneviyi her okuyanın mutlu olmasını ve Mazlum Mîr Alî'yi yâd etmelerini ister. Mesneviyi okuyanlardan kendisine dua etmelerini ve hatalarını görmemelerini diler. 143-148. beyitler arasında *sözün yüceliğinden* bahsedilir. 149-174. beyitler arası *tekvîn* bölümüdür. Kâinatın ve mahlûkların sırasıyla yaratılışı ve Allah'ın her şeye tecelli edişinden bahsedilir. Mazlûm 175-178. beyitler arasında kendisine fazla konuşmaması gerektiğini ve aşk ile âşıktan bahsetmesi gerektiğini *tembihler*. 179-195. beyitler arasında *âşık çeşitlerinden* ve *aşktan* bahseder. Bazısı mala mülke, bazısı ilme zühde, bazısı güzele ve hakikate âşıktır der. Aşksız kimsenin olmadığını fakat gerçek aşkı da kimsenin bilmediğini söyler. Kendisi Allah aşkını bildiği ve buna giriftar olduğu için şükreder. Allah aşkının lezzetli olduğunu, ona benzer bir şey olmadığını, akıllı kimselerin bu dünyadan aşkı bilmeden gittiğini, Mecnûn'un bu aşk şarabından içmese kimsenin onun adının anmayacağını, âlemde tavus gibi güzel yürüyüşlü birçok kuşun olduğunu, ama aşka en sadık olanın bülbül olduğunu söyler ve aşksız gamdan reha bulunamayacağını belirtir. Mazlûm 196-214. beyitler arasında bulunan *mev'ize* bölümünde çeşitli nasihatlerde bulunur. Önce kendisine bu mecaz kilisesinde (dünyada) çocuklar gibi elinde çubukla ne zamana kadar gürültü yapacağını sorar. Kendisinin şahların akdoğanı gibi olduğunu, yerinin ise feleklerin üzerinde olduğunu, vatanından neden ayrıldığını sorarak bu kaldığı yerlerde akbaba gibi leş yiyici olduğunu söyler. Varlığından leşleri temizlemesini ve o feleklerin evcine çıkmasını öğütler. Oralarda güzellerin olduğunu, doğudan batıya hayran bir şekilde gittiklerini, bu hâlin sebebinin ise aşk olarak belirtir. Mazlûm, nasihatlerine üslûbunu biraz daha sertleştirerek neredeyse *tehdit* ve *tembih* boyutunda devam eder. İnsanın kendi değerini bilmesini, kendisini hayvanla bir tutmamasını, yoksa başına feleğin geçirileceğini ve onun etrafına bin defa dolatılacağını söyler. İnsanın feleklere bakması gerektiğini, feleklerin onun başına döndüğünü, eğer kendi değerini bilirse şah gibi olacağını ve Tanrı'nın onu gözetlediği için ay gibi olacağını söyler. Mazlûm, bu kadar çok öğüt verdikten sonra çok konuştuğunu anlamış olacak ki kendisine

“Dilini bağla, çok konuşma, bu sırları anlayan yok, eğer öyle birini bulursan canını ona kurban et” diyerek nasihat vermeyi bitirir. Mazlûm, ilk beyitlerinde isyanla karışık sitem cümleleri içeren bir *münacat* söyler. 215-244. beyitler arasında yer alan bu münacatta, Allah’ın ezelden beri var olduğunu, kendisinin ölümden haberinin olmadığını, bu dünyadan çaresizce gidildiğini, Allah’ın insanlığı bu dünyaya getirdiğini, bin türlü belaya giriftar ettiğini, yokluk uykusundan uyandırıp ayaklar altından çiğnettiğini, kendilerini/insanlığı yaratmamasını ve dünyaya getirip yağmalatmamasını dilediğini söyler. Tüm bu isyanla karışık sitemli sözlerin sebebi aslında Şeytan’ın imanını yağmalamaması için nasıl ibadet edeceğini bilmemesinden kaynaklıdır. Dünya güzelliklerinin insanlığı mağrur ettiğini ve akıllarına ahiretin gelmediğini söyler. Dünyada zulmün çok olduğunu, çocuklarının ekmek istediğini, ölümden korktuğunu ve Allah’ın kendisine yardım etmesini ister. Mazlûm, ölüm ve sonrasında sorgu meleklerinin gelişi ve iyi ile kötü amele göre muamele edişlerini anlatır. Münacatın ve mesnevinin bu kısmı G nüshasında olup R nüshasında yoktur. R nüshası ise tenkitli metinde 245. beyitte başlar ve 530. beyite kadar G nüshasında yer almaz. R nüshası G nüshası ile 531. beyitte buluşur. 245. beyitten 530. beyite kadar yer alan hikâye R nüshasının 1a-10b varakları arasında yer almaktadır. R nüshası G nüshasının aksine numaralandırılmıştır. Fakat bu numaralandırma gerek konunun akışından gerekse de varakların b yüzünde bulunan reddadelerin a yüzündeki ilk kelimeyle uyuşmayışından dolayı ilk on varakta hatalıdır. R nüshasının ilk on varağında reddadelerin uyuşmayışı ve konunun eksik kalışından dolayı bazı varakların eksik olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla ilk on varak numaralandırılan sisteme göre değil konunun takibine göre okunmuştur. R nüshasının varak numaralarının değiştirilmiş hâli ile nüshadaki hâli ve reddadelerin takip edip etmediği tablo şeklinde aşağıda verilmiştir:

Tablo 1: R Nüshasının Sayfalarının Reddade ve Konu Bütünlüğü Açısından Yeniden Sıralanması

Düzeltilen Hâli	R’deki Hâli	Reddadelerin Takip Etmesi	Konu Bütünlüğü
1a	3a	Reddade yok (Sayfanın sol alt köşesi yırtık) ya da bu sayfa gerçekten de a yüzüdür ve doğal olarak reddadesi yoktur.	1b sayfası ile konu bütünlüğü vardır.
1b	3b	Reddade kısmı yırtıktır.	2a sayfası ile konu bütünlüğü vardır.
2a	1a	Reddade yok ya da bu sayfa gerçekten de a yüzüdür ve doğal olarak reddadesi yoktur.	2b sayfası ile konu bütünlüğü vardır.
2b	1b	Reddade kısmı yırtıktır.	3a sayfası ile konu bütünlüğü vardır.
3a	5a	Reddade yok ya da bu sayfa gerçekten de a yüzüdür ve doğal olarak reddadesi yoktur.	3b sayfası ile konu bütünlüğü vardır.
3b	5b	Reddadesi var ve 4a sayfası ile uyuyor.	4a sayfası ile konu bütünlüğü vardır.
4a	6a	Önceki sayfadan bu sayfanın a yüzü olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla a yüzünde reddade aranmayacaktır.	4b sayfası ile konu bütünlüğü vardır.

Tablo 1: (devam) R Nüshasının Sayfalarının Reddada ve Konu Bütünlüğü Açısından Yeniden Sıralanması

Düzeltilen Hâli	R'deki Hâli	Reddadelere Takip Etmesi	Konu Bütünlüğü
4b	6b	Reddadesi var ve 5a sayfası ile uyumaktadır.	5a sayfası ile konu bütünlüğü vardır.
5a	7a	Önceki sayfadan bu sayfanın a yüzü olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla a yüzünde reddade aranmayacaktır.	5b sayfası ile konu bütünlüğü vardır.
5b	7b	Reddadesi var ve 6a sayfası ile uyumaktadır.	6a sayfası ile konu bütünlüğü vardır.
6a	8a	Önceki sayfadan bu sayfanın a yüzü olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla a yüzünde reddade aranmayacaktır.	6b sayfası ile konu bütünlüğü vardır.
6b	8b	Reddadesi var ve 7a sayfası ile uyumaktadır.	7a sayfası ile konu bütünlüğü vardır.
7a	2a	Önceki sayfadan bu sayfanın a yüzü olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla a yüzünde reddade aranmayacaktır.	7b sayfası ile konu bütünlüğü vardır.
7b	2b	Reddada kısmı yırtıktır.	8a sayfası ile konu bütünlüğü vardır.
8a	4a	Reddada yok ya da bu sayfa gerçekten de a yüzüdür ve doğal olarak reddadesi yoktur.	8b sayfası ile tam bir konu bütünlüğü içerisindedir.
8b	10a	Reddadesi yok. Bu sayfa R'de olduğu gibi gerçekten de a yüzü olabilir. Arada eksik varak olma ihtimalinden dolayı kesin hüküm verilememektedir.	9a sayfası ile konu bütünlüğü vardır.
9a	10b	Reddada kısmı yırtık.	9b sayfası ile tam bir konu bütünlüğü içerisinde değildir. Arada eksik varak olduğu düşünülmektedir.
9b	4b	Reddadesi var ama kısmen yırtık.	10a sayfası ile konu bütünlüğü vardır.
10a	9a	Bu sayfa b yüzü ile konu bütünlüğü içerisinde olduğu için gerçekten de a yüzüdür ve doğal olarak da reddadesi yoktur.	10b sayfası ile konu bütünlüğü vardır.
10b	9b	Reddada kısmı yırtık.	11a sayfası ile konu bütünlüğü vardır.

R nüshasında olup da G nüshasında olmayan ve bazı varaklarının konunun akışından eksik olduğu anlaşılan bu 10 varaklık kısımda Hızır ile Cebrail arasında geçen bir *hikâye* anlatılır. Hikâyenin konusu şu şekildedir:

Hızır, çöllerde tek başına gezen güzel bir çocukla karşılaşır. Çocuğa ne isteği varsa gerçekleştirebileceğini söyler. Çocuk da Hızır'a, onun hizmetine girmek ve öğrencisi olmak istediğini söyler. Bunun üzerine Hızır, çocuğa onun kendisiyle gezmeye gücünün yetmeyeceğini söyler. Daha önce Hz. Musa'nın da kendisiyle böyle bir maceraya giriştiğini ama buna gücünün yetmediğini; İskender'le ab-ı hayatı aramaya çıktıklarını ama onun suyu içemediğini anlatır. Çocuk, Hızır'ın dediklerine aldırmaz, onunla gezmek ve onun öğrencisi olmak için ısrar eder. Hızır, çocuğa birazdan gözden kaybolacağını ve eğer onu bulursa kendisini öğrenciliğine kabul edeceğini söyler. Hızır, gözden kaybolur ve çocuğu koruması için Allah'a dua eder. Tam duasını bitirip de âmin diyeceği sırada çocuk ortaya çıkar ve âmin der. Bunun üzerine Hızır, çocuğa ikinci defa da gözden yiteceğini ve eğer kendisini yine bulursa onu yanına alacağını söyler. Hızır, gözden kaybolur. Yine dua eder. Âmin diyeceği zaman çocuk ortaya çıkıp âmin der. Bu, işlem

üçüncü defa da gerçekleşir. Hızır, kaybolur ve çocuk onu yine bulur. Çocuğun her seferinde kendisini bulması Hızır'ı çok şaşırtır ve Hızır çocuğa kim olduğunu sorar. Çocuk da Hızır'a: “Üç kere gözümden kayboldun ve seni buldum. Şimdi de ben kaybolayım da sen beni bul böylelikle öğrencinin kıymetini bil.” diyerek gözden kaybolur. Hızır, büyüler de yapsa doğudan batıya, karadan denize de gitse çocuğu bulamaz. Sonunda çocuk kendiliğinden ortaya çıkar. Hızır, tekrar ona kim olduğunu sorar. Çocuk da peygamberlerin tümüne yoldaş olan ve onlara yardım eden Cebrail olduğunu söyler. 485. beyitte Hızır ile Cebrail'in hikâyesi biter. Bu kısımda eksik varakların olduğu düşünülmektedir. Çünkü Cebrail'in peygamberlerle olan hikâyeleri birden bire kesilir ve şair kendisinden ve Hz. Ali sevgisinden bahseder. Şair, Hızır'ın ab-ı hayatı bulduğu gibi kendisinin de isteği olan Ali'nin elinden su içmeye ulaşmayı dilediğini söyler. 496. beyitten 512. beyite kadar Ali'ye ve ailesi Zehra, Hasan ve Hüseyin'e övgülerde bulunur. Şair, 513. beyitten 519. beyite kadar Hz. Ali'den beş istekte bulunur. 520-530. beyitler arasında ise dünyanın hâllerinden şikâyet ve ona aldanılmaması gerektiği vardır. Mazlûm, 531-563. beyitler arasında bir *münacat* söyler. Aslında bu münacat R nüshasındaki hikâyeden önceki münacatın devamıdır. Burada Mazlûm, Allah'tan dünyası ve ahireti için çeşitli isteklerde bulunur ve en son olarak da kendisini memleketi Sebzevar'a ulaştırmasını ister. Mazlûm 564-577. beyitler arasında bir *sâkî-nâme* söyler. Bu sâkî-nâmede Mazlûm, sakiye kendisine bir kadeh doldurup getirmesini, meclistikelerin mutlu etmesini ister. Orada bulunan çalgıcılardan da âşıkane nevalar çekmesini ister. Sonra da kendisine seslenerek kendisinden bir şarkı söylemeye başlamasını; aşk sözünden kıssalar anlatmasını; Leyla ve Mecnun ile Hüsrev ü Şirin hikâyelerinin eskide kaldığını; ne Behram'dan ne de Ferhat'tan bir iz kalmadığını söyler. Mazlûm, 577-580. beyitler arasında hikâyenin işleneceği bölüme bir giriş yapar. Kendisine seslenerek yukarıda sayılan hikâyelerin eskidiğini ve Allah'ın naklettiği bir hikâye olan Yûsuf u Züleyhâ hikâyesi söylemesi gerektiğini söyler.

Konunun İşlendiği Asıl bölüm: 581-3365. beyitler arasında yer alan bu bölüm hikâyenin anlatıldığı ana bölümdür. Bu bölümün iç ve dışyapı özellikleri ile motif ve masal öğeleri 2. bölümde ele alınacaktır. Burada ise, bu bölümde farklı nazım şekilleriyle yazılmış şiirlerin sayıları, vezinleri ve kim tarafından söylendiği gibi bilgiler verilecektir. Farklı nazım şekilleriyle yazılmış bu şiirlerin içerikleri “Nazım Şekilleri” başlığı altında ele alınacaktır. Mesnevide toplamda 82 gazel, iki müstezat söylenmiştir. Bunlardan 79 gazel ile 2 müstezat bu bölümde söylenmiştir. Mesnevide en çok gazel söyleyenden en az gazel söyleyene doğru sıralama şu şekildedir: Züleyhâ (24), Yûsuf (20), Yakup (16), Yûsuf'un Kardeşleri (6), İbn-i Emin (2), Hz. Âdem (1), Yûsuf'un Halası (1), Mısırlı Zengin kız (1), Müslüman Olan 40-50 Cariye (1), Daye (1), Mısırlı Hatunlar (1), Cebrail (1), Kafile (1), Beşir'in Annesi (1), Büşrâ (1), Mazlûm (1) gazel

söylemiştir. Mesnevideki 56 gazel *fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün*, 20 gazel *fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün*, 2 gazel *mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilü* 1 gazel de *mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün* kalıbıyla yazılmıştır.

Hatime Bölümü: Bu bölüm 3366. beyitte başlar 3518. beyitte biter. 3366-3482. beyitler arasında şairin oğluna öğütler, nasihatler verdiği *mev'ize* bölümü, 3483-3484. beyitler arasında *mesnevinin adı*, 3485-3492. beyitler arasında emeğinin zayi olmaması ve kendisinin anlaşılması için *dua bölümü*, 3493-3499 şairin *kendisi ve eseri yazış amacı hakkında bilgi*, 3501-3507 beyitler arasında mesneviyi okuyanlardan hatalarından dolayı *kendisini kınamamalarını isteme* ile *dua isteği*, 3508-3513 beyitler arasında yer alan gazelde şairin *eserine övgüsü*, 3514-3518. beyitler arasında Farsça yazılmış beş beyitlik bir kısım yer alır. Mesnevi, müstensih tarafından yazılmış temmet kaydı ve iki beyitlik Farsça beyit ile biter. Normalde *Hatime Bölümünde* zikredilen eserin yazılış tarihi, nerede ve kim tarafından yazıldığı bilgisi *Konunun İşlendiği Asıl Bölümde* 3268-3275. beyitler arasında zikredilmiştir. Bu bilgilerden hemen sonra konuya devam edilmiş; Yûsuf'un ve ardından da Züleyhâ'nın ölümü anlatılmıştır.

Mev'ize bölümünde Mazlûm kendisinin 45, oğlunun ise 5 yaşında olduğunu belirtir ve ona nasihatler vermeye başlar. Mazlûm oğluna, Allah'ı asla unutmamasını, ibadet etmesini, ilimle uğraşmasını, âlimler dışında kimseyle muhatap olmamasını, iki kadınla evlenmemesini, kadınların aklına uymamasını, cömert olmasını, nefesine uymamasını, korkak ve hain olmamasını, karısını evden çıkarmamasını, karısını kendisiyle gezdirmemesini, karısının sözünü dinlememesini, sinirli olmamasını, tahammüllü davranmasını, kanaatkâr olmasını, şarap içmemesini, zina yapmamasını, dedikodu yapmamasını, kimseden borç almamasını, haram yememesini, yalancı şahitlik etmemesini, anne ve babasına itaat etmesini, her zaman doğruyu söylemesini, zulüm etmemesini, mütevazı olmasını ve mecazî değil gerçek âşık olmasını öğütler.

2. BÖLÜM

YÛSUF U ZÜLEYHÂ MESNEVİSİ'NİN İNCELENMESİ

2.1. DIŞYAPI

2.1.1. Nazım Şekilleri

Türk edebiyatında yazılmış mesnevilerde, gazel, kaside kıta, müstezat, murabba, muhammes, terci-i bent ve terkib-i bent gibi nazım şekillerine yer verilir. *Yûsuf u Züleyhâ*, mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır bunun yanı sıra mukaddime bölümünde 2 gazel, konunun işlendiği asıl bölümde 79 gazel ile 2 müstezat, hatime bölümünde ise 1 gazel söylenmiştir. Bu gazeller, mesnevi içerisinde bir düzen sağlamak amacıyla 1. gazel, 2. gazel... şeklinde numaralandırılmıştır. Gazellerin kim tarafından, kim / ne için, hangi sebeple okunduğu ile beyit sayısı ve vezinleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 2: *Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâ'sında Söylenmiş Gazeller*

Gazel Numarası	Kimin Ağzından Okunuyor?	Kimin/Ne İçin Okunuyor?	Gazelin Okunma/Söylenme Sebebi	Beyit	Vezin
1. Gazel	Mazlûm	Hz. Muhammed	Hz Muhammed'den şefaât dilemek için okur.	5	<i>fâ' ilatûn fâ' ilatûn fâ' ilatûn fâ' ilûn</i>
2. Gazel	Mazlûm	Zûnm	Zûnm'ın güzelliklerini övmek için okur.	5	?
3. Gazel	Hz. Âdem	Yûsuf	Yûsuf'a dua etmek için okur.	5	<i>fâ' ilatûn fâ' ilatûn fâ' ilatûn fâ' ilûn</i>
4. Gazel	Hz. Yakup	Yûsuf	Yûsuf doğduğu için Allah'a şükreder.	4	<i>fê' ilatûn fê' ilatûn fê' ilatûn fê' ilûn</i>
5. Gazel	Hz. Yakup	Kız kardeşi	Kız kardeşi, Yûsuf'u istediğinde beddua amaçlı okur.	5	<i>fâ' ilatûn fâ' ilatûn fâ' ilatûn fâ' ilûn</i>
6. Gazel	Hz. Yakup	Kız kardeşi	Kız kardeşi, Yûsuf'u alıp götürdüğünde kız kardeşine beddua etmek için okur.	5	<i>fâ' ilatûn fâ' ilatûn fâ' ilatûn fâ' ilûn</i>
7. Gazel	Hz. Yûsuf'un halası	Yûsuf	Yûsuf'u yanına almanın sevincinden okur.	5	<i>fâ' ilatûn fâ' ilatûn fâ' ilatûn fâ' ilûn</i>
8. Gazel	Hz. Yakup	Yûsuf	Kız kardeşi öldüğü için sevincinden okur.	5	<i>fê' ilatûn fê' ilatûn fê' ilatûn fê' ilûn</i>
9. Gazel	Züleyhâ	Yûsuf/ Rüyadaki yakışıklı genç	Rüyasında gördüğü yakışıklımın dertinden okur.	5	<i>fâ' ilatûn fâ' ilatûn fâ' ilatûn fâ' ilûn</i>
10. Gazel	Züleyhâ	Yûsuf/ Rüyadaki yakışıklı genç	Rüyasında gördüğü yakışıklımın dertinden okur.	5	<i>fâ' ilatûn fâ' ilatûn fâ' ilatûn fâ' ilûn</i>
11. Gazel	Züleyhâ	Deliliğe övgü	Rüyasında gördüğü kişinin aşkından delirir ve deli olduğu için şükreder.	5	<i>fê' ilatûn fê' ilatûn fê' ilatûn fê' ilûn</i>
12. Gazel	Züleyhâ	Yûsuf/ Rüyadaki yakışıklı genç	Yûsuf / Rüyadaki yakışıklı gencin adını ve mekânını öğrendiği için sevinçten okur.	4	<i>fê' ilatûn fê' ilatûn fê' ilatûn fê' ilûn</i>

Tablo 2: (devam) Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâ'sında Söylenmiş Gazeller

Gazel Numarası	Kimin Ağzından Okunuyor?	Kimin/Ne İçin Okunuyor?	Gazelin Okunma/Söylenme Sebebi	Beyit	Vezin
13. Gazel	Züleyhâ	Kara bahtına ve Müslümanlara seslenmek için okur.	Evlendiği kişinin rüyasında gördüğü kişi olmadığını anlayınca bu şiiri okur.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
14. Gazel	Hz. Yakup	Yûsuf	Yûsuf'u diğer öğullarıyla beraber gezmeye yollarken dua amaçlı okur.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
15. Gazel	Hz. Yûsuf	Saba rûzgân	Sabanın babasına hâlini iletmesi için (kardeşlerinin zulmünden) okur.	4	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
16. Gazel	Hz. Yûsuf	Saba rûzgân	Sabanın babasına hâlini iletmesi için (kardeşlerinin dayak, susuzluk gibi zulümlerini) okur.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
17. Gazel	Hz. Yûsuf	Hz. Yakup	Babasının kendisinin kuyudan çıkmasını ister.	4	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
18. Gazel	Hz. Cebrail	Yûsuf	Yûsuf'a gelecektek müjdelere verir.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
19. Gazel	Hz. Yakup	Yûsuf	Yûsuf'un ölüm haberi karşısında okur.	7	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
20. Gazel	Hz. Yakup	Çocukları	Çocuklarına, Yûsuf'un kurdu yediğine inanmadığını söyler.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
21. Gazel	Hz. Yakup	Kendisi	Yûsuf'un yokluğu karşısında kendisine sabretmesi için öğüt verir.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
22. Gazel	Büşrâ	Mâlik	Kuyudan çıkardığı güzelliği övmek için okur.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
23. Gazel	Hz. Yûsuf	Felek	Başına gelenlerden şikâyet eder.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
24. Gazel	Kafile	Allah	Nîgehban Yûsuf'u tokatlar, gökyüzü kararır, kafile korkar ve Allah'tan merhamet etmesini ister.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
25. Gazel	Hz. Yûsuf	Mezardaki annesi	Yûsuf, kendisine edilen zulümlerden şikâyet eder.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
26. Gazel	Züleyhâ	Gönül	Yûsuf'u, rüyasındaki sevgilisini bulma sevincinden dolayı okur.	4	<i>fê' ilatün fê' ilatün fê' ilatün fê' ilün</i>
27. Gazel	Züleyhâ	Allah	Yûsuf'a kavuşamama endişesinden dolayı okur.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
28. Gazel	Züleyhâ	Allah	Yûsuf'u satın alıp beraber yaşamanın sevincinden dolayı okur.	5	<i>fê' ilatün fê' ilatün fê' ilatün fê' ilün</i>
29. Gazel	Züleyhâ	Allah	Yûsuf'u bulduğuna inanmaz ve şükreder.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
30. Gazel	Mısırlı Zengin Kız	Genel	Dünyanın geçiciliği Allah ve sevgisinin kalıcılığına anlatmak için okur.	5	<i>fê' ilatün fê' ilatün fê' ilatün fê' ilün</i>
31. Gazel	Züleyhâ	Yûsuf	Züleyhâ, Yûsuf'a çobanlık yapmasına izin verdiği için pişmandır.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
32. Gazel	Müslüman Olan 40-50 Cariye	Allah	Yûsuf'un kendilerinin Müslüman olmasına sebep olduğu için Allah'a şükrederler.	5	<i>fê' ilatün fê' ilatün fê' ilatün fê' ilün</i>
33. Gazel	Züleyhâ	Allah, Felek, Rakip Kızlar	Züleyhâ, kızların Yûsuf'u elinden aldığı düşündüğü için kızlara sitem eder.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
34. Gazel	Züleyhâ	Daye	Dayesinden Yûsuf'u getirmesini ister.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
35. Gazel	Daye	Züleyhâ	Yûsuf'u kendisine getireceğini söyler.	5	<i>me' ulü me' ulü me' ulü me' ulün</i>
36. Gazel	Hz. Yûsuf	Daye	Züleyhâ'nın kendisinden istediklerini yapmayacağını; azize ihanet etmeyeceğini söyler.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
37. Gazel	Züleyhâ	Felek	Yûsuf'un kendisini daye aracılığıyla reddetmesi üzerine okur.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
38. Gazel	Züleyhâ	Yûsuf	Yûsuf'tan kendisine merhamet etmesini ister.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
39. Gazel	Züleyhâ	Yûsuf	Yûsuf'tan kendisine merhamet etmesini ister ve ondan vuslatını talep eder.	4	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
40. Gazel	Hz. Yûsuf	Züleyhâ	Züleyhâ'ya sabretmesini vuslat için beklemesi gerektiğini söyler.	4	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
41. Gazel	Züleyhâ	Yûsuf	Yûsuf'tan vuslat ister.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
42. Gazel	Züleyhâ	Daye	Yûsuf'un kendisine bir an bile bakmayışından şikâyet eder. Bu derde çare bulunmasını ister.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>

Tablo 2: (devam) Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâ'sında Söylenmiş Gazeller

Gazel Numarası	Kimin Ağzından Okunuyor?	Kimin/Ne İçin Okunuyor?	Gazelin Okunma/Söylenme Sebebi	Beyit	Vezin
43. Gazel	Hiz. Yûsuf	Züleyhâ	Züleyhâ 'ya sabretmesini ve kendisine kavuşacağını söyler.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
44. Gazel	Züleyhâ	Yûsuf'a	Yûsuf'un sabret demesine karşılık Züleyhâ "sabredemem" der.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
45. Gazel	Züleyhâ	Felek	Feleğe kendisine Yûsuf'u vermediği için sitem eder.	8	<i>fê' ilatün fê' ilatün fê' ilatün fê' ilün</i>
46. Gazel	Hiz. Yûsuf	Allah	Allaha kendisini bebeğin şahitliğiyle iftiradan kurtardığı için şükreder.	5	<i>fê' ilatün fê' ilatün fê' ilatün fê' ilün</i>
47. Gazel	Mısırlı Hatunlar	Züleyhâ	Yûsuf'un güzelliğine hayran kalıp Züleyhâ'yı haklı bulurlar.	5	<i>fê' ilatün fê' ilatün fê' ilatün fê' ilün</i>
48. Gazel	Hiz. Yûsuf	Mısırlı Hatunlar	Zindandan ve onlardan korkmadığını, Allah'tan korktuğunu söyler.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
49. Gazel	Hiz. Yûsuf	Müslümanlar , Allah ve Yakup.	Zindana atılışına ve tek kalışına içerler.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
50. Gazel	Hiz. Yûsuf	Develi Arap	Babası Yakup'a kendisinden haberler vermesi için Arap'a durumunu anlatır.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
51. Gazel	Hiz. Yakup	Allah	Arap kendisine zindandaki adamdandan haber verince şükredip ümitlenir.	5	<i>fê' ilatün fê' ilatün fê' ilatün fê' ilün</i>
52. Gazel	Züleyhâ	Kendisi ve Talihsizliğine	Yûsuf'u kendi elleriyle zindana atışına bin pişman olur.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
53. Gazel	Hiz. Yûsuf	Cebrail	Cebrail'in: "Allah zindanda 7 yıl kalacağımı söylüyor nıza göster." demesi üzerine Yûsuf: "Allahtan ne gelirse kabuldür." der ve bu şiiri okur.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
54. Gazel	Züleyhâ	Allah	Aziz zehir içip ölünce Züleyhâ sevinçten bu şiiri okur.	5	<i>fê' ilatün fê' ilatün fê' ilatün fê' ilün</i>
55. Gazel	Züleyhâ	Allah, Yûsuf	Yûsuf'a kavuştuğu için Allah'a şükreder; tekrar Yûsuf'tan ayrılacağını düşündüğü için korkar ve Yûsuf'a kendisini bırakmaması için yalvarır.	5	<i>fê' ilatün fê' ilatün fê' ilatün fê' ilün</i>
56. Gazel	Züleyhâ	Genel	Yûsuf'a kavuşmanın şevkinden okur.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
57. Gazel	Hiz. Yûsuf	Felek, Genel	Yusuf kardeşlerini görünce kederlenip bu şiiri okur.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
58. Gazel	Hiz. Yûsuf	Müslümanlar	Kardeşlerinin gidişine üzüldü ve vatan hasretinden dolayı bu şiiri okur.	4	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
59. Gazel	Hiz. Yakup	Felek	Oğlu Şimûn'un Yûsuf tarafından alınması üzerine feleğe hesap sorar.	5	<i>me'fâ' ilün me'fâ' ilün me'fâ' ilün me'fâ' ilün</i>
60. Gazel	Hiz. Yakup	Oğulları	Oğullarını, İbn-i Ermin'le Mısır'a Şimûn'u almak için yollarken bu şiiri okur ve onları Allah'a emanet eder.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
61. Gazel	Hiz. Yûsuf	Müslümanlar	Babasının kendisine yazdığı mektubu okuduktan sonra gurbette oluşuna ve garipliğine üzüldü bu şiiri okur.	8	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
62. Gazel	İbn-i Ermin	Allah	Yûsuf'un kendisine kardeşlik teklifi üzerine sevinçten bu şiiri okur.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
63. Gazel	Yûsuf'un Kardeşleri	Genel	Resimli eve girince kendi yaptıkları kötülükleri resimlerden görürler ve bin pişman olurlar.	7	<i>fê' ilatün fê' ilatün fê' ilatün fê' ilün</i>
64. Gazel	İbn-i Ermin	Allah	Yûsuf'a kavuştuğu için şükredip sevinir.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
65. Gazel	Yûsuf'un Kardeşleri	Aziz/ Yûsuf	Azizin / Yûsuf'un kendilerini hor görmemesi için tehdit amaçlı okuyup, kendilerini överler.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
66. Gazel	Hiz. Yûsuf	Yehuda	Yehuda'yı kendisine o kadar güvenmemesi için tehdit eder.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
67. Gazel	Yûsuf'un Kardeşleri	Müslümanlar	Aziz, kardeşlerini hırsızlıkla suçlayıp onları bırakmayınca, kardeşleri çaresizlikten bu şiiri okurlar.	5	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>
68. Gazel	Hiz. Yakup	Felek	Oğlu İbn-i Ermin'in hırsızlıktan dolayı aziz tarafından tutulduğunu öğrenince feleğe isyan eder.	6	<i>fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilatün fâ' ilün</i>

Tablo 2: (devam) Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâ'sında Söylenmiş Gazeller

Gazel Numarası	Kimin Ağzından Okunuyor?	Kimin/Ne İçin Okunuyor?	Gazelin Okunma/Söylenme Sebebi	Beyit	Vezin
69. Gazel	Hz. Yakup	Kendisi, Gönlü	Dünyayı boş verip ahireti umursamasını kendisine tembihler.	7	<i>meḫ̄' ilün meḫ̄' ilün meḫ̄' ilün meḫ̄' ilün</i>
70. Gazel	Yûsuf'un Kardeşleri	Yakup	Aziz / Yûsuf, kardeşlerini hırsız diye tutup bağlatınca, kardeşleri bu şiiri okur.	5	<i>fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün</i>
71. Gazel	Yûsuf'un Kardeşleri	Genel	Yûsuf, kendisini onlara tanıtır bir de onları affedince sevinçten bu şiiri okurlar.	5	<i>fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün</i>
72. Gazel	Hz. Yakup	Genel	Yûsuf'un kokusunu alır. Çevresindekilerin kendisinin delirdiğini iddia etmesi üzerine bu şiiri okur.	5	<i>fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün</i>
73. Gazel	Beşir'in Yaşlı Annesi	Allah	Oğlu Beşir'e kavuştuğu için okur.	5	<i>fe' ilätün fe' ilätün fe' ilätün fe' ilün</i>
74. Gazel	Hz. Yakup	Saba Rüzgân	Oğlu Yûsuf'a haber göndermek ister ve ondan kendisine haber getirdiği için kendisine teşekkür eder.	5	<i>fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün</i>
75. Gazel	Hz. Yûsuf	Genel	Yûsuf, kardeşlerini Kenan'a ailelerini ve babalarını getirmek için yolladığında kendisini yalnız hisseder ve bu şiiri okur.	5	<i>fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün</i>
76. Gazel	Yûsuf'un Kardeşleri	Yakup	Kendilerini affetmesi için okurlar.	5	<i>fe' ilätün fe' ilätün fe' ilätün fe' ilün</i>
77. Gazel	Hz. Yakup	Allah	Yûsuf'a kavuştuğu için şükreder.	5	<i>fe' ilätün fe' ilätün fe' ilätün fe' ilün</i>
78. Gazel	Hz. Yûsuf	Felek	Cebraîl'in Yûsuf'a soyundan peygamber çıkmayacağını haber vermesi üzerine Yûsuf bu şiiri okur.	5	<i>fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün</i>
79. Gazel	Hz. Yûsuf	Allah	Yûsuf, ailesine kavuştuğu için şükreder.	7	<i>fe' ilätün fe' ilätün fe' ilätün fe' ilün</i>
80. Gazel	Züleyhâ	Felek	Yûsuf, öldüğü için Züleyhâ isyan eder.	7	<i>fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün</i>
81. Gazel	Mazlûm	Yûsuf	Tüm peygamberlere yakılmış bir ağıttır.	7	<i>fe' ilätün fe' ilätün fe' ilätün fe' ilün</i>
82. Gazel	Mazlûm	Allah	Mesnevi bitti diye Allah'a şükreder.	6	<i>fe' ilätün fe' ilätün fe' ilätün fe' ilün</i>

Bu tabloya göre, mesnevîde en çok gazel söyleyenden en az gazel söyleyene doğru sıralama şu şekildedir: Züleyhâ (24), Yûsuf (20), Yakup (16), Yûsuf'un Kardeşleri (6), Mazlûm (4), İbn-i Emin (2), Hz. Âdem (1), Yûsuf'un Halası (1), Mısırlı Zengin Kız (1), Müslüman Olan 40-50 Cariye (1), Daye (1), Mısırlı Hatunlar (1), Cebraîl (1), Kafîle (1), Beşir'in Annesi (1), Büsrâ (1) gazel söylemiştir. Mesnevîde 2 tane de müstezat söylenmiştir. İlk müstezat Mazlûm'un ağzından gönle sesleniş olarak söylenmiş 10 bentlik, ikincisi ise yine Mazlûm'un ağzından gönle sesleniş olarak söylenmiş 9 bentlik bir şiirdir. Her iki müstezâtın vezni de *meḫ̄' ülü meḫ̄' ilü meḫ̄' ilü fe' ülün // meḫ̄' ülü fe' ülün*'dür. Her iki şiirde de Mazlûm, gönle seslenerek yaşadığı kötü günlerin geçeceğini, sabırla her şeyin güzelleşeceğini, güzellerde vefa olmadığını söyler. İlk müstezatta dört bent boyunca zahit aşağılanır. Zahit, bencil, boş konuşan, gösteriş için ibadet yapan olarak nitelendirilir. Mazlûm, her iki müstezâtın da son bendinde mahlasını söyleyerek kendisine seslenir ve şiiri bitirir.

Yukarıdaki tabloda gösterildiği üzere, 58 gazel *fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün*, 21 gazel *fe' ilätün fe' ilätün fe' ilätün fe' ilün*, 2 gazel *meḫ̄' ilün meḫ̄' ilün meḫ̄' ilün meḫ̄' ilü* 1 gazel de *meḫ̄' ülü meḫ̄' ilü meḫ̄' ilü fe' ülün* kalıbıyla yazılmıştır.

Divan şairleri tercüme yoluyla girdikleri mesnevi sahasında İranlı mesnevi üstatlarının bu alana getirdikleri yenilikleri ve oluşturulan geleneği bir şekilde devam ettirirken aynı zamanda kendilerini özgün kılacak yol ve yöntemler icat etmeye çalışırlar (Turan, 2017, s. 19). Mazlûm'un Câmî'den tercüme ederek kaleme aldığı bu mesnevinin telif bölümlerinin büyük çoğunluğunu gazeller ve mukaddime bölümü oluşturmaktadır. Mazlûm, kendisini orijinal kılmanın yolunu gazel söylemekte ve Câmî'nin mesnevisinde bulunmayan hikâye ve olay örgülerini anlatmakta bulmuştur.

Mazlûm'un bu kadar çok gazel söylemesinin sebeplerinden biri olarak akla ilk gelen Câmî'deki tasvir gücünü yakalayamadığı ve bu eksikliği gazel söylemekle kapatma isteği gelmektedir. Fakat Mazlûm istese tasvirlerin geçtiği beyitleri de olayların geçtiği beyitler gibi tercüme edebilirdi. Dolayısıyla, Mazlûm'un özgün bir şeyler yapmak ve edebî yeteneğini göstermek adına bu kadar çok gazel yazdığı söylenebilir.

Mesnevinin anlattıklarıyla gazelin anlattıkları birbirlerini açıklama, yorumlama, tamamlama, süsleme ve bir bakıma da dönüştürme gücüne sahiptir (Turan, 2107, s. 60). Mesnevide söylenmiş gazellerin genelinde açıklama, yorumlama, tamamlama ve süsleme durumu söz konusudur. Mesnevideki gazeller mesneviden farklı bir şey söylememekte, orada geçen olayı, duyguyu yorumlamakta, açıklamakta, tamamlamakta ve süslemektedir. Örnek olarak Hz. Âdem'in yaratıldıktan sonra Allah tarafından kendisine soyundan peygamberlerin evliyaların gösterildiği sahnede Hz. Yûsuf'a rastlaması ve Yûsuf'u alnından öperek ona gelecekte Mısır'a şah olacağını bildirdiği ve ona dua ettiği 3. gazel verilebilir. Bu gazel metinden çıkarılsa da ondan önceki mesnevi beyitlerinden Hz. Âdem'in, Hz. Yûsuf'la karşılaştığını, onu alnından öptüğünü, geleceğinden haber verip ona dua ettiğini anlaşılabilir. Dolayısıyla söylenen gazellerin mesnevideki işlevleri genel olarak *tamamlama*, söylenenleri biraz daha açarak *yorumlama* ve yine bu söylenenleri farklı bir nazım şeklinde söyleyerek *süsleme* olarak tanımlanabilir.

Mesnevideki anlatılan olay, kahramana özgü ve onunla ilişkili bir şekilde devam ederken şair araya bir gazel yerleştirmek suretiyle hikâyeden devralınan lirizmi yüksek bir noktaya taşır (Turan, 2017, s. 65). Mazlûm'un *Yûsuf u Züleyhâ*'sında da bu durum gazellerin büyük çoğunluğu için geçerlidir. Kahramanın ruh hâli mesnevide anlatılır; bu anlatma duygu durumunu ifade için yeterli gelmez ve şair kahramanın ağzından bir gazel söyler. Yûsuf'un ağzından söylenmiş olan 16. gazelde bu durum söz konusudur. Kardeşleri Yûsuf'u yalınayak dikenli yerlerde yürütür; ona zulmederler. Mazlûm, bu durumu mesnevide anlatır ama Yûsuf'un yaşadığı dramı daha iyi yaşatmak için onun ağzından bir şiir söyler. Bu şiir Saba rüzgârına söylenir ki her yere ulaşma yeteneği olan rüzgârın Yakup'a bu durumdan haber vermesi beklenir. Yûsuf, rüzgâra babasına kendi durumundan haber vermesini, bir damla suya hasret kaldığını, kendisini ondan (Yakup'tan) ayırdıklarını ve kimsesiz kaldığını haber vermesini ister. Şiir mesnevide söylenenleri tamamlayıcı

surettedir. Şiirin mesneviden çıkarılmasının anlam olarak bir eksiklik yaratacağı söylenemez fakat lirizm olarak eksiklik yaratacağı söylenebilir. Okur, şiiri okuyunca kahraman ve kendisi arasında bir bağ oluşmakta ve o susuz kalmış küçük Yûsuf'a acımaktadır.

Divan şairlerinin mesnevilerindeki gazelleri sırf mesnevilere mahsus olarak söylediklerini iddia etmek doğru değildir. Bu gazelleri sonradan divanlarına dâhil edip etmedikleri konusunda elimizde bir veri bulunmamakla birlikte Fuzuli gibi (*Leyla vü Mecnun*) mesnevi için gazel söylemiş şairler de vardır (Turan, 2017, s. 18). Mazlum'un mesnevi boyunca 82, *Konunun İşlendiği Asıl Bölümde* ise 79 gazel söylemesi akla “ Acaba Mazlûm'un bir divanı mı var?” sorusunu getirmektedir. Şairin her gazelin son beytinde mahlasını zikretmesi bu sorunun sorulmasını daha da elzem kılmaktadır. Fakat mesnevide söylenmiş her gazele bakıldığında kendisinden önceki mesnevi beyitlerinin bir açıklaması, yorumlaması ve tamamlayıcısı olduğu görülür. Bu verilerden yola çıkılarak mesnevideki gazellerin mesnevi için yazıldığı söylenebilir. Örnek olarak Cebrail'in kuyuya inerek Yûsuf'a geleceğinden, Mısır'a padişah olacağından haber vermesi ve ona kolundaki muskada saklı gömleği giydirmesinin ardından okuduğu 18. gazel verilebilir. Gazelde Yûsuf'a, her ne kadar şimdilik zindanda olsa da padişah olacağı, kardeşleri ona zulmetmiş olsa da mahşer gününde yüzlerinin kara çıkacağını söyleyerek sabretmesini söyler. Bu gazel mesnevinin bağlamı dışında herhangi bir yerde görülse de *Yûsuf, padişah, zindan, çah, cevr, kardaşlar, sabr, cebr* kelimelerinden dolayı Yûsuf'un hikâyesiyle ilişkili bir gazel olduğu anlaşılır.

Mesnevi içerisinde gazellerin söyleneceğini haber veren ifadeler *bu şi'ri ohıya /ohudı / ohudı / ohuyup, bu şi'ri kıldı inşa / izhar / âgâz, bu şi'ri itdi tekrar* şeklindedir. Sadece 4 ve 24. gazellerin *Gazel Beyt ve Münacat-ı Kafîle* şeklinde başlıkları vardır. Geriye kalan gazeller başlıksızdır.

Mesnevide bu kadar çok gazelin söylenmesi ve çoğunluğun Züleyha (24), Yusuf (20) ve Yakup (16) gibi en çok eziyeti, ayrılığı, aşkı ve hasreti çeken kişilerden oluşması gazellerin duyguların ifadesinde kullanıldığının kanıtıdır.

2.1.2. Vezin

Fars Edebiyatı'yla etkileşimin artması sonucu Farsça şiir dili olarak benimsenmeye başlamış ve İran aruzu kullanılmıştır. Türkçenin yapısı Arapça ve Farsçaya uymadığı için birtakım zorluklar ortaya çıkmış, bu yüzden etkileşimin ilk dönemlerinde aruzun, Türklerin eskiden beri kullandıkları hece ölçüsüne yakın olan kalıpları tercih edilmiştir (Dilçin, 2016, s. 5; İpekten, 1994, s. 142). Uzun sesli bulunmayan Türkçe kelimelerin aruz kalıplarına uydurulması oldukça zor olduğundan bunları aruza uydurabilmek ve ahengi sağlayabilmek için şairler; ulama (vasl), imâle ve zihaf gibi bazı yollara başvurmuşlardır.

Mesnevi nazım şekli, kendi arasında kafiyeli beyitlerden oluşur. Beyit sayısı kısıtlı değildir. Beyit sayısının çok olması daima kısa kalıpların kullanılmasına neden olmuştur (Ünver, 2011, s. 432). 18. yüzyılın son çeyreğinde yazılan *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisi, hezec bahrinin *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbıyla yazılmıştır. Hezec, kelime olarak Arapçada “güzel sesle bağırarak şarkı söyleme”; remel ise “koşma, hızla yürüme” anlamlarındadır (İpekten, 1994, s. 151, 199). Mesnevinin asıl kalıbı dışında hikâye içerisinde söylenen 82 gazel ve müstezatta farklı kalıplar da kullanılmıştır. Buna göre 58 gazel *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*, 21 gazel *fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*, 2 gazel *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilü*, 1 gazel *mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün*, iki müstezat da *mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün // mef'ülü fe'ülün* kalıbıyla yazılmıştır. Görüldüğü üzere mesnevinin asıl vezni dışında gazel ve müstezatlarda beş çeşit vezin kullanılmıştır. 3518 beyitlik bu mesnevide zihaf, imale ve ulama gibi aruz kurallarına aykırı durumlar bulunmaktadır:

Zihaf: Aruzda önemli kusurlardan sayılan zihaf Arapça ve Farsça sözcüklerdeki uzun bir heceyi ölçü gereği kısa okumaktır (Dilçin, 2016, s. 15). Zihaf, mesnevide imâle kadar sık yapılmamıştır:

Menim bu dünyâda yoğdur mekânım
Bu devriñ kayasında âşiyânım (281)

Eger gündüz yerin çarḥ-ı berîn it
İsâ yanında çarḥ-ı çârümîn it (320)

Onı saḥla öziñ sen ḥayr [u] şerden
Âbādânlığa yetür bu seferden (327)

Şeker kâmuşına bilim çatayım
Şâyed kim bir hüner sizden dutayım (374)

Yine luṭfiñ idiban ona şâmil
Yâ Rabb olsun yine menzil mukabil (384)

Çıḥup ondan şadâ-yı lâ-keleâmî
Nidâ-yı hazâ yâ Büşrâ gulâmî (1183)

Yoḡ-idi dünyāda onıñ kim[i] bir ārām-ı cān
Gūyā [ki] dūr-dāne tegdūr kim olupdur pād-şāh (1189)

Çün raķīb-i bī-mürüvvet çün apardı dil-beri
Mazlūm-ı bī-çāre ondan ötri çekdi birce āh (1192)

Her kim öz ḡāline bir hediye iverdi yāre
Mazlūmī dir cānımı yāre iverdim āḡir (3126)

Yūsuf Mışır'ıñ içinde pād-şāhdur
Menim ilimde köñlegi güvāhdur (3132)

İmāle: Kapalı hece gereken bir yerde açık heceyi biraz uzun okumaya imāle denir ve aruzda bir kusur olarak görülür (Dilçin,2016, s. 13). Mesnevide Türkçe kelimelerin kullanımı fazla olduğu için imāleye sıkça başvurulmuştur. Birçok beyitte rastlanılan imāle sadece Türkçe kelimelerde değil az da olsa Farsça kelimelerde de yapılmıştır:

Hevādan düşdi ilimḡa bile bir zībā nigār
Kuyaş teg yerī olur āsmānda ne kim ka' r-ı çāh (1190)

İtirse birisi çün bir nigārı
Gerek aḡtarsa onı rūzgārī (1193)

Hamuşı ona efsūn itdiler sāz
Çi bülbül қоşdılar birbire āvāz (2210)

Eger dirseḡ maḡa ol meh ḡarāmdur
Bize baḡ yüzimiz māh-ı temāmdur (2219)

Menim köñlegimī oḡa yetürgil
Hem ondan bir ḡaber munda yetürgil (3083)

Mışır şehrinde oḡı pād-şāhdur
Menim ilimde köñlegi güvāhdur (3105)

İkisi gitdiler hoş-ḥāl [ü] ḥurrem
Ḥaberdār itdiler Ya‘ ḳūb der-dem (3127)

Mesnevîde zihaf ve imalelerin yanı sıra ünlü düşmeleri, ünlü türemeleri ve ulamalara da sık sık rastlanmaktadır:

Ünlü Düşmesi: Bu olay en çok *ki* ve *ne* kelimelerinde yaşanır. Kendisinden sonra gelen ünlü ile başlayan kelimelere ünlüsü düşürülerek yazılır:

K'ey ata yüzi ḳarayız bizi dil-ṣād eyle
Yūsuf'ın başına döndür bizi ḳi āzād eyle (3177)

N'olaydı sen bizi yaratmasaydın
Getürdün dünyāya ḡāret'meseydün (219)

N'ola ger ḳutaram ḡurbet ilinden
Cānımḡa degse vaṭanın yel[in]den (2600)

Bile isterdi k'ol māh-ı dil-efrūz
Gözün önünde olsun gice gündüz (650)

Ünlü Türemesi: Şairlerin aruzu şiirlerine uygularken başvurduğu tasarruflardan biri de iki ünsüz ile biten kelimenin ünsüzleri arasında ünlü harf türetmektir. Mesnevîde bu uygulama en çok *Mısr* ve *Hızr* kelimelerinde görülür:

Didi bil kim Mıṣır'dan gelürem men
Seniḡ oḡlıḡ ḥālını bilürem men (3131)

Ḥızır itdi o yerde ‘ahd u peymān
Orada göz önünden oldı pinhān (308)

Ulama: Sonu ünsüzle biten bir sözcüğü, ondan sonra gelen sözcüğün ünlü harfine bağlamaktır. Ulama, vezinde yan yana iki açık hece gerektiği zaman yapılır (Dilçin, 2016, s. 12).

Yūsuf ḳardaşlarına virdi in‘ām
Ḫoḡ itdi onlara i‘zāz [ü] ikrām (3159)

Virüp her birisine yüz tûmân zer
Bile la' l [ü] dür ü yâkût [u] gevher (3160)

Açıldı zevkünden gönçe teg Âdem
Bu şi'ri oğıya şevkünden Âdem (610)

Yūsuf'ın galleşi çün azlık itdi
Olara acılık nā-sāzlık itdi (2465)

Medli Kullanımlar: İki kapalı hece arasında bir açık hece bulunması gerektiğinde, sonu bir uzun ünlü ve bir ünsüzle biten birinci heceyi imaleden biraz daha uzun okumaktır. İmâle çoğu yerde vezin kusuru olmakla birlikte med bir ses sanatıdır. Med, son iki harfi ünsüz olan Arapça ve Farsça ve Türkçe sözcüklerde de yapılır. “var, yok, çok, az” gibi tek heceli Türkçe sözcüklerde de imale yapılmıştır (Dilçin, 2016, s. 14-15). Veznin tam çıkması için şair tarafından Türkçe kelimelerde de med yapılmıştır:

Hamumuz varmiz âhîr Müselmân
Günâhsız tıflı öldürmegi âsân (1022)

Sözümüz çindür v'allâh u bi'llâh
Ki Yūsuf'ını kırd yidi sehergâh (1126)

Bugün bil hâlim olupdur diğer-gün
O olupdur dağdan dâğından efzün (1368)

Yūsuf zindânda yeddi il çi durdı
Ki Mısr'ın şâhı birce diş gördi (2400)

Kim âhîr seni hâzır virür âzâr
Riyâyî düstdan hem Tağrı bizâr (3394)

Virüp her bire bir harvâr buğda
Didi virem yine bisyâr buğda (2667)

Mesnevîde aruz kusurlarının yanında bazı beyitlerde de vezin bozuktur. Mesnevîde yüzü aşkın vezin bozukluğu bulunmaktadır. Bazen bir mısranın bazen de her iki mısranın birden vezni bozuktur. Bu durum aparatlarda belirtilmiştir:

Vaṭanıñdan niçün bî-gāne oldıñ
Çi kerkes teg leş-h̄ār u vîrāne oldıñ (198)

Çehre-güşā-yı ‘ālem zer hem öziñsen
Şüret-ārā-yı çār-cevher öziñsen (13)

Kim bile bīmār olupdur ki hergiz tapmasa dermān
Bu bi[r] belā-yı ‘aşqdur dermānı n’eylersen

2.1.3. Kafiye ve Redif

Kafiye, en az iki dize sonunda, anlamca ayrı, sesçe birbirine uyan iki sözcük arasındaki ses benzerliğidir. İki sözcük arasındaki ses benzerliğinin kafiye sayılabilmesi için, bu sözcüklerin anlamca ve sesçe bir olmamaları gerekir (Dilçin, 2016, s. 59).

Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinde mürdef ve müesses kafiye hâkim olduğu görülür. Dizelerde kafiye den sonra tekrarlanan ek ve kelimelere redif denir. Hikâyenin içerisine serpiştirilen gazellerin yarısı rediflidir. Mesnevî kısmında da redifli beyitlere yer verilmiştir. Ayrıca, divan şiirindeki klâsik kafiye anlayışının dışına çıkılan ve yer yer kafiyesiz olan beyitlere de rastlanmaktadır. Mesnevî nazım şeklinin uzunluğu göz önüne alınırsa bu durumun her eserde rastlanabilecek kusurlar olduğu söylenebilir. Mesnevîde kullanılan rediflerin büyük çoğunluğunu Türkçe kelimeler oluşturmaktadır. Kafiye kelimelerinin de birçoğu Türkçe olmasına rağmen Arapça-Arapça; Arapça-Farsça; Farsça-Farsça; Türkçe-Türkçe; Türkçe-Arapça ve Türkçe-Farsça kelimelerle kafiye yapıldığı görülmektedir. Bu kafiye örneklerini gösteren beyitler şunlardır⁸¹:

A-A Kelimelerle Oluşturulan Kafiyeler:

Yaradupsan temām-ı ḥalk-ı ‘ālem
Fazlıñdan dört ‘anāşır oldı ādem (14)

⁸¹ A: Arapça; F: Farsça; T: Türkçenin kısaltması olarak kullanılmıştır.

Yetüp itmāma çün ‘acz u münācāt
Haḳ’ıñ dergāhına ‘arz itdi ḥācāt (355)

Onı tabşurmışam saña emānet
Sene tabşurmışa olmaz ḥıyānet (359)

Bu meclis ehlini kılgil ziyāfet
Bile kıldı bu meclisde zārāfet (2804)

A-F / F-A Kelimelerle Oluşturulan Kafiyeler:

Göziñ öniñden ollam men yine güm
Üçümçi kez nice gündüzde encüm (376)

Şabāḥ oldı çi açdı nergis-i ter
Onı görmedi çoḥ oldı mükedder (832)

Hem ol dem titredi ol şāh-ı devrān
Yıñıldı yere vü tabşurdı ol cān (3322)

Ġarīblıḳ çoḥ oña kār itdi onda
Bu şi‘ri bile tekrār itdi onda (2795)

F-F Kelimelerle Oluşturulan Kafiyeler:

Nikāḥ ‘aḳidini baḡladı ol şāh
Ṭoyından raḳşa düşdi mihr ile māh (2538)

Yüzi ḥurşid kimi var idi rüşen
Onıñ miḥnet-serāsı oldı gülşen (881)

Onıñ derdine kılmaz hiç çāre
Hemāndan ğayrı kim yetüşse yāre (914)

T-T Kelimelerle Oluşturulan Kafiyeler:

Cezā-yı yaḥşılıkımızı virdi
Ki bāḡbānsız bile gülleri dirdi (2135)

Didi İbn-i Emīn k'ey cān-ı kardaş
Bir A' rābī maḡa virdi bile daş (2757)

Maḡa virgil ki tā bir baḡim onı
İtürmesen ḡoluma taḡim onı (2760)

Bu bir şeh hedyesidür almaḡ olmaz
Munı bir özge yerḡa salmaḡ olmaz (2764)

‘Azīze gitdiler indirdiler baş
Yanında aḡladılar tökdiler yaş (2772)

Gelenler hamusı oḡlanlarımdu
Cāsūs degüldiler doḡanlarımdu (2782)

T-A Kelimelerle Oluşturulan Kafiyeler:

Ki biz bildik ki āhıḡda neme var
Yūsuf āhıḡda var eylersen izhār (2687)

Gel ey ata ḡālinden bir ḡaber al
Yūsuf'ıḡdan sorıḡ bir ḡāl [ü] aḡvāl (1096)

T-F / F-T Kelimelerle Oluşturulan Kafiyeler:

Bile tāze nihāl var hay bāḡdan
Bile yaḡşı cemāl var hay daḡdan (598)

Gelende görmedik ondan nişānı
Be-ḡayr-i köḡlegi bir pāre kanı (1130)

İlāhī her kimiñ bir maṭlabı var
Vişāle yetür ü koyma bile ḥ^ẓār (2555)

Yūsuf ondan itür itdi bu işi
Ki belkim gelsiler öz ḳavm [u] ḥ^ẓişi (2618)

Mesnevi metninde yer alan, ek, kelime, ek+kelime şeklinde rediflere rastlanmaktadır. Mesnevideki 82 gazelin 42 tanesi redifli yazılmıştır: var meniñ (1. gazel), -iñ seniñ (3. gazel), -ımı sen n'eylediñ (5. gazel), -ım menin (7. gazel), -ım meniñ (9. gazel), idi (10. gazel), oldım (12. gazel), -iñ ola (14. gazel), -a yetür (15. gazel), -ı n'eylerem (19. gazel), ola (21. gazel), itdiñ meni (23. gazel), -ā el-emān (24. gazel), oldı (28. gazel), oldık (32. gazel), olim (39. gazel), -iñ menem (40. gazel), -ım vāy vāy (44. gazel), -dan hem ḳorḫmanam (48. gazel), maña (51. gazel), olim (52. gazel), -ımdur benim (53. gazel), ola (56. gazel), itsiler (57. gazel), eyledi (58. gazel), -ımdan ne istersen (59. gazel), -ım menin (62. gazel), -dür vāy (63. gazel), -iñ seniñ (64. gazel), görmegiñ (65. gazel), itmediñ (68. gazel), -ı n'eylersen (69. gazel), ola (71. gazel), ḡam yeme (72. gazel), -dım āḫir (73. gazel), olim (74. gazel), eyle (76. gazel), -ıma yetdim āḫir (77. gazel), itmediñ (78. gazel), oldı (79. gazel), -ım benim (80. gazel), hani (81. gazel).

Beyitler: - dur Ḳur'ān'da (21), yā Muḫammed (26), oldı (30), - dur pīşvāmız (56), süḫandan (148), düşdi (160), gideller (202), - iñi bilgin (206), sensen (209), -dın sen (215), hergiz (238), oḡlan (277), it (322), -san sen (356), ḫaḳı-çün (357), o ṭıflıñ (360), oldı ziyade (1401), olsun (1412), -ı rüyüñ (1462), -em men (1470), hemīşe (1482), ḳıldın (1487), itsün (1491), itmiş indi (1502), -san sen (1529), onlar (2194), -mediler ḫiç (2201), bilgin (2208), - diler didār-ı Yūsuf (2216), -mışam men (2223), - madı ḫiç (2584), ārām (2597), oldı (2612), -ları biz (2621), bilgil (3011), ider men (3015), -ım yoḡ (3020), Yūsuf (3042), idersen (3110).

Zālimlerden Ḥudāy alsun ḳışāşım
Olarıñ cebrinden ḳılsun ḫalāşım (1255)

Öziñi ger bilürsen şāh sensen
Saña Tarı baḫıpdur māh sensen (209)

‘ Adem yuḫusıdan bīdār kıldın
İl ü ayaḡlara çīdār kıldın (218)

Şükürü li'llāh yine geldi yanıma yārim meniñ
Tarı raḥm itdi maña kim geldi dil-dārım meniñ (679)

Muraḥḥāş kıl benim yanımda olsun
Mene ferzend şāha bende olsun (1412)

Bu tarz ile mezād oldı ziyāde
Ki yetdi vezninden oldı ziyāde (1401)

Sen ey muṭrib yine sāzıñı sāz it
Bizim çün şoḥbet eyle ser-firāz it (1675)

Genellikle Türkçe ek ve kelimeler şeklinde rastlanan redif, mesnevide kimi zaman kafiye kullanılmaksızın ses uyumu işlevini yüklenmiştir:

Hayı naḳḳāş çekmiş naḳş-ı rūyın
Ha yerde vardur[ur] bu āb-ı rūyın (1462)

Bu tarz ile mezād oldı ziyāde
Ki yetdi vezninden oldı ziyāde (1401)

Çi kisdiler turunclarını onlar
O ellerini hem kisdiler onlar (2194)

Yūsuf u Züleyhâ mesnevisinde büyük bir çoğunlukla müesses ve mürdef kafiye kullanılmıştır. Mücerred kafiye kullanımı ise daha azdır:

Müesses Kafiyeler:

Men ü sen ortada var miz bahāne
Hamu yerlerde vardur ol yegāne (174)

Seney āyine ol āyine-ārā
Seney pinhān oldur āşkārā (172)

Ki bilmeñ biz nice itsek ‘ibādet
Ki Şeytān itmesün imān[1] gāret (220)

Yüreginden ola berķ-i fūrūzān
Onı yandursa hem-çün şem‘-i sūzān (809)

Mürdef Kafiyeler:

Budur dördümçi hācet olsam irşād
Ki sen hoşnūd olañ men olam şād (517)

Niçesi ba‘ dü müddet hūşa geldi
Yūsuf’ıñ ‘aşķı ammā cūşa geldi (2202)

Didi evvel göz ü düyüm cemāldür
Siyüm iğitligim çārüm vişāldür (2510)

Mücerret Kafiyeler:

Yine görindi yeddi gāv-ı lāger
O çāk sıķırları yidile yek-ser (2404)

Açıban ağzını çün gönçe-i gül
Cevābın virdi Hızr’ıñ mişl-i bülbül (262)

Mukayyet Kafiyeler:

Gehi zāhidleri ser-mest idersen
Belā-yı ‘aşķ ile pā-best idersen (868)

Dahi görmeñ feşār-ı kabır hergiz
Sene yetmez olardan cebr hergiz (238)

809 hem-çün: hem çün G

868 ‘aşķ ile: ‘aşķda R

Klasik kafiye anlayışına göre, redifin yalnızca mısra sonlarında bulunabileceği kabul edilmekte ve mısra başındaki tekrarlar, daha çok “tekrir” sanatı içerisinde ele alınmaktadır. Tekrir söz sanatlarından, redif ise bir kafiye çeşidi olup temel işlev bakımından kafiyeden farklı değildir. Mısra başı kafiyesinin varlığı kabul edildiğine göre, mısra başlarındaki düzenli tekrarların da redif kapsamına alınmasının yanlış olmayacağı düşünülmektedir (Aydemir, Çeltik, 2012, s. 11).

Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinde, ahengi sağlayan, mısra başı rediflerin kullanıldığı beyitlere rastlanmaktadır. Aşağıdaki beyitlerde olduğu gibi bu tekrarlar şiirin ahengini sağlamakta ve anlatıcının soluksuz bir şekilde anlattığı izlenimini yaratarak okuyucuyu metne bağlamaktadır. Okuyucu anlatının da gidişatına bağlı olarak bu kelimelerin etkisiyle bir diğer kişinin neye düşkün olduğunu merak etmektedir. Kısacası bu kelimeler hem ahenk hem de merak unsurunu sağlamlaştırmıştır:

Birisi ‘âşık oldu mülk ü mālâ

Birisi ‘âşık-ı güldür ü lāle (180)

Birisi ‘âşık-ı zer‘ ü zirā‘ at

Birisi ‘âşık-ı kesb ü cemā‘ at (181)

Birisi ‘âşık-ı mollālîka ‘ilm

Birisi ‘âşık-ı zühhādîka hilm (182)

“Ne.... ne” tekrarlı yapısıyla kurulan yukarıdaki beyitlerde anlatıcı, yaratıcıya karşı olan sitemini ve isyanını yineleye yineleye vurgulamıştır. Yaratıcının kendisine vermediği şeyleri “ne...ne” yapısıyla birbirine bağlayarak, mahrum olduğu şeylerin çokluğunu göz önüne sermiştir.

Mene ne māl virdiñ ne menāli

Ne bir maħbūb var ola cemāli (552)

Daħı ne hāne virdiñ ne ‘imāret

Ki bī-minnet otursam birce sâ‘ at (553)

Aşağıdaki tekrarlarla hikâye akıcı bir hâle getirilmiştir. “Gehî” ifadesinin art arda kullanılması hem zaman geçişlerini hızlandırmış hem de bu hızı kelimenin söylenişindeki yumuşaklıkla okuyucuya hissettirmiştir:

Gehî gevher için deryāya girdi
Gehî güller İrem bāğında durdı (418)

Gehî gün kimi her eyvāna düşdi
Gehî sîmurğ olıban Qāf'a düşdi (426)

Gehî ma' şūk gāhî ' āşık olmuş
Gehî kavvāde gāhî şādık olmuş (767)

Gehî ağlardı vü gāhî gülerdi
Gehî diriliban gāhî ölerdi (857)

Gehî rakşa düşürdi hem-çü Mecnūn
Gehî giryān olurdu hem-çü ceyhūn (858)

Birçok kişinin aynı ortamda bulunduğu ve bu kişilerin her birinin konuştuğu sahnelerde konunun aynı olması durumunda kişiler tarafından aynı kelimeler kullanılmıştır. 40-50 kızın Yûsuf'u baştan çıkarmaya çalıştığı sahnede kızların hepsinin kendilerini övmesi ve özelliklerini sayması anlatıcı tarafından *biri didi ki, biri didi ki menem* ifadeleriyle okuyucuya art arda aktarılarak hem sahnenin kalabalıklığı, hem de kızların o anki arzulu hâlleri yansıtılmıştır. Tekrarlar hikâyeye o anki duyguların hararetini ve ortamın karmaşasını yansıtabilmiştir:

Biri didi ona kim yüzime baḡ
Biri didi ki şehlā gözime baḡ (1614)

Biri didi menem çün serv-i āzād
Biri didi menem hem-çü perî-zād (1617)

Biri didi ki yandım yandım ey cān
Biri didi olim başına ḡurbān (1618)

Biri didi menem hūr-ı behiştî
Biri didi menem nāzik-siriştî (1619)

Biri didi lelim āb-ı hayātdur
Biri didi dilim kand u nebātdur (1621)

Biri didi ki hālīm ‘anberīndür
Biri didi cemālim nāzenīndür (1622)

Biri didi menem kand-ı mükerrer
Biri didi menem müşg-i mu‘atṭar (1623)

Biri didi dudağım şekkerīndür
Biri didi saçım müşgīn-çīndür (1625)

Biri didi menem durna yaraşlu
Biri didi menem mirār bağışlu (1626)

2.1.4. Dil ve Üslup

Edebiyat tarihlerinde ve tezkirelerde hakkında bilgi bulunmayan Mazlûm’un tanınmayışının sebebi edebî çevrelerden uzak olması, kendisini koruyacak bir hâmişinin olmaması ve iyi bir şair olmayışıyla açıklanabilir. Mazlûm, Câmî’den tercüme ettiği *Yûsuf u Züleyhâ*’ya özellikle mukaddime bölümünde telif kısımlar eklese de Câmî’nin eserinin gölgesinden çıkmayı başaramamıştır. Mazlûm, Câmî’nin eserini tercüme ederken tasvirlerin yapıldığı kısımları çoğunlukla atlamıştır. Duyguların ifadesi içinse kahramanların ağzından gazel söylemeyi tercih etmiştir. Mesnevide toplamda 82 gazelin söylenmesi hâliyle mesneviye samimi bir üslup katmış ve konuşma dilinin özelliklerinin hikâyede sıkça görülmesine yol açmıştır. Mesnevideki gazeller, genellikle olayların yorumlanması, tamamlanması ve tekrarı işlevinde olduğu için mesneviye akıcılık kazandıracığı yerde bazen hikâyeyi aksatmıştır. Bunun yanı sıra Mazlûm’un eseri tercüme ederken bazı olayları atlaması eserin anlaşılmasına sebep olmuştur. Câmî’nin mesnevisinde Züleyha’nın Yûsuf’un geçeceği yolda beklemesi bir bölüm boyunca anlatılmıştır. Mazlûm’da ise bu bölüm birkaç beyitle geçiştirilmiş; Züleyha’nın Yûsuf’tan adalet istemesi ve bu isteğin Yûsuf’a iletilmesi hayli karışık şekilde aktarılmıştır (2488-2500). Mazlûm’un tercüme yaparken bazı bölümleri atlaması üslubunun karışık ve kimi zaman da anlaşılmaz olmasına sebep olmuştur. Tasvirden çok olayların ya da konuşmaların geçtiği sahnelerin aktarılması mesnevide fiillerin çok olmasına dolayısıyla dinamik bir yapının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Sayfalarca sürecek bir ruh hâlinin tek beyite indirgenmiş olması mesneviyi akıcı

bir hâle getirmiştir. Mazlûm'un üslubunun en dikkat çekici noktası Farsçadan tercüme ettiği bu eseri Azerbaycan Türkçesinin söyleyiş özelliklerine uydurabilmesidir. Şair bu adaptasyonu gerçekleştirirken konuşma dilinin özelliklerinden sıkça faydalanmıştır. Hatta böyle kullanımlar o kadar fazladır ki şiirdeki rediflerin büyük çoğunluğu Türkçedir. Şair, mesnevide “olim, idim, ideller, itmenem, azizlerne (azizler ile)” gibi günlük konuşma diline ait kelimeleri sıkça kullanmış ve bununla bir dönemin dil özelliklerini günümüze aktarmayı başarmıştır. Mesnevinin dili; ahtar, andak, apar-, bilmağ (?), çat-, çin, çi, bile, daşgaru, düzet-, görset-, imdi, inki, ir-, kayır-, kaytar-, düş-, munca, birce, ikki, yeddi, nite, obir, sarı, hardan, hansı, ha yerden, tap-, taşıl-, üz-, üz, min, men, meyn, yün gibi kelimelerle Türkiye Türkçesinden ayrılmaktadır.

Mazlûm, mesnevinin mukaddime bölümünde tevhit, na't, münacat gibi şiirlerde süslü ve ağır bir üslup kullanmıştır. Tevhitte yer alan ayet iktibaslarından dolayı beyitlerin nerdeyse tamamı Arapça kelime ve tamlamalardan oluşmaktadır. Mazlûm, bu türde şiirlere mesnevisinde fazla yer vermediği için bu ağır üslupla fazlaca karşılaşılmaz. Aşağıda tevhit bölümünden örnek verilmiş iki beyitte “dür” bildirme ekinden ve “ñ” şahıs ekinden başka Türkçe ifade yoktur:

Şıfâtın “kul huva'llāhu aḥad” dūr
Kemālin vaşf-ı “Allāhü's-şamed” dūr (11)

“Lem yelid” bā “ve-lem yūled” şıfâtın
“Ve-lem yekunlehu küfüven eḥad” dūr (12)

Konunun işlendiği asıl bölümde olayların aktarımında sade ve tasvirî bir üslup kullanmıştır. Bu bölümde oluş ve hareket söz konusu olduğu için üslup da canlı bir özelliğe bürünmüştür. Mesnevide söylenen gazelerde tamlamaların sayısı çoğalsa da günlük konuşma dilinin hâkimiyeti eksik olmaz. Mesnevideki *olim* redifli 39. gazel buna güzel bir örnektir. Aşağıda konunun işlendiği asıl bölümde söylenmiş bir gazelden alınmış beyitte Türkçe kelimelerle örülü neredeyse vezinle söylenmemiş gibi külfetsiz bir üslup kullanılmıştır:

Bu seferden ḳorḥaram Allāh'a tabşurram seni
Bu belālardan seni saḥlab nighdārın ola (1048)

Mesnevinin hatime bölümü şairin daha çok nasihat verdiği ve okuyuculardan eserini hoş görmelerini istediği bir bölüm olduğu için üslup yalın ve tasvirîdir. Mazlûm, sayfalarca oğluna öğüt verdiği bölümlerde sıkça atasözü ve deyim kullanır. *Li-enne'l-ḳarze miḳrāzü'l-maḥabbe*⁸⁴

⁸⁴ Borç muhabbetin makasıdır.

(3455) Arapça ifadesinden başka söz konusu bölümde kullandığı atasözü ve deyimler çoğunlukla Türkçe ya da Farsçadan Türkçeye çeviridir. Üslubun tasvirî olmasının sebebi Mazlûm'un oğluna nasihat vermek isterken birçok benzetme ve sıfattan yararlanmasıdır. Aşağıda örnek verilmiş beyitte Mazlûm, oğluna karısını evden çıkarmaması gerektiğini öğütler. Bu öğüdünü etkili kılmak için de tasviriden yararlanır. Buna göre bir kadının evden çıkması durumunda olacaklar bir ağacın dallarının bahçeden çıkmasına ve yabancılar tarafından yağmalanmasına benzetilmiştir:

Ki her şāḥa çıḥarsa bāğçeden baş
Mīvesinden ṭamaʿ iderler evbāş (3420)

Mukaddime bölümünde, tevhit, na't ve münacatlarda ağır bir üslup kullanılsa da bu bölümlerin kısa sürmüş olması mesnevinin yalınlığını etkilememiştir. Mesnevilerin hikâye bölümleri aksiyon filmlerine benzer; sürekli hareket vardır. Aksiyon filmi de olsa bazen karakterlerin durup dinlendiği ve içe döndüğü sahneler mevcuttur. Örneğin Züleyha'nın zincirlere vurulduğu sahnede Züleyha felekle konuşacak ve ona sitem edecek kadar içe döner. Tabî bu sahneler Mazlûm'da Câmî'deki kadar uzatılmadığı için okuyucu bunalmamış olur. Mazlûm'un üslubunu akıcı kılan en önemli unsurlardan birisi de Mazlûm'un Câmî kadar tasvir yapmaması; bu kısımların neredeyse tamamını çevirmemiş olması ya da birkaç beyitle geçiştirmiş olmasıdır. Mazlûm'un konunun işlendiği asıl bölümde 79 gazel söylemesi müzikallerdeki oyuncuların repliklerini bir de şarkı şeklinde söylemesine benzetilebilir. Kişi önce repliğini / sözlerini / duygularını söyler sonra da bu yeterli gelmez bir de sözlerini gazel şeklinde belirtir. Müziğin sözleri daha etkili kılması gibi farklı nazım şekliyle söylenmiş aynı sözler çoğu zaman daha tesirli olmakla beraber yorucu da olmaktadır. Bu gazellerin tümüyle okuru yormamasının en büyük sebebi yarısından fazlasının Türkçe rediflerle söylenmesi, bolca deyim içermesi ve duygu yüklü olmasındandır. Sonuç olarak mesnevinin dilinin büyük bir çoğunlukla Türkçe kelimelerden oluştuğu, üslubunun ise sade bir üslup olduğu söylenebilir.

2.1.4.1. Edebî Sanatlar

Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinde sanat yapma kaygısı ön planda değildir. Fakat gerek tasvirlerde gerekse de arada söylenen gazellerde edebî sanatlar bakımından metin zenginlik gösterir.

Hüsn-i talil: Bir olayın meydana gelmesini güzel bir nedene bağlama sanatıdır:

Çi Yūsuf çāh içinde dutdı mesken
Olup gündüz kimi ol çāh rüşen (1103)

Ḥayāl itdi ki var içinde Leylī
Onıñ çün Ka‘be’ye eyledi meyli (93)

İktibas: Şiire, anlamı pekiştirmek için ayet, hadis ya da bunlardan parçalar ekleme sanatıdır. Mesnevide özellikle mukaddime bölümünde söylenmiş tevhid, münacat gibi şiirlerde yapılmış bir sanattır:

Şifātın “kul huva’llāhu aḥad”dür
Kemāliñ vaşf-ı “Allāhü’ş-şamed”dür (11)

İrsal-i Mesel: Şiirde anlamı pekiştirmek için atasözü ya da atasözü değerinde söz kullanma sanatıdır. Mesnevide atasözleri deyimler kadar sık kullanılmamıştır:

Ki kadr-i zeri zergerler bilürler
Cevāhir kadr-i cevherler bilürler (1210)

İstifham: Anlamı ve söyleyişi güçlendirmek için yanıt bekleme amacı gütmeyen soru sorma sanatıdır:

Ṭama‘ ı var kim oğlı ola mı şāh
Oña itsile secde gün ile māh (1016)

Hani ol ‘ārif-i dānā-yı ‘āşık
Ki bu esrār ola yanında dānık (213)

İştikak: Aynı kökten türemiş en az iki sözcüğü aynı beyitte kullanmakla meydana gelen sanattır:

Her ol kim ‘āşık-ı bir meh-liḳādur
Ol ma‘şūḳ küllī ‘āşık-ı Ḥudā’dur (170)

İntak: İnsan dışındaki varlıkları konuşurma sanatıdır. Mesnevinin masal unsuru gösteren kısımlarında bu sanatın varlığına rastlanılır. Mesnevide, deve, kurt ve altın kadeh konuşurularak bu sanat meydana getirilmiştir:

Dile geldi ki kurd-ı bî-günâhım
Onı yememişem Hâk'dur güvâhım (1153)

Didi nâka maña hem bir du'â kııl
Menim derd-i dilimni hem devâ kııl (2323)

Kinaye: Bir sözü gerçek anlamının dışında, benzetme amacı olmaksızın kullanma sanatıdır. Mesnevîdeki deyimlerin kullanımı bu sanatı meydana getirmiştir:

Ata hamumuzıñ yüzi karadur
Bizi bağışla kim vaqt-i 'atâdur (3174)

Diliği bağla ey Mazlûm-ı nâ-dân
Ki bu kışşada yoğdur hiç pâyân (175)

Mecâz-ı Mürsel: Bir sözü benzetme amacı gütmeyen gerçek anlamının dışında kullanma sanatıdır. Kelimelerin anlamları arasında parça-bütün, neden-sonuç, iç-dış gibi bağlantılar bulunur. Aşağıdaki beyitte camdan kastedilen aslında şaraptır. Şarap kadehin içerisinde bulunduğu için parça-bütün ilişkisinden yola çıkılarak şarap işaret edilmiştir:

Eger bu cāmdan içmezdi Mecnūn
Onıñ adını dutımazdı gerdūn (191)

Mübalâğa: Sözün etkisini güçlendirmek için bir şeyi olmayacak şekilde anlatma, onu olduğundan çok ya da az göstermeye mübalâğa denir. Daye, Ehremen'in Züleyha'yı görürse Müslüman olacağını söyler. Bilindiği üzere Ehremen Mecusî inanç sisteminde kötülük tanrısıdır. Züleyha'nın güzelliği abartılarak Ehremen'i bile Müslüman edeceği hayal edilmiştir.

Ve ger kim Ehremen yüziği görsün
Müselmān ola yanıñda otursun (1863)

Nidâ: Şiirde duyguların yoğunlaştığı yerlerde kullanılan bir sanattır. Şair kendisi dahil birçok kişiye seslenerek bu sanatı kullanmıştır:

Dil-berā raḥm eyle hem Mazlûm'ına kıl bir nazār
Kim alıpdur Mazlûm-ı bî-are bîmārın seni (615)

N'ola yā Rab ki baḥtım ola bîdār
Yuuda dil-berim g rsetse d dār (819)

Almanı āsmāna atınca virür mi ar-ı t b
Mazlümā Őād ol bugünden da-ile kim yā naşıb (1383)

Tarsi: Bir beytin iki dizesindeki sözcükleri sayı ve kafiye bakımından birbirine denk gelecek Şekilde söyleme sanatıdır:

Bile n r u cem l hardan gitürdi
Bile   al [u] kem l hardan gitürdi (599)

Telmih: Mesnevide en sık kullanılan sanatlardan birisi de telmih sanatıdır. Gerek daha önce yaşanmış bilindik olay ve kişilere atıfta bulunarak gerekse de benzetmede bulunarak bu sanat icra edilmiştir. AŐaıdaki beyitte cihanın g c l  padiŐahları ve ölümleri hatırlatılarak dünyanın sultanlara bile kalmadıı vurgulanmıştır:

Hani İskender [ ] CemŐ d hani amer c m
K viy n[ ]   alem   mülk-i S leym n hani (3363)

Tenas p: Bir beyitte anlamca ilgili en az iki s zc g  bir arada kullanma sanatıdır. Klasik Şiirin en yaygın sanatlarından olan tanas p incelenen mesnevide sıklıkla kullanılır:

Gel ey s k i mene vir c m-ı gül-gün
Ki am ılmıŐ benim  lim dier-gün (564)

Ő r n azını and[d]an  n ılup Ő d
Ki Perv z yandı v  c n virdi Ferh d (166)

Teşbih: Genel olarak tasvirlerin yapıldıı bölümlerde teşbih sanatına ratlanır. Mazl m, Z rım'ın insanlarını tanıtırken onları ay yüzlü Şeklinde tasvir eder. Teşbih sanatı yapılırken  n,  , misl, teg gibi kelimelerden yararlanılmıştır:

Çamer teg yüzleri hamu münevver
Gül isinden dimâğ olmuş muathtar (109)

Şehenşâh idi mişl-i Şâh Kāvūs
Onıñ var idi adı Şâh Taymūs (703)

Bezetdiler Züleyhâ'nı çi şâhî
Emârîde oturdılar çi mâhî (943)

Teşbih-i Belîğ: Teşbihin öğelerinden, benzeyen ve kendisine benzetilenle yapılan teşbih türüdür:

Ki la' l-i cân-fezâyından tapa kām
Ki serv-i kıddini hem dutsa ārām (1375)

Teşhis: İnsan dışındaki varlıklara insanî özellikler yükleme sanatıdır:

Yine on bir sitâre-i dirahşân
Egildiler maña hamu zer-efşân (1003)

Tevriye: İki ya da daha fazla anlamı olan bir sözcüğün yakın anlamını söyleyip uzak anlamının kastetme sanatıdır. Aşağıdaki beyitte *mazlûm* kelimesiyle hem zulme uğramış kimseler hem de şairin mahlası olan Mazlûm kastedilmiştir. İkinci beyitte ise şîrîn kelimesi hem sıfat olarak hem de Hüsrev / Ferhad ü Şîrîn kıssalarındaki kadın karakterin ismi olarak kullanılmıştır:

Hudây zâlimden alsun dâd-ı mazlûm
Kim ahvâlim oñadur hamu ma' lûm (1254)

Şîrîn ağzını kıand[d]an çün kıilup şâd
Ki Pervîz yandı vü cân virdi Ferhâd (166)

Tezat: İki düşünce ya da hayal arasında birbirine zıt olan nitelikleri bir beyitte söyleme sanatıdır:

Seniñ tıfl u nedür şahrâ-neverdi
Ki yoñdur tākatiñ bir germ ü serdi (299)

2.1.4.2. Atasözleri ve Deyimler

Deyimler

Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük togluluğuna ya da tümceye deyim denir (Aksoy, 2017a, s.52).

İncelenen mesnevinin konusu her ne kadar defalarca işlenmiş bir konu olsa da Mazlûm'un kullandığı deyim, atasözü ve günlük konuşma diliyle eser orijinallik sergiler. Eser, Câmî'nin mesnevisinden bazen deyimlerine kadar tercüme edilmiş olsa da Türkçeden birçok deyim ve az da olsa atasözünü barındırır. Mesnevide sadece Azerbaycan Türkçesine has olan deyimlerin yanı sıra, Farsçadan tercüme olan ve Türkiye Türkçesinde de kullanılan ortak deyimler vardır. *Fikrine batmamak* deyimini Azerbaycan Türkçesine has bir deyimdir. *Gam yeme* deyimini Farsçadan çeviri bir deyimdir. *Dil dökmek*, *dil bağlamak* gibi deyimler ise Türkiye Türkçesiyle ortak kullanılan deyimlerdir. *Diregi çökil-*, *hoşkadan mühr-i emānet götür-*, *baht keştisi deryāya bat-*, *ten taqdīre vir-*, *gümāne ahtar-* gibi deyim olduğu düşünülen ifadeler de listeye alınmıştır. Ömer Asım Aksoy ve M. Ali Tanyeri'nin çalışmalarında bulunan deyimler Aksoy'un deyim numarası, Tanyeri'nin ise sayfa numarası verilerek belirtilmiştir.⁸⁵ Mesnevideki deyimler şu şekilde sıralanabilir:

adını dutma- (191) (Tanyeri, s.12)	başına dolan- (681)
āvāz çek- (2482)	başına hāk-i te'essūf savur- (2086)
ayağına düş- (3072) (Tanyeri, s.34)	başına minnet it- (3456)
ayağından öp- (3072)	başına sevgend (2145)
ayağlarına hār bat- (211)	belālar ğayır- (3417)
ayağ dīde üste koy- (306)	bilirden vur- (1058)
ayağ götür- (336) (Tanyeri, s. 37)	bir yan it- (1119) (Tanyeri, s. 61)
baht keştisi deryāya bat- (2142)	boyna vebal götür- (1753) (Aksoy, 8484)
baş koy- (2906) (Aksoy, 3742)	cānı çih- (2013) (Aksoy, 4208)
başa hār ile hāşāk tök- (1123)	cānı çihmağa gel- (1786) (Aksoy, 4208)
başa yetmeyüban ivi yihıl- (960)	cānı kırbān id- (681) (Aksoy, 6956)
başa nūr saç- (239)	cānına odlar düş- (2514) (Aksoy, 6162)
başı aşığa (1949) (Tanyeri, s. 53)	cān vir- (233) (Tanyeri, bir yana it-, s. 73)
başı çek- (1800) (Aksoy, 3643)	cigeriğ kanımı gözden tök- (2108) (Aksoy, 6498)
başına dön- (1416) (Tanyeri, s. 56)	

⁸⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aksoy, 2017b; Tanyeri, 1999.

- çarh döv- (205)
 çarhı dolan- (2091)
 çün bîd lerzân ol- (2254)
 dâda gel- (2490)
 dâğ üste dâğı koy- (2697)
 dar dut- (1989)
 dar ol- (531)
 dehân aç- (227)
 deliler teg yügür- (1892)
 dem vur- (803) (Aksoy, 4592)
 derde dermân bil- (806)
 derdiñe devâ kııl- (1964)
 devrân sür- 1656) (Aksoy, 5796)
 dil aç- (435) (Aksoy, 4677)
 dil tök- (784) (Aksoy, 4668; Tanyeri, s. 85)
 dile düş- (1965) (Aksoy, 4670; Tanyeri, s. 85)
 dilini bağla- (803) (Aksoy, 4696)
 diregi çökil- (960)
 dünyâni birbire vur- (1263)
 dünyâni ferâmüş it- (2869)
 dünyâni ferâmüş kııl- (729)
 dünyâni unuttur- (1057)
 efsünd[an] yüzi dolandır- (1737)
 elini al- (521) (Tanyeri, s. 103)
 eşer itme- (2876)
 feryâd çek- (2073)
 fesâne oñu- (1926)
 fetñ-i râh it- (322)
 fi't-te 'hîr-i âfet (2047)
 fikrine batma- (73) (Aksoy, 3003)
 ğalañ yoluñda [ol-] (2056)
 ğam çek- (1112) (Tanyeri, s. 110)
 ğam u ğuşşaları dağ ol- (1710)
 ğam yeme- (3094) (Tanyeri, s. 110)
 ğazaba gel- (2435)
 göz deg- (761) (Aksoy, 5575)
 göz öñinden nihânî [ol] (337) (Aksoy, 5580)
 göz öñünden güm ol- (376) (Aksoy, 5580)
 göz öñünden pinhân ol- (308) (Aksoy, 5580)
 göz umup uçmañ-ile (309) (Aksoy, 5563)
 göze ayağ bas- (1936)
 göze minnet (1283)
 göze oñ vur- (2332)
 gözi açıl- (3417) (Aksoy, 5640)
 göz tik- (1949) (Aksoy, 5584)
 gözi düş- (2451) (Aksoy, 5687)
 gözine tikan bat- (3421)
 gözleri rüşen eyle- (2606) (Aksoy, 5674)
 ğuşşa ye- (974)
 güli açılmamış yuñuda ğonçe (2542) (Aksoy, 4984)
 gümâne ahtar- (665)
 güzârî düş- (1177) (Aksoy, 8754)
 ħâk ber-ser (2165)
 ħalka der-ğuş ol- (303)
 ħâtırına âzâr virme- (1683) (Aksoy, 5938)
 hedefe oñ at- (2064)
 hem-terâzû ol- (393)
 ħoşkadan mühr-i emânet götür- (1745)
 ħoş-ħâl ol- (1110)
 igri yol baş- (2011)
 il çek- (Aksoy, 4977)
 il dut- (637) (Aksoy, 5068)
 il ü ayağlara çidâr kııl- (218) (Aksoy, 3486)
 ilinden dut- (59) (Aksoy, 5068)
 ilinden ferâkı tapma- (2348)
 ilden git- (3342) (Aksoy, 4996)
 iliñden geleni taşşir itme- (2939) (Aksoy, 5063)
 iş içinden tur- (2076) (Aksoy, 6343)
 işi derz eyle- (2356)
 işi yet-2073)
 iteginden dut- (1781) (Aksoy, 5213)

- iyesiz bāğdan gönçe dirme- (1925)
 kıadem çal- (336) (Aksoy, 3480)
 kıan tók- (2051) (Aksoy, 6012)
 kıarşı çığ- (951) (Tanyeri, 168)
 kıarşı git- (3190) (Tanyeri, s.169)
 kebab [ol-] (1917) (Tanyeri, s.74)
 kebāb it- (2091)
 kebābı yandır- (698)
 kesād-kumāş (1393)
 kıymet id- (1206)
 kışiniğ mālını yandır- (3460)
 köñle düş-(177)
 köñli sım-āb ol- (487)
 küçelerden ğubār kıopar- (2927) (Aksoy, s.8299)
 kıulağın dinç eyle- (2435)
 kıulağ as- (2011) (Aksoy, 6948)
 kül ol- (2013) (Aksoy, 7012)
 külfet danış- (2047)
 mālınā cüz doğru olma- (2896)
 mehden tā be-māhī (1303) (Aksoy, 8666)
 merkıad u me^ʿvā-yı pür-nür [ol-] (100)
 mesken dut- (1103)
 meyni ayağdan çığ- (235)
 müttekānı verme- (1001)
 nāle çek- (2880)
 nazār sal- (70)
^ʿanķā ile hem-āşyān [ol-] (787)
 özinden git- (1093) (Tanyeri, s.172)
 özine gel- (2861) (Tanyeri, s. 172)
 öziñi bil- (209) (Aksoy, 6710; Tanyeri, s. 173)
 pā-bend (2145) (Aksoy, 3479)
 pā-best id- (868)
 pīç ü tāba düş- (1241)
 rāyına gitme- (1813) (Aksoy, 6091)
 rezmini bezm id- (79)
 rişte-i^ʿ ömri üzül- (673)
 şadef mührini sındur- (2064)
 selām at- (435) (Aksoy, 7790)
 sitemiğ itişi başına deg- (1800)
 siyeh-rū (546) (Aksoy, 8878)
 sözine git- (3421) (Aksoy, 7939)
 sözini sal- (1922) (Aksoy, 7029)
 süte hurma kat- (1985,1986,1987)
 şeker kıamuşına bilim çat- (374)
 şekeri tūñiye yedür- (829)
 ten tağdire vir- (1110)
 tākati tākāt ol- (1710)
 üzü kıara (556) (Aksoy, 8878)
 yağā çāk it- (1123) (Tanyeri, s. 241)
 yamanı gel- (1213)
 yel gezdür- (1686)
 yerden götür- (924)
 yeri göge çek- (382)
 yerini dut- (2906) (Aksoy, 8684)
 yetim mālına diş batır- (3460)
 yoğarı gitme- (211) (Aksoy, 6245)
 yola gitür- (Aksoy, 8736)
 yola düş- (2291) (Tanyeri, s. 253)
 yola sal- (1227)
 yoldan çığ- (1739) (Aksoy, 8743; Tanyeri, s. 253)
 yolınđa māl ü menāli kıoy- (2508)
 yolınđa mülk ü mālı kıoy- (1811)
 yol vur- (776) (Dilçin, 2013, s. 261)
 yüregi dutul- (2482) (Aksoy, 8819)
 yüz dut- (397) (Aksoy, 8869)

Atasözleri

Ataların, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştırılan ve kalıplaşmış biçimleri bulunan toplum tarafından benimsenmiş özsözlere atasözü denir (Aksoy, 2017a, s. 37).

Mesnevîde az sayıda atasözü kullanılmıştır. Bu atasözleri şiirin doğası gereği ve veznin de zorlamasıyla çoğu zaman söz öbekleri karışık bir şekilde verilmiştir:

Kaza, tedbir dinlemez.

Ḳazā çün geldi tedbîrden ne çāre

İder tîr-i Ḳazā zencîr pare (1010)

Altının kıymetini (kadrini) sarraf bilir (Aksoy, 268).⁸⁶

Ki ḳadr-i zeri zergerler bilürler

Cevāhir ḳadri cevherler bilürler (1210)

Ne ekersen onu biçersin (Aksoy, 2043).

Bugündür yâ şabâ mundan köçersen

Her ol nite ikersen hem biçersen (1507)

Sabrın sonu selamettir (Aksoy, 2194).

Şabır ḳıl şabr miftāḫü'l-ferecdür

Ṭılısma kim ṭılısmıñdan ḫaricdür (1822)

Her gecenin bir sabahı vardır.

Belâ bu yolda yoḫdur nâ-ümîdî

Giceden son gelür şubḫ-ı sefidî (1931)

Bir elin nesi var, iki elin sesi var (Aksoy, 626).

Neden kim yekke elden çıḫmaz âvâz

Çıḫar âvâz eger sen çalduriñ sâz (2234)

⁸⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aksoy, 2017a.

Bilen görendir, bilmeyen kördür.
 Ki var ma‘lûm her zad adımızdur
 Ki *dānā* gözlüdür *nādān* çî *kürdur* (3376)

Çalma elin kapısını, çalarlar kapını (Aksoy, 764).
Kişiniñ kapusını dögme hergiz
 Ki dögmesiler işigiñi hergiz (3448)

Borç muhabbetin makasıdır.
 Ne qarż algil ne virgil nīm ḥabbe⁸⁷
 “*Li-enne’l-qarže miqrāzū’l-maḥabbe*” (3455)

Kimsenin evine izinsiz girme.
 Nā-ḥaḳḳānlara fetvā virme hergiz
Kişi ivine bī-cā girme hergiz (3463)

2.2. İÇYAPI

2.2.1. Olay Örgüsü

Yûsuf u Züleyhâ, Yakup’un en sevdiği oğlu Yûsuf ile Şah Taymus’un kızı Züleyhâ’nın Yûsuf’a olan aşkını anlatan çift kahramanlı bir aşk mesnevisi olarak görünse de gerçekte Züleyhâ’nın Yûsuf’a olan aşkının ve Yakup’un oğlu Yûsuf’a olan sevgisinin anlatıldığı bir hikâyedir. Eser, diğer çift kahramanlı aşk mesnevilerinin aksine kadının aşkında ısrar ettiği ve bunun uğruna bütün ömrünü harcadığı bir mesnevidir. Yûsuf’un kuyudan tahta kadar olan serüveni sırasında Züleyhâ’nın ve Yakup’un ona olan aşırı sevgileri hikâyeyle sarmal bir biçimde ilerler.

Mesnevinin özeti şöyledir:

Hız. Âdem yaratıldıktan sonra ona bütün evlatları gösterilir. Bunlar içerisinde Yûsuf güzelliğiyle göze çarpar. Onu alnından öper, güzelliğinden haberdar eder ve Mısır’a şah olması için Allah’a dua eder. Âdem bin yıl yaşar. Ondan sonra Şis, İdris, Nuh, İbrahim, İshak ve Yakup gelir.

3455 “*Li-enne’l-qarže miqrāzū’l-maḥabbe*”: Borç muhabbetin makasıdır / Borç dostluğu bitirir.

Yakup'un on iki oğlu olur. Bunlardan en iyi ve güzeli Yûsuf adlı oğludur. Yûsuf 'un annesi o iki yaşındayken ölür. Annesi ölünce Yûsuf 'u hasta gören Yakup, bakması için onu kız kardeşine verir.

Halası, Yusuf'u oğlu gibi yetiştirir. Çocuğu Yakup'a geri vermemek için hırsızlık iftirasıyla yanında tutar. Bir müddet sonra hala ölür ve Yakup oğlunu yine yanına alır. Yakup'un Yûsuf 'u çok sevmesi diğer oğullarını rahatsız eder.

Mağrip'te Şâh Taymus adında çok güçlü bir padişah ve Züleyhâ adında dünyalar güzeli bir kızı vardır. Züleyhâ bir gece rüyasında çok güzel birisini görür ve ona âşık olur. Bu aşkı dayesine anlatır ama dayesi bir çare bulamaz. Züleyhâ ikinci defa da âşık olduğu kişiyi rüyasında görür. Sabah uyanıp da sevdiğini göremeyince delirir. Kendisini zincire vururlar. Züleyhâ, üçüncü defa sevdiğini rüyasında görür ve onun Mısır'da aziz olduğunu öğrenir. Uykudan aklı başına gelmiş bir şekilde uyanır.

Züleyha, dayesini şaha yollar. Eğer kendisinin akıllı kalmasını istiyorsa onu azize vermesini yoksa kendisini öldüreceğini söylemesini ister. Şah, istemeyerek de olsa kızının teklifini kabul eder. Şah, Mısır azizine kızıyla evlenmesi için haber yollar, aziz teklifi sevinçle kabul eder. Şah, düğünü başlatır. Züleyhâ maiyeti ve köleleriyle Mısır'a gider. Evleneceği adamı çadırdan açtığı delikten görünce rüyasındaki adam olmadığını anlar. Geri dönmek için ağlarken kalmasını ve böylelikle rüyasında gördüğü sevdiğine kavuşacağını söyleyen bir ses işitir. Züleyhâ, sevdiğine kavuşma ümidiyle Mısır'da kalır.

Yûsuf, bir gece rüyasında tahtın üzerinde oturmuşken ay, güneş ve on bir yıldızın kendisine secde ettiğini görür. Bu rüyanın etkisiyle uykusunda güler. Babası, bu gülmenin sesine uyanır ve Yûsuf'u uykudan uyandırır. Ona, uykuda neden güldüğünü sorar. Yûsuf da, Mısır'da padişah olduğunu, ay, güneş ve on bir yıldızın kendisine secde ettiğini gördüğünü söyler. Yakup, Yûsuf'u bu rüyasını hiç bir yerde anlatmaması için uyarır; rüyanın tabirinin çok iyi olduğunu; onun yetenekli bir şah olacağını, annesi, babası ve kardeşlerinin ona secde edeceğini söyler. Yusuf, rüyasını bir kardeşine anlatır. Kardeşi de gidip başkalarına anlatır. Diğer kardeşleri bu rüyayı duyunca kıskançlığa düşüp Yusuf'tan rahatsız olurlar. Onu öldürme planları yaparlar. Babalarının onu çok sevmesi bu isteklerini daha da kuvvetlendirir. Onlardan biri onu kira götürüp; öldürmeyi sonra da mezara atmayı teklif eder. Bir diğeri buna Allah'ın şahit olacağını günahsız bir çocuğu öldürmenin bir Müslümana yakışmayacağını söyler. Bir diğeri ise onu kuyuya atmayı teklif eder. Oradan geçen bir kervanın onu çıkarıp başkasına köle olarak satacağını söyler. Bu plan beğenilir. Sabah vakti babalarından gezmeye gitmek ve yanlarında Yûsuf'u da götürmek için izin isterler. Yakup, Yûsuf'u bir kurdun ya da ejderhanın yemesinden korktuğu için izin vermek istemez. Oğulları, Yûsuf'u her türlü beladan koruyacaklarına dair teminat vererek Yakup'tan izin alırlar. Ağabeyleri, çocuğu babalarının gözünden kayboluncaya kadar kucağa alırlar. Gözden kaybolur

kaybolmaz da onu yere atarlar. Ağabeylerden Şimun, Yûsuf'un yüzüne morartacak sertlikte tokat atar ve onu kırbaçlar. Yehuda bu çocuğu öldürmelerine izin vermeyeceğini söyler. Onu bağlayıp kuyunun başına getirirler ve kuyuya beline bağladıkları iple indirirler. Şimun gelip ipi keser; çocuk kuyuya düşecekken Cebrail onu havada yakalar ve zeminine bırakır. Yûsuf'un kuyuda aklı başından gider ve deliye döner. O sırada Cebrail gelir ve ona kolundaki muskayı açmasını söyler. Muskayı açınca içinde Hz. İbrahim'e ateşi gül bahçesine çeviren gömleğin olduğunu görür. Cebrail gömleği çocuğa giydirir. Ona bu zalim kavmin bir gün onun yanına köle gibi geleceğini, kendisinin onları tanıyacağını onlarınsa Yusuf'u tanımayacağını söyler. Çocuk, Cebrail'den böyle bir müjde işitince başını yere koyup Allah'a secde eder. Kardeşleri Yûsuf'tan kurtuldukları zaman toplaşıp evde babalarına ne diyeceklerine dair yalanlar düşünürler.

Yakup'a delil göstermek için suçsuz bir kurdu tutarlar. Kenan'a yaklaşıncı feryat figan edip yakalarını parçalarlar. Babaları bu hâllerini görünce neden ağladıklarını sorar. Çocukları da, gezmeye çıktıklarında Yûsuf'u bırakıp başka taraflara gittiklerini, döndüklerinde de kanlı gömleğinden başka bir şey bulamadıklarını, orada bu ağzı kanlı kurdu bulup şüpheli olarak tutup getirdiklerini söyler. Yakup bu haberden dolayı o kadar çok ağlar ki kör olur. Yakup, çocuklarına Yûsuf'u onların öldürdüğünden şüphelendiğini; kanlı gömleğe ve ağzı kanlı kurda inanmadığını; onların Yûsuf'u kuyuya attığından ya da köle olarak sattığından şüphelendiğini söyler

O günlerde Medyen'den Mısır'a doğru giden bir kervan Yûsuf'un üç gündür içinde bulunduğu kuyunun civarından geçer. Kervan, Büşrâ'ya, kuyudan su çıkarmasını söyler. Büşrâ, kuyuya kovayı su çekmek için saldıığında Cebrail Yûsuf'a, kalkıp kovanın içine oturmasını söyler. Yûsuf kovaya oturur. Büşrâ, Yûsuf'u kuyudan çıkarır ve kimseler görmesin diye onu saklar. Büşrâ, Malik'e, kuyudan bir ay çıkardığını söyler.

Üç gün sonra Yûsuf'un kardeşleri gelir ve kuyudan ses çıkmadığını fark ederler. Kervanın içine gelirler ve onlara, Yûsuf'un kendi köleleri olduğunu, ellerinden kaçtığını; eğer bir alıcı olursa satacaklarını söylerler. Malik, onu alması ve Mısır'a doğru gitmesi gerektiğini düşünür. Kardeşler de birkaç dirheme Yûsuf'u ucuza satarlar. Yûsuf, kardeşlerinden helallik isteyeceğini söyler. Malik, kardeşleri geri döndürür. Yûsuf, ağabeylerine sarılır ve helallik ister. Babasına selamını söylemelerini, onu gönlünden çıkarmamasını söyler.

Ağabeyleri veda eder ve Malik'e, Yûsuf'un/kölenin hırsız olduğunu, kaçmaması için de iyice bağlaması gerektiğini söyleyip geri dönerler. Bunun üzerine Yûsuf'u devenin üzerine bağlar ve başına da kaçmaması için bir bekçi koyarlar. Kafele, Mısır'a doğru giderken kafilenin yolu mezarlıktan geçer. Yûsuf, annesinin mezarını görür ve kendisini mezarın üzerine atar ama kimse bundan haberdar olmaz. Bekçi, onu mezarın üstünde ağlarken bulunca yüzüne bir kaç tokat atar. Yûsuf tokadı yiyince ah eder ve gökyüzünü karanlık kaplar. Bekçi gelip onun ayağına onları

affetmesi için kapanır. Yûsuf da Allah'a onların affedilmesi için yalvarır; duası kabul olur ve etraf aydınlanır.

Kervan Mısır'a doğru yol alır. Mısır'a, Malik'in eşi benzeri olmayan bir köle getirdiği haberi yayılır. Şah bu haberi duyunca kölenin huzuruna getirilmesini ister. Mısır azizi bu emir üzerine yola koyulur ve kervana yetişir. Yûsuf'un güzelliği karşısında onun önünde secde etmeye kalkacak derecede hayran kalır. Yûsuf, azizin kendisine secde etmesini engeller. Aziz, Malik'e şahın köleyi istediğini söyler. Malik de, kendisine köleyi yıkayıp temizlemesi için mühlet verilmesini, köleyi şaha getireceğini söyler. Yûsuf, Nil'de yıkanır. Malik, ona göz alıcı kıyafetler giydirerek şahın huzuruna çıkar. Onu gören herkes güzelliğine hayran kalır.

Züleyhâ, kederden dolayı kırlara gezmeye gider. Gezmekten döndüğü bir günde, yolu şahın meydanından geçer. Halkın meydana yığıldığını görünce orada ne olduğunu sorar ve Kenanlı çok güzel bir kölenin satışının olduğunu öğrenir. Züleyha, köleye bakar bakmaz rüyasında gördüğü kişi olduğunu anlar ve aklı başından giderek devesinden düşer.

Yûsuf'u, sabah vakti pazara getirirler. Alıcılar birbiriyle yarışmasından dolayı mezat Yusuf'un ağırlığını aşar. Züleyhâ, bundan haberdar olur ve fiyatı arttırır. Bunun üzerine diğer alıcılar geri çekilir. Züleyhâ, azizden bu köleyi kendilerine oğul olsun diye almasını ister. Aziz, şahın izniyle Yûsuf'u oğul olarak alır ve eve götürür.

Mısır şehrinde malının çokluğu ve güzelliği ile meşhur bir kız Yûsuf'un güzelliğini işitir ve etkilenir. Yûsuf'a, ona bu güzelliği kimin verdiğini sorar. Yûsuf da, varlığının onun sanat denizinden sadece bir sızıntı olarak kaldığı bir yaratıcının sanat eseri olduğunu söyler. Kız Yûsuf'a kendisini gerçeklerden haberdar ettiği ve mecazî aşktan gerçek aşka yönelttiği için teşekkür eder; tüm malını mülkünü dağıtır ve bir ibadethane yaptırır. Bu ibadethanede ölene kadar ibadet eder.

Züleyhâ, gecesini gündüzünü Yûsuf'la geçirir. Her yeni günde ona yeni bir kıyafet giydirir ve onu izler. Yûsuf'la oturduğu bir gecede ona aşkıdan ne hâllere düştüğünü, sürekli yollarını gözlediğini ve kederden ne yapacağını bilmediğini anlatır. Yûsuf da Züleyhâ'ya kendisinin kuyuya atılma hadisesini anlatır. Züleyha, Yusuf'un anlattığı olay ile kendisinin kederden yerinde duramadığı günlerin gün ve ay olarak birbirini tuttuğunu fark eder.

Yûsuf, Züleyhâ'dan çobanlık vazifesini ister. Züleyhâ çobanlık için lazım gelenleri satın alır; onun için bir sürü hazırlamalarını buyurur. Yûsuf, çoban olur. Züleyhâ, onu koruması ve ondan kendisine haber vermesi için muhafızlar tutar. Yûsuf, isteğine göre çobanlık yapar.

Züleyhâ, Yûsuf'tan murat almak ister ama o buna yanaşmaz; Yûsuf'u elde etmek için bir hile düşünür. Bu hileye göre onu içinde köşklerin de bulunduğu bahçesine gönderecek ve onun yanına birçok güzel kızı verecektir. Yûsuf bu güzel kızlardan birine yanaşacak olursa eğer Züleyhâ saklandığı yerden çıkıp o kızın yerine geçecektir. Züleyhâ, Yusuf'u huzuruna çağırır ve ondan

bahçesinde bahçivanlık yapmasını ister. Yûsuf'a, kırk elli kızı ona arkadaş ve hizmetçi yapacağını, hangisini isterse onunla olabileceğini söyler. Züleyhâ, bunları Yûsuf'a anlattıktan sonra gidip kızlara Yûsuf onları istediği an hemen kendisine haber vermelerini ister. Züleyhâ, Yûsuf'la kızları bahçeye gönderir. Kızlar, kendilerini Yûsuf'a beğendirmek için etrafında dönüp dolaşırlar, dans ederler. Kendileriyle birlikte olsun diye her bir kız bir meziyetinden bahseder. Yûsuf hiçbirinin yüzüne bakmaz ve onlardan Müslüman olmalarını ister. Kızlar da Yûsuf'un anlattıkları üzerine şahadet getirip Müslüman olurlar. Sabah olur ve Züleyhâ sevdiğine kavuşma umidiyle bahçeye gelir. Kızları, Yûsuf'un etrafında ellerinde tespih tutmuş bir şekilde görür. Züleyhâ, Yûsuf'un kendi yüzüne bakmadığını görünce bir ah çekerek bahçeden çıkar.

Züleyhâ, Yûsuf'un kendisinden kaçmasından dolayı çok mutsuz ve hastadır. Dayesi, Züleyhâ'yı hasta görünce sebebini sorar. Züleyhâ da Yûsuf'un aşkından dolayı hasta düştüğünü söyleyerek dayesinden yardım ister. Daye, Yûsuf'a, Züleyhâ'nın dediklerini iletmeye gider. O da, kendisinin Züleyhâ'nın kölesi olduğunu, azize ihanet etmeyeceğini, sabretmesini vakti gelince helal yollardan kendisine kavuşacağını söyler. Dayesi, Züleyhâ'ya, Yûsuf'un kendisinden istenilenlere razı olmadığını söyler. Dayesinden bu sözleri işiten Züleyhâ ağlamaya başlar ve gazapla Yûsuf'un yanına gider. Yûsuf'a neden yüzüne bakmadığını, vuslatını istediğini eğer reddederse kendisini öldüreceğini ağlayarak söyler. Yûsuf, Züleyhâ'dan bu sözleri işitince ağlamaya başlar. Züleyhâ, niçin ağladığını sorar. Yûsuf da, bugüne kadar kendisini kim sevdiyse bundan dolayı başına çok iş açıldığını; Allah'ın sevgi konusunda kendisine ortak istemediğini dolayısıyla sadece onu yoldaş tutmak gerektiğini söyler.

Züleyhâ dayesinden kendisine merhamet edip Yûsuf'un kendisinin olması için bir şeyler yapmasını ister. Dayesi, aklına bir hile geldiğini ama bu hileyi tesis etmek için çok fazla altın ve mücevher harcaması gerektiğini söyler. Züleyhâ, dayesine bahsettiği binayı yaptırmayı için fazlasıyla altın ve mal verir. Binayı yaptırmaya başlayan daye bir sanatkâr getirir. Sanatkâra, resimli yedi ev hazırlamasını söyler. Hepsinin tavanı resimli, İrem bağı gibi gönül çekici olmalıdır. Ressam, Yûsuf'la Züleyhâ'nın birbirine sarılmış, âşık, kucak açmış, birbirini öperken ki birlikte uzanmış resimlerini bu evlere çizer.

Evler hazır olunca Züleyhâ, Yûsuf'a haber vermelerini emreder. Daye gidip onu çağırdıklarını söyler. Yûsuf, kapıdan içeri girer girmez Züleyhâ ayağa kalkar ve kapıyı sıkıca kilitler. Yûsuf'a, derdine derman olmasını söyler. Yûsuf'sa asla günah işlemeyeceğini söyler. Züleyhâ bu sözlere aldırma ve onu ikinci eve götürür. Kapıyı sıkıca kilitler ve Yûsuf'a kendisine sarılması, kendisiyle sohbet etmesi için yalvarır. Yûsuf, başkasının bahçesine izinsiz girmeyeceğini söyler. Züleyhâ, onu evden eve götürür. Belki muradına erişir diye Yûsuf'u yedinci eve götürür. Züleyhâ, onu tahtının yanına götürür. Kendisini tahtın üzerine atıp, hararetle sevgisini anlatır. Fakat Yusuf gözünü ayağına dikip, utançtan başını önüne eğer.

Yûsuf, evin döşemelerine baktığında Züleyhâ ile kendisinin birbirini kucaklamış hâlini; kapı ve duvarlarda da iki gül yanaklıyı sevişir hâlde görür. Züleyhâ'nın resmini her tarafta görmekten dolayı onun yüzüne bir bakış atar. Züleyhâ, bu bakıştan ümide kapılır ve ondan murat almak ister. Yûsuf, Züleyhâ'ya kendisini bu evde zorla tutmamasını; burda yalnız kalmalarının doğru olmadığını söyler. Züleyhâ, Yûsuf'a onları bu istekten engelleyecek olanın ne olduğunu sorar. Yûsuf, kendisine mani olan iki şeyin azizin kahrı ve Allah'ın gazabının olduğunu belirtir. Züleyhâ ise ona azizden korkmamasını ona pişmanlık kadehinden içireceğini ve böylelikle kıyamete kadar yerinden kalkamayacağını söyler. Yûsuf, bir başkasına zararının dokunamayacağını; ona ihanet etmeyeceğini belirtir. Züleyhâ, Yûsuf'a bu baş başa kaldıkları evde hazinesinin olduğunu ve günahının kefareti olarak hepsini feda edeceğini söyler. Yûsuf ise Tanrı'sına rüşvet teklif edilemeyeceğini anlatır. Züleyhâ, azizin gelip onun ölüsünü görünce kılıçla Yûsuf'un boynunu vuracağını söyleyip ayağa kalkar ve kendi boğazını kesmek için hançer çeker. Bunu gören Yûsuf derhâl Züleyhâ'nın elinden hançeri alır. Züleyhâ'ya sakın olmasını; yakında kendisine helal yollardan kavuşacağını söyler. Bunları duyan Züleyhâ yumuşar ve elinden hançeri atar. Yûsuf'un boynuna sarılır, yüzünü öpmeye başlar. Yûsuf, kendisini baştan çıkarmaya çalışan Züleyhâ'ya meyleder. Bu sırada Cebrail gelir ve sabretmesi gerektiğini söyler. Böylelikle Yûsuf, Züleyhâ'yla birlikte olmaz. Züleyhâ, arzu içerisinde kıvrılırken Yûsuf ise türlü sebeplerle işi geciktirmek ister. Bu sırada Yûsuf'un gözü altın yaldızlı perdeye takılır. Züleyhâ'ya bu perdenin arkasında ne olduğunu sorar. O da perdenin arkasında bir put olduğunu söyler. Putu, bu kötü hareketleri görüp ondan incinmesin diye gizlediğini anlatır. Yûsuf bu sözleri işitince her şeyi gören Allah'tan utanır; yaptığı işten vazgeçer ve kaçmaya başlar. Kilitli kapıların her biri elinin bir hareketiyle tek tek açılır. Züleyhâ, Yûsuf'un kaçtığını görünce ardına düşer. Onu en sonuncu kapıda eteğinden tutar. Yûsuf'u geri döndürmek isterken arkadan gömleğini yırtar. Fakat o elinden kaçır ve kurtulur. Yûsuf o yedi evden çıkarken azizin, yakın adamlarından oluşan bir toplulukla konuştuğunu görür. Aziz, onun korkmuş olduğunu görür ve ona neden korktuğunu sorar. Yûsuf ise cevabını verir ama ona sırrı ifşa etmez. Züleyhâ, Yûsuf'un azizle beraber gittiğini görünce onun sırrını ifşa ettiğini sanır. Bu korkudan dolayı ağlamaya başlar ve azize o sırrı anlatır.

Züleyhâ, azize kendisinin uyurken Yûsuf'un onu öptüğünü söyler. Bunun üzerine onu ihaneti için tutmaya çalışırken kaçtığını söyler. Bu kişiyi ya öldürmesini ya da zindana atmasını ister. Böylelikle emirlerinde çalışanların kınamasına maruz kalmayacaklarını söyler.

Aziz, köleyi tutmalarını buyurur. Yûsuf'u aşağılayarak azizin önüne getirirler. Aziz Yûsuf'a, kendisine neden ihanet ettiğini sorar. Yûsuf, Züleyhâ'nın kendisinden murat almak istediğini, ondan kaçmak isterken onu gömleğinden yakaladığını ve gömleğini yırttığını söyler. Yûsuf, Allah'a suçsuzluğunun ispatı için kendisine bir şahit vermesi için dua eder. Duası kabul olur ve orada elinde kırk günlük süt çocuğuyla birisi hazır olur. Bu bebek dile gelerek azize Yûsuf'u geri

döndürmesini söyler. Aziz, bebeğe bu işi ilk kimin başlattığını sorar. Bebek, gömlek önden yırtıldıysa Yûsuf'un, arkadan yırtıldıysa Züleyhâ'nın suçlu olacağını söyler. Aziz gömleğin arkadan yırtıldığını görünce Züleyhâ'nın suçlu, Yûsuf'un ise suçsuz olduğunu anlar ve Yûsuf'a bu sırrı saklaması gerektiğini söyler. Züleyhâ'ya da tövbe etmesi gerektiğini söyleyerek evden çıkar.

Mısırlı kadınlar bu olayı/sırrı duyarlar ve dedikodu yaparlar. Züleyhâ bu dedikoduları duyar ve bir ziyafet düzenleyerek onları davet eder. Tüm kadınlar davete gelir. Züleyhâ, Yûsuf'u giydirip kuşandırır. Yûsuf'un eline altından bir ibrik, bir kızın eline de altından bir leğen verir. Yûsuf'a ve kıza onları ne zaman çağırırsa çabucak gelmelerini ve kadınların eline su dökmelerini söyler. Züleyhâ, kadınların her birinin eline bir bıçak ve turunç verir. Kadınlara, turuncu Yûsuf gelene kadar ellerinde tutmalarını ve onu kesmemelerini tembihler. Züleyhâ, Yûsuf'u içeri çağırır. Kadınlar Yûsuf'u gördüklerinde akılları başlarından gider ve turunçları kesecekleri yerde ellerini keserler. Yûsuf, kadınların ellerine su döker. Kadınlardan bazıları baygınlık geçirir; bazıları can verir; bazıları ise aşktan deliye döner. Kadınlar, bu varlığın insan olamayacağını gökten inen bir melek olacağını söyler. Züleyhâ'dan kendilerini mazur görmesini isterler. Yûsuf'a, kendileriyle beraber olmasını yoksa onu zindana attıracaklarını söylerler. Yûsuf, günah işlemektense zindana düşmeyi yeğlediğini söyleyerek onları azarlar.

Kadınlar, Züleyhâ'yı sırrı ifşa oldu diye tahrik ederler. O da, kadınların kendisini rezil ettiğini düşünerek paniğe kapılır ve azize gider. Ona, Yûsuf'u bu söylentileri durdurmak için zindana atmasını söyler. Aziz de bu öneriyi akıllıca bulur ve ona Yûsuf'u zindana göndermesi için izin verir. Züleyhâ, Yûsuf'a gider ve onunla olmasını yoksa onu zindana atacağını söyler. Yûsuf da, asla günah işlemeyeceğini; istediğini yapmasını söyler. Züleyhâ, ondan umudu kesince Yûsuf'u bağlayıp zindana götürmelerini emreder.

Yûsuf, zindandayken duvarda Kenan'a doğru bir delik açar. Bir gece Kenan'a doğru bakarken yoldan deveye binmiş birinin geçtiğini görür. Yûsuf, adama durması için seslenir ve nereden geldiğini sorar ama Arap, Yûsuf'un cevabını vermez; yoluna devam eder. Bunun üzerine Allah toprağa emreder ve devenin ayakları yere saplanır. Yûsuf, Arap'a, nereden geldiğini, hangi diyardan olduğunu sorar. Arap, Şam şehrinden bu tarafa geldiğini şimdi de evine doğru gittiğini söyler. Yûsuf, Kenan'a yolunun düşüp düşmediğini sorar. Arap, o yerde çokça kaldığını belirtir. Yûsuf, Yakup peygamberi görüp görmediğini sorar. Arap, oradan geçtiğinde gece olduğunu; yüzünü göremediğini; nasıl olduğunu bilmediğini ama uzaktan ağlayıp inlemesini işittiğini söyler. Gece vakti kimin böyle ağladığını sorunca oğlundan dolayı kederli olan Yakup peygamber olduğunu öğrendiğini anlatır. Yakup'un yitirdiği oğlu için ağlamaktan gözlerinin kör olduğunu söyler. Yûsuf Arap'tan, eğer Kenan'a doğru giderse, o zavallı köre haberini ulaştırmasını ister. Selamını ulaştırırsa ona kocaman bir inci vereceğini söyler. Arap Yûsuf'tan, adını söylemesini ve

bu haberden maksadının ne olduğunu söylemesini ister. Yûsuf, Allah'tan bunu söylemesi için izin olmadığını belirtir. Arap'tan Yakup'a, zindanda kimsesiz ve ağlayan bir hasta gördüğünü; ona çokça dualar gönderdiğini; ondan kendisine zindandan kurtulması için dua etmesini istediğini söylemesini ister. Arap, incisini alarak Kenan'a doğru yola koyulur. Arap, Kenan'a yetişir ve Yakup'a, Mısır şehrinde zindanda bir kimsesizi gördüğünü; ona çokça dua ve selam yolladığını söyler. Yakup, selam yollayanın adını ve bu haberden maksadını sorar. Arap, o kişinin adını söylemediğini belirtir. Yakup, bu kişinin Yûsuf olabileceğini düşünür. Kendisine sağ olduğunu bildirmek için haber göndermiştir diye mutlu olur. Arap, Yakup'tan kendisi ve zindandaki kimsesiz için dua etmesini ister. Yakup dua eder.

Yemen ülkesinde hükümdar olan bir padişah vardır. Bu padişah, Mısır şahına zehir verilmesini planlar. Mısır şehrine şaha zehirli kâse sunmaları için elçiyle altın kesesi yollar. Altınları gizlice alan kimse zehirle şahı öldürecektir. Elçi, şahın sakisine onu zehirlenmesi teklifini sunar ama saki kabul etmez. Bunun üzerine aynı teklif şahın sofracı başına edilir. Sofracı başı, teklifi kabul eder. Saki, şaha bugün kendisine getirilecek yemek teptisinden kesinlikle yemek yememesini söyler. Sofracı başı, sakinin kendisini ifşa ettiğini duyunca gidip şaha sakinin elinden kadeh içmemesini, bu kadehin zehirli olduğunu söyler. Şah ne yemek yer ne de şarap içer. Vezirine yemekle şarabı bu iş çözülene kadar saklamasını, saki ile sofracı başını zindana yollamasını söyler. Saki ve sofracı başı zindana atılır. Bu ikisi Yûsuf'la dostluk kurar.

Saki ve sofracı başı bir gece Yûsuf'a tabir etmesi için evvelki gece gördükleri rüyayı anlatırlar. Saki, rüyasında şaha götürmek için şarap hazırladığını anlatır. Yûsuf da sakiye, şaha yine saki olacağını söyler. Sofracı başı rüyasında, başında ekmek teptisi gördüğünü; kuşların oradan ekmek götürdüğünü anlatır. Yûsuf, sofracı başının rüyasını, şahın onu darağacına asacağı; kuşların gelip etini yiyeceği şeklinde yorumlar. Yûsuf, sakiden, şahın yanına gittiğinde şaha kendisinden bahsetmesini ister.

Yûsuf'un, Allah'tan başkasından medet umması Allah'ın hoşuna gitmez. Cebrail, onun yanına gelir ve sakinin onun dediklerini şaha anlatmayı unutacağını, zindanda yedi yıl kalacağı haberini verir. Üç gün geçer ve şah, saki ile sofracı başının kendi huzuruna getirilmesini emreder. İkisini de sorguya çekerler ama ikisi de kendilerine isnat edilen suçu inkâr eder. Şah, vezirine şarap ile kebabı getirmesini söyler. Sakiye ve sofracı başına her kim hazırladığı içki ve yemekten yerse özgür kalacaktır denir. Saki şarabı bir defada içer ama sofracı başı kebabı yemez. Şah, sofracı başının darağacına çekilmesini buyurur. Sakiyi ise yeniden kendisine saki yapar.

Saki, padişaha saki olduktan sonra Yûsuf'u unuttur. Yûsuf, zindanda yedi yıl geçirir. Mısır'ın şahı bir rüya görür ve rüya tabircilerini rüyasını yorumlamaları için huzuruna ister. Onlara: “Rüyamda, Nil'in kenarında durduğumu gördüm. Nil'den hepsi birbirinden iyi, semiz ve kuvvetli yedi inek çıktı. Yine yedi tane zayıf inek görüldü ve bu inekler semiz inekleri tamamen yediler.

Yine yeşil ve taptaze yedi başak gördüm. Yedi tane kuru başak ortaya çıktı ve o yeşil başakları bir defada kuruttu.” diye rüyasını anlatır. Şahın rüyasını kimse tabir edemez. Şah, rüyayı tabir edemeyenlerin hepsini darağacına çektirir. O sırada şahın yanında olan saki, zindanda şahın rüyasını dosdoğru tabir edecek suçsuz birisinin olduğunu söyler. Şah, bu kişinin hemen huzuruna getirilmesini ister. Saki zindana gider ve Yûsuf’a şahın rüyasını kendisininmiş gibi anlatır. Yûsuf bu rüyanın bir şahın görebileceği bir rüya olduğunu söyler. Saki de Yûsuf’a, rüyayı şahın gördüğünü ve Yûsuf’tan onu yorumlamasını istediğini söyler. Yûsuf, yedi yıl bolluk olacağı; tohumluğun çok geleceği ve bereket olacağı; yine yedi yıl kıtlığın meydana geleceği ve insanların ekmek diyerek can vereceği şeklinde rüyayı yorumlar.

Saki, gidip şaha rüyanın yorumunu anlatır. Şah da, rüyayı yorumlayanı getirmelerini; yorumu bir de onun ağzından duymak istediğini söyler. Saki, rüyayı yorumlayanın şahtan, Mısırlı kadınları huzuruna çıkarmasını ve onu neden zindana attırdıklarını sormasını istediğini söyler. Şah, kadınları getirtir; hepsi de suçunu kabul eder. Orada bulunan Züleyhâ da Yûsuf’un günahının olmadığını söyler. Aziz bunları işitince Züleyhâ’yı, kendisini utandırdığı için boşar. Aziz dertten ve kederden dolayı zehir içerek ölür.

Şah, Yûsuf’u aziz yapar. Yûsuf, şaha gider ve ona, eğer kendisine güveniyorsa ona kendi yetkilerini vermesini söyler. Şah da bunu kabul ederek Yûsuf’u tahtına oturtur ve her şeyi ona emanet eder. Yûsuf yedi yıl tarımla uğraşır; mahsuller bin şehri doyuracak kadar çoktur. Derken kıtlık yılları gelip çatar ve halkta yiyecek kalmaz. Yûsuf’ta zahire çoktur; insanlara zahire ve ekmek verir. Halk, Yûsuf’a ellerindeki satar bunlar yetmeyince de kendilerini satarlar. Yûsuf’un zahiresi azalmaya başlayınca halk arasında açlıktan kırılmalar başlar. Yûsuf, Allah’a dertlerine bir çare vermesi için yalvarır. Bu dua üzerine Cebrail gelir ve Yûsuf’a, halkın onun yüzünün güzelliğinden dolayı açlıklarını unutmaları için sabah akşam onlara yüzünü göstermesini söyler. Günler, aylar, yıllar bu şekilde geçer.

Züleyhâ, gözleri kör olmuş bir şekilde yollarda Yûsuf’u bekler. Yıllardır taptığı putundan bir fayda gelmediğini anlayınca putu kırar ve Allah’a yönelir. Allah’a kendisini Yûsuf’a kavuşturması için dua eder. Bir gün Züleyhâ, Yûsuf’un maiyetinin önüne çıkar ve adalet ister. Yûsuf, bu ağlayıp inleyen kim olduğunu sorar. Orada bulunanlar, onun kör, yaşlı ve yoksul bir kadın olduğunu söyler. Yûsuf, kadının hususi dairesine götürülmesini emreder ve döndüğünde istediği şey her neyse vereceğini söyler. Yûsuf, hususi dairesine geldiğinde Züleyhâ, Yûsuf’un huzuruna gelir. Yûsuf, ona kim olduğunu sorar. O da, kendisinin Züleyhâ olduğunu söyler. Züleyhâ, şahın Yûsuf olduğunu öğrenince kendinden geçer. Yûsuf ona, malının-mülkünün, güzelliğinin nereye gittiğini; gözlerinin neden kör olduğunu ve neden yaşlandığını sorar. O da, onun için ağlamaktan kör olduğunu; yanında her kim ondan bahsetse malını mülkünü ona verdiğini söyler.

Yûsuf, ona ne ihtiyacı varsa gidereceğini söyler. Züleyhâ da, yeniden görmeyi, güzelliğini, gençliğini ve ona kavuşmayı istediğini söyler. Yûsuf, Allah'tan bu istekleri ister. İstekleri kabul olur ve Züleyhâ yeniden görmeye başlar, gençleşir ve güzelleşir. Züleyhâ, Yusuf'tan gönlünün derdine de deva olmasını ister. Yûsuf, Allah'tan kendisine bir onay gelmediği sürece ona cevap vermez.

Yûsuf, Züleyhâ'ya Muhammed'in kendisinden kat be kat üstün olduğunu, onu görse dayanamayacağını söyler. Züleyhâ da bunu bildiğini Muhammed'in Yûsuf'tan yüz kat iyi olduğunu ve sevgisinin yüreğini kapladığını söyler. Züleyhâ, Muhammed'in adını andığı için Cebrail onu göklerde Yûsuf'la nikâhlar. Yûsuf'a yeryüzünde nikâh kıymasını söyler.

Yûsuf, düğün hazırlıklarına başlar ve nikâh kıyılır. Gece olur; Yûsuf, Züleyhâ'nın bakire olduğunu anlayınca; ona şimdiye kadar nasıl bakire kaldığını sorar. Züleyhâ Yûsuf'a, rüyasında kendisine bakire kalmasını onun tembihlediğini söyler.

Züleyhâ, Yûsuf'tan içinde Allah'a ibadet edeceği bir mescit yaptırmasını ister. Mescit hazırlanır. Züleyhâ, Allah'a duyduğu aşktan dolayı Yûsuf'u umursamaz hâle gelir. Züleyhâ, ondan uzaklaştıkça Yûsuf ona meftun olur. Züleyhâ ikisi erkek biri kız olmak üzere üç çocuk doğurur. Erkeklerin adları Mûnşâ ve Berâhîm kızın adı ise Rahîme'dir. Rahime, daha sonra Eyüp ile evlenir.

Yûsuf, yapı ustasına şehrin dışında bir misafîrhane yapmasını emreder. Misafîrhane yapılır ve oraya gelen geçen kervanlardan kim olduklarına dair bilgi alacak kişiler gönderilir. Yûsuf'un bunu yapmaktaki amacı ailesinden birilerine rastlamaktır. Bir gün Kenan'dan bir grup gelir. Misafîrhanedeki görevliler Yûsuf'a bu durumu bildirir bir mektup yazıp yollarlar. Yûsuf, o grubun derhâl huzuruna getirilmesini emreder. Yûsuf, onları tanır ama onlar Yûsuf'u tanımaz. Onlara nerden geldiklerini ve neden böyle perişan bir hâlde olduklarını sorar. Yakup peygamberin babaları olduğunu, onların da onun on bir oğlu olduklarını söyledikten sonra babalarının kendilerini onun köleliği için yolladığını; ona merhamet etmesini istediğini söylerler. Yûsuf'a, Allah'ın sadakasından kendilerine vermesi için babalarının hediye gönderdiğini söylerler. Yûsuf, sadaka sözünü işitince çok üzülür.

Aziz, bir kardeşlerinin neden onlarla gelmediğini sorar. Onlar da, babalarının onu yanından bir an bile ayırmadığını; sebebininse bir oğlunu kurdun yemesi ve bu acının onu perişan etmesi olduğunu anlatırlar. Yûsuf, babalarının peygamber olmasına ve bir kurdun peygamber çocuğunu yemesinin mümkün olmamasına rağmen bu olayın nasıl gerçekleştiğini sorar. Kardeşler de, gezmeye çıktıklarını; geri döndüklerinde kardeşlerinden kanlı gömleğinden başka bir iz bulamadıklarını anlatırlar. Aziz, kurdun çocuğa saldırdığı hâlde onun gömleğinin neden parçalanmadığını sorar. Yalan söylediklerini; onları zindana attıracağını; onların casusa, hırsıza benzediğini ve sözlerine güvenilemeyeceğini söyler. Yusuf'un kardeşleri, casus olmadıklarına,

peygamber çocuğu olduklarına dair yemin ederler. Yûsuf'a, kendilerini babalarına bağışlamasını söylerler. Yusuf, onları, babalarının hatırına bağışladığını ama onlardan birini babalarından haber gelene kadar tutacağını söyler. Kardeşler de, şim'un'u tutabileceğini; kendilerine izin vermesini söylerler. Yûsuf, onlara merhamet edip izin verir. Her birine bir eşek yükü buğday verir. Diğer kardeşi de buraya sağ salim getirirlerse daha fazla buğday vereceğini; eğer o kardeşi getirmezlerse huzuruna çıkmamalarını söyler. Kardeşler de, Allah izin verirse onu getireceklerini vaat ederler. Yûsuf getirdikleri hediye yi onların yüklerinde geri dönmeleri için gizler. Yakup'un çocukları seferden döndüklerinde babalarını hasta ve ayıplanmış/kınanmış bulurlar. Babalarının hâlini değişik görünce, neden böyle mahzun olduğunu sorarlar. Yakup, Cebrail'in geldiğini, Allah'ın, kendisinden bir daha Yusuf'un adını anmamasını istediğini, eğer anarsa onu peygamberlikten çıkaracağını söyler. Yakup, şimun'un neden yanlarında olmadığını sorar. Onlar da azizin, Yakup'tan çocuklarının casus olmadığına dair bir mektup getirene kadar şimun'u yanında tutacağını söyler. Yakup, bu haberi alınca şimun'un gidişinin kendisini Yusuf'tan çok üzdüğünü söyler.

Çocukları Mısır'a gitmenin onlara farz olduğunu; İbn-i Emin'i de onlarla yola koymasını çünkü şahın onun da gelmesini istediğini babalarına anlatırlar. Yakup, bu çocuğu, Yûsuf gibi vermeye asla gücünün olmadığını söyler. Çocukları, eğer onu göndermezse kendilerini de göndermemesini; o gitmeyene kadar şahın kendilerine bir tane bile buğday vermeyeceğini söylerler. Yakup, kendilerinden İbn-i Emin'i getireceklerine dair senet ister. Ancak bu şartla çocuğu onlara vereceğini söyler. Çocukları da, onu sağ salim getireceklerine dair yemin ederler. Yakup, bu yemini aldıktan sonra gitmelerine izin verir. Yakup, azize verilmesi için bir mektup yazar; çocuklarına Mısır'a ayrı ayrı girmelerini; kötü gözlerin onlara değmemesini tembihleyip onları Allah'a emanet eder. Yakup'un oğulları Mısır'a ulaşır ve her biri şehre ayrı ayrı girer.

İbn-i Emin yolu bilmediği için yolunu kaybedip ağlamaya başlar. Cebrail gelir ve Yûsuf'a, öz kardeşinden şehrin kapısında gözü yaşlı bir şekilde beklediğini söyler. Yabancı kılığında oraya gitmesini, ona yolu gösterip buraya getirmesini söyler. Yûsuf, köle kılığında deveye binip kardeşinin yanına gider ve İbranice, ona nerden geldiğini sorar. İbn-i Emin de Kenan'dan geldiğini söyleyerek ona İbraniceyi nerden bildiğini sorar. Yûsuf, kendisinin de onun gibi yabancı olduğunu söyler. İbn-i Emin'e, memleketinde gözleri kör olan kişinin kim olduğunu sorar. İbn-i Emin de, o kişinin zavallı babası olduğunu söyler. Yûsuf, babasının adını sorunca o da Yakup der. İbn-i Emin'e babasının neden kör olduğunu sorar. O da, babasının Yûsuf adında bir oğlunun olduğunu; onu yitirdiğinde çok kederlenip ağladığını bu yüzden kör ve yatalak olduğunu anlatır. Yûsuf ona, hediye niyetine büyük bir inci verir; yolu gösterir ve evinin yolunu tutar.

Kardeşler azizin huzuruna gelir; mektubu ve öbür kardeşlerini selamete yanına getirdiklerini; babalarının ondan kör olan kendisine merhamet edip şimun'u serbest bırakmasını ve Allah'ın

malından ona vermesini istediğini söyleyerek mektubu şaha verirler. Şah mektubu alır ve okumaya başlar. Yakup mektupta şaha, kendisinin bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısının çok olduğunu söyleyerek gelenlerin casus değil çocukları olduğunu belirtir. Kendilerine yardım etmesini istediğini söyler. İsteddiği oğlunu varlığından haberdar olsun diye yanına gönderdiğini ve onun kendisine kalan tek yadigâr olduğunu belirtir. Yitirdiği diğer oğlundan (Yûsuf'tan) dolayı tüm sevgisini ona (İbn-i Emin'e) verdiğini söyler. Öbür oğlunu (Şimun'u) çabucak yollamasını söyler. Yakup, mektubunu şaha duayla bitirir.

Yûsuf, büyük bir ziyafet düzenler. Bu ziyafette aynı anneden doğan kardeşleri ikişer ikişer aynı sofraya aynı tepside yemek şekilde oturtur. Yûsuf, öz kardeşi İbn-i Emin'in eşsiz ve mahzun bir şekilde durduğunu görür. Tahttan iner ve onunla aynı sofraya oturur. Yûsuf'un yüzünde bir örtü vardır. Rüzgârın esişiyile beraber örtü yüzünden açılır. Örtü her açıldığında İbn-i Emin onun yüzüne bakarak ah çeker. Yûsuf, ona neden yemek yemediğini sorar. İbn-i Emin de, onun yüzündeki benden kardeşinin yüzünde de olduğunu; onu kardeşine benzettiğini söyler. Yusuf da, eğer kabul ederse kardeşi olabileceğini söyler. İbn-i Emin, azizin bu teklifi karşısında çok duygulanır ama hiç kimsenin de kardeşinin yerini tutamayacağını söyler.

Yûsuf, içinde güzel resimlerin olduğu bir ev hazırlar. Ressam, bu eve Yakup ile on bir oğlunun; Yûsuf'a kardeşlerinin yaptıklarının ve kuyunun resmini çizip üzerine de adlarını yazmıştır. Yûsuf, misafirlerin resimlerle süslenmiş evlere götürülüp gezdirilmesini; ressamın çizdiği resimlerin nasıl olduğuna bakmalarını ister. Kardeşler eve girince yaptıklarının tümünü resimler üzerinden görürler. Kardeşler, yabancı yerde rezil olduklarını kıyametin bile bu kadar erken gelmeyeceğini söylerler.

İbn-i Emin, Yûsuf'tan kendisini resimlerle süslü eve göndermesini ister. O evde bir resmin yitirdiği kardeşine çok benzediğini söyler. Yûsuf, oğluna İbn-i Emin'i resimli evlere götürmesini buyurur. İbn-i Emin, Yûsuf'un resmini görünce kederlenip kendinden geçer. Kendine geldiğinde, Yûsuf'un nerede olduğunu sorar. Yûsuf'un oğlu da, Yûsuf'un sofrada beraber yemek yediği kişi olduğunu söyler. İbn-i Emin, yeğenine, gidip babasına onu görmek istediğini iletmesini söyler. Çocuk gidip babasına haber verir. Yûsuf ve İbn-i Emin kucaklaşıp hasret giderirler.

Yûsuf, kardeşine, onu hırsızlık yaptığı bahanesiyle, yüküne kızıl kâsesini koyarak alıkoymak istediğini söyler. İbn-i Emin de bu teklifi kabul eder. Yûsuf sabahleyin kardeşlerini toplar ve onlara bolca erzak, buğday vererek onları yolcu eder. Kardeşlerinin kervanı yola çıkınca, Yûsuf kızıl kâsesinin kaybolduğunu, kâsesini alan kişinin başının vurulacağını tellal ile duyurur. Kâse, duyuruya rağmen Mısır'da bulunmaz. Yûsuf, kafilenin döndürülmesini ister. Kafile huzura getirilir. Yûsuf, kâsesinin kaybolduğunu ve onlardan birinin çaldığını söyler. Kardeşleri Yûsuf'a, onun malına göz dikecek ya da onu çalacak insanlar olmadıklarını söyler. Yûsuf: "Eğer kâse sizden çıkarsa; sizin yasalarınıza göre cezanız ne olur?" diye sorar. Onlar da, hırsızlığın cezasının,

hırsızlık yapan kişinin, malını çaldığı kişiye köle olması şeklinde olduğunu söyler. Kâse İbn-i Emin'in yükünden çıkar. Bunun üzerine kardeşleri, İbn-i Emin için: “ Bunun kardeşi de hırsızlık yapmıştı.” der. Yûsuf bu yalanı işitince çok sinirlenir, onların tutulup zindana götürülmelerini emreder. Onlar, kendilerinin neden zindana götürüldüğünü sorar. Yûsuf'tan kendilerini babalarının hatırına bağışlamasını isterler. Yûsuf, onları hırsızlık yapan İbn-i Emin'i yanında tutma şartıyla salıvereceğini söyler. İbn-i Emin, Yûsuf'un emriyle bağlanıp zindana götürülür. Bunu gören kardeşleri onun serbest bırakılıp onlardan birinin onun yerine esir alınmasını isterler. Eğer babalarının bundan haberi olursa bu deritten öleceğini söylerler. Yûsuf, ondan başkasını almayacağını söyleyerek tekliflerini reddeder. Yehuda kardeşlerine, hâlini babalarını anlatmalarını, kardeşini almadan buradan gitmeyeceğini söyler.

Yehuda orada kalır kardeşler ise yola çıkar. Kenan'a ulaştıkları zaman, babalarına İbn-i Emin'in hırsız olduğunu söylerler. Yakup bunları işitir işitmez kendini kaybeder. Kendine geldiği zaman oğullarına onlara inanmadığını söyler. Yakup, biraz daha sakinleşince her şeyin en iyisini Allah'ın bileceğini söyleyerek ona tevekkül edeceğini belirtir. Oğullarını, mektubunu azize versin diye yeniden Mısır'a yollar. Yakup mektupta, peygamber çocuğunun hırsız olamayacağını belirtir ve oğullarının bırakılmasını ister. Yusuf mektubu okumayı bitirir ve çok sinirlenir. Yakup'un oğullarına buraya ne cesaretle geldiklerini sorar; hepsinin hırsız olduğunu ve onları öldüreceğini söyleyerek zindana atılmaları için emir verir. Yakup'un oğulları ağlayarak, eğer kendilerini öldürürse babalarının ahının onu tutacağını söyler.

Aziz, onları öldürmekten vazgeçtiğini ama kölesini azat etmeyeceğini; yanında altından bir kadeh olduğunu; bu kadehin her şeyi bilip haber verdiğini söyler. Aziz, oğluna kadehi getirmesini söyler. Kadeh getirilir; aziz, kadehe kendilerini bu kişiler hakkında bilgilendirmesini söyler. Vezir altın bir çubukla kadehe vurunca kadeh çınlar ve aziz kadehten bu kişiler hakkında bilgi vermesini ister. Kadeh bu kişilerin hain olduğunu; hepsini yakalatmasını; Yûsuf'u bunların kuyuya attığını; ona eziyet edip bir kervana sattıklarını; satıldığına dair senedi bunların yazdığını söyler. İbn-i Emin kadehe, Yûsuf'un sağ olup olmadığını sorar. Kadeh, Yûsuf'un sağ olduğunu ve onun yüzünü yeniden göreceğini söyler. İbn-i Emin kadehe, Yûsuf'un nerede olduğunu sorar. Kadehe vururlar ama ses çıkmaz. Kadeh, Yûsuf satıldığında ağabeylerine verilen senedin şu an buldukları yerde olduğunu; senedin çıkarılmasını ve gösterilmesini söyler. Senet çıkarılır ve gösterilir. Kardeşler o senedin sahte olduğunu; yazısının okunamadığını söylerler. Aziz, okumayı iyi bildiğini ve senedin kendisine getirilmesini söyler. Aziz senedi okur ve kardeşlere bu senedin Yûsuf'u kuyu başında sattıkları senet olduğunu söyler. Kardeşler bunu inkâr edip senetten haberlerinin olmadığını söyler. Aziz, İbn-i Emin'den senetteki yazıya bakmasını ve o yazının kime ait olduğunu söylemesini ister. İbn-i Emin yazıya bakar ve kardeşlerinin yazısı olduğunu söyler. Kardeşleri, sattıkları Yûsuf'un bir köle çocuğu olduğunu; kardeşleri olan Yûsuf

olmadığını söylerler. Aziz İbn-i Emin'e, onların dediğinin doğru olup olmadığını sorar. İbn-i Emin de kendilerinde köle Yûsuf olmadığını onların yalan söylediğini; sattıkları Yûsuf'un öz kardeşi olduğunu söyler. Aziz, onları tutup ya zindana atacağını ya da öldüreceğini söyler. Kardeşler, azizden babalarının hatırına kendilerini bağışlamalarını isterler. Yûsuf, babasının adını duyunca tutsakları affettiğini ve onların geri getirilmesini söyler.

Kardeşler, azizin huzuruna getirilince güçlü bir rüzgâr azizin yüzünden örtüsünü açar. Kardeşler onun yüzünü görünce çığlık atarlar. Aziz, kendisinin Yûsuf olduğunu; korkmamaları gerektiğini söyleyerek tahtından iner ve her birini kucaklar. Kardeşleri, Yûsuf'un ayağına kapanıp kendilerini bağışlamasını isterler. Yûsuf, onları bağışladığını söyler.

Yûsuf, görevlilerden birine babasına gömleğini götürmesini; ondan da kendisine haber getirmesini ister. Görevli atlanıp Mısır'dan çıkar. Mısır'dan Yûsuf'un gömleği çıkar çıkmaz Yakup onun kokusunu alır. Yakup etrafındakilere Yûsuf'un kokusunu aldığını ve ona kavuşacağı ümidinin olduğunu söyler. Etrafındakiler onun çıldırmış olduğunu; kırk yıldan sonra Yûsuf'un bulunamayacağını söyler. Yakup, onların bunu bilemeyeceğini ancak kendisinin bileceğini söyleyerek onlardan kendisini kınamamalarını ister.

Yûsuf'un habercisi, Kenan'a Yakup'u haberdar etmek için ulaştığında subaşında beli bükülmüş bir ihtiyar kadın görür. Haberci, kadına Yakup'un evini ona müjdeli haberi vermek için sorduğunda kadın haberin ne olduğunu öğrenmeden ondan haber vermeyeceğini söyler. Haberci, Yakup'un oğlunun bulunduğunu; Mısır şehrinde padişah olduğunu; buna delil olarak da onun gömleğini getirdiğini söyler. Kadın bunu işitince Allah'a, kendisine söz verdiğini; ama onu kendisinden önce müjdelediğini söyler. Beşîr (haberci, görevli), kadına neden böyle feryat ettiğini sorar. Kadın, Yakup'un onun oğlunu sattığını bundan dolayı da kendisinin ona aynı durumu yaşaması için beddua ettiğini söyler. Kadın, bu bedduadan sonra bir sesin kendisine, oğluna kavuşmaya kadar Yakup'un da oğluna kavuşmayacağını söylediğini anlatır. Beşîr, kadına oğlunun adını sorar. Kadın, oğlunun adının Beşîr olduğunu şimdilerde büyük olduğunu söyler. Beşîr, kadına oğlunun kendisi olduğunu söyler. Kadın, onun yüzüne bakınca oğlu olduğunu anlar; oğlunu kucaklayıp Allah'a şükreder.

İkisi gidip Yakup'u haberdar eder. Yakup haberi alınca çok mutlu olur ve haberciye nerden geldiğini sorar. Haberci, Mısır'dan geldiğini; Yûsuf'un Mısır'da padişah olduğunu; buna delil olarak da onun gömleğini getirdiğini; Yûsuf'un Yakup'tan bu gömleği gözlerine sürmesini istediğini söyler. Yakup gömleği gözlerine sürer sürmez görmeye başlar. Beşîr, Yakup'tan ölümünün kolay olmasını diler. Yakup da Beşîr'in ölümünün kolay olması için dua eder. Yaşlı kadın Yakup'tan kendisinin cennete gitmesi için dua etmesini ister. Yakup ona da dua eder.

Yûsuf, kardeşlerinden ailelerini ve evlerini Mısır'a getirmelerini ister. Kardeşler, Kenan'a ulaşır; babalarından kendilerini bağışlamasını isterler. Yakup, Yûsuf'u görünce onları affedeceğini

söyler ve göç etmek için toparlanmalarını emreder. Göç etmek üzere Mısır'a doğru yola koyuldukları zaman Beşir, önden gidip Yûsuf'a ailesinin geldiğini haber verir. Yûsuf babasını karşılamak için askerleriyle beraber atlanır. Önden 500 atlı yollar; kendisi de 12 bin atlı ile babasının gelişini bekler. Yine, babasından özür dilemek için 40-50 bilgelyi de gönderir. Yakup, 500 atlıyı görür ve kim olduklarını sorar. Yûsuf'un adamları olduğu söylenir. Yakup'a müjdeyi verip ona secde ederek saygılarını gösterirler. Yakup, 40-50 adamın kendi önünde baş eğdiğini görünce bu topluluğun kim olduğunu sorar. Yakup'a, Yûsuf'un kendisinden özür dilemek için yolladığı bilgiler olduğu söylenir. Yakup: " O şah bana ne yaptı da özür diliyor?" diye sorar. Onlar da: "Yûsuf rüya gördüğünde ona kimseye anlatmamasını tembihlediğiniz hâlde kardeşlerine rüyayı anlattı. Bu yüzden sizden özür diliyor." der. Yakup, Allah izin verirse onu bağışladığını ve onun için tövbe edeceğini söyler. Yakup'a, Yûsuf'un, beyaz at üzerindeki kişi olduğu söylenir. Yakup, oğluna kavuştuğu için Allah'a şükreder ve oğluyla beraber atlanıp Mısır'a giderler. Cebrail yeryüzüne iner ve Yûsuf'a, babasından bir an olsun bile ayrılmayıp ibadet yapmayı unuttuğu için soyundan peygamber çıkmayacağını söyler. Yûsuf, bu haberi alınca kederden üstünü başını parçalar.

Mısır'a ulaştıklarında şenlik düzenlenmesi emredilir. Yûsuf, bir meclis düzenler; altından yapılmış on iki taht getirir; annesini, babasını ve kardeşlerini bu tahta oturtur. Ailesi, Yûsuf'a secde eder. Yûsuf, babasına rüyasının gerçekleştiğini söyler.

Yûsuf kırk yıl padişahlık yapar; bir gece rüyasında anne ve babasını görür. İki ona, yanlarına gelmesini söyler. Yûsuf ölüm vaktinin geldiğini anlar. Çocuklarının ve Züleyhâ'nın kendisinden sonra ne yapacağını düşünüp, üzülür. Yûsuf, bütün ailesini ve akrabalarını toplayıp onlara öleceğini söyler; bu haberi Züleyhâ'ya söylememelerini vasiyet eder. Ailesine, Allah'ı unutmamalarını; ona kulluk etmelerini; çocuklarını onlara emanet ettiğini; oğullarının onlara şahlık etmesini; kendi soyundan peygamber çıkmayacağını; peygamberliğin onların soyundan çıkacağını söyler. Tabutunu Nil'e gömmelerini vasiyet eder. Bu tabutu, Musa'nın gelip çıkaracağını; Kenan'a götürüp İshak'ın ailesinin mezarlığında Yakup'un yanında defnedeceğini; ailesinin vatanları Kenan'a döneceğini söyler. Yûsuf vasiyetini bitirince can verir. Yûsuf'un ölümüyle herkes ağıtlar yakar. Bu sesleri işiten Züleyhâ ağıtların sebebini merak eder ve kendisinden neyin saklandığını sorar. Birisi Züleyhâ'ya, Yûsuf'un öldüğünü söyler. Bu haberi alan Züleyhâ Yûsuf'un na'sının üzerine kendisini atar ve iki gözünü çıkarıp Yûsuf'un/tabutun üzerine sürer. Yûsuf'un na'sına kucaklar; yüzünü onun yüzüne koyar ve aniden can verir. Züleyhâ'yı, Yûsuf'un yanına gömerler. Mısır'da veba meydana gelir. Yûsuf'un mezarı Nil'in hangi tarafına defnedilse diğer tarafın halkı vebadan helak olmaya başlar. Bu durum üzerine Züleyhâ ile Yûsuf'un mezarlarını ayırırlar. Yûsuf'un na'sını bir tabuta sıkıca kapatarak Nil'e gömerler. Dolayısıyla, Züleyhâ sağlığında çektiği hicranı ölümünde de çeker.

2.2.2. Kahramanlar

Olağanüstü şahıs kadrosuna sahip fantastik konulu ve temsili mesnevilerin dışında gerçek şahıs kadrosuna sahip mesneviler de vardır. Çetin (2015), mesnevilerde olayların masal kurgusuna yakın bir anlatıma sahip olduğunu, insan ve dış dünyanın masalsı bir atmosfer içinde sunulmaya çalışıldığını, olaylar arasında akla mantığa uygunluk anlayışının olmadığını, kişilerin olağanüstü özellik ile davranışlara sahip ve genellikle simgesel değerde olduklarını belirtir (s. 53). Bu tanımlama birçok mesnevi için geçerli olsa da Yûsuf u Züleyhâ mesnevisini tamamen kapsadığı söylenemez. Hikâyenin birinci derecedeki kahramanları olan Yûsuf, Züleyhâ ve Yakup çektikleri acıları okura hissettirecek kadar gerçekçi kurgulanmıştır. Bir masal kahramanı gibi yüzeysel değillerdir. Gerçek bir kişi gibi derinliklidirler.

Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinde olaylar Yûsuf, Züleyhâ ve Yakup'un etrafında örülmüştür. Yûsuf, babasının kendisine olan aşırı sevgisi yüzünden kardeşleri tarafından kıskanılır ve kuyuya atılır. Kuyudan Mısır hükümdarlığına kadar geçen sürede bir de Züleyhâ'nın kendisine olan aşkı ile bu uğurda yaptıkları eklenir. Yûsuf bu süreci yaşarken, Yakup da oğlunu yitirmenin acısını yaşar ve mesnevide ruh hâli derinlemesine işlenir.

Mesnevinin I. derecedeki kahramanları Yûsuf, Züleyhâ ve Yakup'tur. Bu kahramanların etrafında onların sıkıntılarına ve sevinçlerine ortak veya engelleyici olanlar ise II. derecedeki kahramanlardır. Bunlar da yardımcı ve karşı güçler olarak ikiye ayrılmaktadır. Kahramanların yardımcıları Allah, Cebrail gibi ilahî birer varlık, daye gibi tecrübeli bir büyük ve Yûsuf'un zindan arkadaşı sâki ile babasına ondan haber götüreren Arap gibi sıradan insanlardır. Mesnevinin III. derecedeki kahramanları ise dekoratif olma özelliği göstermektedirler. Bu kahramanların olay örgüsüne bir etkileri yoktur.

2.2.2.1. Birinci Derecedeki Kahramanlar

Mesnevi boyunca bir şekilde olayların etraflarında cereyan ettiği kahramanlardır. Diğer kahramanlar bu kişilerin emellerine ulaşması için birer basamaktır. İlk aşamada mesnevinin adından dolayı birinci derecedeki kahramanların Yûsuf ve Züleyhâ olduğu düşünülse de mesnevinin üçüncü başrolü Yakup'a aittir.

Yûsuf

Yûsuf, Yakup'un en sevdiği oğludur. Yûsuf'un çocukluk çağında onu seven sadece Yakup değildir. Halası da Yûsuf'u çok sever ve yanında tutmak için kendisine hırsızlık iftirasını atarak

zamanın yasalarına göre onu kendisine köle yapar. Yûsuf'un sevimlikten dolayı çekeceği ilk çile böylelikle başlamış olur. Babasının kendisini diğer kardeşlerinden çok sevmesi, kardeşlerinin kendisini kuyuya atmasına sebep olur. Böylelikle kuyudan Mısır hükümdarlığına giden süreç başlamış olur. Yûsuf kuyu gibi bir zindandan çıkarılır çıkarılmasına ama bu sefer de Züleyhâ'nın aşk cenderesine sıkışır. Züleyhâ'nın kendisinden talep ettiği vuslatı efendisi olan azize ve inandığı Allah'a karşı bir ihanet olarak gördüğü için bunu kabul etmez. Dolayısıyla yedi yıl kalacağı ikinci zindan süreci başlar. Zindan, Yûsuf için bir okul mahiyetindedir. Orada kendisine rüya tabir etme yeteneği verilir. Bu yetenek sayesinde Mısır şahının rüyasını tabir eder ve kendisine ikbal yolları açılır. Şahın, Yûsuf'u aziz ilan etmesi ve kendi yetkilerini ona vermesi çektiği sıkıntıların mükâfatı gibidir.

Dünyadaki güzelliğin iki hissesi Yûsuf'ta bulunur. Âdem, yaratıldıktan sonra tüm evlatları kendisine gösterilir ve evlatları arasında güzelliğiyle Yûsuf onun dikkatini çeker. Allah'a bu çocuğun kim olduğunu sorar. Allah da, Yakup'un soyundan bir fidan olduğunu, güzellik ve olgunlukta eşsiz olduğunu belirtir.

Bu Ya'kûb'ın bāğından bir nihâldür
Hâlîlu'llâh dağından bir ğazâldur (603)

Ona men virmişem hüsn ü cemâli
Ki tapupdur bile fazl u kemâli (604)

Cemâliñ ikki hisşe virdim oña
Kim itsiler hamu hūblar temâşâ (605)

Yûsuf'un bu güzelliği her görenin onu çok sevmesine sebep olmuştur. Fakat bu sevgi Yûsuf'a hiç de yaramamıştır. Babası kendisini sevdiği için kardeşleri tarafından kuyuya atılır; halası kendisini sevdiği için onu yanında tutmak için hırsızlıkla suçlar; Züleyha kendisini sevdiği için onu zindana attırır (1791-1803):

Didi ağlaram ondan ey perî-zâd
Ki 'aşk-ı kimseden hîç olmanam şâd (1793)

Ezelden 'amme 'aşkımdan vurup dem
Uğurlıktan kılup bed-nâm-ı 'âlem (1794)

Dağı atam maña saldı muhabbet
Ki qardaşlar menden kesdi uşuvvet (1795)

Belā-yı çāh-ı zindān gördüm ondan
Cefālar çoğ firāvān çekdüm ondan (1797)

Yüregim qan töker her dem yaşımğa
Kim ‘ aşkıñdan neme gelsün başımğa (1798)

Yûsuf’un başından geçen bu olaylar sırasında sergilediği tavırlar karakter özelliklerini oluşturmaktadır. Yûsuf, saygı ve sevgi dolu bir insandır. Kardeşleri kendisini kuyuya attıklarında ve kervana sattıklarında yine de onlardan helallik dileyecek yüce gönüllülüktedir. Yûsuf, merhametlidir; kervandaki beğenin kendisini tokatlamasından sonra etrafı kaplayan dehşet verici karanlığı Allah’a ettiği duayla gündüze çevirtir; kardeşlerini Mısır’a geldiklerinde affetmeyi bilir. Yûsuf’un merhameti kendisini zindana attıran Züleyhâ’yı da kapsar. Züleyhâ, karşısına kör, yaşlı, çirkin ve yoksul bir kadın olarak çıkar ve ondan Allah’a güzelliğini, görme yetisini ve gençliğini ona geri vermesi için dua etmesini ister. Yûsuf, Züleyhâ’nın kendisine ettiği bütün eziyetlere rağmen ona dua eder.

Yûsuf iffetlidir; Züleyhâ’nın kendisini baştan çıkarmak için yolladığı cariyelerin oyunlarına gelmez. Onlara Allah’ı anlatarak Müslüman olmalarını sağlar. Yûsuf’un iffetinin en büyük sınavcısı Züleyhâ’dır. Züleyhâ, Yûsuf’u her şekilde baştan çıkarmaya çalışır ama Yûsuf Allah korkusundan ve efendisi olan azize saygısından dolayı Züleyhâ’nın isteklerini gerçekleştirmez. Yûsuf’un iffetinin sınanması sadece Züleyhâ ve onun gönderdiği cariyelerle olmaz. Yûsuf’un güzelliğini duyan Mısırlı zengin kız da ona talip olur fakat Yûsuf ona da Allah’ı anlatarak yola getirmesini bilir. Yûsuf’un güzelliğinden dolayı başı kadınlarla hep beladadır. Yûsuf’un vuslatına talip olan bir başka kadın topluluğu Mısırlı kadınlardır. Kendilerinin isteklerini yerine getirmezse Yûsuf’u zindana atacaklarını söylerler. Buna rağmen Yûsuf iffetinden ödün vermez günah işlemektense zindanı tercih eder:

Züleyhâ ger sene yaşı görünmez
Biziñ teg yaşı hîç dünyāya gelmez (2218)

Eger dirseñ maña ol meh harāmdur
Bize bağ yüzimiz mäh-ı temāmdur (2219)

Hamumuz oluruk seniñ helâliñ
Kim olmasa dahi cürm ü vebâliñ (2220)

Ve ger yoñ seni zindâna salarmiz
Seniñ şîrîn cânıñ tenden alarmız (2221)

Didi zindân maña yegdür günâhdan
Dañı men qorñmanam zindân u çâhdan (2222)

Ĥudâ'ya özimi tabşurmuşam men
İdiñ her ne idersiz durmuşam men (2223)

Yûsuf'un insanî yönleri elbette ki vardır ama ilahî güçler sayesinde bu yönler törpülenir ve Yûsuf'un kutsiyetine hâlel gelmez. Buna, kardeşleri tarafından kuyuya atıldığı zaman Allah tarafından kendisini sakinleştirmesi ve kuyuya atılırken havada yakalaması için Cebrail'in gönderilişi örnek olarak verilebilir:

Çi ol ĥurşîd düşdi çâha sarı
Besî itdi figân u âh u zarı (1091)

Onı Cibrîl dutdı âsmânda
Getürüp aste deg koydı mekânda(1092)

O çâh içinde medhüş oldı Yûsuf
Özinden gitdi bî-hüş oldı Yûsuf (1093)

Yûsuf, Allah tarafından sadece kuyuya atılırken Cebrail vasıtasıyla korunmaz. Züleyhâ, kendisini yedi eve kilitleyip ona meyletmesini sağlarken tekrar Cebrail gönderilir ve Yûsuf bu çirkin olaydan korunur:

Ṭuyğun teg Yûsuf ava kıldı pervâz
Ola san durnanı nice ala bâz (2061)

Gelüp Cibrîl didi şabr eyle cân şabr
Vişâliñ va' desi iragdı kııl şabr (2062)

Veli Yûsuf hedefe atmadı oḡ
Şadef mührini hem sındurmadı oḡ (2063)

Babası, Yûsuf'a gördüğü rüyayı kardeşlerine anlatmamasını tembihler fakat o, çocuk olmasının da etkisiyle bunu kardeşlerine anlatır. Yûsuf bu hatasını, Mısır'a şah olduğu zaman ailesini yanına getirdiğinde, babasını karşılamak üzere 40-50 bilge yollayarak ve onlar aracılığıyla özür dileyerek telafi eder:

Ki kırḡ illi ḡoca indürdiler baş
Sorişdı kimdiler bu cem' -i evbāş (3196)

Didiler Yûsuf'ıḡ rāfi' leridür
İveripdür size şāfi' leridür (3197)

Didi maḡa neme itmişdi ol şāh
Ki maḡa iverüpdür ma' zeret-ḡ'āh (3198)

Didiler oḡa Yûsuf diş görende
Dimişdiḡ demesün özge yerinde (3199)

Yûsuf ḡardaşlara izhrār idüpdür
Günāhdan indi istiḡfār idüpdür (3200)

Yûsuf akıllı bir yöneticidir. Yöneticiliḡe giden yolda rüya tabir yeteneḡinin yardımı olsa da düşündüḡü ve uyguladıḡı tedbirler onun akıllı kararlarının bir neticesidir. Sadece şahın rüyasını yorumlasa ve öylece bıraksaydı Mısır ve civarında bulunan şehirlerin halkı açlıktan kırılabilirdi. Ama Yûsuf'un 7 bolluk yılında uyguladıḡı mahsulleri depolama yönteminden dolayı Mısır ve çevresindeki şehirler 7 kıtlık yılında kullanacaḡı yiyeceḡe sahip olur:

Yûsuf yeddi il eyledi zirā' at
Niçe miḡ şehri doldurdu feragat (2457)

Ki ḡaḡtlık ili şonra oldu peydā
Ki ḡalkda ḡalmadı azuḡa aşlā (2458)

Yûsuf'da var idi ğalle firāvān
 Ğalāyıkā virürdi ğalle vü nān (2459)

Yûsuf, hikâyenin başlarında Züleyhâ'nın kendisine haram olduğu zamanlarda onun aşkına karşılık vermez. Züleyhâ'nın kocasının ölmesinden, yoksul yaşlı bir kadına dönüşmesinden ve kendi duasıyla eski ihtişamlı hâline kavuşmasından sonra artık Allah'ın da müsaade etmesiyle Züleyha'yla evlenir. Hikâye boyunca Züleyha'dan kaçan Yûsuf hikâyenin sonunda onu bir an görmeden duramaz hâle gelir:

Veli Yûsuf ona çoğ oldu meftûn
 Olup 'aşkıında nice Leylâ Mecnûn (2578)

Züleyhâ'sız yoğ-idi şabrı bir dem
 Gelürdi yanına o şeh dem-â-dem (2579)

Yûsuf, neticede bir peygamberdir ve anlatı içerisindeki rolü Züleyhâ kadar yoruma açık değildir. *Kur'an*'da ya da *Tevrat*'ta ne anlatıldıysa küçük ekleme ve süslemelerin dışında kendi karakteri ile yaptıklarına bir şey eklenmemiştir. *Kur'an*'da Züleyhâ'nın rolü suçunu itiraf ettikten sonra, *Tevrat*'ta ise Yûsuf zindana düştükten sonra biter. Yani Züleyha'ya bu bahsedilen sahnelerden sonra yazılan roller müfessirlerin ve ediplerin hayal gücünden kaynaklıdır. Yûsuf da bu durum söz konusu değildir. Yûsuf karakteri çizilirken ilahî sözlerin çok da dışına çıkılmamaya gayret edilir. Dolayısıyla Yûsuf karakterinin Züleyhâ kadar canlı olduğu söylenemez. O bir peygamber olmanın da gerekliliğinden dolayı her zaman sabırlıdır ve işini Allah'a havale eder.

Züleyhâ

Züleyhâ, çok varlıklı ve güçlü olan Mağrip padişahının kızıdır. Bir gece rüyasında çok güzel birisini görür ve âşık olur. İkinci rüyasında bu güzel yüzünden delirir ve zincirlere vurulur. Bu bölüm mesnevinin en dramatik ve sanatlı sahnelerinden biridir:

Ğayırdılar oña zencîr-i zerrîn
 Ayağlarına vurdılar çi Pervîn (849)

Çi bağladılar onı çekdi feryād
 Kim ey zâlim felekden dād [u] bî-dād (850)

Ki kıldıñ meni Mecnūn kimi pā-bend
Bile maħbūs kıldıñ çün ney ü kıand (851)

Gerek dil-dārıma vursıla zencīr
Ki kaçmasun daħı çün bād-ı şeb-gīr (852)

Üçüncü rüyasında âşık olduğu güzelin şehrini ve mesleğini öğrenir. Buna göre Züleyhâ'nın rüyasında âşık olduğu kişi Mısır azizidir. Züleyhâ, cüretkârdır. Babasını, kendisini Mısır azizine vermezse kendi canına kıymakla tehdit eder. Babası Mısır azizini kölesi mesabesinde görse de kızının dediğini kabul eder (901-909, 915-916):

Züleyhâ dāyesin gönderdi şāha
Ki git ‘arz eyle gel ol pād-şāha (901)

Ki ger ister olim men yaħşı ‘ākıl
Meni virsün ‘azīze şāh-ı ‘ādil (902)

Gidiban dāye ‘arz eyledi şāha
Ki kızıñ çoħ düşüpdür āh u vaha (904)

İşitdi çünki şeh bu mā-cerānı
Didi nice idim bile belānı (907)

‘Azīz-i Mışr teg var miñ ğulāmım
Ne lāyık oña şu şāhib-selāmım (908)

Didi nice kılum onı ħaberdār
Ki gelsün kızımı alsun řalebkār (916)

Züleyhâ talihsizdir. Bu talihsizliği ve sonrasında yaşadığı çaresizliği Yusuf sanıp da evlendiği Mısır azizini gördüğu sahnelerde derinlemesine hissedilir. Güle oynaya gittiği Mısır yolunda çadırdan açtığı bir delikten azizi ilk defa görmesi ve dünyasının başına yıkılması mesnevîde çok dramatik bir şekilde anlatılmıştır (958-964):

Yerinden turdı dāye bile güstāh
Gidüp çādıra vurdı birce sūrāh (958)

Züleyhā ondan itdi çün nigāhī
Çeküp dāglu yürekden birce āhī (959)

Ki vāveylā ki diregim çökildi
Başa yetmeyüban ivim yıhıldı (960)

Degildür bu ki dişde görmişem men
Onıñ-çün bile odğa düşmişem men (961)

Hayat, Mısır azizi ile evlendiği için Züleyha'ya zindan olur. Mısır yolundan dönecekken gaipten bir sesin ona sabretmesini ve sevdiğine kavuşacağını söylemesi üzerine dönmekten vazgeçer. Gaipten sesin söyledikleri gerçekleşir ve Züleyha bir köle pazarında rüyasında görüp de âşık olduğu Yûsuf'u görür. Züleyha, tutkulu ve ısrarlı bir âşıktır. Rüyasında görüp de âşık olduğu adam için bir kez delirmiş, sırf onun uğruna gurbete düşmüş, bir gün ona kavuşma ümidiyle sevmediği adamla kalmayı seçmiştir. Pazarda, Yûsuf'u görür görmez devesinden düşmesi ise mesnevîde aşkının şiddetinin hissedildiği sahnelerdendir:

Çi seyrāndan kayıttı bir gün ol-māh
Güzārı düşdi tā meydāngēh-i şāh (1345)

Görüp kim yıkılıdur hālk bisyār
Haber aldı ki munda ne haber var (1346)

Didiler bey^ç-i Ken^ç ānī gulāmdur
Kim onıñ hüsni çün māh-ı temāmdur (1347)

Züleyhā çün oña kıldı nigāhı
Yürekden çekdi 'āşıkāne āhı (1348)

Özinden gitdi vü bī-hüş oldı
Kecāveden düşüp medhüş oldı (1349)

Züleyhâ, aşkında ısrarcı bir âşıktır. Yûsuf'u türlü hilelerle baştan çıkarmaya çalışır ve bunu başaramaz. En sonunda kendisinin ve Yûsuf'un birbirine sarılmış, birbirini öpmüş olduğu resimlerle süslü yedi ev yaptırır ve burada Yûsuf'u elde etmeye çalışır. Yûsuf elinden kaçıp kurtulduğunda ona iftira atar ve onu zindana yollar. Züleyhâ'nın aşkı kendisine ve Yûsuf'a zarar veren bir aşktır (2127-2136):

Züleyhâ çün ' azîzi gördi yoldaş
Didi zâlim ki sırrım eyledi fâş (2127)

Bu hâlvette bu dem men yatmış-idim
Râhat bile yuğuya girmiş-idim (2130)

Bu yuğuda men özimden habersiz
Ağır yuğuya girmişdim şemersiz (2131)

Senin kuluğ ıve girmiş uğurlık
Yüzimden niçe gül dirdi uğurlık (2132)

Didim dutsam onı kılsam ihânet
İlimden kaçdı âh ol bî-diyânet (2134)

Munı öldür veyâ zindâna salgin
Hâlâyık ta' nesini menden algin (2136)

Züleyha, Yûsuf'u zindana atırır ama bundan büyük bir pişmanlık duyar. Kendisi etmiş kendisi bulmuştur (2329-2334):

Züleyhâ'nı çi yağdı nâr-ı hicrân
Yûsuf'dan ötri çoğ oldu peşimân (2329)

Bağardı zindâna tâ kim ola şâd
Diyerdi belkim olim ğamdan âzâd (2331)

Men özim idübem kimden göreyüm
Cenânım hâlîni kimden sorayum (2334)

Yûsuf, yorumladığı şah rüyası sayesinde zindandan çıkacakken elini kesen Mısırlı kadınlara ve Züleyhâ'ya suçlarını itiraf ettirir. Züleyhâ'nın itirafından sonra aziz onu boşar ve kederden ölür. Züleyhâ, bu ölüme çok sevinir ve Yûsuf'un kendisine yâr olacağını sanır. Yûsuf ikbal basamaklarını çıktıkça Züleyhâ zindan gibi hayatının basamaklarını birer birer aşağıya doğru iner. Malını, mülkünü, güzelliğini, gençliğini ve gözlerini kaybetmiş bir ihtiyara döner. Züleyhâ'daki bu dönüşüm onun taptığı putlardan fayda gelmediğini anlamasını sağlar. Böylelikle Allah'a yönelir:

Büt ile eyledi miñ ma' zeret sâz
Görüp kim ondan çıhmaz hîç âvâz (2486)

Onı sındurdu yüz döndi Hüdâ'y'a
Kim ey şâdlık viren her bî-nevâya (2487)

Yûsuf'la karşılaştığı ve ondan adalet dilediği sahne mesnevinin güzel sahnelerindedir. Bu sahnede Yusuf'tan güzelliğini, gençliğini, görme yetisini ve kendisiyle evlenmesini ister. Yûsuf Allah'a dua ederek Züleyhâ'nın isteklerinin gerçekleşmesini sağlar ve Allah'ın izin vermesiyle de Züleyhâ ile evlenir (2500-2515, 2529-2538):

Yûsuf didi ha yerga gitdi mâliñ
Ha yerga gitdi ol hüsni cemâliñ (2504)

Nedendür gözleriñ bî-nür olupdur
Nedendür kim teniñ rencür olupdur (2505)

Didi ez-bes seniñ-çün ağladım zâr
Gözüm kûr oldı özüm h'âr [u] nâ-çâr (2506)

Dağı her kim yanımda didi senden
Zer ü gevher firāvân gördi menden (2507)

Yûsuf didi ki ne istersen ey mäh
Ki hâcetiñ revâ itsem men ey mäh (2509)

Didi evvel göz ü düyüm cemâldür
Siyüm iğitligim çârüm vişâldür (2510)

Çi Yûsuf istedi Hâk'dan bu hâcât
Hemân-dem tapdı fayşal ol mühimmat (2512)

Yûsuf esbâb-ı toy kıldı müheyyâ
‘ Aceb şâhâne da‘ vet kıldı ber-pâ (2535)

Züleyhâ, Yûsuf'una kavuşur. Gömlek yırtan Züleyhâ durumundan gömleği yırtılan Züleyhâ hâline gelir. Züleyhâ, bir dönüşüm geçirir. O, aşkında ihtiraslı kadın tümüyle Allah'a yönelir. Bu konuda birçok görüşün aksine Züleyhâ'daki Allah'a yönelişi tasavvufî olarak yorumlamanın doğru olmadığı düşünülmektedir. Settârî (2014), bazı ravîlerin Züleyhâ'nın tüm ilgisini Allah'a yöneltmesinin tasavvufî işaretler barındırdığını söyler. Ama kendisi Züleyhâ'nın aşkında Leyla ile Mecnun'un aşkının aksine tasavvufî tefsire yol açabilecek bir ikilik görmediğini belirtir (s.132). Züleyhâ'nın bütün ilgisini Allah'a yöneltmesi ilk aşamada tasavvufî bir hava yaratsa da kendisinin Yûsuf'tan intikam aldığı düşünülebilir. Bu konudaki yorumların sebebi Züleyhâ'nın *Tevrat*'ta da *Kur'an*'da da mesnevilerdeki kadar derin işlenmemesi ve onun tefsirlerin yaratmış olduğu bir karakter olmasından ötürüdür. Züleyhâ, Yusuf gibi dinî kaynaklarda çerçevesi çizilmiş bir karakter değildir. Tefsirlerde ve edebî eserlerde yorumlana yorumlana büyümüş bir karakterdir. Dolayısıyla, kendisine giydirilen tasavvuf giysisinin Settârî'nin de (2014) belirttiği gibi müfessirlerin onun Yûsuf'un makamına ulaşması için ona giydirdikleri düşünülmektedir. Daha insanî ve gerçekçi bir boyuttan bakılacak olursa yıllarca bir erkeğin peşinden koşmuş ve bu uğurda her şeyini kaybetmiş bir kadınla karşı karşıya olunduğu fark edilir. Bu kadın en büyük gayesi olan Yûsuf'a kavuştuktan sonra elbette ki eski günlerin acısı aklına gelecektir ve Yûsuf'tan soğuyacaktır. Bu soğuma bir peygamber kıssasında intikam olarak adlandırılmadığı için tasavvuf perdesi altında sunulması ve yorumlanması normaldir. Züleyha'nın Yûsuf'tan yüz çevirmesi, Allah'a yönelmesi ve Yûsuf'un kendisine sitemeleri:

Onıñ mescidi çün oldı müheyyâ
Züleyhâ gitdi eyledi temâşâ (2573)

Gidüp mescide eylerdi ‘ ibâdet
Bile medhûş iderdi zevk-i tã' at (2576)

Ḥudāy ‘aşkıında bile oldu şeydā
Ki Yūsuf’ına hiç kılmazdı pervā (2577)

Velî Yūsuf ona çoḡ oldu meftūn
Olup ‘aşkıında nice Leylā Mecnūn (2578)

Züleyhâ’sız yoḡ-idi şabrı bir dem
Gelürdi yanına o şeh dem-ā-dem (2579)

Züleyhâ’nın o kadar çileden sonra Yūsuf’a kavuşması, onunla evlenmesi ve ondan üç çocuk sahibi olması kaderin zoruna gitmiş olacak ki aralarına bu sefer de ölüm girer ve onları ayırır. Yūsuf, kendi ölümünden haberdardır ve bunun Züleyhâ’dan saklanmasını ister. Bilir ki Züleyhâ bunu duyarsa delirir ya da kendisini öldürür. Yūsuf’un tahminleri doğru çıkar. Ölüm haberini alan Züleyha, elleriyle kendi gözlerini oyup Yūsuf’un tabutuna sürer ve Yūsuf’un na’şına sarılarak can verir:

Çi gördi na‘şını ol māh-ı tībān
Özi[ni] taşıladı üstine çün cān (3329)

İki gözlerini çıḡardı der-dem
Onıñ üstine taşıladı çî merhem (3331)

Didi yārsız gözi men n’eylerem vāy
Daḡı gözleri rüşen n’eylerem vāy (3332)

Ḳucaḡladı onıñ na‘şını ol māh
Yüzün koydı yüzine öldi nā-gāh (3345)

Züleyhâ, öldükten sonra da huzur bulamaz. Yūsuf’un tabutu Nil’in hangi tarafına gömülürse diğer tarafı veba salgını basar. Dolayısıyla Yūsuf’un tabutunu Züleyhâ’nın mezarından çıkarıp Nil’e gömerler. Sözüün özü Züleyha’ya öldükten sonra da rahat yoktur:

O hem bir tarafa düşdi vebāyî
Kim ondan tapmadı hiç kimse rāyî (3349)

Ayırdılar oları birbirinden
Çıhardılar Yûsuf'ı öz yerinden (3350)

Onı ayrı yere itdile medfün
Vebādan hālleri oldı dīger-gün (3351)

Tābūta saldılar na' şını muhkem
Nīl'e taşladılar tābūtı der-dem (3353)

Züleyhā dirilikde çekdi hicrān
Ölilikde de gördi nār-ı hicrān (3356)

Ma' u'l-kışşa ki rāhat ' aşka yoğdur
' Āşıkların ğam u ğuşşası çoğdur (3357)

Yakup

Yakup, 12 oğlu olan ama birisini hepsinden çok seven bir peygamberdir. Yûsuf'a olan aşırı sevgisinin sebebi, ihtiyarlık zamanlarında doğması ve çok güzel olmasından dolayıdır:

Çü geldi dünyāya ol māh-ı tābān
Olup hoş-hāl ol dem Pīr-i Ken' ān (633)

Şükrü li'llāh ki Tarı maña virdi birce şāh
Kim qadı serv-i revāndur u yüzi hem-çü māh (635)

Çocalık çaķı ilimni dutuban yārim ola
Hamu yerlerde benimle ola çün gül hem-rāh (637)

Yakup'un Yûsuf'a olan sevgisi o kadar büyüktür ki kız kardeşi onu iftirayla kendisinden aldığı zaman kız kardeşine beddua etmekten çekinmez. Bedduası tutup da kız kardeşi ölünce bu ölüme sevinir:

Bī-mürüvvet zālimā dil-dārımı sen n'eylediñ
Gelmedi raħmiñ maña ğam-h'ārımı sen n'eylediñ (659)

Rište-i ‘ömriñ üzülsün odlara düşsün teniñ
Cāniña degsün belālar üstiñe miñ miñ ‘azāb (673)

Nice aydan şon oldı zār u bīmār
Eceli geldi qarı öldi nā-çār (684)

Öliminden olup Ya‘ kûb hoş-ḥāl
Gitürdi Yûsuf’ı yanına fi’l-ḥāl (685)

Yakup, çocukları arasında bariz bir şekilde ayrımcılık yaparak onları Yûsuf’u kıskanmaya itmektedir. Yûsuf, kardeşleriyle kırlara gezmeye gidecekken ona tatlı süt içirmelerini kendilerininse su içmelerini söyler:

Bir ikki meşki su doldurdu Ya‘ kûb
Bir ikkisini süt ü şand-ı mergûb (1042)

Didi her çağ ki susuz olsun oğlum
Gerek bu süt-i şanddan içsün oğlum (1043)

Öziñiz su için o şand u şekker
Onıñ ḥātırını şılmiñ mükedder (1044)

Yakup, Yûsuf’un kurt tarafından yenildiğine inanmaz ve kırk yıllık *Yûsuf hasreti* zindanına düşer. Bu zindanda o kadar çok ağlar ki gözlerini yitirir ve kör olur:

Didi kim ne ḥaberdür ayturursız
Nedendür meni bile yandurursız (1142)

Ne ḥaber idi günden yandı cānım
Bile ot virdi mağz-ı üstüḥānım (1143)

Ağulan (?) ötri bile ağladı zār
Kim onıñ gözleri kūr oldı nā-çār (1145)

Yakup, Yûsuf'a o kadar çok ağlar ki Allah tarafından Cebrail vasıtasıyla uyarılır. Eğer Yûsuf için biraz daha ağlarsa kendisine peygamberliğinin elinden alınacağı bildirilir:

Didi Cibrîl geldi didi dir Hâk
Ki Yûsuf'ın adını dutma muṭlaḳ (2683)

Ki ger mundan bu yan adın dutarsan
Yaḳîn bil kim resûllıḳdan çıḳarsan (2684)

Yakup, tam da Cebrail tarafından artık Yûsuf için ağlamaması için uyarıldıktan sonra Şimun'un, Mısır azizi tarafından alıkoyulduğunu eğer küçük oğlu İbn-i Emin kendisine yollanmazsa salıverilmeyeceğini öğrenir. Şimun'un gidişinin kendisini Yûsuf'un gidişinden daha çok etkilediğini söyler. Bunun sebebi artık acılara dayanamayacak kadar yaşlı olması olabilir:

İşitdi çünki Ya'ḳûb çekdi feryād
Kim ey zâlim felekden dād [u] bî-dād (2696)

Ki dāğım üste ḳoydın bile dāğı
Görebilmem tapım ḡamdan ferağı (2697)

Ki vāveylā ha yerḡa gitdi Şim'ün
Yûsuf'dan beter itdi meni maḡzûn (2699)

Oğulları, Yakup'tan İbn-i Emin'i kendileriyle Mısır'a göndermesi için izin isterler. Bu sahne tanıdık gelir. Yûsuf'u da gezmeye diye götürüp, kervana satıp sonra da kurt yedi yalanını uyduran oğullara elbette ki Yakup güvenmeyecektir. Çünkü İbn-i Emin Yûsuf'un öz kardeşi, Yakup'un ise en küçük ve en sevdiği oğludur. Yakup, Yusuf'u yitirdikten sonra tüm sevgisini İbn-i Emin'e verir. Dolayısıyla oğullarına güvenmez ve onlardan İbn-i Emin'i sağ salim getireceklerine dair bir senet ister:

Didi Ya'ḳûb ki haçan ṭāḳatim var
Ki Yûsuf teg ḳoyim bu tıflı zînhār (2712)

Didi ol dem oḡa ruḡşat vireyüm
Ki sizden kâḡaz u ḡüccet alayum (2716)

Didiler yaḥşıdur ger oysa Allāh
Getürür biz onı v'allāh [u] bi'llāh (2717)

Meger kim gelse āsmāndan belāyī
Kim ondan tapmasa hīç kim rehāyī (2718)

Virüp ruḥşat u tabşurdı Ḥudā'ya
Didi kim raḥm idiñ bu bī-nevāya (2719)

Yakup, Şimun'u getirsinler diye İbn-i Emin'in diğeri oğullarıyla Mısır'a gitmesine izin verir ama Mısır azizi bu sefer de İbn-i Emin'i hırsız olduğı gerekçesiyle tutuklatır. Yakup'un oğullarından Yehuda da kardeşlerini almayana kadar Mısır'dan ayrılmayacağını söyleyerek orada kalır. Dolayısıyla, Yakup Yûsuf'un da kaybıyla beraber 4 oğuldan olur. Yakup, oğullarının getirdiğı habere inanmaz ama Allah'a tevekkül edip sabredeceğini de belirtir:

Çi Ken'ān'a yetişdiler seferden
Gidüp Ya'ķūb'a virdiler haberden (2974)

K'ey ata āḥir oğlıñ uğrı çıḥdı
'Azīziñ şā'ı ondan doğrı çıḥdı (2975)

Eger kim sen inanmazsan haber al
Giden ğāfileden sor ḥāl [ü] aḥvāl (2978)

İşitdi çünki Ya'ķūb oldu bī-huş
Bile kim özini kıldı ferāmüş (2980)

Ḥudā yegrek bilür dānā Ḥudāy'dur
Kim öz bendelerine reh-nümādür (2989)

Men imdi eylerem şabr u taḥammül
Ḥudāy'ıñ zāt-ı pākine tevekkül (2990)

Kim oğlanlarımı yetürse birde
Eger āsmānda ola ver ki yerde (2991)

Yusuf, kardeşlerinin Mısır'a üçüncü gelişlerinden sonra onlara gerçek kimliğini açıklar. Babalarına gözlerine sürmesi ve böylelikle gözlerinin açılması için gömleğini yollar. Yûsuf'un gömleği Mısır'dan çıkar çıkmaz Yakup onun kokusunu alır. Bu durumu çevresindekilere anlattığında ise kendisinin delirmiş olabileceğini söylerler. Settârî (2014), kardeşlerinin Yûsuf'u bir konak sonra kuyuya attıklarında Yakup'un bundan haberinin olmamasını, Mısır'dan gömlek çıkar çıkmaz da onun kokusunu alabilmesini onun artık aşk ile pişmesine ve olgunlaşmasına bağlar (s.133-134).

Mısır'dan çünkü çıldı gönleg-i yâr
İşitdi bûyını ol Ya' kûb-ı zâr (3087)

Mısır'dan bûy-ı pîrâhen tapar yâr
Niçün çâhından olmadı haberdâr (3088)

Didi kim men işitdüm bûy-ı Yûsuf
Ümidim var ki görsem rûy-ı Yûsuf (3089)

Didiler kim henüz dîvânesen sen
Temîz ü ' aklıdan bîgânesen sen (3090)

Yûsuf hardan ki kırılı ildan tapulsun
Meger ölüle yeñiden dirilsün (3091)

Didi men bilürem siz ne bilürsüz
Bile ta' neleri niçün kılursız (3092)

Yakup, bir peygamberdir ama mesnevide konunun işlenişine göre onun da hataları vardır. Zamanında, Yakup yanında çalışanlardan birinin oğlunu satmıştır. Çocuğun annesi de Yakup'a ben oğluma kavuşmayana kadar sen de kavuşma diye beddua etmiştir. Bu olay *Kur'an*'da ya da *Tevrat*'ta yoktur. Şairlerin ya da müfessirlerin güzellemesidir. Kadının bedduası gerçekleşir ve Yakup oğlundan ayrı düşer. Mısır'dan Yûsuf'un gömleğini getiren haberci bu yaşlı kadının oğlu Beşîr'dir. Dolayısıyla yol üzerinde karşılaştığı kadının oğlu olduğunu öğrenir ve kadının dediği gibi önce o oğluna kavuşur sonra da Beşîr'in getirdiği gömleğin şahitliğiyle Yakup oğlunun sağ olduğunu öğrenir (3100-3107, 3110-3020):

Didi arrı oa ne aberini var
Ki t Ya' ub'dan itsem seni abr (3103)

Didi oldur kim olı tapulupdur
Onı yanına meni gnderpdr (3104)

ıitdi cnki arrı cekdi bir h
Ki alimden aberdrsan sen Allh (3106)

Maa sen bile va' de virmi idi
Ezelden bile mjde virmi idi (3107)

Beir didi nemedr dd idersen
Ne cebr olmi saa feryd idersen (3110)

Didi Ya' ub bir olumı atupdur
Bu cebr regime o teg batupdur (3111)

Ki meni nice yandurdu peyem-ber
Onı hem yandur ey dn-yı Dver (3113)

Nid geldi maa k'ey pr-i mamm
'Aziz olıdan itdim onı marm (3114)

Ki t sen olıı grmeyen ey pr
O hem grmese olım bile tadr (3115)

Didi kim olımı adı Beir'dr
Menim olum daı imdi kebrdr (3118)

Didi o-al ol kim men Beir'em
Yzime yaı ba kim men kebrem (3119)

Yakup'un gzleri Ysuf'un gmleini yzne srer srmez aılır. Yakup ve ailesi Mısır'a doru yola cıkarlar. Mısır'a yaklatıklarında kendisini 40-50 bilge karılar. Bunun sebebini sorunca

Yûsuf'un kendisinden özür dilemek için bu bilgeleri yolladığını öğrenir. Yakup, Yusuf'tan rüyasını kimseye anlatmamasını istemiştir ama o anlatmıştır. Dolayısıyla babasından özür dilemek için bilgeleri yollamıştır. Yakup ise onu bağışladığını söyler:

Didi maña neme itmişdi ol şāh
Ki maña iverüpdür ma' zeret-ġāh (3198)

Didiler oña Yûsuf diş görende
Dimişdiñ demesün özge yerinde (3199)

Yûsuf qardaşlara izhrār idüpdür
Günāhdan indî istiġfār idüpdür (3200)

Didi bağışladım ger qoysa Allāh
Onıñ-çün eylerem estaġfırū'l-lāh (3201)

Mesnevîde Yakup'un ölmüş olduğu Yûsuf'un rüyasından anlaşılmaktadır. Yusuf bir gece rüyasında annesinin ve babasının ondan yanlarına gelmesini istediklerini görür ve öleceğini anlar.

2.2.2.2. İkinci Derecedeki Kahramanlar⁸⁸

Mesnevîde birinci derecedeki kişilerin etrafında Çetin'in (2015) de belirttiği gibi tip ve karakter özellikleri belirgin olmayan, olayın ya da dekorun tamamlanmasında kendilerine ihtiyaç duyulan ve zaman zaman ortaya çıkan yardımcı unsurlar da vardır (s. 167). Bu kişilerin olaya müdahaleleri olaya yardımcı olmak ya da olaya karşı olmak şeklinde ikiye ayrılmaktadır:

2.2.2.2.1. Yardımcı Kahramanlar ve Varlıklar

I. derecedeki kahramanların emellerine ulaşmasında yol gösterici, yönlendirici, akıl verici, işleri kolaylaştırıcı gibi özelliklere sahip kahraman ve varlıklardır. Yûsuf u Züleyhâ, dinî kaynaklı bir hikâye olduğu için olay örgüsünde Allah ve Cebrail gibi ilâhî varlıklara da rastlanılır. Bu varlıklar Yûsuf'un kaderi üzerinde yönlendiricidirler. Hikâyede Allah, Cebrail vasıtasıyla isteklerini ve

⁸⁸ İkinci derecedeki kişiler mesnevîde yer aldıkları sahne sırasına göre ele alınmıştır. Bu sıralamada alfabetik sıralama ya da önem sırası yoktur.

yardımlarını Yûsuf'a iletir. Allah 2.2.5. Din (2.2.5.1. Allah) başlığında, Cebrail ise 2.2.5. Din (2.2.5.3. Melekler) başlığında ele alınıp incelenecektir.

Şah Taymus

Mağrip ülkesinin padişahı, Züleyha'nın ise babasıdır. Merhametli ve yumuşak yürekli bir babadır. Kızı Züleyha rüyasında gördüğü kişinin aşkından delirdiği zaman kızını zincire vurdurmak zorunda kalır ama bu zincirler altındandır:

Kayırdılar oña zencîr-i zerrîn
Ayağlarına vurdılar çi Pervîn (849)

Şah, kızı Züleyha akıllandığı zaman sevinçten sadakalar verir. Malını mülkünü fakirleri zengin edecek kadar dağıtır:

Atası çün işitdi oldı hoş-ğâl
Taşadduqlar çıhardı çoğ zer ü mâl (897)

Virürdi müstaḥikḳa ol kadar zer
Ki bî-çâreler oldılar tüvânger (898)

Şah Taymus, Züleyha'nın evlenmek istediği Mısır azizini kölesi mesabesinde görse de kızını kıramaz ve onun Mısır aziziyle evlenmesine razı olur. Hâlbuki şaha göre kızı şehzadelerle evlenmelidir ama kızının *kendimi öldürürüm* tehdidi bir baba olarak şahı çaresiz bırakır ve bu isteğe razı olur. Şah, kızı Züleyhâ'yı Mısır'a yolladıktan sonra bir daha mesnevide anılmaz:

‘Azîz-i Mısr teg var miñ gulāmım
Ne lâyıḳ oña şu şāhib-selāmım (908)

Menim kızıma var şeh-zāde lâyıḳ
‘Azîz kimdür ki olsa oña lâyıḳ(909)

Şehenşāh ondan oldı çoğ mükedder
Onıñ işinde qaldı zār [u] muḫtarr (915)

Dâye

Züleyha'nın dadısıdır. Kendisinin adı söylenmez. Dâye, görmüş geçirmiş, her hâlden anlayan, büyü yapabilen hilebaz birisidir. Züleyhâ, aşk derdine düştüğü zaman ona derdini sorar ve çare bulmaya çalışır:

Bulardan ğayrı bir dâyesi vardur
Ki ' aşıklıktan ser-mâyesi vardur (766)

Gehî ma' şûk gâhî ' aşık olmuş
Gehî kavvâde gâhî şâdık olmuş (767)

Yoğ-idi mişl-i o dellâl [ü] mekkâr
Bile çün gördi ol mekkâr [ü] ' ayyâr(769)

Gelüp bir gice oña sürdi efsün
Ki nedendür bile hâliñ diğەر-gün (770)

Dâye, babası ile Züleyha arasında bir köprüdür. Züleyha'nın isteklerini şaha o iletir. Züleyha, Mısır azizi ile evlenme isteğini babasına dayesi aracılığıyla iletir:

Züleyhâ dâyesin gönderdi şaha
Ki git ' arz eyle gel ol pād-şaha (901)

Ki ger ister olim men yaḫşı ' âkıl
Meni virsün ' azîze şâh-ı ' âdil (902)

Her zaman Züleyha'nın yanında olan dâye, Mısır'a onunla beraber gider. Züleyha, evleneceği kişiyi görmekte sabırsızlanınca çadırda bir delik açar ve Züleyha'ya oradan baktırır. Dâye, akıllı ve pratik bir kadındır. Her duruma bi çözümü vardır:

Didi dâyesine k'ey mihrbân yâr
' İlacî kııl ki görsem rüy-ı dil-dâr (957)

Yerinden turdı dāye bile güstāh
Gidüp çādıra vurdı birce sūrāh (958)

Züleyha, bir gün pazarda dolaşırken rüyasında gördüğü güzelin mezadının olduğunu görür ve bu şaşkınlıkla devesinden düşer. Dāye, her zamanki iş bilirliğiyle devecilere durumu fark ettirmeden Züleyha'yı orada uzaklaştırır:

Çi dāye oldu hālinden haberdār
Şütürbānlara hiç itmedi izhār (1350)

Didi çekin diveleri kıtāra
Ki besdür eylediñ çoğlar nezāre (1351)

Züleyha, Yûsuf'u ikna etmesi için ona dāyeyi yollar. Dāye, ne kadar efsunlar okusa da diller dökse de Yûsuf ikna olmaz. Burada Yûsuf'un ikna olmayışından çok üzerinde durulması gereken nokta dāyenin Züleyha'ya gönülden bağlı olması ve onu kızı gibi sevmesidir:

Züleyhā'nı çi dāye gördi lāger
Didi n'oldı saña ey cān-ı mader (1702)

Çāder başına saldı zāl-i mekkār
Gidüp Yûsuf'ı eyledi haberdār (1736)

Yûsuf'a söyledi yalan sözini
Bu efsünd[an] dolandurdu yüzini (1737)

Dāye, kurnazdır. Züleyha, Yûsuf'un aşkından ve kendi yüzüne bakmamasından dolayı kederlendiğinde dāyesi ona kederlenmemesini ve bir planının olduğunu söyler. Bu plana göre Züleyha ile Yûsuf'un birbirine sarılmış, birbirini öpen resimlerinin olduğu yedi ev yaptıracaktır. Yûsuf bu saraylara girdiğinde, yerde, duvarda ve kapıda gördüğü resimlerin etkisiyle Züleyha'ya meyledecektir. Dāyenin planı gökten Cebrail inmesi başarılı olacak bir plandır. Dāye, Yûsuf'a Züleyha'nın onu yedi eve çağırdığını haber verdikten sonra bir daha mesnevide anılmaz:

Didi dāye oña k'ey cān-ı mader
Yûsuf'dan ötri olma çoğ mükedder (1886)

Ki bir hîle onıñ-çün eylerem sâz
Kim elbette seniñle ola hem-râz (1887)

Ƙayırsam ondan ötri bir ‘imâret
Ki ‘aqlımı ide târâc [u] ğâret (1890)

Hamu yerlerde naqşın çekse naqkâş
Onıñ naqşı ile birbirle yoldaş (1891)

Çi Yûsuf birce dem onları görsün
Deliler teg sene qarşu yügürsün (1892)

Gaipten Ses

Züleyha, Mısır yolunda evleneceği kişinin rüyasında gördüğü kişi olmadığını fark eder ve geri dönmek ister. Fakat gaipten bir ses ona geri dönmemesini, sabretmesini, eğer azizle Mısır’a gitmezse sevdiği kişiye kavuşamayacağını ve azizin iktidarsız olduğunu söyler. Eğer bu ses onu Mısır’a yönlendirmese Züleyha Yûsuf’a kavuşamayacaktır:

Yetişdi ğaybdan oña nidâyî
Kim ey bî-çâre dermânde çerây[î] (973)

Munıñla Mısr’a git ümmîdvâr ol
Dağı ğuşşa yeme sen ber-ğarâr ol (974)

Ki tâ munıñla Mısr’a gitmeyesen
Hem ol mağlûb-ı câna yetmeyesen (975)

Dağı qorğma yetişmez saña âfet
Kilidinden qalır qıflıñ selâmet (976)

Ki munıñ kilididür nerm çün mûm
Kilid-i mûm vardur işi ma‘lûm (977)

Yakup, Beşir'i sattığında yaşlı kadın onun da yüreğinin kendisi gibi yanması için beddua eder. Gaipten bir ses kadına oğluna kavuşmayana kadar Yakup'un da oğluna kavuşamayacağını söyler:

Nidā geldi maña k'ey pîr-i mağmûm
 'Azîz oğlıñdan itdim onı maħrûm (3114)

Ki tā sen oğlıñı görmeyeñ ey pîr
 O hem görmese oğlın bile taqđîr (3115)

Yehûdâ

Yehûdâ, Yûsuf'un ağabeylerinden en merhametli olanıdır. Şimun ve diğerleri Yûsuf'u tokatlayıp kırbaçlarken Yehûdâ onların elinden çocuğu alır. Yûsuf'un öldürülmesine engel olur:

Yehûdâ geldi vü aldı elinden
 Oña didi Ĥudây vursın biliñden (1058)

Neme vurdıñ bu tıfl-ı bî-günâhı
 Ki getürdi saña bir dem penâhî (1059)

Menim raħmim bu tıfla geldi indi
 Daħı koymam ki öldürgeysiz indi (1060)

Yûsuf, su istediği zaman ona su vermek isteyen Yehûdâ'dır:

Didi Yûsuf ki kardaşlar susuğ men
 Cānım çıhmağda ölmeğa yavuğ men (1064)

Yehûdâ didi k'ey Şim' ün gitür âb
 Ki susızlık kılup bu tıflı bî-tâb (1065)

Yehûdâ cesaretli ve gururludur. Yûsuf, kardeşlerini hapsedtiği zaman ona meydan okur ve onu savaşmaya çağırır:

Yehūdâ didi kim sen çoĥ kıvanma
Bu zūr u kuvvetiçe çoĥ sevinme (2937)

Yehūdâ, fedakâr ve vefalıdır. Mısır azizi Şimun ve İbn-i Emin'i hapsettiğinde onları almadan Mısır'dan ayrılmayacağını söyler ve diĥer kardeşlerini Kenan'a yollar. Bu sahneden sonra mesnevîde Yehūdâ görünmez:

Yehūdâ didi ĥardařlar gidiĥ siz
Menim ' arzamı atama idiĥ siz (2970)

Ki men gitmem ive munda durur men
Yâ allam ĥardařımı yâ ölür men (2971)

Yâ kim Tarı maĥa bir raĥmet itgey
Yâ kim atam maĥa bir ruĥsat itgey (2972)

Saba Rüzgârı

Saba rüzgârı, Züleyha'nın sözlerini Yûsuf'a iletir. Eĥer bu rüzgâr Yûsuf'u Züleyha'dan haberdar etmeseydi belki de kavuşmaları gerĥekleřmeyecek ya da daha uzun sürecekti:

Ĥudây emr itdi k'ey bād-ı şabâ tur
Züleyĥâ ' arzını Yusûf'a yetür (2492)

Apardı yil sözün yetürd[i] şâha
Didi kimdür düşüpdür âh u vaha (2493)

Kurt

Mesnevinin fantastik unsurlarından biri olan kurt, konuřtuĥu ve Yûsuf'u yemediĥine dair kendini savunduĥu için yardımcı kişiler iĥerisinde deĥerlendirilmiřtir. Kurt, Yusuf'un kardeşleri tarafından yakalanır ve Yûsuf'u yedi diye Yakup'a götürülür. Yakup, ondan konuşmasını ister. Kurt da Yûsuf'u yemediĥini, peygamber etinin kendilerine haram olduĥunu, şam'dan kaybolan kardeşini aramak için buralara geldiĥini ve günahsız olduĥunu söyler. Yakup, kurttan Yûsuf'a ne

yaptıklarını sorar ama kurt gammaz olmadığını söyleyerek buna cevap vermez. Yakup, kurda inanır ve kaybolan kardeşini bulması için ona dua edip gitmesine izin verir:

Dile geldi ki kurd-ı bî-günâhım
Onı yememişem Hâk'dur güvâhım (1153)

Peyem-berîñ iti bize harâmdur
Hudây üstümize şâhib-keremdür (1154)

Didi aytur neme itdiler onı
Meni doğru yola kıl reh-nümünî (1155)

Didi kim kurd degülem bende-gammâz
Kişi sözünü özgeye diyüm râz (1156)

Diyâr-ı Şâm'dan imdi gelürem
İtirçin kardaşımı ahtaruram (1159)

Çi gördiler meni bu kavm-i gaddâr
Meni dutdılar u bağladılar zâr (1160)

Büşrâ

Medyen'den Mısır'a giden kervanın, kuyuya su çıkarması için yolladıkları kişinin adıdır. Bu isim semboliktir. Çünkü *büşrâ* müjde anlamına gelmektedir. Büşrâ, Yûsuf'u kuyudan çıkararak kervandakilerden Mâlik'e kuyudan bir ay çıkardığı müjdesini verir. Her ne kadar Yûsuf'un kuyudan çıkması kaderinde yazılı bir şeyse de Büşrâ bu kaderin gerçekleşmesinde yardımcı bir kişidir:

Didiler Büşrâ'ya delvi apargil
Bu câhdan bizim için su çışargil (1178)

Çi Büşrâ çekdi ol delvi yoşarı
Görüp içinde vardur bir nigârı (1182)

Apardı onı vü yaşurdı yüzün
Kim onı görmeye bir kimse gözin (1185)

Müjde ey Mâlik ki çâhdan men çıhardım birce mâh
Kim kadi serv-i hırâmândur yüzidür hemçe mâh (1188)

Mâlik

Mâlik ismi sahip anlamına gelir. Yûsuf'u kardeşlerinden satın alıp ona sahip olduğu için bu isim semboliktir. Yûsuf'un kardeşleri onu kendi köleleri diye tanıtp satmak isterken Mâlik kendi kendisine onu alması gerektiğini söyler:

Onı Mâlik didi men almaluyam
Ki mundan Mısr'a sarı gitmelüyem (1201)

Mâlik, birkaç akçeye Yûsuf'u kardeşlerinden satın alır:

Didi Mâlik idiñ bu kulu kıymet
Ki tâ sizden alim vardur ğanîmet (1206)

Niçe dirheme koydılar binâsın
Virüp ağçeni vü aldı akasın (1207)

Mâlik, merhametli birisidir. Yûsuf ağabeylerini son defa görmek istediğinde ağabeylerinin onu istemediğini bilmesine rağmen ona izin verir:

Didi Mâlik götür il imdi menden
Ki bîzârdıla ol aqala senden (1217)

Didi köñlüm bile ister göreyim
Olardan birce hılliyyet sorayım (1218)

Mâlik kaytardı onları dü-bâre
Yûsuf yüzlerine kıldı nezâre (1219)

Mâlik, Yûsuf'un önce Nil'de yıkanmasını sağlar sonra da ona şahane kıyafetler giydirerek satışa sunar. Mâlik, güzellikten anlayan ve kıymetini bilen bir insandır:

Yûsuf'a didi Mâlik k'ey dil-ârâm
Suya düş rûd-ı Nil'e virgil ârâm (1292)

Mâlik şâhâne hil'atlar gitürdi
Onıñ öñine zer nuqablar gitürdi (1301)

Didi Mâlik oña k'ey şâh-ı Kâşan
Kıyaş teg 'âlemi gel eyle rûşen (1311)

Mısır Şâhi

Mısır şahının mesnevide adı geçmez sadece sıfatı olan şah kelimesi kullanılır. Mısır azizi, Mağrip'ten gelen teklifi Mısır şahı izin vermez diye geri çevirir. Dolayısıyla Züleyha Mısır'a gelmek zorunda kalır:

Velikin şâh-ı Mısr'a var qarârım
Ki yoğdur öz ilimde ihtiyârım (927)

Eger birce sâ'at ayrılısam ondan
Ki gerek miñ cefâ görsem men ondan (928)

Mısır şahı ile Yemen padişahı arasında düşmanlık vardır. Hatta bu düşmanlık Yemen padişahının onu sofracı başı aracılığıyla zehirlemek istemesine kadar varır:

Rivâyetdür var imiş pād-şâhî
Yemen mülkinde bir şâhib-külâhî (2347)

Var idi şâh-ı Mısr'a bile yağı
Ki tapmaz idi ilinden ferâkı (2348)

Hayâl itdi bile o şâh-ı yağı
Ki şâh-ı Mısr'a virsün zehr [ü] ağı (2350)

Mısır şahı iyi niyetlidir. Aziz, ondan Yûsuf'u kendisine oğul edinmek için istediğinde teklifini kabul eder:

Muraḥḥāş kı1 benim yanımda olsun
Mene ferzend şāha bende olsun (1412)

‘Azîz çün şāha eyledi bile ‘arz
Didi git alginen vardur saña farz (1413)

Mısır şahının yedi yıl bolluk, yedi yıl da kıtlık olacağı manasına gelen rüyayı görmesi üzerine bu rüyayı yorumlayacak rüya tabircileri aranır. Rüyayı kimse tabir edemez. Bunun üzerine şah çok acımasızca davranır ve bütün rüya tabircilerini darağacına çektirir:

Mu‘abbirleri hamu istedi şāh
Kim onı itsiler ta‘bîrden āgāh (2401)

Şehenşeh ḥ‘ābını çün kıldı taḳrîr
O ḥ‘ābı itmedi hîç kimse ta‘bîr (2407)

Mu‘abbirleri hamu çekdi dāra
Bile hem öldiler āh-ile zāra (2409)

Yûsuf, zindandan çıkıp şahın huzuruna gelmek için Mısırlı kadınların neden ellerini kestikleri sorusunun sorulmasını şart koşar. Şah da kadınları huzuruna çağırarak onlara bu soruyu sorar ve Yûsuf'un suçsuzluğunun ortaya çıkmasına yardımcı olur:

Çi şeh ḥātūnları eyledi ihzār
Hamusı itdiler taḳşîre ikrār (2430)

Mısır şahı öngörülü ve akıllıdır. Yûsuf'un, rüyasını yorumlaması üzerine ona güvenir ve ülkenin idaresi ile kendi yetkilerini ona verir:

‘Azîzlik çün ona oldu muḳarrer
Gidip ‘arz eyledi şāha mükerrer (2453)

Ki ger vardur maña bir i‘tibārıñ
Gel eyle meni şāhib-ihtiyārıñ (2454)

Sen imdi şāh men hem-çi gulāmam
Maña besdür dañı virseñ selāmım (2455)

Başında koydı tāk-ı pād-şāhī
Oña tabşurdı mehden tā-be māhī (2456)

Mısırlı Güzel ve Zengin Kız

Mısırlı güzel ve zengin kız, Yûsuf’un methini duyar duymaz tüm malını mülkünü develere yükleyip onu görmeye gider. Yûsuf’un güzelliği karşısında hayran kalan kız ona bu güzelliği kimin verdiğini sorar. Yûsuf da bu güzelliği kendisine Allah’ın verdiğini söyler. Kıza, mecazî aşka değil ilahî aşka yönelmesi gerektiğini söyler. Kız da Yûsuf’un dedikleri ile bir uykudan uyanırmışçasına tüm malını dağıtır. Bir ibadethane yaptırıp ölene kadar burada ibadet eder. Mısırlı güzel ve zengin kızın dönüşümü tasavvufî bir dönüşüm olarak yorumlanabilir. Çünkü mecazî aşkı bir yaşam biçimi ya da var oluş amacı olarak kullanmamış bunu hakikî aşka ulaşmak için bir basamak olarak kullanmıştır:

Var idi yañşsı kız ol şehrdendür
Cemāl ü māl ile var idi meşhūr (1450)

İşitdi çünki vaşf-ı hüsn-i Yûsuf
Onıñ-çün çekdi çoğdan çoğ te’essüf (1453)

Yûsuf’ı gördi çün hırşid-i tībān
Kād u bālāsı çün serv-i hırāmān (1456)

Seni kim yaradupdur bile maqbūl
Hamu a‘zālarıñ mevzūn [u] makbūl (1461)

Didi kim şan‘at-ı ol şāni‘em men
Ki bañrinden be-reşhī kāni‘em men (1470)

Çi görđiñ ‘aksi aşla yol apargil
Öziñi bu đalâletden çığargil (1478)

Rüzî çün bir ‘ibâdet-ğâne saldı
‘İbâdet-ğânedede merdâne ıaldı (1492)

Var idi onda tâ var idi cânın
Görüp cânın dağı virdi revânın (1493)

Kırk Günlük Süt Çocuğu ve Annesi

Yûsuf, Züleyha tarafından iftiraya uğradığı zaman Allah’a kendisinin masumiyetine şahitlik edecek birilerini yollaması için dua eder. Allah, Yûsuf’un duasını kabul eder ve 40 günlük süt çocuğu ile annesi orada hazır olur. Bebek dile gelir ve azize, Yûsuf’u geri döndürmesini ve onu cezalandırmamasını söyler. Bunun üzerine aziz, bebeğe kimin suçlu olduğunu sorar. Bebek de kendisinin gammaz olmadığını, eğer işin aslını öğrenmek istiyorlarsa gidip gömleğe bakmalarını akıl verir. Gömlek önden yırtıldıysa Yûsuf’un, arkadan yırtıldıysa Züleyha’nın suçlu olacağını söyler. Gömlek arkadan yırtıldığı için Yûsuf’un suçsuzluğu ortaya çıkar. 40 günlük süt çocuğunun şahitliği Yûsuf’un suçsuzluğunun ortaya çıkması açısından yönlendirici ve yardımcı bir güçtür. Çocuk dile gelip şahitlik yapmasa Yûsuf iffetsiz iftirasıyla zindana gidecekti. Yûsuf, önünde sonunda zindana düştü ama bu onun kötülüğünden değil Züleyha ve Mısırlı kadınların şerrindendir:

Du‘âsı müstecâb oldu hem ol dem
Çağa ile ĥiğâb oldu hem ol dem (2149)

O yerde ĥâzır oldu birce dil-dâr
İlinde kırğ günlük tıfl-ı şîr-ğ’âr (2150)

Dile geldi çağa didi ‘azîze
Ki kaytar Yûsuf’ı ey bî-temîze (2151)

Çağa didi degülem bende-ğammâz
Ki bir kimseden özgeye diyem râz (2154)

Gidiñ gönlegine kılıñ nezāre
Ki ne tarz ile olmış pāre pare (2155)

İleriden eger kim yırtılupdur
Biliñ kim taqşiri Yūsuf kıılupdur (2156)

Ve ger kim giriden yırtılmış ola
Bu taqşiri Züleyhā kıılmış ola (2157)

‘Aziz gönlegine kııldı nezāre
Görüp kim giridendür pāre pāre (2158)

Arap, Arap'ın Devesi ve Toprak

Yūsuf, zindanın duvarında Kenan'a bakmak için bir delik açar. Bir gece o delikten yolda devesine binmiş bir adamın geçtiğini görür. Develi adama seslenir ama adam durmaz. Bunun üzerine Allah toprağa devenin ayağını kendisinde saplı tutmasını emreder. Böylelikle adam durur. Yūsuf, ona nerden geldiğini sorar. Adam da Şam şehrinden bu tarafa (Mısır'a) geldiğini şimdi de evine doğru gittiğini söyler. Yūsuf, yolunun Kenan'a düşüp düşmediğini ve Yakup peygamberi görüp görmediğini sorar. Arap da Kenan şehrinin menzili olduğunu, oraya birçok defa gittiğini söyler. Yakup peygamberi görmediğini ama inlemelerini, ağlamalarını uzaktan işittiğini anlatır. Neden ağladığını etraftakilerden sorduğunda kaybolan oğlu için ağladığını ve bu ağlamalardan dolayı kör olduğunu öğrendiğini söyler. Yūsuf, Arap'tan Yakup peygambere kendisinin zindandan kurtulması için dua etmesini söylemesini ister. Arap, Yūsuf'tan adını söylemesini ister ama o söylemez. Arap, Yūsuf'tan kendisine vaat ettiği incisini alır ve Kenan'a doğru yola düşer. Yakup'a, Mısır şehrinde zindanda bir garibi gördüğünü ve onun kendisinden dua istediğini söyler. Yakup, bu garibin adını sorar. Arap da onun adının söylemediğini belirtir. Bunun üzerine Yakup bu kişi Yūsuf olabilir mi diye ümitlenir. Zindandaki garibe kurtulması için dua eder. Arap kendisinden dua ister. Arap'a da dua eder. Arap'ın devesi kendisinden “ Eğer ben orada olmasaydım bu haber sana gelmezdi. O yüzden bana da dua et.” der. Yakup, deveye de dua eder:

Didi Ya‘kūb peygem-beri gördiñ
Onıñ aḥvālını hīç yerde sordıñ (2274)

Zi-bes kim oğlı-çün ağlupdur ol pîr
Gözi kûr olmuş u özi zemîn-gîr (2280)

Çi Ken'ân'a yetişdi ol A' rābî
Gidüp Ya' kûb'a iyledi hîtabı (2298)

İverdi saña çoğ du' ā selāmı
Ki unutmasa yāddan bu ğulāmı (2300)

Didi Ya' kûb onıñ adını bildiñ
Bu peygāmdan murādlarını bildiñ (2301)

Didi Ya' kûb āyā kim ola bu
Ĝarîbliğda ğünü olmuş karanķu (2303)

Didi yā Rab ki ođlum ola Yūsuf
Tapulsun dahi çekmesem te'essüf (2304)

Didi A' rābî ğarîbe du' ā kıl
Ki ol maĥbûsı zindāndan rehā kıl(2320)

Didi Yā Rab vir oña bir necātı
Ĝarîbliğdan oña vir bir berātı (2321)

Sâkî

Mısır şahının sâkîsi, Yūsuf'un hayatının dönüm noktalarından birisinin başlamasına sebep olur. Sâkî, Yemen padişahın Mısır şahını zehirleme teklifini reddeder. Sofracı başı bu teklifi kabul eder. Sâkî, Mısır şahına hazırlanan yemekten yememesi gerektiğini söyleyince sofracı başı sâkîye iftira atar ve ikisi de zindana atılır. Zindanda sâkî ve sofracı başı Yūsuf'la arkadaş olurlar. İkisi de bir gece rüya görür ve bu rüyayı Yūsuf'a yorumlatırlar. Bu yoruma göre sâkî yeniden şaha sâkî olacaktır; sofracı başı ise asılacaktır. Yūsuf'un yorumu çıkar. Sâkî, zindandan çıkar ama Yūsuf'un kendisinden şaha bahsetmesi isteğini 7 yıl boyunca unuttur. Şah, yedi yıl bolluk yedi yıl da kıtlık olacağı rüyasını görünce sâkînin aklına Yūsuf gelir ve ondan şaha bahseder ve zindandan çıkmasına sebep olur. Böylelikle Yūsuf'a önce azizlik sonra da şahlığın yolu açılmış olur:

Gidüp sākī vü şāha itdi izhār
Ki bugün ħunçeden zād yeme zīnhār (2355)

Çi ħan-sālārın işi eyledi derz
Gidüp sākī ilinden eyledi ‘ arz (2356)

Didi sākī ilinden içmegin cām
Helāhil zehr vardı şāh-ı eyyam (2357)

Didi sākīye kim sākī olasan
Şehenşāha yine sākī olasan (2367)

Sākīye didi ey yār-ı vefādār
Gerek ħālimi şāha kılsañ izhār (2372)

Şu yerde var idi ol sākī ħāzır
Gidip şāha bile ‘ arz itdi zāhir (2410)

Ki var zindān içinde birce şāhī
Ki ta‘ bīriñi ol bilür kemāhī (2411)

Sofracı Başı

Sofracı başı, sākī gibi sadık ve dürüst değildir. Yemen şahının rüşvet teklifiyle beraber hemen bağlı olduğu şahı zehirlemeye çalışır. Sofracı başı zindanda sākī gibi Yûsuf’la arkadaş olur. Sākī gibi o da Yûsuf’a rüyasını yorumlatır. Rüyasının yorumuna göre şah tarafından asılacaktır. Nitekim öyle de olur; sofracı başı darağacına çektirilir:

Yaşuran her kim alsun bu tīlānı
Helāhil zehr ile öldürse şāhı (2352)

Çi ħan-sālāra‘ arz eylediler zer
Cān u dilden qabūl itdi mükerrer (2354)

Didi sālār ki gördim ħunçe-i nān
Ki başımdan aparurlardı mürgān (2368)

Didi kim ŧeh seni dāra çeker zār
Hevādan kuŧ gelür itiŧ yiyer ħār (2369)

İbn-i Emin

Yakup'un, Yūsuf'la aynı anneden doğmuş en küçük oğludur. Yūsuf kaybolduktan sonra Yakup bütün sevgisini İbn-i Emin'e vermiştir. Mısır azizi, Yakup'un oğullarının casus olmadığına dair İbn-i Emin'i huzuruna istediği zaman Yakup'un canından can gider. İbn-i Emin'i diğer oğullarıyla senet karşılığı yollar:

Didi Ya' kŧb ki haçan tākātım var
Ki Yūsuf teg koyım bu tıflı zīnhār (2712)

Didi ol dem oņa ru᧫ŧat vireyüm
Ki sizden kāğaz u ᧫üccet alayım (2716)

Yakup, oğullarını Mısır'a yollarken onlara ŧehre her birinin ayrı ayrı kapılardan girmelerini söyler. İbn-i Emin de yolu bilmediği için kaybolur. Cebrail, bu durumu Yūsuf'a haber verir ve ona yabancı kılığında gidip kardeşini karşılamasını söyler. Yūsuf gidip kardeşini karşılar ve ona bir inci verir. Bu inciye Yehūdā ondan almaya çalışsa da inci tekrar İbn-i Emin'in kolunda belirir:

Yūsuf virdi oņa bir dürr-i ŧāhvār
Ki menden yādgārdur ey nīkŧ-kār (2754)

Didi İbn-i Emīn k'ey cān-ı ardaŧ
Bir A' rābī maņa virdi bile daŧ (2757)

O bir ardaŧla hem aldıla onı
Yine öz olına gördile onı (2762)

Didi İbn-i Emīn eylemeyiŧ zŧr
Ki hīç kimiŧ olında durmaz ol dŧr (2763)

Yūsuf, kardeşleri içerisinde ilk defa İbn-i Emin'e kendisinin Yūsuf olduğunu itiraf eder:

Görüp İbn-i Emîn çün şekl-i Yûsuf
Özinden gitdi vü çekdi te'essüf (2860)

Yûsuf çün geldi gördi rüy-ı dil-dâr
Didi cânım fedâ-yı ırardaş-ı zâr (2866)

İkisi birbirine açdılar âğüş
Ėam u hicrânı itdiler ferâmüş (2867)

Çi ırardaş gördi ırardaşın cemâlin
Olarıñ Ėâlî oldu özge Ėâlin (2868)

Yûsuf, İbn-i Emîn'e kendisini tanıttıktan sonra onun yüküne kâsesini koyarak onu hırsızlık suçlamasıyla yanında tutacağını söyler, İbn-i Emîn de kabul eder:

Kim ister men ki kılsam bir bahâne
Seni sağlasam ey dürr-i yegâne (2883)

Didi kim şâhsan fermân seniñdür
Başınğa döndiğim ihvân seniñdür (2884)

Didi bu şart ki seni dutsam uğrı
Kızıl şâ'ım koyım yükinde doğrı (2885)

Buyurdu duttılar İbn-i Emîn'i
Kıolın bağladılar ol nazenini (2910)

Apardılar onı zindâna sarı
Hamu ırardaşları itdile zârî (2911)

İbn-i Emîn, Yûsuf'un kardeşleri içerisinde en dürüstüdür. Yûsuf, kardeşlerinin kendisini kervana satarken yaptıkları senedi İbn-i Emîn'e gösterir ve buradaki yazının kime ait olduğunu sorar. İbn-i Emîn de ağabeylerinin yazısı olduğunu onaylar. Yûsuf'un kardeşleri, kervana sattıkları kişinin köleleri olan Yûsuf olduğunu söyleyince İbn-i Emîn buna karşı çıkar ve kendilerinde köle Yûsuf'un olmadığını söyler:

‘Azîz İbn-i Emîn’e didi sen gör
Ki bu kâğaz kimiñ hattıdır aytur (3053)

Çi gördi didi kim öz hatlarıdır
Ki yazıpdurlar öz gâlaflarıdır (3054)

Didi kim bizde Yûsuf kul yoğ imiş
Bularıñ mekr ü hîlesi çoğ imiş (3058)

Beşîr (Haberci)

Yûsuf’un gömleğini Mısır’dan Kenan’a götüren habercidir. Kendisi Yakup’un sattığı kölelerdendir. Yakup’un, oğlunu satması üzerine çocuğun annesi Yakup’a “Kendi oğluma kavuşmayana kadar sen de kendi oğluna kavuşma.” diye beddua eder ve bedduası gerçekleşir. Beşîr, Yûsuf’un gömleğini Kenan’a getirdiğinde bir subaşında yaşlı bir kadınla karşılaşır ve ona Yakup’un nerde olduğunu sorar, ona oğlunun sağ olduğu haberini getirdiğini söyler. Bunun üzerine yaşlı kadın Allah’a, Yakup’u kendisinden önce oğluna kavuşturduğu için feryat eder. Beşîr, kadına oğlunun adını sorar. Kadın da oğlunun yaşasa onun yaşlarında olacağını ve adının Beşîr olduğunu söyler. Beşîr kendisinin onun oğlu olduğunu belirtir. Böylelikle anne ve oğul birbirine kavuşur:

Görüp suyıñ başında pîre-zâli
Bükülmiş serv-i kıaddi çün hilâlî (3101)

Beşîr didi nemedür dâd idersen
Ne cebr olmuş saña feryâd idersen (3110)

Didi Ya‘kûb bir oğlumı şatupdur
Bu cebr üregime oğ teg batupdur (3111)

Nidâ geldi maña k’ey pîr-i mağmûm
‘Azîz oğlıñdan itdim onı maħrûm (3114)

Ki tâ sen oğlıñı görmeyen ey pîr
O hem görmese oğlın bile taqđîr (3115)

Didi kim oğlınıñ adı Beşir'dür
Menim oğlum dañı imdi kebîrdür (3118)

Didi hoş-ñâl ol kim men Beşir'em
Yüzime yañşı bañ kim men kebîrem (3119)

2.2.2.2.2. Karşı Güçler

Yakup'un kız kardeşi / Yûsuf'un Halası

Yûsuf'un halası, Yakup'un kardeşi olan bu kadının mesnevide adından bahsedilmez. Yûsuf'un annesi o iki yaşındayken ölünce Yakup onu bakması için kızkardeşine verir. Halası, Yûsuf'a oğlu gibi bakar. Yûsuf, yürümeye ve konuşmaya başlayınca ona olan sevgisi daha da artar. Yakup'un oğluna olan özlemi artar ve onu kızkardeşinden ister. Kızkardeşi istemeyerek de olsa çocuğu Yakup'a verir ama Yûsuf'un beline atalarından kalan kemeri gizlice bağlayarak onu babasına verir. Sonra da kemerim çalındı diye yaygara koparır. Yûsuf'un da üstünü aratır. Kemer çocuğun üzerinden çıkınca; zamanın yasalarına göre hırsız, malın sahibine ya para verir ya da ona köle olur. Böylelikle Yûsuf'u hile ile yanına alır. Fakat bu mutluluk çok sürmez. Hala, Yakup'un bedduasıyla ölür. Yûsuf yine Yakup'a kalır:

Atası oğlını çün gördi bîmâr
Virüp bacısına itsün nigehdâr (641)

‘ Ammesi köñli oña oldı meftûn
Kim ‘ aşkından velî oldı çi Mecnûn (644)

Didi bacısına k'olma raķîbim
Yanıma gönder ol mâh[1] ħabîbim (651)

Atasından var idi bir kemer-bend
Kim İşĥâķ'a ivermişdi Ĥudâvend (655)

Biline bağladı bilmağı pinhân
İverdi Yûsuf'ı ol lañza çesbân (656)

Şol eyyāmda bile var-idi āyīn
Ki her kimse ki ola şāhib-i dīn (667)

Eger uğurlık itse yā vire pūl
Mālın iyesine hem itsiler kıl (668)

Nice aydan şon oldı zār u bīmār
Eceli geldi kırı öldi nā-çār (684)

Öliminden olup Ya' kûb hoş-hāl
Gitürdi Yûsuf'ı yanına fi'l-hāl (685)

Hala, Yûsuf'a olan sevgisinde her ne kadar yardımcı güç gibi görünse de onun beline kemeri gizlice bağlayıp onu hırsızlıkla suçlaması ve böylelikle onu Yakup'tan alması halayı karşıt güç konumuna düşürmektedir.

Yemen Padişahı

Mısır şahının düşmanıdır. Onu zehirlemek için şahın sâkîsine ve sofracı başına rüşvet teklif ettirir. Sofracı başı kabul eder ve şahı zehirlemeye çalışır. Sâkînin, sofracı başını ihbar etmesiyle şah zehirlenmekten kurtulur. Yemen padişahı Mısır şahına olan nefretinden dolayı karşıt güçtür ama sakinin ve sofracı başının zindana düşmesine sebep olduğu için bilmeden de olsa yardımcı güçtür. Eğer sâkî zindana düşüp de rüyasını Yûsuf'a yorumlatmasaydı Mısır şahının Yûsuf'tan haberi olmayacaktı:

Rivāyetdür var imiş pād-şāhī
Yemen mülkinde bir şāhib-külāhī (2347)

Var idi şāh-ı Mışr'a bile yağı
Ki tapmaz idi ilinden ferākı (2348)

Onıñla muttaşıl eylerdi mekkār
Ki 'ömrinden dağı eylerdi bızār (2349)

Ḥayāl itdi bile o şāh-ı yağı
Ki şāh-ı Mısr'a virsün zehr [ü] ağı (2350)

İverdi şehir-i Mısr'a bedre-i zer
Ki şāha virsiler ol kāse-i zehr (2351)

Mısır Azizi

Mısır azizi, bu hikâyede her ne kadar karşıt güç gibi görünse de aslında tam bir kurbandır. Züleyha'nın rüyasında, Yûsuf kendisini Mısır azizi olarak tanıtır. Bu bilgi doğru bir bilgidir. Fakat Züleyha'nın yaşadığı zaman için değil çok sonrası -yani yaşlandığı zaman- için geçerli olan bir bilgidir. Züleyha da bu rüyanın hevesine kapılarak babasından kendisini Mısır azizine vermesini ister. Babası istemeyerek de olsa kızını azize verir. Bu durum doğal olarak azizi çok mutlu eder. Çünkü kendisi Mağrip şahının kızına ne rütbe ne de varlık olarak denk değildir:

Menim kızıma var şeh-zāde lāyık
‘Azîz kimdür ki olsa oña lāyık (909)

Yetişdi şehir-i Mısr'a çünkü ilçi
‘Azîze didi k'ey gâfil sevinci (919)

Kim iqbâliñ yuḥudan oldu bîdār
Şeh-i Mağrib saña olmuş ḥarîdār (920)

Virüp ol nāmeni ‘azîze fi'l- ḥāl
Oḥudı ondan oldu şād [u] hoş-ḥāl (922)

Aziz, Mısır şahının kendisine izin vermeyeceğini bildiği için Züleyha'nın Mısır'a gelmesini ister ve düğün hazırlıklarına başlar. Züleyha'yı karşılamak üzere yola koyulur. Züleyha, rüyasında gördüğü kişinin evlendiği aziz olmadığını anlayınca geri dönmek ister ama gaipten bir ses ona geri dönmemesini, azizin iktidarsız olduğunu ve sonunda sevdiğine kavuşacağını söyler. Aziz bu evlilik meselesinde karşıt güçmüş gibi algılanabilir. Fakat kendisinin hiçbir şeyden haberi yoktur. Züleyha bir rüyanın ardınca gelmiştir ve karşısında azizi bulmuştur:

Velikin şāh-ı Mışr'a var arārım
Ki yodur z ilimde itiyārım (927)

İverdiler  azīze bir svāre
Kim aya arŝu ısa n sitāre (951)

 Azīz-i Mışr n oldu berdār
Yerinden turdı n urŝid-i seyyar (952)

Zleyhā ondan itdi n nigāhī
ekp dālu yrekden birce āhī (959)

Degildr bu ki dıŝde grmiŝem men
Onı-n bile oda dŝmiŝem men (961)

Aziz, her ne kadar istemese de Zleyha'nın ısrarlarına dayanamaz ve Ysuf'u şahtan isteyerek evlat edinir. Bu da onun Zleyha'ya olan zaafının gstergesidir:

Zleyhā  arz itdi k'ey  azīzim
Seni ivide bir kemter kenīzim (1404)

Sen indi bu ulāmı al bu ıymet
Ki bize olan olsun var bu ıymet (1405)

 Azīz didi onı ıymeti odur
ıymeti yarısı hem bizde yodur (1406)

 Azīz itdi yine zge bahāne
Onı almaludur ŝāh-ı zemāne (1409)

Didi git ŝāha aytur k'ey cihāndār
Menim hı oulım yodur nigehdār (1411)

 Azīz n ŝāha eyledi bile  arz
Didi git alginen vardur saa farz (1413)

Züleyha, Yûsuf'u yedi eve kilitleyip ondan murat almak isterken Yûsuf elinden kaçıp kurtulur ve kapıda azizle karşılaşır. Aziz, Yûsuf'u kolundan tutar ve neden korktuğunu sorar. Yûsuf, Züleyha'yı ifşa etmemek için o sırada bir şey demez. Aziz, yumuşaklıkla Yûsuf'un elini tutar ama kahr ile onu eve götürür. Züleyha, ikisini yan yana görünce Yûsuf'un kendisini ifşa ettiğini sanır ve Yûsuf'un kendisine saldırdığı iftirasını atar. Bunun üzerine aziz, Yûsuf'un tutulup öldürülmesini ister fakat 40 günlük bebeğin şahitliğiyle Züleyha'nın suçlu olduğunu anlar ve Yûsuf'a ondan uzak durmasını söyler. Züleyha'ya da tövbe etmesini söyleyerek oradan uzaklaşır:

‘Azîz gördi Yûsuf olmuş hirāsân
Sorişdı kim nedensen bile tersân (2124)

Cevâbın virdi Yûsuf ber-tırâzîn
Kim ifşâ olmasun ‘azîze razın (2125)

‘Azîz dutdı ilinden mihr ile
İve apardı onı kahr ile (2126)

Yağîn bildi Züleyhâ tağşîridür
Yûsuf bile hıyânetden berîdür (2159)

Yûsuf'a didi k'ey pākîze-dāmân
Gerek kim eyleseñ sırrımın pinhan (2160)

Züleyhâ'dan sen i' rāz it irāğ ol
Onı yanından ey Yûsuf kırağ ol (2162)

Züleyhâ sen de istiğfâr eyle
Yaman işden dahi inkâr eyle (2163)

Şunı didi [vü] çıhdı ol iveden
Siyâset kıldı vü düşdi hevâdan (2164)

Mısırlı kadınlar, Yûsuf'tan murat almak istediklerinde Yûsuf bu isteklerini gerçekleştirmez. Kadınlar, Züleyha'yı onu zindana atsın diye kışkırtırlar. Züleyha da azize Mısır'daki herkesin kendilerinin dedikodusunun yaptığını, Yûsuf'u zindana atarlarsa bu kinamaların duracağını

söyleyerek azizden Yûsuf'u zindana atma iznini alır. Aziz, mevki olarak güçlü bir konumda olsa da Züleyha'ya karşı güçsüz bir konumdadır:

Gidüp 'azîze didi k'ey 'azîzim
Mene fikr eyle ey şâhib-temîzim (2241)

Ki bu kıldan olubam bile rüsvâ
Ki baş götürebilmem halka aşlâ (2242)

Bile hâyinleri zindâna gönder
Meni dil-şâd kıl başıña dönder (2243)

Onıñ bî-kurbılığ olson güvâhım
Yağın bilsile kim yoğdur günâhım (2244)

'Azîz didi bu yağşı meşveretdür
Hamusından bu yağşı maşlağatdur (2245)

Murağğasşañ onı zindâna gönder
Onı bî-kurb kıl her yana gönder (2246)

Yedi yıl sonra Yûsuf şahın rüyasını yorumladığında şah onu huzuruna ister ama Yûsuf, Mısırlı kadınlara *neden ellerini kestiklerinin* sorulmasını ister. Mısırlı kadınlar, Yûsuf'un suçsuz olduğunu itiraf ederler. Bu sırada Züleyha da Yûsuf'un suçsuz kendisinin ise suçlu olduğunu itiraf eder. Bunu duyan aziz, kendisini utandırdı diye Züleyha'yı boşar ve sonrasında da dayanamayıp zehir içerek intihar eder:

Züleyhâ didi illâ haşhasü'l- hâğ
Ki Yûsuf'ıñ günâhı yoğdur muğlağ (2432)

İşitdi çün 'Azîz bu mâ-cerânı
Didi nice idim bile belânı (2433)

Ki burda virdi maña bir hacâlet
Ki bâkî qala tâ rûz-ı kıyâmet (2434)

Ġazaba geldi vü virdi ʔalākın
Bile dinç eyledi ondan ʔulaġın (2435)

‘Aziz Şol derdden āħir oldı nā-ĉāk
Ġam u ġuŐŐadan iĉdi sirke-tiryāk (2436)

Bile ġitdi cihān-ı bī-vefādan
Cānını virdi āħir bu cefādan (2437)

Aziz, Züleyha iĉin karşıt ġüĉ gibi ġörünse de aslında Yûsuf’u sevmiş ona evini emanet etmiştir. Yûsuf da bunu bilerek her seferinde Züleyha’nın isteklerini geri ĉevirmiŐtir. Azizin Yûsuf’a karşı bir karŐıtlıġı yoktur. Onu zindana atan da kendisi deġil Züleyha’dır. Burada Züleyha’nın Yûsuf’la beraber olmasına engel olduġu iĉin aziz karşıt ġüĉ baŐlıġı altında deġerlendirilmiŐtir.

Şimun

Şimun, Yakup’un oġullarından biridir. Yûsuf’a en kötü davranan āġabeylerindendir. Yûsuf’u gezmeye ġötürme bahanesiyle Yakup’tan aldıkları zaman babalarının ġözünden kaybolur kaybolmaz Yûsuf’a tokat atıp da yüzünü morartan odur. Şimun küçük bir ĉocuġun yüzünü morartacak kadar kötü kalplidir:

Vurup yüzine Şim‘ün niĉe sillī
Kim ay teg yüzini eyledi nīlī (1054)

Şimun zalimdir. Yûsuf, su istediġi zaman Şimun suyu ona vermez yere döker:

Didi Yûsuf ki ʔardaŐlar susuġ men
Cānım ĉıħmaġda ölmeġa yavuġ men (1064)

Didi kim virmezem bir ʔatre ābı
Eger ĉün odġa yansun bir kebābī (1066)

Yere tökdürdi ol suları Şim‘ün
Ki Yûsuf’ın ġözi āħdı ĉi ceyħün (1067)

Yûsuf, kardeşleri tarafından kuyuya atılacağı zaman beline bir ip bağlanır ve kuyuya indirilir. Bu sırada Şimun gelir ve ipi keser. Eğer Cebrail Yûsuf'u havada yakalamasa küçük çocuk kuyunun zeminine çarpacaktır. Dolayısıyla Şimun gaddardır:

Biline bağladılar ipi muhkem
Onı taşladılar ol çāha der-dem (1089)

Gelüp Şim' ün kesdi rismānı
Yıhıldı yere gökden āsmānı (1090)

Onı Cibril dutdı āsmānda
Getürüp aste deg koydı mekānda (1092)

Şimun, önünde sonunda ettiğini bulur. Mısır azizine buğday istemeye gittiklerinde aziz onları casuslukla suçlar ve kardeşleri İbn-i Emin'i getirmelerini, o gelinceye kadar da onlardan birini tutsak olarak tutacağını söyler. Kardeşlerin tamamı Şimun'unun tutsak olarak kalmasını ister. Böylelikle Şim'un Yûsuf'a ettiklerini tecrübe etmiş olur:

Didiler yahşıdır Şim' ün'ı saħla
Bize ruħşat vir ü mundan biraħla (2665)

Oları yola saldı şāh-ı devrān
Yanında saħladı Şim' ün'ı giryān (2673)

Nigehbân / Bekçi

Yûsuf'un ağabeyleri onu kervandakilere sattıklarında onun hırsız olduğunu ve kaçmaması için onu bağlamalarını söylerler. Bu yüzden Yûsuf'u devenin üzerine bağlarlar başına da bir bekçi koyarlar. Kafile Mısır'a doğru giderken yolları Yûsuf'un annesinin yattığı mezarlıktan geçer. Yûsuf, mezarlığı görür görmez kendisini yere atar ve annesinin mezarının üzerine kapanır. Nigehbân, Yûsuf'un yerinde olmadığını görünce kaçtığını sanır ve her tarafta onu arar. Mezarın üzerinde çocuğu bulunca yüzüne birkaç tane tokat atar. Çocuğun yüreğinden öyle bir ah çıkar ki gökyüzü kapkaranlık olur. Nigehbân, mezar üzerine kapanmış çaresiz bir çocuğu tokatlayacak kadar merhametsizdir. Karşıt güç oluşu zalimliğindedir:

Müvekkel itdiler oña nigehdār
Ki kaçmasun ola ondan haberdār (1226)

Yūsuf çün gördi anasıñ mezārı
Köñülde qalması şabr u qarārı (1237)

Özini taşladı qabr üstine zār
Bile kim olmadı hıç kim haberdār (1238)

Nigehbān gördi kim Yūsuf düşüpdür
Didi elbette ger vardur kaçupdur (1239)

Onı ahtardı her yandan şitābān
Görüp bir qabriñ üstinede giryān (1240)

Üzine vurdı bir niçe tapança
Ki pıç ü tāba düşdi çün kemānçe (1241)

Mısır Hatunları

Tek tek isimleri verilmeyen, Mısır hatunları olarak nitelendirilen bu grup bozguncu ve iftiracı bir gruptur. Mesnevîde ilk sahneye çıkışları Züleyha'nın hakkında dedikodu yaptıkları sahnedir. Züleyha'nın Yûsuf'un gömleğini arkadan yırtmasını duyan bu kadınlar onun hakkında "kölesine âşık, kölesinden yüz bulamıyor, Züleyha şuarsuzdur" şeklinde dedikodular yaparlar. Bunu duyan Züleyha çıldırır ve bir ziyafet düzenler. Amacı kendisini kınadıkları Yûsuf'u onlara göstermek ve akıllarını başlarından almaktır. Ziyafette her kadının eline bir bıçak ve turunç verilir. Sonra da Yûsuf onlara gösterilir. Kadınlar Yûsuf'u gördüklerinde turunç yerine ellerini keserler ve Züleyha'ya hak verirler. Çoğu orada bayılır bazıları ise can verir. Geriye kalanlar da Yûsuf'tan murat almak isterler. Eğer kabul etmezse onu zindana attıracaklarını söylerler. Yûsuf da günah işlemektense zindana girmeyi tercih eder. Kısacası bu kadınlar, iftiracı, dedikoducu ve ihtiraslarının düşkünüdürler:

Mısır hātūnları iştdiler rāz
Züleyhā'ya kırup gıybetler āğāz (2176)

Züleyhâ çün işitdi bile aḥbār
Onıñ cānına çoḥlar eyledi kār (2179)

Gelüp ḥātūnları[n] virdi eline
Turuncı vü buçaḳı her birine (2190)

Çağırdı Yūsuf'ı ol māh-ı tābān
İçeri girdi ol serv-i ḥırāmān (2192)

Çi gördiler onı oldıla bî-hūş
Kim özlerini itdiler ferāmūş (2193)

Çi kisdiler turunclarını onlar
O ellerini hem kisdiler onlar (2194)

Nicesiniñ şu demde çıḥdı cānın
Yūsuf'ıñ yüzine virdi revānın (2199)

Nicesi 'aşḳdan dīvāne oldı
Temiz ü 'aḳıdan bīgāne oldı (2200)

Ḥātūnlar gördiler dīdār-ı Yūsuf
Temennā itdiler dīdār-ı Yūsuf (2216)

Mısırlı hatunlar, mesnevide ikinci defa sahneye çıkarlar. Bu çıkışları Yūsuf'un masumiyetine şahitlik etmek içindir. Mısır şahı onları huzuruna çağırır ve *el kesme olayını* sorar. Onlar da Yūsuf'un suçsuz olduğunu itiraf eder. Yūsuf'un zindana girmesine sebep olan kadınlar gelişim göstererek Yūsuf'un aklanmasına sebep olur. Yūsuf u Züleyhâ mesnevisinde kişilerin karakterlerinin ya siyah ya da beyaz olmadığını kanıtlarından biri de Mısırlı kadınlardır. Çoğu mesnevinin aksine bu mesnevide iyiler hep iyi kötüler de hep kötü değildir. Yakup da kötülük yapmıştır, Mısırlı kadınlar da yaptıkları kötülüğe pişman olmuşlardır. Bu da mesnevinin gerçeklik yönünü vurgulayan güzel örneklerdendir:

Çi şeh ḥātūnları eyledi ihzār
Hamusı itdiler taḳşire ikrār (2430)

Ki bizdendür günâh ol bî-günâhdur
Onıñ arılıķına Haķ güvâhdur (2431)

Beşir'in Annesi Yaşlı Kadın

Yûsuf'un habercisi olan Beşir'in annesidir. Bu kadın mesnevinin sonlarında karşımıza çıkar. Yûsuf'un köle olarak satılmasının ve yıllarca Yakup'tan ayrı kalmasının sebebinin bu kadının bedduası olduğunu öğreniriz. Elbette her şey ilahî takdirdendir ama dünyevî sebepler de gerekir. Yaşlı kadın ilahî takdirin dünyevî sebebidir. *Kur'an* ya da *Tevrat*'ta Yûsuf'un köle olarak satılmasının yaşlı kadının Yakup'a ettiği bedduaya bağlandığı bir kısım yoktur. Yaşlı kadının Yakup'a beddua edişinin sebebine gelecek olursak: Yakup, yaşlı kadının oğlunu köle olarak satar. Kadın buna çok üzülür ve Yakup'a onun da aynı acıyı yaşaması için beddua eder. Gaipten bir ses kadına, kendisi oğluna kavuşmayana kadar Yakup'un da oğluna kavuşmayacağını söyler. Nitekim öyle de olur. Yaşlı kadın önce oğlu Beşir'e kavuşur. Sonra da Yakup Yusuf'a kavuşur:

Görüp suyıñ başında pîre-zâli
Bükülmüş serv-i kıaddi çün hilâlî (3101)

Didi kıarrı oña ne haberin var
Ki tâ Ya' kıüb'dan itsem seni aħbâr (3103)

İşitdi çünkü kıarrı çekdi bir âh
Ki hâlimden haberdârsan sen Allâh (3106)

Maña sen bile va' de virmiş idiñ
Ezelden bile müjde virmiş idiñ (3107)

Ki ol menden ileri oldu âgâh
Bile aytumış-idiñ bâreka'llâh (3109)

Didi Ya' kıüb bir oğlumı şatupdur
Bu cebr üregime oħ teg batupdur (3111)

Ki meni nice yandurdı peyem-ber
Onı hem yandur ey dâñâ-yı Dâver (3113)

Menim āh u fiġānım vardur ondan
Ki o tizrek ħaberdār oldu menden (3116)

2.2.2.3. Üçüncü Derecedeki Dekoratif Kahramanlar

Hikâyede herhangi bir işlevi olmayan, anlatılan olayın zihinde canlandırılmasına yarayan figüranlardır. Bu figüranlar sinema filmlerinde olduğu gibi ya bir iki cümle konuşturulur ya da sadece ortamdaki kalabalığı sağlamak için kullanılır. Mesnevide kimi zaman bu şahıslar ne konuşturulmuş ne de gösterilmişlerdir. Yûsuf'un annesi gibi kendisinden bir beyit ile bahsedilmiştir:

Mısır azizine Züleyha'nın babasının mektubunu götüren elçi (919-923, 932-934), Züleyha'nın düğün alayının gelişini azize haber veren süvari (951), Mısır padişahını zehirleyecek kişiyi bulmak için yollanan elçi (2353), Yusuf'u, elinde iki yumak iple satın almak isteyen yaşlı kadın (1391-1394), Âdem (581, 585, 591, 596, 607, 608), peygamber ve evliya safları (587-588), taç sahibi topluluk (599), Şis, İdris, Nuh, İbrahim, İshak (622- 627), Yakup'un Yehuda ve Şimun dışındaki oğulları (692, 1795), Yusuf'un annesi (639-640), Yakup'un kız kardeşinin üstü başı aranan hizmetçileri (665), Züleyha'nın Mağrip'teki hizmetçileri (760-765), Züleyha için gelen tabibler (847), Züleyha Mısır'a gelin gelirken babasının ona verdiği 1000 güzel köle (945-946), kurdun kaybolan kardeşi (1159), Medyen'den Mısır'a giden kervan yolcuları (1245- 1249), şahın emriyle Yusuf'un mezadına Yusuf yanlarında sönük kalsın diye gönderilen Mısır güzelleri (1288, 1289), Yusuf satılacakken şahın meydanında toplanan kalabalık (1346-1347), Züleyha'yı şahın meydanından eve getiren deveciler (1350-1353), Yusuf'un satılışını duyuran tellallar (1395-1397) Yusuf, çobanlık yaparken Züleyha tarafından onu koruması için tutulan muhafızlar (1565-1566) Yusuf'u baştan çıkarmaya çalışıp sonradan Müslüman olan 40-50 kız (1601-1644), Nakışlı 7 evi yapan usta (1902), Yusuf yedi evden kaçarken azizle konuşan adamlar (2123), Züleyha'nın düzenlediği ziyafette Yusuf'la beraber Mısırlı kadınların eline su döken ve altın leğeni tutan kız (2188-2189), rüya tabircileri (2401, 2403, 2407-2409), Yusuf'a zindandan şaha gelmesi için eşlik eden 1000 köle (2446), Yusuf zindandan çıktığında şahla beraber Yusuf'u karşılayan askerler (2450), Züleyha'nın ibadethanesini yapan yapı ustası (2570, Munşa, Berahim ve Rahime (2586-2588), Eyüp (2588), 12 bin atlı (3191), 500 atlı (3191), 40-50 bilge (3192), Mûsâ (3317), Mısır şahının veziri (2358, 2391), Mısır şahının / Yûsuf'un veziri (3036-3037).

2.2.3. Anlatı Öğeleri

2.2.3.1. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Anlatıcı, anlatıda geçen tüm olan biteni, kişileri, davranışlarını, düşünce, duygu ve hayallerini, çevreyi, mekânı, zamanı; kısaca anlatıda bulunan her şeyi okuyucuya aktaran, sunan kişidir. Anlatıcı, olayları aktarırken ya da kişileri sunarken öznel ya da nesnel davranabilir. Anlatıcı, ya anlatıda geçen hikâyenin kişilerinden biridir ya da bu hikâyede rol almayan, olayların dışında kalmış birisidir (Çetin, 2015, s. 105). Çetin (2015), yazar ile anlatıcının aynı kişi kabul edilemeyeceğini belirtir ve anlatıcının kurgusal dünyaya ait olduğunu, yazarın ise yaşadığımız gerçek dünyaya ait olduğunu vurgular. Anlatıcının görevini yaparken anlatıyı belli bir konumdan ve bakış açısından anlattığını kaydeder (s. 105).

Anlatıda bakış açısı olayların okura kimin gözüyle aktarıldığıyla alakalı bir husustur. Üç çeşit bakış açısı / anlatıcı vardır: Gözlemci anlatıcı, özne anlatıcı ve çoğul anlatıcı. Gözlemci anlatıcı da kendi içinde üçe ayrılır: Nesnel tutumlu gözlemci anlatıcı, öznel tutumlu gözlemci anlatıcı ve tanrısal konumlu gözlemci anlatıcı (Çetin, 2015, s. 106-116).

Mesnevîde ağırlıklı olarak kullanılan bakış açısı tanrısal konumlu gözlemci anlatıcı yani hâkim anlatıcıdır. Bu anlatıcı kişi ve olayların öncesini, içinde bulunduğu hâli ve sonrasını sınırsız bir biçimde görüp aktarır. Anlatıcı, daha kervan Mısır'a uğramadan kervanın Yûsuf'u kuyudan çıkaracağını haber verir. Bu tanrısal konumun getirisiidir:

Hoş ol günler ki gelsün kârvânî
Ki sâlâr ola onda kârdânî (1174)

Görüp yolıñ içinde birce çâhı
Çıharsılar o çâhdan birce mâhı (1175)

Mesnevîde, özne anlatıcı yani kahraman anlatıcının bakış açısından bir başka deyişle 1. tekil şahıs anlatımına da rastlanılır. Mısır şahının rüyasını anlatması kendi ağzından sunulur:

Olara didi dişde görmişem men
Kenâr-ı rûd-ı Nîl'e durmuşam men (2402)

Ki çıldı yeddi gāv-ı çâķ u ferbih
Olarıñ çâķlıķı birbirinden bih (2403)

Yine görindi yeddi gāv-ı lāger
O çāk sıkırları yidile yek-ser (2404)

Yine görindi yeddi hūşe-i sebz
Tarāvetlü nice kim rişte-i nağz (2405)

Ki yeddi hūşe-i huşk oldı peydā
O gök hūşeleri kırrıtdı yek-cā (2406)

Mesnevide özne / kahraman anlatıcının bakış açısıyla birçok olay ve duygu ifade edilmiştir. Hikâyenin işlendiği asıl bölümde çeşitli sebeplerle söylenmiş 79 gazelin çoğu kahramanların ağzından söylenmiştir. Züleyha'nın Yûsuf'a kendisine lütfedip bakması için okuduğu mesnevideki 39. gazel buna örnektir:

K'ey Yûsuf bir raħm kıl tā başıña kırbān olim
Yüzime it bir nazar tā kaşıña kırbān olim (1817)

Çıhmağa gelmiş cānım zālīm mürüvvet çaķıdur
Bir mürüvvet kıl maña tā bende-i fermān olim (1818)

Hicrānıñdan yandı cānım hani ol şabr u karar
Zühre teg olgin muķārin aya gel ħandān olim (1819)

Niçe illerdür seniñ çün çeker idim intizār
Koyma Mazlūmī kimi kūyında ser-gerdān olim (1820)

Mesnevide kullanılan bir diğerk bakış açısı öznel tutumlu gözlemci anlatıcının konuştuğu bakış açısıdır. Anlatıcı, hikâye devam ederken araya girer ve fikirlerini belirtir. Züleyha'nın Yûsuf'u pazarda görüp satın alacağını bilen anlatıcı araya girer ve bu konu hakkındaki fikirlerini belirtir:

Ĥoş ol bāzār kim onda cān satarlar
Görüñ kim ne 'aceb erzān satarlar (1384)

Ĥoş ol 'aşık ki satın ala cānı
Lebinden iče āb-ı zindegānı (1385)

Hoş ol vaqtı ki ma' şūkh ile dil-dār
Ki 'āshīk ola ma' şūka ḥarīdār (1386)

Yolında koysa māl ile menāli
Ki birce dem göre ḥüsn [ü] cemāli (1387)

Yüzinden tapsa nūr-ı zindegānlık
'Āshīkdan itmese hergiz cüdālīk (1388)

2.2.3.2. Zaman

Geleneksel anlatıda olayların ne zaman başlayıp ne zaman sona erdiği, hangi zaman diliminde cereyan ettiği, gerçekçi zaman unsuruna bağlı kalıp kalmadığı çok belirgin ve net değildir (Çetin, 2015, s. 129). Diğer anlatı metinlerinde olduğu gibi mesnevîde de zamanı, olayın meydana geliş zamanı, yazarı tarafından kurgulanıp kaleme alındığı zaman, okurun olaydan haberdar olduğu okuma zamanı ve öykü içinde kurgulanan olay zamanı olarak incelemek mümkündür (Aktaş, 1991, s. 117-119).

Yûsuf u Züleyhâ'da zamanı kesin bir şekilde ölçmek mümkün değildir. Hikâye, Hz. Âdem'in yaratılışı ile başlar ve Yûsuf'un ölümü ile biter. Hz. Âdem'in ne zaman yaratıldığına ve Yûsuf'un ne zaman öldüğüne dair elde bir bilgi olmadığı için bu zamanı belirlemek mümkün değildir. Mesnevîde zaman akışı kronolojik olsa da bu akışı tasvir eden bölümler muğlaktır. *Niçe il, bir il, yeddi il, kırk il, niçe il sonra, bu tarz ile giçürdi medârı, kiçdi ay u gün ü rüzgârı, bir gice, üç gün, dördimci gün, sabah oldı, bu demde* gibi ifadelerle zaman akışı anlatılır. Bir yılın ya da üç günün hangi zamana ait olduğu bilinmez.

Âdem yaratılır, onun soyundan Yakup dünyaya gelir ve onun da Yûsuf adlı oğlu olur. Bunlar muğlak bir zamanda dile getirilir. Yûsuf'un annesi o iki yaşındayken ölür (639). Yûsuf'u halası yanına alır ve ona dile gelip yürüyene kadar bakar. Bu dile gelme ve yürüme yaşı belirtilmez (642). Yûsuf'un halası ölür ve bu ölüm zamanı *nice aydan sonra* ifadesiyle belirtilir (684). Yûsuf'un, halasının yanında ne kadar müddet kaldığı belli değildir. Züleyha'nın gördüğü üç rüya arasında birer yıl vardır (757, 812). Bu yıllar ne zamana aittir bilinmez ama bu süre içerisinde Züleyha'nın hasta düşüp akıl sağlığını yitirdiği bilinir. Zaman, yıpratıcı etkisini Züleyha'nın üzerinde kendisini gösterir. Kardeşleri Yûsuf'u kuyuya atarlar fakat Yûsuf'un kaç yaşında olduğuna dair bir işarete rastlanmaz. Yûsuf kuyuda üç gün kalır (1176). Sonra da bir kervan tarafından oradan çıkarılıp Mısır'a götürülür. Bu gidiş ne kadar sürer bilinmez. Şunu da belirtmek gerekir ki zaman ifadeleri her ne kadar muğlak olsa da zamanın kendisi işlevseldir. Yûsuf, bu üç

günlük zamanda çok üzülür, ağlar ve korkar. Yûsuf, Mısır'a geldiğinin dördüncü günü şahın karşısına çıkar. Daha sonra kendisi köle pazarında Züleyha tarafından satın alınır. Züleyha'nın onu kaç yaşında satın aldığını belirten bir zaman ifadesi yoktur. Züleyha, Yûsuf'tan kendisiyle beraber olmasını istediği zamanlar onun genç bir erkek olduğu tahmin edilebilir. Bu isteğin gerçekleşmemesi ile beraber Yûsuf yedi yıllık zindan yaşamına mahkûm olur (2400). Olaylar birbiri ardına gerçekleşse de olayların ne zaman başlayıp bittiği belirtilmez. Yûsuf, zindandan çıkar ve yedi boluk yılı ile yedi bolluk yılında yöneticilik yapar (2422-2423). Böylelikle zindan yıllarıyla beraber 21 yılın geçtiği anlaşılır. Yûsuf, Mısır'a şah olur. Ne kadar zaman geçtiği bilinmez ama Züleyha artık yaşlanmış, güzelliğini ve görme yetisini kaybetmiştir. Züleyha'nın yaşadığı bu süreç *Ki çohdandur Züleyha intizardur* cümlesiyle belirtilmiştir (984). Züleyha'nın Yûsuf'u beklediği yıl sayısı belli değildir. Belli olan bu yılların Züleyha'dan götürdükleridir. Yûsuf'un üç çocuğu olur (2586). Bu çocukların ne zaman doğdukları ifade edilmez. Yûsuf'un kardeşleri üç kez Mısır'a gelip gider. Bu seferlerin ne kadar aralıklarla yapıldığı ve sürdüğü belli değildir. Kardeşler üçüncü gelişlerinde Yakup'u ve ailelerini de getirirler. Yûsuf kırk yıl padişahlık yapar ve ölür (3290). Bu bilgiyle beraber mesnevide ifade edilen zamanlar bir araya getirilecek olursa:

Yûsuf'un zindana kaç yaşında atıldığı bilinmiyor: ? + Zindanda kaldığı süre: 7 yıl + Padişahlık yaptığı süre: 40 yıl = 47

Bu verilere göre elde 47 yıllık bir zaman dilimi vardır. Fakat hikâyenin Hz. Âdem'in yaratılışından itibaren başladığı göz önünde tutulursa ölçülemeyen zamanın ölçülebilen zamandan fazla olduğu fark edilir.

Mesnevinin kurgu zamanından başka bir de yazarı/ müellifi tarafından kaleme alındığı zaman vardır. Mesnevinin müellifi olan Mazlûm eseri gençlik zamanlarında kaleme aldığını belirtir (3515). Fakat bu yazım süreci ne kadar sürmüştür bilinmez. Eserin bitiriliş tarihi ise H. 1185 / M. 1771-72 olarak belirtilir (3270).

Mesnevinin kaleme alındığı zamandan başka bir zaman daha söz konusudur. Bu zaman mesnevinin istinsah edildiği zamandır. Mesnevi, Ramazan adlı bir şahıs tarafından H. 1261 / M. 1845 yılında kaleme alınır.

2.2.3.3. Mekân

Anlatılarda mekân, olay ya da olayların ve kişilerin hareketlerine ayrılmış bir sahne olan yerdir. Mekân, kişilerin kişiliklerinin, sosyal, ekonomik konumlarının sunulduğunda ve hissettirilmesinde, sosyal yaşantılarının sergilenmesinde işlevseldir. Geleneksel anlatı türlerinde romanda olduğu kadar mekâna önem verilmez (Çetin, 2015, s. 135).

Yûsuf u Züleyhâ'da mekânlar açık ve kapalı mekânlar olmak üzere iki şekilde sunulur. Bu mekânlar, olayların içinde geçtiği yerler ya da çeşitli sebeplerle sadece adı anılarak anlatılan yerlerdir. Mesnevideki mekânlar modern anlatılardaki gibi ayrıntılarına inilerek anlatılmasa da kişilerin ruh hâllerini, sosyal konumlarını ve olayların gidişatı hakkında bilgi verecek şekilde anlatılmıştır. Mesnevideki mekânlar açık ve kapalı olmak üzere ikiye ayrılır:

2.2.3.3.1. Açık Mekânlar

“Geniş mekân”, “dış mekân” da denilen mekânlar olayların geçtiği köy, kasaba, ülke, ova, deniz, dağ gibi açık alanlardır (Çetin, 2015, s. 136). Anlatıda bu mekânlar kahramanların hareket alanını genişletir. Dolayısıyla yolculuk ve eylem gerektiren olay örgülerinde sıkça kullanılır.

Kenan: Kenan ülkesi veya Kenan Diyarı, Şeria (Ürdün) Nehri'nin batısındaki Antik Filistin topraklarına İbrahimî dini metinlerinde verilen isimdir. Bu bölge günümüzdeki İsrail, Filistin ve Lübnan toprakları ile Ürdün, Mısır ve Suriye'nin kıyı kesimlerini kapsamaktadır.

Mesnevideki açık mekânlardan olan Kenan ülkesi sürekli kendisinden bahsedilen ama hiçbir zaman tasvir edilmeyen bir yerdir. Yakup ve ailesi bu ülkede yaşar ama bu ülkenin herhangi bir vasfı zikredilmez. Kenan, bazen bir sıfat ya da isim tamlamasının tamlayanı konumundadır: pir-i Kenan (633), Yûsuf-ı Kenan (1647). Çoğu zaman da hasreti çekilen ve her fırsatta oraya ulaşılacak istenen bir yerdir (2263). Kenan, mesnevide işlevsel bir mekândır. Ayrılığın, hasretin ve zulümle aileden koparılışın sembolüdür. Yûsuf, kardeşleri tarafından bir kervana satılarak ülkesi olan Kenan'dan koparılır ve oraya hasret kalır. Zindanda bile olsa duvara, ülkesinin olduğu taraftan delik açar. Amacı ülkesinden gelen rüzgârı hissetmektir:

Çi zindânda Yûsuf alındı dusta
Açup Ken'ân'a sarı birce sūrā (2263)

O deriçeden eyledi nigāhı(2264)
Ki vaan yeli ona degse gāhī

Kenan, kıtlık yıllarında açlığın hüküm sürdüğü mekândır. Bu açlıktan dolayı kardeşleri Yûsuf'un ayağına gelecek ve ondan yardım isteyeceklerdir:

Ki bir gün geldi Ken'ân'dan gürūhī
Hamusı merdüm-i şāib-şūkūhī (2619)

Sorişdılar ki siz hardan gelürsüz
Hay[ı] ildensiz ü hardan gelürsüz (2620)

Didiler Ken'ân'ın aqalarıbiz
Ya' kûb peygem-berin çaqalarıbiz (2621)

Kenan, Yûsuf'un ve ailesinin son durağıdır. Yûsuf, Mısır'da padişahlık yaptığı zamanlarda ailesini yanına alır ama ölümünden sonra tekrar Kenan'a döneceklerini onlara haber verir. Yûsuf, öldükten sonra tabutunun Mûsâ tarafından Kenan'a götürüleceğini de söyler. Kısacası bu mekân Yakup ve ailesi için kaçınılmaz bir yerdir:

Ki ondan şon gelür Mûsî-i 'İmrân
Aparurdı tâbütım sÛy-ı Ken'ân (3317)

Mezâr-ı âl-i İshâk'da ider defn
Atam yanında bir bâğda ide defn (3318)

Sizi hem Mısr'a aparur öl[ü]ban
Vaţanıñız ola şol şehr-i Ken'ân (3319)

Mısır: Bu ÷lkeye günümüzde resmî adıyla Mısır Arap Cumhuriyeti ya da kısa ve yaygın adıyla sadece Mısır denilir. Kuzey Afrika'nın nüfusu en büyük ÷lkesi olan Mısır'ın başkenti Kahire'dir. Halkının çoğunluğu Müslüman Araplardan oluşur. Mesnevide geniş ölçüde bahsedilen ÷lkelerden birisi de Mısır'dır. Bu ÷lke Yûsuf'un hem zindanı hem de tahtgâhıdır:

Mısr'ın içinde olasan yedi iqlimlere şâh
Şol garib yerde ola Tarı nighdârın seniñ (613)

Mısır'ın Züleyha için ifade ettiği anlam alçalan ve yükselen bir grafik konumundadır. Züleyha, rüyasında gördüğü adamla evlendiğini sanarak Mısır'a gelir ama evlendiği kişinin o olmadığını anlayınca Mısır ona zindan olur:

Qızıñ ma' şükıdur Mısr'ın 'azizi
Bile ister oña itsün kenizi (905)

Bu tarz ile iverdi MıŖr'a sarı
Çi yaħun ittiler ol reh-güzārı (950)

Halk arasında kayıtabilmenem men n'eyleyüm
Gidebilmem MıŖr'ğa tā aluram bī-arabā (971)

Munıqla MıŖr'a git ümmīdvār ol
Daħı ğuŖŖa yeme sen ber-arār ol (974)

Yūsuf'la karşılaŖınca bu zindan bir müddet kendisi için cennete döner ama ondan isteklerine karşılık bulamayınca yine zindana dönüşür. Züleyha'nın MıŖr'ı mutluluk verici bir yer olarak görmesi Yūsuf'la evlenmesiyle mümkün olur. Fakat Yūsuf'un ölmesiyle beraber Züleyha son çilesini de tamamlar ve MıŖr'ı kendine mezar edinir.

MıŖr, Yakup için ümidin yeridir. Hem açlıktan ölmek için yiyeceğin beklendiği yer hem de oğlunun gömleğinin geldiği yerdir.

Bu mekân Yakup'un oğulları için iniŖli ıkıŖlı bir eđri gösterir. Yakup'un oğulları yiyecek ümidiyle MıŖr'a giderler. Bu beklentileri Yūsuf tarafından gerçekleştirilir. Fakat bu yer birden kendilerine casus, hırsız denilen ve utandıqları bir mekâna dönüşür. Yūsuf onlara kendisini kuyuya attıklarını söyleyerek onları utandırır ama sonunda onları affederek MıŖr'ı onlar için mutlu oldukları bir yere dönüŖtürür.

Mağrip: Kuzeybatı Afrika bölgesidir. Tarihte Müslüman idaresi sırasında İber Yarımadası, Malta ve Sicilya'yı da içerirdi. Günümüzde Mağrip, dar manada Tunus, Cezayir, Fas ve Batı Sahra'yı içerir.

Mesnevide kendisinden ismen bahsedilen mekânlardan birisi de Mağrip'tir. Züleyha, Mağrip Ŗahının kızıdır ve bu ülkeden MıŖr'a gelin olarak gelir. Mağrip Ŗahının, MıŖr azizini kölesi mesabesinde görmesi Mağrip'in zengin bir ülke olduğunu göstermektedir:

Ki Mağrib'de var idi pād-Ŗāhī
Serīr üstinde bir Ŗāhib-kelāmī (702)

ŖehenŖāh idi miŖl-i Ŗāh Kāvūs
OnıŖ var idi adı Ŗāh Taymūs (703)

‘Azîz-i MıŖ teg var miŖ gulāmım
Ne lâyıķ oŖa Ŗu Ŗāhib-selāmım (908)

Ŗām: DimeŖk de denilen Ŗām Ŗehri Suriye’nin baŖkentidir. Ŗām Ŗehri mesnevide kendisinden bahsedilen mekân olarak geçmektedir. Anlatıda, kurt Ŗām Ŗehrinden Kenan’a doğru kaybolan kardeŖini aramak için geldiğini söyler:

Diyār-ı Ŗām’dan imdi gelürem
İtirçin ardaŖımı ağtaruram (1159)

Ŗām Ŗehrinden ikinci ve son defa Yûsuf’un yoldan çevirdiği Arap dolayısıyla bahsedilir. Arap, Yûsuf’a Ŗām Ŗehrinden Mısır’a doğru geldiğini söyler:

Didi Ŗām Ŗehrinden geldüm bu yana
Yine imdi giderem süy-ı Ėâne (2271)

Medyen: Hz. Ŗuayb’ın peygamber olarak gönderildiği kavmin ve bu kavmin yaŖadığı yerin adıdır. Bu yer bğünkü Suriye’nin güneyi ile Ürdün ve Hicaz’ın kuzeyine denk gelen alandadır. Anlatıda kendisinden ismen bahsedilen ve ayrıntılarına inilmeyen açık mekânlardan biri de Medyen’dir. Yûsuf’u kuyudan çıkaracak kervan Medyen’den Kenan’a doğru gelir ve oradan da Mısır’a geçer:

Ki Medyen’den giderdi MıŖ’a sarı
O āhiĖ üstine düŖdi güzârı (1177)

Yemen: Resmî adı ile Yemen Cumhuriyeti Orta Doğu’da, Umman Denizi, Aden Körfezi ve Kızıldeniz kıyısında, Umman’ın batısında Suudî Arabistan’ın güneyinde yer alan bir ülkedir. Yemen ülkesi anlatıda kendisinden ismen bahsedilen ama nefretin suikastin sembolü olan bir mekândır. Buranın padiŖahı Mısır Ŗahına düşmanlık beslemekte ve onu öldürmek istemektedir:

Rivāyettür var imiŖ pād-Ŗāhī
Yemen mülkinde bir Ŗāhib-külāhī (2347)

Var idi Ŗāh-ı MıŖ’a bile yaķı
Ki tapmaz idi ilinden ferāķı (2348)

Onıñla muttaşıl eylerdi mekkār
Ki ʿömrinden dağı eylerdi bızār (2349)

Seyran Yeri: Mesnevîde, ülkelerden ve şehirlerden daha dar açık mekânlar da vardır. Yûsuf'un kardeşleri tarafından gezme bahanesiyle götürüldüğü seyran yeri bunun örneğidir. Bu yer Yûsuf için ilk önce eğlenilecek, hoşça vakit geçirilecek bir yerken kardeşleri tarafından kendisine edilen zulümlerle cehenneme döner:

Didiler ata bu vaqt-i bahārdur
Çemenler lālezār u mürğzārdur (1028)

Dutulmuş köñlimiz vīrānelerden
Çaralmış bağırmız ğam-ğānelerden(1029)

Çucağı aldılar onı şitābān
Tā kim Yaʿ kûb gözinden oldı pinhān (1052)

Yere taşladılar ol nāzenīni
Ki bes hem vurdılar ol meh-cebīni (1053)

Mezarlık: Yûsuf, Kenan'dan Mısır'a doğru deve üzerinde bağı bir şekilde götürülürken yolda annesinin mezarını görür ve kendisini yere atarak mezarın üzerine kapanır. Annesine, kendisine edilen eziyetleri anlatır. Yûsuf'un yerinde olmadığını gören bekçi onu tokatlar. Bu mekân Yûsuf'un dramını hissettirdiği için işlevseldir:

Yûsuf çün gördi anasıñ mezārı
Köñülde qalması şabr u çarārı (1237)

Özini taşladı çabr üstine zār
Bile kim olmadı hiç kim çaberdār (1238)

Nıgehbān gördi kim Yûsuf düşüpdür
Didi elbette ger vardur çaçupdur (1239)

Üzine vurdı bir niçe tapança
Ki pîç ü t̄aba d̄üşdi çün kemānçe (1241)

Nil Nehri: Dünyanın en uzun nehridir (6.650 km) ve havzası olan Afrika kıtasının onda birini kaplar.

Hikâyede, Mısır'ın bereket kaynağı olan Nil'den üç kere bahsedilir. Bu üç bahsediş de birbirinden bağımsızdır. İlk bahsediş, Mâlik'in Yûsuf'u yıkanıp temizlenmesi için Nil'e götürmesidir. Yûsuf, Mısır şahının huzuruna çıkarılacaktır. Dolayısıyla yolculuğun tozunu toprağını üzerinden gidermesi gerekmektedir. Yûsuf, suya girer ve sudan güneş gibi doğar. Nil, Yûsuf'un güzelliğini gözler önüne serdiği için işlevseldir:

Yûsuf'a didi Mâlik k'ey dil-ārām
Suya düş rûd-ı Nil'e virgil ārām (1292)

Üziñden rûd-ı Nil'e āb-ı rû vir
Ġubār-ı reh-güzzerden şüst [ü] şû vir (1293)

Yalankaç oldı vü örtindi fûta
Suyıñ burcında ħür teg itdi ğavta (1294)

Çi ol ay su içinde dutdı menzil
Revāne oldı ol suna be-sāhil (1295)

Suyıñ içinde zülfin[i] dil-ārām
Biliñ dönmeġına çoġ dutdı ārām (1296)

Tökerdi başına su inci inci
Kim inciler oña olmaz sevinci (1297)

Çi su içinde düşdi m̄ah-ı t̄abān
Revāne oldı sū her sū şitābān (1298)

Üzine çünki virdi şüst [ü] şüyı
Suyıñ içine düşdi müşg-büyı (1299)

Ġusuldan çünki fāriġ oldı ol māh
Çıhup sudan kıyaş teg vurdı ħargāh (1300)

Nil'den ikinci bahsediş Mısır şahının rüyasıyla gerçekleşir. Bu rüyaya göre şah Nil'in kenarında durmaktadır. O sırada Nil'den yedi besili inek çıkar; ardından da yedi cılız inek çıkar ve yedi besili ineği yer. Yedi yıl bolluk yedi yıl da kıtlık olacağı anlamına gelen bu rüya sayesinde Mısır ve çevresindeki ülkeler açlıktan kırılmaktan kurtulur. Su, varlığıyla hayat veren yokluğuyla da can alan bir şeydir. Nil'den hem bolluğun sembolü yedi semiz ineğin çıkması hem de kıtlığın sembolü yedi cılız ineğin çıkması çok anlamlı ve gerçekçidir:

Olara didi dişde görmişem men
Kenār-ı rūd-ı Nīl'e durmuşam men (2402)

Ki çıhdı yeddi gāv-ı çāk u ferbih
Olarıñ çāklığı birbirinden bih (2403)

Yine görindi yeddi gāv-ı lāġer
O çāk sıkırları yidile yek-ser (2404)

Nil'den üçüncü ve son defa hikâyenin sonlarında bahsedilir. Yûsuf, öleceğini anlayacağı zaman tabutunun Nil'e gömülmesini ister. Çevresindekiler bunu idrak etmemiş olacak ki Yûsuf'un tabutunu toprağa gömerler:

Daġı vaşiyetim oldur ey ihvān
Ki tābütümnı idij Nīl'de pinhān (3316)

Mısır'ı veba salgını sarar. Yûsuf'un tabutunu Züleyha'nın yanından çıkararak başka yere gömerler. Tabut, Nil'in hangi tarafına gömülürse diğer taraf helak olur. Bu yüzden Yûsuf'un tabutunu Nil'e gömerler. Nil, arabulucu ve sağaltıcı bir mekân olarak işlevseldir:

O hem bir tarafa düşdi vebāyī
Kim ondan tapmadı hiç kimse rāyī (3349)

Ayırdılar oları birbirinden
Çıhardılar Yûsuf'ı öz yerinden (3350)

Onı ayrı yere itdile medfün
Vebādan hālleri oldu dīger-gün (3351)

Yine çıhardılar onı kabirden
Apardılar onı dağı şehirden (3352)

Tābūta saldılar na‘ şını muhkem
Nīl’e taşladılar tābūtı der-dem (3353)

Meydanlar: Yûsuf’a güzel kıyafetler giydirilir ve şahın huzuruna çıkarılır. Ama bu huzur bir saray odası veya başka kapalı bir mekân değildir. Şah bir meydandadır ve Yûsuf da karşısındadır. Yûsuf’un etrafını da güzeller sarmıştır. Yûsuf, devesinden indiği zaman o gün gökyüzünde olan bulutun gölgesi yeryüzünden kalkar. Oradaki topluluk bulutun gittiğini sanır fakat bulut gitmemiştir. Yûsuf’un güneş gibi güzelliği etrafı aydınlatmıştır. Bu meydan Yûsuf’un güzelliğinin daha fazla kişiye görünmesi yönünden işlevi olan bir mekândır:

Hem ol meydānda durdı şāh-ı devrān
Temāşālar kılup oña firāvān (1308)

Onıñ devrine şaf durdıla hūblar
Bile karşısına durdıla hūblar (1309)

Qazādan bir bulut var-idi ol gün
Gice teg qara vü tār-idi ol gün (1310)

Çi Yûsuf kıldı hevdecden zuhūrı
Yüzinden düşdi ehl-i Mısr’a nūrı (1312)

Gümān apardılar kim çıldı hırşid
Ki ‘ālem rüşen oldu hem-çü Nāhīd (1313)

Güne bağıdıla gördile bulut var
Yağın bildile Yûsuf’dandur envār (1314)

Bazı mekânlar varlıklarından dolayı değil orada yaşananlardan ötürü anlamlı ve önemlidir. Şahın meydanı da böyle bir mekândır. Züleyha rüyasında üç kere gördüğü, uğruna başka bir adamla evlendiği, deliliği, gurbette kalışı onun için yaşadığı Yûsuf'una ilk defa şahın meydanında rastlar. Züleyha yine yüreğinin daraldığı bir günde gezmeye çıkar. Yolu bu sırada şahın meydanından geçer ve orada bir kalabalığın olduğunu görür. Bu kalabalığın sebebini sorunca Kenanlı çok güzel bir kölenin satışının olduğunu öğrenir. Züleyha, köleye bakar bakmaz ta yüreğinden bir ah çeker ve devesinden yere düşer:

Çi seyrāndan kayıttı bir gün ol-māh
Güzārı düşdi tā meydāngēh-i şāh (1345)

Görüp kim yıkılıdır hālk bisyār
Haber aldı ki munda ne haber var (1346)

Didiler bey^ç-i Ken^ç ānī gulāmdur
Kim onñ hüsni çün māh-ı temāmdur (1347)

Züleyhā çün ona kıldı nigāhı
Yürekden çekdi ^çāşıkāne āhı (1348)

Özinden gitdi vü bî-hüş oldı
Kecāveden düşüp medhüş oldı (1349)

Meydanlar geniş olması ve çok insan barındırması bakımından sosyal alanlardır. Buralarda eğlenceli aktivitelerin sergilenmesinin yanı sıra savaşmak, meydan okumak gibi güç gösterilerinin de sergilendiği olur. Yûsuf'un ağabeylerinden Yehuda ona meydan okur ve kardeşleriyle beraber Yûsuf'a saldırırlar. Fakat yenilirler:

Yehūdā didi öz kardaşlarına
Kim ey çoçaqlarım tırıñ qarīne (2926)

Gidiñ her biriñiz bir kûçe sarı
Kûçelerden qoparıñ bir ğubārı (2927)

Çekin onda kılıç men munda çeksem
Hamu leşkerini bir yerde kırsam (2930)

Eger nâle çekem hiç zinde kalmaz
Mısır'da bir boğaz hâtûnda kalmaz (2931)

Var-idi bir büyük daş ol arada
Ki terpenmezdi hiç kim ol sırada (2935)

Ayağın ucı ile vurdı Yûsuf
Göge taşladı vü gönderdi Yûsuf (2936)

Ğazaba geldi ondan çün Yehūdā
Kim isterdi çeke bir ün Yehūdā (2946)

Gidüp arhasına el çekdi fi'l-hāl
Yüni çılmadı kaldı vālih ü lāl (2949)

Çi kardaşlar işitmediler āvāz
Yıkıldılar oña itdiler i' rāz (2952)

Ki neme sen bizi hayrān kılupsan
Yüniñ gelmedi ser-gerdān koyupsan (2953)

Didi kim bilmedim kahrım ötürdi
Meger il maña birisi yetürdi (2954)

Bağ: Züleyha, ne yaparsa yapsın Yûsuf'u isteklerine râm edemez. Dolayısıyla bir hile düşünür. Bu hileye göre Yûsuf'u bağına yollayacak ve ona 40-50 güzel kızı yoldaş edecektir. Kendisi Yûsuf'a helal olmadığı için bu kızları ona helal kılacağını söyler. Bunlar Züleyha'nın görünüşte söyledikleridir. Züleyha'nın asıl amacı; Yûsuf olur da bu kızlardan birine meylederse saklandığı yerden çıkıp o kızın yerine geçerek Yûsuf'la beraber olmaktır. Yûsuf yine iffetinden ödün vermez ve Züleyha yine hüsrana uğrar. Bu bağ ayartılmanın, hilenin ve düzenin gerçekleştirilmek istendiği bir mekândır. 40-50 güzel kız her ne kadar Yûsuf'u baştan çıkarmaya çalışsa da Yûsuf onları dinlemediği gibi onlara Allah'ı anlatarak Müslüman olmalarına sebep olur. Bu bağda

olanlar, Âdem ile Havva'nın Cennet'te başına gelenlere benzer. Orada Şeytan onları yasak meyveyle günaha davet eder. Âdem ile Havva bu davete uyar ama Yûsuf uymaz:

Züleyhâ eyledi bir hîle-sâzî
Ki vire Yûsuf'a bir nev'e bâzî (1593)

Onı göndersün ol bûstân-serāya
Ona yoldaş ide nice nigārî (1594)

O kızlara eger Yûsuf il atsa
Züleyhâ yaşuran yerinde yatsa (1595)

Sağa kırh illi kız yoldaş iderem
Oları sağa qarabaş iderem (1601)

Bu kızları sağa itdîm helālîş
Ki olmasa daħı cürm ü vebālîş (1603)

Yûsuf kızlar yüzine baħmadı hîç
Yüreklerine bir dāğ koymadı hîç (1630)

Bu maħbûblar olup hamu Müselmân
Yaķîn bildile vardur Hāyy-ı Sûbħān (1643)

2.2.3.3.2. Kapalı Mekânlar

“Dar mekân”, “iç mekân” da denilen kapalı mekânlar ev, oda, daire gibi yerlerdir (Çetin, 2015, s. 136). Mesnevide kapalı mekânlar duygusal patlamaların, dramın, entrikanın ve içe dönüşün yaşandığı yerlerdir.

Züleyha'nın Çadırı: Züleyha, Mısır'a gelin gitmek üzere maiyeti ve dayesiyle beraber yola çıkar. Mısır'a yaklaştıklarında çadırlar kurulur. Bu sırada Mısır azizi de onları karşılamak üzere yola çıkar ve çadır kurdukları yere gelir. Züleyha, sevdiği adamın bir an önce yüzünü görmek ister. Bu durumu dayesine belirtince o da çadırdan bir delik açar ve Züleyha buradan Mısır azizine bakar. Züleyha'nın yıkımı, dramı tam da bu anda başlar. Çünkü delikten gördüğü adam rüyasında

gördüğü adam değildir. Bu dar mekân Züleyha'nın duygu durumuna çok uygundur. Bu olay açık alanda tasvir edilmiş olsaydı çadırda tasvir edildiği kadar etki bırakmayabilirdi. Çadır, duyguların daha yoğun yaşanmasını, yoğunlaştırılmış hâle gelmesini sağlamıştır:

Züleyhâ ondan itdi çün nigâhî
Çeküp dâğlu yürekden birce âhî (959)

Ki vâveylâ ki diregim çökildi
Başa yetmeyüban ivim yıhıldı (960)

Degildür bu ki dişde görmişem men
Onıñ-çün bile odğa düşmişem men (961)

Kuyu: Mesnevide dönüm noktası yaratacak kadar önemli bir mekândır. Kuyu, Yûsuf'la o kadar bilinir olmuştur ki ismi söylendiğinde akla doğrudan Yûsuf ve çilesi gelir. Bu mekân kardeşler açısından bakıldığında kıskançlığın, nefretin sembolüdür. Onlar, babalarının Yûsuf'u kendilerinden çok sevmesine katlanamaz ve kardeşlerini kuyuya atarlar. Aslında niyetleri Yûsuf'u öldürmektir ama içlerinden biri günahsız bir çocuğu öldürmenin bir Müslümana yakışmayacağını söyleyerek onu kuyuya atmayı teklif eder. Kötülüğün azı ya da çoğu olur mu bilinmez ama nihayetinde küçük bir çocuk kardeşleri tarafından bir kuyuya atılmıştır. İstenmemek, zulme uğramak ve terkedilmek bir çocuk için yıkıcıdır. Yûsuf, kuyuda tek başına kalır ve ağlayıp sızlamaya başlar. Bu anda yine Cebrail gelir ve ona kolundaki muskayı açmasını söyler. Yûsuf'un kolundaki muskadan Hz. İbrahim'e ateşi gül bahçesine çeviren gömlek çıkar. Cebrail, bu gömleği Yûsuf'a giydirir ve ona ilerde kardeşlerinin onun yanına köle gibi geleceğini, onların Yûsuf'u tanımayacağını ama Yûsuf'un onları tanıyacağı müjdesini verir. Yûsuf, bu müjdelerden dolayı sakinleşir ve Allah'a secde eder. Her gecenin gündüze varması gibi Yûsuf'un da kuyuda kalışının bir çıkışı olur. Burda üç gün kaldıktan sonra yolda geçen bir kervan tarafından çıkarılır.

Kuyu, Yûsuf'un ilk zindanıdır fakat Mısır şahlığına giden yolda da ilk adımdır. Buraya kardeşleri tarafından atılmamış olsa, Mısır'a gidemeyecek, Züleyha'yla tanışamayacak, onun iftirasıyla zindana düşemeyecek, orada sakiyle tanışıp onun rüyasını yorumlamayacak ve dolayısıyla da Mısır şahının rüyasını tabir edip Mısır'a önce aziz sonra da şah olamayacaktır. Bu kıssanın *kaderin her şeyden üstün olduğu* gerçeği gibi çok güçlü bir mesajı vardır:

O çāh içinde medhūş oldu Yūsuf
Özinden gitdi bī-hūş oldu Yūsuf (1093)

Bu demde geldi Cibrīl-i emīn tīz
Ona didi qolūndan aç bu ta' vīz (1104)

Oña ol göñlegi giydürdi der-dem
Didi Tarı diyer ol şād [u] hurrem (1106)

Çi üç gün çāhda qaldı Yūsuf-ı zār
Olup bir kārīvān yoldan pedīdār (1176)

Ki Medyen'den giderdi Mışr'a sarı
O çāhıñ üstine düşdi güzārı (1177)

Çi Büşrā çekdi ol delvi yoğarı
Görüp içinde vardur bir nigārī (1182)

Nakışlı Yedi Ev: Hilenin, şehvetin ve Züleyha'nın dizginlenemez arzularının sembolü olan kapalı bir mekândır. Bu evler Züleyha için arzu ettiği şeyi elde etmeye en yakın olduğu mekân olması açısından önemlidir. Züleyha, hiçbir mekânda Yūsuf'a bu kadar yakın olamamış ve yüzüne baktıramamıştır. Yūsuf için bu evler nefsiyle mücadele ettiği yerdir. Yūsuf, ne kadar kaçarsa kaçsın sonuçta bir insan olduğu için Züleyha'ya meyleder. Ama bir kere daha peygamber oluşunun da verdiği imtiyazla Cebrail tarafından bu günahattan kurtarılır:

Buyırdı dāye k'ey üstād-ı bennā
Münakkaş yeddi iv eyle müheyya (1900)

Bile kayırdı ol üstād-ı bennā
Mişāl-i Yūsuf [u] şekl-i Züleyhā (1902)

Ki birbirle ola ma' şūq [u] ' aşık
Yatup bir yerde dil-dār-ı muvafik (1903)

Çapısına vurup bir kufî-ı muhkem
Hiçâb itdi ona k'ey yâr-ı hem-dem (1916)

Her ivde aytururdu özge râzın
Onıñ-çün çaldururdu özge sâzın (1927)

Çi altı ivde olmadı müyesser
Onıñ işinde qaldı zâr u mużtarr (1928)

Onı yeddimçi ivğa ilti ol-mâh
Ki belkim ondan açulsun bu dergâh (1929)

Züleyhâ şekli görindi gözine
Nażar saldı Züleyhâ'nın yüzine (1953)

Gelüp Cibrîl didi şabr eyle cân şabr
Vişâliñ va' desî ırağdı kıl şabr (2062)

Zindan: Yûsuf'un kuyudan sonra ikinci zindanı Züleyha tarafından atıldığı zindandır. Yûsuf, Züleyha'nın ve Mısırlı kadınların isteklerine boyun eğmez ve zindana yollanır. Burası Yûsuf'a rüya yorumlama yeteneğinin verildiği ve Mısır şahının rüyasını yorumlama fırsatını elde ettiği yerdir. Yûsuf için bu mekân Züleyha'nın saraylarından daha iyidir. Züleyha'nın yanındayken sürekli günaha davet edildiği için Yûsuf zindanda yaşamayı saraylarda yaşamaya tercih eder. Bu mekân Mısır azizliğine çıkan basamakların sonuncusudur. Yûsuf bu son basamakla önce aziz sonra da şah olur. Züleyha, Yûsuf'u zindana atar atmasına ama buna pişman da olur. Böylelikle o da içindeki zindana hapsolür:

Hamumuz oluruk seniñ helâliñ
Kim olmasa dağı cürm ü vebâliñ (2220)

Ve ger yoğ seni zindâna salar miz
Seniñ şîrîn cânıñ tenden alar miz (2221)

Didi zindân maña yegdür günâhdan
Dağı men qorqmanam zindân u çâhdan (2222)

Buyurdu Yûsuf'ı bağladılar zâr
Apardılar onı zindâna nâ-çâr (2255)

Züleyhâ'nı çi yağdı nâr-ı hicrân
Yûsuf'dan ötri çoğ oldu peşimân (2329)

Hüzünler Evi: Kendisinden doğrudan değil de ikinci ağızdan bahsedilen mekânlardan birisi de hüzünler evi/ beytü'l-ahzân/ külbe-i ahzân'dır. Yakup bu evi içerisinde feryat figan edip ağlamak için yapmıştır. Bu evin varlığından Arap ile Yûsuf'un diyalogu sayesinde haberdar olunur. Kapalı bir mekân olması ve içerisinde sürekli ağlanmasından dolayı iç karartıcı ve hüzün yüklü bir yerdir. Türk edebiyatında yalnızlığın, bekleyişin sembolüdür:

Kayırupdur özi-çün beytü'l-ahzân
Hemişe onda eyler bile efkân (2280)

Mısırlı Güzel ve Zengin Kızın Yaptırdığı İbadethane: Yûsuf'un güzelliğini duyup onu görmeye gelen Mısırlı zengin ve güzel kız Yûsuf'un kendisine Allah'ı anlatmasıyla birlikte mecazî aşktan ilahî aşka yönelir. Malını mülkünü dağıtır adeta muhtaç hâle gelir. Bir ibadethane yaptırır ve ölene kadar burada ibadet eder. Bu ibadethane, insanların inançlarının ve seçimlerinin yaşadığı mekânlar üzerindeki etkisini göstermesi bakımından önemlidir. Zengin ve güzel kız ilahî aşkı seçmemiş olsaydı debdebeli mekânlarda yaşamını sürdürüyor olacaktı:

Mâlımı itdiler ol demde târâc
Ki bir nân-ı cevîne oldu muhtâc (1491)

Rûzî çün bir 'ibâdet-hâne saldı
'İbâdet-hânede merdâne kaldı (1492)

Var idi onda tâ var idi cânın
Görüp cânın dağı virdi revânın (1493)

Yûsuf'un Özel Dairesi: Züleyha, bir gün Yûsuf'un geçeceği yola çıkar ve onun maiyetini durdurur. Yûsuf da bu yaşlı kadının özel dairesine getirilmesini ister ve kendisinden ne istiyorsa ona vereceğini söyler. Yûsuf'la Züleyha yıllar sonra ilk defa bu hususi dairede karşılaşır ve birbiriyle konuşur. Yûsuf, Züleyha'yı ilk defa yaşlı, çirkin ve kör hâliyle görür. Züleyha, bu

dairede Yûsuf'tan güzelliğini, gençliğini, görme yetisini ona vermesini ve onunla evlenmesini ister. Yûsuf, Allah'ın da izin vermesiyle bu istekleri gerçekleştirir. Bu daire ilk karşılaşma sahnesinin dramatikliği dışında yeniden başlangıcın ve kavuşmanın gerçekleştiği mutluluk verici kapalı bir mekândır:

Nedendür kim bile eyler tazallüm
Gitürin tâ oña kılsam teraḥḥum (2494)

Didiler birce kūr u bî-nevādur
Za' if ü qarri ḥātūn-ı gedādur (2495)

Didi tapşurıñ onı bir buraya
Kim aparsa bizim ḥalvet-serāya (2496)

Kim ordan kayıtanda men göreyim
Onıñ maṭlūbını fayşal vireyim (2497)

Yûsuf didi ki ne istersen ey māh
Ki ḥācetiñ revā itsem men ey māh (2509)

Didi evvel göz ü düyüm cemāldür
Siyüm iğitligim çārüm vişāldür (2510)

Çi Yûsuf istedi Ḥaḳ' dan bu ḥācāt
Hemān-dem tapdı fayşal ol mühimmat (2512)

Züleyha İçin Yaptırılan İbadethane: Züleyha, Yûsuf'a kavuşmanın da verdiği rahatlıkla artık tümüyle Allah'a yönelmiştir. Yûsuf'tan kendisi için bir ibadethane yaptırmasını ister. Yûsuf da bunu seve seve kabul eder ve ibadethaneyi yaptırır. Bu ibadethane Züleyha'yı Allah'a yaklaştırsa da onu Yûsuf'tan uzaklaştırır:

Sen hem meniñ-çün bir mescid binā kııl
Faḳîrāne 'ıyādet-i ḥāne kııl (2565)

Yûsuf buyurdu k'ey üstâd-ı bennâ
Bu yahşî mescidi kılgın müheyyâ (2571)

Ĥudây 'aşkında bile oldı şeydâ
Ki Yûsuf'ına hîç kılmazdı pervâ (2577)

Velî Yûsuf ona çoĥ oldı meftûn
Olup 'aşkında nice Leylâ Mecnûn (2578)

Yûsuf'un Yaptırdığı Misafirhane: Yûsuf adeta bir balıkçının oltasını denize atıp da balık beklemesi gibi şehrin dışına bir misafirhane yaptırır ve oraya gelenden geçenden kim olduklarını öğrenecek görevliler koyar. Amacı kardeşlerinin gelişinden haberdar olmaktır. Yûsuf, amacına ulaşır kardeşlerinin yolu bu misafirhaneden geçer ve görevliler bunu Yûsuf'a bildirir. Kardeşler böylelikle Mısır şahı olan Yûsuf'un huzuruna getirilir:

Buyurdu kayıra üstâd-ı bennâ
Ziyâfet-ĥâne-i zerden muţallâ (2613)

Şehirden daşġaru kıoysun binâsın
Gec ü sârûc ile kıoysun semâsın (2614)

Ziyâfet-ĥâne çün oldı müheyyâ
İverdi onda niçe şahş-ı dâñâ (2615)

Ki her yerden ki gelsün kârvânî
Olardan sorsılar nâm u nişâñı (2616)

Ki bir gün geldi Ken'an'dan gürühî
Hamusı merdüm-i şâĥib-şükühî (2619)

Bu miĥmân-ĥâne manzûrı bu idi
Olardan virsiler ona nevîdî (2624)

Yûsuf'un Yaptırdığı Nakışlı Ev: Yûsuf, resimli bir ev yaptırır. Bu eve Yakup ve 11 oğlunun resimleri ile Yûsuf'un kardeşlerinin Yûsuf'a ettiği eziyetlerin tasvir edildiği resimler çizilmiştir.

Yûsuf, kardeşlerinin bu evde gezdirilmesini ister. Kardeşler ettikleri kabahatleri resimlerde tasvir edilmiş bir şekilde görünce yerin dibine geçerler. Bu mekân kardeşlerin utanç duymasına sebep olur:

Yûsuf bir iv kayırmışdı mûnaqqâş
Hamu şüretleri zîbâ vü dil-keş (2830)

Çeküp naqqâş onda şekl-i Ya'kûb
Ol on bir oğlı ile hamu mergûb (2831)

Yûsuf'a her ne kim itmîşler idi
Olarıñ şeklini çekmişler idi (2832)

Çi ive girdiler oldıla nâzır
Hamu işlerini gördile hâzır (2836)

Didiler kim ne rüsvâ oldık âhîr
Garîb yerde ne tenhâ oldık âhîr (2837)

Yine bu evdeki resimlerden İbn-i Emin bir resmi ağabeyi Yûsuf'a benzetir. Yûsuf'un da talimatıyla Yûsuf'un oğlu bu kişinin gerçekten Yûsuf olduğunu ve kendisinin babası olan Mısır şahı olduğunu belirtir. Böylelikle bu ev İbn-i Emin dışındaki kardeşler için utanç veren bir mekân İbn-i Emin için ise ağabeyinin yaşadığını öğrendiği mutluluk veren bir mekândır:

‘Azîze eyledi İbn-i Emîn ‘arz
Ki bir ‘arzım saña vardur bile farz (2849)

Meni naqqâşî ive gönder ey şâh
Naqışlara olim yahşıca âgâh (2850)

Ki bir şüret çoğ oğşar kıardaşıma
Güyâ öz şeklidür öz yoldaşıma (2851)

Yûsuf oğlına buyurdı ki turgil
Mûnaqqâş ivlere munı yetürgil (2852)

Eger dise saña oħşar bu şüret
Onı ızhâr eyle bâ-zarüret (2854)

Ki bu şüret atamıñ şüretidür
Ki yaqşılıqda hem çün Müşterî'dür (2855)

Dise hansı Yūsuf di qardaşındur
Menim atam seniñ öz qardaşındur (2857)

Görüp İbn-i Emîn çün şekl-i Yūsuf
Özinden gitdi vü çekdi te'essüf (2860)

Özine geldi didi hani Yūsuf
Ki köñlimden çıha ermân-ı Yūsuf (2861)

Didi Yūsuf şu idi kim ki gördiñ
Onıñla birce hünçede oturdıñ (2862)

2.2.4. Anlatma Yöntemleri

2.2.4.1. Anlatma-Gösterme

Anlatıcı, anlatı türlerinin en eskisi sayılan destandan en modern olan romana kadar anlatıda hep ön plandadır. Özellikle geleneksel anlatılarda anlatıcı hikâyeyi okuyucuya nakleden kişidir; hikâye ile okuyucu arasındadır. Anlatıcı, anlatacağını anlatır, söylenmesi gerekeni söyler; hatta hikâye ve dinleyiciye dönük bazı tasarruflarda da bulunabilir (Tekin, 2017, s. 206). Anlatıda olayların sunuluş biçimi *anlatma* ve *gösterme* şeklinde gerçekleşir.

Anlatma yönteminde anlatıcı ön plandadır. Anlatıdaki bütün olaylardan haberdar olup kişilerin düşüncelerine kadar bilmediği bir şey yoktur. Dolayısıyla, anlatıcı okuyucuya olayları genellikle anlatarak aktarır.

Gösterme yönteminde anlatıcı olabildiğince, ortalarda görünmemeye, kendini belli etmemeye ve arka planda kalmaya çalışır. Okuyucunun dikkati, anlatıcının üzerinde değil; metin üzerinde yoğunlaşır. Bu yöntem, daha çok bir tiyatro tekniğidir. Okuyucu, anlatı kişileriyle doğrudan doğruya yüzleşir. Olduğu gibi anlatı kişilerinin konuşmalarını dinler ve onların kişiliğini konuşmalarından çıkarmaya çalışır (Çetin, 2015, s.118-119).

Anlatma yönteminde anlatıcı her şeye hâkim olduğu için tanrısal konumlu bakış açısı ağırlıktadır. Gösterme yönteminde ise anlatıcı aradan çekildiği ve sözü de anlatıdaki kişilerden biri devraldığı için genellikle özne / kahraman anlatıcı bakış açısı hâkimdir. İncelenilen mesnevîde anlatma yöntemi ağırlıkta olsa da mesnevî boyunca söylenmiş gazellerin büyük çoğunluğunda gösterme yöntemi kullanılmıştır.

Anlatma, yönteminde anlatıcı kişilerin geçmişinden, geleceğinden ve şimdilerden haberdardır. Tanrısal konumundan dolayı olayların bütün detaylarını bilir. Aşağıda örnek verilmiş beyitlerde, anlatıcı hikâyedeki kişilerden Züleyha'nın rüyasından bile haberdardır. Züleyha, hikâye içerisinde bu rüyayı daha kimseye anlatmadan anlatıcı bunu okura haber verir:

Züleyhâ bir gice yatmışdı çün mâh
Ki girdi dişine bir yaşıca mâh (725)

Yüzi nûrânî çün hırşîd-i tâbân
Başında tâc-ı şâhî hem-çü şâhân (726)

Onı yanında oturdu zemânî
Züleyhâ tapdı ondan ayrı câmî (727)

Onı yüzine kıldı bir nigâhı
Yürekden çekdi 'aşîkâne âhî (728)

Onı 'aşkında oldı bile bî-hüş
Ki kıldı dünyânı hamu ferâmüş (729)

Mesnevîde, gösterme tekniği büyük çoğunlukta gazellerde kullanılmıştır. Anlatıcı burada sözü mesnevîdeki kişilere bırakmaktadır. Böylelikle ilk ağızdan bu kişilerin duygularının şiddeti öğrenilmiş olur. Yûsuf, kardeşlerini Kenan'a doğru yolcu ettikten sonra tek başına kalır ve kendisini yalnız hisseder. Yûsuf'un bu tek başına kalmışlığı ve vatan hasreti okuduğu gazelden anlaşılır. Burada anlatıcı özne anlatıcıdır ve bakış açısı da 1. tekil şahıstır:

Ey Müselmânlar garîblık çoğ maña kâr eyledi
Bile kâr itdi ki 'ömrinden bîzâr eyledi (2676)

Vaṭanım yādıma düşdi çekdüm ondan ötri āh
Gör nice bu guşşalar cānımnı bīmār eyledi (2677)

Vaṭanım yeli meger kim digse bir gün cānıma
Kim tapim şıḥhat ki düstlar çoḥ meni ḥ̄ār eyledi (2678)

Tā ki şabrım var-idi kıldım taḥammül cevriḡe
Ṭākatım yoḥdur daḥı ḥirmān meni zār eyledi (2679)

2.2.4.2. Diyalog

Diyalog, iki veya daha fazla kişi arasında gerçekleşen konuşma demektir. Anlatıda, kahramanlar karşılıklı konuşurularak metin zenginleştirilir. Diyalogun basit ama temel işlevi, gizli olanı âşikâr kılmak, soyut olanı somutlaştırmaktır. Diyalog, kahramanların psiko/sosyal konumlarının açıklanmasına, anlatıma doğallık izleniminin verilmesine, metnin muhtemel ağırlığının hafifletilmesine yarar (Tekin, 2017, s. 276-279). Anlatımı zenginleştiren diyaloglar mesnevinin birçok yerinde kullanılmıştır:

Mālik niḡebāna didi ne gördiḡ
Ki dünyānı bile birbire vurdıḡ (1263)

Didi vurdum bu tıfl-ı bī-günāhı
Köñülden çekdi bir süzende āhı (1264)

2.2.4.3. Geriye Dönüş

Bir olay sığağı sığağına yazılsa bile geçmiş anlatılmış, yazılmış olur. Romanda yer alan her şeyin; insanın, çevrenin, zamanın, eşya ve düşüncenin bir mazisi vardır. Anlatıcı, bu sayılanlara ruh ve can vermek için fırsat buldukça geçmişe döner. Bu işlemi gerçekleştirirken geriye dönüş yönteminden yararlanır. Amaç ve işlevine göre bu yöntem *dar anlamda*, *yapıcı* ve *çözücü geriye dönüş* olmak üzere üçe ayrılır (Tekin, 2017, s. 253-254) .

Dar anlamda geriye dönüş yöntemi, olayları veya kişileri tanıtmak için yakın zamana; bir saat, bir gün, iki gün veya birkaç gün öncesine döndürür (Tekin, 2017, s. 255) . Mesnevîde, Yûsuf'un Züleyha'dan kaçarken kapı önünde efendisiyle karşılaşması ve ona başından geçenleri anlatması dar anlamda geriye dönüş yöntemine örnektir:

Didi Yūsuf ki hāşā şümme hāşā
Onıñ yüzine itmedim temāşā (2141)

Züleyhā istedi meni allatdı
Çi bahtım keştisi deryāya batdı (2142)

Özi istedi çün menden vişālim
Men ondan kaçmağa oldı hayālim (2143)

Çi ondan kaçdım ol dutdı dü-bāre
Çeküp gönlegi kıldı pāre pāre (2144)

Seniñ başıña vü tāciña sevgend
Ki yoğdur hiç günāhım orda pā-bend (2145)

2.2.4.4. İç Çözümleme

İç çözümleme yöntemi, en kısa tanımla, anlatıcının araya girerek kahramanın duygu ve düşüncelerini okuyucuya aktarması demektir. İç çözümleme yöntemi, anlatma yönteminin hâkim olduğu anlatılarda kullanılır. İç çözümleme yönteminde, anlatıcı okuyucu ile anlatının arasına girer ve kahramanın psikolojisini, zihninden geçenleri dışa aktarmaya çalışır (Tekin, 2017, s. 284) . Hâkim bakış açısının egemen olduğu mesnevilerde de anlatıcı kahramanın iç dünyasını bilir, duygularından ve düşüncelerinden okuyucuyu haberdar eder. İncelenen mesnevide, anlatıcı birçok yerde okuru kahramanların duygularından ve düşüncelerinden haberdar eder. Yakup kızkardeşinin ölümünden memnuniyet duyar. Çünkü kızkardeşi Yūsuf'u ondan hile ile almıştır. Kızkardeşinin ölümüyle Yakup yeniden en sevdiği oğluna kavuşacaktır:

Öliminden olup Ya' kûb hoş-hāl
Gitürdi Yūsuf'ı yanına fi'l-hāl (685)

Anlatıcı, anlatıda o kadar her şeyden haberdardır ki Tanrı'nın bile duygularını bilir. Yūsuf'un sâkiden kendi durumunu Mısır şahına anlatmasını istemesi Tanrı'nın hoşuna gitmez. Yūsuf'un kendisinden başka bir varlıktan medet umması Tanrı tarafından 7 yıl zindanda kalmayla cezalandırılır:

Ḥudāy'a itmedi Yūsuf tevellā
Yamanı geldi ondan Ḥaḳ te'ālā (2375)

2.2.4.5. Montaj

Genel kültür bağlamında, bir değer ifade eden anonim, bireysel ve hatta ilahî nitelikli bir metnin, bir söz veya yazının, *kalıp hâlinde* eserin terkibine belirli bir amaçla katılması, kullanılmasıdır. Bu teknik, söylenene inandırıcılık kazandırma amacıyla kullanılan iktibas sanatını hatırlatmaktadır (Tekin, 2017, s. 264-265) .

Mesnevîde çok fazla olmasa da ayet iktibaslarını, atasözü ve deyimleri görmek mümkündür. Ayet iktibasları büyük bir çoğunlukla mesnevinin mukaddime bölümünde söylenmiş na't ve münacatlarda kullanılmıştır. Deyim ve atasözleri ise metnin muhtelif yerlerinde kullanılmakla beraber yoğun kullanımına mesnevinin hatime bölümünde rastlanmaktadır. Deyimler ve atasözleri ayrı bir başlık altında incelendiği için bu başlıkta sadece ayetlerden yapılan alıntılarda kullanılan montaj tekniği için örnekler verilmiştir:

- “ḳul huva'llāhu aḥad” (11): İhlas / 1
- “Lem yelid” (12): İhlas / 3
- “ve-lem yūled” (12): İhlas / 3
- “Rabbü'l-ālemîn” (17): Fatiha / 1
- “lā-ṭaḳnaṭū min raḥmeti'llāh” (20): Zümer / 53
- “Ve hüm lā-yesme'ün” (21): Enfal / 21

2.2.4.6. Özetleme

Özetleme yöntemi, gereksiz ayrıntıyı silen, dolayısıyla esere derli toplu bir görünüm kazandıran bir yoldur. Bu yöntemle olaylar ve kişiler, bariz yön ve çizgileriyle tanıtılır, anlatılır. Sonuçta sayfalar boyu sürececek tanıtma meselesi, birkaç satır veya paragrafla çözümlenmiş olacaktır (Tekin, 2017, s. 250) .

Mesnevîde, özetleme yönteminin kullanımına çokça rastlanmaktadır. Özellikle zaman geçişlerinde anlatıcı bu yöntemi sıkça uygulamıştır. Yūsuf ile Züleyha evlenir. Hemen ardından çocuklarının olduğu anlatılır. Bu üç çocuğun ne aralıklarla doğduğu belirtilmez. Adeta gökten düşer gibi dünyaya gelirler:

Yûsuf'dan üç çağa getürdi ol mäh
Biri kız ikkisi oğlan nice şâh (2586)

Biri Münşâ idi biri Berâhîm
İkisi şâhib-i tâc-ile dîn hem (2587)

2.2.5. Din

Her eserin içerisinde doğduğu çevrenin sosyo-kültürel ve inanç yapısından etkilenmesi gibi divan edebiyatında üretilen eserler de bu edebiyatın içerisinde doğduğu İslam medeniyetinden etkilenmiştir. Divan şiirinde, dinî eserlerin yanı sıra lâ-dinî eser kategorisine giren beşerî aşk konulu eserlerde bile İslam kültürünün yansımalarını görmek mümkündür. Mesnevilerde dinî olsun ya da olmasın özellikle mukaddime bölümlerinde tevhit, na't, münacat gibi şiirlerin yanında, konunun işlendiği bölümde araya dinî-ahlâkî içerikler eklenerek esere didaktik ve fikrî bir mahiyet kazandırılmaya çalışılmıştır.

Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâsı'nda dinî, tasavvufî ve ahlâkî içerikler mukaddime ve hatime bölümünde yoğunlaşmakla beraber, konunun işlendiği asıl bölümde de bu konudaki telmihlere, iktibaslara ve nasihatlere rastlamak mümkündür.

2.2.5.1. Allah

Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi dinî kaynaklı bir hikâye olduğu için anlatı içerisinde Allah'ın yönlendirmelerine ve olaylara Cebrael vasıtasıyla müdahalelerine sıkça rastlanılır. Mesnevîde, konunun işlendiği asıl bölümde Allah'la ilk karşılaşma Hz. Âdem'in yaratılış sahnesidir. Bu sahnede Âdem yaratılır ve ona bütün evlatları gösterilir. Bu evlatlar içerisinde güzelliğinden dolayı sadece Yûsuf gözüne çarpar. Âdem, Allah'a bu kişinin kim olduğunu sorar. Allah da güzelliğin iki hissesini kendisine verdiği, Mısır şehrinde taht sahibi edeceği bu kişinin Yakup'un oğlu olduğunu belirtir. Allah, daha Yûsuf dünyaya gelmeden onun kaderini çizmiş, ona güzellik ve taht sahibi olmayı bağışlamıştır:

Nidâ geldi ki göziñ nûrıdur bu
Server-i sîne-i mehcürdür bu (601)

Seniñ evlâdlarıñdandır bile şâh
Ki senden son 'amele gelür ol mäh (602)

Bu Ya'küb'ın bāğından bir nihāldür
 Hālilu'llāh dağından bir ğazāldur (603)

Cemāliñ ikki hışşe virdim oña
 Kim itsiler hamu hūblar temāşā (605)

Yûsuf, kardeşleri tarafından kuyuya atılınca Allah ona yardım etmesi için Cebrail'i yollar. Cebrail, ona kolundaki muskada saklı olan gömleği giydirir ve bir gün kardeşlerinin bu yaptıklarına pişman olacağı müjdesini verir. Yûsuf, Cebrail'den bunları duyunca sakinleşir ve Allah'a şükreder:

Bu demde geldi Cibril-i emîn tîz
 Ona didi qolıñdan aç bu ta'vîz (1104)

Çi Cibril'den işitdi bile müjde
 Başın koydı Hudā'ya kıldı secde (1109)

Züleyha, Yûsuf'u yedi eve kendisinden murat almak için kilitlediğinde Yûsuf kendisine meyleder. Bu sırada Allah tarafından Cebrail gönderilir ve Yûsuf'un günah işlenmesi engellenir:

Gelüp Cibril didi şabr eyle cān şabr
 Vişāliñ va'desi ırağdı kıl şabr (2062)

Allah, kendisinden başka bir varlığın sevilmesini istemez. Yûsuf bunun farkındadır ve Züleyha kendisinden gayr-ı meşru yollardan birliktelik istediği zaman kendisine şu sözleri sarf eder:

Hudā istemez özine refiķi
 Tarı'na refiķ ol olķıl haķiķi (1803)

Allah, kendisinden başka bir şeyden medet umulmasından hoşlanmaz. Yûsuf'un zindandan çıkan sākiden durumunu padişaha anlatmasını istemesi Allah'ın hoşuna gitmez. Saki, padişaha onun durumundan bahsetmeyi unuttur böylelikle Yûsuf zindanda 7 yıl kalır ve çokça cefa çeker. Allah bu durumu Cebrail vasıtasıyla Yûsuf'a bildirir:

Ḥudāy'a itmedi Yūsuf tevellā
Yamanı geldi ondan Ḥaḳ te'ālā (2375)

Gelüp Cibrīl oña yetürdi peygām
Ki yeddi il duriñ zindānda encām (2376)

Ḥudāy'dan neme oldıñ bile ğāfil
Bu işi itmez idi hiç 'āḳil (2377)

Bile kim eylediñ Tarı'nı nā-ḥoş
O sākī hem ide onı ferāmūş (2378)

Yūsuf'un kendisini beğenmesi, Allah'ın hoşuna gitmez ve onu üç abbasiye sattırır. Bu tavır, Allah'ın kişinin güzelliğini bile kendi sevgisinin önüne koymamasını istediğini gösterir. Allah, her şeyden çok sevmek istediğini Yūsuf'a; onu köle gibi sattırarak ve güzelliğini her daim başına bela ederek gösterir:

Neden kim baḥdı bir gün gözgiye māh
Didi nice olunur men tegi şāh (1212)

Sözinden geldi Tarı'nıñ yamanı
Ki üç 'abbāsiye şatdırdı onı (1213)

Allah'ın, Yūsuf'u üç abbasiye sattırması ya da 7 yıl zindanda kalmasını sağlaması ilk bakışta Allah'ın karşı güç olduğu izlenimini yaratsa da resmin bütününe bakınca bütün bu yapılanların Yūsuf'un hükümdarlığına giden yolda birer basamak olduğu görülür.

Mesnevide Allah'ın yönlendiriciliğinden başka mukaddime bölümünde yer alan tevhit ve münacatta zâtî ve subûtî sıfatlarından da bahsedilmiştir. Allah'ın *zâtî* sıfatlarından mesnevide değinilenler şunlardır:

Vahdaniyet: Allah tektir. Benzeri yoktur:

Şıfātıñ "ḳul huva'llāhu aḥad"dür
Kemāliñ vaşf-ı "Allāhü'ş-şamed"dür (11)

Muhâlefetü'n-li'l- havâdis: Allah sonradan yaratılmış hiçbir şeye benzemez:

“Lem yelid” bâ “ve-lem yüled” şifâtıñ
 “Ve-lem yekun lehu küfüven ehad” dür (12)

Vücûd: Allah vardır, varlığı veya yokluğu düşünülemez:

Vücûdın öz zâtından oldu peydâ
 Ki sensen ... ferd ü tüvana (18)

Vücûdı var-idi bî-mişl ü mânend
 Bile va[r]-idi bir yekke Hudâvend (151)

Bekâ: Allah’ın varlığı ebedîdir ve sonu yoktur:

Hudâvendâ ezelden vardın sen
 Bizimle hem-dem ü dil-dârdın sen (215)

Allah’ın *subûtî* sıfatlarından mesnevide değinilenler şunlardır:

İrade: Allah diler ve dilediğini yapar. Murat eder ve gerçekleşir:

[On] sekkiz miñ ‘âlemi yaradupsan
 Yer ü gök kudretiñden bizedüpsen (19)

Evvelden istedi çün Haq te‘âlâ
 Ki halk ... kılsun tecellâ (157)

İlim: Allah her şeyi bilir. Gizli, açık, gelecek ve geçmişle ilgili bilgisi sınırsızdır:

Yaradupsan temâm-ı halk-ı ‘âlem
 Fazlıñdan dört ‘anâsır oldu âdem (14)

Çi kullar Yûsuf’ı dutdı çeküp âh
 Ki hâlinden haberdârsan sen Allâh (2147)

Tekvir: Allah yaratıcıdır, her şeyi yaratma gücüne sahiptir. Yoktan var edendir:

Yaķın bilsile vardur ħalka Ħālik
Ki yaratupdur ol küll-i ħalāyık (1477)

Mesnevide Allah'ın *esmâ-i hüsnâ*'sından geçenler ise şunlardır: Rahman, Rahîm, Cebbâr, Bâkî, Kerîm, Kebîr, Hâlik, Gaffâr.

Ferdâ-yı kıyâmet ki Ħudây raĥm kılanda
Fażl [u] kereminden
‘ Āşîlerine gör ne ceremler kiçecekdür
Raĥmet kıla Ğaffâr (1540)

Allah, mesnevi boyunca yönlendiren, izin veren, kendisinden yardım istenen ve sevgisinde ortaklık istemeyen bir varlık olarak ele alınmıştır.

Didiler yaĥşıdır ger kıoysa Allāh
Gitürür miz onı elbette hem-rāh (1045)

Didi Cibrîl geldi didi dir Ħaķ
Ki Yūsıf'ıñ adını dutma muṭlaķ (2683)

Ki ger mundan bu yan adın dutarsan
Yaķın bil kim resüllıķdan çıĥarsan (2684)

2.2.5.2. Ayetler

Mazlûm, tevhit, na't ve münacat gibi şiirlerde ya da mesnevinin diğer bölümlerinde anlatmak istediğini daha güçlü delillerle kuvvetlendirmek için ayetlerden iktibaslar yapmıştır. Mesnevide ayet iktibasları fazla değildir:

“ķul huvalāhu aĥad”: “ De: O, Allah, tek birdir!” İhlās Suresi / 1 (11. beyit)

“Allāhü’ş-şamed”: “Allah, O eksiksizdir/sameddir.” İhlās Suresi / 2. (11. beyit)

“lem yelid”: “Doğurmadı.” İhlās Suresi 112 / 3. (12. beyit)

“ve-lem yūled”: “Doğurulmadı.” İhlās Suresi 112 / 3. (12. beyit)

“ve-lem yekunlehu küfüven ehed”: “Ona bir denk de olmadı!” İhlās Suresi 112 / 4. (12. beyit)

“emr-i ma‘rūf nehy-i münker”: Aslı “ Emr-i bi’l-ma‘rūf ve nehy-i ani’l-münker” olan ibare “İyiliği emretmek ve kötülükten men etmek” anlamına gelen bir *Kur’an* kökenli Arapça bir ifadedir. İfadenin anlamsal açıdan aynı ve benzer olarak geçtiği ayetler: Āl-i İmrān Suresi / 104, Tevbe Suresi / 71 ve 112. Ayet, Hūd Suresi / 116. Ayetlerdir. (16. beyit)

“Rabbü’l-‘ālemīn”: “O, Ālemlerin Rabbi” Fatiha Suresi / 1. (17. beyit)

“Raḥmānū’r-raḥīm”: “ O Rahman, Rahim” Fatiha Suresi /2. (17. beyit)

“lā-ṭaḫnaṭū min raḥmeti’llāh”: “Allah’ın rahmetinden ümidi kesmeyin.” Zümer Suresi / 53. (20. beyit)

“Ve hüm lā-yesme‘ün” : “ İşitmedikleri hâlde, *işittik* diyenler gibi olmayın.” Enfāl Suresi / 21. (21. beyit)

“le-‘amrük”: “Ömrüne yemin olsun.” Hicr Suresi / 72. (54. beyit)

“ve’l-leyli yaḡsā”: “Yemin olsun bürürken o geceye,” Leyl Suresi /1. (245. beyit)

“ve’ş-şems”: “ Güneşe andolsun” Şems Suresi /1. (246. beyit)

“ve’l-fecrdür”: “ Yemin olsun ki fecre,” Fecr Suresi / 1. (247. beyit)

“Elem neşraḡ leke şadrek”: “Açmadık mı senin için göğsünü de (nefesine genişlik, kalbine rahatlık, nefesine kuvvet ve ferahlık vermedik mi)?” İnşirah Suresi / 1. (251. beyit)

“men cā’e ve min aḡşe’l-medīne”: “Şehrin öbür ucundan koşarak geldi”. Kasas ve Yasin suresi 20. ayet. (484. beyit)

“lā-tehāfū”: “Korkma!” (Yed-i beyzā olayı) Tāhā / 21, 67; Neml / 10; Kasas / 25, 31...) bu olay anlatılmaktadır.

2.2.5.3. Melekler

Mesnevide dört büyük melekten sadece Mikail'den bahsedilmemiştir. Azrail (224) ve İsrail'den (1748) de sadece bir kere bahsedilmiştir.

Cebail, mesnevide Allah'ın ulaşı ve elidir. Allah'ın sözlerini kişilere ulaştırır ve Allah'ın kendisinden yapmak istediklerini yapar. Yûsuf, kuyuya atıldığı zaman onu havada yakalar ve kuyunun zeminine bırakır. Ona kuyuda arkadaşlık eder, gelecekte müjdelere verir ve onu sakinleştirir. Yûsuf'a kolundaki muskayı çözdürür ve içindeki gömleği ona giydirir. Büşrâ, Yûsuf'un bulunduğu kuyudan su çekecekken Cebail Yûsuf'a kovanın içine oturmasını söyler ve böylelikle kuyudan kurtulmasını sağlar (1092, 1104-1110, 1179-1180).

Cebail, Allah'ın uyarılarını Yusuf'a ulaştırır. Züleyha, onu baştan çıkarmaya çalışırken Cebail gelir ve sabretmesini söyler. Yûsuf, sâkîden medet umup zindandan kurtulmayı amaçlarken Cebail gelir ve Allah'ın kendisine kızgın olduğunu bu yüzden de 7 yıl zindanda kalacağı haberini verir:

Gelüp Cibrîl didi şabr eyle cān şabr
Vişâliñ va‘ desî irâğdı kıl şabr (2062)

Veli Yûsuf hedefe atmadı oğ
Şadef mührini hem sındurmadı oğ (2063)

Gelüp Cibrîl oña yetürdi peygām
Ki yeddi il durîñ zindānda encām (2376)

Ĥudāy’dan neme oldıñ bile ġāfil
Bu işi itmez idi hiç ‘âkîl (2377)

Mısırlılar açlıktan kırılırken Cebail, Yûsuf'a sabah ve akşam halka yüzünü göstermesini böylelikle onların açlıklarını unutacaklarını söyler:

Gelüp Cibrîl didi k’ey nîkū-nām
Yüziñ görsetginen her şubḥ her şām (2472)

Yüziñi görsiler olsıla bî-hüş
Hamu itsile acılığdan ferāmüş (2473)

Yûsuf'a ikazlarda bulunan Cebrail, Yakup'a da ikaz da bulunur. Eğer Yakup biraz daha Yûsuf için ağlayıp sızlarsa Allah'ın kendisinden peygamberliğini alacağı haberini ona verir:

Didi Cibrîl geldi didi dir Hâk
Ki Yûsuf'ın adını dutma muṭlak (2683)

Ki ger mundan bu yan adın dutarsan
Yağın bil kim resûllıktan çığarsan (2684)

Yakup'un oğulları Mısır'a ayrı ayrı kapılardan girerler. İbn-i Emin yolu bilmediği için kaybolur. Cebrail bu durumu Yusuf'a bildirir ve onu yabancı kılığında İbn-i Emin'in yanına yollar:

Ki Cibrîl geldi vü didi ki ey şâh
Meger öz kardaşından yoğsun āgâh (2734)

Ġarîb şeklinde git onı getürgil
Yolı görset oña munda yetürgil (2736)

Cebrail'in mesnevîde görüldüğü son sahne yine bir ikaz sahnesidir. Yusuf babası Yakup'la zaman geçirmekten ibadet etmeyi unuttur. Bu anda Cebrail iner ve Yusuf'a bu yüzden soyundan peygamber çıkmayacağı haberini verir:

Bu demde Cebrâ'îl indi zemîne
Bile virdi peyâm ol nâzenîne (3224)

Ki ey Yûsuf buyurdu Hâk te'âlâ
Ki neden eylediñ sen terk-i evlâ (3225)

Ki atañdan ileri düşmediñ sen
İlerüden neme görüşmediñ sen (3226)

Bile kim eylediñ sen terk-i evlâ
Peyem-ber çıhmasa şulbiñden aşlâ (3227)

Üç büyük meleğin yanı sıra Cennet kapısında durduğuna inanılan Rıdvan adlı melekten de teşbih yoluyla bahsedilmiştir:

Seniñ gülzâr hüsniñ nâzenîndür
Ki Rıdvân-ı behiştî hüşe-çîndür (280)

2.2.5.4. Peygamberler

Mevnevide toplamda 16 peygamberden bahsedilmiştir. Yakup ve Yûsuf'tan hikâyenin 1.derecedeki kişileri oldukları, İshak ve İbrahim'den de Yakup'un ataları oldukları için bahsedilmiştir. Hikâyede kendisinden en çok bahsedilen ve dolaylı olarak da olsa olaylara etkisi olan bir diğer peygamber Hz. Muhammed'dir. Hz. Âdem'den de ilk yaratılış anı anlatılırken bahsedilir. Geriye kalan peygamberlerden de telmih yoluyla yaşadıkları hayatlara ya da hikâyelere atıf yapılarak bahsedilmiştir. Hz. Yûsuf ve Yakup'tan daha önce kişiler başlığında bahsedildiği için bu başlıkta ele alınmayacaklardır.

Hz. Muhammed / Mustafâ / Ahmed-i Muhtâr: Mesnevinin mukaddime bölümünde Hz. Muhammed'in miraca çıkışı ve orada Hz. Ali ile bir aslan şeklinde karşılaşması anlatılır. 23-43. beyitler arasında yer alan bu miraçta Hz. Muhammed göğe çıkar, yolda bir aslan görür ve ona yüzüğünü verir. Hz. Muhammed ve aslan bir ara yan yana gelirler ve bakışırlar. Hz. Muhammed yemek yiyeceği zaman tek başına yemek yemeyeceğini belirtir. Oradan bir el ortaya çıkar. O elin parmağında aslana verdiği yüzük vardır. Bu elin sahibinin sözleri de Hz. Ali'nin sözlerine benzemektedir. Hz. Muhammed bir elmayı ikiye bölüp yarısını bu kişiye verir. Henüz, Hz. Muhammed'in kapısının zinciri sallanmaktayken kendisi miraçtan dönmüş olur. Hz. Ali, Hz. Muhammed'in miracını kutlar. Hz. Muhammed de ona bu hadiseyi nereden bildiğini sorar, Hz. Ali de ona elmanın yarısını uzatır. Mazlûm'un Şii mezhebine mensup olmasından dolayı Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin anlatımları denk gitmiştir. Hatta çoğu yerde Hz. Ali, Hz. Muhammed'den çok anlatılmıştır. Fakat bu Mazlûm'un Hz. Muhammed'i sevmediği anlamına gelmez. Çoğu beyitte Hz. Muhammed'i çeşitli sebeplerle anar, ona salat ve selam eder.

Mesnevinin mukaddime bölümünde Hz. Muhammed için gazel nazım şekliyle söylenmiş bir na't vardır. Mazlûm, kendisine seslenerek peygamberin vasıflarını anlatır. Sonra da Hz. Ali'nin Hz. Muhammed'in damadı olduğunu belirterek bir gazel söylemeye başlar. Bu gazelde Mazlûm,

Allah'a Muhammed gibi bir teselli edicisi ve günahına şefaatçisi olduğu için şükreder (45-49). Gazelden mesneviye geçtiği beyitte de Hz. Muhammed'i seven herekese selamlarını iletir (50). Hz. Muhammed'in hikâyenin akışında doğrudan olmasa da dolaylı olarak etkisi vardır. Züleyha, Hz. Muhammed'in adını andığı ve onu çok sevdiği için Cebrail tarafından Yûsuf'a nikâhlanır:

Muhammed nûrı çün köñlimde ahdı
Onıñ düstlîkı yüregimi yaħdı (2528)

Bu demde Cebre'îl indi zemîne
Didi ayturginen ol nâzenîne (2529)

Ki çün Muhammed'in adını dutdın
Muhammed'den ötür virdim murādın (2530)

Seniñ çün 'arşda men bağladım 'uqad
Onı senden ötür men eyledim 'ağd (2531)

Mesnevide, Hz. Muhammed'in Ahmed ve Mustafa isimleri ile Muhtâr sıfatından da bahsedilir:

Ki düst-ı Aħmed-i Muhtârdur bu
Seniñle hem-dem ü dil-dârdur bu (2533)

Çi maħşerde ki görseñ Muştafâ'nı
Bize bağışlagın sen o revânı (3220)

Hz. Âdem: Âdem yaratılmışların ilki olduğu için mesnevinin mukaddime bölümünde *takrîrât-ı tekin* kısmında kendisinden bahsedilmiştir. Buna göre Âdem'den ilk türeyenler Acemlerdir (82). Mesnevinin mukaddime bölümünde anlatılan bir hikâyede Âdem'in cennetten kovuluşuna atıfta bulunulmuştur (467). İnsanlığın, Âdem'den türediğine telmih yapılan bir başka beyit ise mukaddime bölümündeki münacattır (490). Âdem'den kesintisiz olarak bahsedilen asıl kısım, hikâyenin işlendiği bölümün başlangıç beyitleridir. Buna göre Âdem yaratılır ve ona bütün evlatları gösterilir. Bu evlatlar içerisinde birisi güzelliğiyle Âdem'in dikkatini çeker. Bu güzel kişinin kim olduğunu sorduğunda, gaipten bir ses bu kişinin Yakup'un oğlu olduğunu ve Mısır'a şah olacağını söyler. Âdem, Yûsuf'u yanına çağırır. Onu bir baba gibi öper ve geleceğinden ona haber vererek ona dua eder:

Ĥudāy topraġa ĉün kıldı tecellā
Olup nūrānī Ādem oldu peydā (585)

İleri geldi vü öpdi yüzinden
Ta‘accübler kılıp Ādem gözinden (608)

Perī ey oġlum ki Ĥaġ olsun nigehdārıñ seniñ
Hamu yerlerde ola Bār mededkārıñ seniñ (611)

Ādem, bin yıl yaşar ve sonra da ölür:

Çi Ādem kıldı miñ il zindeġānī
Kılıp ‘azm-i serāy-ı cāvidānī (621)

Şis, İdris, Nūh, İbrāhīm, İshāk ve onun oġlu olan Yakup: Mesnevi’de Ādem’den Yakup’a kadar olan peygamber silsilesi birkaç beyitte verilir. Amaç Yakup’un atalarının kim olduklarını belirtmektir. Ādem vefat ettikten sonra sırasıyla Şis, İdris, Nūh, İbrāhīm, İshāk ve onun oġlu olan Yakup peygamber olur:

Onıñ yerinde Şis oldu peyem-ber
Peyem-berlik oña oldu mukarrer (622)

Çi ol hem gitdi bu miñnet-serādan
Vurup İdris dem bu mā-cerādan (623)

Çi onıñ dersi oldu āsmānī
Yetiřdi Nūh Nebi’niñ pāsbānı (624)

Çi deryā-yı fenāya ġarġ olup Nūh
Ĥalilu’llāh bu bāba oldu meftūh (625)

Çi İbrāhīm gitdi sūy-ı āfāġ
Cihānı kıldı rūřen rūy-ı İshāk (626)

Çi İshâk-ı Nebî hem oldu menkûb
Vurup Kûh-ı Hümâ'dan na' re Ya' kûb (627)

Hz. İbrâhîm ve Hz. İsmail: Mesnevinin mukaddime bölümünde anlatılan hikâyede Cebrail her peygamberle olan ilişkisini ve onlara yaptığı yardımları anlatır. Bu peygamberlerden biri de İbrâhîm'dir. İbrâhîm'in Nemrut tarafından ateşe atılışı ve oğlu İsmail'i Allah'a kurban etmek üzere oluşu Cebrail tarafından anlatılır.

Çi İbrâhîm ol Nemrûd-ı merdûd
Yanar ota otardı oldu mes' üd (472)

Ona hem-râh oldu haqqâ fermân
Ki ot oldu onıñ için gülistân (473)

Yine İbrâhîm'e Haq itdi fermân
Ki oğlın yolımızda eyle qurbân (474)

Uyarıp İsmâ' il'i çün Minâ'ya
Çekip hancer kızıl kana bulaya (475)

Bogazın kesmedi onıñ buçağı
Karanğuda men olmışdım çerâğı (476)

Onıñ qurbânlığı bes oldu âsân
Zebîhu'llâh didi Haqq-ı rahmân (477)

Hz. Nûh: İnsanlığın ikinci atası olan Hz. Nûh'tan tufan dolayısıyla bahsedilir. Bu tufanda da Cebrail kendisine yardım etmiştir:

Yine Nûh-ı Nebî ol ' izzetü's-şân
Hudâydân kavmine yetişdi tûfân (470)

Eger men olmasaydım ona hem-dem
Tûfândan qalmaz idi ol müselleme (471)

Hz. İsa: Kendisinden göğün dördüncü katında oluşu, mesh edip iyileştirme özelliğinin oluşu, ölümlere can veriş ve Hz. Meryem'in oğlu oluşu yönlerinden bahsedilmiştir:

Eger gündüz yerin çarḥ-ı berīn it
 ʿİsā yanında çarḥ-ı çārümīn it (320)

Mesīḥu'llāh ʿİsā ibn-i Meryem
 Ki emvāta virirdi rūḥ-ile dem (485)

Hz. Hârûn: Mesnevinin hatime kısmında söylenmiş dünyanın geçiciliğine dair, peygamberlere ve büyük insanlara yakılmış ağıt niteliğindeki bir gazelde kendisinden bahsedilir:

Hani İbrāhīm [ü] İsmāʿīl [ü] İshāk Nebī
 Qārûn u Hârûn ol Mûsî-i ʿİmrân hani (3361)

Hz. Hûd ve Hz. Sâlih: Mesnevinin hatime kısmında söylenmiş ağıt niteliğindeki gazelde kendilerinden bahsedilir:

Handadur Ādem ü İdrīs hani Nūḥ-ı necī
 Hâzret-i Şâlih ile Hûd [u] Süleymân hani (3360)

Hz. Eyyûb: Hikâyede, Yûsuf'un tek kızı olan Rahime ile olan evliliğinden dolayı kendisinden bir kereliğe mahsus bahsedilir:

Ol kıızıḡ adı var-idür Raḥīme
 Eyyûb'e naşib oldı ol kerīme (2588)

Hz. Mûsâ: Mesnevinin mukaddime bölümünde anlatılan hikâyede, Hızır kendisine öğrenci olmak isteyen çocuğu bu sevdadan vazgeçirmek için ona Mûsâ'yla olan yolculuğunu ve Mûsâ'nın başarısız oluşunu anlatır:

Bu sevdāya düşüp Mûsî-i ʿİmrân
 Beyābānlar menümle ide seyrân (291)

Çi menden gördi ol üç emr-i müşkil
Varı ‘ ahd u vefâsı oldı bâtı̄l (292)

Menümle itmedi şabr u qarârı
Üç işimden menüm oldı firârî (293)

Firâķım çünki oldı farzla ‘ ayn
Oña itdim edâ didim budur deyn (294)

Yine mukaddime bölümünde anlatılan hikâye içerisinde Cebrail peygamberlerden Mûsâ’ya da yardım ettiğini belirtir:

Yine Mûsâ’ya oldım hem qarîne
Ki “men câ’ e ve min aķşa’l-medîne” (484)

Yûsuf, öleceği vakit akrabalarına vasiyette bulunur ve Nil’den tabutunun Hz. Mûsâ tarafından çıkarılıp Kenan’a götüreceğini haber verir:

Ki ondan şon gelür Mûsî-i ‘ İmrân
Aparurdı tâbütüm sÛy-ı Ken’ân (3317)

2.2.5.5. Çeşitli Dinler ile İlgili Mefhumlar

Mesnevîde Yakup’un ve Yûsuf’un peygamber oluşundan dolayı dinî mefhumlar çokça kullanılmıştır. Allah inancının yanı sıra hikâyede Züleyha başta olmak üzere puta tapan kişiler de vardır. Yûsuf, Allah’a inanmayanlara İslâm’ı anlatarak onların Müslüman olmalarını sağlar. Dolayısıyla hikâyede içerisinde hem İslâm dininin mefhumlarına hem de puta tapanların mefhumlarına rastlamak mümkündür.

2.2.5.5.1. Mescit

Secde edilen yer anlamına gelir. Mesnevîde iki mescit özellikle zikredilir. Bu iki mescit de kadınlar tarafından kullanılır. Birinci mescit Mısırlı güzel ve zengin kız tarafından yaptırılır. Bu kız, Yûsuf’la tanışır ve Müslüman olur. Bir mescit yaptırır, ömrünün sonuna kadar burada ibadet

eder. Bu mescit tek mal varlığıdır. Kısacası bu kızın Allah'tan başka bir kimsesi ve ona dair olmayan hiçbir şeyi yoktur (1447- 1494).

Bir diğer mescit ise Züleyha'nın Yûsuf'a kavuştuktan sonra onun kendisi için yaptırmasını istediği mescittir. Züleyha, bu mescitte ibadetle o kadar çok meşgul olur ki Yûsuf'u unuttur. Bu mescit Züleyha'nı Allah'a yaklaşmasının ve Yûsuf'tan uzaklaşmasının sebebidir (2565- 2579).

2.2.5.5.2. Secdeye Kapanma

Secde, itaat ve tevazu içinde eğilmek, boyun eğmek, yere kapanmak, yüzü yere sürmek anlamlarına gelir. Hikâyede *secde etme* kavramıyla ilk defa Yûsuf'un rüyası ile karşılaşılır. Bu rüyaya göre Yûsuf, Mısır şehrinde padişahdır. Güneş, ay ve 11 yıldızın kendisine secde ettiğini görür. Yakup, Güneş ve ayın kendisi ile karısı, 11 yıldızın ise oğulları olduğunu anlar ve oğluna bu rüyayı kimseye anlatmamasını söyler. Yûsuf, rüyayı bir kardeşine anlatır. Onlar da kıskançlıktan onu kuyuya atarlar. Bilirler ki secde büyüğe edilir ve bu büyüklüğü kaldıramazlar:

Mısır şehrinde men bir pād-şāham
Maña secde ideler gün ü ay hem (1002)

Yine on bir sitāre-i dirahşān
Egildiler maña hamu zer-efşān (1003)

Ataḅ anaḅ u ḅardaşlar hamusı
Ḳılalar secde yoldaşlar varışı (1006)

Hikâyedeki bir başka secde olayı da Cebrail'in kuyuda Yûsuf'a Allah'tan müjdeler getirmesi üzerine gerçekleşir. Müjdeyi duyan Yûsuf Allah'a secde eder:

Çi Cibrîl'den işitdi bile müjde
Başın koydı Ḥudā'ya kıldı secde (1109)

Mısır azizi, Yûsuf'u ilk gördüğü anda güzelliğine o kadar hayran kalır ki ona secde etmeye kalkışır. Yûsuf'sa sadece her şeyi yaratan Allah'a secde edilmesi gerektiğini söyleyerek azizin secde etmesini engeller:

Yūsuf'ı gördi çün hurşid-i t̄abān
Ona çoḡ kıldı ta' z̄im-i firāvān (1277)

Egildi Yūsuf'a tā kılsa secde
Onıñ şāh olmağına virse müjde (1278)

Yūsuf koymadı başın koysa ḥāke
Didi kim secde kııl ol zāt-ı pāke (1279)

Ki yaradupdur ol küll-i ḥalāyık
Onıñ maḥlūkına secde ne lāyık (1280)

Yūsuf, Züleyhâ'nın kendisini baştan çıkarsın diye yolladığı 40-50 kıza putlara secde ettikleri için kızarı. Onların taş ve ölü olduğunu söyler:

Neden bu bütlere secde idersiz
Ḥudāyılığa bile müjde virersiz (1634)

Bular daşdılar u yoḡdıla cānı
Hamu ölüdiler yoḡdur zebānı (1635)

Yūsuf, babası ve kardeşlerinin Mısır'a geldiği müjdesini aldığında şükretmek için secdeye kapanır:

Kim ataḡ geldi vü kardeşleriñla
Köç ü külfet bile yoldaşlarıñla (3186)

Yūsuf çünkim işitdi bile müjde
Başın koydı Ḥudā'ya kıldı secde (3187)

Ki miñ şükr ol Ḥudāvend-i yegāne
Kim aqvāmımı yetürdi bu yana (3188)

Yûsuf'un Yakup'u karşılaması için gönderdiği 500 atlı ona secde ederler:

İlerü biş yüz atlu yola saldı
Özi on ikki miñle çöle ıaldı (3191)

Hamusı Ya' kûb'a virdile müjde
Oña ta' zîm kıilup itdile secde (3195)

Sonunda Yûsuf'un rüyası gerçekleşir ve annesi, babası ve 11 kardeşi ona secde eder:

Çi tahta çıhdıla virdile müjde
Yûsuf'a itdiler hamusı secde (3250)

Yûsuf didi ki ata gördiñ âhir
Dişim ta' biri nice oldı zâhir (3251)

Şol on bir yulduz on bir ıardaşımdur
Ay u gün ata ana yoldaşımdur (3252)

Ki görmışdüm maña secde iderler
Bu şâh olmağıma müjde virürler (3253)

2.2.5.5.3. Dua Etme

Dua, bir nevi kulun Allah ile gönülden konuşması ve ondan yardım istemesidir. Mesnevîde kişiler kendi başlarına dua etmez genellikle Yakup ya da Yûsuf'tan kendilerine dua etmelerini isterler.

- Hızır, çölde gördüğü çocuğa üç dua eder (328, 365, 389).
- Âdem, Mısır'a şah olması ve Allah'ın onu koruması için Yûsuf'a dua eder (611-614).
- Yakup, kardeşine kavuşması için kurda dua eder (1165).
- Yûsuf ahı sonucu kararın havanın açılması için dua eder ve etraf aydınlanır (1268).
- Yûsuf, Züleyha'nın kendisine attığı iftiranın ortaya çıkması için dua eder ve 40 günlük bebek ortaya çıkıp konuşur (2148).
- Yûsuf, Arap aracılığıyla Yakup'tan kendisine zindandan kurtulması için dua etmesini ister (2290).

- Arap, Yakup'tan Allah'ın kendisini bağışlaması için ve Yakup'la Cennet'e gitmek için dua ister. Yakup, bu duayı eder (2316).
- Arap'ın devesi Yakup'tan, Cennetlik olmak için dua ister. Yakup, bu duayı eder (2333).
- Züleyha, Yûsuf'la karşılaşmak için dua eder ve duası kabul olur (2488, 2489).
- Yûsuf, Allah'a Züleyha'nın kendisinden istediği gençlik, güzellik, görme ve evlilik istekleri için dua eder (2512).
- Yakup, Mısır azizine (Yûsuf'a) yazdığı mektubu duayla bitirir (2790, 2791).
- Beşîr ve annesi Yakup'tan dua isterler. Yakup, bu duayı eder (3145, 3146).

2.2.5.5.4. Zünnâr

Papazların bellerine bağladıkları uçları sarkık, ipten örme kuşağa zünnâr denir. Züleyha'nın Yûsuf'u baştan çıkarması için yolladığı 40-50 kız Yûsuf'un onlara İslâm'ı anlatması üzerine zünnarlarını kesip atarlar ve Müslüman olurlar:

Tarı'nın nûrı çi köçlimizi kıldı rûşen
Büt [ü] zünnârdan imdi çi peşimân oldık (1646)

Büt-perestlıktan u zünnârdan oldık bîzâr
‘Āşîk-ı hâzret-i sultân-ı H̱orāsân oldık (1647)

Hamu büt sındurup zünnâr üzilmiş
İle tesbîh almış zîkr sürmiş (1652)

2.2.5.5.5. Put

Yûsuf'un Müslüman olmalarını sağladığı 40-50 kız putlarını kırıp atarlar (1646, 1647, 1648). Züleyha, Yûsuf'u ondan murat almak için yedinci eve getirdiğinde bu evde asılı duran bir perde Yûsuf'un dikkatini çeker. Bu perdenin neden orada olduğunu sorduğunda, Züleyha da yapacakları bu kötü işi tapındığı altından yapılmış putu görmesin diye onu perdenin arkasına gizlediğini söyler. Bunu duyan Yûsuf adeta bir uykudan uyanır gibi Züleyha'ya onun bir taştan utandığını ama kendisinin neden her şeyi bilen Allah'tan utanmayacağını söyler ve evden kaçar.

Menim kıblemdür ümmîdgâhım oldur
Menim Tarı'mdur 'özür-ıh'âhım oldur (2069)

Bütî ten zerden ü gevherlü gözler
Onıñ qarnını dolu müşg-i ezfer (2070)

Yaşurdım perdeniñ içinde yüzün
Ki bahmasun bize bu işde gözin (2071)

Bu bedlik resmini görmese menden
Bu dahi işde incimesün menden (2072)

Seniñ utanmağıñ gelür bulardan
Ki bilmezler zararını nef'lerden (2074)

Niye men qorhmanam şu Tarı'mızdan
Ki hâzırdur görür bu varımızdan (2076)

Bu sözi didi turdı iş içinden
Uyuğudan uyandı iş içinden (2077)

2.2.5.5.6. Şeytan

Hikâyede Şeytan'ın doğrudan bir rolü yoktur. Mesnevi boyunca on kere kendisinden bahsedilen Şeytan kaçınılması gereken bir varlık olarak ele alınmıştır. Züleyha, rüyalarını dayesine anlattığı zaman dayesi bu işlerin Şeytan'ın işi olabileceğini söyler. Züleyha ise Şeytan'ın bu kadar güzel bir varlığın şekline giremeyeceğini söyler:

Ki bilmeñ biz nice itsek 'ibâdet
Ki Şeytân itmesün imân[1] gâret (220)

Bize ta'lim vir ol demde imân
Penâh vir bizlere ez-şerr-i Şeytân (228)

Bu Şeytân'dur özini eyler izhâr
Ki halkı eylesün mecnûn u bîmâr (795)

Züleyhâ didi Şeytân'a ne yara
Ki görsetsün bile şekl-i dil-ârâ (796)

Ma'âza'llâh firişte ola Şeytân
Melekdür hergiz olmaz bile insân (797)

2.2.5.6. Şiilik

Mazlûm, mesnevide Hz. Muhammed'in miraç hadisesini anlattığı beyitlerden itibaren Hz. Ali'ye olan sevgisini ve Şiiliğini yeri geldikçe belirtir.

Sözlükte “ tâbi olmak, desteklemek; şâyi olmak, çoğalmak” anlamlarındaki şiyâ' kökünden türeyen şîa kelimesi “ taraftar, yardımcı, destekleyici; bir işi gerçekleştirmek için bir kimse etrafında toplanan grup” manasına gelir. Terim olarak Hz. Muhammed'in vefatından sonra devlet başkanlığının Hz. Ali'ye ve onun soyundan gelenlere ait olduğu düşüncesi etrafında birleşen grupları ifade eder (Öz, 2010, s. 111).

Yetişipdür ona vahy-ı risâlet
Varı Şi' a olan bulur hidayet (445)

Miraçlama tarzındaki şiirlerde nakledilen ilk cemin ve bu esnada vuku bulan olayların anlatısını Alevîlik ve Bektaşîliğin temel kaynaklarından olan *Buyruk*'ta bulunur. *Buyruk*'ta anlatıldığı şekliyle Hz. Muhammed, miraç yolculuğu esnasında bir aslanla karşılaşır. Aslanı teskin etmek için Hz. Peygamber, yüzüğünü çıkarıp aslanın ağzına atar ve Sidretü'l Münteha'ya ulaşır (Şahin, 2015, s. 106). Alevîlerin, Hz. Ali'nin miraçta Hz. Muhammed'in karşısına aslan şeklinde çıkması ve Hz. Muhammed'in ona yüzüğünü vermesi inancına eserde rastlanılır. Mazlûm, Şii olduğunu söylemesine rağmen Alevîlerde rastlanılan bu inanca eserinde yer vermiştir:

[Gele]nde gördi yolda şîr-i ğurrân
Ona virdi yüzigin ... [ân] (24)

Yanında şîr birinci hâzır oldı
Muhammed şîr bir nice nâzır oldı (30)

Miraç'ta Hz. Muhammed'e; süt, bal ve elma verildiği rivayet edilir. Bal aşka, süt sevgiye elma ise dostluğa işaret eder⁸⁹. Mesnevide Hz. Muhammed'in miraçta Hz. Ali ile beraber yemek yediği ve onunla bir elmayı paylaştığı inancı yer almaktadır:

Görüp kim bir il onda oldu zâhir
Onıñla zād yidi tā-be-āñir (32)

Görüp kim yüzigi vardur ilinde
‘Alī kim söylemek vardur dilinde (33)

‘Alī’niñ sözine benze[r]di sözi
Beniyy-i Hāşimī görmezdi yüzi (34)

Yine gördi bir alma onda Añmed
İkki böldürdi alma ... [Muñammed] (35)

Hz. Muhammed'in miraçta karşılaştığı ve yüzüğünü verdiği aslan ile beraber yemek yediği ve elmayı paylaştığı elin Hz. Ali olduğu gerçeğinin ortaya çıkması:

... didi ona tebārek
Ki mi‘ rāciñ ola yā Rab mübārek (38)

[Didi] sen yā ‘Alī hardan bilürsen
Burāñ’ımdan sen artuñ yügürüpsen (39)

... almanı eline virdi
Peyem-ber çün ki gördi bile dirdi (40)

...[nıñ] atımdan çoñ yügürdmiş
Ki menden ileri ‘arşa yetürmiş (41)

[Did]i Şīr-i Ĥudā sırru'l-‘acāyib
Ki senden hiç sırrı yoñdı ġ[āyib] (42)

⁸⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.frmtr.com/alevi-kulturu/4694137-kirkklar-meclisi-ve-mirac-olayi-cem-ibadetinin-kaynagi.html> (Erişim tarihi: 10.05.2018, saat: 21.10)

Mazlûm, Hz. Ali'ye olan sevgisini onun meziyetlerini ve sıfatlarını sayarak dile getirir. Ali Necef'in padişahıdır (Şiiler, Hz. Ali'nin kabrinin burada olduğuna inanır). Ali *murtazadır* (seçilmiş, gözde).

İslam devlet başkanlarına *halife* ve *imam* denildiği gibi daha yaygın olarak *emirü'l-mü'minîn* de (müminlerin emiri) denilmektedir. İmamiye Şiası *emirü'l-mü'minîn* unvanını genellikle yalnız Hz. Ali hakkında kullanır (Fayda, 1995, s. 156-157). Buna göre Ali müminlerin emiri ve yukarıda izah edilen miraç hadisesinden dolayı Allah'ın aslanı olarak anılmıştır. Ali'nin bu sıfatlardan başka Hayber'de yaptığı sancaktarlığa ve kalenin kapısını koparıp geçmesine telmihte bulunulmuştur:

Necef'in pād-şāhı Murtażā'dur
Emirü'l-mü'minîn Şir-i Hūdā'dur (51)

‘Ali’dür şāhib-i mihrāb [u] minber
‘Ali’dür vāriş-i ‘ilm-i Peyem-ber (52)

‘Ali’dür pād-şeh-i kişver-i cān
‘Ali’dür dād-ḥāh-ı küll-i insān (53)

‘Ali’dür şāhib-i tāc-ı “le-‘amrük”
‘Ali’dür ṭālib-i “nefsün le-nefsük” (54)

‘Ali’dür ḳātil-i ‘Amr ile ‘Anter
‘Ali’dür ḳoparan ḳapu-yı Hāyber (55)

Mazlûm, 12 imam övgüsünde bulunur. Bu imamlar sırasıyla Ali, Hasan, Hüseyin, Ali Zeyne'l-abidin, Muhammed el-Bakır, Cafer es-Sadık, Musa el-Kâzım, Ali er-Rıza, Muhammed et-Taki, Ali en-Naki, Hasan el-Askerî'dir⁹². Mazlûm 12. imam olan Muhammed el-Mehdi'nin ismini bu övgü içerisinde vermez. Fakat onun sıfatlarını içeren “Bu mülkiñ iyesi şāhib-zemāndur // Yüziñi görset ey server emāndur” beytini söyler. Bu beyit içerisindeki *sāhib-zemān* ifadesi 12. imamın lakabıdır. *Yüzünü görset* ifadesi ise saklandığına inanılan ve bir gün geleceği düşünülen 12. imama telmihtir.

12. imamın, künyesi Ebu'l Kasım, lakabı Muntazar, Huccet, Sahibü'z-zaman ve Mehdi'dir. Şiilere göre babası Hasan el-Askerî'nin vefatından sonra gizlenmiştir ve halen sağdır. Kıyametten

⁹² 12 imam hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Arslanoğlu (2000), s. 3-6.

önce ortaya çıkarak zulümle dolmuş dünyaya adaleti getirecektir (Arslanoğlu, 2000, s. 6). Mazlûm'un 12. imamın adını anmayışının sebebi onun ölmediğine ve yeryüzüne Mehdi olarak geleceğine inandığı şeklinde açıklanabilir:

‘Ali’den son Hasan’dur pişvāmız
Hasan’dan son Hüseyin’dür pişvāmız (56)

Hüseyin’den sonra Zeynü’l-‘ābidin’dür
İmām-ı tayyibin ü ŧāhirindür (57)

Beşinci pişvāmız vard[ı] Bākır
Ki ‘ilm-i dīn andan oldu zāhir (58)

Bākır’dan sora var İmām Ca‘fer
İlinden dutsa olsa rüz-ı maḥşer (59)

Şādık’dan şora var Mūsî-i Kāzım
Hamu şehler ona vardur mülāzım (60)

İmām-ı sekkizincimiz Rızā’dur
Ġarīb bendelere o ğam-güsārdur (61)

Muḥammed Taḳī hem bize imāmdur
‘Aliyyü’n-naḳī ol şāhib-keremdür (62)

Hasanü’l-‘Askerī’dür şāh-ı ‘ālem
Şī‘alarına raḥm itse maḥa hem (63)

Bu mülkiñ iyese şāhib-zemāndur
Yüziñi görset ey server emāndur (64)

Mazlûm, Hz. Ali övgüsünde bulunur ve ondan beş istekte bulunur. Buna göre Ali ikinci Zülkarneyindir; cömerttir; bütün ağaçlar kalem, bütün insan ve cinler yazıcı, bütün denizler mürekkep, yer ve gök kâğıda dönse de Ali’nin bin türlü sıfatını yazmaya ancak kâfi gelecektir. Mazlûm, Ali’den beş istekte bulunur. Bu istekler arasında kolay can verme, Ali’nin Mazlûm’dan

razı olması ve öldüğünde âl-i abâya ulaşabilme gibi istekler yer almaktadır (diğer istekler metinde kopuk olduğu için tespit edilememiştir).

‘ Alî’dür çünkü Zü’l-ğarneyn-i şānî
Elinden içsem āb-ı zindegānî (496)

Olıp gūyende-i şāh-ı velāyet
Emîr-i ‘ ādil [ü] kân-ı saḥāvet (498)

Eger olsa kalem varı şecerler
Nüvîsende ola cinn [ü] beşerler (499)

Varı ola bu deryālar mürekkeb
Yer [ü] gök ola kâğazdan müretteb (500)

Şehîñ miñ vaşfıdan[men hem] yazayın
Diyince danışınca ola şîrîn (501)

Bu dār-ı dünyāda biş ḥācetim var
Günāhımdan seniñ cūdıñda bisyār (513)

[Ki] ol sen ḥācetim öziñ revā kııl
Bir ...geh kapusunda itme nāyil (514)

İkimci rüzımı yetür ...dan
... çekmeyim senden ...dan (515)

Üçümçi bu ki kabz olanda cānım
Viresen “lā-teḥāfū” müjdegānım (516)

Budur dördümçi ḥācet olsam irşād
Ki sen ḥoşnūd olañ men olam şād (517)

Bişimçi bu ki gidende beḳāya
Yetiše cānımız āl-i ‘ abāya (518)

Mazlûm her fırsatta, Şii mezhebinde olanlara dua eder. Şii mezhebindeki Allah-Muhammed-Ali üçlemesi Mazlûm'un dizelerinde kendisini gösterir. Mazlûm 3222. beyitte Allah'a Şii mezhebinde olanları Muhammed'e bağışlaması için dua eder. Şii mezhebinde olanlar Ali'yi sevenler ve onu imam olarak görenler olduğuna göre bu beyit Şiiliğin teslis inancına güzel bir örnektir:

Ne yekke men Şî' alar varısını
Muhammed'e bağışla varısını (3222)

2.2.6. Tabiat

Mesnevide dış dünya kendisinden bahsedilen bir unsur olarak ya da olay örgüsünün akışını sağlayan yardımcı olarak kullanılmıştır. Tabiat unsurlarından kozmik öğelerin, hayvanların ve bitkilerin mesnevide işlevsel olarak kullanıldığı görülür. Bunun dışında canlı tabiat tasvirlerine rastlanmaz. Tabiat ve içerisindekiler çoğunlukla benzetme ögesi olarak kullanılmıştır.

Yakup'un oğulları babalarından gezmeye gitmek için izin isterler. Amaçları Yûsuf'u öldürmek ya da bir kuyuya atmaktır. Babalarına vaktin bahar vakti olduğunu, yeşillikleri lâlelerin bastığını, içeride durmaktan içlerinin karardığını söyleyerek gezmeye gitmek için izin isterler. Bu tabiat tasvirleri kendisinden bahsedilen bizzat içerisinde olunmayan tabiat tasvirleridir. Kardeşleri ve Yûsuf buralarda koşmaz, eğlenmez. Yeşilliklerin ya da lâlelerin göstereceği etkiden söz edilir ama bu etkilerin yaşanması anlatılmaz:

Didiler ata bu vaqt-i bahârdur
Çemenler lâlezâr u mürğzârdur (1028)

Dutulmuş köñlimiz vîrânelerden
Çaralmış bağrımız ğam-hânelerden (1029)

Muraḥḥaş kıl bizi seyrâna gönder
Temâşâ itmege tayrâna gönder (1030)

Yüregimiz açıl sun lâlelerden
Dimâğımız hoş olsun nalelerden (1031)

Tabiatın ve etkilerinin hissedildiği nadir sahnelerden biri de Yûsuf'un kardeşleri tarafından yalın ayak yürütüldüğü sahnedir. Yalın ayak yürüyen küçük çocuğun ayaklarına dikenler batar. Çocuk öyle bir acı çeker ki kâfir bile görse hâline acır:

Piyâde itdiler ü gitdiler rāh
Ki çikdi yüreginden nāle vü āh (1075)

Ayağlarına tikanler batardı
Şol ağızından bile nāle çekerdi (1076)

Ki ger kâfir onı görseydi ol dem
Onıñ hâline eylerdi teraḥḥum (1077)

Mesnevideki tabiatla iç içe olan sahnelerden birisi de Yûsuf'un Nil'de yıkandığı sahnedir. Yûsuf uzun yoldan gelmiştir. Mısır şahının huzuruna çıkarılacaktır. Mâlik, ona yıkanması için Nil'e girmesini söyler. Yûsuf, soyunur ve bir örtü örtünerek suya girer. Onun suya girişi ayın suya girip yol alması, sunanın suda yüzmesi gibidir. Başından aşağı dökülen her su damlası da birer inci gibidir. Yûsuf, suda yıkanır ama suyu kir değil adeta misk kaplar:

Üziñden rûd-ı Nîl'e āb-ı rû vir
Ġubār-ı reh-güzzerden şüst [ü] şû vir (1293)

Yalankaç oldu vü örtindi fûṭa
Suyıñ burcında ḥûr teg itdi ġavṭa (1294)

Çi ol ay su içinde dutdı menzil
Revāne oldu ol suna be-sāḥil (1295)

Çi su içinde düşdi māh-ı tībān
Revāne oldu sū her sū şitābān (1298)

Üzine çünki virdi şüst [ü] şüyı
Suyıñ içine düşdi müşg-büyı (1299)

2.2.6.1. Kozmik Ögeler

Batlamyos sistemine göre dünya kâinatın merkezidir ve onu dokuz felek çevreler. Bunların, yedi tanesi yedi gezegenin feleğidir. Birinci felekte Ay olmak üzere sırasıyla Utarid, Zühre, Şems, Mirrih, Müşteri, Zühâl gezegenleri bulunur. Sekizinci felek yıldızlar ve burçlar feleğidir. Dokuzuncusu da bütün felekleri saran en yüksek felektir ki felek-i atlas adıyla anılır. Hükemâ felsefesine göre sekizinci feleğe Kürsî, dokuzuncu feleğe Arş denir (Pala 2009: 149). Mesnevide benzetme unsurlarının yanı sıra gezegenler ve burçlar işlevsel olarak da kullanılmıştır.

Atlas feleğinin dönüşü, doğudan batıya olup, diğer felekleri de döndürür. Diğer feleklerin iki türlü hareketi vardır. Biri Atlas feleğiyle birlikte doğudan batıya, diğeri de bunun aksi olarak batıdan doğuyadır. Atlas feleği dönerken diğerlerini de kendi istikametinde dönmeye zorlar. Kendi istikameti dışında dönüşe zorlanan sekiz felek, insanların talihleri ve mutlulukları üzerinde aksi durumlar ortaya koyar. İşte felekler üzerine şikâyet etmenin nedeni budur (Pala 2009: 149).

İnsanlar, yaratıcıya sitem edip kızamadıkları için yaratıcıya en yakın olduğunu düşündükleri feleklere yüklenirler. Bütün aksi durumları feleklerin kendi istekleri üzerine dönmeyişine bağlarlar. Her dönüşünde feleğin onlara kötü şeyler hazırlaması feleği kendisinden şikâyet edinilen, kendisine sitem edilen ve sürekli suçlanan bir kavram hâline getirmiştir. Felek, hikâye boyunca zalim, aldatan, kâfir, hileci, mutsuz eden olarak nitelendirilmiştir. Kişilerden biri zulme uğrayacak olsa doğrudan feleğe sitem ve beddua eder:

Kim ey zâlim felek kıldıñ meni h'âr
Ki bir adsız yâre kıldıñ giriftâr (814)

Meni allatdı felek yârimden itdi bî-naşib
Eyledi yoldaş maña bir dâv-i şekl-i ejdehâ (969)

Ey felek n'ittim saña yârdan cüdâ itdiñ meni
Miñ gam u guşşalar ile mübtelâ itdiñ meni (1231)

Felek n'itdüm saña çarhıñ dolansun
Kebâb itdiñ meni tarhıñ dolansun (2091)

Seyyâreler / Gezegenler: Astrolojiye göre burçlar kadar gezegenler de gökyüzündeki hareketleri ve kendilerine has özellikleriyle insanların ve hadiselerin kaderine etki etmektedir. Şairler bunları türlü vesilelerle kullanmak üzere kendilerine malzeme edinmişlerdir (Şentürk, 1994, s. 152).

Dünyaya en yakın olan Ay'dan, en uzak olan Zühâl'e kadar gezegenlerin; sonra da Atlas feleğinde yer alan burçların özellikleri ve mesnevideki kullanımları:

Ay ve Güneş: Güneş, gökyüzündeki en parlak cisim olması sebebiyle yıldızların hükümdarı sayılmıştır. Ay ise onun veziridir. Güneş dördüncü felekte ay ise birinci felektedir.

Yûsuf'un rüyasında Güneş, ay ve 11 yıldızın kendisine secde ettiğini görmesi Yakup tarafından onun padişah olacağı şeklinde yorumlanır. Buna göre Güneş kendisi (Yakup), Ay karısı, 11 yıldız ise diğer oğullarıdır:

Ki ay u gün ü on bir yulduz ile
Oña secde iderler gündüz ile (997)

Ki munıñ ta' biridür yaḥşî zâhir
Ki sen şâh olacaksan yaḥşî mahir (1005)

Ataḅ anaḅ u ḳardaşlar hamusı
Ḳılalar secde yoldaşlar varışî (1006)

Keyvân/ Zuhâl: Yedinci felektedir. Yeryüzüne en uzak seyyaredir. En uğursuz yıldız olarak bilinir. Bütün seyyarelerin üzerinde bulunduğu için *yıldızların en yaşlısı* olarak anılır. Bu yıldız Hindû denmesi renginin siyaha yakın yeşil olması sebebiyledir. Bu yüzden mizacı soğuk ve kuru kabul edilmiştir (Şentürk, 1994, s. 169).

Mesnevide kendisinden Keyvân olarak bahsedilir. Hızır, küçük çocuğa dua ettiği zaman menziline Keyvân köşkü olmasını diler. Keyvân'ın 7. felekte oluşuna atfen çocuğun da çok iyi yerlere gelmesi ve yaşaması dilenir:

Melik ger olsa ol tıfl-ı süḅan-dân
İde gör menziline ḳaşr-ı Keyvân (319)

Mesnevide, Keyvân olumsuz özellikleriyle hiç anılmamıştır. 7. Felekte oluşundan dolayı sürekli dualarda iyiliği istenilen kişinin mekânının burası olması ya da başının bu feleğe degecek kadar yukarılarda olması dilenir:

Seniñ ' ömriñ ziyâde devlet artuḳ
Başîñ yetişe tâ Keyvân-ı ' ayyūḳ (3009)

Zühre / Nâhîd: Üçüncü felektedir. Güneş ve Ay'dan sonra gökyüzündeki en parlak cisimdir. Edebiyatta Zühre daima eğlence meclisleri söz konusu olduğu zaman elinde bir saz tutar şekilde tasvir edilmiştir (Şentürk, 1994, s. 155, 157).

Mesnevîde Zühre / Nâhîd parlaklığına atfen kullanılır. Yûsuf, devesinden inip de yüzünü halka gösterdiği zaman insanlar, güneşin çıktığını sanır ve âlem Nâhîd'in parlaklığı gibi aydınlanır:

Gümân apardılar kim çıldı hürşîd
Ki 'âlem rûşen oldu hem-çü Nâhîd (1313)

Züleyha'nın düğün alayında Zühre çalgıcı olarak tasvir edilir:

O mecma' da çalurdı Zühre çengin
Düşürdi raqşa hamu bî-direngin (949)

Müşterî / Bercîs: Altıncı felekte yer alır. Feleğin kadısı olarak tasvir edilir. Zühre'den sonra en parlak yıldızdır. Büyük uğurlu kabul edilir (Şentürk, 1994, s. 164). Mesnevîde Yûsuf'un güzelliği Müşterî yıldızına benzetilir:

Ki bu şüret atamı şüretidür
Ki yakşılıqda hem çün Müşterî'dür (2855)

Mesnevîde 12 burçtan sadece ikisine atıfta bulunulmuştur.

Hamel / Koç Burcu: Gökyüzünde bir koç şeklinde görünen yıldız kümesinin adıdır. Güneş bu burca 21 Mart gecesi girer. Geceyle gündüzün eşit olduğu bu güne Nevrûz denir. Bu bakımdan Hamel burcu daha çok bahar tasvirlerinde söz konusu edilir:

Yûsuf, çoğu peygamberin yaptığı gibi çobanlık yapmak ister. Züleyha ona çobanlık için ne gerekirse alır. Yûsuf'un sürüye çoban oluşu Güneş'in Koç burcunda oluşuna benzetilmiştir:

Yûsuf ol âhûlara oldu çüpân
Hamel burcında teg hürşîd-i tâbân (1563)

Dely / Kova Burcu: Kova burcuyla ilgili olarak geliştirilen hayallerde en çok onun gökyüzünde bir kova olarak tasavvur edildiği görülmektedir (Şentürk, 1994, s. 178). Medyen'den gelen kervan

kuyudan bir kova içerisinde Yûsuf'u çıkartır. Yûsuf'un bir kova içerisinde yukarı doğru çıkması aynı kova burcundan çıkıp aydınlık vermesine benzetilir:

Çıhardı çāhdan bir yaḥşî şāhî
Ki burc-ı delvden nūr virse māhî (1184)

2.2.6.2. Çiçekler, Ağaçlar, Bitkiler ve Meyveler

Yûsuf u Züleyhâ'da çeşitli çiçek ve ağaçlar Klasik şiirdeki bilinen özellikleriyle kullanılmıştır. Bitkilerden hûşe ve meyvelerden turunç ise işlevsel olarak sadece bu konuda yazılan mesnevilerdeki gibi kullanılmıştır.

Mesnevide geçen çiçekler gül, nergis, lâle, gonçe, nilüfer, za'ferân; ağaçlar serv, şimşâd, ergûvân, Tûbâ; bitkiler hûşe, buğday, arpa; meyveler engûr ve turunçtur. Çiçeklerden en çok gül kullanılmıştır. Sevgilinin yanağına, dudağına ve yüzüne benzetme unsuru olmuştur. Çiçeklerden nergis göze benzetilme özelliği; za'ferân renginin sarılığı; lâle rengi ve içerisindeki dağlanmış gibi gözükmesi özelliği ile kullanılmıştır:

Onıñ kākülini āyā kim örsün
Onıñ gül yüzini āyā ki görsün (1376)

Biri didi ki nergis gözlerimdür
Bala bulanuban şekker sözim var (1627)

Neden rengiñ olupdur za'ferānî
Ha yergâ gitdi reng-i ergāvānî (1704)

Gehî lâle ile hem-râz oldı
Gehî dağlara hem-āvâz oldı (1339)

Yüzinden kıyaşa çün düşdi bir tâb
Kılup nilüferi bîmâr [u] bî-tâb (164)

Ağaçlardan servi, şimşâd ve Tûbâ boyun uzunluğunu ve düzgünlüğünü dile getirmek; ergûvân (1704) ise yüzün rengini belirtmek için kullanılmıştır:

Felek t̄a çarḥ-ile olmuş mükerrerem
 Kadın ı̄ T̄übā dirahṭı olmasun ḥam (279)

Ƙadi şimşād çün serv-i ḥırāmān
 Yüzi maḳbūldür çün māh-ı t̄ābān (1397)

Bitkilerden hūşe, Mısır şahının rüyasına girer. Yedi kuru yedi de yeşil hūşe yedi kıtlık yedi de bolluk yılı anlamına geldiği için işlevseldir:

Yine görindi yeddi ḥūşe-i sebz
 Tarāvetlü nice kim rişte-i nağz (2405)

Ki yeddi ḥūşe-i ḥuşk oldu peydā
 O gök ḥūşeleri ḳurrıtdı yek-cā (2406)

Meyvelerden engûrdan sadece bir kere bahsedilmiştir. Mazlûm nasihat verdiği zaman âb-ı engûrun (şarap) günahların en başı olduğunu söyler:

Günāhlar serveridür âb-ı engûr
 Ƙıyāmetde ider gözleriḡi kûr (3436)

Meyvelerden turunç ise tamamen anlamının dışında kullanılmıştır. Züleyha, Mısır kadınlarının onun hakkında dedikodu yapması üzerine bir ziyafet düzenler ve her kadının eline bir bıçak ile turunç verir. Kadınlar, Yûsuf'u gördüğü zaman turunç yerine ellerini keserler. Turunç, kadınların hayranlık ve kendinden geçmişlik seviyelerini gösteren önemli bir araçtır:

Gelüp ḥātūnları[n] virdi eline
 Turuncı vü buçaḳı her birine (3190)

Çi kisdiler turunclarını onlar
 O ellerini hem kisdiler onlar (2194)

2.2.6.3. Hayvanlar

Mesnevîde bahsedilen hayvanlardan kurt ve deve konuşabildikleri ve olayların gidişatında etkili oldukları için yardımcı kişiler ve varlıklar başlığında ele alınıp incelenmiştir. Bu başlıkta ayrıca kurt ve deveden bahsedilmeyecektir.

İnek: Mısır'ın kutsal hayvanıdır. Yaratılışın kozmik sembolü Tanrıça Hathor, inek boynuzlarının arasında güneş diski tutarken tasvir edilir.⁹⁴

Hikâyede konuşmalar da gerçek yaşamda görülmeseler de inekler de büyük rol oynar. Mısır şahının rüyasına giren yedi semiz ve yedi cılız inek, 7 bolluk yılını ve 7 kıtlık yılını temsil eder. Bu rüya sayesinde Yûsuf tarafından gerekli tedbirler alınır ve insanlar kıtlıktan korunur.

Ejder- ejdehâ: Mesnevîde benzetme unsuru olarak kullanılmış bir hayvandır. Hikâyede canlı bir temsili yoktur. Züleyha, Mısır azizini ilk defa gördüğünde onu ejderhaya benzetir. Feleğin kendisini kandırarak ejderha şeklindeki bir devî ona yoldaş ettiğini söyler. Demek ki Züleyha azizi çirkin buluyor ya da Yûsuf'a olan aşkı herkesi ona çirkin gösteriyor. Diğer taraftan edebiyatta ejderha tılsımlı hazinelerin bekçisi olarak düşünülür. Züleyhâ, Yûsuf'a kavuşana kadar aziz bir ejderha gibi onun bekçiliğini yapmıştır:

Men idim bir ğarîb-i bî-nevâ'î
Maña tuş geldi nâ-geh ejdehâ'î (965)

Meni allatdı felek yârimden itdi bî-naşîb
Eyledi yoldaş maña bir dîv-i şekl-i ejdehâ (969)

Oğulları Yakup'tan gezmeye gitmek için izin istedikleri zaman ejderha gibi güçlü olduklarını ve Yûsuf'u her şeyden koruyabileceklerini söylerler. Böylelikle ejderha gücün sembolü olarak kullanılmış olur:

Ki bizler her biri bir ejdehâ biz
Ĥayâl itme ki yâr-ı bî-vefâ biz (1037)

⁹⁴ Ayrıntılı bilgi için bk.: <https://www.storyboardthat.com/tr/mythology/hathor> (Erişim tarihi: 13.06.2018)

Huten âhûsu / Çîn ü Mâçîn âhûsu: Hikâyede benzetme unsuru olarak kullanılan hayvanlardan birisi de Hutun âhûsudur. Bilindiği üzere âhûnun göbeğinde oluşan kan pıhtısından misk elde edilmektedir. Yûsuf, çobanlık yapmak ister. Züleyha, çobanlara onun için Hutun âhûları gibi körpe ve misk kokulu kuzular ayırmalarını buyurur:

Huten âhûları teg tâze vü ter
Hamusı müşg-bû mûy-ı mu' anber (1557)

Huten âhûlarının yanı sıra Çîn ve Mâçîn âhûlarından da bahsedilir. Bu âhûnun özelliği güzel nakışlı olmasıdır:

Çîn ü Mâçîn âhûsı teg nakışlu
Tezer irişlü vü mirâr bağışlu (1560)

Kuzu: Yûsuf, çobanlık sevdasına düştüğü zaman Züleyha ona kuzulardan oluşan bir sürü hazırlanmasını buyurur:

Şübânlara Züleyhâ virdi fermân
Ki ayırsıla kızılar firāvân (1556)

Bülbül: Hikâyede benzetme unsuru olarak kullanılmıştır. Canlı bir temsilinden bahsedilmemiştir. Güzel sesi, güle olan aşkı ve bu aşktan dolayı çektiği naleler sebebiyle kendisine atıflarda bulunulmuştur:

Sen ey muṭrib daḥı itme teğâfûl
Ki gülden ötri çeker nâle bülbül (567)

‘ Aceb şafâlu her yanda kıilup gül
Mûsikânıñ nâlesi şavt-ı bülbül (1611)

Pervâne: Divan şiirinde şem'e olan aşkıdan dolayı anılır. Buna göre pervane şem'e yaklaştıkça ateşinde yanıp kül olur. Hikâyede, pervane benzetme unsuru olarak kullanılmış, şem ve ateşle beraber kendisinden bahsedilmiştir:

Çi ardaşlar hamusı oldılar cem‘
Oturdılar bile pervâne vü Şem‘ (2756)

Bir nazar kıldım u ayrân-ı cemâliñ oldım
Yandı cânım bile kim otğa yanar pervâne (863)

Tuygun kuşu: Hikâyede benzetme unsuru olarak kullanılmıştır. Yûsuf, hızlı ve dikine uçabilmesi ile bilinen Tuygun kuşuna benzetilmiştir. Yûsuf’un Zûleyha’nın evine gelmesi Tuygun kuşunun eve konmasına benzetilir:

Çi ol uyķun onıñ ivinde ķondı
Zûleyhâ başına üç ağla döndi (1416)

Zûleyha tarafından yedi eve kilitlenen Yûsuf sonunda Zûleyha’ya meyleder ve ona doğru yönelir. Bu hareketi Tuygun kuşunun Turna kuşunu avlamaya alışmasına benzetilmiştir:

uyķun teg Yûsuf ava kıldı pervâz
Ola san durnanı nice ala bâz (2061)

At: Karşılama alaylarında sıkça kullanılan ve olayların ierisinde benzetme unsuru olarak değil de canlı olarak kullanılan hayvandır. At ve hilat kabul, davet ve onurlandırma araçlarıdır. Bir şah, bunları bir kimseye yolluyorsa onu taltif etmiş demektir. Mısır şahı, Yûsuf’a zindandan ıkacağı zaman at ve hilat yollar:

Yine bir yağşı at u il‘ at-ı ûb
İverdi şâh ona ber-vech-i merķûb (2447)

Yûsuf, babasına gömleğini bir haberciyle yollar. Haberci gömleği alır almaz atlanıp Kenan’a doğru gider:

Gidüp atlandı o ul şâd [u] oş-hâl
Yola düşdi Mısır’dan ığdı fi’l-hâl (3086)

Yûsuf, kardeşlerini Kenan’a ailelerini ve Yakup’u getirmeleri iin yolcu eder ve onlara kızıl eyerli atlar ile hilatlar verir. Babası Yakup’a da güzel kıyafetler ve 500 at yollar:

ızıl eyerl atlar virdi in'm
Olara ıldı o il' at ser-encm (3161)

İverdi yüz ıtr ştr kecve
Be z at hem oa ıldı ' ilve (3164)

Ysuf, babasını ve ailesini karılamak üzere Mısır'dan askerleriyle beraber ıkar. nden 500 atlıyı babasını karılamaları iin yollar. Kendisi de 12 bin atlıyla babasını bekler. Ysuf'un bindiği at ise beyazdır:

zi atlandı v leker hamusı
Ki aru gitsiler yek-ser hamusı (3190)

İlerü bi yüz atlu yola saldı
zi on ikki mile le aldı (3191)

Didiler merkeb-i Ysuf hemndr
u a atlu Ysuf-ı nzenndr (3204)

2.2.7. Sosyal Hayat

Levend (1980), her edebiyatın kendi devrinin özelliklerini, zevklerini, sanat anlayılarını, hurafelerini, inanlarını, hakik ve btl bütün bilgilerini taıdığını; Divan edebiyatının da hayatla alkası ne kadar az olursa olsun, toplum hayatının gidiatını takip ettiğini ve onun izlerini taıdığını belirtir (s. 7).

Mesnevilere de bu gözle bakıldığında onlarda toplumun sosyo-kültürel özelliklerine dair bilgiler bulunabilecektir. İnsan gibi sosyal bir varlığın yaamı edeb bir metne ne kadar stilize edilerek aktarılsa aktarılsın yine de insandan ve yaamından izler taır. Kaynağı kutsal kitaplar olan bu hikyede gerek hikyenin var olduğu dönemden gerekse anlatıcının hikyeyi kaleme aldığı dönemden gelenek, inan ve yaam izlerine rastlanılır.

2.2.7.1. Devlet İdaresi

Mesnevîde devlet idaresine yönelik çok ayrıntılı bir şekilde olmasa da dönemi ve yönetimini anlayacak kadar bilgi vardır. Örneğin, yönetimin monarşi olduğu bellidir. Ülke tek bir kişi tarafından yönetilir. Bu kişinin de vezir ve aziz unvanlı yardımcıları vardır.

2.2.7.1.1. Şâh / Şehenşâh / Pâdişâh

Mısır ülkesinde tahtın sahibi *şâh* unvanını taşıyan kişidir. Ülkenin yönetiminde birinci derecede söz hakkını taşımasına rağmen yetkilerini *aziz* unvanı taşıyan yardımcısıyla paylaşır. Bu bilgi hem bu konudaki eserlerde hem de asıl kaynağı olan *Kur'an*'da geçmektedir.

Mesnevîde şâhın adından hiç bahsedilmez. Kendisinden *şâh*, *şehenşâh* ya da *Mısır şâhı* olarak bahsedilir. Mısır şâhı adildir. Yemen pâdişâhı kendisini zehirlemek üzere yediği yemeğe zehir koydurtur. Zehri koyduğu söylenen iki kişiyi anında darağacına çektirmez. Bu iki kişiyi bir sınava tabi tutar ve sonra asıl suikastçıyı öldürtür (2389-2397).

Şâh, kolay kolay inanmayan birisidir. Gördüğü rüyasının gerçek yorumunu duyana kadar pes etmez. Gerçi bu takıntısından dolayı birçok rüya tabircisini darağacına çektirir ve bu da onun zalim tarafının olduğunu gösterir. Belki de yönetilenler için zalimlik olarak görülen yönetenler için gerekliliktir:

Mu'abbirleri hamu çekdi dâra
Bile hem öldiler âh-ile zâra (2409)

Şâh, ülkenin menfaatlerini kendi menfaatlerinden üstün tutar. Yûsuf'u önce kendisine aziz yapar ve onunla kendi yetkilerini paylaşır:

Sen imdi şâh men hem-çi gulâmam
Maña besdür dağı virseñ selâmım (2455)

Başında koydı tâc-ı pād-şâhî
Oña tabşurdu mehden tâ-be mâhî (2456)

Mesnevîde *pâdişâh* unvanı Yemen ve Mağrip ülkesinin taht sahipleri için kullanılır. Yûsuf için de bu unvanın kullanıldığına rastlanılır Mağrip pâdişâhı zengin, kızına düşkün birisidir. Yemen pâdişâhı ise Mısır şâhını sevmeyen onu öldürtmeye çalışan birisidir:

Ki Mağrīb'de var idi pād-şāhī
Serīr üstinde bir şāhib-kelāmī (702)

Rivāyetdür var imiş pād-şāhī
Yemen mülkinde bir şāhib-külāhī (2347)

K'ey Yūsuf ğam çekme kim āhīr olırsan pād-şāh
Her ne kim yeriñ olupdur indi zindān ile çāh (1112)

2.2.7.1.2. Aziz

Hikâyede aziz ülkenin bütün idarî ve mâlî işlerini şâh adına üstlenen kişidir. Mısır ülkesinde aziz, şâhin baş danışmanı olarak ona denk bir otoriteyi paylaşır.

Yūsuf, aziz olunca kıtlığa karşı önlem alır. Bolluk yıllarında ambarları doldurup taşıracak kadar ekin ektirir. Kıtık yıllarında ise elindeki buğdayları halka satarak devlet hazinesini doldurur. Halkın verecek parası kalmayınca kendilerini köle olarak Yūsuf'a satarlar. Böylelikle bütün Mısır halkı şâhin mülkiyetine geçmiş olur:

Yūsuf'da var idi ğalle firāvān
Ĥalāyıqa virürdi ğalle vü nān (2459)

Ona satdıla mülk [ü] ĥānmānı
Zer ü mâlı ki var idi nihānī (2460)

Olarda kalmadı çün mâl [ü] emvāl
Kız u ĥātūnları satdıla fi'l-ĥāl (2461)

Kim onıñla hem olmadı müyesser
Dağı özlerini satdıla yek-ser (2462)

2.2.7.1.3. Devlet Törenleri

Mesnevîde belirgin bir tahta çıkma sahnesi olmasa da Mısır şâhının Yûsuf'un başına taç koyduğu sahne bir nevi tahta çıkma törenidir:

Sen imdi şâh men hem-çi gulāmam
Maņa besdür dağı virseñ selāmım (2455)

Başında koydı tâc-ı pād-şâhî
Oņa tabşurdı mehden tâ-be mâhî (2456)

Hikâyede şâhın ve devlet erkânın katıldığı birkaç karşılama töreni vardır. Bunlardan ilki Yûsuf Mısır'a getirildiği zaman şâh ve askerlerinin onu karşılamasıdır:

Şeh ü leşker hamu çıhdıla karşı
Kaşırdan daşra yol bir nice arşu (1307)

Hem ol meydânda durdı şâh-ı devrân
Temâşâlar kıilup oņa firāvân (1308)

Yûsuf'un zindandan çıkışı yine bir karşılama töreniyle gerçekleşir. Mısır şâhı ve maiyeti onu karşılamaya gelirler:

Yine bir yahşî at u hil'at-ı hûb
İverdi şâh ona ber-vech-i merķûb (2447)

Şeh ü leşker hamusı çıhdı karşı
İlerü geldiler bir nice arşu (2450)

Yûsuf, Kenan'dan Mısır'a gelen Yakup ve ailesini 12.500 atlı ile birlikte karşılar. Bu atlıların dışında Yakup'tan Yûsuf adına özür dileycek olan 40-50 bilge vardır. Bilgelerin devlet erkânı içerisinde yer alması devlet yönetiminde tecrübeli ve bilgili insanlara önem verildiğinin göstergesidir (3190- 3192).

2.2.7.1.4. Kölelik Sistemi

Mesnevîde devlet düzeniyle alakalı bir başka uygulama kölelik sistemidir. Hikâyede adı geçen Mısır, Kenan ve Mağrip ülkelerinin üçünde de bu sistem mevcuttur. Yûsuf'un kardeşleri onu Kenan içerisinde evden de çok uzaklaşmadıkları bir kuyu başında Medyen'den Mısır'a giden bir kervana satarlar. Demek ki Kenan'da da kölelik sistemi mevcuttur. Bu bilgiyi doğrulayan bir başka hadise mesnevînin sonlarında öğrenilir. Yakup, yaşlı kadının Beşîr adlı oğlunu satmıştır. Mağrip'teki padişahlıkta doğrudan köle alım ve satımından bahsedilmese de Züleyha'nın emrindeki hizmetçilerden *karabaş* ve *halayık* olarak bahsedilmesi bu ülkede de köleliğin olduğunu gösterir mahiyettedir.

Kölelik kurumu ve işleyişi hakkında en detaylı sahneler Mısır'da geçmektedir. Yûsuf, kervana satıldıktan sonra bu ülkeye getirilir. Şahın meydanı denilen yerde köle pazarı vardır. Yûsuf, bu pazarda satışa sunulur. Halk, oraya yığılmış ve mezat kızıymıştır:

Görüp kim yıkılıdır halk bisyâr
Haber aldı ki munda ne haber var (1346)

Didiler bey^ç-i Ken^ç ânî gulâmdur
Kim onıñ hüsni çün mâh-ı temâmdur (1347)

Yûsuf'ı getirüp dañla be-bâzâr
Halâyık hamusı oldu harîdâr (1389)

Mısır halkı, kıtlık yıllarında Yûsuf'a satacak bir şeyleri kalmayınca önce karılarını, kızlarını sonra da kendilerini satarlar:

Olarda kalmadı çün mâl [ü] emvâl
Kız u hâtûnları satdıla fi'l-hâl (2461)

Kim onıñla hem olmadı müyesser
Dağı özlerini satdıla yek-ser (2462)

2.2.7.2. Hukukun İşleyişi

İnsanların bir araya gelerek oluşturduğu toplumun düzeninin ilerlemesi için en ilkelinden en medenîsine kadar her toplumun kendine göre kuralları ve bu kuralların oluşturduğu bir hukuk sistemi vardır. Mesnevide bu kuralların dışına çıkmak anlamına gelen *hırsızlık, suikast, iftira ve zinâ* gibi davranışlar döneminin hukuk anlayışına göre cezalandırılmıştır.

Yûsuf'un halası onu yanında tutabilmek için çocuğun beline gizlice atalarından kalan kemeri bağlar ve onu hırsızlıkla suçlar. Kenan'daki kurallara göre hırsızlık yapan ya para cezasına ya da kölelik yapmaya mahkûm edilir. Yakup'un Yûsuf'u çok fazla sevmesine rağmen onu köle olarak vermesi akla iki ihtimali getirmektedir. Ya Yakup'un verecek parası yoktur ya da bu para cezaları karşılanamayacak kadar yüksektir:

Şol eyyâmda bile var-idi âyîn
Ki her kimse ki ola şâhib-i dîn (667)

Eger uğurlık itse yâ vire pûl
Mâlîñ iyesine hem itsiler kûl (668)

Yûsuf, kardeşi İbn-i Emin'i hırsızlıkla suçladığı zaman, İbn-i Emin'in ağabeylerine onların yaşadıkları yerde hırsızlığın cezasının ne olduğunu sorar. Onlar da hırsızlığın cezasının kölelik olduğunu söylerler. Böylelikle Yûsuf, İbn-i Emin'i yanında tutar:

Olara didi ger şâ^c çıhsa sizden
Cezâñız nemedür ger çıhsa sizden (2897)

Didiler uğrınıñ kışâşî oldur
Ki tâ var ola şâhib-mâla kûldur (2898)

Hikâyedeki bir diğer suç *suikast*ır. Yemen padişahı, Mısır şahını yediklerine zehir koydurtarak öldürtmeye çalışır. Şahın yediklerine zehir koyma teklifini sâkî reddeder, sofracı başı ise kabul eder. Bunun üzerine sâkî, şâha getirilen yemeği yememesini söyler. Sofracı başı bunu duyunca misilleme olarak, getirilen içkileri içmemesi gerektiğini söyler. Şâh, hangisine inanacağını bilemez ve ikisini de zindana yollar. Birkaç gün sonra şarap ile yemek sâkî ve sofracı başına sunulur. Sâkî şarabı içer ama sofracı başı yemeği yemez. Böylelikle suikastçının sofracı başı olduğu anlaşılır ve darağacına asılır.

Züleyha, Yûsuf'u kilitlediği yedi evden elinden kaçırınca ona iftira atar. Bu iftiraya göre Züleyha uyurken Yûsuf onunla beraber olmak istemiştir. Azize iyiliklerinin karşılığını böyle bir kötülükle veren Yûsuf'u öldürmesini ya da zindana attırmasını söyler. Dönemin yasalarına göre zinanın cezası buna göre öldürülmek ya da zindana atılmaktır. Aziz, Yûsuf'u öldürmeyi tercih etmiştir:

Cezā-yı yaḥşılıkıımızı virdi
Ki bāḡbānsız bile gülleri dirdi (2135)

Munı öldür veyā zindāna salgin
Ḥalāyık ta' nesini menden algin (2136)

‘Aziz buyurdu dutıḡ bu ḡulāmı
Ki öldürem onı yoḡdur kelāmı (2137)

Mısırlı kadınların ve Züleyha'nın Yûsuf'a iftira attıkları ortaya çıkınca aziz, Züleyha'yı boşayarak onu kendisince cezalandırmış olur:

İşitdi çün ‘aziz bu mā-cerānı
Didi nice idim bile belānı (2434)

Ġazaba geldi vü virdi ḡalāḡın
Bile dinç eyledi ondan ḡulaḡın (2435)

2.2.7.3. Mektuplaşma

Dönemin haberleşme araçlarından olan mektup kişiler arasındaki iletişimi sağlamakta kullanılmıştır. İlk ve en önemli mektup Maḡrip şahı Taymus'tan Mısır azizine kızıyla evlenmesi için yollanır. Bu mektup Züleyha'nın da azizin de hayatını deḡiştirdiği için önemlidir. Mısır azizi bu mektubu alınca çok sevinir. Mektubu getirene de ihsanlarda bulunur. Sonra da Şah Taymus'a Mısır'dan ayrılamayacağını, Züleyha'yı yanına yollamaları gerektiğini bildirir bir mektup yazar. Hikâyedeki ikinci mektup, şehrin dışındaki misafirhanenin görevlileri tarafından Yusuf'a beklediği kervanın geldiğini bildirmek için yazılır.

Üçüncü mektubu, Yakup, Mısır azizine (Yûsuf'a) çocuklarının casus ve ikiyüzlü olmadığını bildirmek için yazar.

Dördüncü mektubu yine Yakup, azize çocuklarının hırsız olmadığını bildirmek için yazar. Yakup'un Mısır azizine yazdığı mektuplar ona selamla başlamaktadır. Aziz'in adını bilmediği için ondan özür diler. Ailesinin kalabalık olduğunu bu yüzden kendisine merhamet edip onlara sadaka vermesini ister. Oğullarının casus olmadığını, buna delil olarak gönderdiği oğlunu da çok sevdiğini bildirir. Bir oğlunu yitirdiği için bütün sevgisini bu oğluna verdiğini yazar. Mısır azizine oğullarını bir an önce kendisine yollamasını söyler ve ona dua ederek mektubunu bitirir. Yûsuf, mektubu bitirince ağlamaya başlar:

Meni ma' zûr bil ey şâh-ı ' âlem
Maña rahm it ki çoğ şâhib- ' ıyâlem (2780)

Keremiñden taşadduğ vir ki kürem
Faķir ü ' âciz ü lâğer-şu' ürem (2781)

Gelenler hamusı oğlanlarımdur
Cäsüs degüldiler doğanlarımdur (2782)

Saņa imdi du' â-güyem men ey şâh
"Selâmul'lâh ' aleyküm bâreka'llâh" (2791)

Yûsuf çün eyledi itmâm-ı nâme
Düşüp ağlamağa miş-i ğamâme (2792)

Yakup, ikinci mektubunda duygu yoğunluğunu daha da arttırır. Çünkü üç oğlu azizin yanındadır ve onları azizden kendisine yollamasını ister. Eğer dediklerini yapmazsa ona beddua edeceğini söyleyerek, onu tehdit eder:

İşitdüm oğlımı sahlupsan ey şâh
Onı uğrı dutupsan bareka'llâh (3012)

Menim oğlanlarımı kııl revâne
Ve ger yoksa be-ħaķķ-ı ol yegâne (3015)

Kim ilin den Hudā'ya dād ider men
Bu taht u bahtını ber-bād ider men (3016)

2.2.7.4. Eğlence Hayatı

2.2.7.4.1. Ziyafetler / Meclisler

Mesnevîde Züleyha tarafından bir ziyafet verilir. Yûsuf tarafından ise iki meclis düzenlenir. Züleyha'nın verdiği ziyafet toplanma, eğlenme, güzel vakit geçirip yiyip içmekten ziyade Mısırlı kadınlara Yûsuf'u göstererek onları ettikleri dedikodulara pişman etmektir. Bu ziyafet bir tür had bildirme ve meydan okumadır. Züleyha, Mısırlı kadınları evine davet eder. Yûsuf'u son derece güzel bir şekilde giydirip kuşandırır. Eline altın bir ibrik, yanına da altın bir leğen tutan kızı koyar. Yûsuf'a ve kıza ne zaman onları çağırırsa hemen yanına gelmelerini buyurur. Mısırlı kadınların eline de bıçak ve turunç verir. O sırada Yûsuf'u içeri çağırır. Kadınlar, onu görür görmez turunç yerine ellerine keser. Birçoğu oracıkta can verir. Bir kısmı da aşktan deliye döner. Bu gördükleri varlığın insan değil melek olacağını iddia edecek kadar kendilerinden geçerler. Bu sırada Yûsuf yüreklerindeki ateşi daha da alevlendirir ve onların ellerine su döker. Böylelikle Züleyha, kadınlardan intikamını almış ve Yûsuf'a olan aşkında ne kadar haklı olduğunu göstermiş olur:

Gidüban Yûsuf'a giydürdi zîver
Müzeyyen nice hırşîd-i münevver (2186)

Gelüp hâtûnları[n] virdi eline
Turuncı vü buçağı her birine (2190)

Çağırdı Yûsuf'ı ol mâh-ı tâbân
İçeri girdi ol serv-i hırâmân (2192)

Çi kisdiler turunclarını onlar
O ellerini hem kisdiler onlar (2194)

Yûsuf geldi olarıñ elin yuydı
Üreklerine birce dâğı koydı (2197)

Nicesiniñ şu demde çıhdı cānın
Yûsuf'ın yüzine virdi revānın (2199)

Nicesi 'aşkıdan dīvāne oldu
Temiz ü 'aşkıdan bîgâne oldu (2200)

Didiler ona kim bu ne kelekdür
Degil insān bu gökdeki melekdür (2205)

İkinci ziyafet / meclis Yûsuf tarafından kardeşleri için düzenlenir. Bir anneden olan herkesi ikişer ikişer bir sofraya oturtur. Böylelikle İbn-i Emin yalnız kalır. Yûsuf, İbn-i Emin'in yalnız ve üzgün olduğunu görünce sebebini sorar. O da Yûsuf adında bir kardeşinin olduğunu ve onu kurdun yediğini söyler. Yûsuf da üzülmemesini kendisine kardeş olabileceğini ve onunla aynı sofrada yemek yiyebileceğini belirtir. Yûsuf'un bu ziyafetteki amacı kardeşiyle beraber yemek yemektir:

Ki Yûsuf kıldı bir meclis müretteb
Çeküp hünçeleri mānend-i kevkeb (2805)

Her ikkisine birce hünçe koydı
Çi bir anadan idi munca koydı (2806)

Görüp öz karadaşı hayrān kalıpdur
Refiği yoħdu ser-gerdān kalıpdur (2807)

Didi Yûsuf men olim sene karadaş
Eger rāzī olañ bir h̄ānda yoldaş (2811)

Üçüncü meclis Yûsuf tarafından düzenlenir. Yûsuf bu meclise altından yapılmış 12 taht getirtir. Annesi, babası ve kardeşlerini bu tahtlara oturtur. Ailesi tahta çıkmadan evvel Yûsuf'a secde ederler. Bu meclis Yûsuf'un rüyasının dünyadaki yansımasıdır. Böylelikle Yûsuf'un rüyası gerçekleşir:

Yûsuf bir meclis eyledi müzeyyen
Tarāvetlü mişāl-i bāğ-ı gülşen (3247)

On ikki taht onda koydı ber-pā
Hamu zerden muraşsa^ç çün Şüreyyā (3248)

Ata anasını kardaşlar ile
Çıhardı tahta öz yoldaşlar ile (3249)

Çi tahta çıhdıla virdile müjde
Yūsuf'a itdiler hamusu secde (3250)

2.2.7.5. Sihir ve Efsûn

Sihir ve efsûn kelimeleri büyü anlamına gelir. Mesnevîde büyü kavramı sadece kadınların işi olarak yansıtılmıştır. Hikâyede efsûn okuyan ya da cadının sihri maruz kalmış bir erkeğe rastlanmaz. Kadınlar, efsûnları karşısındaki kişiyi etkisi altına almak ya da istediğini yaptırmak için kullanır. Züleyha'nın hizmetçileri onun perişan hâlinin sebebini ona büyü yapılmış olmasına bağlarlar:

Biri dirdi ki vardur hâl-i Hindū
Oña kâr eylemişdi sihr-i cādū (763)

Züleyha'nın hizmetçileri onun hâli hakkında çeşitli tahminler yürütürken dayesi işini tahmine bırakmaz. Bir gece Züleyha'ya büyü yapar ve onun konuşmasını sağlar:

Gelüp bir gice oña sürdi efsûn
Ki nedendür bile hâliñ diğger-gün (770)

Mesnevîde büyü yapmaktan en iyi anlayan kişi Züleyha'nın dayesidir. Daye, Züleyha'nın aşk derdine düştüğünü anlayınca kendisine o kişiyi söylemesini ister. Yeryüzünde de olsa gökyüzünde de olsa onu okuyacağı dua ve büyülerle kendisine getirebileceğini söyler:

Eger cinn ola yā hayl-i perî-zād
ç Azāyimler oğuram tâ gele şād (779)

Ki men efsûn-ç azāyimler bilürem
Onı efsûn idüban getürürem (1725)

Yûsuf'u bahçede baştan çıkarmaya çalışan 40-50 kız ona büyüler yaparlar. Amaçları Yûsuf'un kendilerine meyletmesini sağlamaktır:

Yûsuf'a kızlar efsûn itdiler sâz
Ki şâyed onları itsûn ser-efrâz (1612)

Daye, Züleyha'nın isteklerini yerine getirsin diye Yûsuf'a büyü yapıp onun yüzüne üfler. Fakat Yûsuf bu şekilde de istenilenleri yapmaz ve yoldan çıkmaz:

Yûsuf'a söyledi yalan sözünü
Bu efsûnd[an] dolandırdı yüzünü (1737)

Çi dâyeden işitdi bile efsûn
Didi kim olmuşa ey dâye mecnûn (1738)

Ki yoldan çıkmazam hergiz füsûndan
Seniñ hîleleriñ vardur cünûndan (1739)

Mısırlı kadınlar, Yûsuf kendilerine ilgi göstereceğini diye ona büyü yaparlar:

Hamusu ona efsûn itdiler sâz
Çi bülbül hoşdılar birbirine âvâz (2210)

Görüldüğü üzere mesnevîde büyü kadınların tekelindedir. Kadınlar, istedikleri şeyi doğal yollardan elde edemeyeceklerini anladıkları zaman büyüye başvururlar. Büyülerin büyük çoğunlukla muhatabı Yûsuf'tur. O, bu büyülerden etkilenmez ve onları dikkate almaz.

2.2.7.6. Diğer Şahıslar

Eski çağların, adları ve maceraları efsanelere karışmış pek çok doğulu karakteri divan şiirinde yer almış; bazen telmih, bazen mazmun, bazen de değişik bir sanat aracılığıyla bu şahıslara atıflarda bulunulmuştur. Şiirlerde bu şahıslar hiçbir zaman bizatihi kendileri ana konu olarak kullanılmamışlardır. Bu kişiler genellikle bir teşbih ve kıyas unsuru olarak kullanılmıştır (Tökel, 2016, s. 365). Mesnevîde birçok şahıs bu tanıma uygun olarak kullanılmıştır. Yalnızca Hızır bu

tanımın dışında kalmaktadır. Mesnevinin mukaddime bölümünde anlatılan bir hikâyede Hızır ile Cebrail ana kişiler durumundadır. Mesnevide geçen diğer şahıslar Acem kaynaklı, kutsal kitaplarda bahsedilen, mutasavvıf şahıslar ve ünlü aşk kahramanları olarak gruplandırılabilir.⁹⁵

Acem Kaynaklı Şahıslar

Divan şiirinin mitolojik karakteri çoğunlukla İran mitolojisinden gelmektedir. Divan şairlerini derinden etkileyen *Şehnâme*, İran mitolojisini toplayan en önemli kaynaklardan biri olmuş ve bu eser vasıtasıyla Divan şiirinde de İran esatirî kahramanları bolca kullanılmıştır (Tökel, 2016, s.74). Mesnevide bu şahıslardan yedi tanesine rastlanmaktadır. Bu şahıslar olay örgüsünü etkilememekte sadece birer teşbih unsuru olarak ya da konuyu pekiştirmek için yapılmış bir telmih olarak kullanılmıştır.

Cesaret, adalet ve kahramanlıklarıyla meşhur padişah olan *Behrâm*'dan mesnevide:

Ölüpdür ikki Behrâm-ı gül-endâm
Olardan kalmadı ' âlemde hayr-nâm (577)

şeklinde bahsedilmiştir. Behrâm'ın zamanının tümünü zevk ü sefa ile geçirdiği söylenir. Kendisinden hayırlı bir ad kalmaması belki de bu özelliğinden dolayıdır.

İran'ın mitolojik tarihinde Pişdadiyan sülalesinin dördüncü padişahı olan *Cemşîd*, saltanatına uygun bir taht yaptırarak bu taht üzerinde havadaki güneş gibi oturur. Birçok hastalığa çare bulan büyük bir padişaktır. Mesnevide, padişahlığının büyüklüğüne ve güneş gibi her yeri kapsadığına atıfta bulunulur:

Serîr üstinde idi hem-çü Cemşîd
Kılurdu pād-şāhî hem-çü Hürşîd (704)

Ehremen, Mecusilerin inanç sisteminde kötülük ve şer tanrısıdır. Mesnevide, daye Züleyha'nın yüzünün güzelliğinin etkisini vurgulamak için Ehremen'e göndermede bulunur. Buna göre Züleyha o kadar güzeldir ki bu güzelliği Ehremen görse kötülüğü terk edip Müslüman olur:

⁹⁵ Bu gruplandırma yapılırken "Tökel (2016)" adlı çalışmadan yararlanılmıştır.

Ve ger kim Ehremen yüziği görsün
Müselmân ola yanında otursun (1863)

Divan şiirinde bahsi geçen *İskender*, Zülkarneyn’le Makedonyalı Büyük İskender’in karışımı bir şahsiyet olup, ikisinin maceraları ve hayatları birbirine karıştırılmıştır. Birbirinden ayırt edilmeleri ise imkânsız hâle gelmiştir (Tökel, 2016, s. 147, 148). Mesnevide Hızır ile İskender’in yolcuğuna telmihte bulunulur. Hızır, İskender’e yol göstericilik ettiğini belirtir:

Çü Hâk’la eylemişdim âşnâlık
Kılıp İskender’e men reh-nümâlık (296)

İskender’in lakaplarından biri olan *zü’l-karneyn* (*iki boynuzlu*) sıfatına Hz. Ali’nin övgüsünde rastlanılır. İskender’in ab-ı hayatı aramasına atıfta bulunularak Hz. Ali’nin elinden ab-ı hayat içilmek istenilir. Hz. Ali’nin cennette Kevser havuzundan su dağıtacağı inancı vardır. Bir nevi bu inanca atıfta bulunulur. Kevser’in suyu ölümsüzlük veren su olarak nitelendirilir:

‘Alî’dür çünki Zü’l-çarneyn-i şânî
Elinden içsem âb-ı zindegânî (496)

Nûşirevân, İran’ın Sasanî sülalesinden adaletiyle ün salmış bir padişahdır. İsmi, *tatlı can, ölmez ruhlu* anlamlarına gelmektedir (Tökel, 2016, s.190). Mesnevide kendisinden dünyanın geçiciliğini anlatan, peygamberlere ve büyük padişahlara yazılmış ağıt niteliğinde bir gazelde bahsedilir. Vezin gereği ya da şairin veya müstensihin hatası sonucu bu isim ‘*Âdil-i Şîrvân* şeklinde yazılmıştır. Padişah’ın herhangi bir özelliğine atıfta bulunulmamıştır. Sadece onun gibi bir padişahın bile öldüğünü, zamanın her şeyi öğütüp geçen özelliğini vurgulamak için kullanılmıştır:

‘İsâ vü Aḥmed-i Mürsel hani ol Şîr-i Hudâ
Pād-şâhlar [u] hani ‘Âdil-i Şîrvân hani (3362)

Şâh Kâvûs, *Şehnâme*’de bahsi geçen on ikinci İran padişahıdır. Dik başlı ve dünyayı gezen bir padişahdır. Bu gezmeleri sırasında ele geçirip kendisine bağlamadığı yer kalmaz (Tökel, 2016, s. 173-174). Züleyha’nın babası Şâh Taymus, kendisine benzetilir. Benzetilme yönü net değildir. Muhtemelen Kâvûs’un padişahlığının yetki alanının genişliğine atıfta bulunulmuştur:

Şehenşâh idi mişl-i Şâh Kāvūs
Onıñ var idi adı Şâh Taymūs (703)

Kutsal Kitaplarda Bahsedilen Şahıslar

Ashâb-ı Kehf, mağara arkadaşları anlamına gelmektedir. *Kur'an*'da Kehf suresinde bu kişilerin hikâyesi özet bir şekilde anlatılmıştır. Buna göre, insanları puta tapmaya zorlayan zalim krala birkaç genç karşı çıkar ve ondan kaçarak bir mağaraya sığınır. Bu mağarada 309 yıl uykuya dalan gençlerin yanında bir köpeklerinin olduğu da rivayetler arasındadır (Tökel, 2016, s. 261). Mesnevîde, Ashâb-ı Kehf'in köpeğinden bahsedilir. Mazlûm, kendisini bu topluluğun köpeği olarak görür ve Hz. Ali'den kendisine yardım etmesini bekler:

Egerçi kelb dirler nâ-ğalefdür
Seniñ kelbiñ seg-i Aşhâb-ı Kehf'dür (503)

Deccâl, kıyamete yakın ortaya çıkacağına inanılan bir gözü kör olan ve Tanrılık iddiasında bulunacak yaratığın adıdır. Hz. İsa'nın onu öldüreceği söylenir. Mesnevîdeki bir müstezatta onun öldürülüşüne atıfta bulunulur:

Mazlûmî seniñ yanuñıñ oldı ona bir bağ
Bir tarfe göziñle
Ger bañmayasan şâhib-i kırân gelecekdür
Ol kâtil-i Deccâl

Hızır, rivâyetlere göre âb-ı hayâtı içerek ölümsüzlüğe erişen, peygamber veya veli olduğu hususlarında ihtilaf bulunan kutsal bir kişidir. Hızır inancı neredeyse bütün toplumlarda izine rastlanan, İslâm kültür dairesinde kendisine büyük önemler atfedilen, Hz. Musa'ya rehberlik ve önderlik yaptığına inanılan, önemli ve esrarengiz bir inançtır. Hâlâ yaşadığına ve darda kalanlara yardıma koştuğuna dair pek çok rivayetler vardır (Tökel, 2016, s. 285).

Mesnevîde, Hızır'dan benzetme yoluyla bahsedilmesinin yanı sıra müstakil bir hikâye içerisinde şahıs olarak da bahsedilir. Bu hikâye mesnevinin mukaddime bölümünde anlatılmıştır. Buna göre Hızır çölde başıboş gezinen çok güzel bir çocuğa rastlar. Çocuğa ne muradının olduğunu sorar. Çocuk da ona öğrenci olmak istediğini söyler. Hızır çocuğun bu isteğini kabul etmez sonra da gözden kaybolacağını ve eğer onu bulursa kendisini öğrenciliğine kabul edeceğini söyler. Hızır, gözden kaybolur ve çocuğu koruması için Allah'a dua eder. Âmin diyeceği sırada çocuk belirir

ve duaya âmin der. Hızır bu işlemi üç kere gerçekleştirir. Üçünde de çocuk Hızır'ı bulur. Sonra çocuk Hızır'a kendisinin gözden kaybolacağını söyler. Amaç, Hızır'a öğrencisinin değerini bildirmektir. Çocuk gözden kaybolur ve Hızır onu hiçbir yerde bulamaz. Sonunda çocuk kendisi ortaya çıkar. Hızır ona kim olduğunu sorar. Çocuk da bütün peygamberlere yoldaşlık yapan Cebrail olduğunu belirtir.

Hızır'ın geçtiği yerleri yeşillendirmesi, darda kalanlara yardım etmesi, Hz. Musa ile olan macerası, âb-ı hayât-ı içip ölümsüz olması bilinen, şiirlerde ve hikâyelerde sıkça kullanılan özelliklerdir. Fakat Hızır'ın Cebrail ile macerası kendisinden daha önce bahsedilmiş bir olay değildir.⁹⁶ Mazlûm'un örnek aldığı Câmî'nin Yûsuf u Züleyhası'nda da böyle bir hikâyeye rastlanmaz. Buna göre hikâye telifidir. Mazlûm'un Hızır ile Cebrail'i bir araya getirip kıyaslaması ve sonunda Cebrail'in kimliğini açıklaması, Hızır'ın insanlara darda kaldığında yetişmesi, Cebrail'in ise her peygambere darda kaldığında Allah tarafından yollanması özelliklerinin benzerliğinden olduğu düşünülmektedir. Nitekim hikâye içerisinde Cebrail; Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. İbrâhîm, Hz. İsmâil, Hz. Yûsuf, Hz. Süleymân, Hz. Mûsâ, Hz. İsâ ve hatta Hızır'a bile yardım ettiğini söyler⁹⁷:

Ğasem virdi çi şaha Hızır İlyās
Zamîrinden muřaffā ola bu pās (440)

Didi men mağzen-i 'ilmü'l-yağînem
'Alî üstād Cibril-i emînem (459)

Kârun, *Kur'an*'da Firavun ve Hâmân'la birlikte anılan, Mûsâ peygamber zamanında yaşamış, zenginliği ve cimriliği, Allah'a olan isyanıyla meşhur olmuş ve bunun akabinde de malı ve mülküyle beraber yere geçmiş İsrailoğullarından bir kişidir (Tökel, 2016, s. 300). Mesnevide kendisinden herhangi bir özelliğine değinilmeden bahsedilir. Onun gibi birisinin bile öldüğü şeklinde bir imayla şiirde adı kullanılmıştır:

Hani İbrâhîm [ü] İsmâ' il [ü] İşhâğ Nebî
Ğârûn u Hârûn ol Mûsî-i 'İmrân hani (3361)

Nemrûd, İbrâhîm peygamber döneminin, tanrılık iddia eden ve Hz. İbrâhîm'i ateşe attıran Bâbil kralıdır (Tökel, 2016, s. 305). Mesnevide, Hz. İbrâhîm'i ateşe atması ve bu olaydan mutlu olması olayına telmihte bulunulmuştur:

⁹⁶ Hızır hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: "Tökel (2016), s. 285-300"

⁹⁷ Mukaddime bölümünde yer alan bu hikâyenin ayrıntılı hâli için 245-486. beyitler arasına bakınız.

Çi İbrâhîm ol Nemrûd-ı merdûd
Yanar ota otardı oldı mes'ûd (472)

Şeddâd, peygamberlerden veya salih kişilerden işitmiş olduğu ahiret âlemindeki Cennet'in bir benzerini yapmak iddiasıyla, Bâğ-ı İrem adı verilen efsanevi bahçeleri yaptıran, ilahlık iddiası ve zulmüyle meşhur kişidir (Tökel, 2016, s. 311). Mesnevide, dünyanın gelip geçiciliğini vurgulayan müstezatın bir bendinde Şeddâd'dan kibri, zenginliği ve zulmü yönleri ile bahsedilir. Ne kadar güçlü ve zengin olunursa olunsun bunların da bir gün biteceği mesajı verilir:

Bâğlarına ivlerine çoğ itme tefâhür
Her çend küb ola
Çün zâlim-i Şeddâd-ı İrem'ler kiçecekdür
Bâ-dîde-i hûn-bâr (1539)

Mutasavvıf Şahıslar

Şeyh-i San'an, Mekke'de 400 dervişi olan, kemâl sahibi bir şeyhtir. Rum diyarından Hristiyan bir kıza âşık olur. Bu kız için dinini değiştirip Hristiyan olur. Müritlerinin Allah'a yalvarması sonucu yeniden İslâm dinine döner. Kendisiyle alay eden Hristiyan kızı gördüğü rüya üzerine ona âşık olur ve İslâm dinini kabul ederek kısa süre sonra ölür (Tökel, 2016, s. 324-325). Mesnevide Şeyh-i San'an'ın Hristiyan kızına olan aşkından dolayı dinden çıkması ve halka rüsva olmasına telmihte bulunulmuştur:

Virüp tersâya ol çün nûr-âyîn
Kim ondan Şeyh-i Şan'an oldı bî-dîn (168)

Gehî rüsvâ idersen Şeyh-i Şan'an
Gehî şeydâ idersen Pîr-i Ken'an (869)

Mansûr, *Ene'l Hak* dediği için darağacına asılmış bir mutasavvıftır. Mesnevide darağacına çekilmesine atıfta bulunulmuştur:

Gehî Manşûr['] dâra çekdürürsen
Gehî Mazlûm'ı nâra yandurursan (867)

2.2.7.7. Evlilik

Çift kahramanlı aşk mesnevilerinin hepsinde olmasa da bir kısmında kahramanlar birbirine kavuşur ve evlenirler. Bu evlilik kız isteme, çeyiz, gelin karşılama ve düğün törenlerinden oluşur. Mesnevide ikisi de Züleyha'nın başından geçen iki evlilik gerçekleşir. İlk evlilik Züleyha ile Mısır azizi arasında gerçekleşir. Kız isteme töreni bir nev'î mektupla gerçekleşir. Çünkü Mısır şahı, azizin yanından ayrılmasına izin vermez. Züleyha'nın çeyizi birçok eşek yükünden, bin taht-ı revanlı deveden, bin köleden, altın ve incilerden oluşmaktadır. Züleyha'yı karşılamak üzere aziz ve maiyeti Mısır'dan çıkarlar. Aziz, şehirden çıkmadan evvel Mısır'ı donatıp şenlik düzenlemelerini emreder. Züleyha ve maiyetindekiler çalgı çengi ve mugannilerle Mısır'a doğru gelirler:

Bezetdiler Züleyhâ'nı çi şâhî
 'Emârîde oturdılar çi mâhî (943)

Onıñ divelerini itdiler bâr
 Onıñ çehîzini ħarvâr ħarvâr (944)

Onıñ-çün miñ dive üştür kecâve
 Onıñ-çün miñ kul u ħurbân 'ilâve (945)

Kemânçe düşmiş idi pîç ü tâba
 Çekerdi nâle sûrnâ vü rebâbe (948)

O mecma' da çalurdı Zühre çengin
 Düşürdi raqşa hamu bî-direngin (949)

Buyurdi itdiler Mısr'ı çerâgân
 Şehirden çıhdılar hamu şitâbân (953)

Hikâyede ikinci evlilik Züleyha ile Yûsuf arasında olur. Bu evlilikte kız isteme, çeyiz ve kız karşılama törenleri yoktur. Bütün Mısır halkının davetli olduğu bir düğün töreni gerçekleştirilir. Bu evliliğin ilk evlilikten farklarından biri semâvî bir evlilik olmasıdır. Göklerde Yûsuf ile Züleyhâ'nın nikâhı kıyılır. Ayrıca Züleyha'nın ilk evliliğinde gerçekleşmeyen gerdek gecesi bu evlilikte gerçekleşir. Bu evlilik ilk evliliğinin aksine Züleyha'yı çok mutlu eder:

Seniñ çün ‘ arşda men bağladım ‘ uqad
Onı senden ötür men eyledim ‘ aqđ (2531)

Yūsuf esbāb-ı ıoy kıldı müheyyā
‘ Aceb şāhāne da‘ vet kıldı ber-pā (2535)

Temām-ı ħalk-ı Mısr’a kıldı da‘ vet
Olara virdi çoh in‘ ām [u] ħil‘ at (2536)

Nikāĥ ‘ aqidini bağladı ol şāh
ıoyından raqşa düşdi mihr ile māh (2538)

2.2.8. İnsan

2.2.8.1. Aşk

Aşk; bir kimseye veya bir şeye karşı duyulan çok kuvvetli sevgi ve bağlılık, aşırı muhabbet; şiddetli istek, tutku; kadın ve erkek arasındaki çok kuvvetli duygu, sevgi bağı anlamalarına gelir. Yūsuf u Züleyhâ mesnevisi çift kahramanlı bir aşk hikâyesi olduğu için aşk duygusu da diğer birkaç yoğun duygu (kıskançlık) gibi anlatıyı ayakta tutan sütunlardan biridir. Daha önce kişiler başlığı altında aşk mevzusu anlatıldığı için burada genel bir değerlendirme yapılacak ve eserde aşk üzerine ileri sürülmüş düşüncelere yer verilecektir.

Eserde, ortada bir aşk varsa bu aşkın duyulduğu kişi muhakkak Yūsuf’tur. Özneler değişse de aşk cümlesinin nesnesi sürekli odur. Züleyhâ, Mısırlı güzel ve zengin kız ile Mısır hatunları Yūsuf’a aşk beslerler. Bunlardan Züleyhâ ve Mısırlı hatunların aşkı beşerî bir aşk niteliği gösterse de Mısırlı güzel ve zengin kızın aşkı beşerî aşktan ilâhî aşka evrilir. Aşkın tanımlarından birisi de çok kuvvetli sevgi ve bağlılık olduğu için Yakup’un ve onun kız kardeşinin Yūsuf’a duyduğu sevgi aşk olarak nitelendirilebilir. Görüldüğü üzere bu duygu kim tarafından beslenirse beslensin hikâye içerisinde muhatabı mutlaka Yūsuf olmaktadır.

Mazlûm, eserin mukaddime kısmında gerçeğin sadece aşk olduğunu, suret aşkının helak eden bir hastalık olduğunu, kendisinin aşkın dediği doğrultuda hareket ettiğini ve bu eseri yazdığını belirtir. Eserin yazılma sebebi aşktır; yoksa Yūsuf da Züleyhâ da birer bahanedir:

Bu şüret ma‘ niden şüret ğarazdur
Ki şüret ‘ aşkı bir mühlik marazdur (125)

Ḥaḳīḳat ger yüzün görsetmez-idi
Mecāz-ı ‘aşk şüret tabmaz-idi (128)

Menem ‘aşkıñ buyuruğına gitdüm
Özim çün birce bāziçe düzeltdüm (131)

Mazlûm’a göre aşksız insan yoktur ama bu duyguyu anlayan da yoktur. Mazlûm’un kastettiği aşk ilâhî aşktır. Allah aşkını insan aşkından daha üstün tutar. Ona göre Allah aşkını bilmeyen kişi çölde kalmış bir hayvan gibidir:

Şu bil kim ‘aşksız bir kimse yoğdur
Ammā anlamayan dünyāda çoğdur (184)

Ḳalurdılar behā’im teg çerāda
Ḥudāy ‘aşkını bilmezler arada (186)

Mazlûm, aşk konusunda ifade ettiği düşüncelerinde ne kadar samimidir bilinmez ama bu düşüncelerin ortak bir noktası vardır: o da aşkın varlığı ebedî yaptığına inancıdır. Mazlûm’a göre Mecnûn Leyla’ya; bülbül güle; pervane muma âşık olmasaydı adları bilinmezdi. Eğer bu dünyada kalıcı olmak isteniyorsa aşka düşmeli ve bu aşk da ilâhî aşk olmalıdır:

‘ Aceb lezzetlüdür ‘aşk-ı Ḥudāvend
Ki bu ‘âlemde yoğdur ona mânend (188)

Eger bu cāmdan içmezdi Mecnûn
Onıñ adını dutımazdı gerdün (191)

Ki disiler ki ‘aşka kimdi şadıḳ
Diyeller bülbül ü pervāne ‘âşık (194)

Aşk, bir kişinin yüreğini mesken tuttuysa o kişiyi Mecnûn gibi dillere düşürür. Aşk gizlenebilecek bir duygu değildir:

Her ol yürekde kim me’vā ider ‘aşk
Onı Mecnûn kimiñ rüsvā ider ‘aşk (754)

Ne hoş didiler āsān gitmek olmaz
Ki ‘aşk [u] meşki pinhān itmek olmaz (755)

Mazlûm, mesnevinin birçok yerinde ilâhî aşkı yüceltir ve Allah’tan bu aşkı diler. Ona göre mecâzî aşkın yakıcılığı varsa da ilâhî aşk daha kutlu bir duygudur. Bundan dolayı kendisine gerçek aşkın nasip olmasını ister :

Mecâzî ‘aşkda vardur bile sūz
Hakîkî ‘aşk olur elbette firūz (1530)

Hudā rūzî kıla ‘aşk-ı hakîkî
Ki ondan ğayrı istemem refîkî(1531)

Çi tapdın Hakk’ın ‘aşkı saña besdür
Behişt [ü] hūr-ı ‘in emr-i ‘abesdür (3478)

Allah tecelli edip de kâinatı yarattığı zaman aşk duygusunu, gökyüzüne ve feleklere sunar ve onlar da bu duyguya güç yetiremeyip kabul etmezler. Ama gökyüzünden de feleklerden de küçük ve aciz olan toprak zerresi insan bunu kabul eder:

Bu ‘aşkı ittiler arz āsmāna
Götürebilmedi geldi emāna (583)

Götürmedi çi ‘aşk[1] çarh-ı eflāk
Götürdi boynına bu zerre-i hāk (584)

Aşk, sürekli talep edilen ve ulaşılmak istenen bir duygu olsa da bu duygunun insana rahat verdiği söylenemez. Âşık insanın derdi kederi her zaman çoktur:

Ma‘u’l-kıssa ki rāhat ‘aşka yoğdur
‘Āşıkların ğam u ğuşşası çoğdur (3357)

2.2.8.2. Âşık

Âşık, aşk duygusunu besleyen kişinin sıfatıdır. Mesnevideki âşık insanlar, kişiler başlığında ele alındığı için bu başlık altında kısaca bu kişilerden ve kime âşık olduklarından bahsedilecek ve Mazlûm'un âşık hakkındaki düşüncelerini içeren beyitlere yer verilecektir. Mesnevide Yûsuf'un sonradan Züleyhâ'ya âşık olması dışında, bütün âşıkların âşık olduğu kişi Yûsuf'tur. Züleyhâ, Mısırlı hatunlar, Mısırlı zengin ve güzel kız, Yakup ve Yakup'un kız kardeşi Yûsuf'a âşiktir. Bu âşıklardan en aşkına sadığı Züleyha ve Yakup'tur. İkisi de Yûsuf'u sevmekten vazgeçmez. Mazlûm, âşıkların çeşitli olabileceğini, bazılarının mala mülke, bazılarının güle laleye, bazılarının çalışmaya, bazılarının ise mollalığa âşık olduğunu belirtir. Tabi kendisinin onayladığı âşık çeşidi Hakk'a âşık olandır:

Birisi ' âşık oldı mülk ü mālā

Birisi ' âşık-ı güldür ü lāle (180)

Birisi ' âşık ol hüsni-ı hākīka

Ki yetse Hāk te'ālā teg refīka (183)

Mazlûm'a göre âşık maşukundan ne kadar eziyet görürse görsün sabretmeli ve ah çekmemelidir. Şair, âşık olunacak tek varlığın Allah olduğunu ve iki dünyada da insana sadece Allah'ın yâr olabileceğini belirtir. Bunun sebebinin ise güzelliğinin asla değişmeyeceğine ve zatında eksikliğin bulunmayışına bağlar (1483):

' Âşık oldur ger oña ma' şūkı bir cebr eylese

Cebrine rāzī ola çekmese ondan ötri āh (1115)

Hudā'ya ' âşık ol kim var hemīşe

İki dünyāda oldur yār hemīşe (1482)

2.2.8.3. Ayrılık

Hikâyenin baskın unsurlarından birisi de ayrılıktır. Ayrılık kelimesi anılır anılmaz akla ilk olarak Yakup gelmektedir. Yakup, Yûsuf'tan biri kısa süreli olmak üzere üç defa ayrılmıştır. İlki kız kardeşinin Yûsuf'u alıkoyması, ikincisi Yûsuf'un kuyuya atılıp sonrasında ise kervana satılması, üçüncüsü ise kendisinin ecelinin gelip de ölmesi ile gerçekleşmiştir. Kız kardeşinin Yûsuf'u

alıkoyduğu süre bilinmese de Yakup'un ona beddua edecek ve ölümünü isteyecek kadar bu ayrılığa dayanamadığı ortadadır:

Gül-ruhumdan meni ayırdın Hudāy'dan korımadın
Dağla maşşerde Hudā'ya neme virürseñ cevāb (672)

Rişte-i 'ömriñ üzülsün odlara düşsün teniñ
Cāniña degsün belālar üstiñe miñ miñ 'azāb (673)

Yakup'un Yûsuf'tan ikinci ayrı kalması 40 yıl sürer ve bu süre içerisinde oğlunun ayrılığına ağlaya ağlaya kör olur. Bu ayrılık yıpratıcı ve uzundur. Yakup'un üçüncü ayrılığı ise ecelinin gelmesi ile gerçekleşir. Bu ayrılık her insanın başına geldiği için yaşarken yaşanan ayrılıklar kadar dramatik değildir:

Ki kırğ ildür ki bir oğlum itipdür
Onıñ hecri gözimi kūr idüpdür (3019)

Züleyha, Yûsuf'la aynı yerde hatta aynı evde yaşamaktadır ama Yûsuf'un ona yüz vermemesi ona ayrılıkların en derinini yaşatmaktadır. Züleyha, yıllar boyu Yûsuf'un yollarını gözler ve ona kavuşmayı diler. Yakup gibi Züleyha da bu ayrılığın acısıyla kör olur. Sadece kör olmakla kalmaz, malından mülkünden ve güzelliğinden de olur:

Gice gündüz benimle vardu hem-rāh
Ne fā'ide yüzimğa baħmaz ašlā (1854)

Her ol 'āşık ki 'aşkından nefürdur
Ve ger kim yavuğ olsa hem ki dürdur (1855)

Didi ez-bes seniñ-çün ağladım zār
Gözüm kūr oldı özüm ħ'ār [u] nā-çār (2506)

Hikâyenin sonlarında Beşîr'in annesinin, oğlundan yıllardır ayrı olduğu belirtilir. Yakup'un, oğlunu köle olarak satması üzerine kadın ona beddua eder ve Yakup'un oğlu da köle olarak satılır. Yakup, Yûsuf'tan 40 yıl ayrı kaldığına göre Beşîr'in annesi de 40 yıl oğlundan ayrı kalmıştır. Bu

ayrılıktan hikâyenin sonunda aniden bahsedildiği için kadının acısından sadece o anda haberdar olunur ve ayrılık süreci hakkında tam bir bilgi sahibi olunmaz:

Ki tā sen oğlını görmeyen ey pîr
O hem görmese oğlın bile taq̄dîr (3115)

Yûsuf, sadece ailesinden değil vatanından da ayrı kalmıştır. Yakup oğlundan, Züleyha sevdiğinden, yaşlı kadın Beşîr'den ayrı kalmışken Yûsuf'un ayrı kaldığı kendisini kışkansalar da ağabeyleri, kendisini çok seven babası, öz kardeşi İbn-i Emin ve memleketi Kenan'dır:

Vaṭanım yādıma düşdi çekdüm ondan ötri âh
Gör nice bu guşşalar cânımnı bîmâr eyledi (2677)

2.2.8.4. Güzellik

Güzellik; bir nesnenin, öznedede haz ya da estetik beğeni duygusuna yol açan temel bir özelliği; görme ve işitme duyuları aracılığıyla beğenilen, hoşya giden, hayranlık uyandıran biçim ve ölçülerin meydana getirdiği uyumlu ve düzenli bütün; orantı, yetkinlik, basitlik, birlik ve ölçü yoluyla, duyuların ya da zihnin hoşuna giden, insanda estetik bir beğeni duygusu yaratan şeydir (Cevizci, 1999, s. 391).

Yûsuf, hikâyede güzelliğın kalesini tek başına yönetmektedir. Züleyhâ da güzeldir, gönül çelicidir ama Yûsuf kadar güzelliği vurgulanmış değildir. Yûsuf'un güzelliği sadece bu kurgusal metinde değil bu metnin örnek aldığı dinî kaynaklarda da doğrulanmaktadır.

Hız. Âdem yaratıldıktan sonra ona bütün evlatları gösterilir. Bu kadar insan içerisinde bir kişi güzelliğiyle Âdem'in dikkatini çeker. Âdem, onun kim olduğunu sorunca Allah onun, güzelliğın iki payını verdiği Yûsuf olduğunu söyler. Bu öyle bir güzelliğdır ki güzeller bile bu güzelliği izleyecektir:

Çi Âdem onlara kıldı nigâhî
Görindi gözine bir yahşî mâhî (591)

Ki hamu halkdan artuğdur cemâli
Meh u hurşîdden artuğdur kemâli (592)

Cemâliñ ikki hışşe virdim oña
Kim itsiler hamu hūblar temāşā (605)

Yûsuf'un güzelliğine Züleyhâ önce rüyasında âşık olur. Onu evine alıp da beraber yaşamaya başlayınca bu güzelliğe düşkünlüğü daha da artar. Züleyha'nın bu düşkünlüğünü duyan Mısırlı hatunlar onu kınar. Züleyha onlardan intikam almak için Yûsuf'u onların karşısına ellerinde bıçak varken çıkarır. Kadınlar, Yûsuf'un güzelliği karşısında beğenilerini ellerini keserek sergilerler. Yûsuf güzeldir ve insanların estetik beğenilerine hitap eder. Yûsuf'u görüp de onu beğenmeyen, sevgi beslemeyen yoktur. Yûsuf'a karşı gösterilen bu beğeni sadece kadınlara has bir durum değildir. Erkekler de Yûsuf'u beğenir. Mısır azizi, Yûsuf'u gördüğü zaman güzelliği karşısında ona secde etmeye kalkar. Bu insanın içerisindeki güzellik beğenisinin yarattığı coşkuyu ifade etmesi bakımından önemli bir sahnedir:

Yûsuf'ı gördi çün hurşid-i tâbân
Oña çoğ kıldı ta' zîm-i firāvân (1277)

Egildi Yûsuf'a tâ kılsa secde
Onıñ şâh olmağına virse müjde (1278)

Hikâyede, Yûsuf sürekli olarak güzel olarak anlatılmış ve insanlar üzerindeki etkisi vurgulanmıştır. Fakat Yûsuf'un neden güzel olduğu Züleyha'da anlatıldığı gibi anlatılmamıştır. Züleyha güzeldir çünkü gözleri şehlâdır. Yüzü güneş gibi parlaktır. Boyu servi ağacı gibi endamlı ve uzundur. Yüzünde amber kokulu siyah beni vardır; kaşları hilâl gibi kavislidir. Bakışları baştan çıkartıcıdır; dudakları ölümsüzlük suyunun kaynağıdır ve tatlıdır. Saçları amber kokulu ve zincir gibi büklüm büklümdür; teni gül yaprağı gibi nazik ve tazedir; memeleri nar gibidir; baştan ayağa gümüş gibi bembeyazdır (706-720):

İki şehlâ gözi var idi hummâr
Bile gamzeli vü ' ayyâr [u] mekkâr (710)

Lebinde var idi âb-ı hayâtı
Bile şîrîn-idi kıand u nebâtı (711)

2.2.8.5. Kıskançlık

Kıskançlık mesnevinin yönlendirici ve büyük etki yaratan duygularından birisidir. Yûsuf'un kardeşlerinin babalarının Yûsuf'u daha çok sevmesini kıskanması Yûsuf'un hayatını değiştirir. Bu kıskançlık Yûsuf'u kuyuya attırır. Dolayısıyla hikâyenin olay örgüsü başlar ve Yûsuf kuyudan Mısır şahlığına giden süreci yaşar:

Hased apardılar ırardaşlar ondan
Ki bîzâr oldılar yoldaşlar ondan (1012)

2.2.8.6. Gurbet-Vatan Hasreti

Yûsuf u Züleyha hikâyesi bir eve benzetilecek olsa bu evin ana sütunlarından birisi de gurbet olurdu. Yûsuf u Züleyha mesnevisi yazan şairlerin bu hikâyeye gerçek hayatta bir bağıllık ve yakınlık duydukları için yazdıkları bilinen bir gerçektir. İncelenen hikâyenin müellifi Mazlûm da her fırsatta gurbette oluşunu ve memleketi Sebzevar'a ulaşmak istediğini dile getirir.¹⁰⁰ Züleyha'nın ve Yûsuf'un memleketlerinden ayrı oluşları bu hikâyeye karşı Mazlûm'da yakınlık hissi uyandırmış olmalı ki hikâyeyi kaleme almıştır. Mesnevi kişilerinden Yûsuf ve Züleyha'nın gurbette oluşu, gerçek hayattaki kişilerden ise Mazlûm'un gurbette oluşu hikâyeye içerisinde yeri geldikçe anılmıştır. Bu üç kişiden gurbette oluşu en çok hissettirilen ise Yûsuf ile Mazlûm'dur. Tüm hikâyeyi bir tarafa bırakıp da bu gözle mesneviye bakıldığında Mazlûm'un adeta gurbette oluşunu dile getirmek için bu anlatıyı kullandığı görülebilir. Mazlûm'daki Sebzevar aşkı her fırsatta dile gelmekte ve oraya yeniden dönmek için duaya dökülmektedir.

Yûsuf'un gurbeti kardeşlerinin onu kuyuya atması ve kervana satılmasıyla başlar. Yûsuf, Mısır'a götürülür; zindanlarda da uyur; tahtlarda da oturur. Fakat bu onun gurbette olduğu gerçeğini değiştirmez. Yûsuf sürekli Kenan'ın ve ailesinin hasretini çekmektedir. Zindandayken Kenan'ın rüzgârını hissetmek için o yöne doğru duvarda delik açar. Yûsuf Mısır'a şah olmuştur olmasına ama içinde bir boşluk vardır. Belki de o güne kadar görmediği bu boşluğu kardeşleri Mısır'a geldiğinde ve tekrar Kenan'a gittiklerinde hisseder:

Hîç kâfir olmasun men teg ırarîb ü der-be-der
Kim benim teg âhir olur hâli gurbetde tebâh (2260)

¹⁰⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: 1. Bölüm: Mazlûm'un Hayatı ve Eseri

Hîç kâfir olmaya ğurbette bî-yâr u refîk
Ger başı yastuğa yetse hani ğam-ı ğâr-ı ğarîb (2797)

Mesnevide ğurbeti yaşıyan bir başka kişi Züleyha'dır. Züleyha Mağrip'ten sevdiği adamlarla evlenme ümidiyle Mısır'a gelir. Fakat evlendiği adamın Yûsuf olmadığını öğrenir ve Yûsuf'la kavuşacağı zamana kadar sürecek olan ğurbeti başlar. Züleyha'nın ğurbeti hem ailesinden hem de sevdiğinden mahrum kaldığı için katmerlenmiş bir ğurbettir.

Halk arasında kayıtabilmenem men n'eyleyüm
Gidebilmem Mısır'ğa tâ kaluram bî-aĳrabâ (971)

Ki çoğdandır Züleyhâ intizârdur
Yûsuf'dan ötri çoğ çoğ bî-ĳarârdur (984)

Onıñ aĳvâli ğurbetde ĳarâbdur
Bu Mazlûm kimi yüregi kebâbdur (985)

Her fırsatta ğurbette oluşunu dile getiren Mazlûm aslen Sebzevarlıdır. Mesnevisini ğurbette yazmaya başlamış ve bitirmiştir. Mazlûm; Habûřân, Zûrım, Ćenârân ve İstahr adlı yerleşim yerlerinde yaşamıştır. Hatta bunlardan Zûrım'ı çok sevdiğini de dile getirmiştir. Fakat bu beğeni hiçbir zaman Mazlûm'un vatan hasretini unutturmamıştır. Her fırsatta Allah'a kendisini Sebzevar'a ulaştırması için dualarda bulunmuştur:

Yitürsün meni burdan Sebzevâr'a
Ki yetsem belkim ol yâr u diyâra (103)

Ēurbete düřdiñ sen ey Mazlûm oldıñ bî-vaşan
Dimeydiñ hergiz ki bir yâr u diyârım var meniñ (49)

Dağı ğurbet maña kâr itmiş idi
Ēam-ı hicrânda bîzâr itmiş idi (991)

Bu nüşhanı ĳıluĳ ğurbetde manzûm
Adı Mihr' ali-i meşhûr [u] ma' lûm (3269)

2.2.8.7. Hediye Verme / İhsanda Bulunma

Mesnevideki hediye verme ve ihsanda bulunma ritüelleri Yakup'un Mısır azizine hediye göndermesi dışında hep varlıklı kimseler tarafından yapılmıştır. Bu hediye ve ihsanlar çoğunlukla; at, hilat, köle, inci, devlet rütbesi, mal-mülk, altın ve buğday şeklindedir. Mesnevideki hediye verme ve ihsanda bulunmalar şu şekilde sıralanabilir:

- Aziz, mektubu getiren elçiye altın vererek bolca ihsanda bulunur (923).
- Yusuf, Arap'a büyük bir inci verir (2291).
- Mısır şahı, sâkîye hilat ve mal- mülk verir (2397).
- Mısır şahı, Yûsuf'a zindandan çıktığında 1000 köle at ve kaftan yollar (2446- 2447).
- Mısır şahı, Yûsuf'u önce aziz sonra da şah yapar (2455- 2456).
- Yûsuf / aziz kardeşlerini Kenan'a yollarken eşek yüküyle buğday verir (2667).
- Yûsuf, düğününde bütün Mısır halkına bahşiş ve hediye verir (2536).
- Yakup, Mısır şahına peynir, yün, kurut ve kara gümüş yollar. Amacı sadaka istemektir (2645).
- Yûsuf, İbn-i Yamin'e büyük bir inci verir (2754).

2.2.8.8. Nasihat Verme

Asırlar boyunca yapılmasının yanlış olduğuna inanılan şeylerden insanları alıkoymak, sakındırmak için çeşitli yaptırımlar uygulanmış, ama önce bunların yapılmaması için insanlara bazı telkinlerde bulunulmuş ve nasihatler verilmiştir. Böylece nasihat, insanlığın toplumsal bir düzen içinde devam etmesini sağlayan kaçınılmaz bir zorunluluk olarak görülmeye başlanmıştır (Canım, 2014, s. 180). Mazlûm da bir şair olarak bu zorunluluğu hissetmiştir ki doğru bulmadığı durumlarda araya girerek nasihatler vermiş ya da bütünüyle nasihatlerden oluşan kısımlar yazmıştır.

Mesnevi boyunca anlatıcı tarafından çeşitli durumlarda nasihatler verilmiştir. Anlatıcı bu nasihatleri bazen kendisine, bazen okuyucuya bazen de hikâyenin hatime bölümünde olduğu gibi beş yaşındaki oğluna vermiştir. Mesnevinin mukaddime bölümünde bulunan mevize kısmında Mazlûm kendisine çok fazla konuşmaması gerektiğini zira anlattığı şeyleri anlayanın olmayacağını ve takdire razı olması gerektiğini söyler:

Diliñ bağla dahi danışmagin çoğ
Ki bu esrâr burda anlayan yoğ (212)

Gel ey Mazlûm ol taqdîre râzî
Ki yetsün müdde' âya şâh u kıâzî (562)

Mazlûm, hikâyenin asıl işlendiği bölümde konuyu duraksatarak kendisine nasihatlerde bulunur:

Gel ey Mazlûm işiñi koy Hüdâ'ya
Kim oldur reh-nümâ her bî-nevâya (1681)

Çi ol hiç kimseni itmedi mağmûm
Seni hem eylemez elbette maħrûm (1682)

Hikâyenin işlendiği asıl bölümde daye, Züleyha'ya gördüğü rüyalara inanmaması gerektiği konusunda nasihatler verir:

Yine didi bu dişleriñ yala[n]dur
Yalanı çin şanmağ ne gümândur (798)

Yine didi ki varsın 'ağla kâmil
Yüreğinden çığar bu fikr-i bâıl (800)

Hikâye boyunca çeşitli vesilelerle nasihatler verilmiştir ama mesnevide nasihatlerin kesintisiz bir şekilde verildiği yer hatime bölümünün mevize kısmıdır. Anlatıcı bu kısımdan nasihatler diye bahsetmiştir. Bu kısımda Mazlûm beş yaşındaki oğluna çeşitli konularda nasihatler verir. Bu nasihatler şu şekilde sıralanabilir:

- Elinde güç varken bunu ganimet bilerek Allah'a itaat ve ibadet et (3370, 3374).
- Ölümü unutup büyükleme, Allah'ı asla unutma (3371-3373).
- Allah'ı tanımak için şer'i ilme yönel çünkü bilen görür bilmeyen ise kördür (3375-3376).
- Âlim olduğunda ilminle hareket etmeyi bil (3380).
- Kalemi elinden düşürme, yazı hatıra kalacak en güzel şeydir. Kalem seni nimete ve devlete ulaştırır. (3383-3384).
- Âlim ve tabip dışında kimseyle oturma. Tabip olmasa dermansız, âlim olmasa imansız kalırsın. Allah'tan korkmayanlarla sakın dost olma (3385-3389).
- Allah dostlarına yakın, riyakârlara ise uzak ol. Allah dostlarından asla ayrılma, riyakârlardansa kaç. Riyakârlar yılan gibidir onları Allah bile sevmez (3390-3394).

- Durabilirsen tek başına dur; elinden ihtiyarını verme. Asaletsiz kimselerle evlenip lanet tasmağını boynuna takma. Evleneceksen tavrından mutlu olacağıın insan evladı birisini al. Asla iki kadın alma; seni bir anda mahvederler. Eksik akıllılarla yoldaş olma yoksa sana yolunu kaybettirirler (3395- 3400).
- Dostlarına ihsanlarda bulun ki sürekli yârin olarak kalsınlar. Cömert Cehennem'den; cimri ise Cennet'ten uzaktır (3404-3405).
- Her malı mülkü kıskanma yoksa dertten ayın halesi gibi zayıflarsın (3406).
- Allah'ın emrine razı ol. Allah'tan bir an bile gafil olma (3407-3408).
- Cesaretli ol. Cesaretli kimse nefisini öldürendir (3410-3412).
- Karının evden çıkmasına izin verme; onu kendinle başka yerlere götürme; gözü açılırsa başına belalar açar. Eğer erkeksen karını kapı gibi bağlamayı bilmelisin. Ağacın dalının bahçeden çıkması nasıl yağmalanmasına sebep oluyorsa karının da evden çıkması aynı duruma sebep olur. Karının dediklerine uyma. Evden çıkmakta ısrar ederse günahı onun boynunadır (3416-3422).
- Her şey için sinirlenme. Yoksa Allah senden razı olmaz. Hiddet ateş gibidir; insanı yakar. Tahammül etmek güzel bir şeydir. Tahammül ederek işlerini Allah'a bırak (3425-3427).
- Çalışmayı kendine âdet edin. Ekmeğini kazanırsan kimseye minnet eylemezsin (3428-3429).
- Kanaatkâr ol. Kanaatkârlık sınırsız bir hazinedir. Allah'a şükret (3430-3431).
- Belalara karşı Eyüp'ün sabrını göster ki Allah'ın nezdinde kıymetin olsun (3434).
- Şaraba, sarhoşluğa meyletme yoksa imanın gider. Şarap bütün günahların başıdır; kıyamette gözlerin kör olur. Kevser şarabını düşün, Kevser sâkîsi seni susuz bırakmayacaktır. Şarap içenin yeri Cehennem'dir. Ateş bile ondan rahatsız olur (3435-3439).
- Nâ-mahreme bakma yoksa mahşerde iki gözün kör olur. Allah korusun zinakâr olursan yerin Cehennem olur. Bu dünyada da kıyamette de aşağılanırsın. Dünyada ömrün az olur; diğer dünyada da gözüne gaz dökerler ve senin zinakâr olduğun senden akan irinden anlaşılır. Peygamberler seni aşağılar, melekler sana lanet eder, kullar ise seni ayıplar. Zina eden erkek şunu bilsin ki karısı da kötü işler yapmaktadır (3440- 3447).
- Kimse hakkında dedikodu yapma. Kimseyi töhmet altında bırakma ve kimseye iftira atma. Yoksa yerin Cehennem olur (3449-3451).
- Sonradan görme kişilerden borç alma. Birisine borç verdiğinde senet yap. En iyisi ne borç almak ne de borç vermemektir. Çünkü borç muhabbetin makasıdır (3452-3455).
- Birine bir şey verdiğinde onun başına kakma. Eğer bunu onun gözüne sokup durursan sevap yerine azapla karşılaşırın (3456-3457).
- Haram mal yeme; malın sahibi razı olmayana kadar Allah seni bağışlamaz. Yetim malını sakın yeme (3458-3460).

- Yalancı şahitlik yapma yoksa kıyamette yüzün kara olur (3461-3462).
- Haksızlara fetva verme; birinin evine izinsiz girme (3463).
- Annene ve babana itaat et. Onlardan bir saat bile gafil olma; senden razı olmazlarsa eğer namazın bile kılınmaz; Cennet'i asla göremezsin (3466-3468).
- Yalancı olma; yalancı iki dünyada da zavallıdır. Her zaman doğruyu söyle. Allah doğru söyleyeni korur (3469-3470).
- Mazlum olana zulmetme yoksa Cehennem'e gidersin. Kibirlenme. Kibir Şeytan'ın işidir. Mütevazı ol ki Allah senden razı olsun. Kendini aşağı gör ki Allah seni yüceltsin (3471-3474).
- Mecâzî aşka meftun olma. Yoksa Mecnûn gibi delirirsin. Âşık olacaksan Allah'a âşık ol. İki dünyada da gerçek aşk Allah aşkıdır; gerçek sevilmesi gereken de Allah'tır. Allah gibi bir dostu bulduktan sonra Cennet de huri de önemsizdir (3475-3478).

Görüldüğü üzere Mazlûm, oğluna gerek dünya hayatını gerekse de ahiret hayatını kolaylaştırıcı nasihatlerde bulunmuştur. Oğluna dinî konularda nasihatler verdiği gibi dünyevî konularda da nasihatler vermiştir. Bu dünyevî konulardan birisi de kadınlar hakkındaki nasihatleridir. Mazlûm'un bu konudaki tavrı çok keskin ve serttir. Onun dışındaki nasihatler yaşanan şu zamanda bile uygulanacak türden evrensel nasihatlerdir. Yalan söylememek, iftira atmamak, zulmetmemek gibi herkesçe kabul edilecek öğütlerdir.

2.2.8.9. Yas

Her başlangıcın bir bitişinin olması gibi hayatın da ölüm gibi bir sonu vardır. Züleyha, uzun zaman sonra kavuştuğu Yûsuf'unu kaybeder. Yûsuf, kendi ölümünden haberdardır fakat bunun Züleyha'dan gizlenmesini ister. Züleyha'nın bunu kaldıramayacağını bilir. Nitekim de öyle olur. Yûsuf'un ölümü Züleyha'dan gizlenir. Yûsuf'un ölmesiyle beraber ailesi ve hizmetçileri ağıt yakıp ağlamaya başlarlar. Züleyha bu sesleri işitince kıyametin koptuğunu sanır. Bunun sebebini sorunca birisi ona Yûsuf'un öldüğünü söyler. İşte asıl yas o zaman başlar. Züleyha, bunu duyar duymaz Yûsuf'a doğru koşar. Na'sına sarılır. Züleyha, iki gözünü oyup Yûsuf'un tabutuna sürer. Sevgilisi olmadan görmenin bir anlam ifade etmediğini söyler. Yûsuf'a sarılarak oracıkta can verir. Züleyha'nın ölmesiyle de beraber herkes ağlamaya başlar. Mesnevide, Züleyha'nın gözlerini oyup tabuta sürmesinden başka aşırı bir yas uygulaması yoktur. Ölümüne ağlanılır ve ölümler defnedilir:

Vaşıyyetim size oldur ki zînhâr
Züleyhâ'ya mumı itmeñ haberdâr (3310)

Züleyhâ çün işitdi bile āvāz
Didi āyā kıyāmet oldı āgāz (3325)

Ki bile nevḥa vü efḫān iderler
Neme menden bile pinhān iderler (3326)

Birisi didi Yūsuf öldi nā-gāh
Cānı çıḫdı bedenden olgin āgāh (3327)

İki gözlerini çıḫardı der-dem
Onıñ üstine taşladı çi merhem (3331)

Didi yārsız gözi men n'eylerem vāy
Daḫı gözleri rüşen n'eylerem vāy (3332)

Ḳucaḫladı onıñ na' şını ol māh
Yüzün ḫoydı yüzine öldi nā-gāh (3345)

Ḥalāyıḫ hamusı oldıla giryān
Bile kim ağladılar ebr-i bārān (3347)

2.2.8.10. Cinsellik¹⁰¹

Divan şairleri çoḫu zaman, mazmunlardan yararlanarak cinselliḫe temas etmişlerdir. Böylece hayal güçlerini sergileyerek zengin edebî anlatım örnekleri vermişlerdir (Usluer, 2007, s. 796). Tasvirler en müstehcen noktalara kadar ulaşırsa da bunların tümüyle benzetmeliklerin arkasına gizlendiḫi, estetik yönün ön plana çıkarıldığı ve böylece estetik bir anlayışla pornografik öğelerin erotik öğelere dönüştürüldüğü görülür (Kutlar, 2002, s. 102). Mazlûm'un Yūsuf u Züleyha mesnevisinde de cinselliḫe örtülü bir şekilde mazmunlar aracılığıyla temas edilmiştir. Cinselliḫe temas edilen sahnelerin tespiti mazmunların kullanımına göre değil konunun akışına göre yapılacaktır. Örneḫin şem' mazmununun kullanımı bütün mesnevi boyunca geçtiḫi yerlerden kesilip ele alınmayacak konunun içerisinde sunulacaktır.

¹⁰¹ Bu başlığın hazırlanmasında "Usluer (2007), s. 795-822" adlı çalışmadan yararlanılmıştır.

Cinsel mazmunların ilk kullanıldığı yer Züleyha'nın Yûsuf'u rüyasında ikinci defa gördüğü sahnedir. Yûsuf Züleyha'dan goncasını ve boncuğunu (kadın cinsellik organı) kimseye vermemesini, şekerini (dudaklarını) tûtiye (başkalarına) yedirmemesini, mühürünü (bekâretini) kimseye kırdırmamasını / bozdurmamasını, gülünün yapraklarını (kadın cinsellik organı) zarardan korumasını ve yelin ona ulaşmasını engellemesini ister. Bu benzetmelere göre kadın cinsellik organı *gonca*, *boncuk* ve *gül yapraklarına*; kadının bekâreti *mühre*; erkek cinsellik organı ise *yele* / *rüzgâra* benzetilmiştir:

Bile virdirmeyesen gonçağın sen
Menim çün sahlasañ şol muncagın sen (828)

Emānet mühürini sindürmeyesen
Şekeri tûtiye yedürmeyesen (829)

Güliniñ berglerin sahla halelden
Ki yel aparmasun sahla halelden (830)

Cinsel mazmunların kullanıldığı sahnelerden biri de Mısır azizinin iktidarsız olduğunun anlatıldığı sahnedir. Mısır azizinin rüyasında âşık olduğu adam olmadığını anlayan Züleyha Mağrip'e geri dönmek ister. Fakat gaipten bir ses Mısır azizinin iktidarsız olduğunu söyler. Bu ses azizin kilidinden (erkek cinsellik organı), Züleyha'nın kufunun (kadın cinsellik organı) salim kalacağını, azizin kilidinin mum gibi yumuşak olduğunu ve ondan bir zarar gelmeyeceğini söyler. Bu benzetmelere göre erkek cinsel organı *kilit* ve *muma*, kadın cinsel organı ise *kufu* benzetilmiştir:

Dağı korhıma yetişmez saña âfet
Kilidinden çalır kufun selāmet (976)

Ki munıñ kilididür nerm çün mūm
Kilid-i mūm vardur işi ma' lūm (977)

Züleyha, Yûsuf'u baştan çıkarsınlar diye ona 40-50 kızı yoldaş eder ve bağa yollar. Kızlar, Yûsuf'a kendilerini beğendirmek için türlü özelliklerinden bahsederler. Açıkça ifade edilen isteklerin yanı sıra örtülü bir şekilde istenen istekler de vardır. Kızlardan biri Yûsuf'a eğer kendisine yar olursa bağından (göğüs) kendisine iki tane nar (kadın memesi) vereceğini söyler:

Biri didi benimle ger olañ yâr
Saña virrem bâğımdan ikkice nâr (1620)

Kadın memesinin örtülü bir şekilde anlatıldığı ve turunca benzetildiği başka bir beyit:

Ĥudây meni seniñ çün yaradupdur
Turunç dillü köñsimde bitürüpdür (1628)

Daye, Yûsuf'a Züleyha'nın kendisinden vuslat istediğini haber verir. Bunun üzerine Yûsuf hokkadan (kadın cinsellik organı), mühr-i emaneti (bekâreti) gidermeyeceğini / bozmayacağını söyler:

Götürsem hoçkadan mühr-i emânet
Onıñ ivinde kılsam men hıyânet (1745)

Züleyha, Yûsuf'u baştan çıkarıp istediği vuslata erişmek için onu yedinci eve götürür ve kendisiyle beraber olması için dil döker. Kendisinin susuz olduğunu Yûsuf'un ise ölümsüzlük suyu olduğunu söyler ve Yûsuf'tan sütüne hurma katmasını ister. Bu ifadelerden *ölümsüzlük suyu* sperm anlamına, *süte hurma katmak* ise cinsel birliktelik anlamına gelmektedir. *Âb-ı zindegânî* ifadesinin geçtiği beyit tek başına bağlamından kopuk bir şekilde okunduğunda akla cinsellik ifade eden bir çağrışım getirmese de kendisinden sonra gelen beyitte Züleyha'nın süte hurma katalım isteğinden dolayı cinsellik içeren bir mazmun olduğu anlaşılmaktadır:

Menem susız sen âb-ı zindegânî
Menem cânsız sen cân-ı câvidânî (1984)

Gitür ey gül-i ter ĥurmâ zi-men şîr
Ĥoyan tû ĥuncede gel itme taçşîr (1985)

Ki menden süt senden tâze ĥurmâ
Ve şarfa yete rehlik ey şehensâh (1986)

Züleyha, intihar tehdidiyle Yûsuf'a yaklaşır ve yüzünden *dür-dane* (öpücük) alır. Yûsuf, bu öpücüklerden sonra Züleyha'ya meyleder. Züleyha da Yûsuf'a kendisini *hedef* ve *sadef* (kadın cinsellik organı) eder. Böylelikle Yûsuf'un *oku* (erkek cinsellik organı) ve *güheri* (sperm)

kendisine atılacak ve dökülecektir. Yûsuf, tuygun kuşunun ava uçması gibi Züleyha'ya doğru yönelir. Cebrail'in gelip uyarması üzerine Yûsuf *hedefe, ok* atmaz. Böylelikle *sadefin mührü* (kadın bekâreti) bozulmaz:

Şalâh kaşdına il boynına saldı
Yüzinden bir niçe dür-dâne aldı (2059)

Hedef itdi onıñ yanında cānın
Şadef itdi güherden ötri kāmın (2060)

Ṭuyğun teg Yûsuf ava kıldı pervāz
Ola san durnanı nice ala bāz (2061)

Gelüp Cibril didi şabr eyle cān şabr
Vişāliñ va' desi ırağdı kıl şabr (2062)

Veli Yûsuf hedefe atmadı oğ
Şadef mührini hem sındurmadı oğ (2063)

Yûsuf, gerdek gecesi Züleyha'nın hâlen bâkire olduğunu anlar. *Gülünün* (kadın cinsellik organının) hâlâ neden *gonca* (bekâretin korunmuşluğu) olduğunu, *gülünü* (kadın cinsellik organını) neden *rüzgâra* (erkek cinsellik organı) vermediğini sorar:

Güli açılmamış yuhuda gönçe
Yetişmemiş güle bir kılça rence (2542)

Nedendür qalmışañ kız ey perî-zād
Nedendür virmemişeñ güli ber-bād (2544)

Yûsuf ve Züleyha'nın birlikte olması *seher yelinin goncayı* açmasına benzetilmiştir. Buna göre kadın cinsellik organı *bağ* ve *goncaya* erkek cinsellik organı ise *seher yeline* benzetilmiştir:

Züleyhâ'nıñ bāğına çünki girdi
Seher bil-gönçesini açdururdu (2580)

Yûsuf'un Züleyha'nın *sadefine* (kadın cinsellik organı) ulaşip oraya *dür-dâne* (sperm) bırakması sonucu üç çocukları olur:

Şadef dür-dâneye çün oldı vâşıl
Üç dür-dâne şadefe oldı hâşıl (2585)

2.3. HİKÂYENİN KURGUSUNDA ÖNEMLİ ROLÜ OLAN MOTİFLER

Motif, hikâye etmenin en küçük unsurudur (Alptekin, 1997, s. 297). Motif terimi, sanat eserlerinde belirli aralıklarla tekrarlanan, küçük farklılıklar göstermekle birlikte, ana hatlarıyla sabit olan küçük unsurlardır (Arda, 1970, s. 20-21). Yûsuf u Züleyha mesnevisinde de çeşitli motiflere rastlanmakta hatta bu hikâyeden çeşitli anlatılara geçmiş motifler bulunmaktadır. Bu motifler adeta bu hikâyenin alemi durumuna gelmiştir.

2.3.1. Rüya (F1063)¹⁰²

Hikâyenin temel çarklarından birisi de rüya görmektir. Olaylar bu rüyalar sonucu şekillenir. Denilebilir ki hikâyenin en temel katmanı kahramanların rüya görmesi ve bu rüyaları etrafındakilere anlatması ya da bu rüyaların ardınca gitmesidir. Mesnevideki rüyalar kim tarafından görülürse görülsün bu rüyaların temel işlevi gelecekte haber vermesidir. Görülen her rüya ister sembolik olsun isterse de aşikâr muhakkak gerçekleşir. Bazı rüyaların gerçekleşmesi uzun zaman alır bazılarıysa da üç gün içerisinde gerçekleşir.

Mesnevide, Yûsuf iki, Züleyha üç, sâkî bir, sofracı başı bir, Mısır şahı ise bir rüya görür. Bu rüyaların tamamı işlevsel ve yönlendiricidir.

Yûsuf'un rüyasında güneş, ay ve on bir yıldızın kendisine secde ettiğini (1002-1003) görmesi ve bunun Yakup tarafından onun hükümdar olacağı şeklinde yorumlanması Yûsuf'un Mısır şahlığına giden basamakların eşiğine gelmesine sebep olur. Bu rüyanın kardeşler tarafından duyulması kıskançlıklarını daha bir arttırır ve Yûsuf'u kuyuya attırır. Hikâye içerisinde en son gerçekleşen rüyadır. Tabiri ve sonu güzel bir rüya olmasına rağmen uğruna çekilen eziyetler muazzamdır. Rüya gerçekleşene kadar Yûsuf kuyuya atılmış, köle olarak satılmış, Züleyha'nın bütmez tükenmez taciz ve iftiralara uğramış, sonunda da yedi yıllık zindan hayatını yaşamıştır. Rüyadaki güneş, ay ve on bir yıldız Yûsuf'un annesini, babasını ve kardeşlerini sembolik olarak

¹⁰² Parantez içerisindeki motif numaraları Stith Thompson'un *Motif Index of Folk-Literature* adlı çalışmasından alınmıştır.

temsil etse de bu rüya gerçek hayatta gerçek kişiler tarafından gerçekleştirildiği için bu rüya realist bir rüyadır (F1063).

Züleyha, hikâyede üç defa rüya görür (725, 820, 880) . Daha ilk rüyada gördüğü yakışıklı erkeğe âşık olur (T11.3). Üçüncü rüyada da bu kişinin yaşadığı yeri ve bu kişinin makamını öğrenir. Bu rüya hem Züleyha'nın hem de Yûsuf'un hayatını değiştirir. Züleyha, bir rüya ardınca memleketini terkedip Mısır'a gider. Rüyasındaki kişi sanıp Mısır aziziyle evlenir. Yıllar, sonra rüyasında gördüğü yakışıklı erkekle karşılaşır ve onu kendisine köle olarak satın alır. Züleyha'nın rüyası aşamalı bir rüyadır. Rüyada verilen bilgiler doğrudur. Fakat bunların gerçekleşmesi için hayli zamanın geçmesi gerekecektir. Züleyha, bu rüyayı gördüğü zaman Yûsuf henüz çocuk olmalıdır ki onu oğul diye satın aldıkları zaman Züleyha Mısır aziziyle evli bir kadındır. Hikâyede bu aradaki yaş farkı Züleyha'nın yaşlı bir kadınken Yûsuf'un olgunluğunu yaşayan bir şah olmasından anlaşılmaktadır. Züleyha ve Yûsuf arasındaki bu yaş farkı Yûsuf'un Züleyha'ya dua etmesi ve onun tekrar gençliğine kavuşmasıyla kapanır. Bütün bu bilgilerle verilmek istenen Züleyha'nın rüyasının zamanının ileri zamanlı olmasıdır. Züleyha, rüyanın bugün için geçerli olduğunu düşünüp hemen Mısır'a gider ama rüya çok sonraları gerçekleşir. Bu rüya için geleceğe yollanan mektup yorumu yapılabilir.

Mesnevide iki rüya çok çabuk gerçekleşir. Bunlar sâkî ve sofracı başının rüyalarıdır (2366, 2368). Bu rüyaların işlevi de gelecekte haber vermedir. Sâkînin rüyası şaha şarap hazırlama şeklindedir ve o şekilde de gerçekleşir. Sofracı başının rüyası ise başındaki sepetten kuşların ekmek yemesi şeklindedir. Bu ekmek ve sepet semboliktir. Gerçek hayattaki karşılıkları sofracı başının asılması ve kuşların onun etini yemesidir. Yûsuf, bu rüyaları yorumlamadaki marifeti sayesinde geç bir şekilde de olsa Mısır şahı tarafından farkedilir ve önce aziz sonra da şah olur.

Hikâyede Yûsuf tabir edene kadar tabir edilemeyen bir rüya vardır. Bu rüya şahın rüyasıdır ve baştan sona semboliktir (2400-2406). Rüyadaki yedi semiz inek ile yedi yeşil başak bolluk yıllarını, yedi cılız inek ile yedi kuru başak ise kıtlık yıllarını temsil etmektedir. Mısır'ın rüya tabircileri bu sembolleri anlamaz ve rüyayı yorumlayamazlar. Rüya, sâkî tarafından kendi rüyasıymışçasına Yûsuf'a anlatılır ama o bunun bir sâkînin rüyası olamayacağını bir şah rüyası olacağını anlar. Yûsuf, rüyayı yorumlar ve bu rüya sayesinde zindandan çıkar. Üstelik zamanında kendisine atılan iftiraldan da kurtulmuş olur. Bu rüya sadece Yûsuf ve Mısır şahının değil bütün Mısır halkı ile çevre şehirlerde yaşayan insanların kaderini değiştiren yönlendirici bir rüyadır. Gerçekleşme zamanı 14 yıllık bir rüyadır. Rüya, Yûsuf'un önce aziz sonra şah olmasına, Mısır ve çevre şehirlerdeki halkın kıtlıktan kurtulmasına sebep olmuştur.

Mesnevinin son rüyası Yûsuf tarafından görülmüştür. Bu rüyaya göre Yûsuf'un ölmüş anne ve babası onu çok özlediklerini ve yanına gelmesini istediklerini söylerler (3292-3296). Rüyada

herhangi bir sembol yoktur. Son derece açık bir rüyadır. Yûsuf, rüyayı gördükten sonra öleceğini anlar ve vasiyetini eder. Rüyanın gerçekleşme zamanı kısadır ve gelecekte haber verir.

2.3.2. Yan Yana Gömülen Sevgililer (E419.6.)

Züleyha ve onunla alakalı birçok olayın hikâyesinin ana kaynakları olan kutsal kitaplarda olmaması gibi yan yana gömülme olayı da yoktur. Bu da şairlerin eklediği olaylardan biridir ve halk hikâyelerinde sıkça kullanılan motiflerdendir. Halk hikâyelerinde ya da Leyla vü Mecnûn mesnevisinde kahramanlar kavuşamaz ve yan yana gömülürler. Fakat onları bir türlü birleştirmeyen kader, mezarda da rahat bırakmaz aralarında kara bir çalı biter. Yûsuf u Züleyha mesnevisinde bundan farklı olarak olay kişileri çok zor bir şekilde de olsa birbirine kavuşur. Sonuçta bir kavuşma gerçekleşmiştir. Fakat bu kavuşma ve mutluluk müellife ya da geleneğe fazla gelmiş olacak ki kurguya dramatiklik katma amacıyla yan yana gömülen sevgili motifi eklenmiştir. Züleyha, Yûsuf'un yanına gömülür fakat Mısır'ı bir veba salgını sarar. Bunun üzerine Yûsuf'un mezarı Nil'in diğer tarafına taşınır amaç vebanın yok olmasını sağlamaktır. Fakat mezar nereye taşınsa diğer taraf helak olur. Böylelikle iki taraf da salim kalsın diye Yûsuf'un na'şını Nil'e gömülür. Züleyha böylelikle ölümünde de Yûsuf'tan ayrılmış olur (3348-3354). Bu motif, hikâyesinin kurgusunda her ne kadar dramatik bir öğe olsa da hikâyeye sonradan eklendiği aşikârdır. Sonuçta, Züleyha Yûsuf'una kavuşmuş, ondan üç çocuk sahibi olmuş, kendisiyle güzel günler geçirmiştir.

2.3.3. Formülistik Sayılar

Formülistik sayı olarak nitelendirilen ve kaynağına bakıldığında Orta Asya Şamanizmine kadar gittiği görülen 3, 7, 9, 40 gibi belli sayılar, Türk kültürünün gelişim çağları boyunca sosyal hayatı içerisinde önemli yer tutmuş, halkın yarattığı birçok anları türü içerisinde sürekli tekrarlanarak kutsiyet kazanmıştır (Türkan, 2008, s. 920).

Dinin edebiyat üzerindeki etkisi İslâmî inançların gerek halk, gerekse de divan edebiyatında kendisini hissettirmesinden anlaşılmaktadır (Yardımcı, 1999, s. 636). İncelenen hikâye bazıları birkaç defa bazıları da sürekli olarak kullanılan 2 (Z71.), 3 (Z.71.1.), 7 (Z.71.5.), 12 ve 40 (Z.71.12.)-50 gibi formülistik sayılar vardır. Bunlardan en sık ve işlevsel olanı 3 ve 7'dir. Önemli olaylar ve zamanlar hep bu sayıların etrafında şekillenir.

Hayatın her alanında ikiye bölmelerin, çiftlerin ve ikili yapıların ağırlıklı konumu gözlemlenebilir. Bununla birlikte bunun, bütünüyle olumsuz bir uyumsuzluğa işaret etmesi gerekmez. Tartışmanın, birisinin kendisinden çok başka birisine hitap etmesinin olanaklı olması

açısından *ben* ve *sen* arasındaki gerilim, hem ölümcül hem de verimlidir. İkinci geometrik ifadesi olan çizgi birleştirici gücünün yanısıra ayırıcı bir güce de sahiptir (Schimmel, 2011, s. 57).

Mesnevîde de iki (Z71) sayısının ayırıcı ve birleştirici gücü kullanılmıştır. Yûsuf iki yaşındayken annesi ölmüştür (639). Burada iki sayısı ayırıcı niteliktedir. Yakup çocuklarını seyrana yollarken bir iki su tulumuna su bir iki tanesine de tatlı süt doldurur. Oğullarına sütü Yûsuf'a içirmelerini kendilerininse suyu içmelerini söyler (1042-1044). Yakup'un, Yûsuf'u diğer oğullarından üstün tuttuğu ve ayrımcılık yaptığı bu iki süt dolu tulumla bir kere daha pekişir.

Yûsuf, köle pazarında satışa çıkarıldığında yaşlı bir kadın elinde iki yumak ipele Yûsuf'a talip olur (1391-1392). Buradaki iki sayısı umudun ve bir an bile olsa güzelliği görmenin verdiği hazzın simgesidir. Dolayısıyla iki sayısının buradaki işlevi birleştiricidir.

Yûsuf, Züleyha'nın isteklerini gerçekleştirmekten iki şeyin kendisini alıkoyduğunu söyler. Birincisi Allah korkusu ikincisi ise azize olan saygısıdır (2031). Bu iki durum Züleyha için ayırıcı, Yûsuf, Allah ve aziz için birleştirici bir durumdur.

Züleyha, Yûsuf'u yedinci evde kendisine meylettirdiğinde Cebrail gökten iner ve Yûsuf'u yapmak üzere olduğu şeyi yapmaması için uyarır. Burada Yûsuf, Züleyha'yı oyalamak için şalvarının bir düğümünü çözerken ikisini de bağlar (2064). Bu durum Yûsuf için birleştirici, Züleyha içinse ayırıcı bir durumdur.

Allah güzelliğin iki hissesini Yûsuf'a vermiştir (605). Bu durum Yûsuf için her ne kadar birleştirici bir özellik olarak görülse de sürekli kıskanılmasına ve başına belalar gelmesine sebep olmuştur.

Aracılık, bütünlük ve tanrısal güç anlamlarını bünyesinde barındıran üç rakamı İslâm dâhil birçok inançta kutsal kabul edilmektedir. Bu rakamın, başlangıç, orta ve son şeklinde aşamaları bulunur. *Allah'ın hakkı üçtür* sözü, *Kur'an*'ın veya ekmeğin üç kez öpülmesi yalan yere yeminde üç günlük oruç tutulması, üç sayısının kutsallığını açıkça göstermektedir (Küçük, 2013, s.98). Şiilikte, Allah-Muhammed-Ali üçlemesi vardır: Allaktan başka tanrı yoktur; Muhammed Allah'ın habercisidir; Ali Allah'ın yakınıdır. (Schimmel, 2011, s. 78).

Mesnevîde üç (Z71.1.) sayısı şu şekillerde kullanılmıştır: Yûsuf üç gün kuyuda kalır (1176). Allah Yûsuf'un kendini beğenmişliğini cezalandırmak için onu üç abbasiye sattırır (1213). Sakî ve sofracı başı üç gün zindanda kalır (2389). Züleyha ile Yûsuf'un üç çocuğu olur (2585-2586).

Yedi rakamı, en yaygın motiflerden birisidir. Hem İslâm hem Yahudî hem de Hristiyan inançlarının kutsal kitaplarında sıkça zikredilen bu rakam, Tanrı ile dünyayı birleştiren bir rakam olarak kabul edilmektedir. Yedi rakamı ile ilgili sembolizmin temelinde, yedi gezegen inancı yer almaktadır (Küçük, 2013, s. 102). Züleyha, Yûsuf'u baştan çıkarmak için baştan çıkarıcı resimlerle bezeli yedi (Z71.5.) ev yaptırır (1900-1901). Yûsuf, zindanda yedi yıl kalır (2400). Mısır şahı rüyasında yedi semiz inek, yedi cılız inek, yedi yeşil başak ile yedi kuru başak görür

(2402-2406). Mısır şahının gördüğü bu rüya yedi yıl bolluk yedi yıl da kıtlık olacağı anlamına gelir (2421-2422).

İslâmî bağlamda on iki sayısının önemi, Yahudî-Hristiyan geleneğinde olduğundan daha az bellidir. Bu sayının etkin kullanımı Şii mezhebinde mevcuttur. Şiiilerin 12 imamı vardır. Fakat 12. imamın çocukken gizemli bir şekilde ortadan kaybolduğu düşünülür. Bazı tarihçiler bu yüzden 12. imamın varlığından şüphelidir. Şii mezhebindekilere göre 12. imam saklanmıştır ve bu adaletsiz dünyaya adalet getirmek için yeniden ortaya çıkacaktır (Schimmel, 2011, s. 221, 223). Mesnevide Mazlûm'un 12. imamın adını zikretmemesi onun bir gün geleceğine dair inancından olabilir. Bu yüzden mesnevide sadece 11 imamın adı zikredilmiştir (56-63). Bunun dışında Yakup'un 12 oğlu vardır (628).

Türklerin önem verdiği, ona kudsiyet kazandırdıkları sayıların başında kırk gelmektedir. Hazırlama ve tamamlama sayısı olarak değerlendirilen bu sayı, kahramanların etrafındaki gücü de temsil eder. İslâmî geleneklere göre Tanrı Âdem'in çamurunu 40 gün yoğurmuştur. Hz. Muhammed ilk vahyini 40 yaşında almış ve ona ilk inananların sayısı 40'tır. Dünyanın sonu yaklaştığında Mehdi, 40 yıl yeryüzünde kalacaktır (Küçük, 2013, s. 106). 40 sayısı ile ilgili inanç ve âdetler çoğaltılabilir fakat önemli olan bu sayısının Türk ve İslâm geleneğinde önemli bir yere sahip olmasıdır. Züleyha, Yûsuf'u baştan çıkarması için ona 40-50 kızı yoldaş eder (1601). Yûsuf, 40 günlük süt bebeğinin dile gelip şahitlik etmesiyle Züleyha'nın iftirasından kurtulur (2150). Yakup, 40 yıl Yûsuf'tan ayrı kalır (3019). Yûsuf, babasına kendisini affetmesi için 40-50 bilge yollar (3192). Yûsuf, Mısır'da 40 yıl padişahlık yapar (3290).

2.3.4. Aldatma Motifleri

Mesnevide aldatmalar hile, iftira (K2110.), tebdil-i kıyafet (K1812.) ve hain erkek kardeşler (K2211.) şeklinde kendisini gösterir. Yûsuf'un kardeşleri onu babalarından gezmeye götürme bahanesiyle alıp kuyuya atarlar ve Yûsuf'u kurt yedi derler. Böylelikle babalarına karşı hile düzenlemiş olurlar (1119). Züleyha, Yûsuf'u baştan çıkarmak için onu 40-50 kızla bağa yollar. Bu hileye göre Yûsuf onlardan birine meylederse Züleyha hemen o kızın yerine gizlice geçip Yûsuf'la birlikte olacaktır (1593-1595). Züleyha, dayesinin planladığı bir hileye göre yedi ev yaptırır ve evin her yerine baştan çıkarıcı resimler çizdirir. Bu hileyle Yûsuf'u elde etmeyi planlar (1887-1895).

Züleyha, kendisine uyurken sahip olmak istediği şekilde Yûsuf'a iftira atar (2130- 2136). Yûsuf, Mısır şehrinin kapısında kaybolan kardeşi İbn-i Emin'in yanına köle kılığında gider (2736-2737). Birçok halk hikâyesinde karşılaşılan büyük kardeşlerin küçük kardeşe zulüm etmesi motifi Yûsuf

u Züleyha’da da vardır. Buna göre Yûsuf’un kardeşleri onu kıskanır ve türlü eziyetlerle kuyuya atarlar(1089).

2.3.5. Esirler ve Kaçaklar Motifi

Kuyuya Hapsetme Motifi (R41.3.4.) ile zindana hapsetme motiflerinden (R41.3.) daha önce kapalı mekânlar başlı altında bahsedildiği için burada sadece indeks numarası vermekle yetinilmiştir.

2.3.6. Gömlek

Yûsuf u Züleyha hikâyesiyle özdeşleşmiş ve buradan birçok anlatıya teşbih ve telmih yoluyla geçen gömlek motifi hikâyede üç işlevde kullanılmıştır. Birincisinde Yûsuf’un gömleği kardeşleri tarafından kana bulandırılıp Yakup kandırılmaya çalışılır (1130). Bu kanlı gömlek (Z101.) yüzünden Yakup ağlaya ağlaya kör olur (1145). İkincisinde Yûsuf’un gömleği Züleyha tarafından arkadan yırtılır ve kendisine iftira atılır (2085). Fakat gömleğin arkadan yırtılmış olması Yûsuf’un masumiyetinin sembolü olur (2155-2157). Üçüncüsünde gömlek bir şifa kaynağı olur. Yûsuf, gömleğini Yakup’a gözlerinin açılması için yüzüne sürmek üzere yollar. Yakup gömleği yüzüne sürer ve gözleri açılır (3085, 3134).

2.4. MASAL UNSURLARI

Masal, insandan hayvana, bitkiden nesneye kadar her şeyin kahraman olarak yer aldığı, daha çok olağanüstülüklerle örülü, belli kalıp ifadelerle süslenmiş anlatmalardır. Belirli kahramanlara (Keloğlan, köse, tilki, dev vb.) bağlı olanların yanında kim olduğu ve hangi ülkenin başında bulunduğu genellikle belirtilmeyen padişahlar, sultanlar, krallar da masalların vazgeçilmez kahramanlarıdır (Sakaoğlu, 1997, s. 346). Yûsuf u Züleyha mesnevisi kaynağını kutsal kitaplardan alan bir hikâye olmasına rağmen anlatıcıların elinde işlene işlene muhtevasına bazı masal unsurlarını da almıştır. Bu masal unsurlarından olağanüstülük göstererek konuşma yeteneği sergileyen *kurt* ve *deveden* daha önce II. derecedeki yardımcı kahramanlar başlığında bahsedildiği için yeniden bu başlıkta kendilerinden bahsedilmeyecektir.

Mesnevide olağanüstülük gösterdiği için masal unsuru olarak değerlendirilmesi gereken iki nesne vardır. Bunlardan birincisi Yûsuf’un köle kılığına girerek kardeşi İbn-i Emin’e verdiği *incidir*. Bu

inciye Yehûdâ ve diğerkardeşler İbn-i Emin'den alıp kendi kollarına takmak isterler. Fakat inci her defasında yine İbn-i Emin'in kolunda belirir:

Didi İbn-i Emîn k'ey cān-ı kardaş
Bir A' rābī maña virdi bile daş (2757)

Maña virgil ki tā bir baħim onı
İtürmesen çoluma taħim onı (2760)

İlinden aldı vü bağladı ol dūr
Yine baħdı çolında yoħtu ol dūr (2761)

Obir kardaşla hem aldıla onı
Yine öz çolına gördile onı (2762)

Masal unsuru olarak değerkendirilmesi gereken ikinci olağanüstü nesne Yûsuf'un *altından kadehidir*. Bu kadehe altın bir çubukla vurulduğı zaman geçmişten ve şimdiden haber vermektedir. Altından kadeh, Yûsuf'un ve kardeşlerinin hazır bulunduğı bir ortamda kardeşlerinin Yûsuf'u kuyuya attığını ve onu bir kervana sattıklarını söyler. İbn-i Emin'in kadehe Yûsuf'un sağ olup olmadığını sorması üzerine kadeh Yûsuf'un sağ olduğunu haber verir:

Menim yanımda zerden vardı bir cām
Ki söz söyler diyer her kimseni nām (3033)

Vezir çün cāmğa vurdı mīl-i zerrīn
Şadāi çıħdı ondan nevħa-āyīn (3037)

Masal unsurlarından olan peri, cin, dev, cadı gibi varlıklar hikâyede kendisinden bahsedilen, benzetme unsuru olarak kullanılan varlıklardır. Züleyha'nın aşktan delirmesini etrafındaki hizmetçileri bir perinin, cinin, devin veya cadının ona büyü yapmış olmasına bağlar:

Biri dirdi oña virmiş perī rīv
Bile işleri eyler cinn ile dīv (762)

Biri dirdi ki vardur hāl-i Hindū
 Oña kār eylemişdi sihr-i cādū (763)

Yār hāzırdur hemīşe hani yāri isteyen
 Gör ki ne yaħmış onı ol nergis-i cādū-yı yār (2001)

Masal unsurlarından olan Anka kuşundan mesnevîde iki defa bahsedilmiştir. Bu kuşun ismi var cismi yok bir varlık olması özelliğine atıfta bulunulmuştur. Züleyha, rüyasında gördüğü kişinin adını bilmez. Anka'nın bile bir adı varken âşık olduğu adamın bir adı yoktur. Diğer taraftan anka kuşu Mısır mitolojisinde Tanrı Ra'nın ruhudur. :

Nice bir mürğden virsem nişānı
 Ki 'anķā iledür hem āşyānı (787)

Velī 'anķā adın dutarla merdüm
 Menim mürğimden ol ad hem olup güm (788)

3. BÖLÜM

MOLLÂ CÂMÎ'NİN VE MAZLÛM'UN YÛSUF U ZÜLEYHÂ MESNEVİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Karşılaştırmada, Mazlûm'un mesnevisinin tezde hazırlanmış metniyle, Câmi'nin eserinin Ali Nihat Tarlan tarafından Türkçeye çevrilmiş Günay Kut tarafından ise yayına hazırlanmış basımı kullanılmıştır¹⁰³. Her iki eser de mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış olup vezinleri *mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün* 'dür. Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâ'sı 3518 beyitken, Câmi'ninki 4012 beyittir. Aradaki 494 beyitlik fark Câmi'nin tasvir beyitlerinin Mazlûm'un eserinde olmamasından dolayıdır. M¹⁰⁴'deki 82 gazel ile 2 müstezat C¹⁰⁵'de yoktur.

3.1. TERCÜME METODU VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE TESPİTLER

Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinin serbest bir çevirisidir. Mazlûm bu konunun Türkler arasında yazılmadığını söylese de 18. yüzyıla kadar bu konuda kaleme alınmış birçok Türkçe eserin var olduğu bilinen bir gerçektir.

Bu kışşa Türklerin elinde yoğdur
Egerçi Tâtların elinde çoğdur (78)

Levend (2015), tercümenin bugünkü çeviriyi aşan geniş bir anlam taşıdığını ifade eder ve tercümelemleri aşağıdaki şekilde dört gruba ayırır:

- Aslını bozmamak için kelime kelime yapılan çeviriler.
- Kelime kelime olmamakla birlikte aslına uygun yapılan çeviriler.
- Konusu aktarılmamakla birlikte aslıd. Genişletilerek yapılan çeviriler (s. 80).

Yazar (2011), Levend'in bu tasnifinde, ilk iki maddenin sadık tercümenin iki ayrı şekli; son iki maddenin ise serbest çeviri örnekleri olduğunu belirtir (s.232).

Levend (2015), konusu aktarılarak yapılan çeviriler üzerinde durmazken, dördüncü biçim çeviriyi şu şekilde açıklar:

¹⁰³ Tarlan (2003).

¹⁰⁴ M: Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâsı

¹⁰⁵ C: Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâsı

Dördüncü biçim daha çok edebî eserlerde görülür. Şâir kaynak olarak aldığı eseri, olduğu gibi çevirmeyi asla düşünmez. Kendini asıl esere bağlı saymaz. Kimi parçaları aktarma yoluyla alır. Kimi yerleri olduğu gibi çevirir. Ama asıl önemli bulduğu yerleri genişleterek aktarır; kendi düşüncelerini, duygularını da bu parçalara ekler. O hale getirir ki, artık ona çeviri demek asla doğru olmaz. Yazar kimi kez eserine çeviri adını verir. Ama bu ilk yazara karşı gösterdiği saygıdandır. Örneğin, Gülşehrî'nin Attâr'dan çevirdiği Mantıku't-tayr, Kutb'un Nizâmî'den çevirdiği Hüsrev ü Şîrîn, Seyf-i Serâyî'nin Sa'dî'den çevirdiği *Gülîstan* tam bir çeviri değildir. Yazarlar eseri çevirirken kendilerinden birçok şeyler katmışlardır (s.81).

Paker (2009), Osmanlı döneminde yapılmış tercümelerin *çeviri* kavramıyla karşılanamayacağını ileri sürerek bu dönemde yapılmış metin aktarımları için *terceme* kavramının kullanılmasının daha doğru olduğunu belirtmiştir (s. 89-91).

Klâsik edebiyatta eserlerin değerlendirilmesinde, yazıldıkları dönemin tezkirecilerinin kullandıkları terminolojinin önemine değinen Toska¹⁰⁸, ne tam telif ne de tam tercüme olan böyle eserlerin isimlendirilmesinde tezkirecilerin ifadelerine başvurulabileceğini söyler. Latîfi'nin, Şeyhî'nin Hüsrev ü Şîrîn'inden bahsederken onu nazire olarak değerlendirmesini hatırlatarak gelenekte olduğu gibi bu tür eserlere nazire denilmesi teklifini sunar. Köksal¹⁰⁹ da bu teklifi kabul edip bu tür eserlere nazire denebileceğini belirtir (Yazar, 2011, s. 233-234).

Aynı konulu bir mesnevi farklı yüzyıllarda pek çok kez kaleme alınmış olabilir. Mesnevilerin çoğu Farsçadan sayıca daha az bir kısmı Arapçadan Türkçeye çeviridir. Tercüme edilen eser model metinle konu açısından benzerlik gösterse de, dil, atasözü, deyim ve günlük dil söyleyiş kalıplarının kullanımı açısından farklıdır (Yıldız, s. 945-946). Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi için de aynı durum söz konusudur. Mazlûm, Câmî'nin eserini model metin olarak kullanmış ama dinî kaynakların tercümesinde uygulanan bire bir tercüme etme yöntemini uygulamamıştır. Bazı yerleri tercüme etmemiş, bazı yerlere eklemelerde bulunmuş bazı yerlerde de eklediği 82 gazelde olduğu gibi telif bölümler yaratmıştır. Mazlûm'un eserinin konusu Câmî'nin eseriyle aynı olsa da hatta çoğu zaman aynı kafiyeli beyitler kullansa da döneminin dil ve söyleyiş özelliklerini yansıtması bakımından önemli bir eserdir. Mazlûm'un çevirisi için Levend'in bu konu hakkında yaptığı gruplandırmada dördüncü gruba girer.

3.2. BÖLÜM BAŞLIKLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sında 75 konu başlığı yer almaktadır. Mazlûm'da başlıklara yer verilmemiştir. Mazlûm'un Yûsuf'u Züleyhâ'sında ise toplamda beş başlık vardır. Bu beş başlığın ikisi "Gazel Beyt, Münâcât-ı Kâfile" şeklinde olmak üzere iki gazele aittir. Geriye kalan üç başlık

¹⁰⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Toska, Z. (2000). *Journal of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları Dergisi*. C. XXIV. s. 291-306.

¹⁰⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Köksal, M. F. (2006). *Sana benzer güzel olmaz divan şiirinde nazire*. Ankara: Akçağ Yay.

ise “ Hikâyet-i Duhter-i Mısrî, Kıssa-ı Bâğ Reften-i Hazret-i Yûsuf, Kıssa” şeklinde olmak üzere mesneviye aittir. Bu beş başlık da G nüshasında yer almamaktadır. Sadece R nüshasında yer alan bu beş başlıktan ikisi ise der-kenârda yer almaktadır. G ve R nüshasında bu başlıkların olması gereken yerlerde herhangi bir boşluk ya da işaret bırakılmamıştır. G nüshasında gazellerden önce bir boşluk bırakılmış ve gazel bitiminde de bir çizgi çekilmiştir. R nüshasında ise gazellerden önce boşluk bırakılmamış ama gazelin öncesinde ve sonrasında çizgi çekilmiştir. R nüshasında gazellerin yazılmadığı durumlarda gazelin olması gereken yere çizgi çekilmiştir. Mazlûm’un, Câmî’nin başlıklandırma sistemini almamış olmasının ilk sebebi mesneviyi tercüme ederken çoğu tasvir bölümlerini atlaması ve bazı olay halkalarını almamış olmasındaki keyfiyetle aynı olduğu düşünülebilir. İkinci sebep olarak, Mazlûm’un eserini telif bir eser gibi gösterme çabasının sonucu başlıkları almadığı düşünülebilir.

3.3. MUKADDİME BÖLÜMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

- Her iki eser de besmele ile başlar.
- C’de 13 beyit olan tevhit M’de 19 beyittir. M’nin yazmış olduğu tevhit telifdir.
- C’deki 28 beyitlik tahmit kısmı M’de yoktur.
- C’de Allah’ın varlık nedenlerinin sıralandığı ve bu nedenler hakkında düşünmeye davet edilen bir bölüm yer alır. Bu bölüm başlık sıralamasında C’de 3. sıradadır ve tamamen M’de yoktur.
- C’deki 4. başlıkta yer alan *ihitiyaç sahiplerine yardımcı olması için Cenab-ı Hakka münacat*, 5. başlıkta *eseri nazmedenin kendi için münacatı* ve *Hz Muhammed’in peygamberliğinin anlatıldığı* 6. başlık M’de yoktur.
- M’de 20 beyitlik miraç kısmı C’de 7. başlığa denk gelmektedir. Fakat M’de Hz. Muhammed’in miracı anlatılırken Hz. Ali ile miraçta karşılaşması inancı vurgulanmış ve detaylandırılmışken C’de böyle bir durum söz konusu değildir.
- C’de 8. başlıkta yer alan *şefaatt nurundan bir parça hisse almak için yalvarış* kısmı M’de yoktur.
- Câmî, Nakşibendî tarikatına mensup olduğu için 9. başlıkta Ubeydullah Ahrar ve Hâcegân tarikatı için övgülerde bulunmuştur. Mazlûm Şii olduğu için bu başlık M’de yoktur.
- Mesnevi yazarları eserlerini dönemin büyüklerine sundukları için eserlerinde onları öven kısımlar yer alır. C’de 10. başlıkta dönemin hükümdarına yapılmış bir övgü yer almaktadır. M’de ise Mazlûm eserini kimseye sunmadığı için bir övgü söz konusu değildir.
- M’de 12 İmam övgüsü yer alırken C’de böyle bir durumla karşılaşmaz.

- M’de *sebeb-i telif* kısmında Mazlûm gaipten bir sesin kendisine bu eseri yazmasını söylediğini belirtir. C’de ise Câmî geleceğe bir eser bırakmak için bu eseri yazdığını söyler. Aslında Mazlûm da kendisinden bir yadigâr kalması için eseri yazdığını söyler. Farklılaştıkları nokta Mazlûm’un bu işi gaipten sesin yönlendirmesi ile yapmasıdır.
- M’de 97-124. beyitler arasında yer alan *hasb-i hâl* kısmı C’de yoktur.
- M’de 245-530. beyitler arasında yer alan Hızır ve Cebrail arasında geçen olayları anlatan kısım C’de yoktur. Mesnevinin bu kısmı tamamen telifdir.
- M’de *mukaddime* bölümünde Mazlûm’un ağzından söylenmiş iki gazel vardır; C’de mesnevi boyunca farklı bir nazım şekline rastlanmaz.
- Câmî’nin mukaddime bölümü 416 beyit, Mazlûm’un ise 580 beyittir. Mazlûm’un *mukaddime* bölümünün Câmî’den uzun olmasının sebebi Hızır ile Cebrail arasında gerçekleşen hadiselerin anlatıldığı hikâyeden dolayıdır.
- Mazlûm’un sırasıyla yaşadığı yerleri, kendi hakkında verdiği bilgileri anlattığı *hasb-i hâl* bölümü Câmî’de yoktur.

Mazlûm’un *mukaddime* bölümü için telif sıfatı rahatlıkla kullanılabilir. Bunun en büyük sebeplerinden birincisi Mazlûm’un Şii, Câmî’nin Nakşibendî olması; ikincisi Mazlûm’un eserini dönemin büyüğüne sunmamış, Câmî’nin ise sunmuş olmasıdır. Üçüncü sebep olarak ise Mazlûm’un Câmî’ye göre daha zorlu bir hayat sürmesi, gurbette olması ve bu yaşadıklarını eserine yansıtmıştır.

M ve C’de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler

M’nin mukaddime bölümü telif özelliği gösterse de C ile anlamca birbirine yakın ya da aynı olan beyitler içerir:

Tablo 3: M ve C’de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler

Mazlûm’un Yûsuf u Züleyhâsı	Câmî’nin Yûsuf u Züleyhâsı
149	306
151	307
152	308
153	322
154	321
155	317,318
156,157,158	323
161	326
162	327
163	328
164	329
165	330
166	331
167	332

Tablo 3: (devam) M ve C’de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler

Mazlûm’un Yûsuf u Züleyhâsı	Câmî’nin Yûsuf u Züleyhâsı
172	339
174	341
175	342
189	351
190	352
191	350
192	353
194	354
196	42
197	43
198	44
200	46
201	49
574	391, 392, 393

Şu halvetde ki yoğ-idi nişânî

‘ Âlemde ne zemîn ü âsmânî (M, 149)

Der ân halvet ki hestî bî-nişân bûd

Be-künc-i nîstî ‘ âlem nihân bûd (C, 306)

(O halvette ki, varlıktan eser yoktu; âlem yokluk köşesinde gizli idi)

Ber-â-berde yoğ-idi bir müzâhir

Özi öz nûr ile özine zâhir (M, 152)

Cemâlî muṭlaḳ ez-ḳayd-ı müzâhir

Be-nûr-ı ḥ’îş hem ber-ḥ’îş zâhir (C, 308)

(Öyle bir güzellik ki, zuhur yerleri kaydından âzâde kendi nuru ile kendine görünüyor.)

Neden her yerde vardur birce nûrî

Gerek kim kılsa her dem bir zuhûrî (M,154)

Çü her cā hest ḥüsn îneş tekâzâst

Nuḥust îñ cünbüş ez-ḥüsn-i ezel ḥâst (C, 321)

(Her nerede bir güzellik varsa böyle zuhur ister; bu hareket, ezeli güzellikle başlamıştır.)

Çıharıp başını kıldı taḳaddüs

Tecellî eyledi âfâḳ [u] enfüs (M, 153)

Birün zed hayme zi-iqlim taqaddüs
 Tecelli kerd ber-âfâk u enfüs (C, 322)
 (Her türlü noksandan sıyrılmış olmak âleminden çıkıp dış ve iç her
 şeyde tecelli etti.)

Melâyikler hamu eflâk ile fülk
 Diyeller nağme-i sübhân-ı zü'l-mülk (M, 161)

Zi- gāvṡāṡân-ı in baḡr-ı felek fülk
 Ber-âmed ğulğul-ı sübhân-ı zü'l-mülk (C, 326)
 (Gemisi felek olan bu denize dalanlardan, ğüröl ğüröl: “Mülk sahibi olan
 Allah’ı teşbih ederim.” zikri yükseldi.)

Şol nürdan zerrece ğüllerğa düşdi
 Ki ğulden şür bülbüllerğa düşdi (M, 162)

Ez-ân lem^ç a fūrūği ber-ğül üftâd
 Zi-ğül şürî be-cân-ı bülbül üftâd (C, 327)
 (O parlıtından bir ışık ğüle düştü; ğül, bülbülün canında kıyametler
 kopardı.)

Yüzün ol şem^ç -i nürî kıldı rüşen
 Ki pervâzını yandırdı çî ğülşen (M, 163)

Ruḡ-ı ḡod şem^ç ez-ân âteş ber-fürüḡt
 Be-her kâşâne şad pervâne-râ sūḡt (C, 328)
 (Mum, yanağını o ateşle aydınlattı; her mecliste yüzlerce pervaneyi
 yaktı.)

Yüzinden yüzini bezetdi Leylî
 Ki Mecnün ğül yüzine kıldı meyli (M, 165)

Zi-rüyeş rüy-ı ḡîş ârâst Leylî
 Be-her müyeş zi-Mecnün ḡâst meyli (C, 330)

(Leylâ, yüzünü onun güzelliği ile süsledi; Mecnûn, saçının her teline ayrı ayrı âşık oldu.)

Şîrîn ağzını kând[d]an çün kılup şâd
Ki Pervîz yandı vü cân virdi Ferhâd (M, 166)

Leb-i Şîrîn be-şeker-rîz be-güşâd
Dil ez-Pervîz bored ü cân zi-Ferhâd (C, 331)
(Şirin, dudağından şeker saçmaya başlayarak Perviz'in gönlünü, Ferhad'ın canını aldı.)

Seney âyîne ol âyîne-ârâ
Seney pinhân oldur âşkârâ (M, 172)

Tüyî âyîne ü âyîne-ârâ
Tüyî püşide ü ü âşkârâ (C, 339)
(Sen aynasın, aynada görüne odur; örtülü olan sensin, o âşikâr meydandadır.)

Men ü sen ortada var miz bahâne
Hamu yerlerde vardur ol yegâne (M,174)

Men ü tû der-miyân kârî ne-dârîm
Be-cüz bihûde pendârî ne-dârîm (C, 341)
(Arada sen ve ben diye bir şey yoktur. Bu sadece bizim kuruntumuzdur.)

Diliği bağla ey Mazlûm-ı nâ-dân
Ki bu kışşada yoğdur hiç pâyân (M, 175)

Ĥemûş k'in kışşa pâyânî ne-dâred
Zebânî ü zebân dâni ne-dâred (C, 342)
(Sus artık; bu hikâyenin sonu yoktur! Bunu ifade edecek ne dil vardır ne de dil bilen.)

3.4. HİKÂYE BÖLÜMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Mazlûm, hikâye bölümünde Câmî'nin eserine olayların kronolojisi yönünden sadık kalmakla birlikte tasvirlerde ve bazı olayların anlatılmasında farklılık göstermiştir. Mazlûm, Câmî'nin uzun uzun yaptığı tasvir bölümlerini atlayıp olayları aktarmıştır. Bazı yerlerde de Câmî'de olmayan olay halkaları eklemiştir. M'nin hikâye bölümünde 79 gazel, 2 müstezat söylenmiştir; C'de diğer bölümlerde olduğu gibi bu bölümde de gazel söylenmemiştir.

M'de Olup da C'de Olmayan Olay Halkaları

- M'de Züleyhâ, babasını kendisini Mısır azizine vermesi için tehdit eder. C'de ise böyle bir durum söz konusu değildir.
- M'de Züleyhâ'nın Mısır azizinin rüyasında gördüğü kişi olmadığını anlaması üzerine geri dönmek istemesi olayı C'de yoktur.
- M'de Yakup, Yûsuf'un rüyasını tabir eder. C'de ise Yakup'un tabiri yoktur.
- M'de kafile bekçisinin Yûsuf'a tokat atması ve bu yüzden gökyüzünün kararması olayı C'de yoktur.
- M'de Yûsuf kardeşleri tarafından kuyuya atıldığı zaman Cebrail tarafından havada yakalanır ve kuyunun zeminine bırakılır. C'de böyle bir durum söz konusu değildir.
- M'de Yûsuf'un kervanla Mısır'a gidecekken ağabeylerinden helallik istemesi durumu C'de yoktur.
- M'de Cebrail, Yûsuf'u Züleyhâ'ya meyletmemesi için gökten inerek uyarır. C'de böyle bir durum söz konusu değildir.
- M'de Yûsuf'un zindan duvarından bir delik açması ve bu delikten gördüğü Arap aracılığıyla babası Yakup'a haber yollaması C'de yoktur.
- M'de padişahın rüyasını yorumlayamayan rüya tabircileri darağacına çektirilirken, C'de böyle bir duruma rastlanmaz.
- M'de Yemen padişahının Mısır şahını zehirlemeye çalışması ve bunun için Mısır'dan suikastçı ayarlaması C'de yoktur.
- M'de Cebrail'in Yûsuf'a zindanda 7 yıl kalacağını haber vermesi C'de yoktur.
- M'de zindandaki sâkî ve sofracı başının hazırladıkları yiyecek ile içecekleri yiyip içmeleri üzerine yapılan test C'de yoktur.
- M'de 2263-2328. beyitler arasında yer alan *Arap ve devesi* hikâyesi C'de yoktur.
- M'de sâkinin Yûsuf'tan onu şaha hatırlatmadığı için özür dilemesi hadisesi C'de yoktur.

- M’de sâkî padişahın rüyasını kendi rüyasıymış gibi anlatır C’de ise rüya padişahın rüyası olarak anlatılır.
- M’de azizin ölmesine Züleyha sevinirken, C’de bu durumla alakalı bir yorum söz konusu değildir.
- M’de 2460-2474. beyitler arasında Yûsuf’un erzak karşılığı halkı satın alması ve halka verecek yiyeceği kalmayınca onlara açlıklarını unutmaları için günde birkaç defa güzelliğini göstermesi olayı C’de yoktur.
- M’de Züleyha’nın Hz. Muhammed’in adını anmasından dolayı Cebrail göklerde onu Yûsuf’la nikâhlar; bu durum C’de yoktur.
- M’de Züleyha kendisini ibadete verir ve bundan dolayı Yûsuf’a yüz vermez olur; bu duruma C’de rastlanmaz.
- M’de 2605-3280. beyitler arasında yer alan Yûsuf’un kardeşlerinin 3 kere Mısır’a gelmesi ve sonunda Yûsuf’un onlara kendini tanıtmaması olayı C’de yoktur.
- M’de Yûsuf’un ailesi kendisine secde eder; C’de bu durum söz konusu değildir.
- M’de Mazlûm, Câmî’nin Yûsuf’un ölümünü anlatmadığını, kendisinin bunu anlatacağını söylese de Câmî de Yûsuf’un ölümünü anlatmıştır:

Çi ölmegini naql itmemişdi Câmî
Men’em naql eyledüm onı temâmî (3286)

- C’de hikâyenin anlatıldığı asıl kısım 3308 beyittir; M’de ise bu kısım 2785 beyit sürmüştür. Mazlûm’un birçok olay halkasının Câmî’den farklı olmasına rağmen beyit sayısının az olmasının sebebi Câmî’nin tasvir yaptığı bölümleri mesnevisine almamasıdır. Sonuç olarak Mazlûm, Câmî’den ana olay örgülerini almış, tasvir kısımlarını ise birkaç beyitle geçiştirmiştir.

C’de Olup Da M’de Olmayan Olay Halkaları ve İsimler

- C’de 22. başlıkta civardaki padişahlar elçi gönderip Züleyha ile evlenmek ister ama bunların içinde Mısırlı padişah olmadığı için Züleyha evlilik isteklerini kabul etmez; M’de böyle bir durum söz konusu değildir.
- C’de Züleyhâ’nın Mısır azizi ile Mısır’a gelmesi ve o diyar ahalisinin onu karşılamaya çıkıp içinde bulunduğu mahfili hediye yağmuruna tutmaları adlı 27. başlık ile bu başlık altında anlatılan olaylar M’de yoktur.
- C’de Züleyhâ’nın Yûsuf’tan ayrı bir ömür geçirmesi ve gece gündüz üzüntü içinde kıvrınması adlı 28. başlık ile bu başlık altında anlatılan olaylar M’de yoktur.

- C’de Yakup’un bahçesinde bir ağaç vardır. Bu ağaçta her çocuğun doğumuyla bir dal biter. Çocuk ergenliğe girince Yakup bu dalı ona asa olarak verir. Yûsuf’un babasından dua istemesi üzerine onun asası Sidre’den gelir. M’de böyle bir olay yoktur.
- C’de Yûsuf’u kuyudan çıkaracak kervan yolunu şaşırır. M’de ise böyle bir durum söz konusu değildir.
- C’de Yûsuf’un atıldığı kuyunun adı Nahşeb’tir. M’de ise kuyunun adı yoktur.
- C’de Yûsuf’u kuyudan Mâlik; M’de ise Büşrâ çıkarır.
- C’de Züleyhâ’nın, Yûsuf’un ayrılığına dayanamayıp geceleri tayası ile beraber zindana gidip onun güzelliğini temaşa etmesi adlı 59. başlık ve bu başlık altında anlatılan olaylar M’de yoktur.
- C’de Züleyhâ’nın, gündüzleri sarayının damından zindana bakarak Yûsuf’un ayrılığından ağlayıp inlemesi adlı 60. başlık ve bu başlık altında anlatılan olaylar M’de yoktur.
- C’de Yûsuf’un zindan mahkûmlarına ettiği ihsanlar uzun uzun anlatılırken M’de böyle bir bölüm kaleme alınmamıştır.
- C’de Züleyha, Yûsuf’un geçeceği yol üzerine bir ev yaptırır; böyle bir olay halkası M’de yoktur.
- C’de Aziz-i Mısır’ın vefatından sonra Züleyhâ’nın acıklı hâli ve Yûsuf’un aşkı yüzünden çektiği mihnet adlı 64. başlık ve bu başlık altında anlatılan olaylar M’de yoktur.
- M’de Züleyha, Yûsuf’un öleceğinden haberdar değildir; C’de ise haberdardır.
- C’de Züleyha’nın 40 yaşında olduğu ve Yûsuf’un duasıyla 18 yaşında bir genç kıza dönüştüğü belirtilmiştir; M’de ise Züleyha’nın yaşı belirtilmemiştir.

Olaylar ve Kişiler Arasındaki Farklılıklar

- C’de Züleyhâ üçüncü rüyasını gördükten sonra aklı başına gelir ve cariyelerine bu durumu babasına bildirmelerini ister. M’de ise daye gidip bu durumu şaha bildirir.
- M’de Züleyhâ dayeyi kendisini Mısır azizine vermesini söylemesi için şaha yollar. C’de ise şah kendiliğinden kızının aşkını anlar.
- M’de şah, dayeden kızı Züleyhâ’nın durumu hakkında akıl alır ve bir elçi ile Mısır’a mektup yollar. C’de ise bu tedbiri şah kendi başına akıl eder.
- M’de Yakup, Yûsuf’un uykusunda gülmesinden haberdar olup onu uyandırır. C’de ise Yûsuf onun gözü önünde uyurken güler.
- M’de Yûsuf, 3 Abbasiye; C’de ise az bir paraya satılır.
- C’de Leyla vücuduna neşteri vurunca Mecnûn’un elinden kan akar. M’de ise Leyla’nın vücuduna neşteri batıran fassaddır.

- C’de Âd neslinden Baziga adlı kızın Yûsuf’a görmeden âşık olması kısmında kızın adı ve soyu belirtilirken M’de bu kız sadece Mısırlı zengin ve güzel kız olarak belirtilmiştir.
- M’de daye Yûsuf’a Züleyha’nın kendisinden murat almak istediğini söyleyince Yûsuf, Züleyha’nın sabretmesini ve helal yollarla visalini göreceğini söyler; C’de ise Yûsuf direkt Züleyha’nın bu işten vazgeçmesini söyler.
- M’de Yûsuf, Züleyhâ’ya meyleder. Bunun üzerine Cebrail gökten inip Yûsuf’u bundan vazgeçirmek için uyarır. C’de ise Yûsuf günah işlemekten korktuğu için bundan vazgeçer.
- M’de Yûsuf’un masum olduğuna şahitlik eden bebek 40 günlükken C’de üç aylıktır.
- C’de sâkî ve sofracı başının rüyalarında ne gördükleri anlatılmazken M’de anlatılır.
- C’de Züleyhâ’nın, Yûsuf’u zindana attırmasından dolayı yaşadığı pişmanlık 150 beyitten fazla anlatılırken M’de bu kısım birkaç beyitle geçirilmiştir.
- M’de sâkî ve sofracı başının meslekleri belirtilmişken C’de bu kişilerin meslekleri belirtilmemiştir.
- M’de zindan mahkûmlarından sâkî ve sofracı başının suikasttan dolayı zindana atıldığı yazılmışken, C’de padişahın gözünden düştükleri için zindana atıldıkları yazılmıştır.
- M’de sâkî, Yûsuf’un padişaha kendisini anlatması isteğini 7 yıl boyunca hatırlamaz C’de ise bu durum birkaç sene olarak belirtilmiştir.
- M’de Mısır azizi Züleyha yüzünden zehir içerek intihar eder; C’de ise aziz, şahın Yûsuf’a ettiği iltifat ve ihsanlar sonucu buna daha fazla dayanamaz ve ölür.
- M’de Züleyha, Yûsuf’tan kendisi için bir ibadethane yaptırmasını ister; C’de ise Yûsuf Züleyha’daki Allah aşkını görünce kendisi ibadethaneyi yaptırır.
- M’de Yûsuf’un Berâhim, Mûnşâ ve Rahîme adlı üç çocuğunun olduğu; C’de ise çocukları ve torunları olduğu belirtilir.
- C’de Yûsuf, Cebrail’in kendisine verdiği elmayı yemesi sonucu ölür. M’de ise böyle bir durum söz konusu değildir; Yûsuf kendiliğinden ölür.

M ve C’de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler

M’de olup C’de olmayan, C’de olup da M’de olmayan ve ikisinde de olup farklılıklar gösteren olay halkaları yukarıda belirtildi. Bu farklılıkların dışında her iki mesnevi de C’nin uzun tasvirleri dışında benzerlik gösterir:

Tablo 4: M ve C'de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler

Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâsı	Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâsı
580	417
581	418
586	419
587	420
588	421
589	422
590	423
591	424
592	426
593	427
594	430
596	435
597, 598	436
599	437
601, 602	438
603	439
605	444
606	440
609	447
610	448
616	449
617	450
618	451
619	452
620	453
621, 622	454
623	455
624	456
625	457
626	458
627	459
630	464
639, 640	471
641	473
642, 643	474, 475
645	477
647, 648, 649	478, 479, 480
652	482
653	484
654	485
655	486
656	488
657	489
664	490
665	491, 492
666	493
667	494
668	495
669	496
676, 684	497
685	498
692	499
693	502
694	507
695	508
698	511
699	512
701	513

Tablo 4: (devam) M ve C'de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler

Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâsı	Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâsı
702, 703	514
706	518
717	548
719	552
729	624, 625
730	648, 649
732	650
733	651
735	663
737	668
739	670
742	672
745	673
747	677, 679
755	688
758	690
759	694
760	698
761	700
762	701
763	702
764	703
765	705
766	707, 708
768	709
770	710
771	713
773	726
774	728
776	731
778	732
779	733
781	735
782	736
784	738
785	739
786	740
787	741
788	742
789	743
790	744
791	745
792	747
794	748, 750
795	751
796	753
797	754
798	755
800	756
801	757
802	758
803	761
804	762
805, 806, 807	763
808	764
809	765
810	766
812	768

Tablo 4: (devam) M ve C'de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler

Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâsı	Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâsı
814	770
815	772
816, 817	773
818	774
819	775
820	778, 779
821	781
822	784
823	791
824	793
826	794
827	795
829	796
825	797,798
832	801
833	803
834	804
835	805
845	811
848	812
852	823
857	836
865	838
866	839
873	842
877	850
876	855
879	859
880	860
884	864
885	865
886	866, 867
887	868
888	870
897	877
924	979
928	985
930	986
931	987, 996
932	999
933	1003
937	1006
945	1012
946	1013
950	1053
951	1058, 1059
957	1096
958	1100
959	1101
960	1102
961	1103
962	1110
963	1112
965	1108
973	1131
975	1133
976	1135
977	1136

Tablo 4: (devam) M ve C'de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler

Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâsı	Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâsı
978	1138
983, 984	1276
997	1312
998	1308
1000	1311
1004	1313
1007	1314
1009, 1010	1317
1011	1318
1012	1324
1015	1325, 1328
1016	1331
1017	1332
1018	1341
1023	1346
1021, 1022	1351
1023	1362
1024	1364, 1365
1025	1366
1028, 1029	1382
1030	1383
1032	1384, 1385
1033	1396
1034	1397, 1398
1039	1404
1052, 1053	1408, 1409, 1410, 1411
1057	1421
1076	1412
1088, 1089	1450, 1451, 1454
1103	1459
1104	1464
1105	1463
1106	1465, 1466
1107, 1108	1467, 1468, 1469, 1470
1109	1471
1110	1473
1174	1474
1175	1475
1176	1476
1177	1478
1179	1484
1180	1485
1181	1488
1185	1495
1186	1496
1197	1500
1198	1501
1199	1503
1200	1505, 1507, 1508
1201	1509
1208	1515
1210	1514
1271	1519
1272	1520
1273	1521
1274	1524
1278	1527
1279	1528

Tablo 4: (devam) M ve C'de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler

Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâsı	Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâsı
1280	1529
1281	1530
1283	1533
1284	1534
1285	1535
1287	1536
1288, 1289, 1290	1537, 1538, 1539, 1540
1291	1543
1292, 1293	1544, 1545
1294	1547, 1556
1296	1559
1300	1563
1302	1565
1303	1566
1304	1567
1305	1568
1306	1569
1309	1570
1310	1572
1311	1573
1312	1575
1313	1576
1314	1578, 1579
1316	1581
1318	1582
1338	1586
1345	1590,1591
1346	1592
1347	1593
1348	1594, 1595
1349	1596
1353, 1354	1598
1360	1599
1361	1601
1362	1602
1363	1603
1364	1604
1365	1606
1366	1607
1367	1608
1368	1610
1374	1612
1375	1613
1376	1614
1377	1615
1389	1623
1390	1624
1391	1625
1393, 1394	1626
1395	1627
1396	1628
1398	1631
1399	1634
1400	1635
1401	1636
1402	1637
1403	1638
1404, 1405	1639

Tablo 4: (devam) M ve C'de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler

Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâsı	Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâsı
1406	1640, 1641
1407, 1408	1644
1409	1645
1410	1646
1411	1648
1412	1649
1413	1651
1415	1653
1423	1655
1424	1656
1429	1659
1430	1658
1431	1660
1432	1661
1433	1662
1434	1663
1435	1664
1436	1665
1437	1666
1444	1674
1445	1675
1447	1676
1450	1680
1451	1689
1452	1691
1453	1692
1454	1696
1455	1698
1456	1702
1457	1704
1458	1705
1459	1707
1463, 1464	1710
1466	1717
1467	1712
1468	1716
1469	1718
1470	1719
1471	1720
1472	1721
1473	1722
1474, 1475	1723
1476	1724
1478	1725
1479	1726
1480	1727
1486	1730
1491	1746
1492	1744
1493	1755
1497	1760
1514	1771
1518	1824
1521	1829
1522	1833
1523	1838, 1839, 1840
1525	1841
1526	1842

Tablo 4: (devam) M ve C'de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler

Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâsı	Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâsı
1529	1816
1543	1848
1544	1849
1545	1850
1547	1854
1548	1855
1549	1856
1550	1857
1551	1858
1552	1859
1553	1860
1554	1861
1555	1862
1568	1863
1556-1561	1864-1869
1564	1871
1565, 1566	1874
1569	1877
1570	1876
1572	1896
1573	1893
1590	2055
1594	2092
1595	2103, 2104
1602	2094
1604	2095
1605	2097
1606	2101
1609	2106
1610	2107
1612	2115
1633	2133
1634	2142
1638	2140, 2141
1642	2147
1650	2151
1651	2152
1652	2153
1653	2154
1654	2155
1655	2156
1656	2157
1658	2161
1659	2162
1660	2163
1661	2164
1662	2165
1664	2167
1707	1958
1708	1959
1714	1980
1715	1981
1738	1982
1739	1983
1740	1984
1742, 1743	1990, 1991
1748	1995
1752, 1753	1999

Tablo 4: (devam) M ve C'de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler

Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâsı	Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâsı
1760	2001
1790, 1791	2011
1793	2014
1794	2015
1795	2016
1796	2017
1798	2018
1799	2019, 2020
1800	2021
1845	2168
1852	2174
1853	2175
1855	2176
1856	2177
1858	2178
1859	2179
1860	2180, 2181
1861	2182
1862	2183
1864	2185
1865	2186
1866	2187
1867	2188
1868	2189
1869	2191
1870	2192
1871	2193
1876	2194
1877	2195
1878	2198
1879	2196
1888	2203
1889	2204
1890	2205
1891	2206
1892	2207, 2208
1893	2209
1896	2210, 2211
1898	2212
1899	2213
1900	2225, 2228
1902	2239
1903	2240
1905	2241
1908	2248
1910	2253
1911	2256-2259
1912	2296
1914	2297
1915	2301
1916	2306, 2307
1922	2321
1923	2322
1926	2333
1927	2334
1928	2335
1929	2336
1931	2337

Tablo 4: (devam) M ve C'de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler

Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâsı	Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâsı
1932	2338
1933	2340
1935	2341
1936	2342
1939	2344
1941	2349
1942	2350
1943	2351
1944	2352
1945	2353
1946	2354
1948	2355
1949	2356
1950	2357
1951	2358
1952	2360
1953	2362
1954	2363
1955	2365
1977	2373
1979	2377
1982	2380
1984	2366
1985	2385
1987	2386
1988	2387
1989	2388
1990	2389
1991	2390
1993	2391
1994, 1995	2392, 2393
1996	2394
1997	2395
2004	2417
2005	2399
2007	2421
2008	2418
2009	2419
2029	2428
2030, 2031	2403
2032	2404
2033	2405
2407	2040
2035	2408
2036	2409
2037	2413
2038	2414
2041	2410
2042	2411
2043	2412
2044	2415
2045	2416
2047	2423
2048	2422
2049	2430
2050	2434
2052	2435
2054	2436

Tablo 4: (devam) M ve C'de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler

Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâsı	Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâsı
2055	2438
2056	2439
2057	2440
2058	2441, 2443
2059	2444
2060	2445
2063	2446
2064	2449
2065	2448
2066	2450
2067	2451
2068	2452
2070	2453
2071	2455
2072	2456
2073	2457
2074	2458
2076	2459
2077	2460
2079	2462
2080	2464
2081	2465
2083	2466
2088	2468
2089-2097	2470
2098	2471
2099	2472
2100	2473
2101	2474
2102	2475
2103	2476
2104	2477
2105	2478
2123	2481
2124	2482
2125	2483
2126	2484
2127	2485
2128	2486
2129	2487
2130, 2131	2491, 2492
2132	2493, 2494
2133, 2134	2496, 2497
2141	2517
2142	2527
2143, 2144	2529, 2531
2146-2148	2548, 2551
2149	2552
2150	2553, 2554
2151	2556
2152	2557
2153	2560
2154	2561
2155	2565
2156, 2157	2566-2569
2158, 2159	2570, 2571
2163	2579
2160	2581

Tablo 4: (devam) M ve C'de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler

Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâsı	Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâsı
2164	2584
2166	2585
2176	2594
2177	2596
2178	2599
2179	2610
2180	2611
2182	2626
2183	2632
2184	2633
2185	2636, 2638
2186	2654-2661
2187	2662
2188	2663
2190	2629
2193	2668, 2669
2194	2671
2199	2687
2200	2688, 2689
2202	2690
2203	2678
2204	2679
2205	2677
2214	2704
2218	2742
2219	2743
2221	2727
2222	2752
2239	2763
2241	2776
2242	2777
2243	2782
2244	2786
2245, 2246	2787, 2789, 2790
2247	2791
2248	2793
2249	2795, 2796
2250	2798
2254, 2255	2801-2807
2256	2840
2330	2847
2332	2862, 2864
2360	3057
2362	3058
2365	3059
2367, 2369	3060, 3063
2372-2374	3065-3069
2375	3073, 3074
2400-2408	3085-3092
2410	3094
2411	3095
2413	3098
2418	3100
2422, 2423	3101-3109
2424	3110, 3111
2425	3112
2427-2429	3118-3127
2430	3128-3130

Tablo 4: (devam) M ve C'de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler

Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâsı	Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâsı
2431	3136, 3137
2432	3138, 3141, 3142
2437	3200
2438	3201
2246, 2247	3157-3161
2448	3170
2449	3165-3167
2450	3172
2453-2456	3190-3193
2457, 2458	3180-3186
2486	3348
2487	3371
2488, 2489	3374
2494	3387-3390
2500	3412
2501	3418
2504	3421
2505, 2506	3423
2507, 2508	3424-3426
2509	3429
2510	3436, 3437, 3447
2511-2513	3438-3444
2517	3452
2530	3456
2531	3458
2532	3459
2535	3462
2536	3463
2537	3464
2544	3510
2546	3516
2547	3518
2580-2583	3549-3553
2586	3584
3290	3583
3292	3587
3293	3588
3297	3590
3323	3637
3325	3639
3327	3640
3328	3642
3331, 3332	3696-3698
3345	3701
3347	3703
3348	3709
3349	3712, 3713
3350-3354	3714-3717
3357	3720

Bilirem bir perî vurmış saña rāh
Kim ondan ötri çekersen bile āh (M, 776)

Yaķın dānem ki zed māhī terā rāh
 Be-gū rūšen merā tā kīst ān māh (C, 731)
 (İyi biliyorum ki, bir ay yüzlü senin karşına çıktı, yolunu kesti. Açıkça söyle; kimdir bu ay yüzlü?)

Züleyhā didi Şeytān'a ne yara
 Ki görsetsün bile şekl-i dil-ārā (M, 796)

Züleyhā güft dīvī-rā çī yārā
 Ki be-nümāyed çenān şekl-i dil-ārā (C, 753)
 (Züleyha: "Şeytan'ın o kadar güzel bir sima göstermek haddine mi düşmüş?")

Çi dāye gördi vardur ' aşķ-ı muħkem
 Dilini baēladı hīç vurmadı dem (M, 803)

Çü dāye dīdeş ender ' aşķ-ı muħkem
 Fürübest ez-naşihat-gū pīş dem (C, 761)
 (Tayası ne kadar büyük bir aşka düştüğünü görünce, nasihat vermekten vazgeçti.)

Didi çün şeh meni yerden götirdi
 Ki topraēdan bile yerden götirdi (M, 924)

Velī çün şeh merā berdāşt ez-ħāk
 Sazadger be-güzerānem ser zi-eflāk (C, 979)
 (Fakat padişah beni tutup topraktan kaldırıncı, başım göklerin üstüne yükselse yeridir.)

Eger birce sā' at ayrılısam ondan
 Ki gerek miñ cefā görsem men ondan (M, 928)

Ki ger yek sā' at ez-vey dūr gerdem
 Zi-tiē-i satveteş rencūr gerdem (C, 985)
 (Eğer bir saat yanından ayrılırsam, kahır kılıcı ile beni yaralar.)

‘ Ālemde kıblegāh-ı cānım oldur
Başına döndigim cānānım oldur (M, 1363)

Zi-‘ ālem kıble-gāh-ı cān-ı men ūst
Fedāyeş cān-ı men cānān-ı men ūst (C, 1603)
(Ālemde benim canımın kıblesi odur! Ona canım feda olsun; benim
cananım odur!)

Kimiñ gözi olur rüşen üzinden
Kimiñ bāğı olur gülşen gözinden (M, 1374)

Kodāmīn dīde gerded rüşen ez-vey
Kodāmīn hāne gerded gülşen ez-vey (C, 1612)
(O, hangi gözleri aydınlatacak; hangi ev onunla gül bahçesi hâline
gelecek?)

Didi kim şan‘ at-ı ol şāni‘ em men
Ki baħrinden be-reşhī kāni‘ em men (M, 1470)

Be-goftā şan‘ at-ı ān şān‘ iem men
Ki ez-baħreş be-reşhī kāni‘ em men (C, 1719)
(Ben, o yaratanın sanat eseriyim ki, varlığımla onun sanat denizinden
sadece bir sızıntı, bir damlayım.)

Tecelli kıldı vü yaratdı zerrāt
Hamusı rüşen oldu hemçi mir’āt (M, 1474)

Zi-zerrāt-ı cihān āyīnehā sāht
Zi-rüy-ı ĥod be-her yek ‘ aksī endāht (C, 1723)
(O, cihan zerrelerinden aynalar vücuda getirip kendi cemalini bu
aynaların her birine aksettirdi.)

Eger ma‘ şūķ ondan istese cān
Cānını itse der-dem oña ĥurbān (M, 1545)

Çü h̄āhed cān-revānī ber-leb āred
 Be-būsed h̄āk-i ū ü cān sipāred (C, 1850)
 (Sevgili, canını isterse, onu derhâl dudağına getirip o dudaklarla
 canının ayağı toprağını öper ve canını verir.)

Çi h̄adden keçdi istiğnā-yı Yūsuf
 Züleyhā kıaldı vü sevdā-yı Yūsuf (M, 1845)

Çü bā-ān küşte-i sevdā-yı Yūsuf
 Zi-ḥad be-gūzešt istiğnā-yı Yūsuf (C, 2168)
 (Yūsuf'u ölürcesine seven Züleyha'ya onun gösterdiği istiğna, artık
 hadden aşırı bir dereceye varmıştı.)

Yūsuf esbāb-ı ıoy kıldı müheyyā
 ‘ Aceb šāhāne da‘ vet kıldı ber-pā (M, 2535)

Esās endāht cešn-i ḥüsrevāne
 Nihād esbāb-ı cešn ender miyāne (C, 3462)
 (Şahane bir düğün için lazım gelen her şeyi hazırladı.)

Ma‘ u'l-kışsa ki rāḥat ‘ aşka yoḥdur
 ‘ Āşıkların ğam u ğuşşası çoḥdur (M, 3357)

Ki ‘ aşk āncā ki bāşed germ-bāzār
 Ne-dāred hiç bā-āsūdegī kār (C, 3720)
 (Nerede aşk alevlenmişse, orada, huzur ve rahat olmaz!)

3.5. HATİME BÖLÜMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

- M’de hatime bölümü 153; C’de ise 286 beyit tutarındadır.
- C’de felekten şikâyet edilen 90 beyitlik kısım M’de yoktur.
- C’de eserin beyit sayısı belirtilmişken M’de belirtilmemiştir.
- M’de hatime bölümünde ağıt niteliğinde bir gazel söylenmiştir; C’de diğer bölümlerde olduğu gibi bu bölümde de gazel yoktur.

Tablo 5: M ve C'de Anlamca Yakın veya Aynı Olan Beyitler

Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâsı	Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâsı
3366	3816
3367	3817
3368	3818
3370	3822
3375	3824
3376	3825
3380	3829
3382	3832
3381	3834
3455	3844
3456	3845
3395	3885
3472, 3473	3899
3474	3901

Sağa kırıḡ biş il oldı [vü] maḡa penc
Sağa kuvvet gelecekdür maḡa renc (M, 3368)

Merā heftād şod sāl ü terā heft
Terā mī āyed iḡbāl ü merā reft (C, 3818)
(Ben 70 yaşındayım; sen ise 7 yaşındasın! İkbâl sana geliyor; benden
ise artık gitti!)

Ki var ma' lûm her zad adımızdur
Ki dānā gözlüdür nādān çi kûrdur (M, 3376)

Buved ma' lûm her āzād u bende
Ki nādān mürde ü dānāst zinde (C, 3825)
(Bunu herkes bilir; cahil ölü, âlim diridir!)

Çi iḡlāş eylediḡ hem olḡıl āḡāh
Ki vardur miḡ ḡaḡar iḡlāşa hem-rāh (M, 3381)

Çü iḡlāş āverī mī bāş āḡāh
Ki bāşed şad ḡaḡar zi-iḡlāş der-rāh (C, 3834)
(İhlas ile işe başlarsan, dikkat et; bu yolda çok tehlike vardır!)

Ne qarz algil ne virgil nīm ḥabbe
 “Li-enne’l-ḳarze miḳrāzü’l-maḥabbe” (M, 3455)

Medihşān ḳarz u mestān nīm ḥābbe
 Fi-enne’l-ḳarze miḳrāzü’l-maḥabbe (C, 3844)
 (Dostlarına borç verme; onlardan da bir habbe alma! Zira borç, sevginin
 maksıdır.)

Durabilseñ otur bī-yār u bī-cüft
 İliñden virme ihtiyārıñı müft (M, 3395)

Çü ‘ İsā tā tevānī ḥuft bī-cüft
 Medih naḳd-i tecerrüd-rā zi-kef müft (C, 3885)
 (Elinden gelirse, İsa gibi bekâr yaşa; tecerrüt sermayesini ucuz elden
 çıkarma!)

Sonuç olarak Mazlûm, Câmî’den tasvir bölümlerinin büyük çoğunluğunu atlayarak, mukaddime ve hatime bölümlerinde ise telif eser özelliği göstererek serbest bir çeviri yapmıştır. Mazlûm’un Câmî’den en büyük farkı mesnevi boyunca söylemiş olduğu 82 gazel ile 2 müstezattır. Bunun dışında mukaddime bölümünde Hızır ile Cebrail arasında geçen olayların anlatıldığı hikâye tamamen telifdir. Mazlûm’un, Câmî’deki birçok tasvir bölümünü almamasına rağmen beyit sayısının Câmî’nin eserine yakın olmasının sebebi Mazlûm’daki gazeller ve telif bölümlerdir.

3455 “Li-enne’l-ḳarze miḳrāzü’l-maḥabbe”: Borç muhabbetin makasıdır (Borç dostluğu bitirir.).

4. BÖLÜM

YÛSUF U ZÜLEYHÂ'NIN TENKİTLİ METNİ

4.1. TENKİTLİ METNİN HAZIRLANMASINDA İZLENEN YOL

1. Mesnevinin beyitleri beşer beşer numaralandırılmıştır.
2. Nüshaların sayfa numaraları, nüshaların kısaltmalarıyla birlikte metin üzerinde gösterilmiştir:

G 14b Veli şerm ü hayā sahladı onı
Delil-i ‘aql oldı reh-nümünü

3. Arapça ve Farsça ibareler, iktibaslar, kelâm-ı kibarlar, ayet ve hadisler vs. transkribe edilerek turnak işareti içinde yazılmış; Türkçeleri dipnotlarda verilmiştir. Metinde geçen Farsça beyitlerin de aynı şekilde okunuşları verilerek anlamları dipnotta gösterilmiştir

Şıfâtıñ “kul huva’llâhu aḥad”dur
Kemâliñ vaşf-ı “Allâhü’ş-şamed”dür

Ḥaḫ neveştem tâ be-mâned yâdgâr
Men ne-mânem ḥaḫ be-mâned yâdgâr ¹¹²

4. Anlam veya vezin gereği yapılması zorunlu olan eklemeler, metin tamirleri köşeli parantez [] içinde gösterilmiş; okunamayan kelimeler metinde... işaretiyle gösterilmiş; okunduğu hâlde anlamlandırılmayan kelimelerin yanına (?) işareti konulmuş; müstensih hataları ile vezin ve anlam gereği yapılmış müdahaleler aparatta gösterilip yanına parantez içerisinde kısaltmalarla belirtilmiştir:

[Çi] gördi Ḥaḫ ki vardur şâhib-i tâc
Apardılar onı tâ evc-i [mi‘râc] (23)

11 “kul huvallâhu aḥad”: “De: O, Allah, tek birdir!” *Kur’ân-ı Kerîm*, İhlâs Suresi 112/1. (Yazır, E. M. H. (2014). *Hak dini Kur’an dili meâli*. L. Cebeci, S. Kılıç (Sad.). Ankara: Akçağ Yay.) // “Allâhü’ş-şamed”: “Allah, O eksiksizdir/sameddir.” *Kur’ân-ı Kerîm*, İhlâs Suresi 112/2.

¹¹² “Bu yazıyı yadigâr olsun diye yazdım. Ben kalmasam da yazdığım yadigâr kalsın.”

[Gele]nde gördi yolda şîr-i gurrân
Ona virdi yüzigin ... (24)

Çi cānı çıhdı tenden hasret ile
Ona ağladılar miñ 'ışret(?) ile (3346)

Sipāhlar içre varmış nice server
Vuruş güninde vardılar ğazanfer (87)

Libās-ı Ka‘be’ni çün görd[i] Mecnūn
Onıñ aĥvāl[i] çoĥ oldı diger-gūn (92)

Sizi tabşurdum Ĥudā’ya tā ola ğam-ĥ‘arıñız
Her yerde dermānde ħalsıñız ola dil-dārıñız (2527)

5. i- fiili ve ile edat/bağlacının yazımında metinde birleşik ise (-) işaretiyle eklenmiş olduğu kelimeyle birlikte uyuma sokulmadan verilmiştir: *nār-ile* (452), *var-idi* (629), *var-imiş* (88).
6. R nüshasının başındaki 285 beyit G nüshasının konu bütünlüğünü bozmayacak şekilde içerisine yerleştirilmiştir.
7. Yazımı anlaşılamayan kelimelerin görüntüleri kelimenin yerine yapıştirilmiştir:

Müberrā ez-zen ü ferzend (2)

8. Atıf vavları ile rabıt vavları metinde çoğunlukla yazılmamıştır. Yazılmayan bu vavlar köşeli parantez içerisinde belirtilmiştir:

Yüzinden kıyaşa çün düşdi bir tāb
Kılup nılūferi bīmār [u] bī-tāb (164)

9. İzafet kesreleri bazı yerlerde u/ü ile gösterilmiştir. Bu durumda yanlış şekilleri aparatta gösterilmiş doğru şekilleri ise metne alınmıştır:

87 ğazanfer: ğazanfer (mh.)
92 diger: dīger G
2727 Sizi: Size G, R // ħalsıñız: ħalsañız R/ ola: ona G, R / Tarı R / b’nin vezni bozuktur.

Teni gül yarpağı deg nāzik ü ter
Gül isinden dimāğ-ı cān mu‘ aṭṭar (715)

10. Elif-i maksûre ile yazılan kelimeler tamlama içerisinde *î*’li, tek başına iken de *ā*’lı okunmuştur: *Mūsî-i ‘İmrân* (290), *Mūsā’ya* (484), *‘İsâ* (3362), *te‘ālā* (579), *Leylā* (3348). Fakat bu durum kafiye uyumu söz konusu olduğunda kelimenin uyum içerisinde olduğu kafiyeeye göre okunmuştur:

Ḥayāl itdi ki var içinde Leylī
Onıñ çün Ka‘be’ye eyledi meyli (93)

11. Ekler metinde yazılan şekliyle Latin harflerine aktarılmış sadece zarf fiil eki olan –Up’un ünsüzü, metinde *b* ile yazıldığı hâlde *p* şeklinde okunmuştur: *kılup* (159), *olup* (179), *kalup* (596), *kalıp* (600), *çıharıp* (694), *virüp* (641).
12. Özel isimlerin baş harfleri büyük harfle gösterilmiş ve özel isimlere gelen ekler kesme işareti ile ayrılmıştır: *Tarı’ya* (884), *Mısr’a* (919), *Yūsuf’ıñ* (982), *Allāh’a* (1048).
13. Yazımında ikilik görülen Türkçe kimi kelimelerin (dağı/dahi), iki şekilde de kullanıldığını göstermek adına, bu kelimelerin metinde görüldüğü şekilde yazılması tercih edilmiştir: داهی yazılmışsa *dahi*, داخی yazılmışsa *daḥı* okunmuştur: *daḥı* (377), *dahi* (85).
14. Farsça tamlamalarda izafet kesresinin, atıf vavları ve rabıt vavlarının yazımında, kendinden önceki kelime ince ise ince, değilse kalın ünlülü şekil tercih edilmiştir: *zūr-ı şemşir* (88), *Semerḳandī vü Keşmîr* (88), *mü’min-i pāk* (105), *āb [u] hevāsı* (107).
15. “āsmān, āstān, yādgar, pād-şāh, ” gibi kelimelerde, medli okumadan kaynaklanan ses türemeleri gösterilmemiştir: *āsmānı* (768), *āstāna* (423), *yādgarı* (142), *pād-şāhı* (83).
16. Vezin bozukluğu, kafiye problemi veya veznin tespit edilmemesi gibi özel durumlar dipnotta zikredilmiştir.
17. Kalıp, metnin başında italik ve küçük harflerle transkribe edilerek gösterilmiştir: *mefā‘ilün* *mefā‘ilün fe‘ülün* . Vezin değişiklikleri de, her değişiklikte ayrı ayrı olmak üzere belirtilmiştir.
18. Seslerin uzunlukları gösterilirken kelimenin aslı esas alınmıştır.
19. Vezin gereği bazı kelimelerde ünlü türetilmiştir: *Hızr-Hızır; şükr-şükür; Mısr-Mısır; naḳş-naḳış gibi*.
20. Şeddeli kelimelerin imlasında vezne ve metne uyulmuştur:

Birisi ‘āşık ol hüs-n-i hākika
Ki yetse Hāk te‘ālā teg refiqa (183)

Çılgaran deryādan dürr-i me‘ānī
Bile ayturdu Hāk-ı āsmānī (580)

21. Vezin gereği hece düşmesi olan kelimeler kesme işareti (‘) ile gösterilmiştir: *k’ey* (1404), *k’ister* (1544), *n’ola* (1575).
22. G nüshası, R nüshasına göre daha eski istinsah tarihli, başı ve sonu tam, R nüshası ise baştan ve sondan eksik olmasına rağmen tenkitli metin hazırlanırken iki nüshanın birbirinden farklı olan kısımları aparatta gösterilmiştir. G nüshasının ilk 244 beyti R nüshasında yoktur. Metin ilk olarak bu 244 beyit ile başlamıştır. R nüshasındaki ilk 285 beyit ise G nüshasında yoktur. Bu 285 beyit metne G ve R nüshalarının birbiriyle uyduğu 531. beyitten önce metne yerleştirilmiş ve bu durum aparatta belirtilmiştir. R nüshası, G nüshası ile nüshanın 87a sayfasına kadar uyşmaktadır. Bu kısımdan sonra R nüshası bitmekte ve metne G nüshası ile devam edilmektedir. Sadece R ya da G nüshasında olan beyitler metne alınıp bu durum aparatta belirtilmiştir. Herhangi bir nüsha esas alınmamış iki nüshadan da beyitler vezin, anlam uygunluğuna göre seçilmiştir. Böylelikle müellifin kaleminden çıkan metne en yakın metin ortaya konulmaya çalışılmıştır.
23. Nüsha farkları belirtilirken, kelimeler arasına (/), mısralar arasına ise (//) işareti konulmuştur:

Temām maḥlūk bizi yaḥşī bilürler
Eger rüsvā ideḡ bizden dönerler (545)

24. Nüsha farkları gösterilirken önce ana metne alınan doğru olarak kabul edilen şekil verilmiş, iki nokta işaretinden (:) sonra diğer nüshadaki (G ya da gerektiğinde R nüshası) şekil gösterilmiş, boşluktan sonra da asıl metne alınmayan şeklin bulunduğu nüshanın kısaltmasına yer verilmiştir (bk. aparat):

Ki adını maḡa gel eyle izhār
Ki tā aşlıḡdan olim men ḡaberdār (823)

25. “Dāyim, ḡāyim...” gibi kelimelerin yazımında metne uyulmuş; metinde ye ile yazılmışsa ye ile (Dāyim, ḡāyim), hemze ile yazılmışsa metinde de hemzeli yazım tercih edilmiştir:

545 Temām maḥlūk: Hamu merdüm R // ideḡ: ḡılaḡ R
823 Ki: Kim G

Dāyim tesbīh-i tehlīliñ oğullar
Seniñ dergāhıña secde ideller (10)

26. Müstensihden kaynaklanan yazım yanlışları dipnotta gösterilmiştir:

Yanında şir birinci hāzır oldı
Muhammed şir bir nice nāzır oldı (30)

27. İzafet kesresi “y” ile gösterilen yerlerde doğrusu yazılıp yanlış şekli aparatta verilmiştir.

Zālimā dinden çihārdıñ eylediñ kâfir meni
Mazlüm-ı bî-çāreem ser-dārımı sen n’eylediñ (663)

28. “zemān/zaman, temām/tamām, nemāz/namaz...” gibi iki farklı okunuşu olan kelimelerde “*zemān* (521), *temām* (545), *nemāz* (3467)...” şekilleri tercih edilmiştir.

29. *hamu* kelimesi metinde sadece 1802. beyitte ħ harfi ile yazılmıştır. Geriye kalan kısımların hepsinde *güzel he* ile yazıldığı için *hamu* okunmuştur.

30.

Bugün Türkiye Türkçesi yazı dili ve ağızlarında kullanılan *göster-* fiili ve bazı Anadolu ağızları ile bazı çağdaş Türk lehçelerinde yaşayan *görset-* ~ *górset-* / *körset-* fiili iki ayrı fiildir. Sadece Batı/Oğuz Türkçesinde görülen *göster-* fiili, 13.yüzyıldan beri aralıksız ve her geçen gün ikincisine üstünlük sağlayan bir sıklıkla kullanılmaktadır. Yine 13. yüzyıldan beri Doğu, Batı ve Kuzey grubu Türk lehçelerinde görülen *körset-* / *górset-* fiili ise, Batı Türkçesinde gittikçe kullanımdan düşmüş, varlığını sadece bazı Anadolu ağızlarında koruyabilmiştir. Ancak bu fiil, Türkiye Türkçesinin tersine, bazı Kuzey ve Doğu grubu Türk lehçeleri (Tarañi, Kazak, Kırgız, Özbek, Uygur) ile Batı Türk lehçe veya ağızlarından olan Azerî ve Musul-Kerkük Türkçelerinde hâlâ eski varlık ve kullanımını sürdürmektedir (Günşen, 2006, s. 46).

Bu kullanıma Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinde de rastlanmaktadır: *görset* (64), *görsettiñ* (3079).

31. Metinde *hangi* soru zarfı yerine *hansı*; ne zaman soru zarfı yerine *haçan*; *nerde ve nerden* soru zarfı yerine *harda* ve *hardan*; *nerde* soru zarfı yerine *ha yerde* kullanılmıştır: *hansı* (2857, 368), *haçana* (1946, 2028), *harda* (129), *hardan* (599), *ha yerde* (72, 885).

32. Metinde *ı* ve *ı* ile yazılmış *kapalı e* seslerinin tamamı *i* ile gösterilmiştir: *gice* (2994), *didi* (3023), *bile* (3038), *il* (1595).

33. Metinde *ğalaṭ* kelimesi *ḳalaṭ* (139, 3049), *ğarīb* kelimesi *ḳarīb* (1583, 1666), *guşsa* kelimesi *ḳuşsa* (3234, 3236) şeklinde de yazılmıştır.

34. Metinde *-e doğru/-a doğru* yer-yön zarfı *-e sarı/-a sarı* zarfıyla karşılanmıştır: *Mısr’a sarı* (1201), *Ken’an’a sarı* (2063).

30 hāzır: hāzır G (mh.)

663 Mazlüm-ı: Mazlümü R, G (mh.)

35. Metin tespitinde bir birlik sağlamak amacıyla Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalarda İsmail Ünver tarafından yayımlanan “ Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” başlıklı makalede getirilen esaslara uyulmuştur.
36. Metnin tespitinde, İslâm Ansiklopedisi'nde uygulanan aşağıdaki transkripsiyon sistemi kullanılmıştır:

ء '
 ث s
 ح h
 خ ħ
 ذ z
 ص ş
 ض z, d
 ط t
 ظ z
 ع '
 غ ğ
 ق k
 ك ħ
 نك n

4.2. TENKİTLİ METNİN İMLÂ ÖZELLİKLERİ

Metin Azerbaycan Türkçesi özellikleri göstermektedir. Türk dili 13. yüzyıla kadar tek bir kol, tek bir yazı dili hâlinde devam etmiştir. 10-11. yüzyıllardan başlayarak bazı sebeplerle büyük çoğunluğunu Oğuz Türklerinin oluşturduğu büyük bir topluluk Batı'ya doğru göç etmeye başlamıştır. Bunlar içinde, ileride Azerbaycan Türklerini oluşturacak olanlar da vardır. Göçler sonucunda, 13. yüzyılda ortaya çıkan yazı diline Batı Türkçesi denir. Batı Türkçesinin içinde zamanla iki daire meydana gelmiştir (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012, s. 173). Azerbaycan Türkçesi Batı Türkçesinin doğu sahası içinde yer alan ağızlar topluluğu ve bu saha içinde gelişen yazı dili koludur (Ergin, 1971, s. VII). Azerî ve Osmanlı sahasları arasındaki farkların ilk belirtileri Eski Anadolu Türkçesi devresinde başlamış, Osmanlıca içinde farklılaşma gitgide belirli hâle gelerek kesinlik kazanmış, nihayet bugünkü ayrılıklar meydana gelmiştir. Bu ayrılıklar, eskiye gittikçe, tabîî, her bakımdan, hem konuşma dili ve yazı dili bakımından, hem de miktar bakımından azalır (Ergin, 1971, s. VIII).

Metinde, Türkiye Türkçesinden farklı olan dil ve imlâ özellikleri şu şekilde sıralanabilir¹²¹:

Ünsüz Değişmeleri

- Türkiye Türkçesinde *g-* ile başlayan bazı kelimeler Azerbaycan Türkçesinde *k-* ile başlar, yani Eski Türkçe şekli devam eder: *keç-* (295, 446), *köç* (3184, 3186), *köç-* (1121, 1507), *köğül* (196, 259)¹²² (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012, s. 180).
- Azerbaycan Türkçesinde kelime başındaki *k-* sesleri *ğ-* olur. Kelime başında görülen bu ses değişikliği Arapça ve Farsçadan alınma kelimelerde de görülür (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012, s. 180): *ğız* (2461 *dipnot*).
- Birden fazla heceli kelimelerin sonundaki *-k* sesleri Azerbaycan Türkçesinde *-ğ* olur: *yarpağ* (715), *uzağ* (1150), *kulağ* (1662, 2011), *dudağ* (998, 1625), *andağ* (2087), *toprağ* (835), *firâğ* (547, 748) (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012, s. 181).
- *d- > t-* ve *t- > d-* değişikliği: *tök-* (468, 2627), *tik-* (1949, 1950); *daş* (1990, 2935), *durna* (1626, 2061) (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012, s. 181).
- Türkiye Türkçesinde sonunda *n* ünsüzü tek heceli kelimelerin başındaki *b*'ler Azerbaycan Türkçesinde *m*'dir: *men* (1994, 1996), *min* (3231, 3270), *min-* (2737), *meyniğ* (235, 242), *muna* (1680) (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012, s. 181).
- Kelime içindeki *-k-* sesleri Azerbaycan Türkçesinde çoğunlukla *-ğ-* olmuştur: *korğ-* (2225, 2226), *ağşam* (2048 *dipnot*), *oğu-* (10, 400), *uyku > yuğu* (218, 887), *arğa* (2949), *bağ-* (209, 233), *ağ-* (1067, 1616), *çoğ* (29, 36) (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012, s. 181).
- Türkiye Türkçesindeki bazı kelimelerin başındaki *p-* olan ünsüzler Azerbaycan Türkçesinde *b-* olarak korunmuştur: *barmağ* (717, 2934) (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012, s. 182).

Ünsüzlerde Yer Değiştirme

- *yaprak > yarpağ* (715), *tutsak > dustağ* (2364, 2412), *avrat > arvād* (3398) (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012, s. 182).

Ünsüzlerde İkizleşme

- *İkki* (577, 605), *sekkiz* (19, 61), *yeddi* (1901, 1902) (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012, s. 182).

¹²¹ Bu bölümün hazırlanmasında “?”. (1950). Azerî edebiyatı. *Türk ansiklopedisi*. C. IV. Ankara: Milli Eğitim Basımevi; Allahverdiyeva, Ş. (2011). Azerbaycan ağızlarında kullanılan arkaik zarf-fiiller. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*. S. 11. s. 70.80; Ergin, M. (1971). *Azeri Türkçesi*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi; Kartallıoğlu, Y. , Yıldırım, H. (2012). Azerbaycan Türkçesi. *Türk Lehçeleri Grameri*. A. B. Ercilasun (ed.). s. 171-230. Ankara: Akçağ Yay. ; Sarıkaya, M. (2009). Teklik ikinci kişi emir çekimlerinin Anadolu ve Azerbaycan ağızlarındaki değişik örnekleri üzerine. *Türklük Bilgisi Araştırmaları*- XXV/ Bahar. s. 145-157. ” adlı eserlerden yararlanılmıştır.

¹²² Parantez içindeki numaralar örneklerin bulunduğu beyit numaralarıdır.

Ünsüz Düşmesi

- Azerbaycan Türkçesinde kelime başındaki y- > ø: *itir-* (1433, 2279), *ürek* (754 *dipnot*), *üz* (833 *dipnot*, 3164 *dipnot*), *il* (104, 106), *umup* (309) (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012, s. 182).

Ünsüzlerde Benzeşme

- Bu benzeşme konuşma dilinde görülse (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012, s. 182). de çalışılan Yûsuf u Züleyhâ metninde örneklerine rastlanmıştır: *oğullar* (10), *ideller* (10), *açallar* (239), *saçallar* (239), *satallar* (1384), *allatdı* (2142).

Hece Kaynaşması

- Azerbaycan Türkçesinin yerli ağızlarında hece kaynaşması göze çarpar. Yûsuf u Züleyhâ metninde de bu durum tespit edilmiştir (? , 1950, s. 433): *alıram* > *allam* (2971), *olayım* > *olim* (2811, 1820), *diyeyim* > *diyem* (73).

Kelime Yapımı

İsimden İsim Yapma Ekleri

- +rak/ +rek: Kuvvetlendirme, mukayese fonksiyonlarında kullanılan bir ektir (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012, s. 186).: *artukrak* (373), *yaşşırak* (629), *tizrek* (1038, 2413), *yigrek* (2153).

Hâl Ekleri

İlgi Hâli: Ünsüzle biten isim kök ve gövdelerden sonra +In / +Un; ünlü ile biten isimlerden sonra ise +nIn / +nUn biçimindedir (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012, s. 194): *Onıñ gözleri* (3134), *Tarı'nıñ yanında* (3434), *Seniñ hecriñ* (3295).

Yükleme Hâli: Azerbaycan Türkçesinde belirtme hâli eki ünsüzlerle biten isimlerden sonra +I/+U, ünlüyle biten isimlerden sonra +nI/ +nU biçimindedir (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012, s. 195) : *meni* (3320), *almanı* (40), *nüşhanı* (2236), *nâkanı* (2326).

Sıra Sayıları

Sıra sayıları şekillerinde, *-inci*'den başka halk ağzında *-imci*, *-iminci* ekleri de kullanılır (?, 1950, s. 433). Bu duruma Yûsuf u Züleyhâ metninde de rastlanmıştır: *bışimci* (512), *ikimci* (515), *yeddimçi* (1929), *dördimci* (1291).

Zamirler

- Azerbaycan Türkçesinde halk ağzında *onlar* yerine *olar*, bizim yerine *bizin*, mana yerine *mene*, sana yerine *sene* gibi kullanımlara rastlanır (?, 1950, s. 433). Bu duruma söz konusu metinde de rastlanmıştır: *oları* (1601), *biziñ* (1132), *sene* (1735), *mene* (393).
- Azerbaycan Türkçesinde dönüşlülük zamiri olarak *öz* “kendi” kelimesi kullanılır (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012, s. 200): *öz* (214), *öziñ* (327), *özimi* (904).

Şahıs Ekleri

- Fiil çekimlerinde 1 ve 2.tekil şahıs ekleri *-am/em*, *-san/sen*; 1 ve 2.çoğul şahıs ekleri ise *-ız/-iz/-iğ/-ik* ve *-sız/-süz*'dir (?, 1950, s. 433):
1.tekil şahıs: *qalmışam* (400), *isterem* (614).
2. tekil şahıs: *yaşurırsan* (773), *bilürsen* (773).
1. çoğul şahıs: *(1023)*, *görik* (2365), *oluruk* (2220)
2. çoğuş şahıs: *düşersiz* (1023), *olursız* (1062).
3.şahıs ekinin r'si çoğu zaman düşer (?, 1950, s. 433): *oturdıla* (3223 dipnot), *atdıla* (478).

Zarf-fiil

- Azerbaycan Türkçesinde *-dığında/-diğinde*; *-ınca/-ince* anlamlarına gelen *-ende/-anda* zarf-fiil ekleri kullanılır (Kartallıoğlu, Yıldırım, 2012, s. 213): *idende* (467), *gidende* (467), *gelende* (1130).
- Azerbaycan Türkçesi ağızlarında *-arak/-erek* zarf fiili yerine *-uban/-üben* zarf fiil eki kullanılır (Allahverdiyeva, 2011, s, 70). Bu zarf-fiil Eski Anadolu Türkçesinde de görülmektedir. Metinde bu ekin örneklerine rastlanmaktadır: *doğuban* (432), *dutuban* (2055).

Zaman ve Tasarlama Kipleri

- Azerbaycan Türkçesinde şimdiki zaman eki *-yür/-yor*'dan olma *-ir* (*-ur/-ür*) ekidir (?, 1950, s. 433): *bilirem* (776). Bu ekin olumsuz hâli *-mir* (*-mır/-mür*) ekiyle yapılır (?, 1950, s. 433).

- Azerbaycan Türkçesinde *-er/-ar eki* gerçekte *geniş zaman* değerinde ise de, geleceği de içine aldığı için ve bir çeşit *belirsiz geleceklik* için kullanılır (? , 1950, s. 433): *eylerem (288), iderem (780, 781), giderem (2271)*. Bu ekin olumsuzu *-mer/-mar ekiyle* yapılır. Fakat halk ağzında *r > n* ve *r > z* değişimiyle *-men/-man* şekline dönüşmüştür (? , 1950, s. 433): *yimenem (319, itmenem (344), virmezem (1066), itmezem (1741), bilmezem (1755)*.
- Azerbaycan Türkçesi ağızlarında teklik 2. şahıs emir çekiminde *-gınan/-ginen* ekleri kullanılmıştır (Sarıkaya, 2009, s. 145). Metinde bu ekin *-ginen* şekline rastlanmaktadır: *eyleginen (226), ayturginen (1755), bilginen (3374)*.

Metinde Çağatay Türkçesi özellikleri de görülmektedir¹²³.

- 2.teklik emir kipi *-gıl/-gil/-kıl/--kil, -gın/-gin/-kın/-kin* ekleriyle (Eckmann, 2013, s. 123) kurulmuştur: *algıl (1205), itgil (142), degil (964), olkıl (1281), alkıl (2360), salgin (65), taşlagin (199), bilgın (206)*.
- Geniş zaman: Fiil tabanı+ - (a,u)r+ şahıs zamiri (Eckmann, 2013, s. 130): *kılur men (3214), yandurur men (1780 dipnot), aparur men (3150), aparur biz (1038), gelür biz (1038)*.
- Metinde gelecek zaman kipi *-gay/-gey* (Eckmann, 2013, s. 128) ekiyle sağlanmıştır. Metinde sadece *-gey* şekli tespit edilmiştir: *öldürgeysiz (1060), itgey (2972), getürgeysiz (2668)*.
- Yönelme Hâli Eki: Metinde *-a/-e* yönelme hâli ekinin yanı sıra *-ga/-ka* (Eckmann, 2013, s. 71) ekleri de kullanılmıştır: *odga (956), Mısr'ga (971), zārımka (1721)*.
- Belirtme Hâli Eki: *-ı/-i* dışında Çağatay Türkçesi özelliği olan *-nı/-ni* (Eckmann, 2013, s. 74) de belirtme hâli eki olarak kullanılmıştır: *özimni (903), ilimni (637), cānımnı (1810), yoğumnu (2096)*.

Metinde Farsça dil özelliğine rastlanmaktadır:

Metinde 1. şahıs bildirme ekleri araya kaynaştırma ünsüzü almadan yazılmıştır: *bī-çāreem (663), dīvāneem (875), içindeem (1097), yerlerdeem (1366), deryāsındaam (140)*.

¹²³ Bu bölümün hazırlanmasında "Eckmann (2013)" adlı eserden yararlanılmıştır.

4.3. YÛSUF U ZÜLEYHÂ - TENKİTLİ METİN

[YÛSUF U ZÜLEYHÂ]

mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün

G 1b

Nesta' in

[Bismil' llâhi'] rrahmani' rrahîm

1

.....¹²⁴

Kim olsun hamdiçe

.....

Müberrâ ez-zen ü ferzend

.

.

10 G 2a

Dâyim tesbîh-i tehliliñ oğullar

Seniñ dergâhıña secde ideller

Şıfâtıñ “kul huva' llâhu ahad” dür

Kemâliñ vaşf-ı “Allâhü'ş-şamed” dür

“Lem yelid” bâ “ve-lem yüled” şıfâtıñ

“Ve-lem yekunlehu küfüven ehad” dür

¹²⁴ G nüshasının başlangıç sayfası olan 1b'de yaklaşık 9 beyitlik bir bölüm yırtıktır. Bu yırtık kısmın 9 beyite tekabül ettiği sol taraftaki 2a sayfasından tahmin edilmektedir.

11 “kul huvalâhu ahad”: “De: O, Allah, tek birdir!” *Kur'an-ı Kerim*, İhlâs Suresi 112 / 1. (Yazır, E. M. H. (2014). *Hak dini Kur'an dili meâli*. L. Cebeci, S. Kılıç (Sad.). Ankara: Akçağ Yay.) *Kur'an* ayetlerinin anlamları bu eserden verilecektir. Bu dipnottan itibaren ayet meallerinin buradan alındığı ayrıca gösterilmeyecektir. // “Allâhü'ş-şamed”: “Allah, O eksiksizdir/sameddir.”; *Kur'an-ı Kerim*, İhlâs Suresi 112 / 2.

12 “lem yelid”: “Doğurmadı.” *Kur'an-ı Kerim*, İhlâs Suresi 112 / 3. / “ve-lem yüled”: “Doğurulmadı.” *Kur'an-ı Kerim*, İhlâs Suresi 112 / 3. // “ve-lem yekunlehu küfüven ehad”: “Ona bir denk de olmadı!” *Kur'an-ı Kerim*, İhlâs Suresi 112 / 4. Bu beytin vezni bozuktur.

Çehre-güşâ-yı ‘âlem zer hem öziñsen
Şüret-ārâ-yı çār-cevher öziñsen

Yaradupsan temām-ı halk-ı ‘âlem
Fazlıñdan dört ‘anāşır oldı âdem

15 Ki sensen Hâlik-ı bî-mişl ü mânend
Seniñ luñfiñdan ‘âlem oldı peyvend

Buyurdıñ “emr-i ma‘ rûf nehy-i münker”
Bize vir tevfiķiñ

Ki “Rabbü’l-‘âlemîn”dür zāt-ı pâkiñ
Ki “Raḥmānü’r-raḥīm” dür hem şıfâtıñ

Vücüdiñ öz zātıñdan oldı peydâ
Ki sensen ... ferd ü tüvânâ

[On] sekkiz miñ ‘âlemi yaradupsan
Yer ü gök ḳudretiñden bizedüpsen

20 Ki der “lâ-ṭaḳnaṭü min raḥmeti’llâh”
Nevîd-i raḥmetiñ miñ şükrü li’llâh

“Ve hüm lâ-yesme‘ün” vardur Ḳur’ân’da
“Ve hüm estagfiru’llâh”dur Ḳur’ân’da

13 a’nın vezni bozuktur.

14 b’nin vezni bozuktur.

16 “emr-i ma‘ rûf nehy-i münker”: Aslı “Emr-i bi’l-ma‘ rûf ve nehy-i ani’l-münker” olan ibare “İyiliği emretmek ve kötülükten men etmek” anlamına gelen bir *Kur’an* kökenli Arapça bir ifadedir. İfadenin anlamsal açıdan aynı ve benzer olarak geçtiği ayetler: Âl-i İmrân Suresi / 104, Tevbe Suresi / 71 ve 112 Ayet, Hüd Suresi / 116. ayetlerdir.

17 “Rabbü’l-‘âlemîn”: “O, Âlemlerin Rabbi” *Kur’ân-ı Kerîm*, Fatiha Suresi 1 / 1. // “Raḥmānü’r-raḥīm”: “O Rahman, Rahim” *Kur’ân-ı Kerîm*, Fatiha Suresi 1/2.

20 “lâ-ṭaḳnaṭü min raḥmeti’llâh”: “Allah’ın rahmetinden ümidi kesmeyin.” *Kur’ân-ı Kerîm*, Zümer Suresi 39 / 53.

21 “Ve hüm lâ-yesme‘ün” : “İşitmedikleri hâlde, *işittik* diyenler gibi olmayın.” *Kur’ân-ı Kerîm*, Enfâl Suresi 8 / 21.

[Hu]şuŝen bende-i mehcūr Mazlūm
Onı öz raḥmetiñden [itme maḥrūm]

[Çi] gördi Ḥaḫ ki vardur ŝāhib-i tāc
Apardılar onı tā evc-i [mi‘ rāc]

[Gele]nde gördi yolda ŝīr-i ğurrān
Ona virdi yüzigin ... [ān]

25 [Ki ‘ar]ş üstinde gördi ...[ānı]
İşitdi ol ğā[yibden] ...[ānı]

G 2b “Selāmu’llāh ‘aleykūm yā Muḥammed”
Gelipsen ḥayr-maḫdem yā Muḥammed

Yine ğāybāne geldi bir nidāyī
Kim aytur yā Muḥammed merḥabāyī

Muḥammed didi “selāmūn ‘aleynā”
“Ve ŝalla’llāh Muḥammed yā ‘aleynā”
Bu sözden çoḫ sövindi Ḥayy-ı Sübhān
Her bābetden ona buyurdi fermān

30 Yanında ŝīr birinci ḥāzır oldı
Muḥammed ŝīr bir nice nāzır oldı

Didi yā Rab ki yekke yimenem zād
Ki tā olmasa yoldaş olmanam ŝād

Göriş kim bir il onda oldı zāhir
Onıñla zād yidi tā-be-āḫir

26 “Selāmu’llāh ‘aleykūm yā Muḥammed”: Allah’ın selamı üzerinize olsun ey Muhammed (Arapça ifade).

28 “selāmūn ‘aleynā”: “Selam bizim üzerimize olsun.” // “Ve ŝalla’llāh Muḥammed yā ‘aleynā”: Allah’ım Muhammed’e salat et.

30 ḥāzır: ḥāzır G (mh.)

Görüp kim yüzigi vardur ilinde
 ‘Alî kim söylemek vardur dilinde

‘Alî’niñ sözine benze[r]di sözi
 Beniyy-i Hâşimî görmezdi yüzi

35 Yine gördi bir alma onda Aḥmed
 İkki böldürdi alma ... [Muḥammed]

Çi Ḥaḳ itdi ona çoḡ luṭf [u] iḥsân
 Ḳayıtdı ‘arşdan ol şeh şitâbân

Henüz zencîr degerdi ḳapuya hem
 Çi geldi ‘arşdan ol şād u ḥurrem

... didi ona tebârek
 Ki mi‘râciḡ ola yâ Rab mübârek

[Didi] sen yâ ‘Alî hardan bilürsen
 Burâḳ’ımdan sen artuḳ yügürüpsen

40 ... almanı eline virdi
 Peyem-ber çün ki gördi bile dirdi

...[nıḡ] atımdan çoḡ yügürdmiş
 Ki menden ileri ‘arşa yetürmiş

[Did]i Şîr-i Ḥudâ sırru’l-‘acâyib
 Ki senden hiç sırrı yoḡdı ḡ[âyib]

G 3a Her ol kimse size olmasa ḳâyil
 ‘İbâdetleri hamu ola bâtıl

40 Metinde, parantez içindeki okunamayan kısmın üzeri bantlıdır.

Gel ey Mazlûm aytur vaşf-ı Aḥmed
 ‘Alî kim var dur[ur] dāmād-ı Aḥmed

[1. Gazel]

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

45 Şükrü li’llāh Tanı’ya kim bir Ḥudāy’ım var meniñ
 Aḥmed-i Mürsel kimi bir ğam-güsārım var meni[ñ]

Men nemedēn qorḥaram her ne günāhım çoḡ ola
 Sākî-i Kevşer kimi bir şeh-süvārım var meniñ

Men Elest günden onıñla ‘ahd [u] peymān itmişem
 Şol ḥaḳîkî yār-ile birce qarārım var meniñ

Yüzini görset maña yā ḥazret-i şāhib-zemān
 Gözlerim yolında qalmış intizārım var meniñ

Ġurbete düşdiñ sen ey Mazlûm oldıñ bî-vaṭan
 Dimediñ hergiz ki bir yār u diyārım var meniñ

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

50 Taḥiyyāt u selām u vaşf-ı bî-ḥad
 Ona her kim ki var dost-ı Muḥammed

Necef’iñ pād-şāhı Murtażā’dur
 Emīrū’l-mü’minīn Şīr-i Ḥudā’dur

‘Alî’dür şāhib-i miḥrāb [u] minber
 ‘Alî’dür vāriş-i ‘ilm-i Peyem-ber

‘Alî’dür pād-şeh-i kişver-i cān
 ‘Alî’dür dād-ḥāh-ı küll-i insān

‘Alī’dür şāhib-i tāk-ı “le-‘ amrük”
 ‘Alī’dür tālīb-i “nefsün le-nefsük”

55

‘Alī’dür kı̄til-i ‘Amr ile ‘Anter
 ‘Alī’dür kı̄oparan kı̄apu-yı Hı̄ayber

‘Alī’den son Hı̄asan’dur pı̄şvāmız
 Hı̄asan’dan son Hı̄üseyn’dür pı̄şvāmız

Hı̄üseyn’den soğra Zeynü’l-‘ābidin’dür
 İmām-ı tayyibin ü tākhirindür

Beşinci pı̄şvāmız vard[ı] Bākır
 Ki ‘ilm-i dīn andan oldı zāhir

Bākır’dan sora var İmām Ca‘fer
 İlinden dutsa olsa rüz-ı maşşer

60 G 3b

Şādık’dan sora var Mūsı-i Kāzım
 Hamu şehler ona vardur mülāzım

İmām-ı sekkizincimiz Rızā’dur
 Ğarīb bendelere o ğam-güsārdur

Muħammed Taķı hem bize imāmdur
 ‘Aliyyü’n-Naķı ol şāhib-keremdür

Hı̄asanü’l-‘Askerı’dür şāh-ı ‘ālem
 Şı̄‘alarına rahm itse mağa hem

Bu mülkiğ iyesi şāhib-zemāndur
 Yüziği görset ey server emāndur

54 “le-‘ amrük”: “Ömrüne yemin olsun.” *Kur’ān-ı Kerīm*, Hicr Suresi 15 / 72. // “nefsün le-nefsük”:
 “nefsim nefsimine feda olsun (Arapça ifade).”

56 pı̄şvāmız: pı̄şvāmız G (mh.)

- 65 Bu mazlūm dādını zālîmden algin
 uyay teg yeryüzine nūr salgin
- İvimde bir gice oturmuş-idüm
 Dizim üstinde başım oymuş-idüm
- Meniñle yoğ-idi bir yār u yāver
 Ğam u hicrāndan olmuşdum mükedder
- Öz ibālîmden eylerdim şikāyet
 Ki hansı gülden itsem bir hikāyet
- ayāl itdüm ki iksem birce bāğı
 Ki menden şora alsun bāğ bāi
- 70 Nazar saldum ki almamış bile yol
 Ki ikmişdiler ü virmişdiler gül
- Ki yaşı gülleri dirmişdi bülbül
 Dahi hem almamışdı lāle vü gül
- Bu yeñi bāğa çün ıldum tefekkür
 Ki ha yerde ikim bāğım tedebbür
- Ki fikrim batmadı hiç yerde bābı
 Ki yeñiden diyem ayrı kitābı
- Oturdım bî-dimāğ u zār u hayrān
 Meni yandurdu çoqlar nār-ı hicrān
- 75 Ki nā-geh ğaybdan geldi bir ilhām
 Niçün aldıñ bile hayrān bed-kām

Gel aytur kışsa-ı Yūsuf Züleyhā
Tūṭiler teg[in] olgin ol şeker-hā

Egerçi nazmını itmişdi Cāmī
Lākin var-idi Tācī'ñin(?) temāmı

G 4a Bu kışsa Türkleriñ elinde yoḥdur
Egerçi Tātlarıñ elinde çoḥdur

Eger Türkī diline nazm idersen
Olarıñ rezmini hem-bezm idersen

80 İştüm ğaybdan çün bile āvāz
Meniñ ṭab' ima hoş geldi bile sāz

Ki var Türklerde çoḥ şāhib-kemāller
Huşūşan yahşıca şāhib-cemāller

Ādem'den türegan evvel 'Acem'dür
Hamusı şāhib-i ḥayl u ḥaşemdür

Olar itdiler evvel pād-şāhī
Musahḥar itdiler māh-ile māhī

'Acem'den şon 'Arablar oldı vālī
Olardan ḳaldı ol bünyād-ı 'ālī

85 'Arab'dan şon dahi Etrāk olup şāh
Oturdılar ser'ir üstinde çün māh

Olardan çoḥ turur sulṭān ḥanlar
Hamu yerlerde varmış nice şāhlar

Sipāhlar içre varmış nice server
Vuruş güninde vardılar gâzanfer

Olarda var-imiş hem zūr-ı şemşîr
Hüşâ Türk-i Semerķandî vü Keşmîr

Hüş ol Türkler ile Türk-i Hıfâylu
Ne yahşısca iderlerdi de yaylu

90 Dahî eger adıyla han emirler
Sipāhlar hamusı yahşî dilîrler

‘Acem’den türegan Kürdler sipāhlar
Libās-ı Ka‘be teg haşmet-penāhlar

Libās-ı Ka‘be’ni çün görd[i] Mecnūn
Onıñ aḥvāl[i] çoḡ oldı diger-gün

Hüşâl itdi ki var içinde Leylî
Onıñ çün Ka‘be’ye eyledi meyli

Qara çāderleri ne nāzenîndür
Yeriñ yüzinde ḡāl-i ‘anberîndür

95 G 4b Olarda vardur[ur] çoḡ ḡūr u ḡilmān
Perîveşlü hamusı māh-ı tībān

Qılıcdā hamu vardılar ferahnāk
Ki pehlevān diler eger o Etrāk

Menem Mazlūm aşlım Sebzevār’dur
Ġarîb yerde nigehdārım Hüşdā’dur

87 gâzanfer: gâzanfer G (mh.)

92 diger: diger G

Adım Kerīm'dür aşım Şerīf'dür
Egerçi mazlūmam ṭab'ım zārīfdür

Menim babalarımda vardı kāmī
Ki şā'ırlıkda varmışlar temāmī

100 İlāhī merḳad u me'vā-yı pūr-nūr
Kim enfāsından oldım bile meşhūr

Ḥabūşān ülkesinde men ğarībem
Diyār u yārdan men bī-naşībem

Ḥudā vırsün ğarīblikda necātım
Bu ğam u ğuşşadan vırsün berātım

Yitürsün meni burdan Sebzevār'a
Ki yetsem belkim ol yār u diyāra

Niçe il meskenim oldı Çenārān
Niçe gün sürdüm onda yahşsı devrān

105 Onıñ ḥalkı hamusı mü'min-i pāk
Bile şāḥib-nemāz u' aql u idrāk

Niçe il son gidip Zūrım'ı gördim
Maña yahşsı gelüp onda oturdum

Ḥoş ol Zūrım ḥoş ol āb [u] hevāsı
İrem seyrinden artuḳdur şafāsı

Behişt-i 'anberīndür yeryüzinde
Onıñ maḥbūbları ne nāzenīnle

Ḳamer teg yüzleri hamu münevver
Gül isinden dimāğ olmış mu' aṭṭar

110 Ne yaḥşı hoş hevā vü hoş şafādur
Behişt teg ne ʿacāyib dil-güşādür

Ḥudā saḥlasun onı her belādan
Nigehdār ola her қаһт u ğalādan

[2. Gazel]

Vezin: ?

G 5a Zürim ne yaḥşıca yerdür feraḥ-fezā
Bāğları hem hoş-hevādur dağları hem dil-güşā

Hîç yerde yoḥdur onıñ teg fezālu yer
Bülbülleri қumrıları hamusı hoş-şadā

Ḥalkı temām saḥāvetlüdürler mihrbān
Nāşıḥ olup refiқ meni zār-ı bî-nevā

115 Taʿrife rāst gelmez onıñ vasfını eylemek
Dal u dirahṭ çeşmeleri hamu bā-şafā

Mazlüm bir zār u ğarībdür nā-tüvān
Zürim’da tapdı hamu derdleri devā

mefāʿ ilün mefāʿ ilün feʿülün

Şora İştāḥr oldı mene imkân
Hevāsı yegrek ez-mülk-i Şıfāhān

Onıñ ḥalkı ne yaḥşı mihrbāndur
Güyā ki merhem-i ārām-ı cāndur

Suyıñ şarşarı vardur āb-ı Kevşer
Şirīndür tāze vü қand-i mükerrer

- 120 Onıñ hūr u per̄isi hamu makbūl
Bile şir̄iñ-zebān ḥandān ma‘ kūl
- Ne yaḥşı vardılar Etrāk-ı şādık
Ṭabīb ü mihrbān u yaḥşı ḥāzık
- Hamu mü ‘mindiler dīndār [u] şāliḥ
Şir̄in dillü vü ḥoş-güftār [u] māliḥ
- İlāhī tā ola yulduzla seyyār
Onıñ ḥalkı ola bu ṭarza ṭayyār
- Oları saḥlasun Ḥaḳ her belādan
Ḥuşuşan şerr-i ḥalk-ı bed-gümāndan
- 125 Bu şüret ma‘ nīden şüret ğarāz dur
Ki şüret ‘aşkı bir mühlik marāz dur
- Ḥaḳīkat ‘aşk dur eyler teḳāzā
Deger yoḥ nerdedür Yūsuf Züleyḥā
- Ḥaḳīkat buyırıkı dur bir nişāne
Deger yoḥsa ki Yūsuf’ dur bahāne
- Ḥaḳīkat ger yüzün görsetmez-idi
Mecāz-ı ‘aşk şüret tabmaz-idi
- G 5b Züleyḥā harda Yūsuf harda ḳaldı
Olardan bir nişān arada ḳaldı
- 130 Ḥudā’nıñ adı dutmak dur murādım
Ki zıkr-i adla hamu yerde yādım

121 ḥāzık: G

129 Züleyḥā: Züleyḥāh G (mh.)

Menem ‘aşkıñ buyuruğına gitdüm
Özim çün birce bāzīçe düzeltdüm

Uşaklar tegin itdüm hāk balık
Ki menden şora kıalsun yādgārlık

Ki her kim oğısun dil-şād bolsun
Bu Mazlüm Mīr ‘Alī’ni yād kılsun

Ki mende hem var-idi zindegānī
Diyeller Mazlüm-ı bī-çāre hani

135 Du‘ā-yı hayr ile itsiler yādım
‘Ākıllerden budur evvel murādım

Ve ger yoğsa degildim şı‘re lāyık
Haçan nuţkıñ ola şı‘re muţābık

Mu‘aqqıl ehlden ümmīdim oldur
Ki ‘ayb itmeseler şı‘re ger çöldür

Ki nükte-gīrlık ‘ākılden nişāndur
Mene ‘ayb itmiñ ey dostlar emāndur

Eger bir kıalaţım yā sehvim ola
Gerek kim luţf [u] ihsānları ola

140 Ki bile ‘aşk deryāsındaam ğarık
Ki başımdan ayağa eylemem farkı
‘Ākıllar hīç ‘ayb itmiñ sözimden
Ki Mazlüm’em haber yoğdur özimden

132 hāk: h‘āk G (mh.)

140 farkı: farğ G (mh.)

Gel ey Mazlûm itgil birce kârî
Ki senden şora qalsun yâdgârî

Kim insân fânîdür bâķî sühândur
Güliñ rengi gider bâķî çemendür

Sühân zinde ider nâm-ı sühânver
Egerçi kiçe eyyâm-ı sühânver

145 Her ol kim oğısa onı ider yâd
Du‘â-yı hayr ile onı ider şâd

G 6a Ki seher sâhiri teg var nevâ-sâz
Huşûşan ger ola bir nağme-perdâz

Sühân ki ağıladan ki güldirendür
Yaķın bil kim kerâmât-ı sühândür

Çi bu aķbâr gördüm men sühândan
Ma‘âza’llâh götürsem el sühândan

Şu halvetde ki yoķ-idi nişânî
‘Âlemdede ne zemîn ü âsmânî

150 Yoķ-idi bu çemende lâle [vü] gül
Ne kumrınıñ sesi ne şavt-ı bülbül

Vücûdı var-idi bî-mişl ü mânend
Bile va[r]-idi bir yekke Hudâvend

Ber-â-berde yoķ-idi bir müzâhir
Özi öz nûr ile özine zâhir

150 lâle [vü] gül: lâle-i gül G (mh.)

Çıharıp başını kıldı taqaddüs
Tecellî eyledi âfâk [u] enfüs

Neden her yerde vardur birce nūrî
Gerek kim kılsa her dem bir zuhūrî

155 Nazar kıl lâleye baş götürende
Nice ...dan çıhar daş yaranda

Çi hüsñ her yerde var eyler teķāzā
Kim itse Hāķķ'a özin āşkārā

Evvelden istedi çün Hāķ te' ālā
Ki halk ... kılsun tecellā

Yarattı gözgüvār hamu çi merrāt
Tecellî eyledi merrāt ...āt

Қılıp gözgülere çün o zuhūrî
Hamu zerrāt ondan tapdı nūrî

160 Şu nūrdan zerrece eflāka düşdi
Bile kim āb [u] hāke şu' le düşdi

Melāyikler hamu eflāk ile fülk
Diyeller nağme-i sübhān-ı zü'l-mülk

Şol nūrdan zerrece güllerğa düşdi
Ki gülden şūr bülbüllerğa düşdi

G 6b Yüzin ol şem' -i nūrî kıldı rüşen
Ki pervāzını yandırdı çi gülşen

159 zerrāt: zerrāt G (mh.)

160 zerrece: zerrece G (mh.) // hāke: hāke G (mh.)

162 a'nın vezni bozuktur. / zerrece: zerrece G (mh.)

Yüzinden kuyaşa çün düşdi bir t̄ab
 ılup n̄ilūferi b̄imār [u] b̄i-t̄ab

165 Yüzinden yüzini bezetdi Leyl̄i
 Ki Mecnūn gūl yüzine ıldı meyli

ir̄in azını and[d]an çün ılup ād
 Ki Perv̄iz yandı vū c̄ān virdi Ferhād

Meh-i Ken' ān'a çün virdi tecellā
 Zūleyhā ondan oldu ala rūsivā

Virūp tersāya ol çün nūr-āȳin
 Kim ondan eyh-i an' ān oldu b̄i-d̄in

Onı ' aından eyler zindegān̄i
 Hamu ecsām ile ervā-ı fān̄i

170 Her ol kim ' aı-ı bir meh-liādur
 Ol ma' ū küll̄i ' aı-ı Hūdā'dur

Ki ger Hā ona ılmazdı tecell̄i
 Ona h̄i kimse hem ılmazdı meyli

Seney āȳine ol āȳine-ārā
 Seney pinhān oldur ākārā

Eger bilsey hem āȳine ayādur
 Dime āȳine hem nūrdan cūdādur

Men ü sen ortada var miz bahāne
 Hamu yerlerde vardur ol yegāne

170 b'nin vezni bozuktur.
 173 ayādur: ayādur G (mh.)

- 175 Diliği bağla ey Mazlûm-ı nâ-dân
Ki bu kışşada yoğdur hiç pâyân
- Şol yegdür ‘aşkıdan pür-ayturalı
Ola kim bu belâdan kırtaralı
- Çi könlüme düşüpdür defter-i ‘aşk
Gel aytur nice bir kışşa-ı defter-i ‘aşk
- Özin[d]e çün ki gördi nûr-ı muṭlaḳ
Çaḳırdı ‘âleme beneñ Ene’l-ḥaḳ
- ‘Âlemde her ne var diler ḥalâyıḳ
Olup her birisi bir zade ‘âşık
- 180 G 7a Birisi ‘âşık oldı mülk ü mālâ
Birisi ‘âşık-ı güldür ü lāle
- Birisi ‘âşık-ı zer‘ ü zirā‘at
Birisi ‘âşık-ı kesb ü cemā‘at
- Birisi ‘âşık-ı mollālîḳa ‘ilm
Birisi ‘âşık-ı zühhādîḳa ḥilm
- Birisi ‘âşık ol ḥüsn-i ḥaḳîḳa
Ki yetse Ḥaḳ te‘âlâ teg refîḳa
- Şu bil kim ‘aşksız bir kimse yoğdur
Ammâ anlamayan dünyâda çoğdur
- 185 Ki bilmezler nedür ma‘ şüḳ [u] ‘âşık
Nedür ol ma‘ nîsi kâzib [ü] şâdıḳ

Qalurdılar behâ'im teg çerâda
 Hudây 'aşkını bilmezler arada

Bi-ḥamdi'llāh ki tā oldım pedīdār
 Hudā'nın 'aşkına oldım giriftar

'Aceb lezzetlüdür 'aşk-ı Hudāvend
 Ki bu 'âlemde yoḥdur ona mānend

Çoḥ 'ākilller ki gitdiler cihāndan
 Ki hīç bilmediler 'aşk var u handa[n]

190 Olardan qalmadı nām u nişānı
 Ne var ḥalkın içinde dāstānı

Eger bu cāmdan içmezdi Mecnūn
 Onın adını dutımazdı gerdūn

'Ālemde var dur[ur] kuşlar firāvān
 Hamusı bile tāvūs-ı ḥirāmān

Oların adını hīç kimse bilmez
 Oların yüzine nazar da salmaz

Ki disiler ki 'aşka kimdi şādık
 Diyeller bülbül ü pervāne 'āşık

195 Eger kim eylesen yüz dil-rübālık
 Ki 'aşksız tapmasan ḡamdan rehālık

Könül haçana bu deyr-i mecāze
 Uşaḡlar teg vurırsan mīl-i ḡāze

G 7b Senen ol tıyḡun-ı şāhenşeh-i pāk
 Ki yerin var-imiş şol evc-i eflāk

Vaṭanıñdan niçün bī-gāne oldıñ
Çi kerkes teg leş-ḥ̣ār u vīrāne oldıñ

Bu lāşı taşlagın öziñi kıl pāk
Kim evciñ bile kim görinse eflāk

200 Ki görseñ onda yaḥşı nāzenīn var
Hamu nūra batıpdur meh-cebīn var

Biri şarḡdan gider maḡrībe sarı
Biri ġarbdan gider maşrıḡa sarı

Hamu ḥayrān [u] ser-gerdān gideller
Könül pūr-ḡuşşa vü ermān gideller

Biri bilmez neden seyrān ideller
Ne istip kim bile ḥayrān gideller

Meger ‘āşıḡdılar istediler yār
Kim āyā handadur bu Ḥayy-ı Cebbār

205 Kim insānıñ başına çarḡ döverler
Onıñ devrine miñ ḡaṭla dolarlar

Sen ey insān öz ḡadriñi bilgin
Meh [ü] ḥurşīd sensen bedriñi bilgin

Behā’imlen öziñi eyleme cüft
İliñden virme ihtiyārıñı müft

Ki sen manzürsan eflāka nāzır
Seniñ başıña olmış çarḡ dā’ir

198 leş-ḥ̣ār: leş-ḥor G (mh.) // b’nin vezni bozuktur.

208 dā’ir: zā’ir G (mh.)

Öziñi ger bilürsen şāh sensen
Sağa Tarı bağıpdur māh sensen

210 Sene manzūr-ı haqdur nazratu'llāh
Yeri aňla hadiř-i lem'atu'llāh

Gel ey Mazlūm çođ gitme yođarı
Ki batmasun ayađlarıña ħārı

Diliñ bağla dahi danışmagin çoğ
Ki bu esrār burda aňlayan yođ

Hani ol 'ārif-i dānā-yı 'āřık
Ki bu esrār ola yanında dānık

G 8a Bile bir yār eger sen tapsağ ey cān
Gerek cāniđı kılsağ ona ħurbān

215 Ĥudāvendā ezelden vardığ sen
Bizimle hem-dem ü dil-dārdıđ sen

Yoğ-idik biz ölümimizden ħaberdār
Köçip dünyādan āĥir zār [u] nā-çār

Getürdiğ sen bizi miĥnet-serāya
Giriftār eylediğ miğ miğ belāya

'Adem yuĥusıdan bīdār kıldığ
İl ü ayağlara çīdār kıldığ

N'olaydı sen bizi yaratmasaydığ
Getürdiğ dünyāya ġāret'meseydiğ

- 220 Ki bilmeñ biz nice itsek ‘ ibādet
 Ki Şeyṭān itmesün imān[1] gāret
- Bizi maḡrūr idüpdür ḥubb-ı dünyā
 Ki gelmez yādımıza fikr-i ‘ uḡbā
- Dahi bir yerde renc-i ehl-i külfet
 Virüpdür bizlere pā-bend-i ülfet
- Dahi bir yerde vardur cevri-zālim
 Ki daḡıtmış meniñ fikr ü ḥayālīm
- Uşaḡlar hamusı isteyüban nān
 Dahi Şeyṭān imān u Azrā’ il cān
- 225 Eylegimizde bir ıraḡ seferdür
 Kim ol yolda bize ḥavf [u] ḥaṭardur
- Ölimden olmışık çoḡlar hirāsān
 Ḥudā bize sen eyleginen āsān
- Ölim vaḡtinde açḡılgin dehānım
 Ki tevḥīdiñ ola nuṭḡ-ı beyānım
- Bize ta‘ līm vir ol demde imān
 Penāh vir bizlere ez-şerr-i Şeyṭān
- Ki bu dünyāda var miz hamu nā-dān
 Ki var bu yolda ḡayḡular firāvān
- 230 Evvelki zaḡmetindür şerbet-i merg
 Zen ü ferzendleri hem eylemek terk

225 seferdür : şeferdür G (mh.) / a’nın vezni bozuktur.

227 zebānım: G “dehānım” ve “zebānım” şeklinde okunabilecek tarzda yazılmıştır.

230 a’nın vezni bozuktur.

- G 8b Bile koymak gerek māl ü menāli
 Yola gitmek gerek illeri hālī
- Göziñden eşk-i hasret silgin āhīr
 Miñ ermān-ile kavm-i h̄iše baħir
- Baħa baħa gerek kim viresen cān
 Göziñ yaşlu köñülde çoħdur ermān
- Karanku kabr evvel menziliñdür
 Su'āl-i Münkireyn ince yoluñdur
- 235 Feşār-ı kabr hem var bile düşvār
 Ki meyniñ ayağıñdan çıhsa nā-çār
- Eger a' mālīñ ola hamu mergüb
 Nekireyn gelsiler bā-şüret-i h̄üb
- Mülāyimlikla senden sorsılar hāl
 Cevābların vireñ şādān [u] hoş-hāl
- Dahi görmeñ feşār-ı kabr hergiz
 Sene yetmez olardan cebr hergiz
- Behiştten kabriñe bir yol açallar
 Seniñ başıña yüz miñ nūr saçallar
- 240 Yatarsan kabrde yaħşı ferāğat
 Tavrıñ hoş-hāl ferdā-yı kıyāmet
- Ma' āza'llāh eger olsañ zinākār
 Seni düzaħa sala Ĥayy-ı Cebbār

Vire kabriñ sene bile feşārı
Ki meyniñ ayagından ola cārī

Çi sorsiler Nekāreyn senden aḥvāl
Diliñ baġlansun u birden olañ lāl

Olara virebilmesen cevābı
Başıña vursılar gürz-i ‘iķābı

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

245 R 1a İki kaçı kemānı dil-güşādī
Olıp “ve’l-leyli mā yağşā sevādı

İki gözler var idi çün meh-i bedr
Olıp “ve’ş-şems” gicesi ol Şeb-i Qadr

Güneh taşıldı çün şaķķu’l-ķamerdür
‘Ayān “ve’l-fecrdür” vaķt-i seherdür

Ki “ve’l-leyl” ile “ve’ş-şems” ol aradan
Gice gündüz olupdur dest-i Kird’den

Bünāgūşı şadefler teg müdevver
Ki “nūrun ve ‘alā nūrın münevver”

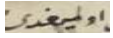
250 Nümāyān olmaġıydı çünki sīne
Ki ‘ilm [ü] ma‘rifetden bir ḥazīne

245 İki: İkki R // “ve’l-leyli yağşā”: “Yemin olsun bürürken o geceye,” *Kur’ān-ı Kerīm*, Leyl Suresi 92/1. 245-530. beyitler arası - G

246 İki: İkki R // “ve’ş-şems”: “Güneşe andolsun” *Kur’ān-ı Kerīm*, Şems Suresi 91/1.

247 “ve’l-fecrdür”: “Yemin olsun ki fecre,” *Kur’ān-ı Kerīm*, Fecr Suresi 89 / 1.

248 bk. 245, 246

250 olmaġıydı: R

Ḥudāy'ın 'ilm göginde mükerrem
 “Elem neşrah leke şadrek” ...

Yazılmış 'arzalar iştāf iştāf

Ayak

Celāl-i kadri idi bu şerefden
 Ki kızan başdan ayağa ...

Çi gördi o nihāli Ḥıẓr-ı aḥḍar
 Olıp ḥayrān didi “Allāh[u ekber]”

255 ...şdı ki ey tıfl-ı şeydā
 nihāliḡ ...

... teg nice yalḡuzsan ...
 Gezersen āsmān ...

Yetürmeseydiḡ ...
 bu şahrālar

R 1b Meger sen Yūsuf-ı Ken'ān-niṣānsıñ
 İtürmişin gezersen ataḡ anaḡ

Diḡil köḡlünde ne vardur murādıḡ
 Ki ḡāşıl eyleyem men i' tiḡādıḡ

251 “Elem neşrah leke şadrek”: “Açmadık mı senin için göğsünü de (nefesine genişlik, kalbine rahatlık, nefesine kuvvet ve ferahlık vermedik mi)?” *Kur'ān-ı Kerīm*, İnşirah Suresi 94/1. (...) ile gösterilen kısım metinde kopmuştur.

253 (...) ile gösterilen kısım metinde kopmuştur.

255 (...) ile gösterilen kısımlar metinde kopmuştur. / şeydā: şeyde R

256 (...) ile gösterilen kısımlar metinde kopmuştur.

257 (...) ile gösterilen kısımlar metinde kopmuştur.

258 ataḡ anaḡ: R

- 260 Eger itürmişîñ sen âşiyânîñ
 Çü men yârem sene iste nişânîñ
- Eger mürvârîd istersen ü gevher
 Ki men Hızır'am saña idem müyesser
- Açıban ağzını çün gönçe-i gül
 Cevâbın virdi Hızır'ın mişl-i bülbül
- Didi kim ey resül-i Hâlik-i pâk
 Delil-i reh-nümâ-yı zir-i eflâk
- İşitmişdim çi men vaşf-ı şerîfîñ
 Diyerdim göreyim rûy-ı laîfîñ
- 265 Gice gündüz hayâlimde müselleme
 Ki idim hıdmetiñi bir nice dem
- İdeyim hıdmetiñi men meh ü sâl
 Ki senden buyruğ olsun menden iqbâl
- Ki oldım bu sebebden lâ-mekânî
 İdip men terk-i cümle hân-mânı
- Nice müddet çekerdüm iştiyâkîñ
 Tefahhüş birle isterdüm surâğîñ
- Seni men isterânda
 Dūçâr oldıñ 'aceb bu hân-mânda
- 270 Bi-ḥamdi'llâh ey dil-fürüz
 Ki ümmîd ile gicem oldı gündüz

Yetiſip bî-gümân [buldım] mekânıñ
Müşerref olıban tapdım niſânıñ

R 2a Ki senden isterem men ey peyem-ber
Yetürsen sen murādım cümle yek-ser

Ṭabībim ol devā kılsan yaraya
Meni ſāgird edip yetsen araya

Çün olmuſsen maña sen ſubḥ-ı nev-rūz
Olayım ḥıdmetiñde gice gündüz

275 Eger baḥſiſ ola ez-ķādir-i ḥay
Ki çoḥdur müſkilim men ideyim ṭay

Çü gördi Ḥıẓr ol ſîrîn-beyānı
Leṭāfetde bu nuṭķ [u] bu beyānı

Cevābın virdi ey yüzi gül oĝlan
Seniñ güller içinde bülbül oĝlan

Felekden tā ki encüm oldu ḥırmen
Seniñ teg ay [u] gün olmadı rüſen

Felek tā çarḥ-ile olmuſ mükerrem
Ḷadiñ Ṭübā diraḥtı olmasun ḥam

280 Seniñ gülzār-ı ḥüſniñ nāzenîndür
Ki Rıḍvān-ı behiſti ḥüſe-çîndür

Menim bu dünyāda yoḥdur mekânım
Bu devriñ kayasında āſiyānım

271 [buldım]: R'de bu kısım siliktir.

273 devā: devāya R

Çü sensen ‘aql ivinde h̄āce hem bay
Şimāl-i şubh teg yoḡdur maḡa cāy

Menem sīmurḡ teg yoḡ āşiyānım
Ki adım söylesiz yoḡdur nişānım

... dünyāda men lā-mekānım
Varı bu ḡalk-ı ‘ālemden nihānım

285 R 2b Gehī yel teg gezer gāhī şimālim
Bu nev‘-ile gezer men cümle ‘ālem

Cenūbdan ki eser men mişl-i şarşar
Ki fermān eylemiş ol Ḥayy-ı ekber

Menem gezginci-i Ḥaḡ bu serāya
Gehī ‘aynü’l-ḡayātam men ḡaraya

Gehī ḡavvāş ollam gāhī mellāḡ
Seyāḡat eylerem baḡr içre seyyāḡ

Çü sen bir tıflsan sen ḡürd-sāle
Ḳıyām it sebzelerde mişl-i lāle

290 Seniñ yoḡ tāḡatiñ çöllerde gezmeñ
Ḥuşuşan menüm ile daḡda dozmañ

Bu sevdāya düşüp Mūsī-i ‘İmrān
Beyābānlar menümle ide seyrān

Çi menden gördi ol üç emr-i müşkil
Varı ‘ahd u vefāsı oldu bāḡıl

286 eser: eşer R (mh.)

287 ḡayāt: ḡay‘āt R (mh.)

288 seyāḡat: şeyāḡat R (mh.)

Menümle itmedi şabr u qarārı
Üç işimden menüm oldı firārı

Firākım çünki oldı farzla ‘ayn
Oña itdim edā didim budur deyn

295 Temāmen müşkilini eyledi ħal
Keçip deryāda itdim sūy-ı menzil

Çü Ħaḳ’la eylemişdim āšnālıḳ
Kılıp İskender’e men reh-nümālıḳ

Yetürdim men onı āb-ı ħayāta
Men içdim baḳ ol [irdi hem] memā[ta]

R 3a Ğarāz Ħaḳ’dan bize ey tıfl-ı enver
Buyurmazdı ki açmasun Sikender

Seniñ tıfl u nedür şahrā-neverdi
Ki yoḫdur tākatiñ bir germ ü serdi

300 Menüm bu gezmegime tākatiñ yoḫ
Mene yoldaş olasıñ rāḫatiñ yoḫ

Yine ilḫāḫ kıldı Ħızır’a oḫlan
Bizi maḫrūm itme ey süḫan-dān

İkimçi virdi Ħızır oña cevābı
Ki ey yüziñ seniñ Kevşer ḫabābı

Saḫa yüz Yūsuf olsun ḫalḳa der-gūş
Gel itme Ya‘ḳūb’ı zār u nemed-pūş

299 şahrā: saḫrā R (mh.)

301 Bizi: Bizi tā R

Müzeyyen Hâk virip h̄usn ü cemāliñ
Bu ‘ālem zīneti vaşl u vişāliñ

305 Menim şāgirdliğime h̄āhişñ var
Bu gezmegde ne yaz u ne kışñ var

Ayağıñ dīde üste koy mu‘ ayyen
Ki sırr-ı h̄ālim olur fetḥ-i ‘aynıñ

Meger görsñ meni bu yerde ifşā
Refiklik eyleriñ sen

Hızır itdi o yerde ‘ahd u peymān
Orada göz öñünden oldı pinhān

Göz umup uçmağ-ile berkvārī
Kılıp o şarğdan ğarba güzārī

310 İki şāh arasından budur evşāf
Cihān oldı aralık Qāf-tā-Qāf

R 3b Gidiban mağribe Hızır ol kamervār
Kalıp maşrıqda şāh-ı şems-dīdār

O demde ğāyib oldı Hızır-ı aḥḍar
Gör indi mu‘ ciz-i Sākī-i Kevşer

Bu dünyāda çoḡ idi yoḡ mekānı
Mekānıñ itdi bir yerde ki fānī

Muqarrer öz qarārında sa‘ ādet
Olup meşğül-ı tesbīḥ ü ‘ibādet

315 Götürüp el ider Hâkḥ’a münācāt
Ki ey müşkil-güşā-yı küll-i hācāt

İlāhā vākıf-ı her sırr [u] rāzıñ
Kerīm ü ‘ādil [ü] bende-nüvāzıñ

Öziñ öz raḥmetiñde itme ḥālī
Selīm saḥla o tıfl-ı meh-cemālī

İlāhā yār olıban ol uşağa
Yetürüp menzile ḳoyma firāḳa

Melik ger olsa ol tıfl-ı süḥan-dān
İde gör menzilini ḳaşr-ı Keyvān

320 Eger gündüz yerin çarḥ-ı berīn it
‘İsā yanında çarḥ-ı çārümīn it

Eger Yūsuf ola ol tıfl-ı maḥbūb
Yetür Ken‘ān’a sen nezdik-i Ya‘ḳūb

Öziñ sen oña fetḥ-i rāh it
Aparıp Mışır ilinde pād-şāh it

Beyābānda ḳalıp o tıfl-ı nev-res
Ki ḳorḥum var ki zār[ī] ola bī-kes

R 4a Perī ger olsa o tıfl-ı nikū-ḥūy
Ki insān teg gözime görsedip rūy

325 Sene tabşurdım ol dānā uşaḳı
Ki dīvler āfetinden saḥla bāḳī

Eger olsun beşer bār-ı Ḥudāya
Onı itürmiş imiş ana baba

Onı saḥla öziñ sen ḥayr [u] şerden
Ābādānlıḳa yetür bu seferden

- Çü kıldı bu du‘ānı Hızır-ı reh-ber
Didi āmīn İlāhā şāh-ı server
- İşidip āmīni Hızır peyem-ber
Olup hayrān didi “Allāhu ekber”
- 330 Nazar saldı ‘aḳab sarı ki görsün
Ki kim viripdür āmīn onı bilsün
- Çü şāh-ı baḫr ü ber gördi o ḫālī
Ki ‘İsā güneş ile hem-ḫavālī
- Su’āl itdi ki ey tıfl-ı zarar-bīn
Seniñ mihr-i sipihr-i ‘işmet-i dīn
- Ne bildiñ bu mekānda sen mekānım
Nice yetdiñ menüm sevgümce cānım
- Bu yer bu baḫrda bu deşt [ü] dağı
Nice buldiñ gezip mendeñ sorağı
- 335 Cevābın virdi ol tıfl-ı nikū-fer
Ki ey peyk-i resūl-ı Rabb-i dāver
- Ki bu ma‘mūre-i ḫāke gelipsen
Ayaḳıñ götürip ḳadem çalıpsan
- Menüm gözüm öñinden sen nihānī
Bu şaḫrāda nice dutdiñ mekānī
- R 4b Çü senden ayrı düşdim zār oldım
Besī bī-ḫāḳat u efgār oldım

329 “Allāhu ekber”: “Allah en büyüktür.”

Haqıñ dergāhına itdim du‘ ālar
Ki şıdķ u niyyet ile çoķ şenālar

340 Seni burda yetüren Kirdgār’a
Meni yetürdi bu mülk ü diyāra

Süleymān teg şabā bādına hem-rāh
Seniñ pā-būsıña yetürdi ey şāh

Qabül itseñ helā şāgirdliķa sen
Bahāne itme fermān-ber olam men

Cevābın virdi o tıfl-ı ‘ acāyib
İkimçi bār ollam indi ğāyib

Eger buldıñ nişānım mişl-i evvel
Seni men itmenem hergiz mu‘ aţţal

345 Ger elbet sen gezersen bī-muḥābā
Menümle kūh [u] deşt [ü] çöl [ü] deryā

Çi didi bu kelāmı Hızr āsān
Atasınıñ adı teg oldı pinhān

Çi gördi şāh oldı Hızr pinhān
İlāh’ım sen didi her derde dermān

Yine mağribden ol maşrıķa gitdi
Yüz ıllık yolu bir demde tay itdi

Dü-bāre gün-ile ay arasında
Ki bir özge hicābıñ perdesinde

350 Gidip bir menzile ol nīk-siret
Ki görmemiş onı ehl-i başiret

Ne menzildür ki yok nām u nişānı
Ne oğmuş ne kimse bilmiş onı

R 5a

Nice resmī ki idi Hıẓr'a ʿādet
Yine hem oldu meşğül-i ʿibādet

Yine t̄āʿatdan oldu çünkü fāriğ
Didi ey kâdir [ü] rezzâk [u] şādık

Duʿāsı çünkü olmuşdu eşerlū
Didi ey pīr olan yüz miñ hünerlū

355

Yetüp itmāma çün ʿacz u münācāt
Haḡ'ıñ dergāhına ʿarz itdi hācāt

Ki ey dānā-yı her maḡlūksan sen
Delil [ü] reh-ber-i ʿayyūksan sen

Varı cümle-i peyem-ber haḡı-çün
ʿAzīzler varı muẓtarrlar haḡı-çün

Nazar eyle o tıflıñ ḡāline sen
Dü-bāre baḡ onıñ aḡvāline sen

Onı tabşurmışam saña emānet
Sene tabşurmışa olmaz ḡıyānet

360

Ki bilmem nicedür ḡāl[i] o tıflıñ
Sen öziñ ol nigehdāri o tıflıñ

Seniñ çün baḡşıñdür bī- ḡud[ü]d zer
Seneñ rezzâk-ı ʿālem varı yek-ser

İkimçi bārīde idiñ refiḡim
Olup maḡfūz [u] settār [u] şefiḡim

Ki qorqum yalquzi o çölde ma' şüm
 Qalur çün bi-kes [ü] tenhâ vü maqrûm

Çü Haqq'a ma' lûm itdi varı ' arzın
 Dü-bâre şâh-ı dîn didi ki âmîn

365 Yine giri dönip Hızr'ın havâsı
 Ki görsün kim ola âmîn du' âsı

R 5b Dü-bâre gördi o dürr-i semîni
 Yeri gögün çerâğı ol emîni

Didi ey Yûsuf-ı Mısrî cemâliñ
 Yegâne gevheriñ güldür vişâliñ

Bu şahrâda ki insân bi-gümândur
 Sene yol görseden ol hansı cândur

Cevâbın virdi ol tıfl-ı muqaddes
 Seniñ teg görmedim dünyâda bir kes

370 İkimiz çün du' â itdik biz ey cân
 Qabûl itdi du' âmız Hayy-ı Raqmân

Du' âmız der-zemân oldı icâbet
 İkimiz bu yere geldik bu sa' ât

Çü luftı hâlimize oldı şâmil
 Ay [u] gün olmışık bir yere vâşıl

Dağı artuqraq itme sen bahâne
 Meni şâgird kıl rûz [u] şebâne

Şeker kamuşına bilim çatayım
 Şâyed kim bir hüner sizden dutayım

- 375 Cevābın virdi Hızr-ı bā-sa' ādet
Ki ey Yūsuf tegi şīrīn feşāhat
- Göziñ öniñden ollam men yine güm
Üçümçi kez nice gündüzde encüm
- Eger bu kez dağı ey şems-ruhsār
Evvelki ikimi teg itdiñ izhār
- Saņa yārлық idem çün şīr [ü] şekker
Virem ta' līm-i 'ilm-i ḥayr u hem şer
- Uşaqıla Hızr iderdi bu tekellüm
Cihānsız oldı Hızr oldı velī güm
- 380 Çü göz öñünden oldı Hızr gāyib
Olıp meşğül-ı t̄ā' at ez-' acāyib
- Қılıp t̄ā' at didi ...de rāz
Ḥaḡ'a şıdḡ-ile zārī qıldı āḡāz
- R 6a Didi ey Kirdgār-ı bende-perver
Çekipsen yeri göge cümle muḡtar
- Yine maşrıḡda qalmış gün te' ālī
Onı qılma ḥavādiş pāymālī
- Yine luḡfiñ idiban ona şāmil
Yā Rabb olsun yine menzil muḡābil
- 385 Öziniñ luḡfiñı Hızr'a ḥired qıl
O kilkin menziline yine red qıl
- Eger mi' rācda idi cāygāhı
Yetür mi' rāca onı yā İlāhī

Süleymān teg yiliñ atını binsün
Yetürgin maṭlabını yine bilsün

Felekde ola ona āşiyāne
Doğan gün teg onı yetür mekāna

O demde çün du‘ āsı kıldı āyīn
Üçümçi kez gine işitdi āmīn

390 Nazar kıldı yine Hızır-ı cihān-bīn
Ki kimdür ol du‘ āya dimiş āmīn

Üçümçi kez gine ol baħr-i bī-mā
Görür durmuş civān-ı māh-sīmā

Didi kim ey civan-ı kurret’ül-‘ayn
Seneñ çün mu‘ cizāt-ı baħr-i kevneyn

Yaķīn oldı mene deryā vü yazu
Menümle olarañ sen hem-terāzū

Yaķīn oldı maña bu remz-i pinhān
Saña hem-tā degül Mūşī-i ‘İmrān

395 Seniñ şāgirdliķiñda oldım irşād
Ne şāgirdseñ maña sen belki üstād

Yer üzinden bile taħte’ş-şemerāt
Menümle var olsa her mühimmāt

R 6b Nesim teg her yañaya dutayım yüz
Maña yoldaş olursan gice gündüz

396 b: var: vezin gereği medli okunmalıdır.

Bulasan sen meni çün şems-i duḥā
Eger āsmānda ollam taḥt-ı ḳabrā (?)

Mene ma' lūm oldı cān-fezāsan
Ki sen peġem-bereḡ yā evliyāsan

400 Meger 'ilm oḡuyupsan şarfla naḥv
Seniḡ bu işleriḡe kalmışam maḥv

Cevābın virdi ol kān-ı kerāmet
İçen 'ayn-ı ḡayātdan āb-ı şerbet

Ki şāgird olayam men her işiḡe
Bu üç kez dolanıram men başıḡa

Seniḡ her def' ada buldım maḳāmıḡ
Ki işitsem seniḡ şīrīn kelāmıḡ

Çoḡ idip sa'y-ile şevk-i şerāfet
Ḳabūl-i āstan tapdım sa'ādet

405 Çü luḡfıḡdur menüm ḡālīme şāmil
Menüm hem maḡlabım sen eyle ḡāşıl

Muraḡḡaş eyler olsaḡ 'arz kılsam
Ki şāyed bir güherdür ḡākde bulsam

Cevābın virdi kim ey şāh-ı şādık
Ki "kul yā eyyatuhe'ş-şems ve'l-meġārib"

Seniḡ her maḡlabıḡ vardur beyān it
Köḡülden sırrıḡı bize 'ayān it

398 duḡā: aḡḡā R (mh.)

407 Bu beyitte kaḡīye uyumsuzluġu vardır. // b'nin vezni bozuktur./ "kul yā eyyatuhe'ş-şems ve'l-meġārib": "De ki ey güneş ve batılar!"

Didi üç def^e a sen gözimden ey mäh
Gidip pinhân oldıñ bulmuşam rāh

410 Velī men hem tefahḥuş eyledim bes
Ki buldım gül cemāliñi meded-res

Eyā üstād-ı ‘ālem ‘āliyü’ş-şān
Menüm hem maṭlabım sen kıl ki hemān

R 7a Ki men ğāyib olayım sen bulasan
Ki sen şāgirdniñ qādrin bile sen

Ki üç kez olmışıñ çeşmimden pinhân
Men-i tıflı qoyupsan zār u ḥayrān

Men indi ğāyib ollam kıl tecessüs
Bulıpsan ḥālimi itgil tefahḥuş

415 Çü o mişāk u ‘ahdi itdi inşā
Mişālü’l-leyl oldı āḥiri

Çü oldı ğāyib ol dānā-yı esrār
Mişāl-i mihr ü mäh [u] Müşterivār

Kemer-bendini üç yerde kılıp bend
Ki görsün hardadur tıfl-ı hünermend

Gehī gevher için deryāya girdi
Gehī güller İrem bāğında durdı

Gehī yüz dutdı maşrıqdan be-mağrib
Ki görsün hardadur ol şems-i Yeşrib

- 420 Gehī maşrıqdan ol mağribe geldi
 O necm-i şābiti her yerde gördi
- Ki tabsun nerdedür genc-i Hūdāvend
 Olup remmāl atdı qur‘a-i çend
- Dağı düştü gezip eṭrāf eṭrāf
 Cihānı seyr itdi Qāf-tā-Qāf
- Nesīm-i şubḥ teg her āstāne
 Dutup bülbül kimi gülşende ḥāne
- Gehī seyrānda mişl-i bād-ı şarşar
 Gezerdi kūh [u] deşti baḥr ile ber
- 425 [Ki] āsmān āstani yeriṅ yüzini
 Geziban bulmadı şāh-ı güzīni
- R 7b Gehī gün kimi her eyvāna düşdi
 Gehī sīmurğ olıban Qāf‘a düşdi
- Götürmezdi peşimānlıqda ḥāşıl
 Dirīgā ‘āqıl u şekl ü şemāyil
- Hūdāy’ıḡ ḥaqqı için saḡa sevgend
 Ki oldur dār-ı Hūdāvend Hūdāvend
- Çıḡagör cān tegi ‘ayn-ı ḥayātdan
 Bize mihmān-nüvāz ol bu sübātdan
- 430 Bizim bir dürrimiz vardur itipdür
 Meger ḥ‘āce onı sene satıpdur
- Qasemler çoḡ virüp kıldı semācet
 Besī ‘acַz eyleyip ‘arż itdi ḥacāt

Ki gün teg çılıban ez-^ç ayn-ı eflāk
Doğuban çeşmeden ol gevher-i pāk

Çi gün āb-ı hayātdan zāhir oldı
Varı zulmāt o demden nūra döndi

Nazar saldı çü Hızr onıñ yüzine
Göründi ol gören oğlan gözine

435 Selām atıp oña emşāl-i bülbül
Soradan dil açıban didi ey gül

Yaradan haqqı için gizleme setr
Menüm-çün zāhir eyle cümle bir bir

Maña aḥvāl danış ez-berī sen
Meleksen yā firişte yā perīsen

Ki peygām-berī sen yā evliyāsan
Meger sen ḥāmīl-i ^ç arş-ı Hudāsan

Kemāl-i fehmiñe itdim nazar da
Digil çin söz ki olmaz hiç beşerde

440 Kaşem virdi çı şāha Hızr İlyās
Zāmīrinden muşaffā ola bu pās

R 8a Peğem-berlere kül yoldaş-idim men
O demden ḥātīme naqqāş-idim men

Gücin budur menüm aḥvālim ey Hızr
Gülünçi men diyeyim ḥālim ey Hızr

Veliyy-i vāḥid ollam men dürüstī
Vaşıyy-i Aḥmed ollam men dürüstī

Muhammed'dür serîr-i vaḥy-i mi' rāc
Temām-ı enbiyālar başına tād

445 Yetişipdür ona vaḥy-ı risālet
Varı Şi' a olan bulur hidāyet

Otuz il keçe onıñ meb' açından
Vaşıyy-i cā-niçin ollam oña men

Be-fermān-ı Ĥudāy-ı ḥayy-ı ma' būd
Ola Ka' be evinde maña mevlūd

Menim bünyādım olmiş ħarḥ-ı aḥḍar
Vekil-i ḥāne-zād-ı Rabb-ı dāver

Doğar gün teg olup hem maşrık-ı dīn
Menümdür "hel etā" "tāha" [vü] "yāsīn"

450 Yedu'llāh didiler hem daḥı Ĥayder
Ki mehdimde kılıp men ejderi der

Őefi' -i reh-ber-i maḥşer menem men
Ki maḥşer Sāķi-i Kevşer menem men

Ĥaḳ'ıñ ḥükmi ile rüz-ı kıyāmet
Menüm zabtımdadur nār-ile Cennet

Berirem düşmene düzaḥ' azābın
Meni[m] suyun iċer Kevşer řarābın

Ĥi Ĥızr işitdi o fazl [u] fazāyil
Onıñ mu' cizlerine oldı ķāyil

449 "hel etā": Gerçekte geldi (Yılmaz 2013:219) / "tāha": Sūre başlarındaki harflerendir (Yılmaz 2013: 629) / "yāsīn": Hurūf-ı mukatta' adandır (Yılmaz 2013: 718).

452 zabtımdadur: zabtımdadur R (mh.)

- 455 [Ha]k'ın dergāhına itdi münācāt
Ki ey hācet viren küll-i hācāt
- R 8b Der-i dürcinden açdı onda bendi
Çekip rişteye dürr-i dil-pesendi
- Didi Hızır'a ki bilsen ey nikū-fer
Keçenden söyleyim yā harf-i āhır
- Cevābın virdi Hızır bā-sa' ādet
Varısın sözleriñ ile rivāyet
- Didi men mahzen-i 'ilmü'l-yaqīnem
'Alī üstād Cibrīl-i emīnem
- 460 O günde kim olup hük-m-i ilāhī
Ki icād eylesün mehden be-māhī
- Evvel o kimseni kim halk kıldı
Yaqīn bil Cebre'īl maḥlūk oldı
- Hıṭāb itdi oña ol vech-i aḥsen
Ki sen kimsen ü daḥı hem kim[em] men
- 'Aṭā-yı Hālīk olmışdı maña yār
Didi Cibrīl'e ol üstād-ı settār
- Didi Cibrīl ki sensen hem menem men
Bu sözden ğayrı daḥı özge bilmen
- 465 Bu söz çün Cebre'īl'den oldı a' yān
Per ü bālī temāmet oldı sūzān

Beledger olmasaydım men bu yolda
 Kıyāmet günine alurdı ölde

Behişten Ādem'i iħrāc idende
 Ha'ıı emriyle Cennet'den gidende

Gözinden yaş tkip alsan revānī
 şefi' itdi seni āl-i 'abānī

araş bu idi ondan halk olalı
 abūl oldu onıñ var tevbeleri

470 Yine Nūh-ı Nebī ol 'izzetü'ř-řān
 Hūdāydan avmine yetişdi tūfān

R 9a Eger men olmasaydım ona hem-dem
 Tūfāndan almaz idi ol müsellem

i İbrāhīm ol Nemrūd-ı merdūd
 Yanar ota otardı oldu mes'ūd

Ona hem-rāh oldu haa fermān
 Ki ot oldu onıñ iün gūlistān

Yine İbrāhīm'e Ha itdi fermān
 Ki oğlıı yolımızda eyle urbān

475 Uyarıp İsmā'ıl'i ün Minā'ya
 ekip hancer kızıl ana bulaya

Boğazın kesmedi onıñ buaı
 aranuda men olmuşdım erāğı

Onıı urbānlıı bes oldu āsān
 Zebīhu'llāh didi Ha-ı rahmān

Yūsuf qardaşları atdıla cāha
Yetişirdim men onı izz ü cāha

Süleymān šāh oldı küll-i ālem
Men olmuşdım oña ol demde hem-dem

480 Menüm boynumdan oldı heft kişver
Muṭī^ç -i cinn [ü] ins [ü] bād-ı şarşar

Haq'ıñ emri ile oldı muqaddes
Yetişdi yanına ol taht-ı Belkīs

Seney Hızr-ı rehā kim qalsa yalquz
Men oldım şem^ç -i zılmātiñ şeb [u] rüz

Señe ger olmaz-idim Hızr-ı reh-ber
Nice zılmāta barırdı Sikender

Yine Mūsā'ya oldım hem qarīne
Ki “men cā^ç e ve min aqşa'l-medīne”

485 Mesīhu'llāh ı̄sā ibn-i Meryem
Ki emvāta virirdi rüñ-ile dem

Bu yer üzi olup dar ol emīne
Apardım onı çarñ-ı çārümīne

R 9b Menüm köñlim olupdur mişl-i sīm-āb
Şehiñ şevkınden hālim oldı bī-tāb

Bu zulmetde ki buldı ol çerāğı
Şehā didi oliñ bendeñ dayağı

484 “men cā^ç e ve min aqşe'l-medīne”: “Şehrin öbür ucundan koşarak geldi”. *Kur'an-ı Kerim*, Kasas ve Yasin suresi 20. ayet.

Didi ey Kirdgār-ı ʿālemü'l-ğayb
Yetür maqşūdıma bî-şekk [ü] bî-reyb

490 Çü Ādem toprağı itdi muḥammer
Onıñ aşlından oldıq biz ser-ā-ser

Öziñ öz raḥmetiñden Ḥayy-ı Ğufrān
Bize zulmetde virdiñ āb-ı ḥayvān

Menem ḥalkıñ içinde bellü meşhūr
Ki ölmem itmeyim tā çalsalar şūr

Revā kılğil menüm bu ḥācetim Rab
Seniñ çün raḥmetiñdür ʿayn-ı maṭlab

Ki köñlim şuʿlesine sen cilā vir
ʿAlī'niñ Şi'asın āl-i ʿabā vir

495 Onıñ elinden içsem bir içim su
Evvelden āḥiredür maṭlabım bu

ʿAlī'dür çünki Zü'l-ḳarneyn-i şānī
Elinden içsem āb-ı zindegānī

Helā mirzāy çün fırsat seniñdür
ʿAlī'ni sevmeyenler düşmeniñdür

Olıp güyende-i şāh-ı velāyet
Emīr-i ʿādil [ü] kān-ı saḥāvet

Eger olsa ḳalem varı şecerler
Nüvisende ola cinn [ü] beşerler

500 Varı ola bu deryālar mürekkeb
Yer [ü] gök ola kāğazdan müretteb

Şehiñ miñ vaşfıdan[men hem] yazayın
Diyince danışınca ola şirîn

R 10a Ki luţfından şehā sen rüz-ı maḥşer
Su vir bu kelbiñe ez-ḥavz-ı Kevşer

Egerçi kelb dirler nā-ḥalefdür
Seniñ kelbiñ seg-i Aşḫāb-ı Kehf' dür

Seneñ şāhib maña sen vir necātı
Ki saḡ elime alsam men berātı

505 Egerçi bu faķire yoḡdur imkān
Velī olmış nişimenim Ḥabūşān

Öziñ luţf [u] ' aţādan bir sebeb kııl
Kerem it āstāniña sen taleb kııl

Ki ' ömrüm başdadur köñlimde dāğdur
Şehā ḥubbiñ ki köñlimde çerāğdur

Ki toprağım seniñ toprağın olsun
Revā görme dāğ üste dāğıñ olsun

Velī dervişim yüzüm qaradur
Ki mālsız kişiler şāhib-' azādur

510 Şehā köñlim çerāğın itme ḥāmūş
Şarāb-ı Kevşer itsün Şiya' lar nūş

İlāhā ḥürmet-i biş dürr-i yektān
Nebī vü hem velī sıbteyn-i Zehrā'n

Bişimci nūr her dü-çeşm-i Hāyder
Hasan Hüseyn gül-i bāğ-ı peyem-ber

Bu dār-ı dünyāda biş hācetim var
Günāhımdan seniñ cūdıñda bisyār

[Ki] ol sen hācetim öziñ revā kııl
Bir ...geh ıapusunda itme nāyil

515 İkimci rüzımı yetür ...dan
... çekmeyim senden ...dan

R 10b Üçümçi bu ki ıabz olanda cānım
Viresen “lā-tehāfū” müjdegānım

Budur dördümçi hācet olsam irşād
Ki sen hoşnūd olañ men olam şād

Bişimçi bu ki gidende beķāya
Yetiše cānımız āl-i ‘abāya

Huşūşan Şiya‘ lar yā Hāyy-ı Bākī
Ki hergiz görmesün ferzend dāğı

520 Günāhımız eger dünyāda çoğdur
Yağanda ebr- i rahmet zerre yoğdur

Bu dünyā meñzer bir yeñi geline
Eliñi bir zemān alur eline

Olanda arada resm-i cūdālık
Yine ğayr ile ider āşnālık

514 (...) ile gösterilen kısım metinde siliktir.

515 (...) ile gösterilen kısımlar metinde siliktir.

516 “lā-tehāfū”: “Korkma!” (Yed-i beyzā olayı) (*Kur’an-ı Kerim*, Tāhā 20/21, 67; Neml 27/10; Kasas 28/25, 31...) bu olay anlatılmaktadır.

Bu dünyā mālīdur bir zāl-i mekkār
Ki [bir] pīrānedir yüz hīlesi var

Yüziğe yüz saña kurbān ider cān
Alıp şānesine bir köhne enbān

525 İmānıñdur dağa çoqında k̄āyim
Seniñle sözini söler mülāyim

Bu dünyā maḥbūbına māyil olma
İmāniñ virmegine k̄āyil olma

Ki zāl-i çarḥ bir çarḥını çalsa
Kimiñ ḥaddi var öñince dayansa

Şerāket eylemiş Şeyṭān ...es
Ki mirzāi helā sen luṭfiñı k[es]

530 İlāhā ḥatm-ı kışşa ...
Ki sen Şeyṭān'ı bizden id...

R 11a Bile kim her yere dar ola ḥayvān
İşitsiler be-ğayr-ı cinn ü insān

Cehennem'den açılır çoḥ delükler
Ki gelsün mār [u] ' aḳreb hem-çülükler

Çaḫırlar seni tā rüz-ı kıyāmet
Kıyāmetde dahi çikseñ nedāmet

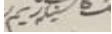
531 ola: eyle R // ü: -R

532 açılır: açarlar R // hem-çülükler: niçelükler G

533 - R

- G 9a Hēsāb-ı hayr u şerriñi dutarlar
Cehennem'in otına hem salarlar
- 535 Bu dünyāda gel eyle bir hēsābı
Ki dañla görmeseñ onda 'azābı
- Hudāvendā bizi sen yaradupsan
Peyem-berler bizim çün gönderüpsen
- Yaman u yaḫşıya taqlid kıldıñ
Gehi ifrāt geh tefrit kıldıñ
- Sen eylediñ bize luḫ [u] 'ināyet
Ki doğrı yollara kıldıñ hidāyet
- İverüpsen bize rüşen kitābı
Kılıpsan emr-i nehy ile Hıḫāb'ı
- 540 Virüpsen dañı 'ömr-i zindegānī
Hamu yerde kılupsan mihrbānī
- Menim esbābımı sen sāz idüpsen
Meni cānān ile hem-āz idüpsen
- Seneñ kesb-ile kārım sāz idipsen
Meni cānān ilen hem-rāz idipsen
- Bizi dünyāda rüsvā itmeyüpsen
Egerçi ma'şiyet çoğlar görüpsen

534 u: -G/ şerriñi: şerriñ R // salarlar: sürerler R
536 Hudāvendā : Hudāvend G // bizim çün: bize hem G
537 taqlid: taqlit R (mh.) // tefrit: tefrit R (mh.) / 537-538. beyitler - G
539 Kılıpsan: Buyurdıñ G
540 dañı: dahi G / zindegānī: zindegānlık G // mihrbānī: mihrbānlık G
541 - R

542 - G / kesb-ile kārım: R

- Kıyāmetde nice rüsvā idersen
 Hālāyık yanına şeydā idersen
- 545 Temām maḥlūk bizi yaḥşı bilürler
 Eger rüsvā ideñ bizden dönerler
- Bizim ümmīdimiz sizden budur bu
 Ki ḥalkıñ yanında itme siyeh-rū
- Hem evvel bizleri dil-şād idüpsen
 Firāğ [u] ğuşşadan āzād idüpsen
- Kıyāmetde dahi hem eyle dil-şād
 Cehennem'in odından eyle āzād
- R 11b Hūdāvendā bizi kırtar bu ğamdan
 Ki cānım çıḥmağa gelmiş sitemden
- 550 Zālimler zulmı meni yandurupdur
 Hālāyık ta' nesi hem andurupdur
- Bu dünyāda meni bī-çāre kıldıñ
 Diyār u yārdan āvāre kıldıñ
- Mene ne māl virdiñ ne menāli
 Ne bir maḥbūb var ola cemāli
-
- 544 - G
 545 Temām maḥlūk: Hamu merdüm R // ideñ: kılañ R
- 546 ümmīdimiz sizden budur: kūhānımız senden R // Ki ḥalkıñ yanında itme:kıñ yanına kılsañ R
- 547 Hem evvel bizleri: Çü evvelden bizi R
- 549 - G
- 550 andurupdur: öldürüpdür G
- 552 Mene: Meñe R / menāli: cemāli R // bir maḥbūb var ola cemāli: yaḥşı ḥātūna şāḥib-kemāli R

Dağı ne hāne virdiñ ne ‘imāret
Ki bī-minnet otursam birce sâ‘at

Ĥudāvendā meñe vir bir penāhī
Kim onda eyleşem ‘özü-i günāhī

555 Maña vir in-ğadr sen māl-ı dünyā
Ki minnet çekmim men maħlūğdan aşlā

Ĥudāyā ger menüm üzüm qaradur
Seniñ raħmiñ bize luğ [u] ‘ağadur

G 9b Günāhım bī-ğesābdur ona bağma
Meni Cehennem’iñ odına yağma

Ki bizler Muştafā’niñ ümmetimiz
‘Aliyyü’l- Murtażā’niñ himmetimiz

Olardan ötri bir imdād eyle
Cehennem’den bizi āzād eyle

560 Ĥuşūşan bende-i bī-çāre Mazlüm
Onı öz raħmetiñden itme maħrüm

İver onı Ĥudāyā Sebzevār’a
Ki belkim yetse ol yār u diyāra

553 - G

554 meñe: mene G // ‘özü-i: ‘özü ü G

555 Maña: Mene G / in-ğadr: ol-ğadr G // çekmim men: çikmesem G

556 menüm üzüm: benim yüzüm G // raħmiñ: resmiñ R

557 bī-ğesābdur ona: gerçi çoğdur hiç R // odına: otna R

558 b: İmān olmaz ‘Alīyy-i Murtażāsız G

560 Onı: Onıñ R

561 İver: Yetür G // belkim yetse: yetsün belkim G

Gel ey Mazlûm ol taqdîre râzî
Ki yetsün müdde' âya şâh u kıâzî

Señe ne had ki diseñ in u ân it
Rızâsı her nice ister hemân it

Gel ey sâķî mene vir câm-ı gül-gün
Ki ğam kılmış benim hâlim dîger-gün

565 Tur indi sâķiyâ doldur piyâle
Ki ğamdan hâlim olmuş özge hâle

R 12a Hoş eyle meclis ehliniñ dimâğın
Mu' aţtar eyle muţribiñ ayağın

Sen ey muţrib dağı itme tegâfûl
Ki gülden ötri çeker nâle bülbül

Köñülden çek nevâ-yı ' aşıkâne
Düzet sâziñi çoğ itme bahâne

Sen ey Mazlûm kııl bir nağme âğâz
Bile bir ' andelîbler teg çek âvâz

570 ' Aşıkların içinde sal şer ü şür
Ki rakşa düşüban eylesiler sür

562 b: Dağı çoğ itme bu zebânda râzî R

563 - G

564 hâlim dîger-gün: hâlimi maħzûn G

565 Tur indi sâķiyâ: Piyâle gezdür ü G

566 dimâğın: dimâğı R // Mu' aţtar: Münevver R / ayağın: dimağın R

567 Sen: Gel G / dağı itme: dahi olma G // gülden ötri çeker: çeksün gülden ötri G

568 çek: çik G

569 bir: bu R // b: Sen hem öz sâziñi gel eyle bir sâz R

570 düşüban: düşsiler R / sür: şür G, R (mh.)

Bu söz-i ‘aşkıdan ol kışsa-ḥ’ānī
Ki ḥayrān ḳalsılar ḥalk-ı cihānī

Gitürür rakşsa hamusı çemende
Ki nāle çeksiler mürğ-i perende

Bile bülbülleri eyle nevā-sāz
Ki hamu çeksiler bir yerde āvāz

Kim oldı nevbet-i Leylā vü Mecnūn
Bizi Şirīn ü Ḥüsrev ḳıldı maḥzūn

575 Daḥı Ferhād’dan ḳaldı nişāne
Sen hem dünyāda ḳoy birce nişāne

Üzöldi ḡuşsa ile ‘özrdānlık (?)
Ġarīb-i İsfahān oldı binālīḳ

Ölüpdür ikki Behrām-ı gül-endām
Olardan ḳalmadı ‘ālemde ḥayr-nām

G 10a Gel ey Mazlūm ayrı şāhdan aytur
Bular köhnedür ayrı māhdan aytur

Beyān ḳıl kışsa-ı Yūsuf Züleyḥā
Bile kim naḳl idüpdür Ḥaḳ te‘ālā

571 Bu söz-i: Bir inşā G / ol kışsa-ḥ’ānī: eyle ser-encām G // ḥalk-ı cihānī: ḥāşş ile hem ‘ām G

572 - G

573 çeksiler: çiksiler G / āvāz: āġāz G

574 Kim: Ki G // Bizi Şirīn ü Ḥüsrev: Ki Şirīn Ḥüsrev’i çün G

575 Daḥı: Dahi G // Sen hem dünyāda ḳoy birce: Bu dünyādan sen hem ḳoy bir G

576 - G

577 - G

578 ayrı: özge G // köhnedür: kiçüpdür G

579 naḳl idüpdür: buyurupdur G

- 580 Çıhardan deryādan dürr-i me‘ānī
Bile ayturdu vahyy-ı āsmānī
- R 12b Çi tārīḥ-i cihānı kıldılar sāz
Bile dirdiler Ādem’den ḥaber-bāz
- Ki çün kıldı arada Ḥaḳ te‘ālā
Ki ḥalk-ı ‘āleme kılsun tecellā
- Bu ‘aşkı ittiler ārz āsmāna
Götürebilmedi geldi emāna
- Götürmedi çi ‘aşk[ı] çarḥ-ı eflāk
Götürdi boynına bu zerre-i ḥāk
- 585 Ḥudāy toprağa çün kıldı tecellā
Olup nūrānī Ādem oldı peydā
- Çi yarattı onu Ḥayy-ı tüvānā
Öz evlādlarını görsetdi oña
- Şufūf-ı enbiyānı gördi çün māh
Hamu nūrānī vü ḥāşşān-ı dergāh
- Şufūf-ı evliyānı gördi ‘ālī
Hamu medhūş [u] mest [ü] lāübālī

580 vahyy-ı: Ḥaḳḳ-ı G

581 kıldılar: yetdiler G // dirdiler: virdiler G

582 kılsun: itsün G

583 ittiler: itdiler G

584 zerre: zerre G, R (mh.)

585 toprağa çün kıldı: çün toprağa virdi G

586 Ḥayy-ı : Ḥaḳḳ-ı G

587 Hamu nūrānī vü ḥāşşān-ı: Münevver yüzlerinden hamu G

588 mest [ü] lāübālī: dergāh-ı celālī G

- Gürühî ayrı gördi şāhib-i tāc
Hamusı şāh halk onlarğa muhtāc
- 590 Durıpdur şaf-be-şaf özge halāyık
Hamusı birbire ma' şūḡ [u] ' āşık
- Çi Ādem onlara kıldı nigāhī
Görindi gözine bir yaḡşı māhī
- Ki hamu halkdan artuḡdur cemāli
Meh u ḡurşīdden artuḡdur kemāli
- Yanında yaḡşılarınḡ gözleri kem
Bile kim ḡūr yanında nūr-ı encüm
- Dalında ḡil' at-ı nūr-ı ilāhī
Başında tāc ḡoymıḡ pād-şāhī
- 595 G 10b Dü zülüfi mu' anber yüzi çün māh
Serīr üstinde oturmışdı çün şāh
- Ta' accüb eyledi Ādem yüzinden
Ḳalup ḡayrān u vālih şol gözinden
- Didi yā Rab kimiḡ ferzendidür bu
Bile oḡlan kimiḡ dil-bendidür bu
- R 13a Bile tāze nihāl var hay bāḡdan
Bile yaḡşı cemāl var hay daḡdan

589 Gürühî: Gürüh G // onlarğa: onlara

590 özge: cümle G

591 - R

592 cemāli: kemāli G // kemāli: cemāli G

593 yaḡşılarınḡ gözleri: ḡūblarınḡ nurları G

594 Dalında: Dalından R / nūr-ı: luḡf-ı // Başında: Başından R / ḡoymıḡ: taḡt-ı R

595 Dü zülüfi mu' anber yüzi çün: Mu' anber zülf bile pence-i G // oturmışdı çün: oturmuş bile G

596 Ḳalup: Ḳalıp G / u: - G

597 oḡlan: aḡlan R

Bile nūr u cemāl hardan gitürdi
 Bile ‘aql [u] kemāl hardan gitürdi

600 Kimiñ gözi olur rüşen yüzinden
 Qalıp kimiñ gözi hayrān sözinden

Nidā geldi ki göziñ nūrıdur bu
 Server-i sīne-i mehcürdur bu

Seniñ evlādlarındandır bile şāh
 Ki senden son ‘amele gelür ol māh

Bu Ya‘küb’iñ bāğından bir nihāldür
 Hālılu’llāh dağından bir gāzāldur

Ona men virmişem hūsn ü cemāli
 Ki tapırdur bile fażl u kemāli

605 Cemāliñ ikki hişşe virdim oña
 Kim itsiler hamu hūblar temāşā

Gelince Keyvān’dan eyvān-ı cāhiñ
 Mısır şehrinden ola tahtgāhiñ

Didi Ādem oña k’ey cān-ı baba
 İleri gel yüziñ kılsam temāşā

İleri geldi vü öpdi yüzinden
 Ta‘accübler kılpup Ādem gözinden

599 u: - R / gitürdi: getürdi G // ‘aql [u]: fażl u G / hardan gitürdi: ona yetürdi G

600 Qalıp: Qalıp R / gözi: yüzi R. Bu beyit G’de 599. beyittir.

602 Seniñ: Seniñ G // son: çün G

603 Hālılu’llāh dağından: Hālıl’iñ gülşeninden G

604 Ona: Oñah R / ü: - R // u: - R

605 ikki hişşe: iki şülşin G // Kim itsiler: Ki itsünler G / temāşā: temāşāh G

606 - G / a’nın vezni bozuktur.

607 - G / oña: oñah R (mh.) // temāşā: temāşāh R (mh.)

608 İleri geldi: İlerü istedi G // gözinden: yüzinden G

Onı mihrinden eyledi haberdār
Onıñ alından öpdi çün pedervār

610 Açıldı zevķinden ğonçe teg Ādem
Bu ŧi'ri oħıya ŧevķinden Ādem

[3. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Peri ey oğlum ki Ħaķ olsun nighdārıñ seniñ
Hamu yerlerde ola Bār mededkārıñ seniñ

İzz [ü] cāhıñ artuķ ola devlet [ü] ömriñ ziyād
Dil-berıñ yanına gelsün ola ğam-ħı'ārıñ seniñ

G 11a Mısr'ıñ içinde olasan yedi iķlİmlere ŧāh
ŧol ğarib yerde ola Tarı nighdārıñ seniñ

Tarı'dan isterem ey oğlum murādını vire
Her yerde dermende ķalsañ ola dil-dārıñ seniñ

615 Dil-berā raħm eyle hem Mazlüm'ına ķıl bir naķar
Kim ķalıpdur Mazlüm-ı bİ-ķāre bīmārıñ seniñ

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

Bu ğam-ħāne deh-i ŧüret-perestī
Döverler nevbet ile kūs-ı hestī

Ħaķıķat her zemān eyler zuhūrı
Saķar ālemğa her dem birce nūrı

610 Açıldı zevķinden ğonçe teg: Açıldı ğonçe deg zevķinden G/ a'nın vezni bozuktur. // Bu ŧi'ri oħıya: Du'ā ķıldı oħa R

611 611-615. beyitler - R / nighdārıñ: nighderıñ G (mh.)

614 b'nin vezni bozuktur.

616 Bu: Yüce G / ğam-ħāne: ğam-ħı'āne G, R (mh.) / deh-i: ∆ G

- Eger ‘ālem hemīşe qala manzūr
Besī nūrlar ki qala hamu mestur
- R 13b Eger gökdeñ nūr-ı hūr olmaya güm
Bulunmaz pertev-i hūrşid [ü] encüm
- 620 Eger kış yaqmasa qar ile bārān
Açılmaz gonce fasl-ı nev-bahārān
- Çi Ādem kıldı miñ il zindegānī
Kılıp ‘azm-i serāy-ı cāvidānī
- Onıñ yerinde Şīs oldı peyem-ber
Peyem-berlik oña oldı muqarrer
- Çi ol hem gitdi bu miñnet-serādan
Vurup İdrīs dem bu mā-cerādan
- Çi onıñ dersi oldı āsmānī
Yetişdi Nūh Nebī’niñ pāsbānı
- 625 Çi deryā-yı fenāya ğarq olup Nūh
Halīlu’llāh bu bāba oldı meftūh
- Çi İbrāhīm gitdi sūy-ı āfāk
Cihānı kıldı rüşen rüy-ı İşhāk
- Çi İşhāk-ı Nebī hem oldı menkūb
Vurup Kūh-ı Hümā’dan na‘re Ya‘kūb

618 hemīşe qala: ola hemīşe G // ki qala hamu: qalıp hamusı G

619 - G / pertev-i hūrşid: pertevi hūrşid R (mh.)

620 - G

621 zindegānī: zindegānlık G // cāvidānī: cāvidānlık G

622 Onıñ yerinde: Onıñ yerinde R

624 Yetişdi Nūh Nebī’niñ: Yetüşdi Nūh’a diseñ R

626 rüy: nūr G

627 menkūb: mektüb G // Kūh-ı Hümā’dan na‘re: kūy çe[k]di gülbüng R

On iki oğlan ondan oldu peydā
Hamusı ŧāhib-i ‘ aql ü tüvānā

Olardan yađŧırađ var-idi Yūsuf
Olardan hūb-ter ser-dār Yūsuf

630 Yūsuf çün anadan geldi cihāna
Yüzinden oldu nūrānī zemāne

Çıhup būstān-ı Ya‘ kŧb’dan nihāli
Ki ‘ ālemde yoğ-idi bir miŧāli

G 11b Çıharıp başını burcdan çi yulduz
Olup rŧŧen gice nice ki gündüz

Çü geldi dŧnyāya ol māh-ı tābān
Olup hoŧ-hāl ol dem Pīr-i Ken‘ ān

Hudā’ya ŧŧkrler kıldı firāvān
Bu ŧi‘ ri oğudı handān [u] ŧādān

[4. Gazel]

Ėazel Beyt*

fe‘ ilātŧn fe‘ ilātŧn fe‘ ilātŧn fe‘ ilŧn

635 R 14a ŧŧkrü li’llāh ki Tarı mağa virdi birce ŧāh
Kim kadi serv-i revāndur u yŧzi hem-çü māh

628 iki: ikki G // ŧ: - R

629 Olardan hūb-ter: Olar yanında G / serdar: serdar-idi G

630 Yūsuf çün: Çi Yūsuf G

631 Çıhup: Bitŧp G

632 Çıharıp başını burcdan: Çıhardı burcından baş R // b: Kim oldu ol gice rŧŧen çi yulduz R

633 Çü: Çi G // ol dem: ondan G

634 handān [u] ŧādān: ŧādān handān G

*Bu başlık - G

635 Kim: Ki G / serv-i revāndur: servi revāndur R / revāndur: hīrāmāndur G / u: - G / yŧzi: yŧzidŧr G. R’de 635 ve 636. beytin ikinci mısraları birbirinin yerine yazılmıŧtır. Bu yanlış müstensih ya da kontrol eden tarafından iki beyit arasına ok iŧareti konularak dŧzeltilmiŧtir.

Tabşuraram onı Hudā'ya ki tā baḥsa nigāh
Saḥlasa onı belālardan ola püşt ü penāh

Ḳocalıḳ çaḳı ilimni dutuban yārim ola
Hamu yerlerde benimle ola çün gül hem-rāh

Mazlūmī kelb-i deriḡdür onı itme maḥrūm
Oḡa hem birce nazār ḳıl ki olup ḥāli tebāh

mefā' ilūn mefā' ilūn fe' ulūn

Anası saḳ-idi tā iki yaşı

Onıḡ südinden eylerdi me' āşı

640 Çi ayırdı südinden oldı bīmār
Anası öldi Yūsuf ḳaldı bī-yār

Atası oḡlını çün gördi bīmār
Virüp bacısına itsün nigeḥdār

Bicerdi 'ammesi onı çi ferzend
Ki tā kim dile geldi çün ney-i ḳand

Onıḡ serv-i ḳadi refṫāra geldi
Ṭūṫiler deg dili güṫṫāra geldi

'Amesi köḡli oḡa oldı meṫtūn
Kim 'aşḳından velī oldı çi Mecnūn

636 a: Men onı tabşuraram Tarı'ya tā baḥa oḡa G // ü: - R

637 Ḳocalıḳ: Ḳoca R/ çaḳı: çaḳda G / ilimni: elimi / dutuban: duta R // b: Hamu yerde ola hem-şoḡbetim ol yüzi ... G

638 kelb-i deriḡdür: gelip devriḡdür R / maḥrūm: maḥzūn R // ḥāli: ḥāl G

639 saḳ-idi: saḳ idi R / iki: ikki R // Onıḡ: Onıḡla R/ eylerdi: eyler R

640 südinden: vü südden // bī-yār: bīmār G

641 a: Çi Ya' ḳüb Yūsuf gördi olup zār G // bacısına itsün nigeḥdār: bacısına tā ola dil-dār G

642 Bicerdi 'ammesi onı çi: Virürdi terbiyet nice ki G // Ki tā: Bülbül: G / çün: ol G

643 Ṭūṫiler deg: Ṭūṫileriḡ G

644 oḡa oldı: oldı ona G // velī oldı çi: bile bil oldı G

645 Yatururdu onu yanında çün cān
Olardı başına miñ kaçla kurbān

Bile oldu ki ger görmezdi bir dem
Fırāğından çıkardı cānı der-dem

Atası tama' ı oldu hevā-ḥ'āh
Ki yanında ola hemīşe ol māh

G 12a Ki bir dem görmeseydi ağlar idi
Ki her dem gül yüzini ister-idi

Onı aşğından oldu bile miskīn
Ki geh geh görmegin virmezdi teskīn

650 Bile isterdi k'ol māh-ı dil-efrüz
Gözün önünde olsun gece gündüz

Didi bacısına k'olma raķībim
Yanıma gönder ol māh[ı] ḥabībim

R 14b Çi yoḥdur tākat-ı dīdār-ı Yūsuf
Ḥalāşım vir[i]mez mehcūr-ı Yūsuf

Didi kim yaḥşıdur zāhirde ol pīr
Velī yanında kıldı birce tedbīr

645 Yatururdu: Yatururdu G // Olardı: Olurdu R

646 ger görmezdi: görmez idi G // Fırāğından: Fırāğından G

647 tama' ı: hem ona G // hemīşe ol: dāyim bile G

648 - R

649 - G

650 k'ol māh-ı: ol şem' -i G // önünde olsun: yanında ola G

651 Didi bacısına k'olma: Bacısına didi olma G // ḥabībim: ṭabībim G

652 Çi: Ki G / tākat: tākat (mh.) / dīdār-ı Yūsuf: dīdārı Yūsuf R (mh.) // vir[i]mez: vir[ime]z R

653 kim: ki G

Ki h̄ile ile Ya‘ k̄ub’dan ala b̄az
Onıñla ‘aşk-b̄azlık kıla āḡaz

655 Atasından var idi bir kemer-bend
Kim İshāk’a ivermişdi H̄udāvend

Biline bağladı bilmağı pinh̄an
İverdi Yūsuf’ı ol lah̄za çesb̄an

Kemer-bendi yaşurdı zāl-i mekk̄ar
Bile kim olmadı Yūsuf haberd̄ar

Atasına iverdi bili bağılu
Bu şi‘ri oħıdı ol sine-dāğılu

[5. Gazel]

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün
Bī-mürüvvet zālīmā dil-dārımı sen n’eylediñ
Gelmedi rah̄miñ maña ğam-ħ̄ārımı sen n’eylediñ

660 Cānımı cāndan ayırdıñ Tarı’dan sen korħmadıñ
Ol yüzü gül serv boylu yārımı sen n’eylediñ

Bu ğarīb yerde onıñla ħurrem u ħoş-ħāl-idüm
Ol perī-ruħlu çenji (?) gül-nārımı sen n’eylediñ

Odlara düşsün teniñ iviñ yıħılsun zālīmā
Merhem-i cān gözleri ħammārımı sen n’eylediñ

654 Onıñla: Onıñla / kıla: ide G

655 Atasından var idi: İlinde var-idi hem G

656 a: İvermeğā çi oldı onı ol yan R // b: Biline bağladı bilmağı pinh̄an R

657 Kemer-bendi yaşurdı: Yaşuran bağladı ol G

658 bağılu: bağılı R // dāğılu: dāğılı R

659 ğam-ħ̄ārımı: ser-dārımı G

660 Cānımı cāndan: Cānı cānımdan R // serv boylu yārımı: köñli eznārımı (?) R

661 onıñla: onıñla G / idüm: idim G // ruħlu: ruħ G / çenji (?): çenje (?) G / gül-nārımı: nev-gül-nārımı G

662 teniñ: teniñ G

Zālīmā dinden çihârdıñ eylediñ kâfir meni
Mazlûm-ı bî-çâreem ser-dârımı sen n'eylediñ

mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ulün

Çi Yūsuf gitdi qarrı eyledi dād
Ki bilmağımı itmiş dād u bî-dād

665 G 12b Gümâne ahtarurdi onda her yan
Hālāyıkñı iderdi hamu 'uryān

Yūsuf'a çün yetişdi onda nevbet
Bilinden açdı onda bî-mürüvvet

Şol eyyāmda bile var-idi āyīn
Ki her kimse ki ola şāhib-i dīn

R 15a Eger uğurlık itse yā vire pūl
Mālñ iyesine hem itsiler kul

Çi ol zāl eyledi bile bahāne
Onı aldı apardı sūy-ı hāne

670 Atası hicrānından oldı maḥzūn
Bu şî'ri oḥıdı ol pīr-i mecnūn

[6. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Ey raḳīb-i bî-mürüvvet eylediñ meni kebāb
Yā Rab olsun hāne-i 'ömri ola birden ḥarāb

663 Mazlûm-ı: Mazlûmı R, G (mh.)

664 bilmağımı: dir bilmağım G // u: - G

665 Gümâne ahtarurdi: Gümānlar ahtarardı G // Hālāyıkñı: Hālāyıkı G

666 çün: çünkü G / onda: çi G

668 itse: ide G / vire: vere G // Mālñ iyesine hem itsiler: Mālın iyesi onı dutsalar R

671 eylediñ meni: meni eylediñ G // 'ömri: 'ömriñ G, R/ birden: bir dem R

Gül-ruhumdan meni ayırdıñ Hudāy'dan qorħmadıñ
Dañla maħşerde Hudā'ya neme virürseñ cevāb

Rište-i 'ömrin üzülsün odlara düşsün tenin
Cāniña degsün belālar üstine miñ miñ 'azāb

Bile kim yaħdıñ meni Allāh da yandursun seni
Yüregimin od[ı] çoħdur ... Allāh yandursuñ 'azāb

675 Niçe ildur kim ölümüni Hudāy'dan isterem
Yā Rab ola Mazlūm'ın du'ası ola müstecāb

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün
Yūsuf ile qarı oturdı dil-şād
Cihānın miħnetinden oldı āzād

Çi geldi ivine ol yār-ı hem-dem
Onın yarası tabdı hamu merhem

Hudā'ya kıldı miñ şükrāne inşā'
Sevinmekden bu şiri kıldı inşā'

[7. Gazel]

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Şükrü li'llāh yine geldi yanıma yārim meniñ
Tarı raħm itdi maña kim geldi dil-dārim meniñ

680 G 13a Yoħ-idi hergiz gümānım kim göre[m] didār-ı yār
Gör ne müft düşdi ilimğa yine dil-dārim meniñ

672 Dañla: Dañla R / virürsen: vireseñ R

673 miñ miñ: min min G

674 da: - G // Yüregimin od[ı] çoħdur ... : Yüregim açuħdur ... R / 'azāb: - G

675 ölümüni: ölümüni G // Rab ola: Rab G / ola: ola bir dem G

676 qarı: qarri G // oldı: hamu G

679 yine: - G / meniñ: benim G // meniñ: benim G

680 kim göre[m]: göreyim G // meniñ: benim G

Başına dönsem dolansam cānımı kurbān idem
Kim ki döndi yüzime bir baḥdı ser-dārim meniñ

Bes ki yārdan ötri çoḡlar eyledim āh [u] fiḡān
‘Ākıbet dil-dār işitti nāle vü zārim meniñ

Kim ki vardur bu cihānda gördi āḫir vaşl-ı yār
Mazlūm-ı bī-çāre aytur gelmedi yārim meniñ

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

R 15b Nice aydan şon oldı zār u bīmār
Eceli geldi qarı öldi nā-çār

685 Öliminden olup Ya‘kūb hoş-ḫāl
Gitürdi Yūsuf’ı yanına fi’l-ḫāl

Sevinmekden ki çekdi birce feryād
Bu şi‘ri oḡudı ol ḫurrem u şād

[8. Gazel]

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

Müjde ey ‘aşık-ı miskīn ki raḫīb oldı fenā
Yüregiñ derdleri hamusı dāḡı tapdı şifā

Kim ki zulm itse görür cezāsını āḫir-i kār
Cebriñ itmiş idi kim bile yandurdı Ḥudā

İtdi bir āhını ol şūm raḫīb-i zālīm
Kim onıñ cānına degdi bile bir tır-i belā

681 ki döndi: dolansa G / bir baḥdı: baḫsa G / meniñ: benim G

682 meniñ: benim G

683 āḫir: birden G // meniñ: benim G

684 aydan: ildan G / u: - G // qarı: qarrı G

685 Gitürdi: Getürdi G

686 ki: bu G // oḡudı: oḡıdı G / u: -R

687 derdleri hamusı dāḡı: derd ü dāḡı hamusı G

688 cezāsını āḫir-i kār: bile cezāsın āḫir G // itmiş idi: itmişdi G / Ḥudā: Ḥudāy G

689 āhını: āhılığ G

690 Ya' k̄ubā çoḡ da sevinme ki raḡīb oldı fenā
Kim seniñ başıña hem yaḡduracakdur miñ belā

Pīr-i Ken' ān nice kırtardı ferāḡat oldı
Mazlūmā ola seniñ derdleriñe yā Rab devā

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

Yūsuf'ı özine çün tapdı bir yār
Hamu oḡlanlarından oldı bīzār

Belā her yerde kim nūr sala ḡurşīd
Hamu yulduzlar onda ola nevmīd

Muḡaddes nūr-idi gelmişdi ondan
Çıḡarıp başını cilbāb-ı çūndan

695 Çi ol bī-çūn [u] çūndan dutdı ibrām
Onıñ adını Yūsuf eyledi nām

G 13b Eger Ya' k̄ub oña olmışdı ḡayrān
Yeri var-idi yüzinden vire cān

Züleyḡā'ı ki var-idi çi şāhī
Niçe yandurdı onı bir niḡāhı

Yüzinden görmemişdi birce tābı
Yuḡuda nice yandurdı kebābı

İraḡdan bile vardı ' aşḡ-ı pūr-zūr
Yavuḡlıḡda gerek dutıla ma' zūr

690 başıña hem yaḡduracakdur miñ belā: başında vardur çoḡ belāları tebāh R

691 kırtardı: kırtaraydı G

694 ondan: onda R // Çıḡarıp: Çıḡarup R / çūndan: çūnda R

695 ibrām: ārām G

696 Eger: Ki ol G

697 yandurdı: yandururdu G

699 İraḡdan: İraḡdan G / vardı: vardur G // Yavuḡlıḡda: Yavuḡlıḡda G

- 700 Gel ey Mazlûm olkıl kışsa-perdâz
Züleyhâ'dan bile aytur sühân-sâz
- R 16a Bile ayturđı rāvî bu rivāyet
Züleyhâ'dan bile gel kıl hikāyet
- Ki Mağrîb'de var idi pād-şāhî
Serîr üstinde bir şāhib-kelāmî
- Şehensāh idi mişl-i Şāh Kāvūs
Onıñ var idi adı Şāh Taymūs
- Serîr üstinde idi hem-çü Cemşîd
Kılurđı pād-şāhî hem-çü ħurşîd
- 705 Hamu esbāb-ı şāhî oña tayyār
Zi-genc ü leşker ü esbāb bisyār
- Var idi bir kıızı adı Züleyhâ
Ki çoğ maqbûl idi ol gözi şehlâ
- Yüzi nūrānî çün ħurşîd-i tābān
Boyı çün serv-i āzād-ı ħırāmān
- Yüzinde var idi bir 'anberîn ħâl
Bile kim ay yüzinde noқта-i al
- İki şehlâ qaşı mişl-i iki yay
Ki āsumānda çışsa ikkice ay

700 sühân-sâz: sühân-bâz G

701 - G

702 var idi: var-idi G

703 var idi adı: adı var-idi G

704 idi hem-çü: ay hem çı G // pād-şāhî hem-çü: pād-şāhlık hem çı G

705 oña: niçe G

706 Var idi: Var-idi G // çoğ: çün G/ gözi şehlâ: göz şehlâ G

708 var idi: var-idi G

709 a: İkki qaşı ikki mişâl-i ikki yayı R // āsumānda çışsa: bir āsmāndan çışsun G

710 İki şehlä gözi var idi hummār
Bile gamzeli vü ‘ ayyār [u] mekkār

Lebinde var idi āb-ı hayātı
Bile şīrīn-idi kıand u nebātı

Dü zülfini mu‘ anber hem-çü zencīr
Kim alurdı köñülleri çi naḥçīr

Ki ger görse onı ḥurşīd ile māh
Yerinden çıḥmaz-idi ol seḥergāh

G 14a Başında var-idi yetmiş iki saç
Kim eylerdi dīn ü ‘ imānı tārāc

715 Teni gül yarpağı deg nāzīk ü ter
Gül isinden dimāğ-ı cān mu‘ atḥar

Var idi bāğçesinde ikkice nār
Devā-yı derd-i bī-dermān-ı bīmār

Onıḥ şā‘ idleri çün nuḳre-i ḥām
Hamu barmağları çün mağz-ı bādām

Salıp illerine destine zerden
Oḥa taḥmışdı çoḥ la‘ l [ü] güherden

R 16b Onıḥ penceleri çün pence-i māh
Vururđı şū‘ lesi her yerde ḥargāh

710 var idi: var-idi G

711 var idi: var-idi G

712 hem-çü: hem çi G // köñülleri çi: köñülde nice G

713 - R

714 var-idi: var idi R // ‘ imānı: ‘ imān R

715 yarpağı: yarpağ R // dimāğ-ı cān: dimāğı cān G (mh.), dimāğü cān R (mh.)

716 Var idi: Var-idi G

718 Salıp: Salup R // Oḥa: Oḥah R / çoḥ: çün R / ü: -G

719 yerde: yirde G

- 720 Ayagdan başına çün sîm-i sâde
 Dağı artuğ diyebilmem ziyâde
- Onı ta' rîf râst gelmez beyâna
 Ki dilim yanar odğa yana yana
- Gel ey Mazlûm kııl bir kışsa inşâ'³
 Ki nice Yûsuf'ı gördi Züleyhâ
- Hıoş ol yuħı ki görseñ onda dîdâr
 Ki görseñ bir doynca rûy-ı dil-dâr
- Uyuħudan gerek turmasañ ey yâr
 Dişine girse ma' şûkıñ pedîdâr
- 725 Züleyhâ bir gice yatmışdı çün mâh
 Ki girdi dişine bir yaħsıca mâh
- Yüzi nûrânî çün ħurşîd-i tâbân
 Başında tâc-ı şâhî hem-çü şâhân
- Onıñ yanında oturdı zemânî
 Züleyhâ tapdı ondan ayrı cânı
- Onıñ yüzine kııldı bir nigâhı
 Yürekden çekdi ' aşıkâne âhı
- Onıñ ' aşkında oldı bile bî-hüş
 Ki kııldı dünyânı hamu ferâmüş

720 - G

721 Onı: Onıñ G // odğa: oda G

722 Züleyhâ: Züleyh'âh G

723 b: Dişine girse ma' şûkıñ pedîdâr G

724 b: Ki görseñ bir doynca rûy-ı dil-dâr G

725 şâh: mâh R

726 nûrânî: nûrân G // hem-çü: hem-çi G

729 bî-hüş: medhüş G // hamu: bile G

- 730 Şabāḥ oldu Züleyhā oldu bīdār
Onı görmedi hiç yerde pedīdār
- Veliler deg nazar her yana saldı
Onı çün görmedi dīvāne ƙaldı
- G 14b Ğamından bile oldu zār [u] ḥayrān
Kim isterdi ki çāk itsün girībān
- Velī şerm ü ḥayā saḥladı onı
Delil-i ‘aql oldu reh-nümünı
- Özini saḥladı tā gice geldi
Dağı bilmem ki gice nice geldi
- 735 Gicedür sâzkâr-ı ‘aşk-sâzân
Gicedür râzdâr-ı ‘aşk-bâzân
- Gice gitdi ilinden iḥtiyârın
Bile kim ƙalmadı şabr u ƙarârın
- Ḥayâl-i yâr ile eylerdi feryād
Kim ey zâlim ilinden dād [u] bī-dād
- Ha yergâ gitdiñ ey ārām-ı cānım
Ki yaḥdıñ hamu mağz-ı üstüḥ‘ânım
- R 17a Yüregimi apardıñ ey perî-zād
Adıñı bilmenem tā kim idim yād

732 ḥayrān: bī-cān G

733 - R

734 Dağı: Dağı G // geldi: oldı R

735 ‘aşk-sâzân: ‘aşk-bâzân R

736 iḥtiyârın: iḥtiyârı G // ƙarârın: ƙarârı G

737 ilinden: iliñden G

738 Ha yergâ: Ha yerde R

739 Adıñı: İviñi

740 Nemedür adın ey ğāretger-i cān
 Ki miñ cānım ola adınğa qurbān

Yeriñ bilmem ki dönsem devriñe men
 Durabilmem dağı bu cevriñe men

Eger şāhın ha yerde var maqāmın
 Eger māhın ha yerde var niżāmın

Ġamım çoğ oldu gel ğam-ğ̃ārılık eyle
 Apardın köñlimi dil-dārılık eyle

Yüziñden çünki virmezsen nişānım
 Şuca demde ğamınđan çıha cānım

745 Menim teg olmasun hiç kim giriftār
 Ki ne köñlim ilimde var ne dil-dār

N'ola ger kim adınđan itseñ aḥbār
 Ki hicrānın maña çoğ eylemiş kār

Men-idim bir gül-i ne-şüküfte-i bāğ
 Ki virdiñ ilğa vü kıldın bile dāğ

Firāğdan ağlar idi ol perī-zād
 Bu şı' r ile iderdi köñlini şād

[9. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

740 Nemedür: Nedür R / ey: eyā R // cānım: cānıma R / adınğa: adın R

741 dağı: seniñ G

743 köñlimi: kevnimi G

744 virmezsen: virmisen R // ğamınđan: ğamınđa R

745 Ki: - R

747 a'nın vezni bozuktur.

748 ağlar idi: ağlar-idi G // şı' r ile: şı' r-ile G

G 15a Ey Müselmānlar hani ħurşīd-i raĥşānım meniñ
Hargā gitdi bilmenem nūr-ı zer-efşānım meniñ

750 Şol yuĥudan kāşk[i] men turmasa-idim ĥaşr-teg
Tā göreymdim yüzini ol māh-ı tībānım meniñ

Yā Rab olsun kim yine bir ĥaĥla girsün dişime
Tā ĥālimğa raĥm ide serv-i ĥurāmānım meniñ

Derdimiz ĥadden aşupdur hani dermān eyleyan
Hani dil-dār tā ola derdimğa dermānım meniñ

Ey ĥarībā ĥalmadı köĥliñde ermānıñ seniñ
Mazlūmī aytur köĥülde ĥaldı dermānıñ meniñ

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

Her ol yürekde kim me'vā ider 'aşĥ
Onı Mecnūn kimiñ rüsvā ider 'aşĥ

755 Ne ĥoş didiler āsān gitmek olmaz
Ki 'aşĥ [u] müşki pinhān itmek olmaz

R 17b Zi-bes kim ĥuşşa vü ĥam çekdi ol māh
Kim ondan olmasun bir kimse āĥāh

Bir il oldu bile keçdi medārı
Bu yüzinin ĥasretle rüzĥārı

749 meniñ: benim G // meniñ: benim G

750 Şol: -R / yuĥudan kāşk[i]: Yuĥuda kāşkim R / turmasa-idim ĥaşr-teg: turmasa idim tā ĥaşrden R // göreymdim: görürdim R / meniñ: benim G

751 meniñ: benim G

752 meniñ: benim G

753 ĥarībā ĥalmadı köĥliñde: zālīmā tapmadı köĥlümde R // dermānıñ meniñ: dermānım benim G

754 yürekde: ürekde G // kimiñ: kimi G

755 gitmek: gitmez G

756 kim: ki G // bir: hīç G

757 oldu: oldı G / keçdi medārı: 'aşĥını ol māh G // b: Kim ondan olmasun bir kimse āĥāh G / b'nin vezni bozuktur.

Yaşururdu bile ‘aşkıını ol mäh
Kim ondan olmasun bir kimse āgāh

Velī zāhir iderdi āh u vāhı
Virürdi reng gāhī hem güvāhı

760 Çarabaşları gördiler çi hāli
İderdi her biri birce hayāli

Biri dirdi ki ez-bes hoş-liqādur
Degipdür göz oña kim meh-liqādur

Biri dirdi oña virmiş perī rīv
Bile işleri eyler cinn ile dīv

Biri dirdi ki vardur hāl-i Hindū
Oña kār eylemişdi sihr-i cādū

Biri dirdi ki vardur āfet-i ‘aşq
Ki zāhirdür yüziğden şaffet-i ‘aşq

765 Bu tarz ile iderlerdi hayāli
Velī olmazdı zāhir hīç hāli

Bulardan ğayrı bir dāyesi vardur
Ki ‘āşıklıqdan ser-māyesi vardur

758 - G

759 u: - R

760 hāli: yāli R

761 dirdi: dirde R // Degipdür: Digipdür R / meh-liqādur: hoş-nümādur R

762 virmiş: varmış R

763 ki: çi G // eylemişdi sihr-i: eylemiş sihr ile G

764 yüziğden: yüzinde G

765 olmazdı: bilmezdi R

766 ğayrı: ğayr G / dāyesi vardur: dāye var-idi G // ‘āşıklıqdan ser-māyesi vardur: ‘aşq-ı ‘āşıkā ser-māye-idi G / b’nin vezni bozuktur.

G 15b Gehī ma‘ şūḳ gāhī ‘ āşık olmiş
 Gehī ḳavvāde gāhī şādık olmiş

Ger isterdi zemīn ü āsmānı
 İderdi cüft-i hem-dem bir zemānı

Yoh-idi mişl-i o dellāl [ü] mekkār
 Bile çün gördi ol mekkār [ü] ‘ ayyār

770 Gelüp bir gice oña sürdi efsün
 Ki nedendür bile ḫālīḡ dīger-gün

Sen ey serv-i revān dermānde çünī
 Bile ḡuşşada hem dermānde çünī

Neden rengiḡ olupdur za‘ ferānī
 Ha yerḡa ḡitdi rengiḡ erḡavānī

Neme sırrıḡı menden yaşurırsan
 Meger kim meni nā-maḡrem bilürsen

R 18a Maḡa aytur nedensen bile bīmār
 Saḡa n’oldı kim olmışsan bile zār

775 Menem anıḡ kimi sırrıḡa maḡrem
 Yaşurma tā ḳoyım dāḡıḡa merhem

Bilirem bir perī vurmış saḡa rāh
 Kim ondan ötri çekersen bile āh

768 ü: - R

769 Yoh-idi: Çoh idi R / dellāl [ü]: dellāle R

770 oña sürdi: gördi oña G

771 çünī: bī-ḡünsen G // ḡuşşada hem dermānde çünī: ḳuşşada vü ermānda çünsen G

772 rengiḡ: reng G

773 sırrıḡı: sırrıḡ R / yaşurırsan: yaşurursan R

774 Maḡa: Oña R // n’olmuş: n’oldı G / zār : ḡār R

776 Bilirem: Bilerem G

Meni ol perīye kıl reh-nümünī
Ki der-dem yanıña yitürem onı

Eger āsmāndaki ola firişte
Ve ger kim hūr ola yeri behište

Eger cinn ola yā hayl-i perī-zād
‘Azāyimler oğuram tā gele şād

780 Yanıñda men onı iħzār iderem
O gül-ruğ yüzini iħhār iderem

Onı teşhīr iderem sūy-ı şīşe
Ki yanıñda ola dil-ber hemişe

Ve ger kim ola hayl-i ādemī-zād
Şu demde eylerem hātırını şād

Nice olsun seni dil-şād ider men
Bu ğam u ğuşşadan āzād ider men

G 16a Züleyhā gördi çün bu mihrbānī
Bile dil tökmegü efsāne-ħānī

785 Dimekden ğayrı görmedi şevābı
Dāyesine bile virdi cevābı

Menim yārüm ana çün nā-pediddür
Bu genciğ kufıı nā-peydā kiliddür

777 perīye: sırıña G // yitürem: yetürrem G
780 780-782. beyitler - R / iħzār: iħzār G (mh.)
785 ğayrı: ğayr G
786 yārüm: yārim G / çün: cān G // kufıı: kufıı G

Nice bir mürğden virsem nişānı
Ki ‘anķā iledür hem āşyānı

Velī ‘anķā adın dutarla merdüm
Menim mürğimden ol ad hem olup güm

Ne şīrīn ola ‘ayş-ı telĥ-kāmı
Yārinden ger ola yanında nāmı

790 İraķlıķda ola ger telĥ-kāmı
Şīrīn ola dilin ki dutsa nāmı

Dāyesine ĥālını ķıldı izĥār
Onı ‘aşķından eyledi ĥaberdār

R 18b Onıñ derdine çün tapmadı dermān
Oña ķıldı naşīĥatler firāvān

Didi bu ĥ‘āblar ĥ‘āb-ı ĥayāldür
Adını çün ki bilmezsen muĥāldür

Her ol nesne ki adı yokdu meşĥūr
Onıñ aĥtarmağıdur emr-i mağrūr

795 Bu Şeytān’dur özini eyler izĥār
Ki ĥalkı eylesün mecnūn u bīmār

Züleyĥā didi Şeytān’a ne yara
Ki görsetsün bile şekl-i dil-ārā

787 nişānı: nişāne G // iledür hem āşyānı: eyleyüp hem-āşyāne G

788 adın: adı R / dutarla: dutarlar G

789 ‘ayş: ‘aşķ G // Yārinden: Yanında G / yanında: yāriniĥ adı G

790 İraķlıķda: İrağlıķda G / ger: ki G / kāmı: kāmın G // ola dilin ki dutsa nāmı: o ki gāĥi ger bilse nāmın G

792 Onıñ: Onıĥ G

793 ĥ‘āblar ĥ‘āb-ı: ĥāblar ĥāb u G // çün ki bilmezsen muĥāldür: çünki bilmez bī-muĥāldür R

794 yokdu: yokdı G // Onıñ aĥtarmağıdur: Onıĥ aĥtarmağıdur G

Ma‘āza’llāh firişte ola Şeytān
Melekdür hergiz olmaz bile insān

Yine didi bu dişlerin yala[n]dur
Yalanı çin şanmağ ne gümāndur

Didi hergiz ki hūr olmaz yalançı
Kuyuş teg yüzi nūr olmaz yalançı

800 Yine didi ki varsın ‘ağla kāmīl
Yüregiñden çihār bu fikr-i bāṭıl

Didi olsaydı ilde ihtiyārim
Yetişmezdi bu yere hiç kārım

İlimden çılmış indi ihtiyārim
Ki kalmupdur dağı şabr u kararım

G 16b Çi dāye gördi vardur ‘aşk-ı muhkem
Dilini bağladı hiç vurmadı dem

İşitdi çünki şāh oldu mükedder
Oturdı bī-dimāğ u zār u muṣṭarr

805 Onıñ çün eyledi fikr-i firāvān
Onıñ derdine hiç tabmadı dermān

798 yala[n]dur: yalandur G // Yalanı çin şanmağ: Yalançı şanmağ u bu G / b’de vezin gereği “çin” kelimesi medli okunmalıdır.

800 Yüregiñden: Yüreginden R / bu: gel R

801 b: Ki kalmupdur dahi şabr u karar G

803 ‘aşk-ı: ‘aşka G // hiç: hem G

804 çünki: çün ki G

805 Onıñ çün: Onıñ-çün G / fikr-i firāvān: fikr ü firāvān R, G (mh.) // Onıñ: Onıñ G / tabmadı: tapmadı G

Çi bilmedi onıñ derdine dermān
Havāle itdi [ol] işini Sübhān

Didi bu derde bulmaz hiç dermān
Meger raḥm itse oña Ḥayy-ı Sübhān

Ḥoş ol kim ola bir ‘aşqa giriftār
Özinden olmasa hergiz ḥaberdār

Yüreginden ola berḫ-i fūrüzān
Onı yandursa hem-çün şem‘-i sūzān

810 Ola dīvāne-i ‘aşq-ı nigārī
Ḥalāyık ta‘ nesi itmese kārī

Bile gitse ilinden ihtiyārı
Ki ḫalmasa daḫı şabr u ḫarārı

R 19a Bir il oldı Züleyḫā oldı bīmār
Ki ma‘ şūḫından olmadı ḥaberdār

İderdi bir gice dil-dārını yād
Felegiñ cevrine eylerdi feryād

Kim ey zālīm felek ḫıldıñ meni ḫ̣ār
Ki bir adsız yāre ḫıldıñ giriftār

815 Onıñ iline virmişsiñ ‘inānım
Dişime girmez ol nā-mihrbānım

806 Çi: Çü R / onıñ: onıñ R // Havāle: Havāle G (mh.) / Havāle itdi [ol] işini: Meger raḥm ide oña Ḥayy-ı R

807 Bu beytin ilk mısrası -R; ikinci mısrası ise 806. beytin ikinci mısrasında yer almaktadır.

808 ol kim: ol-kim G / ‘aşqa: ‘aşq G

809 hem-çün: hem çün G

812 oldı: ḫaldı R

813 cevrine: cevrinten G

814 bir: - R/ adsız: adsız R

815 virmişsiñ: virmişsin G

Düşüp ondan meniñ köñlime tâbî
Kim odğa yanmışam mişl-i kebâbî

Dişimğa girmez ol nâ-mihrbân yâr
Ki görsem yuğıda bir yaḡşî dîdâr

Uyaqlıqda ger olmaz meñe hem-râh
Dişimğa girmez ol hem gâh [u] bî-gâh

N'ola yâ Rab ki bahtım ola bîdâr
Yuğuda dil-berim görsetse dîdâr

820 G 17a Gice çün yarı oldı yatdı ol mâh
Ki girdi dişine birden hemân şâh

Yüzini çünki gördi ol perî-zâd
Ḥiṭâb itdi oña k'ey serv-i âzâd

Ḳasem oña ki seni yaratupdur
Bile nûrânî munda gönderüpdür

Ki adını maña gel eyle izhâr
Ki tâ aşlıñdan olim men ḥaberdâr

Didi şol söz ile köñliñ olur şâd
Bile bil vardur aşlım Âdemî-zâd

825 Dimegin kim ğamıñdan men ferâğam
Ki men hem senden ötri sîne-dâğam

816 meniñ köñlime: benim köñle R

817 yuğıda bir yaḡşî: yuğuda men birce R

818 meñe: maña G // ol hem: hem o R

820 Gice: Giçe G // hemân: hemün R

822 yaratupdur: yaradupdur G

823 Ki: Kim G

824 şol söz ile: şu sözlerden R // vardur: varı R

825 men-hem senden: men hem sende R

Menem oldım seniñ yüziñe ‘āşık
Gerek sen hem olañ ‘aşkıñda şādık

Kim ibre dökmeşeñ bî-yār otursañ
Menim ‘ahdımda sen nā-çār otursañ

Bile virdirmeyesen gonçağın sen
Menim çün sahlasañ şol muncagın sen

R 19b Emānet mührini sindürmeyesen
Şekeri tūṭiye yedürmeyesen

830 Güliniñ berglerin sahlā ḥalelden
Ki yel aparmasun sahlā ḥalelden

Şunı didi vü ğāyib oldı ol māh
Züleyhā ondan ötri çekdi bir āh

Şabāḥ oldı çı açdı nergis-i ter
Onı görmedi çoḥ oldı mükedder

Onıñ sevdāsı oldı yüz ber-ā-ber
Yaḥasın eyledi çāk ol şanem-ber

Başından köçdi ‘aqlı oldı mecnūn
Onıñ aḥvāli çoḥ oldı dīger-gūn

835 Vurup gonçe kimi köñlegini çāk
Savurdı başına toprağ ile ḥāk

826 oldım seniñ: varam seniñ R // olañ ‘aşkıñda: oliñ ‘aşkıñda R

827 ibre: ire R / otursañ: otursan R // otursañ: otursan R

828 virdirmeyesen gonçağın: durdurmayaşan gonçağı R // munçağın: muncagı R

829 b: Şekkere tūṭni dindürmeyesen R

830: Güliniñ berglerin: Gülniñ berglerini R // yel: yil R / ḥalelden: zarardan R

832 Şabāḥ: Şabā G / çı: vü G / nergis-i ter: nergis ü ter G

833 Onıñ: Onı R / yüz: üz R // şanem-ber: şanevber R

834 Başından: Başında R / ‘aqlı: ‘aql u R // Onıñ: Onıñ R

835 gonçe kimi köñlegini: köñsine yaḥasın kılup G

Bile dīvāne oldı ol perī-zād
Ki hergiz gelmez idi ʿaqlına yād

G 17b İvinden çoḡ çıḡardı levḫ-i ʿuryān
Deliler teg gizerdi bile her yan

Çi ol meh ʿaşkından dīvāne oldı
Temeyyüz ʿaqlıdan bī-gāne oldı

Düşerdi raqşa vü eylerdi feryād
Oḡurdi bile şıʿri ol perī-zād

[10. Gazel]

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

840 Hani ol dil-ber ki gelmişdi maḡa dil-dār idi
Yanıma oturmuş-idi derdime ḡam-ḡār idi

Gül-ruḡım yüzi bile nūrānī-idi hemçi māh
Lebleri laʿl-i Bedāḡşān gözleri ḡummār idi

Ol māḡıñ başında var-idi şehenşāh[i] külāh
Reng-i rüyı kırmizī ü çeḡesi gül-nār idi

Gerçi ilimden çıḡupdur dil-berim ammā ḡoşem
Ey ḡoş ol günler ki dil-dārım benimle yār idi

Kim ki vardur bu cihānda nāz ider maʿşūḡına
Mazlümā aytur meniḡ hem bir nigārım var idi

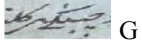
836 gelmez idi ʿaqlına: gelmez-idi özine G

837 çoḡ: çün G // Deliler teg: Delliler deg R

840 Yanıma oturmuş-idi: Yanımdan oturmuş idi R

841 - R

842 māḡıñ: benim R / şehenşāhī: şehenşāh G / külāh: külā R // rüyı: rüy R / kırmizī: kırmiz G / çeḡesi:

G

843 ilimden: elimden R // ol günler: on günler R (mh.)

844 Kim ki: Kimiḡ R // Mazlümā: Mazlümā R / meniḡ: meniñ R

- mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün*
- 845 Atası oldu çün ondan haberdār
Oña kıldı devā-dermān bisyār
- Oña hīç virmedi fā'ide dermān
Onıñ köñlinde qaldı dāğ-ı ermān
- R 20a Tabībler tapmadı hīç oña çāre
Ki bir fikr itsiler ol dil-figāra
- Binā koydılar oña bend-i zencīr
Ki bağlasılar onı nice naḥçīr
- Qayırdılar oña zencīr-i zerrīn
Ayağlarına vurdılar çi Pervīn
- 850 Çi bağladılar onı çekdi feryād
Kim ey zālīm felekden dād [u] bī-dād
- Ki kıldıñ meni Mecnūn kimi pā-bend
Bile maḥbūs kıldıñ çün ney ü qand
- Gerek dil-dārıma vursıla zencīr
Ki kaçmasun daḥı çün bād-ı şeb-gīr
- G 18a Ki tā yüzini kılsam bir neẓāre
Menim derdime kılsun birce çāre
- Çekerdi bile āh-ı 'āşıkāne
Ki şu' lesi giderdi āsmāna

847 tapmadı hīç oña: oñah tabmadılar R // itsiler: itseler R
848 oña: oñah R // bağlasır nice: bağlasılar hem-çü R / naḥçīr: naḥçīr R
849 oña zencīr: onıñ çün bend G
851 kimi: teg G // kıldıñ: kıldı R
852 vursıla: vursılar G
853 yüzini kılsam: yüzine kılsun G // birce: birçe G

855 Zi-bes kim ağladı ol zār-ı medhūş
Yağıldı otlara vü oldı bî-hūş

Özine çünki geldi çekdi āvāz
İderdi her zemān bir nağme āgāz

Gehî ağlardı vü gāhî gülerdi
Gehî diriliban gāhî ölerdi

Gehî rakşa düşürdi hem-çü Mecnūn
Gehî giryān olurdu hem-çü ceyhūn

Delilikdan iderdi nağmeler sāz
Oğurdu bile şi'r ol yār-ı tannāz

[11. Gazel]

fe' ilātūn fe' ilātūn fe' ilātūn fe' ilūn

860 Şükrü li'llāh kim oldum yine men dīvāne
Kim özimden dağı men hem olayum dīvāne

Zāhidā meni deli bil ü öziñi ' āķil
Ger söziñ var[sa] gel imdi gidelim dīvāna

Ger deliyem virürem ta' ne kemāl ehline men
Kim oluyım dağı dil-dārım ile hem-ğāne

Bir nazār kıldım u hayrān-ı cemāliñ oldım
Yandı cānım bile kim otğa yanar pervāne

857 diriliban dirilib R / ölerdi: ölerdi R

858 düşürdi hem-çü: düşerdi hemçi G // hem-çü: hem-çi G

859 Delilikdan: Dellilikdan R // ol: o G / tannāz: tannāz G

860 kim oldum yine men: ki men oldım yine G // dağı men hem olayum dīvāne: oluyım dağı men bî-gāne G

861 deli: delli R (mh.) / ü: - G / öziñi: öziñi kıt G // var[sa]: vardur R / imdi gidelim: indi gideyim R

862 - R

Mazlūmem yoḥdu benim ğayr-ı Ḥudāy'dan ümmīd
Ola yā Rab ki benim işim ola bir yana

mefā' ilūn mefā' ilūn fe' ulūn

865 Elā ey 'aşk-ı pür-nireng-i 'āhāt (?)
Ki gāhī Ka' be'sen gāhī ḥarābāt

R 20b Gehī 'ākīlleri dīvāne kılsaṅ
Gehī mecnūnları ferzāne kılsaṅ

Gehī Mansūr['] dāra çekdürürsen
Gehī Mazlūm'ı nāra yandurursan

Gehī zāhidleri ser-mest idersen
Belā-yı 'aşk ile pā-best idersen

G 18b Gehī rüsvā idersen Şeyḥ-i Şan'ān
Gehī şeydā idersen Pīr-i Ken'ān

870 Gehī çün derdsen gāhī çi dermān
Gehī çün vaşlsan gāhī çi hicrān

Gehī çün zehrsen gāhī çi şekker
Gehī hoş-ḥālsan gāhī mükedder

Hamu derdlere hem yaḥşı devāsan
Hamu bīmārlara yaḥşı şifāsan

Züleyhā bir gice bī-şabr u ārām
Bile dirdi ki ey yār-ı dil-ārām

864 yoḥdu: yoḥdı G / Ḥudāy'dan: Ḥudāy'imdan G

865 'aşk-ı pür nireng-i: 'aşksan zerrāt-ı G

866 Gehī: Gāhī R

867 çekdürürsen: çekdirürsen G // yandurursan: yandırursan G

868 'aşk ile: 'aşkda R

Gel indi hālimi gör nice zāram
Ki zencīriñ içinde bī-ķarāram

875 Seniñ hecriñden olmışam ciġer-hūn
Deli dīvāneem men hem-çü Mecnūn

Olubem halk içinde bile rüsvā
Ki hiç kimse yüzimġa baġmaz ašlā

Çi adıñı maña aytursan ey šāh
Meni yeriñden etgil birce āġāh

Ki bilsem yeriñi gelsem yanıña
Ayaġıñdan öpim dönsem başıña

Bile eylerdi dil-berden ŗikāyet
Ķılurdu hāl-i zārından hikāyet

880 Ki gitdi yuġuya vaķt-i seġergāh
Görüp kim hāzır oldu yine ol māh

Yüzi ġurŗid kimi var idi rüŗen
Onıñ miġnet-serāsı oldu ġülŗen

Yüzini çünki gördi ol perīveŗ
Onıñ aġvāli çoġ oldu müŗevveŗ

874 indi: imdi G
875 hem-çü: hemçi G
876 yüzimġa: yüzime R
877 adıñı: adıñ var R // itgil: etgil R
878 yanıña: yanıña G // dönsem: dönim G
879 hāl-i: ġār R
880 yuġuya: yuġıya G
881 var idi: var-idi G // Onıñ: Onıñ G
882 Onıñ: Onı R

Oña didi kim ey gâretger-i cān
Ki cānım başıña miñ қаtла қurbān

R 21a Қасем şol Тarı'ya kim vardı һāзір
Kim adıñı maña gel eyle zāhir

885 Ki bilsem hardadur cāh [u] maқāmıñ
Ha yerde şāhsan var iһtirāmıñ

G 19a Didi munıñla ger işiñ temāmdur
‘Azīz-i Mışr’am u Mışr’ım maқāmdur

Bile didi göziñden oldı pinhān
Yuһudan turdı ol meh zār [u] һayrān

Görüp özini kim hūş-yār olupdur
Delilikdan daһı bīzār olupdur

Züleyhā özini gördi çi hūş-yār
Sevinmekden bu şi'ri қıldı izhār

[12. Gazel]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

890 Şükrü li'llāh ki men indi һaberdār oldım
Dil-berim adını bildüm daһı hūş-yār oldım

Gerçi men yārdan ötür olmış-idim dīvāne
Şükr yüz şükr ki indi yine bīdār oldım

883 kim: ki R

884 vardı: vardur R

885 cāh [u]: cā vü G

886 munıñla: munıñla G

887 göziñden: gözinden G // Yuһudan turdı: Yuһıdan durdı G

888 Görüp: Görip G // Delilikdan: Dellilikdan R (mh.)

889 қıldı: itdi G

890 indi: imdi G // bildüm: bildim G

891 oldım: oldum G

Ehl-i ʿālemni ʿi gördim hamusı ehl-i riyā
Bu riyā'î rüfeḳādan daḡı bīzār oldım

Tarı'nıñ nūrı ʿi köñlüni ƣıldı rüşen
Vaşl-ı dīdār-ı ḡaḳıḳını ḡarīdār oldım

Kim ki vardur bu cihānda taleb eyler vaşl-ı yār
Mazlūmī dir ḡam u ʿ aşḳıḡa ṭalebkār oldım

mefāʿ ilün mefāʿ ilün feʿ ulün

895 Ƣi dāye gördi onı bile hūş-yār
Gidüp şāhensēhi ƣıldı ḡaberdār

Ki müjde vir ki ƣızınḡ āḳil olmış
Gelüpdür özine vü kāmīl olmış

Atası ƣün işitdi oldı ḡoş-ḡāl
Taşadduḡlar ƣıḡardı ƣoḡ zer ü māl

Virürdi müstaḡıḳḳa ol ƣadar zer
Ki bī-çāreler oldılar tüvānger

Yerinden turdı gitdi şāh-ı ʿ ādil
Ƣızını gördi kim olmışdı ʿ āḳil

900 Ḥudā'ya şükrler ƣıldı firāvān
Bile mesrūr oturdu şāh-ı devrān

R 21b Züleyḡā dāyesin gönderdi şāha
Ki git ʿ arz eyle gel ol pād-şāha

892 ʿālemni: ʿālemīni G // oldım: oldum G

893 - G

894 vaşl-ı yār: vaşl R // Mazlūmī dir: Mazlūm diyer G / oldım: oldum G

895 onı bile: kim olupdı G // şāhensāhi: oḡa şāha

901 dāyesin: dāyeni R

- Ki ger ister olim men yahşı ‘āķil
Meni virsün ‘azīze şāh-ı ‘ādil
- G 19b Ve ger yoħsa özimi öldürürem
Yā ot virrem özimni yandururam
- Gidiban dāye ‘arz eyledi şāha
Ki kızın çoħ düşüpdür āh u vāha
- 905 Kızın ma‘ şükıdur Mışr’ın ‘azizi
Bile ister oħa itsün kenizi
- Onıñ hālinden oldın indi āgāh
Onı virgil ‘aziz-i Mışr’a ey şāh
- İşitdi çünki şeh bu mā-cerānı
Didi nice idim bile belānı
- ‘Aziz-i Mışr teg var miñ gulāmım
Ne lāyık oħa şu şāhib-selāmım
- Menim kızıma var şeh-zāde lāyık
‘Aziz kimdür ki olsa oħa lāyık
- 910 Didi ger virmeseñ sen oħa ey Şāh
Özini öldürir v’allāh [u] bi’llāh
- Züleyhā’dur ‘aziz-i Mışr’a ‘āřık
Ve ger yoħsa ‘aziz oħa ne lāyık
-
- 902 olim men: men olim G
903 öldürürem: öldürir men G // özimni yandururam: özimi yandırır men G
904 Gidiban: Gidip R
905 itsün: itgil G
906 Onıñ: Onın G / oldın: oldı G // ‘aziz-i: ‘azize / Mışr’a: Mışr R
908 şu: bu G / selāmım: cemālim G
909 şeh: şā R // olsa oħa: ona olsa G
910 virmeseñ sen: virmeyesen G/ oħa: oħah R (mh.)
911 oħa: oħah R (mh.)

Degildür pād-şāh hālinden āgāh
Kim ‘aşkından olupdur çün per-i kāh

Neden her kimi yandırur ğam-ı ‘aşk
Gerek yanına gönderse ğam-ı ‘aşk

Onıñ derdine kılmaz hıç çāre
Hemāndan ğayrı kim yetüşse yāre

915 Şehensāh ondan oldı çoğ mükedder
Onıñ işinde qaldı zār [u] mużtarr

Didi nice kılum onı haberdār
Ki gelsün kızımı alsun talebkār

Didi dāye ki yazdur bir ‘arīza
İvergin tā ki virsiler ‘azīze

Didi kim yaşıdır yazdurdı nāme
Apardılar onı ol nīk nāma

R 22a Yetişdi şehir-i Mısr’a çünki ilçi
‘Azīze didi k’ey ğāfil sevinci

920 Kim iqbālīñ yuğudan oldı bīdār
Şeh-i Mağrib saña olmuş harīdār

G 20a Onıñ bir yaşı kız var Züleyhā
Bağışlıpdur saña ey merd-i dānā

912 hālinden: hālinden G // olupdur çün: olup nice G

913 yandırur ğam-ı ‘aşk: yandursa ğam u ‘aşk G // gönderse: göndersün G

914 Onıñ: Onı R // Hemāndan: Hemūndan R

915 Onıñ: Onıñ G

916 - G

918 nīk: miñ R

919 çünki: ol dem G // didi k’ey ğāfil: kim ‘ākil G

920 Şeh-i: Şehi G, R (mh.) / harīdār: talebkār G

921 Onıñ: Onı R / Züleyhā: Züleyhāh G // Bağışlıpdur: Bağışlıpdur R

Virüp ol nāmeni ‘azīze fi’l- hāl
Oḡudı ondan oldı şād [u] hoş-ḡāl

Sevinci virđi oḡa şad tūmān zer
Bile la‘l ü dūr ü yāḡūt [u] gevher

Didi çün şeh meni yerden götirdi
Ki topraḡdan bile yerden götirdi

925 Bu bendeni bile ḡılımış ser-efrāz
Yeri vardur ki eflāka idim nāz

Sen ey ilçi apar şāha peyāmım
Ki men oḡa kemīne bir ḡulāmım

Velikin şāh-ı Mısr’a var ḡarārım
Ki yoḡdur öz ilimde iḡtiyārım

Eger birce sā‘ at ayrılısam ondan
Ki gerek miḡ cefā görsem men ondan

İlimde ger olaydı iḡtiyārım
Giderdim şāha bā-ḡ̃iḡ ü tebārım

930 Şāha aytur meni ma‘ zūr bilsün
Menim taḡşirimi manzūr bilsün

Fe-emmā iverürem çoḡ zer ü māl
Ki gitürsiler ol perini hoş-ḡāl

923 Sevinci: Sevinçi G / oḡa şad: aḡa miḡ G

924 şeh: şāh R

925 idim: ḡılım R

926 oḡa: onı R

927 ilimde: elimde R

928 cefā: cefālar G / men: -G

929 İlimde: Elimde R // ü: - R

931 iverürem: iverür men G // gitürsiler: getürsiler G

Oña didi kim ihtiyācı yoħdur
Ki senden sikke vü esbābı çoħdur

Şāhıñ manzūrıdur seniñ qabūlıñ
Ki gitse oña ilçi vü resūlıñ

Ki tā virse saña ol nāzenīni
İverse qullığa ol meh-cebīni

935 Şāhıñ cevābını yazdurdı der-dem
İverdi ilçini hoş-ħāl ü ħurrem

R 22b Mısır'dan çün yetişdi qāşid-i yār
Gidip şāhenşehi kıldı ħaberdār

Gitürdi Mısır'dan yaħşı peyāmlar
‘Azīzden şāha yetürdi selāmlar

G 20b Olup hoş-ħāl toynı kıldı āğāz
Nevā-yı çeng ile vü nāle-i sāz

Ki Mısır'dan gelüp cem‘-i ‘azīzler
Hamusı kedħudā şāhib-temīzler

940 Gitürdiler oña esbāb bisyār
Toynı tedārükini hamu tayyār

Muğannīler kılup her sū nevā-sāz
Bile ma‘ şūq [u] ‘āşık teg hem-āvāz

932 ihtiyācı: ihtiyāc R // esbābı: esbāb R

935 ü: - R

936 şāhenşehi: şāhenşehe G

937 Gitürdi: Getürdi G

938 toynı: toynı R

939 gelüp cem‘-i: gelipdür çoħ G

940 Gitürdiler: Getürdiler

941 kılup: olup R // teg: deg R

Bile buyurdu ol şāh-ı zemāne
Kim itsiler Züleyhā'nı revāne

Bezetediler Züleyhā'nı çi şāhī
‘Emārīde oturdılar çi māhī

Onıñ divelerini itdiler bār
Onıñ çehizini ħarvār ħarvār

945 Onıñ-çün miñ dive üstür kecāve
Onıñ-çün miñ ħul u ħurbān ‘ilāve

Hamusı nāzenīn ü ‘anberīn-fām
Kenīzler rengi aq çün mağz-ı bādām

Zer ü zīverleri yoğdur ħesābı
Dür ü gevherleri yoğdur kitābı

Kemānçe düşmiş idi pīç ü tāba
Çekerdi nāle sūrñā vü rebābe

O mecma‘ da çalurdu Zühre çengin
Düşürdi raqşa hamu bī-direngin

950 Bu tarz ile iverdi Mısr’a sarı
Çi yaħun ittiler ol reh-güzārı

İverdiler ‘azīze bir süvāre
Kim aya qarşu çıħsa çün sitāre

943 Bezetediler: Bezettiler G
944 divelerini itdiler: diveleriñ ittiler R
945 Onıñ-çün: On için R // Onıñ-çün: On için R / u: - R / ‘ilāve: ilāve G (mh.)
946 ü: - R // rengi aq: aq reng ü G
948 düşmiş idi: düşmiş-idi G // sūrñā : şūrñā G, R (mh.)
949 çalurdu Zühre: çalardı Zühr R
950 ittiler: yetdiler G
951 çıħsa: çıħsun G

‘ Azīz-i Mışr çün oldı haberdār
Yerinden turdı çün hurşid-i seyyār

Buyurđı itdiler Mışr’ı çerāġān
Ŗehirdeñ çıġdılar hamu ŝitābān

R 23a Çi yaġun yetdiler ol kec-külāhān
Çāderler vurdılar çün pād-ŝāhān

G 21a 955 Hamu ađdan dūŝüp oturdılar cem‘
Bile pervāne teg kim görsiler şem‘

Züleyhā kıldı ondan ıztırābı
Bile kim odġa yandursa kebābı

Didi dāyesine k’ey mihrbān yār
‘ İlācī kıl ki görsem rüy-ı dil-dār

Yerinden turdı dāye bile güstāġ
Gidüp çādere vurdı birce sūrāġ

Züleyhā ondan itdi çün nigāhī
Çeküp dāġlu yürekden birce āhī

960 Ki vāveylā ki diregim çökildi
Başa yetmeyüban ivim yıġıldı

Degildür bu ki dişde görmişem men
Onıñ-çün bile odġa dūŝmiŝem men

952 çün oldı: olup ondan G
953 itdiler: ittiler R // Ŗehirdeñ: Ŗehrinde R
954 yetdiler: ittiler R // vurdılar: vurdıla G
955 teg: deg R
956 kıldı ondan: onda kıldı G
957 rüy-ı: birce R
958 Gidüp: Gidip G / vurdı: virdi G
960 yetmeyüban: yetmedi R/ ivim: ivgim R
961 Onıñ-çün: Onıġ çün G

Men idim bir susuz şahrāda yalquz
İrağdan birce su görindi gündüz

Yügürdüm tā ki ondan içsem ābı
Ki şüre-zār imiş sūzān serābı

Men idim yekkeī bī-çāre bīmār
Yetişdüm yāra gördüm yār degil yār

965 Men idim bir ġarīb-i bī-nevā'î
Maña tuş geldi nā-geh ejdehā'î

Bile isterdi kim kayıt sun ol māh
Ki bī-hūş oldu vü yıhıldı nā-gāh

Çi hūş-yār oldu kıldı nevħa āġāz
Bu şî'ri oħudı vü çekdi āvāz

[13. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Ey Müselmānlar görin baħtım nice oldu ħara
Bir ħayāl ile meni kıldı diyārımdan cūdā

Meni allatdı felek yārimden itdi bī-naşīb
Eyledi yoldaş maña bir dīv-i şekl-i ejdehā

970 Bu degül ol mehveşim kim dişde gördim yüzini
Haradan geldi maña tuş oldu bu zālīm belā

962 görindi: görmedi R (mh.)

963 serābı: şarābı G

964 yekkeī bī-çāre: yekke-i zār u bile G // yāra: yār G / yār degil: vardur bir R

965 idim: indı R / bī-nevā'î: bī-nevāyî R // geldi: oldı R / ejdehā'î: ejdehāyî R

967 nevħa: nāle G // oħudı vü çekdi āvāz: oħudı ħ'ātün-ı şannāz G

968 görin: görin R

969 allatdı: allattı R

970 bu: bir G

G 21b, R 23b Halk arasında kayıtabilmenem men n'eyleyüm

Gidebilmem Mısr'ğa tā qaluram bî-aqrabā

Bār İlāhā Maẓlūm-ı bî-çāreye bir raḥm kıl

Öz nigārından da ğayrı istemez bir āšnā

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

Yetişdi ğaybdan oña nidāyî

Kim ey bî-çāre dermānde çerāy[i]

Munıñla Mısr'a git ümmīdvār ol

Daḥı ğuşşa yeme sen ber-қarār ol

975

Ki tā munıñla Mısr'a gitmeyesen

Hem ol maṭlūb-ı cāna yetmeyesen

Daḥı қorḥma yetişmez saña āfet

Kilīdinden қalur қuflıñ selāmet

Ki munıñ kilīdidür nerm çün mūm

Kilīd-i mūm vardur işi ma' lūm

İşitdi çünki ğaybdan oldı hoş-ḥal

Didi Mısr'a giderem fāriğü'l-bāl

Ola bir gün ki gelsün onda yārim

Onıñla yaḥŝı keçse rūzgārım

971 kayıtabilmenem men n'eyleyüm: kayıtabilmem indi n'eyleyim R

972 Maẓlūm-ı: Maẓlūmı R // da: - R

973 nidāyî: bir ilhām G // dermānde çerāy[i]: қadın қılğın ārām G

974 Munıñla: Munıñla G // sen ber-қarār: vü fāriğ sen G

975 - G

977 munıñ: munıñ G // Kilīd-i mūm: Kilīdi mūmı G / işi: itdi G

978 çünki ğaybdan: ğaybdan çün G

979 yaḥŝı keçse: kiçe yaḥŝı G

- 980 Yaķın bilem kim onı görem āķir
Her ol yerde ola taparam āķir
- Züleyhā bu ümīde Mıŗır'a gitdi
Viŗāle yetmedi bil hecre gitdi
- Gel ey Maźlūm bir imdād eyle
Yūsuf'ıñ geldüğini yād eyle
- Çıŗargin Yūsuf'ı zindān-ı çāhdan
Züleyhā'nı çıŗargin āh u vāhdan
- Ki çoŗdandur Züleyhā intizārdur
Yūsuf'dan ötri çoŗ çoŗ bī-ķarārdur
- 985 Onıñ aŗvāli ğurbetde ķarābdur
Bu Maźlūm kimi yüregi kebābdur
- Gel ey sāķi maŗa vir cām-ı gül-nār
Ki hicrāndan olupdur yüregim dar
- Maŗa bir raŗm bir dermān itgil
Bu Maźlūm ķālını hem birce sorgil
- Ki hecriñden benim ķālim ķarābdur
Seniñ derdiñden yüregim kebābdur
- R 24a, G22a N'ola yā Rab yetürseñ maŗa bir cām
Kim işim hamusı tapsun ser-encām

980 bilem: billem G / görem: görrem G
981 Mıŗır'a: Mıŗır G
982 geldüğini: geldigini G
983 Çıŗargin: Çıŗargil R // çıŗargin: çıŗargil R
985 Onıñ: Onıñ G
987 bir dermān itgil: it dermāndeem bil G
988 benim: maŗa (mh.)

- 990 Ki tākātım dahı tā kıt olupdur
 Ğam u ğuşşalarım çün dağ olupdur
- Dağı ğurbet maña kār itmiş idi
 Ğam-ı hicrānda bīzār itmiş idi
- Sen ey muṭrib dahı çek birce āvāz
 Nevā-yı çeng ile vü nāle-i sāz
- Gel ey Mazlūm tevekkül kıl Hūdā'ya
 Kim oldur reh-nümā her bī-nevāya
- Kiçürme ğuşşa ile rūzgārı
 Ola bir gün saña hem baḥsa Tarı
- 995 Didi bir hoş kelām u çaldılar sāz
 Yūsuf'dan bile kıldı nağme āğāz
- Ki bir gice bile diş gördi Yūsuf
 Ki taḥtın üstine oturdı Yūsuf
- Ki ay u gün ü on bir yulduz ile
 Oña secde iderler gündüz ile
- Yuḥuda birce şekker-ḥande kıldı
 Dudaklarını şīrīn-ḳande kıldı
- Olup atası gülmekden ḥaberdār
 Yuḥudan eyledi şol laḥza bīdār

990 tākātım: tākātım R (mh.) / tā kıt: ma tağ G // u: - R / ğuşşalarım: kuşşalarım G / dağ: dağ G

991 - G

992 çek: çık G // vü nāle-i: bā nāle vü G

994 saña: sene G

995 Didi: - G / çaldılar: çalduran G

997 Ki: Kim G / ü : - G // iderler: ideller G

998 şīrīn-ḳande: şekker-ḳand G

999 laḥza: demde G

- 1000 Didi neme yuħudan güldiñ ey cān
Ki cānım ola şol başıña ħurbān
- Didi kim görmişem bu mā-cerānı
Ki vermişem Mışır'da müttekānı
- Mışır şehrinde men bir pād-şāham
Maña secde ideler gün ü ay hem
- Yine on bir sitāre-i dirahşān
Egildiler maña hamu zer-efşān
- R 24a Atası oña tabşurdı ki zīnhār
Bu sözi eyleme hiç yerde izhār
- 1005 Ki munıñ ta' biridür yahşısı zāhir
Ki sen şāh olacaksan yahşısı māhir
- Atañ anañ u ħardaşlar hamusı
Ķılalar secde yoldaşlar varısı
- R 24b, G 22b Gerek munı işitmesiler ihvān
Ki saña itsiler cebr-i firāvān
- Eger işitsiler ol ħavm -i bī-bāk
Seni öldürsiler hamu ħazabnāk
- Sifāriş itdi bile Pīr-i Ken'ān
İşitgin n'eyledi taħdīr-i Yezdān

1000 şol: şu G

1001 vermişem: varmışam R

1002 şehrinde: şehrinden R // iderler: ideler: R / ay: mā R

1004 sözi: söz G

1005 Ki munıñ: Munı R

1006 Atañ anañ u: Atanıñ ananıñ R // varısı: hamusı R

1008 işitsiler: işitsiler munı G // ħazabnāk: ħazabnāk G

1009 sifāriş: şifāriş G / bile: ol dem G

1010 Kaẓā çün geldi tedbîrden ne çāre
İder tîr-i kaẓā zencîr pāre

Yūsuf bir ƣardaşına itdi ızhār
O gitdi özgelere virdi aħbār

Ĥased apardılar ƣardaşlar ondan
Ki bîzār oldılar yoldaşlar ondan

Didiler onı gerek öldürelim
Veyā otıñ içinde yanduralım

Buça ƣafalıdur olmaz yalanı
Diyiñ nice idek bile belānı

1015 Atamız var[dur] ondan bile şeydā
Ki bizim yüzimize baħmaz aşlā

Ṭama' ı var kim oğlı ola mı şāh
Oña itsile secde gün ile māh

Ne yekke ay u gün bil-ƣavm ƣardaş
Egilsiler oña yār ile yoldaş

Geliñ bir maşlahat indi ƣılalım
Ola kim atadan onı alalım

Aparalım onı şahrāda yalƣuz
Bile öldürelim kim uça yılduz

1012 Ĥased: Cüdā R

1013 içinde: içine G

1014 olmaz yalanı: hergün belāyī R // nice: niçe R / belānı: belāyı R

1015 var[dur] ondan: ondan vardır G

1016 kim: ki G / mı: - R // itsile secde: secde itsiler R / ile: ilen R

1017 yār ile: bil-ƣavm G

1018 indi: imdi G / alalım: olalım R

1019 Aparalım: Aparalum G // öldürelim kim: kim öldürelük G

- 1020 Salup bir abre onı oturalım
Ola kim bu belādan urtaralım
- Biri didi kim āır Ha gūvāhdur
Nice ldūrelim kim bī-gūnāhdur
- Hamumuz var miz āır Mūselmān
Gūnāhsız tıflı ldūrmegi āsān
- Biri didi onı talar miz āha
Eger dorı dūersiz igri rāha
- G 23a Meger yoldan gele bir kār vānī
ıarsılar onı āhdan nihānī
- 1025 R 25a Aparsılar onı bir zge ehre
ul itsiler onı bir zge mihre
- Didiler bu ‘aceb bir malaatdur
Hamusından bu yaı meveretdūr
- Bināyı oydılar ol avm-i gūm-rāh
Atalarına gitdiler seergāh
- Didiler ata bu vat-i bahārdur
emenler lālezār u mūrzārdur
- Dutulmı knlimiz vīrānelerden
aralmı barımız am-ānelerden

1022 varmiz: var kim R / a’nın vezninin tam ıkması iin “var” kelimesi medli okunmalıdır. // tıflı: tıflı R

1023 talar miz: talar biz R/ a’nın vezni bozuktur. // igri: egri R

1025 onı: bile R // mihre: ahra R

1028 Didiler ata bu: Ataya didiler R

1029 Dutulmı: Tutulmı R // ānelerden : ūānelerden G, R (mh.)

- 1030 Murahhâş kıl bizi seyrâna gönder
 Temâşâ itmege tayrâna gönder
- Yüregimiz açılson lālelerden
 Dimāğımız hoş olsun nālelerden
- Yūsuf'ı hem bize yoldaş itgil
 Bizi oña kul u qardaş itgil
- Didi Ya' kûb kim onı qoymazam men
 Özimden birce dem ayırmazam men
- Ki qorharam ki qurt yā özge cānver
 Onı yesin olim ondan mükedder
- 1035 Didiler ki ata meger öli miz
 Dime kim qurt ilinden nā-tüvān miz
- Nice qurt onı yer kim pehlevān biz
 Ki biz hamumuz onıñ qulları biz
- Ki bizler her biri bir ejdehā biz
 Hıyāl itme ki yār-ı bī-vefā biz
- Aparur biz onı tızrek gelür biz
 Selāmetlıq[l]a saña yetürür biz
- Çoğ ilhāh ittiler tā oldı rāzī
 Ki seyre çıhsılar itsile bāzī

1030 temâşâ: temâşāh G (mh.)

1032 u: - R / b'nin vezninin tam çıkması için “qardaş” kelimesinin “daş” hecesi medli okunmalıdır.

1033 ayırmazam: ayrumazam R

1034 qorharam:qorhurum R // yesin olim: yesün qalim G

1035 öli miz: ölü biz G // b: Ki bizler hamumuz onıñ qulı biz G

1036 b: Dime kim qurt ilinden nā-tüvānmiz G

1038 Aparur biz: Aparır miz G/ gelür biz: gelür miz G // b: Selāmetlıqla sene yetürür miz G

1039 ittiler: itdiler G/ rāzī: rāzī G // çıhsılar itsile: çıhsıla itsiler R

- 1040 Şabāh oldı Yūsuf'a virdi ruḥṣat
Didi oḡa kılıḡ mihr ü muḥabbet
- G 23b Ki bu tıflım şaġır ü bī-günāhdur
Size tabşuram onı Hāḡ güvāhdur
- R 25b Bir ikki meşki su doldurdu Ya' kūb
Bir ikkisini sūt ü ḡand-ı mergüb
- Didi her çaḡ ki susız olsun oġlum
Gerek bu sūt-i ḡanddan içsün oġlum
- Öziḡiz su içiḡ o ḡand u şekker
Onıḡ ḡatırını kılmıḡ mükedder

- 1045 Didiler yaḡşıdır ger ḡoysa Allāh
Gitürür miz onı elbette hem-rāh
- Çi Ya' kūb itdi Yūsuf'ı revāne
Bile şı' ri oḡudı bī-ḡodāne

[14. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Eylerem oġlum du' āḡı tā Ḥudā yāriḡ ola

Her yere dermānde ḡalsañ Hāḡ mededkārıḡ ola

Bu seferden ḡorḡaram Allāh'a tabşurram seni

Bu belālardan seni saḡlab nıgehdārıḡ ola

1040 ü: - R

1041 ü: - G // tabşuram: tabşurram G

1042 meşki: meşk G / doldurdu: doldırdı G // ḡand-ı: ḡand u R (mh.)

1043 çaḡ: çaġ G / olsun: ola G // sūt-i: sūt ü G / içsün: içe G

1044 u: - G // Onıḡ: Onıñ R / kılmıḡ: kılmasaḡ R

1045 Getürir miz: Gitürür biz R

1047 du' āḡı: dāġıḡı R (mh.) // yere: yerde G

1048 seferden: seferde R / tabşurram: tabşurdım R // nıgehdārıḡ: mededkārıḡ G

Bilmenem kim bu seferden neme gelsün başıña
Yeri kim ceddiñ Hâlılu'llâh hevâdarıñ ola

1050 Sen gidersen seyre vü men munda qaldım intizâr
Bilmenem kim bu gice âyâ ki ğam-ğ̃ârıñ ola

Mazlümâ eyle tevekkül Tarı'ya ğam çekmegin
Kim kerîmdür qudreti vardur seniñ yâriñ ola

mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün

Qucaga aldılar omı Şitâbân
Tâ kim Ya' qûb gözinden oldu pinhân

Yere taşladılar ol nâzenîni
Ki bes hem vurdılar ol meh-cebîni

G 24a Vurup yüzine Şim' ün niçe sillî
Kim ay teg yüzini eyledi nîlî

1055 Ona vurdıla çoqlar tâziyâne
Ki cânında çekip otlar zebâne

Düşüp aqlamağa ol tıfl-ı mazlüm
Didi yâ Rab hâlim var saña ma' lüm

Qaçup o birniñ itegin[i] dutdı
Bile vurdı ki dünyânı unutdı

1050 munda: mände R

1051 kerîmdür qudreti: görüpdür qadriñ R / seniñ yâriñ ola: kim iğzâr eyle R

1055 cânında: Bu kelimenin G nüshasındaki karşılığı "cânından/başından" Şeklinde iki türlü okunabilecek Şekilde yazılmıştır.

1056 Düşip aqlamağa: Düşüp aqlamağa R/ G nüshasında, bu beyitten sonra 1054. beyit tekrar yazılmıştır.

1057 Qaçup: Qaçıp G / dutdı: tutdı R

Yehūdā geldi vü aldı elinden
Oña didi Hudāy vursın biliñden

Neme vurdıñ bu tıfl-ı bī-günāhı
Ki getürdi saña bir dem penāhı

1060 R 26a Menim raḥmim bu tıfla geldi indi
Daḥı koymam ki öldürgeysiz indi

Didiler ger onı öldürmeyesiz
Gerek kim ivğa hem ivermeyesiz

Kim atasına dir rüsvā olursız
Bu itdiñize hem şeydā olursız

Didiler yaḥşıdur onı satarmiz
Yā çāha taşlar öz ondan kaçarmiz

Didi Yūsuf ki qardaşlar susuḳ men
Cānım çıḥmağda ölmeğa yavuḳ men

1065 Yehūdā didi k'ey Şim'ün gitür āb
Ki susızlıḳ kılp bu tıflı bī-tāb

Didi kim virmezem bir kıtre ābı
Eger çün odğa yansun bir kebābı

Yere tökdürdi ol suları Şim'ün
Ki Yūsuf'ıñ gözi aḥdı çi ceyḥün

1058 vursın biliñden: vursun beliñden G

1059 Neme: Niye G

1060 Daḥı:Dağı R // öldürgeysiz: öldüresiz G

1061 ivermeyesiz: aparmayasız G

1062 olur sız: olur mız G // itdiñize: işiñizde G

1064 susuḳ: susıḡ G // çıḥmağda: çıḥdı da R / yavuḳ: yaḳuḳ R

1065 gitür: getür G // kılp: kılp G / tıflı: tıfl R

1066 odğa: otğa R

Didi k'ey bī-mürüvvet yandum āḥir
Meni tīz öldürin kim ḳandum āḥir

Sen ey bād-ı şabā Ken' ān'a sarı
Ḥaberī eyleğin atamı bārī

1070 Ki feryādıma yetsün belkim ol pīr
Menim dilimden eyle oḡa taḳrīr

[15. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
Ey şabā gel 'arz-ı ḥālim Pīr-i Ken' ān'a yetür
Bir teraḥḥum ḳıl peyāmım beytü'l-aḫzāna yetür

G 24b Ki bu zālimler elinden ḳalmışam ḫayrān [u] zār
Bār İlāh'a sen götürme cebri pāyāna yetür

Çehār eṭrāfım raḳībler dutmuş yoḡdur bir penāh
Cismime batmış tikanler derdi dermāna yetür

Tariyā eyle naḡar Maḫlūm'ı itme bī-naşīb
Vir murādını onıḡ cānını cānāna yetür

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

1075 Piyāde itdiler ü gitdiler rāh
Ki ḳikdi yüreginden nāle vü āh

Ayaḡlarına tikanler batardı
Şol aḡzından bile nāle çekerdi

1068 yandum: yandım G // ḳandum: kandım G

1069 Ḥaberī eyleğin: Ḥaber eyleginen G

1070 dilimden: dilimde R / oḡa: oḡah R (mh.)

1072 elinde: ilinde G // götürme: götürme G

1074 Tariyā: Ekberā G / Maḫlūm'ı itme bī-naşīb: Maḫlūm'ıḡa ḳıl bir naḡar G // cānāna: dermāna G

1075 ü gitdiler rāh: cāh R // ḳikdi: ḳıḫdı R

1076 aḡzından: aḡzıḳdan G (mh.)

R 26b Ki ger kâfir onı görseydi ol dem
Onıñ hâline eylerdi terahhum

Olar raħm itmediler ol şağire
Kim itdiler bile cebr ol kebire

Hişab itdi atasına ki baba
Gel indi Yūsuf'ıña kıl temāşā

1080 Ki zâlimler ilinde qalmışam h'ār
Meni öldürdiler bu qavm-i ğaddār

Menim hâlimden ger olsañ haberdār
Yetür öziñi maña ilf zīnhār

Gel ey bād-ı şabā itgil güzārī
Yetür peygāmımı Ken'ân'a sarı

[16. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Ey ata gel hâlimi gör kim nice olmış harāb
Birce qatre sudan ötri yüregim olmuş kebāb

Çün apardılar meni senden dağı cebr itdiler
Qalmışam hayrān çi su içindeki birce habāb

1085 Her tarafğa baħaram kim tanıyam bir yār u düst
Kim benim ağızıma virsün birce ol bir qatre āb

1077 Onıñ: Onıñ G

1078 raħm itmediler: itmediler raħm R / şağire: şaķire R // ol: ü R

1079 temāşā: temāşāh R, G (mh.)

1080 ilinde: elinden R / h'ār: hār G (mh.)

1082 itgil güzārī: ez-rüy-ı yārī G // peygāmımı: peyķāmımı R

1083 Ey: K'ey G / hâlimi gör kim: imdi hâlim gör G

1084 apardılar meni senden dağı cebr: ayırdılar senden maña çoğ cevr R // içindeki: işindeki R

1085 u: - G // ol bir: - R / āb: şarāb R

Ger bularıñ cevrini şerh eylesem men deftere
Ol kadar yazmaq gerek kim ola bir ağır kitāb

Mazlūmā Allāh'a yalvar belki itgey saña raħm
Yetüre maḥlūbıña kılsun du'āñı müstecāb

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

Yūsuf'ı dutdılar bağladılar zār
Apardılar çāhıñ üstüne nā-çār

G 25a Biline bağladılar ipi muħkem
Onı taşladılar ol çāha der-dem

1090 Gelüp Şim' ün kesdi rismānı
Yıhıldı yere gökden āsmānı

Çi ol ħurşid düşdi çāha sarı
Besī itdi figān u āh u zārı

Onı Cibril dutdı āsmānda
Getürüp aste deg koydı mekānda

O çāh içinde medhūş oldu Yūsuf
Özinden gitdi bī-hūş oldu Yūsuf

R 27a Özine çünki geldi çekdi feryād
Ki qardaşlar ilinden dād u bī-dād

1095 Meger atam degil menden ħaberdār
Ki başımğa neme geldi pedidār

1086 cevrini: cebr bī R // kadar yazmak: ğadar yazmaq G / ağır: ağır R
1087 Mazlūmā: Mazlūm G/ belki: belkim G
1090 kesdi: kesd R
1091 çāha: çāh R // u: - R / u: - R
1092 āsmānda: āsmāndan R // mekānda: mekāndan R
1093 medhūş: bī-hūş G
1094 çekdi: çikdi G // ilinden: elinden R / u: - G

Gel ey ata hālinden bir haber al
Yūsuf'ından sorış bir hāl [ü] ahvāl

Ki yekke kalmışam bî-yār u yāver
Çāhıñ içindeem mişl-i kebüter

Seniñ hecriñden olmuşam ğazel-h'ān
Ki çāha taşladılar meni ihvān

[17. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

K'ey ata gel bir nazār kıl hālime olmuş tebāh
Sensiz ey ata günim olmuş giceler teg siyāh

1100 Handasan ata gel imdi gör benim diđārımı
Tākatim yoğdur ğamıñdan dağı çekim birce āh

Taşladılar meni bir çāha ki kabır tegdür siyāh
Çāhıñ üstinde görünür her gice bir kaçre māh

Bār İlahā Mazlüm'em hālimgā itgil bir nazār
Kim benim yerim olupdur imdi zindān ile çāh

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

Çi Yūsuf çāh içinde dutdı mesken
Olup gündüz kimi ol çāh rüşen

Bu demde geldi Cibril-i emīn tiz
Ona didi koluñdan aç bu ta' vız

1098 Seniñ: Seniñ G // meni: men R

1099 teg: deg R

1100 gel imdi gör benim: tā göreseñ meni R // dağı: dağı G

1101 kaçre: lahza G

1102 hālimgā itgil: hālımka kılgin G

1104 Ona: Oña G, Oñah R (mh.)

1105 Çi açdı görđi vardur bir pīrāhen
Kim İbrāhīm'e kılmış nārı gülşen

G 25b Oña ol köñlegi giydürđi der-dem
Didi Tarı diyer ol şād [u] ħurrem

Ki bir gün ola kim bu ħavm-i ġaddār
Seniñ yanına gelsiler gedāvār

Oları tanasan olar onlar seni yoġ
Cefālarını diseñ olara çoġ

Çi Cibrīl'den işitdi bile müjde
Başın koydı Ĥudā'ya kıldı secde

1110 R 27b Olup hoş-ġāl ten taġdıre virdi
Oña Cibrīl yār oldı oturdı

Bile Cibrīl oña kıldı işāret
Bu şı'ri oġıdı virdi beşāret

[18. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
K'ey Yūsuf ġam çekme kim āġir olırsan pād-şāh
Her ne kim yeriñ olupdur indi zindān ile çāh

Kim ki Tarı'nıñ yolından doġrı gitse yār tapar
Her yerde düşse belāya Ĥaġ olur oña penāh

Ger saña cevri itdiler ħardaşlarıñ şabr eylegin
Kim olur maġşer güninde zālimiñ yüzi siyāh

1105 pīrāhen: pīrāhen R (mh.) // nārı: nār G

1106 köñlegi: kölegi G (mh.)

1108 tanasan olar: tanıyıñ onlar G // Cefālarını diseñ olara: Cefāların diyersen onlara G

1112 āġir olırsan: sen olırsan R

1113 yolından: yolında G/ yār: yol G // düşse: düşe G / olur oña: oña olur G / b'nin vezni bozuktur.

1114 cevri: cebr G / eylegin: eylegil G // maġşer: maġşer G / zālimiñ: zālīm G/ siyāh: ħarah R (mh.)

1115 ¸ Āşık oldur ger oña ma¸ şūkı bir cebr eylese
Cebrine rāzī ola çekmese ondan ötri āh

Bile kim Yūsuf'a virdi müjde-i dīdār-ı yār
Mazlūm'a hem bir beşāret vir ki hālidür tebāh

mefā¸ ilün mefā¸ ilün fe¸ ülün

Çü Yūsuf'dan hālāş oldılar iḥvān
Yıķılup itdiler fikr-i firāvān

Ki ne hīle ile gitsiler ivġa
Atasına neme disiler ivġa

Binā koydılar bir ķurt hem dutar biz
Bu hīleden işi bir yan ider biz

1120 Gidüp dutdıla ķurt-ı bī-günāhī
Ki Ya¸ ķūb'a aparsılar güvāhī

Gice oldı yola düşdile ondan
Yūsuf'ı terk idip kaçdıla ondan

G 26a Çi Ken¸ ān'a yavuk geldiler onlar
Fiġān u nāle çekdiler onlar

Yaḫalarımı ol dem itdiler çāk
Töküp başlarına hār ile hāşāk

1115 ma¸ şūkı: ma¸ şūķ G / bir: - R / eylese: eyleye G // çekmese: çikmese G

1116 hālidür: hāliñdür R (mh.)

1117 Çü: Çi G // Yıķılup: Yıġılup G / fikr-i: fikr ü G

1118 Atasına neme: Atalarına G / -: çı G

1119 a'nın vezni bozuktur. / hem: - G / biz: miz G // ider: ide G

1120 ķurt-ı: ķurdı R (mh.)

1121 düşdile: düşdiler R // idip kaçdıla: idüp köçdiler R

1122 geldiler: yetdiler G // fiġān: fiķān G

- Ataları didi kim ne haber var
Kim ağlarsız bile yakış tegin zār
- 1125 Didiler k'ey ata yüzi kara miz
Hayāl itme ki şahib-iftirā miz
- Sözimiz çindür v'allāh u bi'llāh
Ki Yūsuf'ını kurd yidi sehergāh
- İşitdi çünkü Ya' kûb oldı bî-hüş
Yıhıldı yerlere vü oldı medhüş
- Özine geldi çünkü sordı ahvāl
Ki n'olmuş size ey aqvām-ı gaddār
- R 28a Didiler çünkü biz seyrāna çıhdik
Onı koydik biz özge yana çıhdik
- 1130 Gelende görmedik ondan nişānī
Be-ğayr-i köşlegi bir pāre xanı
- Bu kurdı gördik onda ağız[1] xanlı
Onı dutdik hemānda bu gümānlu
- Sözimiz gerçi çindür sen inanmaş
Biziş sözimizi sen doğrı sanmaş
- O oğlan ötri kıldı dād u bî-dād
Bu şi'ri oğıdı vü çekdi feryād

1124 tegin: kimi G

1125 kara miz: kara biz R // iftirā miz: iftirā biz R

1126 a'nın vezninin tam çıkması için "çin" hecesi medli okunmalıdır. / u: - R // Yūsuf'ını: Yūsuf'ın G / yidi: yedi G

1128 geldi çünkü: çünkü geldi G // size: siz R

1129 çıhdik: çıhdı R // koydik: koydı R / çıhdik: çıhdı R

1130 Be-ğayr-i: Be-ğayr-ez G / köşlegi: köşlegü G (mh.) / pāre: xatire G

1132 inanmaş: inanış: R // Biziş: Bizim R / sanmaş: sanmış R

1133 O oğlan: Ağlanlar R / u: - G // çekdi: çekdi G

[19. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Sensiz ey ferzend daḥı men zindegānı n'eylerem

Men ki senden ayrı düşdim ḥānmānı n'eylerem

1135

Derdime eyle devā sen ey ṭabīb-i bī-vefā

Derdimiñ dermānı sensen men devānı n'eylerem

Cānıma otlar düşüpdür yandurupdur cismimi

Oṭğa düşüpdür benim bu sūḥte cānı n'eylerem

Düstlar ma' lümdür kim yār ilen ḥoşdur cihān

Men ki ümmīdüm kesildi bu cihānı n'eylerem

G 26b

Bu ne dirlikdür ki her dem od virürsen cānıma

Senden ayrulḳaç daḥı bu cism [ü] cānı n'eylerem

Çoḫ zemāndur eylerem men rüz [u] şeb dāyim du' ā

Çün du' āmız müstecāb olmaz du' ānı n'eylerem

1140

Besdür ey Mazlüm çoḫlar eyleme āh [u] fiḡān

Çünkü yoḫdur bir işitgan men du' ānı n'eylerem

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

İşitdi çünkü Ya' ḳüb çekdi nāle

Gözinden yaş töküp andaḳ çi jāle

Didi kim ne ḥaberdür ayturursız

Nedendür meni bile yandurursız

1135 sen: ḳıl R / vefā: vuḳūf G

1137 ilen: ile G // ümmīdüm: ümmīdim G

1138 od: ot R / virürsen: virirsiz G // senden ayrulḳaç: sen ayralḡaç G

1140 Besdür: Besdü R / ey: - G / eyleme: itdiñ / fiḡān: vāh G // işitgan: işitgey G

1141 andaḳ: onda G

1142 ayturursız: ayturursız G // meni: men R / yandurursız: yandurursız G

Ne haber idi günden yandı cânım
Bile ot virdi magz-ı üstüh'ânım

Yüzine bile vurdu oldu yare
Yağalarını kıldı pāre pare

1145 Ağulan (?) ötri bile ağladı zār
Kim onıñ gözleri kūr oldu nā-çār

Çoğ itdi nevha ile dād [u] bī-dād
Bu şı'ri oğudu vü çekdi feryād

[20. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

R 28b K'ey zālimler ne haberdür kim meni yandurdıñız
Bī-günāh Yūsuf'ımı āyā ki siz öldürdiñiz

Bu nice bir kanlu köñlekdür getirüpsiz maña
Bu nice bir ağzı kanlu kırddur getürdiñiz

Tarı'dan qorğmadıñız kim meni bile yağdıñız
Bu ne mekr ü hilelerdür kim niye qayırdıñız

1150 Öldürüpsiz oğlumı yā çāha taşlabsız onı
Yā ki kul yerine bir uzak yere satdurdıñız

Ya' k'üb'a cebr itdiler ümmīdi çoğ vardur henüz
Mazlüm-ı bī-çāreni yārdan niye ayırdıñız

1143 günden: bugün G

1145 Ağulan(?): Oğlan G // onıñ: onıñ G

1146 oğudu: oğıdı G

1147 yandurdıñız: yandurdıñız R // Bī-günāh Yūsuf'ımı: Bī-günāhı Yūsuf'ı R / öldürdiñiz: öldürdiñiz

R

1148 bir: - G / köñlekdür: kölekdür G (mh.) // kırddur: kırt-imiş G / getürdiñiz: getürdiñiz R

1149 qorğmadıñız: qorğmadıñız R / bile yağdıñız: yandurdıñız G // qayırdıñız: qayırdıñız R

1150 oğlumı: oğlımı G // uzak: uzağ R / satdurdıñız: satdurdıñız R

1151 ümmīdi: ümmīd G / çoğ: çoğ G // Mazlüm-ı: Mazlümü R / niye: neme R

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

Didi Ya' kûb kûrda itgil izhâr

Neden oğlumı yipsen ey cefākâr

Dile geldi ki kûrd-ı bî-günâhım

Onı yememişem Hâk'dur güvâhım

G 27a Peyem-berin̄ iti bize hârâmdur
Hudây üstümize şâhib-keremdür

1155 Didi aytur neme itdiler onı
Meni doğrı yola kıl reh-nümünî

Didi kim kûrd degülem bende-gammâz

Kişi sözini özgeye diyüm râz

İlimden hîç gelmez büht ü bühtân

Ki bâz h̄'âst ide menden Hây-ı Sübhân

Men indi bu vilâyetde ğarîbem

Diyâr u yârdan hem bî-naşîbem

Diyâr-ı Şâm'dan imdi gelürem

İtirçin kardaşımı ahtaruram

1160 Çi gördiler meni bu kavm-i ğaddâr

Meni dutdılar u bağladılar zâr

1152 kûrda: kûrta G // Neden oğlumı yipsen: Ki sen oğlum yiyipsen R

1153 kûrd-ı: kûrdı R

1154 Peyem-berin̄: Peyen-berin̄ G // üstümize: üstimize G / keremdür: kerâmdür R

1155 neme: ki nime R // Meni: Men R

1156 kim kûrd: kûrd kim R / degülem: degül men R // diyüm râz: diyem bâz R

1157 ü: - G // h̄'âst: h̄âst G (mh.)

1158 vilâyetde: vilâyete R

1159 gelürem: gelürdüm R // ahtaruram: ahtarurdum R

1160 Çi: Ki R // dutdılar: duttılar R

Tarı'nın haqqı kim men bî-günāhem
 Hudāy-ı her dü-^ç ālemdür güvāhım

Sen imdi ey peyen-ber bir du^ç ā kııl
 Bu dāğlu yüreginden bir devā kııl

Ki Tarı yetüre öz qardaşımğa
 Ki belkim yetüşem öz yoldaşımğa

Olasan hem göreñ oğlını āhır
 Her ol yerde kim ola ola zāhir

1165 R 29a Du^ç ā kııldı onıñ-çün Pır-i Ken^ç ān
 Didi virsiñ murādıñ Hayy-ı Sübhān

Sen ey qurd imdi git oldıñ muraşşas
 Kııuram şabr tā olsun müşaşşas

İderem imdi men şabr-ı cemīli
 Ki Haq virsün maña ecr-i cemīli

Yüregiñ odına virdi tesellī
 Bu şı^ç ri oğudı kııldı tecellī

[21. Gazel]

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

Eylerem şabr u taħammül tākātım tā var ola

Belki raħm itgey Hudā yārim maña dil-dār ola

1162 peyen-ber: peyem-ber R // yüregiñden: yüreginde R

1163 belkim: belki G / yetüşem: yetüre G

1164 hem: sen R / oğlını: oğlıñ R

1165 onıñ-çün: onıñ çün G // virsiñ: virsün G

1166 imdi: indi G

1168 Yüregiñ: Yüregin R // oğudı: oğıdı G

1169 u: - G // Hudā: Hudāy G/ maña dil-dār: nighdārım G

1170 G 27b Bu gice ayrılmışam cāndan u yoğdur bir refîk
Tā ki derdlerime dermān itse ol ğam-ğ̃ār ola

Kim ki oğlumdan meni ayırdı kıldı bī-naşīb
Min belālar cānına deġsün teni bīmār ola

Ger yine bir kaçla görsem dil-berim yüzini men
Her cefālar kim ki görsem hamusı hemvār ola

Mazlūmā seniñ dağı hem tağ olupdur tākatiğ
Yā Rab ola kim saña hem Tarı bir gün yār ola

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

Hoş ol günler ki gelsün kārvanī
Ki sālār ola onda kārdānī

1175 Görüp yolıñ içinde birce çāhı
Çıharsılar o çāhdan birce māhı

Çi üç gün çāhda kaldı Yūsuf-ı zār
Olup bir kārvan yoldan pedidār

Ki Medyen'den giderdi Mışır'a sarı
O çāhıñ üstine düşdi güzārı

Didiler Büşrā'ya delvi apargil
Bu çāhdan bizim için su çıhargil

1170 u: - R / yoğdur: hani G // ol ğam-ğ̃ār: ğam-ğ̃ārım G

1171 ayırdı: ayırdı G // Min: Miğ R / deġsün: deġer R

1173 seniñ dağı: seniñ dāğığ G / tağ: dağ G

1174 kārđānī: kārvanī G

1175 Görüp: Görüp R // çāhdan: çāha R

1176 çāhda: çāha R / Yūsuf-ı: Yūsufı R

1177 Ki Medyen'den: Medīne'den R

1178 Büşrā'ya: Beşer'e G // -: Ki G / için: çün G

- Çi delvi çāha saldı tā çeke āb
Didi Cibrīl oña k'ey dürr-i nā-yāb
- 1180 Sen imdi delviñ içinde oturgil
Kıyaş teg Mışır'a çih devrān sürgil
- Turup yerinden u oturdı delve
Çi bülbül kim otursa birce serve
- Çi Büşrā çekdi ol delvi yoğarı
Görüp içinde vardur bir nigārī
- Çihup ondan şadā-yı lā-kelāmī
Nidā-yı hazā yā Büşrā gulāmī
- R 29b Çihardı çāhdan bir yaḥşı şāhī
Ki burc-ı delvden nūr virse māhī
- 1185 Apardı onı vü yaşurdı yüzün
Kim oñı görmeye bir kimse gözin
- Neden her kimse tabsun birce genci
Eger yaşurmasun görür bu renci
- G 28a Çi Büşrā tabdı çāhdan birce māhı
Yüreginden köñülde çekdi āhı

[22. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1180 Sen: Tur R
1181 u: hem G // otursa: oturup R
1182 ondan: andan R // hazā: ... G / Büşrā: Büşrā-yı G
1183 Büşrā: Büşrā-yı G
1184 Çihardı: Çiharıp G // delvden: delviden R
1185 Apardı: Aparıp G / yaşurdı: yaşırdı G // oñı: oña R (mh.) / gözin: yüzün G
1186 yaşurmasun: yaşurmasa G
1187 Yüreginden köñülde: Yüzünden köñülünden R

Müjde ey Mâlik ki çāhdan men çıhardım birce māh
Kim kadi serv-i hırāmāndur yüzidür hemçe māh

Yoğ-idi dünyāda onıñ kim[i] bir ārām-ı cān
Gūyā [ki] dūr-dāne tegdür kim olupdur pād-şāh

1190 Hevādan düşdi ilimğa bile bir zībā nigār
Kuyay teg yeri olur āsmānda ne kim ka' r-ı çāh

Men gerek her dem Hudā'ya eylesem miñ secdeler
Kim bu hırşīd-i dirahşānım maña virdi penāh

Çün raķīb-i bī-mürüvvet çün apardı dil-beri
Mazlūm-ı bī-çāre ondan ötri çekdi birce āh

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

İtirse birisi çün bir nigārı
Gerek ahtarsa onı rüzgārı

Kim ahtaran kişi āhir tapar yār
Her ol yerde ola kim göre didār

1195 Bu yolda yoğdı hergiz nā-ümīdī
Giceden son gelür şubh-ı sefīdī

Çi üç gün keçdi hāzır oldı ihvān
Onı ahtardılar her sū şitābān

Görüp kim çāhdan hīç çılmaz āvāz
Bile kaldıla hayrān cem' -i gammāz

1188 1188-1192. beyitler - R

1193 ahtarsa: ahtarsa G

1194 ahtaran: ahtaran G

1195 yoğdı: yoğdurur R / ümīdī: ümīd R // -: ol R / sefīdī: sefīd R

1196 keçdi: kiçdi G / hāzır : hāzır G (mh.)

1197 kaldıla: kaldılar G

Gelüban kârvânıñ içine h'âr
Görüban oturupdur Yūsuf-ı zâr

Didiler bu kulumızdur kaçupdur
Bu gencimiziñ ağızını açupdur

1200 Bu kaçıpdur yüzinden hem kaçar biz
Eger bir alıcı bolsa satar biz

Onı Mâlik didi men almaluyam
Ki mundan Mışr'a sarı gitmelüyem

Didiler Yūsuf'a kim eyle ikrâr
Ki bularıñ kulyam ey harîdâr

G 28b Ve ger yoksa ki boynıñı vurır miz
Ölünce hem seni yahşısı döger miz

Çi 'İbrânî dil-ile ağladı zâr
Ölümiñ qorhısından kıldı izhâr

1205 Kim ey Mâlik bularıñ kulyam men
Meni alğıl ki kulıñ bolıyam men

Didi Mâlik idiñ bu kulı kıymet
Ki tâ sizden alim vardur ganîmet

Niçe dirheme kıydılar binâsın
Virüp ağçeni vü aldı aqasın

1198 - R

1199 kaçupdur: kaçıpdur G

1200 kaçıpdur yüzinden: kaçandur üzinden R // bir alıcı bolsa: alıçı hem olsa G

1201 Mâlik: tapқан G // mundan: munda R

1203 boynıñı vurır miz: boynıñı vurur biz R // miz: biz R

1204 dil-ile: dil ile R // qorhısından: qorhıcından R / izhâr: ikrâr R

1205 alğıl: alqıl R

1206 idiñ: - G / kulı: kulı eyle G

1207 dirheme: dirhemi R / binâsın: binâsını R // vü:- R / aqasın: aqasını R

- R 30a O alb acelere Őatdurdılar cn
 Ysuf teg pd-Őh bile erzn
- Zleyh gerek anda kim vire cn
 Onuñ teg pd-Őha bile erzn
- 1210 Ki adr-i zeri zergerler bilrler
 Cevhir adri cevherler bilrler
- Onuñ adrini ne bilrler ivn
 Ki virdiler bile mabb erzn
- Neden kim badı bir gn gzgiye mh
 Didi nice olunur men tegi Őh
- Szinden geldi Tar'nıñ yamanı
 Ki u  abbsiye Şatdırdı onu
- Yine Mışır'da n kim oldu vkf
 Onuñ ıymeti o oldu muz' af
- 1215 i ardaŐları gitdiler ıraa
 Ysuf aasına didi fera
- Kim aalarımı aytar d-bre
 Kim onlara idim bir dem nere
- Didi Mlik gtir il imdi menden
 Ki bzrdıla ol aala senden

1208 O alb: Olar G

1209 - G

1210 zeri: zer G // adri: adr R

1211 virdiler: vurdılar R

1212 gzgiye: gzgye R // olunur: olurlar R/ tegi: tegin R

1213 Szinden: Sziñden G // Ki: Kim G / Şatdırdı: Őatdurdı G

1214 n kim: n-kim G

1216 aytar: aytar G // onlara: oları R

1217 gtir il imdi menden: gtar el ilimden R // bzrdıla: bzrdılar R / aala: aalar R

- Didi köñlüm bile ister göreyim
Olardan birce ħilliyyet sorayım
- Mālik kaytardı onları dü-bāre
Yūsuf yüzlerine kıldı neẓāre
- 1220 Olarıñ boynına el saldı ol māh
Ĥelālīk istedi birbirden ol şāh
- G 29a Didi k'ey aqalar idiñ ħelālim
Ki men gitdüm size qaldı vebālim
- Atama yetürin menden selāmi
Çıħarmasun yādından bu ğulāmı
- Vedā' itdiler ü kayıtdılar tiz
Aqasına didiler cem' -i ħūn-riz
- Ki bu kul uğrıdur yaħşıca saħla
Ki qaçmasun onı yaħşıca bağla
- 1225 Bī-çāre Yūsuf'ı bağladılar zār
Divenin üstine bağladılar ħ'ār
- Müvekkel itdiler oña nigeħdār
Ki qaçmasun ola ondan ħaberdār
- R 30b Çi Yūsuf'ı yola saldılar iħvān
Ĝarīblikdan ötür çoħ oldı giryān

1218 köñlüm: köñlim G

1219 onları: oları R

1220 Ĥelālīk: Ĥilliyyet R

1221 Didi k'ey aqalar: Didiler atalar R // qaldı: qaldur R

1222 çıħarmasun yādından: Ki yādın R

1223 Vedā': Vedā' G / ü: - G / kayıtdılar: kayıttılar R // didiler: didi bil- R

1224 Ki: - R / kul: kulı R // bağla: bağla R

1225 ħ'ār: zār G

Didi zālīm felekden dād u bī-dād
Ki meni gonçe kimi virdi ber-bād

Zi-bes kim ağladı ol māh-ı tābān
Özinden gitdi ol serv-i hırāmān

1230 Özine çünkü geldi çekdi feryād
Bu şi‘ri oğudı eyledi bī-dād

[23. Gazel]

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Ey felek n’ittim saña yārdan cüdā itdiñ meni
Miñ ğam u ğuşşalar ile mübtelā itdiñ meni

Saña yoğ-idi gümānım kim bile maħrūm idiñ
Dil-berim hicrānına sen āšnā itdiñ meni

Dil-berim vaşlını isterdim lebi āb-ı hayāt
Susuz öldürdiñ şehīd-i Kerbelā itdiñ meni

Men ezel günden onıñla birce ikrār itmişem
Şol vefālu kavldan sen bī-vefā itdiñ meni

1235 Kim ki vardur bu cihānda mālı vardur hānmān
Mazlūmā aytur gedā-yı bī-nevā itdiñ meni

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

Çü ol ğāfile gitdi Mısr’a sarı
Düşüp ehl-i kubbūra reh-güzārı

1228 u: - G // kimi: deg kim R

1230 oğudı: oğıdı G / bī-dād: feryād G

1231 n’ittim: n’ittüm R // itdiñ: kıldıñ G

1232 - R

1233 lebi: kim R

1234 kavldan sen: koymadım u R / itdiñ: kıldıñ R

1235 Mazlūmā: Mazlūm’ıñ R/ gedā-yı: gedānıñ R

1236 Çü: Çi G

- Yūsuf çün gördi anasıñ mezârı
Köñülde qalmadı şabr u qarârı
- G 29b Özini taşladı qabr üstine zâr
Bile kim olmadı hîç kim haberdâr
- Nigebân gördi kim Yūsuf düşüpdür
Didi elbette ger vardur qaçupdur
- 1240 Onı aştardı her yandan şitâbân
Görüp bir qabriñ üstindedi giryân
- Üzine vurdı bir niçe tapança
Ki piç ü tâba düşdi çün kemânçe
- Yūsuf'ıñ üreginden çıhdı âhı
Ki gögiñ yüzini dutdı siyâhı
- Gice kimi qaranku oldı gündüz
Vurırdı ra' d u berq şu' le çi yulduz
- Qāfile düşdiler âh [u] fiğāna
Bile qorhdıla geldile emāna
- Münācāt-ı Qāfile***
[24. Gazel]
fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
- 1245 Qalmışuz hayrân [u] ser-gerdân Hudâyâ el-emân
Bir teraḥḥum kıl bize ey Bâr İlāhâ el-emân

1237 çün: - G / anasıñ mezârı: anasıñ mezârın G // Köñülde: Köñlinde R

1239 ger: ki G / qaçupdur: qaçıpdur G

1240 aştardı: aqtardı G / yandan: yana G // üstindedi: üstünde R

1241 Üzine: Yüzine R / tapança: tapança G // ü: - R

1242 üreginden: yüreginde R // gögiñ: köñlin R

1243 u: - R

1244 âh [u] fiğāna: hamu fiğāna G // qorhdıla geldile: qorhudıla geldiler R

* Bu başlık - G

1245 R'de bu gazel 1250-1256. beyitlerden sonra yer almaktadır.

Yüzimiz vardur kara taqşirimize baħmagin
Cürmimizi sen bağışla ey Ĥudāyā el-emān

Bir necāt virgin bize vü doğru yola reh-ber ol
Dünyānı gel rüşen eyle pād-şāhā el-emān

Ger teraħħum itmesen hamu ölür biz ğuşşadan
Ra' d ü berķ hem öldürür āħir penāhā el-emān

Mazlūm-ı bī-çāreye luţfiñ ile kıl bir nazār
Ķoyma hicrānıñdan ola üzlü māhā el-emān

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1250 R 31a Yūsuf ağladı ol ĳabr üstine zār
Anasına ĳiţāb eylerdi k'ey yār

Gel indi ĳabrden çıĳ oĳlını ğör
Ki hecriden nice olmişdı rencūr

Onı satdılar ol aĳvām-ı bī-bāk
Vurırlar yüzine bu ĳavm-i nā-pāk

G 30a Esir teg ĳolların baĳladılar zār
Apardılar onı zālidle nā-çār

Ĥudāy zālilden alsun dād-ı mazlūm
Kim aĳvālim oñadur hamu ma' lūm

1255 Zālilmlerden Ĥudāy alsun ĳışāşım
Olarıñ cebrinden ĳılsun ĳalāşım

1246 Cürmimizi: Cürmimi R / bağışla: baķışla G / Ĥudāyā: Kirdĳār R

1248 teraħħum: bize raħm R

1249 Mazlūm-ı: Mazlūmı G (mh.) / kıl bir: bir kıl R // hicrānıñdan: hicrānıñdan R / üzlü: yüzlü G

1253 Aparırlar: Aparırlar R

1255 cebrinden: cebriden R

Ki yoĥdur şakatim tã rüz-ı maĥşer
 Kışaşımı ala dünyãda Dãver

Mezãrına kıluþ Yũsuf tazallũm
 Anasına bile kıldı tekellũm

[25. Gazel]

fã' ilãtũn fã' ilãtũn fã' ilãtũn fã' ilũn
 K'ey ana çıĥ kabriñden gör nice men oldım esir
 Kıul yerine kıollarım baĥlu olubam dest-gir

Yüzime vurdıla silĩ vũ maña cebr itdiler
 Bu zãlimler itdiler maña bile cebr-i kebir

1260 Tarı'dan kıorĥmadılar kim meni bile vurdılar
 Bĩ-günãham bilmezem bĩ-çãreem tıfl-ı şakir

Bilmenem harĥa gidim kim yoĥdı bir feryãd-res
 Hani bu dünyãda bir řãhib-mürüvvetlü emir

N'ola ger yã Rab meni ãzãd kılsañ kıuşşadan
 Mazlũm-ı bĩ-çãreem derm[ã]nde vũ zãr u fakir

mefã' ilũn mefã' ilũn fe' ulũn
 Mãlik nigebãna didi ne gördiñ
 Kı dünyãnı bile birbire vurdıñ

Didi vurdum bu tıfl-ı bĩ-günãhı
 Köñũlden çekdi bir sũzende ãhı

1256 şakat: tãkat G

1257 - R

1258 a'nın vezni bozuktur. 1258-1262. beyitler - R

1259 cebr-i kebir: cebr ü kebir G (mh.)

1262 ãzãd: ãvzãd G (mh.) // Mazlũm-ı: Mazlũmı G (mh.)

1264 vurdum: vurdım G

- 1265 Onıñ āhından ʿālem oldı tārīk
Bize oldı qarangu rāh bārīk
- Nıgehbān geldi ayağına düşdi
Eteğine bile kıyım yapuşdı
- Ayağından öpüp kıldı tazallüm
Bile kim eyledi oña terahhum
- R 31b Didi yā Rab bağışla kārwanı
Be-ħakq-ı āye[t-i] sebʿ ü'l-meşānī
- G 30b Hem ol dem ʿālem oldı rüşenāyī
Olara virdi Yūsuf reh-nümāyī
- 1270 Hıoş ol kavme ki ondan ola Yūsuf
Olara bile müjde vire Yūsuf
- Yola düşdile ondan gitdiler tız
Bile tā şehr-i Mışr'a yetdiler tız
- Yetişdiler çi Mışr'a düşdi āvāz
Ki Mālik gitürüpdür bir kul-enbāz
- Ki yoğdur hiç yerde bile şāhī
Güyā gökden yenipdür birce mähī
- Çi şāh-ı Mışr işıditi bu kelāmı
Buyurdı kim getürin şu gulāmı

1265 Onıñ: Onıñ G // qarangu: qaranku G
1268 bağışla: bağışla G
1269 nümāyī: nümānī R (mh.)
1270 kavme: kavmi G, R (mh.)
1271 düşdile: düşdiler G
1272 gitürüpdür: getiripdür G
1273 yenipdür: yetüpdür R
1274 şāh-ı: şāhı R (mh.) / işıditi: işıditi R // şu: bu R

1275 Ki kılsam yüzine bir dem temāşā
Onı kıllar ağası kılsam inşā

‘Azīz-i Mıṣr olup ondan revāne
Yetiṣdi çünki ehl-i kārṽāne

Yūsuf’ı gördi çün hurşid-i tābān
Oṅa çoḡ kıldı ta‘zīm-i firāvān

Egildi Yūsuf’a tā kılsa secde
Onıñ şāh olmağına virse müjde

Yūsuf kıoymadı başın kıoysa ḥāke
Didi kim secde kııl ol zāt-ı pāke

1280 Ki yaradupdur ol küll-i ḥalāyık
Onıḡ maḥlūkına secde ne lāyık

‘Azīz Mālik’e didi olkııl āgāh
Ki senden kıulı istüpdür şehensāh

Gerek onı aparıḡ şāha fi’l-ḥāl
Bu işe eylemegin ḥiç ihmāl

Didi kim yaḡşıdur vir birce mühlet
Getürürem onı gözime minnet

Ki teninden yuyim gerd ü ğubārı
O kıulı getüreyim şāha sarı

1275 temāşā: temāşāh G // ağası: akası R / inşā: inşāh G (mh.)

1276 çünki: çünk G

1278 Yūsuf’a tā: tā Yūsuf’a R // Onıñ: Oṅa R

1280 yaradupdur: yaratupdur R // Onıḡ: Onıñ R

1281 kıulı: kıul R / istüpdür: istüpdür G

1282 eylemegin ḥiç: eylemesen R

1283 vir: bir R // Getürürem: Gitürem R / onı: onı vü R / gözime: gözimle R

1284 teninden yuyim: tenden yuḡayım R // getüreyim: gitüm R

1285 Virüp mühlet oña kayıtđı der-dem
Şehenşāha didi ol şād [u] ħurrem

G 31a, R 32a Ki yoĥdur bu ħuliņ mişl ü mişāli
Onıñ teg yoĥdı bir şāhib-kemāli

Onıñ ta‘ rīfini çoĥ itdi şāha
Kim ‘ aşık oldu ġāyibāne māha

Buyurđı şeh ki her kim ola maĥbūl
Gerek kim özini bezetse ma‘ ħul

Ki Ken‘ ānī ġulāmı getürende
Ĥacālet çeksün onları görende

1290 Bu maĥbūlleri çün görsile düzgün
Onıñ bāzārı çoĥ olmasa ħuzĥun

Çü dördimci ġün ol serv-i ĥırāmān
Ĥuyuş teg yüzini ħıldı nümāyān

Yūsuf’a didi Mālik k’ey dil-ārām
Suya düş rūd-ı Nīl’e virgil ārām

Üziñden rūd-ı Nīl’e āb-ı rū vir
Ĥubār-ı reh-ġüzzerden şüst [ü] şū vir

Yalanĥaç oldu vü örtindi fūĥa
Suyıñ burcında ĥūr teg itdi ġavĥa

1285 kayıtđı: ħayıĥı R

1286 ü: - R // yoĥdı: yoĥdur R

1287 ‘ aşık: ġāyib R / ġāyibāne: ‘ aşıkāne R

1288 şeh: şāh G

1289 getürende: gitüründe R // çeksün: çeakse R

1290 maĥbūlleri: ma‘ ħūlleri R / düzgün: durgun R (mh.) // bāzārı: G

1291 Çü: Çi G

1294 örtindi: darattı R // burcında: içinde R / itdi: vurdı R / ġavĥa: ħavĥa G

- 1295 Çi ol ay su içinde dutdı menzil
Revāne oldu ol suna be-sāhil
- Suyıñ içinde zülfin[i] dil-ārām
Biliñ dönmeğına çoğ dutdı ārām
- Tökerdi başına su inci inci
Kim inciler oña olmaz sevinci
- Çi su içinde düşdi mäh-ı tábān
Revāne oldu sū her sū şitābān
- Üzine çünki virdi şüst [ü] şüyı
Suyıñ içine düşdi müşg-büyı
- 1300 Ğusuldan çünki fāriğ oldu ol mäh
Çıñup sudan kıyaş teg vurdı ħargāh
- Mālik şāhāne ħil'atlar gitürdi
Onıñ öñine zer nuqablar gitürdi
- Çi giydi ħil'atı serv-i ħırāmān
Bezetdi üzini çün mäh-ı tábān
- G 31b Başında koydı tēc-ı pād-şāhī
Musahħar itdi mehden tā be-māhī
- R 32b Perişān kıldı zülfini mu' anber
Hevā-yı Mısr eyledi mu' attar

1296 b: Pülıñ dönmeğā oldu yaħşıca rām R

1297 inci: inçi: R // inciler: inceler R / sevinci: sevinçi R

1298 her sū: her yan R

1299 şüyı: şüy R // içine: içinde R / büyü: büy R

1301 gitürdi: getürdi G // Onıñ: Onıñ G / gitürdi: getürdi G / b'nin vezni bozuktur.

1304 mu' anber: mu' ammer / mu' amber G

1305 Oturdu hevdece çün mihr-i enver
 Revâne oldı şāha ol nikū-fer

Yetişdi ƙaŝr-ı şāha çün kim ol māh
 Oturdu bir serir üstünde çün ŝāh

şeh ü leşker hamu ƙıhdıla ƙarŝu
 Ƙaŝırdan daşra yol bir nice arşu

Hem ol meydānda durdu ŝāh-ı devrān
 Temāŝālar ƙıluŝ oŝa firāvān

Onıñ devrine ŝaf durdıla hūblar
 Bile ƙarŝusına durdıla hūblar

1310 Ƙazādan bir bulut var-idi ol gün
 Gice teg ƙara vü tār-idi ol gün

Didi Mālik oŝa k'ey ŝāh-ı gülşen
 Ƙuyaŝ teg 'ālemi gel eyle rūŝen

Çi Yūsuf ƙıldı hevdecen zuhūrı
 Yüzinden düŝdi ehl-i Mıŝr'a nūrı

Gümān apardılar kim ƙıhdı hırşid
 Ki 'ālem rūŝen oldı hem-çü Nāhīd

Güne baħdıla gördile bulut var
 Yaħın bildile Yūsuf'dandur envār

1305 mihr-i: māh-ı G // nikū: nīkū G

1306 çün kim ol māh: çün-kim ol-māh G

1307 ü: - R // daşra: daŝrı R

1308 Temāŝālar: Temāŝāhlar G

1309 Onıñ: Onıŝ G // durdıla: vardıla R

1310 var-idi ol gün: vardur ol-gün R // Gice teg: Giceden R / tār-idi ol gün: tār idi ol-gün R

1311 gülşen: kāŝan (?) G

1313 hem-çü: hemç G

1314 envār: o nūr G

- 1315 alup ayran didiler ne kelekdur
 Bile olmaz mı insan bu melekdur
- Onı un grdiler ol meh-cebnler
 alup ermende hamu nazennler
- Ki yzinden mnevver oldı  alem
 Ha yerde var bile nrn dem
- ul itse ufudan geri yulduz
 Grinmez envrında[n] nr-ı yulduz
- Bel her yerde kim hr ısa gndz
 Grinmez olur onda nr-ı yulduz
- 1320 Gel ey s maa virgil yine cm
 Ki almupdur daı bir abr u rm
- G 32a am-ı hecri maa o kr idpdur
 arblık hem daı bmr idpdur
- Maa bir cr a vir urtar bu amdan
 Ki cnım ımaa gelmi sitemden
- R 33a Sen ey murib yine szıı ıl sz
 Bu Mazlm ile ol bir dem hem-vz
- Zleyh'ya yetr bir mjdegn
 Ki tapsun ondan ayrı zindegn

1318 - R

1319 - G

1320 u: - R

1321 hem daı: daı hem R

1322 ımaa gelmi: ımaadur bu R

1323 yine: - G / ıl: ılginen G // ol bir dem: bir dem ol G

1324 mjdegn: mjdegnlık G // tapsun ondan: tabsun onda G / zindegn: zindegnlık G

1325 Yūsuf'dan oña vir bile beşāret
Bu ūri sāza çal itgil beşāret

[1. Müstezat]

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn
mef' ūlū fe' ūlūn

Ey haste köñül müjde ki ğamlar kiçecekdür
Yārılıq ide iqbāl
Endāze ile serv-i hīrāmān gelecekdür
Ger itmeye ihmāl

Ĝam çekme köñül gerçi düşüpsen ğam-ı 'aşka
Şābit kadem olğıl
Bir gün olacaktur saña cānān gelecekdür
Ger eyleseñ a' māl

Hīç derd degil kim ona tapılmasa dermān
Ger şabr kılırsan
Bu derdiñe dermān fīrāvān gelecekdür
Dil-ber ide irsāl

Bir zerre derdini ikki 'āleme virmez
Git yoluña zāhid
Hardan haberin var şāh-ı şāhān gelecekdür
Miñ cāhil-i iclāl

1330 Ey zāhid-i ğod-bīn sene olup bu beşāret
Dil-ber tarafından
Ki ecriñ[e] çün hūr ile ğılmān gelecekdür
İt köñliñi ğoş-ğāl

1325 oña vir bile: vir oña bir dem G

1326 1326-1335. beyitler arasında yer alan bu müstezat - R

1329 zerre: zerre G (mh.) / a'nın vezni bozuktur.

Zāhid ki nedendür bu seniñ kıl ü qālın
 İkkisi degil bir
 Diyille ki ' aşıklara nīrān gelecekdür
 Handadur iqbāl

G 32b Git medreseye koy bizi otlarğa yanalum
 Ol cevrediş-ile
 Men-hem bilürem kevkeb-i raḥşān gelecekdür
 İtme bizi izlāl

Ger perd[e]-i bīzārı götürseñ bu aradan
 Dil-dār görürsen
 Göziñle baḥarsan mehe tābān gelecekdür
 Mecnūn ola abdāl

Yüziñi göre mü 'min ile kāfir-i Hindū
 İmāna gelürler
 Qoy küfriñi kim dīn ile imān gelecekdür
 İtme bizi izlāl

1335 Mazlūmī seniñ yanuqıñ oldı ona bir baḥ
 Bir tarfe göziñle
 Ger baḥmayasan şāhib-i kırān gelecekdür
 Ol qātil-i Deccāl

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

Hoş ol vaqtı ki gelsün qāşid-i yār
 İde ' aşıkı ma' şūqdan ḥaberdār

O qāşide gerek kim virse cānın
 Oña tabşursa rūḥ ile revānın

1331 Diyille: Diyiller G / İkinci ziyadenin vezni bozuktur.

1336 vaqtı: günler G / qāşid-i: qāşidi G (mh.) // ' aşıkı: ' aşık G / ma' şūqdan: ma' şūqıdan R

1337 Oña: Ona G

Züleyhâ'nı çi yandurmışdı hicrân
Çıhup şahrâlara eylerdi seyrân

Gehî lâle ile hem-râz oldu
Gehî dağlara hem-âvâz oldu

1340 Gehî bî-hûş olurdu gâh dâna
Gehî seyrân ider gâhî temâşâ

Gehî hoş-ğâl idi vü gâh ğamnâk
Gehî mağzûn idi gâhî țarabnâk

Gehî ağılardı vü gâhî gülerdi
Dirilirdi gehî gâhî ölürdü

Yoğ idi dil-berinden bir nişâne
Çekerdi âh-ı süz-ı   aşıkâne

Aparmazdı onu hergiz hayâli
Ki birden görse bu emr-i muğâli

1345 G 33a Çi seyrândan kayıttı bir gün ol-mâh
Güzârı düşdi tâ meydângeh-i şâh

Görüp kim yıkılıdur halk bisyâr
Haber aldı ki munda ne haber var

Didiler bey -i Ken  ânî ğulâmdur
Kim onıñ hüsni çün mâh-ı temâmdur

1338 eylerdi: iderdi G

1339 oldu: olardı G // oldu: olardı G

1340 gâh: gâhî G // ider gâhî temâşâ: iderdi geh temâşâh G

1341 vü: ol G / gâh: gâhî G

1343 Yoğ idi dil-berinden: Yavuk idi yârinden G

1344 onu: ona R // birden görse bu: gördü birden ol G /emr-i: emr ü R

1345 kayıttı: kayıtdı G / ol-mâh: ol mâh G

1346 kim yıkılıdur: çoğ yıkılıdur R // munda: mundan R

1347 onıñ: onıñ G / çün mâh-ı: ğurşid-i G

Züleyhâ çün ona kıldı nigâhı
Yürekden çekdi ‘ aşıkâne âhı

R 33b Özinden gitdi vü bî-hüş oldı
Kecâveden düşüp medhüş oldı

1350 Çi dâye oldı hâlınden haberdâr
Şütürbânlara hiç itmedi izhâr

Didi çekin diveleri kıtâra
Ki besdür eylediñ çoğlar nezâre

Gitdiler hamusı çün ‘ ıkd-ı Pervîn
Yetişdi menziline dürr-i sîmîn

Şu yerden oldılar der-dem revâne
Yetişdi ivğa ol dürr-i yegâne

Özine geldi vü hüşyâr oldı
Uyuğudan bile bîdâr oldı

1355 Sevinmekden dağı ol yâr-ı şannâz
Bu şî‘ ri oğdı çekdirdi âvâz

[26. Gazel]

fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilün

Müjde ey köñül ki tapıldı meniñ öz dil-dârım

Yâ Rab ola ki naşîbim ola öz gam-h‘ârım

1348 ona: oña R/ nigâhı: nezâre G // ‘ aşıkâne âhı: hasret düşdi zâra G

1349 düşüp: bile R

1351 çekin diveleri: diveleri çekin G

1352 - R / a’nın vezni bozuktur.

1353 - G

1354 vü: çün G // Uyuğudan bile: Bî-ğodlık yuğudan G

1355 1355-1359. beyitler - R. / şannâz: ten nâz G (mh.)

Niçe ildür ki onıñ çün çekerem guşsa vü ğam
Ümîdim var ki naşîbim ola öz ser-dârım

Tarı'dan ister idim bir göreyem didârın
Bülbül-i zâr tegi gördim dağı öz ğam-ğ̃ârım

Mazlûmî dir ki benim Tarı'ya var ümîdim
Ki yetürsün mene birden dağı öz dil-dârım

1360 mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ulün
Didi ana neden medhüş oldıñ
Sağa n'oldı bile bî-hüş oldıñ

Didi ey ana müşkildür hiţâbıñ
Ki bilmem nice vireyüm cevâbıñ

G 33b Bu kul oldur ki dişde görmişem men
Onıñ-çün niçe ildür durmuşam men

Ālemde kıblegâh-ı cānım oldur
Başına döndigim cānānım oldur

Budur kim yuğuda aldı qarārım
Niçe ildür onıñ-çün intizārım

1365 Bu kişverde düşübem ondan ötri
Ġarîb yerde qalubem ondan ötri

Vaţanımdan meni āvâre kılmış
Ġarîb yerlerdeem bî-çâre kılmış

1360 Didi ana: Dāye didi G / medhüş: bî-hüş G // Sağa: Sene G / bî-hüş: medhüş G

1361 ey ana: dāye ki G // vireyüm: virim G

1363 kıblegâh-ı: kıblegâhım G

1364 Niçe ildür onıñ-çün: Onıñ-çün niçe ildür G

1365 Bu kişverde düşübem: Ġarîblıkda düşüp men G // Ġarîb yerde qalubem: Mısır'da qalmışam men

G

1366 yerlerdeem bî-çâre: yerlerde hem bîmār G

Her ol cev̄r ü cefâ kim görmişem men
Niçe ildür ki onı görmişem men

Bugün bil hâlim olupdur diğer-gün
O olupdur dağdan dâğından efzün

Bugün hâlim olupdur çoğ perîşân
Bu hasretde olup men zâr [u] giryân

1370 Ki bilmem nice olsun rûzgârım
Kime naşîb ola yâ Rab nigârım

Menim mâhım kimiñ eyvânda kıonsa
Menim yârim kimiñ Keyvân'da dönse

Mene naşîb olur bu mâh yâ yoğ
Maña tabîb olur bu şâh yâ yoğ

Ki şahanım kimiñ ivinde kıonsa
Ki bülbül hay gülistânda kıonsa

Kimiñ gözi olur rûşen üzinden
Kimiñ bâğı olur gülşen gözinden

1375 Ki la' l-i cân-fezâyından tapa kâm
Ki serv-i kıaddini hem dutsa ârâm

1367 Her: Bir R / ü: - G // Niçe ildür ki onı görmişem: Ki 'aşkıñ içre sinde yanmışam G
1368 - G / Veznin tam çıkması için "dağdan" kelimesinin "dağ" hecesi medli okunmalıdır.

1369 - R

1370 yâ Rab: zîbâ G

1371 - G

1372 1372-1373. beyitler - R

1373 b'de veznin tam çıkması için "hay" kelimesi medli okunmalıdır.

1374 olur rûşen üzinden: yüzinde ola rûşen G // bâğı: yüzi R

1375 b: Ki: Kim G / kıaddini: kıaddine R / dutsa: tutsa R

Onıñ kākülını āyā kim örsün
Onıñ gül yüzını āyā ki görsün

R 34a Kime vırsün ƙanımetden mālını gül
Kime naşıb ola āyā bile gül

Züleyhā fikre düşdi ƙaldı ƙayrān
Bu şı'ri oƙıdı nālān [u] gıryān

[27. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
Ƙalmışam ƙayrān [u] ser-gerdān bu yerde men ğarīb
Dil-berim vaşlım gece āyā ola bir dem naşıb

1380 G 34a Niçe illerdür onıñ-çün çeker idim intizār
Bilmenem kimiñ başına varsun āyā bu ƙabīb

Ƙorƙaram ger olur ölsem ƙuşşadan ƙurbette men
Başım üstinde tapulmaz cān yanar birce ƙabīb

Bār İlāhā luţf [u] ihsānıñdan eyle bir sebeb
Almasun dil-dārımı ol seg-şıfat şüm raƙīb

Almanı āsmāna atınca virür miñ çarĥ-ı tāb
Mazlümā şād ol bugünden dañ-ile kim yā naşıb

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

Ĥoş ol bāzār kim onda cān satarlar
Görüñ kim ne 'aceb erzān satarlar

1376 Onıñ: Onı R // Onıñ: Onıñ R
1377 Kime: Kim G / ƙanımetden: kıymetinden G / Bu mısranın vezni bozuktur. // naşıb ola āyā: āyā naşıb ola R
1378 1378-1383. beyitler - R
1381 tapulmaz: tapu almaz G (mh.)
1382 b'nin vezni bozuktur.
1384 onda: andan R / satarlar: satallar G // satarlar: satallar G

- 1385 Hoş ol ‘aşık ki satın ala cânı
Lebinden içe âb-ı zindegânı
- Hoş ol vaqtî ki ma‘ şûk ile dil-dâr
Ki ‘aşık ola ma‘ şûka harîdâr
- Yolında koysa māl ile menâli
Ki birce dem göre hüs[n] [ü] cemâli
- Yüzinden tapsa nūr-ı zindegānlık
‘Āşıkdan itmese hergiz cüdālîk
- Yūsuf’ı getirüp dağla be-bāzâr
Halâyîk hamusı oldu harîdâr
- 1390 Her ol kimse ki var idi gümânı
Heves eyler-[i]di ya‘ nî nihânî
- İşitdüm kim gamından pîre-zālî
Bükülmiş idi kıaddi çün hilâlî
- Bir ikki rîsmân igirmiş idi
Harîdârlar içinde durmuş idi
- Diyerdi gerçi men kesâd-kumâşım
Bir ikki dükçe var vech-i ma‘ âşım

1385 satın: satun G / cânı: cânın G // zindegânı: zindegânın G

1386 vaqtî: ‘aşık G / ma‘ şûk ile: vaqtî ola G // ola ma‘ şûka: ma‘ şûka ola G

1387 - G

1388 zindegānlık: āšnāyî R // ‘Āşıkdan itmese: ‘Āşıkı itmesin R / cüdālîk: cüdāyî R

1389 Yūsuf’ı getirüp dağla: Gitürdiler Yūsuf’ı çün R

1390 var idi: var-idi G

1391 zālî: zālî R // idi: niçe G

1392 rîsmân: dükçe o G

1393 Diyerdi gerçi men kesâd: Eger kim ola bu zarîf G // vech-i: vechen R

- Hemîn besdür olim men hem ħarîdâr
Bu bahâneden görim birce dîdâr
- 1395 Münâdîler çekerdî câr-ı ma' ħûl
Ki kim alur ġulâmı bile maġbûl
- Yüzi nûrânîdür ħurşîd-i enver
Özi ' İbrânî'dür ol nîk-aġter
- Ķadi Şimşâd çün serv-i ħırâmân
Yüzi maġbûldür çün mâh-ı tâbân
- G 34b Birisi oldı evvelden ħarîdâr
Didi bir bedre zer virem bahâ var
- Biri geldi izâfe eyledi zer
Yine itdi ber-â-ber müşg ü ' anber
- 1400 R 34b Yine birisi geldi ħıldı efzûn
Onıñ veznine la' l ü dürr-i meknûn
- Bu tarz ile mezâd oldı ziyâde
Ki yetdi vezninden oldı ziyâde
- Züleyġâ oldı çün ondan ħaberdâr
Mużâ' af itdi kıymetini yek-bâr
-
- 1394 Hemîn: Bu hem G // Bu bahâneden görim: Ki bu bahâne görsem R
1395 car-ı: cârı G
1396 nûrânîdür: nûrânî R / enver: tâbân G // ol nîk-aġter: mâh-ı dîraġşân G
1397 çün: ol G // maġbûldür: nûrânîdür G
1398 ħarîdâr: ħaberdâr G // virem: virrem G
1399 itdi: yeddi G / ü: - R / ' anber: ezfer: ezfer R (mh.)
1400 veznine: dür R / ü dürr-i: zerrîne R
1401: ziyâde: mezâde R // vezninden: zerrînden R / b'nin vezni bozuktur.
1402 çün: hem G // kıymetini: kıymetin G

Alıcılar hamusu çekdiler il
Didiler alabilmek oldu müşkil

Züleyhā ‘ arz itdi k’ey ‘ azîzim
Seniñ iviñde bir kemter kenîzim

1405 Sen indi bu gulâmı al bu kıymet
Ki bize oğlan olsun var bu kıymet

‘ Azîz didi onıñ kıymeti çoğdur
Kıymetiñ yarısı hem bizde yoğdur

Züleyhā didi vardur ol kadar zer
Onıñ veznine olsun yüz ber-â-ber

Tökerem ol-şadar gevher bahâsın
İderem gevher-i cânım fedâsın

‘ Azîz itdi yine özge bahâne
Onı almaludur şâh-ı zemâne

1410 Kim onı kullar aşası ide şâh
Hamu kullar sitâre ola ol mâh

Didi git şâha aytur k’ey cihândâr
Menim hiç oğulım yoğdur nigehdâr

1403 Alıcılar: Alıcılar G // alabilmek: alabilmeñ R
1404 itdi: kıldı R // Seniñ iviñde: Seniñ iviñden R
1405 indi: imdi G / al bu: eyle G // bize oğlan olsun var bu kıymet: yoğdur oğlımız
vardur ğanîmet G
1406 onıñ: oña R // Kıymetiñ: Kıymetin R / bizde: bize R
1407 didi vardur ol-şadar zer: dir varımda var ol-şadar R // Onıñ veznine: Kim özine hem R / yüz: ol R
1408 İderem: Kim olsun R / gevher-i: gevher ü G (mh.), gevhere R (mh.)
1409 itdi: dutdı G
1410 - G
1411 git şâha aytur k’ey: ‘ arz it ki ey şâh-ı G // oğulım: ğalefim G

Muraḥḥāş kıl benim yanımda olsun
Mene ferzend şāha bende olsun

‘Azīz çün şāha eyledi bile ‘arz
Didi git alginen vardur saña farz

Züleyḥā ol ḥaberdan oldı vākıf
Kılup kıymetini birden muzā‘af

1415 Onı aldı apardı sūy-ı ḥāne
Olup ḥoş-ḥāl durdı şādyāne

G 35a Çi ol tuykun onıñ ivinde kındı
Züleyḥā başına üç katla döndi

Onıñ ḥüsnine eylerdi temāşā
Sevinmekden bu şi‘ri kıldı inşā

[28. Gazel]

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

Şükrü li’llāh ki dil-ber bize mihmān oldı

Ser-firāz itdi bizi cismimize cān oldı

Şol mübārek ḳademi rence kılup ḥürveşim

Beytü’l-aḥzānımıza şem‘-i şebistān oldı

1420 Geldi ḥurşid kimi nūr düşüp ivimize
Oldı rüşen hamusı mişl-i gülistān oldı

1412 yanımda: yanımdan R // Mene: Menim R

1413 çün şāha eyledi bile: şāha bile çün eyledi G // Didi git: Buyurdı G / saña: sene G

1414 ol: çün G

1415 a: Yūsuf’ı satun aldı ol-zemāne R

1416 b: Nice kim şem‘ pervāne dolandı R

1417 Onıñ ḥüsnine: Onıñ üzine R / temāşā: temāşāh G, R (mh.) // inşā: inşāh G, R (mh.)

1418 1418-1422. beyitler - R

Görđiniz kim nice ƙonđı bile bu merhem-i cān
Döneyim başına ol derdime dermān oldı

Mazlūmā dil-beri görđiñ raƙīb ile yoldaş
Ğuşşadan titredi vü söğüt kimiñ lerzān oldı

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

Didi yā Rab yuħudur yā ğayāldür
Ki yārim gelmegi munda muħāldür

R 35a Bile yoħ-idi hergiz bu ğümānım
Ki gelsün yanıma ol mihrbānım

1425 Haçan var idi ümmīdi mene zār
Ki bile müft görsem rüy-ı dil-dār

Yā Rab hardan ayım oldı pedīdār
Ki görđim ondan ötri birce dil-dār

Cānım olsun fedā-yı ol nikū-kār
Ki gitürdi bile naƙdı be-bāzār

Nice daş virdüm ü aldum bile cān
Görüñ kim nice yaħşı aldum erzān

Bu dünyāda meniñ teg hani bī-ğam
Menem ğoş-ğāl hani birce ğurrem

1422 a'nın vezni bozuktur.

1423 munda: mānde R (mh.)

1424 yoħ-idi hergiz bu: yoħ idi hergizden R

1425 - G

1426 ayım: bihim R // b: Şükrü li'llāh müyesser oldı dīdār G

1427 fedā-yı ol nikū-kār: fedā tapıldı dil-dār G // gitürdi: getürdi G / be-bāzār: sezāvār G

1428 Nice: Niçe G / ü: - G // Görüñ kim: Bu şāhı G / yaħşı aldum: aldım bile G

1429 dünyāda meniñ: dünyānı benim R

1430 Çi imdi olmuşam cānımla hem-rāz
Yeri vardur ki ber-gerdün konem nāz

Men idim bir susız teg aḥṭaran āb
Susızlık çoḥ meni kılmışdı bī-tāb

Olup raḥmet başımğa yağdı bārān
Yıķıldı āb içdim āb-ı nīsān

G 35b Men idim bir itirmiş giceden yol
Refiķim yoḥ yollar var idi çöl

Ki birden çıḥdı gökden birce māhı
Yola gitürdi vü görsetdi rāhı

1435 Men idüm ḥaste vü bīmār [u] rencūr
Ölüm üstinde vü bī-yār [u] mehcūr

Ḥızır geldi maḥa virdi şifāyı
Ölümden virdi der-sā' at rehāyı

Bi-ḥamdi'llāh vişāl oldı müyesser
Gül isinden dimāğ oldı mu' aṭṭar

Zi-bes kim oldı ol meh şād [u] ḥoş-ḥāl
Bu şı' ri oḥıdı ol demde fi'l-ḥāl

1430 Çi imdi: Yārimlen G / cānımla: men imdi G // ber-gerdün konem: eflāka idim G

1431 āb: su G // Susızlık çoḥ: Susız çün G / kılmışdı bī-tāb: itmişid bed-ḥū G

1432 Olup raḥmet başımğa: Nā-geh bilimden başımdan R // içdim: içdüm R

1433 a: İtirmişdüm yolu tapıldı yolım G // b: Yola getürdi şāh vü dutdı ḳolım G

1434 birce: bedr G // gitürdi vü: getürdi ol G

1435 idüm: idim G / bīmār [u] rencūr: rencūr bīmār G // b: Ölüniḡ üstine tapıldı ḡam-ḥ'ār G

1436 şifāyı: necātım G // b: Yazıldı devlete der-dem berātım G

1438 1438-1443. beyitler - R

[29. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Yuḥudur yā Rab ki gördim baña vardur bir ḥayāl
Kim benim yārim bu yere gelmegi vardur muḥāl

1440 Yoḥ-idi hergiz ḥayālīm göreyim dīdār-ı yār
Çün gözüm yüzine düşdi ondan ötri döndi ḥāl

Niçe ildür men baḥardum pād-şāhıñ yolına
İmdi çün yüzini gördim ḥālīm oldı özge [ḥāl]

Dil-berā raḥm eylediñ kim bizi kıldıñ ser-firāz
Ger kim Allāh'ı seversen bir gice gel munda ḳal

Mazlümā tapılmadı hergiz sene bir dād-res
Diliñi bağla daḥı çoḥ itme bile ḳıl ü ḳāl

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

Gehī yüzinde ḳalurdı bile lāl
Gehī ḡamdan olurdı fāriḡü'l-bāl

1445 Gehī hicrān güninde[n] yād iderdi
Gehī köñlini ḡamdan şād iderdi

Sevinmekden gehī çekerdı āvāz
Gehī bülbül kimi eylerdi pervāz

Hikāyet-i Duḡter-i Mıṣrı*

R 35b Ne yekke 'aşḳ görmekten olur tīz
İşitmekten olur hem 'aşḳ-engīz

1444 1444-1446. beyitler - G

*Bu başlık - G

İderdi lâl vaşf-ı hüsn-i yâri
Kim ‘âşık ola ondan dil-fiğârî

İrâde hîç yoğdur hâzırâna
İder ‘âşık kişini gâyibâne

1450 Var idi yaşşı kız ol şehrdendür
Cemâl ü mâl ile var idi meşhür

Onıñ vaşlı[nı] ister idi şehler
Oña müştâk idi çoğ hür [u] mehler

G 36a Zi-bes ki var-idi çoğ izz ü cāhı
Her ol kimseye olmazdı nigāhı

İşitdi çünki vaşf-ı hüsn-i Yūsuf
Onıñ-çün çekdi çoğdan çoğ te’essüf

Miñ üştür yükledi dürr [ü] cevāhir
Zeri naqdi ki hem var idi hâzır

1455 Müretteb itdi vü oldı revāne
Yetişdi tā ki Mısr’a ol yegāne

Yūsuf’ı gördi çün hurşid-i tābān
Kad u bālāsı çün serv-i hırāmān

1448 lâl: lāle G / yâri: pâki G // b: Diyer ol vaşf-ı derd-i derdnâki G

1449 kişini: temāmı G

1450 Var idi: Var-idi G // ü: - R / var idi: var-idi G

1451 a: Onıñ vaşlını ister hamu şāhlar G // Oña: Ona G

1452 ki var-idi: kim var idi R / ü cāhı: cāhıñ R // olmazdı nigāhı: düşmezdi nigāhıñ R

1453 çoğdan çoğ: çoğ çoğdan G

1454 Miñ üştür: Divelerine G / dürr : - G // var idi hâzır: var-idi hâzır G

1455 tā ki: çünki R

1456 gördi çün: çün görüp G

Yüzine çünkü bağıdı oldu bî-hüş
Bile kim dünyânı kıldı ferâmüş

Özine çünkü geldi ol nikû-kâr
Yûsuf'a didi k'ey dâna-yı esrar

Gel aytur kim sene virmiş bile cân
Ki doldurdu lebiñden âb-ı hayvân

1460 Teniñde cânı kim kıldı pedîdâr
‘ Adem yuħusından eyledi bîdâr

Seni kim yaradupdur bile maķbûl
Hamu a‘ zâlarıñ mevzûn [u] maķbûl

Hayı naķķâş çekmiş naķş-ı rûyıñ
Ha yerde vardur[ur] bu âb-ı rûyıñ

Ki tāk-ı kaşına verdi bu pergâr
Kim ay teg yüziñi kıldı nümüdâr

Ki zülfin gâh verirdi pîç [ü] tâbı
Kim kıldı yüziñi çün âftâbı

1465 Ki cādū gözleriñi kıldı rüşen
Ki ħurşîd-i ruħıñı kıldı gülşen

R 36a Kim aķ yüziñde koydu ħâl-i ‘ anber
Kim açdı ağızıñ[ı] çün ğonçe-i ter

1457 kıldı: kılmış G

1458 nikû-kâr: perî-zâd G // didi: did G / dâna-yı esrâr: şeh dâd bî-dâd G

1459 Ki doldurdu lebiñden: Tapulupdur bulağ-ı G

1460 Teniñde: Teniñde R // eyledi: kim kıldı R / b'nin vezni bozuktur.

1461 yaradupdur: yaratupdur R // Hamu: Bile R / maķbûl: ma‘ ķûl R

1462 rûyıñ: rûhıñ G // yerde: yerden G

1463 Ki: Kim G / verdi: vurdı R // nümüdâr: pedîdâr G

1464 1464-1468. beyitler - G // b'nin vezni bozuktur.

Ki add-i servie rgetti refar
Ki la' l-i drcie rgetti gftar

Zenaıdan ki azdı h-ı abab
Ki ıldı b-ı hayvandan leb--leb

ıtdi unki ondan bile esrr
Cevbımı bile eyledi izhr

1470 Didi kim an' at-ı ol nı' em men
Ki barinden be-reı nı' em men

Kemlinden felek bir unesidr
Cemlinden melek bir onesidr

Yzinden uyaa dmidi tbı
Onı barinde gerdndur abbı

Tarı'nı nrdur bı-mıl  mnend
erılikden mberr bir udvend

G 36b Tecelli ıldı v yaratdı zerrt
Hamusı ren oldu hemi mir 't

1475 z ' aksinden olara virdi nrı
Hamu zerreleri ıldı zuhrı

Ki her kim onlara ılsun tem
Tarı'ya itmesiler alk 

1467 add-i: addi R (mh.)

1469 esrr: err G // eyledi: virdi i G

1470 an' at-ı ol nı' em: an' atı'-nı' em G // be-reı: abb-ı G

1471 Kemlinden: Kemlıden R // Cemlinden: Cemlıden R

1472 Yzinden: Nrndan G // Onı barinde: Onı barinden R

1473 Tarı'nı nrdur: Cemli vardır R / : - R // erılikden: erılıdan G

1474 yaratdı: yarataydı R / zerrt: zerrt G, R (mh.) // mir 't: merrt G

1475 ' aksinden olara: ' aksinde olura R // zerreleri: zerreleri G (mh.), zerrelere R (mh.)

1476 tem: temh G, R (mh.) // Tarı'ya itmesiler alk: Daı Tarı'nı itmesile R

Yaķın bilsile vardur halka Hālīķ
Ki yaratupdur ol küll-i ħalāyīķ

Çi görđiņ ‘aksi aşla yol apargil
Öziņi bu ħalāletden çıĥargil

Ma‘āza’llāh ger olsaņ aşldan dūr
Çi ‘aks āĥir ola ħālīņde bī-nūr

1480 Çi ‘aksi ol-ķadar yoĥdur beķālī
Güliņ renginde bolmaz yoĥ vefālī

Hamumuz fānī bir bākī Hūdā’dur
Bu bendelerine ol reh-nümādur

Hūdā’ya ‘āşīķ ol kim var hemīşe
İki dūnyāda oldur yār hemīşe

Tagayyūr eylemez hergiz cemālī
Onıñ zātında tapulmaz zevālī

Mecāzī ‘aşķ olur āĥirde fānī
Neden kim ĥüsn yoĥdur cāvidānī

1485 R 36b Ölüm çağında olur ĥüsn zāyil
Olur ma‘şūķ ‘āşīķ ‘aşķ bātıł

Çi ol dānā ħız işitdi bile rāz
Oņa didi kim ey şāh-ı ser-efrāz

1477 vardur halka: halka vardu G // yaratupdur: yaradupdur G

1478 1478-1480. beyitler -G / ‘aksi: ‘akse R (mh.) / beķālī: bu ħālī R (mh.)

1481 Hamumuz fānī bir: Hamu fānīdür ol G // Bu: Öz G

1482 Hūdā’ya: Tarī’ya G / ol kim var: old vardur G // İki: İkki G, R / oldur yār: ĥufrāndur G

1483 Onıñ: Onıņ G

1484 āĥirde: dūnyāda G

1485 çağında: çağında R // Olur ma‘şūķ ‘āşīķ ‘aşķ: ‘Āşīķiņ ‘aşķ onda ola R

1486 dānā ħız: dāneden G // Oņa: Ona G / kim: ki G

Cezāka'llāh meni dil-şād kıldıñ
Öz ' aşkıñdan dağı āzād kıldıñ

Yuğudan yağı itdiñ meni bīdār
Kim oldum çeşme-i nūrdan haberdār

Menim ' aşkıñı sen itdiñ haķıķı
Ki tapdum Haķ te' ālā teg refiķi

1490 Hūdāy ol bendeye miñ raħmet itsün
Temām-ı emvālimi ğāret itsün

Mālını itdiler ol demde tārāc
Ki bir nān-ı cevāne oldı muħtāc

Rūzī çün bir ' ibādet-ħāne saldı
' İbādet-ħānede merdāne ķaldı

Var idi onda tā var idi cānın
Görüp cānın dağı virdi revānın

G 37a Çi ol kız çığdı bu ħüsn-i bedenden
İderdi yād evvelkin vaşandan

1495 Çi ağıyārdan idüp köñlini ħālī
Sevinmekden oħurdı bu maķālī

1487 dağı: dahi G

1488 Yuğudan yağı: Yuğu ğafletten R

1489 Menim: Meniñ G

1490 Hūdāy: Hūdā R / bendeye miñ: bende yeriñ R // Temām-ı emvālimi: Ki mālını hamı R

1491 ol: şol R // nān-ı cevāne: ķurş-ı ceve ol G

1493 Var idi: Var-idi G / var idi cānın: var-idi cānı G // Görüp: Tatup G / dağı: ol G

1494 a: Ki bu dünyāda yoħdur hiç vefāyī G // evvelkin vaşandan: evvelkī meķanı G

1495 idüp: görüp R

[30. Gazel]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

‘ Āşık ol Tarı’ya kim yoğdur ona fevt [ü] zevāl

Var-imiş uş bile bir kâdı-i cān müstağbel

Ĥüsn-i şüret hamu fānīdür vü ma' nī bākī

Ey zihī şüret-i bākī vü zihī ĥüsn-i cemāl

Tarı’niñ ‘ āşıkıdur ikki cihānda o dil-ber

Hamu ĥüblar idiban ondan bile kesb-i kemāl

Ĥüsn-i şüret bu qadar yoğdur ki onı bileñ

Hamusı şehvet-i ĥayvān hamusı zer ü māl

1500

Mazlümem eylemişem birce kanā' at-pīşe

‘ Aşqdan ġayrı dağı istemenem bir zer ü māl

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

Getür sākī maña virgin şarābı

Ki yanmış yüregim mişl-i kebābī

Ġarīblık çoğ mene kār itmiş indi

Ġam-ı hicrān da bīmār itmiş indi

Maña virgin şarāb-ı ergāvānī

Ki tapsam ondan āb-ı zindegānī

Sen ey muṭrib dağı çek birce āvāz

Nevā-yı çeng ile vü nāle-i sāz

1496 ol: ol ol G (mh.) / 1496-1500. beyitler - R

1497 a'nın vezni bozuktur. // ĥüsn-i cemāl: ĥüsn ü cemāl G (mh.)

1498 kesb-i kemāl: kesb ü kemāl G (mh.) // b'nin vezni bozuktur.

1499 a'nın vezni bozuktur.

1501 maña: dağı R // mişl-i kebābī: de tapsa tābī G

1502 çoğ: çün G

1503 şarāb-ı ergāvānī: şarābı ergāvānī R // tapsam: tabsam R / āb-ı: ayrı R

1504 dağı: yine G

1505 Ki bu dünyāda yoḥdur bir vefāyī
‘Ömürde hem daḥı yoḥdur beḳāyī

Ġanīmetdür bu biş gün zindegānī
Ki tapsaḡ bile cān-ı cāvidānī

Bugündür yā şabā mundan köçersen
Her ol nite ikersen hem biçersen

R 37a Ḥudā’ya ‘āşık ol itgil ‘ibādet
Ki feryādına yetmez ġayr-ı tã‘ at

Götürgin Mazlūmā bir i‘tibārī
Bināi ḳoy ki ḳalsun yādgārī

1510 G 37b Çi yetdi bir yere ma‘şūḳ [u] ‘āşık
Açıldılar bile kim şubḥ-ı şādık

Züleyḫā baḥdı Yūsuf’ın yüzine
Ḳalup ḫayrān onıñ şehlā gözine

Cemāl-i Yūsuf’ı gördi müyesser
Dimāġı oldı isinden mu‘atḫar

Otururdu onıñla şubḥ hem şām
Kiçürürdi ta‘ayyüş bile eyyām

Her ol şubḥi ki yeḡi gün çıḫardı
Yūsuf bir ḫil‘at-ı yeḡi giyerdi

1505 vefāyī: vefāsı G // beḳāyī: beḳāsı G

1506 Ġanīmetdür: Ġanīmet bil G / zindegānī: zindegānı G // bile cān-ı cāvidānī: birce yār-ı bā-vefānı G

1507 mundan: mandan R (mh.) / köçersen: köçer miz G // ikersen: ikirseḡ G / biçersen: biçer miz G

1508 itgil: itgin G // yetmez: itmez R

1510 Açıldılar: Açıldılar R / kim: hem R

1511 baḥdı Yūsuf’ın yüzine: çünki gördi rüy-ı Yūsuf R // b: çün işitdi büy-ı Yūsuf R

1512 Cemāl-i Yūsuf’ı gördi: Yūsuf’ın dīdārı oldı G

1513 Otururdu: Oturdu hem R / hem: tã R // Kiçürürdi: Kiçerürdi G

1514 Her ol şubḥi ki yeḡi gün: Seḫer olanda gün yeḡi G // ḫil‘at-ı yeḡi: ḫil‘atı yeḡi G, R (mh.)

- 1515 Olurdu serv teg her şū hırāmān
Züleyhā kıddine olurdu hayrān
- Ki bir gice onıñla kıldı ızhār
Ki ‘aşkıñdan nice oldım giriftār
- Gice gündüz gözim yolıñda ey cān
‘Aceb yanmaķda idüm zār [u] hayrān
- Ki ha yerden ki bu derd ile sözim
Ha yerde ki bile ķaranġu üzim
- Ki hicrānıñ meni yahmışdı ey şāh
Şu yavuklıķda hiç olmazdım āġāh
- 1520 Ki bilmezdüm ha yerden çılsa yulduz
‘Ayān olsun saña şem‘-i dil-efrüz
- Yūsuf naķl itdi ona kışsa-ı çāh
Züleyhā zaķmetinden oldu āġāh
- Ĥesāb-ı ay [u] ġüni itdi ma‘ lüm
Yaķın itdi var-imiş onda maġmüm
- Ki ma‘ şūķına çün yetişse āzār
‘Āşık ondan olur der-dem giriftār
- Ki cān-ı tālib [ü] maķlüb birdür
Yaķın bil cāzib ü meczüb birdür

1515 her şū: bile G // b: Kııurdu çün meh ġurşid tābān G

1516 Ki ‘aşkıñdan: Kim ‘aşkıñdan R / oldım: oldum R

1517 a: Nice ġün mundan ileri men-i zār R // idüm: im G / zār [u] hayrān: ey nikū-kār R

1518 - G

1519 1519-1520. beyitler - R

1521 çāh: şāh G // zaķmetinden oldu: çünki oldu ondan R

1522 - G

1523 Ki: Çi G

1524 cān-ı tālib [ü] maķlüb: tālib maķlübıñ cānları G // ü: - G

- 1525 İşitmişem ki bir gün kıldı Leyli
 Kıan almakdan ötür faşşada meyli
- Çi faşşad kıolina batırdı nışter
 Mecnn'ın kıolından kıan çııdı ĥod-ser
- R 37b Men  sen ikkimiz bir cn[ı]mız var
 İtimiz ayrudur bir kıanımız var
- Meniĥ cismimde şirn cnım oldur
 Ne cnım belki hem cnnım oldur
- G 38a Anası didi kim ma' zürsan sen
 Kim ' aşkından bile maĥdrsan sen
- 1530 Meczi ' aşkıda vardur bile sz
 Ĥaķıķi ' ařķ olur elbette firz
- Ĥud rzi kııla ' ařķ-ı ĥaķıķi
 Ki ondan ĥayrı istemem refiķi
- Çn ey Mazlm ' arzıı var firvn
 Besi çoh yandurupdur nr-ı hicrn
- Refiķiĥ içün imdi bir du'  kııl
 Bu şi' ri oĥuyup bir mstez[d] kııl

1525 tr: yetr R

1526 kıolina batırdı nışter: vurdı nışter çııdı çn kıan R // Mecnn'ın: Mecnuĥ R / kıan çııdı ĥod-ser: oldı kıan cereyn R / b'nin vezni bozuktur.

1527  sen ikkimiz: o ikimiz R / cnımız: cnımız G // İtimiz ayrudur: Tenimiz ikidr R / kıanımız: kıanımız R

1528 Meniĥ cismimde şirn: Menim tenimden imdi R // cnım: cn kim G / hem cnnım: cnnım hem G

1529 Anası: Dye G / kim ma' zürsan: bile maĥdursan G // Kim ' aşkından: Ki ' aşkında G / maĥdrsan: manzrsan G

1530 ' aşkıda: ' aşkında R

1531 Ĥud: Ĥudy G // ondan: onda R / ĥayrı: ĥayr G

1532 Çn: Sen R // Besi çoh: Seni çn R / yandurupdur: tandurupdur R (mh.)

1533 1533-1542. beyitler - R

[2. Müstezat]

mef' ulü mefā' ilü mefā' ilü fe' ulün

mef' ulü fe' ulün

Ey dāglu köñül müjde ki ğamlar kiçecekdür

Yārлық ide ger yār

Yāriñ saq olur derd-i İrem'ler (?) kiçecekdür

Qalmaq bile bīmār

1535

Çün rüz-ı ezelden sene derdini virüpdür

Cānıñla qabül it

Teslīm-i rızā ol ki sitemler kiçecekdür

Dıpdür bile dil-dār

Ki hecr seniñ dirhem-i qalbiñi qaraltı

Eyyām-ı firāğda

Ğam çekme köñül qalb diremler kiçecekdür

Getür nemeniñ var

Hürā şanemā hüsniñe mağrūr çoğ olma

Kim yoğdur vefası

Sen teg nice miñ hür şanemler kiçecekdür

Tā qalmaya deyyār

Hem-dem olubam şüm raqīb-ile nigāra

Yārлық bile olmaz

Åhirde görürsen ne haremler kiçecekdür

Hem-dem ola ağıyār

Bāğlarıña ivleriñe çoğ itme tefāhür

Her çend küb ola

Çün zālīm-i Şeddād-ı İrem'ler kiçecekdür

Bā-dide-i hün-bār

1540 G 38b Ferdā-yı kıyāmet ki Hudāy raḥm kılanda
 Fażl [u] kereminden
 ‘ Āşilerine gör ne ceremler kiçecekdür
 Raḥmet kıla Ğaffār

Hem ‘ ālim ü zālīm ikisi ḥ̄ār kıalurlar
 Ferdā-yı kıyāmet
 Kııl köprisinden niçe zālīmler kiçecekdür
 Bağışlasa Settār

Yā ḥāzret-i şāḥib bu kemāne kıluḡa baḡ
 Kim zār u ġarībdür
 Mazlūm’ıḡa raḥm eyle ki ġamlar kiçecekdür
 Düst eyleme zīnhār

mefā‘ ilün mefā‘ ilün fe‘ ülün
 Ḥoş ol ‘ āşık ki bilsün bir nigārı
 Kim ondan ötri itsün kār [ü] bārı

Her ol tarzı ki çalsun sāz dil-dār
 Döne her nice k’ister ḥāḡır-ı yār

1545 Eger ma‘ şūḡ ondan istese cān
 Cānını itse der-dem oḡa kıurbān

Onıḡ fermānına itsün iḡā‘ at
 Ğāfil olmaya ondan birce sā‘ at

Peyem-ber ümmete çün vardu reh-ber
 Şübānlıḡa olur lāyık peyem-ber

1541 ikisi: ikkisi G // Üçüncü mısranın vezni bozuktur.

1543 ol: - G // itsün kār [ü] bārı: çeksün rüzgārı G

1544 tarzı ki çalsun sāz: nev‘e buyursun ona G // Döne her: İde G / k’ister: ki ister G

1545 Cānını itse der-dem oḡa: Yārıḡ yolında ide cānın G

1546 Onıḡ: Onıñ R / itsün: kılsun R // olmaya: olmasa G

1547 vardu: vardur G

Yūsuf'da var-idi miñ kāmṛānī
İderdi hem temennā-yı şübānī

Züleyhā ondan oldı çün haberdār
Şübān esbābına oldı ħarīdār

1550 Buyurdı ħayıra üstād-ı pür-fen
Yūsuf için ħayırsun bir felāħan

İpini örsiler hem sīm [ü] zerden
Şapana taħsılar la' l ü güherden

Züleyhā eyler-idi ārzūyī
Sıķıştırsa özini mişl-i müyī

Sebebsiz çünki itmezdi nigāhı
Diyirdi ilin öpsem gāh gāhī

G 39a Yine didi bu hem olmaz pesendim
Ki ħıl teg yetse ondan bir gezendim

1555 R 38a Muraşşā' itdiler zīb ile zīver
Onıñ esbābını la' l ile gevher

Şübānlara Züleyhā virdi fermān
Ki ayırsıla ħuzılar firāvān

1548 kāmṛānī: kāmṛānlık G // şübānī: şübānlık G

1549 ondan oldı çün haberdār: çün işitdi bile aħbār G // Şübān esbābına: Onıñ esbābını R

1550 Yūsuf için ħayırsun bir: Yūsuf'dan ötri hem birce R

1551 örsiler hem sīm [ü]: ħūr teğın örsile R // Şapana: Oñah R / la' l: çoķ la' l R / ü: - G

1552 eyler-idi: eyler idi R // Sıķıştırsa özini mişl-i: Kim özini sıķıştırsa çi R

1553 itmezdi: eylemezdi R // Diyirdi ilin öpsem: Diyerdi elin ölse R

1554 didi bu: dirdi ki G

1555 Onıñ: Onıñ G

1556 Ki ayırsıla: Kim ayırsılar R

Ḥuten āhūları teg tāze vü ter
Hamusı müşg-bū müy-ı mu' anber

İpek teg yünleri bārık rengin
Kara toñlu mu' anber-ıtr müşgin

Çi kıyruqları var idi girān-bār
Gidebilmezler-idi vaqt-i reftār

1560 Çin ü Māçin āhūsı teg naķışlu
Tezer irişlü vü mirār bağışlu

Her ol yerde ki gönderdi çerā-zen
Diyerdiñ mevc urur deryā-yı revgan

Ol mevcin üstine vururdu çün nıl
Kılup zencir-bāzı yaq ilen seyl

Yūsuf ol āhūlara oldı çüpān
Ḥamel burcında teg ḥurşid-i tābān

Davarlarıñ içinde ol meh-i nev
Kuyaş teg onlara salmışdı pertev

1565 Kişikçiler ona kıldı nigehdār
Kim ondan olsılar yaḥşı ḥaberdār

1557 Ḥuten: Ḥuṭen G, R (mh.) // bū müy-ı mu' anber: būy yünli mu' amber / mu' ammer G
1558 toñlu: toḡlu R / mu' anber: mu' amber G (mh.) / mu' anber-ıtr müşgin: bi-mişli-i müy rengin R
1559 Çi var idi: Ki var-idi G // Gidebilmezler idi: Gidebilmezler-idi G
1560 - R
1561 1561-1562. beyitler - G
1562 a'nın vezni bozuktur.
1563 āhūlara oldı çüpān: güllere olmuş şitāban R // burcında teg: burc içre ol G
1564 nev: nūr R // onlara: onları R / pertev: pür-nūr R
1565 ona: oña R / nigehdār: müheyyā G // b: Bile tabşurdu onlara Züleyḥāh G

Onı sahlâsılar her nâ-pesend[den]
Kim oña degmese şerr-i gezend[den]

Bu tarz ile iderdi ol şübânî
Müvekkeller hamusı pâsbânî

Düşerdi iline ger la' l-i hoş-reng
Atardı onı kim daşdur bile seng

Şübânlık artururdu i' tibârî
Velî çıhmazdı ilden ihtiyârî

1570 Eger isterdi eylerdi şübânî
Ve ger yoḡsa iderdi kâmrânî

Var idi pād-şâh-ı kişver-i cân
Ki ḡurbân ola oña leşker-i cân

Züleyhâ oña eylerdi temaşâh
Ki yüzine baḡardı gâh [ü] bî-gâh

Züleyhâ vaşlın iderdi temennâ
Onı görmez-idi olurdu şeydâ

R 38b, G 39b Hıṭâb iderdi oña k'ey şübânım
Saḡa ḡurbân ola tendeki cânım

1566 b: Ki bir şer yetmesün her ins ü cinden G

1567 tarz: nev' G / şübânî: şübânlık G // pâsbânî: pâsbânlık G

1568 ger la' l-i hoş-reng: çün la' l-i Yūsuf G // Atardı: Otardı R (mh.) / onı kim daşdur bile seng: daş yerine la' l Yūsuf G

1570 Eger: Ve ger G / eylerdi şübânî: iderdi şübânlık G // kâmrânî: kâmrânlık G

1571 Var idi: Şübân-ı: G // b: Züleyhâ cânını iderdi ḡurbân G

1572 - G / yüzine: yüzimdem R

1573 - R / Züleyhâ: Züleyhâh G

1574 Hıṭâb iderdi oña: Yūsuf'a söler-idi G / oña: oḡah R (mh.) // Saḡa: Sene G

1575 N'ola it teg olurdım saña hem-rāh
Ki yüzime baħardıñ gāh [ü] bī-gāh

Giceler görmez-idi pād-şāhı
Feleklerle çıħardı āh [u] vāhı

Düşerdi raķşa ol meh bī-ħodāne
Oħurdu bile şı'ri ' aşıkāne

[31. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
Dil-berim seyrāna çıħmıř hani ol şabr u ķarār
Yolına baħa baħa dursam vü çeksem intizār

Yā Rab olsun kim ufukdan çıħsa māhım burcından
Tā görüm yüzini kim çoħ olmuşam bī-i' tibār

1580 Çoħ dutulmuş köñlim ey zālīm yine ğam-ħānedən
Bir sefer itmek gerek kim vardı faşl-ı nev-bahār

Şāha şübānlık ne lāyık nice işdür eyledim
Taħtıñ üstünde gerek şāhım otursa ber-ķarār

Dil-berā birce teraħħum ķıl mürüvvet çaķıdır
Kim raķıbleriñ ilinde ķalmıřam çoħ ħ'ār [ü] zār

1575 N'ola: N'olaydı G / teg olurdım: tegin olaydım G / saña: sañah R (mh.) (-G) / hem-rāh: yoldaş G
// Ki yüzime: Olaydım G / yüzime: yüzimde R (mh.) / baħardıñ gāh [ü] bī-gāh: şopanıñ içinde bir daş

1576 - R / Feleklerle: Feleklerden G (mh.)

1577 raķşa ol meh: ğuşşadan ol G // ' aşıkāne: ol yegāne G

1578 ol: bir G / Yolına baħa baħa dursam vü: Kim varum yolında baħa baħa R

1579 kim: ol G / burcından: buredan G // Tā: Kim G / kim: gel G / bī-i' tibār: men bī-ķarār G / a'nın
vezni bozuktur.

1580 Çoħ dutulmuş köñlim ey zālīm yine: Yūsuf'ı virdim elimden n'eyleyem G / ğam-ħānedən: ğam-
ħ'ānedən G, R (mh.) // kim vardı faşl-ı: vardu vaķt-i R

1581 - R

1582 - G

Ey qarībā n'ola ger hālimğa kılsañ bir nazār
Kim qalupdur Mazlūm-ı bī-çāre çoğ bī-i' tibār

mefā' ilūn mefā' ilūn fe' ulūn
Gel ey sākī vir āb-ı zindegānī
Ki tabsam bir hayāt-ı cāvidānī

1585 İki dünyāda 'āşık zinde-dildür
Neden kim maqşūdı bir tāze güldür

Maña vir birce āb-ı havz-ı Kevşer
Ki susız qalmışam men rüz-ı maşşer

Sen ey muṭrib gel eyle sāzın sāz
Könülden çek bile yahşıca āvāz

Ki yuḥuçıları sen eyle bīdār
Bu sırr-ı 'aşqdan eyle haberdār

Sen ey Mazlūm öziñi bir 'ayān kııl
Onıñ bāğbānlıqını hem beyān kııl

Qışsa-ı Bāğ Reften-i Hāzret-i Yūsuf *

1590 G 40a Çemen-ārāy-ı bu şirīn hikāyet
Bile kıldı qadimlerden rivāyet

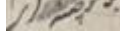
Ki çün qaldı Züleyhā zār u hayrān
Onı yandurmuş-idi nār-ı hicrān

1583 qarībā: qarīb R / hālimğa: hālimğa G // qalupdur Mazlūm-ı: qalupdur Mazlūmī G

1584 Gel: Gil R // tabsam: tapsam R

1585 a: Kim 'āşık zindedür ikki serāda R // b: Fenā yoğdur oña ikki arada R

1586 āb-ı havz-ı: cür' a āb-ı G

1588 yuḥuçıları sen: R (mh.) // eyle: itsün R

1589 öziñi bir 'ayān: tur bir dem ayān R

* Bu başlık - G, R'de ise der-kenārda yer almaktadır.

1590 kıldı: didi G

1591 u: - G // yandurmuş-idi: yandurdu çoğlar R

- Hayāl ü fikrler kıldı firāvān
Ki nice tapsa vaşl-ı şāh-ı hūbān
- R 39a Züleyhā eyledi bir hīle-sāzī
Ki vire Yūsuf'a bir nev'e bāzī
- Onı göndersün ol büstān-serāya
Ona yoldaş ide nice nigāri
- 1595 O kızlara eger Yūsuf il atsa
Züleyhā yaşuran yerinde yatsa
- Züleyhā istedi onı huzūra
Hiṭāb itdi oña k'ey yüzlü nūra
- Hayāl itme saña nā-mihrbānım
Sene cānānım ey ārām-ı cānım
- Menim bāğımda itgil bāğbānlık
Ki sürgin devrānı it kāmranlık
- Gülistānıma gir gör bāğ [u] gülşen
Kudūmıñdan ola bāğım müzeyyen
- 1600 Niçe gün bāğçede ol bāğbānım
Mīvelerden al ey ārām-ı cānım
- Saņa kırh illi kız yoldaş iderem
Oları saņa qarabaş iderem

1592 ü: - R

1593 bir: her R // vire Yūsuf'a bir nev'e: Yūsuf'a virüp bu tarzı R

1594 - R / Bu beyitte kafiye uyumsuzluğu vardır.

1595 O eger: Evvel ger R / il: el R

1596 Züleyhā: Huzūra G / huzūra: Züleyhā G // b: Gülşen bāğına var itgin temāşāh G

1597 saña: size G // b: Ki senden ötri çok çok nā-tüvānım R

1598 Menim: Gerek R / itgil bāğbānlık: olsañ bāğbānı R // b: Mīvelerinden al ey yār-ı cānı R

1599 1599-1600. beyitler - R

1601 Saña: Size G // Oları saña: Olara seni G

Eger dersen ki men size Һarāmam
Bu ma' niden daҺı men Һad-kāmam

Bu kızları saҺa itdim ҺelāliҺ
Ki olmasa daҺı cürm ü vebāliҺ

Olardan her birini çekse meyliҺ
Gerek onı yatınca keçse leyliҺ

1605 Gidüp kızlara hem tabşurdi ol-māh
Kim ey kızlar oliҺ Һālimden āgāh

Eger Yūsuf size olsa talebkār
Meni evvel idiҺ ondan Һaberdār

G 40 b Ki yaşuran olim men ona vāşıl
Murādım ola ondan yaҺşı Һāşıl

Sifāriş kıldı vü gönderdi yāri
Yūsuf'ı kızlar ile bāğa sarı

Oturdı tahtıҺ üstinde çi şāhī
Yüzi şu' le verirdi hem-çü māhī

1610 OnıҺ devrinde kızlar durdılar şaf
Hamu raқşa düşüban vurdılar def

1602 size: saҺa R // ma' niden daҺı men: men çoҺ R

1603 saҺa itdim: size kıldım G // Ki olmasa: Kim olmasun G / ü: -R / vebāliҺ: günāhiҺ G

1604 Olardan: Olarda R / birini: birine R // yatınca keçse leyliҺ: seҺere kiçe şubҺıҺ G

1605 oliҺ Һālimden: Һālimden oliҺ R

1606 olsa: olsun R // ondan: onda R

1607 yaşuran: yaşurğan R / ona: oҺa R // Murādım: Murādım R / ondan: onda R / Һāşıl: kāmil R

1609 çi şāhī: nice şāh G // b: Vurup kızlar onıҺ devrine Һargāh G

1610 devrinde: devrine R / durdılar: çekdiler R // Hamu: Hamusı R / düşüban: düşdi R

‘ Aceb şafâlu her yanda kılup gül
Mûsikânın nâlesi şavt-ı bülbül

Yûsuf’a kızlar efsûn itdiler sâz
Ki şâyed onları itsûn ser-efrâz

Olarlan birlik itse ola dil-dâr
Hamusı olsılar ondan girân-bâr

Biri didi ona kim yüzime baḡ
Biri didi ki şehlâ gözime baḡ

1615 R 39b Biri didi ki men şâhib-cemâlem
Olursan tâze ger görseḡ vişâlim

Biri didi ki cânım çıḡdı âḡir
Yüzime baḡ ki gözim aḡdı âḡir

Biri didi menem çün serv-i âzâd
Biri didi menem hem-çü perî-zâd

Biri didi ki yandım yandım ey cân
Biri didi olim başıḡa ḡurbân

Biri didi menem ḡür-ı behiştî
Biri didi menem nâzik-siriştî

1620 Biri didi benimle ger olaḡ yâr
Saḡa virrem bâḡımdan ikkice nâr

1611 - R

1612 şâyed: belkim R / itsûn: yetsûn R

1613 Olarlan birlik: Olarla yerlik R // ondan: onda R

1614 - R

1615 Olursan: olur da R / ger: R

1616 Yüzime: Yüzim G / gözim: yaşım G

1617 hem-çü: ḡür-ı G. Bu beytin yeri G’de deḡişiktir (1624. beyitten sonra).

1620 benimle: meniḡle G // Saḡa: Sene G / ikkice: yekkece G

Biri didi lelim āb-ı hayātdur
Biri didi dilim kand u nebātdur

Biri didi ki hālīm ‘anberīndür
Biri didi cemālim nāzenīndür

Biri didi menem kand-ı mükerrer
Biri didi menem müşg-i mu‘atṭar

Biri didi ki il boynıma salgin
Yüzimden bir niçe dūr-dāne algin

1625 G 41a Biri didi dudağım şekkerīndür
Biri didi saçım müşgīn-çīndür

Biri didi menem durna yaraşlu
Biri didi menem mirār bağışlu

Biri didi ki nergis gözlerimdür
Bala bulanuban şekker sözim var

Ḥudāy meni seniḡ çün yaradupdur
Turunç dillü köñsimde bitürüpdür

Bu tarz ile iderler idi zārī
Onıñ ‘aşkında çoḡ çoḡ bī-ķarārī

1630 Yūsuf kızlar yüzine baḡmadı hīç
Yüreklerine bir dāḡ koymadı hīç

1621 dilim: aḡzım R

1623 - G

1624 1624-1628. beyitler - R

1628 b’nin vezni bozuktur.

1629 tarz ile iderler idi zārī: nev‘-ile iderdiler zārılıḡ G // Onıñ: Yūsuf G / ķarārī: ķarārılıḡ G

1630 Yūsuf kızlar yüzine: Velī Yūsuf olara R // dāḡ koymadı: dem baḡmadı G

Olarıñ cānına koydı bile dāğ
Ki dāğlar üstine koydı bile dāğ

Yūsuf isterdi olsılar Müselmān
Behište gitsiler çün hūr [u] ğılmān

Olara didi k'ey zībā kenizān
Hamusı keniz varsız şāhib-temizān

Neden bu bütlere secde idersiz
Hudāylıka bile müjde virersiz

1635 Bular daşdılar u yoğdıla cānı
Hamu ölüdiler yoğdur zebānı

Dili yoğdur ki sözlesün siziñe
Gözi yoğdur ki gözlesün siziñe

Yaķındür ölülerden çıñmaz āvāz
Daş olupdur ber ile olma hem-rāz

Bulardan ğayrı özge Tarı'mız var
Bular maħlūkdur özge yārimiz var

Ki yaratupdur ol küll-i ħalāyık
Onıñ yanında baş qoymağdu layık

1631 Olarıñ cānına: Oları cānını R // R'de ikinci mısra 1632. beytin ilk mısrasının yerindedir. Bu yanlışlık müstensih tarafından iki beytin arasına konulmuş ok işaretleriyle düzeltilmiştir.

1632 gitsiler: girsiler G / çün: ol G

1633 k'ey: ey G / kenizān: kenizler G // Hamusı: Hamuñız G / temizān: temizler G

1634 Neden: Neme R

1635 Bular: Bula G / daşdılar u: daşdandılar G // ölüdiler: ölidiler G

1636 Bu beyit G'de yokdur.

1637 Daş olupdur ber ile olma: Birisi daşlara olmaz ki R

1638 Bulardan: Bularda R / ğayrı: ğayr G // yārimiz: Tarı'mız R

1639 yaratupdur: yaradupdur G // Onıñ yanında: Hudā-yı pāke G / qoymağdu: qoymağdı G

1640 R 40a Geliş oña idelim indi ikrār
Müselmān olalım ola kim ol yār

Didiler yaḥşıdır ‘ arz eyle İslām
Ḥudāy’dan bizi itgin birce i‘ lām

Şehādet eyledi onlarğa ilķā’
Nice buyurmuş-idi Ḥaḳ te‘ ālā

G 41 b Bu maḥbūblar olup hamu Müselmān
Yaḳīn bildile vardur Ḥayy-ı Sübhān

Müselmān oldılar çün ol kenīzler
Oḥudılar bu şi‘ ri ol ‘ azīzler

[32. Gazel]

fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün

1645 Şükrü li’llāh ki Tarı’ya şenā-ḥān oldık
Yüziñi gördik [ü] cān-ile Müselmān oldık

Tarı’nıñ nūrı çı köñlimizi kıldı rüşen
Büt [ü] zünnārdan imdi çı peşimān oldık

Bağladık Tarı’ya ümmīd ki raḥm itse bize
Bende-i çāker-i ol Yūsuf-ı Ken‘ ān oldık

Büt-perestlıḳdan u zünnārdan oldık bīzār
‘ Āşık-ı ḥāzret-i sulṫān-ı Ḥorāsān oldık

1640 oña idelim indi: indi idiñ Tarı’ya G // olalım ola kim ol: olıñ u bir birle olıñ G

1641 Ḥudāy’dan bizi itgin: Ḥudāymızdan itgil R

1642 onlarğa ilķā’: onlara inşā’ G // Nice buyurmuş-idi: Bile kim dimiş idi R

1643 Bu maḥbūblar olup hamu: Hamusı oldılar birden R // bildile: bildiler G

1644 çün ol: zībā G

1645 Tarı’ya: Tarı’na R / oldık: oldıñ R // Yüziñi gördik [ü]: Yüzine görmediñ R / oldık: oldıñ R

1646 Tarı’nıñ: Yüziñi R / köñlimizi: köñlimiz R // oldık: oldıñ R

1647 Bağladık Tarı’ya ümmīd: Tarı’na bağladık ümmīdi R / raḥm: - R // oldık: oldıñ R

1648 perestlıḳdan: perestlıḳ G // oldık: oldıñ R

Gül yüziğden köñülimiz çi olup nūrānī
Mazlūmī dir başıña bir nice qurbān oldık

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

1650

Şabāh oldı Züleyhā geldi şādan
Kim ola tapsa vaşl-ı şāh-ı hūbān

Görüp kızları gird-ā-gird-i Yūsuf
Olupdur hamusı şāgird-i Yūsuf

Hamu büt sındurup zūnnār üzilmiş
İle tesbīh almış zıkr sürmiş

Diyeller hamusı tevḥīd-i Tarı
Ḥudāy'ın adı dillerinde cārī

Yūsuf'a didi ey şāh-ı nīkū-kār
Ne işdür kim bular eylerler izhār

1655

Bugün bir ayrı nūr vardur yüziğde
Bir ayrıca kirişme var göziğde

Bu gice sen sürüpsen yaḥşı devrān
Yüziğ nūrı olupdur māh-ı tābān

Meger kim şöḥbet-i bu gonce kızlar
Ki tā büşr eyleyüpdür gonce kızlar

1649 köñülimiz çi: qara köñil G // dir: teg R / bir: gör R / oldık: oldıñ R

1650 geldi şādan: şād ḥandān G

1652 Hamu büt: Ha bütler R / üzilmiş: urmuş R

1653 Diyeller: Didiler R // Ḥudāy'ın: Ḥudāy R

1654 Yūsuf'a: Züleyhā G / şāh-ı nīkū-kār: ḥurşīd-i ḥ'āver G // eylerler izhār: izhār idüpdür G

1655 ayrıca: ayrıça R

1656 sen sürüpsen yaḥşı: n'itmışeñ ey şāh-ı R / Yüziğ nūrı olupdur: Ki yüzün nūrıdur çün R

1657 - G

- R 40b Belā mīve mīveden ola rengin
Ki yaḥşı yaḥşılardan ola sengin
- G 42a Bu mekr ü hileden çoḥ didi ol mäh
Açılmadı çi gonce ḥatır-ı şäh
- 1660 Ḥayādan yüzi oldı kırmızı reng
Bile kim lāleden eylerdi ol neng
- Başını aşığa salmışdı o şäh
Ki görünmeye gözine yüzi mäh
- Züleyhā gördi kim baḥmaz yüzine
Tekebbürden kulağ asmaz sözine
- Bu ḥasretten yürekden çekdi āhı
Kim ondan yandı mehden tā-be-mähı
- Ḳayıtdı bāğdan yüz miñ ḥasret ile
Bu şı'ri oḥudı miñ 'ıṭret (?) ile

[33. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1665 Yūsuf'ı gördim raḳı̄b ilen gider çekdim bir āh
Ey Kerīmā bendeniñ aḥvāline sensen güvāh
- Hıç kāfir olmasun men teg ḳarīb ü der-be-der
Ḥasret ile dil-berin yüzine kıldım bir nigāh

1658 ola: ala: G

1659 mekr ü hileden: sözlerden oḥa R / ol mäh: oḥah R // çi gonce ḥatır-ı şäh: bu sözlerden şehşäh

G

1660 yüzi: üzi R // ol neng: o nık R

1661 görünmeye gözine yüzi mäh: görünmese gözden bile bed-ḥ'āh G

1662 kim: ol G // Tekebbürden: Nā-ḥoş sözden G

1663 āhı: bir āh G // b: Felek āhından yandı şems ile mäh G

1664 1664-1669 beyitler - R

Ġonçe kızlar Yūsuf'ımı niçe menden aldılar
Şūm raķiblerden kışāşım al Ĥudā-yı dād-ĥ'āh

Ger günāhım çoĥdur ammā ĥalka rüsvā itmegin
Maĥşeriĥ güninde itme bendeni yüzi ĥara

Mazlūmī teg hiĥ birini ota yandurmadılar
Hicrāniĥ otına yandurdılar onu bī-günāh

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

1670

Gel ey sāķī yine virgil mey-i nāb
Ki hecriĥ çoĥ kılup cānımı bī-tāb

Daĥı ĥalmadı bir şabr u ĥarārım
Çıĥupdur öz ilimden iĥtiyārım

Ġam-ı hicrān maĥa çoĥ kār idüpdür
Ġarībliĥ derdi hem bīmār idüpdür

Vaţandan ötri çoĥ çoĥ bī-dimāĥım
Maĥa raĥm eyle rüşen ĥıl ĥerāĥım

Maĥa bir cür'a mey vir bile ser-ĥoş
Ki derd-i hecriĥ[i] kılsam ferāmüş

1675

Sen ey muţrib yine sāzıñı sāz it
Bizim çün şoĥbet eyle ser-firāz it

Ki cismim hamu yanmış çün per-i kāh
Degilsen meger aĥvālimden āĥāh

1668 b'nin kafiyesi gazelin kafiyesi ile uyumsuzdur.

1670 mey-i nāb: mey ü nāb R (mh.) / 1670-1682. beyitler - G

1674 derd-i hecriĥ: derdi hecriĥ R (mh.)

1676 per-i kāh: peri kāh R (mh.)

Ki nice qalmışam men zār [u] hayrān
Meni qoğ yandurupdur nār-ı hierān

Bir ikki nāle qek kōđlını řād it
Varup gel seyrine Mađlūm[1] yād it

Ki vardur qūn gānīmet bu iki gūn
Bugūndūr yā řabāđ olur dīger-gūn

1680 Ki ne men var muna ne sen ne sākī
Ne bizden bir eřer dūnyāda bākī

Gel ey Mađlūm iřiđi qoy Hūdā'ya
Kim oldur reh-nūmā her bī-nevāya

R 41a Qı ol hīq kimseni itmedi mađmūm
Seni hem eylemez elbette mađrūm

Huř ol bī-dil ki ma' řūqı ola yār
Onığ hāđırına virmese āzār

Eger cān istese der-dem vire cān
Onığ başına cānın ide qurbān

1685 Her ol kim istese vaşl-ı nigārı
İlinde hīq qalmaz iđtiyārı

Onı yel gezdürür her kūqe sarı
Ki tapsa kūy-ı dil-berden gūbārı

1677 yandurupdur: tandurupdur R (mh.)

1679 iki: ikki R

1683 ol: o G // hāđırına: h'āđırına G

1684 Onığ: Onıñ R / ide: kıla R

1685 İlinde: İlind G

1686 yel gezdürür: yil gizdürür R / kūqe: kimse R // tapsa kūy-ı: tapsun giri R

- Ki görmipdür yüzini görmek ister
Onıñla birce devrān sürmek ister
- G 42 b Çi yüzini göre ister vişālin
Ki her laḥza göre nūr-ı cemālin
- Vişāli ger ola birden müyesser
Olur hicrān-ı dil-berden mükedder
- 1690 Bī-çāre ‘āşık-ı miskīn [ü] maḥzūn
Gerek dīvāne olsun hem-çü Mecnūn
- İlinde hergiz olmaz iḥtiyārı
Onıñ cānında qalmaz bir qarārı
- Züleyhā idi ma‘ şūq-ı ḥayālī
Bile isterdi kim görsün cemāli
- Şu görmek ğayrı yoḥ idi gümānı
Ḥayāl ile iderdi zindegānī
- İşitdi issini çün bŷy-ı dil-dār
Ki birlik ide onıñla ola yār
- 1695 Heves itdi kim oña ola vāşıl
Murād-ı ḥātırını itse ḥāşıl
- Belā her kimse kim bir bāğa girse
Çi görse gül yüzini ister virse

1687 Ki: Çi R // Onıñla: Onıñla R

1688 laḥza göre nūr-ı: dem görse ol ḥüsn ü G

1690 hem-çü: nice G

1691 qalmaz: olmaz G

1692 idi: ile R / ma‘ şūq-ı meşğŷl-ı R

1693 ğayrı: ğayr G / yoḥ idi: yoḥ-ıdi G // ile iderdi: eylerdi bile G

1694 a: Çi gördi yüzini isterdi dīdār R // Ki birlik: Birilik R

1695 kim oña: onıñla G // Murād-ı: Murād u G

1696 1696-1700. beyitler - G // b’nin vezni bozuktur.

Çi durdı gül gerek tutsa gül-âbın
Çi dutdı gerek ondan içse âbın

Ma' u'l-kışşa kim insân gözi doymaz
İlinden geldüğini hîç kıymaz

R 41b Meger gözini âhîr doyura hâk
Kim ondan doysa bu çeşmân-ı nemnâk

1700 Züleyhâ vaşl için isterdi çâre
Kılurdu Yûsuf ondan çoğ kenâre

Onıñ ' aşkından oldu h'âr [u] bîmâr
Za' if ü zâr mişl-i kâh-ı dîvâr

Züleyhâ'nı çi dâye gördi lâger
Didi n'oldı saña ey cân-ı mâder

Nedendür kim bile bîmâr olupsan
Bile h'âr u za' if ü zâr olupsan

Neden rengiñ olupdur za' ferânî
Ha yergâ gitdi reng-i ergavânî

1705 Didi ey ana cânım çıhdı âhîr
' İlâc it derdime kim yandım âhîr

Bu ' İbrânî kul öldürmiş meni zâr
Onıñ ' aşkından oldım bile bîmâr

1699 doyura: R

1701 Onıñ ' aşkından: Onıñ ' aşkında G / h'âr: zâr G // ü: - R / mişl-i kâh-ı dîvâr: kaldı bile nâ-çâr G

1702 dâye gördi: gördi dâye G // n'oldı saña: n'olmuş sene G

1703 - R

1704 - G

1705 ey ana cânım çıhdı: k'ey cân nene men öldüm R

1706 Onıñ ' aşkından oldım: Onıñ ' aşkındaam men G

Gel ey ana maña bir yârlık eyle
Ġamım çoġ oldu bir dil-dârlık eyle

Gerek kim itmesen bu işde takşîr
Meniñ dilimden eyle oña takrîr

Kim ey rûh-ı revân-ı yâr-ı cānî
Ĥarāmım ola sensiz zindegānî

1710 Ki tākātım daġı tākāt olupdur
Ġam u ġuşşalarım çoġ daġ olupdur

G 43 a Daġı ġalmadı bir şabr u ġarārım
Çıġupdur öz ilimden ihtiyārım

Sen imdi şāh men hem-çün gedāyam
Seniñ-çün bir kenîz-i bî-nevāyam

N'ola ger bu kenîzi itsen āzād
Murādını viren bir eylesen şād

Ne az olur seniñ şānında ey şāh
Ki ġırnaġına baġsañ gāh [u] bî-gāh

1715 Hevesi var kim ola saña ġırnaġ
Ki dîdārına çoġ çoġ vardu müştāk

1707 maña: vü / yârlık: dil-dârlık G // dil-dârlık: ġam-ġârlık G

1708 Meniñ dilimden eyle oña: Menim dilimde oña eyle R

1709 revân-ı: revānı R (mh.) / cānî: cānım G // b: Aparıpsan benim rûh-ı revānım G

1710 tākāt: mā-tāk G // u: - R

1711 ġalmadı bir: ġalmupdur R

1712 hem-çün: nice G / Seniñ-çün: Ĥapunda G / kenîz-i: kenîzi R (mh.) , ġarîb-i G

1713 N'ola ger: Ne olur G // viren: viriñ G / eylesen: eyliyîñ G

1714 az olur seniñ şānında: olasun luġından R // gāh [u]: gāhı R

1715 kim ola saña: ki size ola G / saña: sañah R (mh.) // çoġ çoġ vardu: var çoġ çoġ G

Rızā ol tā ki senden ala kāmın
Ki lebiñ sularından dola cāmın

Ki senden ğayrı yoğdur ārzūyī
Ṭama^ʿ ı var ki senden āb-ı rūy[i]

Züleyhā dāyesine ağladı zār
Bu ū^ʿ ri eyledi ūol devre tekrār

[34. Gazel]

fā^ʿ ilātün fā^ʿ ilātün fā^ʿ ilātün fā^ʿ ilün

K'ey ana cān çııdı cānım bir teraḥḥum kıl maḡa
Ğit getürġin Yūsuf^ʿ ı tā derdime virsün ūifā

1720 Ḳalmıūam ḡayrān [u] ser-gerdān yoğdur birce düst
Tā ki gelsün yūregim derdlerine virsün devā

Bilmenem men n'eyleyem harġa gidim feryād idim
Luṭf [u] raḡm u ūeḡkat itse ḡāl-i zārımḡa Ḥudā

Ḥalk ḡulm itmiū maḡa sen hem dahi ondan beter
Zālīmā imdı seniḡ cebrinḡ de olmiū bir belā

Eyle her kim var ġarīb-i mübtelā-yı derd-i ^ʿaūḡ
Mazlūm-ı bī-çāre hem ondan beter oldu mübtelā

mefā^ʿ ilün mefā^ʿ ilün fe^ʿ ülün

Didi ġam çekme sen olma hirāsān
Ki bu işler yanımda vardur āsān

1716 ala: ola R // Ki lebiñ sularından: Leblerin şekerinden G / cāmın: cānın R
1717 senden: sizden G / ğayrı: ğayr G / yoğdur: yoğ G / ārzūyī: ümmidġāhī G // b: Kim öz vaşlıñdan
özge bir penāhī G
1718 1718-1723. beyitler - R
1723 b'nin vezni bozuktur.
1724 ġam çekme sen olma hirāsān: dāye ki ġam çekme firāvān R // yanımda: ilimden R

1725 Ki men efsün-[‘] azāyimler bilürem
Onı efsün idüban getürürem

Bu demde giderem kiltürem onı
Yanıñda birce dem yitürem onı

R 42a Eger yerde eger āsmānda ola
Eger kim munda yā her ħanda ola

Ve ger kim gökdeki olsun firişte
Ve ger kim ħūr ile yeri behişte

Eger cinn ola yā ħalil perī-zād
Veyā kim ola ħayl-i ādemī-zād

1730 Hemīn laħza onı iħzār ider men
Seni onıñla der dem yār ider men

[35. Gazel]

me[‘] ūlū me[‘] fā[‘] ilū me[‘] fā[‘] ilū fe[‘] ūlūn

Ey [‘] aşıq-ı bī-çāre-i miskīn-şināsān

Dil-dārıñ için olmayasan çoħla hirāsān

Tarı’ña tevekkül kıl u ümmīd oña bağla

Kim Tarı kerīmdür bile işler olur āsān

Hıç kimseni maħzūn bile eylemez ol şāh

Ķādir ki seni dil-berıñ ile ide hemsān

Her kimse ki [‘] aşq ola mu[‘] ayyende ħaķıķī

Yanıñda ola hicr ü vişāliñ iki yeksān

1725 - R

1726 1726-1735 beyitler - G

1730 iħzār: iħzār R (mh.)

1734 iki: ikki R

1735 Mazlūmī diliñ bağla dağı eyleme efğān
Kim var seniñ dal sene şāh-ı Ḥorāsān

Çāder başına saldı zāl-i mekkār
Gidüp Yūsuf'ı eyledi ḥaberdār

G 43b Yūsuf'a söyledi yalan sözini
Bu efsünd[an] dolandurdı yüzini

Çi dāyeden işitdi bile efsün
Didi kim olmışaṅ ey dāye mecnūn

Ki yoldan çıḥmazam hergiz füsündan
Seniñ ḥileleriñ vardur cünündan

1740 Züleyḥā'nıñ satın alan ḳulıyam
Ona ḳulluḳ idüban ḳul bolıyam

Fe-emmā itmezem hergiz günāhı
Ki vardur Ḥaḳ te'ālā tek güvāhı

Mene oḒlan diyüban ol 'azizim
Züleyḥā'nı idüpdür bir kenizim

İvinde men nice idim ḥıyānet
Günehkār olsam u çeksem ḥacālet

1735 b'nin vezni bozuktur.

1736 Yūsuf'ı eyledi ḥaberdār: Yūsuf'a virdi bile aḥbār G

1737 - R

1738 - G

1739 çıḥmazam: çıḥmanam R // Seniñ: Seniñ R

1740 Züleyḥā'nıñ satın alan: Züleyḥā'nıñ ḥātün alma R // Ona: Oña R / idüban: iderem R / bolıyam: yollim R

1741 itmezem: itmenem G

1742 Mene: Ki R / diyüban: maña dipdür R // idüpdür: ḳılıpdur R

1743 idim: ḳilim R / b: Ki tabşurma mañadur bu emānet R

- Ma'āza'llāh eger olsam zinākār
Meni düzağa salsun Ḥayy-ı Cebbār
- 1745 Götürsem hoşkadan mühr-i emānet
Onıñ ivinde kılsam men hıyānet
- Götürem nice başını kıyāmet
Bozim olsun qara çeksem hacālet
- R 42b Cehennem odlarına tākātım yoḡ
'Azāblar çekmegine hāletim yoḡ
- Yürekde 'ilm-i Cebrā'ıl varımdur
Köñülde sırr-ı İsrā'ıl varımdur
- Menim ilimde var Ḥaḡ'dan kitābım
Buyurmuş emr-i nehy ile Ḥiṭāb'ım
- 1750 Haçan bu 'işmete 'işyān kılim men
Muṭā'ımda bile noḡşān kılim men
- Ḥuṣūşan men ki peygem-berlıkım var
İlimde Ḥaḡ kitābı dirlıkım var
- Ona aytur ki şabr itsün niçe gün
Ki bir gün ola bu devlet dıger-gün

1744 - R

1745 1745-1746. beyitler - G

1747 odlarına tākātım yoḡ: odına hāletim yoḡdur R // çekmegine hāletim yoḡ: çekmege tākātım yoḡdur R

1748 varımdur: varım R // varımdur: varım R // İsrā'ıl: İsrāfil G, R (mh.)

1749 ilimde: ilimden R / kitābım: kitābı R // nehy: R / Ḥiṭāb'ım: Ḥiṭāb'ı R

1750 Haçan: Bu cān R // Muṭā'ımda: Muṭā'ımda R

1751 peygem-berlıkım: peğem-berlıkım R // kitābı: kitābdan R

1752 - R

Helállikde görecekdür vişālim
Götirme boynıña imdi vebālim

Yūsuf ona bile virdi cevābın
Bu şi‘ri oħıdı kıldı ħiṭābın

[36. Gazel]

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1755 Git oña ayturginen kim itmezem hergiz günāh
Çünkü vardur üstimizde Hāḡ te‘ālā teg güvāh

G 44 a Men peyem-ber-zādeem aşlım irür ma‘şüm [u] pāk
Ger bu işi eyleyem maḡşere olim rü-siyāh

Men ġarīb [ü] bī-penāhem yoħdı bir feryād-res
Ger meni öldürsiler hani maña bir dād-ħāh

‘Azīziñ ivinde men nice ħıyānet eylisem
Ĥāyiniñ yeri Cehennem’dür veyā kim ḡa‘r-ı çāh

Zālimiñ ivi yıħılsun cebr ider ‘ācizlere
Gör nice bī-çāre Mazlümīni yaħdı bī-günāh

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

1760 Gelüp dāye bile yetürdi peyğām
Ki rāzi olmadı ol şāh-ı eyyām

Didi aytur ona kim itmesün cebr
Meni ister nice gün eylesün şabr

1753 Helállikde görecekdür: Ĥalāyıkla görecekdür R // Götirme boynıña: Götürmesün bile R

1754 ona: oña R / cevābın: cevābı R // oħıdı: oħıdı R / ħiṭābın: ħiṭābı R

1755 üstimizde: üstemizde R

1756 peyem-ber: peyemmer R // b: Hāḡ arasında olur maḡşer günü yüzim ḡara G

1757 penāhem yoħdı bir: günāhem yoħdur R // meni: meniñ R

1758 eylisem: itsem G // b: Ger işitse meni otğa yanduru çün per-i kāh R

1759 bī-çāre Mazlümīni: bī-çāre-i Mazlüm’ı R

1760 dāye bile yetürdi: yine yetürdi dāye G // ol şāh-ı: ol-şāh-ı G

1761 ona: oña R // nice: niçe G

Ki şabırdan açılır gönçe-i gam
Eger şabr itse ola maña hem-dem

Çi dāyeden işitdi bile aḥbār
Bu guşşadan bile çoḡ aḡladı zār

Ki ey zālīm felek n'ittim saña men
Ki her dem görürem yüz miñ belā men

1765 Ne istersen ki her dem öldürürsen
Günāhım nemedür kim yandurursan

Maña raḥm eyle ey zālīm ḡarībem
Gülüm vaşlında[n] itme bī-naşībem

R 43a Bile aḡlardı kim medhūş oldı
Özinden gitdi vü bī-hūş oldı

Özine çünki geldi ol perī-zād
Bu şi'ri oḡudı dād ile bünyād

[37. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
Ey felek n'ittüm saña kim derde kıldıñ mübtelā
Yaḡdurursan başıma her laḡzime miñ miñ belā

1770 Saña yoḡ-udı gümānım bile hergiz ey felek
Kim meni maḥrūm iden itseñ şehīd-i Kerbelā

Yār ḥāzırdur yanıḡa hiç baḡmaz yüzime
N'eyleyem zālīm ki dil-ber cebri vardur bir belā

1762 gönçe-i: guşşa-ı G // Eger şabr itse ola maña: Ki şabr itsün bize olur mı G
1763 1763-1773. beyitler - G

Gerçi hâzırdur yanımdan var gâyibden beter
Çünkü yâr görünmez oldu lâ-zararât-ı belâ

Ey felek kimden göreyim sen mene cebr eylediñ
Kim bu derd-i ‘aşkına Mazlûm’ı itdiñ mübtelâ

mefâ‘ilün mefâ‘ilün fe‘ülün

Züleyhâ didi men özüm giderem

Yâ onı gitürürem yâ ölürem

1775 Yûsuf’ıñ yanına gitdi ğazabnâk
Ona ayturdu k’ey dil-dâr-ı bî-bâk

Niçün hâlimğa itmezsen teraḥḥum
Yüzime birce baḥ itgin tebessüm

Gör ‘aşkında ne yanmış cânım ey gül
Daḥı ḳalmupdur bir şabr u taḥammül

Var idi tâ ki şabrım eyledim şabr
Dahi ḳalmupdı şabrım eyleme cebr

Başıña döndür ü âzādım eyle
Vişâliñe yetür dil-şādım eyle

1780 Ve ger yoḥsa özimni öldürürem
Veyâ özimni odğa yandururam

1772 a’da veznin tam çıkması için “var” kelimesi medli okunmalıdır.

1773 derd-i ‘aşkına: derdi ‘aşkına R (mh.)

1774 gitürürem: getürerem G

1775 gitdi: geldi G / ğazabnâk: ḳazabnâk G // Ona ayturdu: Oña yetürdi R

1776 Niçün hâlimğa itmezsen: Nime hâlimğa ḳılmazsan R // Yüzime: Yüzimğa R / baḥ itgin: ḳılmasan

R

1777 ‘aşkında ne yanmış cânım: ‘aşkıñda nice yanmışam G // Daḥı: Dahi G / b’nin vezni bozuktur.

1778 Var idi: Var-idi G // Dahi ḳalmupdı: Daḥı ḳalmupdur R

1780 özimni öldürürem: özimi öldürür men G // özimni odğa yandururam: özimi ota yandurur men G

İteğinden dutaram rûz-ı maḥşer
 anımnı senden alsun Ḥayy-ı Ekber

Yanında eyledi oḥ āh u nāle
 Gzinden ya tkerdi hem-i jāle

Ona yalvardı oḥdan oḥlar ol māh
 Ki belkim ḥāline raḥm itse ol āh

G 44b Zi-bes kim eyledi oḥ dād u bī-dād
 Bu i'ri oḥudı ol-serv-i āzād

[38. Gazel]

fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilūn

1785 Ey cānānım bir teraḥḥum Tarı ḥaḥı ıl maḥa
 Kim seniñ 'aıḡ odından yanmıam mil-i abā

R 43b Yalvararam men saḡa belki ki raḥm itseḡ maḡa
 ıḡmaḡa gelmi cānım gel derdime itgil devā

Ger maḡa raḥm itmesen alsun vebālim boynıñıa
 Ne cevāb vireḡ eger senden ḡaber alsun Ḥudā

Pād-āhım sen eger kim ldüren yā yanduraḡ
 Ne olur yzime baḡsaḡ tā olim senden rızā

N'eyleyim ne āre ılsam yandı cānım vāy vāy
 Mazlūm-ı bī-āreem bir raḥm ıl ey pādā

-
- 1781 İteğinden: İtegiḡden G // anımnı: anımnı G
 1782 oḥ: oḥ R / u: - R
 1783 Ona yalvardı: Oḡah yanurdı R
 1784 u: - G // oḥudı ol-serv: oḥıdı ol serv G
 1785 cānānım bir teraḥḥum Tarı ḥaḥı: Ey cinānım Tarı iūn bir teraḥḥum R // b: Men
 seniḡ 'aına yandım odlara oldum hebā G
 1786 Yalvararam: Yalvarurdum R / belki: belkim R // itgil: ılgil R
 1787 maḡa: mene G / alsun: alur G // vireḡ: virreḡ G
 1788 eger kim ldüren yā yanduraḡ: ger ldürürsen ũ ger kim yanduriḡ R // Ne olur yzime: N'ola ger
 yzimeḡa R
 1789 pādā: padāh G, R

- mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün*
- 1790 Züleyhā'dan işitdi sözləri şāh
Düşüp ağlamağa çekdirdi bir āh
- Züleyhā didi neme ağladın sen
Nedendür bile cānım dāğladın sen
- O ney ki söyle od cānımğa çağdıñ
Dağı çoğ ağlama cānımı yağdıñ
- Didi ağlaram ondan ey perī-zād
Ki 'aşk-ı kimseden hīç olmadım şād
- Ezelden 'amme 'aşkımdan vurup dem
Uğurlıktan kılup bed-nām-ı 'ālem
- 1795 Dağı atam maña saldı muḥabbet
Ki arkadaşlar menden kesdi uḥuvvet
- Meni ayırdılar cān teg bedenden
Ġarīb yerlere saldılar vaḥandan
- Belā-yı çāh-ı zindān gördüm ondan
Cefālar çoğ firāvān çekdüm ondan
- Yüregim ḳan töker her dem yaşımğa
Kim 'aşkıñdan neme gelsün başımğa

1790 çekdirdi: çekdüirdi R
1791 bile cānım dāğladın: kim cānımı dāğladı R
1792 - G
1793 Ki 'aşk-ı kimseden: Seniñ 'aşkıñdan men G / 'aşk-ı: 'aşka R (mh.) / olmadım: olmanam R
1794 Ezelden 'amme: Menim 'ammemi R // Uğurlıktan kılup: Uğurlıқта idip G
1795 Dağı: Didim G / maña: mene G // Ki arkadaşlar menden kesdi: Ķardaşları maña kisdi R / b'nin
vezni bozuktur.
1796 Ġarīb yerlere: Ġarīblik yergā R
1797 gördüm ondan: görmişem men G // çekdüm: gördüm G
1798 Yüregim ḳan: Yüregimden G / her dem yaşımğa: ḳanlar gözime G

- Bu manşıbdā özümle istemem yār
 “Fe-leyse gayrahu fi’ d-dāri deyyār”
- 1800 Be-bāğ üstünde servi başı çekse
 Sitemiñ itişi başına degse
- Çıyaş teg ‘ālemi kılsa münevver
 Ki sunın zulmeti eyler tekerrür
- Çi ay doğsa ‘ālemi rüşen itse
 Hamunun girdi yüzün külhen itse
- Ḥudā istemez özine refiği
 Tarı’na refiğ ol olkıl haqıķı
- R 44a Bugün men varum u ferdāda fānī
 Menim cisminde olmaz cāvidānī
- 1805 Onıñ hüsni hemişe varı bākī
 İki ‘ālemde oldur yār u sākī
- Züleyhā didi k’ey bī-raḥm yārim
 Dağı qalmupdur bir şabr u qarārım
- G 45a Seniñ nürıñ maña kılmış tecellī
 Ḥudāy haqķı maña vir bir teselli
- Gel ey cānım teraḥḥum kıl teraḥḥum
 Yüzimğa birce bağ itgil tebessüm

1799 özümle istemem: öz ile istemez R // “Fe-leyse gayrahu fi’ d-dāri deyyār”:
 Onun dışında bir mülk sahibi yoktur (Arapça bir deyiş).

1800 1800-1805. beyitler - G

1804 varum u: varumu R (mh.)

1805 İki: İkki R

1806 Dağı: Dahi G

1807 Seniñ: Seniñ R / vir bir: virgil R

Niçe ildür seniñ çün itmişem şabr
Dağı kalmupdı şabrım eyleme cebr

1810 Seneñ ħurşid-i tábān men çı yılduz
Menim cānımnı sen yağıdıñ bu gündüz

Seniñ yolında koydım mülk ü mālı
Ki senden belki görsem bir vişāli

Seni aldım ki dermānım olasan
Ne ol kim āfet-i cānım olasan

Menim sözimğa kılmazsan itā^c at
Menim rāyıma gitmeñ birce sā^c at

Menim gül yüzime bağmazsan ey-şāh
Bile yārlıq olur mı bāreka'llāh

1815 Bu tarz ile iderdi āh u zārı
Velī Yūsuf'a hiç itmezdi kārī

Çi çoğ yalvardı ona itmedi kār
Gözü yaşlu bu şı^c ri itdi tekrār

[39. Gazel]

fā^c ilātün fā^c ilātün fā^c ilātün fā^c ilün

K'ey Yūsuf bir raħm kıl tā başıña ħurbān olim

Yüzime it bir nażar tā ħaşıña ħurbān olim

1809 Niçe: Nice R / seniñ çün: seniñ-çün R // Dağı: Dahi G / kalmupdı: kalmupdur R / şabrım: şabrum R

1810 Seneñ: Seneñ R // Menim cānımnı sen yağıdıñ: Meniñ cānımı yağıdıñ sen G

1811 Seniñ: Seniñ R / ü: - R

1812 aldım: aldım G / G'de 1812 ve 1813. beyitler birbirinin yerine yazılmıştır.

1813 Menim sözimğa: Meniñ sözime G // Menim rāyıma gitmeñ: Meniñ rāyımla gitmeñ G

1814 - G

1815 Bu tarz ile iderdi: Bile eylerdi çoğ çoğ G / u: - G

1816 1816-1820 beyitler - R

Çıhmağa gelmiş cânım zālīm mürüvvet çaķıdır
Bir mürüvvet kıl maņa tā bende-i fermān olim

Hicrānıñdan yandı cânım hani ol şabr u qarār
Zühre teg olgin muķārın aya gel ĥandān olim

1820 Niçe illerdür seniñ çün çeker idim intizār
Koyma Mazlūmī kimi kūyında ser-gerdān olim

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün
Yūsuf didi ona k'ey mihrbān yār
Meni dutma bu yerde bile düşvār

Şabır kıl şabr miftāhü'l-ferecdür
Tılısma kim tılısmıñdan ĥaricdür

G 45b Şabırla dāneden baş çekse ĥūşe
Ĥūşeden ĥalka virse zād u tūşe

Eger bir şayd gicrek düşse dāma
Big ondandur bulansa bir ĥarāma

1825 Eger şabr eylesen yetsen murāda
Ki Kevşer'den içersen cām-ı bāde

Bu tarz ile ona virdi tesellī
Bu şi'ri oĥıdı itdi tecelli

1821 ona: oņa R

1822 ĥaricdür: ĥaricdür G (mh.)

1823 Şabırla: Şabıryla R / çekse: çıĥsa R // Ĥūşeden ĥalka virse: Ki ĥalka virsün ĥūşe G / u: - G

1824 düşse dāma: dāmğa düşse R // bulansa bir ĥarāma: ki düşse ... olsa R

1825 1825-1830 beyitler - R

[40. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

K'ey Züleyhā çekme ğam āhırdeki yāriñ menem
Ger bugün şabr eyleseñ dañla hevādāriñ menem

Ger meni doğrı seversen gel meni āzād kııl
Tā ki Tarı yāriñ ola yār-ı ğam-ğ'ārıñ menem

Ger ki menden el götirseñ imdi dil-şād eyleseñ
Tarı'nıñ haqqı ki āhırdeki dil-dāriñ menem

1830 Dil-ber aytur Mazlüm'a kim ğuşşa yeme şād ol
İkki dünyāda seniñ yār-ı nıgehdāriñ menem

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

Züleyhā didi hani şabr u tākāt
Ki senden ayrı dursam birce sā' at

Cānım çıñmağdadur raħm eyle ey cān
Ki cānım başıña miñ kañla ħurbān

R 44b Yüregimden eger olsaydıñ āğāh
Mene raħmıñ gelürdi ğāh [ü] bī-ğāh

Ne fāyda ki degülseñ sen ħaberdār
Ki 'aşkıñ nice kılmıñ cānıma kār

1835 Menim cānımğa ne otlar düşüpdür
Yanaram men saña ħoşlar düşüpdür

1827 Züleyhā: Züleyhāh G (mh.)

1831 Züleyhā: Züleyhāh G

1832 kañla: def' a G

1833 olsaydıñ: alsaydıñ R // Mene: Maña R

1834 - G

1835 Menim cānımğa: Ğarīb cānıma G

Ġamım yük yük yığılmış ġuřsa çoġ çoġ
Ġarībem n'eyleyem bir ġam-h'ārım yoġ

Menim derdim çoġ olmuş eyle dermān
Yavuġdur ġasretiñden vireyüm cān

Maņa raġm eyle kim zār u ġarībem
Viřāliñden gel itme bī-nařībem

Ki ġalmupdur daġı bir şabr u ārām
Bu şi'ri aņlagil ey řāh-ı eyyām

[41. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1840 G 46a şabırımız ġadden aşupdur ey řabīb-i bī-vefā
Bī-mürüvvet eylegin gel derdimi itgin devā

Niçe müddetdür seniġ bīmār-ı hecriñ olmuşam
Birce inřāf eyle gel bīmārıña vir bir řifā

Yandurupdur derd-i hicrāniñ meni pervāne teg
Gel otım üstine bir su sipginen mihr-i Ĥudā

Tā ki şabırım var-idi ġıldım taġammül yoluña
řāġatım yoġdur daġı ey bī-mürüvvet pādřā

Mazlüm-ı bī-ġāreem dermāndeem zār u ġarīb
N'ola ger ġācetimi ġılsaņ keremiñden reva

1836 yığılmış: yıķılmıř R // ġam-h'ārım: ġam-h'ārī R

1837 Menim: Meniņ G // vireyüm: vireyim G

1838 Maņa: Mene G / eyle kim: eylegin G // Viřāliñden: Viřāliñde R

1839 daġı: dahi G // aņlagil: aņlagin G

1840 1840-1844. beyitler - R

1843 pādřā: pād-řāh G

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

1845 Çi hâdden keçdi istignâ-yı Yūsuf
Züleyhâ kaldı vü sevdâ-yı Yūsuf

Gicelerde yoḡ idi bir qararı
Qaraldı bile rüz u rüzgârı

Ki hîç tarz ile dutmaz-idi arām
Kiçürürdi bu ḡasret ile eyyām

Bile dīvâne oldı ol perīveş
Ki pervâne göre meniḡ şem' -i âteş

Çi derdi tapmadı hîç yerde dermân
Onı kıldı müşevveş nâr-ı hicrân

1850 Gidip dāyesine yalvardı ol-māh
Ki degilsen meger ḡālinden āḡāh

Ne çün bu işde eylersen tekāhül
Nedendür kim oturmuşsaḡ teḡāfül

Olam haçana teg mehcür ondan
Ki çoḡdan olmuşam rencür ondan

Çi bîḡâne olup maḡrem benimle
Ne ḡaşıl ger ola hem-dem benimle

1845 keçdi istignâ-yı Yūsuf: kiçdi Yūsuf hicrânı çoḡ G // kaldı vü sevdâ-yı Yūsuf: hem-çi geldi nice kim oḡ G

1846 yoḡ idi: yoḡ-idi G // u: - R

1847 Ki hîç tarz: Bu tarz R / dutmaz-idi: dutmaz idi R // Kiçürürdi bu: Kiçürür idi R

1848 meniḡ: meniñ R

1849 tapmadı hîç yerde: hîç yere yetmedi R

1850 Gidip: Gidüp G // meger: benim G

1851 Ne çün bu işde: Temām işlerde R // Nedendür kim: Nemedendür R

1852 teg: ten G // çoḡdan: çoḡdur R / rencür: mehcür R

1853 bîḡâne: maḡrem R / maḡrem: bî-gâne R // ger: kim G / hem-dem benimle: maḡrem meniḡle G

- Gice gündüz benimle vardu hem-rāh
Ne fā'ide yüzimğa baħmaz ašlā
- 1855 Her ol 'āşık ki 'aşkından nefürdur
Ve ger kim yavuğ olsa hem ki dürdur
- Çi peyvend olmasa cān u dilinden
Bulunmaz muttaşıl āb [u] gilinden
- N'ola ger eyleseñ bir mihrbānī
Çayursañ maña ol ārām-ı cānı
- G 46b Cevābıñ virdi dāye k'ey perī-zād
Seni görgeç perīden eylemez yād
- R 45a Yaradupdur Ĥudāy yaħşı cemālīñ
Kim ola istemez vaşl u vişālīñ
- 1860 Eger naķķāş-ı Çin naķşını çekse
Her ol büt kim onı görse dirilse
- Eger kim dağlar görsün zemānī
Tökülür ondan āb-ı zindegānī
- Eger kim bāğa girseñ 'işve-engīz
Dirahtlar itsiler yüz nağme āvīz

1854 vardu: vardı G // fā'ide: fāyda G, R

1855 'āşık ki 'aşkından: ma'şük kim 'aşkında R // yavuğ: yoğ G

1856 - G

1857 Çayursañ: Çayırsañ G

1858 Cevābıñ: Cevābın G // görgeç: görgeç G / perīden: birinden G

1859 Ĥudāy: seni R // vaşl u: ola R

1860 naķķāş-ı: naķķāşı R // dirilse: dirse R

1861 dağlar görsün: dağlu görseñ R / a'da "dağ" hecesi medli okunmalıdır.

1862 girseñ: seyriñ G // itsiler: itselerG

Ve ger kim Ehremen yüziği görsün
Müselmān ola yanında otursun

Eger yırlamağın bülbüle kınsa
Gelüp pervāne teg başına dönse

1865 Bu yaḥşılıka dermānde nedensen
Bile ḥayrān [u] ermānde nedensen

Bu ğamzelü kaşından oḡ [u] yay kııl
Şikār-ı ol nigār-ı dil-rübā kııl

Saçından oḡa kıayır bir kemendī
Ayağlarına vurdur eyle bendī

Yüziği görset oḡa köḡli alkııl
Kirişme ile il boynına salkııl

Yüzine bile itgil bir tebessüm
Ki der-dem ḥāliḡe kıılsun teraḥḥum

1870 Onıñ gözini sīmīn-güne kııl bāz
Ki çevgān teg saḡa olsun ser-endāz

Yüziḡde kıoy bile bir ‘anberī ḡāl
Ki tā kim baḡsa oḡa eylese ḡāl

1863 Ehremen: Ermenī R / görsün: görse R // ola: ola vü R / otursun: dursa R

1864 bülbüle: bülbülga R

1865 dermānde: dermende G // ermānde: ermende G

1866 oḡ: R // dil-rübā: dil-rübāy R

1867 vurdur: vardur R

1868 Yüziği: Yüziḡ G / köḡli alkııl: köḡlini alḡıl G // salkııl: salḡıl G

1869 itgil bir: eylegil G

1870 - G

1871 ‘anberī: ‘anberīn G

Oña görsetgineñ ol sāk-ı sīmīn
Kim ondan ötri ola zār u ğamgīn

Yanında bile nāz u ğamze ile
Onı bir dem öziñle ğamze eyle

Çaşından bir kirişme kıl işāret
Ki vaşından vire der-dem beşāret

1875 Bile itgil onıñla ‘ aşk-bāzī
Ki derdleriñe itsün kār-sāzī

Züleyhā didi k’ey yār-ı vefādār
Menim işim olupdur bile düşvār

R 45b, G 47a Ki hergiz yüzime bir bağmaz ol yār
Nice cevlān idim kılsam giriftār

Eger eylerdi yüzimğa nigāhī
Hālīmğa raħm iderdi gāh gāhī

Eger kim ay olim yüzime bağmaz
Eger kim gün olim nażar da salmaz

1880 Gel ana derdime kıl birce dermān
Kim ölürem қalur köñlimde ermān

Züleyhā dāyesine ağladı zār
Yanında eyledi bu şi‘ri tekrār

1872 görsetgineñ: görsetginen G // u: -G

1873 bir dem: yerde R

1874 - G

1875 onıñla: onıñla R

1876 Züleyhā: Züleyhāh G (mh.) // olupdur bile: bile olupdı G

1878 yüzimğa: yüzime R

1879 ay olim: öleyüm R // Eger: Ve ger R / nażar da salmaz: gözimğa bağmaz R

1880 kıl: -G / dermān: devā kıl G

1881 1881-1886. beyitler - R

[42. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

N'eyleyem zālīm ki hīç kim derdime kıılmaz devā

Bu ne bī-dermān belādūr gör ne tapulmaz devā

Ey tabīb-i ' aşq bir inşāf eyle dermān yetür

Her nice bilem ki hergiz hācetim olmaz revā

Bilmenem men ne yaman itdüm ki dönmiş[dür] hālīm

Ol kadar bahtım qaralmış kim mene baħmaz Hūdā

1885

Bes ki ğamdan lāġer ü zār u za' if olmuş benim

Qorħar āhımdan bile devrimġa dönmez hem belā

Bār İlāhā Mazlüm'ıñ derdini artur dem-be-dem

Çün-sitemden ġayr Mazlüm istemez bir āşnā

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

Didi dāye oña k'ey cān-ı māder

Yūsuf'dan ötri olma çoġ mükedder

Ki bir hīle onıñ-çün eylerem sāz

Kim elbette seniñle ola hem-rāz

Bu şart ile ki çoġ ġarc eylesen zer

Viren ġirūze vü la' l ile gevher

1890

Qayırsam ondan ötri bir ' imāret

Ki ' aqlımı ide tārāc [u] ġāret

1883 b'nin vezni bozuktur.

1887 ötri olma çoġ: ötr çoġ olma G

1888 onıñ-çün: onıñ G

1889 firūze vü: firüz ile G

Hamu yerlerde naqşın çekse naqkâş
Onıñ naqşı ile birbirle yoldaş

Çi Yūsuf birce dem onları görsün
Deliler teg sene qarşu yügürsün

G 47b Yüregine düşe mihr-i cemālin
Kim özi istese senden vişālin

Bile olsun ki il boynıña salsun
Bile kām-ı dilini senden alsun

1895 Yetürsün saña āb-ı zindegānī
Seniñle itse yaqşı kāmranī

Çi dāyeden işitdi oldı hoş-ħāl
Ona virdi firāvān hoş zer ü māl

Ki qayırsun onıñ-çün bir gülistān
Hamu naqkâş çoğ şem' -i şebistān

Bile aytur ' imāret eyleyen kāḡ
Ki oldı dāye ol ta' bire güstāḡ

İle getürdi bir üstād-ı māhir
Ki miñ şan' at ilinde idi zāhir

1891 naqşı: naqşa R

1892 dem: - G / onları: onları çı G // Deliler teg sene qarşu: Delilerin seniñ sarı R

1893 mihr-i: mihr ü G

1894 il boynıña: el boynıña R // kām-ı dilini: kām u dilini G, kām u diliniñ R

1895 Yetürsün: Yetürs R // Seniñle: Seniñle G / kāmranī: kāmranlıq G

1896 Ona: Oña R / hoş: çoğ G

1897 onıñ-çün: onıñ-çün G // çoğ şem' -i şebistān: eyler ü serv-bostān G

1898 oldı: çoğ R / ol ta' bire: olup ta' mīr R

1899 üstād-ı: üstād u R

1900 Buyırdı dāye k'ey üstād-ı bennā
Münakkaş yeddi iv eyle müheyyā

Ki yeddi āsmān hamu münakkaş
Gülistān-ı İrem teg yaḥşı dil-keş

Bile kayırdı ol üstād-ı bennā
Mişāl-i Yūsuf [u] şekl-i Züleyhā

Ki birbirle ola ma'şūk [u] 'āşık
Yatup bir yerde dil-dār-ı muvāfık

R 46a Açupdur birbirine yaḥşıca āgūş
Çeküpdür birbirine yaḥşıca ber-düş

1905 Salupdur birbiriniñ boynına qol
Qoyupdur birbiriniñ iline gül

Gehi birbir[i]niñ yüzün öperler
Gehi birbiriniñ dudağın emerler

Yatup bir yerde ma'şūk ile 'āşık
Yatup yuḥuda ikki yār-ı şādık

Ol ivlerde yoḥ idi bir mişālī
Olarıñ timşālinden ola ḥālī

1900 Buyırdı: Didi G / k'ey: ki ey G // iv eyle: ivler qıl R

1901 āsmān: R // yaḥşı: yaḥşı ol G / Bu beyit G'de der-kenārda yer almaktadır.

1902 b: Yūsuf'ın şeklini birle Züleyhā G

1903 ola ma'şūk [u]: oturmuş gerçi R // Yatup: Olup R / bir yerde: birbirine R / -ı: u R

1904 Açupdur: Açıpdur G // Çeküpdür: Durupdur G / yaḥşıca ber-düş: ikkisi medhüş G

1905 Salupdur birbiriniñ: Salıpdur birbiriniñ G // Qoyupdur: Qoyıpdur G / iline: ağızına R

1906 - G // b'nin vezni bozuktur.

1907 yerde: yerde ol G / ile: - G // b: Düşüp yuḥuya dil-dārı muvāfık G

1908 yoḥ idi: yoḥ-idi G // Olarıñ: Olarıñ G

- Bu tarz ile çi ivler oldu tayyār
Gidüp dāye onı kıldı haberdār
- 1910 Çi ivleri bile kayırdı üstād
Olara virdi zīnet ol perī-zād
- G 48a Hamu esbābını eyledi tayyār
Buyurdu Yūsuf'a itsiler aḥbār
- Gidip dāye onı kıldı haberdār
Kim istedile seni ey nikū-kār
- Didi kim yaḥşıdur oldu revāne
Yetişdi ivlere şāh-ı yegāne
- Çapudan çünkü girdi māh-ı tībān
Yerinden turdu ol-serv-i ḥırāmān
- 1915 İlinden dutdı kıldı itdi mihrbānī
Apardı ivlere ol yār-ı cānı
- Çapusına vurup bir kufl-ı muḥkem
Ḥiṭāb itdi ona k'ey yār-ı hem-dem
- Digil imdi neme virreḡ cevābım
Ki senden ötri çoḡdandur kebābım

1909 b: Gidip Züleyhā'ya eyledi izhār G

1911 b: Gidüp Yūsuf'ı eyledi haberdār G

1912 Gidip: Gidüp G / onı kıldı haberdār: Yūsuf'ı itdi izhār G // Kim istedile: Gel isterler G / ey: şāh-ı

G

1913 Didi kim yaḥşıdur: Yūsuf yola düşüp G // ivlere şāh-ı: çünkü onda o R

1914 Çapudan çünkü girdi: Çi girdi çapuya ol G

1915 kıldı: itdi G // Apardı: Aparup G

1916 ona: oḡa R

1917 Digil: Digin G

Dağı kalmupdı bir şabr u qarārım
Çıhıpdur öz ilimden ihtiyārım

Hālimğa bir teraḥḥum kıl ğarībem
Diyār u yārdan men bī-naşībem

1920 Menim derdim çoḡ olmuş eyle dermān
Yavuḡdur ḥasretiḡden vireyim cān

Didi kim itmezem hergiz günāhı
Ki vardur Ḥaḡ te'ālā teg güvāhı

Züleyḥā salmadı munca sözini
Öbir ivḡa apardı nāzenini

R 46b O iviḡ ḡapusın hem itdi muḥkem
Tažarru' eyledi k'ey yār-ı hem-dem

Ki bu iv vardur yaḥşıca ḥalvet
Menim boynımğa el sal eyle şoḥbet

1925 Didi hergiz kişi bāḡına girmem
İyesiz bāḡdan bir ḡonçe dirmem

Bu tarzı ile oḡurdı fesāne
Aparurdı onı ḥāne-be-ḥāne

1918 Dağı: Dahi G / kalmupdı: kalmupdur R // öz ilimden: ilinden hem R

1919 Diyār u yārdan men: Vişāliḡden gel itme R

1920 olmuş: imiş R // vireyim: vireyüm R

1921 kim itmezem: olmaz bu iş G / günāhı: günāhdur G // b: Bu cürme Ḥāliḡ-i ekber güvāhdur G

1922 salmadı: sanmadı G / munca: bolca R

1923 O iviḡ ḡapusın: Onı ḡapusını R // k'ey yār-ı hem-dem: oḡa mülāyim R

1924 a'da "var" hecesi medli okunmalıdır. // boynımğa: boynıma G

1925 bāḡdan: bāḡda R / ḡonçe: ḡonceye R

1926 tarzı: tarz G / oḡurdı: füsün ile G // onı ḥāne-be: ḥāneden özge R

- Her ivde aytururdu özge rāzın
Onıñ-çün çaldururdu özge sāzın
- G 48b Çi altı ivde olmadı müyesser
Onıñ işinde qaldı zār u mużtarr
- Onı yeddimçi ivğa ilti ol-māh
Ki belkim ondan açulsun bu dergāh
- 1930 Murādın istedi yeddimci ivden
Devā tapmadı yār iss-i devādan
- Belā bu yolda yoħdur nā-ümīdī
Giceden son gelür şubħ-ı sefidī
- Eger işiñde ey dil tapmasağ kām
Gerek sen nā-ümīd olmasağ encām
- Süħan-zīnet viren sözinden açқан
Bu yeñi gülleri ‘ālemğa saçған
- Bu yeñi güllere kıldı temāşā
Düzetdi kışsa-ı Yūsuf Züleyħā
- 1935 Çi heftüm ħāneye nevbet yetişdi
Züleyħā āh [u] vāveylāya düşdi
- Didi Yūsuf gözime gel ayağ bas
Menim sözimğa gel bir dem ğulağ as

1927 aytururdu: ayturdu R

1928 olmadı: almadı R // Onıñ: Onıñ R / u: - R

1929 yeddimçi ivğa: yidimçi ive G / ilti: ilti R // ondan açulsun: onda açılsun G

1930 yeddimçi ivden: yeddi ivinden R // b: Kim ola kırtara bile belādan R

1932 işiñde ey dil: kim öz işinde R // sen: - R / encām: ey ħām R

1933 1933-1961. beyitler - R

1934 temāşā: temāşāh G (mh.) // Züleyħā: Züleyħāh G (mh.)

Bu yeddimci ivi itgin müzeyyen
Yüzüñden oldı rüşen nice gülşen

Çi girdi içeri ol mäh-ı tábân
Yüzinden oldı rüşen çün gülistân

Harîmi gördi onda hiç kim yoğ
Raķıbden onda birce ters [ü] bîm yoğ

1940 Yūsuf'a ʿ arşa-ı meydân olup ney
Tamaʿ cānına hem otlar düşüp ney

Züleyhâ ʿ aşıkına mest-i cānân
Yüz miñ köñül ile mecnûn [u] hayrân

Şirîn dilli bile ol-mäh-ı tábân
Aparđı onı o serv-i ħırāmân

Serîr üstinde taşladı özini
Bile doldurđı yaş-ile gözini

Gel ey Yūsuf āhımdan bir ħazer kıł
Menim yüzime bir defʿ a nażar kıł

1945 G 49a Meniñ gül yüzimi görseñ nice mäh
Mene raĥm eyleseñ elbette ey-şāĥ

Meni haçana teg ħayrân koyarsan
Bile ħayrân [u] ser-gerdân koyarsan

Cānım çıĥmağdadur ey-nāzenîn yār
Yüzimğa kıł tebessüm ey nîkû-kār

1941 b'nin vezni bozuktur.

1946 teg: ten G (mh.)

Bile derd-i dilini çoḡ diyerdi
Yūsuf'a şevḡini izhār iderdi

Veli Yūsuf gözin tikmiş ayaḡa
Salup başın utanmaḡdan aşıḡa

1950 İviñ ferşine tiktürdi gözini
Ḳucaḡlup bir biri gördi özini

Görüp hem onda bir şüret çekilmiş
Ḳucaḡlup bir biri yaḡşı eḡilmiş

Ḳapusını eger dīvār gördi
Müzevvec ikki gül-ruḡsār gördi

Züleyḡā şekli görindi gözine
Naḡar saldı Züleyḡā'nıñ yüzine

Züleyḡā şol naḡardan tapdı ümmīd
Kim ola başına nūr sala ḡurşīd

1955 Didi gel imdi derdimi devā ḡıl
Öz vaşlıḡdan benim kāmım revā ḡıl

Ki senden ötri çoḡ yanmış bu cānım
Yanıpdur hamu maḡz-ı üstüḡ'ānım

Seniñ çün çekmişem men çoḡ cefālar
Meniñ başıma çoḡ gelmiş belālar

Niçe ildür bile dīvāne oldım
Temīz ü 'aḡldan bīḡāne oldım

1952 ikki: ikki ikki G (mh.)

1955 b'nin vezni bozuktur.

Ġarīblık yere senden ötri düşdim
Bu yüz miñ cebri senden ötri çekdim

1960 Meni şehr ü diyārımdan sen itdiñ
Dağı ħ̄iṣ̄ ü tebārımdan sen itdiñ

Meni ‘aşkıñda sen şeydā kılupsan
Mısır şehrinde hem rüsvā kılupsan

Bir özge ħapunı dögdür ki nā-gāh
Ola kim açula ondan çıĥa māh

Sen ey Mazlūm nevmīd olma zīnhār
Ki Tarı’dur kerīm [ü] ħudreti var

Derdiñe kıla vü der-dem devālı
Kereminden vire bir dem şifālı

1965 Düşübem ĥalk arasın dilde senden
Olup rüsvā aralarında senden

G 49b Seniñ ‘aşkıñda yoĥdur şabr u tābım
Seniñ hecriñde yoĥdur şabr u tābım

Meni çoĥlar dağı bī-tāb ħoyma
Bile bī-ĥürd ü hem bī-ĥ̄āb ħoyma

Maña raĥm eyle mazlūm u ġarībem
Diyār u ĥān-māndan bī-naşībem

1959 yere: yerde G (mh.)

1962 1962-1965. beyitler - G

1963 ħudreti: ħudrete R (mh.)

1966 Seniñ ‘aşkıñda yoĥdur şabr u: Seniñ ‘aşkıñda ilde yoĥ mı R // Seniñ: Seniñ R / yoĥdur şabr u
tābım: yoĥ mı ĥürd ü ĥābım R

1967 dağı: dağı G // Bile: İle G / ü hem: ile G

1968 mazlūm u: mazlūmı R // Diyār u ĥān-māndan: Vişālīñde gel itme R

- Bile odlar düşüp cānımğa sensiz
Ki olsun teşne susız cān bedensiz
- 1970 Menim cānımğa odlar çoḡ düşüpdür
Yanuram men saña hoşlar düşüpdür
- Temāşā eyleriñ sen yanmağımdan
Ölürem men gülersen cānmağımdan (?)
- Ĝamım yük yük yıkılmış ğuşsa çoḡ çoḡ
Ĝaribem n'eyleyem bir ğam-ğordım yoḡ
- R 47a Menim derdim çoḡ olmuş eyle dermān
Yavuşdur ḡasretiñden vireyüm cān
- Büyük Tarı'nıñ ḡaḡkı ile sevgend
Kim oldur cümle-i ḡalka Ḥudāvend
- 1975 Virüpdür ol saña bu zīb ü zīnet
Kılupdur nūr ile rüşen cibillet
- Onıñ nūr ile yüziñdür münevver
Onıñ 'ıtr ile boynıñdur mu' aḡtar
- Şu ḡaşıñ ḡaḡkı kim vardur iki yay
Kim āsmānda görinse ikice ay
-
- 1969 odlar: otlar R / cānımğa: cānıma R // Ki olsun: Kim olup G
1970 1970-1973. beyitler - G / Yanuram: Yandurdım R (mh.)
1972 b'nin vezni bozuktur.
- 1973 ḡasretiñden: R (mh.)
1974 Tarı'nıñ ḡaḡkı ile: Teḡri ḡaḡı için bola R // oldur: olur G
1975 ol: o G / zīnet: zīver G // Kılupdur: İdüpdür G / rüşen cibillet: ol zīb ü zīver G / cibillet:
cibilliyyet R (mh.)
1976 Onıñ nūr ile yüziñdür: Onıñ nūrındandır yüziñ G // Onıñ 'ıtr ile boynıñdur: Onıñ 'ıtrındandır
yüziñ G
1977 1977-1979. beyitler - G / iki: ikki R

Ḥaķı Şol kâkûl-i zûlfıñ aralar
Ki salanup dűŐup oĥ  anberiler

Ḥaķ-ı műŐġin ĥâliñ ġül-reng yűziñde
Ki nâz u ġamze kim vardur ġöziñde

1980 Bu Őirîn ġűlmegiñ ġone dehenden
Kim aparup meniñ  alımı menden

Őu hecrűdem kim ondan Őine-dâġım
Őu ol tenden ki yaĥdı űn erâġım

asem Şol  aŐa kim dutmıŐ yaĥamrı
Ki yaĥıpdur meniñ var u yoĥumrı

Ki cânsız cânıma vir cân Yűsuf
Ölűrem vir mene imân Yűsuf

Menem susız sen âb-ı zindeġânı
Menem cânsız sen cân-ı câvidânı

1985 ġitűr ey ġűl-i ter ĥurmâ zi-men Őir
oyan tű ĥuncede gel itme taŐir

Ki menden sűt senden tâze ĥurmâ
Ve Şarfa yete rehlik ey ŐehenŐâĥ

1978 Ḥaķ-ı: Ḥaķı R (mh.)

1979 Ḥaķ-ı: Ḥaķı R (mh.)

1980 Kim aparup meniñ  alımı: Aparıpdur nice Őabrımı R

1981 - G

1982 yaĥamrı: yaĥamı R // yaĥıpdur meniñ var u yoĥumrı: yaĥmıŐdı benim bu var R

1983 cânsız cânıma: varsız cismime R // vir mene imân: men Őaĥa vir cân R

1984 b'nin vezni bozuktur.

1985 - G // bu: tu R (mh.)

1986 - R

Bu sût [ü] ħurmādan gel ķūt-ı cān vir
Ki cān virmekdeem bir dem emān vir

Cevābın virdi Yūsuf k'ey perī-zād
Seniñle eylemez hīç kim perī yād

Meni imdi bu yerde dar dutma
Bile darlıķda hem nā-çār dutma

1990 Bu ma' şümlık şīşeme daş vurma
Günāh-ile meni odlarġa sürme

Şu Tarı ħaķķı kim bī-çün-ı çündür
Kim allim nūrı hem ol nūrdandır

Şüretinden olup cāndan hüveydā
Onıñ varlıķdan oldı ħalk peydā

G 50a Onıñ baħrinde yeddi çarġ-ı devvār
Suyıñ üstinde durupdur ħabābvār

R 47b Ķasem pāklere k'ondan doķmışam men
Bu yaħşılıķa yerde düşmişem men

1995 Olardan aħterim raħşān olupdur
Seħerim la' l-i zer-efşān olupdur

1987 Bu sût [ü]: Bu yaķu G // Ki: Bu R / virmekdeem: virmekdenem R

1988 Seniñle eylemez: Seniñ ħüsniñden G / kim: itmez G

1989 a'da "dar" kelimesi medli okunmalıdır. // darlıķda hem: darlıķdaam G

1990 şīşeme: R / a'da "daş" kelimesi medli okunmalıdır. // Günāh-ile: Günāh ile G / sürme: salma G

1991 Tarı ħaķķı kim bī-çün-ı çündür: Teñri'ni ħaķı için ki çündür R // nūrı: nūr G

1992 - G

1993 Onıñ: Suyıñ G // Suyıñ: Suyıñ G

1994 k'ondan: ondan G // yerde: ħīle G

1995 Olardan aħterim: Olarda iħtirām R

Ki ger indi meni dil-şād kılsañ
Bu gülşenden meni āzād kılsañ

Yavuqlıķda göreceksen vişālim
Götürme boynıña imdi vebālim

Naşihatlar kılup ona firāvān
Bu şi'ri oħıdı hoş-ħāl [ü] şādān

[43. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

K'ey Züleyhā çekme ğam k'āħir görürsen rüy-ı yār

Ger kim istese Ĥudāy'ıñ işitirsen büy-ı yār

2000 Hiç kimi nevmīd itmüpdür seni hem eylemez
Ger ona baĝlasañ ümīdiñ taparsañ küy-ı yār

Yār ĥāzırdur hemişe hani yāri isteyen
Gör ki ne yaħmış onı ol nergis-i cādū-yı yār

Aķ yüziñde ħara ĥālīñi çi gördim 'anberīn
Günimi kıldı ħara Hindū kimi şehlā-yı yār

Züfleriñ vaşfını itdi Mazlūm çekdi bir āh
Ĥālimi itdi perīşān müşg-çīn-i ĝisū-yı yār

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

Züleyhā didi k'ey şāh-ı cüvān-baħt

Ki hem tāciñ müyesser ola hem taħt

-
- 1996 indi: imdi R // gülşenden meni: ĥalvet ivĝadan R
1997 göreceksen: göreçeksen R // boynıña: boynıña R
1998 ona: oħa R // oħıdı hoş-ħāl [ü] şādān: oħıdı ol-şāh-ı ĥübān R
1999 Ger kim: Ki ger G / büy: gūy G
2000 ona: oħa R / ümīdiñ taparsañ: ümīdiñı tapar R
2001 yāri: bir yār G // onı: oħa R (mh.) / ol nergis-i cādū-yı: bu gözleri ĥumār G / cādū-yı: cādı R (mh.)
2002 Aķ: Ay G // Hindū kimi şehlā-yı: ol ĥālīñ Hindū-yı R
2003 - R / a'nın vezni bozuktur.

2005 Menem susız susızdan isteme t̄ab
 Ki taşlasun şabāha işdügi āb

Cānım çıhmağdadur raḥm eyle ey göz
 Durabilmem bu gice hem bu gündüz

‘ Aceb tāḳatsizem ārāmımı vir
 Ger istersen ve ger yoḥ kāmımı vir

Yüregim oḥuḡa oldı nişāne
 Kim eylersen bile çoḥlar bahāne

G 50b Bahāne igrilikdur ḥīle-sāzī
 Degüldür bu tarīḳ-i ‘ aşḳ-bāzī

2010 Yūsuf didi ma‘ āza’llāh günehdür
 Ki çeksem men ḥacālet bu yamandur

Ma‘ āza’llāh kim igri yol başım men
 Bu ḥīleleriḡe ḳulaḳ asim men

Durabilmem ki bir s̄a‘ at durayım
 Durabilsem daḡı kimden göreyim

Züleyḡā didi āḡir çıḡdı cānım
 Kül oldı hamu maḡz-ı üstüḡānım

2005 taşlasun: tapsun R / işdügi: icdügi R
 2006 çıhmağdadur: çıkmadadur R // Durabilmem bu gice hem: Düzebilmem giceye ten G
 2007 ārāmımı: ārāmı R // yoḥ: kim G
 2008 oḥuḡa: oḥuḡah R
 2009 igrilikdur: egrilikdur G / sāzī: sāzlık G // Degüldür: Degildür G / bāzī: bāzlık G
 2010 - R
 2011 kim igri: ki egri G / başım: basım G // ḳulaḳ asim: ḳulaḡ asim R
 2012 Durabilmem: Düzebilmem R / durayım: durayım R // Durabilsem: Eger dursam R / kimden
 göreyim: hardan göreyüm R
 2013 Züleyḡā didi: Seniñ derdiḡden R

Gör ey zālīm ne yaħmıřdur bu dāğın
Neler itmiş maņa derd-i firākın

2015 Bu kiřverde dūřüp āvāre senden
Kebābem görmedim bir çāre senden

R 48a Ğamınđan çekmişem bī-çārelıklar
Hemīnden görmişem āvārelıklar

Seniñ yüziņ maņa itmiş tecellī
Ĥudāy ĥaķķı maņa vir bir tesellī

Maņa dırsen ki imdi eylegin şabr
Hani ol şabr [u] tākāt eyleme cebr

Çi öz işinde ķaldı zār u ĥayrān
Bu şi' ri oĥudı giryān [u] nālān

[44. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

2020 Hani ol şabr ile tākāt çıĥdı cānım vāy vāy
Hicrānıđdan yandı mağz-ı üstüĥ'ānım vāy vāy

Bir teraĥĥum ķıl maņa vaşlıığdan itme bī-nařīb
Yandı otlara meniņ đın ü imānım vāy vāy

Bī-vefā dūnyāda hecrinden beter yoĥdur belā
Yandı hecriđden benim rūĥ-ı revānım vāy vāy

2014 - G

2015 kişverde: kişverden G

2016 bī-çārelıklar: āvārelıklar G // b: İliğden çekmişem men çoĥ sitemler G

2017 Seniñ: Seniņ G // vir bir: virgil R

2018 dırsen ki: dirgilsen R / eylegin: eylegil R // eyleme: eylegil R

2019 a: Sözü dilinden ayıtdı Züleyĥā G // b: Bu şi' ri söyledi eyledi inřā' G

2020 Hicrānıđdan: Hicretiğden R

2021 ü: - R

2022 hecrinden beter: hicrāndan bed-ter G / belā: belāy R (mh.) // rūĥ-ı revānım: đın ü imānım G

Ümmīdim var-idi senden kesdiñ ümmīdim[i] sen
Senden yoḡ-idi bile hergiz gümānım vāy vāy

Gice gündüz seniñ hecriñden ağlar Mazlūmī
Felege çıḡdı meniñ āh [u] fiğānım vāy vāy

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

2025 Didi Yūsuf ki gel dil-şādım eyle
Bu ḡalvet ivğa hem āzādım eyle

Ki ḡoş gelmez seniñle munda ḡalsam
Bu ḡalvet-serāda yekke otursam

G 51a Züleyḡā didi k'ey cismimdeki cān
Ki senden ḡayrı yoḡ cānımda ermān

Men öldüm haçana teg ḡākatım var
Ki özge vaḡte salım va' de-i kār

Meni yandurdıñ ey ' İbrī-' ibāret
Dimekden vaḡtımı eylediñ be-ḡāret

2030 Nedür māni' bize bu maşlaḡatdan
Ki itmeñ şāhlıḡ bu memleketden

Didi māni' maḡa ikki sebebdür
' Azīziñ ḡahrı İzid'den ḡāzabdur

2023 - R // b'nin vezni bozuktur.

2024 Gice gündüz seniñ hecriñden ağlar: Seniñ hecriñden kebābdur gice gündüz G / a'nın vezni bozuktur. // fiğānım: fiḡānım G

2025 ḡalvet ivğa hem āzādım: ḡalvetde meni āzād G

2026 seniñle: maḡa kim R // Bu ḡalvet-serāda: Seniñle burda R / otursam: sāz ḡalsam R

2027 ḡayrı yoḡ: ayrı yoḡdur G / cānımda: cānımdan R (mh.) , mende G

2028 haçana teg: daḡı haçan R / teg: G (mh.) // Ki: Kim R / salım: salsam R

2029 Dimekden vaḡtımı: Cānımı G / be-ḡāret: yaḡmā vü ḡāret G / b'nin vezni bozuktur.

2030 bize: seniñ R // Ki: Kim R / memleketden: R

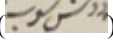
2031 maḡa: mene G // ' Azīziñ: ' Azīz G / İzid'den ḡāzabdur: ḡudāy'dan hem ḡāzabdur G

- ‘Azīz ger bu yamanı mende görse
Maña yüz hıffet [ü] miñnet yetürse
- Yüreginde çeker odlar zebāne
Meni öldürse ol-şāh-ı zemāne
- R48b Ha yerden taparam men zindegānī
Bu işden il götür ey yār-ı cānī
- 2035 Züleyhā didi qorħma sen ‘azīzden
Yetişmez bize zaħmet bī-temīzden
- İçirürem ona cām-ı nedāmet
Ki turmasun yerinden tā kıyāmet
- Yūsuf didi bile olmaz pesendim
Ki yetse ğayra menden bir gezendim
- Huşūşan ‘azīze k’itdi ‘azīzī
Saña dipdür maña itseñ kenīzī
- Daħı bed-ter ölümden [de] kıyāmet
Ki düşse ehl-i ‘işyāna ğarāmet
- 2040 Cezā-yı ol cefā-cūlar yazarlar
Meni onlara ser-defter yazarlar
- Didi dirsən benim Tarı’m kerīmdür
Günehkārlara raħmān u raħīmdür

2032 2032-2034. beyitler - G

2035 sen ‘azīzden: şol ‘azīzī R // b: Saña dipdür ki men olsam kenīzī R

2036 İçirürem ona: oña R // yerinden: yuħudan R

2037 Yūsuf didi: Didi hergiz R // yetse ğayra menden: düşüp() özge yerga R

2038 ‘azīzī: ‘azīzlık G // Saña: Sene G / maña: mene G / kenīzī: kenīzlık G

2039 ölümden [de]: günü rüz-ı G // düşse: düşsün R / ğarāmet: qarāmet R

2040 Cezā-yı: ‘Azāb-ı G / yazarlar: yazallar G // onlara ser-defter: ol serga defterde R

2041 Didi dirsən: Diyersen kim R // Günehkārlara raħmān u: Hemişe ehl-i ‘işyāna R

Menim varımdur öz genc ü hazîne
Bu halvet ivde kılmış men defîne

Günāhından ötür kılsam Hudāy'ın
Ola şükkrini itsem 'özü-ğ'āhın

Menim Tañrım'ğa olmaz haq-güzārī
Dād olmaz rüşvete Āmürzgārī

2045 Virür cān halka Hālīk minnet itmez
Bağışlamağdan ötri rüşvet almaz

Züleyhā didi ey anlamayan söz
Meniñ cānımı yağdıñ gice gündüz

G 51b Diliñ bağla dağı danışma külfet
Ayadurlar ki fi't-te'ğir-i āfet

Dimekden gündüzim aqşama yetdi
Durabilmem dağı cānımğa yetdi

Menim boynımğa il sal manzar eyle
Ve ger ne kiserem men hancer ile

2050 'Aziz gelsün meniñ ölimi görsün
Kılıç ilen seniñ boynını vursun

2042 ü: - R // ivde: ivğa R

2043 ötür: itür R // Ola şükkrini itsem: Kim Tarı'ya ola hem G

2044 Tañrım'ğa: Tarı'mğa G // olmaz: almaz G

2045 Hālīk: çün kim R / itmez: olmaz R // Bağışlamağdan: Bağışlıqdan R / almaz: olmaz R

2046 Meniñ cānımı: Menim cānımını R / gice: sen bu R

2047 dağı: dahi G // Ayadurlar ki: Ki dursam dağı G

2048 aqşama yetdi: aqşama çekdi G // b: Yana yana cānım çıhmağa geldi G

2049 Menim boynımğa: Meniñ boynıma G // ne kiserem men: kim yoğsa girim R

2050 meniñ ölimi görsün: benim ölimni görse R // b: Seniñ boynını bir qarib-ile vursa R

Menim anımla ol-dem tkse anıñ
Onıñ arbyla der-dem ışsa canıñ

lmden onra toprağ ire canıñ
Sağa hem-dem ola rh-ı revanıñ

Seniñ yanıñda ger yoğdur ablm
Bu dirlikden dağı hem mellm

R 49a Durup ayağa v ekdirdi ancer
Ki suyından boğazını ıla ter

2055 i Ysuf grdi tz durdı ayağa
Elinden dutuban aldı buağa

Ki tndlıından rm dut Zleyh
alať yoluñdasan ayıť Zleyh

Ki vaşlımı greceksen elliñ
Myesser ola vaşlımdan viřliñ

Zleyh ıldı bir zge gmn
Hemn-dem taşladı ancer nihn

alh aşdına il boynına saldı
Yzinden bir nie dr-dne aldı

2051 a: Meniñ anımla-ile bulaşsun anıñ G // b: Meniñ rhma ořulsun revanıñ G

2052 onra: ora G // Sağa: Sene G

2053 - G // b'nin vezni bozuktur.

2054 Durup: Turup G // ıla: ide G

2055 durdı: turdı G // Elinden: İlini G / buağa: ucağa G

2056 tndlıından: tndlıdan G / dut: dur ey G // alať yoluñdasan: alať yoluñdasan G

2057 ola vaşlımdan: olur nrmdan R

2058 ıldı: zge G / zge gmn: gmna dşdi G // b: Atardı anceri ıl-teg olaşdı(?) G

2059 alh: Vaşlım G / il: el R // nie: nice R / aldı: dirdi G

2060 Hedef itdi onıñ yanında cānın
 Şadef itdi güherden ötri kāmın

Ƨuyķun teg Yūsuf ava kıldı pervāz
 Ola san durnanı nice ala bāz

Gelüp Cibrīl didi şabr eyle cān şabr
 Vişāliñ va‘desi iragdı kıl şabr

Veli Yūsuf hedefe atmadı oğ
 Şadef mührini hem sındurmadı oğ

Ƨoyardı şelvārından öz ilini
 Açupdur bir düğün bağlap ikini

2065 Züleyhā öz işinde germ Yūsuf
 İderdi miñ bahāne öz tevakkuf

G 52a Gözin düşdi binā ki gördi orda
 Asılmışdur zer-efşān perde orda

Züleyhā’dan soruşdı kim nedür bu
 Bu perdeniñ içindedür nedür bu

Didi odur ki tā men sağılıkım var
 Ona çoğ i‘tikādī bağılıkım var

Menim kıblemdür ümmidgāhım oldur
 Menim Tarı’mdur ‘özür-ğ‘āhım oldur

2060 2060-2064. beyitler - R / güher: gevher G
 2061 a’nın vezni bozuktur.
 2064 şelvārından: şilvārından G (mh.) // ikini: ikkini G
 2065 - G

2066 Gözin: Gözi G / binā ki: hem ol-dem G // Asılmışdur: R
 2067 içindedür: içinde sīm (?) R
 2068 odur ki tā: ol dem ki G / sağılıkım: sağılıkım G // Ona: Oña R / i‘tikādī: i‘tikādım G
 2069 kıblemdür: kıbledür G // Tarı’mdur ‘özür-ğ‘āhım: Ka‘be’mdür ‘özr ü ħ‘āhım R

2070 Bütî ten zerden ü gevherlü gözler
 Onıñ qarnını dolu müşg-i ezfer

Yaşurdım perdeniñ içinde yüzün
 Ki baqmasun bize bu işde gözün

Bu bedlik resmini görmese menden
 Bu dahi işde incimesün menden

Çi Yūsuf bu sözi andan işitdi
 Çeküp feryād işim ha yerğa yetdi

Seniñ utanmağıñ gelür bulardan
 Ki bilmezler zararını nef'lerden

2075 Ölilerdür bularıñ cānı yoğdur
 Bularda dīn ü hem īmān yoğdur

Niye men qorhmanam şu Tarı'mızdan
 Ki hāzırduz görür bu varımızdan

Bu sözi didi turdı iş içinden
 Uyuğudan uyandı iş içinden

‘Aks olup tuykun ol kaçmağda oldı
 Züleyhā durna teg quymaqdan oldı

2070 - G / ezfer: ezfer R (mh.)

2071 Yaşurdım perdeniñ: Yaşurdım perdeniñ R // bize: maña R

2072 resmini görmese: resmi görmesün G // b: dağı bu perde senden R / b'nin vezni bozuktur.

2073 Çi Yūsuf: Çi R / sözi andan: cevābı R // yetdi: gitdi R

2074 Seniñ utanmağıñ: Maña utanmağın R / bulardan: bularda R // nef'lerden: nef'lerde R

2075 bularıñ: bularda R // Bularda: Bulardan R / īmān: īmānı R

2076 Niye: Gerek qorhım G/ qorhmanam şu: ol şol G

2077 a: Didi şunı o turdı içinde R // iş içinden: diş içinde R

2078 - R / a'nın vezni bozuktur.

R 49b Çi kaçmağda yügürdi sine-dāglu
Açıldı kapulardan kufl-ı bağılu

2080 İřaret itdiği gūyā elinden
Açar bir bendi açardı dilinden

Züleyhā sıçradı birden çi gördi
Ki Yūsuf kaçmalı oldu yügürdi

Giriside düşüp köñlinde ermān
Kapuniñ āhirinden dutdı dāmān

Çeküp kaytarmağa ol nāzenīni
Giriden çāk idüp pīrāhenini

Elinden kaçdı oğ-teg keçdi tenden
Etegin gönçe teg yırtmışdı gerden

2085 G 52b Onıñ köñlegi çün kim oldu pāre
Bile kaçdı ilinden çün sitāre

Züleyhā çünki gördi gitdi Yūsuf
Savurdı başına hāk-i te'essüf

Hurüş itdi yürekden çekdi nāle
Gözinden yaş töker andağ çi jāle

2079 Çi kaçmağda yügürdi: Oğ teg yaydan kaçup ol G

2080 itdiği: eyleyip G / elinden: ilinen G

2081 Ki: Çi R

2082 Giriside düşüp: Ardınca düşüban G // Kapuniñ āhirinden: Āhirki kapuda ol G

2083 kaytarmağa: kaytarmağa R // idüp: idip R

2084 - G

2085 Onıñ köñlegi: Yūsuf kölegi G // ilinden çün: elinden kim R

2086 Savurdı: Vurup G / hāk-i: vü çekdi G

2087 töker andağ çi: damardı nice G

Başına vurdı vāveylāya düşdi
Yaḥasın çāk idüp vāy vāya düşdi

Ki vāveylā benim taḳdīrlü allum
Ḳara baḥtım ḳaranḳu itdi allum

2090 Ki vāveylā nice yüküm yıḥıldı
Başa yitmeyüban ivim yıḥıldı

Felek n'itdüm saḡa çarḥıḡ dolansun
Kebāb itdiḡ meni ḥarḥıḡ dolansun

Nimedür taḳşīrim kim yandurursan
Günāhım nemedür kim öldürürsen

Bile kim yandurursan yansa çarḥıḡ
Tökünsün yulduzıḡ döndürse çarḥıḡ

Mürüvvet ḳılmadıḡ ey bī-mürüvvet
İviḡ yansın seniñ ey bī-fütüvvet

2095 İliḡden eylerem men dād u bī-dād
Görebilmez-idiḡ bir dem olim şād

Sen ey kāfir maḡa raḥm itmediḡ hīç
Hamu var u yoḡumnu eylediḡ hīç

Eger kāfir meni görse ḳılır raḥm
Yüregiḡ daşdandur itmediḡ raḥm

2088 vāya: vāy R

2090 nice yüküm: yükim ʿaceb R // Başa yitmeyüban ivim: Ki başa yetmedi ivḡum R

2091 R'de, bu beytin yeri bir önceki beyitle deḡiştirilmiştir. itdiḡ: itdi R / dolansun: bulansun R
2092 - G

2093 Bile kim: Meni çoḡ G / yansa: yana G // Tökünsün: Tökülsün G / Döndürse: Dönse G

2094 yansın seniñ: yansun seniḡ G / bī-fütüvvet: bī- mürüvvet G

2095 u: - G // Görebilmez-idiḡ: Görebilmediḡ kim G / b'nin vezni bozuktur.

2096 maḡa: mene G

2097 b'de veznin tam çıkması için “daş” kelimesi medli okunmalıdır.

Dirîg ol şayd kim kaçdı dāmımdan
Dirîg ol şehd kim aşdı kāmımdan

‘Azîmet kıldı bir gün ‘ankebūtî
Ki taḥşîl-i ma‘ aşın ide kūtî

2100 R 50a Görüp bâre oturmuş şâh-bâzî
Şu tıyğun-ı lûb ile kıldı bâzî

Onıñ dörd yanına dönmeğden oldı
Per ü bālını bağlamağdan oldı

Zemānlar özini peykār iderdi
Lu‘ ābını qanatlarā tökerdi

G 53a Çi ondan şâh-bâz itdi kenāre
Yanında qaldı tār-ı pāre pāre

Menem ol ‘ankebūt-ı zār u rencūr
Ki gıtdi şâh-bâzım kıldı mehcūr

2105 Reg-i cānım üzildi tārı teg
Periṣān qalmışam men saçları teg

Dahi n’eylim ki ümmīdim kesildi
Şâhım gıtdi ser-encāmım bozıldı

2098 a: Sen ey zālīm niye qorḥmañ āhımdan R

2099 taḥşîl-i ma‘ aşın: taḥşîl kıla ma‘ aş R

2101 Onıñ dörd: Onıñ dört R / dönmeğden: dönmeğd R // bālını bağlamağdan: bālīne bağlamağdan R

2102 - R

2103 Çi: Ki R / şâh-bâz: ol tıyğun R // Yanında qaldı tār-ı pāre: İlinden qalmadı cüz-tār-ı R

2104 ol: o R / u: - G // gıtdi şâh-bâzım kıldı: kaçdı qaldım u men zār R

2105 reg-i cān: reg ü cān G

2106 Dahi n’eylim ki ümmīdim: Daḥı kim ümīdim bilmem R // Şâhım: Refiķim R / ser-encāmım bozıldı: yüregim üzildi R

Ne adım ilde aldı ne lu' abım
 açup aydım ki derdinden kebabım

Bile derd-i dilin oqlar diyerdi
 Cigeri anını gzden tkerdi

Felegi cevrinden eylerdi feryd
 Ourdu bile i' ri ol per-zd

[45. Gazel]

fe' iltn fe' iltn fe' iltn fe' iln

2110 K'ey felek n'eyledi ol serv-i hrmnımın
 Merhem-i d-ı nihnım derdime dermnımın

N'eylemidim sene ey ar ki her laza dnp
 Virdi ayrımaya sen ol meh-i tbnımın

Dı d stine oyd mene ram eylemedi
 Dmenim-ile oyd ol eh-i hnımın

Yandurupsan meni hecir odına ey lim
 Yri yandurmad u hrid-i tbnımın

Sende ey ar meger ram [u] mrvvet yo-ımi
 Cismimi od virban odur ... cnnımın

2115 Na' ım[ın] stine gelse u bir grse
 Alaya anlı gzi hl-i peranımın

2107 açup: açıp G / derdinden: ilinden G

2108 2108-2117. beyitler - R

2109 a'nın vezni bozuktur.

2110 b'nin vezni bozuktur.

2112 b'nin vezni bozuktur.

2115 a'nın vezni bozuktur.

Maḥşeriñ günü eger men dutam [ol] dāmānıñ
 Kāḍi-i ḥaşr yanında aluram tā ḳanımnı

Dād-ı Mazlūm'ı Ḥaḳ eger ala zālimlerden
 Maḥşeriñ günine ḳoyma yüce dīvānımnı

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

G 53b İlahi her kimiñ bir maḥlabı var
 Yetür maḥlūbına zīnhār zīnhār

Ḥuşuşan ' aşık-ı dil-ḥaste Mazlūm
 Onı öz raḥmetiñden itme maḥrūm

2120 Yetür onı Ḥudāyā Sebzevār'a
 Ki belkim yetse ol yār u diyāra

Bu ḳışşadan o çaḳ Mazlūm oldu
 Be-tārīḳ [ol] ' Alī Mazlūm oldu

Bile pervāz ḳıldı ḳuş hevādan
 Ki Yūsuf çıḳdı ol yeddi serādan

Görüp ' aziz durur bā-cem' -i ḳullar
 Orlan iḥtilāt sözini söyler

' Aziz gördi Yūsuf olmış hirāsān
 Sorışdı kim nedensen bile tersān

2116 b'nin vezni bozuktur.

2119 ' aşık-ı dil-ḥaste: sūḥte-i ' aşıkında R // Onı: Onıñ R / raḥmetiñden: raḥmetinde R

2120 Sebzevār'a: öz diyāra G // belkim yetse ol yār u diyāra: yetsün vaşlına gül-çehre yāre G

2121 - G

2122 çıḳdı ol yeddi serādan: çünki çıḳdı bu iveden R

2123 a: ' Azizi gördi hem-demleri ile R // b: Ki nice hem-demleri ile R

2124 ' Aziz: Yūsuf' ı R / Yūsuf: çoḳ R

2125 Cevābın virdi Yūsuf ber-tırāzīn
Kim ifşā olmasun ʿazīze rāzın

ʿAzīz dutdı ilinden mihr ile
İve apardı omı qahr ile

Züleyhā çün ʿazīzi gördi yoldaş
Didi zālīm ki sırrım eyledi fāş

Bu qorhucdan Züleyhā çekdi āvāz
ʿAzīze eyledi ifşā-yı ol-rāz

Ki nemedür cezā-yı ol cefā-kīş
Ki hāyinlık kıla bā-h̄āce-i h̄iş

2130 Bu halvetde bu dem men yatmış-idim
Rāhat bile yuḥuya girmiş-idim

R 50b Bu yuḥuda men özimden ḥabersiz
Ağır yuḥuya girmişdim şemersiz

Seniñ kulıñ ive girmiş uğurlık
Yüzimden niçe gül dirdi uğurlık

Uyandum kim yüzimden alur alma
Ġazabla didim ʿazīz güller alma

2125 tırāzīn: tırāzīn G // ʿAzīze: ol tarza R

2126 mihr ile: mihrī bile R // ile: bile R

2127 zālīm ki sırrım: Yūsuf sırrımı G

2128 Bu qorhucdan: Qorhicından G // ol: ün R

2129 - G

2130 bu dem men: özim çün R / -idim: idüm R // yuḥuya girmiş-idim: yuḥudan yatmış idüm R

2131 yuḥuda: yuḥudan R / ḥabersiz: ḥaber yoḡ R // b: Yatıp mestāne hīç yerden ḥaber yoḡ R

2132 a: Ki Ken ʿānī ġulāmıñ girdi burda R // Yüzimden niçe: Üzimden bir nice R / uğurlık: burda R

2133 Uyandum kim: Uyandım o G // Ġazabla: Ġazablan G / ʿazīz güller alma: il boynıma salma G

- Didim dutsam onı kılsam ihānet
İlimden kaçdı āh ol bī-diyānet
- 2135 Cezā-yı yaḥşılıqımızı virdi
Ki bāḡbānsız bile gülleri dirdi
- Munı öldür veyā zindāna salgin
Ḥalāyık ta‘ nesini menden algin
- G 54a ‘Azīz buyurdı dutıñ bu ḡulāmı
Ki öldürem onı yoḡdur kelāmı
- Yūsuf’ı dutdılar baḡladılar zār
‘Azīziñ yanına apardılar ḡ’ār
- ‘Azīz didi ona k’ey bī-diyānet
Neden itdiñ ḡarīmimde ḡıyānet
- 2140 Buyursam vursılar boyñını imdi
Veyā kim yarsılar ḡarñını imdi
- Didi Yūsuf ki ḡāşā şümme ḡāşā
Onıñ yüzine itmedim temāşā
- Züleyḡā istedi meni allatdı
Çi baḡtım keştisi deryāya batdı
-
- 2134 Didim dutsam onı: Durup yerden dutsam R // İlimden kaçdı āh: Meni gördi kaçup R
2135 bāḡbānsız: iyesiz G
2136 salgin: salqıl R // algin: alqıl R
2137 Ki öldürem: Kim öldürim G
2139 ona: oña R // itdiñ ḡarīmimde: kıldıñ ḡarīmimden R
2140 kim yarsılar ḡarñını: ot virsiler ḡoyñını R
2141 b: Ki hergiz itmeyim yüzün temāşā R
- 2142 istedi: çün R / allatdı: allattı burda R / a’nın vezni bozuktur. // b: Ki apardı öz orda R

Özi istedi çün menden vişālim
Men ondan kaçmağa oldı hayālim

Çi ondan kaçdım ol dutdı dü-bāre
Çeküp köñlegi kıldı pāre pāre

2145 Seniñ başıña vü tāciña sevgend
Ki yoğdur hiç günāhım orda pā-bend

Tarı'nıñ haqqı kim men bī-günāhem
Hudāy üstemize vardur güvāhım

Çi kullar Yūsuf'ı dutdı çeküp āh
Ki hālinden haberdārsan sen Allāh

Yetür yā Rab Hudāyā bir güvāhım
Ki bilsiler ki yoğdur hiç günāhım

Du'āsı müstecāb oldı hem ol dem
Çaqa ile hiṭāb oldı hem ol dem

2150 O yerde hāzır oldı birce dil-dār
İlinde kırḫ günlük tıfl-ı şir-h'ār

Dile geldi çaqa didi 'azīze
Ki kaytar Yūsuf'ı ey bī-temīze

2143 Özi istedi çün: Özi-çün istedi G // ondan: ona G

2144 Çi ondan: Ki men G / ol: meni G // Çeküp köñlegi kıldı pāre: Geriden kölegimi itdi G

2145 Seniñ başıña tāciña: Seniñ tāciñ vü başıñ haq R // yoğdur hiç günāhım orda: hiç yoğdur mene bu işde G

2146 Tarı'nıñ: Tarı'nıñ G // üstemize vardur: şahiddür bu rāzda G

2147 2147-2148. beyitler - G

2149 Çaqa ile: Ki bir tıfla G / oldı: itdi G

2150 O: Şu G / hāzır: hāzır G // günlük: günlük G

2151 çaqa didi 'azīze: didi çaqa 'aziz dur G // ey bī-temīze: hem bā-temīzdür G

- ‘Ukūbete degül Yūsuf sezāvār
Onı kaytarginen virmegin āzār
- R 51a Didi ey çağa yigrek eyle izhār
Ki kimden oldı bu işler pedīdār
- Çağa didi degülem bende-ğammāz
Ki bir kimseden özgeye diyem rāz
- 2155 Gidiñ köñlegine kılıñ nezāre
Ki ne tarz ile olmış pāre pāre
- G 54b İleriden eger kim yırtılupdur
Biliñ kim taqşiri Yūsuf kıılupdur
- Ve ger kim giriden yırtılmış ola
Bu taqşiri Züleyhā kıılmış ola
- ‘Aziz köñlegine kıldı nezāre
Görüp kim giridendür pāre pāre
- Yaķın bildi Züleyhā taqşiridür
Yūsuf bile hıyānetden berīdür
- 2160 Yūsuf’a didi k’ey pākize-dāmān
Gerek kim eyleseñ sırrımın pinhan
- Ki hiç kim bilmesün rüsvā olur miz
Halāyıķ yanına şeydā olur miz

2152 ‘Ukūbete: ‘Ukūbetde G // virmegin: virmiñ R

2153 yigrek: yegrek G // işler: sevdā G

2154 kimseden özgeye diyem: kimseye disem özge bir R

2155 köñlegine kılıñ: kölegine idiñ G // tarz ile olmış: tarza olupdur R

2156 İleriden: İlerinden R // kim: ki G

2158 köñlegine: kölegine G // giridendür pāre: giriden olmış G

2159 hıyānetden: hıyānetde G

2160 k’ey: ey G // kim eyleseñ sırrımın: kimi itseñ bu sırrı R

2161 b: Olup bed-nām hem şeydā olur biz G

Züleyhâ'dan sen i' rāz it irāğ ol
Onıñ yanından ey Yūsuf kırağ ol

Züleyhâ sen de istiğfār eyle
Yaman işden dahi inkār eyle

Şunu didi [vü] çıhdı ol iveden
Siyāset kıldı vü düşdi hevādan

2165 Ne bī-ğayret imiş ' azīz-i ekber
Hātūnı vermedi ol hāk ber-ser

Taḥammül yaḥşıdur ammā ne bile
Tevekkül yaḥşıdur ammā ne bile

İgide ğayret hem yaḥşıca zaddur
Ki bī-ğayret kişi hem nā-murāddur

Yūsuf hem bu belādan oldı fāriğ
Hālāyıkıñ yanında oldı şādık

Hudā'ya ikki miñ şükrāne kıldı
Bu şi' ri oḡudı efsāne kıldı

[46. Gazel]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

2170 Şükrü li'llāh ki hālimgā Hudāy oldı güvāh
Ki benim boynımda yoḡdur bile işlerde günāh

2162 sen: - G / it: - R // Onıñ: Onıñ R / kırağ: çerāğ R

2163 de: hem R // işden dahi: işinde öz R

2164 a: ' Azīz söyledi vü düşdi hevādan G // vü düşdi hevādan: çıhdı öz ivindenG

2165 - G

2167 - R / a'nın vezni bozuktur.

2168 fāriğ: fāriğ R // Hālāyıkıñ: Hālāyık G / oldı: ol oldı G

2169 oḡudı: oḡıdı G

2170 Ki: Kim R / boynımda: boynımgā R // a: Men ki ma'süm olim harda bu işlerde ha R / b'nin vezni bozuktur.

Men-i ma' şüm harda bile işler harda
Minnnet ol Tarı'ya kim hālime iverdi güvāh

Tarı raḥm itdi maña şāhid iverdi çaqadan
Çoymadı ḥalkıñ arasında olim men rū-siyāh

G 55a Bār İlāhā bile kim Yūsuf'ı dil-şād itdiñ
Hamu miskīnleri āzād eylediñ Bār-ı Ḥudā

Mazlūmī kelb-i deriñdür onı itme maḥrūm
Naẓar-ı luṭfiñ ile kıl oña hem birce nigāh

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

2175 R 51b Bu meclis ehlini kılқан ziyāfet
Bile itdi bu kışşadan rivāyet

Mışır ḥātūnları işitdiler rāz
Züleyhā'ya kılup ğıybetler āġāz

Kim öz kılına ' aşıkdur Züleyhā
Onıñ ' aşkına lāyıkdur Züleyhā

' Acebdür kim kılı ondan nefürdur
Hemānā kim Züleyhā bī-şu' ürdur

Züleyhā çün işitdi bile aḥbār
Onıñ cānına çoḡlar eyledi kār

2172 Tarı raḥm itdi maña: Çaқadan G / çaқadan: mene raḥm itdi bugün G// men rū-siyāh: yüzi қара G
2173 b: İle bī-çāreleri hamusı āzād it ez... R / b'nin vezni bozuktur. Bu beytin kafiyesi
gazelin diġer beyitleriyle uyumsuzdur.

2174 kelb-i: kelbi R (mh.) / -: tā R // b: Senden ister naẓar-ı luṭf ki ey Şāh Rızā G

2175 kışşadan: destānda R

2176 Mışır ḥātūnları: Çi ḥātūnlar ki R / -: ol R / ḥātūnları: ḥ'ātūnları G (mh.)

2177 Onıñ: Onıñ G

2178 kim kılı: ol ki kıl R // Hemānā kim: Ki biz bildik G

2179 Onıñ cānına çoḡlar: Onıñ çoḡlar ḥātūnı R

- 2180 Konaqlıka oları kıldı hāzır
 Ki bu töhmet olara ola zāhir
- Egerçi vardu o bī-çāre ‘ aşık
 Yağın bilsile vardur ‘ aşka şādık
- Çi hāzır oldılar ol nāzeninler
 Oturdılar bile ol meh-cebīnler
- Züleyhā didi k’ey zībā ‘ azizān
 Hamuñız varsız şāhib-i temizān
- Niçün menden bile ğıybet kılursız
 Cānımı ‘ aşkıñ odına yağarsız
- 2185 Didiler Yūsuf’ı gel eyle iğzār
 Ki biz hem görelim kim birce dīdār
- Gidüban Yūsuf’a giydürdi ziver
 Müzeyyen nice ħurşid-i münevver
- İline virdi zerrīn āftābe
 Yüzi ta‘ ne verirdi āftāba
- Yine bir kıza virdi taşt-ı zerrīn
 Muraşşa‘ idi çün gevher ü la‘ līn

2181 vardu o: vardur G // bilsile vardur ‘ aşka: bilsiler ‘ aşka var G / G’de bu beytin yeri 2176. beyitten sonradır.

2182 hāzır: hāzır G (mh.)

2183 ‘ azizān: ‘ azizler G // temizān: temizler G / b’nin vezni bozuktur.

2184 Niçün: Neme R // b: Menim teg ‘ aşkın otında yanarsız R

2185 Yūsuf’ı: yağsıdır R/ iğzār: iğzār G (mh.) // biz hem görelim kim birce: bizler görelim bu demde

G

2186 Gidüban Yūsuf’a: Gidüp Yūsuf’ını R // Müzeyyen nice: Kim oldı hem-çü R

2188 çün gevher ü la‘ līn: mīnā ile rengīn G

Didi her çağ çağırdım yügürin tîz
 Hâtûnlar eline su tökdürin tîz

2190 G 55b Gelüp hâtûnları[n] virdi eline
 Turuncı vü buçağı her birine

Didi kim bu turuncı esleyesiz
 Ki tâ gelmeye Yūsuf kesmeyesiz

Çağırdı Yūsuf'ı ol mäh-ı tãbãn
 İçeri girdi ol serv-i hırãmãn

Çi gördiler onı oldıla bî-hüş
 Kim özlerini itdiler ferãmüş

Çi kisdiler turunclarını onlar
 O ellerini hem kisdiler onlar

2195 Çi illerini kesdiler hıyâr teg
 Qana bulandılar hamu davar teg

R 52a Götirebilmediler bir nezãre
 Kim öz illerini kıldıla pãre

Yūsuf geldi olarıñ elin yuydı
 Üreklerine birce dãğı koydı

2189 çağırdım yügürin: çağırdım getürin G // tökdürin: tökdürin G

2190 a: Hâtûnlar her biri yerinde durmuş G // b: Turunc u kızlığı iline virmiş G

2191 turuncı esleyesiz: turuncı yimeyesiz G // gelmeye: gelmese G

2192 Çağırdı: Çağırdı G // ol: çün R

2193 a: Hâtûnlar oldılar güm-rãh medhüş G // itdiler: kıldılar G

2194 a: Turunclarını kesdiler hâtûnlar G // O ellerini hem kisdiler: Yimeyin illerin kesdiler G

2195 illerini kesdiler: ellerini kisdiler R

2196 illerini kıldıla pãre: ellerine vurdıla yara R

2197 Yūsuf: Yudılar illerin çün G / olarıñ elin yuydı: Yūsuf G // b: Yüreklerine bir dãğ koydı Yūsuf G

Su tökdi illerine şāh-ı mehveş
 Hātūnlar bī-ḥod olup itdiler geş

Nicesiniñ şu demde çıhdı cānın
 Yūsuf'ıñ yüzine virdi revānın

2200 Nicesi 'aşqdan dīvāne oldı
 Temīz ü 'aqlıdan bīgāne oldı

Daḥı özlerine gelmediler hīç
 Yūsuf'dan ğayr hem bilmediler hīç

Niçesi ba' dü müddet hūşa geldi
 Yūsuf'ıñ 'aşkı ammā cūşa geldi

Züleyhā didi bu ol nāzenīndür
 Ki 'aşkında[n] benim köñlüm ḥazīndür

Dahi mundan bu yan ğıybet idersiz
 Ğulāmım 'aşkına töhmet idersiz

2205 Didiler ona kim bu ne kelekdür
 Degil insān bu gökdeki melekdür

Bu bir aydur inipdür āsmāndan
 Veyā cāndur inüpdür lā-mekāndan

2198 a: Yūsuf'ıñ suy çün tökildi teşde R // Hātūnlar: ḥātūnlar G (mh.), Hātūnla R / bī-ḥod olup itdiler geş: hamısı düşdiler geşde R

2199 Nicesiniñ: Niçesiniñ G // yüzine: vaşlına G

2200 'aşqdan: 'aşkıdan R // Temīz ü: Temīze R

2201 Daḥı: Dahi G

2202 Niçesi: Nicesi R

2203 ol: o G // 'aşkında[n]: 'aşkıdan R / köñlüm: köñlim G

2204 Daḥı: Dahi G / mundan bu yan: mānden yuyan R // Ğulāmım: Bu ḳulıñ G

2205 ona: oña R / kelekdür: keleldür G

G 56a Ki bile hergiz insān görmemişek
Firişte bile hergiz görmemişek

Züleyhā sen bizi ma' zūr bilgin
Bile bilmezdi[k] ü manzūr bilgin

Hātūnlar gördiler çün rüy-ı Yūsuf
Onıñ çün çekdiler çoğlar te'essūf

2210 Hamusı ona efsūn itdiler sāz
Çi bülbül hoşdılar birbire āvāz

[47. Gazel]

fe' ilātūn fe' ilātūn fe' ilātūn fe' ilūn

Bile bir serv-i hırāmān ne gülistāndandur
Bu melekdür yere inmiş yā ki insāndandur

Bir nazar kıldık ona cānımızı yandurdı
Nice güldür ki bitüpdür hay[1] insāndandur

Cānımız çıhmağa gelmiş dağı [neme] ideliñ
Bu biziñ yanmağımız hamu[sı] hicrāndandur

Ey Züleyhā sensen bu arada dağı ma' zūr
Kim seniñ nāleleriñ serv-i hırāmāndandur

2215 Mazlūmī teg hiç kimi oda yandurmadılar
Kim onıñ yanmağı hem bir gül-i ḥandāndandur

2207 bile hergiz insān görmemişek: hergiz görmemişdiñ bile insān R // bile hergiz görmemişek: görmemişdiñ bile z'insān G

2208 bilgin: bilgil R // bilmezdi[k] ü: bilmey idiñ R / bilgin: bilgil R

2209 Onıñ çün: Onıñ-çün R

2210 ona: oña G // Çi: - G / hoşdılar: teg hoşdılar G

2211 2211-2216. beyitler arası - R

2212 kıldık: kıldıñ G (mh.)

2214 a'nın vezni bozuktur.

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

Ḥātūnlar gördiler dīdār-ı Yūsuf

Temennā itdiler dīdār-ı Yūsuf

Oña didiler ey şāh-ı cihāndār

N'ola ger kim bizimle olasan yār

Züleyhā ger sene yaḥşı görünmez

Biziñ teg yaḥşı hīç dünyāya gelmez

Eger dirseñ maña ol meh ḥarāmdur

Bize baḡ yüzimiz māh-ı temāmdur

2220

Hamumuz oluruk seniñ ḥelāliñ

Kim olmasa daḡı cürm ü vebāliñ

R 52b

Ve ger yoḡ seni zindāna salar miz

Seniñ şīrīn cāniñ tenden alar miz

Didi zindān maña yegdür günāhdan

Daḡı men ḳorḫmanam zindān u çāhdan

G 56b

Ḥudā'ya özimi tabşurmuşam men

İdiñ her ne idersiz durmuşam men

Olara eyledi ḫışm u ' itābı

Bile virdi ḫātūnlara cevabı

2216 Ḥātūnlar: Ḥātūnlar G (mh.)

2217 Oña didiler ey: Didiler ona k'ey G // b: Ne olarsan bizimlen bir oliñ yār G

2218 sene: saña R // Bizin: Bizim R / yaḥşı hīç dünyāya gelmez: teg yaḥşırak hergiz bulanmaz R

2219 Eger dirseñ maña ol meh: Züleyhā ger diseñ size G // Bize baḡ yüzimiz: Gül yüzimize baḡ G

2220 oluruk seniñ: iderüz seniñ R // daḡı: dahi G

2221 yoḡ: yoḡsa R / salar miz: sallık R // b: İliñde ihtiyārıñı da allık R

2222 maña: mene G // ḳorḫmanam: ḫorḫmanam G / u: - G

2223 a: Özimi men Ḥudā'ya tabşurubam R // durmuşam men: men durubam R

2224 u: - R // ḫātūnlara: ḫātūnlara G (mh.)

[48. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

2225 Men Hudāy'dan ğayrı hergiz şahdan hem qorhmanam
Çün Hudāy'dur yāverim men çāhdan hem qorhmanam

Qorhıtırsız meni zindāndan ki belkim rām olim
Ğalaṭ hayāle düşipsiz māhdan hem qorhmanam

Maña dirsiz āhımızdan kıl hāzer k'āhır dutar
Sizle kāfirsiz gidiñ men āhdan hem qorhmanam

Yine dirsiz yolımız āhır ğanem ola saña
Yol Hudāy'ın yolıdur men rāhdan hem qorhmanam

Mazlūmī rengi saralmış hecrden çün za' ferān
Men bu reng-i za' ferān-ı kāhdan hem qorhmanam

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

2230 Gel ey sāķi maña vir yine bir cām
Ki bu nüshānı yetürsem bā-temām

Ki bu kışşala yarumçuķ qalupdur
Nice varaķı var açuķ qalupdur

Sen ey muṭrib gel eyle sāzıñı sāz
Menimle birce dem olğil hem-āvāz

Ki yekke qalmışam yoħdur refiķim
Ğarīb yerlerdeem yoħdur şefiķim

2225 ğayrı: ğayr G // men: hem G / hem: men G

2226 rām: zār R // Ğalaṭ: Qalat G / hayāle düşipsiz: eylesiz daħı men R / b'nin vezni bozuktur.

2227 Maña: Mene G / kıl hāzer: hāzer kıl G

2228 ola saña: olur size G // Hudāy'ın: Hudāy R

2229 Mazlūmī rengi saralmış: Mazlūmī'niñ reng sarılmıř R // reng-i za' ferān-ı: rengi za' ferānı R

2230 2230-2238. beyitler arası - G

- Neden kim yekke elden çıkmaz āvāz
Çıhar āvāz eger sen çalduriñ sāz
- 2235 Ki fikr-i kâfiye olmuş maña kār
Açulur kereminle sen olañ yār
- Ki bu nüshānı itmāma yetürsem
Olim rāhat u bir yerde otursam
- Bir imdād eyle ey Sākī-i Kevşer
Ki hicrāndan oldım çoğ mükedder
- Yüziñi görset itme intizārım
Ki senden ötri çoğ çoğ bî-ķarārım
- Züleyhā'ya bile itdiler inşā'³
Ki çün esrār-ı pinhān oldu ifşā'³
- 2240 İşitdi çün Züleyhā didi eyvāy
Ki hātūnlar meni itdile rüsvāy
- Gidüp 'azīze didi k'ey 'azīzim
Mene fikr eyle ey şāhib-temīzim
- Ki bu ķuldan olubam bile rüsvā
Ki baş götürebilmem halķa aşlā
- R 53a Bile hāyinleri zindāna gönder
Meni dil-şād ķıl başıña dönder

2239 Züleyhā'ya: Züleyhā'dan R // pinhān: maḥfī G / ifşā'³: peydā G

2240 İşitdi: İşidüp R / eyvāy: k'eyvāy R // hātūnlar: ḥ'ātūnlar G (mh.) / itdile: itdiler R

2241 Mene: Maña R

2242 - G

2243 gönder: göndür R // dönder: döndür R

- Onıñ bî-ķurbılıķı olsun güvāhım
Yaķın bilsile kim yoķdur günāhım
- 2245 † Azīz didi bu yaķşı meşveretdür
Hamusından bu yaķşı maşlaķatdur
- Muraķķaşsañ onı zindāna gönder
Onı bî-ķurb kıl her yana gönder
- † Azīzden çün muraķķaş oldu ol māh
Gidip Yūsuf'ı ondan itdi āgāh
- Ona didi ki imdi ne diyersen
† Azīz ruķşat virüpdür ne idersen
- G 57a Evvelen in ki gel kāmımnı virgil
Bir ol meniñle ārāmımnı virgil
- 2250 Ve ger yoķsa seni zindāna sallım
Hamu esbābıñı hem senden allım
- Didi oña ki şāhib-iķtiyārsan
Ĝarībem bî-ķesem sen ğam-ĝüsārsan
- Eger sen öldüreñ yā itseñ āzād
Ki vardur iķtiyārıñ ey perī-zād
- Fe-emmā itmezem hergiz günāhı
Ki vardur Ğaķ te'ālā tek güvāhī

2244 Onıñ: Onıñ R

2246 Muraķķaşsañ: Muraķķaşsan G

2247 itdi: kıldı R

2248 Ona: Oña R / imdi: indi R

2249 - R / a'nın vezni bozuktur.

2250 sallım: salar G // allım: alar G

2251 Didi: Yūsuf G / ona: oñah R (mh.) , didi G

2252 sen öldüreñ yā itseñ: kim öldürürseñ kılssañ R

2253 te'ālā tek: te'ālānıñ R

Züleyhâ çün kim ondan oldu nevmîd
Ġazaba geldi lertzân oldu çün bîd

2255 Buyurdu Yūsuf'ı bağladılar zār
Apardılar onu zindāna nā-çār

Çi Yūsuf onda dutdı cā vü mesken
Yüzinden rüşen oldu hem-çi gülşen

Ġarîblik Yūsuf'a çoġ kār iderdi
Bu şi'ri hāline tekrār iderdi

[49. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Ey Müselmānlar görüñ hālim nice olmuş tebāh
Bu ġarîb yerde olupdur meskenim zindān-ı çāh

Ķalmışam zindānda yekke hani bir feryād-res
Kim yetişsün dādıma derdime olsun dād-ġāh

2260 Hiç kâfir olmasun men teg ġarîb ü der-be-der
Kim benim teg āġir olur hāli ġurbette tebāh

Yā Rab atam hardadur tā görse hāl-i zārımı
Kim gözün nūrını zindāna salurlar bî-günāh

Mazlüm-ı bî-çāreem yā Rab maña bir raġm kııl
Ķoyma maġşerde olim ġalkıñ yanında rü-siyāh

2254 çün kim: çünk G // lertzân oldu çün bîd: vü lertzân çi nāhîd G

2255 Yūsuf'ı: duttılar R

2256 cā vü: çāh R // hem-çi: nice G

2257 Yūsuf'a çoġ: çoġ oña R / iderdi: itdi onda R // hāline: bile R / iderdi: itdi onda R

2258 olmuş: oldu R

2259 yetişsün: yetişse R / derdime olsun: derdimğa ola R

2260 olmasun men teg ġarîb ü der-be-der: olmaya bî-çāre vü zār u ġarîb R // Kim benim teg āġir olur hāli ġurbette: Ey Müselmānlar olup hālim bu ġurbette G

2261 hardadur: handadur G / hāl-i zārımı: hāl ü zārımı G // salurlar: salular R

2262 Mazlüm-ı: Mazlümü G, R (mh.) // b: Maġşeriñ günine men olim yüzi ġara G

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

R 53b Çi zindānda Yūsuf ƙalındı dustaḥ
Açup Ken' ān'a sarı birce sūrāḥ

O deriçeden eyledi nigāhı
Ki vaṭan yeli ona degse gāhı

2265 G 57b Baḥardı bir gice Ken' ān'a sarı
Görüp yoldan gider üştür-süvārı

Oḡa didi ki dur bir sorsam aḥvāl
Ki sen hardan gelürsen ey nikū-fāl

Ona virmedi A' rābı cevābın
Divesine vurup savṭ-ı ' azābın

Ḥudāy buyurdı yergā saḥla mālın
Ki tā Yūsuf ona aytursa ḥālın

O diveniḡ ayaḡı yere girdi
Ol A' rābiyye Yūsuf bile dirdi

2270 Ki ey ƙardaş gelürsen indi hardan
Hayı ildensen ü hayı diyārdan

Didi Şām şehrinden geldüm bu yana
Yine imdi giderem sūy-ı ḡāne

2263 Yūsuf ƙaldı zindāndan: zindānda Yūsuf ƙalındı G / dustaḥ: güstāḡ G

2264 ona: oḡa R

2265 bir: her R // üştür: nāḡa G

2266 Oḡa didi: Didi dur tā G / dur bir: - G / aḥvāl: ḡāl aḥvāl G // nikū: nīkū G

2267 Ona: Oḡah R / cevābın: cevabı R // savṭ-ı ' azābın: savṭı ' azābı R

2268 ona: oḡa R

2269 diveniḡ: diveniñ R // A' rābiyye: A' rābiye R

2270 Ki: Kim R / indi: imdi R // Hayı: Hay G / hayı: hay G

2271 a'nın vezni bozuktur. // sūy-ı ḡāne: men mekāna G

Ona didi nice kiçdi medārıñ
Meger Ken‘ān’a düşdi reh-güzārıñ

Didi menzimizdür şehr-i Ken‘ān
Men ol menzilde qalmışam firāvān

Didi Ya‘kūb peygem-beri gördiñ
Onıñ aḥvālını hıç yerde sordıñ

2275 Didi ondan gelende gice idi
Yüzini görmedim kim nice idi

Nālesini işitdüm men ırağdan
Fiķān u nāle çekerdi ırağdan

Ḥaber aldum ki kimdür eyler efgān
Ki bu gice olupdur bile nālān

Didiler vardur Ya‘kūb-ı peyem-ber
Kim oğlından ötür olmuş mükedder

Bir oğlını itirmiş nāle eyler
Çigerniñ kanını pergāle eyler

2280 Zi-bes kim oğlı-çün ağılpdur ol pır
Gözi kūr olmuş u özi zemīn-gār

2272 Ona: Oḡah R (mh.)

2274 peygem-beri: peğam-berni R // Onıñ: Onıñ R

2275 gelende: gelenim R // Yüzini: Üzini R

2276 Nālesini işitdüm: Fe-emmā nālesini R / ırağdan: işittüm R // b: Gice tā seher
şīveni işitdüm R

2277 - G

2278 a'nın vezni bozuktur. / peyem-ber: peğam-ber G

2279 Bir oğlını itirmiş: Onıñ bir oğlı itmiş R // pergāle: gülzār R

2280 kim oğlı-çün: ondan itür R

ayırupdur zi-un beyt'l-azn
Hemişe onda eyler bile efn

Ona didi Ysuf ey merd-i dn
Gresen meni bu zindnda tenh

G 58a Ki nice bir arib  b-nevyam
Bu zindnıı içinde mbtelyam

R 54a Gider olsaı eger Ken'n'a sarı
Virrem sene dürr-i Őhvrı

2285 Bu Şart ile ki yetrsen peymım
O kr u 'cize virseı selmım

Didi adıı sle nedür adıı
Bu peymdan neme vardur murdıı

Didi kim Tarı'dan yoıdur iczet
Kim izhr idim onı b-iczet

Şunı aytur ki bir bmr gördim
arib  b-kes  men zr gördim

Ki zindnda idi hr u giriftr
Őaıa gönderdi o du'-yı bisyr

2281 onda: nle G / bile:h u G

2282 Ona: Oıa R / ey: k'ey R // Gresen: Görürsen R / zindnda: zindna R

2283 zindnıı: zindnıı R

2284 Gider olsaı eger: Eger mundan gidıı R // sene: Őaıa R

2285 Şart ile: Şart-ile G / yetrsen: yetrseı G // kr u: kurı R (mh.)

2286 adıı sle: adıı aytur R // peymdan: peymda G

2287 kim Tarı'dan yoıdur: Hk'dan degül imdi G

2288 bir bmr gördim: gördim b-nevnı R // men zr gördim: b- aırabnı R

2289 hr: zr G // Őaıa: Size G/ o du'-yı: ol da'viyy-i G

2290 Ki bî-çāreye kılsun ol du‘āyı
Ola zindāndan tabsa rehāyı

Alup A‘rābî dürr-i şāhvārı
Yola düşdi gide Ken‘ān’a sarı

Yūsuf A‘rābî’ye iyledi taḥrīr
Yanında bu ğazeli itdi taḥrīr

[50. Gazel]

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün
Sen gidersen yāre vü men munda ḳaldum intizār
Kāş hem men sen kimi kūyında itseydim güzār

Ger ki görseñ ḳocanı virseñ dilimden çoḡ selām
Kim ḳalıp zindān içinde bir ğarīb ü ḥāksār

2295 İverüpdür ol ğarīb ü bî-nevā çoḡlar selām
Didi kim müştāḳıñam ey pād-şāh-ı tādār

Raḥm mürüvvet çaḳıdur aḥvāline ḳıl bir nazār
Kim ḳalıp maḥbūs çıḫmış öz ilinden ihtiyār

Bār İlāhā yoḡdı senden ğayrı bir feryād-res
Mazlüm’ıñ cürmini bağışla be-ḥaḳḳ-ı heşt-çehār

mefā‘ ilün mefā‘ ilün fe‘ülün

Çi Ken‘ān’a yetişdi ol A‘rābî
Gidüp Ya‘ḳüb’a iyledi ḥiṭābı

2290 a: Ḥudāy’dan eylegil bir istiḥāşī G // b: Şāyed zindandan tapsam ḥalāşı G

2291 Alup: Olup R // gide: gidüp G

2292 taḥrīr: taḥrīr G

2293 - R

2294 ḳocanı virseñ: dil-ber aytur R // ḳalıp: ḳalıp R / ğarīb ü ḥāksār: ğarīb-i bî-günāh R

2295 ü: - R // çoḡlar selām: çoḡ du‘ā R

2296 Raḥm mürüvvet çaḳıdur aḥvāline ḳıl: Raḥmıñ çoḡdur ger ḥāline ḳılsañ R // ilinden: ilinde R

2297 ğayrı: ğayr G // cürmini bağışla: cürmi bağışlasan R / çehār: çār R

- G 58b Ki men zindānda gördim bir ğarībi
Mışır şehrinde idi bī-naŝībī
- 2300 İverdi ŝaĝa çoĝ du‘ ā selāmı
Ki unutmasa yāddan bu ğulāmı
- Didi Ya‘ kŭb onıĝ adını bildiĝ
Bu peygāmndan murādlarını bildiĝ
- ‘ Arab didi adın itmedi izhār
Ki tā ondan idüm seni ħaberdār
- Didi Ya‘ kŭb āyā kim ola bu
Ĝarīblıĝda ğüni olmiş ħaranĝu
- Didi yā Rab ki oĝlum ola Yūsuf
Tapulsun dahi çekmesem te‘essüf
- 2305 Çi Yūsuf adını ayıtdı ol pīr
Özinden gitdi vü oldı zemīn-ĝir
- R 54b Yine hem bir ŝarafdan oldı ħoŝ-ĥāl
Ki belkim oĝlum olsun ol nikū-fāl
- Kim iverüpdür ondan bile aĝbār
Ki saĝlıĝından olim men ħaberdār

2299 zindānda: zindāndan R // Mışır şehrinde idi: Ĥālī zār u vaŝandan G

2300 ŝaĝa çoĝ du‘ ā: size çoĝ çoĝlar G // Ki: Kim R

2301 onıĝ: onıñ R / bildiĝ: bilmediĝ R // peygāmndan: peygāmnda G / murādlarını: murādını R / bildiĝ: bilmediĝ R

2302 tā: - G / idüm seni: men sizi idim G

2303 āyā kim ola: kim āyā kim olur R // b: Ki zindānda bile ğarīb olur bu R

2304 Didi: Ola R / ki: kim R // dahi çekmesem: daĝı kim çeksem R

2305 ayıtdı: ayardı (?) R

2306 nikū-fāl: nikū-kār G

Ve ger ne onda yoḡ bir āšnāyī
Kim iversün mene ondan du' āyī

Ḥudāy kerīmdür ü var iḡtiyārī
Ki yetürsün mene ol dil-figārī

2310 Ḥayāl itdi vü Ya' kūb oldı hoş-ḡāl
Sevinmekden bu şi' ri itdi tekrār

[51. Gazel]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün
Şükr yüz şükr ki geldi ḡaber-i yār maḡa
Tarı raḡm itdi ki yār oldı ṡalebkār maḡa

Ümīdim vardı kim görüm bir didārın
İverüpdür yine ol müjde-i didār maḡa

N'ola ger tapıla oḡlum yine didārın görüm
Virmese çarḡ-ı felek ḡuşsa vü āzār maḡa

Ger ümīdim kesilüpdür yine ümīdim var
Kim mene raḡm kıla ola ṡalebkār maḡa

2315 G 59a Ey felek oḡlumı aldın mene raḡm eylemediḡ
Mazlümī dir hani yārim ola ḡam-ḡār maḡa

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün
Didi A' rābī maḡa bir du' ā kııl
Günāhım çoḡ durur derdim devā kııl

2308 mene: maḡa R

2309 Ḥudāy: Tarı R // mene: maḡa R

2310 2310-2315. beyitler arası - R

2312 a'nın vezni bozuktur.

2316 çoḡ durur derdim: çoḡdur derdimni R

Du' ā kııl Hāķ bađıřlasun gūnāhım
Ki Hāķ'dan ğayr yoğdur bir penāhım

Öziņle meni apargil behişte
Ki ķulıņ olayım nīkū-siriřte

Du' ā kııldı onıñ-ķün Pīr-i Ken' ān
Didi virsūn murādıņ Hāyy-ı Sūbhān

2320 Didi A' rābī ğarībe du' ā kııl
Ki ol maĥbūsı zindāndan rehā kııl

Didi Yā Rab vir oņa bir necātı
Ĝarībliķdan oņa vir bir berātı

Yetūr mađlūbına kim ķudretiņ var
Onı ķoyma bile zindānda nā-ķār

Didi nāķa maņa hem bir du' ā kııl
Menim derd-i dilimni hem devā kııl

Ki ger men durmasaydım bir dem orda
Hāber yetişmez idi saņa burda

2325 Du' ā kııl tā ki men olim behişti
řavābım ola bir nīkū-siriřti

Du' ā kııldı onıņ-ķün pīr-i maġmūm
Ki yā Rab itme bu nāķanı mahrūm

2317 - R

2318 olayım: olim R

2320 ğarībe: oņa bir R // Ki ol maĥbūsı: Kim o ğarībi R

2322 bile: ķala R

2323 Menim: Meniņ G

2324 Ki ger: Eger G / orda: onda G // Hāber: Saņa G / saņa burda: bile mūjde G

2325 b: Ki ğörmesem dağı zaĥmet ü zişti G

2326 onıņ-ķün: oņa ol R

İkisi tabdılar ondan murādı
 Hūdāvendā bize hem vir murādı

Bizim cürmimizi bağışla bi'l-kül
 Ki Mazlūmī saña kılmış tevekkül

Züleyhā'nı çi yağıdı nār-ı hicrān
 Yūsuf'dan ötri çoğ oldu peşimān

2330 Çi derd-i diline tapmazdı çāre
 Yağasını ıderdi pāre pāre

Bağardı zindāna tā kim ola şād
 Diyerdi belkim olim ğamdan āzād

G 59b Bu ne işdür ki itdim özime men
 Ne oğ-idi ki vurdım gözime men

Birisi öz ilinden çıkarur yār
 Birisi dil-berine virür āzār

Men özüm idübem kimden göreyüm
 Cenānım hālını kimden sorayum

2335 R 55a Ki ğod-kerdeye olmaz hiç çāre
 Meger zindānına kılsam nezāre

Ki belkim birce dem rāhat olayım
 Bu ğamdan birce ferāgat olayım

2327 İkisi tabdılar ondan: İkkisi tapdılar onda G // hem vir murādı: vir bir berātı G

2328 bağışla bi'l-kül: bağışlagın kül R // saña: size G

2329 peşimān: perişān G

2330 tapmazdı: bilmezdi R // Yağasını: Yağasına R

2331 belkim olim ğamdan: āyā ğamdan olim R

2332 işdür: işdi R // oğ-idi: oğ idi R

2333 2333-2334. beyitler - G / dil-berine: dil-berini R (mh.)

2335 kerdeye: kerdeni R / olmaz: olmaz mı R

2336 belkim: şāyed G // Bu ğamdan birce: Ğam u ğuşşadan G

Çılurdu zindāna sarı nigāhı
Çekerdi yüreginden sūz āhı

Gicelerde iderdi nevhā bünyād
Yuğuya gitmez idi ol perī-zād

Bile hicrān onı eyledi bīmār
Ki ‘ömrinden dahi hem oldu bīzār

2340 Yine yeñiden ol dīvāne oldu
Temīz ü ‘aqlıdan bīgāne oldu

Çi hicrān cānına çoğ kār iderdi
Bu şi‘ri özine tekrār iderdi

[52. Gazel]

fā‘ ilātün f ā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

Hani Yūsuf tā omñ başına men kurbān olim
Boynına dönsem dolansam kaşına hayrān olim

Yārimi özüm çıhardım öz ilimden dād dād
Koymadı zālīm felek bir niçe gün handān olim

Bir nazar kıl hālīme kim çığdı cānım el-emān
Hicrānında koyma ey zālīm ki ser-gerdān olim

2345 Yūsuf’ıñ yüziñe kılsam ger yine birce nazar
Ğuşşa vü ğamdan ferāğat oluban dil-şād olim

2338 Gicelerde iderdi: Giceler ider idi R

2339 oldu: G’de der-kenāra yazılan kelime okunmuyor.

2340 - G

2342 kaşına hayrān: başına kurbān G

2343 Yārimi: Tā R / çıhardım öz ilimden: yārimi çıhardım elimden R // niçe: nice G

2344 el-emān: vāy vāy G // Hicrānında: Hicrānında R / ser-gerdān: bī-dermān R

2345 - R

Bu hayāl hāmdur ki men harda görüm dīdār-ı yār
Mazlūm'em gerek giriftār-ı gam-ı hicrān olim

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

Rivāyetdür var imiş pād-şāhī
Yemen mülkinde bir şāhib-külāhī

Var idi şāh-ı Mısr'a bile yağı
Ki tapmaz idi ilinden ferākı

Onıñla muttaşıl eylerdi mekkār
Ki 'ömrinden dağı eylerdi bīzār

2350 G 60a Hayāl itdi bile o şāh-ı yağı
Ki şāh-ı Mısr'a virsün zehr [ü] ağı

İverdi şehir-i Mısr'a bedre-i zer
Ki şāha virsiler ol kāse-i zehr

Yaşuran her kim alsun bu tīlānı
Helāhil zehr ile öldürse şāhı

Gidüp sākīye didi ilçi ol rāz
Qabül itmedi ondan itdi i' rāz

Çi han-sālāra' arz eylediler zer
Cān u dilden qabül itdi mükerrer

2346 hayāl: hayāl-i G / ki: - G / görüm: vü G

2347 bir: var G

2348 Var idi: Var-idi G / yağı: yağı G // tapmaz idi: ol tapmazdı G / ferākı: rehāyı G

2349 eylerdi mekkār: iderdi bī-kār G // 'ömrinden dağı eylerdi: olmuş 'ömrinden ol dağı G

2350 yağı: yağı R // ağı: ağı R

2351 bedre-i zer: māl-ı bisyār R // b: Kim ondan itsile bir düsta izhār R

2352 a: Her ol kimse yaşuran alsa mālın R // Helāhil: Helāl R / şāhı: hālın R

2353 sākīye didi ilçi: ilçi sākīye didi R

2355 Gidüp sākī vü şāha itdi izhār
Ki bugün ħunçeden zād yeme zīnhār

R 55b Çi ħan-sālārıñ işi eyledi derz
Gidüp sākī ilinden eyledi ‘ arz

Didi sākī ilinden içmegin cām
Helāhil zehr vardı şāh-ı eyyam

Ne zād yedi şehensāh ne şarābı
Vezīre eyledi bile ħiṭābı

Ki bu zād u şarābı eyle maḥtūm
Ki tā kim ola bu aḥvāl ma‘ lūm

2360 Bu ikkisini hem zindāna salqıl
Hamu māllarını olardan alqıl

Oları saldılar zindāna der-dem
Bir ile tek bile qaldıla muḥkem

Yūsuf’a eylediler āšnāyī
Kim itmezler idi ondan cüdāyī

Oturdılar onıñla ħurrem u şād
O zindānıñ içinde bile āzād

Ki bir gice durup ol ikki dustaḥ
Yūsuf’a bile ‘ arz itdile güstāḥ

2355 itdi: kıldı R / ħunçeden: ħunçede R

2356 derz: farz R

2357 b: Kim aḡu var içinde ey nikū-nām

2358 yedi şehensāh: virdi şehensēh R

2359 eyle: saḡla R

2360 hem: sen G / salqıl: salḡın G // b: Bularıñ mālımı ilinden alḡın G

2362 āšnāyī: āšnālıq G // itmezler idi ondan cüdāyī: itmezler-idi herḡiz cüdālıq G

2363 onıñla: oña hem R / u: - R // O zindānıñ içinde bile: Zindānıñ miḡnetinden hamu G

2365 Ki dūniñ gice bir diş görük ey mīr
Eger bilseñ bular[1] eyle ta' bīr

Didi sākī ki gördüm bile ħ'ābı
Ki kayırram şehensāha şarābı

G 60b Didi sākīye kim sākī olasan
Şehensāha yine sākī olasan

Didi sālār ki gördim ħunçe-i nān
Ki başımdan aparurlardı mürġān

Didi kim şeh seni dāra çeker zār
Hevādan kuş gelür itiñ yiyer ħ'ār

2370 Didi kim görmemişem bile taqđır
Yalan didim bu dişi itme ta' bīr

Didi oña qazādan oldı taqđır
Ĥudāy taqđiridür tapmaz bu tağyīr

Sākīye didi ey yār-ı vefādār
Gerek ħālimi şāha kılsañ izhār

Ki zindānıñda vardur bir gedāyī
Ġarīb ü bī-kes ü bī-āşnāyī

N'ola ger şāh onı eylese dil-şād
Tarı'dan ötri onı itse āzād

2365 dūniñ: tūniñ R / görük: gördiñ R // bular[1]: dişimi G

2368 ki: - R // aparurlardı: apardıladı R

2369 itiñ: etiñ R / ħ'ār

2370 dişi: işi R

2371 oña: oñah R (mh.) // taqđiridür: taqđirdür R / bu: mı R

2372 ey: k'ey R // Gerek ħālimi şāha kılsañ: Ki ħālimni kılasan şāha R

2373 zindānıñda: zindānıñda R

2374 - G

- 2375 Ḥudāy'a itmedi Yūsuf tevellā
 Yamanı geldi ondan Ḥaḫ te'ālā
- Gelüp Cibrīl oḡa yetürdi peygām
 Ki yeddi il duriḡ zindānda encām
- R 56a Ḥudāy'dan neme oldıḡ bile ḡāfil
 Bu işi itmez idi hiç 'āḫil
- Bile kim eylediḡ Tarı'nı nā-ḡoş
 O sākī hem ide onı ferāmūş
- Ki gelmesün yādına rūzgārı
 Bu zindānda çekeḡ çoḡ cebr ü ḡ'ārı
- 2380 Didi Yūsuf ki Ḥaḫ menden rızādur
 Veyā kim ḡahrı gelmiş nā-rızādur
- Didi Cibrīl ki senden vardı rāzī
 Sen hem zindānda ol nā-çār rāzī
- Didi egerçi Ḥaḫ menden rızādur
 Eger yetmiş il olsun hem 'aḡādur
- Olup rāzī vü ten taḡdıre virdi
 Rızāsından ötür bu şi'ri dirdi

2375 Ḥudāy'a: Çi Yūsuf R / Yūsuf: Ḥaḫ'dan R

2376 zindānda encām: zindāna der-dām R

2377 neme: niçün G // itmez idi: eylemezdi G

2378 eylediḡ Tarı'nı: Tarı'nı eylediḡ G // ide onı: kıla senden R

2380 Didi Yūsuf: Oḡah didi R / menden: mende R // kim ḡahrı gelmiş: bu sözden ötri G

2381 vardı: vard R // b'nin vezni bozuktur.

2382 egerçi: Yūsuf çı R / menden: mende R // olsun: ola G

2383 ötür: itür R

[53. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Şol yaratğan Teñri'miz ümīdgāhımdur benim
Zulm itmiş bendesiyem dād-ḥ'āhımdur benim

2385 G 61a Ger bağıslasa günāhım var oda sala tenim
Rāzīyam fermānına çün pād-şāhımdur benim

Her belā kim başıma gelsün yüzim döndermenem
Pād-şāhımdur hedyesi hem ḥarc-ı yolımdur benim

Qıbleye yüz dönderürler ehl-i şüret şubḥ u şām
Ṭāq-ı ebrūyıñ nigārā secdegāhımdur benim

Mazlūmıñ ölüsini dil-ber yolında kıoyıla[r]
Belki raḥm itse buyursa ḥāk rāhımdur benim

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

Çi üç gün kiçdi emr itdi şehensāh
Kim onları gitürsiler be-dergāh

2390 Yanında itdiler şol demde iḥzār
Sorişdılar yine itdiler inkār

Şehensāh vezire itdi ḥiṭābı
Ki gitür ol şarāb-ile kebābı

2384 yaratğan Teñri'miz ümīdgāhımdur: yaratқан Тарı'mız ümmīdgāhımdur G // itmiş: kılmış R / dād-ḥ'āhımdur: dād u ḥ'āhımdur R

2385 oda: ota R // benim: meniñ R

2386 R'de bu beytin yerine kafiyesi gazelle uyumsuz olan şu beyit vardır:

Ne ğamım vardır kıyāmet günde senden ey raḳīb

Çün ' Alī şir-i Ḥudā püşt [ü] penāhımdur meniñ R

2387 R'de bu beytin yerine kafiyesi gazelle uyumsuz olan şu beyit vardır:

Ey Nevāyī qorḥmanam senden ki pīrimdür ' Alī

Maḥşeriñ günü Muḥammed ' özr-ḥāhımdur maña R

2388 kıoyıla[r]: ḥoyılar G // itse buyursa: itgey digey kim R / benim: maña R

2390 iḥzār: iḥṭār G

2391 Şehensāh: Şehensēh G // şarāb-ile: şarābı la R

- Çi hâzır eyledi didi yiyiñ zād
Her kim zādını yese olur āzād
- Şarābı içdi sākī hamu yek-bār
Kebābı yemedi sālār-ı ‘ayyār
- İte taşladılar çatlatdı nā-çār
Didi sālāra şeh k’ey bī-vefā yār
- 2395 Saña n’itmiş idim kim öldürürdiñ
Meger bir kemligi menden görürdiñ
- Buyurdı kim onı çekdile dāra
Hālāyık hamusı itse nezāre
- R 56b Sākīye virdi hil‘at şāh-ı devrān
Zer ü emvāl en‘ām -ı firāvān
- Yine sākī çi kıldı şāha sākī
Gözinde oldı çün çeşm-i çerāğī
- G 61a Çi sākī pād-şāha oldı sākī
Yādından çığdı Yūsuf’ıñ firākı
- 2400 Yūsuf zindānda yeddi il çi durdı
Ki Mısr’ıñ şāhı birce diş gördi

2392 hâzır: hâzır G (mh.) // Her kim zādını yese olur: Kim öz zādına her kim yese R / b’nin vezni bozuktur.

2393 a: Şeh yanında yidi şarāb sākī G // ‘ayyār: yağı G

2394 çatlatdı: çaldı R // b: Buyurdı şāh ki ey fuzūl-ı ‘ayyār G

2395 Saña n’itmiş idim kim: Sene nitmiş-idim sen G // kemligi: kemiñi R

2396 - G

2397 devrān: eyyām G // emvāl en‘ām-ı: en‘ām emvāl ü G

2398 - G

2399 firākı: söz ağı (?) R

2400 durdı: kıldı G // şāhı birce diş: pād-şāha dişi R / b’de “diş” medli okunmalıdır.

Mu‘abbirleri hamu istedi şāh
Kim onı itsiler ta‘bīrden āgāh

Olara didi dişde görmişem men
Kenār-ı rūd-ı Nīl’e durmuşam men

Ki çıhdı yeddi gāv-ı çāk u ferbih
Olarıñ çāklığı birbirinden bih

G 61b Yine görindi yeddi gāv-ı lāger
O çāk sıkırları yidile yek-ser

2405 Yine görindi yeddi hūşe-i sebz
Ṭarāvetlü nice kim rişte-i nağz

Ki yeddi hūşe-i huşk oldı peydā
O gök hūşeleri kırrıtdı yek-cā

Şehenşeh h‘ābını çün kıldı taqrīr
O h‘ābı itmedi hīç kimse ta‘bīr

Didiler vardur ez‘āf-ı i‘lām
Bile dişleri tabīr olmaz i‘lām

Mu‘abbirleri hamu çekdi dāra
Bile hem öldiler āh-ile zāra

2410 Şu yerde var idi ol sākī hāzır
Gidip şāha bile ‘arż itdi zāhir

2401 Mu‘abbirleri hamu: Emīrlerini hamunı R // Kim onı: Ki şāhı G

2402 rūd-ı: rūdı G

2403 u: - R // b’nin vezni bozuktur.

2405 Ṭarāvetlü nice kim: hem-çi mişl-i R / nağz: sebz R

2407 Şehenşeh: Şehīnşeh R/ kıldı: itdi R // O h‘ābı: Olar R

2408 ez‘āf-ı i‘lām: aşgāf-ı ahlām R / a’da “var” hecesi medli okunmalıdır. // dişleri: dişler G

2409 hem öldiler: öldirdiler G

2410 a: Sākī şāha didi men eyleyim ‘arż G // b: Ki bu dişleriñ-içün vardur farż G

Ki var zindān içinde birce şāhī
Ki ta‘biriği ol bilür kemāhī

Günāhsız onı hem itdile dustaḡ
İyesi yoḡ kim ‘arz itse güstāḡ

Şehenşeh didi git onı getürgil
Menim ḡuzūrıma tizrek yetürgil

Gidip zindāna gördi Yūsuf’ı zār
‘Özür-ḡāhlıklar itdi oḡa bisyār

2415 Didi senden benim ḡacāletim var
Ki şāhıḡ itmedim ḡālīḡ[i] izḡār

Olmamışdı ḡudāy bu emre rāzī
Ki yādımdan çıḡardı bile rāzı

R 57a Sifārişini unuddurdu Tarı
Ki gelmedi yādıma rüzḡārī

Oḡa didi ki bir diş görmişem men
Seniñ ḡulluḡıḡa gitürmişem men

Çi ol dişleri kıldı oḡa taḡrİR
Didi sen görmemişen bile taḡdİR

2420 Bile dişler şehenşāhıḡ dişidür
ḡayāl itme ki kār-ı her kişidür

2411 ta‘biriği ol: ol ta‘birni G / kemāhī: ki māhī G

2412 - G // b’nin vezni bozuktur.

2413 getürgil: getürgin G // yetürgil: yetürgin G

2414 zindāna: zindānda G / Yūsuf’ı: Yūsuf-ı G // oḡa bisyār: didi k’ey yār G

2415 - G

2416 Olmamışdı ḡudāy: ḡudāy olaydı çün R / a’nın vezni bozuktur.

2417 - G

2418 Oḡa didi ki bir diş: Sāḡī ‘arz itdi dişde G // Seniñ ḡulluḡıḡa: Seniñ ḡullıḡıḡa G

2419 Çi ol dişleri kıldı oḡa: Dişini sāḡī itdi ona G // taḡdİR: taḡrİR G

Didi çindür şeh-i devrân görüpdür
Munı[n] ta^ç bîriñ[i] senden sorupdur

Didi kim yeddi il erzānlık olur
Dānelik çoğ gele āsānlık olur

Yine yeddi il ola қаһті zāhir
Ki insān nān dise cān virse āhir

G 62a Gidip sāķī yetürdi bile aḥbār
Ki bile ta^ç bîr itdi ol nikū-kār

2425 Buyurdi kim özini eyle ḥāzır
Ki ağızından işitem bile zāhir

Sāķī didi kim onıñ var-ıdur ^ç arz
Ḥātūnlar istemağı vācib ü farz

Didi kim olmanam men şāha ḥāzır
Ki tā ḥālīm oña olmasa zāhir

Ki ḥātūnlar nemedden kisdiler el
Neme öz cānlarından çekdiler el

Olardan sorsılar nedür günāhım
Ki saldılar bile zindān-ı çāhım

2430 Çi şeh ḥātūnları eyledi iḥzār
Hamusı itdiler taḫşire ikrār

2421 Munı[n] ta^ç bîriñ[i] senden: Onıñ aḥvālını sizden G

2422 olur: olsun G // Dānelik: Dāneler G / olur: olsun G

2423 ola қаһті: olur қаһті G

2424 Gidip: Gidüp G / yetürdi bile: bile yetürdi G // nikū: nīkū G

2425 ağızından: ağızından G(mh.) / işitem bile: yetişem yaḥşı R

2426 - R

2427 - G / ḥāzır: ḥāzır R (mh.)

2428 kisdiler el: kesdiler il G // Neme: Yine G / çekdiler el: kesdiler il G

2430 Çi şeh: Şāh R / eyledi: çün eyledi R / iḥzār: iḥzār G, R (mh.) // itdiler: itdile R

Ki bizdendür günāh ol bī-günāhdur
Onıñ arılıqına Hāq güvāhdur

Züleyhā didi illā haşhasü'l- hāk
Ki Yūsuf'ıñ günāhı yoğdur muṭlaq

İşitdi cün 'Aziz bu mā-cerānı
Didi nice idim bile belānı

Ki burda virdi maña bir hacālet
Ki bākī qala tā rüz-ı kıyāmet

2435 Ğazaba geldi vü virdi ṭalāqın
Bile dinç eyledi ondan qulağın

'Aziz şol derdden āhir oldı nā-çāq
Ğam u ğuşşadan içdi sirke-tiryāq

R 57b Bile gitdi cihān-ı bī-vefādan
Cānını virdi āhir bu cefādan

Sevindi ölüminden bī-vefā yār
Bu şi'ri oğudı ḡātūn-ı 'ayyār

[54. Gazel]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

Şükürü li'llāh ki çığdı bu aradan bed-ḡāh

İmdi dil-dār gerek kim yüzime kılsa nigāh

2431 - G

2432 illā: elān R // b'nin vezni bozuktur.

2433 İşitdi: Yeşitdi R

2434 Ki burda virdi maña bir: Nice ḡāşdan (?) mene virdi G // rüz-ı kıyāmet: rüz-ı: yevmü'l G

2435 dinç: dinc R

2436 içdi: işdi G

2437 bī-vefādan: bī-vefā yār R // oğudı: oğıdı G / 'ayyār: mekkār G

2438 - R

2439 çığdı bu aradan: bu aradan çığdı G // kim: ki G

- 2440 Her kimiñ yanında ola rakīb-i bed-kirdār
Cānına degse belālar ola aḥvāli tebāh
- Bī-vefā ḥātūnı gör nice olupdur hoş-ḥāl
Ḥātūnıñ yüzini ikki dünyāda olsun қarah
- G 62b Çoḥ sevinme daḥı ger merg-i raқıbi gördiñ
Kim bu gündür yā şabāḥ sen hem ölürsen nā-gāh

Mazlūmī gördi ki yoḥdur bu güzellerde vefā
Öz cefāsından itür çekdi köñülden bir āh

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

Gidip sāķi Yūsuf'a virdi aḥbār
Ki ḥātūnlar bile itdiler ikrār

- 2445 İşitdi çünki Yūsuf oldu hoş-ḥāl
Ḥudā'ya kıldı miñ şükrāne fi'l-ḥāl
- İverdi şāh oña miñ қul-ı şātır
Kim itsiler onı yanında ḥāzır
- Yine bir yaḥşı at u ḥil' at-ı ḥüb
İverdi şāh ona ber-vech-i merқüb
- Yere döşediler zer-beft-i zībā
Ki atıñ ayağı degmese yerğa

2440 yanında ola: ola yanından R // degse: digse R / aḥvāli: aḥvāl R

2441 b: İkki dünyāda yaman ḥātūnlarıñ yüzü қara G

2442 sevinme daḥı: kıvanma G / raқıbi: raқīb G // şabāḥ: şabā G / ölürsen nā-gāh: olasan fenā R

2443 güzellerde: güzellere R // itür: ötür G / köñülden: köñlinde G

2444 Gidip: Gidüp G

2446 İverdi: Buyurdı G / oña: virdi G / қul-ı: қul G // Kim itsiler onı: Ki olsılar onıñ G / ḥāzır: ḥāzır G, R (mh.)

2447 yaḥşı at: yaḥş at G / ḥil' at-ı ḥüb: ḥil' at ayru G // ona: oñah R (mh.) / ber-vech-i merқüb: o veche doğru G

2448 döşediler: döşediler ü G // atıñ: atın R

- Bu debdebe ile atlandı o şāh
Yetişdi çünki yaħun o be-dergāh
- 2450 Şeh ü leşker hamusı çıħdı karşu
İlerü geldiler bir nice arşu
- Çi şāhıñ gözleri ol māha düşdi
Onıñ mihi bile ol şāha düşdi
- Ona çoħ eyledi i' zāz [ü] ikrām
'Aziz itdi onı ol şāh-ı eyyām
- 'Azizlik çün ona oldu mukarrer
Gidip 'arz eyledi şāha mükerrer
- Ki ger vardur maħa bir i' tibārıñ
Gel eyle meni şāhib-iħtiyārıñ
- 2455 Sen imdi şāh men hem-çi ğulāmam
Maħa besdür daħı virseñ selāmım
- Başında koydı tāk-ı pād-şāhī
Oħa tabşurdu mehden tā-be māhī
- R 58a Yūsuf yeddi il eyledi zirā' at
Niçe miñ şehri doldurdu ferāğat

2449 ile: ilan R / atlandı: atlundu G (mh.) , atlandı R / o şāh: oħah R // Yetişdi çünki: Yetişdiler çi G / o: ol G

2450 leşker hamusı çıħdı: kullar hamu çıħdılar G // İlerü: İleri G

2451 şāhıñ: şāhī G // Onıñ: Onıñ G / ol: ... G / şāha: şāh R

2452 Ona: Oħah R (mh.)

2453 ona: oħa R // Gidip: Şāha G / şāha: Yūsuf G

2454 maħa bir: mene bu G

2455 Sen imdi şāh men hem-çi: Yūsuf'a Şāh didi size G // Maħa besdür daħı: Mene besdür dahi G

2456 pād-şāhī: pād-şāhlık G // b: Yūsuf taħt üste itdi kāmranlık

2457 Yūsuf: Dahi G / eyledi: ikdürdi G

- Ki ahtlık ili sonra oldu peydā
 Ki halkda almadı azua aqlā
- G 63a Yūsuf'da var idi alle firāvān
 Hālāyıa virürdi alle vü nān
- 2460 Ona satdıla mülk [ü] hānmānı
 Zer ü mālı ki var idi nihānı
- Olarda almadı çün māl [ü] emvāl
 ız u hātūnları satdıla fi'l-hāl
- Kim onıla hem olmadı müyesser
 Dağı özlerini satdıla yek-ser
- Çi bu hem olmadı derdlere dermān
 Açından aldılar hayrān [u] giryān
- Züleyhā hem özini şatdı şāha
 Bile kim bilmedi o yüzlü māha
- 2465 Yūsuf'ın allesi çün azlık itdi
 Olara acılık nā-sāzlık itdi
- Hālāyık hamusı aldıla hayrān
 Yūsuf her birine virürdi bir nān

2458 ahtlık ili sonra oldu: geldi ahtlıkın ili R // halkda: halka R / azua: azua R

2459 var idi: var-idi G

2460 Ona satdıla: Ona satdılar R // var idi: var-idi G

2461 Olarda: Olara R // ız: ız R/ satdıla: virdile R

2462 onıla: onıla R // Dağı: Hamu R/ satdıla: şatdıla R

2463 bu: o R/ olmadı derdlere: itmedi bir derde R // Açından: Acından R / giryān: biryān R

2464 şatdı: satdı G // bilmedi o: dimedi ol G

2465 çün: hem G // acılık: acılık hem G

2466 aldıla: aldılar R

Çi doymazlar idi ol kavm-i muhtâc
Çıhardı âsmâna nâle-i ac

Zi-bes kim eyler idi nale vü zâr
Yuğuda[n] Yūsuf'ı eylerdi bîdâr

Giceler yatabilmez idi bir dem
Tururdu yuğudan ol şeh dem-â-dem

2470 Olarıñ işine çoğ oldu hayrân
Ki derdlerine hiç tapmazdı dermân

Ḥudây'a eyledi Yūsuf münâcât
Ki bir rahm eyle ey kâği-i hâcât

Gelüp Cibrîl didi k'ey nîkû-nâm
Yüziñ görsetginen her şubḥ her şâm

Yüziñi görsiler olsıla bî-hüş
Hamu itsile acılığdan ferâmüş

Bu tarz ile kiçürdi hem medârı
Ki kiçdi ay u gün ü rûzgârı

2475 Gel ey Mazlûm aytur kışsa-ı vaşl
Ki hamu firgatiñdür vaşl-idür aşl

N'ola ger sözleseñ bir dem vişâlden
Götürseñ il daḥı fikr [ü] ḥayâlden

2467 doymazlar idi: doymazlardı G // âsmâna: felege ol G

2468 kim eyler idi: eylediler çoğ G // b: Yūsuf yuğudan olurdu ḥaberdâr G

2469 a: Gicelerde yatabilmezdi âdem R // Tururdu yuğudan: Dururdu yuğuda R

2470 - G

2472 Gelüp: Gelip G / didi k'ey nîkû-nâm: oña yetürdi peygâm G

2473 olsıla: oldıla R // Hamu itsile acılığdan: Acımdan itsiler hamu R

2474 tarz ile kiçürdi hem: tarz-ile keçürürdi G // ay u: ay R

2475 aytur: aytur sen R // firgatiñdür vaşl-idür: firgatiñdür vaşfdur R

2476 - G

G 63b, R 58b Ki çoğdandur Züleyhâ intizârdur
Yolıñ üstünde durmuş bî-ķarârdur

Onıñ gözleri kūr olmış sitemden
Vişâle yetür ü ķurtar bu ğamdan

Ƙışsa*

Gel ey sâķi yine gizdür piyâle
Ki ğam çekmiş menem doymağa hâle

2480 Meni çoğ yandurupdur nâr-ı hicrân
Maņa vir bir piyâle eyle dermân

Ki tapsam bir hayât-ı câvidânî
Görüm didâr-ı ol ârâm-ı cânı

Sen ey muṭrib sâzıñ[ı] eylegil sâz
Dutulmuş yüregim çek birce âvâz

Kim üniñden ola ser-ḥoş dimâğım
Bu ‘ aşķıñ odına yansun çerâğım

Daḥı bu ḥalkı hamu rakşsa salgil
Züleyhâ’niñ ṭoyıdur yaḥşı çalgil

2485 Bu sâz çalğan bile sâzını çaldı
Ki çün ol bî-nevâ dermânde ķaldı

Büt ile eyledi miñ ma‘ zeret sâz
Görüp kim ondan çıḥmaz hîç âvâz

2477 üstünde: üstinde G

2478 Onıñ: Onıñ R // yetür ü: yetüre R

* Bu başlık - G; R’de ise der-kenârda yer almaktadır.

2479 2479-2484. beyitler arası - G

2484 b’nin vezni bozuktur.

2485 sâz çalğan: söz çalğan G // dermânde: dermende R

2486 miñ: min R // çıḥmaz hîç: hîç çıḥmazdı G

Onı sındurdu yüz döndi Hudāy'a
Kim ey şādlık viren her bī-nevāya

Menim maṭlūbımı yā Rab revā kıł
Yūsuf'im ile yine āšnā kıł

Du' āsın kıldı vü turdu Züleyhā
Yūsuf'ın yolına durdu Züleyhā

2490 Kim oldı merkeb-i Yūsuf pedīdār
Züleyhā dāda geldi k'ey cihāndār

Yetiş feryādıma ger şāhsan sen
Ki dāda gelmişem dād-hāhsan sen

Hudāy emr itdi k'ey bād-ı şabā tur
Züleyhā ' arzını Yusūf'a yetür

Apardı yıl sözün yetürd[i] şāha
Didi kimdür düşüpdür āh u vāha

Nedendür kim bile eyler tazallüm
Gitürin tā oña kılsam teraḥḥum

2495 Didiler birce kūr u bī-nevādur
Ža' if ü qarır hātūn-ı gedādur

2487 Onı: Būti G / döndi: itdi G // ey şādlık: ol şāhlık R / her: bir R

2488 Menim: Menin G

2489 Züleyhā: Züleyhāh G (mh.) // Züleyhā: Züleyhāh G (mh.)

2491 - G

2492 Züleyhā ' arzını Yusūf'a: Muniñ ' arzasını ol şāh R

2493 sözün yetürd[i]: sözi vü didi R

2494 kim bile eyler tazallüm: bile bī-қarārлық eyler G // b: Ne zulm olmuş ona çoğ
zārлық eyler G

2495 u: -G // Ža' if ü: Ža' ife G / hātūn-ı: hātūn u G

- R 59a Didi tapşurıñ onı bir buraya
 Kim aparsa bizim halvet-serāya
- Kim ordan kayıtanda men göreyim
 Onıñ mañlúbını fayşal vireyim
- Çi ordan geldi oturdı zemānı
 Buyurdı getürıñ ol bī-nevānı
- Züleyhā geldi dād u dād iderdi
 Felegıñ cevrinden feryād iderdi
- 2500 G 64a Getürdiler huzūra çün o sāre
 Didi kimsen didi menem Züleyhā
- Züleyhā çünki gördi onı Yūsuf
 Özinden gitdi vü çekdi te'essüf
- Özine çünki geldi çekdi feryād
 Ki ey Yūsuf iliñden dād [u] bī-dād
- Hālimğa bir teraħhum it ğarībem
 Vişāliñden gel itme bī-naşībem
- Yūsuf didi ha yerga gitdi mālıñ
 Ha yerga gitdi ol hüs-n-i cemālıñ
- 2505 Nedendür gözleriñ bī-nür olupdur
 Nedendür kim teniñ rencür olupdur

2496 a: Birisi ona itsün reh-nümünı G // b: Harem-serāya aparsılar onı G

2497 kayıtanda: kayıtanda R // Onıñ: Onıñ R / vireyim: vireyüm R

2498 Buyurdı getürıñ: Didi kim gitürıñ R

2499 Züleyhā: Ki yolda R / dād u: āh R // cevrinden: cevrden R / b'nin vezni bozuktur.

2500 Getürdiler: Gitürdiler R

2501 - R; G'de ise der-kenârda yazılmıştır.

2502 Ki: Kim R / iliñden: ilinden R

2503 it: kıt R

2505 teniñ: teniñ R

Didi ez-bes seniñ-çün ağladım zār
Gözüm kūr oldı özüm h̄ār [u] nā-çār

Dağı her kim yanımda didi senden
Zer ü gevher firāvān gördi menden

Yolıñda qoymışam māl ü menālim
Göziñle gördiñ evveldeki hālīm

Yūsuf didi ki ne istersen ey māh
Ki h̄ācetiñ revā itsem men ey māh

2510 Didi evvel göz ü düyüm cemāldür
Siyüm igitligim çārüm vişāldür

Didi kim isterem H̄aḡ'dan şifā men
Ger istese H̄udāy kılsam devā men

Çi Yūsuf istedi H̄aḡ'dan bu h̄ācāt
Hemān-dem tapdı fayşal ol mühimmāt

Gözi rüşen olup tapdı civānī
Teninde gördi ayrı zindegānī

Gözi çün Yūsuf'ıñ yüzine düşdi
‘ Aceb odlar onıñ cānına düşdi

2506 seniñ-çün ağladım: seniñ çün eyledim G // Gözüm: Gözim G / oldı özüm h̄ār: oldım özüm h̄ār G
2507 her kim yanımda: yanımda her kim G
2508 ü: - R // gördiñ evveldeki: sen görürsen imdi R
2509 Yūsuf: Oña R / ey māh: imdi R // itsem: kılsam R / ey māh: imdi R
2510 göz ü düyüm: gözim düyyüm G // Siyüm: Siyyüm R, ... G / igitligim: igitligiñ R, ... G / çārüm:
çehārüm R, çārim G
2511 kim: ki G // H̄udāy kılsam devā: H̄udā itsem revā G
2512 bu h̄ācāt: münācāt G // Hemān-dem: Hem'ol-dem R
2513 civānī: şafālıḡ G // Teninde: Cisminde G / zindegānī: zindegānıḡ G
2514 odlar onıñ: otlar onıñ R

- 2515 Didi derd-i dilimni hem devā kıł
Bilürsen hâcetimi hem revā kıł
- Ki kıalmupdur dağı bir şabr u tākāt
Ki senden ayrı dursam birce sâ' at
- R 59b Yūsuf hiç virmedi oña cevābı
Ki tā Hâk'dan neme gelsün şevābı
- Bir özge söz araya saldı Yūsuf
Bir özge mā-cerāya aldı Yūsuf
- G 64b Ona didi henüz hem ' aşkımsan
Menim düstımsan u hem şadıkımsan
- 2520 Didi virgin iliñden tāziyāne
Kim āhımdan nice odlarğa yana
- İlin yetürdi çekdi bile āhı
Ki yandı tāziyāne mişl-i kâhı
- Yūsuf didi ona ma' zürsan sen
Kim ' aşkımdan bile ma' zürsan sen
- Eger görseñ Muḥammed Muştafā'nı
Nice tākāt gitürürsen sen anı

2515 derd-i dilimni: kim derdimni R // hâcetimi hem: hâcetimni gel R

2516 dağı: dahi G // ayrı: ayru G

2517 hiç virmedi oña: virmedi ona hiç G // şevābı: şavābın G

2518 - G

2519 Ona: Oñah R (mh.) / hem: sen G // u: - R

2520 virgin iliñden: virgil ilinden R // odlarğa: otlarğa R

2521 İlin yetürdi: İlinden aldı vü R / bile: bir R // mişl-i: hem-çi R

2522 ona: oña R // ' aşkımdan: ' aşkımda R

2523 tākāt: tākāt R / gitürürsen: virürsen G / anı: onı G

- Kim ol çün şāhdur men bende-i ū
Menem çün zerrei yanında-ı ū
- 2525 Didi kim doğru dirsən ey nikū-kār
Ki senden yigdūr ol elbette şad-bār
- Didi hardan bilürsen kim o yigdūr
Ki görmüpsen onı kim nice yigdūr
- Didi ki çün onıñ adını dutdıñ
Öz ‘ aşıklılığını menden unuttıñ
- Muḥammed nūrı çün köñlimde aḥdı
Onıñ düstlını yüregimi yaḥdı
- Bu demde Cebre’ il indi zemīne
Didi ayturğinen ol nāzenīne
- 2530 Ki çün Muḥammed’ in adını dutdıñ
Muḥammed’ den ötür virdim murādıñ
- Seniñ çün ‘ arşda men bağladım ‘ uḫad
Onı senden ötür men eyledim ‘ aḫd
- Yeriñ yüzinde sen hem bağla ‘ aḫdın
Taşarrufa keçürgil genc [ü] naḫdın
- Ki düst-ı Aḫmed-i Muḫtārdur bu
Seniñle hem-dem ü dil-dārdur bu

2524 - G

2525 kim: - G / dirsən: dirsın G / nikū: nīkū G // yigdūr: yegdūr G

2526 kim o yigdūr: yegdūr ol māh G // kim nice yigdūr: sen ey Züleyhā G

2527 onıñ: onıñ R / dutdıñ: duttıñ R // unuttıñ: unuttıñ R

2528 köñlimde aḥdı: köñlüğa yaḥdı R // Onıñ: Onıñ R

2530 adını dutdıñ: işitdi adıñ R // ötür virdim: ötrü berdim R

2531 Seniñ: Seniñ R / ‘ arşda: ‘ aşḫda R / bağladım: bağladım R // ‘ aḫd: naḫd R

2532 yüzinde: üzinde R // keçürgil: getürğın G

2533 Muḫtārdur: Muḫtār-idür G // Seniñle: Seniñle G / dil-dārdur: dil-dār-idür G

- İşitdi çün Züleyhâ oldı hoş-ḥāl
Didi imdi bu işi itme ihmāl
- 2535 Yūsuf esbāb-ı ʔoy kıldı müheyyā
‘ Aceb şāhāne da‘ vet kıldı ber-pā
- Temām-ı ḥalk-ı Mısr’a kıldı da‘ vet
Olara virdi çoḥ in‘ ām [u] ḥil‘ at
- Ḥalīlu’llāh-ı dīn ü millet ile
Daḥı İshāk [u] Ya ‘kūb himmet ile
- R 60a Nikāḥ ‘ aḳidini baḡladı ol şāh
Ṭoyından raḳşa düşdi mihr ile māh
- G 65a Giçe çün geldi açdurdı niḳābın
Görindi ebr içinde āftābın
- 2540 Züleyhā’nı görüp kim meh-cebīndür
Diyince ince diseḡ nāzenīndür
- Didi tebārek-Allāh Ḥayy-ı Sübhān
Bile hergiz ki olmaz şekl-i insān
- Güli açılmamış yuḡuda ḡonçe
Yetişmemiş güle bir kılça rence
- Çi gördi onı kim kızdur dūşize
Ḥiṭāb itdi oḡa kim ey vecīze

2534 işi: işe R

2536 a: Ḥalāyıḳa çoḥ itdi ol muḥabbet G // in‘ ām: esbāb G

2537 2537-2538. beyitler - G

2538 ile: R

2539 açdurdı: açdırdı R // Görindi: Gör indi R

2540 kim: ol G // Diyince ince: Duyunca her ne G

2541 tebārek: kim bārek R // ki olmaz: olur mı R

2542 - R

2543 - G

Nedendür almıřaŋ ız ey perī-zād
Nedendür virmemiřeŋ gūli ber-bād

2545 Zūleyhā didi sen tabřurmiř-idiŋ
Yuħuda sen sıfāriř ılmış-idiŋ

Bi-ħamdi'llāh saŗa yetdi emānet
Ki degmedi oŗa dest-i ħıyānet

Zūleyhā'dan i Yūsuf oldu ħoř-ħāl
Oturdılar ikisi fāriġü'l-bāl

Viřāle yetdi ün eyyām-ı hicrān
Ĥudā'ya şükrler itdi firāvān

Sevinmekden Zūleyhā ekdi āvāz
Bu şi'ri oħudı ol yār-ı řannāz

[55. Gazel]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

2550 şükürü li'llāh ki viřāl oldu seniŋ hicrānıŋ
Derdime virdi řifā imdi seniŋ dermānıŋ

Ger ki men senden ötür cevr ü cefālar gördüm
' Āıbet ıĥdı köŋülden heves [ü] ermānıŋ

Yetmişem vařlıŗa ammā daŗı oŗ orħaram men
Ki yine gelmese hicrānın olim urbānıŋ

2544 Nedendür almıřaŋ ız ey: Yūsuf didi ki ey māh-ı G // Nedendür: Ki ĥiç kim R / gūli: mührin R
2545 a: Didi ondan ki sen tabřururmiřdiŋ R // ılmış-idiŋ: ılamıřdıŋ R
2546 saŗa: sene G // Ki degmedi oŗa dest-i: Emānlıġında olmadı G
2547 Zūleyhā'dan i Yūsuf oldu: İki ki oldılar mesrūr G
2549 2549-2554. beyitler -R / Zūleyhā: Zūleyhāh G (mh.)
2552 a'nın vezni bozuktur.

Bir teraḥḥum kıl maña gitme yanımdan hergiz
Tākatim yoḥdı daḥı dest-i men ü dāmānıñ

Perdeden çıḥ yüziñi görset ü cānım algin
Tā ki Maẓlūm ola pervāne tegin ḳurbānıñ

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

2555 İlahi her kimiñ bir maḥlabı var
Vişāle yetür ü ḳoyma bile ḥ'ār

Ḥuşuşan bende-i maẓlūm [u] mehcūr
Onı ḳoyma ki ḳalsun bile rencūr

G 65b Devā kıl derdini maḡmūm itme
Yetür maḥlūbına maḥrūm itme

Daḥı bu ehl-i meclisi temāmen
Yetürgil öz murādına cemī' an

İmāret eyleyen üstād-ı bennā
Bile ḳıldı 'imāretler müheyyā

2560 Ki çün oldı Züleyḥā yāre vāşıl
Murādlarını gördi hamu ḥāşıl

Oturdı Yūsuf ile şubḥ tā şām
Ta' ayyüş ile keçürürdi eyyām

Ḥoş ol 'āşık ki ma' şūḳını tapsa
Onıñla gülüban bir yerde yatsa

2553 a'nın vezni bozuktur.

2555 kimiñ bir maḥlabı var: kimi ki var maẓlūm nā-çār R

2556 - G

2558 Daḥı: Dahi G // Yetürgil: Yetürgin G

2559 2559-2594. beyitler - R

Züleyhâ çün Yūsuf' la oldı dem-sāz
Ona didi ki ey şāh-ı ser-efrāz

Seniñ çün men kayırdım bir ' imāret
Seniñ hüsniñe çoğ itdim ziyāret

2565 Sen hem meniñ-çün bir mescid binā kııl
Faķirāne ' iyādet-i hāne kııl

Ĥudāy dergāhına itsem ' ibādet
Mene olsun ' ibādet resm-i ' ādet

Züleyhā'ya diyer mālım seniñdür
Ne mālım belk[i] iķbālım seniñdür

Bu işe vesīle sensen Züleyhāh
Ki Mısr'ıñ şehrinde men olmışam şāh

Meni çün şāh itdi Ĥayy-ı Cebbār
Sen itdiñ bu arada hem sebep-kār

2570 Nice kim ĥāhişñdür iderem men
' İbādet-hāne tayyār iderem men

Yūsuf buyurdu k'ey üstād-ı bennā
Bu yağşı mescidi kılgın müheyyā

Der ü dīvārını itsün güherden
Onıñ bünyādını hem eyle zerden

Onıñ mescidi çün oldı müheyyā
Züleyhā gitdi eyledi temāşā

2565 a'nın vezni bozuktur.

2568 vesīle: veşīle G (mh.) // b'nin vezni bozuktur.

2573 temāşā: temāşāh G (mh.)

- G 66a Görüp ki ne ‘acāyib dil-güşādür
Behişt-i ‘Adn teg ne hoş-nümādür
- 2575 Ona hoş geldi vü eyledi taḥsīn
Ol mescide verüp hem zīnet ü zeyn

Gidüp mescide eylerdi ‘ibādet
Bile medhūş iderdi zevk-i tā‘at

Ḥudāy ‘aşkıında bile oldı şeydā
Ki Yūsuf’ına hīç kılmazdı pervā

Velī Yūsuf ona çoḡ oldı meftūn
Olup ‘aşkıında nice Leylā Mecnūn

Züleyhā’sız yoḡ-idi şabrı bir dem
Gelürdi yanına o şeh dem-ā-dem
- 2580 Züleyhā’nıñ bāğına çünki girdi
Seher bil-ğonçesini açdururdu

Onıñ köñlegi gül teg oldı pāre
Yūsuf’a didi gel itgin nezāre

Çaçanda köñlegiñi yırttum ey māh
Kışāş aldıñ u sen hem yırtdıñ ey şāh

Men ü sen ikkimiz oldık muvāfık
Kim oldık birbire ma‘şūḡ [u] ‘āşık

Dahi köñlimde ermān qalmadı hīç
Bizim teg biri dermān tapmadı hīç

2575 b’nin vezni bozuktur.

2581 köñlegi: kölegi G (mh.)

2582 köñlegiñi: kölegiñi G (mh.)

2583 oldık: oldıñ G (mh.)

2585 Şadef dūr-dāneye çün oldı vāşıl
Üç dūr-dāne şadefe oldı hāşıl

Yūsuf'dan üç çağa getürdi ol māh
Biri kız ikkisi oğlan nice şāh

Biri Mūnşā idi biri Berāhīm
İkisi şāhib-i tāk-ile dīn hem

Ol kızın adı var-idür Raḥīme
Eyyüb'e naşīb oldı ol kerīme

G 66b Züleyhā çün Yūsuf teg tapdı bir yār
Sevinmekden bu şi'ri itdi tekrār

[56. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

2590 Ey hoş 'āşık ki ma'şūk[1] onıñ-ile yār ola
Her ne kim 'āşık buyursa bende-i fermān ola

'Āşık-ı miskīn görse çünki bir gün rüy-ı yār
Gör ki dil-şādlıkda hem ğonçe kimi ḥandān ola

Ger ki vardur dünyāda şādlık ola dīdār-ı yār
Dil-berin yüzini 'āşık çün göre ḥayrān ola

Ḥasretin den qalmışam yā ḥazret-i şāhib-zemān
Yüzini görset ki Mazlūmī saña qurbān ola

Ḥalk-ı 'ālem vaşl ister Mazlūmī hicrān-ı yār
'Āşık oldur kim ḥarīdār-ı ğam [u] hicrān ola

2585 b'nin vezni bozuktur.

2588 a ve b'nin vezni bozuktur.

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

2595 Gel ey sākī maña vir cām-ı gül-nār
Kim olmuşam ğam [u] hecre giriftār

Dağı qalmupdu bir şabr ile tākāt
Belālar çekmege bir istiṭā' at

Ġamıñdan olmuşam bī-şabr u ārām
Keremiñden maña vir birce ārām

Sen ey muṭrib yine çek birce nāle
Ki ğam çekmiş benim derdimğa hāle

Qalubam men bile ğurbetde bīmār
Ġam-ı hicrān meni çoḡ eylemiş ḡ'ār

2600 N'ola ger qutaram ğurbet ilinden
Cānımğa degse vaṭanın yel[in]den

R 60b Gel ey sākī meni qurtar bu ğamdan
Ki cānım çıḡmağadur bu sitemden

Şarāb-ı Kevşer'inden vir şarābım
Ki hicrānıñdan ey sākī kebābem

Yetür bir cür' a āb-ı ḡavz-ı Kevşer
Ki susız qalmışam men rüz-ı maḡşer

Gel ey Mazlūm aytur bir ḡikāyet
Yetür Yūsuf'a Ken' ān'dan beşāret

2596 qalmupdu: qalmupdur G / tākāt: tākāt R // çekmege bir: çekmegine G

2597 maña vir birce ārām: mene virgin niçe cām G

2598 benim: meniñ G

2599 2599- 2600. beyitler - G

2601 çıḡmağadur bu: çıḡmağa gelmiş G

2602 şarābım: berātım G // hicrānıñdan: hicrānıñdan G

2603 qalmışam: qalmasam G

2605 Yola sal kârvânı Mışr'a sarı
Ki Ken'ân'dan yetürsiler peyâmı

Yūsuf'ıñ gözlerini eyle rüşen
Onıñ miñnet-serâsın eyle gülşen

Ki çoğdandur ki Yūsuf intizârdur
Gözi muntazır-ı dîdâr-ı yârdur

'Azîzlerne yamandur âşnâyî
Ki çün vâkı' olur rüz-ı cüdâyî

Cüdâlıqdan beter yoğdur 'azâbî
Ki her dem yandurur mişl-i kebâbî

2610 Hüdâ rüzî kıla dîdâr-ı yârân
Vişâle yetişe eyyâm-ı hicrân

G 67a Yetürğan halkı birbirin vişâli
Bile kıldı rivâyet bu makâli

Ki Yūsuf çünki Mıŝr'a ŝâh oldı
Serîr üstinde 'âlî-câh oldı

Buyurdı kayıra üstâd-ı bennâ
Ziyâfet-hâne-i zerden muṭallâ

Şehirden daşgaru kıoyun binâsın
Gec ü sârüc ile kıoyun semâsın

2606 - G

2608 2608-2610. beyitler arası - G

2611 Yetürğan: Yetürgin G / birbirin vişâli: birbirle vişâle G // kıldı: saldı G

2612 çünki Mışr'a: Mışr'da çün şâh G

2614 daşgaru kıoyun: daşgarı kıoyun R // b: Ona ħarc eylesün sîm ü ṭîlâsın G

2615 Ziyāfet-ḥāne çün oldı müheyā
 İverdi onda niçe şahş-ı dānā

Ki her yerden ki gelsün kārṽānī
 Olardan sorsılar nām u nişānı

Ki ha yerdendiler hay[1] diyārdan
 Hay[1] ildendiler hay[1] tebārdan

Yūsuf ondan itür itdi bu işi
 Ki belkim gelsiler öz ḳavm [u] ḥı̃şī

Ki bir gün geldi Ken‘ ān‘dan gürūhī
 Hamusı merdüm-i şāḥib-şükūhī

2620 Sorışdılar ki siz hardan gelürsüz
 Hay[1] ildensüz ü hardan gelürsüz

Didiler Ken‘ ān‘ın akaları biz
 Ya‘ ḳūb peygem-berin çāḳaları biz

Yūsuf‘a yazdılar birce ‘arīza
 İverdiler onı şāḥib-temīze

R 61a Çi baḥdı kāğaza çoḥ oldı ḥoş-ḥāl
 Buyurdı gitürin ḥuzūra fi‘l-ḥāl

Bu mihmān-ḥāne manzūrı bu idi
 Olardan virsiler ona nevīdī

2616 yerden: yandan G // Olardan: Olarda R / u: - R

2617 yerdendiler: yerden gelür R // ildendiler: illerdendiler R / tebārdan: diyārdan R

2618 itür: ötri R // belkim: şāyed G

2619 merdüm-i şāḥib: şāḥib-i merdüm G

2620 Hay[1]: Ne R / ü hardan: ha yerden R

2621 Ya‘ ḳūb peygem-berin: Peyem-ber Ya‘ ḳūb‘ın R

2622 İverdiler onı: İverdi onı hem R

2624 mihmān-ḥāne manzūrı: mihmān-ḥānede manzūr R // b: Güllerden dirsiler maḥa bū idi R

2625 Bi-ḥamdi'llāh yanımğa geldi dil-dār
Daḥı ol yoldan olmişak ḥaberdār

Ḥuzūra geldiler ol bī-nevālar
Periṣān hamusı mişl-i gedālar

Olarıñ yüzine çün düşdi gözün
Niķāb içinde yaşın tökdi gözün

G 67b Oları tanıdı Yūsuf olar yoḥ
Olarıñ ḥāline hem ağladı çoḥ

Yine gelmeklerinden oldu ḥoş-ḥāl
Bu şi'ri oḥıdı ol demde fi'l-ḥāl

[57. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

2630 Ey ḥoş ol günler ki düstlar birbiri yād itsiler
Niçe müddet şon görüp birbiri dil-şād itsiler

Çoḥ dutulmuş köñlim ey zālīm felek bir raḥm kı
Koy bizim bülbülleri bir nice feryād itsiler

Hīç kim dünyāda men teg görmedi cevri-raķīb
Şüm raķībiniñ 'ömrini gūyā ki ber-bād itsiler

Bu fenā dünyāda hergiz görmedim mihr ü vefā
Ki benim çün düstılar dünyāni bünyād itsiler

2625 Daḥı: Dahi G / olmişak: olmişaḥ R (mh.) , olmiñ G

2626 mişl-i: nice G

2627 gözün: nūrın G // yaşın tökdi: yaşdan doldı G

2628 Oları tanıdı Yūsuf: Yūsuf oları tanıdı G // ağladı: oğladı R

2629 gelmeklerinden: gilmeklerinden R // oḥıdı: oḥudu R

2630 günler ki düstlar birbiri: kim düstlar birbiri bir R // Niçe: Nice R / şon: son R / itsiler: itdiler R

2631 dutulmuş: tutulmuş R / köñlim: köñlimiz G

2632 kim: kimi G / cevri-raķīb: cevri ü cefā G // gūyā: āyā R

2633 düstılar dünyāni: dünyāni āyā ki R

İtdiler āzād ğamdan ehl-i hicrānı temām
N'ola yā Rab Maẓlūm'ı hem ğamdan āzād itsiler

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

2635 Yūsuf sordı olardan ħāl [ü] aĥvāl
Didi hardan gelürsüz bile bed-ħāl

Nedendür kim bile bī-çārelersüz
Hayı ilden bile āvārelersüz

Didiler ey 'azīz bizler faķīr miz
Peyem-ber-zāde miz ammā ħaķīr miz

Atamız vardur[ur] Ya' ķüb peyem-ber
Biz on bir oĝlı miz hamu berāber

Bizi ķulluĝına gönderdi ol pīr
Ki belkim oņa bir raĥm itseñ ey mīr

2640 Size bir hediye hem göndermiş ol şāh
Ki virgeysüz taşadduķ māl-ı Allāh

Taşadduķ adını işitdi çün şāh
Bī-çārelıķdan ötri çekdi bir āh

Ki men munda iderem pād-şāhlıķ
Menim ķardaşlarım itsün gedālıķ

R 61b Olara didi hediyeñiz neme var
Ĥuzūra getüriñ ey cem' -i efgār

2636 Nedendür: Neden G // Hayı: Hay G

2637 'Azīz bizler: 'Azīzā biz R / miz: biz R // miz: biz R / miz: biz R

2638 oĝlı miz: oĝlan miz G

2639 ķulluĝına gönderdi: ķulluķına iverdi G

2642 munda: mānde R

2643 getüriñ: gitüriñ R / cem' : ķavm R

G 68a Didiler hedyemiz hem-cins-i lîmdür
Penîr ü peşm ü keşk ü qara sîmdür

2645   Azîzâ bu saña lâyıķ deg lmiş
Seniņ şâniņa muţâbıķ deg lmiş

Ki bizler çoĥ faķîr ü bî-nevâ biz
Peyem-ber-zâde biz çoĥ çoĥ gedâ biz

Bu hedyemiz teberr kd r ķab l it
Şadaķa vir bize tîzrek res l it

  Azîz didi hani ol birce ķardaş
Nedendür gelmeyüp siziņle yoldaş

Didiler kim atamız ķoymaz onı
 zinden birce dem ayırmaz onı

2650 Neden kim ķurt bir oĥlını yiy pd r
Onıñ hicrâni ol pîri ig pd r

Didi kim onı nice yidi ķurtlar
Ki dirsiz atamız vardur peyem-ber

Peyem-ber-zâdeni ķurd hergiz almaz
Olarıņ itine nazâr da salmaz

Didiler ķ nki biz seyrâna çıĥdık
Onı ķoydık biz  zge yana çıĥdık

2644 hem: ne R / peşm: peşe G / qara: ķarr-ı G

2645 Seniņ şâniņa: Seniņ şâhiņa R

2646 Peyem-ber: Peyemmer G

2647 Şadaķa: Taşadduķ G

2648 ol: o G // gelmeyüp: gelm pd r R

2650 Neden kim: Nedendür G // Onın: Onıņ G / ig pd r: eg pd r G

2651 onı nice: nice onı G / ķurtlar. ķurdlar G // peyem-ber: peyemmer G

2652 Peyem-ber: Peyemmer G / ķurd: ķurt R

2653 ķoydık biz: ķoydık bir G

- Gelende görmedik ondan nişānı
Be-ğayr-ı köñlegi bir pāre qanı
- 2655 † Azīz didi nice kırt vurdı yara
Kim onıñ köñlegi olmadı pāre
- Yalan dirsiz sizi zindāna sallım
Hamu mālınızı hem sizden allım
- Ki siz cāsūsa beñzersiz ü uğrı
Görünmez söziñizde hiç doğrı
- Qasem yād itdiler cāsūs degül miz
Peyem-ber-zāde biz sālūs degül miz
- Atamıza bizi bağışla ey şāh
Ki degülsen onıñ hālinden āgāh
- 2660 Kim o kūr u za‘if ü bī-nevādur
† İyāli çoğdur u mişl-i gedādur
- G 68b Başıña döndür ü āzādım eyle
Murağğaş kıl bizi dil-şādım eyle
- Atasınıñ adın işitdi der-dem
Yüregi nerm olup çün mūm [u] merhem
- R 62a Didi atañıza bağışlaram men
Fe-emmā biriñizi sağlaram men

2654 görmedik: görmediñ R // köñlegi: kölegi G

2655 nice kırt: niçe kırd G // onıñ köñlegi: onıñ kölegi G

2656 sallım: salım R // allım: alım R

2657 cāsūsa beñzersiz ü: cāsūza beñzer ü siz R // Görünmez söziñizde: Ki görünmez söziñden R

2658 Peyem-ber: Peyemmer G

2659 bağışla: bağışla R // onıñ: onıñ R

2660 u: - R // u mişl-i: emşel-i G

2662 Atasınıñ adın: Atasın adını R

2663 bağışlaram: bağışlaram R

Ki tā kim ataңызdan gelse aḥbār
Ki siz ne kāresiz ey ḳavm-i ḡaddār

2665 Didiler yaḥşıdır Şim‘ ün’ı saḥla
Bize ruḥşat vir ü mundan biraḥla

Olara ḳıldı raḥm u virdi ruḥşat
Besī hem eyledi mihr ü muhabbet

Virüp her bire bir ḥarvār buḡda
Didi virem yine bisyār buḡda

Bu şart ile ki obir ḳardaşı hem
Getürgeysiz bu yerde saḳ u sālīm

Obir ḳardaşı tā getürmeyesiz
Gerek gelüp yanımğa durmayasız

2670 Didiler yaḥşıdır ger ḳoysa Allāh
Getürür biz onı v’ allāh [u] bi’ llāh

Olara virdi çoḥlar ḥayr u iḥsān
O hedyeleri yükde itdi pinhan

Ki çün itsiler hedyeni nezāre
Bu bahāneye gelsiler dü-bāre

Oları yola saldı şāh-ı devrān
Yanında saḥladı Şim‘ ün’ı giryān

2664 ḡaddār: ḳaddār G

2665 ruḥşat: ruḥşat G (mh.) / mundan biraḥla: mānde buraḥla R

2667 her: - G

2668 şart ile: şart-ile G / obir: ol bir G // Getürgeysiz: Gitürgeysiz R / u: - R

2669 getürmeyesiz: gitürmeyesiz R

2670 Getürür: Gitürür R

2671 virdi: vird R / u: -R // itdi: ḳıldı R

2672 Ki çün itsiler: Çi eylesiler G

Olar gitdile Yūsuf kaldı nā-çār
Ġarīblık çoġlar oġa eyledi kār

2675 Vaṭandan ötri vü çoġ ağladı zār
Bu ŧi'ri ġuşşadan eyledi tekrār

[58. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Ey Müselmānlar ġarīblık çoġ maġa kār eyledi
Bile kār itdi ki 'ömrinden bīzār eyledi

G 69a Vaṭanım yādıma düşdi çekdüm ondan ötri āh
Gör nice bu ġuşşalar cānımmı bīmār eyledi

Vaṭanım yeli meger kim digse bir ġün cānıma
Kim tapım ŧıġhat ki düstlar çoġ meni ħ'ār eyledi

Tā ki ŧabrım var-idi kıldım taġammül cevriġe
Tākatım yoġdur daġı ħirmān meni zār eyledi

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

2680 Seferden geldiler çün āl-i Ya' kûb
Görüp o kocanı bīmār [u] ma' yûb

Oġa virürdiler çoġlar selāmlar
Yetürdiler 'azīzden çoġ peyāmlar

Çi aġvālını gördiler diġer-ġün
Soruşdılar nedensen bile maġzûn

2675 a: Vaṭan ötür çoġlar eyledi kār G / ağladı: oġladı R (mh.)
2676 bīzār eyledi: yine bīzār itdi G / b'nin vezni bozuktur.
2677 çekdüm ondan: çekdim onda R // ġuşşalar: kuşşalar G
2678 digse: degse G // düstlar: düstılar G (mh.) / ħ'ār: zār R
2679 var-idi kıldım: var idi kıldum R / cevriġe: ey rakīb R
2680 Seferden: Şeferden G (mh.) // o kocanı: olurdu R

- Didi Cibrîl geldi didi dir Hâk
Ki Yûsuf'ın adını dutma muṭlak
- R 62b Ki ger mundan bu yan adın dutarsan
Yaḳîn bil kim resûllıḳdan çıḳarsan
- 2685 Bu demde men köñülden çekdim âhı
Kim ondan yandı mehden tâ-be-mâhî
- Yine Cibrîl didi kim diyer Hâk
Ki Yûsuf'dan dahi âh çekme muṭlak
- Ki biz bildik ki âhında neme var
Yûsuf âhında var eylersen izhâr
- Görin kim nice bir müşkil ḫiṭâbdur
Cehennem'den beter müşkil 'azâbdur
- Siz imdi ayturın ḫaberinizden
Neme gitürdüniz seferinizden
- 2690 Olar itdiler aḫbârların izhâr
Velî itmediler Şim'ün'dan aḫbâr
- Soruşdı kim neden Şim'ün görünmez
Nedendür kim yünü mundan bulunmaz

2683 adını: adına R
2685 - G
2686 Yûsuf'dan dahi: Yûsuf ötri R
2687 âhında: âhından R // âhında: âhınd R
2688 beter: bed-ter G
2689 gitürdüniz: getürdüniz G
2690 aḫbârların: aḫbârlarınız R // Şim'ün'dan: Sim'ün'dan R
2691 görünmez: görünmez R // mundan bulunmaz: munda bilünmez G / 2691. beytin ikinci mısrası ile
2692. beytin ilk mısrası R'de birbirinin yerine yazılmıştır; müstensih tarafından mısralar arasına konulan
dikey çizgilerle bu yanlışlık düzeltilmiştir.

Didiler kim ‘azîz sahladı onı
Ki senden ‘arza gitsün reh-nümünî

‘Azîz didi kim uğrısız u cāsūs
Ki gelüpsiz bu yere şekl-i sālūs

Ataңызdan gitürin birce nāme
Ki bilsem kim ne kāresiz temāme

2695 G 69b Ki tā Şim‘ ün[’a] men ruḥşat vireyim
Size hem buğda vü ğalle vireyim

İşitdi çünki Ya‘ kûb çekdi feryād
Kim ey zālīm felekden dād [u] bî-dād

Ki dāğım üste koydın bile dāğı
Görebilmem tapım ğamdan ferāğı

Oğulda[n] ötri çekdi āh u nāle
Gözinden ahdı yaş nice ki jāle

Ki vāveylā ha yerğa gitdi Şim‘ ün
Yūsuf‘dan beter itdi meni maḥzūn

2700 Firāğdan itdi çoğlar dād [u] bî-dād
Bu şi‘ri oğudı çekdüirdi feryād

2692 gitsün: gitse R

2693 yere: yerde R (mh.) / şekl-i: küll-i G

2694 gitürin: getürin G / nāme: nāmī // bilsem: bilim G / temāme: temāmī G

2695 tā Şim‘ ün[’a] men: men Şim‘ ün’ı hem R // ğalle: ğil‘ at R

2697 Ki dāğım üste: Dāğım üstinde G // Görebilmem: Görebilmeḡ G / ferāğı: rehāyı G

2698 Oğulda[n]: Oğlanı R / u: - G // nice ki: andağ çı R

2699 ha yerğa: ha yerğa ha yerğa G // beter: bed-ter G / maḥzūn: Şim‘ ün G

2700 oğudı: oğıdı G

[59. Gazel]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

Kim ey felek bu cism-i nā-tüvānımdan ne istersen

Oğımın sen çi sındurdıñ kemānımdan ne istersen

Nedür manzūrıñ ey zālīm ki her dem oda yandurdıñ

Menim cānımın yahdıñ üstüñ'ānımdan ne istersen

Meni cānımdan ayırdı[ñ] fiğān [u] āha saldurdıñ

Sen ey zālīm benim āh u fiğānımdan ne istersen

Sağa çoğ dād kıldım derdime hiç itmediñ dermān

Dağı imdi bu reng-i za' ferānımdan ne istersen

2705 Felek Mazlūm'a çoğ cevri eylediñ şād itmediñ hergiz
Ne itdüm men sağa bilmem yamanımdan ne istersen

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

R 63a Gelüp Ya' kûb'a bile itdiler ' arz
Ki Mısr'a gitmek oldu bizlere farz

Ki hedyemizi sahlamupdur ol şāh

Yaşurandan idüpdür bize hem-rāh

Kişi mālını gerek yetürelim

O qardaşımızı hem gitürelim

' Aziz-i Mısr'a yazdur bir ' ariza

Ki tā virelim ol şāhib-temize

2701 Kim ey felek: Ey felek sen G // Oğımın sen çi: Oğımı sen de G
2702 manzūrıñ: manzūr R / oda yandurdıñ: ot yandurursan R // Menim cānımın: Meniñ cānımı G
2703 Meni: Menim R, G / cānımdan: cānımı G / ayırdıñ: ayırdı R / fiğān: fiğān G / u: -R / āha
saldurdıñ: āh saldıñ G // u: - R / fiğānımdan: fiğānımdan G
2704 - R
2705 eylediñ: eyledi R / itmediñ: itmedi R // yamanımdan: cānımdan G
2707 Yaşurandan idüpdür: Yaşuran ile birür G
2708 yetürelim: yaşuralım G // O: O bir G / hem gitürelim: hem getürelim G
2709 yazdur: yazdı G

2710 Ki h̄atır-cem‘ ola vü şefkat itse
O bir ҡardaşımızı ruḥṣat itse

G 70a Daḡı İbn-i Emīn’i ҡıl revāne
Kim istüpdür onı şāh-ı zemāne

Didi Ya‘ ҡüb ki haçan t̄aḡatim var
Ki Yūsuf teg ҡoyim bu tıflı zīnhār

Didiler ger onı göndermeyesen
Gerek kim bizi hem ivermeyesen

Ki tā o gitmese bir dāne virmez
Bize hem āb u nān u ḡāne virmez

2715 Ata öziḡ bilürsen vaḡt ‘acebdür
Kim açlık çağıdır vaḡt-i t̄alebdür

Didi ol dem oḡa ruḥṣat vireyüm
Ki sizden k̄āḡaz u ḡüccet alayum

Didiler yaḡşıdır ger ҡoysa Allāh
Getürür biz onı v’allah [u] bi’llāh

Meger kim gelse āsmāndan belāyī
Kim ondan tapmasa hīç kim rehāyī

Virüp ruḥṣat u tabşurdı Ḥudā’ya
Didi kim raḡm idiḡ bu bī-nevāya

2710 vü şefkat: şefkatler G // ruḥṣat: hem ruḥṣat R

2712 tıflı: tıfl G

2713 göndermeyesen: göndürmeyesen R

2714 gitmese: gitmeye G // hem: hīç G / u: -R / u: - R

2715 öziḡ bilürsen vaḡt: sen bilürinḡ vaḡt-i G // açlık çağıdır: açlık çağıdır R

2716 oḡa: oḡah R (mh.) // Getürür: Gitürür R

2718 tapmasa hīç: tapmasaḡ hem R

2719 Virüp: Virip R / tabşurdı: tapşurdı R

2720 Menim oğlanlarımın gitürin tiz
 Selâmetlıkâ munda yetürin tiz

‘Azîze yazdı hem birce ‘arîza
 Didi kim virin ol şâhib-temîze

Yine tabşurdu eyle pîr-i kâmil
 Ki birden olmayın ol şehre dâhil

Gidin ol şehre ayrı ayrı dâhil
 Ki digmesün size bir çeşm-i bâtil

Kim ondan yoğ-idür beter belâyî
 Yaman gözden Hudây virsün rehâyî

2725 Sifariş itdi bile pîr-i dānā
 Didi yāriñiz olsun Hāḡ te‘ ālā

Oları Tarı’ya tabşurdu ol pîr
 Olar içün bu şi‘ri itdi taḡrîr

[60. Gazel]

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

G 70b, R 63b Sizi tabşurdum Hudā’ya tā ola ġam-ḡ’arıñız
 Her yerde dermānde ḡalsıñız ola dil-dārıñız

Men Tarı’dan ġay[ı]rı hîç kimseye bil baġlamam
 Ümmîdim vardur geliñiz hamuñız hem varıñız

2720 oğlanlarımın gitürin: oğlanlarımı getürin G

2721 hem: - G // temîze: temizler G

2723 digmesün: degmese G

2724 yoğ-idür beter: bed-ter yoğdur bir G

2726 Olar içün: Oları çün R

2727 Sizi: Size G, R // ḡalsıñız: ḡalsıñız R / ola: ona G, Tarı R / b’nin vezni bozuktur.

2728 - R

Lā-[‘]ilācem göndererem sizi ey oğlanlarım
Şol ğarīb yerdeler olsun yār sizin Allāh’ınız

2730 Tarı’nı unutmayıñ yād eyleyin her şubḥ [u] şām
Tā belālardan nıgehdārınız olsun Tarı’ınız

Bu ğarīb-i bī-nevā kim çoḡ olupdur bī-ķarār
Mazlūm-ı bī-ķāredür olmış bile bīmārınız

mefā[‘]ilūn mefā[‘]ilūn fe[‘]ulūn
Yetişdiler ği Mışr’a ol cemā[‘] at
O şehre girdiler bir bir ferāġat

Yūsuf’ıñ ķardaşı ķalmıřdı ḥayrān
Yolı bilmez idi olmışdı giryān

Ki Cibrīl geldi vü didi ki ey řāh
Meger öz ķardaşıñdan yoḡsun āġāh

2735 Ki řehriñ ķapusında vardur ḥayrān
Gözi yaşlu vü ser-gerdān [u] giryān

Ġarīb şeklinde git onı getürgil
Yolı görset oña munda yetürgil

Yūsuf nāķaya mindi ğün ġulāmī
Gidüp ķardaşına virdi selāmı

2729 Şol ğarīb yerdeler: Tā belālardan nıgehdārınız G / yār sizin Allāh’ınız: Tarı’ınız G
2730 2730-2731. beyitler - R
2732 girdiler: gitdiler R
2733 ķalmıřdı: olmışdı G // bilmez idi: bilmezdi vü G
2734 ķardaşıñdan yoḡsun: ķardaşıñ men yoḡsun G
2735 giryān: ḥayrān G
2737 nāķaya: dive G

- Oña ʿİbrī diliyle sözledi şāh
Didi hardan gelürsen ey nikū-ḥāh
- Didi Kenʿ ānʿdan gelürem ey yār
Sen hem aḥvāliḡi gel eyle izhār
- 2740 Ki sen kimsen ki ʿİbrī dil bilürsen
Sen ey ḡardaḡ digin hardan gelürsen
- Didi kim sen kimi men hem ḡarībem
Diyār u yārdan hem bī-naḡībem
- Vaṡanım var-imiş ol şehri Kenʿ ān
Ḡarībem munda men bī-ḡavm [u] ḡiḡān
- Didi Yūsuf ki ey hem-şehirim aytur
Ki kimdür ol diyārda gözleri kūr
- G 71a Didi benim atam gözleri kūrdu
Özi ḡār u zaʿ īf ü bī-ḡuʿ ūrdur
- 2745 Didi adı nedür didi ki Yaʿ ḡūb
Didi neden olupdur gözi maʿ yūb
- Didi kim var-idi bir oḡlı Yūsuf
İtirçin oldı çoḡ çekdi teʿessūf
- Zi-bes ondan ötür aḡladı ol pīr
Gözi kūr oldı vü özi zemīn-gīr

2738 sözledi: söyledi G // nikū: nīkū G

2739 yār: şāh G // izhār: inşāh G / bʿnin vezni bozuktur.

2741 kim sen kimi men hem: men hem seniḡ kim bir G // yārdan hem: ḡānmāndan G

2742 munda: mānde G

2743 ki: kim R / şehirim: şehirī R

2744 ḡār: ḡār G

2745 gözi maʿ yūb: gözleri kūr G

2746 İtirçin: Ayırçin R

2747 aḡladı: aḡlapdur G

Atamıñ hâli imdi çoğ h̄arābdur
Yūsuf`dan ötri yüregi kebābdur

Dağı ondan beter acılık kılup kār
Azugı yoğ-idi qalmışdı nā-çār

2750 R 64a Yūsuf ağladı didi k'ey qarındaş
Gel imdi olalım birbirle yoldaş

Ki vağanım yeli senden gelür bāz
Seniñle idelim qardaşlıq āgāz

Diveden düşdiler ol ikki ğam-h̄ār
Qıçaqladıla birbirle pedervār

Bile ağladılar çekdiler āvāz
İkisi itdiler qardaşlıq āvāz

Yūsuf virdi oña bir dürr-i şāhvār
Ki menden yādgārdur ey nīkū-kār

2755 Yola gitürdi ol şāh-ı zemāne
İleri düşdi geldi sūy-ı h̄āne

Çi qardaşlar hamusı oldılar cem^ç
Oturdılar bile pervāne vü şem^ç

Didi İbn-i Emīn k'ey cān-ı qardaş
Bir A^ç rābī maña virdi bile daş

2749 beter: bed-ter G // Azugı: Azuğa R, Azuğa G

2750 olalım: olalık G

2751 Seniñle idelim: Seniñle ideyim G

2752 2752-2753. beyitler - G

2754 menden yādgārdur ey nīkū-kār: mende yādgārīdür nıgehdār R

2755 gitürdi: getürdi G // h̄āne: h̄āne G (mh.)

2756 pervāne vü: pervāne-i G

Yehūdā gördi didi daş degüldür
Bu kıymetlü dürîdür daş degüldür

Bu dāne vardur[ur] bir dürr-i ğaltān
Munı hergiz ki virmek olmaz āsān

2760 Maña virgil ki tā bir baħim onı
İtürmesen ğoluma taħim onı

İlinden aldı vü bağladı ol dür
Yine baħdı ğolında yoħtu ol dür

Obir ğardaşla hem aldıla onı
Yine öz ğolına gördile onı

G 71b Didi İbn-i Emīn eylemeyin zūr
Ki hīç kimiñ ğolında durmaz ol dür

Bu bir şeh hedyesidür almağ olmaz
Munı bir özge yerga salmağ olmaz

2765 Çi alabilmediler ğaldılar zār
İyesine onı ğoydıla nā-ĉār

Çi ol dürr-i ‘aṭā virmişdi bir şāh
Alabilmediler ol ğavm-i güm-rāh

Ḥudāy bir bendesine virse imān
Alabilmez onı elbette Şeyṭān

2758 gördi didi: geldi gördi G // kıymetlü dürîdür daş: kıymetlü nān u āş G

2759 ğaltān: ğaltān G // Munı: Onı G

2760 bir baħim: men görsem G // İtürmesen: İtirmeyin G / taħim: taħsam G

2761 ğolında yoħtu: ğolından yoħdur R

2762 ğardaşla: ğardaşlar G / aldıla: aldılar G // gördile: gördiler G

2763 eylemeyin: kim eylemiş R

2764 şeh: şāh G / almağ: almağ G // yerga: yere G

2766 virmişdi: olmuşdi R

2767 bendesine: bendeye çün R

Ḥudāvendā bize vir birce imān
Be-ḥaḳḳ-ı ḥāzret-i şāh-ı Ḥorāsān

Bizim imānımızı ol nigehdār
Ki gāret itmese Şeytān-ı mekkār

2770 R 64b Ḥuşūşan Mazlūm-ı bī-çāre-i zār
Onı koyma ḳala maḥrūm-ı dīdār

Yetür maḥlūbına çün ḳudretiñ var
Be-ḥaḳḳ-ı Aḥmed ü evlād-ı Muḥtār

‘Azīze gitdiler indirdiler baş
Yanında ağladılar tökdiler yaş

Didiler bize bir raḥm it ‘azizā
Getürdik ‘arza ey şāhib temizā

O bir ḳardaşımızı hem getürdik
Selāmetliḳa yanına yetürdik

2775 Atamız çoḫ sıfāriş ḳıldı ey şāh
Kim onı ḳılasan elbette hem-rāh

Obir ḳardaşımıza ruḥşat itgil
O kūr u ‘ācize hem şefḳat itgil

Ḥudāy mālından ona virgil ey şāh
Ki çoḫ bī-çāredür v’allāh u bi’llāh

2768 ḥāzret-i: ḥürmet-i R

2770 zār: ḥ’ār G // maḥrūm-ı dīdār: bile maḥrūm nā-çār G

2771 Muḥtār: aḥār R

2773 Getürdik: Gitürdiñ R

2775 ḳılasan: ḳılmasañ R

2776 ḳardaşımıza: ḳardaşımızı G

2777 ona: onı R // u: - R

Çıharup ʿ arzani virdile şāha
Yüzine baħdı düşdi āh u vāha

Görüp kim atası yazmışdı kʿey şāh
Degüldüm men seniñ adından āgāh

2780 G 72a Meni maʿ zūr bil ey şāh-ı ʿ ālem
Maņa raħm it ki çoħ şāhib-ʿ iyālem

Keremiñden taşadduħ vir ki kūrēm
Faķır ü ʿ āciz ü lāģer-şuʿ ūrem

Gelenler hamusı oğlanlarımdur
Cāsūs degüldiler doğanlarımdur

Bize çoħ şefkat eylemişdiñ ey şāh
ʿ İvaż virsün saña maħşerde Allāh

Yine ümīdimiz var senden inʿ ām
Ki virgeyseñ taşadduħ ey nikū-nām

2785 O bir oğlımı hem gönderdüm ey şāh
Onıñ ħālinden olgil yahşı āgāh

Ki bir yādgār-idür o yekke ferzend
Menim köñlim onıñla vardı ħorsend

Kim onıñ ħardaşı olmuş itirçin
Menim yanımda ol var-idi laçin

2778 ʿ arzani: ʿ arza R

2779 kʿey: ey G // seniñ adından: seniñ adıña G

2781 Faķır ü ʿ āciz ü lāģer: Faķirem ʿ ācizem laʿ in R

2783 çoħ: çün R

2784 virgeyseñ: virgeysen G / nikū: nīkū G

2785 gönderdüm: gönderdim G // Onıñ: Onıñ R / olgil: olķıl R

2786 onıñla vardı: onıñla vardu R

2787 onıñ: onıñ R // yanımda ol var-idi: yanımdan o var idi R

Men imdi mihrimi ona salubam
İtirçinden ötür hayrân kalubam

O bir oğlumı tizrek kııl revâne
Ki çoğ yanmışam ey şâh-ı zemâne

2790 R 65a Ki yeriñ Cennet ola rüz-ı maşşer
İliñi dutsa ol Sâķī-i Kevşer

Saņa imdi du‘ ā-güyem men ey şâh
“Selâmul’lâh ‘aleyküm bâreka’llâh”

Yūsuf çün eyledi itmâm-ı nâme
Düşüp ağlamağa mişl-i ğamâme

Atasından ötür oldı mükedder
Ki kalıpdur acından ħ‘ār u muzţarr

Çi bilmüpdür adımnı pîr-i ğamgîn
Yazıpdur ma‘ zeretler bile miskîn

2795 Ğarîblık çoğ oņa kâr itdi onda
Bu şî‘ri bile tekrâr itdi onda

[61. Gazel]

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

G 72b Ey Müselmânlar görin kim qalmışım ħ‘ār u ğarîb
Bî-kes ü bî-aķrabâ vü ħaste vü zâr u ğarîb

2788 ona: anda R // ötür: itür R

2789 oğlumı: oğluma R

2791 -güyem men: -güyek biz R // “Selâmul’lâh ‘aleyküm bâreka’llâh”: “Allah’ın selamı üzerinize olsun; Allah bereketlendirsin.”

2793 ötür: itür R // ħ‘ār u: zâr G

2794 adımnı: adımı G

2796 ħ‘ār: zâr G // Bî-kes ü: Yekke R

Hİç kâfir olmaya ğurbette bî-yâr u refîk
Ger başı yastuğa yetse hani ğam-ĥâr-ı ğarîb

Her ne kim men pād-şāham men ğarîbem der-be-der
Ger ölür olsam tapulmaz üstüme yâr-ı ğarîb

Ger ki şāh oĝlı ğarîb olsa olur ĥayrân [u] zâr
Aĝlamağ gerek hemîşe kim budur kâr-ı ğarîb

2800 Ğarîbiñ yûregi nâzîkdür oña cebr itmeyiñ
Ĥâtırını saĥlayiñ virmeyiñ âzâr-ı ğarîb

Gitmeyiñ ğurbette kim âĥir olursız ĥâr [u] zâr
Felege çîhsa giceler nâle vü zâr-ı ğarîb

Men ğarîb yerlerde bî-lâf [u] muĥabbet durmışam
Ola yâ Rab kim göreyim birce dîdâr-ı ğarîb

Başıma düşdi ğarîbliğ çoĝ maña kâr eyledi
Mazlûm'em dir men Ĥudây olsun nîgehdâr-ı ğarîb

mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün

Bu meclis ehlini kılgil ziyâfet

Bile kıldı bu meclisde zarâfet

2805 Ki Yûsuf kıldı bir meclis müretteb
Çeküp ĥunçeleri mânend-i kevkeb

Her ikkisine birce ĥunçe koydı

Çi bir anadan idi munca koydı

2797 olmaya: olmasa R / ğurbette: ğurbette R // Ger: Ki R

2798 ğarîbem: ğarîb ü G

2801 2801-2802. beyitler - R / ĥâr: ĥâr G (mh.)

2802 bî: bir G (mh.)

2804 zarâfet: țarâfet G

Görüp öz qardaşı hayrān qalıpdur
Refiği yoḥdu ser-gerdān qalıpdur

Ḥaber aldı ki ey qardaş nedensen
Bile yekke vü ser-gerdān nedensen

Düşüp aḡlamağa didi ki ey şāh
Degülse meger aḥvālimden āgāh

2810 Menim bir qardaşım var-idi Yūsuf
Onı qurd yedi çekerem te'essüf

Didi Yūsuf men olim sene qardaş
Eger rāzī olaḡ bir ḥānda yoldaş

R 65b Didi kim emr 'azīziḡdür ḡoş olsun
Faḡīrleriḡ yanında ger otursun

G 73a 'Azīz taḡtdan düşüp onda oturdı
Onıñla bile bir ḥānda oturdı

Onıñ yüzinde var-idi niḡābı
Yüzi içinde mişl-i āftābı

2815 Çi yel her dem götürürdi niḡābı
Görinürdi yüzi çün āftābı

Oḡa qardaşı eylerdi niḡāhı
Çekerdi yüreginden sūz-ı āhı

2807 Görüp: Görüp G // yoḥdu: yoḥdı G

2809 aḡlamağa: aḡlamağa R / ki: kim R

2810 var-idi: var idi R // yedi çekerem: yipdür çeksem R

2811 Didi Yūsuf men olim sene: Yūsuf didi olim men saḡa R // ḥānda: ḡānda G (mh.)

2812 ger: kim R

2813 taḡtdan: taḡdan R // ḥānda: ḡānda G, R (mh.)

2814 var-idi: var idi R

2815 götürürdi: götür idi R // Görinürdi: Görünürdi R

2816 qardaşı: qardaş G

Yūsuf didi ki ey qardaş nedensen
Ki zād yimez misen yoldaş nedensen

Didi vardur yüziñde noqta-ı al
Ki qardaşımda var-idi bile hāl

Seni qardaşıma oğşatdım ey şāh
Ki gūyā qardaşımsan ey nikū-h'āh

2820 Yūsuf didi oña k'ey cān-ı qardaş
Qabūl itseñ olim men saña qardaş

Didi biz hardan [u] sen hardan ey māh
Ki bī-çāre ile qardaş ola şāh

Didi şāh u gedā ikkisi birdür
Kim āhır hamusınıñ yeri gürdur

Saña qardaş diyerrem tā ki varam
Niçe ildür seniñ çün intizāram

Yūsuf'ıñ qardaşı aqladı ğamdan
Bu şı'ri itdi taħrīr ol sitemden

[62. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

2825 Yā Rab ola tapula serv-i hırāmānım meniñ
Gele yanımğa otursa māh-ı tābānım meniñ

2817 ki: kim R

2818 noqta-ı: noqta vü G // qardaşımda var-idi: qardaşımdan var idi R

2819 nikū: nikū G / h'āh: hāh R (mh.)

2820 qardaş: yoldaş G

2821 māh: şāh G // bī-çāre ile: bī-çārelere G

2822 u: - R / ikkisi: ikisi R // hamusınıñ: hamusınıñ R / gürdur: birdür R

2823 diyerrem: diyerem R // Niçe: Nice R / seniñ çün: seniñ-çün R

2825 tapula: tā ola G / meniñ: meniñ G

Seni gördim ey ‘ azîz yâdıma düşdi ƣardaşım
Sağa çoĥ oĥşar idi ĥurşîd-i tâbânım meniñ

Ayturursan kim sağa ƣardaş direm tâ zindeem
Hani ƣardaş tâ kim ola merhem-i cânım meniñ

Ƙardaşın yerini dutmaz ĥiç yâr-ı mihrbân
Hani ƣardaş tâ ola derdime dermânım meniñ

G 73b Yûsuf’ın ƣardaşı âĥîr gördi ƣardaşın yüzün
Mazlûm-ı bî-çâre dir gelmedi sulţânım meniñ

mefâ‘ilün mefâ‘ilün fe‘ülün

2830 Yûsuf bir iv ƣayırmışdı mûnaĥĥaş
Hamu şüretleri zîbâ vü dil-keş

Çeküp naĥĥâş onda şekl-i Ya‘ ĥûb
Ol on bir oĥlı ile hamu merĥûb

Yûsuf’a her ne kim itmişler idi
Olarıñ şeklini çekmişler idi

O çâĥın şeklini ƣazmışlar idi
Olarıñ adını yazmışlar idi

R 66a Didi Yûsuf ƣonaĥları çıĥarıñ
Mûnaĥĥaş ivlere mundan aparıñ

2826 gördim: gördüm G

2827 kim sağa: sene G / direm: diyerrem G / zindeem: varam G

2828 ƣardaş tâ ola derdime: ƣardaşım gerek tâ ola R

2829 âĥîr gördi ƣardaşın yüzün: gördi çünki ƣardaş yüzünü G // Mazlûm-ı: Mazlûmî R

2831 Ya‘ ĥûb: Yûsuf G // Ol: On R (mh.) / oĥlı ile: ƣardaş-ile G

2832 itmişler idi: itmişler-idi G // şeklini çekmişler idi: adını yazmışlar-idi G

2833 yazmışlar idi: yazmışlar-idi G

2835 Ki bir dem itsiler munlar temāšā
 Ki nice naqş idüp üstād-ı bennā

Çi ive girdiler oldıla nāzır
 Hamu işlerini gördile hāzır

Didiler kim ne rüsvā oldık āhır
 Ğarīb yerde ne tenhā oldık āhır

Bile işlerden āhır el-ħazerdür
 Bu rüsvālık ölümünden hem beterdür

Ķıyāmet günine beñzer bu aħvāl
 Kim onda görsetürler hamu a' māl

2840 Ħacālet daħı mundan bed-ter olmaz
 Ķıyāmet hem bile çoħ zūd-ter olmaz

Çi işlerinden oldılar ħaberdār
 Bu Şi' ri itdiler Şol demde tekrār

[63. Gazel]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün
 Maħşeriñ günine beñzer ne Ķıyāmetdür vāy
 Kim bize görsettiler bu ne ħacāletdür vāy

Dād u bī-dād kim āhır hamumuz rüsvā oldık
 Bu ħalāyıkıñ içinde ne Ķıyāmetdür vāy

2835 itsiler munlar: Ķılsılar ondan R
 2836 nāzır: hāzır R // gördile hāzır: gördiler hāzır G
 2837 kim ne: ki G
 2838 beterdür: bed-terdür G
 2839 onda: ondan R
 2840 bed-ter: beter R // hem bile çoħ: bile çoħ hem G
 2842 b'nin vezni bozuktur.
 2843 u: - G / hamumuz: hamu G / oldık: oldıñ G / a'nın vezni bozuktur.

Her ne kim itmiş-idik hamu görür biz hâzır
Bu yaman işleri itgan ne dälâletdür vây

2845 G 74a Yūsuf'ı atadan ayırdıñız ey zālimler
Bu bizim itdügimiz hamu hacâletdür vây

‘Aql[ı] olan hamu bu dünyâda çeker ğam [u] derd
Gör ‘ağılsızlara kim nice ferâğatdur vây

Ey ğarībâ saña n’oldı bizi yād eylemediñ
Öziñ aytur ki bile şart-ı refâkatdur vây

Halk dirler ki kıyâmet günü çoğ vardır ‘azâb
Mazlümî dir ğam-ı hecriñ ne kıyâmetdür vây

mefâ‘ilün mefâ‘ilün fe‘ülün

‘Azîze eyledi İbn-i Emîn ‘arz
Ki bir ‘arızım saña vardır bile farz

2850 Meni naqqâşî ive gönder ey şâh
Naqışlara olim yahşıca āġâh

Ki bir şüret çoğ oğşar kıardaşıma
Güyâ öz şeklidür öz yoldaşıma

Yūsuf oġlına buyurdı ki turgil
Münaqqaş ivlere munı yetürgil

Ki bir laħza ide ondan temâşâ
Açulsun yüregi ger olsa dānâ

2844 hâzır: hâzır R, G (mh.) // işleri: işler G / dälâletdür: kıyâmetdür G

2845 Yūsuf'ı: Yūsuf'ıñ R (mh.) / ayırdıñız: ayırdıñ G

2846 2846-2847. beyitler - R

2848 Mazlümî: Mazlüm R / hecriñ: hicrânıñ R

2850 naqqâşî: naqqâş G / gönder: göndergin G // Naqışlara: Naqışlar R

2853 ondan temâşâ: onda temâşâh G

- Eger dise saña oğşar bu şüret
Onı izhâr eyle bâ-zarüret
- 2855 Ki bu şüret atamıñ şüretidür
Ki yaqşılıqda hem çün Müşterî'dür
- Dise kimdür atañ aytur ki Yūsuf
Ki ondan ötri çekersen te'essüf
- R 66b Dise hansı Yūsuf di qardaşındur
Menim atam seniñ öz qardaşındur
- Oña tabşur bu sırrı itse pinhân
Kim olmaya onı bilsiler ihvân
- Sifariş itdi vü kıldı revâne
‘ Amūsı ile ol naqqāş-ḥāne
- 2860 Görüp İbn-i Emîn çün şekl-i Yūsuf
Özinden gitdi vü çekdi te'essüf
- Özine geldi didi hani Yūsuf
Ki köñlimden çıha ermân-ı Yūsuf
- G 74b Didi Yūsuf şu idi kim ki gördiñ
Onıñla birce ḥunçede oturdıñ
- Gerek imdi daḡı ğam çekmeyesen
Bu sırrı özge yerğa dimeyesen

2854 bâ: bî G

2855 yaqşılıqda hem çün: yaqşılıda hem-çün R

2856 atañ: atanıñ R // Ki: Kim R

2857 seniñ: seniñ R // qardaşındur: sırdaşındur R

2558 tabşur: tapşur R / sırrı: sırr R

2859 itdi vü kıldı: kıldı vü itdi R // ‘ Amūsı ile: ‘ Amūsıyla hem G / ḥāne: ḥāne G (mh.)

Didi git ataᅇi itgil ᅇaberdār
Kim ola göreyüm men birce dīdār

2865 Gīdīp atasını kıldı ᅇaberdār
Ki ᅇardaᅇıᅇ saᅇa oldı ᅇalebkār

Yūsuf çün geldi gördi rūy-ı dil-dār
Didi cānım fedā-yı ᅇardaᅇ-ı zār

İkisi birbirine açdılar āgūᅇ
Ĝam u hicrānı itdiler ferāmūᅇ

Çi ᅇardaᅇ gördi ᅇardaᅇıᅇ cemālin
Olarıᅇ ᅇālī oldı özge ᅇālīn

Yere yıᅇıldılar oldıla bī-hūᅇ
Bile dūnyānı itdiler ferāmūᅇ

2870 Çi hūᅇa geldiler oldıla ᅇurrem
İkisi birbirine oldıla maᅇrem

Yūsuf'ıᅇ ᅇardaᅇı çoᅇ oldı ᅇoᅇ-ᅇāl
Sevinmekden bu ᅇi'ri itdi tekrār

[64. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
Şükrü li'llāᅇ ki müyesser oldı dīdārıᅇ seniᅇ
Bizi ᅇoᅇ-ᅇāl eylediᅇ Tarı ola yārıᅇ seniᅇ

2864 git ataᅇi itgil ᅇaberdār: gitgil ataᅇi eyle aᅇbār G

2865 Gīdīp: Gīdūp G

2867 İkisi: R, G / birbirine: geldiler G // Ĝam u hicrānı itdiler: Ĝam-ı hicrānıᅇı kıldı R

2868 ᅇardaᅇıᅇ cemālin: ᅇardaᅇıᅇ cemālī R // ᅇālīn: ᅇālī R

2869 oldıla: oldılar R

2870 İkisi: İkkisi G

2872 ki: kim R / dīdārıᅇ seniᅇ: dīdār-ı seniᅇ R // eylediᅇ: eyledi R / yārıᅇ seniᅇ: yār-ı seniᅇ R

Hālīme raḥm eylediñ yüziñi görsetdiñ maña
 Ƙardaşñ başña dönsün ola ğam-ḥ'arıñ seniñ

Cān-ı Ƙardaş ata senden ötri vardur sīne-dāğ
 Tarı'dan ister hemīşe birce dīdārñ seniñ

2875 N'ola ger ataña virseñ saqlıķñdan bir ḥaber
 Tā ğamñdan Ƙurtara ol pīr-i bīmārñ seniñ

Mazlūmā bağla diliñ çoḥ eyleme āh u fiğān
 Kim eşer itmedi hergiz nāle-i zārñ seniñ

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

G 75a, R 67a Gel ey sākī yine gezdür ayağı
 Ki baḥt-ı nā- muvāfiķ oldı yağı

Maña niçe piyāle vir pey-ā-pey
 Nevā-yı sāz ile vü nāle-i ney

Ki yoḥdur bu cihānñ i' tibārı
 Bināy[1] ƙoy ki ƙalsun yādgārı

2880 Sen ey muṭrib yine çek birce nāle
 Ki ḥālīm döndi imdi özge ḥāle

Menimle düstlarım oldıla yağı
 Maña bu ğuşşadan virgin ferāğı

2873 görsetdiñ: görsettiñ R // ğam-ḥ'arıñ seniñ: ğam-ḥ'ār-ı seniñ R

2874 ata senden: ata sende R // dīdārñ seniñ: dīdār-ı seniñ R

2875 Tā ğamñdan: Tā ki ğamdan R / bīmārñ seniñ: bīmār-ı seniñ R

2876 u: - R / fiğān: fiğān G // zārñ seniñ: zār-ı seniñ R

2877 gezdür: gizdür R / ayağı: ayaķı R // yağı: yaķı R

2879 yoḥdur: yoḥtur G / i' tibārı: i' tibārñ G

2880 muṭrib yine: muṭr dahi G

2881 Menimle düstlarım: Menim düstlarımı R / yağı: yaķı R // virgin ferāğı: virgil ferāķı

Bahāne eyleyen kıldı bahāne
Kim oña didi ol şāh-ı zemāne

Kim ister men ki kılsam bir bahāne
Seni saḫlasam ey dürr-i yegāne

Didi kim şāhsan fermān seniñdür
Başıña döndigim ihvān seniñdür

2885 Didi bu şart ki seni dutsam uğrı
Kızıl şā'ım koyım yükinde doğrı

Şabāhī istedi ihvān-ı Yūsuf
Olara kıldı çoḫ ihsān Yūsuf

Virüp azuğa vü galle firāvān
Oları yola saldı şāh-ı devrān

Muraḫḫaş itdi ondan kār vānı
Bile kim qaldılar ḫayrān cihānī

Çi ondan kār vān oldı revāne
Bile car çekdi o şāh-ı zemāne

2890 Didi Yūsuf kızıl şā'ım itüpdür
Ne şā'ım belki evzā'ım itüpdür

Ha yerden kim bu şā'ım kılsam iḫrāc
Başını toqmaq mālı ola tārāc

2882 Bahāne eyleyen: Bihān ile beyān G
2883 saḫlasam: saḫlarım G
2384 seniñdür: seniñdür G // seniñdür: seniñdür G
2885 ki: - G
2887 azuğa: azuğa G
2888 ondan: onda G
2889 Bile: Yine G
2891 şā'ım: şā'ı G // Başını: Başı G

Çi carcı carını çekdi Mışır'da
Onıñ ŝā' ı tapulmadı Mışır'da

Bıŝ āvāzlu buyurdı gitsiler tız
Gidüp kâfileni hem kaytarıñ tız

Gidüp kaytardılar ol kârvanı
Getürdiler huzūra ol zemānı

2895 G 75b Olara didi kim ŝā' ım itüpdür
Meger sizden biri uğurlayupdur

Didiler k'ey 'aziz uğrı degül miz
Seniñ mâlıña cüz doğru degül miz

Olara didi ger ŝā' çıhsa sizden
Cezāñız nemedür ger çıhsa sizden

Didiler uğrıñ kışāŝı oldur
Ki tā var ola ŝāhib-māla kuldur

R 67b Çi aqtardılar onları bu envā'
Çıhup öz kardaŝın yükünden ol ŝā'

2900 'Aziz didi dimedim uğrularsız
Diyerdiñiz ki bizler doğru lar miz

2892 Onıñ: Onıñ R / Mışır'da: ŝehirde R

2893 gitsiler: gıtdiler G // kâfileni: gâfileni R / hem kaytarıñ: kaytarginen G

2894 kaytardılar ol kârvanı: kâfileni kaytar revānı G // Getürdiler: Gitürdile R / ol:
bir R

2896 Didiler: Didi R / - : biz R // Seniñ mâlıña: Seniñ mâlıñdan R

2897 Cezāñız: Cezāsı R / ger çıhsa: kim görse R

2898 uğrıñ kışāŝı: uğrıñ kışāŝ G

2899 aqtardılar: ahtardıla G // yükünden ol: yükinde o G

2900 dimedim: dimezdim R // miz: biz R

Didiler ger ki bu itmiş uğurlık
Munîñ qardaşı hem itmiş uğurlık

İşitdi çünki Yūsuf bu yalanı
Didi nice idim bile belānı

Buyurdı dutdılar bağladılar zār
Apardılar bile zindāna nā-çār

Didiler bizleri nice dutarsan
Günāhımız nemedür öldürürsen

2905 Olupdur düstılar qardaş yerinden
Hamu qardaşı bir yoldaş yerinden

Bile işlerde hiç kim baş koymaz
Ki qardaş qardaşın yerini dutmaz

Fiğān itdile düşdile emāna
Ki bir raḥm eyle ey şāh-ı zemāne

Atamızdan ötür gel eyle dil-şād
Ki Tarı hem seni eylese dil-şād

Didi Yūsuf sizi bağışlaram men
Öz uğrımı dutaram saḥlaram men

2901 Munîñ: Munı R / itmiş: kılmış R

2902 yalanı: belānı G

2903 dutdılar: duttilar R

2904 bizleri nice dutarsan: neme bizi dudurursan R

2905 yoldaş: ser-keş R

2906 a'nın vezninin tam çıkması için "baş" kelimesi medli okunmalıdır.

2907 Fiğān itdile düşdile: Fiğān itdiler düşdiler G

2908 ötür: itür R / eyle dil-şād: bizi āzād R // hem seni: seni hem G

2909 sizi bağışlaram: size bağışlaram R

- 2910 Buyurdu duttılar İbn-i Emīn'i
 olin baqladılar ol nāzenīni
- Apardılar onı zindāna sarı
 Hamu ardaqları itdile zārī
- Didiler ey ' azīz onı biraqla
 Birimizi onıñ yerine saqla
- Kim onıñ atası pīr ü za' ifdūr
 Gözi kūr u özi zār [u] naqlıfdūr
- G 76a Eger atası mundan ola āgāh
 Bu uşşadan ölüv v'allāh [u] bi'llāh
- 2915 Atasına munı baqlıqla ey şāh
 Ki virse müzdiqlı maqlşerde Allāh
- Didi hergiz bu iqlı itmezem men
 Hemāndan ayrı hīç kim dutmazam men
- Çi nevmīd oldılar ol avm-i bī-bāk
 Cūşa geldile oldılar azabnāk
- Didiler kim bizi çoh h̄ār görme
 arīb yerlerde çoh nā-çār görme

2910 2910-2911. beyitler - G

2912 onı biraqla: bizi biraqlı G // saqla: dutqlı G

2913 pīr: kūr G // özi zār [u]: za' if ü hem G

2914 mundan ola: ola mundan G

2915 munı baqlıqla: bunı yaqlıqla R // müzdiqlı: R

2916 hīç: hem G

2917 oldılar: oldıqla R

2918 kim bizi: bizi kim R

R 68a Ki bir dem tahtını ber-bād ider miz
 Bu taht u bahtını ber-bād ider miz

2920 ‘Azīze itdiler çoḡ zārılıklar
 Ğazabdan itdiler bu ŧi‘ri tekrār

[65. Gazel]

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Ey ‘azīz-i bī- mürüvvet bizi çoḡ ḡār görmegiñ
 Her ne kim yanında ḡār miz sen de nā-çār görmegiñ

Biz ha yerde uğrılıḡ ha yerde ey zālīm ‘azīz
 Biz peyem-ber-zāde miz sen düzd-i ‘ayyār görmegiñ

Ne ḡayāl var biz kıırur miz leŧkeriñi bi’t-temām
 Degülik ḡātün bizi nā-çār [u] bīmār görmegiñ

Kim ider miz taht [u] bahtını hamu zār ü zeber
 Pehlevā miz hamumuz sen çoḡ bizi zār görmegiñ

2925 Zūr u kuvvetlerine kııvandılar ol pūçlar
 Mazlūmī aytur men’em varam meni ḡār görmegiñ

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

Yehūdā didi öz ḡardaŧlarına
 Kim ey ḡoçaḡlarım tırıñ ḡarīne

2919 miz: biz R // miz: biz R

2920: zārılıklar: zārī zār R

2921 ḡār: ḡār R / görmegiñ: görmegin G // ḡār miz: ḡār biz R / görmegiñ: görmegin G

2922 Biz ha yerde: Bizle harda G / ha yerde: harda G // peyem-ber: peyemmer R / miz: biz R / görmegiñ: görmegin G

2923 ḡayāl: ḡayālīñ R / biz kıırur miz: kıırup biz R / ḡātün: ḡātün G (mh.) / görmegiñ: görmegin G

2924 miz: biz R / u: - R // miz: biz R / çoḡ bizi: bizi çoḡ R / görmegiñ: görmegin G

2925 u: -G // men’em: men hem R / görmegiñ: görmegin G

2926 tırıñ: tırıñ G

Gidiñ her biriñiz bir kûçe sarı
Kûçelerden kıparıñ bir gubârı

Ki tâ dünyâda ola çarh-ı dâyir
Onı naql itsiler tâ rûz-ı âhîr

Ger itseñiz kûçelerde güzârı
Menim yünim size yetişse bârî

2930 G 76b Çekiñ onda kılıç men munda çeksem
Hamu leşkerini bir yerde kırsam

Eger nâle çekem hiç zinde kıalmaz
Mışır'da bir boğaz hâtûnda kıalmaz

‘Azîz didi ki ‘ömriñden doyupsan
Bizim zûrımızı hiç görmeyüpsen

Dutup ilinden ü kıydı ilini
Yavuğ idi ki sındursun ilini

Olup barmağlarından kıan cârî
Didi imdi götürgil i‘ tibârı

2935 Var-idi bir büyük daş ol arada
Ki terpenmezdi hiç kim ol sırada

Ayağın ucı ile vurdı Yûsuf
Göge taşladı vü gönderdi Yûsuf

2927 kıparıñ: kıparın R

2928 dâyir: zâyir G

2930 munda: mânde R // leşkerini: leşkeriñi R

2931 boğaz: boğaz G

2933 ilinden ü: elinden G // ilini: belini G

2934 imdi götürgil: götürgil imdi G

2935 Var-idi: Var idi R / daş: iv R // terpenmezdi: tirpenmezdi G / ol: o G

2936 ucı: uçı R

Yehūdā didi kim sen çoḡ kıvanma
Bu zūr u kuvvetiçe çoḡ sevinme

Ki bizde hem bile merdānelıḡ var
Daḡı hem zūr u hem ferzānelıḡ var

R 68b İliḡden geleni hıç itme taḡşır
Kim itdigiḡ bize virmez mi taḡyır

2940 Yūsuf hem bir ğazel eyledi inşā'
Kim ondan götire 'ibret Yehūdā

[66. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Ğazel ez-zebān-ı Yūsuf

Ey Yehūdā çoḡ kıvanma bizde hem var birce zūr
Ger inanmazsan gel imdi meydāna gir zūr gör

Her ne kim zūrıḡ ola çoḡ olma maḡrūr ey civān
Bizde hem var bir kılıç ey pehlevān-ı pür-gürür

Ger Ĥudāy'dan ḡorḡmasam imdi görürsen zūrımı
Göziḡizi ger çıḡarsam hamu ḡalursız kūr

Men size raḡm eylerem yoḡsa özim yek-ser besem
Öldürürmen men sizi iverürem birden be-gür

2945 Mazlümā hıç ḡorḡmagin Tarı'ya baḡla ümmidiḡ
Tā belālardan seni saḡlaya ondan ḡalma dūr

2937 sen çoḡ: çoḡ sen R // u: - R / çoḡ: ḡoş G

2938 - G

2939 geleni: geldiḡi G // itdigiḡ bize: itdiḡ bize hem R

2940 2940-2945. beyitler arası - R

2943 b'nin vezni bozuktur.

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

Ğazaba geldi ondan çün Yehūdā

Kim isterdi çeke bir ün Yehūdā

G 77a

Yūsuf öz oğlına didi ki turgil

Yehūdā'mñ dalına il yetürgil

Ki yüni çıhmıya itmese feryād

Bu şehriñ halkını virmese ber-bād

Gidüp arhasına el çekdi fi'l-hāl

Yüni çıhmadı kaldı vālih ü lāl

2950

Oña didi niçün çağırmadıñ sen

Saņa n'oldı ki hiç bakırmadıñ sen

Didi munda maņa var kavm [ü] h̃işim

Yetürdi il maņa olmadı işim

Çi kardaşlar işitmediler āvāz

Yıkıldılar oña itdiler i' rāz

Ki neme sen bizi hayrān kılupsan

Yüniñ gelmedi ser-gerdān koyupsan

Didi kim bilmedim kahrım ötürdi

Meger il maņa birisi yetürdi

2955

Çi kaldılar bile hāyrān [u] nā-çār

°Azīze gitdiler ağladılar zār

2946 çün: şon R // ün: yün R

2947 dalına: biline R

2948 Ki: Kim R / çıhmıya: çıhmasa R // virmese: virmeye G

2950 niçün çağırmadıñ: neme çağırmadıñ R

2951 munda: burda R // il: el R

2954 kim bilmedim: eylemedim // il: el R

Kim ey şāh-ı zemāne bir naẓar kıł
Atamızın āhından gel hāzer kıł

Ki ger bir āh çeke der-dem yanarsan
Hudāy'ın hāḫḫı kim der-hemm yanarsan

Hudāy rızāsına bir şefḫat eyle
Bizi saḫla vü onı ruḫḫat eyle

Atasın ḫanını boynına alma
O mehcürün vebāllerine ḫalma

2960 Ki ger işitse cānı çıḫsa der-dem
Senin cürmin olur hem bize bir ḡam

Didi danışmayıḡ hergiz biraḫmam
Günāhsız günāhlu yere yaḫmam

Çi gördiler ki üzlerine baḫmaz
Aziz uğrısını hergiz biraḫmaz

Ḫalup ḫayrān [u] ser-gerdān [u] nevmid
Daḫı ondan bile kesdiler ümmid

G 77b Ğariblikdan ötür çekdile feryād
Bu şi'ri oḫıdılar itdiler dād

[67. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

2965 Ey Müselmānlar görin k'āḫir nice oldık ḡarib
Atamızın görmegiḡden nice oldık bī-naşib

2957 yanarsan: batarsız G

2960 Senin: Seniñ R

2961 danışmayıḡ: danışmagın G // Günāhsız günāhlu yere: Günāhsız günāhlu yerine R

2962 ki: kim R // biraḫmaz: buraḫmaz R

2964 ötür: itür R // oḫıdılar: oḫudılar R

2965 nice oldık: neme oldı R

R 69a Ğuşşamız ğadden aşupdur hani yār-ı mihrbān
 Tā ki gelsün derdimize ola bir sâ' at ṭabīb

Ger 'aziz-i bî-mürüvvet bize bir raĥm itmese
 Bizi öldürse tapulmaz üstümize bir ḥabīb

Ķalmışuz ḥayrān [u] ser-gerdān yoĥ-[i]dür çāremiz
 Öldürür āĥir bizi ğurbette bu şüm raķīb

Her kim ola bu fenā dünyāda bir ümmīdvār
 Mazlūm-ı bî-çāre āĥir oldı yārdan bî-naşīb

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

2970 Yehūdā didi ķardaşlar gidiĥ siz
 Menim 'arzamı atama idiĥ siz

Ki men gitmem ive munda durur men
 Yā allam ķardaşımı yā ölür men

Yā kim Tarı maĥa bir raĥmet itgey
 Yā kim atam maĥa bir ruĥşat itgey

Besī āh u fiġān itdiler onlar
 Yehūdā ķaldı vü gitdiler onlar

Çi Ken' ān'a yetişdiler seferden
 Gidüp Ya' ķüb'a virdiler ḥaberden

2966 Ğuşşamız: Ķuşşamız G // ṭabīb: - R

2967 üstümize: üstümüzde G

2968 yoĥ-[i]dür: yoĥdur bir G // Öldürür: Öldür R / ğurbette: ğurbetden R / şüm: şüret R / b'nin vezni bozuktur.

2969 ola: vardur R // Mazlūm-ı: Mazlūmı R / āĥir oldı yārdan: yārdan āĥir oldı R

2970 Menim 'arzamı: Meniñ 'arzımı G

2971 gitmem: gitdmem R // allam: alam R

2972 Yā: Tā G / raĥmet: raĥm G

2973 u: - R / fiġān: fiķān G

2975 K'ey ata āhîr oğluğ uğrı çığdı
 ˘ Azîziğ şâ˘ 1 ondan doğrı çığdı

Bizi hamumızı şermende kıldı
 Ğarîb yerde bizi dermânde koydı

Egerçi doğrı dir miz sen inanmiğ
 Bizîğ sözimizi sen doğrı şanmiğ

Eger kim sen inanmazsan ħaber al
 Giden ĝâfileden sor ħâl [ü] aĥvâl

Ki tâ aĥbârimızdan olsağ āĝâĥ
 Sözimiz çindur v'allâĥ [u] bi'llâĥ

2980 G 78a İşıtdi çünki Ya' kûb oldı bî-hûş
 Bile kim özini kıldı ferâmûş

Hûşına geldi çünki çekdi feryâd
 Bu şi'ri oĥıdı dâd ile bî-dâd

[68. Gazel]

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

Felek ilinden gelince ĥiç taķşîr itmediğ

N'oldı kâfir derdime sen ĥiç tebdîr itmediğ

Kâfire döndiğ felek işitmediğ efgânımı

Her ne kim çoĥ zârlık itdim ĥiç tevfir itmediğ

2975 K'ey ata āhîr oğluğ: Ata cân oğluğ āhîr G

2976 şermende: şermânde G // bizi dermânde koydı: besî dermende kıldı R

2977 dir miz: dir biz R // Bizîğ: Bizi R

2979 b'de veznin tam çıkması için "çin" hecesi medli okunmalıdır.

2981 oĥıdı: oĥudı

2982 ilinden: iliğden G

2983 efgânımı: efĝânımı G

Sağa var-idi ümîdim kesdiñ ümmîdim[i] sen
O güliñ vaşlını āyā hîç taqrîr itmediñ

2985 Yalvarurdum çoğ sağa belkim ki raħm itseñ maña
Āh-ı serdimden meger kim hîç te'sîr itmediñ

İtdiler bî-rāhlık ayırdılar yārdan meni
Şol raķib-i kāfiri sen hîç taqrîr itmediñ

Ey felek sen gerçi çoğ mekkāre vü kıddāresen
Mazlūmî teg hîç birini bile teşhîr itmediñ

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

R 69b Didi oğlanlarım hîle idüpsiz
Hevān uçmağı vesîle idüpsiz

Ĥudā yegrek bilür dānā Ĥudāy'dur
Kim öz bendelerine reh-nümādür

2990 Men imdi eylerem şabr u taħammül
Ĥudāy'ıñ zāt-ı pākine tevekkül

Kim oğlanlarımı yetürse birde
Eger āsmānda ola ver ki yerde

Gerek imdi yine Mışr'a gidesiz
Menim ' arzamı ' azîze viresiz

2984 - R

2985 ki: -R // te'sîr: taķşîr G

2986 - R

2987 vü: - G / ġaddārsan: kıddāresen R // hîç: ol R / bile: hîç R

2988 Hevān: Bu hevā G / vesîle: veşîle R (mh.)

2989 Ĥudā: Ĥudāy G / Ĥudāy'dur: Ĥudā'dur G

2991 birde: birden R // ver: vir R / yerde: birden R

2992 gidesiz: ġidiñiz R // viresiz: viriñiz R

Oları yola saldı Mısr'a sarı
Özi kaldı dü-çeşm-i intizârı

Gice gündüz iderdi āh u nāle
Gözinden yaş tökerdi hem-çü jāle

2995 İderdi āh u nāle pîr-i Ken' ān
Olurdu ğuşşadan bir dem ğazel-ğ' ān

[69. Gazel]

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

G 78b Tur ey ğāfil köñül bu bî-vefā dünyānı n'eylersen
Öziñi bir yetür dil-dārıña 'uqbānı n'eylersen

Ĥudāy 'aşkına sūd kıl bile dünyānı vü 'uqbānı
Ki ger yār olmasa sen Cennetü'l-me'vānı n'eylersen

Ĥaķīķī 'aşka yār ol gitgil 'aşk-ı şüretten
Ĥudāy 'aşkı saña besdür bile imānı n'eylersen

'Aceb ğam-ğ' āndur ki hiç kimseye vefā kılmaz
Dutam ki saĥlar devletiñ ğam-ı hicrānı n'eylersen

3000 Ṭabībā il götür menden ki şıĥhat ümmīdim yoĥdur
Ki cān cānān-ile gitmiş 'abeş dermānı n'eylersen

Kim bile bīmār olupdur ki hergiz tapmasa dermān
Bu bi[r] belā-yı 'aşkdur dermānı n'eylersen

2993 dü: vü R

2994 u: -R // yaş tökerdi hem-çü: tökdi yaş nice ki G

2995 u: -R // ğazel-ğ' ān: ğazel-ğān G, R (mh.)

2996 2996-3002. beyitler arası - R

2997 sūd: sevdā R

2998 a'nın vezni bozuktur.

2999 b'nin vezni bozuktur.

3001 Bu beytin vezni bozuktur.

Çi baħr-i müddete ğarķ olmışıñ çekme ğam Mazlümā
Ki ger Allāh yār olsun saña sulţānı n'eylersen

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

Çi Mısr'a yetdiler ol bī-nevālar
'Azīze gıtdiler mişl-i gedālar

'Aziziñ eline virdile nāme
Hamu ağladılar mişl-i ğamāme

3005 'Aziz ol 'arzanı çün açdı başın
Yaķış teg gözlerinden tökdi yaşın

Görüp atası yazmışdı ki şāhā
Süleymān-ħaşmet ü Cemşid-cāhā

Şehenşāhā 'adālet düstġāhā
'Azizā müşfikā ümmidġāhā

Ola tā ay u ġün ü çarķ-ı dāyir
Seniñ ħükmiñ ola şāhlıkda zāhir

Seniñ 'ömrüñ ziyāde devlet artuķ
Başın yetişe tā Keyvān-ı 'ayyūķ

3010 Hamu düşmenleriñ olsıla pāy-māl
Hemişe şāh olsañ fāriġü'l-bāl

3002 a'nın vezni bozuktur.

3004 mişl-i: hem-çi R

3005 ol: ān R // tökdi: aħdı G

3006 ü: - R

3008 ay u: ilā R / ü: - G // Seniñ: Seniñ G / şāhlıkda: şāhlıķa G

3009 Seniñ: Seniñ G / ziyāde: ziyād u G // Başın yetişe: Başın yetişse G

3010 şāh olsañ fāriġü'l: şād olsañ fāriķü'l R

Adını bilmedüm ma'zūr bilgil
 'Azizā Tarı'nı manzūr bilgil

İşitdüm oğlumu sahlupsan ey şāh
 Onı uğrı dutupsan bareka'llāh

G 79a Peyem-ber-zāde hergiz olmaz uğrı
 'Amele gelmez ondan gayrı doğrı

R 70a Meger sizler konağı öldürsüz
 Peyem-ber-zādeni uğrı dutarsız

3015 Menim oğlanlarımı kııl revāne
 Ve ger yoksa be-ḥaqq-ı ol yegāne

Kim iliñden Hudā'ya dād ider men
 Bu taht u bahtıñı ber-bād ider men

Peyem-berem eger çeksem bir āhı
 Yanarsan odlara çün perr-i kāhı

Öziñe gelse rahmiñ ey 'azizim
 Öziñ inşāf it şāhib-temizim

Ki kırñ ildür ki bir oğlum itipdür
 Onıñ hecri gözimi kūr idüpdür

-
- 3011 bilgil: birgil R
 3012 İşitdüm: İşitdim R
 3013 Peyem-ber: Peyen-ber G
 3014 Peyem-ber: Peyen-ber G
 3015 Menim: Meniñ G // yoksa: yoḥsa G
 3016 u: -R
 3017 Peyem-ber: Peyen-ber G // odlara: otlara R
 3018 Öziñ: Öziñe R / it: vir R
 3019 oğlum: oğlum R // Onıñ hecri: Onıñ hecriñ R

3020 Dağı derd ü firāğa fākatim yoğ
Bu ğamdan birce sā' at rāhatım yoğ

Menim oğlanlarımı kııl murağğış
Ve ger yoğsa oda yansağ müşağğış

Ki vācib idi ma' rūz oldu ey şāh
Dağı öziğ bilürsen bāreka'llāh

Oğudı ' arzanı oldu ğazabnāk
Olara didi k'ey aq̄vām-ı bī-bāk

Size ne ğadd yine munda gelürsüz
Meger kim bizi bī-ğayret bilürsüz

3025 Hamuğız uğrısız öldürrem imdi
Yā ot virrem sizi yandurram imdi

Buyurdu onları bağladılar zār
Hamusı itdiler bu şi' ri tekrār

[70. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
K'ey ata gel ğālımızden al imdi bir ğaber
Kim nice oğlanlarığ olmuş ğarīb ü der-be-der

Ey ' azīz-i bī-mürüvvet ger bizi sen öldüreğ
Cebr idersen öziğē q̄almaz dağı bizden eşer

3020 Dağı: Dağı G // Bu ğamdan: Ğamından G

3021 Menim: Meniñ G

3022 Ki: Çi G

3023 Oğudı: Oğudı G // k'ey: ey G

3024 munda: mundan R

3025 öldürrem: öldürem R // yandurram: yanduram R

3026 onları: dutdılar G

3027 a'nın vezninin tam çıkması için "al" kelimesi medli okunmalıdır. // ü: -R

3028 dağı bizden: mı senden bir G

- G 79b Atamız vardır peyem-ber kūr olupdur gözleri
Ol kōcanıñ kargışından ey ʿ aziz itgil hāzer
- 3030 Biz peyem-ber-zāde miz öldürme kim vardır günāh
Bī- günāhı öldüren yeri olur nār-ı saķar
- Cümle-i halkı sen āzād itdiñ ey şāhib-kerem
Mazlūm'ı hem eyle āzād ey Hūdāy'dan bī-haber
- mefāʿ ilūn mefāʿ ilūn feʿ ulūn*
ʿ Aziz didi ki keçdüm men ölümde
Fe-emmā il götürmem öz kulumdan
- Menim yanımda zerden vardı bir cām
Ki söz söyler diyer her kimseni nām
- R 70b Didi oğlına kim cāmı getürgil
Yügür tizrek gitür onı yetürgil
- 3035 Getürdiler çi cāmı didi ol şāh
Ki ey cām kıl bulardan bizi āgāh
- Vezire didi kim bu cāmı vurgil
Bularıñ hālını aytursa sorgil
- Vezir çün cāmga vurdı mīl-i zerrīn
Şadāi çıhdı ondan nevhā-āyīn

3029 peyem-ber: peyen-ber G // kargışından: karkuşından R

3030 peyem-ber-zāde miz: peyen-ber-zādeyiz G/ öldürme kim: öldürmekimiz G // nār-ı: nār u G

3031 hem: sen G

3032 ölümde: ölimde G // il: el R / kulumdan: kulumdan G

3033 zerden vardı: vardır zerden R // söz söyler: sözlüdür R

3034 getürgil: gitürgil R // gitür: getürgil G / yetürgil: tizgil G

3035 Getürdiler: Gitürdiler R/ ol: ey R

3036 cāmı: cām G

- ‘Azīz didi ki ey cām bile aytur
Ki ḥāyīndile hamusını dutdur
- Ki Yūsuf’ı bular saldıla çāha
Bular cebr itdiler ol bī-günāha
- 3040 Bular şatdılar onı kārṽāna
Bular yazdıla kāğaz ey yegāne
- Didi İbn-i Emīn sözlet ki vardur
Yā ölüpdür veyā kim ḥ’ār u zārdur
- Didi bile diyer ki vardu Yūsuf
Göreçeksen yine dīdār-ı Yūsuf
- Didi sözlet ki āyā handadur o
Öz iḥtiyārıdur yā bendedür o
- Çi cāmı vurdılar çıḥmadı āvāz
Didi kim eylemez ifşā-yı ol rāz
- 3045 Yine vurdıla cāmı çekdi nāle
Ki vardur ḥāzır imdi bir ḳabāle
- G 80a Ki yazıpdıla Yūsuf’ı şatanda
Aḳasına virüpdürler ilinde
- Ki ḥālā hem ḳabāle vardu ḥāzır
Çıḥarıḡ görsetiḡ tā ola zāhir

3038 ey: bu R // ḥāyīndile: cāyın dile G / dutdur: dutdır G

3040 şatdılar: satdılar G

3041 Yā: Ki G / ḥ’ār: ḥār G (mh.)

3042 vardu: vardur G // Göreçeksen yine: Göreceksen bile G

3043 iḥtiyārıdur: iḥtiyārına G

3044 çıḥmadı: çıḥmazdı G

3045 ḥāzır: ḥāzır R (mh.) / bir: ol R

3046 şatanda: satanda G // virüpdürler: viripdile R

3047 ḥāzır: ḥāzır G, R (mh.)

Çıharup onlara virdi kabāle
Görüp düşdile bir özge hayāle

Didiler kim bu haṭṭ hamu ğalaṭdur
Oḡubılmeñ ki bu haṭṭ özge haṭdur

3050 ‘Azīz didi getürin oḡuram men
Oḡumağını yegrek bilürem men

Didi bu ol kabāledür yazıpsız
Ki çāh üstünde Yūsuf¹ şatupsız

Yine nā-çār qalup itdile inkār
Ki degül miz bu kāğazdan haberdār

‘Azīz İbn-i Emīn’e didi sen gör
Ki bu kāğaz kimiñ haṭṭıdur aytur

Çi görđi didi kim öz haṭlarıdur
Ki yazıpdurlar öz ğalaṭlarıdur

3055 İştıdiler çı ondan keşf-i ol rāz
Daḡı münkir olabilmediler bāz

Didiler kim bu Yūsuf ol degüldür
Kenīzek-zāde kıl Yūsuf hemīndür

R 71a ‘Azīz İbn-i Emīn’e didi çındür
Kenīzek-zāde Yūsuf kıl hemīndür

3049 Didiler: Didi R / hamu: hamısı R / ğalaṭdur: qalaṭdur G // Oḡubılmeñ: Oḡubılmeñ R
3050 getürin: gitürin R // Oḡumağını: Oḡumağını R
3051 şatupsız: satıpsız G
3052 itdile: itdiler G
3053 Emīn’e: Emīn R
3054 yazıpdurlar: yazıpdılar G / ğalaṭlarıdur: qalaṭlarıdur G
3056 Yūsuf ol: ol Yūsuf G // b: Bu Yūsuf bir kenīziñ zāde kıldur R
3057 Kenīzek-zāde Yūsuf kıl: Kenīzek kıl Yūsuf R

Didi kim bizde Yūsuf kul yoḡ imiṣ
Bularıñ mekr ü ḥīlesi çoḡ imiṣ

Yalan dirler benim öz qardaşımdur
Bu ŧatılmıŧ Yūsuf öz yoldaşımdur

3060 ʿAzīz didi buları dutdururam
Yā sallam zindāna yā öldürürem

Buyurđı qullara kim dutdılar zār
O bī-çāreleri baḡladılar ḥʿār

Çi baḡladıla düşdiler emāna
Ki bir raḡm eyle ey ŧāh-ı zemāne

Ḥudāy ḡaqqı bizi āzād eyle
Atamızdan ötür dil-ŧād eyle

G 80b Kim ol kūr u zaʿīf ü bī-nevādur
Bizi oḡa baḡıŧla kim revādur

3065 Atasın çün adıñ işitdi ol dem
Yüregi nerm olup çün mūm [u] merhem

Didi kim qaytarıñ kıldım teraḡḡum
Bile çün görđi kıldı bir tebessūm

3058 bizde: bize R // ü: -R

3059 ŧatılmıŧ: satılmıŧ G

3060 dutdururam: yandurur men G // öldürürem: öldürür men G

3061 kim dutdılar: dutıñ bile G // baḡladılar ḥʿār: dutdıla nā-çār G

3062 düşdiler: düşdile G

3063 ötür: itür R

3064 baḡıŧla: bakıŧla R / revādur: gedādur G

3065 çün adıñ işitdi ol dem: adını işitdi der-dem G

3066 kim qaytarıñ: qaytarıñ kim G

Çi kaytardılar onları huzūra
Hevādan gücli yel geldi zuhūra

Ki yüzinden götürildi niķābı
Görindi ebr içinde āftābı

Çi gördiler onı çekdiler āvāz
Ki Yūsufʼsan degülse ey füsün-sāz

3070 Didi Yūsuf menem siz ķardaşimsız
Daķı ķorķmaņ ki sizler sırdaşimsız

Yūsuf tahtdan düşüp indi aşığa
Oları birbiri aldı ķucağa

Onıñ ayağına düşdiler onlar
Ayağından öpüp ķocdılar onlar

Sevinmekden hamu oldıla giryān
Ki bir raķm eyle ey şāh-ı kerīmān

Bizi bağışla yüzimiz ķaradur
Ki seniņ yāveriņ luķf-ı Hūdāʼdur

3075 Yūsuf didi ki ađlatdım sizi men
Daķı ķorķmaņ bağışladım sizi men

Çi ol bī-ķāreler oldıla hoş-ķāl
Bu şıʼri oķıdılar hamu fiʼl-ķāl

3067 gücli yel: köçdi yil R

3070 siz: öz G // sırdaşimsız: yoldaşimsız G

3071 düşüp: uşup G // aldı: oldı R

3072 Onıñ: Yūsuf G / düşdiler: düştiler R // ķocdılar: ķoşdılar G

3073 oldıla: o oldıla R

3074 bağışla: baķışla R // seniņ: seniñ R

3075 ki: ger R // bağışladım: baķışladım R

3076 oķıdılar hamu: oķudı hamusı R

[71. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

R 71b Ey hoş ol günler ki düstlar bir yere āšnā ola
Terk-i cevri itsile yek-reng çi gül-i ra' nā ola

Cebr-i hicrānı çeken çün görse bir gün rüy-ı yār
Ey Müselmānlar görin kim onda ne ğavġā ola

Dil-berā raḥm eylediñ yüziñi görsettiñ maña
Cānımız hamu saña ḳurbān hem şeydā ola

3080 G 81a Gerçi köpdür cürmmiz baġışla ey şāḫib-kerem
Maḫşeriñ güninde Maẓlūm'ı ḳoyma kim rüsvā ola

Kim ki vardur bu cihānda yetdi öz maḫlūbına
N'ola yā Rab kim vişāli hem naşib-i yār ola

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

Yūsuf bir ḳula eyledi işāret
Ki git atamġa yetür bir beşāret

Menim köñlegimi oña yetürgil
Hem ondan bir ḫaber munda yetürgil

Oña aytur ki oġlıñ pād-şāhdur
Menim sözime bu köñlek güvāhdur

3085 Bu köñlegi gerek yüzine sürsün
Gözi rüşen olur gözine sürsün

3077 itsile: itsiler R / çi: çün R

3078 hicrānı: hicrān G // ğavġā: ğavḳā G

3080 baġışla: baḳışla R // güninde: günine G / b'nin vezni bozuktur.

3081 - R

3082 atamġa: atama G

3083 köñlegimi: kölegimi G / oña: ona G // Hem ondan: Hemūndan R

3084 bu köñlek: kölegi G

3085 köñlegi: kölegi G (mh.) // olur: olup R

Gidüp atlandı o kul şād [u] hoş-ḥāl
Yola düşdi Mıṣır'dan çıḡdı fi'l-ḥāl

Mıṣır'dan çünki çıḡdı köñleg-i yār
İşitdi bŷyını ol Ya' kŷb-ı zār

Mıṣır'dan bŷy-ı pīrāhen tapar yār
Niçün çāhından olmadı ḥāberdār

Didi kim men işitdüm bŷy-ı Yūsuf
Ümīdim var ki görsem rūy-ı Yūsuf

3090

Didiler kim henüz dīvānesen sen
Temīz ü ' aḡldan bīgānesen sen

Yūsuf hardan ki kırḡ ildan tapulsun
Meger ölüle yeñiden dirilsün

Didi men bilürem siz ne bilürsüz
Bile ṭa' neleri niçün ḡılursız

Bu ṭa' neden olup Ya' kŷb ḡamnāk
Ki bir hātif oḡa didi feraḡnāk

[72. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Şol itirçin Yūsuf eyler yād-ı Ken' ān ḡam yeme

Külbe-i aḡzān olur bir gün gülistān ḡam yeme

3086 Gidüp atlandı: Gidüp atlandı R // Mıṣır'dan: Mıṣır'da R

3087 Mıṣır'dan: Mıṣır'da R/ köñleg-i: kölegi G (mh.) , köñlegi R (mh.) / yār: ḡ'ār R

3088 Niçün çāhından: Neme çāhdan R

3089 işitdüm: işitdim R

3090 ü: -R

3091 hardan: harda G // dirilsün: ḡayırsun R

3092 niçün: neme R

3093 hātif: hāḡif R

- 3095 Hîç derd yoĥdur oĥa tapulmasa dermān pedīd
Derdiĥi eyler devā ol ŧāh-ı merdān ğam yeme
- Her ne kim müŧkil olup maĥlūb yüz dōndürmegin
Hîç müŧkil yoĥdı kim olmasa dermān ğam yeme
- G 81b Qara gice kimi bir iĥbāliĥ olsa hem siyāh
Ay olur ol gicede ŧem[˘] -i ŧebistān ğam yeme
- Mazlūmā sen hem daĥı çoĥ ğuŧŧa etme ŧād bol
Derdiĥi eyler devā ŧāh-ı Ĥorāsān ğam yeme
- mefā[˘] ilūn mefā[˘] ilūn fe[˘] ulūn*
- R 72a Güher-sencān-ı in ŧirīn-fesāne
Bile aytur ĥadiŧ-i [˘] aŧıĥāne
- 3100 Ki çün Ken[˘] ān'a yetdi ĥāŧid-i yār
Ki tā Ya[˘] ĥūb[[˘]ı] eylesün ĥaberdār
- Görüp suyıĥ başında pīre-zāli
Bükülmiŧ serv-i ĥaddi çün hilālī
- Oĥa didi ki Ya[˘] ĥūb ivi hani
Ki vireyüm oĥa bir müjdegānī
- Didi ĥarrı oĥa ne ĥaberıĥ var
Ki tā Ya[˘] ĥūb'dan itsem seni aĥbār
- Didi oldur kim oĥlı tapulupdur
Onıñ yanına meni gönderüpdür

3096 yoĥdı: yoĥdur R / dermān: -R

3097 - R

3098 daĥı çoĥ ğuŧŧa etme: dahi ğam eyleme be- G

3100 yetdi: gitdi R

3103 ĥarrı: ĥarı R

3104 oldur kim: ol dem ki G

3105 Mısır şehrinde oğlu pād-şāhdur
Menim ilimde köñlegi güvāhdür

İşitdi çünki qarrı çekdi bir āh
Ki hālinden haberdārsan sen Allāh

Maña sen bile va‘de virmiş idiñ
Ezelden bile müjde virmiş idiñ

Düşüp ağlamağa vü çekdi feryād
Kim ey zālīm felekden dād u bī-dād

Ki ol menden ileri oldu āgāh
Bile aytumış-idiñ bāreka’llāh

3110 Beşir didi nemedür dād idersen
Ne cebr olmuş saña feryād idersen

Didi Ya‘kūb bir oğlumı şatupdur
Bu cebr üregime oñ teg batupdur

Çi şatdı oğlumı çekdüm bir āhı
Ki dādıma yetüş yā Rab güvāhī

Ki meni nice yandurdı peyem-ber
Onı hem yandur ey dānā-yı Dāver

3105 şehrinde: şehrinde R // köñlegi: kölegi G (mh.)

3106 qarrı: qarı R

3107 virmiş idiñ: bermiş-idiñ G // virmiş idiñ: virmiş-idiñ G

3108 ağlamağa: ağlamağa R // u: - G

3109 menden ileri: mende ilerü R // aytumış-idiñ: ayturma-idi R

3110 nemedür: nem-içün G

3111 oğlumı şatupdur: oğlumı şatupdur G // cebr üregime oñ: cebrî yüregim R

3112 şatdı oğlumı çekdüm: şatdı oğlumı çekdim G / āhı: āh men G // güvāhī: güvāhsen G

3113 peyem-ber: peyen-ber G

G 82a Nidā geldi maña k'ey pīr-i mağmūm
 ʿAzīz oğlından itdim onı maħrūm

3115 Ki tā sen oğlıñı görmeyē ey pīr
 O hem görmese oğlın bile taqđır

Menim āh u fiğānım vardur ondan
 Ki o tizrek haberdār oldu menden

Beşīr didi nemedūr oğlıñ adı
 Kim ondan ötri çoğ çoğ nā-murādī

Didi kim oğlımıñ adı Beşīr'dür
 Menim oğlum dağı imdi kebīrdür

Didi hoş-ħāl ol kim men Beşīr'em
 Yüzime yaħşı bağ kim men kebirem

3120 R 72b Çi bağdı yüzine tanudı ol zāl
 Kim öz oğlıdur ondan oldu hoş-ħāl

Alup oğlın kucağa ol za'ife
 Bu şī'ri itdi taħrīr ol ʿafife

[73. Gazel]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

Şükrü li'llāh ki dil-dārımı gördüm āħir

Öpdüm üzinden ü yanında oturdım āħir

3114 oğlından: oğlından G

3115 görmeyē: görmeseñ G // oğlın: olmış R

3116 u: - R / fiğānım: fiğānım G // Ki: Kim R

3117 ötri çoğ çoğ nā-murādī: sen çekersen āh u dādī G

3118 kim: ki G // dağı imdi G

3119 kim: ki G // Yüzime: Yüzimğa G / kim: ki G

3120 tanudı: tanud G // oğlıdur: oğlıdı G

3121 Alup oğlın kucağa: Onı aldı kuçağa R

3122 Öpdüm üzinden ü yanında: Öpdim yüzinden yanına G

Men-i bî-çāre gümānım yoḡ idi kim göreyim
Şükr yüz şükr ki aḫvālını sordım āḫir

Oḡlımın üzini çün gördim ü ḫoş-ḫāl oldum
Cānımı başına miḡ қаṭla çı ḫurbān āḫir

3125 Dil-berā gör ki ne yaḫmıḡ meni ol hicrānıñ
‘Aşḫıḡ otındam özimi kurtardım āḫir

Her kim öz ḫāline bir hediye iverdi yāre
Mazlūmī dir cānımı yāre iverdim āḫir

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

İkisi gitdiler ḫoş-ḫāl [ü] ḫurrem
Ḥaberdār itdiler Ya‘ḫūb der-dem

Ki müjdeliḫ ki oḡlıḡ tapulupdur
Ḥasūdlarıḡ gözi hem қаpulupdur

İşitdi çünki Ya‘ḫūb oldı ḫoş-ḫāl
Ḥudā’ya ḫıldı miḡ şükrāne fi’l-ḫāl

3130 G 82b Didi hardan gelürsen ey nikū-fāl
Kim itdiḡ meni birden bile ḫoş-ḫāl

Didi bil kim Mıḡır’dan gelürem men
Seniḡ oḡlıḡ ḫālını bilürem men

Yūsuf Mıḡır’ıḡ içinde pād-şāhdur
Menim ilimde köñlegi güvāhdur

3123 yoḡ idi: yoḡ-idi G

3124 üzini çün: yüzini G / ü: çün G / oldum: oldım G

3125 - R // b’nin vezni bozuktur.

3127 İkisi: İkkisi G, R

3130 nikū: nikū G

3131 Seniḡ: Seniñ R

3132 köñlegi: kölegi G (mh.)

Didi oğlın ki bu köñlegi örtsün
Gözi rüşen olur gözine sürtsün

Çi gözlerine çekdi köñlek-i yār
Onıñ gözleri rüşen oldı çün nār

3135 Oña çünki yetişdi büy-ı dil-dār
Teninde ayrı cān oldı pedidār

Yūsuf'a sarı cānın kıldı pervāz
Sevinmekden bile şı' r eyledi sāz

[74. Gazel]

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Ey şabā hardan gelürsen men saña qurbān olim
Yūsuf'ım issi gelür senden saña qurbān olim

Ger yine yāre gideñ menden yetür oña selām
Bir peyām getür ki men gonçe tegi handān olim

Sen gidersen yāre vü men hasretinde qalmışam
Kāş men hem sen kimi küyında ser-gerdān olim

3140 Ey şabā ayağına elbette sen yüz sürtmışıñ
Yüziñi koy yüzime tā başıña qurbān olim

R 73a Halk-ı 'ālem oldılar hoş-ğāl men gamnāk henüz
Mazlüm gerek gice gündüz muttaşıl giryān olim

3133 köñlegi: kölegi G (mh.) , köñlek R / örtsün: örütsün R // sürtsün: sürütsün R

3134 köñlek: kölek G (mh.) // Onıñ: Onıñ R

3135 ayrı cān oldı: oldı ayrı cān G

3136 Yūsuf'a sarı cānın kıldı: Yūsuf sarıya kıldı cān G // bile şı' r eyledi: bu şı' ri itdi çün G

3138 gideñ menden: gidebolsan R / oña: mende R // getür: gitür R / gonçe tegi: çün gonçe teg R

3140 ayağına elbette sen yüz: sen ayağına yüziñi hem G

3141 gamnāk: gamda G // Mazlüm gerek gice gündüz: Bendeyi Mazlüm gerek kim G

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

Beşîr'e didi kim ne hâcetiñ var
Ki Hâk'dan istesem gel eyle izhâr

Didi oldur ölimden qorqaram çoğ
Ki cürmim çoğ durur yağısı 'amel yoğ

Du' ā kııl tā ki cān vireyim āsān
Ki ölümdeñ çoğ olmışam hirāsān

3145 Du' ā kııldı didi k'ey Hıyy-ı Sübhān
Beşîr'iñ ölmegini eyle āsān

G 83a Didi qarrı maña hem bir du' ā kııl
Menim derd-i dilimni hem devā kııl

Ki peygāmıñ vesīlesi men idim
Bu in' āmıñ vesīlesi men idim

Budur mensiz behište varmayasan
Ki tā kim meni hem aparmayasan

Bile kim dünyāda kırnaqıñam men
Behište yine hem qonaqıñam men

3150 Didi kim yağısıdur ger qoysa Allāh
Aparuram seni özimle hem-rāh

3143 oldur: evvel G // çoğ durur: çoğdur R

3144 vireyim: viregin R // Ki: Kim R

3145 didi: oña R

3146 qarrı: qarı R // derd-i dilimni hem: derdimni hem imdi R

3147 vesīlesi: veşīlesi G, R (mh.) / idim: idüm R // vesīlesi: veşīlesi G, R (mh.) / idim: idüm R

3149 kırnaqıñam: qonaqıñam R // hem qonaqıñam: qonaqıñ olım R

3150 Aparuram: Aparur men G

Ḥudāvendā ki men bir bī-nevāyam
 Seniḡ қаpuḡda bir kem-ter gedāyam

Bile kim itmedi onları maḡmūm
 Sen hem Mazlūm'ıḡı gel itme maḡrūm

Onıḡ maḡlūbını yā Rab revā kıł
 Çi derdini bilürsen hem devā kıł

Müzeyyen eyleyen bu dāstānı
 Bile kıldı mu' aḡḡar būstānı

3155 Ki çün Yūsuf Beşir'i yola saldı
 Özi қardaşlar ile bile қалdı

Oları istedi bir gün ḡuzūra
 Yanında çünki geldiler zuḡūra

Didi imdi gerek mundan gidesiz
 Köç ü külfetiḡizi getüresiz

Didiler yaḡşıdır ger қоysa Allāh
 Atamızla gelür miz hamu hem-rāh

Yūsuf қardaşlarına virdi in'ām
 Çoḡ itdi onlara i' zāz [ü] ikrām

3160 Virüp her birisine yüz tūmān zer
 Bile la' l [ü] dür ü yāḡūt [u] gevher

3151 Seniḡ: Seniñ R

3152 onları: oları R // b'nin vezni bozuktur.

3153 Onıḡ: Onıñ R // hem: bir R

3155 қardaşlar ile: қardaşlar-ile G

3157 gidesiz: gidersiz R // ü: - G / külfetiḡizi getüresiz: külfetiḡiz gitüregilsiz R

3158 yaḡşıdır: yoḡşıdır R // Atamızla gelür miz: Ataḡla gitürür biz R

3159 b: Olara kıldı çoḡ ḡil' at ser-encām

3160 3160- 3161. beyitler - G

ızıl eyerl atlar virdi in' m
Olara ıldı o il' at ser-encm

R 73b Hamu zer-beft-i zb virdi cme
ab v ke  destr u ' imme

Atasına iverdi cmeler b
Hamus hl ulıyla merb

İverdi yüz ır tr kecve
Be z at hem oa ıldı ' ilve

3165 G 83b Bu tarz ile olan yola saldı
zi Mır'ı iinde yekke aldı

i yekke aldı Ysuf ekdi bir h
Ki k men-hem olaydım size hem-rh

Vaan ydına düşdi oldu giryn
arbldan ötür oldu azel-n

[75. Gazel]

f' iltn f' iltn f' iltn f' ilün

Dil-ber gr kim ne yam cnımı hicrn-ı yr
Ger inanmazsan benim barımı yar gr neme var

T bugün var-idi abrım imdi yodur atım
Hani ol at ki men sensiz otursam ber-arr

3161 il' at: ilat R (mh.)

3162 u: - R

3164 Be z: Bi yüz G / at: a R

3166 men-hem olaydım size: men hem olurdu m saaR

3167 tr: itr R / -n: -n G (mh.)

3168 kim: ki G

3169 otursam: otırım G

3170 Bî-mürüvvet zâlimâ yâr oldı yârinden cüdâ
Gıtdiler ƙardaşlarım men munda ƙaldım ħ̣âr [u] zâr

İmdi kim vaţanıma gıtdiler öz ƙardaşlarım
Vaţanım yâdıma düşdi çoĥ ģarîblıĥ itdi kâr

N'ola ey dil-ber ki ĥâlimġa ideĥ birce nazâr
Kim olupdur Mazlûmî senden ötüri ihtiyâr

mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ulün

Çi Ken'ân'a yetişdiler feraĥnâk
Gidüp Ya'ĥûb'a didiler ƙarabnâk

Ata hamumızıĥ yüzi ƙaradur
Bizi baĥışla kim vaĥt-i 'aĥâdur

3175 Bî-ĥamdi'llâh ki Yûsuf pâd-şâhdur
Günâhımıza Yûsuf'özr-ĥâhdur

Ĥacâletden hamusı çekdi feryâd
Bu şî'ri ma'zeretden itdiler yâd

[76. Gazel]

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

K'ey ata yüzi ƙarayız bizi dil-şâd eyle
Yûsuf'ıĥ başına döndür bizi çi âzâd eyle

Cebrimiz her ne çoĥ ola oĥa hem baĥma daĥı
Çünkü oĥlıĥ tapulupdur bize imdâd eyle

3170 yâr oldı: itdiĥ yâri G // munda ƙaldım: mânde ƙaldım R

3171 kim: ki öz G

3172 ötüri: itüri R

3173 didiler ƙarabnâk: virdiler ĥabernâk R

3174 hamumızıĥ yüzi: yüzlerimiz hamu R // baĥışla: baĥışla R

3175 -ĥâhdur: -ĥâhdur R (mh.)

3176 hamusı çekdi: hamu çekdile R

3177 yüzi ƙarayız: yüzümüz ƙaradur sen R // bizi çi: ü bizi R

3178 Cebrimiz: Cürmmiz G / oĥa hem: ĥiç oĥa G // bize: sen bize R

Tarı'dan ötri bağışla bizi ey şāhib-kerem
 Haḡ murādını virüpdür onı bir yād eyle

3180 G 84a Sen peyem-bersen ü biz hamumuzıñ yüzi ḡara
 Maḡşerıñ günine fikr-i 'amel ü zād eyle

R 74a Bile kim onlar atalarına dād eylediler
 Mazlümā sen daḡı Allāh'ıña bir dād eyle

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

Didi mundan bu yan bağışlaram men
 Yūsuf'ı bir görüm 'afv eylerem men

Buyurdı köçlerini itdiler bār
 Yola düşdile Mısr'a sarı yek-bār

Olarıñ köçi çün oldı revāne
 Beşir ilerü düşdi şādmāne

3185 Mısr şehrine çün yetişdi ilçi
 Hiṡāb itdi kim ey Yūsuf sevinci

Kim atañ geldi vü ḡardaşlarıñla
 Köç ü külfet bile yoldaşlarıñla

Yūsuf çünkim işitdi bile müjde
 Başın koydı Hudā'ya ḡıldı secde

Ki miñ şükr ol Hudāvend-i yegāne
 Kim aḡvāmımı yetürdi bu yana

3179 bağışla bizi: bizi bağışla G / kerem: luṡf G // onı: onı hem R

3180 peyem: peyen G / ü biz: biziñ G // 'amel ü: tūşe vü hem R

3181 onlar: olar G

3182 mundan: mānde R / bağışlaram: bağışlaram R // Yūsuf'ı bir: Yūsuf'nı çün R

3184 köçi: köç G // ilerü: ileri G

3188 aḡvāmımı yetürdi: aḡvāmım yetürdile R

- Beşir'i eyledi ol demde zer-rîz
Töküp başına çoḡ la' l ü güher nîz
- 3190 Özi atlandı vü leşker hamusı
Ki karşı gitsiler yek-ser hamusı
- İlerü biş yüz atlu yola saldı
Özi on ikki miḡle çöle ḡaldı
- Yine kırḡ illi ḡoca yüzi çün māh
Atasına iverdi ma' zeret-ḡāh
- Çi biş yüz atlunu gördi peyem-ber
Olarıḡ ḡālını sordı peyem-ber
- Didiler hamu ḡullar Yūsuf'ıḡdur
Bu tāze nevçe güller Yūsuf'ıḡdur
- 3195 Hamusı Ya' ḡüb'a virdile müjde
Oḡa ta' zīm ḡılup itdile secde
- Ki kırḡ illi ḡoca indürdiler baş
Sorişdı kimdiler bu cem' -i evbāş
- G 84b Didiler Yūsuf'ıḡ rāfi' leridür
İveripdür size şāfi' leridür
- Didi maḡa neme itmişdi ol şāh
Ki maḡa iverüpdür ma' zeret-ḡāh

3189 ü: - R / nîz: rîz G

3190 atlandı: aḡlandı R // gitsiler: gitdiler R

3191 biş yüz atlu: yüz miḡ aḡlu R // çöle: ḡıra G

3192 illi ḡoca: miḡ ḡocalar R // ḡāh: ḡāh R

3193 biş yüz atlunu: yüz miḡ aḡlını R / peyem: peyen G // ḡālını: ḡālını R / peyem: peyen G

3196 Ki: Şu G / illi ḡoca indürdiler: miḡ ḡullar indirdiler R / a'nın vezni bozuktur.

3197 İveripdür: İverüpdür G

3198 itmişdi: yetişdi R // ḡāh: ḡāh R (mh.)

- Didiler oña Yūsuf diş görende
Dimişdiñ demesün özge yerinde
- 3200 Yūsuf qardaşlara izhrār idüpdür
Günāhdan indi istiğfār idüpdür
- R 74b Didi bağışladım ger qoysa Allāh
Onıñ-çün eylerem estağfiru'l-lāh
- Yine gördi ki çııdı lāv-ı leşker
Hamusı ğarqdur yāqūt u gevher
- Didi yā Rab bularda vardı Yūsuf
Ki görsem belki bir dīdār-ı Yūsuf
- Didiler merkeb-i Yūsuf hemīndür
Şu aq atlu Yūsuf-ı nāzenīndür
- 3205 Yetişdiler çı yaħun ikki maħzūn
Olarıñ ħālī çoħ oldu dīger-gūn
- Kim özlerini kıldılar ferāmūş
İkisi birbire açdıla āğūş
- Özini saħlayabilmedi Ya' kūb
Kim atdan düşdi tīz vech-ile mergūb
- Yūsuf bir laħzadan son düşdi atdan
İleri düşmağı çııışdı yāddan

3199 oña: çünki G // demesün: dimesün G
3200 qardaşlara: qardaşları R // indi: imdi R
3201 bağışladım: bağışladım R
3203 vardı: var R
3204 hemīndür: hemāndur G // Şu aq: Ki şol aq G / Yūsuf-ı: Yūsufi R
3205 çı yaħun: yaħun çün G // çoħ oldu: oldı çün R
3206 kıldılar: kıldıla R // İkisi: İkkisi G, R
3207 saħlayabilmedi: ol qadar saħladı R // tīz: bir R
3208 son: çün R / atdan: atın R // İleri düşmağı: İlerü düşmege R / yāddan: adın R

Yūsuf atasını öpdi ilinden
Atası hem bile öpdi gözinden

3210 Sevinmekden atası eyledi sâz
Düşüp rakşa bu şi'ri kıldı āgâz*

[77. Gazel]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün
Şükrü li'llāh ki cānānıma yetdim āhîr
Yüzi gül lebleri mercānıma yetdim āhîr

Gerçi ümmîd kesilmişdi hamusu yerden
Tarı rahm itdi ki sulţānıma yetdim āhîr

G 85a Oğlını itireli çılmış-idüm imāndan
Çünkü gördüm yine imānıma yetdüm āhîr

Tarı'ya şükr kıılır men ki murādım verdi
Men hem ol serv-i hırāmānıma yetdim āhîr

3215 Mazlümî kaldı giriftār-ı ğam-ı hicrānîñ
Gördiñiz men nice dermānıma yetdim āhîr

3209 atasını öpdi ilinden: atasınıñ ilinden öpdi G // bile öpdi gözinden: yüzünden bile öpdi G

3210 rakşa: -R

* Aşağıdaki Farsça beyitler G'de der-kenârda yer almaktadır; - R

Hoş âmedî ki hoş âmed merâ zi-âmedenet
Hezâr cān-ı girāmî fedâ-yı her kâdemet

Eger zi-âmedenet haber dâstemî
Der-reh-güzeret gül ü şemer kâstemî

(Hoş geldin ki gelişin beni sevindirdi. Binlerce kıymetli can her adımına feda olsun. Eğer gelişinden haberim olsaydı geçtiğin yola güller, meyveler ekirdim.)

3212 ümmîd: ümmîdim G / hamusu yerden: hamu yerlerden G

3213 çılmış-idüm imāndan: çılmış idim imānımdan R // gördüm: gördim R / yetdüm: yetdim R

3214 Tarı'ya: Tarı'nı R / murādım: murādımı G / verdi: virdi R // hem: -G / yetdim: itdüm G

3215 hicrānîñ: hicrānıñ G // Gördiñiz: Gördiñ R

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

Bile atlandılar ol ikki mehcür
Ki şehr-i Mısr'a yetişdile mesrūr

Atasından ötür dil-şād oldı
Hamu kullarını āzād kıldı

Hudāvendā Yūsuf bir bendeyiñdür
Seniñ peygem-berin ferhundeysiñdür

R 75a Seniñ luṭf u ' aṭāñ ondan degül kem
Muḥammed Muştafā ondan degül kem

3220 Çi maḥşerde ki görseñ Muştafā'nı
Bize bağışlagin sen o revānı

Men-i mazlūm hem ümmīdvāram
Bağışlasañ meni çoḥ ḥ'ār u zāram

Ne yekke men Şi' alar varısını
Muḥammed'e bağışla varısını

Atası ile çün oldıla ḥoş-ḥāl
Oturdılar Mısr'da fāriğü'l-bāl

Bu demde Cebrā' il indi zemīne
Bile virdi peyām ol nāzenīne

3216 atlandılar: yetdiler R / ikki: ikkisi R

3217 ötür: itür R / oldı: kıldı R // R'de bu beyit, bir beyit sonra küçük değişiklerle şu şekilde yeniden yazılmıştır:

Atasından itür çün oldı dil-şād
Niçe kulları eyledi āzād

3218 Seniñ: Seniñ R / ferhundeysiñdür: ferhundedür R

3219 u: -R / ' aṭāñ: ' aṭāyın R

3220 Çi: Ki R / ki: çı R // Bize bağışlagin: Bizi bağışlagin R / o: ol R

3221 Men-i: Meni R (mh.) // Bağışlasañ meni: Bağışlasañ maña R / u: -R

3222 varısını: ḥ'ārısını R // bağışla: bağışla R

3223 ile çün: çün bile G // Oturdılar: Oturdıla R

3224 Bu: Şu G / Cebrā' il: Cibril R, G

3225 Ki ey Yūsuf buyurdu Hāḡ te‘ālā
Ki neden eylediñ sen terk-i evlā

Ki atañdan ileri düşmediñ sen
İlerüden neme görüşmediñ sen

Bile kim eylediñ sen terk-i evlā
Peyem-ber çıhmasa şulbiñden aşlā

İşitdi çünki Yūsuf oldı ğamnāk
Yağasını bu ğamdan eyledi çāk

Çeküp feryād nevha kıldı āġāz
Bu şi‘ri oñudı ol demde āvāz

[78. Gazel]

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

3230 G 85b Ey felek hergiz meni dünyāda dil-şād itmediñ
N’itmişem bilmem ki ğamdan meni āzād itmediñ

Yağdurursan başıma her laḡza min min dūr belā
Bî- mürüvvet zālīmā derdimni bir yād itmediñ

‘Ādetiñdür ivleri yıhmaġa ey zālīm felek
Çoḡ bile ivler yıhupsan biri ābād itmedin

Qırñ ildan şoñra kim yüz virdi maña şādlık
Görebilmediñ ki şādlıkda meni yād itmediñ

3226 Ki atañdan ileri: Kim atañ ileri R // İlerüden neme: İleri yögürüp G

3227 Peyem: Peyen G / şulbiñden: şulbiñde R

3229 oñudı: oñıdı G

3230 meni: birce G

3231 Yağdurursan: Yağdurursan R / min min dūr: miñ dūr miñ R // derdimni bir yād: derdimi dermān

G

3232 ivler: ivleri G, R / biri: bir iv R

3233 şoñra: şoñr G / kim : - G / maña: meni R

Ġuşşadan āzād kıldıñ ehl-i hicrānı temām
N'oldı kâfir Mazlûm'ı ğamdan bir āzād itmediñ

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

3235 Sen ey çarġ-ı felek çoġ bî-vefāsan
' Aceb bî-rahımsan şāhib-cefāsan

Görebilmeñ ki hıç kim ola hoş-ġāl
Ki virmeseñ ona yüz ğuşşa fi'l-ġāl

Her ol yerde ki görseñ ikki yāri
Virürsen onlara miñ zehr-i mārı

R 75b Oları bir[i]birden ayrurursan
Olar çün miñ belālar kayırursan

Ma' u'l-kışşa görebilmeñ iki yār
Ayırmaġdan da ġayrı sende yoġ kār

3240 Bu Mazlûm'ı sen ayırdıñ diyārdan
Ġarīb yerlerġa saldıñ Sebzevār'dan

Oña raġm itmediñ ey pîr-i pür-fen
Ki dil-dārından ayırdıñ onı sen

Sen ey Mazlûm istersen meh ü sāl
Kim oliñ muttaşıl mesrūr [u] hoş-ġāl

3234 Ġuşşadan: Ġuşşadan G / kıldıñ: itdi R

3236 ona yüz: onı üz R / ğuşşa: kuşşa G

3237 ikki: iki R // b: Ayırmaġdan ġayrı yoġ sende kārī R

3238 - G

3239 Ma' u'l-kışşa: El-kışşa R / iki: ikki G, R / yār: yāri R // Ayırmaġdan da: Ayırmaġdan R / sende yoġ kār: yoġ sende kārī R

3240 - R

3242 ü: -R

Felekden bu ta' miñ hāmdur hām
Meger Allāh saña virsün ser-encām

Yetişdiler çi Mışr'a řād [u] handān
Buyurdı şehri itsiler çerāgān

3245 Muğanniler olup her sū nevā-sāz
Kılup her yerde yüz miñ nağme āgāz

Düşüp bir yerde ma' şük ile ' aşık
Oluş bir yerde dil-dār-ı muvāfık

Yūsuf bir meclis eyledi müzeyyen
Tarāvetlü miřāl-i bāg-ı gülşen

G 86a On ikki taht onda koydı ber-pā
Hamu zerden muraşsa' çün Şüreyyā

Ata anasını kardaşlar ile
Çıhardı tahta öz yoldaşlar ile

3250 Çi tahta çıhdıla virdile müjde
Yūsuf'a itdiler hamusı secde

Yūsuf didi ki ata görđiñ āhir
Dişim ta' biri nice oldu zāhir

Şol on bir yulduz on bir kardaşımdur
Ay u gün ata ana yoldaşımdur

3243 a'nın vezni bozuktur. // virsün: virsin R
3244 şehri itsiler: itsiler şehri G
3245 miñ: min G
3246 Düşüp: Durup G / ma' şük ile: ma' şük-ile G
3248 ikki: iki R // Şüreyyā: Süreyyā G (mh.)
3249 Ata anasını: Ana atası vü G // Çıhardı: Çıharup G
3250 - G
3251 ta' biri: ta' bir R

Ki görmüştüm maña secde iderler
Bu şâh olmağıma müjde virürler

Bi-ḥamdi'llāh müyesser oldu dīdār
Ḥudāy'ıñ taqđiri oldu pedīdār

3255 Ki ḥalk-ı Mısr hamu şatun aldum
Züleyhā kimi yaḥşı ḥātūn aldum

Yetürdi yanıma öz ḳavm u ḥ'ışim
Mu'atṭal ḳoymadı ḥiç yerde işim

Yūsuf Tarı'ya miñ şükrāne ḳıldı
Bu şı'ri üzine efsāne ḳıldı

[79. Gazel]

fe' ilātūn fe' ilātūn fe' ilātūn fe' ilūn
Şükrü li'llāh ki dil-ber maña dil-dār oldu
Kim hamu ḳavm [u] ḥ'ışim yanıma iḥzār oldu

Geldi dil-dār maña eyledi [hem] dil-dārlık
Ḳara baḥtım yuḥudan gör nice bīdār oldu

3260 Gerçi çoḡ cevr [ü] cefā çekdüm [ü] hicrān gördim
Çün vişāl oldu müyesser hamu hemvār oldu

Düstlarım gerçi benimle oluban düşmen-i cān
Şükrü li'llāh hamusı indi benimle yār oldu

3253 olmağıma: olmağıma R

3255 - G

3256 u: - G // yerde: yerden R

3257 Tarı'ya: Tarı'na R // üzine: yüzine R

3258 Metin, bu beyitten itibaren R nüshasında yoktur. / iḥzār: iḥzār G (mh.)

3259 gör nice: nice gör G

3261 b'nin vezni bozuktur.

Ger yetişse göge āhim yeri var ey dil-ber
Kim yine yār gelüp cānıma dil-dār oldu

Dil-berā sen çi eger rahm [ü] mürüvvet kıldıñ
Himmet-i pīr-i muğān tiz mededkār oldu

Kūy-ı hicrānda ki satarlar idi ‘ aşq [u] vişāl
Ġam-ı hicrānıña Mazlūmī ħarīdār oldu

mefā‘ ilün mefā‘ ilün fe‘ ülün

3265 G 86b Yūsuf öz kavm [u] ħı̃şı ile ħoş-ħāl
Oturdılar Mışır’da fāriġu’l-bāl

Ĥudā’ya şükrler kıldı firāvān
Hemānda kıldılar yaĥşıca devrān

Bile kim yetdiler onlar murāda
Ġarībler hamusı yetsün murāda

Ĥuşūşan Mazlūmī sen Sebzevārī
Ki ġarīb yerde yoĥdur i‘ tibārī

Bu nüşhanı kılup ġurbetde manzūm
Adı Mihr‘ alī-i meşhūr [u] ma‘ lūm

3270 Min il ü yüz [ü] seksen biş kiçende[n]
Muĥammed Muştafā’niñ hicretinden

Vaţan İstaĥr idi mülk-i Ĥūçān
Hevāsı yegrek ez-mülk-i Ĥabūşān

Uşaqılar tegin itdüm hāksārī
Ki menden sora ħalsun yādġārī

Ve ger yoħsa degüldüm Şi' re lāyık
Haçan nuṭkıım ola Şi' re muṭābık

Ĝaraż bu nüŝha hem yādĝarlık idi
Bu ĝamĝin köñlüme dil-dārılık idi

3275 Ki her kim oħusun dil-ŝād olsun
Bu Mazlüm Mihr' ali' ni yād kılsun

Gel ey sāķi ki vardur düst-cüdālık
Yetür bir cür' a itme bī-vefālık

Kim āħir fāni dünyādan gider miz
Bugündür yā ŝabā mundan köçer miz

Yetürgil bir ŝarāb-ı cāvidāni
Ki tapsam ondan āb-ı zindeĝāni

Sen ey muṭrib bir ayrı yerden çal sāz
Yūsuf' dan ötri nevħa gel it āĝāz

3280 Kim onıñ ölmegini eylerem yād
Ki nice çü felek virürdi ber-bād

Eger istemez-idüm eylesem nazm
Şu ölmeklerini kim itmezem rezm

G 87a Fe-emmā çün kitābım nā-temāmdur
Eger naķl itmesem nāķıŝ kelāmdur

Ki ħayfdur yaħŝılar mergini dimek
Bile söyğüllerin terkini dimek

3278 zindeĝāni: zindeĝānlık G
3279 a'nın vezni bozuktur.

Bu nüshada murādım şādlık idi
Ġamīnlerden ötür dil-dārlik idi

3285 Ne ol kim kışşāi olsaydı maġmūm
Disiler kim bizi ağlatdı Mazlūm

Çi ölmegini naql itmemişdi Cāmī
Men'em naql eyledüm onı temāmī

‘Acāyib bī-vefādur çarḡ-ı bīdār
Ki hīç kimseni kıymaz ḡurrem u şād

Her ol yerde ki görse ikki dil-dār
Oları ayırur cebr ile āzār

Felekden eyledi çoḡlar şikāyet
Yūsuf’dan bile eyledi ḡikāyet

3290 Ki kıldı kırḡ il çün pād-şāhlik
Onıñ aḡvālını dutdı tebāhlik

Ki mülk ü māl yüz virdi zevāle
Dolandı taḡt [u] baḡtı özge ḡāle

Ki bir gice bile diş gördi ol şāh
Ata anası ile idi hem-rāh

Oḡa didile k’ey Yūsuf yügürgil
Öziḡi yanımıza tiz yetürgil

Ki yoḡdur tāḡat u durmagiḡ ey cān
Ata ana ola başıḡa ḡurbān

3295 Tāḡatimiz daḡı mā-tāḡāt olupdur
Seniḡ hecriḡ daḡı çoḡ dāḡ olupdur

Yetür öziñi kim bî-ihtiyârmiz
 Seniñ hecriden ey oğlum kebâbmiz

Yūsuf uyandı dişden bî-ħodâne
 Didi kim başa yetişdi zemâne

Gerek imdi gidek ‘uqbāya sarı
 İli ħālî vü çeşm-i eşk-bārî

G 87b Züleyhā’niñ başına neme gelsün
 Menim hicrânıma āyā ne kılsun

3300 Menim ferzendlerim oldıla yetim
 Olarıñ yüzine bahmasa hiç kim

Niçe il şon[ra] men nāna yetişdüm
 Felek koymadı kim cāna yetişdüm

Bu çarĥ-ı bî-mürüvvet bî-vefâdur
 Felegi dönse kim çoĥ pür cefâdur

Meni koymadı kim rāhat otursam
 Niçe gün bile ferāgat otursam

Menim taĥt u baĥtımı virdi ber-bād
 Görebilmedi kim bir dem olim şād

3305 Ölümünden hiç kimse cān aparmaz
 Bu dünyādan be-cüz imān aparmaz

Hamu kavm u ħ’işini yıkdı ol şāh
 Ölümünden oları kıldı āgāh

Hamusı düşdiler āh u fiḳāna
Oña didi ki ey şāh-ı zemāne

Bizi kime koyarsan ey nīkū-kār
Ġarīb yerde olur miz ḥ̣ār u nā-ḳār

Didi sizi Ḥudā'ya tabşuraram
O Ḥālīkū'l-berāya tabşuraram

3310 Vaşiyetim size oldur ki zīnhār
Züleyḥā'ya munı itmeñ ḥaberdār

İşitse eyle öldürür özini
Veyā kim çıḥarur ikki gözini

Ḥudāy'dan olmayıñ ḥiç yerde ġāfil
Oña ḳulluḳ idiñ ey cem'-i 'āḳil

Uşāḳlarımı tabşurram size men
Sizi Tarı'ya ey aḳvām-ı aḥsen

Menim oġlanlarım şāhıñız olsun
Şu Tarı püşt ü penāhıñız olsun

3315 Menim şulbimden olmaz ḥiç peyen-ber
Peyen-berlik size olsun muḳarrer

G 88a Daḥı vaşiyetim oldur ey iḥvān
Ki tābūtımnı idiñ Nīl'de pinhān

Ki ondan şon gelür Mūsī-i 'İmrān
Aparurdi tābūtım sūy-ı Ken'ān

Mezār-ı āl-i İshāk' da ider defn
Atam yanında bir bāğda ide defn

Sizi hem Mısr'a aparur öl[ü]ban
Vaṭanıñız ola şol şehr-i Ken' ān

3320 Meni yāddan çıharmañ ey ' azizler
Gehi yād idiñ ey şāhib-temizler

Vaşıyyetini çün kim itdi āhir
Ölüm rengi üzinde oldı zāhir

Hem ol dem titredi ol şāh-ı devrān
Yıñıldı yere vü tabşurdı ol cān

Çi cānı çıñdı vü çekdile āvāz
Halāyıq itdiler nevhalar āgāz

Bile kim zelzele kopdı semādan
Fiķān u nāleler geldi hevādan

3325 Züleyhā çün işitdi bile āvāz
Didi āyā kıyāmet oldı āgāz

Ki bile nevhā vü efķān iderler
Neme menden bile pinhān iderler

Birisi didi Yūsuf öldi nā-gāh
Cānı çıñdı bedenden olgin āgāh

Çi hūşa geldi itdi āh u zārı
Çeküp nāle gidüp Yūsuf'a sarı

Çi gördi na' şını ol māh-ı tābān
Özi[ni] taşladı üstine çün cān

- 3330 Yine gitdi özinden ʿāşık-ı zār
Özine çünkü geldi h̄ʿār [u] nā-çār
- İki gözlerini çıhardı der-dem
Onıñ üstine taşıladı çi merhem
- Didi yārsız gözi men n’eylerem vāy
Dağı gözleri rüşen n’eylerem vāy
- Refikim çünkü gitdi çıhsa cānım
Cānım çıhsun ki gitdi mihrbānım
- G 88b Dağı men n’eylerem bu cism ü cānı
Harāmım ola yārsız zindegānı
- 3335 Özimi öldürür men sensiz ey cān
Ki miñ cānım ola başıña qurbān
- Ha yergā gitdiñ ey ārām-ı cānım
Saña qurbān ola rūḥ-ı revānım
- Bile ağlar idi vü dād [u] bī-dād
Oḡurdu bu maqālı ol perī-zād
- [80. Gazel]
fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün
Hargā gitdi n’eyleyim serv-i hırāmānım benim
N’eyleyim çıhdı elimden māh-ı tībānım benim
- Niçe müddet şon ki dermāna yetişdi derdlerim
Qoymadı zālīm felek derdimğa dermānım benim
- 3340 Görmedi dünyāda hergiz birce dem mihr [ü] vefā
ʿĀḫıbet qaldı köñülde āh [u] ermānım benim

Ey ecel hardasan āyā varsan sen hani haber
Raḥm çağıdır yetiş tökdürinen kanım [menim]

Yār çün gitdi ilimden n'eylerem bu direngi
Alginen bu cānımı çün gitdi cānānım benim

Çünkü gitdi dil-berim men hem gider men dünyādan
Belki ol dünyāda görsem rüy-ı sultānım benim

El-vedā' ey düstılar kim cān gider cānān-ile
Mazlum'am çıhmağa gelmiş guşşadan cānım benim

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

3345 Kucaqladı onıñ na' şını ol māh
Yüzün koydı yüzine öldi nā-gāh

Çi cānı çığdı tenden ḥasret ile
Oña ağladılar miñ ' iṭret(?) ile

Ḥalāyık hamusı oldıla giryān
Bile kim ağladılar ebr-i bārān

Yūsuf'ın yanına itdile medfūn
İki kabre mişāl-i Leylā Mecnūn

O hem bir ṭarafa düşdi vebāyī
Kim ondan tapmadı hiç kimse rāyī

3350 G 89a Ayırdılar oları birbirinden
Çıhardılar Yūsuf'ı öz yerinden

3341 a'nın vezni bozuktur.

3342 a'nın vezni bozuktur.

3348 İki: İkki G

Onı ayrı yere itdile medfün
Vebādan hālleri oldu dīger-gün

Yine çıhardılar onı kabirden
Apardılar onı dağı şehirden

Tābūta saldılar na' şını muhkem
Nīl'e taşladılar tābūtı der-dem

Görin çarḡ-ı felek n'eyledi āḡir
Ölileri ayırdı çarḡ-ı kāfir

3355 Felegin işidür cebr ile āzār
Ki bir yerde görebilmez iki yār

Züleyhā dirilikde çekdi hicrān
Ölilikde de gördi nār-ı hicrān

Ma' u'l-kışşa ki rāḡat 'aşka yoḡdur
'Āşıklarınḡ ḡam u ḡuşşası çoḡdur

Gel ey Mazlūm itgil bir nevā sāz
Yūsuf'dan ötri bir şi'r eyle āḡāz

[81. Gazel]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün
Ey felek ayturginen ol Yūsuf-ı Ken' ān hani
Ya' ḡūb-ı der-be-der ü külbe-i aḡzān hani

3360 Handadur Ādem ü İdrīs hani Nūḡ-ı necī
ḡazret-i Şālih ile Hūd [u] Süleymān hani

3355 iki: ikki G
3356 nār-ı hicrān: nār u hicrān G (mh.)
3359 a'nın vezni bozuktur.

Hani İbrāhīm [ü] İsmā' il [ü] İshāk Nebī
 Kārūn u Hārūn ol Mūsī-i ' İmrān hani

' İsā vü Aḥmed-i Mürsel hani ol Şīr-i Ḥudā
 Pād-şāhlar [u] hani ' Ādil-i Şīrvān hani

Hani İskender [ü] Cemşid hani aḥmer cām
 Kāvīyān[ī] ' ālem ü mülk-i Süleymān hani

Hani ol kayşer [ü] fağfūr hani ol şāh-ı cihān
 Hātem ü Rüstem ol nādir-i devrān hani

3365 Çeng ü kumrileri danuḳla çekerler feryād
 Diyecekdile ki Mazlūm-ı hoş-elḥān hani

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

G 89b Elā ey ağlayan bī-' aḳl [u] nādān
 Belālardan seni saḳlasa Yezdān

Saḳa rūzī kıla ' aḳl u firāset
 Ki fermānına kılsaḳ hem itā' at

Saḳa kırıḳ biş il oldı [vü] maḳa penc
 Saḳa ḳuvvet gelecekdür maḳa renc

' Amele gelmedi menden ādābı
 Kim ondan olmasa cürm ü ḥaḳā' i

3370 Seniḳ iliḳde çünkim vardı māye
 Ġanīmet bil itā' at kııl Ḥudā'ya

3361 İsmā' il: İsmā' il G (mh.) / İshāk: İshāk G (mh.)

3362 Aḥmed-i Mürsel: Aḥmed ü Mürsel G (mh.)

3364 b'nin vezni bozuktur.

3367 firāset: firāset G (mh.)

Yuĥu ğafletden olqıl birce āġāh
Ölimiñden gerek olsañ ĥaberdār

Ulılar teg[i] olma mest [ü] medhūş
Ĥudāy'[1] itmegil hergiz ferāmūş

Ki ger öz il ĥāletin ver ki birgün
Ecel āĥir ider ĥālin diġer-gün

Bugün ki var iliñde vaqt [u] fursat
Ġanīmet bilginen itgil ' ibādet

3375 Evvel git ' ilme tā dānā olasan
Ĥudāy'[1] tanıyup bīnā olasan

Ki var ma' lūm her zad adımızdur
Ki dānā gözlüdür nādān çī kūrdu

Nedür bu ' ilm ' ilm-i şer' -i dīndür
Ki ' ilm-i şer' ĥatemü'l-mürselīndür

Bu ' ilm-i ' aşğdur ' aşğ-ı ĥāķikī
Ki tapğısan Ĥudāy teg bir refikī

Çi tapdıñ Ĥaķķ'ı oña tā' at eyle
Onıñ fermānına itā' at eyle

3380 Çi oldıñ ' ālim ü ' ilmü'l-yaķīn ĥāşş
' Amel kııl ' ilmiña ammā bā-ĥalāş

Çi iĥlāş eylediñ hem olqıl āġāh
Ki vardur miñ ĥaţar iĥlāşa hem-rāh

3371 Bu beyitte kafiye uyumsuzluğu vardır.
3373 ĥālin: ĥālini G / diġer: diġer G
3375 a'nın vezni bozuktur.

Her ol a' māl kim olmasa hālîş
Yetüşmez bir yere çün vardı nākîş

G 90a İlişi hem qalemden itme 'ārî
Ki haq hem yaşı zaddur yādgārî

Seni devlete yetüren qalemdür
Nāz u ni' mete yetüren qalemdür

3385 Eger olmasa tabīb ile 'ālim
Oturma oña işitgey maqālîm

Tabīb olmasa bî-dermān olursan
'Ālim olmasa bî-īmān olursan

Gerek kim olsılar yaşıca şādîk
Hudāy'dan qorşısılarsıla şādîk

Ve ger kim olsılar kezzāb-ı bed-kār
Refîk olma olara ilf zinhār

Her ol kimsele itme āšnāyî
Kim āhîrî görürsen bî-vefāyî

3390 Her ol kimse ilen kim olasan yār
Omı āzmāyîş eyle evvel-i kār

Eger kim ola ol yār-ı Hudāyî
Hemūndan itmegil hergiz cūdāyî

3382 Der-kenārda bu beyit yer almaktadır:

Dilem ez-dūd ... siyāhest
Eger bāver ne-dārî ney güvāhet G
(Gönlüm ... dumanından karadır. Eger inanmıyorsan şahitlik etme.)

Ve ger kim ola yoldaş[ın] riyāyī
Onıñla itme hergiz āşnāyī

Ki yār-ı nā-muvāfıķ var çün mār
Münāfıķdur oña yār olma zinhār

Kim āhır seni hāzır virür āzār
Riyāyī düstdan hem Tañrı bızār

3395 Durabilseñ otur bī-yār u bī-cüft
İliñden virme ihtiyārıñı müft

Ma‘ āza’llāh aşsızlardan alma
Bu tavķ-ı la‘ neti boynıña salma

Eger alsañ hem alķıl Ādemī zād
Ki tavırından olasan hurrem u şād

Dağı zīnhār ki alma iki arvād
Ki bir laħza virürler seni ber-bād

Seniñ aħvāliñi virürle berhem
Seni bī-āb-ı rü iderle bir dem

3400 G 90b Dağı nāķışlara hem olma hem-rāh
Kim iderler seni hayrān [u] güm-rāh

Şūfi oldur ola dünyāda zāhid
Hudā’ya ‘ aşıķ ola ola ‘ ābid

Ne her yārī ki var ola hūlūlı
Adı şūfi ola itme ķabūlı

3393 a’da veznin tam çıkması için “var” kelimesi medli okunmalıdır.
3397 tavrından: tavrından G (mh.)

Ḥudāy'ın münezzeh bil refākat
Çün itme da' vî-i keşf ü kerāmet

Dağı düstlara ihsān eyle pîşe
Ki yâriñ olsılar saña hemîşe

3405 Saḥāvetlü Cehennem'den ırakdur
Baḥilîñ yeri Cennet'den firākdur

Ḥased aparmagin her mülk ü māla
Ki ğamdan lâġer olarsan çi hāle

Ḥudāy emrine teslim [ü] rızā ol
Her ol yerde ki olsañ bā-Ḥudā ol

Ḥudāy'dan olmaķıl bir laḥza ġāfil
Murādlarını itse hamu bāṭıl

Dağı itgil şecā' at-zād pîşe
Ki ġayretlü kişi şāddur hemîşe

3410 Şücā' oldur ki nefsi itse maġlûb
Ki Tarı'nıñ yanında ola merġûb

Ki sen nefsiñi ger öldürebilsen
Ġazab şehvetini öldürebilsen

Ḥadıṣ-i nefis kılsañ ente mevtî
Eger kim nefsi öldürsen çi tūṭî

Ḥesābını bugün itgil mufaşşal
Ki dañla ḥaşrde vardurur muḥaşşal

Her ol kimse ki şāhib-^ç izzet ola
Hamu yerlerde şāhib-^ç ıtret (?) ola

- 3415 G 91a Eger kim hāyin [ü] tersā olasan
Gerek hemîşe ser-gerdān olasan
- Dağı hātūnıı ivden çıharma
Öziñle özge yerlerğa aparma
- Ki gözi açılur bir özge yerğa
Belālar ğayırur bir özge yerğa
- Onı qoyma iviñden çıhsa hergiz
Uz itme özge yere gitse hergiz
- Eger kim merdsen yaħşıca saħla
Der ü dīvār teg yaħşıca bağla
- 3420 Ki her şāħa çıħarsa bāğçeden baş
Mīvesinden tama^ç iderler evbāş
- Her ol kim hātūnıı sözine gitse
Gerek kim miñ tikan gözine batsa
- Eger rāzī ola çıhsa ^çıyāliñ
Onıñ boynındadur cürm ü vebāliñ
- Onı dutup diyerler ğalq-ı ^çālem
Ki dise çıhsa ivimden ^çıyālim
- Dağı her zad-içün olma ğazabnāk
Ki senden rāzī olmaz Hāliq-i pāk
- 3425 Ğazab ot teg dīvāneden hazer kıł
Seni yandurmasun yaħşı nazār kıł

Taḥammül yaḥşıdur itgil taḥammül
 Һudāy'ıñ zāt-i pākine tevekkül

Taḥammül eyle öziñi niğehdār
 Ne ol qadar ki seni itsiler yār

Dağı her kesb [ü] kāra eyle 'ādet
 Ki tā rūzī saña gelsün ferāğat

Her ol kimse özinden yetse nānī
 Dağı çekmese minnet bī-gümānī

3430 Qanā' at-pīşe qıl itgil qanā' at
 Ne yaḥşıca ferāğatdur qanā' at

Ki genc-i bī-nihāyetdür qanā' at
 Һudā'ya şükr qıl olqıl ferāğat

G 91b Her ol kim [ki] qanı' ol pād-şāhdur
 Ser'ir üstinde bir şāhib-külāhdur

Çi ḥalqdan eylemez hergiz gedāyī
 Ki ḥalqdan çekse minnet ne rızāyı

Belālarda şabır itgil çı Eyyüb
 Kim olsañ Tarı'nıñ yanında merğüb

3435 Dağı şarāb u ḥamra olma māyil
 Kim imānıñı eyler hamu bātıł

Günāhlar serveridür āb-ı engür
 Qıyāmetde ider gözleriñi kūr

Şarāb ümmü'l-necāsetdür ḥazer qıl
 Şarāb-ı Kevşer'e birce nażar qıl

3434 merğüb: maḥrüm G

3435 imānıñı: i' mānıñı G (mh.)

Ki saña virse ol Sâķī-i Kevşer
Seni qoymasa susız rüz-ı maşşer

Şarāb-ķāriñ yeridür dūzaķ [u] nār
Onıñ yüzinden olur nār bızār

3440 Nażar nā-maḥreme salmagin ‘aver
Ki maşşerde iki göziñ olur kūr

Ma‘āza’llāh eger olsañ zinākār
Ki yeriñ olur onda dūzaķ [u] nār

Bu dünyāda görürsen faķr [u] ķāri
Ķıyāmetde görürsen şermsārī

Seniñ ‘ömriñi dünyāda ider az
O dünyāda dökeller gözine gaz

Gelür ferḥunde onda çirk [ü] rīmī
Ki bilsile zinākārsan qadīmī

3445 Peyen-berler yanında olasan ķār
Seni dūzaķa salsa Ḥayy-ı Cebbār

Melāyikler hamu itsile la‘niñ
Ḥalāyıklar hamu vursıla ta‘niñ

Her ol kimse özi olsun zinākār
Yaķīn bilsün ḥātūnı var bed-kār

Kişiniñ qapusını dögme hergiz
Ki dögmesiler işiğiñi hergiz

3440 iki: ikki G

3442 ķāri: ķārī G (mh.)

3445 dūzaķa: dūzāķa G (mh.)

3446 hamu: hamusı G

3447 ḥātūnı: ḥātūnı G (mh.) / b’de veznin tam çıkması için “var” kelimesi medli okunmalıdır.

- G 92a Dağı hiç kimseden eyleme gıybet
Olara bağlama bühtān [u] töhmet
- 3450 Ki her kime ki itse büht [ü] bühtān
Onıñ yeri olur dūzaḥda nīrān
- Süḥan-çin olma kim yeriñ saḳardur
Süḥan-çinlik nā-ḥaḳḳāndan beterdür
- Ḥalāyıqlara saḥla fitne [vü] şeyn
Her ol nev-kīseden eylemegin deyn
- Ki virmez sene bir mehl ile fırsat
Seni bī-ḳurb eyler birce sā‘at
- Dağı her kimseye kim viresen ḳarż
Gerek kim kāğaz u ḥüccet alaḥ farż
- 3455 Ne ḳarż algil ne virgil nīm ḥabbe
“Li-enne’l-ḳarže miḳrāzü’l-maḥabbe”
- Her ol kimseye virseḥ māl-ı Allāh
Onıñ başına minnet itme aṣlā
- Gerek minnet ḳoyaḥ tapmaḥ şavābı
Şavāb yerine görürsen ‘azābı
- Dağı māl-ı ḥarāmdan yime muṭlaḳ
Ki Ḥaḳḳu’n-nās hiç bağışlamaz ḥaḳ
- Ki tā olmaya rāzī şāḥib-i māl
Seni bağışlamaz dānā-yı aḥvāl
- 3460 Yetim mālına diş batırma hergiz
Kişiniḥ mālını yandırma hergiz

3455 “Li-enne’l-ḳarže miḳrāzü’l-maḥabbe”: Borç muhabbetin makasıdır (Borç dostluğu bitirir.).

Şahādetiñi hīç eyleme kitmān
Egerçi ola bir aqvām [u] ħ̣iṣān

Yalandan kim ki virse bir güvāhī
Kıyāmetde görür miñ rū-siyāhī

Nā-ħaqqānlara fetvā virme hergiz
Kişi ivine bī-cā girme hergiz

Ki her kimse ger itse bir ne-ħaqqān
Cehennem'de qala cāvīd giryān

3465 Cehennem'den ħalāş olmasa hergiz
Behiştin yüzini görmese hergiz

G 92b Dağı ata anaña kıl itā' at
Olardan olma ġāfil birce sā' at

Eger kim senden olmasıla rāzī
Seniñ a' māliñi[n] olmaz nemāzı

Behiştin yüzini görmeseñ ašlā
Seni dūzaħa salsa Ĥağ te' ālā

Yalançı olma yamandur yalançı
İki dünyāda maħzūndur yalancı

3470 Hamu yerlerde olqıl rast-ġüftār
Ki doġrılaradur Tarı nigeħdār

Dağı zulm itme her maẓlūma zinhār
Ki tā olmasa yeriñ dūzaħ u nār

Tekebbür itme yamandur tekebbür
Yağın bil kār-ı Şeytān'dur tekebbür

Tevāzu[‘]-pīşe kı1 ey merd-i dānā
Ki rāzī ola senden Hāq te[‘]ālā

Ki her kimse özini eylese h̄ār
Onı eyler [‘]aziz ol Hāyy-ı Cebbār

3475 Dağı [‘]aşka mecāzī olma meftūn
Ki dīvāne olursan hem-çi Mecnūn

Hudā’ya [‘]aşık ol vardur hemīşe
İki dünyāda vardur yār hemīşe

Eger [‘]aşık olañ olkıl haķikī
Ki tapsañ Hāq te[‘]ālā teg refikī

Çi tapdıñ Hāķķ’ıñ [‘]aşkı saña besdür
Behişt [ü] hūr-ı [‘]in emr-i [‘]abesdür

Gel ey Mazlūm itgil hatm-ı nāme
Ki çoğ şafhaları qaraldı hāme

3480 Naşihatleri gerekse işitgan
Hani işitgan u hani işitgan

Elā Mazlūm senden bir dimekdür
Naşihat-nāme virseñ muħkemüñdür

Ki her kiminğ ğaşını eyle zāhir
Kişiniñ [‘]ayblardan eyle tāhir

G 93a Gel indi defteriñ adını aytur
Bu dimekden murādlarına yetür

Murādım nüshadan zikr-i Hudā’dur
Yūsuf Züleyhā bir özge hevādur

3474 h̄ār: hār G (mh.)

3478 emr-i [‘]abesdür: emri [‘]abesdür G (mh.)

- 3485 Her ol kimse ki ola ʿāşık-ı Hâk
 Bu sırrı aňlaya bi'l-kayd-ı muţlak
- Ve ger yođsa ki her kim aňlamaz sor
 Bile kim Çe[b-]pere görmez mi g nd r
- Hud y yetürse bir Ő hib-kem li
 Kim aňlaya bu sırr-ı l ub li
- Ki t  rencim benim olmasa z yiʿ
 Bile kim nice itmişem tab yiʿ
- SoriŐdım adımı kim t libind r
 Didi ki tezkiretü'l-ʿ Őik nd r
- 3490 ʿ Őıkla[r]  nkim oğısıyla d v n
 Meni y d itsile cemʿ-i ʿaziz n
- Ki mende hem var-imiş zindeg ni
 Disiler Mazl m-ı bi-çare hani
- Meni duʿ -yı hayra itsiler y d
 Bi- amd u süre bir itsile dil-Ő d
- Gel ey Mazl m itgil  atm-ı n me
 Bu n Őa[yı] yetürgil itm ma
- Kel m-ı Sebzev r M r ʿAl 'd r
 Onuğ k nli tem m mihr-i ʿAl 'd r
- 3495 Adım Ker m'd r aşlım Şerif'd r
 Egerçi Mazl m'em tab  ım zarifd r

3493  atm:  atm G (mh.) // b'nin vezni bozuktur.
 3494 a'nın vezni bozuktur.

Men hem ʿaşkıñ buyurdığına gitdim
Özim-çün birce bāzīçe düzetdim

Uşağlar tegin itdüm hāksārī
Ki menden sora ҡalsun yādgarī

Ve ger yoḥsa degüldüm şīʿre lāyık
Haçan neşʿem ola şīʿre muṭābık

G 93b Ki men harda u lāf-ı şīʿr harda
Çi ḥuffāş hara lāf-ı mihr harda

3500 Ğaraż bu nüshada yādgarlık idi
Ğamīnler derdine dermānlık idi

ʿĀķiller ehline ümmīdim oldur
Ki ʿayb itmesile şīʿre ki çündür

Eger bir ҡalaṭım yā sehvim olsa
Gerek kim luṭf [u] iḥsānları olsa

Şikeste-kibrlik ʿāķilden yamandur
Maṇa ʿayb itmeṇ ey düstlar emāndur

Ki bile ʿaşq deryāsındaam ğarq
Ki başımdan ayağa eylemem fark

3505 ʿĀķiller hiç ʿayb itmeṇ sözimden
Ki Mazlūmʿem ḥaber yoḥdur özimden

Ki her kim oḥusun dil-şād ҡılsun
Bu Mazlūm MīrʿAlīʿni yād ҡılsun

3496 düzetdim: düz itdür G (mh.)

3498 neşʿem: G (mh.)

Gel ey Mazlûm şükr itgil firāvān
Ki bu nüshayı yetürdüm be-pāyān

[82. Gazel]

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün
Şükrü li'llāh ki pāyāna yetişdi defter
Güllerin varağı teg biri birinden bih-ter

Her varağında yazılmış niçesiñ hūr u perī
Yüzleri hamu ziyā-bağş çi mihr-i enver

3510 Defteriñ şafhaları hūr yüzi teg rengin
Hağları rüşen [ü] nūrānī [vü] mişl-i ağter

Güllerin yüzi kimi şafhaları bir hağ [u] hāl
Noğta-ı al yüzide nice hāl-i' anber

Bāğın içinde görürsen taze güller çoğdur
Ba' zısı gonce ba' zısı açılıpdur ağmer

Mazlūmī mihr-i ' Alī'ni nazār-ı luğf iste
Kim murādını vire sākī-i havz-ı Kevşer

Her ki h'āned du' ā tam' a dārem
Z'ānki men bende-i günehkārem

3515 G 94a Kitābī neveştem be-şad ' izz ü nāz
Be-vağt-ı cüvānī be-' ömr-i dırāz

Men ez-merg ne-tersem ki āyed firāz
Kitābem furūşend be-sir ü piyāz

3508 teg: teg her G

3511 b'de veznin tam çıkması için "al" kelimesi medli okunmalıdır.

3514 "Günahkâr bir kul olduğum için dua okuyandan daha da fazlasını isterim."

3515 "Mesneviyi yüz izzet ve nazla gençlik zamanında uzun sürede yazdım." / a'nın vezni bozuktur.

3516 "Başa gelecek ölümden korkmuyorum çünkü kitabım / mesnevim sarımsak soğan gibi (kapış kapış gidecek) satılacak." / a'nın vezni bozuktur.

Neveştem ber der ü dīvār-ı hāne
Be-māned ez-men-i miskīn nişāne

Eger gūyend ū miskīn kocā reft
Be-gū bu-girīht ez-cevr-i zemāne

Temmetü'l-kitāb bi-‘avni’l-meliki’l-vehhāb²⁴⁵³
Be-dest-i faķīru’l-ħaķīru’l-keşīru’t-taķşīr etrāb-ı aķdām zerre-i le ‘ālī‘ abd-i nisyān
Ramazān Veled-i Kerbelāyī Meşhed-i meşhūr Bādellu sākin-i ĸarye-i ‘Alī-ābad (H.
1261)

Şod be-tevfīķ-i Ĥudā-yı lā-niyām²⁴⁵⁴
İn kitāb der-yevm-i penc-şenbe temām

Ĥaţ neveştem tā be-māned yādgār²⁴⁵⁵
Men ne-mānem Ĥaţ be-māned yādgār

3517 “Evin kapısına duvarına miskin olan benden iz kalsın diye [şiiir] yazdım.”

3518 Eger “O miskin nereye gitti?” diye sorarlarsa “Devrin zulmünden kaçtı.” de.

²⁴⁵³ Bağış bol padişahın yardımıyla bu kitap; fakir, değersiz, taksiratı çok, ayakların tozu, incilerin zerresi, unutkan kul, Badellü soyundan Ali-abad köyünde oturan meşhur Meşhed’li Kerbelâyî’nin oğlu Ramazan’ın eliyle tamamlandı (H. 1261 / M.1845).

²⁴⁵⁴ “Her şeyi bilen Allah’ın yardımıyla bu mesnevi Perşembe günü tamamlandı.”

²⁴⁵⁵ “Bu yazıyı yadigâr olsun diye yazdım. Ben kalmasam da yazdığım yadigâr kalsın.”

ÖZEL ADLAR DİZİNİ²⁴⁵⁶

A

‘Acem 82, 84, 91
 Âdem 82, 467, 490, 581, 585, 591, 596, 607,
 608, 610, 621, 824, 3360, 3397
 ‘Âdil-i Şîrvân 3262
 Aḥmed 35, 44, 45, 443, 2533, 2771, 3362
 ‘Alî 33, 34, 39, 44, 52, 53, 54, 55, 56, 133,
 494, 496, 497, 2121, 3513,
 ‘Aliyyü’n-naḳî 62
 Allâh 11, 254, 329, 674, 910, 1045, 1048,
 1087, 1442, 2147, 2541, 2640, 2670, 2717,
 2729, 2777, 2783, 2915, 3002, 3106, 3150,
 3158, 3181, 3201, 3243, 3456
 ‘Amr 55
 ‘Anter 55
 ‘Arab 85, 2302
 A‘râbî 2267, 2291, 2292, 2298, 2316, 2320,
 2757
 ‘Arablar 84
 Aşḫâb-ı Kehf 503
 ‘Azîz 886, 902, 905, 906, 908, 909, 911,
 917, 919, 922, 937, 951, 952, 1276, 1281,
 1404, 1406, 1409, 1413, 1742, 1758, 2031,
 2032, 2035, 2038, 2050, 2123, 2124, 2125,
 2126, 2127, 2128, 2133, 2137, 2138, 2139,
 2151, 2158, 2165, 2241, 2245, 2247, 2248,
 2433, 2436, 2452, 2453, 2637, 2645, 2648,
 2655, 2681, 2692, 2693, 2709, 2721, 2772,
 2773, 2812, 2813, 2826, 2849, 2896, 2900,

2912, 2920, 2921, 2922, 2932, 2955, 2962,
 2967, 2975, 2992, 3003, 3004, 3005, 3007,
 3011, 3028, 3029, 3032, 3038, 3050, 3053,
 3057, 3060

Azrâ’îl 224

B

Bâkır 58, 59

Behrâm 577

Belḳis 481

Beniyy-i Hâşimî 34

Berâhîm 2587

Beşîr 3110, 3117, 3118, 3119, 3142, 3145,
 3155, 3184, 3189

Beytü’l-aḫzân 1071, 1419, 2281

Burâk 39

Büşrâ 1178, 1182, 1183, 1187,

C

Câmî 77, 3286

Cebrâ’îl 1748, 3224,

Cebre’îl 461, 465

Cemşîd 704, 3006, 3363

Cehennem 532, 534, 548, 557, 559, 1747,
 1758, 2688, 3405, 3464, 3465

Cennet 452, 467, 2790, 2997, 3405

Cibrîl 459, 463, 464, 1092, 1104, 1109,
 1110, 1111, 1179, 2062, 2376, 2381, 2472,
 2683, 2686, 2734

²⁴⁵⁶ Özel adlar dizini tenkitli Yûsuf u Züleyhâ metnini kapsamaktadır. İsimlerin yanındaki sayılar beyit numaralarıdır.

Ç

Çenārān 104

Çin 1560, 1860,

D

Dāver 335, 448, 1256, 3113

Deccāl 1335

Duḡter-i Mıṣrī 1447

E

Ehremen 1863

Etrāk 85, 96, 121

Eyyüb 2588

F

Ferhād 166, 575

Ġ

Ġaffār 1540

H

Ḥabūṣān 101, 505, 3271

Ḥālīk 15, 263, 463, 1477, 2045, 3309, 3424

Ḥalīlu'llāh 603, 625, 1049, 2537

Hārūn 3361

Ḥasan 56, 512

Ḥasanü'l-^ç Askerī 63

Ḥayber 55

Ḥayder 450, 512

Ḥayy-ı Bākī 519

Ḥayy-ı Cebbār 204, 241, 1744, 2569, 3445,
3474

Ḥayy-ı Ekber 286, 1781

Ḥayy-ı Ġufrān 491

Ḥayy-ı Raḥmān 370

Ḥayy-ı Sübhān 29, 807, 1157, 1643, 2319,
2541, 3145

Hızır 308, 329, 458, 1436

Hızır 254, 261, 262, 276, 301, 302, 311, 312,
328, 346, 347, 352, 365, 375, 379, 380, 385,
390, 434, 442, 454, 457, 482, 483

Hızır İlyās 440

Hindū 763, 1334, 2002

Ḥiṭāb 539, 1749

Ḥorāsān 1648, 1735, 2768, 3098

Hūd 3360

Ḥudāvend 151, 188, 215, 421, 428, 536, 549,
554, 655, 1473, 1974, 2327, 2768, 3151,
3188, 3218

Ḥurşid 704

Ḥüseyn 56, 57, 512

I

İçkd-ı Pervān 1352

İşfahān 576

İ

İbn-i Emīn 2757, 2763, 2849, 2860, 3041

İbrāhīm 472, 474, 626, 1105, 3361

İbrānī 1204, 1396, 1706

İbrī 2029, 2738

İdrīs 623, 3360

İmām Ca^ç fer 59

İrem 107, 418, 1534, 1539, 1901

İsā 320, 331, 485, 3362

İşhāk 626, 627, 655, 2537, 3318, 3361

İskender 296, 3363

İslām 1641

İsmā^ç il 475, 3361

İsrāfil 1748

İstaḡr 3271

İstaḡr 117

K

Ka'be 91, 92, 93, 447, 865

Kāf 310, 422, 426

Kārūn 3361

Ken'ān 167, 258, 321, 633, 691, 869, 1009, 1069, 1071, 1082, 1122, 1165, 1647, 2263, 2265, 2272, 2273, 2284, 2291, 2298, 2319, 2604, 2605, 2619, 2621, 2739, 2742, 2974, 2995, 3094, 3100, 3173, 3317, 3319, 3359

Ken'ānī 1289, 1347

Kerbelā 1233, 1770

Kerīm 98, 1665, 3495

Keşmīr 88

Kevşer 46, 119, 302, 312, 451, 453, 502, 510, 1586, 1825, 2237, 2006, 2603, 2790, 3437, 3438, 3513

Keyvān 319, 606, 1371, 3009

Kirdgār 340, 382, 489

Kūh-ı Hümā 627

Kur'ān 21

Kürdler 91

L

Leylā Mecnūn 2578, 3348

Leylā vü Mecnūn 574

Leylī 93, 165, 1525

M

Māçin 1560

Mağrib 702

Mālik 1188, 1201, 1205, 1206, 1217, 1219, 1263, 1272, 1281, 1292, 1301, 1311

Manşūr 867

Mazlūm 22, 44, 49, 97, 98, 116, 133, 134, 141, 142, 175, 211, 560, 562, 569, 578, 615, 638, 663, 675, 683, 691, 700, 722, 753, 844, 864, 867, 894, 972, 982, 985, 987, 993,

1051, 1074, 1087, 1102, 1116, 1140, 1151, 1173, 1092, 1235, 1249, 1262, 1323, 1335, 1359, 1383, 1422, 1443, 1500, 1509, 1532, 1542, 1583, 1589, 1649, 1669, 1678, 1681, 1723, 1735, 1759, 1773, 1789, 1820, 1830, 1844, 1886, 1963, 2003, 2024, 2117, 2119, 2121, 2174, 2215, 2229, 2262, 2297, 2315, 2328, 2346, 2388, 2443, 2475, 2554, 2593, 2594, 2604, 2634, 2705, 2731, 2770, 2803, 2829, 2848, 2876, 2925, 2945, 2969, 2987, 3002, 3031, 3080, 3098, 3126, 3141, 3152, 3172, 3181, 3215, 3234, 3240, 3242, 3264, 3268, 3275, 3358, 3365, 3479, 3481, 3491, 3493, 3495, 3505, 3506, 3507, 3513

Mecnūn 92, 165, 191, 644, 754, 851, 858, 875, 1333, 1526, 1690, 2578, 3348, 3475

Medyen 1177

Meh-i Ken'ān 167

Mışır 606, 936, 939, 1001, 1002, 1214, 1961, 2176, 2299, 2892, 2931, 3086, 3087, 3088, 3105, 3131, 3185, 3223, 3265

Mışır 322, 367, 613, 886, 905, 906, 908, 911, 919, 927, 937, 950, 952, 953, 971, 974, 975, 978, 981, 1177, 1180, 1201, 1236, 1271, 1272, 1274, 1276, 1304, 1312, 1455, 2348, 2350, 2351, 2400, 2536, 2568, 2605, 2612, 2706, 2709, 2732, 2992, 2993, 3003, 3132, 3165, 3183, 3216, 3244, 3255, 3319

Mihr'alī 3269, 3275

Minā 475

Mīr 'Alī 133, 3494

Muḥammed 26, 27, 28, 30, 35, 50, 444, 2528, 2530, 3222

Muḥammed Muştafa 2523, 3219, 3270

Muḥammed Taķī 62

- Münşā 2587
Murtażā 51
Mūsā 484
Mūsī-i Kāzım 60
Mūsī-i ‘İmrān 291, 3317, 3361
Muştafā 2523, 3220
Münkireyn 234
Müselmān 749, 968, 1022, 1632, 1640, 1643, 1644, 1645, 1863, 2258, 2676, 2796, 2965, 3078
Müşterī 416, 2855
N
Nāhīd 1313
Necef 51
Nekireyn 236, 243
Nemrūd 472
Nesīm 397, 423
Nīl 1292, 1293, 2402, 3316, 3353
Nūh 470, 624, 625, 3360
P
Pervīn 849, 1352
Pervīz 166
Pīr-i Ken‘ān 633, 691, 869, 1009, 1071, 1165, 2319
R
Raḥīme 2588
Rıdvān 280
Rızā 61
S
Şādık 60
Sāķī-i Kevşer 46, 312, 451, 2237, 2790, 3438
Şāliḥ 3360
Sebzevār 97, 103, 561, 2120, 3240, 3268, 3494
Settār 1541
Şıfāhān 117
Sikender 298, 483
Sübḥān 806
Süleymān 341, 387, 479, 3006, 3360, 3363
Şüreyyā 3248
Ş
Şāh Kāvūs 703
Şāh Ṭaymūs 703
Şām 1159, 2271
Şeddād-ı İrem 1539
Şerīf 98, 3495
Şeyḥ-i Şan‘ān 168, 869
Şeyṭān 220, 224, 228, 529, 530, 795, 796, 2767, 2769, 3472
Şī‘a 63, 494, 3222
Şim‘ūn 1054, 1065, 1067, 1090, 2665, 2673, 2690, 2691, 2695, 2699
Şīr-i Ḥudā 42, 51, 3362
Şīrīn ü Ḥüsrev 574
Şīs 622
Şiya‘lar 510, 519
T
Tātlar 78
Türkī 79
Türk-i Ḥıṭāylu 89
Türk-i Semerḳandī 87
Türkler 78, 81, 89
Y
Ya‘ḳūb 303, 321, 603, 627, 631, 654, 685, 690, 696, 1033, 1042, 1046, 1052, 1120, 1127, 1141, 1151, 1152, 2274, 2278, 2298, 2301, 2303, 2310, 2537, 2621, 2638, 2680, 2696, 2706, 2712, 2745, 2831, 2974, 2980,

3087, 3093, 3100, 3102, 3103, 3111, 3127,
 3129, 3173, 3195, 3359
 Yedu'llāh 450
 Yehūdā 1058, 1065, 2758, 2926, 2937,
 2940, 2941, 2946, 2947, 2970, 2973
 Yeşrib 419
 Yezdān 1009, 3366
 Yūsuf 126, 129, 303, 321, 375, 478, 579,
 629, 630, 640, 652, 657, 664, 676, 695,
 1011, 1064, 1103, 1112, 1208, 1215, 1219,
 1237, 1239, 1250, 1257, 1269, 1279, 1312,
 1514, 1521, 1550, 1563, 1595, 1606, 1630,
 1632, 1700, 1754, 1817, 1821, 1892, 1902,
 1934, 1936, 1944, 1949, 1988, 2010, 2025,
 2037, 2055, 2061, 2063, 2073, 2081, 2122,
 2124, 2125, 2141, 2152, 2156, 2159, 2162,
 2168, 2191, 2197, 2256, 2263, 2268, 2269,
 2282, 2292, 2305, 2342, 2375, 2380, 2400,
 2445, 2457, 2466, 2471, 2491, 2502, 2504,
 2509, 2512, 2517, 2518, 2522, 2535, 2547,
 2561, 2571, 2578, 2589, 2607, 2612, 2618,
 2628, 2635, 2674, 2687, 2712, 2737, 2743,
 2750, 2754, 2792, 2805, 2811, 2817, 2820,
 2830, 2834, 2852, 2857, 2862, 2866, 2886,
 2890, 2902, 2909, 2940, 2947, 3042, 3056,
 3057, 3058, 3059, 3070, 3071, 3075, 3082,
 3091, 3094, 3132, 3155, 3159, 3166, 3175,
 3185, 3187, 3199, 3200, 3203, 3204, 3208,
 3209, 3218, 3225, 3228, 3247, 3251, 3257,
 3265, 3293, 3297, 3327, 3484

Yūsuf-ı Ken'ān 258, 1647, 3359

Yūsuf-ı Mısr 367

Yūsuf Züleyhā 76

Z

Zebīhu'llāh 477

Zehrā 511

Zeynü'l-ābidīn 57

Zūrim 106, 107, 112, 116

Zühre 949, 1819

Züleyhā 126, 129, 167, 579, 697, 700, 701,
 706, 722, 725, 727, 730, 784, 796, 812, 831,
 873, 889, 901, 911, 921, 942, 943, 956, 959,
 981, 983, 984, 1209, 1324, 1338, 1348,
 1378, 1402, 1404, 1414, 1511, 1515, 1521,
 1549, 1552, 1556, 1572, 1573, 1591, 1593,
 1595, 1596, 1650, 1662, 1692, 1700, 1702,
 1718, 1740, 1742, 1774, 1790, 1791, 1806,
 1827, 1831, 1845, 1876, 1881, 1902, 1922,
 1934, 1935, 1941, 1953, 1954, 1999, 2004,
 2013, 2027, 2035, 2046, 2056, 2058, 2065,
 2067, 2078, 2081, 2086, 2127, 2128, 2142,
 2157, 2159, 2162, 2163, 2176, 2177, 2178,
 2179, 2183, 2203, 2208, 2214, 2218, 2239,
 2240, 2254, 2329, 2432, 2464, 2477, 2484,
 2489, 2490, 2492, 2499, 2500, 2501, 2534,
 2540, 2545, 2547, 2549, 2560, 2563, 2567,
 2568, 2573, 2579, 2580, 2589, 3255, 3299,
 3310, 3325, 3356, 3484

Zü'l-ķarneyn 496

SONUÇ

Yûsuf u Züleyhâ, Türk edebiyatında kaleme alındığı 13. yüzyıldan günümüze kadar sevilen, sadece edebiyatta değil sanatın birçok dalında ele alınan bir hikâye olmuştur. Bu hikâyenin tarihi kaynaklarına bakıldığında MÖ 17 veya 16. yüzyılda Hiksoslar döneminde Mısır azizinin kardeşlerini ve babasını Mısır'a getirme hikâyesi ile Yûsuf'un hikâyesinin uyuştugu görülür. Mısır'da bulunan bir sütunda da Yûsuf'un tedbiri sayesinde halkın yedi yıllık kıtlıktan kurtulduğu belirtilir. Tell el-Amarna-Briefen'in mektuplarından Mısır'da Filistinli bir baş anbar memuru tespit edilmiş ve Hiksos devrinde kıtlık yıllarının birbirini takip ettiği belirtilmiştir. Bunların dışında MÖ II. yüzyılın sonlarından kalma Mısır firavunu ile bir din görevlisi arasında imzalanan, yedi bolluk yılından sonra yedi kıtlık yılının geleceğini bildiren bir antlaşmayı içeren bir tekstin varlığına rastlanmıştır.

Yûsuf'tan sonra Züleyhâ'nın tarihî bir gerçekliğinin olup olmadığına bakıldığında MÖ 15.yüzyılda yazılmış *İki Kardeş* adlı Mısır hikâyesinin Yûsuf kıssasının en eski hâli olabileceği düşünülmüştür. Bu hikâye göre evli bir kadın, kocasının küçük erkek kardeşini baştan çıkarmaya çalışır. Fakat küçük kardeş bunun olmasına izin vermez ve evden kaçar. Bazı araştırmacılar ise bu hikâye ile Yûsuf u Züleyhâ arasında evli bir kadının oğlu yaşındaki bir gence âşık olması dışında ortak bir yönün olmadığını belirtir.

Hikâyenin dinî kaynaklarına bakıldığında *Tevrat*, *Zebur*, *İncil* ve *Kur'an*'da Yûsuf kıssasına rastlanılır. *Kur'an*'ın 12. suresi "Yûsuf Sûresi" dir. 111 ayetlik bu sûrenin başından sonuna kadar Yûsuf Peygamber'den bahsedilmektedir. *Tevrat*'ta "Yaratılış Kitabı"nın 37-50. bölümleri arası (448 ayet), *Zebur*'da "Mezmurlar Bölümü"nün 105. mezmurunda ve *İncil*'de ise "Elçilerin İşleri" bölümünün 7. babının 8-19. ayetlerinde Yûsuf Peygamber'in kıssası anlatılmaktadır.

Bunlardan *Tevrat* ve *Kur'an* kıssayı diğerlerine göre daha detaylı anlattıkları için çalışmada ele alınmıştır. *Tevrat* ve *Kur'an* anlatıları temelde aynı olsalar da ayrıntılarda birbirlerinden farklılık göstermektedirler. *Kur'an*'da kıssa daha şiirsel ve edebî yönü güçlüyken, *Tevrat*'ta daha tarihî, ölçülebilir ve ayrıntılı olma özelliği göstermektedir. Örneğin *Kur'an*'da Yakup, Yûsuf ve Bünyamin'in ismi dışında şahısların ismi belirtilmez. Fakat *Tevrat*'ta *Yakup Mısır'a Gidiyor* adlı 46. bölüm tümüyle Yakup'un oğulları ile onların oğullarının adlarına ayrılmıştır. Bu yönden *Tevrat* anlatısı *Kur'an* anlatısına göre daha ayrıntılı ve uzundur. Bunların dışında Züleyhâ karakterine *Tevrat*'ta Mısır azizi Potifar'ın karısı, *Kur'an*'da ise Mısır azizinin karısı şeklinde rastlanır. Bu karaktere mesnevilerde Züleyhâ şeklinde rastlanmasının kökeni H. III. yüzyılda *Taberî Tarihi*'ndeki kullanıma dayanmaktadır.

Kıssa, Doğu edebiyatlarından Arap, Fars, Afgan, Urdu ve Türk edebiyatında; Batı edebiyatlarında ise Yunan, İspanyol, Fransız ve Alman edebiyatında ilgi görmüş ve kaleme alınmıştır. Çalışmanın

sahası olan Türk edebiyatında 48 mesnevi şeklinde kaleme alınmış Yûsuf u Züleyhâ hikâyesi tespit edilmiştir. Hikâyenin manzum olarak yazılmış şekillerinin yanında mensur ve manzum-mensur karışık şekillerine de rastlanmaktadır. Hikâyenin, klasik Türk şiirinde ele alınan örneklerinin yanı sıra halk edebiyatı sahasında ele alınmış örnekleri de mevcuttur.

Söz konusu çalışmanın şairi Mazlûm ve eseri hakkında tezkireler ve edebiyat tarihlerinde herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Böyle bir durum karşısında elde bulunan tek eseri Yûsuf u Züleyhâ'dan yola çıkılarak şairin biyografisi oluşturulmuştur. Buna göre Mazlûm mahlaslı şairin adı Kerîm Mîr Mihralî/Kerim Mîr Ali'dir. Eseri H. 1185 / M. 1771-72 yılında 45 yaşında kaleme aldığını belirten şairin doğum tarihi buna göre 1726'dır. Şair soyunun Şerif, mezhebinin ise Şii olduğunu belirtir. İran'ın çeşitli şehirlerinde yaşayan müellif aslen Sebzevarlıdır.

Tenkitli metin sonucunda oluşturulan çalışmanın beyit sayısı 3518, vezni ise *mefâ'ülün mefâ'ülün fe'ülün*'dür. Mesnevinin içerisinde çeşitli durumlarda kahramanların ve müellifin ağzından söylenmiş 82 gazel ve 2 müstezat bulunmaktadır. Herhangi bir kimseye sunulmayan eser H. 1261 / M. 1845 yılında Ramazan adlı bir müstensih tarafından istinsah edilmiştir.

Eserin dışyapı özellikleri incelendiğinde içerisindeki 82 gazel ve 2 müstezattan dolayı üç nazım şekli ve bunların yazımında beş ayrı veznin kullanıldığı görülmektedir. Kafiye kullanımlarında mürdef ve müesses kafiye'nin hâkimiyetinin görüldüğü eserde redif kullanımlarına da sıkça rastlanmaktadır. Rediflerin çoğunun Türkçe kelime ve eklerden oluşması eserin üslubunun yalın olmasını sağlamıştır. Bunların yanı sıra hikâyenin anlatımında birçok Türkçe deyim ve deyimler kadar çok olmasa da atasözlerine rastlanmaktadır. Eser, Câmî'nin *Yûsuf u Züleyhâ*'sından serbest bir çeviri olmasından dolayı Farsçadan çevrilmiş deyim ve birleşik fiilleri de barındırmaktadır. Eserin bu özelliğinden dolayı bazen üslubunun anlaşılmaz olduğu söylenebilir.

Mesnevinin şahıs kadrosu hayli kalabalıktır. Birinci, ikinci ve üçüncü dereceden şahıslar olarak kategorilendirilen bu kişilerin yanı sıra hikâyede rol alan ve olağanüstü özellikler gösteren kurt, deve gibi varlıklar da mevcuttur.

Hikâyede büyük bir çoğunlukla hâkim bakış açısı kullanılıp olaylar anlatılmıştır. Kahramanların sözü aldığı ve gazel okuduğu kısımlarda ise kahraman bakış açısı kullanılmıştır. Hikâyenin anlatımında anlatma-gösterme, diyalog, geriye dönüş, iç çözümleme, montaj ve özetleme gibi anlatım tekniklerinden faydalanılmıştır.

Mesnevinin zamanı birçok Doğu anlatısında olduğu gibi ölçülemez bir özelliğe sahiptir. Zaman kronolojik olarak aksa da günler, aylar ve yılların konumu belli değildir. İfadeler, *7 yıl, 40 yıl, bir niçe gün, üç gün* gibi belirsizdir.

Hikâyedeki mekânların çoğu tarihsel gerçek mekânlardır. Bu mekânlar günümüzde de varlığını sürdüren *Kenan (Filistin), Mısır, Yemen, Mağrip, Şâm* gibi ülke ve şehirlerdir. Mesnevinin mekân kullanımı yönünden gerçekçi olduğu söylenebilir. Açık mekânlarda gerçekçi olan mesnevi kapalı

mekânlar konusunda daha muğlak bir özellik göstermektedir. Züleyhâ'nın yaptırdığı *nakışlı yedi ev*, Yûsuf'un şehrin dışında yaptırdığı *misafirhane* ile Mısır'da yaptırdığı *nakışlı ev*, Züleyhâ'nın Mısır'a gelirken konakladığı *çadır* mesnevideki açık mekânlar kadar yeri bulunabilir değildir.

Mesnevîde dinî bir kıssa olmasından dolayı İslâm dininin yanı sıra puta tapanların inançlarından da öğelere rastlanmaktadır. Allah ve Cebrail hikâyede yönlendirici güçler olarak yer almakta, *Kur'an*'da adı geçen birçok peygambere rastlanmaktadır. Mazlûm'un Şii mezhebinde olmasından dolayı Hz. Ali ve on iki imamın övgüleri eserde yer almaktadır.

Psikolojik yönü ağır olan eserde tabiat büyük bir kaplamaz. Dış dünya çoğunlukla kendisinden bahsedilen veya benzetme unsuru olarak kullanılan bir olgudur.

İnsanın var olduğu yerde sosyal ilişkilerin ve hayatın olması kaçınılmazdır. Sosyal hayat; devlet idaresi, hukuk, eğlence, evlilik gibi öğeleri kapsamaktadır. Buna göre padişahlıkla yönetilen, kölelik sisteminin olduğu, cezaların idam ve zindana atılma şeklinde tezahür ettiği bir toplumla karşılaşılır.

Mesnevî çift kahramanlı bir aşk mesnevisi olma özelliğinden dolayı aşk, âşık, ayrılık, güzellik, hasret ve cinsellik gibi öğeleri barındırır. Bu öğeler mesneviyi sarmal bir şekilde kaplamıştır. Bunlardan cinsellik öğesinin kullanımından bir peygamber kıssası olmasına rağmen kaçınılmamıştır. Bu da mesnevinin dikkat çeken özelliklerindedir.

Mesnevîde, bu hikâyenin alemi hâline gelmiş gömlek, kuyu ve aldatma motifleri vardır. Kuyu ve gömlek motifi için bu kıssadan diğer anlatılara geçmiş motifler denilse yeridir. Motiflerin yanı sıra mesnevîde masal unsurlarına da rastlanmaktadır. Bunlar konuşma özelliği gösteren hayvanlar ve kadehtir. Bu öğelerin *Tevrat* ve *Kur'an*'da olmayışı bu öğelerin sonradan hikâyeye eklendiğini gösterir.

Mazlûm'un Yûsuf u Züleyhâsı Câmî'nin 15. yüzyılda kaleme aldığı Yûsuf u Züleyhâ'nın serbest bir çevirisidir. Mazlûm, mukaddime bölümünde 12 imam övgüsü, Hz. Ali'nin övgüsü, Hızır ile Cebrail arasında geçen bir hikâye anlatımıyla Câmî'nin eserinden farklı özellikler gösterir. Şair, mukaddime bölümünde bu farklılıklarına rağmen Câmî'nin eserinden çeviri beyitlere de yer vermiştir. Mesnevinin hikâyenin anlatıldığı asıl bölümü Câmî'nin eseriyle benzer, farklı ve onda olmayan bölümler içerir. Câmî'de olan olayların birebir çevirisinin yanı sıra onda olmayan olaylara da yer verilmiş bazı olaylar da farklı anlatılmıştır. Örneğin Mazlûm'da Yûsuf'un kardeşlerinin Mısır'a üç defa gelip gidişleri Câmî'de yer almaz. İki mesnevinin en belirgin farkı Mazlûm'un Câmî'den tasvir yapılan bölümleri almayı ve ondan farklı olarak 82 gazel ile 2 müstezat söylemesidir. İki mesnevinin de vezni *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün*'dür. Mazlûm'un eseri 3518 beyitken Câmî'ninki 4012'dir.

Tenkitletli metin elde olan iki nüsha esas alınarak hazırlanmıştır. Metin oluşturulurken nüshalardaki vezne ve anlama uygun ifadeler seçilmiş, seçilmeyen ifadeler ise aparatla nüshanın sembolü ile

gösterilmiştir. Vezin bozuklukları, müstensih hataları, Arapça ayet, ibare ve ifadeler ile Farsça beyitlerin anlamı aparatta verilmiştir.

18. yüzyıl Azerbaycan ve Çağatay Türkçesi ile yazılmış eserin Türkiye Türkçesinden farklı dil ve imlâ özellikleri örneklerle belirtilmiştir.

Sonuç olarak 18. yüzyılda Mazlûm mahlaslı bir şair tarafından yazılmış eser Türk edebiyatına tanıtılmış, Câmî'nin mesnevisi ile karşılaştırılarak şair üzerindeki etkisi ortaya konulmuş ve Türk edebiyatına yeni bir Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi kazandırılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aça, M. (2013). *Oğuznamecilik geleneği ve Andalıp Oğuznamesi*. Konya: Kömen Yay.
- Açıkgöz, N. (2017). *Riyâzî Muhammed efendi tezkiretü's-şu'arâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Erişim Adresi: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0>
- Adıvar, H. E. (1968). *Kenan çobanları, maske ve ruh*. İstanbul: Atlas Kitabevi Yay.
- Akpınar, Ş. (2016). *Tâ'ib kıssa-i Yûsuf*. Konya: Planet Yay.
- Aksoy, Ö. A. (2017a). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü 1 (Atasözleri sözlüğü)*. İstanbul: İnkılâp Yay.
- Aksoy, Ö. A. (2017b). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü 2 (Deyimler sözlüğü)*. İstanbul: İnkılâp Yay.
- Aksoyak, İ. H. (2007). Manastırlı Celâl'in hüsn-i Yûsuf adlı eseri. *Edebiyat Yazıları Mustafa İsen Armağanı*. A. Külahlıoğlu İslam, S. Eker (Eded.). Ankara: Grafikler Yay.
- Aktaş, H. (2006). *Abdurrahman Gubârî Yûsuf u Züleyhâ*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniv.
- Aktaş, Ö. T. (2003). *Köprülüzâde Esad paşa'nın terceme-i Yûsuf u Züleyhâ adlı eserinin bilimsel yayını ile eserin şekil ve muhteva bakımından incelenilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Üniv.
- Akyıldız, D. (2012). *18. yüzyıla ait bir kıssaKıssa-yı Yûsuf (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Antalya: Akdeniz Üniv.
- Algar, H. (2016). *Abdurrahman Câmî*. Tercüme: A. .T. Orhan, Z. H. Orhan, (Ter.). İstanbul: Litera Yay.
- Allahverdiyeva, Ş. (2011). Azerbaycan ağızlarında kullanılan arkaik zarf-fiiller. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*. S. 11. s. 70-80.
- Alparslan, A. (1996). Gubârî Abdurrahman. *TDV İA*, C. 14, .167-169. İstanbul.
- Alptekin, A. B. (1997). *Halk hikâyelerinin motif yapısı*. Ankara: Akçağ yay.
- And, M. (2015). *Minyatürlerle Osmanlı-İslâm mitolojyası*. İstanbul: YKY.
- Araz, N. (2008). *Okan Demiriş Yusuf ile Züleyha (Opera, 3 perde)*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir Devlet Opera ve Balesi.
- Arda, Z. C. (1970). Edebiyatta motif araştırmaları. *Fikir ve Sanatta Hareket*. S. 55. C. 5. , s. 20-23.
- Argunşah, M. (2013). Haliloğlu Ali'nin Yusuf ve Zelihası ve dili üzerine yeni görüşler. M. Özkan, E. Doğan (Yay. haz.). *Uluslararası Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri (1-2 Aralık 2010)*. İstanbul: İstanbul Üniv. Yay.
- Arslanoğlu, İ. (2000). Alevîlik nedir? *Türk kültürü ve Hacı Bektaş Velî araştırma dergisi*. S.13. s.1-34.
- Ata, A. (1997). *Nâsirü'd-dîn bin Burhânü'd-dîn Rabgûzî, , kısâsu'l-enbiyâ (Peygamber Kıssaları) [Giriş-Metin-Tıpkıbasım], 2 cilt*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Dil Kurumu Yay.
- Ayan, G. (2005). Tâ'ib ve Yûsuf u Züleyhâ'sı. *Osmanlı Araştırmaları XXVI Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu'na Armağan-II*. s. 73-84. İstanbul.

- Ayan, G. (2007a). Nur Muhammet Andelip ve Yusuf kıssası. S. Şimsir, B. Aydoğan, (Eded.). *Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslar Arası Sempozyumu 21-23 Mayıs Bildiriler*.
- Ayan, G. (2007b). Tebrizli Ahmedî ve Esrar-name isimli mesnevisi. *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları, Vol. 2/3 Summers*, s. 100-105.
- Ayan, H. (1983). Hâmidî-zâde Celîlî. *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, C. 17-21. , S. 1-2. s. 15-45.
- Aydemir, Y., Çeltik, H. (2012). Redife farklı bir bakış: divan şiirinde ön kafiye ve ön redif. *Kafiyenin Şiiri Şiirin Kafiyesi- Divan Şiirinde Kafiye Hünerleri-* Ankara: Kurgan Edebiyat Yay.
- Aydın, Ş. (2008). *İran kütüphaneleri Türkçe yazmalar kataloğu*. İstanbul: Timaş Yay.
- Aynur, H. (1999). *15. Yyyy. şairi Çâkerî ve divanı-inceleme-tenkitli metin*. İstanbul: Yenilik Basımevi.
- Azamat, N. (1988). Yeni bir Ahmedî ve iki eseri: Yûsuf u Zeliha, Esrarnâme tercümesi. *Osmanlı Araştırmaları VII-VIII*, s. 347-364.
- Bayram, Ö. (2005). *Azerbaycan sahası tezkireleri ve Seyyid Azim Şirvânî'nin tezkiresi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi üniv.
- Bursalı Mehmed Tahir (1333a). *Osmanlı müellifleri*. C. 1. İstanbul: Matbaa-ı Âmire.
- Bursalı Mehmed Tahir (1333b). *Osmanlı müellifleri*. C. 2-1. İstanbul: Matbaa-ı Âmire.
- Bursalı Mehmed Tahir (1338). *Osmanlı müellifleri*. C. 2-2. İstanbul: Ali Şükrü Matbaası.
- Caferoğlu, A. (1988). Azerbaycan edebiyatı. *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi* S. 37. s. 164-169.
- Canım, R. (2000). *Latîfî tezkiretü 'ş-şu'arâ tabsıratü 'n-nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Başkanlığı.
- Canım, R. (2014). *Divan edebiyatında türler*. Ankara: Grafiker yay.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yay.
- Cin, A. (2004a). Ali'nin kıssa-i Yusuf adlı eserinin Türkiye yazması. *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri*, ATTYK. Ankara.
- Cin, A. (2004b). *Ali, kıssa-i Yûsuf (H.630/M.1233) (İnceleme-Metin-Dizin)* (Yayımlanmış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniv.
- Cin, A. (2011). *Türk edebiyatının ilk Yûsuf ve Züleyhâ hikâyesi Ali'nin kıssa-yı Yûsuf'u*. Ankara: TDK Yay.
- Cunbur, M. (1999). *Son asır Türk şairleri (Kemâlû 'ş-şuarâ) İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal*. C. 1. Ankara: Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Çavuşoğlu, M. (1979). *Yahyâ bey Yûsuf ve Zelihâ (Tenkidli Basım)*. İstanbul: İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi Yay.
- Çelebioğlu, A. (1999). *Türk edebiyatında mesnevi (XV. yüzyıla kadar, Sultan II. Murad devri)*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Çeri, A. (2010). *Tebrizli Ahmedî'nin Yûsuf u Zelihâ isimli eseri (Vr. 35b-70b) (İnceleme-Metin-Dizin)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniv.
- Çetin, N. (2012). Yeni Türk şairinin "Yusuf ve Züleyha hikâyesi" duyarlılığı. *Yeni Türk Şiirinde Geleneğin İzleri*. Ankara: Akçağ Yay.
- Çetin, N. (2015). *Roman çözümleme yöntemi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Çınarcı, M. N. (2016). *Şemsî Yûsuf u Züleyhâ*. Ankara: Grafiker Yay.

- Çiftçi, Ö. (2017). *Fatîn Davud hâtîmetü'l-eş'âr (Fatîn tezkiresi)*. Ankara: Kültür Ve ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Ve ve Yayınlar Genel Müdürlüğü. Erişim adresi: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0>
- Çiftöğlu, A. (2006). *Muhammed b. Muhammed Altıparmak'ın mensur Yusuf ve Zeliha'sı transkripsiyonlu metin - inceleme - sözlük*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniv.
- Daşdemir, Ö. (2012). *Halk hikâyesi olarak Yusuf ile Züleyha*. İstanbul: Fenomen Yay.
- Demir, R. (2006). *Hatâyî-i Tebrizî ve Mollâ Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ mesnevîleri üzerinde karşılaştırmalı bir inceleme (İnceleme-Metin)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Van: Yüzüncü Yıl Üniv.
- Demirel, M. (1983). *Kemal Paşazâde Yusuf u Züleyha*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Deniz, R. (1998). *Haliloğlu Ali'nin Yûsuf ve Zelihâ kıssası* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Elazığ: Fırat Üniv.
- Dilçin, C. (2013). *Yeni tarama sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- Dilçin, C. (2016). *Örneklerle Türk şiir bilgisi*. Ankara: TDK yay.
- Dilçin, D. (1946). *Şeyyad Hamza Yusuf ve Zeliha.*, İstanbul: Klişecilik ve Matbaacılık T.A.Ş.
- Doğan, A. (2014). *Bağdatlı Zihni Yûsuf u Züleyhâ*. İstanbul: Kesit Yay.
- Doğan, R. (2005). *Ahmedî-i Âmidî'nin Yûsuf u Züleyhâsı (Metin-İnceleme)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniv.
- Dolu, H. (1952). Yûsuf hikâyesi hakkında birkaç söz ve bazı Türkçe nüshalar. *İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. C. IV. s. 419-437. İstanbul: Osman Yalçın Matbaası.
- Dolu, H. (1953a). *Menşeyinden beri Yûsuf hikâyesi ve Türk edebiyatındaki versiyonları* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniv.
- Dolu, H. (1953b). Sultan Hüseyin Baykara adına yazılmış Çağatayca manzum bir Yusuf hikâyesi. *İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. s. 51-58.
- Eckmann, J. (2013). *Çağatayca el kitabı*. G. Karaağaç (Çevçev.). İstanbul: Kesit Yay.
- Eminoğlu, E. (2008). *Şeyyâd Hamza destân-ı Yûsuf (Dil İncelemesi-Metin-Dizin)*, İstanbul: IQ Sanat Yay.
- Erdoğan, M. (2013). *Güzellik unsurlarıyla divan şiirinde sevgili*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Ergin, M. (1971). *Azeri Türkçesi*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Ertaylan, İ. H. (1948). Türk dilinde yazılan ilk Yusuf ve Züleyha. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. C. 3. S. 2. s. 211-230.
- Ertaylan, İ. H. (1960). *Yusuf ile Züleyha*. İstanbul: İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Fayda, M. (1995). Emirü'l-mü'minîn. *TDV İA*. C. 11. S.156-157. İstanbul.
- Furat, A.S. (2001). Yûsuf. *İslâm Ansiklopedisi MEB*, C.13. Eskişehir: Etam A.Ş. Matbaa Tesisleri.
- Genç, İ. (2000). *Esrar Dede tezkire-i şu'arâ-yı Mevleviyye (İnceleme-Metin)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- Gökcan Türkdoğan, M. (2008). *Klasik Türk edebiyatında Yusuf u Züleyha mesnevîleri üzerine mukayeseli bir çalışma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniv.
- Gökcan Türkdoğan, M. (2015). *Ziyai Yusuf (Yusuf Can) Yusuf ile Züleyha Mesnevisi*. İstanbul: Kabalcı Yay.

- Gökçimen, A. (2011). Andalip'in Yusuf Züleyhası. *Kardeş Kalemler*, S. 54. s. 47-49.
- Göre, Z. (2009). *Bilâl Kıssa-i Yûsuf (İnceleme-Metin)*. Ankara: Öncü Kitap.
- Gümüş, K. S. (2014). *Garîb'in İbn-i Abbas'tan rivâyet edilen Yûsuf u Zelihâ hikâyesi (İnceleme-Tenkitleli Metin)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniv.
- Günşen, A. (2006). Göster- ve görset- / körset- fiillerinin yapısı üzerine. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S. 20. S. 35-49.
- Harman, Ö. F. (2013). Yûsuf. *TDV İA*. C. 44, s. 4.. İstanbul.
- Hayyampur, A. T. (1945). *Türk ve İran edebiyatlarında Yusuf ve Züleyha mesnevisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). s. 4-8. İstanbul: İstanbul Üniv.
- Horata, O. (2009). *Has bahçede hazan vakti XVIII. yüzyıl: Son klasik dönem Türk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yay.
- İpekten, H. (1994). *Eski Türk edebiyatı nazım şekilleri ve aruz*. İstanbul: Dergâh Yay.
- İsen, M. (1998). *Sehî bey tezkiresi heşt-behişt*. Ankara: Akçağ Yay.
- İsen, M. (1999). *Lâtîfî tezkiresi*. Ankara: Akçağ Yay.
- İsen, M., Kılıç, F. , Aksoyak, İ. H., Eydurun, A. (2002). *Şair tezkireleri*. Ankara: Grafiker Yay.
- Kadıoğlu, İ. (2017). Diyarbakırlı Ahmedî Yûsuf u Züleyhâ. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Erişim Adresi: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56157,yusuf-u-zuleyhapdf.pdf?0>
- Kahraman, S. A. (1996). *Mehmed Süreyya sicill-i Osmanî* C. 3. N. Akbayar (Yayına Hazaz.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Kaplan, Y. (2014). Gubârî, Abdurrahman efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: Ahmet Yesevi Üniv. Erişim adresi: <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2432>
- Karadağ, Ö. (1999). *Gubârî Abdurrahman ve Ka'benâme'si*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniv.
- Karahan, L. (1985). *Erzurumlu Mustafa Darîr kıssa-i Yûsuf (Yûsuf u Züleyhâ)*. (Yayımlanmamış Doktora teziTezi). Ankara: Gazi Üniv.
- Karakaya, B. (2012a). *Garîb'in Yûsuf u Züleyhâ'sı (İnceleme-Tenkitleli Metin-Dizin)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırşehir: Ahi Evran Üniv.
- Karakaya, B. (2012b). Garîb'in Yûsuf u Züleyhâ'sı. *TÜBAR*. S. 31. s. 129-168.
- Karatay, F. E. (1961). *Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı Türkçe yazmalar kataloğu*, C. II. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Yay.
- Kartal, A. (2014). *Doğu'nun uzun hikâyesi*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yay.
- Kartallıoğlu, Y. , Yıldırım, H. (2012). Azerbaycan Türkçesi. *Türk Lehçeleri Grameri*. A. B. Ercilasun (Eded.). s. 171-230. Ankara: Akçağ Yay.
- Kaşkaya, M. (2004). *Yûsuf u Zelihâ*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniv.
- Kâtip Çelebi (2017). *Keşfü'z-zünûn An esâmi'l-kütübi ve'l-fünûn*. C. 5. R. Balcı (Arapçadan Çevçev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Kavcar, C. (1969). Kemal Paşazâde'nin şairliği ve Yusuf u Züleyha'sı. *TDAY-Belleten*. s. 227-249. Ankara.
- Kayık, S. (2007). *Tebriqli Ahmedî Yûsuf u Zelihâ (1B-35B İnceleme-Metin-Dizin)* (YayımlanmamışYüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniv.

- Kazan, Ş. (2007). Hâmidî-zâde Celîlî ve gazelleri. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish*. Vol. 2/4 Fall. s. 466-494.
- Kocaaslan, H. (2009). *Tuhfe-i Nâ'li metin ve muhteva* 1. cilt, s.1-233. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
- Korkmaz, Z. (1968). Hüseyin Baykara adına yazılmış Çağatayca Yûsuf ve Züleyhâ mesnevîsinin tanınmayan bir yazması ve eserin yazarı. *Türkoloji Dergisi* C. 3. S. 1. s. 7-48. Ankara Üniv. Basımevi.
- Köktekin, K. (1994). *Süle Fakih'in Yusuf ve Zelihası (İnceleme-Metin-Dizin) C. I*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniv.
- Köktekin, K. (1996). Bir Yusuf ve Zeliha şairi Süle Fakih ve eseri. *Atatürk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. S. 4. s. 173-179.
- Köktürk, Ş. (2007). Halil Oğlu Ali'nin Yûsuf ile Zeliha hikâyesi. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish*. Vol. 2/4 Fall.
- Köprülü, M. F. (2001). Çağatay edebiyatı. *İA MEB*. C. 3. 270-323. Eskişehir: Etam A.Ş. Matbaa Tesisleri.
- Kur'an-ı Kerim meâli*. (2011). H. Altuntaş, M. S. Şahin (Hazırlayan). s. 254-266. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Kut, G. (2005). British Museum'daki bazı önemli Türkçe yazmalar ve tevâ'if-i 'aşere'den tâ'ife-i Bektâşiyân. *Yazmalar Arasında Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları-I*. İstanbul: Simurg Yay.
- Kutlar, F. S. (2002). Cinselliğin estetik anlatımı (Hüsrev ü Şîrîn, Hümâ vü Hümâyûn, Cemşîd ü Hurşîd). *Kebikeç*. S. 13. s. 89-109.
- Kutlu, M. (1979). Gubârî, Abdurrahman. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler / İsimler / Eserler / Terimler*, C. 3. İstanbul: Dergâh Yay.
- Kutsal kitap (Tevrat, Zebur, İncil)*. (2016). İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, Yeni Yaşam Yay.
- Kuzubaş, M. (2010). *Kıssa-i Yûsuf u Zelihâ Oflu Bilâl efendi*. İstanbul: Karadeniz Dergisi Yay.
- Küçük, M. A. (2013). Türk destanlarında sayı motifinin dinî yansımaları. *Gazi Türkiyat*. Güz 13. s. 91-109.
- Kültürel, Z. (2001). *Şerîfî Yûsuf u Zelihâ metin-sözlük-tıpkıbasım*. İstanbul: Bayrak Basımevi.
- Levend, A. S. (1960). *Türk dilinde gelişme ve sadeleşme evreleri*. Ankara: TDK Yay.
- Levend, A. S. (1967). Divan edebiyatında hikâyeye. *TDAY-Belleten*. s. 71-117. Ankara.
- Levend, A. S. (1968). Hamdi'nin Yusuf u Züleyha'sı. *TDAY-Belleten*. s. 173-211. Ankara.
- Levend, A. S. (1969). Kemal Paşa-zade'nin Yusuf u Züleyha'sı. *TDAY-Belleten*. s. 251-281. Ankara.
- Levend, A. S. (1984). *Divan edebiyatı kelimeler ve remizler mazmunlar ve mefhumlar*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Levend, A. S. (2015). *Türk edebiyatı tarihi I. Cilt*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Levy, R. (2001). Mîr. *İslâm Ansiklopedisi İslâm Âlemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Biyografya Lügati*. Eskişehir: MEB Yay.
- Mehmed Süreyya (1996). *Sicill-i Osmanî*. C. 5. Seyit Ali Kahraman (Eski Yazıdan Akt.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Musalı, V. (2012). *Azerbaycan tezkirecilik tarihi*. Bakü: Azerbaycan Millî El Yazmalar Akademiyası Muhammed Fuzuli Adına El Yazmalar Enstitüsü.

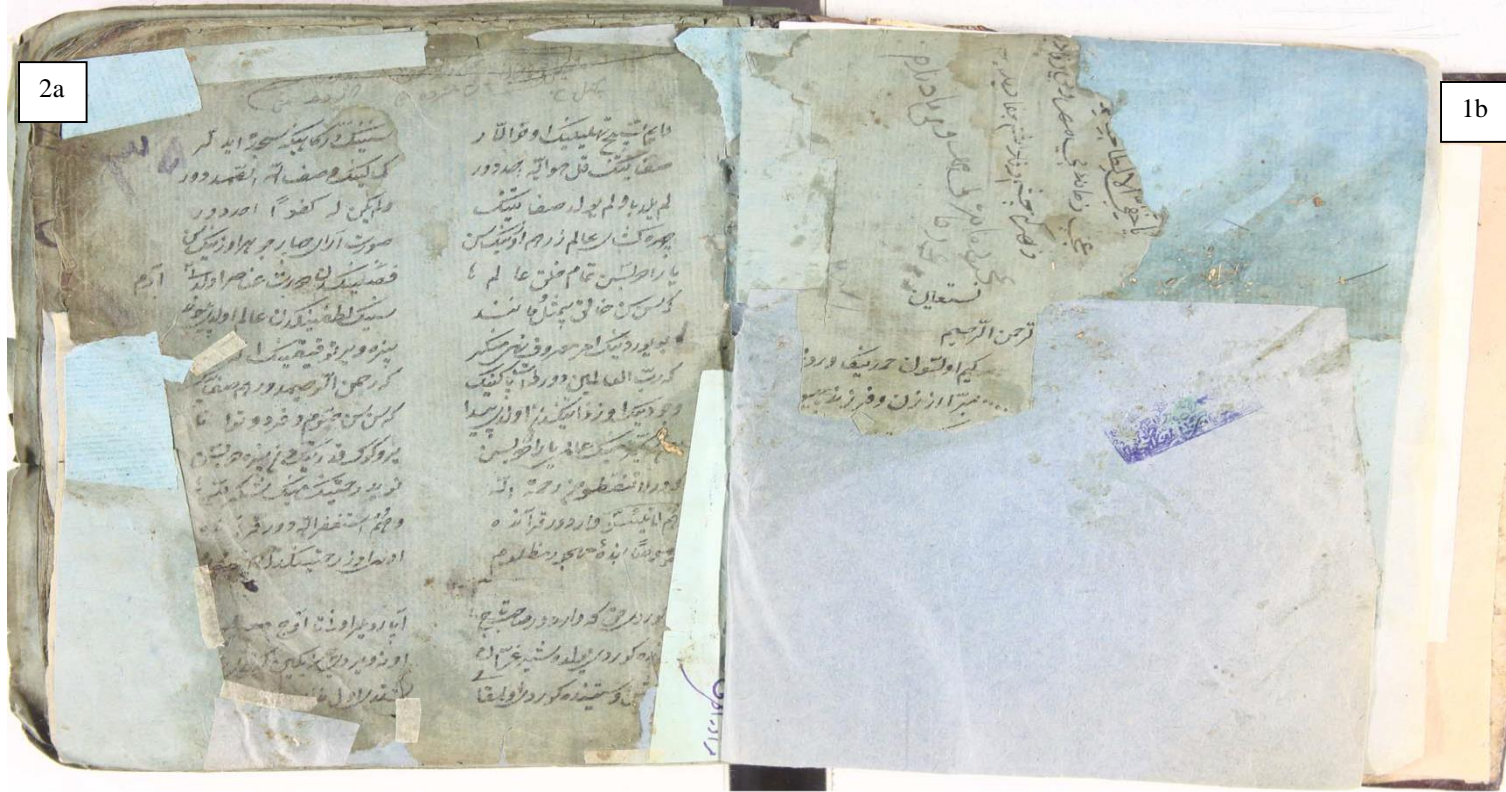
- Muş, Z. (2000). *Arap ve Türk edebiyatlarında “Yûsuf u Züleyhâ” hikâyelerinin mukayesesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara üniv.
- Nalbat, M. (2012). *15.Yy. Şairi Çâkerî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sı (Metin-İnceleme)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniv.
- Nazarov, G. (1973). *Nurmuhammet Andalip Yusup-Züleyha*. Aşgabat: İlim neşriyat.
- Nev'îzâde Atâyî. (1989). *Hadâikü'l-hakâyık fî tekmeleti'ş-şakâyık*. A. Özcan (Hazaz.). İstanbul: Çağrı Yay.
- Nikûbaht, N. ,Yeşil. A. (2012). Te'sîr-i 'Abdurrahman Câmî ber-mesnevî-i Yûsuf u Züleyhâ-yı Türkî (Bâ-Te'kîd-i Ber-Mesnevî-i Hamdullah Hamdî). I. *Uluslara Arası Türk İnan Dil ve Edebiyat İlişkileri Sempozyumu 15-17 Mayıs*. s. 255-277. (Bildiri kitabı).
- Okumuş, Ö. (1993). Câmî, Abdurrahman. *TDV İA*, C. 7. s. 94-99. İstanbul.
- Onur, N. (1991). *Yusuf u Züleyhâ Hamdî*. Ankara: Akçağ Yay.
- Öz, M. (2010). Şîa. *TDV İA*, C. 39. İstanbul.
- Öztürk, Z. (1993). *Hamdullah Hamdî'nin Yusuf ve Zeliha Mesnevisi'nde tipler ve motifler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniv.
- Paçacıoğlu, B. (1993). *Battal-nâme (İnceleme-Metin-İndeks)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kayseri: Erciyes Üniv.
- Paker, S. (2009). Terceme ve nazire olarak çeviri: kültüre bağlı kavramlar ve Osmanlı çeviri tarihi araştırmalarına bir kavramsal çerçeve kurmak. *Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları (Cem Dilçin Armağanı II)*. Z. Toska (Yayına haz.). C. 33/II. s. 89-110.
- Pala, İ. (2009). *Ansiklopedik divân şiiri sözlüğü*. İstanbul: Kapı yay.
- Parmaksızoğlu, İ. (1950). Abdurrahman Gubârî hayatı ve eserleri. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. 1, S. 2, s. 347-356.
- Sakaoğlu, S. (1997). Halk edebiyatı. *TDV İA*. C. 15. s. 345-350. İstanbul.
- Sarıkaya, M. (2009). Teklik ikinci kişi emir çekimlerinin Anadolu ve Azerbaycan ağızlarındaki değişik örnekleri üzerine. *Türklük Bilgisi Araştırmaları- XXV / Bahar*. s. 145-157.
- Schimmel, A. (2011). *Sayıların gizemi*. İstanbul: Kabcacı Yay.
- Settârî, C. (2014). *Züleyha'nın aşk derdi hz. Yusuf hikâyesi*. M. Kanar (Çevçev.). İstanbul: Şule Yay.
- Solmaz, A. İ. (2007). *Tutmacı'nın Gül ü Hüsrev adlı eseri (İnceleme-Metin-Dizin)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniv.
- Solmaz, S. (2018). *Ahdî ve gülşen-i şu'arâ'sı (İnceleme-Metin)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Erişim Adresi: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56733,ahdi-gulsen-i-suarapdf.pdf?0>
- Sungurhan, A. (2017). *Beyânî tezkiretü'ş-şu'arâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Erişim Adresi: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55835,beyani-tezkiresipdf.pdf?0>
- Sungurhan, A. (2017). *Kınalızâde Hasan Çelebi tezkiretü'ş-şu'arâ tenkitli metin*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Erişim Adresi: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0>
- Sümer, F. (1967). *Safevî devletinin kuruluşu ve gelişmesinde Anadolu Türklerinin rolü (Şah İsmail İle Halefleri Ve Anadolu Türkleri)*. Ankara: Güven Matbaası.
- Şahin, H. İ. (2015). Ritüel ve kutsal anlatı ilişkisi bağlamında Balıkesir Çepnilerinin Cem Törenlerindeki “miraçlama”lar üzerine bir değerlendirme. *Millî Folklor*. S. 27. s. 99- 110.

- Şanlı, İ. (2010). Molla Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sının bilinmeyen iki Türkçe şerhi. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Vol. 5/1 Winter*. s. 1328-1345.
- Şemseddin Sâmî (1314). *Kâmûsu'l- 'alâm C. V. İstanbul*.
- Şentürk, A. A. (1994). Osmanlı edebiyatında felekler, seyyâre ve sâbiteler (burçlar). *Türk Dünyası Araştırmaları*. S. 90. s. 131-180.
- Şentürk, A. A. (2002). *XVI. asra kadar Anadolu sahası mesnevilerinde edebî tasvirler*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Şentürk, A. A. , Kartal, A. (2009). *Eski Türk edebiyatı tarihi*, İstanbul: Dergâh Yay.
- Şipal, K. (2010). *Mısır masalları*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Tanyeri, M. A. (1999). *Örnekleriyle divan şiirinde deyimler*. Ankara: Akçağ Yay.
- Tanyıldız, A. (2014). Bekâyî. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim adresi: <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6414>
- Tarlan, A. N. (2003). *Nureddin Abdurrahman ibni Ahmed-i Câmî beşinci taht: Yûsuf ve Züleyhâ*. G. Kut (Yayına haz.). Amerika: Harvard Üniv. Yakınoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü.
- Tekin, M. (2017). *Roman sanatı romanın unsurları*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Terbiyyet, M. A. (1935). *Dânişmendân-ı Âzerbâyecân*. Tahran: Meclis Matbaası.
- Terzibaşı, A. (1988). *Kerkük şairleri*, C. 3. s. 61. Bağdat.
- Thompson, S. (1955-1958). *Motif index of folk-literature*. 6. C. USA: Indiana University.
- Tolstoy, L.N. (2007). *Sanat nedir?* M. Beyhan (Çevçev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Tökel, D. A. (2016). *Divan şiirinde şahıslar mitolojisi*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Yay.
- Turan, L. (2017). *Anlatı denizinden lirizm adalarına yolculuk mesneviyi gazelle okumak (Hüsrev ü Şirin, Yusuf u Züleyha, Leyla vü Mecnun Mesnevileri Bağlamında)*. İstanbul: Kesit Yay.
- Turan, S. , Çetin, K. (2010a). Bilâl Efendi'nin kıssa-i Yûsuf u Zelîhâ'sının Tunus nüshası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* S. 11. s. 197-206.
- Turan, S. , Çetin, K. (2010b). Biyografik bilgi bakımından divanlar: Nâbî divanı örneği. *Mustafa İsen Adına Uluslararası Sempozyum Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Bildiriler*. Ankara: AKM Yay.
- Türk Ansiklopedisi*. (1950). Azerî edebiyatı. C. IV. Ankara: MEB Yay.
- Türk, Ş. (2014). *Hamîdî-i Belhî'nin Yusuf u Züleyha adlı tercümesi ve tahlili*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Fatih Üniv.
- Türkan, K. (2008). *Türk dünyası masal geleneğinde Şamanistik unsurlar*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniv.
- Uluhan, Ç. H. (2007). *Kerküklü şair Muhammed Nevrûzî Yûsuf ile Züleyhâ inceleme- metin (1-3734)*, C. I. Ankara: TDK Yay.
- Usluer, F. (2007). Aşk mesnevilerinde cinsellik mazmunları. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Vol. 2/4 Fall*. s. 795-822.
- Uygur, S. (2003). *Ali'nin Kıssa-i Yûsuf'u (Giriş- İnceleme-Metin-Sözlük)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniv.

- Ünlü, O. (2005). Abdurrahman Gubârî Efendi ve Kıssa-i Yûsuf'u. *Erciyes S.* 333. s. 16-20.
- Ünver, İ. (2011). Mesnevi. *Türk Dili, Türk Şiiri Divan Şiiri Özel Sayı II.* S. 415-416-417. s. 430-563. Temmuz-Ağustos-Eylül 1986.
- Üst, S. (2007). Nahîfî'nin Yûsuf u Zelîhâ mesnevisi, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol. 2/4, s. 823-957.
- Yapıcı, A. İ. (2006). *Ahmedi'nin Yusuf u Züleyha'sı.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniv.
- Yardımcı, M. (1999). Geleneksel kültürümüzde ve âşıkların dilinde sayılar. *Uluslararası Çukurova Bilgi Şöleni (Sempozyum) Bildirileri.* s. 636-647. Adana: Adana Valiliği Yay.
- Yavuz, K. (2000). *Âşık Paşa, Garib-nâme I/1, I/2.* İstanbul: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yazar, S. (2006). *Seyyid Şerîf Mehmed Efendî; hayatı, divanı ve hilyesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Fatih Üniv.
- Yazar, S. (2007). Fetihnâme-i Kıbrıs'ın müellifi olan "Şerîf" kimdir? *Selçuk Üniv. Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi.* S. 18. s. 175-192.
- Yazar, S. (2009). 16. asır şairlerinden Eğirdirli Şerîfî'nin şevâhidü's-ş-şühedâ'sı. *Turkish Studies, Vol. 4/2 Winter.* s. 1092-1116.
- Yazar, S. (2011). *Anadolu sahası klâsik Türk edebiyatında tercüme ve şerh geleneği.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniv.
- Yazır, E. M. H. (2014). *Hak dini Kur'an dili meâli.* L. Cebeci, S. Kılıç (Sad.). Ankara: Akçağ Yay.
- Yelten, M. (1988). Şirvanlı Mahmud'un hayatı ve eserleri. *Türk Dünyası Araştırmaları, S.* 57. s. 157-169.
- Yıldız, A. (2009). Tercüme kavramı ve Türkçe mesnevilerde tercüme meselesinin klâsik edebiyatlar bağlamında yorumlanması denemesi. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Vol. 4/7 Fall.
- Yıldız, A. (2012). 18. yüzyıl mesnevilerinin ışığında Osmanlı edebiyatında edebî çözüme: klasikten klasik sonrası devreye geçiş. *TÜBAR- XXXII / Güz.* S. 307-329.
- Yıldız, A. (2013). *Çâkerî, Yûsuf u Züleyhâ.* Ankara: Hitabevi Yay.
- Yılmaz, M. (2013). *Kültürümüzde ayet ve hadisler (Ansiklopedik sözlük).* İstanbul: Kesit Yay.
- Yuvacı, B. (2014). *Tuhfe-i Nâilî metin ve muhtevâ (II. Cilt s.735-999).* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniv.
- Zavotçu, G. (2017). *Rızâ tezkiresi.* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Erişim Adresi: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56060,riza-tezkiresipdf.pdf?0>

EKLER

EK 1: YÛSUF U ZÜLEYHÂ'NIN G NÜSHASININ FOTOKOPİSİ

سلام الله عليك يا محمد يا
 بنده غايبانه كلكم سيره ايد
 محمد در اسلام عليك
 بوسه زدن خونگ لوديندني سجا
 يا نزهه شير بر خنجر خاظر اوليك
 دوزخ يا كيك بكيه يوشم زاد
 كه ريب كيم بر اين نزه اوله نظر
 كوريب كيم بوزك وار دور بيزه
 عيسيكه زينه بيزه در سوز
 بيزه كور در پير الما ونده احمد
 در خون ايندراونده خون لطف
 خون زنده فكر در قايوب هم
 در سوز اوله زنه شان
 سوز يا عينا ناردن پيلو سوز
 المنة الله ويردر
 كوريب كيم بوزك وار دور بيزه
 سيره غايبانه كلكم سيره ايد

كاتب سن خير مقدم يا محمد يا
 كيم آيتور يا محمد مر عبد الله
 وصلى الله محمد يا عفيف
 ارباب بدن اوز بويور در فرمان
 محمد سير بر خنجر خاظر اوليك
 كه تا اوله است يوكه شش اوله شش
 اوستيكر زاديديرتا با خاظر
 علكيم لويك وار دور ديلينه
 نبي تا مشر كوريز در يوز
 ايكر بولور در در اول
 قاتيل عرش اوله شش
 چه كلكم عرش اوله شش
 كه معراجين اوله يارب مبارك
 برا قيمدن سن آرتوق يوكه كور
 بغير هيچ كوردر سيله دوزخ
 كه منده ايلير عرش يوكه كور
 كه سندن بيج سوز خاظر

بر اول كه سيزه اوله قاييل
 كل ايتلوم آيتور وصف احمد
 شكره تاريه كيم سير خايم واكيب
 فرزند خاظر خايم بر كورن ايم خايم
 فرزند كورن اوينيلر خايم
 يوزيك كورن مستفا با خايم
 خايم كورن اوينيلر خايم
 تخان دردم و وصف خايم
 بختينيك يارشا خايم
 عله دور يارشا كورن جهان
 عله دور خايم خايم لور ك
 عله دور قور خايم اعنبر خايم
 خايم اوله من دور خايم
 خايم اوله من دور خايم
 خايم اوله من دور خايم
 خايم اوله من دور خايم

عبدالله يا محمد يا
 علكيم وار دور دانا احمد
 احمد سركيم بر علكيم وار
 رخ كورن كورن كورن كورن
 نول حقيقه يار ايلير خايم وار
 كورن اوينيلر خايم
 و ديدنيق كورن اوينيلر خايم
 اونه كورن اوينيلر خايم
 اونه كورن اوينيلر خايم
 عله دور يارشا علم بختينيك
 عله دور دانا احمد
 عله دور خايم خايم لور ك
 عله دور قور خايم اعنبر خايم
 خايم اوله من دور خايم
 خايم اوله من دور خايم
 خايم اوله من دور خايم
 خايم اوله من دور خايم

اولاده وارد در پنج جور و غلظت
قلبه نامو وارد پله فرخناک
منم مظلوم اسلیم سبز وارد دور
ادیم که میدور اسلیم شریف دور
منیم با باله عید و وارد در کاس
المرقد و ما وار سیر نور
ضوین اولکه سینه منم غریبیم
خدا و یسوع غریب لیتقه نجاییم
تور کون منی بوردن سبز واره
نجای سکنیم اولد یضایان
اوست خفته ناموس سوزمن پاک
نیچ ایل کون کیدیب زور کوریم
خوش اولدوریم خوش اولد کجوسا
باشت عیندیندور یبر یوزینده
قرنیک یوزن لرا ناموس متور
نه باش خوش هوا او خوش صفا دور
خداون خد کون اولد هر بلادن

بهر پیشه ناموسی ماه تابان نام
که بیلوان دیکه اگر او تراک
غریب کرده که داریم خدا دور نام
اگر چه مظلوم طبعیم طریف دور
کشت علقیده واریمیش لرا یتمار
کیم انفا سیندن اولدیم سینه نامور
دیار و یارون منیم نصبیم
موشم و غصه دن و یسوع بر ایم
که تیسیم بیکم اول یار و دیاره
نیچ کون کوردیم او نه یاش دور
بلد صاحب غنا زو عقیق و اوراکت
مسک خوشی کلیمو یاش اولد اولد
ارم سیدیند از توفد و او صفا
اوستک خوب سار زان زینن
کل اسیندن دماغ اولدیش معطر
باشت نکت زنجاب دکت دور
کمدار اولد هر قسط فلان دن

(دور)

زوریم نه یاشین خیزد و در طبع فزا
یا بچ برده یوشد و او بیک کوز الویر نام
خلفه نامسخا و کوز غلظت زبان
تقریریه ریخت کله او بیکه صفت ایکلیک
مظلوم سبز زار و غریب دور نام توان
صوره به طر ضرا اولد مننه امکان
اوستک خلق منیم باشم مرد با دور نام
یوشیمش کشت رشت رار و دور نام کوز
اوستک هر دور پر لری ناموس مضمول
زیاختی وار و یبر تراک صاف
ناموس من و یبر دیند از صفا
المرتا اولد اولد و ز کتیار نام
اولاد خد کون منی هر بلادن
یوسورت منقران صورت غر خدا دور
حقیقت عشق دور ایله تقاضا
حقیقت بو بر یقیند و در بهر نکت
حقیقت کوزین کوزت غریب نام

باغله ریح خوش هوا دور غلظت ریح کشت
عبیل لرا قهر لرا ناموس خوش صدا
ناصح اولوب رفیق منی زار ب لرا
دال و در وقت چشتر لرا نامو با صفا
زور عیده تیلر ناموس در لرد و او
هوا کوزیک کوزک ز ملک صفا نام
کوزیک هر هم آرام جان دور
شیریند و تازه وقت مکسر
سیر سینه ز زبان خدال معقول
طیبت مهربان و یاش غلط منی
رشته یوز دیکو و خوش کفت رمالح
اوستک هر کوز لعل بو طرز طیار
خضوع منم خدقر اولد کوز
که صورت عشق بر ملک بر یقیند
و کوز بوخ ناره دور کوز لیتقا
در بوخسه کوز لعلد و اربان
بی ز عشق صورت نامعرب یار

یوزین اول شمع نور و قند روشن
 یوزیند قویا شمع چرخش پرتر
 یوزیند یوزینی بزرگتر
 شیرین آغزینی قندان چرخش
 مسکن ز چرخ و پیر در سجده
 و پیروب تر یا اول چرخ نور آیین
 او در شمع عشقند ایله زنده کاند
 پراولکم عشق سیر مرلقه دور
 که کرمی اول قیلند در سجده
 سستند اول آینه آسوه
 ایزلسک هم آینه ضیبه دور
 مژدن اورنده وارین نهان
 دیکند با غلام مظلوم ناله
 شولیکه ور عشقند پیر امیر راه
 چه کرمکله در شوبه و در دفتر عشق
 او زیند چرخ که کور در شطرنج
 عالمه پیرند وار دیر خلا یق ناله

که پیر ازین بی با ندیر در چرخ کلشن
 قیلوب نیلوفر ساجری تاب
 که بخون کل یوزینه قیلدر میل
 که پیر ویزانند و پیر در فریاد
 زلیخا او ندان اولد خلقه رسوا
 کیم او ندان شیخ صنوع اولد پیرین
 نامو اقام ایله رواج فسد
 اول عشق و شکر عشق خدا دور
 او زلیخا کیم هم قلند در سیل
 سست نهان اولدور آینه کاسه
 دیمه آینه هم نوردن جبار دور
 نامو پیرده وار هر اول یکه
 که بوقته ده یوزدور بیخ پان
 اولکیم بو بلبل قورن لالی
 کل آیتور نیلوفر عشق با دفتر
 جا قدر عالمه نیک انا الحق
 اولوب هر بریسی بر زاده عشق
 بر سر عشق

برای عشق اولد رنگه مال
 برای عشق زرع و زرع
 برای عشق ملا لقا علم ناله
 برای عشق اول حسن حقیقه
 شکر پیکیم عشق سینه بر کیم یوزدور
 که چانه لرند و عشق عاشق
 قالدیر بهایم تک چاده
 بجه ایله که اولدیم پیاده
 عجب زنگور عشق خداوند
 بیخ عشق کله که کیند پیر جانان
 اولار دن قالدیم نام و ناله
 اگر بوجم دن ایچیز در بخون
 عالمه وار هر وقت که فراوان
 اولار نیک اوینی بیخ کیم سینه
 که دیکلمه که عشق کیم در صیقل
 اگر کیم ایسک یوزد پیر با لبق
 کونق تاچ نه بود پیر حازه

برای عشق کلور و لاله ناله
 برای عشق کسب جماعت
 برای عشق زنا دلقه حلم
 که تیره حق تعالی تک رفیق
 انا الله مبین دین ده یوزدور
 نه و اول معنرسی کاذب صفاق
 خدا عشق سینه سینه آرا ده
 خدا کیم عشق اولدوم کرم
 که بو عالمه یوزدور اولد ما ناله
 که بیخ بلبلد عشق وارد ناله
 نه وار خلق سینه کینه دستا
 اولنک آدینه دور شرف در کردور
 ناموس سینه طوقس خرامان
 اولار نیک یوزینه نظرده ساله
 در لاله بلبل و پیر دانه عشق
 که عشق سینه تاچ سست علم انا
 اولد علمس در کس سینه خا ناله

السیان

سند اول طویعون شیشه کب
 وطنیست که چون بجا ناولدینک
 در کفر شکیلی او زینت قیل پاک
 که کورسک و نده تاشی نازین واد
 بر شرفان کید رخنه بیساری
 نامو جیر کور کور کید تار
 بر سینه زان سیر اید تار
 مگر عشق و دلیر سینه بلر یا ر
 کیم کیم سینه شینه جوج و در لاد
 سن ازینش اوز قور سینه کیمی
 به ایمان اوز سینه المده جفت
 کور سن منظور سن فلک که ناظر
 اوز سینه کور سینه سن سن
 سینه منظور سینه و زلفه آه
 کل سینه کیم کیم کیم کیم کیم
 دیلینک با غله کیم کیم کیم کیم
 ثانی اولی زنی دانه عاشق

کیم سینه را پیش شول اوج فلک
 هر که کیم کیم کیم کیم کیم کیم
 کیم او چنگ سید کیم کور سینه فلک
 نامو نوره با سینه و در سینه واد
 بر شرفان کید رخنه بیساری
 کونقل سینه غصه ار ما کید تار
 نه ایست کیم سینه سیران کید تار
 کیم یا نانه دور بو سینه جبار
 او سینه و سینه سینه کیم کیم
 سینه سینه کیم سینه سینه کیم
 ایست کیم و سینه سینه سینه کیم
 سینه سینه کیم کیم کیم کیم
 سینه سینه کیم کیم کیم کیم
 سینه سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم

پنجه بار

مید بر بار اگر سن تا سینه کیم
 خداوند از لادن وار دینک سن
 یونجه کیم سینه اولم سینه واد
 کیم و دینک سن سینه سینه کیم
 عدم بو سینه سینه سینه کیم
 نولید سن سینه سینه سینه کیم
 کیم سینه سینه سینه سینه کیم
 سینه سینه واد واد واد واد
 و سینه سینه سینه سینه کیم
 و سینه سینه واد واد واد واد
 او سینه سینه سینه سینه کیم
 ایست کیم و سینه سینه سینه کیم
 سینه سینه کیم کیم کیم کیم
 سینه سینه کیم کیم کیم کیم
 سینه سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم

حک

کیم کیم سینه سینه کیم کیم
 سینه سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم
 کیم سینه کیم کیم کیم کیم

کن پیم با جت بر دور او نه با شمه
 که بر نهر صغفایک آتیز میزند تا
 اولاد او تریز امداد ایله تا
 حضور سنده که پیچا ره غلغوم
 بنور اوله جدا با سنده واره
 کل ای غلغوم اول تقدیر رضی
 کل بیت قی منه ویر جام کلگون
 بیاید که زور روح دور پیا له تا
 خوش ایله جلاله بیستیک و حاجی
 کل ای طرب ده راه اوله تغافل تا
 کو کف دل چیک نوار عا شقانه
 سن ای غلغوم قیل بر نغمه آقا ز
 عاشق لر بیگ ایچنده س مشرد شور
 بر نیت عقیدن ایله س انجام
 بیلد بیلدر ایله نواس ز
 که اولد لر نوبت لیل و مجنون
 دایره نادر دن فالدر نشانه

سینه جتمیشک او دینه یا شمه تا
 ایله اولد عطر مر قضا سینه تا
 جعدن بر آراد ایله تا تا
 او نراوز سیم بیکدن ایتمه محروم
 که تیتون بلکم اول یار و دیاره
 که تیتون نه عا یست و قاضی
 که خم فیله پیش میخون لر محزون
 که عدل حایم اولیش او ز کجانه
 معطر ایله مطربیک ایای عیون
 که جاکون کلدن او نراول ایلیل
 دوزت تل زینیک جوج ایتمه بیانه
 بیلد بر عدلیب لار کتیک آقار
 که رقصه خوشنوبان ایله سیلر صور
 که حیران قال سید خصال ایله هم عالم
 که تا مو جیک سید بر برده آقا ز
 که نشیر بر خنده در چند قیلدر بخون
 سن دینا ده قور بر جرف نشانه

کل ای غلغوم

کل ای غلغوم از کت شمه ای تهور
 پیان قیلد قنده یوسف زلیخا زلفی
 چچا سلاخ در با یونج هر معانی
 چه تارنج بهمانر سینه بیلد سا ز
 که چند قیلدر اولد صق نغمه
 بو عشقرا سینه بیلد عرق آسمانه
 کونار سید صغفایک جبرخ اولد ک
 طارنج نیر تیرانه در در نجله
 چه یالاج اولد صق نوا تا
 مشرف انبیا سینه کورد سیر ک ماه
 مشرف اولد سینه کورد عا یط
 کوه آتیز کورد در صا صاب تاج
 هر دور صغفایک جملد فلاوق
 چه آدم اولد قیلدر زلفی
 که تا مو صغفایک آتیز قیلدر در لاله
 یا سنده خوش بیلد سینه کورد لر کیم
 داننده فعلت نور انیس

اولد که چو بدور اولد که ماهیغ آیتور
 بیلد کیم یور بر دورده وقتقا
 بیلد آیتورده صغفایک آسمانی
 بیلد سید ویلم آتیم فیله باز
 که خلق عالم ایستون بجله
 کونتره بیلد کلد سانه
 کونتره یونسته وزره فاک
 اولد سوزانی آدم اولد سیرا
 اولد اولد کونتره کور ستر اولد
 منور یوز لر سینه نامور کاه
 نامورده هوشل در کاه جلاط
 نامورسی شاش خلق اولد زنجار
 نامور سیر بر معشوق عاشق
 کوندر کونتره سیر افش ماهی ۲
 مسه قور شیدا نیر نوندر در جمالی
 بیلد کیم نور یا سنده لار ایچم ۲
 یا سنده تاج قور سینه سیرا کاشی

چهارب باشتی بوز بر بوز
چنگله در دنیا به اولما تا باخ
فدایه شکر فیلد فرزند

شکر دیکه ناز مکنی دیر بوز
منه او ناز بشورم ناز به نایا ناز
قور بلیق جانم کور باخ یاریم اوله
منظوم کلک بینه در او ناز سیم کور
آنا سیم سا فیلد ناز بیکه با شیمی
چو آیدر او سوز او دل در سیمار
چو بوقور بوقور او دل بوز زار
ویرور در ناز سیمت بجه که فرزند
او نیکه سوز دوز قنار کلکدی
عشقم کونکله اوله اوله اوله
یا نور در او ناز سیمت چو نایا
پسله اوله که کور مزا ایر سوزم
آنا سیم اوله اوله اوله خواه

اولوب روشتن کجه نیکه کوندوز
او بوس فرخ حال او ناز بیکه شکی
دوشعر او ناز سیمت انا سیمت

که فرزند فرما نوز او ناز سیمت
شکر او ناز سیمت اوله اوله
یا سیم بر اوله سیمت اوله اوله
او نیکه سیمت بیکه اوله اوله
او نیکه سوز ناز اوله سوز سیمت
آنا سیم اوله بوز سیمت ناز سیمت
ویرور ببا سیمت ناز اوله اوله
بلبل کیم دیکه کله اوله ناز سیمت
طلوع طر سیمت دیکه کله سوز کلدی
کیم عشقم کیم سیمت اوله اوله
اوله اوله سیمت سیمت سیمت سیمت
فرغ ندمت کیم سیمت سیمت سیمت
کیم ندمت اوله اوله اوله سیمت
کیم سیمت

کیم بوزم کور سید اعلی را ایدر
سید سیمت در اول شمع اول افروز
با جیسینه دیر اوله رفیقیم
کیم بوز و رطقت دیر ایدر یوسف
دیر کیم یا فخر و رطقت اوله اوله
کیم جیلایله بوقور اوله با ناز
ایلمنه واریدر سیمت سیمت
پیلینه باغله در سیمت سیمت
یا نوران باغله اوله اوله
آنا سیمت ایدر در سیمت باغله

پیردت طالی دلدا بیز سیمت
چو نیکه ناز آیدر کیمت ایدر سیمت
بوز سیمت اوله اوله سیمت
اوله اوله سیمت سیمت سیمت
طلک دیندر کیم سیمت سیمت
چو یوسف کیمت سیمت سیمت

کیم بوزم کلک یوز سیمت ایدر
کوزین یا سیمت اوله کیم کوندوز
یا نیکه کوندوز اوله طیب سیمت
خلاصیم دیر مزا حجاز ایدر یوسف
ولی یا سیمت فیلد سیمت سیمت
او نیکه عشق با زلیق ایدر آغاز
کیم سیمت ایدر پیش در سیمت
ایوردر بویض اول لطف سیمت
بیکه کیم اوله اوله یوسف سیمت
دوشعر او خیدر اوله سیمت

کلمه در سیمت سیمت سیمت
اوله اوله سیمت سیمت سیمت
اوله اوله سیمت سیمت سیمت
هر چه کیم کوز سیمت سیمت
منظوم بجه ام سیمت سیمت
کیم بویض سیمت سیمت سیمت

Handwritten marginal notes in the left margin, including a large stylized initial 'د'.

Handwritten marginal notes in the left margin.

کس که در آن راه را در آن راه بر میان ما
 بر صفی که پیش از این بود نوبت ما
 نشانی با فقه بدو فارغ از آن ما
 اگر و غیر این اید یا نوره بول ما
 چه اول ذال المده سید به ما
 آن سبب به انبیا اول در محزون ما
 در وقت مروتی که ایستاد کس
 نظر رحمت از آن در آن وقت
 رفته و در آن اول در آن وقت
 سید که با خدا یک است با نوره سوزان
 بیجه ابله و کیم اول و کیم خدا بدین بهنیم
 بر صفی که تر او تو در در آن
 چه کله را چون اولیا جدم ما
 خدا به قدر سبب سگانه فی الطلق ما
 شکر تو کله را بنی به ما بر منیم ما

خطی را بر در با مو عریان ما
 بدین کله را او نه بهر دست ما
 که هر کس که اول صاحب دین ما
 ما کس که ایستاد هم این سید قول
 او را که در آن راه در آن ما
 پوشش او خیر اول بهر نجف ما
 یارب اول سوزان خانه که کله را بر آن
 در آن کله ده خدایه که در کس جواب
 جا بیکه در کس که با او سبب این
 بود که کیمین او در آن وقت
 یارب به مظلومین که اول در دم سبب
 همان کس که خستیدان ما مو آرا ما
 او کس که در آن راه با مو مردم ما
 سوزیدان که سبب سگانه ما
 نار هم این راه که کله را در آن
 بود اول ما

بوقبل که هر کس که نیم کرده و دیدار ما
 با سینه هر کس که سبب جانیم و با ایم
 دستک یا نوره او تر به مظلومین آه فغان
 کیم که داد و در جهان که در آن وقت
 بنجا ابله آن وقت اول در آن ما
 اولین کله اولوب به مقوب تو خدای
 سوزیدان که کله را بر به فرما ما
 زده ایستاد مسکین که قیل که در آن
 کیم که کلمه ایستاد که او سبب خبر این
 این راه سبب ابله اول سوزم که در آن
 یاقوب با جو خدایه که قیل که در آن
 بیکه کس که سبب تو را دید فرافغان اول
 یارب او زین به خبر تا بدین ما
 سبب هر کس که کیم نوره که خور سبب
 سبب کس نو را بدین کله را در آن
 چه اول به چون جو نوره خدایه ما

کوزنه صفت حوزن را المیعنه سید اول در آن
 کیم هر کس که سبب نیم که در آن
 عاقبت دلدار این سبب ما که زاریم منیم
 مظلوم سبب که آید کله را بر به منیم ما
 ابله کله را اول در آن ما
 کوزنه در آن سبب ما سبب فی الحاکم
 بوشهر او خدایه اول در آن ما
 سبب
 بوره کس که در دود خدایه ما سبب
 حیران این سبب که سبب ما در آن
 کیم او کله را سبب که سبب ما سبب
 کیم کس که سبب که سبب ما سبب
 مظلوم اول سبب که در آن سبب ما
 ما مو او خدایه را سبب اول در آن
 ما مو بولد و زل را و نه اول سبب ما
 چنی را سبب که سبب ما سبب
 او کس که سبب که سبب ما سبب

Handwritten marginal notes in Persian script, including the name 'میرزا محمد باقر' and other illegible text.

که اول بعضی سبب و کف اول بند در حین
 زینجا که در ایام چش بر سر
 یوز بندن که همیشه در بر جد تا جی
 ایرافدن بند وارد و عشق پر زور
 کلا بخلم اول قبل قفسه بر داز تا
 که مغز پیده و ایرید چش در تا
 شنت ایر مشق کاه و س
 سیر او سنده اهر چه چشید
 تا مو سببش هر نیچ طیار
 و ایرید بر قیز آدر زین
 یوز زور تا چشید تا بان
 یوز بند و ایرید بر غنبر بر خض
 ایکه شمل قش مشکی ایکه یاز تا
 ایکه شمل کوز و ایرید بر خض
 بسنده و ایرید بر آب حیاتی تا
 دو زلفین مغز بر چه زنجیر تا
 که کوز رسد او زور بند اید ماه
 (فاه لک لک لک)

میر و ایرید یوز بندن و بره جان تا
 پنج باند ورد در اول بر کف هر سر
 یوز زور و بند باند ورد در کسب با
 یا و قلیقه کرک دو سبب معذ و ر
 زین دن بند آمو اسخن با ز تا
 سیر او سنده بر صاحب کلام
 او یک آدر و ایرید بر شط موس
 قیلر در بلات لبق چه چه نشید
 ز کچ و لشکر و سبب بسیار تا
 که چش مقبول ایرید اول کوز شمل
 بو بر چشید و آزاد خزان تا
 جمله کیم آرزو زنده نقطه آل
 که بر ایستاد از چشون ایکه آر
 پله خنره لی و عیار مقار تا
 سیر سیر بر ایرید و بنی تا
 کیم آمو در کف کله و نیچ نجیر تا
 بر بند با چشید اول سحر کاه تا
 بلننده

باشند و ایرید بر سببش ایکه سراج
 تن کل یا باغ و ک ناز کرد و نتر
 و ایرید بر باغ سینه ایکه نار نار
 او نیک صاعده بر صون نقره خام
 سالیله یلکه سینه دستینه زردخ
 او نیک پنج سر صون پنج ماه
 او نیک تعریف داشت کلنر سانه
 کل از مظلوم قبل بر قفسه اش
 خوش اول بوفه کوز سنده او نیک
 او و کوز کوز کوز سنده ایرید
 زینجا بر کچ با همیشه بر صون ماه
 بو زور و بان چون خورشید تا بان
 او نیکه باشند او نیکه ز زمانه
 او نیکه زینده قبله سیر رنگی
 او نیکه عشقند او نیکه سیر سیر
 صمد او نیکه زین اول ایرید
 در زور نظر بر سانه س لای

کیم ایرید و سراج ایما نمانا ح
 کل ایستند و سراج معطر
 دو ایرید در سانه بیمار
 تا مو بر ما غلر صون مغز بادام
 او نیکه ناهیشد بر صون لعل کوز
 و زور در شعله سحر سیر کز کاه
 که یلیم با نر او بانه یا نه
 که نیچ و سراج کوز زین صون
 و سراج کوز سراج سراج سراج
 که کوز سراج سراج سراج
 که کوز سراج سراج سراج
 باشند تا ج سراجی همه چش تا
 زینجا تا ایرید سراجی
 یوز کوز کوز سراج سراج
 که قبله سراج سراج سراج
 او نیکه سراج سراج سراج
 او نیکه سراج سراج سراج

سراج
 سراج
 سراج
 سراج

غمبند پند او در زاری جان
 در شرم بسیار فدا او شده
 او زینس قدر تا کجی کلدی
 کجی در آن کار عشق سازان
 کجی کینه ایستد از آفتاب
 ضیال با را بد ابله در فریاد ما
 تا بر عه آرم جانم کجی کند
 در کمر آرد بند کمر بر آرد ما
 خسته از آید از خسته غمگین
 بر بند سلیم که در نسیم بر بند
 اگرش چشمک تا برده وارم مقابله
 نیم جوج او در کل غمخوار لید فایده
 یوز بند زین فونک و بر زین فونک
 مسموم تک اولسون جه کیم فونک
 فونک کیم آدینکدن اینستند
 منایدهم بر کل شکفته باغ
 فراعدهن آخندید او لیر بر

کیم استدر کوی کایتسوز کیم
 دلیل عقل او در زین موهنی
 دافنی پلمسم که کجی نیمه کلدی
 یکجی کار کلار از در عشق بازان
 سینه کیم فامد صبر و قرار
 کیم از ظلم ایستد زار پند
 که با خدیگ تا موه فزا سخنم
 آدینک سلیم تا کیم بدیم یاد
 در بند جانم اوله آدینک قربان
 هزار پلمسم بند و جوری بند
 اگر ماهنک تا برده وارم مقابله
 آتار بند کونسه و لید لید فایده
 شرد و سد غمبند زین خجی عام
 کند کونکیم ایستد وارند و لید
 که هم از بند کجی فونک ایستد
 که و بر بند کلدی و فیلر بند سلیم
 پوشه بند بر او کلار کلدی

ارسلیمانله

ایسلیمانلی فرشته خشتیم مینم
 لول بو فزون کاشک بر تو رسیدیم
 یا رب ایستون کیم بیز بر قطره بولون دیشد
 در دینه خدیج آشوب در آرد تا ایلیان
 ایضریقا قلدر کونک کینه ارمانک سینه
 بر اول او کده کیم تا او ایدر عشق
 ز خوش دیدلیم سینه کیم اول مر با
 ز بسک خسته و غم جلد او لاله
 بر ایل اوله سید عشقین اوله
 ولی خط بر ایدر راه و واهر
 قوه باشک کیم رویدر صیالی
 بر ایدر کیم از لبس فرشت لقا دور
 بر ایدر در او کجی و بر صیالی پر رنو
 بر ایدر در او کجی و بر صیالی پر رنو
 بر ایدر در او کجی و بر صیالی پر رنو
 بر ایدر در او کجی و بر صیالی پر رنو
 بر ایدر در او کجی و بر صیالی پر رنو

نار خسته بر سلیم نور ز فرشت نیم منم
 تا کوریدیم یوز سینی اوله تا نیم منم
 تا صابغدر جماده سرد صرا نیم منم
 تا فی دلدار تا اوله در دینه در ما نیم منم
 مظهر آیتور کونکله قاندر در ما نیم منم
 او ز غمخون کیم سوا ایدر عشق
 که عشق مشکینه انشک اوله مر با
 کیم اوله اوله کونک کیم سینه آگاه
 کیم اوله اوله کونک کیم سینه آگاه
 و بر در در کیم کار کیم کو اهر
 ایدر در بر بر صیالی
 دکنید و کوز او کجی کیم لقا دور
 سید ایشک لیدر صیالی ایدر دیو
 او کجی کار ایستد سحر ایله جادو
 که خط هر دور یوز بند صفت خجی عشق
 ولی اوله ز در خط هر پیچ صیالی
 که عشق عاشق سحر ایله ایدر

ع
 نار غم
 کیم

در سینه کیم
 در سینه کیم

موت

که معشوق کا ہر عشق اولیش
 کہ سید در زمین و آسمانی
 بر خیزد مثل اولد لال مکار
 کلوب بر کجی کورد اولد اولد
 سنن الیہ در وہ در مانده بخیزن
 نکل ریشک اولد و در عفر
 غم ستر ستر مند یا نور رس
 مسکا ایتور بلر نلسن بله پیلار
 سم اسک کیم ستر ستر محرم
 بله رم بر بر و زینش سکا راه
 سیز اول ستر ستر قبله نمون
 اگر ستر ستر اولد فرشته
 اگر حق اولد یا خیزد بر بزار
 یا ستر ستر اولد خطا را به رم
 اولد ستر ستر ایہ رم نور شیشہ
 و کیم اولد خیل آرمیزاد
 پنج اولسون ستر ستر اولد

کہ قیادہ کا ہر صاق اولیش
 لایہ در صفت ہمدم بر زانی
 پیلہ جو کورد اولد مکار عیار
 کہ نہ دند و ریلہ جاکینک یک کون
 پیلہ قصہ دہ از مانده جو رسن
 تا نیرغہ کیند ریشک ارغوان
 مکر کیمینا محرم بیلور رسن
 ستر ستر کیم اولد ستر ستر بله
 یا نور ستر ستر قویم داغینک حرم
 کیم اولد اولد ستر ستر بله
 کہ در دم یا نیکه بتورم اولد
 و کیم حرا اولد بیلر ستر ستر
 عزایم کرا و فرم تا گلک ستر ستر
 اولد کیم یوز ستر ستر اظہار ایہ رم
 کہ یا ستر ستر اولد دلبر همیشه
 شود مدد ایلم خاطر ستر ستر
 بوغم و غمہ دن آزاد ایدر
 زین کورد

یہ دایر کورد اولد دو عشقہ محکم
 ایشیدر صفت کیم اولد ستر ستر
 اوینکچن اولد ستر ستر فراوان
 جو پیلہ اولد ستر ستر ردینہ درمان
 دیدر بودرہ بولیز بیچ درمان
 خوش اولد کیم اولد بر عشق کیم کوفتار
 یورہ کیندن اولد ستر ستر فروزان
 اولد دیوانہ عشق کیم کفار
 پیلہ کیم ستر ستر الیندن اخیار
 بز اولد زین اولد ستر ستر
 ایردر ستر ستر کیم دلدار ستر ستر با
 کیم ایظلم کیم کیم کیم ستر ستر
 اولد ستر ستر و پریش ستر ستر غنائم
 ستر ستر اولد ستر ستر کیم کیم ستر ستر
 دلشیم کیم ستر ستر اولد نامہر بان یار
 او یا قلیقہ کرا اولد ستر ستر ہزار
 نور یارب کیم کیم اولد ستر ستر

دیلینی با غلام و زرد دم
 او تورد برید ماخ و زار و مضطر
 اوینک ردینہ بیچ نامہر درمان
 جو اولد ایشیدر ستر ستر بسجان
 مکر کیم اولد اولد ستر ستر ستر
 اوریندن اولد ستر ستر ہرگز خبردار
 اونی یا ندور ستر ستر ہم جنم ستر ستر
 خدیق طعنے سی ایشیدر ستر ستر
 کہ قالمسہ داضر صبر و قدرار
 کہ عشق فیندن اولد ستر ستر
 فلک ستر ستر جو ریندن ایہ داضر بار
 کہ بر آد ستر ستر یارہ قلد بکل کرفار
 دلشیم کیم ستر ستر اولد نامہر بان ستر ستر
 کیم اولد ستر ستر با نیشم ستر ستر کیم ستر ستر
 کہ کور ستر ستر بوزیر و بریشتر دیدار
 دلشیم کیم ستر ستر اولد کیم کیم کیم
 پورودہ دلبر کیم کیم ستر ستر دیدار

Handwritten marginal notes in Urdu script on the right edge of the page.

مقدم
 زینجا کور در جن بوجهرانی
 و یک عمر کور در شرفی
 بین یاریم آنجا ناپدید و
 بجز بر معدن و نیز سمن نه
 ولی عشق آیین دونه مردم
 نشینند اول عشق تلخ کامی
 ابر اعلی قره اول که تلخ کامی
 او میخرد دینه جن تا بعد در مان
 دیر یون بل رخا ش قبال دور
 بر اول نشسته که آدر بوقه مشهور
 بر شط نورا و زمینی ایلا ز طهار
 زینجا دیر شیط نه نه یاسه
 معاذ الله فرشته اول شیطان
 بنه دیر یون دیشلم بیک بلاندور
 دیر یون که کور عمار اولم ز یلایچی
 بنه دیر کور و از سن عقدا عمل
 دیر اول سپید ایله اختیاریم

بیلدین لور که افس نه توانی
 و ایرتینه بیلد و پیر در حاجی
 بو کجین قفل ناپیدا کلید دور
 که عشق ایله یوب هم نشینانه
 بنم مرغیدن اول او هم اولوب کم
 یانیده کراول یار یار یار آدر شای
 نشیند اول کور که بیلدینه باقی
 اولم قلدن نصیحت لور فر او ان
 آدرینی جن که بیلدینه سن می دور
 او میخدا شتا ز ما قید و در امر خور
 که خلق ایستون عینان بجا
 که کور نشسته یون بیلد شغل و راه
 مکر در هر کرا اولم ز عینان
 بالاجت غاق و بوند که ندر
 قور بیلد یون نور اولم ز یلایچی
 یوره کیندن بجا روقه باطل
 که قالمه و در صبر و قرار
 بیدار اولم

بچه جن بار اولد یار اولم
 یوز می بی بونکه کور اول بر بیزاد
 قسم او کف که سینه یار دور دور
 بلم آدینه صفا کلا یله اظهار
 دیر شول قور اولم کور کف کینک اولور
 دیک کین کیم عینکدن مفر اغم
 منم اولدم سنیف یوز بیک عاشق
 که ابره دکسکف بیل یار اولد کینک
 بیلد و بر بر میسن عین کین سن
 امانت حر میسن نشیند و بر میسن
 کلینک بر کلینک سن غله خلکدن
 شونی دیر و غایب اولد اولم
 صبا اولد و آجید لور کس و تر
 او کینک نور اولد لور یوز برابر
 بالیندن کور بعد عقدا اولد کینک
 دروب کور کینکینه یا خاتین قیلوب
 بیدار اولد اولد اول بر بیزاد

که کور دیر شینه برون جانته
 خطاب ایند او کف کاسر و آزاد
 بیلد لور لور موند کور نه رود دور
 که ن صلیکدن اولم بجز در دار
 بیلد بل داردور صلیم آدینه
 که منم سندان او تر سینه در عین
 که کس سن هم او کینک عشق کینک صفا
 میهن عهد میده سن نجا راونو کینک
 میهن جنس غلک کینک شول کور کینک
 شکر طوطی بیدور میهن سن
 کیرل یار در شول سن غله خلکدن
 زینجا اولدن او تر بیک بر آه
 اونی کور در صبح اولد کینک
 یا خاتین ابلر صبح اول صبح
 او کینک احوال یوز اولد کینک کور
 سوزد بر شینه تبرایخ ابلر کور
 که هر کور طکر بیلد اولد بیلد با

بیلدین لور که افس نه توانی
 و ایرتینه بیلد و پیر در حاجی
 بو کجین قفل ناپیدا کلید دور
 که عشق ایله یوب هم نشینانه
 بنم مرغیدن اول او هم اولوب کم
 یانیده کراول یار یار یار آدر شای
 نشیند اول کور که بیلدینه باقی
 اولم قلدن نصیحت لور فر او ان
 آدرینی جن که بیلدینه سن می دور
 او میخدا شتا ز ما قید و در امر خور
 که خلق ایستون عینان بجا
 که کور نشسته یون بیلد شغل و راه
 مکر در هر کرا اولم ز عینان
 بالاجت غاق و بوند که ندر
 قور بیلد یون نور اولم ز یلایچی
 یوره کیندن بجا روقه باطل
 که قالمه و در صبر و قرار
 بیدار اولم

که بر سواد رسن شیخ صفان
 که چون در سن کا هر صدمان
 که بر فزون در سن کا هر قشکر
 تا نمود در همه باخشی و داس
 زینجا پر کچه صبر و آقام
 کلا جمدن لمر و نجر زارم
 سینه بجز شکسته اولیم مکر
 او بودم فلحا بجنده پله رسوا
 چه آدینگر مکن آبتور سوا
 که پله بر سینه کلمه با نینکا
 سله ابلو در سینه شکایت
 که کیندر او ضمه زنت سپرگاه
 بوز فرزند کمر دار بر روشن
 بوز بر سینه کور در اول بر روشن
 او نیک در بر کیم اعانت تو جان
 قهر شون تار سیه کیم دار حاضر
 که پله بر بار در جا و مقامینک

که بر سواد رسن پر کنگان
 که بر صبر و وصل سن کا هر صبر
 که بر فزون در سن کا هر شکسته
 تا مو جمار لر باخشی شفاس
 پله بر در کیم بار در آقام
 که زنجیر نیکا بجنده بی قرارم
 در در نوا نام من هیچ مجنون
 که هیچ کس به نوز جمنه با صبر صلا
 من بر سینه ای تکیل برده آگاه
 آیا عینک من اویم در نیم با نینکا
 فیلو در سینه زار سینه چکا
 که در لب کیم حاضر اولد سینه اول
 او نیک محنت سر اسی اولد کلین
 او نیک اولد صبر و اولد مشورش
 که جایی با نینکا بجهت قطعه قربان
 کیم از سینه شکسته کلا ایله خطا
 تا بر روش سن دارا صفر امینک
 دید بر سینه

دیده و شکسته کمر ایشینک تمام دور
 پیله و پیکر کوزیندن اولد سنیان
 کوزیل و زیننه کیم هوشیا را اولد دور
 زیننه اولد سنی کور در صبر هوشیا ر
 شکسته کیم غم ایدر صبر دار اولدیم
 که هر چه بیار دوح او نور اولدیم دیوان
 اهل عالمین چه کوردم با کمر این ریا
 کیم که وار دور بو جهانه طلبیله و صفا
 چه دایه کور در کیم اولد بر هوشیا ر
 که مزده ویر که قیزینک عاقل اولدیش
 آن ستر حون ایشید اولد لر خوشی
 ویر و در دست حق اولد لر زار
 پیریندن نور در کیندن است عادل
 خدایه شکسته لر قیلد لر اوان
 زیننه و بر سینه کور در در دست همه
 که کرا ایشینک غم اولدیم باخشی عاقل

عزیز معصوم و معصوم مقاصد
 یو حیدر دور در بر اولد زار صبر
 دلیل قله از حاضر سیز را اولد دور
 سو نیکدن بو شعر انیدر خطا
 دلبریم او سنی پلیدیم حاضر بو نینکا
 شکسته کور کیم اینه زیننه پید اولد
 بو ریسه رفقا دن حاضر سیز اولد
 مظلوم دیر غم و عشقینه طلبکار اولد
 کید و بش بنش هر قیلد لر صبر دار
 کلوبه در او زیننه و کمال اولدیش
 نصد و فلا رنجار در صبر زره کل
 که بیجی ره لر اولد لر تو انکر با
 قیزینکی کور در کیم اولدیش لر عادل
 پله ستر و او نور در دست دور
 که کیت عرض ایله کل اولد بدت همه
 من و بر سینه خیر نزهت عادل

سر
 صبر و شکر
 ایستاد
 صبر و شکر
 ایستاد

و کردیست از بجا دل در در من
 که بیان دایه عرضی ابله است
 قیامت عشق و در آنجا عرضی
 او بکند حال بند اول در ایندگاه
 اینقدر که نشسته به صاحبانی
 عزیز صفت و وار میست غلام
 بینم قریب وار شنده لایق
 دید که او بر میبینی او را
 زینجی دور عزیز صفت عاشق
 و کیند در پادشاه بندانگاه
 ندان که کیم باشد در آن عشق
 او بکند در دین قبله بیج
 شرفت او ندان اول در این مکه
 دیدار زایه که باز دور بر غریبه
 دید که کیم شنید و باز دور زایه
 یقینت از صفت صدمه اولم ایچی
 کیم اقبال کیم بود دل اول در پادشاه

باوت و بزم او بزم یاد دور
 که قریب بود و نشود دور
 بد است او کجا اینک کیم تر
 بود و بر کل عزیزه میوه ایش
 دیدار نخبه ایدم بد بلا
 نه لایق او کجا بوجوب جلالیم
 عزیز کیم دور که اولم لایق
 او زینجی اول دور و آتیه با آتیه
 و کردیست عزیز او کجا نه لایق
 کیم عشق ندان اولوب بنده بیکاه
 که کیم کونند تون غم عشق
 همانان غیر کیم بنده شسته باره
 او بکند شنید فار از صفت
 ایور لایق نازه و بر بیلم عزیزه
 آچار دیدار اول نیک نامه
 عزیزه کیم عاقل سو تنجی
 شمر خوب بشه اولیش طلبکار
 او بکند پادشاه

از نیک پیر با فاشی قیامت زینجی
 و بر دلب اولم من غم زینجی
 سو خیر دور اولی بندت نومان زینجی
 دیدار قیامت من برین دور زینجی
 بو بندت بر سله قیامت سر افراز
 سنا از ایله آتیه پیر پیر پیر
 و بکند شصت هزار قرار بیم
 اگر بر سر است آتیه پیر پیر
 ایله کیم اولم پیر پیر پیر
 شصت آتیه پیر پیر پیر پیر
 فاما ایور دور در پیر پیر پیر
 اولم پیر پیر پیر پیر پیر
 شصت پیر پیر پیر پیر پیر
 که تا بر سر شصت اول ناز زینجی
 شصت پیر پیر پیر پیر پیر
 مهر در پیر پیر پیر پیر پیر
 کتور مهر در پیر پیر پیر پیر

باغشید در سنگ ایچم و دانا
 او خود را ندان اول در شاهی
 بد لعل حور با قوت کوه پیر
 که قیامت غم پیر پیر پیر
 پیر پیر که افلاک ایدم ناز
 که من اولم کیم پیر پیر
 کیم بود دور او زایه پیر
 که کیم کیم کیم کیم کیم
 کیم دور پیر پیر پیر پیر
 منیم قیامت پیر پیر پیر
 که کتور پیر اول پیر پیر
 که کتور پیر پیر پیر پیر
 که کتور پیر پیر پیر پیر
 ایور سه قول پیر اول پیر
 ایور پیر پیر پیر پیر
 کیم پیر پیر پیر پیر پیر
 عزیزان شصت پیر پیر

او بر سر خوشان توئی قیلد اغاز
 که مصلحت کلید در جبهه عزیز لار
 کتور دیل اولنگ اکتساب بسیار
 مغز لار فیلوب هر سوئاس از
 پله بر پرور اول شاه زمانه
 بز نیکو زنجیر صفتش
 او نیک دیو لر بنه استدل بار
 او نیک چون مینک نو آشت نجاره
 ناموسی نازینی اعز نبی نام
 از اول نور بر در صحرای
 لکاکچه در شمشیر بیچ و تاب با
 او مجمع در کار در شمشیر پیکلی
 بو صحرای لکه اورد در صحرای
 اورد بلر عزیز بر سوواره
 عزیز مهران لوب اولنگ خردار
 بو یوز در ایند لار مهران صحرایان
 چه یافون بنده بلار اول لاج کلام

نوز صند ایله ناله س زما
 ناموسی که خدا صاحب تمیز لار
 صلواتیک تدر کیم نامو صلیبا ر
 پله معشوق عاشق تک هم آواز
 کیم بنیبلر زنجیر روانه نا
 عمار بود او تور دیلار چه ماهس
 او نیک چه نرس خردار خردار
 او نیک چون مینک تور قبر ناله اولاره
 کینز لار آغ رنگ چون مغز بهرام
 هر دو که هر دو صحرای کتاسی
 چکر در ناله صور نادر با به به
 هر شور در قضا موبدر رنگینی ما
 چه یافون بنده بلار اول لاج کلام
 کیم آیه فار شو جوشون چون
 بر نیدن نوز در صحرای خورشید نیلاره
 بشوون خند بلار ناموشتا بان
 چه لار اول دیلار چون پارس نامان
 نا اکتساب کلام

نامو اطلان دوشوب و توارید جمع
 زلیخا اولند قبله را خطرا بی
 دیدر شایسته سگ مهران یار
 بر نیدن نوز در صحرای پیک کتاسی
 زلیخا اولند ابتدا در صحرای
 که وایلا که دیر که چنگله
 دکیله وور که دینده کور پیش
 مزا ایچ بر صحرای صحرایه یا لغوز
 بو کور در دم که اولند ایچسم آله
 مزا ایچیم یک ناز و سپه سمار
 مزا ایچیم بر غریب بله نوا س
 پله ایستدر کیم قیستون اولم
 چه جوشیار اولدر قیلد ناله اغاز
 ایستدر کور کور کور کور کور کور
 شادان اولد اولد اولد اولد
 بو کور اولد اولد کور کور کور کور

پله پروانه تک کیم کور سلیک شمع نا
 پیکیم اود غنایه ورش کب بله
 علی حشر قیلد کور کور کور کور کور
 کید پ جاده ویردر بر صحرای کور
 چکوب دغلو بو کور کور کور کور
 فایا باشه پتیر یوبان ایویم چکدر
 او نیک جین پله اود غنایه جوشیم
 ابراقدن بر صحرای کور کور کور کور
 کور کور نازار همیشه ایوز کور کور
 پتیش دم پار کور کور کور کور کور
 شنگا نوس کور کور کور کور کور
 کیم یوش اولدر و خیلد کور کور
 بو شحر او حیدر و صحرای اول لاج کلام
 بر فی لایمن قیلد و یار پیدر جدا
 ایدر یوکده سن سق بر دیوشکل از و نا
 ناره در کله سفک ترش اولدر کور کور

خلق آرسینه قینه بلیم من بلیم
 بارانها مظلوم بی رویه بر کمر
 قیندر غیب از او کفار الهام
 مینکند مهر کیت امید وار اول
 دهر فو رتیه شتر سقاقت
 که مویکت کلید و نورم جن موم
 ایشید غیب از جن اولد قوت
 اولد بر کون که کشتون اولد یارم
 بختن بیلم کیم اولد کورم اختر
 زلیخی بو هیله مهر کیندر
 کلایم مظلوم بر امداد ایلد
 چکار کین بو کفر زنده اچا بدن
 که بو خندانور زلیخی ایتظار
 اوینکد اولی غایبده فر ایدور
 کلایت فر سقا ویر حاکم کن
 سقا بر رح ایت در مانده کیم
 که بو کیندن بنم حالیم خرابدور

کند بیلم معرفت ناقور هله اقربا
 او زنیقارینده ده غیر ایشتر بر شفا
 کیم ابریحی ره قائل فیل کین کر ارم
 داخل غصه بیمه و فایخ سن اول
 کلیدینده زقار قفلینک سگت
 کلید صحر وار دور ایت معلوم
 دیار صحر کیده دم فایخ لبال
 اوینکد کیم باخته روزگاریم
 بر اول برده اولد تا بیم اختر
 وصال ایشدر بیل بجه کیندر
 بو تعینک کلید سقا با را ایلد
 زلیخی چکار کین آه و وایدن
 بو خندانور زلیخی بو کفر
 بو مظلوم کیم بو کفر کین بدور
 که چو انداز اولد بدور بو کفر دار
 بو مظلوم حالینده بر جرم کور
 کیندن رد سیکد زبوره کیم بدور

نوله باب

مؤخره

کرم ایشیت مسبله اخوان
 اگر ایشیت مسبله مو اول قوم کیم
 شفا رش اینه اولدم بیه کنگان
 قضا چمن کلدر تید بیدن نجی ره
 یوسف برق رد شینه ایتد ز ظنار
 سده آبار دلیق قدر شله اولدن
 د پد بیل اولد کرک اولدوره لیم
 بو جاق فاله دور اولمزلان
 آنا میز اولدن وار دور سیکشدا
 طهر فایر که اوغلا اولد مر شفا
 نیکه آرد کون بیل قوم قار دیش
 کلینک بر بصلت اجمد قلا نتم
 آچاره لوم اولد صحر اده یا تصور
 ساریب بر قیره اونرا و عظیم
 بر ایدر کیم اختر حق کوا بدور
 تا مویز وار میز اختر مسکن
 بر ایدر کیم اولد تا شکر نینچ

که سقا ایشیله صبر فراوان
 سنا اولد ورسبله نامر قصبه
 ایشیت کین نیکه تقدیر بیزدن
 ایدر ایشیت زنجیر با ره
 او کینه اولد که لره ویر در خنار
 که سزار اولد بیلر بولده ایشدر اولدن
 ویا او تینک ایشینه یا نه ویا لیم
 دیشیک نچا ایدک بیلد بلا ن
 که بنزیم یوزیمیزه با خنر اصل
 اولد ایشیله سجه کون ایلد
 ایشیلد او کف بیل قوم بولده
 اولد کیم آن دن او فی آلا لیم
 بید کیم اولد ره لیک او جسته بولده
 اولد کیم بولدن قورناره کیم
 نیجه اولد وزه لیم کیم بیکن دور
 کتا سینه طفل اولد ورسبله
 اگر خورده شتر سیت ایشیلد

بوم قورناره کیم

بوم قورناره کیم

البسم

مقدم
نور یاریب میز استکسها بر جام
کرتا قیم در طاق اولو بدور
سن بر طرب در هر جیک بر جواز
کل عظیمم توکل فی خدا یه
یکچور در غمته ایله روزگار
چشمه خوش کلام و چالده وراثت ز
که بر کجی بد دینی کورد در یوسف
کیم ای و کون اول بر یولد و نایله
یو فوره بر جبر شکر خنده قیدله
اولو آتاسر که مکدن خبر دارما
دیار غم یو خوردن کولدی یکن ایچ
دیدی کیم کور چشمم بو ماجرا نی
مهر شهربینه مزه با اوش جم
ینه اولن بر ستاره در خشان
آتا سر او نغانا بنور در که زینها
که مویق تعبدید و در چشم ظاهر
آنا نغانا نغانی در کله ما مویق
کیم ایچیم نامور تا بیون سم ایچم
غم و فقه لیم چاق اولو بدور
نوار چنگ ایله بانا له دست ز تا
کیم اولدور ره خاطر بر نه نوا یه
اوله بر کون سنگنه جم با خسته تا
بر سفد ز پیل فله رفقه آغاز
که تخننگک و سینه اولور در
اونک سجد ایله کونده وزانیم
دو دغلا رینی شکر قند قیدله
یو خوردن ایله شولده پیدار
که جائیم اولو نوباشینها قرابان
که در مشم مصره متفکله
سنگ سجد ایله کون آلام
اکله بلار منقا ناموز ز پستان
بو توز ابله بیچ برده چله
که سن خ اوله جکن باشما
قیدله سجد یو کله شکر وار سینی
کولدی ایش

میکر یولدن کله بر کار واسنی نی
آپا سیدلر او نپس اولدو که شهره
دیدیدر و عجب بر مصلحت کار
بنا قویدیله اول قوم کمره ما
دیدیدر آنا بوردفت بهمار کار
قرابیش کونکلهیز ویرانه لردن
هر قصص قیل پز سر سله کوندر
یوز کیمیز آچلسون لاله لردن
یوسف عیم یزه بولداش اینکل
دیدر یوقوب کیم او نوقومیمز من
دور فریم که فورس یا اولدو جانور
دیدیدر که آنا مکر اولس بر زین
نیجه کلم فورس او نپس کیم آنا نپس
که پزله ما مویق پر اژد ما پزنا
آپا ریز او نپس ز کله ریز
چوخ الحله ایندیله نا اولور لار
صباح اولدور سفد بر در صفت

چخا سیدلر او نپس ایچدن نه نه
قول ایندیله او نپس اولدو که شهره
بامو سیدن بو یا فاشی مشورت کار
آنا لرینه کز بیلر سحر گاه نا نا
چمنز لار لاله زار دمغ زار کار
قرابیش باغری میز غمخوانه لردن
تماشایسته که طیلر نه کوندر
دما غمیز خوش اولسون ناله لردن
پز اولدو فون فارداش اینکل
ادز سیدن بر صدم آیزنم من
اونی سون فایم ادنی مکدر
که پزله ما مویق اولدی قولمیز
کیم ایچیم او نپس کیم آنا نپس
ضیالی ایسته که بارچی وفا پز
سلا متلیقله سنه سوز ریز
دیریه ججه کله ایستکله بازی
دیدر اولدو کله قیلنک مهر و محبت

بسم الله الرحمن الرحیم
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

که در طفل صغیر کنه چمدور
 پراکنش کسوف لدر در یعقوب
 دید هر جاع که سوسوز اول او غلغلو
 از نیکیز سوا چنگ او قد شکر
 دید یاریاشی هر که قوسب الله
 و یعقوب استدر قوسبی روا
 ایدم او غلغلو و عانیکی نازد یاریکن اوله
 بود فرزند نور ضرم الله تابشور زم سنی
 سلیمیم که پوسون نمه کسوف باشک
 سن کید رسن بر من مونه فالدیم
 و غلغلو مایه توکل تاریم چکیمکی
 قوسب عدا که دید او شتابان تا ما
 یرو تا شکر اوله نازنی نی
 و رویت زین شعوع نیچ شتی
 او زور دلمه چو قدر تازیا نه
 در شب آغله اول طفل مغلغلو

سینه تابشور گادس صفرا که دور
 پراکنش سوسوز استقد مر غوب
 که کج دوست رفتند ایچ او غلغلو
 او نیکه خاطر سینه قوسبیک ملکه
 کتور میز او نرا لینه همرا
 پله شعور او خود پسته خودانه
 هر بر دور منزه قاسنک و قاسمده ای اوله
 بود لدر سنی شعوب مده کارکن اوله
 بر کیم مریک خلیل الله هواریکن اوله
 سلیمیم که کیم کیمه آید که غلغلو اریکن اوله
 کیم کیم حیدر زور زور اریکن اریکن اوله
 تا کیم یعقوب کزینیم اوله اریکن اوله
 که سیم دور دلمه اوله مده سینی
 کیم آریکن خوز سینه ایدر سنی
 که با نندن چکب او نلر با نه
 دیدر یارب عالم دارنگه معلوم
 و زور شعوع

و رو ب شعوع بر زین نیچ سینی
 فاجیب او کیم کیمیکل بته کین دور
 یهودا کله و اوله الیسنه ن
 نینه و رو بینه بو طفل بکن هر
 منیم رحیم بو طفل کله را ایدر
 دید لکر او شرا و تله و رمیه سینه
 کیم آن سینه دیر سوط او ویز
 دید لکر یا شتر دور او طت تریز
 دید لکر کیم فادش کوسنج
 یهودا دید که شعوع کتور آب
 دید کیم ویر منم بر فطره آبی
 بره فو که و رو در اول کتور شعوع
 دید که کیم بر قوت یاندیم آخر
 سن اریا صبا کف سینه کتور
 که فر عا دیم یستون بکیم اوله
 ای صبا کوز حوض عالم بر کفنی نینو

کیم آریکن بو زین ایدر نیل تا
 سید و رو که دنیا شرا و نلدر
 او کف دیدر خدار و رسول بلینک
 که کتور در سنی بدم نیچ
 و صخر قوسیم که اوله و کتور ایدر
 که کیم ایو غه هم آبار رمیه سینه
 بو ایشیکه هم شیدا و لور سینه
 باجا به تاشک و ز اوله ایچا کتور
 جابیم چیغده اولما غه یا فون
 که کتور سینه زین قوسبیم طفل با
 که جیغ او غه یا کتور نبرک ب
 که بو حینت کتور از اقدار صحن
 سینه اوله و کیم کیم فاندیم
 خرابلک کین آن هر بار س
 منیم دیلمدن ابله او کف تقریر
 برتر تم قیل بیامیم بیت ال مرانه کتور

که بوظایف بر ایند فایده چشمه جاری
 چهار طیفم قبلی رود پیش روی
 اگر ای نظر مظلومت قبیل بر نظر
 پیاده ایند بگر و کند بل راه تا
 این علمه سینه تیکه نگر با تر در
 که کافر اوئی کور سید اولدم
 اولار رحم ایند بگر اول صغیره
 حطاب ایند که آن سینه کبابا
 که ظالم بر ایند فایده چشمه جاری
 میهم جایمدن کرا و استغفار شد
 کل ای صبا از زور بار
 که آن کل ایمدن کیم چه اولمش
 جند ایمر بگر سینه منبر ایند بگر
 هر طیفه با فرم کیم تا بعد بر بار دوست
 که بولاد بگر بر ایند چشمه جاری
 مظلوم آتیه با اولر بگر ایضا ایضا
 یوسف و تدبیر با عقل دیگر زار

بار آمدن کور سینه چه بر ایند بگر
 چشمه با نیش تیکه نگر در در
 و بر اوینی او بنگار سنی در ما زینور
 که چیکر بر بگر کند ناله و آه
 شول عز بقدن بد ناله چیکر در
 اوینک ایند بگر در تر سیم
 کیم ایند بگر سینه چه اول کیم
 کل ایند بگر سینه قبیل تاش
 من اولد و در دیگر بوقوم غدار
 یوز او زینک منک الف زینهار
 یوز بیغیم کیم کیم کیم
 بر چه فطره کور او تر بولر کیم
 فایده چشمه جاری کیم بگر
 کیم بگر آتیه و بر تو زیند او بر فطره
 اول غدر با طبع کیم اولر بگر
 یوز مظلوم سینه قبیل کیم
 ایا در دیگر بگر سینه او سینه ناچار
 پیلینه با ناله

پیلینه با غدر دیگر ای حکم
 کور سینه کور سینه ای
 چه اول غدر سینه کور سینه
 اوئی چه بر ایند بگر سینه
 او بگر بگر سینه اولر کیم
 روزینه چه کیم کیم بگر فریا
 مگر آنم کیم مندن خبر دار
 کل ای صبا ایمدن بر ضرب آل
 که کیم فایده چشمه جاری و
 سینه بگر سینه اولر بگر
 که آن کل سینه قبیل کیم
 تا ده سن آن کل ایمدن کیم
 تا شد بگر سینه کیم کیم
 بار ایضا مظلوم کیم بگر
 چه یوسف چه بگر کیم
 بود مد کیم بگر ایضا
 چه ایچد کور در ایضا بر سینه

اوئی تا شد بگر اول چه بگر در دم
 بگر بگر کور کور سینه ای
 سینه ایضا کور سینه ای
 کور سینه سینه کور سینه
 او زیند بگر سینه اولر کیم
 که فایده چشمه جاری کیم
 که با سینه کیم بگر سینه
 بگر سینه کور سینه ای
 چه ایضا کیم بگر
 که چه بگر تا شد بگر سینه
 سن سینه ایضا کور سینه
 طایفه بگر کیم بگر
 چه ایضا کور سینه کیم
 اولر بگر کور سینه ای
 او کیم بگر کور سینه ای
 کیم ایضا کور سینه ای

تک سینه
 بر چه آه
 بگر سینه
 ایضا
 بگر سینه

اولی که او را کینه در دلم
 که بر کون او کیم بودم غدار
 اولی که نیک و نیکسین بود
 چه جریله ان پیشه سینه حرد
 اولی که خوشی من تقدیر بود
 پله جریله او غنی قیلد شرت
 بگویم حکیم آخر او رسن باد
 کیم که ناسیله نیند در کشتی
 کرسن جریله بر قرا کیم صبر
 کز او غنی عشق اوله در مشوق بر جریله
 بگویم بر تنه و بر در مشوق دیدار
 چه یوسف خندان خصل اوله با فرزند
 که نه جریله کیم سینه ابو غن
 بنا قویله بر قورث دونیزمیز
 کیدوب دوند بر قورث بیک
 کیم اوله یوله در و ش اوله

دیدن او در او شرم
 سینه یا سینه کسلیله کدوار
 جفا لاین دیر سن اولی ز جرح
 باشین قویله غدا یه قیلد حرد
 او غنی جریله یا اوله را نور در
 بوشم او غنی و بر در شرت
 بر نیک بر نیکه لرد و راینده ان
 بر بر در و شوق بی قی او غنی اولی
 کیم اوله مشرک کیم نینه عظیم بود
 جریله را ز اولی جیک اوله او تر
 منظومه هم بر شرت و بر کماله
 یغنیلوب ایندیله فکر و فراوان
 آن لریله دی سینه جریله
 بو جیلد دن اینی بر یان ایندی
 که یغنیلوب آنا سینه کوا
 یوسف نیکه یارب قی جریله اوله
 چه کون

سنگ نیا دق نیندیله اوله

چکنغ نیا دق نیندیله اوله
 یا طر سبز اولم ایندی بلر چاک
 آن لرد و بر کیم نه خبر وار
 دید بلر کآه یوزر قرامیز
 کوزیمیز چین دور و آیه و آیه
 ایندی رهن کیم یغنیلوب لرد
 روزینه نیکه کلد سور در خال
 دید یله جین کیم نیندیله جریله
 کلنده کورده نیک اولدی ان
 بو قوردر کور دیک اولدی غرق کور
 سوزیمیز کیم جینه و رسن بناینگ
 او او غنی اونتر قیلد اولدی
 سن سینه ایفر نیندیله خرن زنده کیم
 در دیکه ایدوسن ایطیبست و قور
 جائیله اولدی و نوبد و ریان و رور
 دوستیکه معلوم دور کیم بر رایل غنانه

فقن و نانه یکدیله اوله

فقن و نانه یکدیله اوله
 نرکوب باشیله نیندیله راید خانی
 کیم نکل رسینه سپر یار کیم زار
 خیا لایتمه که صاحب شتر امیز
 که یوسف نیکه قوردر دیدر سر کاه
 یغنیلوب لرد و اولدیله هموش
 که نولیش سینه اولی قورام غدار
 اونتر قویله یک سیر اولدیله با
 بعیز از کور کور بر قطره قانی
 اولدی دوندیله کیم نه بو کیم
 بنیک بو یاریمیز سن دغز سن
 بوشم او غنی و بیکه فریادنا
 فر کیم سنند از اهر کیم شیدیم خان
 در دیکه نیکه را نرسن کیم دغز سن
 اونتر دوندیله و رتیم بو بوخته جیندیلم
 فر کیم ایتدیلم کسیندیله بو جهان نیلم

بوی که آبرویش چندان و با برینق
 کیم که او غلوه دمان سزا بود درینک
 کزین بر قطعه کورسم دلیر بود زین
 مظلوم کسیند کفیند دغ اولور در
 خوش اول کونکر که کفون کار و است
 کوریند کیند کینه کار و است
 چراغ کون چا بد قالد کویف نارا
 که قدیند کیند در مصره سارا
 دیدلر بنده چه دلور آبار کل تا
 چه دلور جا سب لار تا چکله آب
 سن ایدر دلوینک کیند او توکل
 توروب بریندن هم او تو در دلو
 بریند چکدر اولد لور یوغ سلا
 محذب اوندان صد لار کلام
 چنار ب چا دن برینش شام
 آبار ب اونور وایسته در بو زین
 ندان هر کیمسته تا کون برینش

بره چا

نکته

نکه در لرعه در کا اینت سخی ایم اول
 بان ملا جانیند کسوخ نتر بیمار اول
 هر صفا کیم کورسم نامور صو اول
 یارب و کیم سفا هم تار بر کوم اول
 کس لار اوله اوند کار وانی تا
 چنار سیکل او چا بولر بره ما هر تا
 اولوب بر کار و اولد ن بد بار
 او چا پیندل کسینه دکن کنگه ارا
 که بو چا بدن برینش کون تو چا رکل
 دیدر بریم یل او کفا که در تا یاب
 قوی کیند صحره چینه دور کور کل
 چه بیل کیم او تو رسته بر به سوره
 کوروب ایچنده وار دور بر کفا
 ناز کیمیا لشر از غلام حرا تا
 که بر ج دودان لور و پرسته هار
 کیم اونور کور میه بر کیمسته بو زین
 اگر یا شورسته کور و بو رنجی تا
 چه لشر ناپا

چه لشر اتا بد چا بدن بر به ما

مزه یا کک کجا این چا بد بر به ما
 بو خدر زین او سینه بر کلام جان تا
 هر اولد کوندر اینت سید بر زین کفا
 هر کور دم خدایه ایتمه سیکل سولار
 چینه زین کون چنه آبار در دلبر
 اینتر سینه برینش چون بر کفا رار
 کیم آفت ران کیشتر آفت نایار
 بو اولده بو خدر لور کانه امیدار
 چه او چ کول کچدر صراط اولد لور ناپا
 کوروب کیم چا بدن ایچ چینه آواز
 کلون کاکار وایستک ایچینه نوار
 دیدیلر بو قویله در ورق حیدور
 بو ق حیدور بو زیند لور قی چر سید
 ادر شایقچان دیدر لور کلمه بویم
 دیدیلر بو سینه کیم ایله اقرار تا

بوره کیند کور کفون چکدر ارا

کیم قداس و طرا کادور بو زور دور هم چه ما
 کویا در واد کنگه در کیم اولد وریا کنگه
 قوی کینت لور اولور کسانه کیم فخر چه
 کیم بو خدر کیند در کون چینه سفا و پر دین
 مظلوم پیچره اونان او شکر چکدر ارا
 کور ک آفت کیشتر او نر و کور کرا
 هر اول برده اوله کیم کوره دیدار
 کیم دن کون کلور صبح کفیند
 اونتر آفت دیدر بر کوشن بان تا
 سبد قالد پدیر حیران صغ غنا ز تا
 کوروبان اونور و بد وریا کف نارا
 بو کیم پیغمبر کس آغز سینه آویب دور
 اگر ایچ هم اولسته کس نر سینه
 که بو زیند ای صحره کس آغز سینه بویم تا
 که بو لشر کس قویله کیم ایله اقرار تا

چکدر

وگرفتند که در سینه در میند
 چه عجز اندر سینه اعدا در زار
 کیم ایانک بوبرکت فداییم
 دیدار ملک بوقولی ابر قیمت
 نیچو در چه قدر بدیدرناست
 که قدر ز زر که بر سینه
 او سینه قدر سینه سینه
 ندان کیم با خدا بر کون کون
 سوز سینه اعدا در سینه
 بنده مرقه چه کیم اهل واقف
 چه قدر سینه کیم بدیدر اعدا
 کیم اعدا کیم بدیدر دوباره
 دیدار ملک کونتر ایانک
 دیدار کونتر کیم بدیدر
 مالک قایط در اعدا دوباره
 او کونتر بوبرکت اعدا

اولو کونتر چه سینه یا شتر و کونتر
 اولو سینه قدر سینه اعدا
 منظر انبیا که قول کیم بولیم
 که ناسینه دل آیم وار و غنیمت
 ویروب آنچه نوز اعدا کونتر
 بدیدر سینه بدیدر اعدا
 چه قدر ز زر که بر سینه
 که ویروب بدیدر سینه اعدا
 دیدار سینه اولو کونتر
 کیم اوج قبا سینه تدور در اعدا
 او سینه قبا سینه اولو اعدا
 یوسف اعدا سینه بدیدر اعدا
 کیم اعدا اعدا بدیدر اعدا
 که سینه اعدا اول اعدا
 اولو کونتر بر چه سینه کونتر
 یوسف یوسف اعدا کونتر
 سینه اعدا سینه اعدا
 دیدار اعدا

دیدار اعدا کونتر اعدا
 اعدا سینه سینه سینه
 و در اعدا بدیدر سینه
 که بوقولی او غنیمت
 پیچی ره یوسف باعدا بدیدر
 موهن اعدا بدیدر اعدا
 چه بوقولی سینه اعدا
 دیدار اعدا کونتر اعدا
 ز کونتر اعدا در اعدا
 او سینه کونتر اعدا
 اعدا سینه سینه اعدا
 سینه یوسف کونتر اعدا
 در کونتر و سینه سینه
 سینه اعدا کونتر اعدا
 چه اول اعدا کونتر اعدا
 یوسف کونتر اعدا

که کونتر و سینه قلدرو با
 بخار سینه یا دیندن بوقولی
 اعدا سینه بدیدر اعدا
 که قبا سینه اعدا بدیدر
 دیده سینه سینه اعدا
 کونتر سینه اولو اعدا
 خراب سینه اعدا
 که کونتر سینه اعدا
 او سینه کونتر اعدا
 یوسف اعدا کونتر اعدا
 سینه و سینه اعدا
 در کونتر اعدا سینه
 کونتر اولو اعدا
 سینه اعدا کونتر اعدا
 سینه اعدا کونتر اعدا
 سینه اعدا کونتر اعدا
 دو کونتر اعدا کونتر اعدا
 کونتر اعدا کونتر اعدا

سینه اعدا کونتر اعدا
 کونتر اعدا کونتر اعدا
 کونتر اعدا کونتر اعدا

در بیان سیرت پادشاهان

پسندیدم که در این کتاب که فرموده است
 دیدار آنکه که در هر روز در راه
 که در هر روز در راه که در هر روز
 که در هر روز در راه که در هر روز
 که در هر روز در راه که در هر روز
 که در هر روز در راه که در هر روز
 که در هر روز در راه که در هر روز
 که در هر روز در راه که در هر روز

قالی شوزجران سرکران خدا الاله
 یوزمیزوار در فرات صیر تا فکلی
 برین است در کی بر او عز بود بر
 که در فرات است تا مو اول در فرات
 مظلوم بیاری لطفیک ایله قیل بر نظر
 جوف

پرتر هم قیل یز ار بار الاله الاله
 جرم بر این با شدر خدا الاله
 در دنیا کل دشمن یله پادشاهان
 رعبر بر قلم اولدور آفرینا تا الاله
 قویم هر بر شکران اولدور لولما الاله

آنا سینه صفا سید رسک یار
 که بجز سینه که اولمشدر رسک
 در هر روز سینه و قوم نایا کن
 اسیرنگ

اسیرنگ قوتترین با غنله یلر
 خدا غنله ای سوخته دار مظلوم
 ظالم اراخ خدا ای سوخته قضا صمیم
 که یوزمیزوار در راه که در هر روز
 مزار سینه قیلوب یوسف غنله

که آنا صبح قوتترین که در هر روز
 یوزمیزوار در راه که در هر روز
 تا در هر روز در راه که در هر روز
 پیغمبر ما خدا کیم قوت بر فرار
 نو در بار سینه اولدور قوت بر
 مالک کیم با نه دیدر نه کور دینک
 دیدر فرات هم در صفا لے کنه ای با
 اولمشدر صیر عالم اولدور تاریک
 نکه بان کله آنا عینه اشدر
 آنا غنله اولدور قیلدر غنله
 دیدر بار سینه با شدر کار اولدور

آپار دیدر او سر ظالم له نایا
 کیم اولدور ایله او کله کار ما مظلوم
 اولدور نیک جبر سینه قیلوب غنله
 قضا صمیم له در دنیا و در
 آنا سینه پیلد قیلدر غنله

قول بر سینه قولدریم با غنله اولدور
 یوزمیزوار در راه که در هر روز
 بیکن هم پیلدر جبر سینه اولدور
 تا در هر روز در راه که در هر روز
 مظلوم بیاری اولدور سینه اولدور
 که در دنیا سینه بر سر و در دینک
 که کله ای قیلدر بر سر کله اولدور
 بر اولدور قوت قوت با ریک
 آنا کینه پیلد قایم با پوشدر
 پیلد کیم ایله در دینک با شدر
 بحق آنا بیسج المشاسنه

همه اولدم عالم اولدوروشنا
 خوش اول قوم که از بدن اولدوروش
 بودوشد یلدا نون کتید یلدرین
 نیشد یلدریمه هوشده آوار
 کدوشد ریجی بره پلده شاهی
 برتاه مهرایشه تریو کلاهی
 که نیلیم دورینه بردهم تماش
 عزیزم اولوب اولدن روانه
 چو سفر اولدوروش خورشید تابان
 اکله لوسقه تاقیلده سجده تا
 بر سفایو میدباشی قومیه فاکه
 که بار بار بدرون کل فلاقیق
 عزیز مالکه دیدرون قیلاگاه
 که که اولدوروش یار نیک شهمه الخالی
 دیدر که یا قشیده رو بر برده همت
 که نیشدن یویم کرده غمناکین
 در و ب مهلت قایتدر اولدوروشا

اولاد و بر بروسف رهنما
 اولدوروشه ویردوسف تا
 پله تا شهر مهره بند یلدر
 که مالک کتور سیده در پر قول انبار
 کویا کوگون بند در پر چه ماهی
 چو بر در کیم کتور نیک شو غلامی
 اولدوروش لقاغا س قیلیم اش
 پیشه چو نیکس اهل کار و اش
 اولدوروش نبلده تعظیم فراوان
 اولدوروش اولدوروش ویردوسف
 دیدر که کیم سجده قبل اولدوروش
 اولدوروش محمد قینه سجده اولدوروش
 که کتور فراموشیدر اش
 درایشه ایلمه کیم ییجه اجمالی
 کتور برام اولدوروش شمه مننت
 اولدوروش کتوریم شهمه ساری
 شهمه همه دیدر اولدوروش فراموش
 که یو یو

که یو یو و بر کتور مثل و منای
 اولدوروش قهر بغیر حیح ایذارش همه تا
 بودوروش که کیم اولدوروش قبول تا
 که کتور فی غلام کتور نونه تا
 بود مقبل لر چون کوسیلده و زکول
 چو در دم هر کون اولدوروش خا مان
 بر کتور دیلرک مالک کدل آرام تا
 اولدوروش کون رود بند هر کیم ابرو ویر
 یا لانقاچ اولدوروش اور تیندر فروط
 به اولدوروش اچینه دو تدر منزل
 کتور نیک اچینه زلفین دل آرام
 کتور در کتور باشینه کتور اچی اچی
 چو یو اچینه دو کتور ماه تابان
 اولدوروش خویله ویر در نصفت شوقی
 غمگین خیم که فایح اولدوروش
 مالک شانه طبع کتور کتور در
 چو کتور خلعت سر و فرامان تا

اولدوروش کون بود کتور صحر کتور تا
 کیم یاشق اولدوروش عیانه ما به تا
 کتور کیم اولدوروش نیشده مقبول تا
 خجاله کتور کون اولدوروش رنه تا
 اولدوروش با لوسر حیح اولدوروش قورقل
 قد کتور یو زیندر قیلدر غایان
 کتور بد کوشی رود بند ویر کتور آرام
 غبار ره کتور درون نصفت کتور ویر
 کتور نیک بر چینه کتور نیک ایله قوطه
 روانه اولدوروش اولدوروش حیل
 بیلکیم دغا غنینه حیح دو تدر آرام
 کیم اچی لرا کتور اولدوروش سو بخی
 روانه اولدوروش کتور کتور شتابان
 کتور نیک اچینه در کتور کتور
 چو کتور کتور کتور کتور کتور
 اولدوروش اولدوروش نیشده کتور در
 بز تدر اولدوروش کتور کتور ماه تابان

اولدوروش
 کتور
 ساق

باشند قوت بدلتان پادشاهی
 پریشان قیله در لغت معبر
 او فرورد بود چون ماه بهمان
 بیست و هفت هر چه نیکم اول ماه
 شد لشکر ما موجد بید قارشو
 همه اول میدان در رشت شاهان
 او نیکو رینه صف دردیله بلر
 قصه در بر بلوت در بر اول کون
 دید حال کاشی کشته کاشن
 چه در صف قیله بود جیدن کلون
 کمان آبا بیل که چرخ فرزند
 کونند با همدیله کوردیله بلوت وار
 قلوب جزلان دید بیلند کلک دور
 او نیز چون کور بیلان نازنی لا
 که بر زمین منور اولد عالم
 صلوح استلغیون کوی بولور
 کل اسراقی منکلی ویرکل بید جا

مستزید مشردن تا جاما پس
 هوار مهر ایلدر معطر تا نا
 روانه اولد شهادت اول نیکو فرما
 او زرد بر سر بر استون چون ش
 قصه در انشور بول بر بجز آرشو
 حماسه هلد قیوب اولد فراوان
 بیلد قارشو سنه هر دیله فو بلار
 یکجه تکیر قارونار بید اول کون
 قویا شکر خالم کل ایلد روشن
 یوز ندره شد اول مهره دوسیه
 که عالم روشن اولد رایج ناهیدنا
 یقینی بیلد بید در سفند در اولد
 بیلد اولد مرآت با بملک دور
 قلوب شرمینده ناهو مبین لا
 نایرد وار بیلد قارنی آدم تا
 کورنمز اولد بیلد قور بولور ز نا
 که قاسمیدر اولد بر بیلد آلا
 عم بیلد

غم چو بخت کشف جوح کار اید و بدور
 مستقام بر بید و بر قورنا جو خندان
 سر او مطرب است زینکه فو کیش ساز
 زاینجه به بتور بر مزده کالیق تا
 بر بصدف و بر اولد کف بر دم بت رت

ایچسته کونفلن زده کمنکلر کیچک دور
 یار لیلیق ایدیه اقبال
 عم چکله کونفلن کور بید و نولین غم غمغه
 ثابت قدم اولغی
 بیچ درد و کلیم اوز ناهیلد سدر
 که صبر شقور سن
 بر زره در دست ایلد عاکه و بریز
 کیت یو کیف زاهد
 ایز اید خود بین سنه اولد بر بیلد
 دله بر فیندن
 زاهد کونند و بر بولسیندن و ق کسک
 ایچسور کل بید

خریب لیلیق ایچسور اید و بدور
 که جانیم چیغی غم کلش سنه ن
 بو منظم اید بر دم اولم آواز
 که تالسون اونداه آید زنده کلین
 بر شورش زه کلک اویق بید بت رت

اول
 اندازه ایلد سوز و ناهیلد کلک دور
 که ایتیه ایلدی
 بر کون اولد کلک دور سفا جان کلک
 که بر ایلد کلک دور
 بود در دیکه در جان فراوان کلک دور
 دله ایدیه ایلدی
 ناردن فریغ وار نیش تا ن
 سینه جانل کلک دور
 که اید بیلد کلک دور ایلد کلک دور
 ایت کونفلن کلک دور
 دیکه کلک دور ایلد کلک دور
 تا دور اقبال

جال

کیت مدرسیه فخری از غر با نلوم
 اول خورد شیده
 کبر پر بزار کتیر شنبه لارا دان
 و لدا کور رس
 فوز نیکو کور مشوسن ایلیکافر هندو
 ایمانه کلور لر
 مظلوم سرتیک با نیک لارا از پربانی
 بر طرف روز نیکه
 خوش اول کونله کلسونان ضعیف
 او قصه کر که کیم و بر سر جانینی
 زلی نریه بانه و میشد لاجران
 کهر لایله هم راز اولاروی
 کهر بی هوش اولور کاهر دانا
 کهر خوش حال ایدر اول کاهر غناک
 کهر اغلار اول کاهر کور دی
 یاوق ایدر یارینین پر نش نه
 ایا هم اولور سهر کر ضیالی

منهم پیلورم کوبک فشت کلجکدر
 اینتیه بر ارضلان
 کوز نیکله با فرسن مه نابای کلجکدر
 مجنون اولکل بران
 فوز کفر نیکه کیم دین ایدر ایما لدا
 اینتیه بر ارضلان
 کربا فیدرسن صاب تر آن کلجکدر
 اول قنل و حال
 ایدر عشق مشوقه کن فردا
 اول نه تابشور سروح ایدر و انیشی
 چخوب صحر الیه ایدر در سیران
 کهر اغلکه هم از اولور دی
 کهر سیران ایدر که نمانشاه
 کهر محزون ایدر کاهر طربناک
 لایر یلدور کهر کاهر اولور
 چکدر راه سوز عاشق نه
 کور در بران اول امری لجا

چیراندن

چیراندن فایته بر کون اول ماه
 کورب کیم یقیلیید و رفلقه سیرا
 دیدر بیع کنعانی غلامدور
 زلی چون اولر قیدر نظراره
 اولر نیند کتیر ربهوش اولدی
 چدر ایدر اولر غلامن خیر دار
 دیدر بر کور نیکتیک قطاره
 کتیر ناموشی چون عقدر برین
 اولر نیکه کدر چون هوشیار اولدی
 سونمکنه نا و اضر اولر بار تیغ ناز

کداره شدر نامیدانه شه
 فزاند که موند نه فیر وار
 کیم او نیک حسن فخر شید تمامدا
 بور لکه ز چکدر حسرت شدر ز راه
 لجا و دین از شوب مد هوش اولد
 شتر بانلر بیچ اینتمه اظهار
 که بسه در ایلدی که غلده نظاره
 بشدر منزه لیته هزار سیمی
 بیغالیغا بو فزون پیدر اولدی
 بو شعر اولر فیر کلور بردار اولر

یارب اولر که نصیم اولر اور غمخورم
 ایدیم وار که نصیم اولر از سر دایم
 بیلی از نیکلی کوریم و اضر اولر غمخوریم
 کسینور سون من پرودان فین اولر لایم
 سنه اولر بیله مد هوش اولر لایم
 کهر بیلمه نیچ ویریم جو اینک نانا

بوقول اولدور که دلش کوریم
 عاقله قبله کیم جانیم اولدور
 بود در کیم بوده آلد فراریم
 غریب لطفه دوشورم اولدور
 وطنم دن من آواره قلیش
 بر اول جور جانیم کوریم
 بوگون جانیم اولدور جویم برین
 که بیلیم نی اولسون روز کاریم
 منه نصیب ولور بوما یا یوخ
 که ش جانیم کیمیک یونیه قوت
 کیمیک کوز یونیه کوش
 که لعل جانم یونیه نچه کام
 او نیک کاکلینر ای کیم اورسون
 کیم در بون قیتمندیم نالینک
 زلیخی فاقه دوشدر قالدور
 قالدیم جراسم کورن بو پوره
 غریب

او بگون نیچا ایلدور دوریم
 بارشینه دوریم کیم جانیم اولدور
 او نیکچون نیچا ایلدور ایتلاریم
 معره قالدیم ج اولدن او تدر
 غریب بر لره ایم یما قیلیش
 که غنیمت ایکره سنیده یا غنیمت
 بو حسرتده اولوب ج زار کربان
 کیم نصیب له زبیا کفاریم
 منقا طیب ولور بون یا یوخ
 که بیلیم نال کلتان ده قوت
 کیمیک باغ اولدور گلشن کوزیندن
 کیم سر و قد نیر ج دوتسه آرام
 او نیک کل یونیه نکه کورسون
 کیم نصیب ولر ای ایلدور کل
 بو شمر اولدور نال کربان
 نصیب
 دلیریم وصلیم کیم ای اولدور
 نیچا ایلدور

نیچا ایلدور او نیکچون ج کوریم
 فوجم کور اولدور اولدور قوت
 بار آله لطف است بیکه ایله بر سبب
 اکتی سها آتیجی ورر میق صبح تاب
 فو لول با زار کیم اولدور جات تله
 فوش اولدور ج کور قوت اولدور
 یونیه نال پسته نور زنده کالین
 یونیه کوروب ناله ده کیم با زار
 بر اول کیمت که واریدرک
 ایتدیم کیم غنیمت بیز زالی
 بر آتدور کیم او ایلریش ایلدور
 اکر کیم اولدور بون طرف قیاسیم
 بوجم ایلدور اولیم ج هم فریدار
 منادیم ج کور ج در محقول
 یونیه نال ایلدور فریدان بان
 قدر شمه اولدور سوز خرامان

بیکه کیمیک بارشینه اولسون
 باشیم اولسینه نابو المراجا یا نر بر طیب
 المسون دلدار اولدور کیم صبح
 منظره شام اولدور کورن ده کیم با
 کور بیک کیم نه عجب ارز شام
 لبیندن اکیه آب زنده کالین
 که عاشق عشق اولدور خریل
 عاشقون ایتسه هرگز ج کالین
 خلاص نامکس اولدور خریل
 هوس ایلدور بیز نال
 بو کلبش نیچا قدر جان اولدور
 فریدار لر اچینده دوریمش ایلدور
 بر آتدور کیم وار وجه معاشیم
 بو بهاندن کوریم بر به دیدار
 کیم الور غلام سید محقول
 اوز ج ایلدور ما در غم ش
 یونیه نال ایلدور بیز نال بان

دل کیم است
 دل کیم است

برستی اولد اولدن خبردار
 برکدر اضا فایله ز ز
 یینه برسی کدر قدر افزون
 بو طرز ایله مزاد اولدر زیاده
 زلیخی اولدر ج او ندران خبردار
 ایچیلار ناموس حکمیلار ایل
 زلیخی عرض ایند کسک عزیزیم
 سن ایملر بو غلام ایله قیمت
 عزیز دیر اولوق قیمت خودور
 زلیخی دیر وار دور اولقد زرز
 توکم اولقد کوه بهارستین
 عزیزدودن نه اولد که بهانه
 دیر عرض ایت کدیت جاندار
 اخص قبیله منجه اولسون
 عزیزت به بیلمه جیم ایله عرض
 زلیخی اول خبردن اولدر واقف
 بو حضرت نون آله اولمزمانه

دیر بر بیره زر ویریم بها وارنا
 یینه زینیر برمشک عنبه نا نا
 اولوق وز نینه لعل و در ممکنون
 که ندر وز نیندن اولدر زیاده
 مضاعف اینه قیمتین یکین
 دیدیلار آله یکن اولدر مشکل
 سیندا یونیکه برکته کتیزیم
 که یوخدور او غلیمیز وار دور
 قیمتین کدیت هر مزده یوخدور
 اولوق وز نینه اولسون یوز بول
 ایدرم کوه و جانیم فداییم
 اولنر آله لودور رش زبانه
 نیم یوخدور خلیفیم یوخدور کمدار
 منه فرزندت به نده اولسون
 بو یورد اولدایم وار دور سنده عرض
 قیلوب قیمتین سردن مضاعف
 اولوب خوشحال و زردن دیانه

په اول

په اول طویلوخ او ننگ ایونده قوش
 اولنک صینه ایله در تمنا شاه
 شکره که دیر بزه مسه ما اولدی
 شون مبارک قدس یخ قیلوب یوزم
 کدر فرزند کفره شوسا یوجیزه
 کور نیکر کیم یخ قوشا بیلور مرم جان
 معلوما دیر کور دینک رفیق ایلور اولان
 دیر یارب یوخدور یا فیال دور
 پیلور فیله هر کز بو کما نم نا
 یارب نارنج آیم اولدر بیدار
 جانم اولسون فدایا چیلور اولار
 یخدر اشق ویروم آله دوم بیلور جان
 بو دنیا و ننگ ننگ ناسرله غم
 یارب لعل اولدیم من ایملر زهره لار
 من ایچیم بر کوز ننگ آقطار ناسر
 اولور رحمت باشغ باغ بر مالان

یخ کیم شمع پر و اندر لاندی ما
 سوخملک بو شوخ قیلدر ایشاه
 سفر از ایتدیر یخ صیم زان اولدی
 پست لایرا خیمز شمع شمس اولدی
 اولدر یوشن ناموسی مثل کلسنا اولدی
 حنیم باشینه اول در حیمه در سان اولدی
 غصه دن تنز در سوکت کینک کوز اولدی
 که یارب کلمک مونه می لدر
 که کلسون یا خمد اول مهر با نم نا
 شکره میده اولدر بیدار
 که کتور در سید قدر ستر دار
 بو شام نیک آله بیله ارزان
 منم خوشی مانیر بر کفرم
 بر واره که افلا که ایدیم ناز
 سوز قدر منزه اینمشید بر شو
 بقلدر شای ایچیم آتیش

Handwritten marginal notes in the left margin of the right page.

Handwritten marginal notes in the right margin of the left page.

ایز میشد و ولم تا پسید و لم
 که بودی خند و کون بدر ماهی
 مغلای بد بنده در بخور چمارا
 خضر که در منگ و بیور سخی تم
 بجای الله وصال اولد مسیلا
 ز بسکیم اولد اولد مهش اولم خوشای

بولد کتور شاه اولد نونو لیم
 بود کتور اولد کور ستر سالی
 اولد نیک اولد سته تا پلدر غمخور
 یازلد کله دردم براتما
 کل ایستیندخ و ماغ اولد مسطر
 بو شعر اولد اولد مسره فی الحالی

بو خور بار سکه کور ایم باک اولد خوشای
 بو خیدر بر کز خیالم کوریم دیار یار
 نیچله ایلدوس ما فرهم پارت بیکی اولد
 دلزاریم ایلدینیکیم بزر خیدر نیک کور
 مغلله مانا پسید کور سته پروا درس
 زدی که عشق کورمکن اولور نیز
 ایور اولد وصف حسن باک
 خارا ایلدیج و ندر دریا قلانه
 واریدر ناقش قنیه اولد شهرت
 اولدیکه خندنر ایستر نامو شاهلم

کیم منیم یازیم بریز کلمک اولد خوشای
 چون کونجه اولدیند شهر اولد اولد خوشای
 ایملد چون اولدیند کوریم جهالم اولد اولد
 کور کیم الله کوریم بر کیم کل مونه خال
 دیلیک ماغدا طرغون ایتمه بی قیل قالی
 ایستمدن اولور هم عشق اولد
 دیر اولد وصف در در دنا سک
 ایبرعی شفق تمامر غایبانه
 جعی وصال ایله واریدر شهوا
 اولدیند شقا ایبر اولد کوریم
 زبسکه اولد

زبسکه واریدر جویج عز و جابر
 ایندیر چونکه وصف حسن یوسف
 دیوه لربینه بو کله جوا بر نانا
 مرتب ایندیر اولد روانه
 یازدیج کور کوروب خورشید نایب
 یوزینده چونکه جند اولد باکوش
 اوزینده جیح که کله اولد بریزاد
 کل آیتور کیم سته و بر پیش سیرجان
 تنینگه جتا کیم قله ریدیدار
 سدر کیم یاراد و بر سیده مقبول
 ماغ نقاش جکیش نقش روح و جی
 کیم طاق قاشینیکه ورد اولد کور
 ایندیر هیکله اولد ایملد شهرت
 دبدیکیم صنعت انصاف نغمه
 کمالیندن نیک بر قویج سید و
 ندریندای قویا دو شمشیر نانی
 تارنیک نوزید و بر شمشیر و پاشند

بر اول کیم سیه اولد در کف هر
 او کینچون جکله لویج بو خندان تاسف
 زلدن قدر کیم واریدر خط ظم
 یزندن که مضره اولد یکانه
 قد و بالاسر جیح سه و خرامان
 سیکیم دنیا فی جلدیش فراموش
 یوسف دیکه کشته داد پیدا د
 تا بولور دور بلخ آب خیمون
 عدم یوز سیدن ایلد سیدار
 نامو اعضای سیک موزون مقبول
 نایردن وارد و بر بو آبر و سیک
 کیم آیتک یوزینیکه قله ریدیدار
 جابینر سید و بر درجه اظهرا
 کور کور نیدن حساب قانغم من
 جاملیندای فلک بر غنجه سید و
 او نیک کیم نیند کور اولد و جابی
 شتریکه لیقدان مبر بر خند اولد

کر

تجلی قدر و یار اندر زرات
 اوز عکسیدن اولایه و پر دلوا
 که بکیم اوله قیلگون عاشره
 یقاین بیل سید خلقه وار دو خانق
 ناموف نید و اول باقی خدا دور
 تار پیه عاشق اولد و دور همیشه
 تغیر الیز مرکز جانی
 محار عشق اولور دنیا فانی
 اولوم جا عینده اولور حسن زایل
 چه اولمانه دن ایشیدر سید راز
 جزاک تهر منور است قیلد یکن
 بوغولن یا شتر من سیدار
 میند عشقم سن ایند کتک قیصر
 خدا اول و منده بر میفرت کتون
 مالینی ایند بکر اولاده تالیج
 روزی چکل بر عبا خزانه لعل
 واریداروندا واریدار جانی

ناموس روشن اولد ای چه مرآت
 ناموزره لری قیلدر ظهور سر
 تار پیه ایتسیله خلق حاش
 کیم یار دو بد و اول کل خلد بق
 اوز بنده لرینه اول ره غادور
 ایگه دنیا ده غفر اندور همیشه
 اونیک ذاتینده تاپیلر زوالی
 ندان کیم حسن بوغور جا و دانی
 اولور معشوق عاشق عشق باطل
 اونده دید که ایش سهر افریند
 اوز عشق قیلدن دایم از اولد یکن
 کیم اولدوم چشمه نوزدن خبر دار
 کتا به و منق نقاشی تک رفیق سر
 تمام اموالیم غارت ایشتون
 کیم بر قرص جوه اول اولدر محتاج
 عبادت خاند مردانه خالدر
 تا توب جانی اولویر در و نیک

به اول

که بودیا ده یونده و ریخ و فی
 چه انجبار دن ایدوب کو نقیندن حاش
 عاشق اول اول تار پیه کیم یونده و اوز
 سن صومرا ناموف نید و رو معنی باقی
 تار کیم عاشقینده و ایتک جانده اولد بر
 سن صورت بو قدر بوخدر که او مریک
 مظلوم ایله همیشه بر چه حق عی غیث
 کورت است منشا ویر کیم ششانی
 غریب لبق جوی منده کار همیشه ایند
 منشا ویر کیم شش آب ارغوانی
 سن کیم کربینه تک بر چه آواز
 که بودیا ده بوغور بر و جان سر
 غنیمت بیل بو پیش کول از ناکا
 بلوندر یا صبا موندل کومر منبر
 خدایه عاشق اول ایشکین عیاش
 کورت کیم مظلوم بر عجب رر

ایدرد ایله اولک مکاشفی
 سوشکلان اوغور در بو مقالی
 واریدینش اوش بیلر تن ضرر مستقبلی
 از هر صومرا باقی و زر حسن دجاک
 ناموز بلبلر ایدینا اوندان بیل کتک
 ناموس شهنوت صومرا ناموس زرو بیل
 عشقدان غیر از حشر ایشتمم زرزور
 کیم ایندیش یوره کیم فانی
 غم بجز ان دایم ایشتمم ایند
 کتا بیشم اوندان آب زنده کانه
 نوا ایشتمم ایلر و ناکه در
 خمره هم دیمر بوخدر ایشتمم
 که تار کیم بر چه یار باوق فی
 بو اول لسته ایشتمم هم چه چیز
 که فریادینک ایشتمم غیر طاعت
 بنار قور کیم ایشتمم یا دکار

فانق ایشتمم

چو بند بر بره معشوق عاشق تا
 زین باغ باغ بر لبین یوزینه
 یوسف دینار اولد مبره
 اونور اولد او نیکه صبح هر شام
 سحر اولد کونینک بیخودر
 اولور در سر ویش بکرمظار
 کبر کچ او نیکه قدر ظهار
 کچ کوند و کوزیم یونیکه کچ
 که هر ایک منیم شد ایش
 که بیزدوم تا بیدر ایچینسه بولد
 یوسف نقل ایند اونه قصه ش
 چه عشقینه چینه تیشسه آزار
 کمال بیطلو تیش جانم بر دور
 ایشیمیشیم کبر کوز قدر لیلی
 چه قصه قدیمه با فردیغ شسته
 ز دین یکنیز بر جان میزوار
 سینه تیشیمه شیره یخ جانیم اولد

آجملد بکیم صبح صادق تا
 قلوب جیران اولدک شمل کوزینه
 دماغ اولد ایشدن معطر تا
 کچرورد قییش سله هر ایام
 یوسف برضعت سیک کیدر تا
 زین قدینه اولوردر جیران
 که عشقیندن بیجا اولدیم کوشا
 عجب نطقه ایم زار جیران
 شو یا و قلیقده بیچ اولمز دیم کاه
 عینا اولتون سکا شمع دل فروز
 زین زیند اولد آکاه
 عاشق اولدن اولوردرم کرفر
 بغی بیل جاز بکند و بر دور
 قان الما قدر اونور قصه ده بیلی
 چو سیک قولیندن قایمچیز فکوس
 ایتمیز آبرودور بر قاینیز وار
 زنجایم بلکه جانیم هم اولور

دیسر

یادیدر سینه بند و رس سن
 یاز عشقه واردور سید سوز
 حصار اولد قیلد عشق حقیق
 کس بی ظلم عرضت وار فر اونا
 یوسفیند کچان ایدر بر دعایل
 اید اعلو کونکل شرده که غم کچ کچکده
 یار لیلی ایه کبار
 بیخ روز اولد سنه دروین فر
 جاسیکه قبول بیت
 کچر سوز کیند ره قلمینه قارچی
 ایام فراغده
 هر رضا سنیف مغز و روح اولد
 کیم یوزدور و کاکار
 اهدم اولوم شوم رقیله کفاس
 یار لیلی سید اولمز
 باغله سینه ایدر سینه چیم ایتیمه
 هر چند کوب اولد

که عشقینه یوه نطور سن سن
 حقیق عشق اولور البته فرور
 که اولدن غیر ایتیم رقیق
 بسی چوخ یاندور و بدوز نار ایچ
 بوشهر او خویوب برشته قیل
 یار سینه سف اولوردر در طریچ
 قالمک سله سار
 تسلیم خا اول کسمه کچ کچکده
 دبه دور سید دلدار
 غم چک کونکل قلب ره طریچ کچکده
 کتور کینک وار
 سن کچ بیچ کیند هر صحنه کچ کچکده
 تا قلمینه دتار
 آخرده کور سن نه صحرای کچکده
 اهدم اولد غنبار
 چون طالع اولد اور طریچ کچکده
 بادیه خوشبار

فردار قیامت که خدای رحمت قلینده
 فضل که میندازد
 هم عالم و ظالم آید خوار قیامت
 فردار قیامت
 یا حضرت صبا بگویند فواید باغ
 کیم زار و خرد دور
 خوش عاقبت که بدستون خیر نکند
 بر اول نوع بود یوسون اول دلدار
 اگر معشوق اولد اولد اولد
 او بقیل فرغانه آیتون طاعت
 پیغمبر آینه چند وارد دور ریهر تا
 یوسف و دانا بدینک کار مایلیق
 زینجا چون ایشند سید زینجا
 بو یوز در قایره کلتا برفتن
 ایدین اولد سید هم سیم زردان
 زینجا ایلر بلبل زو غیر تا
 سید سیز چو که اینم زو سقا هر

عاشق لرینه کورنه هر فکر کچر جلد و
 ز رحمت قیامت غفار
 قیامت کور بر سیدان پنج خط المکر کچر
 باغشسته ستار
 مظلوم سید هم ایدر که فکر کچر جلد و
 دوست ایله زینجا
 کیم اولد اولد کچر کچر کچر کچر
 ایدر کچر کچر کچر کچر کچر
 یا رتیب یوانده ایدر جانانی فرمان
 غافل اولد اولد اولد اولد
 شبانلیق اولد اولد اولد
 ایدر اولد اولد اولد اولد
 شبان سبایینه اولد اولد
 یوسف اچول قایمسون بر اولد
 صابانه تا فخر لعل کوردان
 سیقیشتمه اوزین شمشیر
 دیدر ایلایین اولد اولد
 بنده دیندار

بیندرد که هم اولد زینجا
 وضع ایندیر زیب ابله زبور
 شبانله زینجا و برادر فرمان
 خنطنه آهولر تک نازه تر
 ایک تک بو تک لر مار یک یکنی
 که تو بر فلا رر واریدر کچر انبار
 چینی و مایچی آهوی تک نقشلو
 یوسف اول آهولر اولد اولد
 اولد اولد اچینه اولد اولد
 کینیکه چیر اولد اولد اولد
 اولد اولد اولد اولد اولد
 بو غیله ایدر اولد اولد
 اولد اولد اولد اولد اولد
 شبانلیق آتور در در اعتبارها
 و کراستور ایدر در شبانلیق
 شبان پادشاه کشور جهان
 زینجا و صلیب ایدر در ستمنا

که قیامت کیمیت اولد اولد
 اولد اولد اولد اولد
 که آیر سیدله تو زیدر فراوان
 یا مکر مشک بو اولدی عجم
 قار اولد مکر عطر مشک کیم
 کید بیلن لار ایدر وقت قیامت
 تزار اولد مرار باغ خوشلو
 حمل برج اچیر اولد اولد
 قویاش تک اولد اولد
 پله تابشور اولد اولد
 که پر شتر سون هر اولد
 موکل لار ناموسی پاسبانلیق
 آتار در و اش برینه لعل یوسف
 در مخمزد اولد اولد
 و کراستور ایدر در کراستور
 زینجا جانین ایدر در قیامت
 اولد اولد اولد اولد

چون سوره بدر که شب نیمها
اولیدر است تکیه اولیدر اولاش
یکچیز که در سوره بدر است همی
حاشا غصه در اول برضایان

دلبریم سیر از پنجه شش با زبر بر قرار
یارب اولسون اول افتد پنجه تمام حجاب
پوغم سید المصنوع سلیم غم خواندن
شاید شب با لیل که از ایضا پنجه اولیدر
اگر سباز که حاله قلمت بر قلم با
کلا است فر و بر آب زنده کانی
ایله نیاد عاشق زنده در در
منگاو بر پر چه بر عد آب کوثر
سنا مطربا کلا ایله ساز نیک ساز
که یوفو چو لر سنا ایله سیدار
سنا مظلوم از سبک بر سنا

سنة قربان اوله تنخه کجا نیم
اولیدریم صوبا نیکه یکچیز پر است
منگاو در پنجه در آه واهی
او فرور سینه شعر اول یگانه

ما فایز اولیدر رسم و حکم انتظار
کیم کل یوزیم دریم اولیمه بیقرار
پوغم سبک که در در فصل نوبه سا
تسلیک او نمونده که در سوره بدر قرار
کیم قالدور مظلوم چا چا چا
که تا سیم بر حیات جا و ا
نرخ کیم مقصود بر تازه کله در
که سوزیل فالیمه من در زحمت
کونگدن چیک پیده یا ختمه آواز
پوسه عقده ایله خبر دارا
اوتیکه با غبا نطقیم هم بیان قیل

چون گای

چون آراوشیدین حکایت
که جنز قالدور زینتی زار حیران
خبر و عکلا قلدور فراوان
زینتی المدر بر جلدت زار
اونز که در سون اول یوزیم ساریه
او قلدوره اگر کویف ایل است
صغوره استه راوی زینتی ما
خیال ایتمه سینه ما حریر با نم
منیم با غمته اینکل با غبا نطق
کلفت نیمه کبر کو را بخ کلشن
نیچه کون با پنجه اول با غبا نیم
سینه قیرغ ایلی قیر یوزیم اولیم
اگر در بر سن که بر سینه حرام
بو قیزلار سینه قلدیم صابک
اولا اولان بر بر سینه تکمه میلک
کیم در سینه هم تا سینه در اول
اگر کویف سینه اوله طلبکار

پلیدینه قلدور دن روایت
او ذیاندور سینه در حیران
کیم پنجه تاپسه و صحت خوابان
که ویره بو سینه نوحه باز
اونه بولدش ایدیه پنجه کله در
زینتی با شو راوق سینه یانسه
کلشن با غمته وار ایستکین تاشه
سینه جانم ال آرام جانم
که یوزیم صورا آیت کمالین
قد و میلک اوله با غم مزین
میوه در دن آل از آرام جانیم
اولا سینه قله باش ایدیه رم
بر سینه در دضر من شکر کیم
کیم اوله سون خاطر حرم و کیم
کیم اوله سوره کیم صابک
کیم ایغیزلار اوله کیم جانیم
من اول ایدینک اولدن خبر دار

که با تو را اولیم مز او نه واصل
 سفا رفتی قلدر و کوندر در بار
 او تو در تختی است و ستیغ
 او کین و رینه قیر لار و در کین
 حج صفا لوبه باند قیلوب کل
 یوسف قیر لار شون ایندی لرت ز
 اولارون برکتک یا ستیغ لردان
 پر دیر او نه کیم یوزیم باغ
 پر دیر که من صا بجم جمالم
 پر دیر که جانیم جندر اقر
 پر دیر که یا ندیم یا ندیم ایجان
 پر دیر که در منم در منم در منم
 پر دیر که منم که اولدی بار
 پر دیر که لیم آب حیات دور
 پر دیر که خالم غیر منم دور
 پر دیر که ایل بویم بر لکی
 پر دیر که منم چون سر آرد اذ

مرادیم اولر اولد ان باخش حاصل
 یوسف قیر لار اید باغس ررنا
 وروب قیر لار او کین دور بند ترکاه
 نامور قیر و نوبان و در کین
 مو کین قین نالر صوت بلبل
 کوش بد اولر لار شون سافرار
 ناموسی اولسید اولدی که کنار
 پر دیر که شمشلا کوز جسم باغ
 اولور سن نازه که کور سنم عالم
 یوزیم باغ که یا شیم آینه آفر
 پر دیر که اولیم باشنگا قیر باغ
 پر دیر که نازک سر شستی
 سنه ویرتم باغین ایلمجه نار
 پر دیر که لیم فنوه بنا تدور
 پر دیر که جمالم نازکی دور
 پر دیر که بر منم دور اولد کن
 پر دیر که منم حور پر لرد اذ

پر دیر

پر دیر که دو داغیم شکر کین دور
 پر دیر که منم دور نه بر شلو باغ
 پر دیر که نر کس کوز لهریم دور نا
 خدا سنر سنسنگ منم یا رادوب دور
 بو فوعیده ایدر دیلار زار لیلیق
 پر دیر که قیر لار یوزیم باغ
 اولار کین یا نیننه قویدر ییل داغ
 پر دیر که لستدر اولر سیکه شلمان
 اولار که دیدر لارین یا کین لار رر
 ندان بویت لره سجد ایدر سینر
 بولر که شند دیدر بو خدر لجان
 یقین دور اولولردن چینه آواز
 بولر دن خیر او ز که تا رعینر وار
 که یا رادوب دور اول کل حل این
 کلینک ایدر کین افرار نا
 دیدر که باخش دور عرض ایله سلام
 شهادت ایدر اولار لره انش

پر دیر

پر دیر که چشم شکر کین جین دور
 پر دیر که منم مرار باغ شلو باغ
 بالر لولان باغ شکر کوزیم وار
 شیح دیلور که کیم سید تورو دور
 بدلف عشقیده جوج جوج بقدر این
 یوز کلار رینه بر دم باغ شکر اینج
 کورخ لار او ستیغ قویدر ییل داغ
 بد شسته کیم سید اول حر غلن
 نامور کینر وار سینر صبر غیر لار
 خدا ایلنقه بلبله نزه ویر کسینر
 نامواد لیدر بو خدر و ز باغی
 دیش اولمیدور براند اولمیدور
 بولر مخلوق دور او ز که یا رعینر وار
 خدا را که باغش قویدر لار این
 مسلمان اولکین بر بر ل اولکین بار
 خدا ایدن بزر لیکین بر بر لهدم
 پنج بویوریم شدر حق نقا

پر دیر

پر دیر که چشم شکر کین جین دور
 پر دیر که منم مرار باغ شلو باغ
 بالر لولان باغ شکر کوزیم وار
 شیح دیلور که کیم سید تورو دور
 بدلف عشقیده جوج جوج بقدر این
 یوز کلار رینه بر دم باغ شکر اینج
 کورخ لار او ستیغ قویدر ییل داغ
 بد شسته کیم سید اول حر غلن
 نامور کینر وار سینر صبر غیر لار
 خدا ایلنقه بلبله نزه ویر کسینر
 نامواد لیدر بو خدر و ز باغی
 دیش اولمیدور براند اولمیدور
 بولر مخلوق دور او ز که یا رعینر وار
 خدا را که باغش قویدر لار این
 مسلمان اولکین بر بر ل اولکین بار
 خدا ایدن بزر لیکین بر بر لهدم
 پنج بویوریم شدر حق نقا

چو بوز سوره ایست و صالی
 وصال کز اول بدین مستکرم
 بی و عاشق سگی محزون
 اینده هرگز اولم اختیاری
 زلی ای در معشوق خیالی
 شو که مک غیر بوضی که کنی
 ایستد از کز خون بود لاری
 هوس ایستد از نیک نداد اول
 او نیک عشقند اول در زار چهار
 زلی نیز کور و ایه لا عرنا
 نند در کیم پیل چهار اولوس
 دیر از آرزای علم چند آفرنا
 بو غیر این قول اول در پیش مزار
 کل از نا و برد لدار بقایه
 کر که کیم اینست که در شوق تقیم
 کیم از روح روح یاری بنم
 که طایفتم از صاف طاق اول بود

که هر دم کور شد اول صحن بهیایی
 اولور هر آن دل در رخ مکتور
 کر که دیوانه اولسون بیخه مجنون
 او نیک جاننده اولم بر قراری
 پیل ایستد در کیم کور سوس چهار
 ضیال ایلد در سینه زنده کانی
 که بر لیک ایده او نیک اولر یار
 مراد خاطرین ایستد صصال
 ضعیف زار قلله سر پیل نایر
 دیر فرولیش سندان جان ماکر
 پیل و از ضعیف زار اولوس
 علاج ایست در کیم باندیم آفر
 او نیک عشقند ام من پیل چهار
 غم خوچ اولدر سر غم از تقی پیل
 منت که دلمدن ایله اولم کلر یار
 آپا بر سن مینم روح روا نیم
 غم و غم کیم روح اول بود
 دلمر قاله سید

دختر قلله بر صبر و قراریم ربا
 سن بیدار شخ زینچه که ایم نا
 نه اولور بو کینز را ایستد کز اول
 نه آزا اولور کیندن نیکه ایست
 هر کس و ار که سینه اول قرناق نا
 رخ اول تا که سندان الکا جین
 که سیزون غیر بویج امتد کاهر
 زلی دایه سینه بخل در زار
 کار آنجا
 کار آنجا چو چدر جانیم بر تره می
 قاله شیم هر که کرد ایستد در بر
 پیل بر سینه مار که کیم فریاد اییم
 خلقی نظم اینی شمشک سن هم در بر اولد
 ایله بر کیم وار غم مبتدا در وقت
 دیر رخ چکه سن اولم هر استان
 کیم فرسون غلام بر سطر رم
 چادر با شینت لدر زان کتار

چند دور او از ایمن اختیاریم
 قابونکه بر قریب سب نمایم
 مرادین و بریک بر ایستد شام
 که قرنا قینکه با شمشک کابیکه
 که دیار کینه و ارجون خویش عشاق
 لیکر نیک شکر نیدن دوله جانین
 کیم اوز وصل کیندن اوز که برینا کر
 بو شعر ایله در شوله در مکتور
 کین کونر کین کونر تا در دیده کون
 تا که کلک بویور کیم در دریند و بر کون
 لطف رحم و شفقت ایستد جان زار مقید
 ظالم ایله سینگ بر نیکه اولیش برک
 خطو بر می و هم اولم ایستد اولد استل
 که بو ایستد یانیمه وارد در استان
 او نر افسون ایله و با کتور روم
 کیدوب یوسوف و بر در پیل چهار

بوسه سولدر یا لان لوزینی
 که بولدیم چرخیم هرگز فسونان
 ز لیلی بختک تین آلن قویسیم
 فاما ایتمیم هرگز کن حمر تا
 منده اوغلا دیویونا اولغنیزیم
 ایونیده مزینچ ایدیم خیانت
 سعادته اکر اولسم زن کار
 جنتیم اودلرینه طاقیم یوخ
 یوزکده علم جیرا عیال واریم دور
 منیم ایلمیره وار حقدل کنیم
 تا جهان نوعصنه عیبیا قیلیم
 خصوصاً که پیچیم لایقیم وار
 اونجه تور که صبر ایستون نیچکون
 عدال لیکه کوره جهک دور و صایم
 یولغا اولدی بکورد در صایم
 کینت اولغا ایفور کبای کیم ایتمیم هرگز
 سکنه

بوشوند دولاند وورد بوزینی
 سنیگ حیل برنیف وار دور جوندان
 اونقول لوق ایدوبنا قول یولیم
 که وار دور حق نشالی کن کوا
 ز لیلی اید و دور برکنیزیم
 کنه کار اولسم و جکتم سخیلت
 مندوزا صحت استون سخیلت
 عدالته جیکلینده حالیم یوخ تا
 کوهله ستر استرا قیل واریم دور
 بو یوریش اهر زهر ایل خطایم
 مطاعیمه بیل قصصان قیلیم
 ایتمه حق کن بر ویر لایقیم وار
 که برکون اوله بوجان دیکر کون
 کورتر بو سنیگ ایملر و با لیم
 بو شهر او قیدر قلد خطایم
 چونکه وار دور استپنده حق تعالی کن
 بر سبب زاده

بر سبب زاده ام صلیم ابرو و صوم یک
 و غریب با بنام بو شهر بر فریادرس
 عزیز نیکل اوینده و پیچین سنیگ
 طایفینا بو سنیگ استون جبر ایدر حاجت
 کلوب بندینور در وای پیغام
 دیدر آیتورا اونکیم ایتمه استون جبر
 که صبر دن آچیلور غمته غم دن
 ز لیلی دیدر سن اوزیم کیده رم
 یولقیف یا سنه کله قضینا ک
 پیچیم حایق اهر سن تر تم
 کور غمشینکه پیچیم یا غمشیم ایچک
 واریدر که صبریم ایلمیم صبر
 باشینکه دوندور و انرا پایله
 و کوروشه و وزیر اولدور و ر
 ایتمه نیکدن دوته رم اوز حشر
 یا نینه ایلد ر صبح آه دناله
 اونیا لمار اوز حشر دن بو حشر اوله

خلی آرسنه اولوشتر کور بوزیم قرا
 که من اولدور سولر یا سبب داد غنا
 ایتمه نیکل بر کیم دور و یکیم فخر چه
 کور پیچیم به مظلومنا حیلر ایکن
 که راض اولدور اولوش ایام
 من ستر پیچیم کور ایلمه استون صبر
 که صبر ایستون بزه اولور حدم
 یا اونر کور تررم یا اولرم
 اونجه آیتور در کله دلدا ایلمه باک
 یوزیم بر بر باخ ایت کین تسم
 داهر قلمبد و بر صبر و سخیلت
 داهر قلمبد صبریم ایلمه صبر
 و حایق پیچیم اولوشیم ایلمه
 و با اونیم اولوشه یا ند و اهر
 قانیر سندان استون حی ایچک
 کور نیند یا شوق کور حشر
 که نیکم حالینده هم ایتمه اولوش

و کیم پیچیم اهر سن تر تم
 کور غمشینکه پیچیم یا غمشیم ایچک

ز بسیم ابله پر صبح داد بیداد

بوشهر لاد خیدر اول سرو آزاد

الجانیم برتر تم تا ز تقر قبل صفا
یا لوارام بر صفا بلکه که هم میسند
که مندر هم ایستند فی لور وایم بر صفا
یا دن هم بکل اگر کم اولد ورتن یا بدوز
نیلم بر چا و قیلم یا ندر صایم و او
زینجی دن ایستند لور ز لور است

موسیقی عشقیلر نایندوم اولدوره اولدوم
چینی و کلینس جانیم کل در دیم کل
نه جواب ویرتنگه اگر سندا نتر استوم خدا
نه اولور یوزیم با سندا اولیم سندا رض
مفهوم چینی راهم بریم قیل اریل است
دو شوب اغلا ماغدیگر بر در لور است

زینجی دیر غلا دیک سن
و بد اغلام اولدن اریل بر ادا
از لیلان عک عشقیلر لور زوب دم
دیدیم آنام مندر لدر محبت
منزاکیر دیر جان منک بدندان
علاجه زندان کور میسند صحن
پوره ایمدن لور قالمو کور زیمه نا
بوی صبر او و عیلا ایتم یا
زینجی دیر کیم بر صبر یا ریم یا

نه ندر و رسید جانیم دغلا دیک سن
سینک عشقیلر لور زینجی اولما بر است
او عذر لیکه اریل بر دنام عالم
که قار و کله مندر لور است
عزیم بر لور ساله لور و طنددن
جفا لور صبح فراوان کور دوم اولد
کیم عشقیلر لور غله کلستون با صغیر
فلیس غیره فی الدار دیا ر
دایره قلمبر و بر صبر و قناریم

سینک لور

سینک ریلد صفا قبل منیش تحلی

خدا تقر صفا و بر بر لستی

کل ایجا نیر تر تم قیل تر تم
نیچ ابله و سنیلر جان ایستیم صبر
سینک خورشید جان صبر بولدوز
سینک یولیکه قیدیم کلک و عالی
سینک لوزیمیزه قیلر سن طاعت
سند آدوم که در ما نیم اولد سن
بلد ایله در صبح جوج آه دار است

بوزیمه بریم باخ ایستیم نستم
دایره قلمبر صبر بر ایلمه صبر
سینک جانیم یا ندر سینک سن بو کور لور
کولندن بلکه کور سم بر و صالی
سینک را عیله کیم سنک بر صبر است
نه اول کیم آفت جانیم اولد سن
ولی بولسوفه صبح ایتمز دیکار

چ جوج یا لور اولدور لور ایتمز دیکار
کیم یوزیم بریم قیلما با سنیلر قیل اولیم
چینی و کلینس جانیم علم مودج قیدوز
بیر ایتمدن یا ندر جانیم ما ندر اول صبر
در دیمیز همدان کور بر و ندر زینجی ایتم
نیچ ایلمه دور سینک لور ایچک ایلمیم ایتم
بیر غدیله لور کور صبر جان یا ر
صبر قیل صبر صفا الفرح دور

بوزیمه این بر نظر با فانیل صفا قربان
بر مروت قیل صفا نایندو فرما اولیم
زهره ک اولکین صفا بران ایچک لور
در دیم بر درنا اول تدر دیکه دره اولیم
فرجه نظر م کور کونید کور کور اولیم
منه دوقه بویورده بیلد دوشوار
طلسم کیم طلسم کن صبح دور

اولیم

کتابی با این نام که در این کتاب است

صبر بر این حدان بشود در طریقت بود
 بچفت دور بستن یا بر کس اولینم
 یاند و روزه و در روز بجز یک نبر و آنکه
 تا که صبرم و ایدر قیام حق یو کیفی ما
 مظلوم بیچاره ام در ماند نام را در عرب
 چه حدان بجز یوسف بجز انبیا
 بچهارده یو بجز سر فرار
 که بیچ طراکه دو تفر ایند گرام
 بید و دیانه اولد اولد بپوش
 چه در درنا بجدل بیچ برده درنا
 کیدوب دایه سیند یا لوار اولد اولد
 زینجه بو لیتد اولد کین کف اول
 اولم تا جان تن حجو راوندان
 چه بیگانه اولوب حرم نیه له تا
 بیچ کوند و زمین له وارد هر راه
 به او ایست که غصبتد انقودور
 ندر که ایستک بر مهر باقی تا

صبر بر این حدان باش یک نشسته
 اگر بر صید کبچر که نشسته دلمه
 اگر صبر ایستک نشسته مراده
 بو طرز ایله او نه دیر درستی
 که زینجه چغم افزایا ریند منم
 که منم غیر کورس کل منرا لا قیل
 که منم ال کورسند اسد رکنما
 دلبر ایستور مظلوم کیم غصبتد کیم اول
 زینجه دیر تا نضر صر حلافت
 جانم چغده در ز صر ایله جان
 یوز کین اگر اد سیر نیک آگاه
 عزیز جانم ند اولد کور شو بد در
 عمم و کبک بچایش غصبتد حوج
 سنیک دریم حوج اولیش لاد مان ایله
 مندر کیم ایله کیمی زار غر بیم ما
 که ناملیدر دایر بر صر آلام

که خلقه بر سخن خوشتر از خوشه
 بیک او ندر اولد کس بر حرامه
 که کوشراخ بجز سنج جام بااره
 بو شعر او ضد زایتدر سنجلی
 که بو کوش صبر ایستک اولد کله اولد ریند منم
 تا که ندر بار نیک اولد بار غم اولد کیم
 تا که ندر حوقر اولد اولد اولد کیم
 ایله کونیا سنیک یا الله هر نیک منم
 که سنیک آیر هر رسم بر دست
 که منم باشک سنیک ندر قرنا
 منم صیند کلور کاه کاه
 یا ندر من سنیک خوشتر نشیده
 غریب نیلیم بر غمخو اریم حوج
 یا د کوشر سنیک ان دیر بیم جان
 ده صبر ایستک کل ایله بیچ نیک منم
 بو شعر اولد کله کیمی ارشه ایام
 صبر بر این حدان

صبر بر این حدان بشود در طریقت بود
 بچفت دور بستن یا بر کس اولینم
 یاند و روزه و در روز بجز یک نبر و آنکه
 تا که صبرم و ایدر قیام حق یو کیفی ما
 مظلوم بیچاره ام در ماند نام را در عرب
 چه حدان بجز یوسف بجز انبیا
 بچهارده یو بجز سر فرار
 که بیچ طراکه دو تفر ایند گرام
 بید و دیانه اولد اولد بپوش
 چه در درنا بجدل بیچ برده درنا
 کیدوب دایه سیند یا لوار اولد اولد
 زینجه بو لیتد اولد کین کف اول
 اولم تا جان تن حجو راوندان
 چه بیگانه اولوب حرم نیه له تا
 بیچ کوند و زمین له وارد هر راه
 به او ایست که غصبتد انقودور
 ندر که ایستک بر مهر باقی تا

بیتها در این کتاب است

بدی ویران کرد بر بزم
 با یاد دور جز از باغی صابو
 از نقشش می نقشند
 اگر کیم با غم بر سر نشسته
 در کیم با غم بر سر نشسته
 اگر کیم با غم بر سر نشسته
 در کیم با غم بر سر نشسته
 اگر کیم با غم بر سر نشسته
 در کیم با غم بر سر نشسته
 اگر کیم با غم بر سر نشسته
 در کیم با غم بر سر نشسته
 اگر کیم با غم بر سر نشسته
 در کیم با غم بر سر نشسته

سز کور کج بر بندن ایلم
 کیم اوله ایستمد وصل وصال
 هر از دست کیم او نرسد بر دست
 نو کور او نرسد از دست زنده گانی
 در شد ایستمد روز غم او بر سر
 مسلمان اوله تا نشسته او بر سر
 کلوب پروانه تا نشسته او بر سر
 بیله میران ارمانه نه نشسته
 شکار اول نگاه را باقی
 ای غم بر سر نشسته او بر سر
 آتین کرشمه ایلی بوینه سال ایلی
 که دردم جانی فیلمون زخم
 که تا کیم با غم او نشسته ایلی
 کیم او نرسد او نرسد از غم
 او نرسد او نرسد از غم
 که در در زینک این سو کار ساری
 میهم ایستمد ایلم او بر سر نشسته
 که کیم او نرسد

که کور کور بر باغ اول یا ریا
 اگر ایلم در روز غم کف هر تا
 اگر کیم او نرسد او نرسد با غم
 کل آن در در غم بر سر نشسته او بر سر
 ز این دانه سینه غم در زار
 نیلیم خط کیم کیم در در غم نشسته او بر سر
 الطیب عشق بر انصاف با غم نشسته او بر سر
 بیلمون غم تا بندم که در غم نشسته او بر سر
 بنگه غم در غم نشسته او بر سر
 بار الهام غم نشسته او بر سر
 دیدار دایه او نشسته او بر سر
 که بر جود او نشسته او بر سر
 بو شط ایلم که در غم نشسته او بر سر
 قابرتم او نرسد او نرسد از غم
 تا هر کورده نقشند جگه نشسته او بر سر
 چه یوسف بر سر او نرسد او نرسد از غم

بچه جوان ایلم با قیلم کور
 صلیفم نیم ایلم در کله کله
 اگر کیم کون اولیم نظر ده سلم
 کیم اولدم قانور که غم ده ارمان
 یا ننده ایلم در غم نشسته او بر سر
 بو نه بیدار تا کله دور که رنه بو لور
 بر نیلیم کیم کیم در غم نشسته او بر سر
 اولقد رنجیم قرالیم کیم منده با غم نشسته او بر سر
 قدر غم آمدن بید در غم نشسته او بر سر
 چو نشسته غیر مظلوم ایتم بر غم نشسته او بر سر
 بو سندان او نرسد او نرسد از غم
 کیم البته سبک اولدم از غم نشسته او بر سر
 و بر رخ فیروز ایلم کیم کیم
 که عقیب ایلم تا راج غم نشسته او بر سر
 او نرسد نقش ایلم بر سر لور کور
 دلیل غم نشسته او نرسد او نرسد از غم

یوز کینه در شرمه ز ما زینک ما
 پله اولسون که ایل بو نینک رتق
 ییتوسون نینک آب زینک کانی
 چه دیوان ایستد اولدی قشالی
 که قایرسون اونیچو پر کشتی
 پله آیتور عسارت ایلد باغ کانی
 ایلد کتور ایلر استار ما هر
 دیوان ایلد که استار بیتا ما
 که پر پرد اولد معشوق عاشق
 ایلد و پر پر یا خشیجه آغوش
 سالیبدور پر پر نینک ویند قول
 یا نوب پر پر اولد عاشق معشوق
 اول ایولرد و فیدر سر مشالی
 بو طرز ایلد چه اولد اولدی طیار
 چه اولار سله قایردا استار
 تا مواسب بیز ایلد سر طیار ما

کیم اوز ایستد سینه زده لیک
 سید کاهم اولد سینه استون
 شیکله ایستد باخشی کام الدیق
 اونه پر پر فرادای چون ز زما
 تا موافق ش ایلد مرد سستان
 که اولد رایله اول تجره کستان
 که نینک صنعت ایلد ایلد طیار
 ایلد نینک شکلن سر له زینک
 یا نوب پر پر اولد ز موافق ما
 هر دهر پر پر ایلکسی مده موس
 قویبدور پر پر نینک ایلد کله ما
 در شوب و قویبه اولد ار موافق
 اولار نینک حمت نینک اولد
 کیم ب ز لیبی ب ایلد اظهار
 ایلد و پر پر زینت اول پر پر
 کیدب و سفر ایلد سر طیار ما
 طیار ما بی

در شوب ایلد ایلد
 کله نینک ایلد
 ایلد ایلد ایلد

ما مواسب بی ایلد سر طیار ما
 کیدوب دایه ب سفر اظهار ایلد
 یرض یولده در شوب اولد روانه
 چه کیم درق یوب اولد تابان ما
 ایلمدن دونه را تیدر حیدر باغی
 قایرسینه وروب بر قرض حکم ما
 دیکین ایلد سر طیار و پر پر جابیم
 و اهر قایم ایلد سر صبر و قراریم
 حایضه بر ترتم قیل غریبیم
 سینه در دریم چوخ اولدیش ایلد ایلد
 دید اولد ز بو ایش پر کر کله دور
 ز لحنات غمده سوخه کور زینتی
 اولد ایلد کله قایم بی ایلد سر حکم
 که بو بو وار دور یا خشیجه خوت
 دید پر پر کیش باغینه کریم
 اولد ایلد قون ایلد فانه
 هر ایلد آیتور در اولد زکر زینت

کیدوب ب سفر ایلد سر طیار ما
 کل ایستد سینه زده لیک
 ییتد اولد شاه یکه نه
 پر پر نینک شور در اولد سر و طرامان
 آتاروب اولد اولد اولد ر جانی ما
 خطاب ایلد ایلد سکا با هر دم
 که سندان اولد و تر حیدر و رکیم
 چخیدد و را و ز ایلد ک احتیاجیم
 دیا روخ طلق بی غریبیم
 یا وفده در حه نینک و پر پر نیم
 بو جرمه خالق ایلد کله ایلد و ر
 اولد ایلد ایلد ایلد زینتی ما
 تفریح ایلد کله زینت ایلد م م
 سینه بو نینک ایلد ل ایلد محبت
 ایلد کله باغینه پر پر نیم
 آتار در اولد زینت ایلد بی نه
 اولد ایلد ایلد ایلد زینت

ایلد ایلد ایلد

عکس

به آنز بود از اندر مسترا
 او نیز سید مجید از اول
 مرادین استند بر بحر بود
 بلبل بود و در نا امید
 از این شکوه اول تا همسنگ کام
 سخن زینت جبهه در نا تو زینت افغان
 بوینگر اول به قیلدر عیاش
 چه هفتاد فانیه زینت بشدی
 و بعد در صف کوزه همه که باغ باک
 بود مجید در اینگی مزین
 چه کرد با بحر اول ماه تا باغ
 صریم کرد از اول به کیم چون
 در صف عرصه میدان او در بنگ
 زینتی عاشقانه مست جانان
 شیرین و یلسله اولیا تا باغ
 سیر او شده تا شله از زین
 کل ایر و سفلا آمدن پر و زقل

مشاعر کمالی در این کتاب
 که در این کتاب است
 که در این کتاب است

از نیک استند فاله زار مظهر
 که بکیم از اندر اجاسون بودر کا ه
 در آن همه در بار ایس دواغ
 کیم چون کعبه صبح آید لیس
 که در سن تا امید استند الحام
 بوینگر کولر علی المخراب جانان
 هزاره رفته در صف زلیخا
 زینتی آه در اول به کوشیدی
 میم بود چرخه کل ایله غلام
 بوینگر کولر در روشی سنج کش
 بو زیندن اول در ایس جمع کستان
 رقیب ای اندر هر بر سر بی چون
 طبع و فانیه هم او در اول به
 بو زینت کولر کل ایله مجنون جانان
 آ پار اول در اول در صرمان
 سله در در سلسله کوزینی
 میم بو زینت پر و توغ نظر قیل
 سنگ کل بود

میکن کل بود بر سر کوشک نیچ ماه
 من با چانه ن قیران قیر سن
 چایم چرخه دور اینا زین بار
 پیله در دلینی جوج دیر در
 ولی بر کوزین بتکش آباغ با
 ایوینک فرشته نگه و در کوزینی
 کوروب هم او در صورت چکلینی
 قانومین کرد دیوار کور در
 زینتی شکر جوج کور کوزینه
 زینتی اول نظر دل تا پارسید
 دیار کل ایمل در در بر صوفی
 کولند او تر جوج پانیش بوجام
 سیکت جمع چکبک شوم جوج جلاله
 نیچ ایله در بیله جوانه اولدیج
 غریب لیقیده استند او تر کوزین
 من شمر و دیار کیم من ایله نیک
 من عتیک من ایله نیک و قیل

منه هم ایکنک الله ان
 پیله جیر کور کوزین بار سن
 یور عوقین تبسم ایستو کار
 یوسف شوقینی اظهار ایدرد
 ب لوب باشینی او تا غلام آن
 قوجا قلب بر بر کور در اول زینتی
 قوجا قلب بر بر ایختر اکلهش
 مزوج ایله ایله کل قوت کور در
 نظر لدر زینتی نیک بو زینه
 کیم اوله باشینه نوز اوله کوزینه
 او زو صلیکند نیم کایم روقیل
 یانیند و نامر قنر استخار نیم
 میکن باشینه جوج کلوش بلا لدر
 تخمه و عقده ایله نه اولدیج
 بو لوب زینت جیر استند او تر کوزین
 داخل خورش و بنا رعد کوزین
 مصر شمر نیده هم کوزین قیل

مشاعر کمالی در این کتاب
 که در این کتاب است
 که در این کتاب است

مشاعر کمالی در این کتاب
 که در این کتاب است
 که در این کتاب است

سینک عشق سینه پرخند و صبر نام
 من و ظلال در شب تاب و صبح نام
 سفاک رحم ایله مظلوم و غیر سبیم
 بعد اولاد در دوشوب جانم سبیم
 بودی کون رجب محقر ایله سو کند
 و برود و او سفاک بود زمین بود
 او سبک نور بند با دور بود ملک متور
 بود شیرین که کله کیک غنچه در بند
 تم شول عشق کیم در عشق جان
 که جان سیم جانیم و بر جان کوفت
 منم کوسین سن آب زنده کافی
 که ممدان سوت سندان تازه نما
 بویا تو فرمادن کل قوت جان ویر
 جاپین ویر در یوسف که پر نراد
 منرا عیار بود دار دوخته
 بوجصوم ایق شیشم در اس ویر
 شونار صبر کیم بیچین چون دور

سینک بجز سینه پونند و صبر نام
 ایله بجز در ایله پنجاب قومی نام
 دبار و هماغانان بر نصیبیم
 کیم اولوب تشنه کوسین جان بد سبیم
 کیم اولور جده خلفه حذاوند نام
 بود و بد و نور ایله اول زمین بود
 او سبک عطر بند نه و بر بود زمین محقر
 کیم آبار و سبک عطر ایله ممدان
 که یا توید و سبک دار بود یوسف
 اولم و بر من ایمان یوسف
 منم جان سبک سن جان جان و دانی
 و صفر بنه ره کیک ایشینت
 که جان و بر که ام بر دم آقا و
 سبک سبک در ایچ ایتیم بر نراد
 سبک در ایله ام ناچار دوخته
 کینه ایله مترا و در ایله رفه سلمه
 کیم ایتیم نورم اول نور دندور

بویک

سینک بجز سینه پونند و صبر نام
 قسم بکر لره اولدن دو چشم من
 اولور دایم غم غم غم اولور
 که بر ایند منرا دوستم قیلستند
 یا و قلیقه کوه بکس و صالیم
 نصیحت لار قیلوب اولور فراوان

که ز لینی جگر غم کافر کور سن روزگار
 بیچ کیم نوید امید در سنم ایلمن
 یا ز خاطر دور و صیقلی بی بر بار ایتیم
 آرزوی سینه فاره خایسته بکر کوریم عزیز
 زلف لاریش و صیقل اینه مظلوم جگر شوره
 ز لینی دیدر سبک شانه حران کج
 منم کوسین سوسو سوسو دن ایتیم تب
 جانیم صیقله دور رم ایله اکوز
 عیقلات سیزم آن صحر ویر
 یوزه کیم اولور کوه اولور نشت نه

سینک و سینه دور بود و صبر
 بویا تشنه لیمه حیدر و چشم من
 کهرم لعل زرافش اولور
 بو کشتن منرا زاد قیلستند
 کون ربه بر سبک امید و صالیم
 بوشهر او خدر غم شحال دن

کیم کرا ایتیم خدای سینه ایتیم کور
 کرا و نه با سبک امید سینه بر سبک کور
 کور که نه یا پیش اولور کور لار حصار
 کوریم قیلدر قرانینه و کیم شهل سار
 حایره اینه بر سن ایتیم کور کور
 کیم تا چشم سبک اولور چشم کج
 کتا شکر سون صبا سبک و آقا
 دوزه بیلیم کیم کیم تن بود کوز
 کرا سبک سن و کور کیم کیم کیم
 کیم ایلمن سبک کور کیم کیم کیم

بمانه اگر بسعد و رحمت زین
 بسعد دیدار سزا آید که دور
 معاذ آه که اگر یول با سیم
 دور بلم که برت حق دور نیم
 زین دیدار حق چیزی بر نیم
 بو کوردان دو نوب آواره سندان
 نمکنند چکشم آواره کیم کار
 بسند بو زین کشف ایتمش کجلی
 سکا دیر سن که بعد از ایله کین جبر
 سوز و دینند یا ایتید زین
 با نزل اول سیر ایله طقت چند نیم واروا
 بزقم قیل سکا و سیکند ایتمه بیغیب
 با وف دین دین ایله بد تر بود و کلا
 ایتدیم وارید سندان که کین تمیز کین
 سندان اهر سندان کین بد و کین کور و کین
 دیدار عرف که کل دین هم ایله
 که خوش کلمه سینه مونه قیاسم

دکله از بو طریق عشق با زین
 که چکشم زین چکشات بو یاندور
 بو حیله کینکله همه قولاق ایتم دور
 دور بلمه دانه کیم کور ایتم با
 کول اولدیر ما مفر استخوانیم با
 کینم کوردم بر جاره سندان
 ایتدیم چکشم زین بوج سندان
 خذل و قمر سکا و بر بر سندان
 با نزل اول صبر طقت ایله جبر
 بو شعر سولید ایلمیر انش
 با ایتدیم یا ندر سوز استخوانیم واروا
 یا ندر اولدیر سندان بن و یا ندر واروا
 یا ندر کین سندان بن و یا ندر واروا
 سندان بو حیله کینکله کینکله واروا
 کلمه خیر سندان آه نغم واروا
 بو حیله کینکله کینکله واروا
 بو حیلوت سراده یکم او تو رسم
 زین دیدار

زین دیدار کیم صمد که جان
 فر اولدم با جان من طاقیم وار
 من باید و در سندان عبرت عبادت
 ندر مانع نزه بو صحت دن
 دیدار مانع منه ایله سید و
 زین دیدار قورنمه سن عذر ندر
 ایچ ورم او ندر جام ندر مت با
 پیسف دیدار سید او ندر کیندم
 خصوصاً عزیز کاینده عزیز لوق
 داخله کورن روز قیامت
 عذاب اول جبار با ندر لار
 دیدار بر سن منم تا ریم کیمید و
 منم وارید و او ندر کین و منم ندر
 کین سندان او تو قیاسم فدا کین
 منم تا ریمه او ندر حق کدر کدر
 و بر و با حلقه خالق منت ایتیز
 زین دیدار اولدیر من سوز

که سندان آیر بویضه و سندان
 که او زک و قنیه سلیم و عده کار
 جانیم ایله سندان و عادت با
 که ایتدیم سندان لوق بو حیلوت دن
 عزیز منم سندان ایله هم قنیه دور
 یتم نزه زحمت با ندر ندر دن
 که تو سندان سندان یا ندر ندر
 که منم غیر منم یا ندر ندر
 سندان دیدار منم یا ندر ندر
 که خوشه اهل عیسانه خرمت
 من اولدیر سدر دفتر با ندر لار
 کینه کاره رحمن و رحیم دور
 بو حیلوت ایله قیلیمش زین دینم
 کینم تا ریم اولدم عذر ندر ایتم
 دادا کور شوته آمرز کار
 با غنچه عادن او ندر ندر کین
 منم جانیم یا ندر کین کین کور ندر

ای
 کله
 کله
 کله

دینیک باغ در هر در شش کلف
دیگر که کوزه و زیم آتش و جگر
میشد بریند ایستای منظر این
عزیز گلستان میشد او لیم کوسان
میشد قنبله بولستان فاش
اولودان صوم و نوبخ آیه جایم
نور و ک باغ و جگر در شش
چه یوسف کور در شش نور در ک باغ
که شد لیق در آرام و آیزلی
که صلیب کوه جگس حلا کین
زلیخی او که بر ک نه کوش
وصلین قصه این ایور شین
مدف ایند او شین ننده جان
طویق کت یوسف آوه قیل پرواز
کلب چه یازید صمد ایله جان
ولی یوسف مدف آتمه ارواح
قدیر در شش ایستای او ز ایلیله

که در رسم در حضرت الل خیر آفت
یا نبیانه جانیم جفا غه کله
در نه کیتم من خنجر ایله نا
قیلیج ایله سیک بر سیکه در کون
میشد و صمد قنول کون رو ایست
سنه جدم اولد روح رو اینم
که کوشید بوغ زیند ایه تر
ایلیله و در بان آله رفو جاغ
قلط یولنه سن قایط زلیخی
میسر اولد وصلین و صلیب
آتار در خنجر قیلس جگانه
یوزیند بر پیچه در خانه دیردر
صدق ایند کور در ان او تر کوه
اوله سن در زلیخی نجه آله
وصا کیند عده کس ابراهیم قیل
یوسف در زینم سینه در ایله
آجود و بر کون باغلا آکین
کوز در شش

کوز در شش اولد کوز آورده
زلیخی دن کور کوشند و بو
دید اولد که تا مزیت قلیقم وار
منیم قیلد در آید کاهیم اولد ور
یا شو رویم برده بیتک جیند یوزین
بو بدلیق رشم کور کون مندن
چه یوسف بو کوز ایدن ایستد
سینک و ن تمقینک کلور بولاردن
اولی لار در بولار کین جا یوندا
که کفر خیم اول کون زیندن
بو کوز دیدر تو در ایلس کیندن
عکس اولوب طریقی اولقا جغده اولد
اوج کت یا بدن قاجورک لینه
ایست ت ایلیب کوبا ایلیسی
زلیخی سچ در برون چه کوردر
آردیچ دوشور کونکلنه ارمنا
چکوب قایقار ماغ اولن زلیخی

استیلمیش دور زانق برده
بو برده کیند اچیند دور نه دور
اون خوج اعتقادیم باغلیقیم وار
منیم تا زیند ور خدر خاهیم اولد ور
که باغ کون نزه بویشد کوزین
بود هر ایستد اچیند سوج مندن
چکوب فریاد ایشیم بایرغ تیدر
که بیلر لار ضررنا نفع لاردن
بولارده دین و هم ایله بو خدر
که خضر دور کور و بو وار مندن
او یوزون او یاند لار کیندن
زلیخی در کت قویما قیل اولد
آجلد ق بولردن قصل باغلو
آچیریند کوردر دیندن
که یوسف قاجله اولد کوردر
آختر قانوده اولد دونه دامان
کیر بدن چال یوب پیرا پیننی

بالتسبیح والسرنا

چو آمدن شاه باز آمد کنش
 منم اول عسکرت زار کنش
 رکوع جانم او ز بلندت رگ بر کنش
 دایره نسیم که آیدیم کس کنش
 نه آدمی آمده قله رسد لها بهم
 میله درد و بیهوشی در دیر در
 فلکینت جو بر بند لایله در فریاد
 کما فکرت علی سیدنا و سرورنا یعنی
 نیلوتی هم سینه ایچ که هر طوطی و نوب
 منرا و ای رضی منرا غنه آید تیارو
 داغ و رخ او سینه قو سینه منم که کس کنش
 یانه در دیش همرا او دینه اظلام
 سینه ایچ مکررم غررت بوجیش
 نعشیم او سینه کلک در بر کس کنش
 حشر نیک کونر کونر دونه دامانک
 داد مظلوم حق اگر ظلم لاردن

باشید قله در شاه زاده پاره
 که کشید زنده با زیم قله رکوع
 برات قله سینه برات جل کس کنش
 شت هم کینه سر کج میم نوز نیک
 قاصیب صیدیم که بلندت کس کنش
 جل کس کنش قله کونر دن نو کونر
 او فر در سپه شعر اول بر نیراد

حجور

بوسه کویک چون کیم اولد پاره
 زینجی جو کونر کونر کونر یوسف
 حروش آیدر یورکون جل کونر له
 باشینه وردر او پلا به خوشه
 کونر او پلا بنه تقدیر لو آلوم
 کونر او پلا بنه یورکون جل کونر
 کلک نیتیم دم سگف جوشینک و کونر
 منبر صبح یانه و رسن یانه بر جوشینک
 سر وقت قله سینه اریتیم وقت
 ایلیکنک ایلمرم مرزاد دیداد
 سن کجی فر منر هم ایتم کونر ایچ
 اگر کونر منر کونر قیلور رحم
 دروغ او ایچ کیم قاصیب در محمدان
 عزیمت قله کونر عسکرتونی
 کونر و سب باره از نور مینش باره
 او نیتیم وردیا سینه دو تکله اولد
 نه مانکره و زینر کونر راید در

بهد قاصیب اولد کونر چون ستاره
 و روب باشینه و جگر زنده تصف
 کونر زنده ایباش دایره در نیچر اولد
 یا خاسین جاکر ایوب وار او ایچ
 فرایجتیم فرایقت ایتم آلوم
 باشینیم یوبان ایوبیم جل کونر
 کیم بل نیتیم منر صبر کونر و کونر
 نو کونر شعور یولده و زینر کونر
 ابونیک یا شعور کسینک ایتم وقت
 کوره بیلور نیک کیم بر دم او ایچ
 یا مودار و بو خنر اولد نیک ایچ
 یور کونر کونر کونر دور ایتم کونر
 دروغ اولد شهید کیم شهید کونر
 که تحصیل معاین ایله قونر
 شو طوطی بقول ایله قله رسن باره
 پرو بالینر غلامان اولد کونر
 لغابینر قونر تلاره نو کونر در
 چو آمدن

الهرب کیمینک بر مقلبر وار
 حضورا عاشق دل شسته مظلوم
 بنور او خدا یا اوز دیا ره
 بلبه پرواز قیلدر قوش جو اودن
 کوروب عزیز دور و ریا چه قور
 عزیز کور در یوسف اولمش بر آ
 جویای ویر در یوسف بر تر ازین
 عزیز دونه ایلمنخ مهر ایلیم
 زلیخا جبل عزیز کور در یوسف
 قور یحییمنان زلیخا چکلر آواز
 بوخلورنده بودم هر یانمیشیدیم
 بو یوسف دهم اولوزمندان خبر سینر
 سکنق قور کینک اوبه کریش او خورینق
 او یانیم او بو زید آلور ایلیم
 دیدیم دوستم اولتر قیلیم اناش
 جزا بریش لیق عزیز ویردر
 مونز اولد و رویا زندانه کلان

بتور مظلومینه زینهار زینهار
 اولنر اوز حشنگدان اینه محروم
 که بتسون وصلیمه کل جهه یاره
 که یوسف جدر اول بدتر سزادن
 اولارن اخیتمک کوزینر اولار
 سورینه کیم ندان سن عیله تر تن
 کیم اوش اولسون عزیزه رازین
 ایوه آیا در اولد قهر بیلیم
 دیدر یوسف سهر ایلدر فاش
 عزیزه ایلدر لطف اولدر از
 راحت بیلیم یوسف کیم میشدیم
 آخیر یوسف کیم میشدیم شمسینر
 یوزمندان بیجه کل دیر در او خورینق
 غضب لیل دندیم ایل بو یوسف
 ایلمیدن قاجدر آه اول تر دیار
 که ایله سینر بیل کل لر دیردر
 خل بن طعنه سینر مندان الکلیان

عزیز بو یوسف

عزیز بو یوسف درد و سنبک بو غلام
 یوسف درد و دیلار باغلا دیلار زلار
 عزیز دیر اونه کاسد یانت
 بو یوسف ورسیلد بو یوسف ایلدر
 دیدر یوسف که حاش شمس حاش
 زلیخا ایلمنر منر آلا تدر
 اولدی کون ایلمنر مندل و صلیم
 که مزق جدید مندر و تدر دوباره
 سنبک باشیمک تا حینه سولند
 ناز ایلمنر حشر کیم هر یکنیم
 دهر تنجاب اولدیم اولدم
 نغمه ده خاطر اولدر برجه دلدار
 دیله کلدر دیدر حاق عزیز دور
 عهد بنده کل یوسف سز اولار
 دیدر ایچاق یلکرک ایله نظهار
 چاق دیدر کولم بند غم ز
 کید سنبک کولکینه اید سنبک نظار

کیم اولد ویریم اول یوسف و رکلا
 عزیز سنبک یانینه آبا دیلار زلار
 ندان ایند سنبک هر عیبه خیا نت
 دیا کیم یار سینه قار سنبک ایلدر
 اول سنبک یوزینه ایلمنر غم غم
 چه نجیم کشتیم دریا یه باند
 مز اونه ق حیا غه اولدر خیا لیم
 کربدن کولکیم ایدر یاره
 که هیچ یوسف ورنه بو یوسف یانینه
 خدایت بد دور بو یازده کولیم
 که بر طفله خطا باند لیم اولدم
 ایلمنر قرح کولکیم طفله یوزار
 که ق یطار یوسف هم با تمیز دور
 اولتر ق یطار کین ویرمه کین
 که کیمدن اولدر یوسف دایدیدار
 که بر کیمه ون اولد کیم دیم یاز
 که نه طرز ایلیم اولمش با بر یاز

الحمد لله

ایله بدین اگر کیم بر تیلو بد و ر
 و کیم کیم بدین بر تیلویش اوله
 عزیز کر کلینه قلدیر نظراره
 بقین بیلد ز لینی تقصیر بدور
 یوسف دبدل کیمیزه دامان
 که بیچ کیم بیلگون رحو اولوریز
 ز لینی دن غرض اینت ایرغ اول
 ز لینی لسته استغفر ایله ما
 عزیز نو بیلد و درون در جوادان
 تحمل یا خنید و راقانه بیلد
 اکیزه خیرت هم یا شیخه زاد دور
 یوسف هم بیلد دن اولد فرج
 خدایه ایگین شکرانه قیلد
 شکرته که جانیغ خد اولد کوه
 منیم معوم ناورده بیلد بیلد
 چاقه دیش بد اولد دست جم اند بول

بیلد تقصیر یوسف قیلد بدور
 بو تقصیر ز لینی قیلدیش اوله
 که روب کیم کیم بدین اولدیش باده
 یوسف بیلد خنیده بر بیدور
 کک کیم ایگیند ستمینر نهان
 اولوب بزم هم شیده اولوریز
 او بیلد تینخ ایرغ فرغ اول
 یئالشدن داجر ایگه رایله
 سیانت قیلد بر جیمیز اولوریز
 توکل یا خنید و راقانه بیلد
 که بغیرت کیشی هم نادر دور
 خلایق یانزه اول اولد صادق
 بو شعر او خیر اوش قیلد
 که منیم بو نیمه یوخد و بیلد بیلد
 منت اولن ریه کیم حالیم اولور کوه
 قویغ خنید آرا سینه اولم یوق
 بالینا بیلدیم

با الهام بیلدیم یوسف دلش
 مظلوم کلب در سیکد و راونریم محروم
 بو مجلس ایله یوسف قیلد ضیافت
 معر خان اولد اول شیندیلار ران
 اگر چه وار دور پی ره عاشق
 کیم او ز قلدینه عاشق دور ز لینی
 عجب و کیم قوی اولد ز نفور دور
 ز لینی جیمیز ایگیند سیمه رخبا
 قوناق نیت اولد ز قیلد حاضر
 چه خاطر اولدیلار اولن زین لار
 ز لینی دیدر کیم ز با عزیز لار
 بچون مندن بیلد عیبت قیلد سینه
 دیند بیلد یوسف کل ایله احظ
 کید و بان یوسف کید و در ز لینی
 اعلینه ویرد زین آق به
 سینه بر قیزه ویرد زین آق به
 دیدر چه چاقه قویغ کیم کیم کیم

ناموس کیم لار آزاد ایگین خد
 سندن ایسته نظر لطف که ایست رض
 سید ایله یوسف قهر دن روایت
 ز لینی به قیلد بغیت لر اغاز
 یقین بیل سید عشق وار صفا
 او کین عشقینه لایق و ز لینی
 که بیلد بیلد ز لینی بشعور دور
 او کین جانیغ جمل ایگین کار
 که بو تهمت اولد اولد لار
 او تو ریلار بیلد اولد جبین لار
 ناموس کیم وار سینه صاحب سینه لار
 جانیغ عشقینه او دینه یا فر سینه
 که بزلار کیم کیم بود و دیدار
 مزین بیخ نور شید منق ر ر
 یوز طعنه ویرد زین آق به
 مرصع ایله سینه ایله رک کین
 خاتون کلینه سونو کیم ویرد کیم

خانواده بر بر بنده دو پیش
 دید که بو طرحی همه سینه تا
 چاق در دیو بیض اول ماه تابان
 خواندن لارا اولدیلار کراهه مکن
 کله تر جلدلر سینه کله یار خانواد
 چه ابر سینه کله یار چیار است
 کورته سینه یار بر نظر
 بود یار ابر سینه چرخ کله یوسف
 سو تو کله ابر سینه سینه مکنش
 نیچو سینه کله تو دمه بخند چایان
 نیچو سینه عشق دلیوانه اولد
 دانه اولد لر سینه کله یار پیچ
 نیچو سینه عدالت هوش کله
 زلفی دیدر مو اوز زلفی دور
 دانه موندن بو بان عجب ابر سینه
 دیدر لارا اولد کیم بو نه کله ور
 بو بر آید ور ایسید ور سینه

ترنج و کز تکلیک ایلینه و بر پیش
 که نا کله سینه یوسف کسمه سینه
 ایچر لر کله اولد و سینه و سینه
 کیم اوز لر سینه قلدلار لارا مکنش
 سینه سینه ابر سینه کله اولد
 قانه اولد یار نامرد و ارسنه
 کیم اوز ابر سینه قلدلار یار
 یوسف کله لارا سینه بر داغ قلدلار
 خواندیلار سینه اولوب ایله یار
 یوسف سینه و سینه و بر ابر سینه
 سینه و عقلان سینه اولد
 یوسف سینه غیر هم سینه یار
 یوسف سینه عشق ابر سینه کله
 که عشق سینه سینه کله سینه
 بو فو ابر سینه عشق سینه ابر سینه
 دکل سینه بو کله کله اولد
 ویجا ندور ایمنوندور ابر سینه

کله یار

کله یار کله کله کله کله
 زلفی سینه سینه و سینه کله
 خانواد لر کله یار ابر سینه
 نامرد اولد سینه ابر سینه
 سینه سینه و سینه کله کله
 بر نظر قلدلار اوز سینه یار
 چای سینه سینه و سینه کله
 ابر سینه سینه بو آرا ده دانه
 سینه سینه سینه کله یار
 خواندیلار کله یار ابر سینه
 دیدر لارا اولد کله کله
 زلفی کله سینه با سینه کله
 زلفی کله سینه سینه کله
 نامرد اولد کله سینه کله
 و کله سینه سینه کله
 دیدر لارا اولد سینه کله

کله یار ابر سینه کله

فرشته بیدر کله کله
 سینه سینه و سینه کله
 او سینه سینه کله
 سینه کله کله کله
 بو کله و سینه کله
 نیچو کله و سینه کله
 بو سینه کله کله
 کیم سینه کله کله
 کیم او سینه کله کله
 سینه ابر سینه کله
 نه اولد سینه کله
 سینه کله با سینه کله
 کله یوسف کله کله
 کیم اولد سینه کله
 سینه سینه کله کله
 دانه سینه کله کله

کله یار ابر سینه کله

کتاب الفرائض

با خبری که کف نه سار سا
 دید هر جا که سوسم حال
 او نه در مدراعی جرابی نا
 خدا بود در بر غیب خود مایه
 او دیوه تین آبا غریبه کبر در
 که ایقا که در آن کلور سن ابتدا
 دیدارش شد بنیاد کلمه و بیانه
 او نه در بر غیب کی بر مدار سینه
 دیدارش بنیاد در شد کف ن
 دیدار یعقوب بی غیب که در کف
 دیدار او نه در کف کف کف ایدر نا
 ناله سینه از شد و م از ای غدن
 دیدار وار در و یعقوب بنیاد
 بر او غلبه از شد پیش ناله ایلا ر
 زبکیم او غلبه ن اغلبه و اول
 ق بود در و از کج ن غلبه از شد
 او نه دیدار کف ایدر و نا

کوروب اولد ان کیدر نا قه سوار
 که سن نار د ان کلور سن ایستور
 دیوه سینه دروب سوط عذایی
 که تا کف او نه آیتور سالی
 اول اعابیه یوسف پله دیدر
 نایله ان سن و نادر دیار دین
 بنه ایدر کیده م از مکه
 مگر کف نه کوشد در سوزار سینه
 مزا اول منزله ق لبشم فراوان
 او نه در حال سینه بیج پرده سوزار سینه
 یوز سینه کور و سیم سیم کف ایدر
 فغان و ناله کف و سیم ای غدن
 کف او غلبه ن او نه اول پیش کف
 جگر کف ق نینی بر کاله ایلا ر
 کوز کف و اول پیش و او نه ز کف
 جسته ناله ایلا راه و افغان
 کوه سن منبر سینه ایله تهر نا

که بیخ پر غریب

که بیخ پر غریب پر لوزا نا ایم نا
 کیدر او سینه کف کف ناله
 بو شرت سینه که سیتور سینه بیام
 دیدار او سینه سوله ندر آه دینک
 دیدار صدق و کل ایچمدان است
 شونتر استور که بر سیمار کوزیم
 که زنانه ایدر زار کف ن
 خدایدن ایله کل پر استی صهی
 او کوب اعرابه ز ش جوار ی
 یوسف اعرابیه ایله ز خبر بر

سن کیدر سن با و م نه مونه قالدوم
 که کوز سینه قور سینه ز سینه بیام
 او نه در و ان غریب سینه او فخر سلام
 رحم او چا قید و افغان سینه بر نظر
 با انکه او فخر سینه غریب بر سینه
 چه کف ناله سینه او اول غرابی

یوز ناله ایچنه سینه ایم
 ویرم سینه هر ش جوار ی
 او کوز عا جزو سینه سلام
 بو سینه مده شمه وار هر م سینه
 کیم اهلها لایم او سینه ان است
 غریب بی کسی مزار کوزیم
 سینه ندر او اول و عو سینه
 شیدر نونه تا سیم فداهی
 بوله هر شد کیدر سینه سینه
 یا نینه بو غرت سینه ایله ز خبر بر

کاتر هم سن کف کف سینه ایم
 کیم قایه ناله ایچنه بر غریب ناله
 دیدار کیم شتا قفله ایلا ر
 کیم قایه سینه سینه او ایله سینه
 مظلوم سینه م نه سینه کف سینه
 کیدر سینه یعقوب سینه ایله سینه

که می زندانه تو دریم پر غم پیرا
 ایور سینه چون جو فلا ریل
 دیدر یعقوب او نیک آینه سینه
 عرب دیدر آینه سینه اظهاری
 دیدر یعقوب آینه که اوله بونا
 دیدر یارب که او علوم اوله یوسف
 چه یوسف آینه آینه بر
 سینه هم بر طرف اوله فرشتگان
 کیم یور سینه در او نیک سینه افسار
 و کمره او نیک چون پیرا شنای
 ظاهر کیم هر دو را اختیار
 فیما ایند زین یعقوب اوله فرشتگان

شکر تو شک که کلمه فریاد منک
 امیریم در او کیم تو دریم پیرا
 تو که کیم اوله او علوم سینه آینه
 که امیریم کسب در سینه امیریم و او

صی زار و طلوع در پیر نصیب
 که او نیک سینه یاد او غلامی
 جو سینه مراد لر سینه سینه
 که او نیک من سینه سینه خبردار
 عزیز سینه کور او سینه فرشتگان
 تا بسوزد اهر حکم تا سینه
 او زیندن کیم تر او کیم سینه کیم
 که بلکیم او علوم او سینه او نیک
 که سینه سینه او کیم خبردار
 کیم یور سونه او نیک سینه
 که سینه سونه سینه او نیک
 سینه سینه بو شعر ایند زیند

تار کیم ایند کیم یار او کیم سینه
 ایور سینه سینه او نیک سینه
 و بر سینه سینه او نیک سینه
 کیم سینه سینه او نیک سینه
 او نیک او نیک

اینکه او علوم او نیک سینه او نیک
 دیدر اعرابی سینه سینه
 دعا قیل حق سینه کن سینه
 او نیک سینه آینه رکل سینه
 دعا قیل او سینه بر کفان
 دیدر اعرابی سینه دعا قیل
 دیدر یارب و یار او نیک سینه
 بنور سینه سینه سینه وار
 دیدر سینه سینه سینه
 اگر سینه سینه سینه
 دعا قیل تا که سینه سینه
 دعا قیل او سینه سینه
 اینک سینه سینه او نیک سینه
 سینه سینه سینه سینه
 زینتی سینه سینه سینه
 چه در سینه سینه سینه
 با سینه سینه سینه سینه

سینه سینه سینه سینه
 سینه سینه سینه سینه
 سینه سینه سینه سینه
 سینه سینه سینه سینه
 سینه سینه سینه سینه

مظلوم در با نیک سینه او نیک
 کن سینه سینه سینه سینه
 که سینه سینه سینه سینه
 که قیل او نیک سینه سینه
 دیدر سینه سینه سینه
 که اول سینه سینه سینه
 غیر سینه او نیک سینه سینه
 او نیک سینه سینه سینه
 سینه در سینه سینه سینه
 که کور سینه سینه سینه
 که یارب سینه سینه سینه
 خدا و نیک سینه سینه سینه
 که مظلوم سینه سینه سینه
 یوسف او نیک سینه سینه
 یا خلیفه سینه سینه سینه
 دیدر سینه سینه سینه

سینه سینه سینه سینه
 سینه سینه سینه سینه
 سینه سینه سینه سینه
 سینه سینه سینه سینه
 سینه سینه سینه سینه

Handwritten marginal notes in gold and black ink, including the word 'لیتیا'.

بوده اند و گویند که اوزیریم
 که نه کرده به اولیایم چه
 کشت بد که بر دم زین اولیایم
 قبله در دل ز نادانان را نگاه
 یکبار کرده ای در آن تو چه بنیاد
 پیل بجز آن اوزیر ایله در چه
 چه بجز آن جانینه جوخ کار ایله در
 تا زین بوی تو تا اوینک با نیت ز فرما اولیم
 یا زین اوزیریم چی رویم اوزیر ایله در
 بر نظر قبیل جانیم چه در آن تو
 پیر صفتی بوزینکه فتنه گر نیت بر نظر
 بوجی خا طرد در چه ناره و دودار بار
 روایت دور و ارایش با نیت
 واریدت شامه سید یا خیر
 ایله او نه که متعلق بکار

زاد و خدای که در دم کوزیم
 مکز نادانینه قیاسم نظر ره
 عمر و غصه دن فراغت اولیم
 بجز در یوره کندان کوز آس
 یونو بکیتز ایله اول بریزاد
 که عمر نیدن ظاهریم ایله زار
 بد شعر اوزینه کزار ایله در
 بویانه دوشم دو کلام با نیت ز فرما
 قویله ظاهریم بر بجه کون خند آن
 بجز آن تو قویله ایله که کوز کرد آن
 غصه و غم دن فراغت اولو با نیت
 مظلوم کوز کوز خیریم بجز آن اولیم
 بین ملکند و ارم صاحب کلایم
 که اول تا بجز در ایله در نایم
 که اولیش خیرین اولیایم
 خیر ایله

خیر ایله اولیایم
 ایله در شمشیر صده بدره زار
 یا شوران با کیم کسوخ بوطن
 کید و بکیتز ایله اولیایم
 چه خالت لا و عرض ایله در زار
 کید و بکیتز ایله اولیایم
 چه خالت لا کیتز ایله در زار
 دیدار ایله در ایچکین جام
 ز زاد و شرف ز شرفی ما
 که بوزاد و شرفی ایله مخوم
 بویا کیتز ایله در زار کیتز
 اولیایم ایله در زار اندر دم
 بویا ایله در ایله در ایلیق
 او تو دیلا را و بقیه بیزیم
 که بکیتز دوروب اولیایم
 که دو بکیتز بجه بردیش کوز بکیتز
 دیدار ایله در کوز در دم ایله در خرابی ما

کشت همه و بیزیمون زهر خیر
 کشت همه و بیزیمون اولیایم
 بلاهیل زهر ایله اولیایم
 قبول ایتمه راوندان ایله در
 جان و دلان قبول ایله در
 که کیمون فرخنده دن زاد بجه زینهار
 کید و بکیتز ایله در ایله در
 بلاهیل زهر وارد شرف ایتم
 وزیره ایله در ایله در خطای ما
 که کیم اولیایم ایله در معلوم ما
 بویا ایله در ایله در ایله در ایله در
 بویا ایله در ایله در ایله در ایله در
 زناد ایله در ایله در ایله در ایله در
 بویا ایله در ایله در ایله در ایله در
 اگر بکیتز ایله در ایله در ایله در
 که کیمون شرف ایله در شرفی ما

دیرتایه که ساقی اول سن
 دیرتایه که کوروم تو کجی نام
 دیرتایه که سندهاره بیکر زار
 دیرتایه که کورمیشم بید نقدیر
 دیرتایه که قضا دل اول نقدیر
 ساقیه دیرتایه بار وفا دار تا
 که زنده است و از دور برگدا می
 خدایه ایتمد یوسف تو لا تا
 کلوس جبریل اولتایه بیور سعید
 خدایه ایتمد کجیل اولتایه بیله عاف
 بید که ناریسین اولتایه ناختش تا
 که کلمتو با دینه روز کار
 دیرتایه که حق مندان رضا دور
 دیرتایه که کسندان وارد است
 دیرتایه که حق مندان رضا دور
 اولوب راضی وقت تقدیر ویر است
 شول با تهنانایمیزه تبه که هر دویم

شهنش به بندش اول سن
 که بشیدن آبا رولاد در مغال
 هوادن تو شش کلو استیک سیر خوار
 یلان دیریم بودیش اینه تعبیر
 خدایه تقدیر بریدرتا میز بو تغیر
 کزک حالیرت به فلسک کله مار
 غریب بیکر و به شهنش فی تا
 یاقی کله اولدن حق تقی
 که تو رایل دورتک زندانه انجام
 بوایشی ایلمه در بیج عاقل تا
 اوستیم اینه هم اونی فراموش
 بو زندانه چکسک جوج بیروفا است
 ویا بو بوزن او شرت رضا دور
 سنهم زندانه اول تا چار ری
 اگر تمیش ایل اولهم عطا دور
 رضا سندن اونور بو شعور دور
 ظم تمیش نه بیم دادغایم بو دویم
 که غش کن

که غش کن کیم ورا و دل تنیم
 هر بلا کیم باشم کستون بو نیم دونم
 قبله یه یوز دونه رور لایل صو صو
 مظلوم کیم اولوسیند لیر بولنه خویلا
 چه اوج کور کچیر ایلد شهنش
 یانینده ایند بلار شولده مه اعطار
 شهنش وزیره ایند خط فی تا
 چه حط ایلد ریدر استیک تا دیا
 نشه یانینده بیدر شهنش اسب ساقی
 ایند نشد ایلر چا کله ناز چا در
 سنه شهنش کیم سن اولد ورو دینک
 ساقیه ویر در خلعت شهنش ایام
 جرت پادشاه اولد راس فی
 یوسف زندانه یه رایل چو فاله
 حشر کار تا مرالیند ریشاه
 اولره دیرتایه که غیشیم جن
 که چخدر بیکر کاد جاق و فر به

راضیم فرامینده جوج چشتم همه دوریم
 چشتم همه دور به کسرم خوج اولید دوریم
 طاق ابرو سیکدنک راسوخه کاهم دوریم
 بکه رحمانت بو کور حاکم همه دوریم
 کیم اولد رکتور سیکلار مد بر کاه
 سوزنده بلارینه ایند یلان استیک
 که کتور اول شهنش کیم سیر تا
 هر کیم زاد بینه سیر اولدو آزار
 کیم بریمه در سیکلار با خشر تا
 بو بوردش که ان فضول عیار
 مکر کیم بیکه مندان کور و دینک تا
 زرو انعام امثال و فر اولان تا
 یانینده ن چخدر بر سیکل فراتی
 که هم سیکل شهنش جوج دین کور
 که من مراقتیلر نغیر دن آگاه
 کنار رو درینده دور میشم جن
 اولداریش چا خلیفه بر برینده به

مین کورینا کورینا و لا غیر
 مین کورینا کورینا و لا غیر
 که تندر خورشید خورشک اولدیر
 شمشیر خورشید خورشک اولدیر
 دیدیلار واردور اضعاف اعلام
 معبرلار اموچکدر داره
 ساق قوش همه دیدر ایلیم
 که وارز بلان ایچدی ندر
 شمشیر دیدر کیش اولدور
 کیرب رناده کوردر یوسف زار
 اولمه شمشیر ارمراضی
 ساق قوش ایندر ایشد کوشم
 دیشیر ساق قوش اولدور
 پله ایشد شمشیر ایشد
 دیدر ایشد ایشد اولدور
 دیدر کیش تندر ایشد اولدور
 بینه بیدر ایشد اولدور

او جاق سقیق لار اولدیر
 طو تلو بوی کیم رشته نغز
 او کور خورشید لار قورن کچی
 او خورشید لار قورن کچی
 بله دیشد بقیق اولدور اعلام
 بینه اولدیر اولدور ایشد
 که بودیشد بقیق اولدور
 که اولدیر بقیق اولدور
 همه حضور همه تندر کیش
 عرزوه لیکه دیشد اولدور
 که با احمد خانی اولدور
 سینه عوز لوقه عینه کوشم
 دیدر سینه کورده شمشیر
 فسال ایشد که کار بوشی
 ایشد اولدور سوز اولدور
 دانه لوقه کله آس نلیق اولدور
 کوان نمان ایشد اولدور
 کیرب سینه

کیرب سینه بیلدور ایشد
 بیلدور کیم اوزنیر ایشد
 سینه دیشد ایشد اولدور
 که خاتون لار غم دن کله یار اولدور
 اولدور دن سوز سینه رنه و کیم
 بیلدور خاتون لار ایشد
 زینجی دیدر ایشد ایشد
 ایشد ایشد ایشد ایشد
 بیلدور خاتون لار ایشد
 غضبه کله و سوز ایشد
 سینه اولدور دن ایشد
 بیلدور ایشد ایشد
 سینه اولدور دن ایشد

کیرب سینه بیلدور ایشد
 کیرب سینه بیلدور ایشد
 خاتون لار ایشد ایشد
 مینه اوزنیر ایشد ایشد
 کیرب سینه بیلدور ایشد
 ایشد ایشد ایشد ایشد
 کیرب سینه بیلدور ایشد
 کیرب سینه بیلدور ایشد
 بیلدور ایشد ایشد
 غم و غم دن ایشد ایشد
 جانیندیر ایشد ایشد
 بوشد اولدور دن ایشد
 ایشد اولدور ایشد ایشد
 جانیندیر ایشد ایشد
 ایشد اولدور ایشد ایشد

7
 4

يوسف واريد غلته فراوان
 او نه س تد بدملكه فاشما في
 اولاد و حق مدمر چون مانا اموال
 كيم او نيكه هم اولدمر ميسر
 چه بو هم اولدمر در اولاد در مان
 زبني هم از نيس س تدش هم
 يورسنگ غلته سي هم ز ليقا ايتري
 صلاح ناموسي فالد بدميران
 چه در جز اولاد ان قوم محتاج
 ز بس ابد بدمر چون ناله زار
 كيم لار بانه بنه بدمر سردم
 اولاد بنگه ايشنه چون اولدمريران
 ضاير بدمر يوسف مناجات
 كليد صيريل اذكي بنور انعام
 يوز نيكه كورست كيني هار صوم
 ناموايت سلكه جليقد ز فرا موش
 كيم كيم راني كونا ز كار ي
 كه تا فرغ نكدر و صيد در اصل

چيخ فداي كيم كيم رقيب كورديني
 مظلوم كوردي كوردي و كوردي زرد
 كيد و س يورسنگ و بدمر اضاير
 ايشيدار چون كوردي اولدمر ايشيدار
 بو يوردي زنت و بدمر ايشيدار
 يند بيمش اولدمر ايشيدار
 يره دوش بدمر ايشيدار
 بود بدمر ايشيدار اولدمر ايشيدار
 شوق دلا نامو چيخ بدمر ايشيدار
 چو ن كوردي اولدمر ايشيدار
 او ز بدمر ايشيدار ايشيدار
 عزيمت ايشيدار اولدمر ايشيدار
 ش بدمر ايشيدار ايشيدار
 كل ايشيدار ايشيدار
 منه لدمر ايشيدار ايشيدار
 يوسف تحت اوسته ايشيدار ايشيدار
 پنج ميمش ايشيدار ايشيدار
 كه حلقه لدمر ايشيدار ايشيدار
 يوسف واريد

كيم
 چيخ
 يوسف
 ايشيدار

او ز دیر ز نور سن عیاشم سن
 دیر ویر کین ایستگه ن تازیانه
 ایلی بی بنور در حکم بر بد آهر
 یوسف دیر او ز معذور سن
 اگر کور کنن نگر مسطفا بی تا
 دیر در دوزخ در برین ایستگه کار
 دیر ناردن بدو سن یک در اول
 دیر که جین او بین آدین در دین
 محمد نزار سن کو تکلمه آتوار
 بودده جبرئیل اندر زمین
 که جین محمد بین آدین در دین
 سستین جین عرشه فر با غلام عهد
 بر کین بود زنده بن با غلام عهد
 که دولت احمد تخت رید در بو
 ایستگه زین اول در دین
 یوسف اسباب طو فیل در حیت
 خلا یقه جوج ایند اول حجت

منم در سن و هم صا کیم سن
 کبر ایجدان بیخ اول در غه یا نه
 که یا ندرتا زبان مثل کاهر
 کیم عقیمه ل بد معذور سن
 بیخ طقت و برور سن او بی
 که سندان یک و اول البته صد بار
 که کور سن او ز سن زین
 او ز عقیقه سن مندا او ز دین
 او نیک دوستی یور کیم با خدا
 دیر آیتو کین اول در زمین
 محمد دن او ز ویر دیم برادین
 او ز سندان او ز فر الیم عهد
 تقرق کتور کین سن نقدین
 صفتی هم ده دلال رید در بو
 دیر ایبر یو ایسر ایتمه اهل
 حجت تا نه دعوت قلدر پا
 اولاره و بر در جوج اسباب خلقت
 کجی یور کله

کجی چون کله رآق در در نقاب بی
 دینی ز کور ب اول مبر صبی او ر
 دیر تیار کله صبی سبی
 کله آقلمه میش بو خوزه غنچه با
 بو سقا دیر که اسماه پر یز او
 زین دیر سخا تا بشو میشدینک
 بجد لکه سنه بندر احانت
 ایستگه اول بد مسور فر شجای
 وصاله بندر یون ایام با حیران
 سو ستم کنه زین کله رادار
 شد لکه وصال اوله سنه کله
 که کیم سنه او ز ویر ایفر کور
 یستیمه و صلیتک اما ز فر فر فر
 بر زخم قیل منکا کیمه با محمد
 پر ز و جج جوز سن کور سن با هم ایلی
 آتور کیم کینک پر م طلب وار

کوریند سرا بچند آفتابی
 کور کیم هر نه دینک نازینی هر
 بدله هر کور اوله اشکلان
 بشمه میش کله بر قیل پر رنج
 ندر دور ویرمه میشد کله بر
 بو خوزه سن سفارش قیل بشدینک
 اما ن لیکنده اوله رفیانت
 او ز بدله ایستگه فارغ البال
 طرایه شکر لار ایند سرا وان
 بو شعر او فر اول بار طلق تر
 در دیم و بر و شفا ایستگه
 عاقبتی جین کله کله کور
 که بد کله کله کله کله کله
 طاقتمه بو خوزه و دست از ما نیک
 تا که مظلوم اوله پر وانه کین قرمانیک
 وصاله بنور و قویمه بدله

کورد
اوار
ایستگه
امانی
رحمانی
لو کور
معدوم

دو اقل در بزرگ معلوم اینست
 و اینست اول مجلسی تماماً
 عمارت ایلیان استار بقا
 که چون اول ز لحنی باره و اصل
 او نور در یوسف ایلمه نام
 خوش اول عاشق که معشوقه تا
 ز لحنی چون کوه سله اول در مساز
 سنگ خون من فایزیم بر عمارت
 سن هم منیکه بر سر منیکه قیل
 قدر که هفت اینست عمارت
 ز لحنی بیرون ما لم سنیکه در مانا
 بواشته و صید سن ز لحنی
 مزجون است ایندر حجی قنار
 نجبه که فوالم سنیکه را بدم من
 یوسف بویور در کس استار کسنا
 در دیوار استون مهر دن
 او نیکه مگر قوی اول در مهبتنا

بیتور مطلقه بنده محروم اینست
 بیتور کین از مراد بنده همیجا
 سله قبله عمارت مهبتنا
 مراد لرین کور در نامو حاصل
 نعیش ایلمه کچور در اول نام
 او نیکه کلو با بر سر دیانت
 او نه دیدر که ارشاه سرافراز
 سنیکه سنیکه خون ایندم زیارت
 فقیرانه عمارت خانه قیل قیل با
 مننه اول سوز عمارت سارم عادت
 نه مالیم بلک اقبالم سنیکه در مانا
 که مهر سنیکه شهر بند من اول مشتم
 سنا بدینک بواراه هم سبک کار
 عمارت خانه طلمه را بدم من
 بویاشی مسجد قیل کین مهبتنا
 او نیکه بنیا و بنه هم ایلمه زردان
 ز لحنی کیندر ایلمه تمامشاه
 کور و سکه نه

کوروب که نه عجیب دکن دور
 اوله خوش کله اولدر سنجی
 کیندر بسمجده ایلمه در عمارت
 خذرا عقیقه پیدا اولدر سنیدا
 ولی براف اوله جوج اولدر مضمون
 ز لحنی سیندر زید صبر بر درم نا
 ز لحنی نیک با عینه کچکه کور در
 چه بر کول استرید صحت ایتمون
 ز لحنی قاصد اولده دونه بر لطف
 او نیکه کولکین اولدر باره
 قاصده کولکین بر نوم ایماه
 مزجون اکیم اولدر کین موفق
 دایره کولکینده ارمان قالمدر پیچ
 صدق در کینه هم اولدر واصلی
 بر خذرا اوج چاق کتور بر اوله
 بر موش اولدر بر سر ایچیم نا
 اول قیر نیکه اولدر زید و ریحیم

بخت عدان کس نه خوش نا دور
 اول سجه دروب هم زینت وزین
 سله ده خوش ایلمه در ذوق طاعت
 کیندر سو فینه بیچ قلندر پروانا
 اولدر عقیقه بیچ لیلی عبقان
 کور در ایتمه اولده دما دم نا
 سحرین غنچه سنا آهده و رودر نا
 او نیکه بر صبر عت ظنون ایتمون
 او نیکه کولکین اولدر بر لطف
 بر لطف دیدر کولکین ایلمه
 قصاص اولدر کین من هم بر سنیکه
 کیم اولدر کین بر سر معشوق عین
 بزیر کین بر در کینا جملدر بیچ
 اوج در دانه صدق اولدر واصلی
 بر خذرا اکیم اولدر عدلان بیچ
 ایکس کس صاحبنا جید وین هم
 ایوبه نصیب اولدر اول کوریم

زلفی چنبره رخسار ناپید بر بار
 آرزوی عشق که مستغرق او بشکند بار اوله
 عشق سبکی که بر جبین بر کنان آویزاید
 اگر که وارد دنیا و رخسار این اوله بار اوله
 حریفان فانیست با حضرت صاحب جنت
 خلق عالمی است بهتر منظره بر بار اوله
 کل این منصف در جم کفزار
 و اخلاق بلند در بر صبر اوله وقت
 غمگینان اولیست بر صبر و آرام
 سن ای مطرب بند چن بر چه ناله
 کل این منصرف ز نار و غمندان
 شتاب که شریفان و پیر بر اینیم
 بنور بر چه آب کوی کوی
 کل این منظره است نور بر حکایت
 بولدری کاروان بر صبر اوله
 که چون ندور که کویوسف نظر دور

سویچکن بو شعر اینقدر شکر ار
 همه نه کیم عشق بو یوسه ننده فرما اوله
 کور که درت هم لبه هم غنچه کیم فرما اوله
 دلبر کیم بو زین عشق چن کور و چن اوله
 بو زین کور کیمت که منظره کیم فرما اوله
 عشق اوله و کیم خبر عار هم باجمان اوله
 کیم اولیست غم چهره کور فرما اوله
 علامه حکیمینه استقل عرف
 کور چکنان منه و بر کیم نیچ جام
 که غم چکنین منین در دینغ ناله
 که جانیم چینی غم کلهش سندان
 که همه اینکدن البس کیم
 که کورسین فاسم فر کور شتر
 بنور بر کیم کیم ندان فاشرت
 که کیم ندان بنور سیکر چار
 کور خشنظر دیدار بار دور
 بنور کیم

اصطلاح

بنور کیم خلق بر پرده وصاله
 که یوسف مهره جویش شاه اولدی
 بو یوسه قایر استار بنا ما
 شهره در التمز و قوسون بنا سبی
 ضیافت خانه چون اولدی سیمت
 که هر یاندن که کسول کاروانی
 که نایر این دیلر ناسر داردا
 یوسف اولدی استور ایندی روشی
 که پر کون کدر کیم ندن کوراهی
 سوزنده بلکه سیز نارون کلو سیز
 دیدر کیم نیک آفرین سیز
 یوسف باز بلر بر چه عرفینه ما
 چه با کور کاغذه چون اولدی روشی
 بو مهمان خانه منظره بر لوی اوی
 کجه لاله یا منعه کله در لارا
 صفوره کله یاران پر فرما لار
 اولار نیکه بو زینه چون خدیو زین
 اوله
 نکر بو زینه چون کور شتر و اوی
 اصطلاح

پیله سالدر روایت بو مقام
 سر بر استند عیالیه اولدی ای
 ضیافت خانه ندر زرخ مطلقه
 اولدی فرج ایسون سیمه مطلقه
 ایور در لایزه نیچ شخص دانا
 اولار در کور سیکلر نام نشا
 ناسر ایل و ندر لیر ناسر تارون
 که ش بد کلسیکلر از قوم فریشتی
 ناموسی صاحب مردم شکوهی ما
 ناسر ایلی سیز نارون کلو سیز
 بعلوب پیغمبر نیکه قاف لیر سیز
 ایور در لایزه صاحب سیمه
 بو یوسه استور نیکه صفوره روشی
 اولدی در سیدانه نوبدی ما
 دایره اول بولدر اولدیک خبر دار
 پریشان ناموسی کیم کور لار
 نقاب ایچنده ناسر کور کور
 اصطلاح
 نقاب ایچنده یا شام کور کور ایچ

برضا اولاد زینب اولاد روح
بینه کلک نیدن اولاد خوشی

اینکه شوال که در کوه سینه بر بر این استیل
چرخ دو لبش که کلک نیدن اینها که کلک بر
پنج کیم دیناده و کلک که در کلک حور و جف
بوفن دین و کلک که در کلک حور و جف
ایند کلک از اولاد محمد الامام انعام
یوسف سوره اولاد در اول حال
ندان کیم بدی به لار سینه
دید کلک از این که نزل رفیق سینه
آتا نین و در و در و در و در سینه
نزل قول تو قیفا ایور در اول سینه
سینه بر بدیه هم که در پیش او کلک
نصفه ق از این که نزل رفیق سینه
که در موند اولاد هم چینه لیه
اولاد دیدر سینه کیم نین غه اولاد

ق غنیه حور و جف

اولاد کلک حالینه هم آغل در حور
بوشه کلک از حور و جف اولاد در حور

بچه کلک که در کوه سینه بر بر این استیل
فدای سینه کلک سینه بر حور و جف
نوم و کلک سینه کیم که بر بر این استیل
کیم سینه بر بر این استیل
نوم سینه کلک سینه بر حور و جف
دید کلک در کلک سینه سینه به کلک
نار اولاد کلک سینه سینه
سینه زاده سینه آقا حور سینه
نزل اولاد بر او غلاد نین نامو سینه
که کلک او کلک سینه بر حور و جف
که در کلک سینه سینه کلک سینه
بچه کلک در کلک سینه سینه
نیمه ق از کلک سینه سینه
صحنه کلک سینه کلک سینه

دید کلک سینه

دید کلک سینه سینه بر حور و جف
عزیز او کلک سینه کلک سینه
که بر کلک سینه سینه بر حور و جف
بوهده سینه سینه کلک سینه
عزیز کلک سینه سینه بر حور و جف
دید کلک سینه سینه بر حور و جف
ندان کلک سینه سینه بر حور و جف
دید کلک سینه سینه بر حور و جف
سینه زاده کلک سینه سینه
دید کلک سینه سینه بر حور و جف
کلک سینه کلک سینه بر حور و جف
عزیز کلک سینه سینه بر حور و جف
بلای کلک سینه سینه بر حور و جف
که کلک سینه سینه بر حور و جف
قسم کلک سینه سینه بر حور و جف
آتا سینه سینه بر حور و جف
کیم کلک سینه سینه بر حور و جف

سینه سینه کلک سینه بر حور و جف
سینه سینه کلک سینه بر حور و جف
سینه سینه کلک سینه بر حور و جف
نصفه ق از سینه سینه بر حور و جف
ندان کلک سینه سینه بر حور و جف
اد زین سینه سینه بر حور و جف
او کلک سینه سینه بر حور و جف
که در سینه سینه بر حور و جف
اولاد سینه سینه بر حور و جف
او کلک سینه سینه بر حور و جف
بغیر کلک سینه سینه بر حور و جف
کیم او کلک سینه سینه بر حور و جف
نامو کلک سینه سینه بر حور و جف
کیم سینه سینه بر حور و جف
سینه سینه کلک سینه بر حور و جف
که کلک سینه سینه بر حور و جف
عیا کلک سینه سینه بر حور و جف

وطنم با بدیدم و چون که دم او ندان او نترس
 وطنم بیایم که در کس بر کون جانیم با
 تا که صبرم وارد بقلمم سخن جو ریت
 صفردن کلدار چون آمل یعقوب
 او کف و بروردن را بر خلد کسل املار
 چه او این کور دین را زدیک کون
 دیدار جری کلدار دیدار درین
 که کرموندان بویان آیدن در کون
 یند جریل دیدار کیم دیر حق با
 که بر سینه یک که اینکله نمه وار
 که یک کیم پنج بر مشکل خط بدور
 سینه ایملر اینور یک جز یکزدن
 اولار ایندیلار اخ رلا رنظها
 سوروشد کیم ندان شعور کورون
 دیدیلار کیم عزیز سا خلا در او
 عزیز دیدار کیم او عزالیمه در کون
 آنا کیمزدن کتور کیم برجه نایح

با شکیلا فریادیم ایلیم ما
 آنا سینه آدیغ ایندیر ایلیم
 دیدر آنا کیمزه باغندام من
 که نایم آنا کیمزدن کله اخبار
 دیدیلار باغشده شعور سافلده
 اولار قیلدریم او دیدار نصت
 دیدر بر فرودار بوغنده
 بر شطیله اولیر فراداشی هم
 او فراداشی کتور مسد سیز
 دیدر لر باغشده در کورسه الله
 اولار و بروردن حله فرودار
 چه ایملر میدیه نر نفل و
 اولار اولیر سدر شمران
 اولار کیمد بیلیم یوسف قانداغ
 وطن او تر و خلا را یلدر کاز
 ارسلند غریب یوسف خمشک کارا کله
 بیلد کلایند کیم همین سینه بر ایند
 وطنم با بدیدم

که نامشعون من رخصت و برهیم
 ابتدا بر که یعقوب جگر فریاد
 در غم او شده قد بدین جگر
 او غول او نیز جگر را نه
 که او بلا نایر غم نایر غم کند شعون
 فراغ دل ایند او فضا را داد پیدا

سینه هم بوخده غمک و برهیم
 کیم ایضا کم کلان داد پیدا
 کوره بکنک پیهم غمک را نای
 که زینده آمدن کس بجای که نای
 یو غمک بدتر ابتدا من شعون
 بو شعور او جگر جگر و در فریاد

ایضا در غم تو غمک نه ایسترس
 نه در منظوری ایضا که مردم اوده
 نیم جگر او در غم فضا اول کس
 سگ جوج داد قدیم دردی بجای غمک
 کلک غمک جوج جوج را بکس نه ایسترس
 کلوب یعقوب به ایضا عرض
 که برهیم من غمک و اول
 کیشرا لیز کس با شوره لیم
 عزیز مصر یا ز دور بر عرض
 که در طرح اوله تصفک لرشته

او غمک در غمک کیم غمک نه ایسترس
 سینه بجای غمک کس و غمک نه ایسترس
 سن ایضا کم من آه و فق غمک نه ایسترس
 داخل غمک کس ز غمک ایضا نه ایسترس
 نه ایضا کم غمک سینه جیم غمک نه ایسترس
 که معر کیمک اول غمک نه ایسترس
 با شوران ایضا میور ز به جراه
 او برقا رده سینه کس غمک نه ایسترس
 کس و بره لیم اول صبح غمک نه ایسترس
 او برقا رده سینه رخصت ایسترس
 داخل ایضا

داظر این امین قیل روانه
 دید یعقوب که تا جان طاقیم وار
 دید بلا که او ز کس ر میه سینه
 که تا او غمک بردانه ویر مران
 آن سن سلور کس وقت عجب دور
 دید اوله او غمک رخصت و برهیم
 دید بلا را غمک و کس غمک نه ایسترس
 کس کیم کس کس غمک نه ایسترس
 ویروب رخصت و تا بشود از ضایع
 سینه او غمک را بر کس غمک نه ایسترس
 عزیزه یا ز دور بر به عرض
 سینه تا بشود را لیم کس غمک نه ایسترس
 کیم ایضا کم غمک نه ایسترس
 سفارش ایضا لیم کس غمک نه ایسترس
 اول غمک ربه تا بشود را اول کس غمک نه ایسترس

کیم ایسترس و رخصت زمانه
 که یو غمک کیم بو طغص زینهار
 که کیم کس کس ایضا سینه
 ز به ایضا آب و نان و خنده و برهیم
 کیم ایضا کس جوج و وقت طلبه
 که سینه کس کاغذ و بخت کس
 کس و برهیم و برهیم و ایضا
 کیم او غمک تا برهیم کیم کس
 دید کس کس ایضا کس
 سلامت ایضا کس ایضا
 دید کس کس ایضا کس
 که بر دل او طبع ایضا
 که کس کس کس ایضا
 جان کس کس ایضا
 دید کس کس ایضا
 او بر کس کس ایضا

در
 در
 در

۱۱

سینه تا بوزدم خدایت اولم غم خوارکنیز
 مژگانم خیر هیچ کس نیستی من با علم تا
 لا علمم کوزدم سینه را اولم غم خوارکنیز
 تا بسراونوت نیستی یا ایله سینه من هیچ
 بوغریب ترا کیم جوخ اولوبدور سغیرار
 پیش دلمارده مهره اولم جمانت
 یوسف قاروش اولمش خیران
 که میر یاکلر دیر که ایشه
 که شدت قاف بونیده وارد و بر
 غیب شعله کیت اون کتور کل
 یوسف دیوه مندر صغیر غلام
 او کف جبر دلیله نوبله رش
 دیر کف ندان کلورم ایش
 که کین کیمین که عمر ادریل بکلور سن
 دیر منم کیت کیم بر غنیم
 وطنیم وار جیش اولمش کتفان
 دیر بوش کمالی ستمیم آبتور

بریر در مازق کسینیز اونم دلمار کینیز
 اتمیم وارد و کلکیز نامو کینیز هم وار کینیز
 تا بلارد کله کله کینیز اولکون تا کینیز
 تا بلاردن کله کله کینیز اولکون تا کینیز
 مظلوم چی و دور اولمش سیدیا کینیز
 او شتر کوز دلمار بر بر فراغت
 یوسف کوز و اولمش دکر کربان
 مکاروز قاروش کینیز یوسف کتفان
 کوز یاشور و کوز کوزان جبران
 بونی کوزت او کف منم یوز کوز
 کید و ب قاروش کینیز ویر در سکر
 دیر ناردن کلور سن ایش کوز
 سن هم احوال کیم کل الم ایش
 سن ابقار کوش دیکین ناردن کلور سن
 دیر اوش غاندان بر نصیم
 غنیم مانده فرجه قوم غنیم
 کیم فر اول دیر ادره کوز کوز کوز
 دیر منم اتم

دیر منم اتم کوز کوز کوز دور دور
 دیر ادره و دور دور کوز کوز کوز
 دیر کس وار دیر سر او غم یوسف
 دلی اونم کف و اولم بیر
 آنا جنت الم ایدر بر غم خراب دور
 دیر اوندان بدنه اچلیق کینیز
 یوسف کتفان دیر کس قاروش کینیز
 که وطنیم یوسف کتفان کلور ما
 یوسف ویر در او کف بر در کتفان
 یوسف کتور دلاوش زامانه
 جوق کوش لار ناموس اولدیلر جمع
 دیر لاین اتم کتفان کتفان کتفان
 یوسف کتفان کوز کوز کتفان کتفان
 بودانه وار دور در کتفان کتفان
 منم ویر کتفان کتفان کتفان کتفان
 ایلنه ایلر و باغلا در اولد کتفان
 او بوق کتفان لار هم ایلر کتفان

اوز خا رو ضعیف و پیغمور دور
 دیر اوندان اولوبدور کوز کوز کوز
 ایتیه من اولدیر جیم کتفان کتفان
 کوز کوز کوز اولدیر اوزن من کتفان
 یوسف اوزن یوسف کتفان کتفان کتفان
 آدوش یوسف کتفان کتفان کتفان
 کوز کوز کوز کتفان کتفان کتفان
 سینه کتفان کتفان کتفان کتفان
 که منم یاک کتفان کتفان کتفان
 ایلر کتفان کتفان کتفان کتفان
 اوزن کتفان کتفان کتفان کتفان
 بر اعراب کتفان کتفان کتفان کتفان
 یوسف کتفان کتفان کتفان کتفان
 اوزن کتفان کتفان کتفان کتفان
 ایتیه کتفان کتفان کتفان کتفان
 یوسف کتفان کتفان کتفان کتفان
 یوسف کتفان کتفان کتفان کتفان

دیدار این ایمن ایستیک زور
 بر برت بدیدید و آلیخ اولمز
 چه آله بیدار فال بلار زار
 چه اول در عطف و بر برت برت
 خدا بر بند سپید و بر بر ایمان
 خداوند ایزه و بر بر ایمان
 بریم ایمانیز اول کند ار
 خصلت مظلوم بیچاره حور
 بنور مظلوم بیچاره رکن و ار
 عزیزه کندیل را ایند بر دیار
 دیدیلار نیزه بر رحمت عزیزا
 او برق اولد نیزه کنور دیک
 آقا نیزه جوخ سفارش قدر این
 او برق اولد نیزه ز صفت این کل
 خدا مالندان اولد و بر کل این
 چنان لوب عرض و بر دیار
 کوروب کیم آله سر با ز جنت این

کیم بچ کسب قلند دور اولدور
 موزیر اولد که بر سالی اولمز
 ای سینه اولد فریدیلن چارنا
 آله سپیدلار اول قدم کراه نا
 آله سپید اولد نر البته شیطان
 بحق حضرتت خرابان نا
 که غارت اینت مست شیطان مکار
 اولد تو عیقه فال بلد محروم چار
 بحق احمد اولد تخت رز
 باننده آغلا دیلر که دیلار پاش
 کنور دیک عرض ایضا حجه غیرا
 سلامت لطف با نیک بنور دیک
 کیم اولد قیلد سن البته امر نا
 اولد و عاقره جم شفقته ایشکل
 که بیخ بیخ دور و اقره و با تم
 یوز نینب خدر و نر آره و وایه
 هکله دم و بر سینه آله آگاه
 من محمد

من محمد و سپی ایش علی له
 آله سینه لصدق و بر کورم
 کلندار ناموسی اولد لار احمد
 پز چوخ شفقته ایتمه نیکان
 بنده امید میز وار سنده انعام
 او براد غلام هم لوند رویم ایش
 که بر نام کاریدر ایلد فرزند با
 کیم اولد نیک فارو ایش اولمش ایش
 من ایچم اولد سالو جم
 او براد غلام تریز که قیل روانه
 که بر نیک سنت اولد روز محشر
 سنگ ایچم دعا کوم من ایش
 بر سف چوخ ایلد اتمام نامه
 اما سینه اولد اولد بر مکرر
 چه پشمه رز او جم بر عیله
 عزیز لبق چوخ اولد کار ایش ای نه
 بو شعر سپید نکر ایش اولد

سنگ رحمت کیم چوخ صاعیلم
 فقیر دعا بر اولد اغر شو رم
 ی کوسن کله بیدر غنایند ایلد
 عوض و برسون سنگ محشر الله
 که و بر کایسن تصدق ایشکونام
 اولد صاعینده اولد لکلیل ایش
 منیم کونکله اولد نکلکله اولد
 منیم نامه اولد بر بر ایش
 ایش جی اولد اولد بران قالم
 کیم چوخ یا نمیشتم ایش زمانه
 ایشکله اولد اولد سقر کوش
 سلام الله علیکم بارک الله
 هر شوب اعلمه مثل عثمانه
 که قابله اولد ایش زار مظلوم
 بار ندر و سعادت اولد بیدر میلی
 بو شعر سپید نکر ایش اولد

من محمد

بر خیزد قارون کوی در بختیاری
 یوسف بر ایوب بر عهدت عشقش
 چو کوب نقاشی او نه شکل یوسف
 یوسف بر ایوب همیشه بدر
 او چو یوسف شکینه قارون را
 کس بدید یوسف قارون را در حجاب
 که بر دم این سید مولا رخسار
 چه ایوه کرد یوسف اول سید ناظر
 دید یوسف که رسوا اول کند آخر
 سید این مردن آخر الحیز دور
 قیامت کوشیده سبزه باحوال
 حجابت داخل موهان بدتر اول
 چه ایوسف ندان اول دیلا بر حوال

مفلح هم بجایه در حکم سلطنت
 نام صوفی ز زبیا و دل کش
 اول اول برق در سینه نام خوب
 اول یوسف آینه زینت لری
 اول یوسف آینه زینت لری
 منقش ایوبه موهان آیارنگ
 که بچشم نقاش ایوب استار شای
 نام یوسف سینه کوی در حلال
 خوب برده نه شهر اول یک آخر
 بود یوسف اول موهان هم بدتر دور
 کیم او نه کور سوز لاری نامو
 قیامت سید یوسف هم زودتر اول
 بو شهر لاری بلای تو که مکرار
 کیم بره کور سبزه بونه خیر دور
 بو شهر لاری کینه نه قیامت دور
 بو شهر لاری کینه نه قیامت دور
 بو شهر لاری کینه نه قیامت دور

بو شهر لاری کینه نه قیامت دور
 عقل اول نام بود دنیا و جگر خم دور
 ایوب یوسف نزل از سوز ایوب
 حق در لاری کینه کور سبزه وار دور
 عزیزه ایوب این عوض
 منقش ایوب کور سبزه ایوب
 که بر صورت یوسف او خسته در ایوب
 یوسف او غایت بود در کور سبزه
 که بر لاری کینه او نه عیاش
 اگر در لاری کینه او نه عیاش
 که بو صورت آتیم کور سبزه دور
 دایره کینه و آتیم کور سبزه
 دایره کینه و آتیم کور سبزه
 او کینه و آتیم کور سبزه
 سفارش ایوب و قله ایوب
 کور سبزه این ایوب جمع شکل کور
 او زینت کله در سبزه نوری

بو شهر لاری کینه نه قیامت دور
 کور عقل سبزه لاری کینه نه قیامت دور
 او زینت آتیم کور سبزه نه قیامت دور
 مفلح در بر عجم ایوب کینه نه قیامت دور
 که بر عظیم کینه وار دور سبزه
 نقشه اول یا شیخه آتیم
 کور او زینت کینه وار دور سبزه
 منقش ایوبه موهان سبزه
 ایوب کور سبزه کور سبزه
 او زینت کینه وار دور سبزه
 که یاقوت کینه وار دور سبزه
 که او ندان او زینت کینه وار دور
 کیم آتیم کینه وار دور سبزه
 کیم اول موهان سبزه ایوب
 عجم سبزه هم اول نقاش خزان
 او زینت کینه وار دور سبزه
 که کور سبزه کینه وار دور سبزه

دید بوی تو ای که کور دینک
 که از این دروغ بگفته پس سن
 دید که کین کل آنکه ایله اخبر
 کیدوب آنا سینه فیلدار خبردار
 پرست بوی کلدار که در لوار دلدار
 آیتیب کلدار اچیدیلار آغوش
 چه قی اوشن کور دوق اوشنک حالین
 پره پخلدار اولدیلار سهدوش
 چه جوش کلدار اولدیلار ختره
 بوشنک قی اوشن بوی اولدیلار ختره

یک

شکر که کور اولدیلار دینک
 عالم رحیم ایله کور اولدیلار دینک
 حاقار که آنا سینه اوشنک دایع
 زور که آنا سینه اوشنک دایع
 سلطه ما غور دینک بوی ایله اوشنک
 کلایح سینه زور دایع

اوشنک بوی برجه اوشنک دینک
 بوستر اولدیلار که برجه دینک سن
 کیم اولدیلار که برجه دینک
 کون اوشنک کون اولدیلار طیف
 دینک بوی اوشنک دینک زار
 غم و بوی اوشنک دینک زار
 اولدیلار کون حال اولدیلار که حالین
 بوی دینک اوشنک دینک زار
 ایشنک بوی اولدیلار که محرم
 سوشنک بوی اوشنک دینک زار

زور دینک ایله کون دینک
 قار دایع اوشنک دینک اوشنک دینک
 تا پیدای اوشنک دینک اوشنک دینک
 تا عیشک اوشنک دینک اوشنک دینک
 کیم اوشنک دینک اوشنک دینک
 که کون اوشنک دینک اوشنک دینک

مشک بوی بیله و برجه دینک
 کور دینک بوی اوشنک دینک
 سن اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 سینه له اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 بهان ایله بیان فیلدار بوی اوشنک دینک
 کیم ایشنک دینک بوی اوشنک دینک
 دید که کون سن فیلدار بوی اوشنک دینک
 دید که بوی اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 جاضر ایشنک اوشنک بوی اوشنک دینک
 و برجه اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 مرخص ایشنک اوشنک بوی اوشنک دینک
 چه اولدیلار کون اولدیلار دینک
 دید که بوی اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 تا بردن کیم بوی اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 چه برجه اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 پیش اوشنک دینک بوی اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 کدوب قی فیلدار بوی اوشنک دینک

زور دینک ایله کون دینک
 قار دایع اوشنک دینک اوشنک دینک
 تا پیدای اوشنک دینک اوشنک دینک
 تا عیشک اوشنک دینک اوشنک دینک
 کیم اوشنک دینک اوشنک دینک
 که کون اوشنک دینک اوشنک دینک

نوار ساز ایله کون دینک
 بنار فیلدار کون اوشنک دینک
 که حال دینک اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 مشک بوی اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 کیم اولدیلار دینک بوی اوشنک دینک
 سینه له اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 بالینک دینک بوی اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 قیزل صبح کون بوی اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 اولدیلار فیلدار بوی اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 اولدیلار بوی اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 سیکیم فالدار بوی اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 سینه جاکر اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 نه صبح بوی اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 بالینک بوی اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 اولدیلار بوی اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 کیدوب قی فیلدار بوی اوشنک دینک بوی اوشنک دینک
 کون دینک بوی اوشنک دینک بوی اوشنک دینک

زور دینک ایله کون دینک
 قار دایع اوشنک دینک اوشنک دینک
 تا پیدای اوشنک دینک اوشنک دینک
 تا عیشک اوشنک دینک اوشنک دینک
 کیم اوشنک دینک اوشنک دینک
 که کون اوشنک دینک اوشنک دینک

اولاره ديدار کيم صبح ايند دور
 ديدار کيم صبح او غر دکلمينه
 اولاره ديدار کيم صبح سيندون
 ديدار کيم او غر نيند قضا اولاره
 به آفت رديده اولاره اولاره
 غر نيند ديدار کيم او غر نيند سيندون
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 ايند کيم او غر نيند او غر نيند
 بو يور دور ديدار کيم او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 اولاره دور ديدار کيم او غر نيند
 سيندون ديدار کيم او غر نيند
 قضا اولاره ديدار کيم او غر نيند
 آنا سيندون او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 کيم او غر نيند او غر نيند

کول سيندون او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند
 کون او غر نيند او غر نيند
 چوب او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند

الکر الکر

اگر آنا سر اوله موندن اگا ه
 اگ سيندون او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند

بو غنچه دن اولاره واته ديه
 کور بر مريدن کيم حشره اینه
 همان دن غير اهر کيم دو قهرم
 جوشه کله اوله اوله اوله
 غر نيند او غر نيند او غر نيند
 بوخت و کيم او غر نيند او غر نيند
 غنچه دن او غر نيند او غر نيند
 اهر کيم او غر نيند او غر نيند
 بر سيند او غر نيند او غر نيند
 دو کله او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند
 سيندون او غر نيند او غر نيند

دو کله او غر نيند او غر نيند
 ديدار کيم او غر نيند او غر نيند

کلیف اوند بیچ موز چکستم
 اکرنا بچکم بیچ زنده قلمز تا
 عزیز دیر که غمشیدن دیوین
 دو توپ الله فیسر المیزیر
 اولوب بر ماغلا رندک فنجی در
 وارید بر بو لوکوش اول اول
 آیاغین ادب اوله ورد اولوسف
 یهود دیر کیم سن جوخ قواغه
 ابلنگن کلنگه بیچ انتم تقصیر
 برصف هم برغزل ایلدرا نش

عراقی

ایرین دورا جوخ قواغه بزده هم سوار بر
 یز که کیم زور سید اوله جوخ اوله موز
 کوزله بیچ تو خسته ایدر که کون زود
 فرسیده رحیم ایلر بر خسته اولر کیم
 مطر وای بیچ تو خسته کین تاریر باغله
 غضبه کلدر اوندن جوخن یهودا

تا مورت کیم بر سر برده قرستم
 مرده بر بود قاز خنونه قلمز
 بنیم زور عینر بیچ پیوه کور میولین
 یاوق ایدر که سنه رسول ملیتی
 دیر کونر کل ایدر اعتبار
 کیم تیر بیخدر بیچ کیم او سراده
 کونر تاشلر رو کونر در اولوسف
 بوزور ووق تیشک خوش طو یونیم
 کیم اینه کلنگه بزده ویر منر تقصیر
 کیم اوندن کوزره حیرت یهودا

کواینا غم سن کل ایدر سید کیم زور
 بزده هم وار قلیله ایلر ان بر عرو
 کوز تیکیز کونر بیچ زستم تا موق کوز
 اوله در ورم فرسیده اولور هم بر دن
 تنبل لردن سنر ساید اوندن قلمز دور
 کیم ایلر در چک بر اولن یهودا
 یوسف اورا

یوسف اوزا و غلبه دیر کونر کل
 کیم یوز چینی ایتسه فریا
 کیدوب آرخا سینه ال کلدر اولور
 اوندن دیر علی بیچ فرده سن
 دیر موندن سف وار قوم خدیشم
 چوقا کوشکرا ایشتمه پلار آواز
 کیم سن بزر صبره قیلوب سن
 دیر کیم سیدیم قوریم اوتور در
 چوقا پلار سید جیران ناچار
 کیم ایش زمانه بر نظر فینل
 که کور آو چکه در دم یار سن
 خدارضا سینه بر شفقت ایلر
 اتا سین قانینر یوز تیکه آله
 که کور ایشتمه حاجت دردم
 دیر در ایشتمه کیم ایشتمه
 چه کور دیر لکه اولر سینه باغ
 قلوب جیران سر کردان توبه

یهودا سینه کلین بلبل بنور کل
 یوسف سینه خلقینر بر میس بر بار
 یوز بیچ قالدرد والدر اولور
 سف نولدر کیم بیچ باقرده سینه
 بنور در ایل سف اولدر ایشتم
 یغله پلار اوندن اینه پلار عراض
 یوسف کلدر سر کردان فریولین
 کوا ایلر سف بر سر سیدور
 عزیزه کیم پلار آغلا دیر زارا
 اتا بنر سینه آهنگن کلدر فینل
 خدارضا سینه کیم در هم با تر سینه
 بزر خله و او تر شفقت ایلر
 او همی رینک و با تر سینه قالم
 سینه هم سینه اولدر هم بزده بر غم
 کنه سینه کینه لویه یا تخم
 عزیز او غل سینه کیم کوز بر خمر
 داهر اوندن سید کیم یوسف

یوسف اورا

خوب لیفتن اونور هر چکله پیل فرما؟

بشعر او خدیلار ایندی بله رداد

ایسلا نکر کورنگی که فرخچه اولد بک خوب
قصه میز صدن کشیده ورنه نایار سر برین
کره یز پیر و نه بر هم اینست
قالینوز چیرا کسر دوا بصد و بر جا
هر کیم اوله بود یاد بر امید وار رر
بمودا دیدن فرادوش که کید بک سیز
که کز کینتم ابوه مونه دور رر
تا کیم نازار کشف بر هم ایسلا
سرتاه و فغان ایندی بلار اولار
چه کشف نه بنشد طیار سفر دن
آنا جان او عیلت آخرا او غور خنده
بزار نامو بنر شرمه مانده قلدر
اگر بود و عر کور بر من اینا عیلت
اگر کیم سن اینان نرسن خیر آلر
که تا اجن بر عین دن اول کشف امان

آنا میز نکر کورنگی که فرخچه اولد بک خوب
تا که کلمت در در میزه اولد بر عیلت طیب
بزار اولد درسته تا بولر او سینه ده جریب
اولد و در اطر بر غر بته بولوم خوب
مظلوم بچره آخر اولد یار دوا بر خوب
سنگ و صیبر آناه اید بک سینه
یا آله قادر دیم آناه اولد بر هم
یا کیم آنم منک بر رخصت ایسلا
بمودا قلدر کتیلار اولار
کیدوب یعقوبه ویر دیر جیر دن
عزیز نیکر عراوندن دوزخ خیر
غیب برده بنلدر مانده قید
بنلک کوز میز سن دوزخ کشف
کیده باغ فیلان کور صی احوال
کوز میز جینه ورتیه و تیه
البتدر لک

البتدر هر کیم یعقوب اولد سهروش
چو شیکلدر بر کیم جکدر فرما نا

قله ایکنلدر کلنر بهج تقصیر ایندی بک
کافه دونه بک فکل نشیندی بک نقی
سکفا و ایدر امیدیم که کیدل ایندی سن
یا لوار و دروم چون سکفا کیم که رحم ایسلا
ایندی بلار پیراه لبق آبر دیر یار دوا سنی
ایهک سن کیم چون مکاره عذر آن
دیدر او غلامایم جیل ایدوب سینه
خدا بکر کسلور دان خدا دور
عزایمدر ایلم صبر و تحمل
کیم او غلامایم بر سوره بر دم
کوز ایدرینه معره کیده سینه
اولار بولر لدر معره سرتا
کچو کوند و زاید در آه و ناله
ایزراه و ناله بر کشف ل نا

بیکیم اور سینه قلدر فرما موش
بشعر او خدیلار داد ایلد بیداد

نوله کافر در دیم سن بهج تدبیر نیک
هر کیم چون زاری بق ایندی بهج تدبیر نیک
او کیک و صلیب آناه بهج تقصیر ایندی بک
آه کسر دیم کیم بهج تقصیر ایندی بک
شغل قیب کافر سن بهج تقصیر ایندی بک
مظلوم نرسن بهج بر سینه سینه
چو آفرین و سید ایدوب سینه
کیم اور بنده لر سینه ره دور
خدا نیک ذات پاکینه نیک
اگر سمانه اولد و کبر ده
بیز عرضه هر عیزه دیره سینه
اوز قالدرد چشم ایندی نظر
کوزیندن نکر کورنگی بله که ناله
اولد و در غصه دن بر دم غیلتان

آناه کیم

تاریخ فاکر کله برون دنیا بزرگوار
 خدا عقیده بود قبل سید دنیا زو عقی
 حقیق عقیق با او اول کتب عشق صوفیان
 عجم خواند و که هیچ کس ندانند
 طیب ایل کورترندان که سخن آیدیم بود
 یکم بویا را اول بود و که هرگز نایست در عالم
 چه بجز در عشق اولین کتب مظلومان نقل
 چه در همه تبدل اول مینوالد
 عزیز بیک البسه و بر دیده نامه
 عزیز اول عرصه هر جوان آید
 که در لب آنگاه باز غیش از کوشش
 شهنش تا محالست دوست کا
 اولنا آرزو کن چرخ دایره
 سینه عرق ز یاد و دودن آرزو
 تا مود و شهنش بیک اول تلبه بجای
 آید یک پلوم عذر و میل کل
 ای شدوم او یک سحر خیز سن
 چکار عجم

او بیک بر بوز دل را رینک عقیق نیک
 که با او اول سن حجت الموانر نیک سن
 خدا عقیق کشف لب و در سبایا نیک سن
 دویم که فلک در کتب خرم بجز نیک سن
 که با حیا نیک کتب عشق در ما نیک سن
 بویا را عشق دور در ما نیک سن
 که گزیند با او اول کتب کشف سبک نیک
 عزیزه کینه پلا در مثل کلا
 تا مو غلا دبلار مثل عجمه
 با پیش کوز نیک آنگاه نیک سن
 سلیمان شمت و جمشید جا
 عزیز امشقا امید کا
 سینه حکمت اول درت با عقیق
 با نیک کتب نیک تا کیو ان عقیق
 همیشه اول کتب فایح الببال
 عزیزان رینر مظلوم میل کل
 او را عذر و دودن با رک آتم
 بنهر زاده

بنهر زاده هرگز اولم او غرس
 که سینه لار قوناقی اوله و در سینه
 مینک او غلا نیک بر قیل روانه
 یکم ایلیکدن خدایه داد ایدرم
 بنهرم اگر حکمت بر آهر
 او زینک کتبه رینک ایغز بنهرم
 که قرض ایلدور که بر او غلام نیک
 داغ و درد در غلط قیتم بوی
 مینک او غلا نیک بر قیل مرخص
 چه واجیل ایدر معروض اولد ارن
 او خنده رینر اولد غصه ک
 سینه نه صد نیک منده کلور سینه
 تا مویکیز او غرس سینه اولد نرم آید
 بویور دبلر دونه غلا دیلار زار
 کار آنگاه کل جا بنهر دن آن نهر خضر
 ایغز بنهر سینه کوز سینه اولدور

عکلمه اوله ان غیر ز دو غرس
 بنهر زاده ترا و غرس دو نر سینه
 و کوز نیک حجت اول یک نه
 بوخت و بوختی بر با ایدرم
 یا نرسن او دلره چون بز کاهر
 او زینک انصاف نیک صحت نیک
 او نیک بجز کوز نیک کور ایدر بود
 غمندان بر صبر عت را صبر بوی
 و کوز نیک او ده با نیک مشخص
 داضر او زینک بیلور سن با رک آتم
 اولاره دیده از اقوام بر با رک
 مویکیز بنهر سینه نیک بیلور سینه
 یا اوت و بنهر سینه نیک اولد نرم آید
 تا مویکیز ایدر بویور سینه نیک
 بسم الله
 یکم بجز او غلا نیک اولد نیک خیز بر اید
 جریا بنهر سن او زینک کوز نیک نیک بر اید

آنها نیز دارد در نیمه کوز اوله در کوز اول
 بر نیمه کوز اوله در نیمه کوز اوله
 جمله قطرس آنرا از این یک ایضا
 عزیز بد که کچدم مز او میدان تا
 بنیم با نیمه زردن وارد بر جم
 دیدار و غلبه کیم جا کمتور کل
 کتور دیلار چه جا کمدیدار کون
 وزیره دیدار کیم بوجام و ککل
 وز بر جون جاسمه در در آرزین
 عزیز دیدار که کچام ببله آیتور
 که بوسه بولار لاله بیه جا بیه
 بولار لاله بولار اون کاروانه
 دیدار این امین کوزات که وارد
 دیدار سید دیکه وارد دور بوسف
 دیدار سوزات که ایامانده دور او
 چه جا کور و دیلار چمن در آوار
 بر بنه و در دیلار چه کچک زنه تا

میل

اول فوج بنی غمینید ای عزیز اینک
 بیک صراحت اوله در زیر اوله نار و سطر
 منقول من ایله آزاد ارضایا بر خیز
 فاما ایل کترم اوز قلمیدان تا
 که کوز بولمیر دیر بر کیمه سز نام
 بولور تیرر ک کتور کل اوله تیرر کل
 که ایچام قیل بولار دن سز لاکه
 بولار کتور کل ایله تیرر کتور کل
 صدای صیحه اوندانوه آیین
 که جابین دیله کاسه کتور کل
 بولار جیرانده بول اوله کتور کل
 بولار یازدیله کاغذ آیک نه
 که اوله دور و بایکیم خا روزار دور
 کوه چک سن ببله دیدار بوسف
 اوز احتی رینه یا بنده دور او
 دیدار کیم اینل افش اوله لزان
 که وارد دور حاضر ایله بر قب له
 که کازمیدار

که بازید ببله بوسف شده تا
 که حاله قباله وارد و صا طر تا
 چا روب اوله و ویر در قب له
 دیدار کیم بوضط نامو قسط دور
 عزیز دیدار کتور کل او فرم مخ
 دیدار اول قب له دور یا زب سبز
 بنه نا جا رقب ایله بولار کتور کل
 عزیز این امینه دیدار سن کور
 چه کور در دیدار کیم اوز خط لری دور
 ایستند یلر چه اوندان کشف اوله
 دیدار کیم بول اوله بوسف دکور
 دیدار کیم نرده بوسف قیل بو خیز
 بالان دیرلار نیم اوز قی کور کتور کل
 عزیز دیدار بولار لاله دور مخ
 بو پور کتور کل دور بولار لاله
 چه باغله دیله دوشدر لاله افانه
 خدایه صبر سز آزاد ایله تا

آقا سینه ویرود ویر لایند و تا
 چا ریکل کور سیکین تا اوله نظر
 کوزوب دوشد ببله بولور که خیل
 اوز بیکم که بوضط اوز که خط دور
 اوز غمینه بیکم ببله دور مخ
 که چا اوشده و بوسف ببله سبز
 که دکلمه بولکا غزلان خبر دار
 که بولکا غله کیمشد خط دور آیتور
 که بازید ببله اوز قسط لری دور
 طاهر سکر اوله ببله بولار با ز
 کینر کزاده قیل بوسف بیا این دور
 بولر بیک کور و بیک سر جی ایش
 بولر بیکش بوسف اوز لاله کتور کل
 یاب لم زنه انه یا اوله دور مخ
 او پچره لرد و ندر لاله نا جا ر
 که بر جم ایله اوسته زنه انه
 آقا سوزان اوز کور دشت ایله

عزیز این امینه دیدار قیل دور
 بولر بیک کور و بیک سر جی ایش
 بولر بیکش بوسف اوز لاله کتور کل

کیم اول کور وضعیف و سرنوادور
 آن سیم آدینر الشیدر در دم
 دینرف دبطا ریند کیم قدیم تر تم
 جوق بطن رد بلا را اولار صوره
 که بوزیندن کوز بیلد ریف جی
 جوق بیلار اوینر جیک بیلار آواز
 دینر کوز منم اوز قاروشم سیز
 یوز بختندن او شوب ایندک ایش
 یوزف آیا غیننه دوشد بلا اولار
 سوز بختدن نامر اولدیلر کریان -
 بزر باغشده بوز عینر قرا دور
 برفه دیکر که آنکلا تدیم سیز
 چه اول بیچی ره لرا اولدیلر قوشی

بزر اولک باغشده کیم کرا دور
 بیره کیم مرم اولوب جیز مرم مرم
 سیز جیز کور در اولدیلر سیز نبستم
 جوادان کوجلی بل کلدر ظهوره
 کوریندیلر ایشده آفا سر
 که بوز سوز دکوشن ایفوشون
 واضر قورخ منک که سیز لرد کیم
 اولر سیز برالد رفد جا غنه
 آیا غنندن او بوب قوجیدیلر او
 که برجم ایلد اینده کرجان
 که سینگ یا درینک لطف خدا دور
 واضر قورخ منک باغشده دین سیز
 بوشعرا و خیدیلر نامر اولدی
 تر کور را ییشیلد کیم کیم کیم کیم
 ایسما ناکور کیم کیم کیم کیم کیم
 جانیمیز نامر کیم کیم کیم کیم کیم

کیم کیم

کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم
 بیک کیم وار دور بجهانه بندار اولر
 یوزف برف اولدیلر ایش رت
 جینم کولکیم و سیز رت کیم کیم
 اولک آیتور که اوغلیشیم بیشت دور
 بیک کیم کیم بوزینه کور سوز
 کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم
 مسردن جوق کیم کیم کیم کیم کیم
 مسردن بوز سیز این تار بار
 دید کیم کیم کیم کیم کیم کیم
 دید بیک کیم کیم کیم کیم کیم کیم
 بوزف ناره که فرخ ایلد نا کیم کیم
 دید کیم کیم کیم کیم کیم کیم
 بوز طلعنه دن اولوب بعضو غننه
 شول اینتر جین کیم کیم کیم کیم کیم
 بیچ درد بوزند در اولک نا بولس در کیم
 هر کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم

جیم نیک کومینه طلعنه کیم کیم کیم
 نولری کیم کیم کیم کیم کیم کیم
 که کیم آن در سوز بر ایش رت
 هم اولدیلر بر سیز موند بوز کیم
 جیم نوزیم کیم کیم کیم کیم کیم
 کوزار کوش اولر کوز زیننه کور کیم
 بوز دوشد مسردن جوق کیم کیم
 ایشدر بوز سیز اول بعضو ناره
 بختن جان ایلد اولدر خبر دار
 امیدیم وار که کور کیم کیم کیم
 تینر و عفتدن بیک کیم کیم کیم
 کور اولدیک بیکدن دیریل کیم کیم
 بیچ طلعنه کیم کیم کیم کیم کیم
 که بر طلعنه کیم کیم کیم کیم کیم
 کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم
 در دیکله ایلر و اولر کیم کیم کیم
 بیچ مشک اولدیک کیم کیم کیم کیم

کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم

آفریده که بجز کبر بر او نبیند و در همه
 مطلقا من هم در هر حال بجز این
 که سخنان این شیرین ف نه
 که چون گفتی نه بدلق صد یا ر
 که زوب لو تک با نینده بجز زالی
 او گفت دیدار که بعقب ابدا زالی
 دیدار تو را او گفت نه خبر تک و ار
 دیدار اولم که او غلبه تا بود دور
 مهر شد نه او غلبه با شش دور
 اینند بر تو که قار کله بر آه
 سفت کن سید و عود نه میشد تک
 دو خوب آغلا ما غم و جگر تو را
 که اول مندل ایله اولدر آگاه
 بشیر دیدار من در داد ایکن
 دیدار بعقب بر او غلبه شد و
 چون تدر او غلبه میگردد بر آگاه
 که من بجز با ند و در سپیدم

آرا اولد او کچه در شمع شستنم خیم
 در دینک ایله در و انش خرش غم بیم
 بد آیتور حدیث عاشقانه
 کوه بعقب ایله کون خبر دار
 بکول جوشی سر و قدم جوشی بلائی
 که ویره یه او گفت بر منتر دهنی
 که تا بعقب بدان آیتیم لسنرا خبار
 او تک با نینده من کوند بود دور
 من ایله کونک کوه دور
 که جا آمدن خبر دار کن سن آه
 از لادن سله مزده و بر میشد تک
 بیم ایطام فلکدن داد سدا
 سید آیتو میشد سید با کن آه
 نه خبر او میشد سفت فرم ایکن
 بو جی اوره کیمه او صفت با بندور
 که دادی بترش با رب کوه سن
 او نرحم یا ند و در ا طان ا و او
 ندا کله سفت

ندا کله سفت کاسه بر مغفوم
 که تاس او غلبه که در سکتا بسیر
 بینه آه و فغانم وارد دوراوند
 بشیر دیدار نه دور او غلبه آدر
 دیدار که او غلبه آدر بشیر دور
 دیدار خوشی اوله من بشیر م
 چه با خدیو زیننه تا ند و اولزل
 الذب او غلبه من فرج او لضعف

سکر نه که دلایم کور دوم آخر
 زنجیری که کانیم بقیه کیم کور
 او غلبه کیم بوزینه کور در جوشی
 دبراکد که نه چشم من اول بیهوشی
 هر که اوز حالنه بر بدم ابو درین
 آیتیم کیم بدار خوشی ل خرم
 که مزده یکن که او غلبه تا یلو بدور
 ایشته بر کچه بعقب سوله خوشی

عزیز او غلبه ایتم او نرحوم
 او هم کورسته او غلبه بعقب
 که او نیز که خبر دار اولد سندان
 کیم او غلبه ایکن جگر سن آه و داد
 منم او غلبه داهر ایله کور دور
 یوزیمغه یا خوشی کیم کیم بشیر
 کیم او ز او غلبه لوند خوشی اولد
 بر شمر ایله کور کور او لضعف

او یوم بوزینه کور یا نینه او نرحوم
 سکر ندر سکر که احوالین کور کیم
 جا بنر با نینده من قطعه جوقان
 عشق کور نده ایم او زیم کور کیم
 منطلق در جیم کور او نرحوم
 خبر دار ایله یله بعقب دوم
 حسود کور کور او نرحوم
 خدایه کله سفت کور او نرحوم

بوتر زایل اولار یولس لدر
چیکر قالدی یولس چکدر برآه ناه
وطن یادیندوش اولدر گریان

دلبر کور که نه چشمش جانمیر همچون بار
تا کنگن وارید صبریم ایملر اولدور قطم
بیردوت خطی ایله نیک یار یاریندا جدا
ایملر که اولدور طره کندیلار اولدور قار
نزله لیلر که جانیمغا بدین برجه نظر
چه کنگنه نیتشدیلار فرح خاک
آنا مومیز نیک یوزلر فرادور
جهدا تم که بیاض پاش دور
بخا لندان نامر سر سبکدر فرمایا

کآنا یوزلر قوه میز نیر اولدوش ایلمه نیر
صبر میز نیر نه جوج اولدی ییچ اولدو باقم
تاریخ اولدور نیر باغشله ایضا لطف

اوز جهر نیکلک بچینه کیکه قاله سر
که کاشی منم اولدیم سینه جراه
غریبقدن اولدور اولدور غریبانی

کرانیا نرسن منم باغیم یار کورمه ها
ناسر اولدور قنک نرسن سیز اولدور برقرار
کیزیلار قنک نرسن منم قالدیم خار خار
وطنیم یادیم دوشدور جوج غریبانی
کیم اولدور دور مظلوم سندان اولدور بر جی
کیدور ببعقبه دیدیلار طربناک
نیر باغشله کیم وقت عطف دور
کن هر منزه یوسف عذر خواه دور
دوشور عذر سندان ایندیله بار

پرغین با نینه دوزدر بزرجه اولدو ایلمه
چونکه اولدو نیک ناپولوبدور نیر اولدو ایلمه
حق مزده سیر و برودور اولدور نیر ایلمه
کی نینمیز نیک

سین سپنیر من نیر نیر من نیر نیر نیر نیر
سپنیر اولدور آن لار نیر نیر نیر نیر نیر
دیدر سوندن بویان باغشلم نیر
بویور در کوچ لر سیز ایندیله بار
اولدر نیک کوچ جوج اولدر سوزان
سهر شهر نیر جنب نیتدر ایلمی
کیم آنا نیک کلدور قنک نرسن سیکله
بروغ جوج نیکم ایندیله سله مزده
کیم نیک شکر اول خنداوندی نیر
بشیر ایملر اولدور زرز ریز
اوز اولدور نیر اولدور نیر ناموسر
ایلمه و منی یوز اولدور اولدور نیر
یند قریح ایلمه قوه یوز نیر جوج نیر
چه سیر یوز اولدور نیر کوردر نیر نیر
دیدیلار نامر قنک نیر نیر نیر نیر
نامر سر بعقبه و برودور مزده
نیر قریح ایلمه قریح ایندیله بار

عشر نیک کور نیر نیر نیر نیر نیر نیر
مظلوم ایلمه نیر نیر نیر نیر نیر نیر
بویور نیر کوریم عطف ایلمه نیر
بولدور نیر نیر نیر نیر نیر نیر
بشیر ایلمه نیر نیر نیر نیر نیر نیر
نیر نیر نیر نیر نیر نیر نیر
کوج و کلفت سید بول نیر نیر نیر
بشیر نیر نیر نیر نیر نیر نیر
کیم افدیم سیر نیر نیر نیر نیر
نیر کوب باشیند جوج لعل کور نیر
که قان نیر نیر نیر نیر نیر نیر
اوز اولدور نیر نیر نیر نیر نیر
آنا نیر نیر نیر نیر نیر نیر
اولدر نیر نیر نیر نیر نیر نیر
نیر نیر نیر نیر نیر نیر نیر
اولدو نیر نیر نیر نیر نیر نیر
سوز نیر نیر نیر نیر نیر نیر

دیدید که بر پیشانی باغ لرد بود
 دیدید که سفید نمایی تیش در اولت
 دیدید که در جگر که بویف درین کورند
 یوسف قاروش لره اظهارا بدو بود
 دیدید که غشاید که قویست ایته
 بیند که در که چقدر لاد لشکر
 دیدید که بار بار بلورده وارد یوسف
 دیدید که ترکیب یوسف همان دور
 بیند که بلر با خون جزایک خرون
 کیم اولاد برین فیلد لیر فراموش
 اوز برین خدیو بیلد یعقوب
 یوسف بر خط دن کون دوشد آظان
 یوسف آظا سینه ایلمیند اویدر
 یوسف کدن آن سر ایلمیند ز

ایره روبرو در سینه نش فر لرد بود
 که منقا ایوه روبرو معزرت خواه
 دیدید که یکنه میسون اوز که بریند
 کنه یاز ایند استغفاراید بود
 او بیگون ایلم استغفر ایته
 ناموس غرق دور یا قوت و کون
 که کور سم بکله برید اریوسف
 که نوال آخ ایلو یوسف نازکی دور
 اولاد ریند حال جرح اولاد کور کون
 ایلم بر بره آجدیدم اغوش
 کیم آن دن دوشد ریش و جهل کور
 ایلم و شمع جنت ریاد دن
 آن سیه هم یوزیند سید اویدر
 دوشوب رقصه یوشع قدر آغاز
 یوز که ایلم بر جانم نیدیم آخر
 نادریم ایند که سلطانیتم نیدیم آخر
 او غلبه ایند

منکره که جهان نچیدیم آخر
 که بر آیدیم کسبیت در نامیر لرد
 در اولاد خدیو غلبه

او غلبه ایند بی جمعیت دم ایمان دن
 تا برین کز قیلد بر کور ایدر و کور
 مظلوم قالد کرفن رخم بجه ایند
 سید اولاد بلار اول ایلم مهور یا
 آن سندن اوز دشت اولدر
 خدا اولد ایلف بر بنده نیک دور
 سینه لطف د عطا کون اولد دکل کم
 چه بخشده که کور سینه مصطف نبی
 فر مظلوم هم امید واریم یا
 نه یکم استغفر وار سینه
 آن سر چین بیل اولد یوشعی
 شود ده جبریل ایند زمینه
 که ایوسف بویور درین قشوی
 کوان کدن ایلم در شمد بیک سن
 بیلد کیم ایلم بیک سن ک اولی
 ایند که یوز که یوز اولد عساکر
 جگوب فر با که نه قدر آغاز

چه که کور دم سینه ایمان نیدیم آخر
 فر اولد سوز ما ایمان نیدیم آخر
 کور دیکلر نر نچید در ما نیدیم آخر
 کوشید معز و پیشاید مسرور
 ناموس تر سبز آزاد قیلد
 سینه پیغمبر سینه فرخنده سینه دور
 محتر مصطفی اون دن دکل کم یا
 نزه باغشده کیم سن اور وانی
 باغشده سینه منور حمار و زارم
 محتر باغشده وار سینه
 اوز دیر مصره فایح البال
 بیلد ویرد پیام اولد ز سینه
 که ندان ایلم بیک سن ترک اولی
 ایلم و یوکوروب کوروشه بیک سن
 پیغمبر سینه صلح بیکدن اصلا
 یا نه سینه بیکدن ایلم بیک
 کوشید اوز سینه اولدده آواز

سازگاری عیال
 خانزاد درین سنم دارم
 ۱۱۱۱

انکس که از من دنیا در دستم ایستد
 یا غدا در آن شبم بر خطبایان یکن درگاه
 عاده سنگد و را بولر رخسار انظار ملک
 فرخ ابله صحرای بوز و پر در سقا شوی
 قهر دن آزاد قلبی کنایه ایست تمام
 سن ایچین کلک چون بوف سن
 کوره بکنش که بیچ کیم اول خوشی
 بر امل برده که کرسک آتیه با سلا
 مع القصره کوره بکنش آتیه یا
 بو مظلوم سن آبر دینک دیار دن
 اوکف رسم ایستد بکنایه بر فن
 سن انظلم استن سن و سولی
 قلندرن بو طبعیک خرم دور خرم
 بشدیلر بی مهره سن خندان
 مغز لار اولوب بهر سوزا بوز
 دوروب بر بریده معشوقه تید
 یوسف بر علس الیدر سن بن

نیتیم بیلم که خندان بر بر آزاد ایستد
 بپروت طالی در دلم در مان ایستد
 بیخ بولر کیم سن بر آتیه ایستد
 کوره بکنش که سن ایستد
 نذلک در مظلوم خندان بر آزاد ایستد
 بیخ رحمن صعب جف سن
 کورم سن او نه بوز قهره طالی
 و بر سن او نه مین زهر مار
 آبر ما خندان ده غیر سن بکنش
 غریب بر لار غریب لار سن سن و ان
 که دلدارین لار آبر دینک او سن
 کیم اول سن متقل مسرور خوشی
 مکر ایستد سن و بر سول سن
 بو پور در ایستد سن در سول
 قیلوب بر برده بوز بکنش آغاز
 اولوب بر بریده دلدار موافق
 طو و شوکت ل باغ گلشن
 اون ایستد

یوسف جمع الملعون

اول ایستد او نه قید بر با
 آن آناسروق روش لرا امله
 یوسف دید که آن کور دینک
 شال اولون بر بولر ذرا ون بر قند
 که کور میندوم صعب سجده ایدر لار
 بجدایه میشته اولدر دیدار
 که خلق مصر ناموس نعلن آلدوم
 بی تو در بیانجه اوز قوم خویشم
 یوسف تاریم بکنش کانه فلدر

شکسته که دلبر صفا دلدار اولد
 کلدر دلدار صفا الیدر دلدار لایق
 که چه بیخ جور جف جکدم ایچ کوردم
 دوستلریم که چه بیند اولوب دوستن جان
 که بکنش کور که ایتم بر بار اولدر
 دلبر کن چه اگر هم مروت فلک سن
 کوریم اند که سن نزد لار اولدر

ناموز دران مرصع چون سربا
 چنی روب نخته اوز بولر نختن لرا امله
 دینتم بعبدر نیجه اولدر لار
 آبر و کون آن آن بولر آشد و
 بوش اولغیمه مزده و بر لار
 ضایک تقدیر اولدر لار
 زینجه کیم خشر خاتون آلدوم
 معطل فرید بریم برده ایتم
 بو شتر اوز میندافت نکلدر

کیم ناموزم خوشیم با نیمه اخطا اولد
 خوشیم بو خندان بیچ که رسد اولد
 جز اوصای اولدر میته نامر هم اولد
 شکسته نامر ایچر میند با اولدر
 کیم میند با کلوب جانیمه دلدار اولد
 همت پیر معنان تیر مد کلدر اولد
 خم چیر ایستد مظلوم خضر دیدار اولد

کتاب اول در بیان

یوسف از قوم محرابی اید خوش حال
 خدا بر سر کار خدای فر او ان تا
 بیکم بنیدلار او نکر مراده تا
 خصوص مظلوم من سبند و اول
 بو نسیخه از قلوب غزیده منظوم
 ای ای ایل بوز شکست پیش کچنده
 وطن ایسته خرابی که قد جان
 او ش فکر کنین اینده و من خاک سرب
 و کربو خسته و کلام شعریه بلین
 غرض بو نسیخه هم به کار بیق ایست
 که هر کیم او فو تون دانه اولتون
 کل ایچ که وارد و درون جده ایق
 کیم آنزفا زین دن کبد ریز
 یسور کوی بر شراب جودا خنی تا
 سن ایطرب با زبر بردن چو سوز
 کیم او تیک اولکنر ایلمم باک
 اگر ایسته منزه بودم ایست نظم

او توردلار هر ره فایح البال تا
 همانه قیلدیله با ختیج دوران تا
 خراب لار ناموسر بیسون مراده تا
 که غریب برده و او بو نسیخه وراعت
 او در هر عی مشهور معلوم تا
 حجت مصطفاییش ایچره تنیدن
 هوا سبر کک از ملک جنودش ن
 که مندر کوره قاسون با کار
 تا جانی نطقیم اولر شعریه مطاب
 بو نسیخه کوه کلامه دلدار بیق ایست
 بو مظلوم هر عی نریه فسون
 یسور بر جبر ایتمه سرفا بیق
 بکوندور با صبا مولان کوه میر
 که تا ایست اولدن آب زنده کتایق
 یوسف اولر او نر نوصه کل این آغاز
 که بیچیه و کلک و پرورد سرباهی
 بو نسیخه ایتمه منزه بودم رزم
 و اولر ایست هر کیم ایست فایح جان

فایح جان کیم نایح و و ر
 که جفته و ر با ختیج لر کینر و یک
 بو نسیخه مرادیم شایق ایدر
 نه اولر کیم قضا اولسیدر معلوم
 چه اولر بکینر نسیخه ایتمه سرفا
 عجب بی بی و ن دور جبر ایست
 بر اولر برده که کورسته ایست کلدار
 فلکدن ایلدیله جبر ختیج بیست
 که قبلدر فایح ایلی جوی بیست
 که ملک ماکو بوز و پرورد
 دانه که بر کیم بیلمه دینی کورد
 اولر دیدیله کوه یوسف بو کور کل
 که بو نسیخه در فایح دینر بیست
 طایفه قیتمه ز اضر فایح اولر بود
 یسور او نسیخه کیم بر ختیج ریمز
 یوسف او با ندر دیندر بیچیه آن
 که ایلمر کله که عقب ایست سرفا

اگر نسیخه این مستم نایح کلدار
 سید اولر کلر لر کینر و یک
 ختیج لر دن او توردلار بیق ایست
 دسیدر کیم نسیخه ایتمه مظلوم
 نسیخه نسیخه ایتمه سرفا
 کیم بیچیه سرفا ایتمه سرفا
 اولر لر او نر جبر ایست
 یوسف ایست سید ایلدیله جبر
 او تیکل او ایله دونه نریه بیق
 دولت ندر کت ختیج او لکه حال
 آن آن سرفا ایلم ایلم هر
 او نسیخه یا نسیخه تیز سرفا کل
 آن آن اولر با شتیج سرفا کل
 سید ایچ سیدک دانه جبر فایح او لدر
 سیدک ایچ سیدک او غلام بیچیه
 دیندر کیم با نسیخه سرفا کل
 ایطراحی و سید ایلم کلر لر

داختر منیدیم بر جسم و جان
او نیز اولد در حق من سینه ایجان
تا بر غم کند بیک از آرام جانیم
سپدا آغلا ابرو داد پیداد

تا رخ کند از نینیم سر و خرا جانیم نینیم
بیچو دات صول که در خانه نشیند در نینیم
کوردوم دیناره هرگز بر دم من در
از صحنه کرده من آبا و اکر من جانیم
یا بچون کند از آمدن نینیم بود بیک
چگونه کند از بر من من کند از دینان
الوداع از دستیکیم جانیم جانیم
قد جافله از و یک غم نینیم اوله
چه جان من خند از تنان حسرت ایلم
خدا بیک ناموس اولدیکه بریا
یوسفیک یا نینیم ابدیکه مدفون
او هم بر طرف دوشند رو با جی

Handwritten signature or note in the right margin.

صراحت اوله یا کسین زنده کاشنر
که میکش جانیم اوله یا میکش قربان
سکف قربان اوله روح روانیم
او خور در بوسق لی اوله پر نیراد

ینلیم خنیر الیمیدان ماه نابانیم نینیم
قوی عیالط کفک ردغی دوانیم نینیم
عاقبتی لدر کنگله آه از راه نینیم
رحم جانیم در پیش تو که در کینن نینیم
الکینن بو جانیم جمع کند جانیم نینیم
بلکه اول دنیا که کورسم سو طایم نینیم
مظلوم جانیم کلینن غم جانیم نینیم
یوزین قویه یوزینه اولدنا کاه
او کف آغلا دیار میکش عطر ایلم
سپدیکه آغلا دیلار ابر باران
یکله دونه میکش لیل جفونان
کیم اولدن ناچد ریچ کیم رای
آردیلار اولد

آوردیلار اولد از سر بر میندان
او نیز از سر بره ایندی مدفونان
یینه چنی اردیلار او نیز قبر دونان
تا بوزن سالایار نغشینر محکم جان
کدر نینیم جمع میکش نیندر آحران
کلینک ایشیدور جبر ایلم آزار
زینچی دیر بیکده چکر ریچونان
مع انقته که رهین عشقه نینیم و
کلر مظلوم ایشکی بر نواس ز

ایعک انیور کینن اول کیم کفک نینیم
عانه دور آدم و ادرین جان نینیم
نا نرا ابریم اسمعیل اسحق نینیم
عیل احمد و مرسل نرا اول شبر خدا
نا نرا میکند رحشید نرا احمد جام
نا نرا اول قیصر ففصور نرا اولن جهان
چکن قهر سر در انقته چکر فرمای

چنی اردیلار بو سفر او نیز بر میندان
و با دون حال لار اولد و کنگونان
آبا اردیلار او نیز حاضر شد بدن
نیلکن نیندی یلار تا بوزن در دم
اول لار لار ابر در صحنه کفران
که بر بریده کور بیلنر ایلم جان
اولی کیکده ده کور در نرا ریچونان
عاشق لری نیکیم و غم سر و خرد
یوسفدن او نیز از سر بر ایلم آزار

یعقوب در بر رو کلبه جزان نینیم
حضرت صالح ایلم بود کینن جان نینیم
فادون و نرا اول کور کور نینیم
پا نرا ل نرا جان کیشیر کانا
کاهو یان علم و ملک کینن جان نینیم
حاطه در ستم اولن در دور نرا نینیم
دید چکن عیله که مظلوم کورس نینیم

Handwritten note at the bottom left of the page.

الا ان اعين بر عقل دان
 عقی سگ روز قبله ۲ فرصت
 سخی قریح پیش ابل اولار سخی
 عله کله زندان آداب سنان
 سبند ایلکجه سحر کیم وارد یاب
 یوز غفلتدن اول قی بر جه کج
 اول لاریک اوله منت و موش
 که کرا و ایل سینه که بر کون
 بکوم که وار ایلکجه وقت فرصت
 اول کین عله دان اوله سن
 که وار معلوم بر زاد آدم مزاول
 نه دور بو علم علم شرح دین دور
 بر علم عشق دور عشق حقیق
 چنانچه پیش حق اوقط عت ایل
 چه اوله نیک عالم و علم البقیان
 چه اخلاص ابله سینه اول قیل اکه
 بر اول اعی کیم اوله خالص

ایضا در این کتاب
 آمده است که
 در این کتاب
 آمده است که

بلا بدل سوز خلیفه بزوان
 که فرمایند قبله سخی هم اطاعت
 سخی وقت کله عله و سخی
 کیم اوله اوله سحر و خطای
 غنیمت بل اطاعت قیل خدای
 اوله سیکلن کر کرا اوله سخی خردار
 خدای سینه کل کر کر فراموش
 اجل اخر ایدر جا کیکه دیکه کون
 غنیمت بل کین این کل عبادت
 خدای نینوب پنا اوله سن
 کدان کر زلودون دنا چه کور دور
 که علم شرح ختم المرسلین دور
 که تا بغیر سن خدای تک بر رفیق
 او سیک فرمایند اطاعت ایل
 عمل قیل علمیف اما با خلاص
 که وارد دور سینه خط اخلاص بر اید
 بتونم بر بر جه و اردن قصص

ایستقامت

ایستقامت هم نام این ایتمه عاری
 سحر لیه بتونم قلمه و ر
 اگر اوله طیب ساید عالم با
 طیب اوله سحر بر در میان اوله سن
 کر کر کیم اوله سید با شیخ صدق
 و کر کیم اوله سید کتب بر کار
 هر اول کیمه در ایتمه اشنا
 هر اول کیمه این کیم اوله سن با
 اگر کیم اوله اول یار خدای
 و کر کیم اوله اوله اشنا ریای
 که بار تا موافق وار جه و مار تا
 کیم فرسوز فرود بر آزار
 هر چه سینه اوله سحر با در وقت
 معاذ الله اصل سینه در آن ایتمه تا
 اگر اوله سینه هم آملیل اوله سحر
 داعیه سینه که آله ایلر اوله
 سینه هم اوله سینه اوله بر هم

که ضلع هم بافشی زار بر با کاری
 ناز و نعمت بتونم قلمه و ر
 او قورمه او سکا ایشنا سغایم
 عالم اوله سحر بر ایمان اوله سن
 خدای سحر قور ضیلک اوله سید صدق
 رفیق اوله اوله الف زهر
 کیم اوله سحر بر در سن بر وفای
 او سحر ما سحر ایله اول کار
 جهو ندر ایشنا سیکل هر کر جدای
 او سیکله ایتمه هر کر اشنا
 منافق دور اوله سحر با اوله سینه
 با سحر سینه هم تا ندر سحر
 ایلکجه در همه سحر با ندر سحر
 بو طوق لعینت بو سینه سینه
 که نور زندان اوله سحر فرم اشنا
 که بر سحر سینه بر در سحر سینه
 سنی سحر اوله سحر بر در سحر

داغ نافرمانی در اول ماه
 صوفی اوله و اوله دنیا ده زا به
 نه هر بار که وار اوله حلوی تا
 خدا ایستد منزه بیل رفت
 داغ و دستاره برین ایله پیشه
 سخا و تلو بهر دن ابرافه دور
 بخیل بقی ایتمه کیم بر سر سفر دور
 خدا آبرمه کین هر ملک مال
 خدا لرینه نسیم رضا اول
 خدا به ان اوله قینی بر خطه غافل
 داغ را ایتمک شی عت زا پیشه
 شجاع اولدور که نفس ایتمه منکون
 کین ایتمک کرا اولدوره بلسکین
 حدیث نفس قلسکین انت مرفق
 حدیث بیک کون ایتمک مفضل
 هر اول کیمه که صاحب عت اوله

کیم ابد بر سنی جبران کما ه
 خدا به عتق اوله اوله عا به
 ادر هر طرف اوله ایتمه قبولی تا
 چون ایتمه دعور کشف و کرم است
 که با کین اول سیدل سکجه پیشه
 بخیل کین بر صفت دن فراغ دور
 بخیل کین بر کافران به تر دور
 که عتق دن لاغ اوله کین جبهه له
 هر اول برده که او سکین با خدا اول
 مراد کین ایتمه تا مر باطل
 که عتق کین کینش دور صیغه
 که تا کین ننده اوله مر صوب
 غضب کین مومنی اولدور و بلسکین
 اگر کیم نفس اولدور سکین بر طوطی
 که در کله کله وار اولدور محقق
 تا مومین لارده صاحب عت اوله

اگر کیم جان

اگر کیم جان فانی تر سا اوله سن
 داغ فراتر کین کین بودن چنی رومه
 که کوزرا کوز بر اولدور که بر غنه
 اوز تو سیمه یونین کین چنجه هر کوز
 اگر کیم هر سن یا قیسمه س خله
 که هر شطر چنجه س با عین باشی
 هر اول کیم فی طونینک سوزین کین
 اگر رضی اولدور محسنه عیالینک با
 اوز دوت در سر در خلق عالم با
 داغ هر زو بکون اولمه غضبناک
 غضبناک نکد تواندن فرزند
 بخیل باشی هر ایتمک بخیل
 محقق ایله اوزنگر نگر سمدار
 داغ هر کیم کاره ایله عادت
 هر اول کیمه اوز نند کین
 قناعت پیشه قیل ایتمک قناعت
 که کین بر نهایت دور قناعت

که کیم همیشه سر که داغ اوله سن
 اوز نینک اوز که بر غنه با رومه
 بلالر غایب و بر اولدور که بر غنه
 اوز ایتمه اوز که بر کین هر کوز
 در دویوار نگر یا قیسمه س با غنه
 میو سینی از طبع ابد لر اوزین
 که کیم نینک سبک کوزین کین
 اوز نینک یونیندور هر کوز
 که ایتمه چنجه ایو من عیالیم
 که سندن داغ اوز اوزین باک
 سخا یا ندر مومون باشی نظر قیل
 خدا نینک ذات پاکینه توکل تا
 نه اولدور که سنا ایتمک بار
 که تا روز رسنک کین کین قناعت
 داغ هر کیمه منت پر کین
 نه یا قیسمه فراغ دور قناعت
 نه ایتمک قیل اول قیل فراغت

هر اول کیم فایده اول بهشت همدو
 چه فایده ای باشد که کمالی
 بلا در صبر استگلیل چه ایوب
 داغ ز کربان حضرت اولمه جایی
 کتا چند سرد در آب انگور
 شراب آتم التي سته در حد رفیل
 که سستی و بر سر اول سگوش
 شراب خوارتین برید و دوزخ نار
 نظران کرم کلمین عور
 معاذ البته اگر اول سنگ زنگار
 بود پناه کور کین شرف خوار
 سینه عینک دینه ایدر آزار
 کلور فرشته اوند هر که ریمیر
 بنیر لاریانند اوله سن خوار
 فلانک لاریانوسر این سبک بعینت
 هر اول کیم اول اول کسوف زنا کار
 کیش سینه تا پاپیز دو که هر کز

سر بر او سینه بر صاحب کلا همدو
 که قلندر چک سینه ز رضای
 کیم اول سینه تار سینه باننده کرد
 کیم اعصاب سینه الیر تا سر اصل
 قیامت ایدر کوز لر سینه کور
 شراب کوشه بر جبه نظر جیل
 ستر قویسه کوسین روز محشر
 او بیک روز سینه اولور نار سینه
 که عینده آیکه کوز سینه اولور کور
 کیم سینه اولور اوند دوزخ نار
 قیامت کور کین شرف سینه
 او دین ده دو کور کوز سینه کز
 کیم سینه زنا کاسن قدیمیر
 ستر فر و ز ارض سینه جی جبار
 خلاقی لاریانوسر رسیده طعینت
 یقین سبکون خاتون وارید
 که دو کله سینه سینه کز

طایفه

واضح کیم سینه دان ایلمه غیبت
 که کیم سینه کیم سینه سینه
 سخن صیحا اوله کیم سینه کز
 خلاقی قلا رس فده سینه سینه
 کور کور سینه سینه سینه
 داغ سینه سینه سینه سینه
 ز قرض آلیکی سینه سینه سینه
 هر اول کیم سینه سینه سینه
 که کیم سینه سینه سینه
 و ارض مال فرامین سینه سینه
 که تا اولمه راضی صاحب مال
 سینه سینه سینه سینه
 شهاد سینه سینه سینه
 یا لاریان کیم سینه سینه
 تا صفی قلا سینه سینه سینه
 که کیم سینه سینه سینه
 جهنم سینه سینه سینه

اولاره باغله سینه سینه
 او بیک سینه سینه سینه
 سخن صیحا لیلی با صفی قلا سینه
 هر اول کیم سینه سینه سینه
 سینه سینه سینه سینه
 کور کیم کیم کیم کیم
 لان لقرض سینه سینه سینه
 او سینه سینه سینه سینه
 صواب سینه سینه سینه
 که صفی سینه سینه سینه
 سینه سینه سینه سینه
 کیم سینه سینه سینه سینه
 اگر چه اوله سینه سینه سینه
 قیامت کور سینه سینه سینه
 کیم سینه سینه سینه سینه
 جهنم سینه سینه سینه سینه
 جهنم سینه سینه سینه سینه

س

که رخ نازد و لاق شعر نازده ما
 غرض برین سخن با که لایق ایبر
 عاقله ایلینا ایتدیم اولدور
 اگر بر قاطعیم یا سهریم اولسه
 شکسته کبر لیک عاقل دن عاقله
 که سوا عشق دریا نده ام غرق
 عاقله بیخ عیب ایتدیم نوز عیدان
 که بر کیم اولدور سون دشم قریبون
 کل ایتدیم شکر ایتدیم فراوان

شکره که پایانه بنشد ز دفتر
 هر ورقه با ایلیمش بیخیکه اولدور
 دفتر بیخیکه بیخیکه بوزارکن
 کل بیخیکه بوزارکن بیخیکه
 بیخیکه ایچنه که از شکر تا کلر دفتر
 مظلوم در عین نظر لطف ایتدیم
 هر که خواند دعا طبع دارم

کلر تکلیف و قهرنگ هر بر سر نیند ایتدیم
 بوزارکن با موهبنا بیخیکه هر مردانور
 خط لرز کن نوزارکن مثل بیخیکه
 نقطه آرقی بوزارکن بیخیکه
 بعضی سر عین بیخیکه ایتدیم در هر
 کیم مرادیند دیوس قزوقور
 ذاکرین نیند که کینه کارم
 همه بیخیکه

Handwritten marginal notes in large script on the right side of the page.

کن بر لوشتم بعد عزون ز
 من از ترک کرم که آیه فران
 نوز شتم بر دور و دیوار خوانه
 اگر کوندا اوسکیچ کی رفت

بوقت جراتن صحر دراز نه
 کنایم فرود شد سیر و پیر
 جاندا از اوسکیچین قش نه
 بگو بکیرینت از حور زمانه

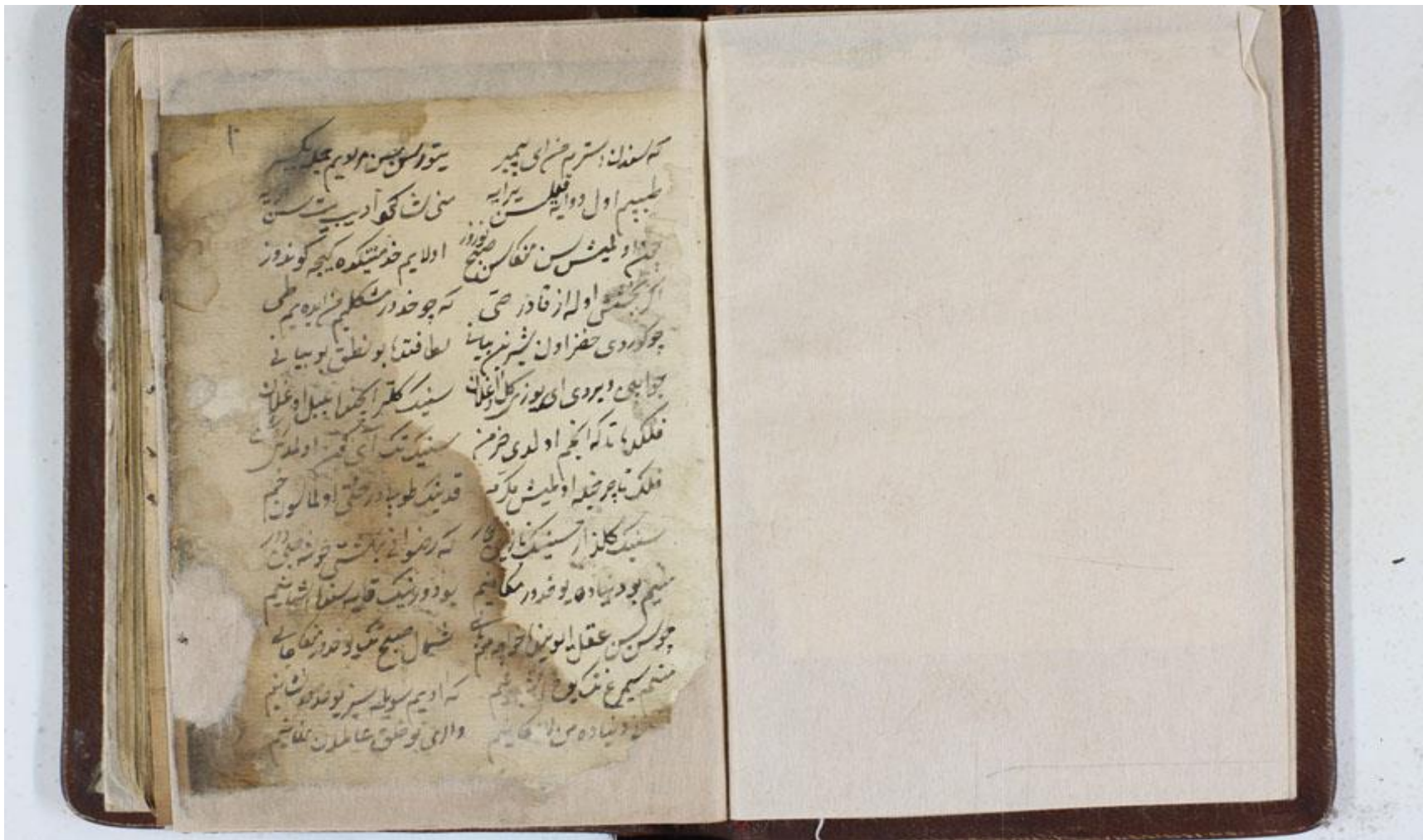
بیت فقیر الحضره الکبیره التقصیر از اب اودام زرقه لالی عیدان
 رمضان ولد کربنر مشهد مشهور باد کربان قریبه علی اکبر
 ۱۱۳۶

شکره بیخیکه خط را نیند
 خط نوز شتم تا جاندا با کار
 بیخیکه تبارک و تعالی بیخیکه و تبارک
 حرف رحیا و لیدق منده شیبنا
 زار صیبا سست

این کتب در ایوم پنجشنبه
 من تا خط ما ندی کیم
 کبر اکبر کلمه
 کبر اکبر کلمه

Handwritten marginal notes in large script on the left side of the page.

EK 2: YÛSUF U ZÜLEYHÂ'NIN R NÜSHASININ FOTOKOPİSİ

که در بل تک کز گاهای شمایم ^{بوزو عید کز من جمله عالم}
 جنو بدن که از من مثل صرصر ^{که فرمان ایله برش او کجی اکبر}
 منم کز کجی حق بوسرایه ^{کجی عی ایله اتم من قسرایه}
 کز غواصی اولام کاهای ملایح ^{صیاحت ایلام بجا بجه شایح}
 بولس بر طفل کسین خورده ^{قیام ایت سبزه کرده مثل لاله}
 سیندن بوی طاقینک چورده ^{خصوصاً منوم ایله در غده دره}
 بوسودایه در شوب سوسه ^{بیابان لرم منوم لایله سیران}
 چه مندن کوردی اولایه ^{در ارمند و فاسی اولدی باطل}
 منومله ایتمدی صبر فراری ^{ایچ ایتمدن منوم اولدی فراری}
 فراقیم چونکه اولدی خنده عی ^{اولک ایتمیم او ادبیم بر دوزت}
 تمامه مشکین ایلمدی ^{بکیمب دیاده ایتمیم سوی منزل}
 بوجمله ایله میندیم نشانی ^{قلیب اسکندره منزه بها ایوت}
 رتور دیم می اولی ایه حیاته ^{من ایچدییم با اولی}

که من غایبک لایم کسین بولس ^{که کسین کونیک قدریم بدین ۲}
 که ایچ کز اولمیشک چشمه ^{منی طغیله قوبوسین زار و حیران}
 من ایندی غایب اولام تینلش ^{بوسیبسین لایم ایچک تقصص}
 جو اولمشاق عملدر ایتمدرانت ^{مثال القیل اولدی آخیره}
 جو اولمش غایب اولدای ایلم ^{مثال مهزاه مشتری و ار}
 کز بندیسین ایچ برده قلیب ^{که کورسون ناره در حلقه}
 کز کجی بجه من در بایه کردی ^{کلی کلار ارم باغشاد ووردی}
 کجی بوزدندی شتر قون ^{که کورسون ناره و سولوش}
 کجی شتر قون لغزیم کلدی ^{او کجی قبی هر برده کوردی}
 که تابسون ناره و کجی ^{اولیب قال آندی قرعه چند}
 داخی و شعی کز برب اطران ^{بجه سیر ایتمدی قاق تان}
 لیسیم صبح هر استانه ^{دو توبه میل کجی کل شتفا فانه}
 که سیر انوه مثل با و صرصر ^{کوردی بوه دوشیما ایلم}
 آسمان استنی بجه کوردی ^{کوزمان اولمدرانت کوردی}

کلی گفته کیم هر اولاد بشدی
 کوی سیم رخ اولی با قافه بشدی
 کوی تر مژدی پیشما نطقه حاصل
 درین عاقل شکل شمایل
 ضوایند حقی بچو نسفا گو کند
 که اولاد در اندازند خداوند
 بچو کور جان یک عینی جیاتن
 پسره مهمان نواز اولاد بستان
 پسریم پسر در میزوار دو بیتد
 مگر خوابه اون سندس آید
 قسملدی ویرد بقیدر سجات
 بسع عجز اید بسع عرض آید
 که کون تک چینیان از عینی افکار
 ده خوبان چشمه دن اول کوی
 چه گفته آید جیاتن ظاهر اولی
 داری ظلمت او دمدن بوره
 نظار کدی چو خضر او یک بوزینه
 کوردن اول کورن او غلان
 سلام آتلبه انشا امثال بیل
 سوره دن دیل آید بیدر شکل
 یار اول حقی بچو کزلمه ستر
 مسو بچون ظاهر اید بیدر
 منق احوال دانش از بر ستر
 ملک سن یا درشته بی پری سن
 که سیم رسن یا اولیا سن
 مگر سن حاصل عرش خدا سن
 کمال مملکت اید بیدر ستر
 دیل حقی سوری اول مری
 قسم دوردی بچو خضر او یک
 خیر سیم سن صفت اول بیدر
 در دو

۱۰
 ۱۱
 ۱۲

ای که تا شش کافی دلکش دری
 اولی و اللیل با یغنی سوری
 ای که کوز لرو اید بر حسن مبد
 اولی و الشمس کیم س اول زید
 گفته تا شش پر قفسه شقی القم دور
 عبان و البدر دور و سحر کار
 کم و اللیل اید و شمس اول راون
 کیم کوز اول بود در سحر کار
 بنام کوشی صدف لک کدور
 که نور و لیل نور مستور
 نمایان اولی غدی چونه سینه
 که علم معرفت کد بر خور
 خدا بند علم گو گسند بگرم
 الم شمس حدک صدک
 یاز لیش عرضه در اشفاق
 ایاقی استیمه التوق
 جلال قدر ابدی بوشه
 که قران باشد ایاق
 چه کوردی او نماله خضر
 اولی بران دیدی
 سرماندی که اول طفل
 که سیم سن سن
 کمال مملکت اید بیدر
 دیل حقی سوری اول مری
 قسم دوردی بچو خضر او یک
 خیر سیم سن صفت اول بیدر
 در دو

۱۳
 ۱۴
 ۱۵

منوم کوه حکیم اول بود در مثل نیما
 شهر هینک شو قندن عالی و دوی
 بو ظلمده که بولور اول جماعتی
 شهرها دیدن اولینک بنده
 دیوهای کوه کار عالم الغیب
 یتر مقصودیم به شکله پاریس
 جو اوم تو بر اعی ایدی عی مشر
 اوینک السلطان اولینک بر سر
 اوزنیک اوزر تینکدن شی خفران
 بزه ظلمت ویردینک ایر حیوان
 سنم خلقینک ابلنده تو مشهور
 که اولم ایتیم یتم چال بر قور
 رد ایتیکل منوم بو حاجتیم رب
 سینک چتر حشمتک دور عبی طلب
 که کوه حکیم شعور سینک بنیاد
 عیلتینک شیوعین ال عباد ویر
 اوینک البنون اچشم بر اچیم کوه
 اادلن آفره دور مطلب بو
 عیم دور چونکه ذوالقرنین ثانی
 الهدن اچر آینه نند کاسه
 هلا مرزای چمن زنت سیکده
 عیلتی سومه نیندر شمشید
 او یس کوه سفالت ولایت
 امیر عادل کان سخی و ست
 اگر اوله علم وارک شه
 نو سینا اوله جن بشر لیر
 وار اوله بود زینا سر لیر
 سحر کوه اوله کاهندان
 شمشید کوه صفید نیما
 دیجه در انجی اوله سر کوه
 که نینک

عرض خندان بیزه اطلال نور
 بیور مزوی اچما کوه سکندر
 سننیک طفل ندور سراج اوله
 که یوزور طاقیتک بر کرم سر
 منوم بو کوه حکیم طاقیتک بوخ
 مننه یولدهش اولینک اچما بوخ
 یینه الحاح قیلدی خضره اوله
 بیز نام ورم ایتیم اسفندان
 ایکیچی ویردی خضره اوله جویله
 که ای یوزنیک سینک کوه تر جویله
 سنکا یوز بوز اوله اوله کوه
 کل ایتیم یعقوبک زانده پیش
 مزین حق ویر بر حسن جابانک
 بو عالم زینتی وصل و صایک
 منیمش کوه لقیمه نو ایتیم وار
 بو کوه کلکله نیاز نه قشیشک
 ای ایتیمک دینا اوسته قوی معین
 که سر خالیم اولور فتح عینین
 مکر کوه سینک منی بویرده
 رفیق لیلی ایدر نیک کوه بویرده
 خضر ایتیمک ایدر ده کوه سینک
 اورا دن کوز او کونک اولور
 کوه او موسی اچمه قیلدی برق داری
 قلبیب او شرفدن عزیم کوزاری
 ایکن آرا سنونک بود در او
 جهمان اولدی ارا لیلی قاف
 ۵

کید یا مغربه خضر اول قزواری قالیب مشرفان نه شمس در
 او و معا غایب اولدی خضر اصف کور ایندی معجزه کونتر
 بود نیاده چی ای دی یوخ مکانی ایندی سیرده که کت
 مقرا اوز قزاقده سعادت اولوب مشغول تلمه عبادت
 کونتر یلال ایدر حقه مناجات که ای مشکل کن کت عبادت
 الهما واقف هر تر از نیک کریم عادل بنده نواز نیک
 اولدیند اوز زتنینک ایتیم سید ساخته اولمجه جماله
 الهما یار اولیند اول ایتیم سید ایتیم له تویم فرام
 ملک کرا اولسه اول ایتیم سید کور ستر لینی قهر کون
 اگر کوندر تویم سیر ایتیم سید ایتیم سید ایتیم
 اگر اولد اول اول ایتیم سید کوندر ستر لینی قهر کون
 اوز نیک کن ایتیم سید ایتیم سید ایتیم سید ایتیم
 بیابانده قالیب اولدیند کور ستر لینی قهر کون

۶ بری کرا اولدیند اول ایتیم سید کور ستر لینی قهر کون
 سنه تالور دیم اولدیند اول ایتیم سید کور ستر لینی قهر کون
 اگر اولدیند اول ایتیم سید کور ستر لینی قهر کون
 اوز نیک کن ایتیم سید ایتیم سید ایتیم سید ایتیم
 چوقیلدی بودی ایتیم سید کور ستر لینی قهر کون
 ایتیم سید ایتیم سید کور ستر لینی قهر کون
 نظر اولدیند اول ایتیم سید کور ستر لینی قهر کون
 چون ایتیم سید کور ستر لینی قهر کون
 سوال ایتیم کور ستر لینی قهر کون
 نه بدیند اول ایتیم سید کور ستر لینی قهر کون
 بو بر بودجه بودش داعی ایتیم سید کور ستر لینی قهر کون
 جوابی ویردی اول ایتیم سید کور ستر لینی قهر کون
 که بو معجزه خاله کور ستر لینی قهر کون
 سلام کوندم اول ایتیم سید کور ستر لینی قهر کون

چو سندان آیری دشتیم از اولیم بسیم بطافت افکار اولدیم
حقیند در کاهنه ایندیم دعالر که صدق نیت لیم چون شکر
سینه پورده تیورل شوکاره منی تیوردی بوعلک دیاره
سینک با بوسنک تیوردی سینه با بوسنک تیوردی
قبول ایستند هلاک کولیم برمانه ایتمه فرمان بر اولم سن
چو این بر روی او طل عیب ایلچی بار اولام ایندی غایب
اگر بولونک نشیم مثل اول سن من ایتیم نم هرگز محصل
کر البت سن کز سن چاهما با منوله کوه دشت چو ادریا
چه دیدی بوکلای حفران آت سینک اوی تک اولدی حفران
په کوردی شه اولدی حفران ایلیم سن دیدی هر دوه دریا
ینه سفر بندن اول شرفه کندی بزر ایلیم بول بر دمه حفران
دوباره کونیده آی آره سن که بر او ز که حی بنک برده سن
کیدی بر منزه اولدین کیر که کور سینه سن اول اهل عیر
نه حفران در که یونخ نام دشتا نه او حفران سن که حفران اول
نجم رسمی

نجم رسمی که ایدی حفران عادت سینه هم اولدی مشغول عبادت
سینه طاعتدن اولدی حفران عادت دیدی اسقادر رزاق صادق
دعای حفران اولدی حفران اولدی دیدی اسقادر رزاق صادق
یتوب تمامه حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران
که ای دانی هر مخلوق سن دلیل بر عیوق سن
دار حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران
نظر ایلد اولدینک حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران
ادنی حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران
که بدم حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران
سینک حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران
ایلم حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران
که حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران
جو حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران
نجم رسمی حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران حفران

✓

دوباره کردی او در سینه یی سر کو کیند چرخ او ای سینه
دیدای بوز مشر جانیند یکانه کو هر شب کله در و صابونک
بوصحرا ده کانه یکماندور سینه بول کور سینه اول کانه
تو بهی ویر در اولطف مقدس سینه تک کور مید نیاره کیرس
ایک میز چون دعا ای تکیه پیر جان قبول ای قدر در عیون رحمت
دعا میز در زمان اول در اجابت ای کیمز بوی سه کله یک بوی سه
بوی لطف جانیزه اولدی شمل ای کون اولیشقی بر بره واصل
داخی آرتور قراق لایحه سینه سنی ش که قیل روز شبانه
شکره مو شینه بلیم چاییم شاید کیم بر من سینه در کور تاجیم
جو این کردی خضر با سینه که ای بوسف کلم شیرین فصاحت
کوزینک اولمکن اولم سینه او جوچی کز نیم کوند فزده انیم
اگر بو کوز ای شی شریف اولکی ایکی تک ای تکیه سینه اولم
سنگ یا رلیق ایدم خیر سینه ویرم تعلیه علم خیر هم شینه
اولن قله خضر ابدی بو تکلم جمان سینه اولدی خضر اولدی
بو کوز با کوزین اولم خضر سینه اولم سینه مشغول طاعت ریحی سینه
قلیه طایر سینه در سینه آزار حقه صد قیده رازی قیده رازی
دیر اولی

دیدای کو کار سینه پرور چکیم سن بر کو کله خیمه صفا
سینه مشرقی قاهریش کون لفظ اولن قیله حوادث با جماع
سینه لطیفینک ایدینک اولن لیل یار سینه اولن سینه منزل قابل
اول سینه لطیفینک خضره خرد میل اولمکن منزل سینه رذیل
اگر معا جده ایدی جای کای سینه معا جده اولن یا اله
سینه لایق سینه لایق سینه سینه سینه سینه سینه سینه سینه
فکله اوله اوله اشینه دو قان کدر سینه اولن سینه کانه
او دمدنا خیمه دعا سینه سینه سینه او جوچی کز کینه اشینه سینه
نظر قیلد سینه خضر سینه سینه سینه کیم کیمه اول دعا به سینه
او جوچی کز کینه اول کز جمان کوز در در میشن جوان به سینه
دیدای کیم ای جوان قره البیض سینه کز جمان سینه سینه سینه
یعنی اولدی سینه دریا سینه سینه سینه اولمکن سینه سینه سینه
یعنی اولدی سینه جو سینه سینه سینه سینه سینه سینه سینه
سینه سینه کون سینه سینه سینه سینه سینه سینه سینه سینه
بر اول سینه سینه سینه سینه سینه سینه سینه سینه سینه

سیرتک هر یکایه دوته سیر بوز
بوله سس منی چهره شمشیری
منه معلوم اولدی جانفراسن
مکر علم او خویو بسن صرندله کج
توایی ویردی اولکان کرمت
که کواو لایم من بهر الشیکه
شیک مرد فعلی بولدیم توغایر
چوخ ایله شوق شرافت
جو لطیفند در نوم حالیم مل
مرخص اولسنگ عزیز قلیسم
جوایی ویردی کیم ان صدق
سینک از طلبیک دارور تیا ایت
چندی اوچ دفعه سن کور بولدی
وله من هم نفس ابدی بس
ایا اسرار عالم علی الوت ان

که لطیفندک شهناسن روز محشر
اکرم کلیت ویر لر خافدر
سنتک صاحب منکاسن ورجا
اکرم بو فتره بو خدر امکان
اوز نیک لطف عطا کیر سینت
که عمرم باشه دار کونکله دغنا
که تو برانیم سینت تو بران اولون
وله درویشندک لور بوم ز ادر
شهما کونکله جی اغبی اربان
الها حوت کیش زریکتان
پیشی لور حرم حمید
بودار دینا دانه جیتر وار
اول سن حاجتیم ادر نیتیم
ایکچی ادر حرم بوز شادان

۹

که لطیفندک شهناسن روز محشر
اکرم کلیت ویر لر خافدر
سنتک صاحب منکاسن ورجا
اکرم بو فتره بو خدر امکان
اوز نیک لطف عطا کیر سینت
که عمرم باشه دار کونکله دغنا
که تو برانیم سینت تو بران اولون
وله درویشندک لور بوم ز ادر
شهما کونکله جی اغبی اربان
الها حوت کیش زریکتان
پیشی لور حرم حمید
بودار دینا دانه جیتر وار
اول سن حاجتیم ادر نیتیم
ایکچی ادر حرم بوز شادان

او تو چی بو که قبض اولانجا بنیم ویره سن لاتیخو فرزند کاتیم
 بود روزی حاجت اولمش که سن خوشن او لند کز اولمش
 پیشم بو که بکوننا بقایه میتی شه جانمزال عبایه
 خضوع شیطانی باقی که هرگز کورسون فرزند اعنی
 کن همیزا کرد نیاده چو خردور یا غنده ابره مت فرزه یو خردور
 بود نیاشکر بر بنیک کلینمه اینک پیر زمان اولور اینمه
 اولانده اراده رسم جدایقینه غیر ایله ایدر آشنا لایق
 بدنیایا لیدور پیر زمان محکم کیم پیر آنه دیر یوز حلیه
 یوز نیک یوز سفا قران ایدر جان الیبث نه سینه پیر آنه ایان
 اینک در دقا جو قتل قایم سینک سوزینی سوز لایم
 بدنیایا مجربه قایل اولمه ایما نیک ویرمه کینه قایل اولما
 که ذال صبح پیر پیر خسته جالسه کینک حرد و اراو کچر دایانسه
 شکر است ایلیش شکر ایلیش که مرزای هلاسن لطفیک
 الحاضره فخره او که سن شیطان پیر زمان ایند

بدره اولور ۱۲۶۱

در روز جندان آیدر او نمانده چکیم شتیه در دل بسندی
 دیدم خضره که بدسن ز کوفه کچندن سولیم یا حرف آفریه
 جوابین دیردی خضر باسارت وار ایمن سوز لر نیک ایله درایه
 دیدی من مخزن علم الیقینم عطا اوستا دجریل امیستم
 او کونده کیم اولیب تکلم آلهی که اربا دایله سون جمدن بهایی
 اول ادا کیم نه نیم خلق قیلدی یقین بیل جریل مخلوق اولدی
 خطاب ایتدی اذنا اول اوجمن که سن کیم سن را شی هم کیم
 عطا ارفاق اولیشنه رکعایه دیدر جریل اول اوستا ستار
 دیدر جریل که سن هم منمن بو سوزون پیر زمان ادرنه پلس
 بو سوزون جریل اولور عیالنه پیر با تمامت اولور سوزون
 بلد کرا و طسیدیم یوز پیر پیر قیامت کوننه تا لودر پیر پیر
 بهر شه ن آدم اضلی به پیر پیر جنتن اهریله جنتن کیر پیر
 کوزیندن یا من تو کیم قان کیم شفع ایتدی منی ال عیالنه
 عرض بو ایدر اولور قیل اولما قبول اولور ایله ویکه اولور
 یسوز منی اولور قیل ایتات طسیدن خوضنه پیر پیر عیالنه

اگر می او پسیدیم او نه هدم
چم ابراهیم اول فرد مرده د
اونه همراه اولدر صقم فرمان
یسا ابراهیم من ایدر فرمان
پا بری سیم علی خنم سنایه
بو خانزین کسمد او بند بوخته
اویش قر باغلی بی ادر اینه
یون قارداش کرا ایدر جابه
سیلانن اولدر کل عالم
منوم بو منوم اولور
سینک امر ایله اولور مقدس
سینک منقره کی قالی یاقوز
سینک کرا اولدر بی خنم
بیز مرسیله اولدیم هم قرینه
سینک منقره کی قالی یاقوز
بوس اوزی اولدیم اولدیم

پنجه کیم هریره دار ایدم حیوان
بهنمدان اجار لر چوخ دولکلر
حساب هر شتر نیک کتر لر
بود نیاده کل ایدر بر سپه
خداوند ایز سن یارا دیوسین
یمان یا خشیه قعدیله قیلدیند
سینک کرا اولدیم اولدیم
ایوه رو بسن بزهره رو کرا
دیوروسین داخی عجز ناکانه
سینک کرا اولدیم اولدیم
بیز دنیاده رسوا ایتیموسین
قیامتدا پنجه رسوا ایدرسین
نامور کوم بزار یا خشی بیلور
بیزیم کونان میز نیک کرا اولدیم
جو اولون بیز دنیاه ایدرسین
قیامتدا دانه

ایست سید بغیر من ان
که کلک مار عقر بیچو لکل
جهنم نیک او یقینه هم سور لر
که وانقله کور سنک او نکل
سپهر لر بیزیم چول کوندر ایدرسین
کی افراط که تقریت قیلدیند
که دوغور بولره قیلدیند
قیلب سن امر نئی ایدر نکل
نامورده قیلدیند
منه جانان ایلی هم بزار ایدرسین
اگر چه صحیبت خنم کوروسین
خلایق یا ننه شید ایدرسین
اگر رسوا قیلدیند بیزون کرا اولدیم
سینک یا ننه قیلدیند
بیزیم کونان میز نیک کرا اولدیم
بیزیم کونان میز نیک کرا اولدیم

خداوند بزرگوار تو را بر عذر کن که جانیم چمنه گلید و ستم
 ظالم ظلم من را نورد و در خدایق طعنه سی هم نوردید
 بود نیاده منی بچاره قیلید و یار یارون آواره قیلید
 منکه نه مال پروتیک نه مال نه یا ضعیف خاتون صحرای
 حاجی نه خانه ویرودنیک نه عمارت که پیمنت او ترسم بر عت
 خداوند منکه ویر بر بنای می که او ندا ایستم عذر کن ای
 منکا ویر ایقدر سن ما دنیا که سمنت چکیم من طغدن اسلا
 خدا یا کر منوم اوزم قرادور سنک رسینک ایزه لطف عطا
 کنایم کرم چه چو خود در هیچ باغچه منی جهنمیک او یقین باغچه
 که بزرگ مصطفایک امتی نیز علی المرقضایک عتقی منبر
 اولردن او تر بر امواد ایم جهنمیک بزرگ آزاد اید
 خصوصاً بندگی بچاره مظلوم او بنیک در جهنمیک انیم قوم
 ایوران خدا یا سبزه داره که بل کیم بیت اول یا زود یاره
 کلای مظلوم اول تقدیر است حاجی جوج ایتمه بوز یاره
 ستمکه نه بد که در سنگ نزار است رحنا س هر نتیجه است نه ایتم
 کلای ستم منکه ویر عام مظلوم که علم قیلید من عالم کیم کون
 تو را ایدر سبزه دلد و پیداله که عذر عالم او لیدیش او کیم عالم

3

خوش الله قلک درایم قلو
 خوش ایله مجلس ایستند و حاجی منور ایله مطربین دعای
 سن ای مطرب ای ایتمه قیل که کلدن او تر بر بکر ناله بلبل
 کو بکلدن بک لوانی عاشقانه دوزت ساز نیک جوج ایتمه
 سن ای مظلوم تو من بفرغ آغاز سن هم از سبک کل ایله کبر
 عاشق نیک کچنول انزوشو که رقصه در سبک ایله سیکور
 بولوز عشق قیل اول قصه جوانی که حیران قال سید خلق جهنم
 کیتور در رقصه یا موهر چنیدن که ناله بک سید مرغ پرند
 پید بلبل ایله نواس که نامو چک سید بریده اواز
 کیم اولد زوبت لجه جهنم بزرگ شیره دهنه قیلید حیران
 حاجی فرادون قالد عاشقانه بود نیادون سن هم تو را
 اولد غصه ایله عذر دالیق عزیب صفره اولد زبالیق
 اولد و الکتی معلوم کلمتندم اولردن قالد عالمده خیرام
 کلای مظلوم کون همون آیتور بوله کلمه دور آیر مظلوم
 بیان قیل قصه ایونوز لیلی بیدم که نقل ایدر در سبک
 بچا لردن در یاول دوزر محاله بیدم ایتمه در سبک

۱۲

اگر کولک نور خور املیه کم بود نمنیر تو خورشید انجم
 اگر قش با قس قارینه با اچله غنچه فصل نو بهار
 چه ادم قیلدر ستمک این نه گانه قیلد غم سراسی جاوادی
 او نیک بریند سیمت اولدور پیمبر لوق او نکل اولدور مقرر
 چه اول هم کیندر بو محنت بران و رو بایر دم بو به بران
 چه اینه درسی اولدور اسما سیتوندا نوره دینک با سینه
 چه دریا فیض نیر لوق اولدور سفق خلیل الله بو یایه اولدور لوق
 چه ابراهیم کیندر سوک افق جنت قیلدر روضه زدر اسی
 چه اسحق نبی هم اولدور مشکوب و رب کوی چه کلبه کیندر یعقوب
 اول یکه او غلال اولدور انور ناموس صاحب عقل تو انا
 اولدور یا ضحی راق اولدور اولدور خوبرو در ایوب
 یوسف خیر انا دن کلور صبا نه یور بندک اولدور اولدور انا
 بخورستان یعقوب کیندر نه که عالمده یون ایدر بر مشای
 بخار در کیندن بنو چه یولدر کیم اولدور اول کچر بنو چه یولدر
 چه کلدر دنیا یه اوله تابان اولور بخت حال اولدور کشفان
 خدایه شکر قیلدر فراوان بوشور خود قیلدر کیندن
 عزلیت

دینلیق

شکر نده که بار منفا ویر در پشته اولدور اولدور اولدور اولدور
 تا یولورم اولی خدایه که تا بیکه کیم خدایه اولدور اولدور اولدور
 قوجو چه ایلیم دونه یار اولدور ناموس بر طره سینه اولدور کلور
 مظلوم کلید دریند کور اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور
 اینه سراسی ایدر اینه یانه اینه اینه اولدور اولدور اولدور
 چه ایدر اولدور اولدور اولدور انا س اولدور یون قار اولدور
 انا س اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور
 بیجور غم سراسی اونا چه فرزند نه تا کیم دیکه کلدر کیندر
 اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور
 غم سراسی کلور اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور
 یا سرور در اونا یا نندا جان اولدور اولدور اولدور اولدور
 بیله اولدور که کور کور مزدر دم فرا قیندن کچر جان در دم
 انا س طور اولدور اوجوه که یا نندا اولدور اینه اولدور
 او نیند غم قیندن اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور
 بیله استدی کوله دینفرز کونجه اولدور اولدور اولدور
 دیدر یا جبه سینه کوله رتیم یا یتمه کوندر اولدور اولدور

۱۴

چه یوسف در تاق تو را یوسف خلاصم دیر ز محبوبان یوسف
 دید که کیم با خشی دور ظاهر اولی یا نند تیدر بر چه تیدر
 که حیدر بیدیه یعقوبی که باز او نفلک عشق با ز لبق قله غار
 آنا سندان وار ایور بر کرمند کیم اسحاق یور مشد خوانند
 ایور مغمم اولد اولد اولد اولد اولد اولد اولد اولد
 کرمند یا شور در حال مکار بدله کیم اولد یوسف صبر دار
 آنا سینه ایور در پیل با قله بوشور او خود اولد سینه
 بهر طام دلوار سمن نیدر کیم کمد رهند منغ غمخو ایور
 جان جانک ایردینک تارینک کس اولد یوز کلک نعلی زان
 بوز سینه برده نفلک نونش کیم اولد بر رضو بکینی کلک رین
 اولدله دو شمشیر کیم یونین خیل کیم مرهم جان کوز لر قار
 طام نیدر بانی اولد ایور کافر منی مظلوم بیچی ام سر ایور
 چه یوسف کتدر قاتر ایور در که پیلیم غمخو ایور
 کیم نفلک در دور اولد ایور خلا یقین ایور در تا مرعیان
 یوسف حیدر شد او زه نوبت بیلندک آیدر انا بهر وقت
 شول یا سندان بدله ایور کیم که هر کیم اولد صابر
 او اولد

۱۵
 اگر او خور لبق ایتیه دیر بول مالین آیه سی او نادر قول
 چه اولد زالی لیدر سینه اونه آلدن ایور دی سوز خانه
 آنا سینه اولد خور بوشور او اولد بوشور
 ای قیدیم در لیک منی کیم یار بار بار کیم خانه کیم
 کلمه نمدن منی آیه دیر صبر ایور کیم داند غمشه خدایه
 رشته با غمشه اولد اولد اولد اولد اولد اولد اولد
 بدله کیم یا غمشه منی ایتیه ایور کیم ایور کیم ایور کیم
 نیجیلین در کیم اولد کیم ایور کیم یار بار اولد مظلوم
 یوسف ایور قاتر او خود اولد کیم جمالی کیم نفلک اولد اولد
 چه کلمه ایور اولد ایور کیم او نیدر کیم ایور کیم ایور کیم
 خدایه نفلک کیم ایور کیم ایور کیم ایور کیم ایور کیم
 شکرته نفلک کیم ایور کیم ایور کیم ایور کیم ایور کیم
 یونین ایور کیم ایور کیم ایور کیم ایور کیم ایور کیم
 باشنده اولد ایور کیم ایور کیم ایور کیم ایور کیم
 بسکه یا لغون او تر حور خلد ایور کیم ایور کیم ایور کیم
 کیم که اولد ایور کیم ایور کیم ایور کیم ایور کیم ایور کیم

آنچه در آن سبب اولی است و سبب دومی است
 او لمیندک اولی بعقوبت کمال است و سبب دومی است
 سو غمدن کمالی در آن فرزند بود شورا و حور اولی است
 مزده ای عاشق مسکینی که تیرا در آن یوریند در اولی است
 کیم که کمالی است و کور جز آنست که کمالی است
 اینست و اینست اولی است و سبب دومی است
 بعقوبت چو خنده سوتی که در آن کمالی است
 پر کمالی است و سبب دومی است
 یوسعی از نیند چنجه تیرا پر بار نام او غلام لریند اولی است
 بی هر سیره کیم نورس کمالی است نام یولده زله او نه اولی است
 مقدس نور ایدر کلیند دنیا بها رجب باشنی جلیقا چوندا
 چه اول چنجه چوندن دوتد اولی است او نیک آوستی یوسف ایلد نام
 اگر بعقوبت اولی است او نیک ایلد نام سیر و ایدر یوزیند و سبب دومی است
 زلیخا که در ایدر حور است اینچم یاندر در اولی است
 یوزیندن کور همیشه کور است یوسف نجه یاندر در کمالی است
 ایر غمدن بدو در عشق پر راز یا نجه ایستد اگر در سبب دومی است
 کلا مظلوم اولی است و سبب دومی است زلیخا دل بد است و سبب دومی است
 بد است و سبب دومی است

۱۶

بد است و سبب دومی است زلیخا دل بد است و سبب دومی است
 که مطربا و ایدر یوزیند نام سیر او نیک ایلد نام سبب دومی است
 شمشاد ایدر شمشاد کاورس او نیک ایلد نام سبب دومی است
 سیر او نیک ایلد نام سبب دومی است قیلد در یوزیند نام سبب دومی است
 نام سبب دومی است نام سبب دومی است نام سبب دومی است
 و ایدر سیر قز آوی زلیخا کیم یوسف مقبول ایدر اولی است
 یوزیند و سبب دومی است یوزیند و سبب دومی است
 یوزیند و ایدر ایدر بر عزیز خال بد است کیم ای یوزیند نقطه آل
 ای که نشی ای که مثال ای که یا سبب دومی است که اسماندا به خیر است
 ای که شمشاد کوز و ایدر ایدر حور بد است غمزه و عیار حور
 لینه و ایدر ایدر ایدر حور بد است شیره نینده قندر شایق
 دور لغینی معجز همچو زلیخا کیم اولور در کونکله زلیخا
 باشندا و ایدر یوزیند کیم ای یوزیند و سبب دومی است
 تنی کل یاق و ک ناز که سبب دومی است کل ایستد دماغ و جلا سقظ
 و ایدر باغی سننا ای که نام دوا می درد بیدکان بیمار
 او نیک ایلد نام سبب دومی است نام سبب دومی است
 سبب دومی است سبب دومی است سبب دومی است

او کس بنج لمر چشم پنجه ماه و در در شعلی مرده حرکاه
 ایاعدل باشنه چشم سپه سلم داعی آرتوق دیه پدیم زایم
 او ز تقریب دست کلر بیانه که دیم یا نرا و دغه یا نرا که
 کلر بمظلوم قیلن بر قصه انشا که بنج بوسنی کور در ز لیلی
 خوش اول یو حوکه کور سنک دینا که کور سنک بر لوی بچر و ولد
 او یو حوکه کر کور سنک دینا دیشنا کیر سه معشوقه بیاید
 ز لیلی بر کبچه یا تمبش کور سنک ماه که کور در دیشنه بر پیش چاه
 یوز زوزانه چشم خورشید تابان باشنه تاج ن منجهش تان
 او نیک هم یا نندا او تور در زمانه ز لیلی تا پدر اولدن آتیر جان
 او نیک یوزینه قیلدر بر نگاهی یولکرون چقدر عاشقانه آهی
 او نیک عشقندن اولدر پدیم بوش که قیلدر دینا تا موخر اموش
 صباح اولدر ز لیلی اولدر بیدار او ز کور سنک بهیم یوزده بیدار
 و دل لردک نظر هر یانه سالدی او ز جعفر کور سنک دیوانه قالدی
 غمندن بدم اولدر زار حیران کیم ایستدر کجا کون ایستدر کربان
 او ز ناسا غلدر تا کیم کلدر داعی بدم که کیم بنج اولدر
 کیم حورس ز کار عشق باران کیم حور راز کور عشق باران
 کیم ستر الیندن اعتبار سینه بدم کیم قالد بر سر قرار سینه
 خیال یا را ایدم ایله دی فریه کیم ای طالم ایلندن واد بیدار
 تا یوزده کسده کسده ای آرام حایم که یا خدیجه ناموس مغز استخوانیم
 و لیلی یا بر لیلی بوزاد

یوزده کیمی ایله دیشلی بوزاد ایو نیک بلمنم تا کیم ایدم یار
 نه دور او نیک ایغا غرت کور سنک که عشق حاد غم اوله اریک قران
 بر عشق بلمنم که هر سوز دیشنا هزاره بدم داعی بوجور نفا من
 اگر ن منک تا کیرده و انتظار منک اگر ما نیک کایرده و انتظار منک
 غم عوج اولدر کلر غمخوار اولدم ایپار دینک کونکلی دلدر لیلی ایله
 یوز نیکدن بوزند بر مر سنک نینم شو جدم غمکلنک باجه نایم
 سنک اولسول هم کیم کور سنک که نونکلی ایلمدا و ارنولد
 نونک کیم او نیکدن ایستک ایضا که مجرایند استک حاجی الیمش
 من ایدم بر کلر کشفه باغ که دیر دینک بغه قیلدر سنک سینه
 و اهدن اغلدر ایله اولدر بوزاد بو شعر ایله ایدر کونکلی نفا
 ای محمد ناز و نیشد رض نیک ناز غه کیم بلمنم نور زلفش بلم
 یوز توده کاکم من تور بر عشقندن تا کور دریم یوز سینی اوله با نایم
 یارب اولسول کیم سینه بر قلمه کور سنک تا لیمه رحمان ایله سوز نایم
 دردیم حزن انوبور ناز دنا ایله ناز دلدار تا اولدر زعفران نایم
 ای طالتا جدر کونکلی میا ایا کیم سنک مظلوم آتور کونکلی قالدرا کایم
 هر اول یوز کده کیم ماوی ایدر عشق او چشم همیون کیم کیم کور عشق
 نه حورس ایله بیلر ان کیم اولدر که عشق مشک سنان ایله

۱۷

ز بس که غصه غم جگر از ماه کیم او ذن او مسون بر کیم آگاه
بر اسیل الد بدم بچو موی بویوزین حسرت قدر کار
نظا شور در حد عشق اولما کیم او ذن او مسون بر کیم آگاه
و ما ظاهر ایدر راه دایمی ویرود در زندگام مع کواهی
قره باشا کور کور بدم یا ایدر در بر بر بدم خیسال
برازیده که از سر بختی دور دیکدر کوز اولما کیم خوشیا
برازیدر اولما در بین ایوب بدم انشرا المبرج بدم یو
برازیدر که در در حال صند اولما کای راید بدم سب
برازیدر که در در آفت عشق که ظاهر دور بوز نیکون وقت عشق
بوظر ایدر ایدر در ضیال ولی بملود ظاهر بدم حال
بولون عیال بر دایمی آرزو که عاشق بقدر سب بدم
کدر محشوق کای عاشق اولمش که فزاده کای صواق اولمش
که ایدر زین اسکان ایدر در بخت محمد بر بدم
چوخ ایدر مثل اود لاله مقار بدم جنه کور در اول نما عیال
کلو سب بر کیم اولما سورد سنون که نه دن دور بدم جان کور کون
سن ای سوزان در مانا جوسا بدم غصه ام در مانا جوسا
بدم غصه درام نه دن سن بدم در در علم محمد نه دن سن
نه دن لیکن او بود در عیال بدم غصه بدم در عیال
نم تر نیک عدل یا نوا در سن مگر کیم منی تا حرم بیلور سن

اولما کور

۱۸
او ذن او مسون بر کیم آگاه سنکا نو میش کیم اولمش
سنم این کیم تر کیم حرم یا شور سه تا قویم داغ نم هر هم
بلیرم بر بر در در میش کیم او ذن او مسون بر کیم آگاه
منی اول بر بدم قبل بدم سنکه در دم یا بشکا بتورم اولما
اگر اسانه که اول فرشته و کیم حور اوله بر بدم
الرحمن اوله یا حیل بر بدم عز ایدر او خورم تا کلمه شکر
یا ننگه من او ز صفا ایدر او کلک یوزینی اظهار ایدر
اونه سحر ایدر سو شیشه که با نیکه اوله دلبر همیشه
و کیم اوله خیل آرزو شود من ایدر من خاطر خیر شکر
نیچم اولما سنی دن ایدر بوغم غصه دن از ایدر سن
ز اینی کور در جنه بومد با بدم دین تو مکر اف نه خوانه
دیعدک غیر کور مدر تو با دایم سینه بدم ویرا جوا بجا
سنم یاروم آنه چوخ نا پدیدر بو کجینک قفان بدم کلید دور
نیچم بر مردن دیر سم سن که عشقا ایلد در هم اشیا
و ما عشقا آرزو تر له مردم منم مردن اول او هر اولوب
نه نیز بزم اوله عیش تلخ کای بر نیک کرا اوله یا نیک نامی
ایراق لیکوه اوله کر تلخ کای شیر کیم اوله دین کیم شمشیری
دایم سینه صابنی قیلدر اظهار او ز عشقیند ایلدر حنر دار

او سیک در دین چنانچه در زمان او نفا قید رخصی بر فراوان
دید بوخا بلر جواب خیال در آوینی چونکه بپلنگه محال در
الطالسه که آدر بود مشهور او نفاختا صغیر در امر خود
بودنشان در اوز سنی ایلانها که خلق ایلان مجنون بیمار
زیندی دیدر شیطان نه یا سار که کورست سون بدک کل و اول
معاذ الله فرشته اول شیطان ملک در مرکز اول بپله نفا
بینه دیدر بود ایلان شیطان در بلا چینی صامع نه که اندر
دیدر مرکز که حور اول بپلانی قویاش تک یوزر نوا اول بپلانی
بینه دیدر که و ارسن عقلم کامل یوره کیتدک بجای کل فکر باطل
دیدر اول سید ایلان ایشانیم ییتش نوز در بوره هیچ کاریم
المدن کجمنشس ایندر اختیارم که قالمید در داغ صبر قرانم
چردایه کور و وار در عشق حکم دلینی با غلده بهیج و بپوش
راشتد بر حوکنه اول در ملکه او نور در سید مانع در ارض
اونک چنر ایلان فکر فراوان اونف در دینه صوبیته در زمان
جو بیلدر اونف در دینه در مان مکر صم ایلان اونف کجمنشس
عقلس اول کیم اول بر عشق کوشار اوز سیدان اول سته هرگز نوزار
یوره کنده اول برق فراوان اوز یا ندر در هجرت شمع سوزان
اول دیوانه عاشق کفاری خدایق طعنه سراسر کفاری
بپله کیتدک للمیدن اختیارم که فاکسه داغی جزو قراری
ایلان

بر ایلان اول در لبتقا لدر بیمار که معصیت سونین اول ملکه خردار
ایدر در بر کجی ولداری نیاید فلکینک جورینه ایدر فریاد
کیم ای نام لم تلف قید کجمنشس که آدر سینه یاره قید کجمنشس
او نفاک سینه در میزش سون علقم در ششم کیم مز او نامهد با نینم
دوشو سار اول منم کونکله تا پله کیم او دغه یا نینم مثل کیم
در ششم کیم مز اول نامهد یا سار که کورسم بوخوده فرم کیم دیدر
او یا قلندره کور اولر منده هرزه در ششم کیم مز ام او کاه بکاه
نواله یار که بخت اول بپلار بوخوم در برم کور کیتدک دیدر
بپله ایدر در جو طکر بقراری بو کوردر یا سنی چون بر بسیار
کیم چنر یار اول در یا تو اول که کوردر سینه بر دن هفت شاه
بوز بچی چونکه کور اول بر بپلار خطب ایلان اونف کجمنشس آزار او
قره اونف که سنی یار تو دیدر بپله نوزان نموندا کوندر دیدر
که آدر سینه منفا کل ایلان نظر که تا اصلینکدن اولم در خردار
دیدر سینه سوز لردن کونکله اول بپله بیل دار اصلیم آدر بپلار
دیجیم کیم کیم غینکدن فرزاغم که نهم ام سندا او تر سینه داغیم
منم اول کجمنشس یوز ایلان عاشق کرک سن هم اول نفاک کجمنشس
کیم ای ره و کسندق یا بپوش منم عکله مرده سنی بچار او تر سن
بپله در در میسین غنچه کسن منم چنر خطب کسندق نول بو بپلار کسن

۱۹

امانت مندر سند مزین سن
 کل نیک بر کز نبی خطه خلعت
 شونا دید غایب لور ازم ماه
 صباح اولدر چه آید نر کبی
 اون سوای اولدر از بر بار
 باشندا کور عقل اولدر محنون
 در ویت غیبه گیمی کو تکلیفی جاگ
 پلم دیوانه اولدر اولسر نر اد
 ایوبون چوخ بخار در لور عریان
 چه اولمه عشقندن دیوانه اولدی
 جو انورد در قصه ایلمدر فریاد
 ناز اولدر کیم کلمه شرف اولدی
 اولدم بنده اولدر استمن کل
 کریم المدلر چنوبدر لورم آقا تویم
 کیمند ارور بو بهنما ناز ایلمدر
 آتاسی اولدر چوخ اولدر خجراز
 اولغا هیچ ویرمدر قایده دران
 شکره طوطی دیندر میس سن
 کیمیل آبارسون خطه خرون
 زلیخا اولدر اوتر جلدی بر
 اوله کورمدر چوخ اولدر مکر
 یاخسین ایلدر جاگ اولر صنوبر
 اولدی اولدی چوخ اولدر دیکون
 ساردر بارشینه تو برغ ایلمه
 که هرگز کلمه ایدر عقلنم یار
 دی لردک کیمزد در سلیم اریان
 تمیز عقلدن یکانه اولدی
 او خوردر سیده شعور اولر براد
 یا غمکن او تور میش ایلمدر
 رنگ روی قریمز و چکلی کلن ایلم
 ای خورشید نکر که لورم خطه ایلم
 مطلوب استوار سینگ هم بر بار ایلم
 اولغا قیلدر دور ادر مان سیا
 اولدی کل کلن قالدو ران
 بطور اولغا

طلیع اولدی تا جلدی باره
 بنا تو دیدر اولغا بنور خجیر
 قایر دیدر اولغا زنجیر زینس
 چه باغله یاز باجکدر فریاد
 که قیلدی منی چون کیم یابند
 کر که اولدر اجم در سید زنجیر
 که تا یوزین قیلدی بر نظاره
 چکدر سیداه عاشقانه
 ز لب کیم آغلدر اولر زارموش
 اوزیز چنده کلددر چکدر آراز
 کله آغلدر ز کار کوردی
 کله قصه د انورد در هم چون
 حیا لیدن ایدر در نغمه لراز
 شکر نده کیم اولدم سینه در لوانه
 کیم اوز غمکن دخی فرم هم اولدی تویم
 زاهد منی در آهلی اوز سیکه عاقل
 کر سوز نیندر ادر دور کلانیدر کیم یابند
 بر نظر قیلدم حیران جان کیم اولوم
 یاند حاجتم پلم کیم اولغدی نر بر وانه
 مظلوم خرد منم غیر خدا بیدر آید
 اولدی بار سیکه منم ایتم اولدی بر وانه
 الهای عشق پر نر کلمات
 که کاهای کوبسین کاه حجاب است

۲۰

کاه عاقل و دیوانه قیلسند کز محو نبرد فرزان قیلسند
 کز منصور داوره جگر در رسن کز مظلوم ناره یا نذر در رسن
 کز زاهد لرزه است ایدرین بلای عشقه پالبت ایدرین
 کز سواد ایدرین شیخ صنعا کز شیدا ایدرین پیر کنعان
 کز چون در دین کاه چو دران کهی چینه وصل سن کاه چو دران
 کهی چینه هر سن کاه چو شکر کهی خوشی لاسن کاه چو شکر
 تا مورد دره هم با شنی داسن تا سو بیمار ره با شنی شفا سن
 ز لیغا بر کیمی با صبر آرام پند دیدم در کس ای یار دل آرام
 ککایند عالی کور نیچو آرام که ز بجز نیکو اجندا بی قرارم
 سست بجز نیکدان اوینم بجز کفرم در دیوانه ام همه بجز مجنون
 اولوم خلق اجندا پند کوا که هیچ کیمت یوزیم بهر اصلا
 چه اوینم در انکا ای تو سلیقا منی غیر نیکدان انکل بر چه گاه
 کیمیم بر نیک کلمه نینکا ای عین نیکدان اویم چو نیک نینکا
 پند ایله در دیردن اشکایت قیلور در خار زار نیندن ککایت
 که کیندر بنو فویم وقت چو گاه کور و ب که حافر اولدینم اولاه
 یوز زوار شید کیمی و ایدرینش اوینم خمنت سر اسلمی کلشن
 یوز زینی یوزیم کور و اول بر ویشی اوله اوله جوج اولدین شوشی
 اوله ایدر کیمی عارت کرحان که جانیم با شنی صفت قطره دران
 دم تو ز آرام

قسم شول تاریمه کیم وار و حافر کیم آدینک کل صفا ایدر طاهر
 که سیکه ناره در دین صفت نیکه نایرده ن سسن و ارا حتر اینک
 دیدر سونکله کیم آدینک صفا عجز مضموم مصر صفا مضموم
 پند دیدر کور نیکدان اولدینم یوز خودن تور اوله نایر صلیق
 کور و بر از زینی کیم ویشیا اولدینم و آدینک دانی پزار اولدینم
 ز لیغا اوز زینی کور و در چویشیا کیم نیکدان بوشعر قیلور طاهر
 شکر نده کیم من ایندر خرد اولوم دلبرم آدینم پند دانی چویشیا اولوم
 کرم جزم نایرون اوتر اولدینم شکر یوز شکر که ایندر نینم پند اولوم
 اهل عالمی چه کور و ناموسه اهل بویا رفقا دل دانی پزار اولوم
 تار شکر نوز که کونکلو نیکدان وصل دیدر حقیقتی خیر اولوم
 کیم که در دور بوجمان طاهر صلیق مظلوم و برغم عشق نیک طاهر اولوم
 چه دایم کور در ایدر پند ویشیا کیدر بولکات هم قیلور خرد
 که مزده دیر که قیز نیک عاقل ایش کلور بوز اوزیمه و کامل ایش
 آنا صیغ نیندر اولدینم لصدق قریب ادر نینم بوز مال
 و بر در مستحق اولدینم که بچاره لرو اولدینم تو انک
 یسرنک موقر کیندر نایر کزینی کور و سیم اولدینم کاتل
 ندر ایدر شکر کور قیلور خردان پند مسرور اولدینم در
 توری

۲۱

زلفها دایه نه کوند از دست ام که کتید عرض ایله کل اول پیرن مه
 که کراسته اولم من بختی عاتل منی ویرس عزیزه نه عادل
 و کربو خسته اولدو بختی اولدو ارم یا اوت ویرم اوز میمنی ناندو ام
 کتید ب دایه عرض ایله دست ام که قیر نیکه چون دوشور بزرگه ام
 قیز نیکه معشوقه دور مهر کتید عزیزه بدله ایسترونک ایستونکیزی
 اونیکی عاتلنک اولدو بختی نیکه اونی ویر کل عزیز مهر لاش
 ایستونک چونک نشه بواجوانی دیدر نیکه ایتم بدله بلانی
 عزیز مهر نیکه و اونیکی غلام نه لایق اولدو شوخا سلام
 منم قیزیم وارن زاده لایق عزیز کتید که اولدو عاتل لایق
 دیدر کتید مستکن اولدو ایش او زینتی اولدو درو الله بایتم
 زلفی دور عزیز مهره عاشقی و کربو خسته عزیز اولدو عاتل لایق
 و کلدر باون عاتلنک کیم عشقنک اولدو بختی نیکه کتید
 ندان هر کیمی با دور غنی عشقی کتید یا مننه کوندور سه غم عشقی
 اولدو درین قیلر هیچ طاره هموندل غیر کیم بختسه یاره
 شهنشاه لادن اولدو بختی کتید او حیدر ایستونک قالدور از صفا
 دیدر نیکه قیلوم اوز خردار که کل کتید قیز می اوزن طلبک
 دیدر دایه که یازد بر عزیزه یور کتیدی تا که بیز سیر عزیزه
 دیدر کیم یا خشی دور یازد اوزس آچار دیدر اونی اولدو نیکه نام
 ایشونک اولدو

یترشد شهر مهره چونک ناچسما عزیزه دیدر که غافل سوکچی
 کیم اقبالی کتید اولدو نکل اولدو بختی شهر مغرب سنا اولدو خردار
 اونی بختی قیز دار زلفی با خشیله ارسنا ای مردانا
 ویروب اول نامنی عزیزه نه اولدو اولدو اولدو اولدو اولدو
 سوکچی ویرد اولدو عاتل لایق بدله بلانی دور و یا قوت کومر
 دیدر بختی منی برون کوتروی که تو بختی عاتل بدله برون کوماری
 بونبلان بدله قیلر سس اوز برون اولدو که افلا که قیلیم نام
 سس عاتل لایق آچار نام پیام که من اونی کینه بر غلام مسم
 و لیکن نه مهره وار قرارم که بونخور اوز اهدا ایشیدم
 اگر بجه سعت آیرسم اولدو که کتید عاتل کورم من اولدو
 اهدا کرا اولدو احتیاجم کتید من هم با خویش آچارم
 منم ایتور منی هم معذرت بکون منم تقصیر من منظور بکون
 فاقا اوزرم چون زرد مال که کتید سیر اولدو بختی نیکه
 اونی دیدر کیم احتیاج ایشید که سندن لشکر ایشید چو خردار
 نشه نیکه منظور بکون ایشید که کتید اونی ایلدی در سولیک
 که تاورسم سس اول نامینی ایتور سه قولعه اولدو صیتی
 نشه نیکه جو بختی یازد اوزم ایتور ایلچینی خوشی خرم

اللهم یا بعدک الحی و الکریم و یا خالق کل الوجود و یا رب

مهردن چو نه تندر قاصد یار کیدین هشتی قیدار خودار
 کیورد مهردن باغی بیلم عزیزون نه هم تیر در سلاسل
 اولوب خوشحال طویند قیدار غایب کیدین ایله نه اساز
 که مفرط کلوب جمع عززلر ناموسی کوزدا صاحب غنیر
 کیورد ادا کما استیاسیا طویند تدارک نامرطی
 معنی لرا اولوب سوواسر پدم معشوق عاشق و کرم
 بدم بو یورد اول نه زمانه کیم تیسیر زلیخا روانه
 بزان تیلر زلیخا نه پشاهی عاریدا او توره یلر چه ماهی
 اولنک دیوه لر شیکه اقلر یار ادینک صبر نه خودار خودار
 لکن ایچیند منکده و گاو شتر گناه اولن ایچیند منکده قول قرانی علامه
 ناموسی زینبی عجز بنام کتیز لر نیکه عاشق چمن مغز بولم
 زرد زبور لر بو خودار است در دگر کور لر بو خودار است با
 کما چمنه دو شمشیر ایله بیچان به چکدر نالمر ضرا و در با به
 او جمعه چه لردن زهر چینی لاشردن نامور قلمه پد نکلین
 بو طرا اید یورد مره سار چه یا چمن ایتلر اول رک کداری
 یواز دیلر عزیزه بر سوره کیم آیه قی رشو چمن خوش استاره
 عزز مره کله اولور خودار میریندن تورد بر خسته کیدین
 بو یوزار ایتلر مره چرخان شردن قلمه یلر نامر شتابان

۹۰۹۰۹۰

چه در لر در دیلر چمن با دین
 تا مر آخلدن دو شوب اولور طبع بدم بر اندک کیم کور سیلر شمع
 زلیخا قیدار اولدن اضطرار بدم کیم او دغه یا ندر سه کما با
 دیدار دایه سینه کای مهربان یار علاجه قیل که کور سمر بر دین
 میریندن تورد دایه بدم کما کیدوب چادره و در دین
 زلیخا اولدن ایتدیر چمن کما چکوب اولور کدن بر چه کما
 که اولنک کور کیم چکلدی باشه یقندر ایو کیم چکلدی
 دکل دور بو کیم دینده کور نیش او کیم بدم او دغه و شمشیر
 من ایوم بر سو کور صحره یا قوز ایز قدن بر چه سو کور کور
 بو کور دم تا که اولدن ایچیند که شوره زار اغیش زان کما
 من ایوم نیکه بیچاره بیچار بيشدم یاره کور دم و در دین
 من ایندر بر عزیز ببنوا شمشیر منکا تو شس اولدن که از دما
 بدم ایستر کیم قایسته کما که به هوش اولور ایچیند زکاه
 چه مو شیار اولور قیدار نوحه بو شعر او خود او چکدر آواز
 ای سلاسل کور نیکه نچ اولور قرا بر خیال ایدین قیدار یار اولور
 منی لانه قلدر یار کیم ایتدیر کما ایلدر یولوش منکده بو شکل
 بود کل اولن کور کیم کور نیش نامر که سها تو شس اولور کما

ع

خلق از اسناد قاطعه پهلوانان
بارگاه مظلومی بچاره بر هم
بشد غمید او نماند ای کیم ای بچاره در مانا چرای
میکنم مهره کیت اهر اول داعی غصه میس برتر اول
که نامونیکده مهره کتمین هم اول مظلوب جانیه تمیم سن
داعی قورمه بیشتر سناقت کلید سیدن قاور قفینکده
که موند کلید دور نرم کیم سوم دارد در این مظلوم
ایشتهر چونکه غمید اول اول غمید دید مهره کیم فارغ ابدال
اول بر کون که کلید اوید نام اوینکده یا شنی کیم بر کار
یقین بکیم که کورم آخر هر اول برده اوله نامیم آخر
زلیخا بومید مهره کیت و حال کیم مهره کیتدی
کل مظلوم بر امداد ایم یونیکده کل کیتی یاد ایم
بخار کل یوسف زندان جاهد زلیخا بخار کل آه داه دن
که چون دور زلیخا انتظار یوسفن او تر صحنه صحنه
اوینکده از غمیتا خرابدر بو مظلوم کیمی پوره که کیتا
کل ی سناقت ویر جام کلید که چو اندن اول بود بود بود
سناقت بر امداد این کل بو مظلوم جانیه مهره کیم
که چوینکده سناقت عالم خرابدر سید در زندان پوره کیم کیتا
ناله باره

ناله باره سرتور سناقت سناقت جام کیم ای شیم ناموسی تا بلون کیم
که تا قطعه داعی نمانت اول بود غم غصه کیم چند غم اول بود
داعی غمیت سناقت کیم ای شیم ناموسی غم چو اندن پزار ای شیم
سن ای مظلوم داعی چو کیم برده ناله باره ناله باره
کل مظلوم تو کل قیل نوایم کیم اول در رهنی هر سنیوایم
کچر مهره غصه ایله روز کاری اوله بر کیم سناقت ناموسی
دید بر کوش کلیم چالیدار یوسفن بدله قیلد نغمه آغاز
که بر کیم بدله کور در یوسف که شینکده او تورد
که ای کون اون بر یوید اوله اوله سنیوایم کور کور اولیم
یونیکده مهره شکر خنده قیلور دود اغل سینی شیم قیلور
اولوب تاسی کولکدن خردار یونیکده اوله شول کیم
دیدر غم یونیکده کولکدن کیم که جانیم اوله شول باشند
دیدر کیم کور میشم بوجوانی که دار میشم مهره سناقت
مهره سناقت من کیم بر امداد سناقت سناقت ایله کون ما
بینه اول بر ستار ما در سناقت اکلد یار سناقت ناموسی
آتاسی و ناله باره که کیتا یوسفن ایله مهره کیم
مونه نقیر سینی دور یا شنی کیم که سن اوله صحنه سناقت
آتینکده کیم قور سناقت ناموسی قیلور کیم کیم ناموسی

۲۴

کر که موزن اینست سید خوان که سفایا سید بر خردان
 اگر اینست سید قوم باک سنی اولدور سید نامو غضبنا
 سنا ریش ایند سید بر کفک اینست کیم نیله در تقدیر نزد
 قضا حجت کله تقدیر در چهار ایدر تیر فغانا بخر یا ره
 یولونو کف و اینست ایند نظر او کتدر اولد که لسه ویر اضا
 جدا پاریدر قاداشد اولدن که بزار اولدیر یولدا اشهر اولدن
 دیدیر اولد کرک اولدوره لیم ویا او تبت کچند یا ندوره لیم
 بو جانی فایده هر کس بلدی دینک بیچم ایدر کجبله بلدی
 آتا مزار اولدن بده شیدا که پزیم یور سیزه با جهر اصلا
 طعی وار کیم اولدور اولدور او کفک سید اینست کیم یولون
 نه یکله ای کون بیل قوم خردش اکل سید او کفایا ایدر یولون
 کلینک بر صلیت ایند سید لیم اولد کیم آتون اولد اولد لیم
 اپاره لیم اولد صحاده یا لغز بیل اولدوره لیم کیم او پزیم یولون
 سوس بر تیره اولد آتور لیم اولد کیم یولون قور تاره لیم
 بر مردیدر کیم آخر حق کوه دور نیجه اولدوره لیم کیم بکند در
 نامو مزار کیم آخر مسلمان کنه سیز طفل اولدور کیم اولد
 بر دیدر اولد عاقله بزرگام کرد و عزا در و ستر سیز اکر لیم
 مکر یولون کله بر کار اولد بجا سید اولد بجا لیم
 اپا سید اولد

4

آتا سید اولد بر اولد شهره قول اینست سید بر اولد کتدره
 دیدیر بو عجب بر صلیت ناموسدن بو جانی مشورت
 بنار قومیدر اولد قوم کراه آتا لرنه کتدیر سحرگاه
 آتاید دیدیر وقت بهار دور بکن لاله زار مرغ از دور
 تو تو ملین کونکله دیر لردن قده همیشه باغ سیز عجمانه لردن
 مرض قیل بزرگ لرنه کوندا تمان اینکله طرانه کوندا
 یوره کیم آتور کون لاله لردن داغ غیر خوش الحوسه ناله لردن
 یوسنی هم بزه لولد ان اشکل بزار اولد کفک اولد ان اشکل
 دیدیر یعقوب کیم اولد قویم جنم اولد سمدن بر جدم ابر و صبر جنم
 که قور خوردم که قورت اولدور جانور اولد سیرسن اولد کونکله
 دیدیر کتا آتا مکر اولد مینر دیمه کیم قورت ایند کتا کونکله
 نیجه کیم قورت اولد کیم بیلون بزرگ کیم موزر او نیک قول بزرگ
 کیم بزرگ بزرگ بزرگ بزرگ نیال ایتمه کیم بار برون بزرگ
 اپار و بزرگ اولد قور کونکله بزرگ سلامت لیمه کفک بیز اولد
 جوج الحاح اینکله اولد لاری کیم سیره بچسیده اینست سید بارعا
 صباغ اولدور یوسنی ویر حضرت دیدر اولد کفکین مکر حقیقت
 که بر لطف صغیر بکله دور سیزه بشورم در حق کوه دور

۲۵

برایک مشایخ بود در آن وقت پیرایه سبزی سوت قد و مرغوب
دیدم و چاقی که سوز اولی و اولی کر که بوسه قدون چون اهلوم
او زنی که بخت او قد آنکه او فیک خاطر می قلمتند مکرر
دیدم و با خند در کتوله اند که دور در برادری البته همراه
چه یعقوب بنیدر یوسفی روانه بدله شعرا و فخر با خود است
ایلم او معلوم دانستیم تا در آن روز هر سه در مانفا خاستند که مکرر
بوسه قد و خورم الله تا نور دم می بودا کردن سنی مکرر در آن روز
بلکم که بوسه قد غمگینان می کردیم چندین جلیله بود که در آن
سن گذر سسره در مانفا فایده بلکم که بوی که اما که عجب این روز
مطلوبه ایله توکل ماریه علم کجی که بود در قد زینت او در یک صفا
تو با غم دلبر او در شتابان تا که یعقوب کوز سیدک اولد
یره قاشدیلر اول نازینی که بسو هم در دیدار اول مر جیبی
و در بوزینه شمول پنجه سیلیم که می نوبت بوزینی ایله در شلی
اونکا و در دیدر جو صخره نازیان که جانتا جلوب اوت لر زبان
دو شور آغلیقه اول طفل مظلوم دیدر بارب عالم دار سفا معلوم
قاجوب و بر نیک است کی تو قدی بدله و در که دنیا اونو تدی
بود اکلدر آکلر المذن اونفا دید صدای و ز سلی سلی کلک
غم و در نیک بو طفل به کن ای که کتور در سفا بروم بناهی

منم هم

منم هم بو طفله کلدر بنیدر
دیدم که آن اولد در میه سبز
کیم آن سینه ویر رسوا اولد سبز
دیدم و خشتی در او انان تیریز
دیدم بوسه که قادر بشلر بوسه
بود و دیدم کار شتون کتور است
دیدم که بوسه بر هر سه بر قطره است
یره تو کور در اول سولر شمول که بوسه غینک کوز آغلیقه جوجون
دیدم که بوسه در آن آخر می تیز اولد در نیک کیم جاندم
سن ای با وجه کتخانه ساری خبر ایله کتیکه اناسر بار
که فریادیم بوسول بل کیم اولدیم منم دیدم ایله اونفا
ای صبا کل عرض عالم بر کتقا تورا بر زخم قیلیم بیدار
که بو ظالم الم المذن قالمیش صرک با اها سن کتور هم جبر با نیت
چهار اطرافم زینلر و قیاس بوسه در کتیا جسمه با قیاس نعلدر در در آن
تاری ایله نظر مظلوم از کیم با غیب ویر مرادینی او دید جانینی جان
پساده ایله دیدم بوزرو صبا که چند بوزه کتدن ناله آه
ایا غلر نه شیکا نکر یا ترور شول آغز نیدن بد نام کلر

۲۶

که کافر از غنا کور سید اولدم او یکتا لینه ایلور در تر قسم
اولر ایلدیلمر رحم اول صقیره کیم ایلدیلمر بیلیمو چه کپسه
خطه ایلدیلمر آتاسینه که بابا کل ایلدیلمر یوسفینکه قیلن تاشاه
که ظالمه ایلدیلمر قابلمه خوار منی اولور ایلدیلمر یوقوم بقدر
منه صمدن کور ایلدیلمر خردا ستور اولدیلمر حنیف ایلدیلمر
کل ای باد صبا ایلدیلمر کدازی بیور ببقا مکنفانه ساری
ای تا کل ایلدیلمر صالم کور کیم ایلدیلمر بر خطه سوز اولور کور ایلدیلمر
چون ایلدیلمر سندن منقاجی ایلدیلمر قابلمه سیر ایلدیلمر کور ایلدیلمر
هر طرفه یا خرم کیم یا خرم بر ایلدیلمر کیم من ایلدیلمر کور ایلدیلمر
کر کور ایلدیلمر کور ایلدیلمر اولدیلمر یازاق کرک ایلدیلمر
مطلوبه ایلدیلمر یا لور بلکه ایلدیلمر کیم ستوره مغلونیکا قیلن و عا کتاج
یوسق ایلدیلمر با غلدیلمر زار آبار ایلدیلمر جامینک ایلدیلمر نایبار
پیلدیلمر با غلدیلمر ایسی حکم اولدیلمر تا شلدیلر اولدیلمر ایلدیلمر
کلور ایلدیلمر سمون کتدر ایسمان بکلدیلمر بره کوندن ایسمان
چه اولور ایلدیلمر و ایلدیلمر اولدیلمر ایسمان ایلدیلمر ایلدیلمر
اولدیلمر جیریلن ایلدیلمر ایسمان کیتور ایلدیلمر ایسمان کیتور ایلدیلمر
اوجا ایلدیلمر ایلدیلمر اولدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر
اولدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر

اوز نیر تو کله کله ایلدیلمر خیا یه که قارداش ایلدیلمر اولدیلمر
مکر آتام و کل مندن خردا که باشمغه کله ایلدیلمر ایلدیلمر
کل ای تا حالدن بر ایلدیلمر یوسفینکلن سوزن بر حال اولدیلمر
که کیمه قابلمه شطیر و یار اولدیلمر جامینک ایلدیلمر مثل کور
سندن ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر
کای تا کل بر نظر قیلن اولدیلمر سس ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر
تا شلدیلر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر
توندیلر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر
تا شلدیلر منی بر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر
بار ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر
چه اولدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر
بود صمد کله ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر
چه ایلدیلمر کور ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر
اولدیلمر اولدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر
که بر کون اولدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر
اولدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر
به هر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر ایلدیلمر

۲۷

کای ظالمه خبر دور کسین یا نذر دیکر با کن هر یوسعی آیا که بجز اولاد دیکر
 بویجه بر قانلو گوگنکدر کتور دیکر بویجه بر اعزاز قانلو قور دیکر کتور دیکر
 تاریدن قور دیکر کیم منی بد یا نذر دیکر بویجه بر اولاد دیکر کیم منی بد یا نذر دیکر
 اولاد دیکر سیز او علوم یا جهانه نذر دیکر یا که قول بریده بر اولاد دیکر سیز او علوم
 یعقوبه جبرائیل بر سر دیکر اولاد دیکر مظلوم بخارنه یارون کیم یار دیکر
 دیدار یعقوبه قورده اینکل اهل کس او علوم بیستین ای صفا کای
 دیدار کله کور قورده بکنتم هم او نه همه همیشه حق در کله هم
 پیچیدنیک ایی بزه حرام دور خدای او ستومزه صوم کله کله
 دیدار ایستور کیم ایقیدیا او من دو عزربولله قیلل هموسا
 دیدار قورده کیم دکلمه بنده ایستور کسین سوز بخی اوز کیم دیم باز
 ایلمدن هم کلمه نمانت نمانت که باز خواست ایلمدن حسی بمان
 من ایندر بود لایه عریسم دیار یارون هم به نصیسم
 دیار شمدن ایعدر کله دردم ایتر حسی قاردا سنی اختار دوزم
 که کور دیکر منی بو قوم غنّه ار منی دوزخ لرو با غلدر زار
 تار دیکر سنی کیم من بکنم هم خدای هر دو عالم دور کوا هم
 سن ایعدر ای پیچم برده قیل بود او غلو یوره کتور برده قیل
 که تری ستوره اور قاردا شیعه که بکنیم بیستنه اوز قاردا شیعه
 اوله سس کورک او غلدر کتور اوله یورده هم اوله سس کورک
 دعا قیلدر ایستور

دعا قیلدر او کله بر کشفان دیدار و بر سنگ مراد کتور سنی
 سن ای قوردا ایعدر کیمیت او کورک شخص قیلدرم صبر تا اولین شخص
 ایدرم صلح عدل من صبر جلیل که حق دیرسون منفا اهر صبر علی
 یوره کیم او دینه و بر درستی بو شعرا او خود قیلدر کتور
 ایدرم صبر حق طاقت من او اوله بلکه رسم ایستکای خدایا بر من کله اوله
 بویجه کیم شتر جانندن بو نوز بر شوق تا که در در کیم در مان ایستور کتور
 کیم او غلو مدکن من ایعدر قیلدر بر صبر منیف مله جاننه ذکر سنی سجا اوله
 کسین بر قطله کورسم دیرم بوز من هر صفا کیم که کورسم شومس هم اوله
 مظلوم ایندر دخی هم قانلو او بر دیکر یار بر اوله کیم سنگ هم تار کتور
 خوش اول کوندر کله کله کای از کس لار اوله اندا کار دان
 کورده بولندر ایچندا برجه جایی جبار سید او چاهم برجه مای
 هم ایچ کول چاهمه قانلو یوسعی از اولوب بر کاران بولندن بویدر
 مدینه دن کیدور در صوم ساری او چاهمینه او مستنه دوشنده کوزای
 دیدار شرایه لور آبار کله بو چاهدن بزم بکنم سو چار کله
 چه دلو بر قایل لری تا بکله ایعدر جبرائیل او کله کار دوز تا باب
 تور ایعدر لولونیک ایچندا او کله قویا شکر صوم جج دور تا کله
 تور دیت بریندن او تور دوزنی چه بلبل کیم او تور دیت برینده
 چه بشری چکلدر اوله لولونیک کورده بکنم او تور دیت برینده
 چخوب بولندن صدراع کله من خدای همدا یا بشری غلامی

۲۹

چهار جامه در پیشانی هر که بیج دلویدن یوز در راهی
آپار در اینه یا نشود یوزینیم کیم او کا کولامیه بر کیم کورینیم
نزدن هر کیم تا سون برجه کیمی اگر باین رسون کور در یوزی
چم بشرفی تا بدر جامه در برجه یوزیکدن کونکلندن چکلدر کیمی
ایترس برسی باین رنگار کور کتظار سته اوز روز کاری
کیم اچقلان کشتی آخرت پار بار هر اول برده اول کیم کوره دیدار
بو یولده یوز در هر کور نامید کیمین سون کلور اول صبح سفید
به اجماع کون کیمه فرادند اوزان اوز اختار دیدر سوسته بان
کوره بر کیم جامه در اجماع چکر اوز سیده قالدله جران جمع غلای
دیدر یوز قوی بوز قوی دیدر بو کیمینند اغز آجدور
بو قیچا دور اوز نندن اجماع اگر بر آلی بولاس تر بیز
اوزه مالک دیدر هفت امد لوییم که سوندا مسره سار کتم لوییم
دیدر بر یولده کیم ایدم اقرار که بولرینک قوییم ای حتریدار
دگر یوز س که بویسکوز و زور بیز او بجز هم سنی یا شیمی هر کور
هم عبرت و میل ایدم اعلی در اوز او لومینک قور محمدن جیلدر قرار
سیم ای مالک بولرینک قوییم منی آل قیل که قویینک بولیم
دیدر مالک ایدینک بوقول قیامت که تا سیزون امد دارد و عقیدت
نیز دیدر قوییدر بنای سنی و بر رب اغنچه الی الدرقاسی
او نسیله کوره

او قلب آنچه کوره س تدر دیدرین یوسف تک با کشت هر سیده اوزان
ز اینجا کرک انفا کیم دیره جان او نیک تک با کشت هر سیده اوزان
که قدر ز زر زر کر لری بیلور لری جوهر قدر جوهر لری بیلور لری
او نیک تدر یعنی نه بیلور اوزان که وز بیلر سیده محبوب اوزان
نزدن کیم با خدر بر کون کور کور دیدر آنچه او لور لور ننگی سته
سوزیندن کلدر تا نیکدیم اینه که اینه سید سید سید اوستا
بینه مسره چند کیم اوله واقف او نیک قییمی بوی اوله مصلحت
به قاردا نکلر کیدر ایراعنه یوسف آقا سینه دیدر فر اعنه
کیم قالمیر قایطر دو بار کیم اولر ایدم بر دم نظاره
دیدر مالک کوتارال ایلدن که بیز اریلر اول اقالر سندن
دیدر کونکلوم سیده لیر کوریم او لردن برجه حقیقت سوزیم
مالک قایطر در اولر در دباره یوسف یوز لر سینه قیلدر نظاره
اولر نیک بو سینه ال ال لولطاه حقیقت ایسته بر بردن ادا شاه
دیدر انا لری ایدینک حلالیم که کیم شدیم سینه قالدور با کیم
انامه سیزورینک سندن سدا کیم چخار سینه یا دن بو غلامی
دواع ایدیلر قایتلر سینه آقا سینه دیدر سینه جمع خور سینه
بوقول او عز یوز یا شیمی کیم تا کیم سون اوز یا شیمی کیم
بیماره یوسف با غلدر بار دوه نیک اوسته با غلدر بار
موتکل ایدیلر او نکلدر که تا کیم سون اوله او نکلدر

۳۰

پیر یوسفی بولسا لایله ایلخان غریب بقدر او تو جوی اولدور
 دیر ظلم فلکدن داویدد که منی غنچه دک کیم دیور بر بار
 زبکیم ایلد اول ماه تابان اوزیندن کتدر اول سر ایلد
 کلدن اوزینم چونم جکلده خرابد بوشعور او خور ایلد بیدد
 ای فلک نتم سنغیا اردن جلد ایلد غم غصه لر ایلد بقدر
 دیرم وصلی تیریم کیم صیات سوریه اولدور دینک شکر ایلد
 سنزل کوندن اولنکله بره اوز ایتیم شوال فاقو عیبه کیم
 کیم که داردور بوجها اولدور دینک مظلومینک ایتور کونک
 جواد غلغله کتدر صبره سار و دوشوب اهل قیوه رملداری
 یوسفی چنجه کور دینک ایلد کوراری کونکدن قاطر صبر قراری
 اوزینی ناسند قر ایلد نارا بیلد کیم اولدور هیچ کیم خبردار
 نکلیما کور کیم بولور دوشور دیر ایلد ایتور اوز قاطر
 اوز اضطرار بر یاندن شتاب کور و بر بر جریک اوستون ایلد
 یوزینم و در برینم طیبیم که بیج نابه دوشد ختم کیم
 بولسند کوره کونک جلد ایلد که کولکلی یوزینم دوتد ایلد
 کیم کیم قر ایلد اولد کونک در در ایلد برق شعده اولدور
 قانم دوشد ایلد آه غم بیلد قور خور بیلد کلد ایلد
 مالک غلغله دیر نه کور دینک که دنیا بیلد بر بره ورونیک
 یوزینم و در برینم طیبیم که بیج نابه دوشد ختم کیم
 بولسند کوره کونک جلد ایلد که کولکلی یوزینم دوتد ایلد
 کیم کیم قر ایلد اولد کونک در در ایلد برق شعده اولدور
 قانم دوشد ایلد آه غم بیلد قور خور بیلد کلد ایلد
 مالک غلغله دیر نه کور دینک که دنیا بیلد بر بره ورونیک

۳۱
 نیشی بولسا ایلد اولدور ایلد آنا نیشی بولسا ایلد
 کل ایلد قر دن عا اولدور کونک که بولسند کیم اولدور
 اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور
 اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور
 خدای ظلمدن ایلد اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور
 ظلمدن خدای ایلد اولدور اولدور اولدور اولدور اولدور
 کور بولور قیتم ناز عیبه قصاصی ایلد دیناره دار
 ناکشور ایلد کور ایلد ایلد بر تر ص قیلد ایلد ایلد ایلد
 یوزینم و در برینم طیبیم که بیج نابه دوشد ختم کیم
 بولسند کوره کونک جلد ایلد که کولکلی یوزینم دوتد ایلد
 کیم کیم قر ایلد اولد کونک در در ایلد برق شعده اولدور
 قانم دوشد ایلد آه غم بیلد قور خور بیلد کلد ایلد
 مالک غلغله دیر نه کور دینک که دنیا بیلد بر بره ورونیک
 یوزینم و در برینم طیبیم که بیج نابه دوشد ختم کیم
 بولسند کوره کونک جلد ایلد که کولکلی یوزینم دوتد ایلد
 کیم کیم قر ایلد اولد کونک در در ایلد برق شعده اولدور
 قانم دوشد ایلد آه غم بیلد قور خور بیلد کلد ایلد
 مالک غلغله دیر نه کور دینک که دنیا بیلد بر بره ورونیک

دیدار بر پیشه کار دان بخت آیه السبع المثانی
 هم اول عالم اولدم در نشانی او چاره ویر در بوسه رحمانی
 خوش اول قوت اولدن اول کوشه اوله سه مژده پوره پور
 بولده اولدند اولدن کتدی بیز پید تا شهر مصره تیدیلر تیز
 یترشد اولهم مصره دوشدر اول کمال کیتور بیدار بر قول انبار
 کیه بو خور اجم برده پهلش ای کوشا کول کیتور بیدار بر جبهای
 چش اولهم مصره اول کلام بویورد کیه کیتور بیدار بر غلامی
 کیه قیلم بوزینه بر دم تماش اوله قول آقا سنی قیلم ان
 عزیز مصر اولور اولدن روانه بترشد چونکه اهل کاره آنه
 یوسقی کور در تهم خورشید بانه اولنجا بوخ قیدلر تقطیع فرادان
 اکلدن تیر یوسق قیلم سپهره اولنجا چون اولعینه دیر کیتور
 یوسق قیلم بایضی قیلم کیه دیدر کیم سبحا قید اولنجا کیم
 کیه یار توبه اول کل خدایق اوینک خلق قیلم سبحا کیه لایق
 عزیز نامه دیدر اول قیدل کاه که سندن قول اینته هله شهین
 کیه اولنجا پارتیک غم غم بوز ایشه ایلمستک همی امان
 دیدر کیم با شید بر بر بخت کیتورم اوله کوز یلم منتت
 که سندن یوقایم کوه خداری اول قول کیتورم اولنجا کیم
 دیر بر بخت اولنجا قایطی در دم شهنش هم دیدر اولنجا خرم
 کیه بو خور بوز

کیه بو خور بول قولینک مثل شای اولنک تک بو خور بر صاحب
 اوینک تفرغی بوخ ایندی نه کیم غایب اولد عانتقا ما مه
 بویوردن کیه هر کیم اوله مقبول کر که کیم اولر سینی تیرت معقول
 که کتفا غلام کیتور بوز نجالت جلیس اولدر کور نما
 بو معقولر همین کور سید و کول اوینک زار بوخ اوله قوتون
 چودد ریجی کول اولر سر خزان قویاش تک یوز سینی قیدلر نمایان
 یوسق دیدر مالک دلا رام سوبه دوشور نیلیم دیر کالار ام
 اولرینکدن اولدیند کیه دیر عبداله کزدن شتت بشود سر
 یا لان قلع اولدر اولر ایتا فوطم سیونک کجندا خور تک در در غوطه
 هم اولنجا سوب کجندا دوقدر منزل روانه اولدر اول سوباب حمل
 سیونک کجندا زوالغنی دلا لام بولینک دوقطفه اولدر کجند خرم
 کور کدی باشینه کولنجی ایچی کیم ایچن کور اولنجا اولر سوبنجی
 چه سوب کجندا اولدر ناه تابان روانه اولدر سوبه باشتا بان
 اولرینه چونکه دیر در شتت سوبی سوبینک کجندا اولدر مشک کوی
 غسندن چونکه فارغ اولدرانه بچوب سوبون قویاش تک و کجنگاه
 مالک شت تا خلعت کیتور دی اوینک اولنکیز زرف کیتور دی
 چه کیدر شععی سره خزان بترشد اولر سینی جنبه ماه تابان
 با خندا قویدر کیه پادشاهی مسخر ایند مره دن تا با ما س

مالک
 عقلی

پرتنه قید زلفی معبر هوای مهر ایدر معطر
 او توری بود چه مهر انور روانه اولدرش هم اول کوف
 یستند قهرش هم چون کیم اوله او تورد بر سر او ستیاق
 شکرتا مورچه نیده قارنو قهر و دایر لیل بر نجرانو
 هم اول مبدانا دور درونش دور تمان لر قلیوب او کما خراون
 او تیک و رینه صف در دید غولم بدنه قارنو سینه وار دینچه
 قضا و کبر مویسه وارد اولکلون کیم چون قره دتا را ایدر اولکلون
 دیدار ما کونک کانی کاش کلشن حق باشک عالم کل ایدر خوش
 چه یوسف قیدر مود چون طلوی یوز بندل و مود کلشن صوفی
 کمان آتار دیکیم چند خورشید که عالم روشن اولدر قهر ناسید
 کونه باضدیم کور دیم موت دار یقینی بیلدیم یوسفان کور انوار
 قلوب حیران دیدیم نه کلک دور بیل اولمز مران ک بو کلک
 اوله چون کور دیر اول مرصی قلوب بشر مندا تا مونا زینین
 که یوز بندن منور اولور عالم ناسره وار بیل نورانی آدم
 بیل ایدر کیم خورشید کونور کور نوز اولور اولور نور اولور
 کلای سینه مشکا دیر کل سینه جام که قلیب در دای بر قهر ارام
 غم و کبر لیک مشکا جی کار ایدر ایدر عزیز لیب دانی هم سینه ایدر ایدر
 مشکا بر جرم دیر توتار بوکلون که تبا نهم چشمه کور بو سندان
 سن ای کور ایدر

نسای مطرب سبزین کفر قیلن بو مظلوم ایدر اول بر دم آواز
 ز لیلیه سوز بر مرده کاسنه که تاپون اولدن آرزو نمانا کاسنه
 یوسفان اولنک دیر سیدن رش بوشور سزه حال ایتکلن است
 خوش اولوقتی که کلون قاصد رش ایدر عاشق معشوقین ایدر
 او قاصدا که کیم دیر سینه جانینی اولنک تا بشور است ایدر روح روانی
 ز لیلیه نهم یاندور زنده ایدر چه خوب صحیح الزه ایدر سیران
 که لاله ایدر همراز اولدی که دغده هم آواز اولدی
 کهن غدر و هم عشق بلبیل که در روی چمن لاله کل
 کیم بیوش اولور در کاه دانا که سیران ایدر کاه تماشا
 کهن خوشحال ایدر کاه غمنا که کیم حزن ایدر کاه مرطبات
 کیم عقیقه ایدر کاه بیوش که خزان ایدر کاه مرطبات
 کیم اعدو و کاه کولاری دیر ایدر کاه کاه اولور در
 یوخ ایدر دیر بندن برننه بکدر آه سوز عاشقانه
 آتار مزر او نه هرگز حیاله که بردن کورسته بو امر و حیاله
 چه سیران کاه قلیبی بر کون اوله کذا رر در دشت تا میدنک
 کور و بویغ یقیدور خلیب خیر اهدر که موندن نه خبر وار
 دیدیم سح کشف غلامور کیم او یک سنن جو نمانه
 ز لیلیه نهم اولنک قیدر کاه ای یور کون بکدر عاشقانه ای

۳۳

اوزنیدن کند از بهوش اولدی کجا ده دن بدهده بهوش اولدی
 چه دایه اولدر حالندن فرور شتر با لره هیچ ایتمدر اظهار
 دیدر کینیک دیوه در قطره که بستور ایله بجه جو خله نظاره
 شویر زنی اولدی در درم دانه بیتدر ایونغا اولدور کینه
 اوزینه کلهده بهوشیار اولدی او بوخون بدهده اولدی
 دیدر زنی ندن مد بهوش اولدی سکن اولدر سیده بهوش اولدی
 دیدر ای آنه مشکلدر در خطایند که بیلیم نیچو بره یوم جو اینیک
 بو قول اولدور که دیندا کور شیم او یکجه نیچو ایله در در شیم
 عالمقا قیده کاه جانم اولدور باشینده کورندیکیم جانم اولدور
 بودور کیم بوخونه آلدور ایم نیچو ایله در او نیچو این شفا ریم
 بو کسورده دوشوم اوندک اوزی عزیز برده خانوم اوزین اوتری
 دظمند منی اواره قلیبش عزیز برده ابر پیچاره قلیبش
 بر اول بر بجه کیم کور شیم نیچو ایله در که اوندک کور شیم
 بکول بیل عالم او نوبور دیک کون اولدور در اغدن دیندن اولدور
 که بیلیم نیچو اولور روز کارم کیم نصیب اولدور بار بکیم
 منر ما هم کینیک ایولدا قونسه سنم یاریم کینیک ایولدا قونسه
 کینیک کوزی اولور روش اوزنیدن کینیک یوزی اولور کینیک
 که لعل جانغرا نیدن تاپه کام که سر و قدینه هم توتارم
 اوزن کا کلونه آیا کیم اوسون او نیک کل یوزینی آیا کور کون
 کجا اولور

کیم ورسون قینندن مالینی کل کیمه ایانصیب اولدور بده کل
 خوش اول بازار کیم ندن کاس بر کور نیک کیم نه عجز از ان سار کور
 خوش اول عاشقی کیم قیما آجانی لبندک ایچ نینا کانه
 خوش اول قتی که معشوق اولدور که عاشق اولدور معشوقه خریدار
 بولندا قولی مال یه منایلی که بر چه دم کوره حشاشی
 یوزنیدن تاپه ایشنا عاشقی ایتمه سن مهر کز جدای
 کیتور دیدر یوسنی جویل بازار خلاق ناموسنی اولدور خریدار
 هر اول کیم که در ایله کانه موس ایله دی سبعی نهانی
 ایشندوم کیم غمندن پر و آ بو کولمیش ایله قد ختم مالک
 بر ایله ایسان آیکر میش ایله خریدار لر کیندا در شش ایله
 دیدر دی کرم هر کون قاشم بر ایله دکه وار و جهما کاشم
 همین سدر اولم خرم خریدار که یوزن کور کیم بر چه دیدار
 سنا دیدر بکوزی جار معقول که کیم اگر غم سن سله معقول
 یوز نور انه خورشید اوزر عجز انه در اول کینک
 قد شمش از خون کورم ان یوز معقول در جفا و تاپه
 برسی اولدور اولدور خریدار دیدر بریده زویرم بهار
 بر کله ارضانه ایله در زینه ایله بر بر ملس از فر
 نیم بره

۳۴

بنه بر ای کلد قیلد افزون او نیکه اوله لرینه مکلون
 بو طرز ایله مزاوله مزاده که بیدر زرتیدن اولد زنیلمه
 زلیخا اولد حیف اولدن خردار مضاعف ایستد قیمتنی کیبار
 ایچی لر ناموسی چکدیلر ایل دیدیلر که بلمنک اولد مشکل
 زلیخا عرض قیلد کای عزیزم سنک اولونیکدن برکتر کیم
 سن ایستد بو غلام آل بو قیمت که بیره اولد اول وار قیمت
 عزیز دیدر اولی قیمتنی چو خردار قیمتین یاری هم بیره اولد
 زلیخا دیر وار ایله وار اولد کیم اولد زینم اولسون اولد بزر
 تو کیم اولد کور کور بکیمی کیم اولسون کورمه جانیم بکیمی
 عزیز ایستد بیره اولد که بکیم اولد اولد لودورن زمانه
 کیم اولد قولر اقا سه ایلیق ناموقولرسته اولد اولد
 دیدر کیمت هم ایستد کور بکیمی منم هیچ اولد بوندا کلد
 مرضق قیل منم یا مکل اولسون منم زرتدن هم بیدار اولسون
 عزیز چو ایستد بیدر عرض دیدر کیمت ال کنگار اولد
 زلیخا حیف خردن اولد واقف قیلد ب قیمتین برون مضاعف
 اولد اولد ایبار سوخی نه اولور حوشحال در در شایه
 چه اول طوقون ایستد بوندا قیلد زلیخا باشینه اوج قطلد بوندا
 او نیکه اوزینه ایله در تماشه سیمکلن بوشور قیلد
 دیدر یارب بو حود در ایستد که یاربیم کلیم مانده محال در
 بکم بدم بیلر

بیدر یوخ ایله ارزدن کیم که کلکس یا ننه اولد هر باشم
 با جان وار ایله ایستد مننه زار که بیدر معنت کورسم روی لدر
 یارب یاردن هر اولد بیدر که کوردم اولدن او تر بیدر
 جانم اولسون اول نکو کار که کیتور در سیدله نقد سبازار
 نیمه در ایض بیدرم اولدم بیدر کورنیکت کیم نیمه یخشی لادم زار
 بود دنیا منم تک ناز بخرسه منم خوشحال ناز بخره خرم
 چه ایستد اولد منم جانم بیدر بیدر وار دور که بر کورم کیم بیدر
 کیم ایستد بر کورنیک تک اضطرار سوسیز لوق جوخ منم قیلد
 ناکه بکلدن باشمنه کیم یا خردار بیدر آب ایستد آب آینه
 کیم ایستد بر کورنیک کیم بیدر رفیقم یوخ بولور ایله جومل
 که برون بیدر کور کورنیک بیدر یول که کیتور در کورنیک زاری
 من ایستد خسته بیدر بیدر اولوم اوستفا بیدر بیدر
 خضر کلد منغا و بیدر شغای اولومدن بیدر در سالی بیدر
 بیدر ننه وصال اولد بیدر کلک ایستد و ماغ اولد محظر
 کیم یوزنیا قانور در بیدر لال کیم غمندن اولور در فارغ البالی
 کیم حیران کورنیک یا بیدر کیم کورنیک غمندن شایه بیدر
 سوسمکلن کیم بیدر آواز کیم بیدر بیدر بیدر
 کیمی

من او یکیز بر جانم دار / تنم یکیز بر جانم بر تو دار
سنتم تمنم از اید جانم اولد / نه جانم بلکه جانم اولد
آن کسی دیر که معذور است / کیم عشقیندن بده معذور است
خدا را عشقده دارد بلکه سوز / حقیقی عشق اولور البتة فریاد
خدا را ز قید عشق حقیقی / که او نماند غیر از سینه ام رضی
سوزی مظلوم عسید و افروان / سنی چمنه تاندر در باران
خوش اول عاشقی که بدون بر نغاری / کیم او ندان او تر است شوک بازی
هر اول طره که چال سوس دلدار / دونه هر نیمه کایسته خاطر بار
اگر معشوق او ندان استیم جان / جانن ایتره دردم او نماند فریاد
او یکیز فرمانند قیلون اطاعت / غافل اولمیه او ندان بر وجه است
بتر استه چمنه افروز هر / شبانه نغمه اولور لایق بهمیر
یوسف و زلیخا کما مراد / اید در هم قنار شیشه
زلیخا او ندان اولد بر چمنه فریاد / او یکیز سبانی اولد فریاد
بویور در قایره ایستاده بر فن / یوسف اولد تر ام بر فن
ایستایی خود یکی اولد سید زون / او نماند خسته چون اولد کون
زلیخا ایلر ایدر آرد زوی / کیم او زبانی سفت تر به سوی
سبک سیر چونکه ایلر زلفی / دیر در آلیی اولد سکه کاه کاهی
بینه دیدر بوم اولد بسندم / کیم خدیج تک بیت او ندان بر کندی

مرصع اینور

مرصع ایندیر ز سید ایدر / او یکیز سبانی اولد کوه
شبانه زلیخا ایدر فریاد / کیم او سید قوزیلر فریاد
حظن اولد تر تک تازه تر / ناموس می شد بوموس سبیر
او یکیز تک یونک کر با یکدیگی / قره بولونک مثل مورنگین
هر قویر قار و ایدر کر انبار / کیدا ایلر ایدر وقت رفتار
هر اول یرده که کوندر در چرازک / دیر دینک موج او در دریای
اولموس جوی او سسته در در چمن / قیلون بخر باری شایق ایل
یوسف اول کله اولمیش شتاب / حمل بعد صند انک نور شتاب
دوار لر سوز کچننا اولد مرور / قویاش تک او طرز ایلر بر نور
کشیکی لر او ندان قید کندی / کیم او ندان اولد سبانی
او نماند سید هر با بسند / کیم او نماند کشته سر کون
بویور ایدر اولد شتاب / موکل ناموس با سبانی
دولشدر ایلنه کر لعل خوش بند / امان روی سبک کیم داند در بند
شبانلیق آرد در در اختیار / و با چمنه در ایلون اختیار
اگر ایستدر ایلر در شتاب / و کیر یوسف ایدر در کاه
درا ایدر جان کشته جان / که قربان اولد او نماند جان
زلیخا او نماند ایلر در تماش / کیم بویور عیدن با ندر کاه

۳۸

خطا بر دور او نگاه که شبانم سسکا قربان اول تنها که جانم
نوله ایت تک اولوردم سسکا هم که یوزمید با ضرر نیکه گاه بکاه
لو کشور قصه اول مه بخوانه او خود را ایله شعر عاشقانه
دلبرم سینه چیشش تا اول قرار کیم وارم یولندا باغچه کیم نظر
بار اولون کیم او فتنه چشم کیم سینه تا کوریم یوز سینی کیم چوق اولون سینه
چوق اولون سینه کولکیم نظام نریغونان بر سفر ایتمک کرک وار اولور وقت
دلبرم برجه تر قیل مردی قیدور کیم قید لرینیک ایلفندا تا طبع قیوم
ای عزیز نوله کرک عالمه قیل سسکا نظر کیم قالمور مظلوم چهاره چوق اعتبار
کیلی سینه ویر آت زندا کانه که تا بر سر حیات جاودانه
کیم عاشق زندا دور ایتمک سراده فنا یوز دور او کیک ایله آرا ده
سسکا ویر برجه آت حوض کونتر که کوی سینه قالمیم منیر بر خستر
سن ای طرب ایله کل ساز نیکان کونکلدن چکر بد باغچه آزار
کی یوز چکر اولر ایله چو دار بوستر عشقدن ایستون نوزار
که بو خندان بو ایسیر چکر صیقا تا موسی تاریه اول سیدم عاشق
سن ای مظلوم نوز برده میان قیل او نیک باغبان لبقنی هم میان قیل
بمن آرای بو شیر سینه حکایت پید قیلدر قدم کردن روایت
که چکر قالد اولر زلیخا زارده میران اوله یا نذر در صوم نزار میران
خیال فکر قیلدر مرادان که نیجه پارسم صندن حو بان
زلیخا ایله اولر اولر

صوم عاشقانه
کونتر

زلیخا ایله در جلد بازی که یوسف برده بو طرز بازی
کیم اوله کونلاره بوستان اولکایولدن ایل باغچه کیم
اول قیز لره کرک یوز اولر سینه زلیخا یا شوران برینده یا تیره
زلیخا ایستون اوله حضوره خطاب تیدر اولکایه یوز لوزده
خیال ایتم سسکا ناهم باغیم که سندن اولتر جوق جوق اولونم
کرک باغده اول سسکا باغیمان میوا لوزان ال ای یار جان
سسکا قوخ ایله قیز یولدا سن ایلم اولر سسکا قره باش ایدرم
اگر دیر سسکا کیم سسکا حرام بو معنی فنده منیر جوق نوز کام
بو قیز لر سسکا ایتمک حلالید که اولر ده حیرم و باغیم
اولر ده هر برینه چکر میسیند کرک اوله یا تخمه کیم بریندیک
کیله دب قیز لر هم باشور اولر کیم ای قیز لر حاملون اولر کانه
اگر یوسف سینه اولسون طلبک منی اول ایتمک اولر نازار
که یا شورخان اولم اولر اولر مرادم اولر ایله یا ضعیف کامل
سفا ریش قیلدر کوندر بازی یوسف قیز لر ایله باغچه ساری
زلیخا نیک باغچه کرک یوسف میوا لردن بس هم دیر در صوم
او تورده کیم کیم استغنا کیم یوزی شعور در روی همی
او نیک درین قیز لر چکر یازم تا موسی قصه اولر نوز اولر
یوسف قیز لر افسون ایتمک کیم کلکیم دون لور استون کرک قزار
اولر لر یوز لیک ایت اولر اولر تا موسی اولر ایله اولر کربار

۳۶

برادرید که من صاحب علم او کرده تازه منم کورسند و صالم
برادرید که جانم چند آفر یوز جمه باغ که کوریم آفر آفر
برادرید منم چشم سوزاد برادرید منم همچون برادر
برادرید که یا ندیم با نوم جان برادرید اولم باشنقا قربان
برادرید منم خور بخت برادرید منم نازک سر شست
برادرید منم که اولم نازک سر شست و برادرید منم با عذک ایکنه ناز
برادرید منم آسبانت برادرید اولم غم بر قدمه نبات
برادرید که عالم غیر منم برادرید منم عالم ناز بی دور
برادرید منم قدمه مکرز برادرید منم مشک معطر
بوصیر لیلیدر لرای او نیک عشقنده غم توخ پیزار
درایوسف اولم با قدمه هیچ یور که رسیده بود غم توخ پیزار
اولم بر جاننی تو بدید بود غم یوسف السور اولم سید سلمان
که دافلا اولستند تو بدید بود غم ایمنه کیت سید جون و غلمان
اولم برادرید که زبعا کیزان ناموسه وار سبز صاحب حقان
عمه بو بقره سجده ابد رسیده خدا یلقه جمله مرده در رسیده
پولر دنده یوز بودید جمله ناموا اولم بودید بو خنده در باغ
دیو بود که سوزده سوز سوز که کوز بود در که کوزده سوز سوز
یعنی در اولم لردن چتر آواز بر سیه دهنده اولم بر سوز
بوزده غیر از اولم تاریخوار بودر خلوت دور اولم که تاریخوار
که بار تو بود اولم کل خلوت او نیکه منما باش تو عاقده و هیچ
بگنوا اولم

کلینک او کنا ایده بسم ایندرا قرآن مسلک اولم اولم که اولم یار
دیدید باشی دور عرض ایکنه علم خدای جزون اشکل بر علم
شهادت ایدر اولم غم القاه جمله کیم و میمش ایدر حق لغاسا
ناموسه اولم ایدر برودن مسلک یعنی بیلدیده ارد در حق سبحان
مسلک اولم ایدر جمله اولم کیز اولم جو دیدر بو شعر اولم غم خیز لیر
لکنه که تا بر منم توان او بدید یوز منم که میدیدر جمله سوز اولم
یوز منم که کوز که کوز قیدار ایست نظر دون ایدر جمه بیجا اولم
نارینه با غم یک ایدر منم تیره بنفا جا کوز اولم یوسف کشف اولم
بست بر استغفون ز ناز اولم عاشق حضرت سلف خزان اولم
کل یوز بیلدن کوز کلیر جمه اولم مظلوم تر کب باشکد کوز سوز خزان
صباح اولم در لایحه کلدن کیم اولم تابلو وصله تو بک
کوز بقره کوز کرد که یوسف اولم بودر ناموسه کوز بو صفت
باشکد سوز در ناز اولم ایله تسبیح المیش ذکر سوز میش
دیدید ناموسه تو حید تری خدای اولم دیل لر سوز ساری
یوسف دیدر ایست چلو کار نه ایست در کیم بولم ایدر اولم
بوز کوز بر آیز کوز اولم یوسف کوز بر کوز کوز کوز
بوز کوز بقیه شند ایست دور کیم یوز منم کوز بودر چرخه
مکر کیم صحبت بو غم خیز لیر که ناموسه ایدر ایدر غم خیز لیر

بیسوه سهوه دن اوله زکلی که یا شمش یا خلیل دن اوله سنکلی
 بوسوز اردن اوله کجا چون بیدار کجا آجلد بر به غنچه خاطر ه
 حیوان اوزی اولدور هرگز زکلی بیدار کیم لال دن ایلدور او نیک
 باشی آن غنچه لیشدن اون که کور بجه کور نه بوری ماه
 زلی کور کور کیم با همز یوز نه تکردن قول غ استر زین
 بو حسودان بود کدن چکدر کیم اوندن یا بدمه دن تا یک
 کلای سینه دیر کل زان به که هجرتک جمع قیلد طایفه
 داعی تا ملور بر صبر قراییم بخوبدور اوز ایلمدن اختیاریم
 عم جوان منکاجو کور ایلدور غنچه لیتی در در هم سهار ایلدور
 وطندن اوتر جمع جمع بر عام منکاجو ایلدور و لیس قیلد غنچه
 منکاجو بر صبر کور ایلدور سن که در در هر کین قیلد قراموش
 سن ی مکرر بینه زینک سن بر هم جمنه صحبت لیدر کور ایست
 که جسم تا حویا غنچه سن زار کور دکل سن مکرر اولدن کما
 که غنچه تا کین سن زار جبران منی جوخ تا ندر بوردن راجران
 بر ایکنه تا کین کور کلکلی سن ایست وار و بر کل سینه مظلوم ایست
 که در در غنچه غنچه بو یک کون بو کون جو را صبح اولدور کون
 که در در غنچه سن سن سن نه بزدن بر اثر دنیاده سن
 کلای مظلوم ایست کور سن کیم اولدور بر منا هر بیلدور

چو اولدی

چو اولدی هیچ کیم سن ایستد منی سنی هم ایلمز البته هر دم
 خوش اول بیدل که معشوقه اولدور او نیک خاطرینه بر سر آزار
 اگر جان ایستد دروم بره جان او نیک شایه جانینی قیده قون
 هر اول کیم ایستد وصل غنچه ایلمدن هیچ تا مکرر اختیار
 او نیک میل کور هر کیم ایستد که تا بسون کور بوردن غنچه
 چه کور بوردن یوز سنی کور بیک ایستد او نیک بر دوران کور بیک ایستد
 چه یوز سنی کور استر و صلابی که هر خطه کوره نور جالی
 وصل کور اولدور بوردن میستد اولو کور بوردن مکرر
 بچاره عاشق مسکین محزون کور کور دیوانه اولدور کور بوردن
 ایلمدن هر کور اولدور اختیار ایستد جانیندا تا مکرر قراری
 اولدن ایستد در قان بوق س آخزه اولدور جان و یک کور
 بو بچاره نیمه کور بوردن نه طرز ایله کور بوردن روز کاری
 زلیغی ایله مشغول حینا س بیدار ایستد کیم کور بوردن جاسا
 شو کور بوردن بوردن ایستد خیال ایله ایلدور زنده کانه
 چه کور بوردن بوردن ایستد بر بیک ایله او نیک اولدور
 موس ایستد کیم او نیک اولدور حاصل مراد خاطر سینه ایستد حاصل
 به هر کیم کیم بر غنچه کور چه کور کور کل بوردن ایستد
 چه در در کل کور کور کور کل ایستد هر کور کور کور کور
 مع القسم کیم کور کور کور ایلمدن کور کور هیچ قور بوردن

مگر کوزینی آفرید و دره خاک کیم او زلفا دورسته بوجش باغی که
 ز لیلی وصل ایچدی است و بیچاره قیلور کیم یوسف اوندن بوج کتاره
 او نیک عشقندک اولدر خوار پیمار ضعیف زار مثل گاه دیوار
 ز لیلی نه هم داید کوردی لایغر دیدر نولدر سنی ای جانانادر
 ندان دور کیم بیلد پیمار اولوسین بیلد خوار ضعیف زار اولوسین
 ندان ز نیکند اولوبد زار عوانه نایر غم کیندر زینار عوانه
 دیدر کجا بیستنه من اولدم آفر علاج ایت در همه کیم یاندیم
 بو غیر ای قول اولدر میندی ار او نیک عشقندک اولدم پیمار
 کل ای نه سنی بیزاریق ایله علم جوج اولدر زار دلدار لیلی
 کر کیم ایتمسند بوزارنا حقیر ستم دیلمه او کجا ایله تقریر
 کیم ای روح زار یار جان حرام اوله سس سز زنده گانه
 که طاقتم دانی طاق اولوبد علم غصه لریم جوج داغ اولوبد
 دانی قالمبد و صبر قراریم بچند روز اوز ایلمدن اختیاریم
 سن ایمدر شام هم بچم کیم سنجی بر کینز بیله نوا بیم
 نوله که بویکیزر ایتسند از ار مراد منی کیر نیک بر ایلمسند
 نه از ادا اولرسون لطفکندک که قرنا قیلکه با سنی کجا بیگاه
 موسی و اکریم اوله سنی قرناق که دیدر نیک صخره جوج وارد
 رضا اول تا که سندن اول کاهی که بنیک سو لر سندن دره بیایین
 که سندن غیر بوجدر آرزون طبعی وار که سندن آبروی
 دیدر و ایه که علم حکم خردان که بو ایشله ایلمدن وارد و رسان
 بودمه کیمدر کلیمورم اوستا یا بیلده بره دم سیتورم اوله
 اکریم اوله سنی

اکر سیده اکر ساندنا اوله اکر کیم سوزده یا هر خاندا اوله
 و اکر کیم کولدر اولسون فرشته و اکر کیم حور اید بیز بدشته
 الرجن اوله یا خلیل بریزاد و یا کیم اوله خلیل در مراد
 همین محطه اوله احتضار ایدرم سنی و سنی و سنی و سنی و سنی
 ای عاشق بیچاره مسکین شیارک دلدار نیک ایچدی اولمیس جوج
 نایر نیک کولکل قبل استر او کجا باغلم کیم تار کریمد در سبیل ان اوله
 هم کیم کینه مخزون سبیل بیز اوله قادر که سنی دلبر نیک ایدله
 هر کیم که عشق اوله معینده حقیق یا ننده اوله مجرود وصال نیک
 مظلوم دیدنر باغله ای ایلمدن کیم وار سندن دل سندن فرزان
 چادر باشنر لاله زار کفار کیدر بوسنی ایلدر خردار
 چه دایردن ایشدر بیلد انسون دیدر کیم اولمشندک ای دیجه
 کیم بولون بچمن هر کز فسون سنی حیلد لر نیک وار دور جنون
 ز لیلی نیکت تون آقا قولیم اولنک قولوق ایدرم قول بولیم
 فاقه ایتمم هر کز کتا هر که وارد در حق تعالی نیک کوا
 که اعلان منک دیبدر اول غم زیم ز لیلی نه قیلد بدور بر کینم
 ایوندا هم نیکه قیلد خیانت که تا بشوریم منک در بو امانت
 کوتر سم حقه دل عهد امانت او نیک اولنا قیلد سم خیانت
 کوتر سم نیکه یا شنی قیامت بوزم اولسون قره چک کیم حلیت

صلی الله علیه و آله
 صلی الله علیه و آله

جنتم اودینه حالتیم بو خودر غذا بده چکده طاقتیم بو خودر
 بورکده علم جبرائیل واریم کونکله ستره اسرار ایلیم
 سنم ایلدن وار حقدن کتایم بیور میش امر سنی ایلدن نظایم
 بو جان بو عصمته عصیا قیلیم مطا عده بده نقصان قیلیم
 حضور سنا سنکه بجز بقیتم وار ایلمده حق کتایدن دیر بقیتم
 سنا دید که صبر ایستونان کون که بر کون اوله بود دلش دیک کون
 خلا بقیتم کوره چکده و دهانیم کون تورسون بده ایدر واریم
 یوسفه تک بده دیر جوجو ایلم بو شعر او خودر قیلدر خطایم
 کیت اونی ایستور کنان کیت اینه بر کون چو کور وارده اوسته بده حقایق
 من سیم زاده ام اصم ایدر در محض کور بوایشی ایلم محشره اولم
 من عزیم بکنام بو خودر فریادرس کرمینک اولور سیدنا زینک براد
 عزیز نیک بو فایده نیویضایم کور ایستسه من اولمده یا خودر
 طایفه بو خطایم صبر ایدر عاقلره کور نیجه سهاره مقلوبه خودر
 کلوبه ایدر بده سیدر پیغام که راضی اولمده اولدنه ایام
 دیر ایستور اولکایم ایستور صبر منی ایستور کون ایستور صبر
 که صبر اولمده غنچه اعظم اگر صبر ایستور اولمده ایستور
 چه دایدن ایستور بده اخبار بو غنچه دن بده جوج اولمده زار
 که ای تمام غنچه نیتیم سنا من که هر دم کوردم یوز منکده ایستور
 نه ایستور سن که هر دم اولور ایزین کن ام خودر کیم یا خودر رسون
 سنا هر صبر ایدر ایتمه عزم کلوم وصلیندنا ایتمه بوسیم
 بمل افکار

بیله اغدر در کیم مدوش اولدی اوز نیدن کیته رو بدهوش اولدی
 اوز نینه چو کده کله اولدی بر برادر بو شعر او خودر داد ایلمه بنیاد
 ارفک شتوم سنا کیم کورده قیلدین سنا یا اغدر در سن باشیم بر خطایم
 سنا بو خودر کاتیم بده کوروشی غنچه کیم منم محروم ایدان ایستور
 یار عافدر یا غنچه هیچ بجز یوزیم نیلیم ظالم کور بجه برادر جوجو ایلم
 کور چه عافدر یا غنچه وار غنچه ایستور جوجو ایلم کور نتر اولور لاف اولم
 ارفک کچیل کور کوریم منم بر ایستور کیم بودر در غنچه مقلوبه ایستور
 زلفی ایدر در اوزم کیم ارم یا اوز کیتور کیم یا اولم
 یوسفینک یا ننه کتده غنچه کور اولکایم ایستور در کمال دار بجا ک
 نیتیم مقلوبه قیلر سن ترشم یوز غنچه بریم قیلر سن ترشم
 کور غنچه نیتیم یا نیش جانم ارفک دایم قالمده در بر صبر ایستور
 دار ایدر ناکه صبرم ایلدم صبر دایم قالمده در صبرم ایلمه صبر
 باشنکده و ندر در اوز ایدم ایلم وصالینک ایستور در ایدم ایلم
 و کور بوشه اوز منی اولور درم و یا اوز غنچه اوز غنچه یا خودر
 اته کندن ندم تریم یوز محشر قایمینی سندان استون کور
 یا ننه ایلدر جوجو آه نالم کور نیدن یا نیش کور در هر صبر ایلم
 اولم یا ندر و جوجو در جوجو اولم که بیکم جالبینه رسم ایستور
 ز بسکیم ایلدر جوجو دار ایدم بو شعر او خودر اوز سن اوز
 ارفک ناکه اچول برتر تریم قیلر کیم سیدر غنچه اوز نیدن یا نیش

۴۳

یوره بکشد اگر آسید بکاه
نه نماید که دکل سن بوزار
سنه یا تخفص او تکرور شود
عجم بویک یوقه غنچه بویک
سنه در دیم حرم او پیش ایله مان
منکا رصم ایله کم زار عرسیم
که تا سیدر اخی بر صبر آرام
هم حدن بچهدر استغفای بویک
بیم کرده بوی ایدر بر فراری
بوی طره ایله دو تنز ایدر آرام
بیم دیوانه اولور اوله بویک
چو در در بچ بره بچدر در مان
گدی بینه ایه سینه بالور اوله
عام ایلوره ایله سس لک ایل
اولم ناچا بویک تک مهور اولم
چو محرم اولور بیکاه منعمه
بچو کوندر سینه وارده مهور
هر اول معشوقه بیک عشقنا اولور
چو بیونده اولم فایان اولم بویک
توله کتر ایله سینه بر مهور مان
چو بیکه بیونده ایه سینه بویک

یار او دیدار

یار او دیدار سنی یا ششم جانیند
کیم اولم سینه زاده اصنیک ل
اوتوقا سنی جینا نقینغ بیکه
هر اول بیت کیم غنچه کور سینه
اگر کم دانعلو کور سینه مان
تو کولور ایلن آری زنده گانه
اگر کم مانه کیم سینه غنچه انگیز
در خضر ایتسیلر بوز غنچه او نیز
و کیم کیم ارمنی بوز غنچه کور سینه
مسلک اولور دیا نیکه و در سینه
اگر بر لجه قینک بلبلغ قونسه
کلیوب پردانه تک یا ششم کور سینه
بویا شلیقله در مانانان سینه
بلبله حیران ارباندا ایلن سینه
بوی غنچه لوقا ششم کور سینه
شکار اول نکا در سربای قینک
ساجیندن اولنقا قار بر کور سینه
ایا غنچه وارده در ایله بندیر
بوز بیک کور سینه کونکله ایل
کتر شمه ایله ال بونینه سینه
بوز بینه ایله بیکل بر تبر سینه
که در دم جاننقا قینک لور سینه
اونیکه کور سینه کور سینه
که چو کات تک سینه اولور کور سینه
بوز بیکه قوسر بیل بر غنچه خال
که تا کیم با سینه اولنقا ایدر حال
اوننقا کور سینه کینک اولنقا سینه
کیم بوز اولنقا اولنقا اولنقا
اوننقا بر جلوه بر ز سینه سور سینه
که کتا آرام اوله اولنقا غنچه
او نکلر بر حه عشق ایله کل سینه
که هر لحظه اولنقا سینه مهور
یا نیندا بیل ناز غنچه ایله
اولنقا بیده اولنقا غنچه ایله
تا کینکلر بر کور سینه قینک سینه
که وصلینکلر بیره در دم سینه
بیل ایتسیل اولنقا عشق بویک
که در در سینه ایتسیل کور سینه
زلیخا دیدار کور سینه یار و خا دار
منم ایتم اولور ایدر سینه

یار او دیدار

اونا قاپوسنی هم ایتدی حکم
که بو ایل و اردو زینجه خلوت
دیدلر که کز کشتی باغینه کرم
بو طوزه ایله اوردوی قسسه
هر اوده ایتوردی اوز که ازین
چه ایلی اوده المدر سبب
اونه یقه بیچی اوعنه ایلی اولما
مرادینجه ایستدریت بر ایلونان
بیله بیولوده بو ایلورنا ایسوی
اکر کیم اوز ایستفا تا ایستدکام
برادز که قابونه دود که کناکاه
سین ای مظلوم نوسید ایلدیه
در دنگه قیلد و در دم دواسا
دوشوم خلق ارا این دیلده
سینک ششکله ایله یوتنی نام
سینی بو طغر دایمی پتتاب قویم
مشکار هم ایله مظلوم غز بسیم
بده اوتلر دوشرب جانغف سن کینر
منم جانغف اوده لریوخ دوشوبدر
تاش ایله نیک سن باغینه کینر
علم یوز کوز که بیله ششکله ایله

سهم دریم حوج اولعیش ایله
بو یوز که شکر حقی کینر بولر کوز
دیر ویدر اول شکر بوز بوز زینت
اویز که نوز ایله بوز نیک بوز سنور
نوز قانک حوج کیم در اوردو کیم باقی
حقی نوز کاکلر ذوق لکنک قوال
حقی مشکی خالینک کل شکر بولر کنا
بوز بوز کوز کینک غنچه دهنان
شور و دهن کیم اوندان کینر غم
قسه نوز شفق کیم دوشمش باقی
که در کینر جسم دیر جان بولس
سینم کوز کینر کینر کنا
کینور ای کل تره خزان کینر
بولسوت کینر کل قوت جان اوز
جوابی دورد بولس کینر کینر
سینی ایله بوز اوده وار دهنم
بو معصوم یلیق شکر دهنی درم
نوز نکر کینر حقی کینر کینر
صورت دهنک الوی با کینر بولسا
اویز که کینر کینر کینر ددر

یا قدر حسرت کینر دیر بوز جان
کیم اولور جده اصدق خداوند
قیلور بوز نوز ایله دهن حینت
اویز که عطر ایله بوز نیک در معطر
کیم کسانا کوز شکر کینر ایلی
که س لاوز بوز دوشوب حوج کینر کینر
که ناز غمز کیم وار دوز کینر کینر
اپار دوز کینر کینر کینر کینر
شور اول دهن کیم کینر کینر کینر
که یا حینت کینر بوز در خواستی
اولورم کینر کینر کینر کینر
سینم جان کینر کینر کینر کینر
قویاق کینر کینر کینر کینر
بوجان کینر کینر کینر کینر
سینکله کینر کینر کینر کینر
بلد در لیکه هم کینر کینر کینر
کینر کینر کینر کینر کینر
کیم کینر کینر کینر کینر کینر
اویز که کینر کینر کینر کینر
کینر کینر کینر کینر کینر

✓

قسم یک کرده کوندن دو چشم منم
بویاشی لیمه برده دو چشم منم
اولرده احرام رخسار او بود
کرم لعل زلف او بود
که گویا عید منی دلت قیلسنگ
بو خلوت ایوغدن ازاد قیلسنگ
بوقلمقدن کوره چکس و صالم
کو ترمه بوینکا ایدر و با لم
نصیحت از قبلو با ایغده خزان
بوشو جواد خود را و ان قران
که زلفی بکلمه کافر کورس او باغ
کر کلبه بسته خدایک شسته
ایغ کیمین میله تمیز سنی ایلنیز
کر ادنکا باغله سنگ امید کنی
یار حازر در همیشه شایه ایشه
کو که نه با جنبش اولنکا اول کرج
آق کوزینا قره خالنگه کورده
کوز قیلدر قران خالنگه هندو
رایجا دیدر کاشه جوان بخت
که هم با جنبه میر اسره بخت
سمن کویس کوزن استه ناب
که نابلسون صباه اچو دک آب
جانم بچمه کوررم ایله ای کوز
کوره بیلیم بو کچه هم بو کوند
عجب طقت سیزم آرام مریز
کورا ستر سن و کوروشکا مریز
یوره نیم او فزگاه اولدوش
سیم ایلرسن بده چوخلر بمانه
مانه ایگر لوقدر جلد ساری
دکول دور بو طرف عشق باری
مخدا خیم ایگری بول جسم منم
بو حیلد لرینکا فون غ اصم منم
دوره بیلیم که بر عت کوره بوم
اگر دورسم داغی نارون کور بوم
سنگین در دایندن آخر بقدر نام
کول اولدر نامو مغز استه نام
کوزای قلم نه یا کلمه ر بود
نه ترا چشم منکا در در فزایند
بو کوشورده دوستیله واره سنگین
کبا هم کوردم بر چاره سنگین

غندون چکیم شمه چاره لیک لر
میتدکن کورده ششم اواره لیک لر
سنگ نوزیک منکا ایشیش تجه
خدای صغی منکا ویر کل سنگ
منکا ویر کل سن ایدر ایلم کل صبر
تا اول صبر طقت ایلم کل صبر
چماوز ایشنفا قالدور نزار ویران
بوشو را خودر کریان نالان
تا اول صبر ایلم فست خدر اقی نوالی
هر تنگدن یا ندر مغز استه نام
بر تر خرم قیل منکا و صلیکن ایته غلیب
یا ندر اولره منم دینیم باغ نام
به دفا دیناه مجرمان تبر بوخدر بلان
یا ندر هر کندن منم برده نام
یکه کوزدر سنگ هر کندن اعلی نظری
ملکه بقدر ستم آه فنا خرم نام
دیر نیوسف که کل دن هم ایلم
بو خلوت ایوغه هم زادم ایلم
که خوش کلر منکا کیم سوندنا نسیم
سنگله بورده یکم ساچاسم
قباحت دور ارم یا بنگدای کوز
بو برینک اچیندا یکم بو کوند
زلفی دیدر کای جسمده کاهان
که سنگدن غیر منی اچا غمده اولان
من اولدم داغی ناچار طقت
کیم اوز که دقته ساسم دوقه کار
اودرینک اچیندا اهر دم بلم منم
کولسن سیز کیم قره دورم منم
منی یا ندر دینک ای غیر عیار
دیگدن دقتی ایلم نیک اچار
نه دور مانع سنگ بو صله دن
کیم ایتمدنک مایق بو مکلدن
نه مانع باغچه دور سم کیم کیمیک
بوردر بو غنچه کلدن بیته دیر سنگ
دیر مانع منکا ایلم سبیل کار
عزیزینک قور ایرودن غضب دور
عزیز کور بو یا ندر کور رسیم
منکا بورده غنچه منم سوره
یوره کتمه اچا اود لر زانه
منی اولدر رسه اولن زانه

۴۸

تا برون تا بر من ز نما کانی
بوا این شدن ایل کو ترا با جان
از لقا دیدن تو در شول عزیز
سنگی در پیدار که من اول سگری
اچگر کجایی اولکام منامت
که نور سوان بوخون قیامت
دیگر از کز سید اول من سبندم
که در شس سوب اوز که بر غم کرندم
حضرت صاخر زده کانتعل عزیز
سنگی در پیدار منک اوست سگری
داجی بستر اولو در دن قیامت
که در شس سوان اهل عیشت خرامت
جز ای اول جفا اول بازر لمر
منی اول سر غه در فترده یاز لمر
دیگر سنیم منیم ناریم کریدار
ایست اهل عیشتاریم دور
منم دار عیدار اول کجی خزینه
بو خطوت ایوه قیلدیش منم
کنا اینکون ایستور قیلدیش
اوله کمالکین ایستم عذر تو امانک
منم تا کرمیض اولم صحر کتاری
داد اولم ز شونه آله ز کاری
ریر رجان خلقه منم کیم مقت اولم
باشلیقدن اوتور سوت اولم
ز ایضا دیدار ای انکله بنای سوز
منم صاعنی یا صد بنیک سن ز بار
دلینک عذر داجی در شتم کلفت
ایادور که فی التاضیر اقیست
دیگر کون کونوزم اوق منم تیدی
دوره بیلد داجی جانیغه تیدی
منم بو یوسف ایلان منظر ایلیم
دگر کیم بو یوسف کرم صخر ایلیم
عزیز کلون منم اولمنی کورسته
سنگی تو بنیکن بر صخر سید کورسته
منم قانله شولدم تو کورسته
اوستیک صخر سید در دم جانیغه
اولو مولد صخر کورسته تو بر غ اچره
سنگی اهدم اوله روح را اهدم
سنگی یا بنیکه کور بو ضرور قبولیم
بوا این شدن داجی منم خلوا لیم
دور ایضا

دور ایضا جگه دیوار صخر
که سو منیدان بو غار سینی قیلدیر
چر یونس کورد تیز دور در ایغ
الذکر دو تو بان الذکر بو جاق
که تنه لیقندن ارام کور ایضا
علطه یولینکده سن قایت ز ایضا
که وصلینی کوره جگتج حلاینگ
میست اولور نور عیدان و صاینگ
ز ایضا قیلدر بر اوزله کمانی
هماندم قان شکر صخر منای
صدای مقصدینه آل بو نیندیر لمر
یوز نیدن بر نیم دور دانه الدی
ز ایضا اوز الشنا کرم یوسف
ایدور منیک بهانه اوز توقفت
کوزینج دو شدر منای که کور دی اوزده
آیی لوبیدور زرافتن پیده اوزده
ز ایضا دن سورد لندر کیم ندر بو
بو پرد کلیم اچکنک لمر ندر بو
دیگر اولور که منم س غلقیم وار
اونک جوی اعتق در غلقیم وار
منم تاریم در دره منین اوز
فر شوب تو بر اعدا اسیه شنا اوز
منم قیلد دور ایتد کاهم اولور
سنگی کعبه کور عذر و حوام اولور
بتی تن کردن کور لور کور لور
اوستیک فکر سینی دولو منک اوز
باشور دوم بجه بنیک اچکنک اوز
که باشم کون منک بوا ایشد کوریم
بو بولوق رسمنی کور سن مندن
اناملستون داجی بو برده کسندن
چر بو جوی اوانک ایشند
چلب فراد ایستم بار غم کتدر
منک اوتان مقین کلور بو لورده
که بیلر ضررنا نفع لورده
اوله لور دار بو لورده جانیغه
بولردن دین هم ایتا یوخدر
سینی فورقتم شتو تاریم زون
که صخر دور کور بو لورده ایتون
دیگر شونه اوتون در اچکنده
او بوخون اوبانه ویش اچکنده

چه تا چعه یو کورد رسنه داغلو آبلدر قاپور لردن قفل باغلو
ان شرت ایتد کویا العندان آجر بر بندر آجر دیو یاندن
زلیغا سپور درین چم کوردی چه یوسف قاجیلو اولدر یو کوردی
کیر کیمما دوشوب کولکنده ایلانا قاپونک آخندان قازندرو امان
چکوری قیطر مفاول نازیننی کیریدن چاک ایدیب بر اینینی
الندان قاجور ایشک کچدر غلظت آت کین غنچه کسیر تیشدر قون
اونیک کولکچ چون کیم اولدر پاره پله قاجدر الندان کیم ستاره
زلیغا چونک کورد کچدر یوسف سوردی باشنه چاک تا سف
حزوش ایتدر یور کدن چکدی کوریندن یا شتو کرا انداع چالم
باشنه وردی و او یلا یه دوشدی یا کاسین چاک ایدوب عاقی نوری
که او یلا ستم تقدیر لولا کوره بخت قرقنقو ایتدر ایل
فلک مظلوم سنک جریزنده لالان کباب ایتدر منی چر چیک بولالان
سه و او یلا یو کیم عجب کیلیدی سه باشه سمدرا یو عزم یکلدی
نیمه دور تقصیر کیم یا نوز درین کنده هم عذره کیم او ار در رسن
بلکه هم یا نوز در رسن یا نهم چرینک تو کمن کولان یولدر کینده نوز در رسن
مریت قیلدی کیم ای بهر و ست ایونیک یا سینی سنک اچیت قوتوت
ایلنکنان ایلرم حرم او د پنداد کوره چلمن زینک بردم اولمشا
سن ای کافر منکا حرم خدیجه کیم تا مرور و یوز غمینی ایلدی کیم
اکره فرسینی کورته قیلور بر صم بونه کینک دانت زار ایتدی کیم صم
سین ای کلام سینه قور حنک ایتدی دروغ اول سنک کیم ایتدی کیم
عزیمت قیلدر بر کون غلبیوتنه که کتیبیل قید معاق ایدوب نوسته

کوردی

قدم

کوردی کیم او نوز درین قازینی شو طو سقو ایلدی قیلدی نازی
اونیک دورت یا نینده تمکد اولدی پرو بار نه باغله مقون اولدی
که اوندان اول طویقون ایتدر کناره ایلندن لدر ناز پاره
منم او غنچه کور زار در بخور سه قاجدر قالدیم حرم امهور
رک جانم اولدر ناز لر کیم بران کالمی شتم منم سملر
داجی بیلیم امیدم کیم یکلیدی رفیق کتد لوره کیم اولدی
نه آویج ایلده قاندر نه عا هم قاجور اچیدیم کور در نینک کیم
الدر کیم کیم بر طلبی وار سبور مظلومنه برینا زینینا
حصر کاسونته اعتقنده مظلوم اونیک اوزر حشمتکده ایتد حرم
یتور اونده فدا سز واره که بیکر بیت اول یار و یاره
یوقصده ان او جاق مظلوم اولدی بتاریخ اعیه مظلوم اولدی
بله یرو از قیلدر قوش یوادان که یوسف چونک چقدر یور یوادان
عزیز کوردی اهدم لمر ایلیم که دو میشلو نهم مدم لمر ایلیم
یوسفی کوردی جوج او فیض کیم سور شد کیم بیک سولیم ترین
جوایج ویرد یوسف بر طرازین کیم افش اول مسولان اول طره ازین
عزیز و قدر ایلندن مدم بیلیم ایوه یارور او نه قدر بیلیم
زلیغا جهم عزیز کوردر یو یوادان دیدر ظلم کیم ستر هم ایلدر قاش
یوقر تو یزدن زلیغا چکدر اوز عزیزه ایدر لغت ی اودن راز
که سمد در جزای اول عا کیمش که عا یون یوق قیده با قاجور خوش
یوقر کورده اوزیم چهره ایتدی کیم راحت بیلیم یوتون زینینا

5

بوی بوزون من از عیدان خبری بخ
یا تبستانه بهم برود خبری بخ
که گفتند غلامی که برده
اوز عیدان بر بنوی کل در برده
او با ندم کیم بوزیدن الوارلم
عصبه د بدم عزیز کلر آلمه
نور د برودن در ستم قیدانست
می کور در قاجوب اول پاریات
جزای یا خشی بیقیمت در روی
که با عیدان سیز بد کلر در روی
مونا اول در ویا ز نمانه لعل
خلایق طعنه سینی منداک آلفیل
عزیز بود در روز تنگ بو خدای
که اول درم او بی بو خدای
یوسف در تامل با غلامی زار
عزیز سینه یا نینه ایا در یار
عزیز در ادانکا با پاریات
ندان قیدانیک حریم در نجات
بوی رسم دور سید بو کنگی اعدا
ویا اوت در سیر قیدانیک اعدا
دید یوسف که حالت شریف
که هرگز ایتمیم بوزن تماش
ز لبعی چشم منی آلتی بوزده
که آچار در او آلتی آورده
اوری ایستد چشم منک بهایم
من اوندان قاجوب اول در ضیایم
هم اندان قاجوب اول در او پاره
جکوب کولک قیدانیک پاره
سنت با شرف حق گویند
که یوحنا در هم کتا ام آورده پانده
تاریخ حقی کیم مر سکنه ام
خدای اوسته میزه وارد کرد ام
هم قدر یوسفی در تندر کوب
که حال من خبر دار سن المم
تو را یار بر خدایا بگو ام
که چل سیر کور خدایم کتا ام
دعا می خدای اول در اول درم
چاقا ایدم خطاب اول در اول درم
او برده حاضر اول در برده اول در
ایعتنا قرح کولیک طفل شیر خوار
دیله کلر طاق دیدر عزیزه
که نایط ر یوسفی ایا بخت
عقد بته د کول یوسف سزاوار
اوله با طار کمن و بر بخت
در اوان

دید ای چاقا میکور ایدم انظار
که کیدان اول در بولش پیدار
چاقا دیدر کولم بدع غناز
که بر کیم سینه بسم اوز که برار
کیدانیک کولکینه فیلسف انظار
که نه طرزه اول در پاره پاره
ایلمندان اگر کیم بر تلبد
بدنست کیم تقصیر یوسف قیدانیک
و کیم کیم کیدان بر تلبدش اوله
بول تقصیر ز لبعی قیدانیک اوله
عزیز کولکینه قیدانیک نظر
که کور ب کیم کیدان در پاره پاره
یعنی بیلدر ز لبعی تقصیر
یوسف بدنه نمانت دن بر در
یوسف دیدر کاج کوزه دامان
کمرک کیر ایستد بو ستر غیسان
که ایچ کیم بلسون رسوا اولر
خلایق پانده شیدا اولر
ز لبعی دن سن اعراض ایران اول
اونک یا نمانت ای بو خدای اول
ز لبعی سن هم استغفار ایدم
یعان ایستد اوز ایتمار
شون د بوز قیدانیک اولر
سیاست قیدانیک دور بندر هولان
نه با عزیزت ابعیش عزیز
خانقونا در ممد اول خاک بر سر
تحمل یا خشی دورا نه جیل
تو کل یا خشی دورا نه پند
یوسف چون بو بلادن اولد
خلایقینک یا نمانت اولدر صادق
خدایه ایکنیک شکرانه قیدانیک
بوشعور او نوز ارف نه قیدانیک
شکرانه که حال غم خدای او لدر
کیم منم بو نیمغ پو خدای بیلد
سنگ اولر س ناره بو ایستاده
صنعت اول تاریخ کیم حال یوسف
تاریخ کیم منک اولد
قومیدر فلسف انظار اولر
باراکه بیلد کیم بوشعور
ایلم سنجاره کرامت اولر
مظهور کلیم در شکرانه امانت
نظر عقیقند ایدم قیدانیک اولر
در اوان

51

هر یوسف قالور زندان دستخ
او در بیدون ایلدی نکل من
با خدی هر کجه کشف ساری
او نکا دید که دور بر سوسم احوال
او نکا تو بر صدر اعراپ جواسپ
نکای بویزی رخصت خلد مایلی
او دیوه نیک باغی بره کیردی
کیم ای قاداش کلور سن ایدر تارون
دیر م شهنشیدن کلورم پویانه
او نکا دیدنجه کچور مدار بنک
دیر سنز لیز دور شهر کشف
دیر یعقوب بچهره کور نیک
دیر او زندان کلانیم کچور ایدر
خانانله سینی من ایشتم
خیر آلام که کیم دور ایلر افغان
دیدیلر ارادور یعقوب بچور
او نیک بر او غیا ایشیش ناله ایلر
زبس او زندان ای تور اقلید اولر
قایر بیدر اوز بجه عبت انا زمان
او نکا دید که یوسف کای مردان
کجه بر عریب پینو ایم
اگر کوزان کجه نیک

اگر کوزان کجه نیک کشف ساری
او کور عجزه دیر سنک سلامم
دیر آدینک آیتور ندور آدینک
دیر کیم تاریدن یوسف در اجازت
شوند آیتور که کوروم بچو افی
که زندان ایدر نوزار کشف ساری
که چهاره یه قیدون اول قاسم
او لور اعراپ دورش هوری
یوسف اعراپ ایلدی خور
که که کور سنک بر ایتور ایلدی
ایوار بدور ای عریب بچور
رغبت کور کور عریب بچور
بار ایا یوسف ایلدی
که کیم زندان کوروم بر عریب
ایوار در سنک جوج دعا بلامی
دیر یعقوب او بند اذک بچور
عرب دیر اوز بجه اظفار
دیر یعقوب کیم ایا کیم اولور
اوله یارب کیم او غلام اولور
هر یوسف آدینی ایارد اولر

۵

چنانکه در تفسیر این شعر دیده می شود
دیدار است ایلمدن ایلمدن ایلمدن عرض
نه زاده بود شمشیر نه شمشیر
که بود او هر پاس خانه محنوم
بویکتی نمی زنده است بقید
اولی که در زنده اند در دم
بویکتی ایلمدن ایلمدن
او تر دیدار او که هم هر دم شمشیر
که بر کعبه دور بود ایلمدن ایلمدن
که تو یک کعبه بر زمین کوه ایلمدن
دیدار است که کوه در دم دیده شمشیر
دیدار است که کعبه در اول سن
دیدار است که کوه در دم تو پنج جوان
دیدار است که کعبه در سن دانه چکر از
دیدار است که کوه بر مقدمه
دیدار است که کعبه در اول سن
ساقی دیدار است که کعبه در سن دانه
که زنده ایلمدن و او در بر کعبه ایلمدن
نوله کعبه ایلمدن ایلمدن
چو بود ایلمدن ایلمدن
کعبه بر کعبه ایلمدن ایلمدن

خداوند نما و ندیدک سید حافظ
پدیده که ایلمدن که برین ناخوش
که کعبه سن بادینه روز کاری
او کعبه دیدار که کعبه در سن
دیدار است که کعبه در سن
اولی که در زنده اند در دم
بویکتی ایلمدن ایلمدن
او تر دیدار او که هم هر دم شمشیر
که بر کعبه دور بود ایلمدن ایلمدن
که تو یک کعبه بر زمین کوه ایلمدن
دیدار است که کوه در دم دیده شمشیر
دیدار است که کعبه در اول سن
دیدار است که کوه در دم تو پنج جوان
دیدار است که کعبه در سن دانه چکر از
دیدار است که کوه بر مقدمه
دیدار است که کعبه در اول سن
ساقی دیدار است که کعبه در سن دانه
که زنده ایلمدن و او در بر کعبه ایلمدن
نوله کعبه ایلمدن ایلمدن
چو بود ایلمدن ایلمدن
کعبه بر کعبه ایلمدن ایلمدن

۵۲

۵۳

۵۴

بد که کند در جهان بوفایا
 بوشهر او فخر خاقان عیار
 شکر کند که چند روز او را در بدخواه
 اعیان در ایدار که گیم بود تیره
 هر کسینک اوله یا نیندن تیره کول
 با ننه دیکه بلا لرا اوله احوال تیاره
 بوفایا تو کور کور او لور بود خوشی
 تو تو نینک بوزینی ای که در دنیا آله
 چون سوخته دانی که کور مرتبه کور نینک
 کیم بو کور در یا سینه سن ملامه نینک
 مظلوم کور می کور جزو بو کور چو فنا
 اوز جفا سندان ای تور بکدر کور نکلدن
 کیم بیس بی بوفایا دیر در اخبار
 که فای تو نر بید ای بیلیر اقرار
 ایشتد ز جومک بوز اوله خوشی
 ضایه قیلدر نینک شکر نکلدن
 ایور درت او نجا نینک قولش
 کیم ایستیلر اون با نندا نظر
 اینه بر یا ضعی است خلعت خوب
 ایور درت او نجا بوزیم بر خوب
 بره ده شد بیلر ز لبت نریما
 که آطین ای نجا در کس بر غنا
 بودید ای ایلان اطلاندر او نجا
 یتر شد چونک با نجان او بیدرگاه
 شه انک با موسی چند تفر شو
 ایلر و کلدیلر بر نجه آرشو
 چو نینک کوز لمر او نجا بود شد
 او نیک مهر بید اون دوشدی
 او نجا چو نجا ایلر اعزاز اکرام
 عزیز ایدر اون اون اون ایام
 عزیز بلیق چون اونکا اولدر مقرر
 کیم بیس عرض ایلدرش هم مقرر
 که کرد او در نسا بر اعتبار نینک
 کل ایله منی صده ایستیا نینک
 سن ایچدن می هم غلام
 منغا بسد ز دانی بر نینک سلام
 باشغنا تو بیدرتیچ پادشاهی
 او نجا تا شور و جعدن نه جای
 یوسف بر این

یوسف بر این ایلدر از ااعت
 بیچ مینک شهر در او در فراخت
 که کلدیلر خطه ایقینت ایچ مینک
 که خلقه قالدیلر آفوته املا
 یوسف او را ایدر غنم فراوان
 خلا یقه دیر در غنم زمان
 او نجا س تدیلر ملک خانان
 زرد عالم که او را ایدر ممان
 اولره قالدیلر جنم مال سوال
 غیر خانو ندر دیر دیمه نحال
 کیم او نکلده هم اولدر میستر
 با سوا ز لرین صا تدر بید کیم
 چه او هم ایچد بر درده دره
 ایچدن قالدیلر جیران بریان
 ز ایچا هم او نجا صا تدرش هم
 بیله کیم بیلدر او بوز لوما هم
 یوسف نینک غنم کیم ایچدی ایدر
 اولره ایچیلینک ناس ایچدی
 حلالیق ناموسلی قالدیلر جیران
 یوسف بر برین و بر در بر زبان
 چه دو بیز لر ایور اول قوم
 بجز در آستانه ناله آسج
 ز بسکم ایلر ایدر ناله زار
 یوسف یوسف ایلدر بیدر
 کیم لره یا ت بیلدر آدم
 دور روی یوسف اولنده دم
 ضایه ایلدر یوسف مناجات
 که بر رسم ایله ای قاضی صا تدر
 کلوب جریلر بیدر که نینک نام
 یوز نینک کور استیگنا ایچدی
 یوز نینک کور ایله بیلدر
 ایچدن ایستیلر نام فراموش
 یوز نینک ایله کیم دور هم مداری
 که ایچدی آری کون در داری
 کلای نظلم ایچدی سن قضا
 که ما موذ غنم کیم او نجا اصل
 نوله کور سوزلم سند بر دم ایچدی
 کور نینک ایچدی ایچدی کلای اصل

۵۸

که چون دور ز لحنی ایضا در دور
اولین کوز لرز کوز اولین استعدان
کلی ایست سینه کیز دور بیاله
سنی چوخ یا ندر زبدر نار همچون
که تا پستم بر حیات جاودانی
سن ای کس طریب از نیک ای کس
سیم او کس کس اوله سر خوشه غم
داجنی خوشی تا سر قصه سال کل
بوس از چالغان بدسارین چاه
بت ایله ایدر من معذرت ساز
اونامه کور در یوزده ندر ظن
منم مصلوبین رسب روا قیل
دی سیم قیلدر ز تور در ز لحنی
کیم اولدر مر کبیر یوسف پدیدار
یتش فریاد کیم کوشه سوسین
ندای امر ایتر س با و صبا تور
ایر در سبیل سوزی دیدار هم
ندند کیم بدایله تظم
دیدیلر برجه کوز دینو اولدر
یوسف او ستونده دور پیشه
دجاله بیوره تور تا روع عدان
که غم چکیش منم دور پنجم ناله
سنگ او بر بر بیاله ایدر مان
کوز لم دیدار اول ارام جا بیاله
دو نوله شش نوره کیم چک برجه اولدر
یوسف عشق کس او دینم با نوله
ز لحنی نیک طویدر در یازش جا اول کل
کیم چنجه اول بیوادر منده کالدی
کوز و بر کیم اندن چنجه هم اولدر
یوسف نیم ایله نینه آشت قیل
یوسفینک بولینه دور در ز لحنی
مدایخی داده کلدر که جهانداز
که داده کلیند داوفاه سوسین
مویک عوفه سینی اولدر تور
دیدار کیم دور در شوبه اولدر هم
کیتور نیند تا اول کل قیلدر تر ختم
ضعیف تا تر خا توان کلدر دور
دیدار نا نوله

قصه

اولینک

دیدار نا نوله بر آیس
کیم اولدر قایطنان کوره سیم
جه آتون کلدر او تر در ز مان
کیم بولدر کلدر آه داد ایدر دی
کیتور دیدر حضوره جهنم اسل
اور نینه چونکه کلدر کلدر فریاد
عالمده بر تر ختم قبل عز بیسم
یوسف دیدر تا بر غم کیتور نینک
ندند در کوز لر نینک با نوله اولدر
دیدار از بس سسکون اغندیم
داجنی هر کیم یا ندره دیدر سندان
یولینکلر قویند مال منالیم
اونکلر دیدر که نه اسکر سن ایندی
دیدار اول کوز دور در جهانداز
دیدار کیم حقون ایتر لم نشانم
همچو یوسف استدر حقون بو حجاب
کوز لر در شش اولوبه تابد چونک
کوز لر چونک بولینکلر بوریه دندای
دیدار کیم دور دیمین هم در اقل
که تا طبلدر داجنی هر کیم یا ندره
کیم پارسه بزیم خلوت سراسیم
او نیک مصلوبین فیصله بر دورم
دیدار کیم کیتور نیک اول بیواله
ندینکلر جورون فریاد ایدر دی
دیدار کیم سیم دیدر سیم ز لحنی
کیم ای یوسف ایلمندک داو پیدار
و صا لیکدن کل ایتمه با نصیبیم
تا بر غم کیتور اول حسن جانینک
ندند در کیم نینک کوز لر ایوا اولدر
کوز لم کوز اولدر اوزوم فریاد
مژد کوز مر زوان کوز دی سندان
کوز نینکلر سن کوزور سن ایدر حاییم
که حای نینکلر دای قیلدر من ایدر
سیم ایکت لیکینک جهانداز
کتر ایستده ندای قیلدر دور هم
همولدم تابد فیصله اول ایتمی
ننند کوز لر کوز لر زنده کالنه
عجب اولتکلر او نیک با نینه دورندی
بیلور سن حای نینکلر دای قیل
که سن ان ایتر دور سیم کیم کیم

۵۹

کل ایست مئی قوربار بو عذدن
شراکوش نیندن و بر شراکیم
یتور بر م ع است جوض کوثر
کلای مظلوم ایتور بر کجایت
یولسال کاروان مصهره ای
یوسفند کوز لر سی ایلدرون
که جو عذدن ددر که یونس ایتور
عزیز لر نه میاند آشتی ای
جد و صبا لیتدن بتر بو خور عذدن
فدا و ز قیلد یبار یاران
یتور جان خلقی بر بر صفا
که یونس چونکه مهره نه اولد
بو یورد در قایره استار بقا
شهر دن د استخی قویکیندن
ضیافت کما چینه اولدی همتا
که هر یردن که کلای کاروان
که تا بردن کلور نای دیاردن
یوسف او ندن او تری ایتور بو ای
که هر کون کلور کشف اندن کردن
سور شد بلر که بر نازد کلور
دیکر کفعا نیت آقا لر بر
یوسف یار دیر بر م ع عریسه

که جانم چغنه زور بو سندن
که جو ایتکدن ای سانه کیم
که سوسیز قالمیز مزراد بخش
یتور بو سوز کشف اندن کشت
که کشف اندن کیتور اسید ضاری
اومیت محنت سرالین ایتکلفن
کوزی منتظر دیدار یار دور
که چون واقع اولور ز جدای
که هر دم یاندور در محفل کما
دصا له ییتشم ایام همیران
بدلم قیلد در ادیت جو مقاس
سریر او سوندا عالیجا اولد
ضیافت خانه زرردن مطلقا
کج ساروج ایلد قوسبی ساین
ایوردی او نده نیم شخص دانا
او لردن سور سید نام شای
نای ایلدن ز بیلر نای دیاردن
که بلکیم کل سید اور نوم خویشی
تا موس مردم صفا شکوی
نه ایلدن بتر یاردن کلور
سپهر یعقوب بندک جا با لر
ایوردن او کما صفت کشته

۶) سیرک شفا
یول ایدی
دلدار

چر با خدر کاغذه بوخ اولور خورشید
بو جهل خانه ده منظور بو ایدی کل لردن
بجدر نه یا غنه کلدر دلدار
صفتیه کلدر اول یعنی لمر
اولر تیه بو اینه چون دونه خورشید
اولر تیه بو اینه چون دونه خورشید
بینه کیلک لر نیندن اولدور خورشید
ای خوش اولد کیم بر سیدل بر بر
چوخ تو تولهش کیم ایلم کلور
ایچ کور دنیا نه فرنگ کو موار کور
بو فساد دنیا ده صحر کور کور
ایتمک لر از عذدن اهل بجهل تمام
یوسف سرور اولردن حال احوال
نزدن در کیم پید پیاره لر
دیدار ای عزیزا بیز فقیر
ات میزد ارد در یعقوب سیر
بزر فو عینقا کوندر اولدیم
سینه بر هدیه هم کور ز سر اوان
نقد قدا اسی ایتد بر کشف
که ان عاده ایلدرم یازد کیف

کلور سیر نه بد حال
کلور سیر نه بد حال
کلور سیر نه بد حال
کلور سیر نه بد حال

اوله دیدر مریه کیزنه دار
صنوه کیتور بندای قوم افکار
دیدل مریه ییزنه جنس لیم دور
بیزلشم و کشک و قره ریم دور
عزیز ابوسنی لایق دگولیش
سکوت اهنکه مطابقی دگولیش
که بزله یوخ فیکر وینوا بیز
بیمبر زاده پیر یوخ یوخ کد ایز
بوهدیه یز بیز کردور قبول ایت
صدقه و بر بزه تیز کر لایق ایت
که ایو ییزده بوخدر غنی نان
یوخ ایدر ایتدن مریه سید جان
عزیز دیدر نامه اول برده قارداش
نغذدر کله در سینه کله بولایش
دیدلر کیم آتیز تویمز اوسا
اوز نیندن برج دم آتیز اوسا
لوزن کیم قورت بر او غلظن بیز
او نیک مجرای اول لیر ایز بیز
دیدر کیم اوسا نیم سیدر تویمز
که دیر سیز آتیز اولدر در بیز
بیمبر زاده قورت هر کز
اولر سینه ایتنه نغذدر سالیز
دنگم چونکه بیز سیز چنجه بیز
ادنی تویمز بیز اولر که بیز بیز
کلنده کور سینه اوندان
بیز کولک بر یاره قاسی
عزیز دیدر سیز قورت و در بیز
کیم او نیک کولک اولدیز بیز
بلان دیر سیز سیز زازان
ناموه لنگر زام سیز ان
که سیز جاسوزه بنگر و سینه
که کور و نغز سوز بنگر بیز بیز
قسم بر ایتدیلر جاسوز کولز
بیمبر زاده پیر لوس کولز
آنا مریه بیز باشله این
که دگول سن او نیک بیز
کیم او کور شصت سینه اودر
عیال جو تدر در متقل کد اودر
باشنکی دوزنده اولدیم ایت
مخض قبل بیز اولدیم ایت
آنا سینی آتینی ایتندردم
یورک نوسم اولوسه جوم بیز
دیدلر آنا مریه

فاطمه پیر نیکر

دیدلر آنا مریه بخترم من
فاطمه پیر نیکر س اولدم حسن
که تا کیم آنا بیزدن کله ایت
که سینه نگاره سیز ای قوم غدار ۲۲
دیدلر یا خشنید و شمشور غلظه بزه
رضعت و بر و مانده بو غلظه
اولره قیلدر ارحم دیر در رضعت
بس ایتدیلر مریه محبت
و بر بیز مریه بر خضر وار بو غلظه
دیدلر مریه سینه بسیار بو غلظه
بو شتر طایله که او بر قارداش
ایم کیتور کای سیز بو بیزده سالم
او بر قارداش کیتور مریه سیز
کیر کولوب یا غلظه در مریه سیز
دیدلر یا خشنید و در کور سینه
کیتور در بیز اوسا و ایتنه باقیم
اولره دیدر بو غلظه رضعت
اوهدیه لر لر بو کله قیلدر
که چون ایتسیر مریه سینه نظاره
بو بهمانیه کلسیدر دو بار
اولر لر یولس لدر نه دور
یا غلظه سینه شمشور
اولر کتدیلر یوسف قالدو ناچار
غریب سلیق بو خدر او نیک ایتدیلر کار
و غلظن ایتدی دجی و ایتدیلر
بوشعر غلظن ایتدیلر کار
ای سلی ندر غریب سلیق و یوخ
منکار ایتدیلر کیم عمر بیز لر ایتدی
و طینیم یادی و ایتدیلر غلظه
او تراز کور بیز بو غلظه
بو جانمکی بیز ایتدی
و طینیم ایتدی مریه دیک
بر کول کیم سینه صحت
کیم دستلر بیز ایتدی
تا که صبریم وار ایتدیلر
قلدم و منقل کیم خاتتم
بو خدر در حق حرمان
بیز ایتدی
سوزدن کله بیز چون ال
عیقوب کور در اولور
در ایتدیلر بیز ایتدی
او کله دیر در ایتدیلر
خول سلام بیز سوزندیلر
لوزن سن بیز ایتدی
چ ایتدی بیز کور دیز
دیکر کون سوزندیلر
لوزن سن بیز ایتدی
دیدلر صبر طیل کله
دیر در حق کیم یوسلیند
او سینه دیکم سطلق

مظلوم بیچاره زار
او نه قویم قاله محروم دیدار
یتور مظلومین چرخ قدر نیکوار
بحق احمد اولاد اطلار
عزیزه کندیلر ایندیور دیدار
باشنا اغلدر لیر تو کندیلر باش
دیدیلر بزه بر رسم ایت عزیزا
کتور دینک غرضه ای صاوغینا
او بر قارداشیمیزم کیتور دیک
سلا متلیق باشنا یتور دیک
تا میز جوخ سفارش قیلد ایشا
کیم اول قیل سنک البتم همراه
او بر قارداشیمیزم غرضه ایست کل
او کورده عاجزه هم شفقت ایل
خدای اشدن او دیر کل این
که جوخ بیچاره توارده ایتد بانه
چقارده عرضم بیدلش هم
بوزینه باغدر دوشده آه و اوم
کورده کیم آن سسی بازمیند کت
دکولدم من سنک ادینک آنجا
منی معذره بیل ای ش عالم
سنگار هم ایت که جوخ صاوغینا
کره منکدن لصدق بیر کوردم
فقیرم عاجز سلا عن شعورم
کماله موسی اوعلا لمر عیار
جاسوس دکولدیلر غلاملر عیار
بزه چمن شفقت ایلدیر غلاملر
عوض بیرسون سنک غلاملر
یند امید بیز دار سنک انعام
که بیز سنک لصدق ای کونانم
او بر او غلامم کوندر ایشا
او نیک حالندن اول قیلد غلام
که بیز ایدر ایدر او یک جزیند
منم کونکله سنکله ارده کونند
کیم او نیک قادیکی اولیند
منم یا عدلک او وار ایدر لایحی
من ایدر معمر اینه سالونم
ایتر بوی دن یتور صبران کونم
او بر او غلامم بیزرک قیلد
که جوخ یا غمیش هم ای ش زانه
که بر کوردم

45

که بیز نیک صبت اولدورده محشر
ایلیکده اولت قو کوشر
سنگار ایدر ای کونین ایشا
سلا م ایتد علیکبار کت
یوسف چمن ایلدیر تمام نامه
دوشوب اغلا سله مثل غلام
آنا سنک ایتور اولدیر کتدر
که قالیبدر ایتد کتدر خوارده
هم بیلدیر ادریمیز بیز غلامی
بازیمده معذرت لریله سکیمی
غز سلیق جوخ او نیک کار ایتد ایشا
یوسف بیلدیر کت ایتد ایشا
ای منی لکرو ایتد کیم قالیق
خوار غریب کیم باقر باغ غریب
هم کافر اولد غریب یا ایدر
کفرتی که باشی یا کتور تیشه
هر نه کیم بیدن هم غریب
کرا اولور اولد تا بولور ایشا
کرتن او غلاملر اولد
اغلا کت کیم بیدر غریب
غز نیند توره کانا زکدر
اغلا کت غلامی کت ایشا
باشیمده اولد غز سلیق جوخ
منکله ایدن مظلوم دیرم
خدای اولد کتدر
یوسف ایلدیر قیل کل ضیقت
بیلد قیلد ایدر بیلد
ظرافت
که یوسف قیلد ایشا
کیم بیز کتور کت
ایلیک سینه برم کتور
قویلد ایدر دمو بیز
کوتور ایدر قارداشیمیز
قایلدر رفیع کوندر
سرتون قایلدر
خبر ایدر کیم ای قارداشیمیز
نکدن سن بیلد کت
دوشوب اغلا سله
بیلد کت ایشا
منم بر قارداشیمیز
او ایدر بیلد
کیم بیز
یوسف دیدر ایدر
سنگار کت ایشا
اگر راضی اولد
کتور ایدر ایشا

دیداریم امر عزیز نیکو در خون اهلون فقیر لرزیدک یا بنده کیم او تو لرزید
عزیز نیکو در خوشبختی او تو لرزید او نیکه جمله بر جانیا او تو در
او نیکه بوزینه و ار ایدر قاپه یوزرا بچند مثل آفتاب
چو میل مردم کوتر ایدر لقا بی کورد نورد یوزری یوزر خور
اونکا قارداشی ایلدر سکا هی حکم در یوره کیندن سوز آه
یوسف ایدر کیم ای خارد کس نولن که زاده سیز سن یولداش نولن
دیدار او در یوز نیکه نقطه ال که قارداش کون و ارا ایدر یولداش
سنی نورد او قشردن کیم که کویا قارداشیم سن ای کویا
یوسف ایدر او کس کس قارداش قبول ایتسک اولم سن کس قارداش
دیدار یوز نولن سن یازده یاه که بیچاره ایلدن قارداش اولن
دیدار کس کس ایسک بر دور کیم آخر ناموسیند بر بر دور
سک قارداش دیر سن کیم نیم ایلدر سکتی بیسک رنم
یوسف نیکو قارداشی اغلدر غلدر یوشور ایتدر خور اول سن کون
یار ساوله بولدر سر و فرما سن کس کلمه یا یوسف او تو رسنه تا نام معنی
سنی کورد ایسک عزیز نیکو و کیم و کیم سن کس کس کس کس کس
آیتور در سن کیم سن کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
قارداش نیکو بر سن کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
یوسف نیکو قارداشی آخر کورد کس کس مظلوم بیچاره دیر کس کس کس کس
یوسف بر او کس بر سن کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
یوسف هر کس کس ایتسک ایدر او لر نیکه کس کس کس کس کس کس
او جهانت کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس

دیدار یوسف قونا قلمر حجاز رینک منقش ایلدره موندن آبارنک
که بر دم قیل سید اوندن تماشا که نیجه نقش ایلدره است در نقاشی
جه ایوه کورد یولداش لایله حاضر نامو ایشدر سن کورد یولداش
دیدار کیم نه رسوا اولدی کس کس غریب برده نه تنما اولدی کس
بیلد ایشدر دن آخر ایلدر کس یوز سولوق اولموندن هم بر دور
قیامت کونیند بنگر بو حوال کیم او موندن کور سوز لر نامو ایشدر
نجی کس کس موندن ستر اولمز قیامت هم بیلد جوخ زودتر اولمز
جه ایشدر موندن اولدی بر خور یوشور ایتدیر نولن دمه کس کس
ششتر نیکو کونیند بنگر نه قیامت دورای کیم بزه کور سکتل بونه فی ایشدر
داد و پیرا کیم ناموس بر رسوا اولدی یولداش کس کس قیامت دورای
هر کس کس ایتسک کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
یوسف کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
مظلوم دیر کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
عزیزه ایلدر ایشدر ایسک عرض که بر عزم سن کس کس کس کس کس
سنی نقاشی ایوه کوندر ایسک نقاشی او کیم یا چشم کس کس
که بر نقاشی صورت جوخ ایشدر قارداشیم کویا اوزر کس کس کس کس
یوسف او غلیند یوزور کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
که بر خط ایسک اوندن تماشا آه چول سولور کس کس کس کس کس
اگر دیر سن کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
که یوشور ایسک کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
دیرت کیم ددران کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس

۶۶

در خانه یوسف در قاهره اشکبار
منم آتام سید او ز سر و لشکر
او نکات پشور بوستر بریند
کیم او لمیر او نه پلسید احوان
سفرش قید و ایتد روانه
عموسی ایل اول نقاش خانه
کولابیم ایمن چند کله یوسف
اوز بند کتدر چکدر تاسف
اوز سینه کله دیور نامه یوسف
کولک کله کچنه ارمان یوسف
دیدر یوسف غویا بر کتله کوریدر
او نیکلم بر صم خوچمه ده او تور دیز
کوک ایتد راجی غم چکده سن
بوستری اوز که بر غم بعمیم سن
دیدر کتله آنا نیک ایتد خردا
کیم اول کوره یوم من برجه دیور
کیدر آنا سینی قید و ریدار
که فارده کتله کتله اولد طلک
یوسف چون کله کور درونی لار
دیدر عام خدای قاهره اشکبار
ایکسی بر برن ایلد ایلر احواس
عم جراتنی قید و فراموش
در قاهره اشکبار در نادر کتله
اولر نیک حال اولد اوز که حال
یره بکله یوسف اولد یوسف
بلمه ده یان ایتد یوسف فراموش
چم اونه کله یوسف اولد یوسف
ایکسی بر بره اولد یوسف محرم
یوسف کتله نادر اشکبار او کتله
سوتکدن بو شعر ایتد کتله
شکر که کیم میسه اولد اولد کتله
بزر تو شمی لیلد تر اولد یوسف
حالمه رحیم ایلد یوسف کور کتله
فارد اشکبار کتله کتله کتله
جان قار اولد آنه سنده او کتله
کتله کتله کتله کتله کتله
نوله کتله کتله کتله کتله
کتله کتله کتله کتله کتله
مظلوما با غله یوسف کتله
کتله کتله کتله کتله کتله
کلای کتله کتله کتله
کتله کتله کتله کتله کتله
منکای نیم بیام

منکای نیم بیام و بر بیای
نمای ساز ایلد نادر فی
که یوسف در بو همانیک اعتقاری
نمای قور کتله کتله کتله کتله
سن ای طرب سینه کتله کتله
که حال دندر ایتد اولد کتله
سنم دستلری اولد یوسف
منکای بو غصه دن ویر کتله کتله
بمانه ایلیان قید و یوسف
کیم اولد ایتد اولد کتله
کیم ایتد کتله کتله کتله
سینی خلعت ایتد کتله
دیدر کتله کتله کتله
باشکده اولد کتله کتله
دیدر یوسف کتله کتله
قزین صاعیم کتله کتله
صیبر ایتد احوان یوسف
اولره قید و کتله کتله
در بر یوسف کتله کتله
اولد کتله کتله کتله
مرخص ایتد اولد کتله
کار دانه کتله کتله
چم اولد کتله کتله
اولد کتله کتله
دیدر یوسف کتله کتله
نه صاعیم کتله کتله
کتله کتله کتله کتله
چم کتله کتله کتله
کتله کتله کتله کتله
پیش ایتد کتله کتله
کیدن غافلده کتله کتله
کیدر قید و یوسف کتله
کیتور دیدر کتله کتله
اولد کتله کتله کتله
دیدر کتله کتله کتله
سنگ کتله کتله کتله
اولره کتله کتله کتله
دیدر کتله کتله کتله
که تا وار اولد کتله کتله

۲۷

پرا قضا در پله اوله نواع بحوب او قار انجین کو کند اول
عزیزه ایدر بیزدوم او غریب بیزدوم او غریب بیز
دیدلر که بو سیمیش او غریب سونه قار دانشی هم قیلیش او غریب
ایستد بونکه یوسد بویلا سنی دیدلر بیزدوم جمله بلا سنی
بویوردن او نکر با غلایدلر او آپا دیدلر جمله زندانه نچا ر
دیدلر نکر بیزدوم تور سنی کناه بیز نکر دور اولور در سنی
اولوبوردن و سید قار دانشی بر سر کش بریندن
بیلد ایشلاره ایچ کیم باش قویز که قار دانشی قار دانشی کیم و سنی
فغان ایدیلر در اشدیلر امانه که بر رحم ایدلر ای شاه زده سنی
اندیزدن ایتور کل بیز ارازد که تار هم سنی ایدلر دلش
دیدلر یوسد بیزه با حیش قورم او زا و غریب قورم سنی حکم
بویوردن او نکر این ایچ قویلی با غلایدلر اول ناز سینی
آپا دیدلر اوله زندانه سنی ناموق قار دانشی ایدیلر زاری
دیدلر ایدلر اوله نراخله بر بیز اوله نکر سنی سنی
کیم ایدلر ایدلر ایدلر کوزی کور او زار زار خیف دور
آکانه سنی سوندا اوله آگاه بو عشق من اولور ایتیم با لقم
آکانه سنی یا شیدلر این که در سنی سنی حشرون ایتیم
دیدلر اوله نکر بویوردن ایتیم من همانک غریب سنی کیم و سنی
چم نومیور اولور اوله نکر بویوردن جوشه کلیدلر اوله نکر غصبت
دیدلر بیز سنی بویوردن او نکر غریب بیزدوم جوشه نچا کور سنی

که برده کیمینک بر بار ایدر بیز بو سخت بختک بر بار ایدر بیز
عزیزه ایدلر جوشه زاری غصبتک ایدیلر بو شعر کیم
ای عزیز بیزدوم بیز کور کیمینک هر نه کیم یا سنی غلایدلر بیز سنی
بیز با برده او غریب بیزدوم ایتیم بیز بیز زاده بیز سنی زاری کور کیمینک
نه غصبتک ایدلر ایتیم بیز سنی کیمینک ایتیم دکولیدلر خاقون بیز سنی سنی کور
کیم ایدر بیز سخت بختک نامور بیز بیلوان بیز نامور بیز سنی بیز سنی
او زور قور سنی قور ایدلر اولوبور کیمینک ایتیم سنی سنی سنی سنی
بیلور ایدلر او زار دانشی سنی سنی قوی قوی سنی سنی سنی
کیمینک بر بیز کور کیمینک کور کیمینک قوی بیز بر غلایدلر
که ناندین اوله بیز خدایر او نکر نقل سیدلر روز آخر
کیمینک کیم کور کیمینک کور کیمینک سنی بیز سنی سنی سنی
چکینک او نکر قلم من زمانه کیمینک نامور کیمینک بیزدوم قور سنی
اگر بیز اوله کیمینک بیز زمانه کیمینک مصدده بیز غلایدلر اوله نکر
عزیزه ایدلر کیمینک کور کیمینک بیز سنی زور بیز ایتیم کور کیمینک
کیمینک کور کیمینک ایتیم یاوق ایدلر کور کیمینک سنی سنی
اولوبور با غلایدلر قان جاری دیدلر ایدلر کور کیمینک اعتباری
وار ایدلر بویوردن اوله نکر کیمینک بیز سنی کیمینک اوله نکر
ای عینی اوچی ایدلر در بویوردن کور کیمینک کور کیمینک کور کیمینک
بیلور ایدلر کیمینک سنی قور کیمینک بوز در قور کیمینک سنی سنی
کیمینک کیمینک کور کیمینک دار دانی هم زور هم زار کیمینک

ایند که کلان هیچ ایتمه تقصیر
کیم استونیک بزه هم بر خیز تغییر
عاضه کله را از آن صوم بود
کیم استرد بر یکم هر یون بود
یوسف او را و غلینه دید که تو کل
بود اینک بلبنه ایل بتور کل
کیم یون و چشمه استم فر یاد
بوسند نیک خلقی و بر مرز بار
کیم یوسف را خایسته ای چکد رفقا
یون و محمد قالد را الم لال
او کا دیدر غم جانم کسین
سنگا نو لدر که هم با تو مذکون
دیدر بوده سنگا و از قوم تو
یتور در ال منکا اولدر اینیم
چه قاردا اشرا بشمید اولدر
یقینا اولدر ای تو بد اعراض
که غم سن بزر جران قیلوسن
یونیک کله سر کردن قیلوسن
دیدر ایلمدیم قهریم او توری
مکرال منکا برسی یتوری
چه قالدیدر بد جران ناچار
غزیزه کندیدر اغلدیدر زار
کیم ای نه زمانه بر نظر قیل
آنا جز نیک آهنگ کل صدر قیل
که کر بر آه بکه در دم یا نرسن
جدایی صقی کیم در هم یا نرسن
خدای رضا سینه بر شفقت ایلد
بزر اس خلد او نه شفقت ایلد
آنا سیم قاشینی بونکا آله
او همچو رنبد و بال لوسیه قالم
که کراشته جانم چه در دم
سینک جری تک اولور هم بزه بر غم
دیدر دالشمینک هر کز بر غم
چو کور دبلر کیم از لوسینه یا غم
کناه سیز گنا لوس بر سینه یا غم
قالب جران سر کون و سید
عزیز او غز سینی هر کز بولد خرم
غز پهلقدن ایتور چکد بد خرم
داجی او نذک بیدر کسد لرمید
ای سنی لکویسک کاشتریم اولور غزیز
پوشور او تو بد ایتور بد خرم
آنا مزینک کور کینلدرن بجز اولور
عطف خرم

غصه بر خردن زبورد تا ز بار مهربان
تا که کلسو در بزمه اوله بر سینه
کرخیز بجز دست بزه بر رسم ایتمه
بزر اولدر است تا بولم او شتره
قالمه شو ز جران سر کله یون و چشمه
اولدر آخر بزر غز بیدر یون و چشمه
هر کیم وارد در بو فنا دنیا به اولدر
مظلمو سپه پاره یارون خرا اولدر
یلود ایدر قاردا کور کویسک سیز
سینم غصه مر آنا مه ایلد سیز
که سیز کسد هم بوه موزه در رسم
یا الم قاردا شمی یا اولور منم
یا کیم ماری منکا بر غصه شکای
یا کیم آنا م منکا بر غصه شکای
سسه اه فناک ایتور اولدر
یلود اولدر کیتیدر اولدر
چه کینایه بر شد بلسفردن
کیتوب یعقوبه و بر دیل خردن
کای آنا خرا غصه کده غزیزه صاعی اولدر
بزر تا مویز شرمده قیلدی
غزیز برده بس در مندا قیلدی
اگر چه دو غزیز بر زین غزیزه
بزر سوزی بر زین دو غزیزه
اگر کیم سن یا نرسن خرم آل
کیدک عاقله دن سور حال احوال
که نا اختیار مزدن او کسند کما
سوز بزمه چی دور اولیم یا غم
ایستدر چونم یوق اولور بوش
بهد کیم او زین قیلدر خرموش
موشینه کله رو نم بکلور ز بار
پوشور او غم داد ایلد بیدر
منکا ایلمد کینیم هیچ تقصیر ایتور
نولدر کدر در کسین هم ندیر ایتور
کزه و دنیسک نیک ایتور کین فانی
هر کیم جوی از لریق ایتور هم ندیر
یا اولور در دم جوق سنگا کیم ایتور
اه سر دیکن کلیم هیچ نا ایتور
ای نلدرن کریم بر نیک و نیکار کین
مظلمو کس اول بر سینی هیچ سحر ایتور

۶۹

دیدار و غلان را به صیلم ایوب سیزه
موان او جمع می و صیلم ایوب سیزه
نظایر که به پور دانا فدای دور
گیم او ز بند کورین برهنه دور
من ایله لر ایلم صبر و تحمل
خدا اینک ذات پاکینه تو کل
گیم او غلا نکر بر تو رسه بر دین
اگر اسمان اوله ویر کم بر دین
کر که ایعدرینم مصره کیو نکر
سینم عرضنه مر عزیزه ویر نکر
عزیز مصره یا ز در بر عزیزینم
دیدر گیم اوله ویر نکر صحتینه
اوله لر اوله لاله مصره سیزه
اوزی قالدور و حشمت انظار
کوز ندان یا نشی تو کور
ایورده آه ناله بر کشفان
او لور در غشمت بر دم غزل
چرمصره تیدیل اوله پینوالر
عزیز نکر سوز ایلمه ویر دینم
عزیزان عرضنه بچم آیدر پین
کوز سیرتاسی یا ز میشد کیش
شهنش عدالت دستک
اوله مالی کون چرخ دایر
سنگ نکر نکر زیاده دایر تو ق
نامودن شکر نکر اوله سید شکر
اونجه سید روم معذرت رکب
البتدیم او غلام خلیفین
سیر زاده هرگز اوله عزیزی
عهد کلغرا و ندان بجز در عزیزی
مکر سیر تو ق

مکر سیر تو ق باقی اوله دور سیزه
سیر زاده با عزیزی و تر سیزه
منم او غلان لر تیر قیل دانسه
دگر یوقسه بحق اوله کانه
کیم ایلمکدن خدایه داد ایورسن
بو تخت بختیک بر باد ایورسن
پسیرم اگر یکس بر آهر
یا ز سن او تله جمنه تر کاهن
اوز نکر کور حشمت ای عزیزم
اوز نکر انصافه بر صحتینه
که فرخ ایورده که بر اوله
اونیک مجربیک کوز برکون ایورده
داین درد و فراقه طاقتیم یوق
بو غلندک برم ساعت راقیم یوق
منم غلان لر تیر قیل رفیق
دگر یوقسه او ده یا نکر
که داجیه ایورده و حق اوله
داین اوز نکر سوز سن بر کیم
او قور عرضنه اوله غشمت
اوله دیدر سقا اقامه باجر
سیزه نه حقه سینه منزه کور سیزه
مکر کیم سیر عزیزی پیل سیزه
نامونکیز او عزیر سیر اوله ایلم
یا اوت ویرم سیزه یا نکر
بو یورده غلا دیار او نکر زار
ناموسه ای تیدیل بو شکر
کای تا کل تا یورده ال ایورده
کیم نیجه او غلان نکر سیزه
ای عزیز سیرت کوز سیر اوله
جهر ایورسن یا ز نکر قالدور
آن یورده در سیر کور اوله
اول قوجیم یک نار فوشنه
بیر سیر زاده جز اوله درم کیم
بازدورنی باکن هر اوله در سیر
جمله خلق سن آزاد اینونیک
ای صحتینه مظلوم هم ایله
عزیز دیدر کیم کچوم سیر اوله
نامل کور سیر او ز قور
منم یا غنده وارده در دین
بر حاکم که سوزنده در سیر
کیم سیر

دیدار و غلبه کیم با هم کتور کل
کتور در دیرم جام و دیدار کیم
وزیر چه کیم با هم در کیم
عزیز دیدار کیم با هم کتور کل
که یوسفی بولرس لیدی کیم
بولر صا تیدار او نه کار و نه
دیوار این سوزات کیم در
دیدار بولر کیم در یوسف
دیدار بولر کیم در یوسف
بند جام در یوسف کیم در
بند در دیدار کیم در یوسف
که یازیب بولر یوسفی صا تیدار
که حال هم قبلا در او خاطر
بخاروب او نذر و بر در قبلا
دیدار کیم بولر یوسفی غلط دور
عزیز دیدار کیم در یوسف
دیدار بولر کیم در یوسف
بند ناچار او بولر کیم در
عزیز دیدار کیم در یوسف
چه کور در یوسف کیم در
الشته بولر کیم در یوسف
دیدار کیم بولر یوسف اول کور
عزیز دیدار

عزیز این امینه دیر چند در
دیدار کیم بزه بولر یوسفی
بلان دیر کیم من او ز غار او کیم
عزیز دیدار بولر کیم در یوسف
بولر در کور کیم در یوسف
چه کور با غلبه بولر کیم در
غذای صقی بولر کیم در
کیم اول کور صغیر کیم در
اتاسی کیم در یوسف
دیدار کیم قیطر کیم در
چه قیطر دیدار کیم در
که بولر کیم کور کیم در
چه کور دیدار کیم در
دیدار یوسف کیم در
یوسف کیم در
او نیک ای غنچه دوست کیم در
بولر کیم در
بزرگ کیم در
یوسف کیم در
چرا کیم در

۷۱

به باغچه یوزینه مانور اول زال کیم او را غلبه در او ندان در خوشحال
اوله اوله قویا قه اول ضعیفه بو شعر ایتمدر بخیر اول ضعیفه
شکر ستم که دلداریم کوردم آخر او پودم او زیندن یا ننده زدم
سهم پیاره کانه یوزن ایدر کیم کوریم شکر یوز شکر کیم حوالی سوزیم
او غلبند او زینی چیم کوریم خوشی اولام جانمانش بکس قلمم قربان اولام
هر کیم اوز جانیم بر هدیه یوز در یاره مظلوم دیر جانم یاره ایوردم آخر
ایکس تقدیر خوشی ل فرتم خردار ایندی یوز یوز در دم
که مرده یوق که او غلبند تا یوز اول حسد لریند کوریم تا یوز در
ایتمدر جانم بقویا اول خوشحال ندایه قیدار ستم شکران غلبمال
دیدار نارون کلور سن ای کونال کیم ایتمدر منی بردن بد خوشی ل
دیدار بیلکه سعدون کلور من ستمد کجا او غلبند جانم یوز در دم
یوسف ستمدر ستمد کجینا یادش بود منم ایلمده کو کلمه کواهد
دیدار او غلبند که بو کو کلمه اورد کور زردش اولور کور سیم کور
چه کور زردش چقدر کو کلمه یار او نیند کور کور دوش اولور خوش
اونجا چقدر کیم یتمدر یوزی دلدار تقیننده آتر جان اولور دیدار
یوسف ستمدر ای جانیم قیدار یوز در سوغندن بد شعر ایتمدر ستم
ای صبا نارون کلور سن ستم ستم قور اولم یوسفیم ایتمی کلور ستم ستم اولم
کور سیم یاره کیده بولسند یوز ستم اولم بر پیام کور ستم ستم ستم ستم اولم
سمن یوز سن یاره ادم ستم ستم اولم کاش منم ستم کیم یوز ستم ستم اولم
ای صبا ای غلبند ایت سن یوز کور ستم ستم یوز ستم کوی یوز ستم کوی ستم اولم

ملق عالم اولدی خوشی ل ستم ستم مظلوم اگر کیم کور ستم ستم اولم
بشیره دیدیم کیم جانم ستم اولم ستم ستم کل ایلم اولم
دیدار اولور اولومون تو فرتم حتم ستم ستم ستم ستم کل ایلم اولم
دعا قیلد که جانم کور کیم ایتم ستم کیم اولومون حتم اولم ستم اولم
دعا قیلد او نجا که حتم ستم ستم بشیره نیک اولم کیم ایلم اولم
دیدار قور ستم کیم بردعا قیلد ستم در دیمینیم ایدر در دوا قیلد
ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم
بود در ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم
بهد کیم دیاده تونا ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم
دیدار کیم یاشنی دور کور کیم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم
ندایه که ستم بر پلنوا ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم
بهد کیم ایتمدر اولور ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم
او نیند مظلوم ستم یارب اقیل ستم در ستم ستم ستم ستم ستم
مزین ایلمال بود استقامت ستم قیدار معطر بو ستم ستم
که چون یوسف بشیره بولس لوی اوزی قور اولم ستم ستم ستم
اولور ایتمدر بر کون صفوره یا ننده کور کلمه یوز ظهوره
دیدار ایدر که ستم کور ستم کور کلمه کیم کور کیم کیم کیم
دیدار یوز ستم کور کور ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم
یوسف قور اولم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم
دیدار ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم
قزیل ایت کور اولم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم ستم

۷۳

با موز زلفت زبیا و پر در جامه فبا و کشف دستار عا مه
 آن سینه بوردی جامه لوزب با موس شایسته خلقم غروب
 ایور در یوز قطار اشتر قاه پس از آطم هم او لقا قیلد غلاوه
 بو طرز ایله اولر یولس لوی اوزی مهرینک اچنفا کیمه قالدی
 بیهیکه قالدور یوسف چکدر برآه که کاش من هم اولوردم سنکاه
 وطن یادیمه دوشد اولر کرمان عز پلقدن ایستور اولور غزلوان
 دیلور کور کیم نه یا قش قانر هر آن کور ایضا کور سن من با غز بنی کور کور
 تا بکون واریر صبرم ایور یوز قانر نمان اول طاقت کیم سن سیر او توریم
 نه هر دشت طمانیا اولور بارین کندی قاردر اسلام من مانا فاسد و غارزار
 ایور کیم وطنم کندی اولور قانر کیم وطنم یادیم دوشد رجح فر خلق پیور
 نزلدی ای دلیم که عالمه ایور کیم او تور دور مظلوم سوزن ایستور ایستور
 چه کفانه پیشدیلر (صناک کیدور بیهقوبه و بر دیلر نیرناک
 آن ایور لوزبیز ناموز اولور بزار با قش کیم وقت عطا دور
 بیدلده که یوسف بدت دور کن هر یزه یوسف عذرا فاه دور
 چخا لشدن نامویکدر یوسف یوسخور معذرتدن استدیله نیر
 که آیدوزبیز قرا دور سن بزر شایله یوسفک با شینه دوشد اولوزبیز اولیلم
 ایلم بیز هر نه چی اوله و ناهایم چی چونکه اولیلم تبو لوبور سوزن ایستور
 ناهایم اولوزبیز شایله برای ما کیم حق مرادینک و بر دیلر دوشد هم بر دیلیم
 سنکاه بزار ناموزبیز لوزبیز کیم حشر کور کیم نکر نوشته هم اولیلم
 بیلیم

بید کیم اولر انا لوزبیز اولیلم مظلوم سن داخر ایستور کور اولیلم
 دیدر مانده بویان با شدرم سن یوسفنی چون کورم غفوریم ۷۲
 بو یوز دور کوجلر سینی ایدیله بار یوسم دوشد بیه صره سار کیمیا
 اولر نیر کوجی چنم اولور رانه شیر ایله دوشد نمانه
 مهر شهر بنم چنم تیشدر لیلچی نظا بر ایستور کیم ای یوسونچی
 کیم انا نکر کله اولور دیشدر نکر کوج کلقت چله یولوشدر نکر
 یوسف چونیکه ایستدر بیدم زده با شینی قویور صفایه قیلد سهر
 که میکر نکر اول خداوندیکه کیم اقومیم ایستور در لب بو یانه
 شیر ایله اولور اولور راز راز تو کوب: کاشین چی لعل کوریز
 اولر انا لوزبیز کور ناموسه که ناهایم کیم بیهقوبه ناموسه
 ایله یوزبیز کیم اطلو یولس لوی اولر انا ایلم کیم کور اولیلم
 بینه قرع بینه قوجم لوزبیز قانر انا سینه ایور در معذرت قاه
 هم یوزبیز کیم اطلیلم کور دور سهر اولر نیر کیم سوز دور سهر
 دیدیلر ناموز لوزبیز کیم دور بو ناهایم بو بیکر بو بینه لوز
 ناموسه یوسفیه و بر دیلر مرده او نکا نظم قیلوب ایستور کیمیا
 که قرع بینه قوجم لوزبیز کیم سوز نکر کیم یار ایستور کیمیا
 دیدیلر بو بینه کیم اطلر دور ایور بیدر سینه کیم لوزبیز
 دیدیلر کیم بینه کیم اولر کیم که سنکاه اولور بیدر معذرت قاه
 دیدیلر او نکا یوسوز دیشدر کور ناهایم بیدر کیم اولر کیم ناهایم
 یوسف قاردر ایستور ایله بیدر کیم انا ایستور کیم انا ایستور کیم

دیدار با قتلدهم که تو ایستاده
 ای که چون ایلم استغفر الله
 سینه کور در که خیزد لاد لاد
 تا سوسه عز قد در با خوب سپهر
 دیدار با رب بوده در یوسف
 که کور سیم بلکه بر دیدار یوسف
 دیدار مکتب یوسف همین در
 شوق آن آنگاه یوسفی ناز نبی دور
 پیشد بلور یا خفته ای که مروون
 او لدر بجز عالی اولدر بجز دیگر کون
 کیم او ز لمرینی قیلد یوسفی
 او زین او القدر خلد یوسفی
 یوسف بر خطه دن خیزد و خطه دن
 یوسف آتایست که او بعد ایلم
 سوغلدن آتایست ایلم ساز
 در شوب بو شعر قیلد آتایست
 شکر الله که ما نغمه بیدم آفرین
 بوز و کل لبدر بر ما نغمه بیدم آفرین
 کریمه امیندیم سلسله بیدم آفرین
 تار در هم آیدم که سلسله بیدم آفرین
 او غلور ایتره با بیدم آفرین
 چونکه کوردم سینه ایمانه بیدم آفرین
 تاریخی شکر قیلدیم که مرادیم بوردی
 من هم اول سر در خانه بیدم آفرین
 مظلوم قالد کر قنار غم بیدم آفرین
 کوردیم که نغمه بیدم آفرین
 سیم بیدم اول ایستدیم بیدم آفرین
 که شهده مصهره بیدم آفرین
 آتایست که ایستدیم بیدم آفرین
 تا سوسه عز قد در با خوب سپهر
 خذ او ندایوسف بر خطه دن بیدم آفرین
 سینه بیدم آفرین
 آتایست که ایستدیم بیدم آفرین
 نیچو هیله فو لدر ایلم ساز
 سینه لطف

سینه لطف عطا نکر اولدر که کولکم
 محمد مصطفی اولدر که کولکم
 که محشرده هم کور سید مصطفی
 بزر با قتلده کیمی سن اولدر که
 سنی مظلوم هم امیندیم وارم
 با قتلده سید منکا جوج خوار زارم
 نه یکیم سید لمر خوار سینی
 محره با قتلده وار سینی
 آتایستی ایلمه جینه اولدر تو خوار
 او تر دیدله مصهره نارغ با ل
 بو نه میده جیر بیل ایلمه ز منینه
 سیمه بیدم اول ناز منینه
 که ای یوسف بو یورد حق تعالی
 که ندن ایلمه بیدم سن تر کر اولدر
 کیم آتایست که ایلمه بیدم سن
 ایلمه بیدم کورده شهده بیدم سن
 سیمه کیم ایلمه بیدم سن تر کر اولدر
 بهم نغمه صلیبکده اصیلدیم
 ارشدیم چونکه یوسف اولدر غمناک
 یا صه سینی بو غلدن ایلمه بیدم
 جلوب فریاد نغمه قیلدیم آتایست
 بو شعر ایلمه بیدم اولدر که
 ارشدیم که کور سینی دینا ده دن
 ایلمه بیدم سینه بیدم بیدم بیدم
 یا قدر در سن باشم هر خطه بیدم بیدم
 بهر دست طالی کوردمی بهر ایلمه بیدم
 عاد بیدم در بو لمر خطه ایلمه بیدم
 جوج بیدم اولدر بیدم بیدم بیدم
 قرخ ایلمه بیدم کیم یوز در منی
 کوره بیدم بیدم که ت و بیدم بیدم
 غصه دن ازاد ایتمه بیدم بیدم
 لولدر که مظلوم بیدم بیدم بیدم
 سن ای جوج بیدم بیدم بیدم
 عجب بیدم بیدم بیدم بیدم
 کوره بیدم بیدم که هم کیم اولدر
 سینه بیدم بیدم اولدر غصه بیدم
 هر اولدر که کور سید ایلمه بیدم
 ایلمه بیدم بیدم بیدم بیدم

اولم بر بردن آید در سن اول هر چه سینه بکاف در سن
العقده کوزه بپزند ایکی یاری ایر مقدار غیر بویخ سینه کاری
اول کار هم ایتمدند ای بیرون که دلدارینون آید در سن
سن ای مظلوم استرس بر تنال کیم اول سینه مقفل مسرور حال
فلکون بولم حینک جام و درام مکرانه سکا در این هر کجا
یتشد یلم هر صفت از دندان بویورد در شد از سینه کار گمان
معنی لر اولوب هر سو نوال قیلوب هر برده بویورد بکنه نظر افان
دو شو ب برده عشوق غله سقا اولوب بر برده دلدار موافق
یوسف بر مجلس ایلا زین طراد قلم مثال باغ گلشن
اول ایگ تخت او نفا قونون تا موزون مرصع هر تریا
آنا سینی نادر ایلا بخار در تخت او ز بولد اشرا ایله
چم تخته بخدیده برزید مزده یوسف ایتمد یلم تا موسی سجده
یوسف دیور که آنا کوردنید آخر دیشم نقیر نیجا اولدر ظا هر
شول اول بر بولد اولدر بولدر کون آنا آنه بولد اشمد
که کور می شد دم منکاسجه ایذلمر بوش اولمقه مزده دیر لر
خدا بیک تقدیر اولدر بویور
که خلق هر صفا صفا تون لوم زینجا کیمی با عشق خاتون لوم
ستور در باغنه اولد قونم توشیم معطل تو عدل ایچم بردن سیم
یوسف تا رینه هینک سکا زیندیگر بوشحرر بویور سینه است قدیر
بلا این شه
۳۷۱
نور و دم

EK 3. Orijinallik Raporu

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORIJİNALLIK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 12/07/2018</p> <p>Tez Başlığı: Mazlûm, Yûsuf u Züleyhâ (İnceleme-Tenkitli Metin)</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 580 sayfalık kısmına ilişkin, 12/07/2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4 'tür.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <div style="text-align: right;"> 12/07/2018 </div> <p>Adı Soyadı: Munise KOÇ</p> <p>Öğrenci No: N12145613</p> <p>Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı</p> <p>Programı: Eski Türk Edebiyatı</p> <p>Statüsü: ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR.</p> <div style="text-align: center;"> Prof. Dr. Osman HORATA </div>

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
Ph.D. DISSERTATION ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE DEPARTMENT

Date: 12/07/2018

Thesis Title: Mazlûm, Yûsuf u Züleyhâ (Analysis-Edition Critique)

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 12/07/2018 for the total of 580 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 4 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

12/07/2018

Name Surname: Munise KOÇ
Student No: N12145613
Department: Turkish Language and Literature
Program: Classical Turkish Literature
Status: Ph.D. Combined MA/ Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Osman HORATA

EK 4. Etik Komisyon Muafiyeti Formu

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 12/07/2018</p>
<p>Tez Başlığı: Mazlûm, Yûsuf u Züleyhâ (İnceleme-Tenkitli Metin)</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. <p>Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <div style="text-align: right;"> 12/07/2018 </div> <p>Adı Soyadı: <u>Munise KOÇ</u></p> <p>Öğrenci No: <u>N12145613</u></p> <p>Anabilim Dalı: <u>Türk Dili ve Edebiyatı</u></p> <p>Programı: <u>Eski Türk Edebiyatı</u></p> <p>Statüsü: ☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora</p>
<p><u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u></p> <div style="text-align: center;"> <hr/> Prof. Dr. Osman HORATA </div> <p>Detaylı Bilgi: http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr</p> <p>Telefon: 0-312-2976860 Faks: 0-3122992147 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr</p>

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS COMMISSION FORM FOR THESIS

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE DEPARTMENT

Date: 12/07/2018

Thesis Title: Mazlûm, Yûsuf u Züleyhâ (Analysis-Edition Critique)

My thesis work related to the title above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, interview, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board/Commission for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

12/07/2018

Name Surname: Munise KOÇ
Student No: N12145613
Department: Turkish Language and Literature
Program: Classical Turkish Literature
Status: MA Ph.D. Combined MA/ Ph.D.

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

Osman Horata

Prof. Dr. Osman HORATA